

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERDÉLYI EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

1898.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

MOLNÁR ALBERT,

TH. TANÁR.

I-SŐ ÉVFOLYAM.

K O L O Z S V Á R,

NYOMATOTT GOMBOS F. LYCEUM-KÖNYVNYOMDÁJÁBAN

1898.

TARTALOM.

	Lapszám.		Lapszám
<i>Bartha Miklós</i>		Látások	49.
Gomfeltételi ünnepély Székesen	317.	Adatok az erdélyi protestáns papok egy részének memorándumához	58.
<i>Bartha Károly</i>		Az erdélyi ref. egyházkerületi hitelbank részvénytársaságról	73.
Egy kis részvét	115.	Ima 1898. márcz. 15 ik napján az ifjuság által rendezett ünnepélyen	85.
<i>Bartók Béla</i>		A rendkívüli vallástanári minősítés kérdéséhez	121, 129, 137.
A bonchidai ev. ref. egyházközség a mult és jelen évben	398.	Nyilatkozat	198.
<i>Bekecsalji</i>		Válaszul Kanonistának	231, 240, 251.
Hangok a végekről	190.	Ima a tanév megnyitásán	313.
Megfigyelések és benyomások	211, 219.	Erzsébet királyné	321.
<i>Bedőházi János</i>		Fájdalom és vigasz	331.
Jelige: J. I. 3, 6.	5.	Szerkesztői nyilatkozat	348.
<i>Biró Sándor</i>		Adatok a divatos evangelisatióhoz	372.
Könyvismertetés	160.	Védekezzünk	403.
<i>Bod Károly</i>			411, 419, 427, 437, 445.
Pályám emlékezete	76, 91, 98.	<i>Molnár Lőrinc</i>	
Felhívás előfizetésre	135.	Romániai egyházmegyéinkből	11.
<i>Csekme Ferencz</i>		Szeretetház	17.
Szabadság, testvériség, egyenlőség	88.	Jeremiás próféta	69.
<i>C.</i>		Szász Béla dr. ravatalánál	239.
Kollegiumaink vagyonsztisztikai kimutatásai	176.	<i>Nagy Károly</i>	
<i>Gáspár János</i>		A protestáns egyházak és az 1848. XX ik t.-czikk	4, 9.
A küllői egyházmegyéből	399.	A prot. lelkész feladata napjainkban	22, 29.
<i>Dr. Gidófalvy István.</i>		»Idvesség útja«	55.
Emlékirat Herepei Gergelynek lelki pásztorkodása 25-ik évfordulója alkalmából	145.	Egyházkerületi papi értekezletünk 1848—1898. márcz. 15.	57, 65.
Országos központi hitelszövetkezet	298.	Bölcs határozat	86.
<i>G. Diószeghy Mór</i>		A lelkészi fizetés kiegészítéséről szóló törvényjavaslat bizottsági tárgyalásai	103.
Feltámadáskor	115.	Wlassics miniszter által elrendelt istentiszteletek	113, 124.
Kis fiamnak	142.	Vallás és politika	413.
Nehéz út	328.	Modern törekvések a budhizmusban	422.
Fényes csillag	440.	Bevezetés a Schleiermacher »Über die Religion« című műve olvastatásához	424.
<i>Ince Lajos</i>			387, 397, 404, 413, 421, 430, 438, 446.
A vallás tanítás	75.	<i>Németh Sándor</i>	
Ima	368.	Krisztus halála előtt mondott könyörgése	113.
<i>Juhász Sándor</i>		Egységes hittudat	171, 200.
Karácsony	440.	Népiskolai vallástanítás érdeke	274.
<i>Kenessey Béla</i>		A hegyibeszéd módszeres feldolgozása	383.
Nyílt levél	34.	<i>Nemes Árpád</i>	
Értesítés	62.	Nyilvános számadás és köszönet	163, 361.
Husvét	111.	<i>Nemes Ferencz</i>	
Értesítés	115.	A széki egyházmegyéből	282.
Az erők egyesítése	146.	<i>Parádi Kálmán</i>	
Karácsony	435.	Tanügyi előadói évi jelentés	232, 242, 252, 259, 269, 277.
Pünköszt	173.	Vélemény az érettségi vizsgálat latin irásbeli részére vonatkozólag	293, 285.
A jelentő ívek tárgyában	287.	<i>Itj. Péter Károly</i>	
Könyvismertetés	296.	Kálvin mint egyházi szónok	13, 26.
Tudomány és theologia	333.	Az udvarhelyi egyházmegye figyelemre méltó s a kongrua-törvénnyel kapcsolatos határozata	180.
	340, 347, 355, 363.	<i>Péchy Árpád</i>	
<i>Dr. Kecskeméthy István</i>		Egyház és iskola	96.
Nyilatkozat	44.	Jelentés a brassói ev. ref. egyház állapotáról 1897-ben	273, 280.
Reformációi emlékünnepi beszéd	388.	<i>Phileteus</i>	
<i>Kerekes András</i>		Az egyházi fegyelemről	356, 364.
Tanévet bezáró ima	265.	<i>Pokoly József</i>	
<i>Kiss Ferenc</i>		Interconfessionalis bajok	138.
A marosi egyházmegyéből	400, 405.		
<i>Lajos János</i>			
Az udvarhelyi egyházmegyéből	228.		
	237, 246, 257.		
<i>Máthé Samu</i>			
Alkalmi beszéd	115.		
<i>Miklós Géza</i>			
Budha és Krisztus három példázata	161.		
<i>Molnár Albert</i> (szerkesztő)			
Előszó	2.		
A lelki pásztorról	14, 18, 25.		
Megjegyzések és okmányok	37.		

	Lapszám.
Egyházi adók közigazgatási behajtása	168.
Érdekeink képviselete a kultuszminiszte- riumban . . .	349.
A német császár jeruzsálemi utja	381.
Egyházak osztályozása és lelkészminősítés	395.
Prot. theol fakultás az egyetemen	428.
Év végén	443.
<i>Sámuel Aladár</i>	
A selyei ev. ref. egyház története	406.
<i>Sárkány Lajos</i>	
Az iskolai évet megnyitó beszéd.	214 324.
<i>s. r.</i>	
A mi sok, az mégis csak sok	174.
<i>Szász Domokos</i>	
Nyílt levél a szerkesztőhöz	1, 41.
Levél a »Budapesti Hírlap« szerkesztőjéhez	1-3.
Püspöki évi jelentés a ker. közgyűlésen	195, 203, 215.
Mélyen tisztelt közgyűlés	305.
Imádság	339.
<i>Szász Béla</i>	
Hálaadó ének	125.
<i>Dr. Szabó Sándor</i>	
Helyreigazításul Tóthfalusi József. ref. lelkész urnak »Az adóról« című cikkére	51.
<i>Szabolcska Mihály</i>	
Ének a szeretetről	91.
Pünkösztben	181.
<i>Tankó Béla</i>	
»A szászvárosi ev. ref. Kun-kollegium tör- ténete	99.
<i>Tárkányi György.</i>	
Res catholicae	306.
<i>Thamó Gyula</i>	
Utóhang az adókról	308.
<i>Tóthfalusi József</i>	
Az adóról	19, 28
Belső élet	326.
<i>Dr. Török István</i>	
Könyvtáraink ügyében	154.
<i>Tövisháti</i>	
Csak viribus unitis	173.
Honter János	293.
<i>Vajda Ferencz</i>	
Valami készül	33, 42.
Karácsonyi gondolatok	
<i>Váró Ferencz</i>	
Mózes	307.
<i>Vécsei János</i>	
Negyven éves papi jubileum	244.
<i>Z. Kiss Sándor</i>	
A bibliáról általában s különösen, hogy miért és hogyan olvassuk a bibliát	26.
	95, 105, 112.
Megjegyzések a lelkészi jövedelem kiegészi- téséről szóló törvényjavaslatra	61 66.
A vallás tanári állások betöltésének kér- dése	123, 130.
<i>Z. K. S</i>	
Az egyházkerületi takarékpénztár	45, 53.
Vélemény az egyházkerületi hitelbank alap- szabálytervezetéről	74, 87.
Refleksziók az egyházkerületi hitelbank lé- tesítése ellen felhozott véleményekre és nyilatkozatokra	141, 147, 155, 165, 178, 188.
<i>Zayzon János</i>	
Ima	351.
<i>Z.</i>	
Hogy állunk tehát?	335.
<i>Zsilinszky Mihály</i>	
Székfoglaló beszéd	371, 379.
Erdélyi ev. ref. egyházkerületi közgyűlés	199,
204, 216, 224, 233, 243, 254, 261, 271, 279.	

	Lapszám.
Igazgató tanácsunk üléséből. <i>r. s.</i>	12,
21, 43, 61, 69, 76, 90, 114, 133, 150, 158, 170.	
245, 256, 288, 399, 322, 334, 351, 358, 390.	
415, 424, 430, 439, 446.	
Irodalom	39,
46, 92, 316, 344, 352, 359, 367, 392, 415.	
Gyászlap	39,
246, 317, 408.	
Törvényjavaslat a lelkészi jövedelem kiegészíté- séről	49.
Szerkesztői üzenet	47,
63, 78, 93, 110, 118, 182, 194, 442, 449.	
Fölvilágosítás	61.
A magyarországi ev. ref papi árvák kolozs- vári Szeretetházának alapszabályai	81.
Kérő szózat a nt. ev. reform. lelkész urakhoz	
<i>Szerk.</i>	98.
Kiadóhivatal üzenete	101,
136, 418, 434, 449.	
Az egyetemes konvent ülései, <i>n.</i> —	106.
A gyulafehérvári egyházmegye papi értekez- lete. — <i>n.</i>	108.
Templomszentelési s papbeiktatási ünnepély- Kolozsvárt	108.
Elszámolás dr. Kovács Ödön siremlékére befolyt adományokról	110, 117.
Templomszentelési és papbeiktatási ünnepély	114.
Felhívás előfizetésre, <i>Lic. Rác Kálmán</i>	117.
Az erd. ev. ref. egyházkerület számára juttatott segélyeknek kimutatása	118.
A lelkészi fizetések kiegészítéséről szóló tör- vényjavaslat orsvágygyűlési tárgyalásai	131,
140, 149, 159.	
A Magyar Protest. Irod. Társaság Kolozsvárt	185.
A maros-ujvári ev. ref. egyház múlt évi éle- téről	192.
Az év végén	190,
201, 226, 236, 255, 263, 282,	
A görgényi egyházmegyéből, <i>s. s.</i>	191.
Törvénykezés	204.
Tájékoztatás a kolozsvári ref. koll. igazgatóságától	220.
A pozsonyi ev. ref. egyház kérelme	223.
Nyilvános nyugtázás, <i>Jancsó Lajos</i>	266.
A győri ev. református gyülekezet kérő szava minden jó magyar szívhez	229.
Értesítés a ref. theol. igazgatóságtól	264.
Az 1898—99-ik évre vonatkozó figyelmeztetés az ev. ref. coll. igazgatóságától	266.
Magyarlapos, <i>w.</i> —	289.
Szíveség. <i>Ryzer</i>	315.
Erzsébet királyné halála, <i>z.</i>	323.
II. József császár háromszéki utazása 1773-ban, 328, 343.	
A király népeihez	339.
Nyereményjegyzék az erd. ev. ref. egyházk.sze- retetház sorsjátékának I-ső húzásáról	362,
370, 377.	
Az ev. ref. egyetemes conventelnökségének üdvözlete	366.
A balázsfalvi ev. ref. egyház kérelme	367.
Kellemes meglepetés Mező Záhon	399.
A görgényi egyházmegyéből, <i>i. k. l.</i>	431.
Nyereményjegyzék az erd. ev. ref. egyházker. szeretetház sorsjátékának II-ik húzásáról,	442, 449
<i>Különlék rovata:</i> 7, 15, 23, 31, 39, 47, 56, 62, 70,	
78, 92, 101, 109, 126, 136, 142, 150, 163, 171,	
181, 193, 202, 212, 220, 229, 237, 248, 257, 266.	
275, 284, 291, 300, 310, 318, 329, 336, 345, 359,	
369, 375, 384, 393, 400, 409, 417, 425, 432,	
440, 447.	
<i>Hivatalos rész:</i> 8, 16, 24, 32, 40, 47, 56, 63, 72, 78,	
93, 101, 110, 120, 127, 136, 143, 151, 164, 172,	
182, 194, 202, 213, 221, 230, 238, 249, 258, 268,	
256, 284, 292, 302, 312, 320, 322, 330, 338, 346,	
354, 362, 370, 377, 385, 394, 410, 418, 426, 434,	
442, 449.	

T Á G Y M U T A T Ó

az 1898. év folyamán kiadott, általános érdekű igazgató-tanácsi rendeletekről.

A Prot. Lap hányadik ámában	Melyik ig.-tanácsi szám alatt	Hányadik lapon	Mi a tárgya?
j e l e n t m e g			
1.	5418—1897.	8.	Az »Erdélyi Protestáns Lap« megalapítása.
2.	19—1898.	16.	Szerződéses énekvezéreknek az egyházkerületi képviselő-választá- soknál szavazati joguk nincsen.
8.	214—1898.	63.	Utasítás az illeték-egyenértéki bevallások mikénti teljesítése iránt.
11.	908—1898.	93.	Az 1848-iki törvények megalkotása emlékének ápril. 11-én leendő megünneplése.
12.	588—1898.	102.	Utasítás a fatenyésztés népiskolai tanítása tárgyában.
13.	935—1898.	110.	A kegyjavadalmi év kezdetéig felmerülhető beszolgálási költségek mikénti fedezése.
14.	1167—1898.	120.	A középiskolai tanárok tovább képzéséről szóló közokt. minisz- teri rendelet.
15.	1311—1898.	127.	A népiskolai és óvodai építkezések szabályai.
18.	1453—1898.	151.	A tanítók államsegélyi összegeinek kifizetési ideje megállapíttatik.
24.	1774—1898.	213.	A tanítók elbocsátási bizonyítványainak kiadása.
34.	2357—1898.	302.	Utasítás a népiskolák részéről vezetendő rendtartás és az általuk szolgáltatandó statisztika tárgyában.
41.	3158—1898.	354.	Az előbbi utasítás kiegészítése.
42.	3399 1898.	362.	A reáliskolai tanulók pótló érettségi vizsgálati bizonyítványainak mikénti kiállítása.
44.	3612—1898.	378.	Az iskolai Erzsébet ünnepélyek minden évben leendő megtartása.
51.	4350—1898.	434.	Az áttérési nyilatkozatokra vonatkozó miniszteri rendelet.
52.	4401—1898.	442.	Erzsébet-emlékfák ültetése.
52.	3046—1898.	442.	A lelkészminősítési osztályzatok megállapítása.
53.	4295—1898.	449.	A papi minősítések megállapítására vonatkozó szabályrendeletek.

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.	Előfizetési ár: egész évre fél évre	6 frt. 3 frt.

MEGJELENIK MINDEN GSÖTÖRTÖKÖN.

Nyílt levél a szerkesztőhöz.

Kedves Nagytiszteletű Úr!

Üdvözlöm Nagytiszteletedet egyházkerületünk ez új lapjának élén. Üdvözlöm azzal a bízalommal, melyet nagytiszteletednek Istentől ingyen ajándékul nyert ritka tehetségei, anyaszentegyházunk magas rendű érdekei iránt mindenha tanusított önzetlen buzgalma s odaadó szeretete önkéntelenül is fölkeltenek egyházunk minden hű fia szívében. A polemikus hangot, mely sívár és áldástalan, mert célra nem vezérítő, kerülni akarván, mellőzöm tüzetesebb indokolását annak, hogy miért kellett ez új lapot megalapítanunk s így csak annak kijelentésére szorítkozom, hogy az adott s nem egy tekintetben fájdalmas viszonyok közepette ennek megalapítása elodázhatatlan szükségesség kifolyása s én ennek szellemi vezéréül nem keresek s ha keresnék is, aligha találhatnék Nagytiszteletednél alkalmasabb embert, kinek konciliáns természete, pártokon fölülemelkedett objektivitása s jó szíve biztosítékul szolgálnak arra nézve, hogy reménységemben csalatkozni nem fogok. Kérem is Nagytiszteletedet, hogy szorgos gondossággal igyekezzék kikerülni az éles ellentéteket s lelkének tekintetét fordítsa azon kérdések felé. melyek anyaszentegyházunk hiveit egymáshoz közelebb hozzák, az ellentéteket kibékítik s összetartásra buzdítják. Mert ennek szükségét érezzük inkább, mint valaha.

Igaz, hogy ellenséges fegyverek körülöttünk most nem villognak és templomainkban háborítlanul imádkhatjuk Istenünket; Krisztus igéje szárnyakat ölthet s csattoghat szabadon; iskoláinkban önalkotta törvényeink védelme alatt a tudomány s nemzeti közművelődés békésen hódító hadjáratát nem fékezetten folytathatja. De azért légió azoknak száma, kik ellenünk törnek s minket megsemmisíteni akarnak. Egyes nemzetiségek részéről az engesztelhetetlen gyűlölködés s a magát egyedül üdvözítőnek valló egyháznak fanatikus buzgalma, mely lebocsátotta hálóját a mélységekbe, keresve közülünk, a kit foglyul ejthessen; aztán meg a kor áramlata, mely az anyagiasság bálványa előtt térdre borúl, kevésre becsülvén azt a mi eszményi, sőt kigúnyolja, vagy épen tudomást sem akar róla venni; a szűkölködés s nem egyszer nyomor, mely a közgazdasági válság miatt népünk java részét elkiseríti, túlságokba kergeti s papjaink nagyrészt is a lét és nemlét rettentő küzdelmeibe belesodorja, — ezek megannyi ellenségeink, melyek ellen nem lankadva küzdeni szóval, tollal, tettel mindnyájunknak kötelessége s ezt a lapot is azért alapítjuk, hogy a közös cél felé törekvőket összegyűjtse, együttartsa s diadalra segítse.

Ezekon kívül vannak még aktuális kérdései egyházkerületünknek, melyeket semmiféle mellékes és alárendelt jelentőségű tekintetek miatt mellőzni, háttérbe szorítani, vagy elejteni nekünk

semmiképen nem szabad. Ezek közül rámutatok egy pár fontosabbra. Ilyen s talán legelső sorban a *papi fizetések rendezésének kérdése*, melyre nézve a törvényjavaslat kész van s törvényhozási tárgyalása a közel jövőben napirendre kerül. Ismerem e törvényjavaslatot s bízton állítom, hogy sok sajgó, mondhatnám vérző sebet fog az begyógyítani, ha törvényt nyé válik, a mire nézve semmi kétségem. A fennforgó bajt azonban ez is csak részben fogja sanálni. A gyökeres orvoslást a *terménybeli kepe* megváltása fogja végrehajtani, melyre nézve az államtól nem kérhetünk s nem várhatunk direkt segítyt, csak jóakaratu támogatást s közvetett gyámolítást. Készen van a megváltás tervezete is, s azt nemsokára közre is fogom bocsátani. Most csak annyit jelzek, — a mint ezt esperes-társaimmal közöltem is, — hogy a megváltás kepeváltási készpénz-alapjainknak koncentráálásával s az egyházkerület anyagi támogatásával megalapítandó hitelbank s takarékpénztár útján lesz eszközrendő. Ilyen továbbá a papi árvák gondozását s nevelését célzó *egyetemes* jellegű *Szeretetházunk* megalapítása is. Ezzel van kapcsolatban az országos sorsjáték rendezése is, mely folyamatban van, de sajnálattal kell konstatálnom, hogy papjainknak nagy része nem részesíti azt kellő támogatásban, holott a rendezés óriási feladatára én épen az ők érdekében, illetőleg hátramaradó árváik javára vállalkoztam. A Szeretetház épülete már fedél alatt van, de a fenntartás nehézségei még csak ezután várnak megoldásra s ha a sorsjátéknak nem lesz meg óhajtott sikere, az ige nem ölthet testet.

Nagyfontosságú, s egész anyaszentegyházunk jövőjére kiható érdekünk az is, hogy annyi nehéz küzdelmek árán életre kelt *theol. fakultásunk*, kiváló tanári karának vezetése alatt, hovatovább mélyebb gyökereket verhessen, s megkezdett békés missióját zavartalanul folytathassa, hadd neveljen oly papi nemzedéket, mely a Jézus Krisztus gyönyörűséges igáját és könnyű terhét önmegtagadással, alázatossággal és szeretettel hordozhassa. Ez új lap kiváló feladata lesz e törekvésében fakultásunkat buzgón támogatni, s nagy erővel segíteni.

Ilyen s ezekhez hasonló kérdések hosszú sorozata bír aktuális érdekl, s Nagytiszteletednek nemes feladata leend ezeknek megoldását elősegíteni. Kérem összes lelkészársaimat, s tanárainkat, hogy támogassák Nagytiszteletedet e szép, de nehéz vállalkozásában. Istennek bőséges áldásáért könyörgök az összetartó munkálkodásra, mely egyesít, épít és sikerre vezet.

Kolozsvárt, 1898. január 2-án.

Szász Domokos,
püspök.

Előszó.

Igazgatótanácsunk mult évi december 18-án egy egyházkerületi lap alapítását és megindítását megmáshíthatlanul elhatározván, a nekem följánlott szerkesztőséget nem habozás nélkül, de kötelességérzetből fogadtam el.

Lapunk föladata szép. Egy kiválólag értelmes közönségnek leszünk — olvasott lapja; egy ihletett férfit vezetője alatt élő, alkotó s hatalmas fejlődésben levő egyházkerületnek leszünk — tüköre; papságunk hű tevékenységének, gondjainak, aspirációinak, világi hveink legjobbjai ősi búzgóságának, iskoláink, egyházközségeink, összes intézményeink szükségének, életnyilatkozatainak leszünk — viszszzhangja; egyházkerületünk magas rendű ügyeinek Istentől nyert föladatainak leszünk szószólója. Irányunkat

az evangelium szerinti reformáció alapelvei és feltétlen egyházas álláspontunk szabja meg.

Ez általános körvonalok után legyen szabad némi rövid részletezés.

Óhajtuk, hogy az evangelium ereje hassa át az élet összes mezőit. Ez nem kegyeskedés; mert ez mindent átható egyetemes keresztyén-ség. Lapunk kiváló gonddal fogja felölelni a papképzést, a lelkészek hivatását, minden ügyét és pedig mind a jog, mind a köteleesség szempontjából. A lelkészek az egész gyülekezeti élet centrumai, egyházunk nélkülözhetlen szervei. A keresztyén vallás: érzület, élet s *ebből* a szempontból kétségkívül mindenki arra hivatott, hogy e vallásnak hirdetője, bizonyosságtevője legyen. A keresztyén érzület, a keresztyén élet egyetemes papi tisztje ez. Azonban a keresztyén-ség nemcsak érzület és élet, de történet,

eszmé, világnézet, örök igazságok rendszere, melynek hirdetésére tanulmány s a hivatásra szentelt egész élet kell. Vallásunkban a mystikus és praktikus mozzanat mellett ott kell lennie összhangzatosan az intellectualis mozzanatnak. Egyházunknak van tudományos öntudata is Bizonyynal lényeges dolog, hogy keresztyénységünkől életünkkel tegyünk bizonyosságot. Nincs igazabb, ellenállhatlanabb hitvallástétel, mint az élet maga; de hitünket elvileg, logikailag is igazolni tudnunk kell. Itt a biblia s a bibliában az, a mi örök és a mi pedagógiai mozzanat; itt az élet problémái, itt az egyén, család, iskola, állam kérdései, a tudományos, művészeti, szociális irányzatok, az emberiség anyagi s erkölcsi világa, az egész élet ezerágú szövevénye, forgataga és itt e föladat: mindezt áthatni Krisztusi szellemmel, evangéliumi erővel, a keresztyén principiumot nem elvonni a világtól, de bevinni annak minden ízébe és mind e világban építeni istenországát, ah, e rengeteg és felséges feladatra mily erkölcsi s egyszerű mind mily értelmi fölény szükséges! És éppen ma, az iskolák e korszakában bízni a kijelentés magyarázatát avatlan kezekre, mi egyéb, mint az evangéliumi szövétneknek nem fönnlobogtatása, de a fáklyának lefelé fordítása?! A lelkész hivatás követelményeinek magas színvonalra lebegett szemei előtt annak a férfiúnak, kinek püspöksége egyháztörténelmünkben egy új korszakot jelent, mikor az erdélyi theol. akadémiát Kolozsvárt, az egyetemi városban építé föl. Itt kifejezett felfogásunknak megfelelőleg lapunk a theol. tudománvok köréből cikkeket hoz. A theologiai iskolák a különböző irányok önálló, philosophiai és praktikus értéke tekintetében egyéni véleményünket fentartván, de megemlékezvén a Lessing által ismeretessé vált gyűrűkre, mint szerkesztő, exclusiv álláspontot nem foglalunk el s lapunkat ez vagy amaz irány komoly cikkei előtt el nem zárjuk, visszatorlásra, vagy éppen megbélyegzésre csak ott kerülne sor, hol a protestantismus alapelvei, vagy pedig történelmileg kifejtett egyházi szervezetünk akár katholizáló, akár sektáskodó velleitások által sértve volna.

De a gyülekezetnek s a gyülekezetben istenországának építése végett, mert ez a mindenekfölött való cél, a lelkész elméleti képzettségének gyakorlati realizálása elengedhetetlen. Mert mit ér a több világosság, ha nem folyik mellette több munka? Több, több oda-

adás! Életünk megtartásának nincs más útja, mint az önfeláldozás. „A ki pedig elveszti életét én érettem, megtalálja ezt” (Mat. 16, 25.) Most itt főként a lelki gondozást hangsúlyozzuk, a papnak ezt az egyes egyénekre irányuló, intim, lelkipásztori föladatát. Nem egy pap működésében éppen onnan a disharmonia, a félegesség, a csonkaság, hogy daczára egy vagy más előnyüknek, hiányzott papi életükből a minden működést harmoniába hozó, egységbe öntő lelkipásztorság. A pap különböző feladatainak egysége e szóban van: lelkipásztor. A hű lelkipásztorság által lesz az ezerágú papi élet értékes, egységes műalkotássá. Gyülekezeteink valláserkölcsei életének fejlődését nem extra dolgoktól várjuk, de sokkal inkább az egyházi élet központjából, a lelkésztől minden irányba kiáradó, megelevenítő hatástól. Nem anynyira új formákra van szükségünk, mint tartalomra a meglevő formákban. Kérlek, kérlek, ne anynyira új organumokkal ajándékozzatok meg; inkább adjatok, öntetek lelket, életet a meglevő organismusba. Lapunk az egészséges vallásosság ápolása, a gyülekezet valláserkölcsei életének fejlesztése, a hit és szeretet munkái tekintetében is tájékoztatni, kérni, inteni, buzdítani fog.

Lapunk szószólója lesz a papok anyagi existenciája biztosításának. A szegénységet nem tartjuk idyllnek sem. Az anyagi existencia biztosítása nemcsak pénzügyi kérdés, de magasabb, erkölcsi kérdés s e kérdést nem is a kizárólagosan pénzügyi tekintet, de az államférfiui belátás fogja megoldani.

Itt legyen szabad még csak azt hangsúlyoznunk, talán ismételnünk, hogy a református szegénység, nem csak a papok, de egyházközségeink és hiveink szegénységét is jelenti s e szegényügy rendezése hiveink egyházi terheinek könnyítése nélkül csak féleges, csonka lesz.

Egyházkerületünk egyik legmagasabb rendű ügye az egyházkerület tanügye. A vallás nemcsak egyházi ügy, de itt csak az iskolánál maradván, a nevelésnek, az emberré nevelésnek is ügye. Az összes kultura vallásos motivumokra vihető vissza történelmileg is. A mi iskoláink egyházvallási alapon épültek föl s feladatukat csak ily értelemben töltik be. Különben nincs egyéniségük. Összses elemi iskoláink és gymnasiumaink egyházi szervek s mint egyházi szerveknek kell működniök. Mi összes iskoláinktól református eredményeket várunk. Itt nem gon-

dolunk református matematikára, de református *szellemre*, református *egyháziasságra*. Egyéb-iránt a vallás sem absztrakt létezik, de az egyháziasságban konkrét, élő, munkás. Egyházval-lási impulsusokra vihetők vissza iskolai alapítványaink is. Református őseink alapítványai-nak hű kezelése nem csak pénztári korrektség, mert emez alapítványi vagyomban van valami érzékfölötti a cél, melynek a vagyon csak eszköze s a szellemileg hűtlen kezelés volna az alapítói intentiók leg súlyosabb megsértése. Iskoláinktól tehát nem valamely felekezethél-küli parvenuséget, de ősi buzgóságot, egyhá-ziasságot várunk. Mindez elvi kijelentés s nincs ebben semmi célzás kitűnő tanárainkra, jó szellemű iskoláinkra; de mindezt szükségesnek tartottuk elmondani azért, mert iskoláink az anyagi vonalon távolodnak az egyháztól s így az erkölcsi vonalon kell a köteléknek szoro-sabbra fűződnie. Tehát minél szorosabb szel-lemi összeköttetés! melynek természetesen in-tézményileg is kifejezésre kell jutnia.

Akarjuk, hogy lássa, tapasztalja, érezze a közönség egyházkerületünk szüntelen munkás életerejét. Ezért tüköre lesz lapunk az egyház-kerületi alkotásoknak. Istentől vannak e dol-gok, melyekre Isten főként egy férfit használ eszközül, megáldván őt a bölcsesség, a szív, a tetterő bámulatos erőivel. A vezérlő gondola-tokat, az alkotásokat, az erőteljes fejlődést is-mertetni, irántuk érdeklődést kelteni, bevinni ezeket a lelkekbe, szívekbe s így ez alkotá-soknak, ha nem is tetteleg, de az irántuk való lelkesedés által, a hozzájuk csatlakozás által részesévé lenni: lapunk egyik szép faladata. S ha e tekintetben a jó ügynek lapunk hasz-nálni fog, dicsőségünknek tartjuk nem, nem! de Istennek adunk hálát.

Lapunkat s a lapunk által képviselt ügyet ajánljuk gondnokainknak, egyházi képviselő-inknek, összes hiveinknek. Már egyházunk szervezete is tért nyit világi hiveinknek, hogy munkásságukat valami magasabbnak szentel-hessék és így értékesebbé tegyék. A múlt is kötelez, de a jövő is; az ősök is kötelez-nek, az utódok is. „A nemesség kötelez.” És a nemesség származhatik a múltból, de adhat nemességet a jövő is, mikor a a jövő érdekében szolgálunk. S világi hi-veink legjobbjai, örömmel ismerjük el, hiven váltják be ma is e kötelezettséget. Viguie a francia református világiakról így szól: („Le prophète») »Bizony, ha elmélyedünk törté-

nelmünkbe, hálát adva Istennek ama kitűnő szolgálatokért, melyeket a francia protestan-tismus javára a lelkeszi kar tett, kit ne ragadna bámulatra az az előkelő hely, melyet a refor-máció sorsában a nagy világiak, a Coligny-k, a Jeanne d' Albret-ek, a Duplessy-Mornay-k foglalnak el kiknek nevei az egyház és haza egén, mint első rangú csillagok ragyognak?» Mintha csak a magyar protestantismus világi férfairól és nőiről a mi »nagy laikusainkról« volna szó!

Nem folytatom tovább e már is hosszas »előszót.« Csak még egyet. Mi lelkesedünk egyházkerületünk multján. S ha Viguie, illetve a zsoltár szavaitól: »felemelém az én szemei-met a hegyekre, honnan jőne nekem segítsé-gem«, gondolj a hegyekre, melyekről nagy ál-dások szálltak alá, a Sinaira, honnan a tör-vény jött, a Golgotára, honnan a kegyelem jött, Izrael hegyeire, honnan a nagy proféták jöttek s elragadtatással említi, déli franciaország hegyeit, a dicsőséges Cévenneket, honnan a francia protestantismus profétái, therosai jöttek s hozták az életet: hadd tekintsünk mi is, meg nem tagadva igaz testvéri indulatunkat a szép, a dús magyar róna iránt, hadd tekintsünk mi is lelkesedve, remélve a mi hegyeinkre, melyek nem gazdagok, csak szegények és fenségesek, a mi erdélyi hegyeinkre, honnan a magyar protestantismus annyi profétája, hőse szállt ki. Bizony nem egyszer láttuk a mi hegyeinkről Mózeszt jőni le fénylő arccal.

De bizunk az egyházkerület jelenében is, remélünk jövődjében is.

Célunk: szolgálni nem szükkeblűleg, nem particularismussal, de közvetlenül az erdélyi ref. egyházkerület valódi érdekeinek s így szol-gálni egyszersmind mindannak, a mi szívünk-nek drága és szent. Utunk pedig a cél felé nem a föltétlen harc, nem is a föltétlen béke, de a föltétlen munka.

Molnár Albert,
szerkesztő.

A protestáns egyházak és az 1848. XX-ik t.-cikk.

Állami életünknek az a rövid phenomenalis kor-szaka, mely 1848-ban érte el tetőpontját, az egyháznak az államhoz s a felekezeteknek egymáshoz való viszonya tekintetében is maradandó nyomokat hagyott a törvény-könyvben. Fájdalom, jórészt bizony csak a törvény-könyvben! Mert mint e kornak sok más törvényé-

vel, ezzel is ú vagyunk, hogy irott malaszt maradt hogy azután egyik se gondoljon a másikkal, hanem s az életbe átplántálni még maig sem sikerült. Ugy tesszik, hogy e törvény korát nem csak egy fél századdal előzte meg. Sok tekintetben nemhogy közelednénk megvalósítása felé, sőt egyenesen távolodunk attól. De hála a Gondviselésnek, hála a megalkotóknak, az elv szentesített törvényben ki van mondva és sem onnan, sem a köztudatból immár kitörülni nem lehet. Rajtunk, az utódokon áll, hogy érvényesülését kivívjuk, biztosítsuk. A protestáns egyházi sajtó fel-felemeli is egyszer-máskor gyenge szavát mellettük, érvényesítésük érdekében, de mily messze vagyunk még attól, hogy a köztudat követelje elutasíthatatlan erővel. Ha hivatalos állami ünnepségeknél, funkcióknál mellőztetünk, ha oly esetek történnek, mint a minap is Szathmáron, hol a főispán beiktatásának első pontjaként az »Ünnepélyes Veni Sancte« szerepelt: akkor felszisszenünk, s e törvénycikk 2. §-ára hivatkozunk, a mely »e hazában törvényesen bevett minden vallás-felekezetekre nézve különbség nélkül tökéletes egyenlőséget és viszonyosságot« állapít meg, s így kizárja bármely felekezetnek »államegyház« jellegét. Protestáns egyházaink szegénységéről, s a protestáns papság nyomoráról, türehtetlen és tartahatatlan helyzetéről szóló cikkeink is a legtöbb esetben így végződnek: »követelnünk kell az 1848. XX-ik törvénycikk végrehajtását

Álljunk meg e pontnál, erről akarok szólni. Mert a ki a prot. egyházak és papság nyomorúságos helyzetéről szól, annak kötelessége a helyzet orvoslásával is részletesen foglalkozni és pedig minél sürgetőbbnek ismerte fel a szükségét, annál inkább *a kivihetőség szempontjából*. E szempontból akarom megvilágítani a nevezett törvénycikket.

Nem tudom, olvasták-e mindnyájan a törvény szavait, kik végrehajtását oly könnyedén sürgetik. Azt hiszem, nem lesz felesleges szószerint ide iktatni. A bevett vallásfelekezetek közt különbség nélkül tökéletes egyenlőséget és viszonyosságot megállapító 2. §. után, az ide vonatkozó 3. §. így szól: »Minden bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségai közálladalmi költségek által fedeztessenek, s ez elvnek részletes alkalmazásával a miniszterium az illető hitfelekezetek meghallgatásával a közelebbi törvényhozás elibe kimerítő törvényjavaslatot fog előterjeszteni.« E kimerítő törvényjavaslat, mely az elv felfogásának interpretációjaként volna tekinthető, tudvalevőleg soha sem terjesztett elő. A helyett az állam a felekezetek »segélyezését« indította meg, némelyek szerint e törvény »részletes megvalósítása«-ként, mások szerint minden vonatkozás nélkül e törvényre. Mindegy; tény az, hogy az állam a felekezetek segélyezésének tényében kifejezésre juttatta e paragrafus alapfelfogását, mely szemben az állam és egyház teljes szétválasztásának amerikai elvével azt bizonyítja, hogy az államra nézve nem közömbös polgárainak vallás-erkölcsi élete, sőt ezt az állami élet fundamentális alapjának tekintve, az ezt hivatásszerűen ápoló egyházakat támogatásban részesíteni állami kötelességének ismeri. E felfogást többszörösen hangsúlyozta a mostani kultuszminiszter is, midőn a nemrég megalkotott egyházpolitikai törvények tárgyalásakor úgy nyilatkozott, hogy itt nem az egyháznak az államtól való amerikai szétválasztásáról van szó,

egyszerűen a »hatáskörök« elkülönítéséről. Egyébként az állam annyira nem közönyös a bevett vallások egyházai iránt, hogy azoknak minél nagyobb anyagi és erkölcsi támogatását a legfőbb állami feladatok közé számítja. E felfogástól soha sem tagadtuk meg elismerésünket és pedig első sorban állami szempontból. De lehet-e csodálkozni azon, ha ismételten kifogást emelünk az ellen, hogy az egyházak, s itt első sorban a protestáns egyházak támogatása és segélyezése olyan formában és módon történjék, mint valami »közgazdasági alapítás«-é, a Lloyd vagy Dunagőzhajózási társaságé: a költségvetés keretében évenként a kormányok s a Ház jóakarataiból, az ország pénzügyi viszonyainak korlátain belül? Ezt ellentétesnek ismertük és állítottuk az 1848. XX. t.-cikk 3. §-ával. Azért követeltük, hogy a kérdés törvényhozás útján, állandó jelleggel s alaposan oldassék meg. Most ezen a ponton állunk. A benyújtandó törvényjavaslatot még nem ismerjük, de igen azt a mind hangosabban nyilvánuló követelést, hogy az, az 1848-iki XX. t.-cikk végrehajtása legyen! Magunk is azok közé tartozunk, kik ezt követelik. De ezek között annál inkább nem azok csoportjába, a kik annak szószerinti végrehajtását követelik, minél inkább meg vagyunk győződve arról, hogy a végrehajtás, illetőleg megvalósítás *halasztást nem tűrő sürgős szükség*, s minél inkább érezzük, hogy e kérdéseknek közmegnyugvásra, minden nagyobb felforgatása nélkül a történelmileg kiképződött viszonyoknak kell megtörténnie.

Nem vitatkozunk azon, hogy vajjon e törvénynek intentiója a szekularizáció-e vagy nem. De figyelmeztetünk arra, hogy e paragrafus szószerinti végrehajtása az állam és egyház közötti viszony összes kényes kérdéseit felidézne, kombinálva a nemzetiségű egyházak és a magyar állam közti még kényesebb kérdésekkel. A törvény azt mondja: »minden bevett vallás-felekezetek egyházi és iskolai szükségai közálladalmi költségek által fedeztessenek«. Nős, »minden« szükségai-e, vagy csak a »fedezet nélküliek«? Ki határozza meg e szükségeket egészben és külön-külön? Felhasználhatók-e a szükség fedezésére a mostani egyházi vagyonok? Csak az állami eredetűek-e, vagy a magán-alapítványok is? Ki szabja meg közelebbi rendeltetését az általános jellegűeknek? Ki kezelje? Ki állítsa be a javadalmasokat? Ki kezelje fegyelmi ügyeiket? Ki és minő képzettséget követeljen tőlük? Ki legyen jogosult új iskolák, egyházak, állások szervezésére s minő feltételek mellett? stb. stb.

(Folytat. köv.) *Nagy Károly,*
theol. tanár.

Jelige: »Arról ismertük meg a szeretetet, hogy ő értünk az ő életét oda adta. Nekünk is kötelességünk oda adni a mi atyáinkfiaiért a mi életünket.« J. I. 3, 6.

Ama hatalmas küzdelemben, a melyet a magyar faj nemzeti és állami létének megszilárdítására folytatott ezer éven át, folytat jelenben, a melyben fajikiválóságát, életrevalóságát, teremő erejét törekszik ér-

vényre juttatni s még jövőendő ezer évekre igyekszik biztosítani a nemzedékeknek fennmaradását a nemzeti jelleg zászlója alatt : e küzdelemben nyilván látható ama természeti törvény, az evolutio, a fejlődés törvénye. És hogyha e küzdelemben csupán a létért való durva harc jeleneteit szemlélném ; ha még tovább menve e küzdelmet egyszerűen mint a szerves anyagon végbe menő rejtélyes bár, de azért ember észszel még sem egészen megfejtethetlen tünemények sorozatát fognám fel ha e küzdelemben egyebet se akarnék látni, mint a physikusok energiájának egyik-másik alakban való fülhalmozódását, kölesönös átalakulását akkor meg kellene állanom eme határon, s úgy az egyéni, mint faji létet kizárólag e természeti törvény nyilvánulásaképpen fogva fel a nagy problémát, ha nem is megoldottnak, de legalább kettévágottnak kellene tekintenem.

E küzdelemben azonban látok és látnom kell és nem mellőzhetek egyebet is. Tüneményeket, a melyeknek hordozóját hiába keresem az anyagban, az élő fejérnyében, okát az egyéni kiválásban, magyarázatát az evolutioban. Látom azt, hogy az ember nem csupán öncél, a mi volna, ha csak egy természeti jelenségnek tekinteném. Látom, hogy saját magán kívül egy másik cél áll előtte az eszményi. Látom, hogy az eszményi felé törő szellem, a mely az egyénben elhomályosulhat az anyagiasság, a rögtől eredt durvaság, a nyers önzés mellett a maga fényében nyilatkozik egy nemzet életében. — Látom a kicsinyesen fontolgató s csak a kurta holnapra számító ész, a rideg önzés sikerei, az anyagi jóllét csábító példái daczára is, a nemzeti szellem által ez eszményeknek feltétlen uralmát, erejét ; látom azt, hogy a mi jó, a mi nemes, a mi magasztos, emelkedik felül, érvényre jut, nyilatkozik meg az egyénben, a mit az ihletettség teremt, a mit a szeretet ápol, a mi felett a jó lelkiismeret öröklik, az mind az eszmények körül csoportosul. Érzem, hogy e nemzeti szellem uralma nélkül egyéb se volnék mint egy gondolkozó, mozgó automat, hogy ez adja meg lelkem alapját, ez rugója mindannak, a mit szellemi életnek nevezünk.

Épen ezért lehetetlen egy faj, egy nemzet létért való küzdelmeiben csupán csak egy természeti törvény uralmát keresnünk, kell abban egy magasabb rugónak is szerepelni és lehetetlen meg nem ismernünk egy nemzet nagyratörekvésében, fejlődésében, emelkedésében a faji kiválás természeti törvényénél egy magasabb, felsőbb erkölcsi törvényt, egy isteni törvényt az ember magasabb rendű elhivatását e földön.

Ha az emberi mivoltot nem csupán korlátolt érzékeimre támaszkodva vizsgálom, ha az igazság kritériumát nem csupán a tapasztalatban keresem, hanem felnyitom kedélyvilágom fényes kapuját, segítségül hívom a szívnek, a sejtelemnek végtelenbe emelő szárnyait, akkor lehetetlen az emberben csupán egy természeti produktumot látnom, akkor meg kell ismernem benne a magasabb rendeltetésű vallás-erkölcsi lényt. Midőn a tapasztalat által tudásom világát mind szélesebbre terjesztem ki, midőn a természetnek egy-egy újabb titkát fedezhetem fel mind tisztábbá válik előttem az ember és e nagy mindenség viszonya

a zárótételt az emberi mivoltból vont következtetésemben még nem ez adja meg, mert hiszen ez csak egyik bizonyító altétele annak, a minek másik bizonyítékát szívemből meritem, bár rejtélyes kijelentésszerű módon az ember magasabb elhivattatásának.

Miért tulajdonítsunk nagyobb vagy épen kizárólagos bizonyító erőt a tapasztalatnak ? Miért nevezzük álmoknak kedélyvilágunk kijelentéseit ? Bármily világosnak, bármily meggyőzőnek tűnjék is fel az, a tapasztalati tudásnak is elvégre mégis csak *egy hit* az alapja. Az emberiség milliószor meg milliószor látta fölkelni a napot. Egy újabb alkonyulaton, annak a bizonyosságát, hogy az ismét fel fog kelni, csupán egy hit adja meg a természet törvényszerűségében, rendjében vetett hitünk. Az indukcióknak ezer meg ezer esetéből sem következik a tiszta ész előtt, hogy a következő esetben is épen úgy fog történni. Csak hiszszük, hogy úgy lesz. Mellőzzük magunkban e hitet, s minden emberi tudományunk, mint tudomány, összeomlik. Az, is a ki az ember mivoltára vont következtetéseit csak az emberben működő természeti erőkre alapítja. Összevetve azonban az embert, mint a természet részesét, mint ismeret tárgyát, az emberrel, mint megismerővel, a ki egyfelől kedélyével és eszével érezve és megismerve a maga végtelen kicsinységét, másfelől mégis magába tudja olvasztani e végtelen nagy mindenséget úgy jutunk rá annak tudatára és érzetére, hogy az ember vallás-erkölcsi lény és az ő természeti földi élete viszony, kapocs egy véghetetlenül felette álló erkölcsi lényvel, istennel.

A míg a tudomány csak könnyebb áttekintés okáért vizsgálja egy részről az embert, mint a természet egyik csodálatos jelenségét, másrészt mint a szellemi tünemények hordozóját, a nélkül, hogy végkövetkeztetéseket akarna vonni, elért eredményeit, sikereit az emberiség boldogítására folyton tartó isteni megnyilatkozás gyanánt tekintve ; teljesen jogos téren mozog. De a midőn testre és lélekre, anyagra és szellemre osztva az embert, kizárólag egyik vagy másikra építi zárótételeit, téved és eltéved a theoriák szürke kúdjában. Az ember mivoltát sem kizárólag az anyagban, sem kizárólag a szellemben nem szabad keresnünk. Az emberi mivolt az *életben* áll, az életben, a mely kapcsolatot képez a véges és végtelen, az ember és isten között, a mely egy harmonikus egészszé olvasztja össze az emberben a természeti jelenséget az erkölcsi lényvel. Isten az emberi élet adományozása által nyilatkozik meg s az ember az élet által közeledik istenhez. Az így felfogott élet Istenben való élet s így vallás.

Érzékeinkkel tapasztalunk, agyunkkal gondolkozunk, szívünkkel szeretünk vagy gyűlölünk, akarunk és cselekszünk jót avagy rosszat : ez mind az emberi élet-hez tartozik. A vallás összefoglalása mindannak, a mit az életben jót, szépet és nemeset, magasztost érzünk, gondolunk, cselekszünk. A Jézus egy ilyen vallást hagyott ránk, nem tanokat ; egy eszményi életet mutatott meg nekünk s ez eszmény felé való törekvést tette kötelességünkkel. Az ilyen életben jutunk tudatára magasabb rendeltetésünknek.

Minden, a mit mint e magasabb rendeltetést bizonyítót ismertünk meg, minden a mi teljes erkölcsi lénynyé egészít ki, minden, a miben eszményeket látunk magunk előtt s ez eszmények felé törni szívünk olthatatlan vágya, minden a mi az önzést levetkőztetett lélekből fakad: oda tartozik ez élethez, oda tartozik a valláshoz. Nemzetem, fajom szeretete, jövőjének biztosítása, emelkedésén való munkálkodás, jóllétének virágoztatása, békéjének megóvása, ez mind vallásommal van összeforrv.

Vajjon pusztán anyagi érdekek-e ezek, a melyeket mellőznünk kell, s lehet is mellőzni más, állítólagosan magasabb vallási érdekek mellett? Nem egyenranguk, egyjelentőségűek legszentebb érdekeinkkel? A ki nemzete szeretetében, a ki faja erősbülésében egyebet sem akar látni, mint a faj fenntartási ösztönnek munkálkodását, a ki csak a faji kiválás törvényét látja nemzete dicsőségében, az talán nem tarthatja elég emberiesnek hazafiúi érzelmeit, az talán mondhatja, hogy ez érzelmei összeütközésbe jönnek cosmopolita lelkiismeretével. A ki saját egyéniségét jobban becsüli, mint egy egész nemzet jóllétét, békéjét, az leplezett önzéssel talán nyilatkozhatik úgy, hogy hazája törvényei ellentmondanak vallása parancsainak. Azonban akár egy a nemzetközi marseillaiset harsogató indulótól vezetett csoport tagadja le nemzete szeretetét, akár keneteljes hangok hirdessék, hogy a haza érdekeinek háttérben kell maradniok magasabb érdekek mellett; mindkettő ugyanegy, az, a mit az emberiség bölcsőjétől kezdve mai napig, mint a hazaárulás bűnét bélyegzett meg.

Beszélünk vallás alkotásról. Hivatkozunk a történelemben példákra. Ilyen volt, mondjuk, Mózes Ma Mahomed, vagy — Muni vagy Konfucse. Ama kérdést azonban mégis feltehetjük, hogy lehet-e egyáltalán vallást alkotni, csinálni? Vallást, a mely csak ha egy néhány ezer embernek is szivedobbanását szabályozza, gondolkozását irányítsa, akaratának érvényesítésében mérlegül szolgáljon, s az emberi élet oly sokrésze nyilvánulásaiban egységet, összhangot teremtsen meg? Soha — ama vallásnak már előlegesen benne kellett lennie a szivekben, mint sejtelemnek, mint vágynak, mint sovárgásnak az idők beteljesedése után.

Egyesek ajkain nyilatkozott csak meg, felsőbb, magasabb kijelentés gyanánt. A legtökélyesebb, legáltalánosabb kijelentés a Jézus élete volt. Legtökéletesebb, mert nem egy nemzet vagy faj gondolkozásával, világnézletével akarta egybeolvasztani az emberiség összes népeit, s épen ezért nem talált a keresztyén hit határokra a föld területén, mint bármelyik vallás hirdetője. Legáltalánosabb, mert az egész emberiségnek szólt s minden nemzet, minden nép úgy fogadhatta magába igéit, hogy nemzeti jellegén semmit sem változtatott. A míg a Mózes, Mohamed vallása átalakította hívőit, egyöntetűséget hozott minden azt követő népre, a keresztyén hit alapján addig nemzeti egyházak keletkeztek. A míg amazokkal a haza, a nemzet s az azokkal párosult magasztos fogalmak elvesztették jelentőségüket, Jézus vallása nyomán a nemzeti szellem, a nemzeti összetartozóság érzete hatalmas életre kelt és virágzott. A Krisztusi evangelium volt egyedül az, a mely minden félremagyarázás daczára is diadalmaskodva magába tudta olvasztani az embernek, mint erkölcsilény-

nek minden magasztosabb, eszményibb érzéseit, vágyait, törekvéseit.

Ezen az evangeliumon kívül egyes emberek alkothattak, hirdethettek tanokat. E tanok összeütközésbe jöhetnek, a mint jöttek is az emberiség nemes eszményeivel, e tanok megingathatják a haza szeretét, megállithatják a tudóst a munkája között, e tanok hirdetői átkokat döröghetnek, de az evangelium tiszta alapján álló szívéből sem a hazafiság virágát ki nem törrik, sem a tudás lángját ki nem oltják.

Bedőhási János *)

Különfélék rovata.

Tisztelegés. Mint rendesen úgy a mult év utolsó napjának estéjén is templomozás után a kolozsvári ev. ref. egyházközség hivei közül dr. Gidófalvy István főgondnok vezetése alatt nagyon számosan keresték fel egyházkerületünk nagyérdemű püspökét, Szász Domokost, ki a hozzá intézett és valóban szívből fakadó beszédre, hosszasan, érezhető meghatottsággal választott gyönyörű színekkel rajzolva a czélt, mely felé a jövőben tör e melynek megvalósulása az anyaszentegyháznak és egyházközségnek boldogságát jelenti. Istentől az új évben mi is segedelmet és erőt kérünk hozzá.

Újévi jó kívánságainkat küldjük tisztelt olvasóinknak. Munkakörünket mindig nagy jelentőségűnek tartani, pályánkat szeretni, a ránbizottakban örömmel hívek lenni, hivatásunkkal egész szívből egygyé olvadni, élni magasabb dolgokért, szívünkben nem a mulandósággal, de az örökkévalósággal, Istennel s aztán meghitt, békés, szerető és szeretett otthonunkban nő és gyermekek körében boldogítani és boldogítva lenni, — így képzeliük mi az élet szépségét, boldogságát. Így kívánunk boldog újévet mindenik olvasónknak.

Főtiszteletű Szász Domokos püspök legújabb alkotásairól: a papi árvák szeretetházáról, a kolozsvári harmadik református templomról, kapcsolatban új papi lakkal, méltó dolog lesz külön cikkekben emlékezni meg; itt csak registrálni akarjuk az öröndetes és nagyjelentőségű ténytet, hogy a szeretetház emeletes épülete immár földél alatt van s templom és papilak teljesen készen áll, mint monumentális vallástételek a hitről és szeretetről s mint bizonyossága a productiv protestantismusnak.

A mi pedig e hármias építkezésnek oly gyors keresztyénítéletét illeti, . . . de hiszen olvasóink jól tudják, hogy itt egy varázskéz működött. Mert a fáradhatlan, lelkes, alkotó erővel megáldott kéz: a varázskéz.

Lelkészs társainkat kérjük, hogy lapunkat egyházközségeik értelmesebb elemei körében terjesztetni sziveskedjenek. Nem a magunk érdekében, de saját érdekükben, az egész lelkes kar érdekében kérjük erre paptársainkat. Ha világi hiveink oly lapot olvasnak, lapunk által oly gondolat körbe lépnek be, hol az egyházi kérdések dominálnak, hol valláserkölcsei világnézletet lélekzelhetnek be, hol egyetemes egyházi életünk erejét érzik, hol cikkeink által önkénytelenül is az egyházi élet közepébe sodortatnak, ha világi hiveink

*) Helyes törekvés életünkben minden nemest s így a hazaszeretet is, vallásos gyökérre vinni vissza és így az emberi élet minden magasabb tüneményében, hogy a természettudósok nyelvén szóljunk, ugyanazon lelki energiának: a vallás-erkölcsiségnek más és más alakban ugyan, de soha el nem veszve visszatérő megjelenését, munkáját, érvényesülését látni. A végkövetetést is helyesnek tartjuk: mert az a vallás, mely hazafias érzéseinket, állampolgári tudatunkat irtogatja, nem keresztyén vallás. Tisztelt munkatársunkat, ki a matematika és physika tanára, kérjük, hogy lapunkat ezután is fölkeresni sziveskedjék. A természettudós vallásos gondolatairól mi igen érdeklődünk.

Szerk.

oly lapot olvasnak, melyben mi a papi hivatás nagy-jelentőségét méltatjuk és egyszersmind a lelkészi állomások anyagi megerősítését — és pedig magasabb erkölcsi érdekekből — hangsúlyozzuk: akkor egyházi kérdéseinknek, vagy éppen a lelkészeket illető kérdéseknek ez a bevétele a közönségbe, egy helyes közvélemény megalakulásának ez az elősegítése nem éppen lelkész-társainknak érdeke-e?! A törvényhozás is gyorsabban mozog ott, hol egy erőteljes közvélemény szól, sürget. Járuljunk hozzá a közvélemény megalakulásához lapunknak a világiak közötti terjesztésével is.

Hivatalos rész.

5418—1897. KÖRRENDELET

valamennyi ref. egyházközség, püspöki vizsgálat alatti egyház és kollegium mt. Előljáróságainak.

Igazgató-Tanácsunk folyó hó 18-án tartott ülésében 5294—1897. sz. a. kelt határozatával a fenforgó szükség kielégítése czéljából határozatilag kimondotta, hogy egy egyházkerületünk tulajdonát képező »Protestáns Egyházi« hivatalos lapot alapít s azt a jövő 1898. évi január 1-től kezdődőleg meg is indítja, a mely lap egyszersmind az egyházkerület hivatalos közlönye lévén, az egyházkerületünket érdeklő összes hivatalos közlemények jövőre abban tételnek közzé, s ebből kifolyólag, ezen lapnak minden egyházközségünk, püspöki vizsgálat alatti egyházaink és kollégiumaink kötelezett előfizetői lesznek.

A lap czíme lesz »Erdélyi Protestáns Lap« és nagytiszteletű Molnár Albert theol. tanár afia által szerkesztve, megjelenik 1898. január 6-án kezdve minden csütörtök napon. Előfizetési ára lesz és pedig az I. és II. osztályu egyházközségek, püspöki vizsgálat alatti egyházak és összes kollegiumok részére évi 6 frt, a III. és IV. oszt. egyházközségek részére évi 5 frt, mely előfizetési árak félévi előleges részletekben nagytiszteletű Molnár Albert szerkesztő afiához (Kolozsvár, theol. fakult.) fizetendők.

Miről tudásulvétel és ahoz alkalmazkodás végett mt. czímet oly felhívással értesítjük, hogy 1898. évi január hó 1-én kezdve a fenzelzett előfizetési árakat nevezett szerkesztő afiához mielőbb és lehetőleg késedelem nélkül beküldeni sziveskedjék.

Kolozsvárt, 1897. decz. 27-én.

Márkus János,
titkár.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

5425—1897. KÖRLEVÉL.

Valamennyi nagytiszt. Esperes úrnak.

Az egyházkerületünk által élvezett rendszeres államszegély túlnagy része már eddig is állandósított segélyre volt lekötve, a folyó évben tartott főtiszteletű egyházkerületi Közgyűlés pedig a még rendelkezés alatt állott részletet is teljesen felhasználta, a házassági bíráskodás elvesztése miatt legnagyobb jövedelem-csökkenést szenvedett egyházkerületi és egyházmegyei főbb tisztviselők némi kárpótlására.

Felhívjuk ennél fogva összes esperes aait, hogy a rendes évi államszegélyi alaphoz, a viszonyok további alakulásáig, segély-folyamodásokat el ne fogadjanak, illetőleg fel ne terjesszenek.

Egyúttal figyelmeztetni kívánjuk nt. Esperes aait, hogy az államszegélyi alaphoz rendszeresített javadalmat élvező papok, egyházak, vagy tanítók jövőre is kell, hogy folyamodjanak, — a segélyre való szorultság igazolása mellett, — rendes segélyük további folyósítása iránt, mert ha kellőleg indokolt és az egyházmegyei tanács által igazolt kérésük 1898. ápril. hó 1-éig be nem érkezik: feltétlenül elvesztik rendszeres segélyüket.

Kolozsvárt, 1897. december 28.

Márkus János,
titkár.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

1347—1897.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett *mátisfalvi* egyházközség *énekvezér-tanítói* állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott lakáson kívül 195 frt 40 kr. értékű kepe és kanonika-porczió haszonélvezete. Ezenkívül 226 frt államszegély.

Pályázati határidő 1898. január 28. Folyamodványok nt. *Menyhárt András*, esperes aához küldendők, Kecsetbe, u. p. Sz.-Udvarhely.

Kolozsvárt, 1898. január 2.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1356—1897.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a *kézdivásárhelyi* püspöki vizsgálat alatt álló egyházközség *kántor-tanítói* állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: tisztességes lakás; évenként 600 frt az egyházközség pénztárából, havi előleges részletekben; temetési stólából évenként mintegy 150 frt.

Kötelességei: a rendes kántori teendők; vallásos énekek tanítása a különböző iskolákban heti 6 óra: a ref. egyházközségi dalkör vezetése.

Pályázati határnap 1898. január 28. Folyamodványok az ev. ref. püspöki hivatalhoz küldendők Kolozsvárra.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1375—1897.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a kolozskalotai egyházmegyébe kebelezett *györgyfalvi* III-ad osztályu egyházközség *papi* állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: lakás, gazdasági épületekkel, 630 forint készpénz fizetés és 9 hold 959 □-ül can. portio haszonélvezete. A készpénz fizetés felerészben május, felerészben október hóban történik a hívek által.

Pályázati határnap 1898. év január 26-ika. Folyamodványok nt. *Deési Gyula* aához küldendők Gyaluba.

Kolozsvárt, 1898. január 2.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1376—1897.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a kolozskalotai egyházmegyébe kebelezett *magyar-bikali* egyházközség *kántor-tanítói* állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: lakás, kert, 241 frt. készpénz (államszegély) és hivatalos becslés szerint 153 frt 73 kr. értékű kepe, tandíj és canonica portio.

Pályázati határidő 1898. január 26-ika. Folyamodványok nt. *Deési Gyula* esperes aához küldendők Gyaluba.

Kolozsvárt, 1898. jan. 2.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1380—1897.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a széki egyházmegyébe kebelezett *széki* egyházközség *segédpapi* állására pályázat nyittatik.

Javadalom: tisztességes lakáson kívül 300 frt készpénz részletekben fizetve, tűzifa, az esperes asztalánál ebéd, vacsora és a stola.

Kötelessége: a díjlevélben megszabott teendők mellett az esperesi irodában szükséges munka teljesítése és az állami iskolában vallástanítás.

Pályázati határnap: 1898. jan. 28. Folyamodványok *Somkereki Miklós* esperes aához küldendők Székre. (Szolnok-Dobokam.)

Kolozsvárt, 1898. jan. 2.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félésre

6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

A protestáns egyházak és az 1848. XX-ik t.-cikk.

(Folytatás.)

Ki merné ezeket a kérdéseket megoldás elé vinni mostani politikai állapotaink mellett? Merem állítani, hogy erre ma kormányt és államférfit találni nem lehetne. Igaz, hogy ezeknek a kérdéseknek megoldása egy nemzetiségű államban, tisztán nemzeti egyházakkal legyőzhetetlen akadályokba nem ütköznék. Hiszen a mint az állam, polgárai jog- és egészségügyének gondozóit képezi az egyetemeken a tudomány követelményeinek és a gyakorlati élet szükségének megfelelően: úgy képezhetné polgárai vallás-erkölcsi életének ápolóit, a lelkészeket is. A mint megszabja a körorvosok gondozása alá tartozó polgárok maximális számát, megszabhatná egy-egy parokhia alkotásához egy-egy lelkész gondozása alá tartozó hiveknek maximális és egy parokhia felállításához szükséges minimális számát. A mint megszabja – minden más tekintet nélkül — a tanárok dotációját, kvalifikációját, tanóra számát: megszabhatná a lelkészekét is. A javadalmasok beállítását pedig az általa kvalifikált egyének közül, bízvást hagyhatná az illető parokhiák közönségére. Sőt, tekintve azt a lelki viszonyt, melyben a hiveknek lekipásztoraikkal állaniok kell, szükséges volna, hogy e tekintetben a legszélesebb alapokon álló választást engedjen, a maga részéről megelégedvén az államellenes ténykedésekben való fegyelmi joggal.

Ámde a megoldás nehézségét éppen az alkotja, hogy sem egynemzetiségű állam, sem tisztán nemzeti egyházak nem vagyunk (sőt

a protestánsok egy részének kivételével mind másfélék!) és olyan történetileg képződött jogviszonyok állanak fenn, melyeket egy tollvonással tabula rasavá tenni nem lehet.— A protestánsok ma is féltve őrzik törvény által biztosított autonómiájukat. Igaz, hogy ez egy s más tekintetben — különösen iskoláikra való vonatkozásában — alig több a névlegesnél. De vajjon nem azt bizonyítja-e ez is, hogy a protestánsoknak a nemzeti állammal azonosok az egyházi érdekei s szabadelvű nemzeti államban feleslegessé vált részéről autonómiájuknak, az állam javára minden nehézség nélkül lemondanak? De, mert történeti tapasztalatok bizonyítják, hogy autonómiájuk végváraiból nem csak magukat, hanem nemzetiségünket s hazánk alkotmányát is nem egyszer kellett és tudták sikeresen megvédelmezni s mert általában az állami s különösen a mi állami életünk mellett egyáltalán nincs kizárva ennek lehetősége és szükségessége a jövőben: autonómiájukról semmi körülmények közt sem mondhatnak le. — A római kath. egyház lényege szerint világuralmi tendenciákat követ s elvileg a souveren nemzeti állammal összeférhetetlen. De azért, tekintet nélkül arra, hogy a nemzeti állam érdekeit csak annyiban istápolja, a meny nyiben nagy ritkán az ő saját ügynevezett „magasabb“ érdekeivel összeesik, egyébként pedig nem csak közömbös, hanem ellentétes is tud lenni vele szemben, még is egészen természetes követelésnek tartja az államnak, mint olyan-nak anyagi támogatását. Status szeretne lenni a statusban, sőt szolgálatába hajtani a világi statust a magáénak. Az a törekvés, mely napjainkban nyilvánul, hogy az állami vagyon

megtartásával sőt fokozásával minél inkább függetlenítse magát az államtól s kivonja magát annak befolyása alól, — a róm. kath. egyházban természetes. — És a többi egyházak? Ezek meg éppen „nemzeti egyházak,” a melyek természetes ellenségei az egységes magyar nemzeti államnak és konsolidációjának.

Ilyen viszonyok közt ki várhatná ma az 1848. XX. t. cikk teljes megvalósítását, a ki egy csapással nem akarná tönkre tenni azt, a mit nemzeti államunk építése körül 20—25 év óta annyi küzdelemmel teljesítettünk?! Vagy várjunk tán addig, míg lehetséges lesz?! — Várhatunk e csak egy pár évig, pár hónapig is kiszámíthatatlan veszély nélkül? A „paizsos férfiú” — a hogy az inséget egy pár lapunk nevezte — nem dörömböl-e ajtónkon? Nem szedi-e már áldozatait? Nem, nem; a nélkül hogy mint állam polgárok lemondanánk e t. cz. teljes végrehajtásának szorgalmazásáról mert hiszen ez nagyfotosságu állami érdek! — mint egyháznak azon kell munkálnunk, hogy *e t. cikk szelleme* nyerjen sürgős megvalósítást.

Meg vagyok győződve, hogy nem tévedek, mikor ez egész törvénycikk alap gondolatának »a törvényesen bevett vallások közti különbség nélküli tökéletes egyenlőséget és viszonyosságot« állítom, s ha úgy értelmezem, hogy a mit a 2. §. in spiritualibus kimond, azt akarja érvényesíteni a 3. §. in materialibus.

Sok kifogást emelhetnénk az elsőnek az életben való megvalósítása ellen is. De a másodikból, bátran mondhatjuk, nincs megvalósítva egy betű sem. Sőt ellenkezőleg. Az újabb egyházpolitikai törvények alapján a felekezetek szabad »lélekhalászat-versenyében« teljesen ki vagyunk szolgáltatva a gazdag kath. egyháznak, mert sem a poklok tüzének rém-meséivel nem rendelkezünk, sem missiói célokra fordítható »kegyes célokra« szóló alapítványaink nincsenek, a melyeket akár protest. néppárt alakítására, akár »kiházasítási alapul« felhasználhatnánk. A busás állami alapítványok tisztán felekezeti célokat szolgálnak, s a főpapságnak csak a minap is szemére kellett hányni országvilág előtt, hogy a mi vagyont hajdan az ország védelmére kiállítandó sergek tartására kaptak, abból ma nem juttatnak a »magyar tisztképzés céljaira egy alapítványt.« Arra nem, mert országos állami és nem felekezeti érdek! Hanem kath. leány-egyletek, zárdák felállítására Debreczenbe: arra jutnak 100 ezerek.

Ebben a tekintetben, *az anyagiakban is*

kérjük a viszonyosságot, az egyenlőséget! Nem a »tökéletest«, de legalább a méltányost. A róm. kath. egyházban a legtöbb parokhián a hivek semmi rendszeres egyházi adózást sem teljesítenek; püspöki intézeteik az állami alapítványokból mintaszerűen berendezettek; a busásan fizetett kanonokok, prépostok, apátok rendelkezésére állanak az egyházi adminisztrációnak, tanügyi felügyeletnek; zárdáik és kolostoraik a felekezeti misszióknak; a nőtlen papság, ez a »keresztes katonaság« jól dótált állomásaiban rendelkezik a keresztyén segítő, támogató szeretet minden anyagi eszközével: és ezekkel szemben az állam a protestánsok autonómiaja, s a vallás-szabadság és felekezeti viszonyosság nevében el nézi, hogy a protestáns egyházak életük fenntartására hiveiktől néhol évi összes bevételük egy negyedét kénytelenek papi fizetésre szedni, hogy papjaiknak síralmas 3—400 frtnyi fizetést adhassanak; hogy tisztán egyházi intézeteikben a magyar tannyelvű, lelkészeket képző theologiai akadémiák tanárai, kizárva minden állami nyugdíjintézetből, gyarló fizetésen tengődve, munkás életük alkonyára remegve gondoljanak; hogy az egyházi adminisztráció sovány költségeit a szegény papok segélyezésére kapott államsegélyből vonják le, hogy nyomorult papjai, a legtöbbször nagy családdal, a helyett, hogy az elhagyottnak, árvának, nyomorultnak segélyére siethetnének, kénytelenek híveikkel a befaló falásért versengeni; hogy dűledező templomaik felépítésére kolduljanak, míg a székes-főváros, mint politikai község 100 ezerekkel, milliókkal építi meg a Lipót-városi bazilikát és társait. A viszonyosság nevében püspökeinket közjogi méltóságra emelte, hogy ezer forint püspöki fizetésből — a Baldácsi-alapból kapják — reprezentálják a három millió protestánst, s szolgálják a hazát nem csak az egyházi s közéletben, hanem a törvényhozásban is. Ugyan mi joggal kéri az állam ennek az egyháznak s alkatelemeinek támogatását, ennek az egyháznak, melyet hajdan üldözött, azután bevett és sanyargatott, aztán mellőzött s mellőz s nyomoruságát annyi századon keresztül részvétlenül nézte mind maig?! Ki csodálkoznék, ha egy napon arra ébrednénk, hogy koldus hiveink s nyomorult papjaink elkeseredetten a szociálizmus karjaiba dobnák magukat? Egy kis efféle szellő az alföldről s lám, az állami tanítóknak az első költségvetés meghozta az 500 frt minimumot! De nem, méltán és joggal nem teszik fel ezt, mert tudják,

hogy lelkünk ideáljai szentek nekünk, s ez ideálok egyik vonása a hosszútűrő, az önfeláldozó szeretet: az Idvezítő, vállán a nehéz kereszttel!

Soha sem voltunk követelők az állammal szemben, pedig mindenha éreztük, hogy legmagasabb érdekeit szolgáljuk, védjük. Most sem követelődünk. Jó reménységgel várjuk az oly régóta kilátásba helyezett, törvényhozás útján való megoldását a protestáns lelkészi fizetésnek. A kilátásba helyezett 600 frt minimumot nem tartjuk valami zsiros falatnak. — Ám hálával fogjuk elismerni, hogy sok könnyet töröl le, sok sebet enyhít meg. De ezzel még a legégetőbb bajok közül is csak egyen lesz valamenyire segítve. Úgy halljuk, hogy a benyújtandó törvényjavaslat a papi fizetések 600 frtra való „kiegészítését,” a hívek eddigi hozzájárulásának érintetlen fenntartásával és az eddigi államsegély megvonásával — tervezi. A hívek terhe tehát marad a régi, sőt növekedni fog a fedezetlenül maradó adminisztratív költségek hányadával. Az egyházi terhek alól mentesítő »felekezetenélküliség« és avertálás szedni fogja tovább, sőt hatalmasabban áldozatait s természetesen tőlünk »a legdrágább egyház« tagjaiból. — Ez nem jó lesz így. Az államnak nem szabad elnéznie, hogy bármelyik egyház, híveitől az állami adónál sokszor ötszörösen nagyobb egyházi adót szedjen. Ehez segédkezet nyújtani, sőt ezt szánkezióálni — bűn. *Tessék kimondani, hogy állami egyenes adójának 5%-án* (ennyi az iskolai adó is) *vagy mert néhol az egyház iskolákat is tart fenn, ennek kétszeresén, tehát 10%-án felüli egyházi adóra senki sem kötelezhető s tessék azután, a hivektől ily alapon befolyó, 1% adminisztratív költségekkel kesebbített papi fizetést egészíteni ki 600, illetőleg 800 frtra.* Tessék a tisztán felekezeti intézetek, legalább a magyar tannyelvű theol. akadémiáknak tanárait is, legalább a középiskolai tanárok országos nyugdíjintézetébe felvenni. Tessék püspökeink magas és fontos állásához méltó dotációjának módját találni!

Nemcsak az egyház egyik-másik szervére, hanem az egyetemes magyar protestáns anyaszentegyházra vonatkozólag kérjük az 1848-iki XX. t.-cikk szellemének — a viszonyokhoz mért — megvalósítását.

A bevett vallások és egyházak egyenlőségének és viszonyosságának megvalósítását kérjük szellemiekben és anyagiakban egyaránt!

Nagy Károly, theol. tanár.

Romániai egyházmegyéinkből.

Románia egész területén mintegy 8—9000 hívünk van, kik jelenben 4 anya-, 2 leány- és 11 fiók-egyház-községet alkotnak 5 *felekezeti* iskolával. A tanköteles gyermekek száma 6—700.

A hívek munkás, szorgalmas emberek; kenyerüket nagy fáradsággal keresik, de az élet reális harcza mégsem olthatta ki szívükből az *ősi hitet*, mely maig legalább megtartotta őket *magyarnak*. Pedig szürke idők fellegei borulnak — főleg a mult 1897. év eleje óta — a nem lankadva küzdőkre. A román kormány odaveté fejszóját, hol leginkább fáj, hol a vérkeringés igazi nemzeti jelleget ölt, hol a jövőnek szépséges sarjai áldott talajban nőnek — a *felekezeti iskolákra*.

Vedd el az iskolákat és megrendülnek az egyház oszlopoi és átváltozik a faj, mint a virágszirom, melyet a dér fagyos czirádákkal rajzol be, hogy magához hasonlónvá tegye. Jól tudják ezt Romániában, mert a kormány a mult év folyamán iskoláink közül *négvet* már *bezárattott*, az ötödik, a *bukaresti* felett pedig ott függ Damokles kardja: csak *román* állami programmal, csak *román tannyelvvel*, csak *ideiglenesen* működhetik s ha tetszik, a magyar is tanítható *mel-lékesen*. Tehát ott a szerzett jog alapja nem törvény, hanem önkény, mely az 1896. évi június 28-án megjelent, a király és az akkori kultuszminiszter által aláírt szabályrendelet kifolyása. Kimondatott ebben, hogy minden magániskolának, akár van a fennállhatásra engedélye, akár nincs, — új engedélyért (autorisatio) kell folyamodnia, mintegy új iskolának, különben — *bezáratik*. Kimondatott ebben, hogy mik legyenek az autorisatio megszerzéséhez szükséges kellékek. A helyiség és tanszerekre vonatkozók hasonlitanak a művelt államok követeléseivel, a mi helyes, de a tanító személyzetre irányulók — súlyosok. Mert nem elég az okmány. Ha valaki magán (felekezeti) iskolában tanítani akar, egész sereg iratot kell beszereznie.

Nálunk nem így van. Nálunk, ha a román dászkelek ötven százalékától képesítő-levelet kérünk, a levegőbe néz és ha a magyar nyelv tudását követeljük, épen lenéz. Ha a korszerű helyiséget és tanszereket sürgetünk: — zsarnokok, ha a hiányos iskolákat bezárjuk: — jogtiprók vagyunk. Aztán belármázzák a világot s az együgyűek tábora jajongva tördeli kezeit az igazságtalanság felett. És mégis tűrünk; sokat tűrünk. Sőt keblünkre vesszük a kigyót, noha tudjuk, hogy életre ébredve, halálra mar.

Talán Románia eljárása tőlünk is elvesz valamit a türelemből, mely a szeretet vallásának határai közt — erény, azon kívül az erő birtokában — gyávaság. Az emberiség multja, jelene és jövője egy szóban foglalható összecsze: — fejlődés. A mely nép e szavak tudatára jutott, annak van élete. De a mely nép e szó értelmét önző módon aknázza ki, bűnt követ el az általános fejlődéssel szemben. Kiszípolyozza a nedűt, mely a rostszálakat duzzasztja s az életképes galyból cserje lesz sáppadt levelekkel, virág és gyümölcs nélkül, mikor a fejlődés csak senyvedés és az élet csak vegetáció.

Ez a sorsa a mi fajunknak a mi iskoláink eltörlésével Romániában. A hatóságok megtették ugyan kö-

telességüket, mert a miniszteri rendelkezés megváltoztatásáért kérelmeztek, hogy az oktatást az eddigi alapon fejleszthessék tovább, de aligha érkezik kielégítő válasz. És mit fog ez jelenteni? A magyarság megszűnését, lassú halálát ott az idegenben. Segíteni nem vagyunk képesek, főleg most az utolsó órában, midőn megvizsgálás végett a bukaresti iskola tanító személyzetének okmányai is a kormánynál vannak már, de hisszük, hogy hitsorsosaink vallásuk és fajuk érdekében minden lehetőt elkövetnek, mert az igazság ügyét csak így lehet diadalra vinni.

Molnár Lőrinc.

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1898. január 6.

Elnökölt: Szász Domokos, püspök aa. Jelen voltak: Bartha Lajos, egyházker. közügyigazgató, Dr. Vályi Gábor, elnökhelyettes, Herczeg Lajos, Parádi Kálmán, Br. Bánffy Ernő, Szász Dénes, Kenessey Béla, Becsek Lajos, Deésy Gyula ig. tanácsosok; Márkus János, titkár, Maksay János, számvető és Dr. Kádár János, s. titkár, úgysis, mint jegyző.

Elnöklő püspök aa. az ülést megnyitván, szívélyesen üdvözölte az újév első ülésén ily szép számban megjelent tagokat, s az ig. tanács ez évi működésére is áldást és sikert kívánva, kijelölte az előadók sorrendjét, kiknek referációjában a következő ügyek nyertek elintézt.

Nagyenyedi Bethleni kollégiumunk előjáróságának ama jelentését, melyszerint Szilágyi Gyula, kiválóan buzgó tanár aát, betegsége miatt, az év végéig szabadságon volt kénytelen, Fogarasi Béla aát bizván meg ez időre az igazgatói teendők végzésével — őszinte sajnálattal vette ig. tanácsunk tudomásul s kapcsolatosan fülhivta az előjáróságot arra, hogy Fogarasi Béla tanár aát, az igazgatói tiszt vitele idejére, mentse föl az előjárósági jegyzői teendők alól.

A kollégiumokat látogató s általában az állami főfelügyeletet gyakorló közegekkel szemben való magatartást szabályozó 1897. évi konventi »Útasítás« sokszorosítása vállván szükségessé: Parádi Kálmán, tanügyi előadó aa. annak kinyomatására és a kollégiumok részére leendő megküldésére fülhatalmazást nyert.

A nagyenyedi kollégium két tanára között fölmerült sajnálatos incidensre vonatkozólag Zeyk Dániel, főgondnok aa. megtevén kimerítő jelentését: azt ig. tanácsunk, az eset megtörténte fölötti rosszszalásának kifejezése mellett, tudomásul vette, mert örömmel látta a főgondnoki jelentésből azt, hogy a további békés együttműködés föltételeit biztosító kibékülés az érdekeltek között folyamatban van.

Vistai egyházközségünk vállairól a népoktatás terheinek egyrészét az állam, külön állami leányiskola szervezése által le kívánván venni: nyilatkozatot kívánt az egyháztól arra nézve, hogy mily mértékben járul hozzá az új iskola létesítéséhez? A vistai egyház e nyilatkozatot megadván, azt ig. tanácsunk megerősítéssel ellátva, átküldte a tanfelügyelőhöz, a továbbiak végett.

Asztalos Dávid és neje Árvai Róza házasságának utólagos anyakönyvelése ügyében, a beszerzett anya-

könyvi kivonatok hitelességének igazolása tárgyában megtartott helyszíni vizsgálat rendjén, kellőleg igazoltatott, hogy a kivonatokat beszolgáltató lelkészek részéről súlyosabb beszámítás alá eső cselekvények el nem követték, valamint hogy az első alkalommal kiadott kivonatok tollhibából eredő hiányai pótolva vannak: minélfogva ig. tanácsunk, további eljárást szükségesnek nem tartván, a vonatkozó összes iratokat fölterjesztette a vallás- és közokt. minisztériumhoz, további intézkedés céljából.

Egyházkerületi közalapunknak Sombory Lajos, m.-n.-zsombori birtokos ellen folytatott és megnyert tulajdonjog elismerési perében útasított az egyházkerületi ügyvéd aa., hogy a bekebeleztetéshez szükséges térrajzot szerezze be így az átírást foganatosíttassa.

Agyagfalvi egyházközségünk indokolt kérésére megengedte ig. tanácsunk, hogy az eddigi kántori fizetésből évi 100 frtot, kántori kepeváltó-alaplétesítése céljából, az egyház állandóan tőkésíthessen.

Székelly-kocsárdi egyházközségünk kérése alapján, megengedte ig. tanácsunk, hogy a nevezett egyház adószai, szabályszerű 10%-os tőketörlesztéseiket, csak a jelen 1898. évtől kezdve fizessék, minthogy a múlt s gazdaságilag rendkívül súlyos volt 1897. évben e kötelezettségüknek eleget tenni nem tudtak.

Benedeki egyházközségünknek, egy belső telek megvásárlása fölött kötött szerződése, megerősítést nyert s központi kezelés alatt álló tőkéjéből a 800 frt vételári összeg kiútatott.

A b. e. br. Radák Ádám hagyatékában érdekelt várományosok megkeresésére, Márkus János, titkár aát. nevezte ki ig. tanácsunk az egyházkerület és hatósága alatt álló kollégiumok, illetve egyházak érdekeinek képviselésére s egyúttal fölkérni határozta br. Bánffy Dezső, főgondnok aát is, mint végrendeleti végrehajtót, hogy szintén nevezze ki a maga képviselőjét, hogy így a hagyomány ügyének rendezése folyamatba indulhasson.

Nemes Árpád, küllői egyházmegyei esperes aa. kérdésére, határozatilag kimondotta ig. tanácsunk, hogy az egyházkerületi közgyűlésre küldendő tanítóképviselek választásánál a kántorok szavazati joggal az esetben sem bírhatnak, ha különben, mint állami- vagy községi tanítók, tanítással is foglalkoznak, mert ellenkező esetben autonóm felekezeti képviseletünk megalkotásához az állam, vagy község kötelékéhez tartozó illetéktelen egyének is befolyást nyernének.

Szacsvay Sándor, egyházmegyei főgondnok aa. ama jelentése, melyszerint az ördög-keresztúri egyhk. iskoláját és tanítói lakását, 4200 frtnyi költséggel, felépíttette, köszönettel tudomásul vétetett.

A püspöki lakáson szükségesnek mutatkozó javítások, 706 frtnyi költséggel, engedélyeztettek.

A kézdi egyházmegye tisztújító közgyűlésének határozatai ellen beadott felebbezés folytán, ig. tanácsunk ez ügyet beható tárgyalás alá vette s annak eredményében a közgyűlés által eszközölt összes választásokat megsemmisítette, minthogy a felmerült formahibáktól eltekintve is, azok viszonylagos szótöbbséggel eszközöltettek, holott egyházi törvényeink analog intézkedéseiből s a gyakorlatból következően, az egyházmegyei tisztviselők föltétlenül abszolút szótöbbséggel választandók.

Ezek után ig. tanácsunk, a beérkezett két felebbezés ellátása céljából, II-od fokú közig. bírósággá alakult. Minthogy pedig a bírósági ügyek egyikében, a kolozsvári papválasztás ügyében, Szász Domokos püspök és Becsek Lajos ig. tanácsos aai, mint a választásban résztvevő választó-jogosultak, Deésy Gyula esperes aa. pedig, mint az ez ügyben első fokulag eljáró bíróság elnöke érdekelve voltak, a tanácskozási termet elhagyták s annak megtörténte után, dr. Vályi Gábor aa. elnöklete alatt, Szász Dénes, br. Bánffy Ernő, Parádý Kálmán, Kenessey Béla és Márkus János bírákból alakult meg a bíróság.

Józsa Sándor erődsdi pap aa. felebbezése folytán feloldotta bíróságunk a sepsi egyházmegyei közig. bíróság amaz ítéletét, melylyel nevezett aa. a néhai édes atyja, mint volt egyházi gondnok terhén álló 189 frt 50 kr követelés megtérítésére köteleztetett, mert a bírósági eljárás rendjén a törvényben előirt nyomozó lépések megtétele elmulasztatott.

A kolozsvári egyházközség negyedik papi állásának meghívás útján történt betöltése ellen beadott panaszra hozott első bírósági elutasító ítéletet pedig ig. tanácsunk helybenhagyta — téves inlokolásának mellőzésével abból az okból, mert a meghívás útján eszközölt választás ellen panasznak helye nem lehet, hanem legfennsőbb csak az előkészítő lépések ellen lehetett volna felebbezőknek panaszszal élniök, amit azonban ők nemcsak elmulasztottak, hanem az előkészítő lépéseket törvényszerűknek ismerték el az által, hogy a meghívás tényébe arra vonatkozó szavazatuk beadásával belebocsátkoztak, minden óvás mellőzés emellett. Egyébként a meghívás ténye már azért sem támadható meg, mert az ellen szavazó választó-jogosultak száma a törvényben megkívánt hányadot, t. i. az összes választó-jogosultak egyharmadrészét távolról sem éri el, miért is a meghívás által eszközölt választást, mint többé meg nem támadható aktust, jóváhagyni és a felebbezés zárkérését mellőzni kellett.

Ezek után, az idő előhaladottsága miatt, az ülés bezáratott.

r. s.

Kálvin, mint egyházi szónok.*)

(Felolvastatott az udvarhelyi ref. egyházmegye sz.-udvarhelyi körének M.-Dályában, 1897. nov. 4-én tartott papi értekezletén.)

Általánosan el van ismervé, hogy Kálvin a reformáció korszakának legnagyobb hittudósa s hogy főmunkája, az »Institutió«, nemcsak írójának ércznél maradandóbb emlékoszlopa, hanem a keresztyén tudományos theológiának egyik legelső rangú terméke.

De nem csupán a dogmatikai irodalomban, hanem a bibliamagyarázat terén is a legkiválóbb helyet foglalja el Kálvin. Az eredeti nyelvekben való jártasság és a tartalom mély, tiszta és átható felfogása jellemzi őt, mint iránymagyarázót. »Voltak — mondja Stähelin — a kik bírálati, nyelvészeti és tudományos előkészület tekintetében felülmulhatták Kálvint ezen a téren, de a bibliai iratok eszmetartalmát s a gondolatok egybefüg-

*) E rövid tanulmányhoz az adatokat Kraus »Calvin, als Prediger« — és Stähelin »Joh. Calvin. Leben und ausgewählte Schriften« cz. művéből vettem.

gését senki mélyebben és hívebben fel nem fogta, mint ő«.

Kálvin írásmagyarázatai kétfélék, u. m. a tudósok számára latinul írt kommentárok és a templomi szószéken, a nagy közönség előtt, franczia nyelven tartott beszédek (sermons, homiliae). Az előbbiektől, mint a melyek első sorban a tudományos exegétákat érdeklik, eltekintve: a tiszt. Értekezlet figyelmét ezúttal csak az u. n. beszédekre vagy homiliákra kívánom fölhívni ezek alapján *Kálvint*, mint *egyházi szónokot*, néhány sorban jellemezni.

*

A Kálvin hátrahagyott beszédeinek száma mintegy 2000-re tehető. Ezek közül csupán egy-kettőt írt le előre: a többi szabadon, minden írásbeli előkészület nélkül mondotta el s gyorsírók (névszerint Budé, Bourgoing, Gallars, Cousin, Jonvillieres, Raguénier etc.) írták le az ő ajkairól. Nyomtatásban alig egy tizede jelent meg e beszédeknek, részint még a Kálvin életében, részint az ő halála után; a legtöbb, mint kézirat, ma is a genfi nagy könyvtárban őriztetik.

A közrebocsátott beszédekből azonban elég tiszta képet alkothatunk magunknak Kálvinról, mint prédikátorról. Ezek a beszédek teljes világításban tüntetik föl a nagy reformátor szónoki művészetét, igehirdetésének általános jellemét, hittani, ethikai s különösen egyházpolitikai tartalmát, — s meggyőznek minket arról, hogy igaza van Reussnak, midőn azt mondja, hogy »Kálvin, ha nem is a legszeretreméltóbb, de akaraterőre és gondolkozásra bizonynyal a leghatalmasabb a XVI. század szellemi hősei között«. »Minél behatóbban tanulmányozzuk e beszédeket, annál jobban felmagaslik előttünk a reformátor erkölcsi és szellemi nagysága inkább önmagunkat bíráljuk meg, minthogy feletle bírálatot mondjunk. Bár sok van azokban, a mi kellemetlenül érint, mégsem tehetjük, hogy csodálattal ne tekintsünk erre a rendkívüli, Istentől gazdagon megáldott férfira«. (Krauss.)

Kálvin beszédeiben mindenekelőtt a *kül-alak* (szerkezet) ragadja meg figyelmünket. A reformátor egyenes ellentéte a XVII. és XVIII. századbeli nagy kath. franczia egyházi szónokoknak. Mig ezek a synthetikai formát annyira túlságba viszik, hogy beszédekben a textus csupán mottó gyanánt szerepel: addig Kálvin előtt a legmagasabb feladat, az alapígeben rejlő gondolatokat fölkeresni és kifejtetni. Műveinek kiadói éppen azért találóan nevezik őt exegéta-szónoknak (orateur exégète).

Nyomtatásban megjelent beszédeiben főleg a Mózes és a Josua könyveit magyarázza a reformátor. Magyarázataiban fejezetről-fejezetre halad, s egy fejezet (rész) olykor 2—3, olykor 12 beszédnek szolgál alapul. — A Deüteronomiumot csak hétköznapiokon vette elő s egyik héten 1—2, a másikon meg 4—5 magyarázatot tartott róla.

Az úgynevezett egyházi évvel Kálvin teljességgel nem törődik. A keresztyénség alaptényeire s az ezekkel kapcsolatos ünnepekre soha sincs tekintettel. Törékvése mindig csak arra irányul, hogy az egyes beszédek között meg legyen a szoros kapcsolat, a gondolati összefüggés, s hallgatói egy perczig se feledjék, hogy a szentírásnak (isten ígéjének) magyarázása és megér-

tés e az evangéliumi hit és és evangéliumi istenitisztelet alfája és ómegája. Még a mikor a keresztyén hit és élet fontosabb kérdéseit tárgyalja, akkor sem válogat textust a biblia különböző irataiból, hanem alapúl vesz egy nagyobb szentírási részletet, s versről-versre haladva a fejtegeti azokat a főgondolatokat, melyeket a szó vegben talál.

Kálvin beszédeiben, e szerint, témáról, propozícióról vagy felosztásról szó sem lehet. A magyarázatok végén rendszeren összefoglalja ugyan azon igazságokat, melyeket fejtegetéseiben szem előtt tartott, s melyekre hallgatói figyelmét irányozni akarja; de egy közös alapra, egy főgondolatra visszavinni, s így összpontosítva megvilágítani, nem látja szükségesnek.

Magyarázataiban Kálvint soha sem a dogmatikai,

hanem mindig a gyakorlati szempontok vezetik. — A reformátor jól ismeri a különbséget a tanári katedra és templomi szószék feladatai közt, s tudja, hogy a híveknek nem bizonytalan elméletekre, hanem »tisza tudományra« (pure doctrine) — nem később beváltandó utalványokra, hanem készpénzre van szüksége, melyet azonnal értékesíthessenek. Azért hallgatói kíváncsajait egy pillanatig sem téveszti szem elől, s arra törekszik, hogy ne csak értelmüket foglalkoztassa, ne csak tudásvágyukat elégítse ki, hanem egész lelki világukat áthassa az evangélium ereje által. Még arra is gondja van Kálvinnak, hogy hallgatói figyelme ki ne fáradjon, mert beszédei egy óránál többet soha sem tartanak.

(Folytatása következik).

Iffy. Péter Károly.

TÁRGZA.

A lelkipásztorról.

Szeretem lelkésznek, lelkipásztornak nevezni a papot. E szó: pásztor, egy felséges bibliai képre emlékeztet, s egyszersmind ma is egy szent elhivatásra, életföladatra. E szóban együtt van a szolgálat és a méltóság; e szóban ott van az a gondosság, az a szeretetteljes ragaszkodás, az az önfeláldozó viszony, mely a lelkészt híveihez köti. E szó: lelkipásztor egy *metaphora*, de abban az evangéliumi értelemben kell *metaphorának* lennie, melyet e szónak Jézus ad, beszélvén a jó pásztorról.

És e szó: pap? A világi ember előtt sem lehet magasabb hivatás, mint papnak lennie. Pap, ki önmaga hozza áldozatul önmagát Istennek; pap, ki közvetlen összeköttetésben él Istennel, s kinek nincs más közbenjárója, mint a Jézus Krisztus. Újtestamentomi értelemben a pap annyi, mint: igaz keresztyén. E szónak: pap, bibliai jelentése, mint látjuk, szép, nagy, egyetemes, minden igaz keresztyénre kiterjedő. De van e szónak történelmi, s jelenleg is oly katolikus egyházi jelentése, mely bántó, visszataszító, mert e szóban rejlő fogalom egyenesen az emberiség ellen irányul. A papság, mint kaszt, mint tagadása az egyetemes emberiségnek, mint elválasztó örvény Isten és ember között, mint külső hatalom és zsarnokság a világ és lelkek fölötti uralkodás aspirációival! Ezt a papot ott találjuk Egyiptomban, Indiában, ott Izraelben. Ez a kaszt mindenütt akadálya a valláserkölcsei egyéniség kifejlődésének. Ez a kaszt ott áll a nép fölött, mint Istennek kiválasztott organuma. Nélküle az istenség rettenetes fönségébe burkolózva siket, szótlán, könyörületlen. (L. Grotz: »Qu'est-ce qu'un pasteur«.) A pap engeszteli ki Istent, a pap indítja meg Isten szívét; Isten a pap által hallgatja meg az imát, általa áld, hatalmát a papra ruházza, s a pap ez isteni teljhatalommal szól, parancsol, vezet, köt, old, fölemel, elítél. Mindez érthető. A gyermekkoru emberiségnek vezető kell. A gyermekre a külső tekintély hat. Ez a vezető, ez a külső tekintély aztán az emberiség nagykorúságának, haladásának, a vallás-erkölcsi egyéniség kifejlődésének végzetes akadálya lesz. A papság ez az emberfölötti pozíciója érthető onnan is, mert az Istenről való fogalom olyan, mely papi kasztot kíván.

Isten, ugyanis távoli, elrejtett, a tömegnek hozzáférhetetlen. Közvetítő kell ide s ez a közvetítő a pap. Még izrael is, a választott nép, fél hallani az Úr szavát. Neki is közvetítőre van szüksége. »Ha ismét hallandjuk a mi Urunk Istenünk szavát, *meghalunk*.« Ezért mondja a nép Mózesnek: »menj oda *te* és hallgasd meg mindazokat, a melyeket mondand a mi Urunk Istenünk, *te* pedig beszélj meg nekünk, valamit mond a mi Urunk Istenünk.« (Mózes, V. 5. 27.)

De már a hajdankorban is ott találjuk a visszahatást, mely a papi kaszt ellen irányul. Az élő, munkás vallásos és erkölcsi erő, mint az emberi léleknek Istentől nyert természeti ereje vissza-visszaköveteli éppen a papság által elkobzott jogait s a vallás hivatalos kezelői lefoglalói mellett ott látjuk aztán a vallás független képviselőit, hirdetőit. Ott az antik kor pogány papjai mellett, ott vannak a bölcsek, a zsidó papság mellett a próféták és ott a catholicismusban a mystikusok, stb. (L. Grotz: »Qu'est-ce qu'un pasteur.«)

A protestantismus elutasítja magától a papságnak ezt a kasztszerű felfogását, a papnak a laikussal szemben ezt a bizonyos tekintetben *supranaturalis* helyzetét. Egy nagy francia szónok e szavakkal fordul a reformatus lelkészekhez: »ti próféták vagytok, maradjatok prófétáknak; — ne legyetek papok, legyetek próféták.« E szép szavak lényegén semmit se változtat, ha mondjuk: ne legyetek papok, legyetek lelkipásztorok. A protestantismus a laikust is pappá teszi abban az értelemben, melyről fönntebb szoltunk. Pap az igaz keresztyén. Az a különbség, mely a reformatus pap és a reformatus világiak között van, nem Istenhez való vallásos viszonyunk különbségéből ered; inkább gyakorlati követelmény. A hivatal azt a fogalmát, mely a papot magában a hivatalban rejlő varázserő által némileg ember fölötti emberré akarja tenni, a reformacio örökre elvetette.

A lelkészi hivatalnak eredeti reformatus felfogását találjuk meg a Confessio Helveticában. (Art. XVIII.) Tekintsük át röviden azt a részt, mely célunkra tartozik. A helvét hitvallás szerint az egyházi szolgák eredete, intézménye, feladata ősrégi s magától Istentől való, nem pedig valami új, avagy emberi csinálmány. (Ergó ministrorum origo, institutio et functio vetustissima et *ipsius Dei*, non nova aut hominum est ordinatio.) E szavak a mi lelkészi pályánk örökérvényűségére mutatnak rá. Minket Isten hívott el lelkészeknek. Ez a

mi pályánk ősidőkben megvolt és örökké lenni fog; mert ez a mi pályánk az Istentől adatott emberi természet és emberi élet követelménye. Minket Isten hívott el. Csakhogy az Isten által való elhívás alatt ne értsünk valami magikus dolgot, inkább szokjunk már hozzá a *pszichológiai* mozzanatokhoz. Ne keressük Istent varázslatokban, magiában, mert éppen a *magia* az emberi csinálmány. Majd később visszatérünk e pontra, most kövessük tovább a helvét hitvallás gondolatmenetét. Isten tehát az egyház megalkotása, kormányzása, fenntartása végett egyházi szolgálkat rendelt. E szolgálk: Istennek szolgálk s az isteni akaratnál fogva nem nélkülözhetők, bár nem ők idvezitenek. Valóban mély bölcsességgel mondja a Confessio Helvetica: hídjük tehát, hogy Isten az ő igéjével szolgálk által külsőképen tanít minket, bensőképen pedig az ő választottainak sziveit a szentlélek által éleszti hitre. (Credamus ergo Deum verbo suo nos docere *foris* per ministros suos, *intus* autem commovere electorum suorum corda ad fidem per spiritum sanctum.) Ily szolgálkává választotta Isten hajdan a patriarchákat, Mózeszt, a prófétákat s végre elküldte az ő egyszülött fiát, a tökéletes tanítót (doctorem mundi absolutissimum.) Krisztus apostolokat választott magának az evangelium hirdetésére, az apostolok helyére pedig a megalakult gyülekezetekben a pásztorok léptek. Ezek a pásztorok építnek tovább Isten igéjével, mint Isten egyházának szolgálk. Az egyházi szolgálk különböző elnevezéseire nem kell itt kiterjednem. »A pásztornev az általános név; az újtestamentom prophetái, az evangelisták episkopusok, presbyterek, tanítók annyiban mind pásztorok, a mennyiben mind Istennek szolgálk az evangelium prédikálására« írja Achelis. Az apostolokat tehát a pásztorok váltották föl. Ez a tény jelenti a mi apostoli successiókat. Később e pontra is kitérünk; itt legyen szabad annyit jegyezni meg, hogy a mi apostoli utódságunk nem successio in historia, hanem successio in vi. A helvét hitvallás értelmében csak azok tekinthetők Isten és az ő egyháza szolgálkainak, kiket Isten e tisztre kiszemelt, elhívott, mint az ótestamentumi időben a patriarchákat, Mózeszt, a prófétákat és az újtestamentumban az apostolokat, prófétákat, evangelistákat, tanítókat, pásztorokat. A helvét hitvallás e felfogásában az istenige uralkodása az egyházban s az általunk hirdetett istenigétől ránk sugárzó isteni tekintély emelkedik, domborodik ki. A mi így nyert tekintélyünk ismét nem valamely külső tekintély, de ez is egy pszichológiai mozzanat s éppen ezért el nem muló, soha fel nem forgatható, igazi örök tekintély. De menjünk csak tovább. A helvét hitvallás oly nagy súlyt helyez a mi Istentől való elhívásunkra, hogy éppen kárhoztatja azokat a szolgálkat, kik az egyházi szolgálatra nem Istentől vannak elhiva. Miként elhiva? Bizonyos tehetségek, lelkiképességek, bizonyos donumok által, melyeket Istentől nyerünk s melyekre nekünk pásztoroknak szükségünk van. (Damnamus ministros ineptos et non instructos *donis pastori necessariis*). A helvét hitvallás szerint minden hívő pap; de még nem egyházi szolgálk. Mert különbség van a papság és egyházi szolgáltság között. A papság, újtestamentomi értelemben universalis, mindenekre kiterjedő; az egyházi szolgáltság pedig specialis csak az illető elhívottakra terjed ki.

El van törölve az ótestamentumi és pápás papság, de megmaradt az ecclesiában az egyházi szolgálk. Azonban senki sem teheti meg magamagát egyházi szolgálká. A helvét hitvallásban utalás van itt Jer. 23 21 versére: »nem küldöttem azokat a prófétákat és ők futnak vala, nem szólottam nekik és ők profétálnak vala.« Az ilyen prófétai vállalkozókat a helvét hitvallás kárhoztatja s kiemeli, hogy az ecclesiái tanítóknak egyházi és törvényes választással kell választatniok. Az egyházi szolgálkba jutásnak feltétele tehát a törvényes beállítás. Azonban törvényesen nem állítható be e tisztre akárki; csak azok, kiket szent tudományuk, ékesszólásuk, tiszta életük tesz méltóvá ide. Tehát az egyházat, a hívők gyülekezetét illeti a jog megállapítani az egyházi szolgálk alkalmas voltát s rájuk bízni az igehirdetésnek lelkészi tisztét. Ez itt az egyházi közönség souverainitásának mozzanata. Végül utalunk itt a helvét hitvallás ama kijelentésére, hogy Isten egyházának szolgálk az ecclesiában mindeneket úgy cselekesznek, a miképpen az Úr az ő igéje által meghagyta és a mit Isten egyházának szolgálk az Úr igéje szerint cselekesznek, azokat a hívők úgy veszik, mintha maga az Úr cselekedte volna.

(Folyt következik.)

Molnár Albert.

Különfélék rovata.

Dr. Székely Bendegúz haláláról értesít egy szomorú jelentés, mely szépen és igazán írja a megboldogultól: »nevét az elismerés és tisztelet kegyeletes érzelmeivel őrzi a jók emlékezete.«

Szomorú jelentés tudatja velünk az uzoni ev. ref. egyház lelkipásztorának: *Pünkösti Ferencznek* 63 éves korában és 33 évi lelkipásztorkodás után bekövetkezett halálát. Adja meg a gondviselő Isten a gyászolóknak a hit erejét, vigaszát.

Valahányszor egyházkertületünknek egy-egy papja, tanára hal meg, egy-egy oszlopa dől ki, óhajtánók a megszakadt életnek és munkának rövid rajzát adni. — Ezennel fölkerjük az ismerősöket, hogy minden ily szomorú eset alkalmával lapunkba nekrológot küldeni szíveskedjenek. — Legyünk azon, hogy némi örököző fussa be a kidőlt oszlopokat.

Szíves baráti kézből vesszük e következő tudósítást: A kovásznai nagy egyházközség újonnan választott lelkészét, Ignác László aát, folyó év január 2-án ígtattuk be hivatalába. A beigtatást Földes György e. m. jegyző végezte. Úgy az új lelkész első fellépése, mint a hallgatók általános öröme, meglelégedése azt bizonyította, hogy a választók bizalma nem esett méltatlanra s mindez fényesen igazolta, hogy a különböző gyanúsítások a választás tisztaságára nézve, teljesen alaptalanok voltak. Úgy az új lelkész, mint hívei, a legszebb reményekkel néznek a jövőre elibe. Adja Isten, hogy reményeik valósuljanak!

Tisztelettel kérjük mindazokat, kik lapunkat, lapjukat minél tartalmasabbnak, mindenre kiterjedőbbnek akarják látni, hogy minket dolgozataikkal, az egyházmegyei, egyházközségi életből vett tudósításaikkal minél hamarabb és minél gyakrabban fölkeresni szíveskedjenek.

A szerzőket és kiadókat tisztelettel kérjük föl, hogy a megjelent műveket, könyveket ismertetés végett szerkesztőségünknek megküldeni szíveskedjenek. Éppen lapunk közönsége igazán olvasó s könyveket vásárló közönség.

Protestantismus és kultura. Tapasztalati tény külföldön is, hazánkban is, hogy a protestans vidékek,

protestans községek mily előnyösen válnak ki még külsőleg is katolikus szomszédjaik közül. Jobb mód, nagyobb tisztaság, rend, a magasabb értelmi s erkölcsi fejlettség bélyege látszik, mondhatjuk, hogy a kultura bizonyos derüje ömlik itt végig a protestans helyeken. A protestans főlény a kivándorlóknál is szembe-tűnő. Az amerikai földre lépők kormányrendelet alapján ismereteik kipuhatólása végett megvizsgáltatnak. E vizsgálatok eredménye azt mutatja, hogy a katolikus Spanyolország és Portugalia kivándorlói között 77% a kath. Olaszország kivándorlói között 54% nem tud sem írni, se olvasni; ellenben a prot. Németország kivándorlói közül már csak 3%, s az egészen protestans Svédországból kivándorlók közül pedig csak 1% az írástudatlan.

Hálás köszönet. József főherczeg ő császári és királyi Fensége a magyarókeréki ev. ref. templom építésére 30 frtot adományozott. Midőn ő császári és királyi Fenségének e nagybecsű adományaért leghódolat-teljesebb és leghálásabb köszönetem nyilvánítom, ugyanakkor kérem a gondviselő Istent, hogy tartsa és áldja meg ő Fenségének nemes tetteiben gazdag, áldásos és drága életét; tartsa és áldja meg Fenséges császári és királyi házát nemzetünknek, hazánkunk dicsőségére és boldogítására. Magyarókerékén, 1898. január hó 3-án. *Barabás Árpád*, ref. lelkész.

Nyilvános számadás és halás köszönet. Nagyságos Tegedy Károly úr gyűjtő-ívén adakoztak a magyarókeréki ev. ref. templom építésére: Tüzes Karácsonné 2 frt. Vásárhelyi Boldizsár 1 frt. Budai Elek 1 frt. ifj. Bodor Bertalan 1 frt. Dr. Weisz Lipót 1 frt. Krémer János 1 frt. Placintár Ödön 1 frt. Szongott Gerő 1 frt. Sicheiman V. 1 frt. Dr. Keresztes Sándor 1 frt. Gradovics 1 frt. Dr. Ramonczai László 1 frt. Korpodeán Simeon 50 kr. Keller Sándor 1 frt. Tatrossi Mór 1 frt. Brandt Victor 1 frt. Voith Simon 1 frt. Koller és Knöpl 1 frt. N. N. 50 kr. N. N. Gott 50 kr. Szentpétery János 50 kr. Markovics 50 kr. Alánu Gábor 1 frt. Dr. Göllner Béla 50 kr. Offák Antal 1 frt. Jancsó 50 kr. Dr. Berger Vilmos 1 frt. Fogolyán Tivadar 1 frt. Deák 50 kr. Schopf Gyula 1 frt. Bokros Andor 1 frt. Br. Inczedy Samu 1 frt. Biró István 1 frt. Weinberger Samu 50 kr. N. N. 20 kr. Dr. Brül K. 1 frt. Székely 50 kr. Csizér 1 frt. N. N. 1 frt. Kallus Jakab 50 kr. Blatt Mór 1 frt. Wasserstrom Áron 50 kr. Muntean Ágoston 1 frt. Adler Mihály 50 kr. Papp Jenő 1 frt. Govrik Ferencz 3 frt. Klein Ignác 1 frt. Lászlóffy Árpád 1 frt. Gálócsi Samu 1 frt. N. N. 1 frt. Székely Gyula 1 frt. Pap Emil 50 kr. Kiss Albert 1 frt. Egy zsidó 1 frt. Fogarassy Mihály 1 frt. Szemmáry József 1 frt. Dr. Miklóssy József 1 frt. Bartók József 1 frt. Szarvady Ákos 1 frt. Kállay Miklós 50 kr. Voith Gergely 5 frt. Kustár Lajos 1 frt. Jakab Károly 50 kr. Frank János 5 frt. Rosenberg Herman 50 kr. Ballétárs 1 frt. Osztián Kálmán 50 kr. Mórócz István 1 frt. Kenyeres László 50 kr. Bene Ferencz 50 kr. Dombora András 50 kr. Tóhati Sándor 50 kr. K. Békéssy József 50 kr. Felszegi 50 kr. Dr. Holländer 50 kr. Szátka Jenő 50 kr. Farkas Viktor 50 kr. Nachtnébel Ferencz 50 kr. N. Fekete Mihály 1 frt. Krémer János 50 kr. Gödri Károly 1 frt. Németh 50 kr. Gr. Lázár Kálmán 1 frt. Osztián Vertán 1 frt. Reiter Dezső 50 kr. Tegedy Ilona k. a. 30 kr. Összesen: 80 frt. Ugy a szíves gyűjtő úr. kinek buzgó fáradozásáért valamint a kegyes adakozók becses adományaikért fogadják egyházam nevében leghálásabb köszönetem. Magyarókerékén, 1898. jan. 3. *Barabás Árpád*, ref. lelkész.

Nyilvános számadás és köszönet. A kitidi ev. ref. egyház történetében emlékezetes marad 1897. év decz. hó 26. azért, mert ezen a napon szenteltetett fel új hármóniuma. A hármónium került 135 frtba, ezen összegből az egyház terhére csak 38 frt 60 kr esett. A többi fáradhatlan gondnokunk tekintetes Herczeg Elemér úr áldozatkészségének, ügybuzgalmának köszönhetjük. Ugyanis szeretett gondnokunk 1894. évben »Hármónium« alapra tánczvizigalmat rendezett, az ebből begyűlt pénz kamalaival együtt 52 frt 55 kr-ra szaporodott, ehhez gondnokunk elhalt kis leánya Piroksa emlékére adományozott 20 frtot, harangozási díjból a más felekezeten levőktől begyűlt 23 frt 85 kr. Gondnokunk védnöksége alatt ugyan az nap estve »Harangalapra« tánczmulatságot rendeztetett, amely fényesen sikerült, mit az itt közölt adományok igazolnak. Belépti díjakból 18 frt. felülfizetésekből 48 frt, összesen 66 frt gyűlt be. Ebből levonandó a zenészeknek 20 frt. Tiszta jövedelem 46 frt. Felülfizettek: Herczeg Elemér 10 frt, Ajtay Ferencz 3 frt, dr. Ajtay Aladár 3 frt, mélt. Szilvász Aladár 1 frt, Ajtay Jenő 50 kr, id. Buda Géza 1 frt, Buda Miklós 2 frt, Farkas Árpád 1 frt, Russ Albert 2 frt, Baló Béla 1 frt, Baló Kálmán 50 kr, Fülöp Gyula 1 frt 50 kr, Csizsér Alajos, Fábián Ferencz, Korodán György 50—50 krt, Tamás István 1 frt 50 kr, Ringler Jenő 50 kr, Farkas Béla (körjegyző) 4 frt, Valler Károly 50 kr, Kiss László, Budai Gyula 1—1 frt, Stoákop Vencel 50 kr, Enyedy Géza, Nagy József 1 frt 50—1 frt 50 kr, Grünbaum Ignác, Ringler 1—1 frt, Puj Árpád 2 frt, Főző József 2 frt 50 krt, Pap András, Barthos István és Sáros István 50—50 krt. Miért

is, úgy a nemes keblű adakozók, mint a szíves közreműdők és résztvevők fogadják egyházam és magam hálás köszönetét. Kitid 1898. jan. 4. *Fülöp Gyula* o.-brestye-kitidi ev. ref. lelkész.

Hivatalos rész.

5366—1897.

ELVI JELENTŐSÉGI HATÁROZAT.

Erd. ev. ref. egyházkerületünk ig. tanácsa egy felmerült konkrét kérdés eldöntése alkalmából f. év és hó 6-án tartott ülésében 5366—897. szám alatt azon elvi jelentőségű határozatot hozta, hogy „*az egyházmegyei összes tisztviselők általános szavazattöbbséggel választandók*“.

Mert jóllehet, hogy egyházi törvényeinkben az egyházmegyei tisztviselők megválasztásának általános avagy viszonylagos többséggel való keresztülvitelére nézve határozott rendelkezés nem tétetik, mindazonáltal az egyházi törvényeinkben letett és más egyházi tisztviselői állások betöltésére vonatkozó rendelkezésekből s az eddigi joggyakorlatból kifolyólag — már csak a tisztviselőkkel szembeni közbizalom megnyilatkozásának biztosítása végett is — önként következtethető az, hogy megválasztott egyházmegyei tisztviselőnek is csak általános szavazattöbbséget nyert egyén tekintethetik.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgató-tanácsának, Kolozsvárt, 1898. január hó 6-án tartott üléséből.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

Márkus János,
titkár.

19—1898.

KÖRRENDELET

valamennyi nt. esperes aainak, az összes egyházközségek és püspöki vizsgálat alatti egyházak presbiteryumainak.

Tudomásvétel és mihez tartás végett értesítjük Czímet, hogy a 2685—892. számú körlevelünk értelmében is az állami iskoláknál tanítókul alkalmazott felekezeti énekevezéreinknek a tanítóikar részéről küldendő egyházkertületi képviselő-választásnál szavazati joguk nem lévén, mint választók el nem fogadhatók.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgató-tanácsának, Kolozsvárt, 1898. január hó 6-án tartott üléséből.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

Márkus János,
titkár.

23—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a szilágy-szolnoki egyházmegyébe bekebelezett *hadad-nádasdi énekevezér-tanítói* állomásra ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalom: 55 véke búza, 55 veder bor, 61 székér fa, 9 frt 50 kr kézspénz, legátum 9 frt. Tandíj minden tanulótlól 1 véka csős malé s 20 kr; a temető hasznának $\frac{1}{3}$ része, szántó föld 7 hold, 150 □-öl, rét 1 hold, 1260 □-öl; lakás kerttel, stóla és évi 74 frt államsegély.

Pályázati határidő 1898. február 10. Oklevéllel is felszerelt kérvények fentirt határnapiig nagyitiszt. *Viski Pál* esperes úrhoz küldendők Zoványra.

Kolozsvárt, 1898. január 9. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

3—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett *peteki* egyházközség *II-ik tanítói* állomásra ezennel pályázat nyittatik.

Lakáson kívül 400 frt államsegély.

Pályázati határidő 1898. február 8. Folyamodványok nt. *Menyhárt András* esperes aához küldendők Kecsetbe (u. p. Sz.-Udavrhely.)

Kolozsvárt, 1898. január 9. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre
félévre6 frt.
3 frt.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Szeretetház.

A »Protestáns Egyházi és Iskolai Lap« mult évi 13. számában, közvetlen a konvent megnyitása előtt, egy cikket írtam volt, melyben jeleztem, hogy a Kolozsvárt épülő Szeretetház célja kettős:

1. *mostoha anyagi viszonyokkal küzdő papi árvák gondozása,*
2. *a fogékony gyermekkortól előkészített papi nemzedék növelése.*

A Szeretetház első tervezete *pártikuláris* volt és csak fiúárvákról szólt, de újabban püspökünk javaslatára a föl vétel leányárvákra is kiterjesztetett és az intézet *universzális* jellegét nyert, a mennyiben egyházkerületünk főrészesedésének fentartásával a testvéregyházkerületek árváinak is otthont kíván nyújtani. Az alapszabályok ily értelemben készülnek s megerősítése a konvent feladata lesz.

A nagysúlyosságú intézet létesítésére 1894. évi egyházkerületi közgyűlésünk tette meg az alapvető lépést, midőn határozattá emelte, hogy a papok fiúárvái számára Szeretetházat épít. Ugyanakkor megbizta Igazgató-tanácsunkat, hogy az eszmével behatóan foglalkozzék, s a szükséges anyagi eszközök megszerzésére tegye meg az előleges intézkedéseket. A következő évben már kész volt a körvonalozott tervezet, egyelőre ötven árva számára évi *6900 forint szükséglettel*, mely összeg ma sem változott. E szükségletet, mint fenntartási költséget fedezni fogják az országos gyámintézet árvaszegélyeiből a fölvettek után nyerendő osztalék, továbbá a sorsjáték jövedelméből az építkezésre föl nem használt részek, mint tőkének kamatai és egyházkerületünk özvegy-árvai alap-

jának successive fölszabaduló járulékai, végül a várható alapítványok. E tekintetben szép példával jár elől *marosi* egyházmegyénk 1000 frtos és *Simó Lajos*, egyházkerületi főgondnok 500 frtos alapítvánnyal.

Azt hiszem, hogy a Szeretetház jövő sorsát, fejlődését az egyetemes jelleg mellett adott viszonyaink közt csak a feltüntetett jövedelmi forrásokra támaszkodva lehet biztosítani. Nincs szándékomban e helyen vita provokálása; annak idején ugyanis foglalkozom a kérdéssel tüzetesen, csak épen megjegyzem, hogy egyházkerületünk özvegy-árvai gyámintézetének jövedelmére – ha a megnyitásig pótolni nem lehet – a fenntartásnál szükség van. A cél rokon, annak megtestesülése a mai korban, midőn az emelkedés szárnyáról le van törölve az üde, csillogó zománcz, mely a csapásokat erőteljessé teszi, – minden protestáns szívnek hő vágya, vallásunknak szent érdeke. Itt el kell némulnia a tiltakozó szájnak. Itt a jogosság keretei közé szorított követelés nem jöhet számításba. Itt ne beszéljünk a nyomor enyhítéséről, midőn a nyomor megszüntetésén munkálkodunk most a következő idők számára, hol a szegények »lelki szegények« lesznek, pedig ilyeneké a mennyeknek országa. Ne mutassatok nékem a kor haladására és ne hangoztassátok, hogy ezzel a humanizmus mindenütt lépést tart. Az első igaz, az utóbbi csak részben. A század végső pontjain az én lelkem előtt is csillogó képek bontakoznak ki és elismerem, hogy nagy az emberi elme saját alkotásaiban; elismerem, hogy sok intézet van, hol letörlik a sírók könnyeit, de nem ismerem nálunk olyat, hol a szívnek *boldogságot* adjanak. És a Szeretetház kettős célja határai közt *ezt* tűzte ki feladatul,

melynek megoldásához kevés minden *áldozat* és legyen fillér, legyen táalentum: sok minden *adomány*.

A Szeretetház jelenben tető alatt áll. Kolozsvár legélénkebb utcájában épült, a modern igényeknek megfelelő módon, egy nagy terjedelmű telek közepe táján, szeliden hajló oldal aljában, szellős, egészséges helyen, gyönyörű kilátással a városra, vidékre és a széles kanyarulatokban tovakígyózó Szamosra. A képet teljessé teszi az egyházközség millennáris új temploma és papi lakása utcasorban, hol a növendékek istentiszteletre gyűlnek majd össze.

Midőn a tavasz napsúgaras szellője mozgásba hozza a fák nedűjét, a félbeszakadt munka is újra kezdődik, hogy az épületsontok húst nyerjenek, hogy Isten segedelmével őszre, mint elkészült hajlékban, ott-hont találjanak itt az árvák. Gondolatnak szép, de valóssággá lehet, ha a folyamatban levő sorsjáték ügyét pártoljuk. A megalapítási költség ugyanis — ide értve a telek árát — 51,500 frtban vétetett föl. Ez összeg kisebb részét biztosítja az a kölcsön, melynek 5% kamatait a konvent által 32 évre engedélyezett 510 frt tőkesegély fedezi. A hiányzó nagyobb rész összehozására bocsátott ki egyházkerületünk pénzügyminiszteri engedéllyel 500,000 darab 1 firtos sorsjegyet 80,000 frt értékű nyereménytárgyak ellenében. A sikertől függ a megnyitás, a siker pedig mindnyájunktól. Jól tudom, küzdelemmel keressük a mindennapi kenyeret, sokszoros küzdelemmel mi, Istennek szolgálói, de azt is tudom, hogy ha valamely Istennek tetsző cél szolgálataiban tömörülünk, ha eltörik is kezünkben a kenyér botja, ha meg is jelen ajtóink előtt a paizsos férfi: a cél diadalra visszük. És a cél Istennek tetsző, mert a *szeretet* szolgálataiban áll, mely bennünk Isteni és Istenben legmagasabb tulajdon. A föld termő ereje a légköri nyomás megszűnésével kihalhat, a szereteté soha, mert légköre a vallás. A fény melege a napfoltok szaporodásával csökkenhet, a szereteté nem, mert nincs makula rajta. Nézzetek a Golgothára, és hallgassátok a szenvedő Istenember ajkainak suttogását: a szeretet beszéde az. Ebből ölelkezik ég a földdel, Atya gyermekével, kihez Jordán vizei felett a megnyilatkozott menny intézé szótátát: »Te vagy amaz én szerelmes Fiam, kiben én megengeszteltettem.«

Püspökünk helyesen választotta a nevet: — *Szeretetház*. És a név bizonyára nem marad pusztán névnek; *az ige itt is testté lesz*, mert a protestáns pap-ság hagyományos szeretete — támogatva a nem papok egyházas buzgóságától — sohasem tagadta meg magát és nem tagadja meg most sem. Ugy legyen!

Molnár Lőrinc.

A lelkipásztorról.

(Folytatás.)

A helvét hitvallás itt közölt kijelentései közül némelyiknek közelebbi megvilágítása célomra tartozik. A helv. hitvallás szerint Isten az egyház érdekében embereket akar eszközül s nem bizza az egyházat az egyesekre való lélekkitöltetésre. Kétségkívül áll az, hogy lelkészi hivatásunkat első sorban magának az egyháznak érdekei kívánja meg. Igaz, mi közvetlenül az

egyházért vagyunk s valljuk Kraussal, hogy az egyháznak van szüksége lelkészekre, de hozzá tesszük, hogy közvetve Isten országának érdeke is megkívánja a lelkészi hivatást. Mert, a mint éppen Krauss tanít, az egyház: istenországának világi formája. Így az egyház mellőzhetlen szükségesség; mert a forma nem ugyan maga az eszme, de az eszme itt a földön nem lehet el forma nélkül. Egyházunk és istenországa nem ugyanazon dolog, nem is két, egymástól idegen dolog. Kettőjük között összeköttetés van. A földolog, a lényeg: istenországa; az egyház pedig a forma, de a formát a lényeg kívánja meg itt e földön s ennél fogva állíthatjuk, hogy a mi a forma (egyházunk) érdekében van, az magát a lényeg (istenországa) is szolgálja, a mi az intézménynek támasza, az az intézményben rejlő eszmének is eszköze. Vagyunk az egyházért, de istenországának is eszközei vagyunk.

A reformatus lelkész magasabb tekintélye teljesen azon az istenigén épül föl, melyet ő hirdetni van hivatva. Az istenige hirdetésében rejlik tulajdonképpen apostoli utódságunk is. Az istenige az a kapocs, mely minket az apostolokhoz, prófétákhoz, Mózeshez fűz. A mi rendeltetésünk is az, a mi az övék vala: Isten ígéjének szolgálja, eszköze lenni. Apostoli utódságunk nem valamely külső, megszakitás nélküli történelmi successio, de egy benső erejű, vagy a mint előző cikkünkben mondtuk: successio in vi. — A külső successio csak egymagára értéktelen külsőség, melyre a protestantismus keretein belül csak az anglikán egyház fektet oly kiváló súlyt. A kálvinistaságát hol a keleti egyháztól, hol a katolicizmusból vett elemekkel vegyítő anglikán egyház az apostoli utódságot egész megszakíthatlanságában, történelmileg vindikálja. Augustinus, ki nem tévesztendő össze a latin egyházi atyával, N. Gergely által fölszenteltetve 597-ben canterburyi érsekké lesz s ettől az Augustinustól vezetődik le az Angliában oly nagyra tartott apostoli successio. A *mi* apostoli utódságunk, még egyszer ismételjük, nem ez a külső, történelmi megszakitatlanságában fönnálló, de inkább benső erejű successio.

Meg kell még itt világitanom a helvét hitvallásnak azt a kijelentését, mely azt tartalmazza, hogy lelkészi hivatalunk Istentől eredő intézmény. Nem terjeszkedem ki más és lelkészi hivatalunkat illetőleg nagyjelentőségű iratokra, minők például a *schmalkaldi cikkek* a *tractatus de potestate et primatu Papae*-val, melyeket Krauss a bennüklevő erélyes és minden katholizáló hivatalfogalmat visszatiltó álláspontnál fogva éppen főfontosságúnak tart, de maradok a helvét hitvallásnál, mely a lelkészi intézménynek isteni eredetét inkább hangsúlyozza, mint a lutheranus hitvallási iratok. Maradunk tehát a helv. hitvallásnál s lelkészi hivatalunknak Istentől származását az evangéliumi reformáció elvei értelmében fogjuk föl s magyarázzuk meg.

Istennek tetszése, akarata, hogy az ő kiválasztott szolgálói által gyűjtessék és tartassék fönn az egyház Ime, ez az isteni akarat, ez az isteni terv teszi reformatus lelkészi hivatásunkat isteni eredetűvé. Istentől való elhivatásunk processusat azonban helyesen kell

fölfognunk. Achelis írja: »Isten ad az ő egyházának ily szolgálkat, midőn hívő embereket oly adományokkal ruház föl, melyeknél fogva képesek azok az egyház vezetésére az ige által.« E szavak kifogástalanok. De ha Isten által magikus kegyelemközlést értenénk, akkor lelkészi elhívásunknak éppen a lényegben rejlő isteni rendjét változtatnók át bűvészetté, »emberi csinálmány-nyá.« Mert külsőséggel helyettesíteni a bensőt, mechanikai processussal helyettesíteni a lélektani processust, ime, erre a törekvésre vezethető vissza minden magia, minden vallás-bűvészet. Az institutióban van ugyan példa arra, hogy Calvin a *kézzrátételt* sacramentum-nak nevezi, de ez elnevezésből Calvin semmi gyakorlati következtetést sem von ki. Calvin szerint is: »az egyházi szolgák választása megerősítettik könyörgések és kézzrátétel által az egyházi szolgák részéről, *mind-azonáltal babonáság nélkül*« (L'élection des ministres sera confirmée par les prières et l'imposition des mains des ministres, *toutefois sans aucune superstition*. Discipl. article 9.) Igen, Isten hívja el nem a pápás értelemben vett papot, de az evangelium szerinti lelkipásztort. És Isten hívja el az orvost, bírót, az Isten kegyelméből való költőt, tudóst, stb. Oh lelkészi hivatásunknak nem profanálása ezek a példák, csak megvilágítása annak a ténynek, hogy a miként az egyházban, úgy az emberiség életének más köreibben is meg vannak Isten tervének az ő elhívott organumai. Példáim, ismétlem, nem profanálás akarnak lenni, inkább komoly czélzás a lelkész személyiségére készülségére, komoly czélzás arra a föladataira, hogy a lelkész magáról és elhívásáról megfelelő munkásság által tegyen bizonyosságot. Isten oltotta az emberi természetbe, az emberiség életébe a különböző irányú szükségeket, e szükségek kielégítésére Isten ruház föl egyeseket megfelelő donummal s így Isten teszi az emberiség minden nagyobb jelentőségű szükségének kielégítését egyesek életfeladatává, egyesek életcéljává. Mily isteni bölcsesség! Különböző szükségletek, különböző donumok, különböző életfeladatok, életpályák s mindezek örök, fölforgathatlan összefüggésben az emberi természettel, az emberi rendeltetéssel, az emberiség életével és összefüggésben mindezeknek adójával, örök forrásával: Istennel. És már mondanom sem kell, az ember különböző szükségei közül éppen a vallásos szükség — az emberi léleknek ez az örök szükségérzete — az, mely igehirdetőt, a vallásról bizonyágtévőt, mely predikátort, liturgost, katekhetat, lelkigondozót, szóval: lelkipásztort, lelkészt kíván. Így fogva fel a mi pályánkat: a mi hivatásunk az emberi lélek örök követelménye s így a mi pályánk: *isten* *intézmény*, valamiképpen lelkünk *isten* *adomány*. Elvégre is el kell homályosulnia annak a csinált nimbusnak, melyet a katolikus egyház festett a papi *hivatal* fölébe, de annál jobban fog világítani az a nimbus, mely a reformatus lelkészt ragyogja körül. Mert az igazi gloria az, mely *belülről* sugárzik ki, az ember lelkéből, szívéből; az igazi gloria magának a léleknek, a szívnek sugara, fénye, visszaverődve a lélekből és szívből származó nemes munkából, önfeláldozásból, visszaverődve s fénylő körívbe futva az egyén halántékai körül.

(Folytatása következik.)

Molnár Albert.

Az adóról. *)

(Különös tekintettel az általános jövedelmi pótdóra.)

Valaha porciónak hívták, mikor nem is volt oly megszámlálhatatlanul sokféle és bonyolult, mint manapság. A száz és százféle adonem, adókulcs, a sok törvény, rendelet, aztán pótrendelet és módosító törvény, mintha csak arra való volna, hogy megvexálja az adófizetőt és egyaránt az adószedőt. Folytonos a panasz és zúgolódás azért mindenfelől. Az adófizető a teher és zaklatás miatt rendszerint az adó hivatalokra haragszik, a miben azok kevésbé hibásak. Viszont a hivatalnok szidja az adózót, hogy rendetlen s éppen ezért eljárásában a legtöbbször kiméletlen is. Pedig egymás iránt való gondolataik tévedésen alapulnak; mert kétségtelen, hogy itt is, amott is lehet hiba, de a legnagyobb mégis az adózás rendszerében, annak adminisztrációjában van; az költséges, bonyolult és megbízhatatlan.

Számtalan példát hozhatnék fel ennek igazolására, melyekkel az adórendszerről, e modern labirintusról előbb kifejezett véleményemet erősíthetném. De elég nekem ezúttal a következő is.

Az ingatlanokat terhelő adósságokról, kölcsönökről s azoknak kamatairól a bevallás minden év január havában nyújtandó be az illetékes adóhivatalokhoz azért, hogy a föld- és házbéradó alapján kivetendő általános jövedelmi pótdából a bevallott kamat 10% erejéig leirassék. Ha az adózó erről megfeledkezik s a bevallást nem teszi meg a maga idején, kivetik rá az adót, mintha vagyona tehermentes volna, a fölszólamlást pedig teszik ad — acta. És a legtöbb fél tájékoztatatlanság miatt, meg is nyugszik ebben. Ha pedig a további lépéseket ismerve a pénzügyminiszterhez, mint végső forumhoz folyamodik, megtörténhetik ugyan, hogy orvoslást kap *kivételből*, *kegyelemből*, de ez is csak a legtrikább esetekhez tartozik. Már most, miféle törvény lehet az, a mely ily dolgokban megtűri expedienstül a kivételt, a kegyelmet, a mit elvégre is emberek osztogatnak, s a mely megtagadható oktanul s megadható érdem nélkül? Azt megértem, ha az elmúlasztott határidőn túl semmiféle jogorvoslatnak nincs helye, bár az így szerzett államjövedelem tisztességéhez sok szó férhet; és megértem azt is, ha minden elmúlasztott bevallás az utólagos felszólaláskor hivatalból a pénzügyminiszterhez felterjesztetik; mert vagy mindenkinek joga van az orvoslathoz, vagy senkinek; vagy minden kérést figyelembe vesz a pénzügyminiszter, vagy egyet sem; de az adózásnak kényttől, kegyelemtől függése, ismerjük el, csak a megbízhatatlanság gondolatát ébresztheti fel.

Talán nem is követelek azért sokat, ha azon kívánságomnak adok kifejezést, hogy az adózás kérdésében az állam által ne a fiskális szempontok legyenek irányadók; mert ha valahol és valamiben szükséges az objektív elfogulatlan igazság és méltányosság, úgy az adózásban kiváltképpen az.

Sajnos, hogy nekünk egyháziaknak van talán leg-

*) Az Adóügy — néha éppen érzékenyen — egyházi ügy is. Lelkészeknek. egyházközségi gondnokainknak, úgy véljük, szolgálatot teszünk e cikk közreadásával. Szerk.

több okunk ennek hiányát érezni. — Egyházközségeink jövedelmei egyformán adó alá vonatnak s tekintet nélkül arra, hogy az egyházi javak a vallás-erkölcsi élet fejlesztésére és a közművelődés terjesztésére szükségelt tényezők és eszközök jövedelemforrásait képezik, épúgy fizetik az adót, mint az üzleti vállalatok, pénzintézetek s egyéb a tiltott és nem tiltott uzsorára alakult egyesületek.

Hol itt az igazság! És hol a méltányosság?! Az 1875. évi XXII. t.-cz. 2. §-ának 6. illetőleg 7-ik alpontja p. o. a tőkekamat és járadékadó alól feloldja közvetlen a tudományok előmozdítására, a nyilvános közoktatás céljaira szolgáló tőkék kamatjövödelmét; közintézeteknek, az az nem pénzvállalatoknak tekintett jótékony-sági intézetek (kórházak, árva és szegényházak, ápoló intézetek, szegény egyletek, tébolydák, lelenczházak, vakok, siketnémák intézetei, kisdédóvódák) tőkéinek kamatjövödelmét, úgy az ezek által nyert segélypénzeket; a továbbiakban a szerzetek kamatjövödelmét; a takarékkönyvecskék kibocsátására jogosított pénzintézeteknél elhelyezett betétek kamatait. S mégis, mit tapasztalunk? Ha egy egyház valamely nagy áldozatokkal felállított dologi jogosítványát (malmát) stb. haszonbérbe adja, daczára, hogy annak bérjövödelme, régi statumok szerint, tisztán iskolai czélokra fordítatik: azt a pénzügyigazgatóságok bérjövödelem arányában tőkekamat, illetőleg járadék-adó alá vonják, megterhelve ezúttal annak megfelelő általános jövedelmi pótdadójával, figyelmen kívül hagyja azt, hogy az a dologi jogosítvány, esetleg kölcsönből építettett s így a tőkekamat vagy járadék-élvezményen magánjogi czímen oly teher van összekötve, mely annak összegét kevesbíti, holott a törvény nyilván rendelkezik minden ily esetekre aképpen: hogy a kamat vagy járadék-élvező jogosítva van az általa viselt terheket az adóalap bevétele alkalmával a tőkekamat vagy járadék összegéből leróni! Vagy ott vannak a kepealapok tőkekamat-adó alá vonásának esetei. Nem mind égbekiáltó tanubizonyságai adórendszerünk annak adóministrációja kényttől, kegyelemtől függésének, bonyolult és megbízhatatlan voltának? A köztudat az egyházakat a nyilvános közoktatás letéteményeseinek, a lelkészeket azok elsőrendű tényezőinek ismeri el; sőt ilyenekül becsüli őket az országos törvényhozás szentesített akarata s mégis nem száz meg százszor kell azt tapasztalnunk, hogy az adózást illetőleg, sem mi magunk, hivatalunk és állásunknál fogva; sem fizetésünk fedezésére szolgáló egyházi javak, kepeváltsági alapok stb. természetüknél fogva semmiképpen sem tekinthetők oly javadalmi forrásoknak, melyek az adóelengedés kedvezményében részesítendőek. Minden takarékkönyvecskék kibocsátására jogosított pénzintézeteknél elhelyezett tőkék kamatjövödelmes bizonyára mint ilyenek kepeváltsági alapjaink, — a tőkekamat-adó alól törvény értelmében fel vannak oldva, mert az adót maga a pénzintézet kell megfizesse (s fizeti is) s mégis nem követelik-e ugyanazt az egyházközségektől is? És így tovább!

Zokszónk, panaszunk, kérésünk azonban legtöbbször hiába való, pedig igazságunk keresésében nem pusztán egy pár forint vagy krajczárról van szó, a melyet tőlünk el is vehetnek, meg is hagyhatnak a „benevo-

lencia“ szerint; de igen gyakran életről és existenciáról. Épen azért nem ártana valahára az irányadó körökben megbarátkozni azzal a gondolattal, hogy fölösösen van dokumentálva máris annak az axiómának az igazsága, hogy: *az ág is huzza a szegényt.*

Ezek után be is fejezhetném soraimat, ha az alkalomszerűség nem lépne fel kényszerítő hatással arra nézve, hogy az éppen e hó folyamán minden vonalon bevallandó *általános jövedelmi pótdadóról*, annak bevallási módjáról, az e tárgyban kiadott rendeletek, pótrendeletek és módosítványoknak lapokban közlésével bővebben foglalkozzam.

Az eddigi törvényes intézkedések értelmében általános jövedelmi pótdadóban fizetendő ugyanis:

1) a földbirtokra, a házbér alá eső házbirtokra, a folyó évre kivetett állami egyenes adónak és földtehermentesítési járuléknak 30 százaléka.

2) a házosztályadó alá eső házbirtokra, a folyó évre kivetett állami egyenes adónak és földtehermentesítési járuléknak 40 százaléka.

3) a III. oszt. kereset adó alá eső ipar és kereskedelmi üzletekből (malmok stb.) és haszonhajtó foglalkozásokból eredő jövedelmek után, a folyó évre kiírt állami egyenes adónak és földtehermentesítési járuléknak:

a) 10%-a, ha a keresetadó kivetésének alapjául szolgáló jövedelem (itt vidéken) 300 frtot meg nem halad.

b) 35%-a, ha a keresetadó kivetésének alapjául szolgáló jövedelem (itt vidéken) 300 frtot meghalad:

4. a IV. oszt. keresetadó alá eső illetményekből, a kamat-élvezet és járulékokból eredő jövedelmek után, a folyó évre kivetett állami egyenes adónak és földtehermentesítési járuléknak 35 százaléka (1883. XLVI. t.-cz. 9. §.).

Általános jövedelmi pótdadó alá nem tartoznak azonban

1. azok, kik az 1875. XXIX. t.-cz. szerint I. oszt. keresetadót fizetnek, az ezen osztályban megrótt keresetadójukra nézve;

2. azok, kik az 1875. XXIX. t.-cz. szerint a kereseti adó IV. osztálya alá tartoznak, a mennyiben az ezen osztályban megrovott államadó illetményük a vidéken 1500 frtnál kisebb;

3. azok, kik az 1875. XXII. t.-cz. szerint, mint családtagok vannak adóval megróva;

4. azok, kik az 1875. XXII. t.-cz. 2. §-a és az 1875. XXIX. t.-cz. 2. §-ának 2. pontja értelmében adómentesség kedvezményében részesített jövedelmeket húznak, ezen jövedelmekre nézve; végre

5. földtehermentesítési, szőlődézmaváltási és maradvány- és irtvány-földek megváltásáért kiadott jelzálogos kötvények birtokosai, az ezen kötvények után járó kamatjövödelemre nézve (1883. XLVII. t.-cz. 2. §.)

Az ideiglenes adómentesség kedvezményében részesített föld és házbirtoknál 20% fizetendő azon összeg után, mely az illető föld és házbirtokra állami adó és földtehermentesítési járulék czímen kivetetett volna, ha a föld, vagy házbirtok adómentes lett volna.

Ha az ily adómentesség évközben szűnik meg, a mentességet követő naptól kezdve az 1883. XLVI. t.

cz. 9. §-ának 1. pontjában meghatározott adótétel alkalmazandó. (1883: XLVI. t. cz. 12. §.)

(Vége következik.)

Tóthfalusi József,
ref. pap.

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1898. jan 7.

Elnökült főt. Szász Domokos, püspök aa. Jegyzőkönyvet vezetett Dr. Kádár János, segédtitkár. Jelen voltak: Bartha Lajos, közügyigazgató, Szász Dénes, Parrádi Kálmán, Kenessey Béla, ig. tanácsosok, dr. Deák Albert, ügyvéd, Maksay János, számvető és Deák József pénztárnok.

Elnök aa. az ülést megnyitván, miután az időközben elnökkileg elintézett ügyek jegyzékére vonatkozólag észrevételeit tenni senki sem kívánt, az abban ismertett intézkedések megtételét jóváhagyó tudomásul vettnek enuneciálta s azután fölhívta számvető és s. titkár aait a kezükön levő ügyek előterjesztésére. Ennek megtörténtével, az ig. tanács a következő határozatokat hozta

Jóváhagyó tudomásul vétetett mindenekelőtt amaz elnöki intézkedés, mely szerint a magyar takarékpénztárak központi jelzálogbankjának távirati megkeresésére 100,000 frt névértékű erdélyi jelzálogbank-záloglevél küldetett be az intézethez, a múlt év utolsó napján biztosítéki letétül, ama hetvenezer forintnyi előlegnek szabályzatuk-követelte fedezetéül, mely még jelzálogi kölcsönök átruházásával leszámolható, — a múlt évben tömegesebben történt visszafizetések miatt, — nem volt. A megfelelő kölcsönösszegnek telekkönyvi átruházása azonban folyamatban van s így e letét, rövid idő alatt teljesen fölszabadúl.

A Filep Péter-féle részben egyházi, részben családi érdekeket szolgáló alapítvány kezelése körül, a kezelő pénztárnok régen tartó betegeskedése miatt, többrendbeli szabálytalanság észleltetett, melynek megszüntetését maguk az érdekelt családtagok is szorgalmazzák. Ig. tanácsunk, ennél fogva, fölhívni határozta a marosi egyházmegyei esperes aát, hogy az alapítvány kezelését sürgősen vizsgálja meg, a felügyelő bizottsági elnök lemondásával feloszlott bizottságot reorganizálja s a mostani beteg pénztárnok aa. helyére hozzon ajánlatba új pénzkezelőt, kinevezés végett.

A magyar-nagy-zsombori körjegyző, alispáni rendelet folytán, arra kéri egyházkerületünket, mint ottani birtokost, hogy a M.-N.-Zsombor községén keresztül folyó Almás vizére építendő híd költségeihez, 60 drb tölgyfa adományozásával, járuljon hozzá. Ig. tanácsunk a helyi viszonyok ismerete folytán, a szóban forgó híd megépítésének szükségét jól ismervén: a kérelem teljesítésül útasította az ottani gazdatisztet a kért 60 drb tölgyfa kiszolgáltatására.

Nem tartotta azonban ig. tanácsunk teljesíthetőnek Deutsch Lipót, sorsjegyirodai ügyvezető az iránti kérését, hogy a jövő február hóban esedékessé vállandó fizetése terhére 1000 frt már most utalványoztassék, hanem kivételesen beleegyezett abba, hogy ezen összeg részére, az esedékesség napjáig számított 6% kamattal mellett, előlegeztessék.

Müller József, sorsjegyirodi könyvelő és ügyvezető

helyettesnek fizetés emelés iránti kérését a sorsolási bizottsághoz útasította ig. tanácsunk, előzetes véleményezés végett.

Dr. Deák Albert, ügyvéd aa. ama kérése, melyben az igazgatótanács egyik közelebbi, perköltség-megállapító, határozatát kéri módosítani, — véleményezés végett, a jogügyi bizottsághoz tétetett át.

Bede-Szentháromsági egyházközségünk indokolt és egyházmegyeileg ajánlott kérésére, kiutalta ig. tanácsunk a nevezett egyház papi állomása javára rendszeresítve levő, de az állás betöltetlen volta miatt, pénztáron maradt 105 frtnyi központi javadalmat, az újonnan vásárolt papitelek vételárának részben való fedezésére.

Főt. Szász Domokos, püspök aa. ajánlatai folytán, kinevezte ig. tanácsunk a görgényi egyházmegyében fekvő tancsi körlelkészi állásra, Pataki Dénes, búzai pap aát, kit az érdekelt hívek és illetékes esperes aa. is melegen ajánlottak. Útasított egyúttal nevezett új körlelkész aa. állásának mielőbbi elfoglalására.

Nagy Mózes, volt t.-túri körlelkész aa. rendes papi állomásra történt megválasztatása után, azt kérte volt, hogy a központi nyugdíjintézetbe előre befizetett tagdíjai, a körlelkészi kötelekből történt kilépése idejétől számítottan, utaltassanak részére vissza. Ig. tanácsunk e kérést, az egyházkerületi nyugdíjkezelő bizottság véleményezése alapján, teljesíthetőnek találván: 26 frt 75 krnyi túlfizetett tagdíjat kérelmesnek visszaútat.

Kézdivásárhelyi egyházközségünk ama határozata, mely szerint lelkésze részére egy évi fizetésének megfelelő előleget útat ki, 6%-os kamattal és 3 év alatt leendő visszafizetés feltétele mellett —, jóváhagyó tudomásul vétetett.

A nagyenyedi püspöki vizsgálat alatt álló egyházközség, támaszkodva a konventi útasítás alapján kiadott ig. tanácsi felhívásra, elhatározta, hogy a lelkészi stóla-jövedelmekben előállott csökkenés kárpótlására évi 50—50 frt pótlékot folyósít két lelkésze részére, az erre fedezettel bíró Sárpataky-alapból. Ig. tanácsunk e határozatot, mely a sok tekintetben kívánatos általános stóla-váltás felé vezető lépést képez, jóváhagyta.

Nem teljesíthette azonban ig. tanácsunk a m.-ugrai egyházközség ama kérését, hogy részére 200 frtot előlegezzon az országos közalapból és államsegélyből nyerendő segélyei terhére, a parochiális épületek kijavítása céljából; nem pedig azért mert a központi segélyalapok teljesen le vannak kötve s mert másfelől nem is valószínű, hogy nevezett egyházunk az országos közalapból oly nagy összegű segélyben részesüljön, hogy abból e kért előleget megtéríthesse.

Ugyancsak teljesíthetetlennek találtatt az ördögkúti körlelkész nagyobb összegű segély-kölcsön kiutalványozása iránti kérése, mert a kölcsön kamatainak és törlesztő részleteinek fedezésére semmi biztosítékot sem mutatott ki.

Végül örvendetes tudomásul vette ig. tanácsunk főt. Püspök aa. ama bejelentését, hogy a tulajdonát képezett ama olajfestményt, mely a király ő felségének a theológiában teljesített legmagasabb látogatását örökíti meg, a fakultásnak adományozta.

Ezek után az ülés, a tárgysorozat teljes kimerítésével, bezáratott.

r. s.

TÁRCZA.

A prot. lelkész feladata napjainkban.

A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye lelkészi értekezlete által jutalmazott pályamű. Írta *Szuhay Benedek*, kápolnai ev. ref. lelkész. Ára 1 korona. Miskolcz, Wagner és Szelényi könyvnyomdája. 1897.

Ez aktualis kérdést tárgyaló füzet, mint látszik, jutalmazott pályamű, mely e manapság sokat vitatott kérdésekben egy egész egyházmegye papságának véleményét képviseli. Már e körülmények is igazolják, hogy ha a többi egyházi lapokhoz mérten elkésve is, de már e lap első számaiban figyelmünkre méltassuk. Hiszen tény, hogy a mint szerző mondja »valahányszor ketten vagy hárman összejövünk, mindig a felől tanakodunk: vajjon mik lelki pásztori teendőink az új viszonyok között?!« (8. l.) A pályakérdés különben úgy látszik a kérdést szorosabban »az egyházi közigazgatás és különösen a cura pastoralis terére« szorítja. (Lásd: belső czim.) Szerző azonban — a mint ezt a dolog természete is magával hozza, a megszorításhoz, — igen helyesen, — nem nagyon ragaszkodik, sőt egy pár szempillantásra egyenesen az egyetemes magyar református egyház feladatára is kiterjed. Hogy e tekintetben tárgyalása sem nagyobb arányokat, sem teljes és mélyreható jelleget nem ölt: azt talán a feladat korlátainak kell tulajdonítanunk.

»Sok új dolgot e művecskében ne keressen senki!«: a szerző kijelentését ki ne tartaná természetesnek, különösen papjaink közül? Hiszen ugyan mi újat lehetne a prot. lelkész feladatáról mondani, hogy az egyszerűsmind helyes és jó is legyen, a mit a theologiai tudományok és specialiter a gyakorlati theologia az *evangeliumi protestáns keresztyénség lényegéből levezetve* fel nem mutatott volna?! Mi újat, a mi egyszerűsmind helyes is legyen, a mit a protestáns papság történeti eszményképeiben meg ne találhatnánk?! A protestáns papot ha ezerféle új viszonyok közé helyezik is, neki mint olyannak, két feladata van, hogy legyen *igehirdető és lelkipásztor*, (69 l.) Minden a mi ezentúl esik, az egy s más szempontból lehet igen fontos (orvos, jogász, gazda stb.), de nem speciális lelkészi feladat. A mit szerző a prot. lelkész feladatáról mond, az tehát, mert mind igen helyes, nem új s e tekintetben fő-fő érdeme éppen ebben áll. És ez, — éppen manapság — nem kicsinylendő érdeme! Hiszen a veszély felismerésének pillanatában a legtöbben felrezenve ide-oda kapdosnak, új mentő eszközök után látnak s csak aki lélekjelenlétét el nem veszítette, az tudja becsülni és értékelni az élet és tudomány által egyként kipróbált eszközöket. Igen-igen helyesen gondolkodik tehát, mikor a viszonyok minden változása daczára sem lát új feladatokat a lelkészek előtt, de lát egyet, — a mi a legeslegrégibb! —: *örökkévaló feladataink hivatás-szerű, lelkiismeretes és lelkesült teljesítésének kötelezettségét!*

És a mit nem tudok eléggé kiemelni és hangsúlyozni, mint e munkának fő-fő fontosságát: az az alapgondolat, hogy *az egyháznak összes feladatait, mint egyháznak kell megvalósítania, kizárásával minden szűkebb körű társulásoknak.* Sajnálom,

hogy ez alapgondolatot kifejezetten sehol sem találtam meg és »macskaköröm« között nem idézhettem; de hogy ez alapgondolatot nem én imputálom a szerzőnek, azt a ki csak egyszer olvassa is el e munkát, azonnal be fogja látni. Külön egyletre az egyház kebelében csak két ponton gondol: az énekkaroknál s a mit a dolog természete magyaráz, és a szegények és árvák segélyezésére alakítandó egyletnél. S meg kell vallanom, hogy én ez utóbbi pontban nem is értek egyet szerzővel, mert az »egyletezés« már-már beteges mániáját táplálni egyáltalán nem tartom szükségesnek azon a téren, a hol úgy országos törvények alapján a politikai község előljárósága, mint egyházi törvények (27. §. 7.) alapján az egyház presbyteriuma a tevékenység hivatalos keretéül jelöltetett ki. Sőt nem értem e tekintetben magát a szerzőt sem, kit éppen a diakonissa intézmény pártolása kellett volna, hogy arra vezessen, miszerint a »szegény- és árva-ügy« rendezése és előbbvitele épp úgy hivatalos kötelessége legyen a presbyteriumnak, mint az egyházi adókvetés, s az ebben való önkénytes részvétel épp úgy erkölcsi kötelessége minden egyháztagnak, mint az egyházi adózás. E nélkül a diakonissa intézmény is csak egyleti szervvé alacsonyul. Általában ki kell jelentenem, hogy én az olyan czélokra alakult egyleteket, a mely czélokat történelmileg képződött intézmények saját feladataik közé számlálnak, úgy tekintem, mint vagy kiáltó vádat az illető intézmény ellen, mely feladatát nem teljesíti, vagy mint az illető intézménynek egyenes ellenségét, mely attól a rendes vérkeringéséhez szükséges életnedvet vonja el s így magát az intézményt kövesíti meg. — Szabad egyesületek jogosultságát elismerni csak ott tudom, a hol a feladatok gazdátlanok; és egyházunk tagjai részéről feltétlenül nem szívesen látom, ha egy s más irányú tevékenységüket az egyház organizációján kívül gyakorolják akkor, mikor az egyház arra nem csak alkalmat ad, de kérve-kéri. Sőt nem habozom kimondani, hogy híveink és pedig magasabb rangu híveink egyháziatlanságának egyik fő forrását éppen abban látom, hogy tevékenységüket nem tudtuk magunkhoz kapcsolni. A helyett, hogy belőlük egyházunknak szerveket alkottunk volna, elnéztük, hogy olyan társadalmi szervekké alakuljanak, a melynek az egyház vagy mellékes, vagy közömbös, nem egyszer éppen ellensége s Pedig azt hiszem, hogy ha az egyéni hiuság kielégítésének nem is tudtunk volna akkora teret engedni, de a hű és önzetlen munka elismerésének méltó s mondhatom, értékesebb nyilvánítását tudnók adni.

S ha már egyházunk tagjai részéről az egyháztól izolált olyan egyletezést sem szívesen látom, a melynek céljai az egyház keretén belül s azzal szoros összefüggésben is szolgálhatók: határozottan elítélem s teljesen megengedhetetlennek tartom a bizonyos dogmatikai tételek alapján való szűkebb társulást az egyház körén belől, mert ez feltétlenül belső meghasonlásra, kiválásra, szakadásra vezet. Örömmel konstátálom, hogy szerző az eféléről meg sem emlékezik.

Általában a munkát józan protestáns gondolkozás és felfogás jellemzi; a feltétlen bizalom a protestantizmus szellemében, erejében, egyházszervezetében.

Erre vall az, hogy munkája három része közül az első — »Tájékozás« és négy oldalra terjedő »Be-

vezetés» után — egy történelmi visszapilantással kezdi: »*Az egyházi közigazgatás és lelki gondozás a Kálvin egyházában Genfben s utána hazánkban a reformáció három első századában.*« — E rész, melyhez irónak egyetlen forrása a Révész Imre »Kálvin élete« cz. műve, vissza kíván vezetni »a Kálvin egyházába egyházalkotmányt, szigorú rendet, helyes közigazgatást és lelki gondozást tanulni.« Az egyházközségi »rendtartás« alapján a lelkipásztorok, tanítók, presbyterek és diakonusok feladataival, hatáskörével és eljárásával ismerteti meg, hogy azután a hazánkbeli három első század viszonyain könnyedén átsíkulván konstatálja, hogy »Az utolsó 50 év leforgása alatt azonban a tiszta erkölcs és tiszta evangéliumi felfogás lényegesen átalakult hazánkban is« (21 l.) A »hitbuzgóság és egyhaziasság nagyot hanyatlott népünknel« az új egyház politikai törvények még kedvezőtlenebb helyzetet teremtek. — Hogy jött létre e helyzet? — erre ad feleletet.

a második rész: »*Az egyházi és valláserkölcsei élet hanyatlásának okai.*« Csak a legfontosabbra szorítkozik. Ezek: 1) »Korunk anyagi irányja.« 2) »A lelkész és tanítóképzésünk hiányos volta s iskoláink nem elég vallásos színezete.« 3) »A presbyteriumok hiányos jog- és hatásköre.« 4) »Az állami törvények hiányosságai a kisebb bűnök s ünnep rontók büntetése szigorúsága és gyorsasága tekintetében.« 5) »A nyomorúságos papi fizetési rendszer, ennek igazságtalan és elégtelen volta, egyházaink hagyományos szegénysége.« — E pontok alatt »sötét vonások« jönnek. A XIX sz. materializmusa, a »pénz és becsület örökös harca, s a pénz győzelme a becsület rovására«, a napi sajtó irányzata, a »mely csak hogy gyászbeszédet nem tart egy-egy híres kidőlt versenylő felett, de egy kitűnő pap halálára alig van pár elismerő szava«, a nép romlottsága »a lelkészképzés tisztán gyakorlati oldalának háttérbe szorítása,« »a nemzet napszámosságai hitbeli gyöngesége, az iskolai vallásos-egyházi nevelésének elhanyagolása,« a presbyterium, mely »ma inkább csak végrehajtó közeg, mint erkölcsi s egyházfegyelmet tartó testület; az erkölcsi dekadencia az állami életben, mely »képviselőválasztásaival pár nap alatt tönkre teszi a papok 5 esztendei munkáját s példájával megrontotta már a papválasztást is«, mely a humanizmus nevében palotákat épített, regulázható légfűtést s fürdőket rendez be a gonsztevőknek, mely a templom rovására a korcsmát pártfogolja s a vallás védelmében törvénybe iktatja a felekezetenélküliséget; a papi fizetések mizeriái, mely elől nép és theologus menekül: alkotják e sötét kép még sötétebb vonásait.

(Folytatása következik.)

Nagy Károly.
th. tanár.

Különfélék rovata.

Lapunkat ezentúl csak előfizetőinknek küldjük meg. **Kiadóhivatal.**

Nekrológ. Folyó hó 8-án adtuk át az anyaföldnek, az örök nyugalomnak már csak néhai *Pünkösti Ferencz*, uzoni ev. ref. lelkészt, életének 63-ik és boldog páros életének 32-ik évében és papságának 33-ik évében. Tanulói pályáját a sz.-udvarhelyi ref. kollegiumban folytatta, ott tett érettségi vizsgát 1857-ik évben. Ki-

tűnő osztályzattal, innen felment Kolozsvárra theológiát hallgatni két évig, miután az akkori időben csak két éves volt a theologiai tanfolyam. A theologia tudományokból mint legkitűnőbb vizsgázott, azután külföldre ment akadémiára. 1865-ik évben megválasztott a szilágy-szolnoki egyházmegyébe, a gazdag és népes kémeri egyházba, a honnan 1866-ik évben szülőföldre, Uzonban választott meg papnak. Pünkösti Ferencz, mint lelkész, mint hazafi híven teljesítette kötelességét, mert előtte lebegett azon jó székely közmondás: *a régulát tartsd meg, hogy jellemes, igazságos embernek maradj.*» Ilyen elhatározással az egyház és iskola felvirágoztatására törekedett, mert jól tudta, hogy csak jól iskolázott, nevelt egyénekből válnak vallásos, jó erkölcsű egyháztagok és hazafiak. Az uzoni népiskola, mint a felekezet tulajdona, nagyon sokra haladott az ő papsága alatt, és a sepsi egyházmegyében egyike a legjobb iskolának az uzoni, a melyből sok jeles növendék szállott ki és száll ma is. Az uzoni egyház a Pünkösti papsága alatt nagyon sokat haladott úgy anyagi, mint szellemi, közmívelődési tekintetben, a miről a tények beszélnek és az áldozatkészségek az egyes hívek részéről alapítványokban és ajándékokban. Tehát Pünkösti kezét fogott a jókkal, a néppel a népért, hatott, alkotott, teremtett úgy társadalmilag, mint vallás-erkölcsileg, és ma az uzoni egyház virágzó egyház és gazdag, nem csak mint egyház, de mint politikai nagy község is, ott szép és ékes renddel díszlik minden nemes czélu intézmény. Így működött az egyházmegyei gyűlésekben is, úgy az egyházmegyei tanács- és törvényszéki ülésekben, mint jeles tag, ott is tekintélyes állást foglalt el hivatottságánál fogva, a mivel tiszteletet, becsületet, közszeretetet vívott ki magának kartársaitól, mert mindig értelemmel, életbölcsességgel szólott a felmerült vitatárgyakhoz, a melyek az ő érvelései alapján jutottak elfogadásra. Bizony az ő helyén mindenütt nagy úr maradt, melyre fájó érzéssel tekintenek hívei, barátai, kartársai, de még fájóbb érzéseket költ fel az ő hátramaradt kedveseinél, a búbanatos özvegnél és két nagy reményű fiainál, kikhez rajongó szeretettel ragaszkodott. Temetése megható és népes volt, igen sokan összejöttek a közelből, és távolból a néhainak tisztelői, becsülői. Megjelentünk mi is, paptársai a sepsi egyházmegyéből mindnyájan kevés kivétellel, hivatalos díszben, hogy Isten hozzádot mondjunk neki, ki körünkben míg élt, olyan jól, vidáman érezte magát. A halotti szertartást végezték a háznál: *Révay Pál* mondott megható buzgó imádságot. — A templomban *Szabó Jenő* illyefalvi lelkész mondott nagyszabású szívhez szóló imát és ima után 5. Mózes 30. 15. verse alapján: »*Meglássad én adtam neked halált,*« még meghatóbb költői eszmékben gazdag beszédet, melylyel a hallgatóság figyelmét magával ragadta, a szebbnél-szebb hasonlatokkal és példázatokkal a papi életből, mi a jutalma a papnak lelkiismeretesen végzett munkája után s azért milyen sokszor kell méltatlan bántalmakat, lelki fájdalmakat elviselni türelemmel, remélve egy jobb jövőbe, melyben az elismerés koronája a jóktól felragyog az ő díszes fényében s mintegy dicsfényvel veszi körül a hiven küzdőt, csak nem kell lankadni, de a jók sem kerülhetik ki a halált. A sirnál etfalvi lelkész *Kiss Lajos* mondott bucsu beszédet, a melylyel a sirt körül állókat meghatotta — ezután a sirhantja reázuhand a jó papra s elfedte örökre. Béke lengjen felette, ott az uzoni temetőben! *P—s L—s.*

A békésbányai egyházmegye lelkészi nyugdíjintézetéről munkatársunk következőleg referál: *A békésbányai ev. ref. egyházmegye*, folyó év május hó 1-én, életbelépteti lelkészi nyugdíjintézetét, mely az első és egyetlen ilyenmű intézet a magyar ev. ref. egyetemes egyház kebelében. Sokat hallottunk és olvastunk, *Szabó Jánosról*, a békésbányai egyházmegye espereséről és e nyugdíjintézet elnökéről, de az alapszabályokból, most már testi szemeinkkel is látjuk,

hogy az Urnak e szolgálja nem töltötte hiábavalóságokkal terhes szolgálatának hosszú éveit, mert most életének alkonya felé, ismét megmutatta, hogy mit tehet *egy lelkiismeretes és buzgó esperes* egyházmegyéje és egyházmegyéje papjainak, sőt papi családjainak az érdekében. Az özvegy-árvai gyámintézetet átalakította *nyugdíjintézeté*, a mely azonban nemcsak a nyugalmazott lelkészeket segélyezi, hanem *özvegyi évjáradékot* és *árvasegélyt* is ad, még pedig tisztességes mértékben. A lelkészek *nyugdíjösszegének* a megállapításánál, a *szolgálati évek* és az élvezett *lelkészi fizetés* az irányadók. *Teljes nyugdíjra* igényt tarthat, a ki az intézetnek 35 éve tagja, vagy a mi egyre megy ki, 35 éves szolga. 10 évi szolgálaton *alul*, a nyugdíj, a tagsági éveknek megfelelő összegben, évi $2\frac{1}{2}\%$, 10 éven *felül* 3% -os növekedéssel tétetik folyóvá. A teljes nyugdíj 600—1600 frt között váltakozik, a szerint, a mint az illető nyugdíjasnak 600—2200 frt, vagy azonfelül volt a lelkészi fizetése. Az *özvegyi évjáradék*, a férj 5 évi szolgálat után, adatik 5—10 évi szolgálat után, évenként 300 frt, 10 évi szolgálat után, az özvegy a 300 frt évjáradékon felül, a férj esedékes nyugdíjösszegének még felét kapja, de az így megállapított évjáradék összege nem lehet több, mint a férjnek a halál idején esedékesse válendő nyugdíjösszege lett volna. Ha a férj nem szolgált 5 évig: özvegye nem évjáradékban, hanem csak segélyezésben részesül, melynek összege évenként 120 frtnál nagyobb nem lehet. Az *árvasegély*, apátlan árváknál, évenként 50 frt, szülötlen árváknál, ha egy, ha több gyermek van, évenként 300 frt s ezt az árvák, 18 éves korukig mindig kapják. Az *intézet alapja* az eddig fennállott *özvegy-árvapénztár*, mintegy 100 ezer frt alaptőkével, azonkívül még 5 különböző című alap, melynek jövedelme különösen nyugdíjazásokra és segélyezésekre fordítatik. Az *intézet jövedelme*, a minden *tag* által meghatározott nyugdíjösszege után, fizetendő évi 2% ; a minden *egyházköztség* által fizetni köteles évi 12 frt; az államsegély, a Baldácsi-alapból nyert illetmények, tűzkárbiztosítási osztalék, perselypénzek, adományok és fegyelmi bírságpénzek. Az *intézetnek tagja lehet* minden az egyházmegye területén szolgáló *lelkész és kántor* s köztük azok is, kik eddig az özvegy-árvapénztárnak tagjai nem voltak, az igaz, hogy az ilyenek csak 5 évre terjedhető szolgálati év beszámításával léphetnek be az intézet kötelékébe s ezen 5 évre is kötelesek a belépési összegben felül, a megfelelő évi járulékokat is, 3 év alatt kamat nélkül megfizetni, de ez is a humanizmusnak és a keresztyéni szeretetnek olyan szép példája, a mely kizárólag csak dicséretet és elismerést érdemel. Erre a *magas álláspontra*, még az országos özv.-árvai gyámintézet sem tudott felemelkedni, a mely tudvalevőleg *azokat az özvegyeket és árvákat teljesen kizárta segélynyújtásának áldásaiból, a kik az intézet megnyílt előtt lettek özvegyekké és árvákká*. Pedig vajjon, ezek a tagok is nem tartoznak-e az anyaszent-egyház testéhez s vajjon a könyörülő szeretet és irgalom nem kellene-e, hogy ezeknek is juttasson, az egyetemes egyház áldozatkészségéből? A békésbánati ref. egyházmegye, mely az alapokat, hangya-szorgalommal és nagy lelkiismeretességgel, régen rakja: most betetőzi a felséges épületet s a lekipásztorok homlokáról, lelkész családok és családtagok szívéből űzi el a gondot. Üdv, Szabó János esperesnek és a békésbánati ref. egyházmegye derék harcosainak, a kik jó példával járnak előttünk! *Z. S—r.*

A napokban fölmerült nyilvános nyilatkozatokra jelenleg elégnék tartjuk pár sorban válaszolni. *Egyházi* lapot alapítani egyházkerületünk éppen első sorban jogosult és hivatott. — Egyházkerületünk szabályozza, irányítja sok ágú egyházi életünket, iskolákat, körlelkészskéket alapít, tanárokat, gondnokokat

választ stb. stb. *s minden egyházi intézményünk* az egyházkerület »censurája« alatt áll. És ez így van jól. Mert ez a censura nem reactionarius. De még egyet azoknak, kik bizonyos »servilismust« emlegetnek. A szabadság nem a hivatalban van, de az egyéniségben. Ha mi rámutatunk a tényekre, melyek által vezéremberek oly csodálatos fejlődésbe indították egyházkerületünket, az nem servilismus. Ez igazság, s mi igazságra vállalkoztunk, nem pedig hazugságra. Fölsimerni s elismerni valakiben az érdemet, ez maga is érdem. Meghajolni az érdem előtt; ebben a meghajlásban több férfiaság, több önbecsérzet van, mint az ágaskodásban: megtépni akarni az érdemes homlokot koszorúját; elismerni nyílt szívvel az érdemet: az érdem ez az elismerése a léleknek nemesebb, magasabb és *szabadabb* megnyilatkozása, mint az irigy rágalmazás, mint az ocsárlás, mint a — sár.

A debreczeni Prot. Lap 3-ik száma, legyen szabad fölemlítenünk, lapunkról, mondhatni, rokonszenvesen emlékezik meg. Fölemlítjük e tényt, mert e tekintélyes lap az ő eszes és emlékezetes cikkei révén az utóbbi időben solidaritásban állott a mi »Protestáns Közlönyünkkel,« melynek szerkesztőjét mi mindig kimagasló egyéniségnek tartottuk s iránta tiszteletünket nem tagadtuk meg most sem, midőn az adott körülmények között ez új lap szerkesztését elvállaltuk.

Marosvásárhelyről vettük e következő értesítést: »A m.-vásárhelyi püspöki vizsgálat alatt álló egyház presbyteriumából a három évig működött s választási idősbőség szerint a mult év végén kilépett egyháztanácsosok helyeinek betöltése végett, a napokban közgyűlés tartatott. Ritka szép egyetértéssel választattak meg a presbyterium új tagjaivá: nagys. Szász Róbert ny. min. oszt. tanácsos, Bányay Béla p. ü. fogalmazó, Andrási Imre iparos; a régi tagok közül Szabó István, Bély István, Várad Márton, Tauszik B. Hugó Biró Sándor és id. Ambrus Károly. Egyházkerületi képviselőkké Vas Tamás és Tóthfalusi József lelkészek. Egyházköztségi számvéővé Barabás Endre polg. isk. tan. Ebben az évben az első egyh. tanácsülés f. hó 12-én tartatott, mely alkalomból Z. Knöpfler Elek, az egyházköztség buzgó lelkiületű főgondnoka lelkés beszédet tartott a presbyterium magasztos hivatásáról, az új idők viszonyai között még fokozottabb felelősségérzetet igénylő presbyteri kötelességekről. Az új presbyterek ünnepélyes beiktatásán kívül, az egyház vagyonügyét illető előterjesztések tárgyalattak.«

Hálás köszönet s elismerés. Száraz-tai földbirtokos jelenleg egyházköztségünknek érdemes számoló gondnoka Egyed Dániel és neje Gocz Lidia az Ur háza iránti szeretetüknek és kegyességüknek igen szép jelét adták, midőn mult év karácson ünnepén egy 85 frt értékű díszes kék selyem atlasz és körül gazdagon aranyozott rojtos szőszék takaróval s hasonló papiszék takaróval lepték meg egyházközségünket — ezen nemes áldozatkészségért mely önmagában hordja dicséretét, fogadják a nemes szív adakozók magam s egyházam nevében hálás köszönetemet. Szaraján, 1898. január 12-én. Benkő Gergely, szárazajtai ref. pap.

Hivatalos rész.

43—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a szilágy-szolnoki egyház megyébe kebelezett *ördögkúti ev. ref. kántortanítói* állomásra pályázat hirdettetik.

Javadalom: tisztességes lakás kerttel. 318 frt államsegély előleges havi részletben, három ül tűzifa, melyből a tanterem is fűtendő. Stóla.

Pályázati határidő 1898. február 20. Oklevéllel is felszerelt pályázati kérvények ns. *Viski Pál* esperes urhoz küldendő Zoványra. (Szilágy-megye.)

Kolozsvárt, 1898. január 17. *Szász Domokos*,
erdélyi ev. ref. püspök.

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre
félévre6 frt.
3 frt.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

A lelkipásztorról.

(Folytatás.)

A lelkészi pálya, ez a mi külön hivatásunk tehát az emberi lélek egy külön szükségének, az emberiség kiolthatatlan vallásos szükségérzetének kielégítésére van rendelve, s összefügg a specialis szükségnek megfelelő specialis donummal, specialis rátermettséggel és rákészüléssel, a munka-felosztás törvényével. A lelkész specialis hivatása így az emberiség lelki szüksége; az emberi magasabb természet, az emberi élet követelménye. Lelkészi hivatásunk, pályánk éppen az emberiség örök lelkiszükségével való összefüggésénél fogva isteni intézmény. A vallás, a vallásos táplálék után vágyakozás Istentől van bennünk s Isten által tétett lelkünk változhatatlan természetévé, emberi voltunk lényegévé. Lelkészi pályánkra minket így Isten hív el; mert éppen a dolgok lényege, természete, rendje valóban isteni szó.

Az általános papság elve érintetlenül áll fenn a lelkészi pálya mellett is. Az egyetemes papság: egyetemes keresztyénség. Az egyetemes papság mellett pedig ismét érintetlenül áll fenn az egyházi szolgálat, a lelkészi pálya, mint specialis hivatás, munkakör, életfeladat.

Legyen szabad itt két nagy tekintélyt idéznem: »Valóban egészen világos, *hogy minden jelentékeny feladat a maga külön emberét igényli*; a munkafelosztás a mi korunk-üdvös elve; méltólag tölteni be a nagyjelentőségű hivatalt, melyet éppen most fogtok magatokra venni, oda hosszú, komoly előkészület, nehéz, gondos, kényes tanulmányok kellenek«... s pár sorral tovább: »*De ez a külön munkatér, melyet elfoglaltok, semmiképpen sem teszi érvénytelenné az általános papságról*

szóló tant.« Így szólt 1871-ben a nimesi consistorium elnöke az ifjú papokhoz. (Il est de toute évidence, en effet, *que tout office considérable demande des hommes spéciaux*: la division du travail est un principe salutaire de notre monde moderne; pour remplir dignement les fonctions importantes dont vous allez être revêtus, il faut une longue, sérieuse préparation, des études délicates et difficiles. *Mais la place spéciale que vous occuperez n'infirme en rien la doctrine du sacerdoce universel.*«) És Krauss hasonló szellemben írja: »A való élet nem csak az Istentől nyert ajándékok különböző felosztása mellett szól, de ennek megfelelőleg a munkafelosztás mellett is. Ezért s csak ezért szükség, hogy egy külön lelkészi hivatal legyen. Valamely külön papi charisma csak olyképpen van, a miképpen bármely más hivatásnak megvan az ő külön charismaja. De minél hívebben használja fel a lelkipásztor az ő charismáját, annál gazdagabb, annál jellegzetesebb lesz az áldás, melyet Isten a lelkésznek, mint gyülekezete hű pásztorának elérnie enged.« (»Die Wirklichkeit aber zeigt nicht bloss Theilung der charismata, sondern auch dementsprechend Theilung der Arbeit. Deshalb und nur deshalb muss es ein besonderes geistliches Amtgeben. Ein besonderes charisma für den geistlichen Stand giebt es also auch nur in gleicher Art, wie es ein besonderes charisma für jeden besonderen Stand giebt. Je treuer ober der Pastor sein charisma verwerthet, desto reicher und desto specifischer gestaltet sich der Segen, welchen Gott ihm, als dem treuen Hirten seiner Gemeinde zukommen lässt.«) És ismét Krausst idézem: »A reformacio a papi hivatalt elvileg *hivatássá* változtatta.

Ime, a különbség a hivatalpap és a lelkész között! Annak ereje a hivatalban van, ennek ereje a hivatásban. Ennélfogva a református pappal szemben menyinyivel nagyobb igények; a református lelkész előtt a munka, a föladat menyinyivel magasabb. És a hű református lelki gondozás nyomán menyinyivel több az áldás, az igazán istenáldás! Ezért mondtam cikkem elején, hogy szeretem a papot lelkésznek, lelkipásztornak nevezni, a nélkül, hogy szépnek, igaznak ne tartanám a »pap« nevet az ő újtestamentomi értelmében. Pásztor. E nevet használja előszeretettel az északnémeti evangélikus pap s a franczia református is a pásztor névvel szereti jellemezni egész papi hivatását. »*Pasteur à la Haye*«, így nevezi hivatalát a 18. század elején *Saurin* és »*Pasteur* de l'église réformée de Paris«, írta neve alá a néhány év előtt elhalálozott *Bersier*. A lelkipásztor név jelenti hivatásunknak azt a jellemét, hogy mi a gyülekezetért vagyunk s csak anynyi értékünk van, a menyinyit a gyülekezetnek használunk. A katholicismusban az egyházkormányzatra van fektetve a főszűly, de a protestantismusban az egyházszolgálatra. A nő világa a család. Éppen ily igazság ez: a lelkész világa az ő gyülekezete. Feladatunk Krisztushoz vezetni híveinket, Krisztushoz, ki az Istené. Feladatunk, hogy minden körülmény között ébresszük, ápoljuk azt, a mi keresztyénség. E feladatra nem magusok kellenek, hanem lelkipásztorok, nem hivatalpapok, de hivatott lelkészek. Ide nem a rangfokozat nagysága, de a lélek nagysága kell és nem az uralkodás méltósága, de a szent szolgálat méltósága. A mult lehet a hivatalpapoké, de a jövő a lelkipásztoroké.

Olvasóink többsége éppen lelkész s ennélfogva helyén való lesz, ha mi itt időnként föltüntetjük a lelkészt az élet különböző köreiben, ha rámutatunk az elvre, melynek a lelkészt vezetnie kell s szíves beszéd közben különböző helyzetben világítjuk meg a református lelkészt, ezt a szegényes, de nemes alakot, a ki mégis csak eszmények hőse, *az kell, hogy legyen!* bár koszorúja nincs, talán kenyere sincs.

(Folytatása következik.)

Molnár Albert.

A bibliáról általában s különösen, hogy miért és hogyan olvassuk a bibliát.

A bibliáról, erről a csodálatos könyvről, mely csaknem kétezer éves és ma is új mely

évszázadok óta hányódik gazdagnak és szegénynek asztalán és mégis örök fiatalságot él: sohasem tudhatunk annyit, hogy tudásunkból még valami ne hiányoznék, és sohasem írhatunk annyit, hogy gazdag tartalmát kimeríthetnők, vagy a kegyes, vallásos lélekre való jelentőségét csak megközelítőleg is kifejezhetnők.

Mikor ennek a csodálatos könyvnek az *egybeállításával* foglalkoztak: úgy tekintették a benne levő egyes íratokat, mint *emberi* műveket. Alig telt el azonban az egyes íratoknak egy *gyűjteménybe való foglalása* után pár száz év s a keresztyén egyház *isteni tekintélyvel* ruházta fel annak minden egyes betűjét, úgy, hogy akadtak tudósok, a kik megszámláltak benne minden egyes betűt, nehogy egy is azok közül el találjon veszni.

Ennek az lett a következménye, hogy a keresztyénség nyíltan vallotta és hirdette, hogy a biblia egyedül az a bánya, melyből *minden igazság* kiaknázható.

Később az egyház, kivette azt a *nép* kezéből s olvasását és magyarázását kizárólag csak a *papságra* bizta, azzal indokolván ezen eljárását, hogy a ki nem tudja annak olvasása és magyarázása módját: könnyen megszenteltelenítheti azt, és megbotránkozást meríthet belőle.

A papság kezére bizott biblia aztán, századokon keresztül hevert *olvasatlanul*, részint azért, mert az erkölcsiben nagyon is megromlott és a keresztyénség alapelveitől nagyon is messzire eltávozott klérus nem szeretete, nem akarta annak lapjairól szüntelen az ő fejére tóduló kárhóztató ítéletek hosszú sorát hallani; részint azért, mert a papság nem volt birtokában annak a kulcsnak, melylyel a biblia olvasásának és magyarázásának nehéz zárát felnyithatta volna. miután nem tudott sem zsidóul, sem görögül, — már pedig a biblia eredeti nyelve a zsidó és a görög vala.

(Folytatása következik.)

Z. Kiss Sándor,
rettegi ref. lelkész.

Kálvin, mint egyházi szónok.

(Felolvasatott az udvarhelyi ref. egyházmegye sz.-udvarhelyi körének M.-Dályában. 1897. nov. 4-én tartott papi értekezletén.)

(Vége.)

Lássuk most a Kálvin beszédeit *tartalmi* szempontból.

Tudvalevő dolog, hogy Kálvin a szentírást a keresztyén hit és élet egyedüli zsinórmértékének tartja, s mivel szerinte az írás Istennek ígéje, egyszersmind kegyelemeszköznek tekinti. Azért beszédeiben különösen a bibliára vonatkozó fejtegetések igen tanulságosak.

Mindjárt a Deüt.-ről (I. 1—3.) szóló első beszédet azzal kezdi Kálvin, hogy a törvényt az engedetlen zsidóknak szükség volt még egyszer tudtára adni. A törvénynek a Horeben való kihirdetése azért történt, hogy a nép vegye észre, miért szabadult meg Egyiptomból; azért t. i., mert Isten a maga választott népévé akarta tenni. Isten tehát, mint szabadító, jelentette ki magát. De a nép lázong, engedetlenkedik, miként a gyermekek, ha nem haladnak az olvasásban, újra az abc-én kell hogy kezdjék a tanulást, úgy a zsidóknak is még egyszer meg kell hallgatniok a törvényt. Ezért a Mózes ötödik könyvét deuteronomiumnak is nevezik, mely annyit jelent, mint »a törvény ismétlése« (qui signifie autant, que la Loy réitérée). Mily kevés mentségünk van nekünk, keresztyéneknek, — teszi hozzá Kálvin — a kik szellemileg az Ábrahám törzséhez tartozunk, ha, daczára a Jézus Krisztus kijelentésének, Isten iránt hátlansággal viseltetünk.

A tíz parancsról szóló első beszédben (mely voltképpen Deüt. IV. 44.—V. 3. v.-nek a magyarázata) azt mondja Kálvin, hogy a törvény a szertartásokra vonatkozólag érvényét veszti, de a lényeg, vagyis a tan, melyet magában foglal, mindörökké megmarad. A törvény és evangélium között az a különbség, hogy míg amaz példázatokban rejtve, ez nyilván (kép nélkül) szól Isten szövetségéről.

A Deüt. V, 4—7. alapján ezeket fejtegeti: »Az emberek minden lehető őrügyet kigondolnak, hogy magukat, Isten törvényével szemben, az engedelmisség alól kivonják. Pedig, mint a szövegből is látszik, Isten éppen az irántok való jószágos indulatból alkalmaz emberi közvetítőket ígéjének hirdetésére. De az a körülmény, hogy az ige hirdetése emberekre van bízva, annak fenéségét legkevésbbé sem homályosítja el. A következő beszédben pedig (melynek szövege a Deüt. V, 8—10.) arra int, hogy midőn Isten-tiszteletről van szó, semmit se cselekedjünk kezeletünk szerint, hanem kövessük habozás nélkül azt, a mit Isten ígéje (s szentírás) parancsol, a nélkül, hogy valamit hozzá tennénk vagy elvennénk belőle. A szentírás diadalmasan ellene áll a sátánnak minden kísértések között; azért okos ember Isten ígéjét a legnagyobb kincsnek tartja.

A szentírás magas méltóságából két dolog következik: *a)* hogy föltétlenül rendeljük alá magunkat Isten ígéjének, vagyis a biblia parancsainak; *b)* hogy a szentírásban található (s Kálvin szerint látszólagos) ellensmondásokat törekedjünk elsimítani, egymással összhangzásba hozni.

Az elsőt kiváltképpen az Ábrahám áldozatáról szóló beszédekben hangsúlyozza, a hol az Ábrahám hitét és engedelmisségét követendő példa gyanánt mutatja fel Ábrahám, daczára annak, hogy Isten parancsa (1. Móz. XXII. 2.) egyenes ellentétben állott korábbi világos ígéretével (1. Móz. XVIII. 19.) és a legszentebb szülői kötelességekkel, kész volt ama retentő parancsot teljesíteni, s egyetlen fiát, Izsákot meg-

áldozni. »Még az sem riasztotta vissza, hogy e tettéért neve országszerte gyűlölet tárgya lesz, őt magát esze-veszett, istentelen embernek fogják kikiáltani. Egyedül Isten szavára hallgatott Tanuljuk meg az ő példájából, hogy midőn Istennek szolgálatában állunk, ha a világ el is ítél, ha szemközt is köp, ha fenyegetőleg is lép föl ellenünk: azért nem vagyunk feloldozva az alól, hogy folyton a kitűzött cél felé haladjunk«

A másakra is gyakran fölhívja a hallgatók, — s különösen a lelkipásztorok figyelmét, a kiknek főfeladata a szentírást híven és lelkiismeretesen magyarázni, a homályosnak tetsző belyeket megvilágítani, az ellentéteket elenyésztetni, szóval: Isten ígéjét minden félrététéstől megóvni.

S vajjon miként lehet ezt a célt, a reformátor szerint, elérni?

Kálvin, a maga magyarázataiban az úgynevezett *tipologikus* módszert követi, mely úgy a szó szerinti, mint a Pálféle, allegorikus, magyarázati módtól lényegesen különbözik. A szentírás valódi értelmét — mondja Kálvin — csak úgy deríthetjük föl, ha szem előtt tartjuk, hogy az ó-testamentumban egy sereg *Kép* (figure, typos) van, s ezeket csak akkor magyarázhatjuk helyesen, ha nem csupán az ó —, hanem az újszövetség parallel helyeit is tekintetbe vesszük és felhasználjuk. Melkhisedek p. o. a Jézus Krisztus előképe, típusa. Az antitipus (a beteljesülés, a Jézus Krisztus) természetesen sokkal kiválóbb, tökéletesebb, mint a típus (a jövendőlés), s a mennyivel tökéletesebb, annival vitézebbül kell nekünk, a kik az evangélium birtokában vagyunk, a sátán ellen harcolnunk, s annival nagyobb szeretettel kell a Jézus Krisztust magunkhoz ölelnünk. Az Ábrahám által (fia helyett) megáldozott kós a *mi testünk* jelképe, melyet szintén meg kell áldoznunk, ha azt akarjuk, hogy az ördög ne uralkodjék felettünk. (A »test« szó, Kálvin szerint, nemcsak az érzéki indulatokat, hanem az emberi okosságot is magában foglalja.) A dekalogusnak két kőtablára írása egyfelől, mint történeti tény, másfelől, mint csoda (azaz kép, típus) van felfogva. Az Úr kőtablákra írta a törvényt, mert ezzel is figyelmeztetni akarta a népet, hogy azt szigorúan meg kell tartania. Mint kép pedig azt jelenti ez a tény, hogy a törvénynek szívünkbe kell vésődnie, de nem csupán hus- és vérből való, hanem újjászületett, megszentelődött szívünkbe. S mivel mi engedetlenek vagyunk, Isten maga kell, hogy szívünket megpuhítsa, s a törvényt beírja. »A hitnek — mondja Kálvin — alapföltétele az engedelmisség. Et voila pourquoy ausiourd' huy il y en a si peu qui croyent«.

A szentíráshoz vonatkozó fejtegetések mellett, fölelelik Kálvin templomi magyarázatai a keresztyén hit és élet minden nevezetesebb mozzanatát, úgyszintén az egyházi és társadalmi élet fontosabb kérdéseit is, melyeket lehetetlen (s talán szükségtelen is) egyenként fölemlíteni.

A predestinációról, mely a kálvinizmus alapon-dolata, csak ritkán van szó a Kálvin beszédeiben. Úgy látszik, hogy maga a reformátor is érezte, hogy ez a »horribile decretum«, nem nagyon alkalmas

arra, hogy a lelkeket megnyugtassa vagy nemes tettekre, üdvös elhatározásokra indítsa. Mindazáltal, ha a textus alkalmat nyújt rá, nem tér ki e kérdés tárgyalása elől: de — a helyett, hogy az isteni örök elhatározás titkait magyarázná — inkább a gyakorlati életre vonatkozó tanácsokat ad s különösen óva inti hallgatóit, hogy ne akarjanak istennek terveibe behatolni, ne kívánják tudni, hogy mi van felettük elvégezve: hanem nyugodjanak meg isten akaratán járjanak a keresztyén élet útján bizalommal és jó reménységgel.

Végül, szóljunk néhány szót Kálvin beszédeiről a *szónoki kidolgozás* szempontjából is.

Kálvin (mondja Révész) korunk fogalmai szerint nem volt ékesen szóló és ékesen író. De hogyha az igazságokról való benső meggyőződés az ékesen szólásnak legfőbb feltétele, akkor Kálvinnál ékesebben szólót nem mutathat fel a világirodalom. A tárgy tiszta felfogása, szabatos, világos előadása, könnyű és mégis vaskemény logika; ott, a hol kell, emelkedett és lángható lélek jellemzik minden munkáját, a legegyszerűbb leveleket és a templomi beszédeket épúgy, mint a legnagyobbyszerű tudományos műveket«. Gyakran a felségesig emelkedik nagy eszméiben az istenről, melyeknek kifejezéseit Bossuet ha utól is érte, de felül nem múlta. Annak a merész és átható szellemnek képe, amely által Kálvin, különösen Franciaországban, Luther fölébe emelkedett, nyelvének merészségében és finomságában is tündöklök. De mit mondhatnék a Kálvin nyelvről, a mi ne lenne hideg dicséret a Bossuet meleg magasztalásához képest, a ki azon elismerésen kívül, hogy oly jól írt latinul, mint századában senki, még azt is megadja neki, hogy hazája nyelvében minden másokat felülmúlt«. (Nisard: a francia irodalom története II. k. 304. 308. l.)

Előadásának szépségét és méltóságát legfeljebb az a kinnéltlen hang zavarja meg, melyet Kálvin ellenfeleivel, illetőleg a máskép gondolkozókkal szemben használ. A legszebb gondolatokat, a legvonzóbb részleteket lépten-nyomon megszakítják azok a vérig sértő támadások és szenvedélyes kifakadások, melyekben a reformátor a sátán eszközeinek, sziszegő kigyóknak, tisztátalan kutya- és istentagadóknak, rongynépnek stb. nevezi a más nézetet levőket.

Nem szabad azonban felednünk, hogy a reformáció kora nem a mi korunk. Akkor a vallási viták természetű, úgy a szószéken, mint az irodalom terén sokat megengedett, s a mi fölött ma megbotránkozunk, azt abban az időben egy polemikus irat vagy beszéd legfőbb érdemének tekintették.

Annyit minden esetre el kell ismernünk, hogy Kálvin, mint egyházi szónok is, kiváló helyet foglal el a XVI. század ama nagy szellemei sorában, a kik az ige hatalmas fegyverével küzdöttek az evangelium ügyéért, a szellemi szabadság kivívásáért. a kik, miután sokakat igazságra és szabadságra vezéráltak, »miként a csillagok, örökkön-örökké fénylenek«. (Dán. XII. 3.)

Ifj. Péter Károly,
ref. lelkész.

Az adóról.

(Különös tekintettel az általános jövedelmi pótdóra.)

(Vége.)

A föld- és házbirtoknak az 1883: XLVI. t.-cz. 9., 11. és 12. §§-aiban, valamint az 1886. évi XXXVII. t.-cz. 5. §-ában meghatározott mód szerint kiszámított általános jövedelmi pótdójából levonandó, az illető tulajdonost bekebelezés által is terhelő kölcsön (s mindenesetre ilyenekül tekintendők az egyházak által a kerületi közpénztárból, más egyházaktól felvett kölcsönök) után az adóévet megelőző év végéig tényleg le nem rótt tőkemaradék egy évi kamatainak 10%-a; feltéve, hogy a tőkével kamatok is vannak bekebelezve, illetőleg lekötve.

Kiválóan fontos ránk nézve az is, hogy a hitelüzlettel foglalkozó pénzügyintézetektől felvett és bizonyos évek alatt törlesztendő kölcsönök évi kamatának változatlanul, *a törlesztési idő egész tartamára vétetik azon összeg,* mely a kötvényben megállapított kamatláb szerint a tőkeösszeg után egy évre esik. Ha a kölcsön törlesztése nem az év első napján, hanem évközben veszi kezdetét, a törlesztési idő első és utolsó évében az évi kamatnak csak aránylagos része vehető számításba az adóköteles jövedelem megállapításánál.

A kamat-tartozások bevallására nézve nagyon is megjegyzendő, hogy az adózó, a még fizetendő tőkének és az utána járó kamatnak összegét, vagy nem különben, a kötvénynek bekebelezetésének idejét, hitelezőjének nevét és lakását pontosan és a valódi tényállásnak megfelelően bevallani köteles. Ha az illető kötvény több ingatlanra van bekebelezve, annak év kamatja *a jelzálogul lekötött összes ingatlanok jövedelmeiből vonandó le,* mely esetben az általános jövedelmi pótdónak kivétele mindazon ingatlanokra nézve azon községben történik, hol az adózó az általános összeírás szerint rendes lakását tartja. (1875: XLVII. t.-cz. 8. §.) Egyébiránt megjegyzendő az is, hogy: az általános jövedelmi pótdónál számításba veendő *kamat* alatt értendő az az összeg, mely az eredetileg kölcsönvett tőkeösszeg után a hitelező intézet által kiállított kötvényben meghatározott kamatláb szerint kamat fejében fizettetik: ellenben az évi törlesztési összegből a tőketartozás apasztására, valamint a kezelési költségekre fordított összeg az általános jövedelmi pótdó megállapításánál levonás alapját *nem képezheti* (1893: 28.058. P. M. R. 13. P. K.): valamint az, hogy: mindazok, kik ily kölcsönöket vesznek fel, jogosítvák a felvett kölcsönnek bekebelezését (vagy ezt másképpen pótol) igazoló és a bekebelezés megtörténtét, illetőleg a kölcsön felvételért követő 30 nap alatt benyújtandó vallomás alapján, a rájuk az ezen adósság felvétele előtt kivetett általános jövedelmi pótdó mérvének helyesbítését, az illetékes kir. pénzügyigazgatóságnál kérni.

A telekkönyvileg bekebelezett közadók és kincstári bérhátralékok után járó kamatok nem képezik levonás tárgyát. (1883: XLVI. t.-cz. 13. §.)

Az 1883. évi XLVI. t.-cz. értelmében kirótt általános jövedelmi pótdó egész összegében állami adónak tekintendő, mely után sem törvényhatósági, sem községi, sem iskolai pótlék ki nem vethető.

A bevallások alakjára, kellékeire és benyújtásuk idejére nézve a következőket kívánom még közölni.

1. Az adózók kötelesek *az adóévet megelőző év végéig tényleg még le nem rótt* tőkemaradék összegét és az utána járó kamatnak egy évi összegét, a kötvények és bekebeleztetésnek keltét s a hitelező nevét *megfelelőn* bevallani.

Hitelüzletekkel foglalkozó pénzintézetektől felvett kölcsönöknél az az összeg vallandó be, mely a kötvényben megállapított kamatláb szerint a kölcsön vett tőkeösszeg után egy évre esik.

2. Ha az illető kötvény több jószágtestre, vagy különböző községekben fekvő ingatlanokra van bekebelezve, az adózó köteles ezen körülményt szintén bevallani, de fel van jogosítva egyúttal megjelölni azon ingatlant vagy ingatlanokat, melyeknél a jelzálogul lekötött ingatlanok összes pótdójából az évi kamatszázalék levonandó lesz.

3. Ha az adózó az itt közölt 2-ik pontban említett joggal nem él, az általános jövedelmi pótdó azon községben fog kirovatni, a melyben az adózó lakik. Ily esetekben ezen község előljárósága köteles a vallomás benyújtásának napjától számított 3 nap alatt azon községek előljáróságait mely községek határában az illető ingatlan fekszik, a folyó évre kiveteti egyenes adók stb. járulékok kimutatására felhívni és ennek, azt szintén 3 nap alatt megfelelni e tényt, a kimutatás jegyzet rovatába megjegyezni. Az így kiállított és illetékes helyére átküldött lajstromban közölt ingatlanok után *általános jövedelmi pótdó nem rovandó ki abban a községben, melynek előljárósága a lajstromot a másikkhoz átküldte.*

4. A bevallásra szolgáló űrlapokat a községi előljáróságok (városi adóhivatalok) szolgáltatják ki.

5. A vallomás aláírandó.

6. A vallomások, azok kellő módon való kitöltése, aláírása után, legkésőbb az adóév *január 31-éig* adandók be a községi előljáróságnál, városi adóhivatalnál. (10730/84. P. M. R.)

Mindazon esetekben, midőn az illető adófél, vagy törvényes képviselője a kérdéses vallomást, az általános jövedelmi pótdóra vonatkozó törvények végrehajtása tárgyában 1884. febr. 29-én 10730. sz. a. kelt utasítás 7-ik pontja által megállapított határidő alatt tőle független okokból és el nem hárítható akadályok miatt, be nem adhatta: az 1883: XLIV t.-cz. 5. §-ában foglalt rendelkezések analog alkalmazása mellett, igazolási kérelemnek van helye. A hitelt érdemlőleg indokolandó igazolási kérelem, az érdemleges fellebbezéssel együtt, az elmulasztott határidő utolsó napját követő 15 nap alatt, a kir. pénzügyigazgatóságnál nyújtandó be, mely felett az első fokon a pénzügyigazgatóság, második fokon és *véglegesen*, — a pénzügyminiszterium határoz. (81000/80. és 93844/89. P. M. R.)

E cikk keretében az általános jövedelmi pótdóra vonatkozó törvényes intézkedéseket, rendeleteket megfelelő tájékoztatással kísélni azért láttam szükségesnek, mert lehet, hogy idősebb paptársaink ezekben a dolgokban tapasztalattal az eljárások felől kellő tájékozással bírnak, míg az ifjabb nemzedék, bár közöttük is lehetnek kivételek, aligha juthatott el azok körülményesebb és teljes megismerésére. Különben is mindannyiunkra üdvös és hasznosnak tartanám, hogy az egyes adónemeknek egyházközsegeinket közelebbről érdeklő kérdésével, a nyilvánosság előtt gyakrabban foglalkozunk. Mert az csak hasznunkra válna!

Tóthfalusi József,
ref. pap.

TÁRCZA.

A prot. lelkész feladata napjainkban.

A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye lelkészi értekezlete által jutalmazott pályamű. Írta *Szuhay Benedek*, kápolnai ev. ref. lelkész. Ára 1 korona. Miskolcz, Wagner és Szelényi könyvnyomdája. 1897. (Vége.)

A harmadik rész: „*A prot. lelkész feladata az egyházi közigazgatás, de különösen a cura pastoralis terén.*“ A prot. lelkész rövid általános jellemzése után a feladatok jönnek pontokban: 1.) Az igehirdetés összes formáival: 2.) Az iskolákra való felügyelet, hogy azok valósággal veteményes kertjei legyenek az egyháznak: 3.) A felserdült ifjak erkölcsi feletti örködés: 4.) A presbyterium egyházfegyelmező munkája: 5.) Cura pastoralis a szó legigazabb értelmében: 6.) Felkarolása a szegények és árvák ügyének: 7.) Az egyház anyagi ügyeinek rendben tartása a papi fizetés rendszeresítése. — Azt hiszem már ez áttekintés is eléggé igazolja a szerző felfogásáról mondott fennebbi elismerő nyilatkozatomat. De még inkább a tartalom.

A templomi igehirdetésről ki ne írná alá szerző azon nyilatkozatát, hogy »ebben van a lelkésznek legfőbb ereje,« hogy a »kijelentett istenigéje a szóonoklatan szabályai szerint feldolgozva, az élet viszonyai és

körülményeihez alkalmazva lehetetlen, hogy foglyúl ne ejtené most is a hallgatóság szívét és akaraterejét,« hogy »a szószerűbe félreértésekre alkalmas adó kifejezéseket felvinni nem szabad,« hogy »ott szőrszálhasogató tudós dogmatikai fejtegetéseknek éppen úgy nincs helye, mint üres, semmit mondó szólamoknak, «hogy az elhanyagolt biblia- és káté-magyarázatok felelevenítendő, hogy a szertartási beszédek tartalmát is az istenigéje hirdetése képezze stb.?! Hogy a tervszerű keresztyén vallásos nevelésnek már a népiskolában kezdetét kell venni s a vallásos nevelésre szigorúan felügyelni: ez természetes. Hanem abban már, hogy az elemi iskolákban a vallásos nevelés a biblia olvasásra és magyarázásra, meg éneklésre szorítkozzék abban már nem értek egyet. Igen is, helyes, hogy nagyobb ünnepek körül a megfelelő bibliai részek olvastassanak, hogy az eseményeknek egyszerű, igéző képe megragadva, vallásos hatást gerjesszen a gyermekekben, de a rendszeres bibliaolvasást ezen a fokon sem pedagógiai, sem vallásos okok nem ajánlják. — A presbyterium egyházfegyelmet gyakorló feladatáról szerző nagyon megszívlelendő dolgokat mond. Az egyházfegyelem nyilvános gyakorlásának nagy fontosságát nem csak az egyháztörténelem bizonyítja, de közvetlen megfigyeléseimből állíthatom, hogy a szekták nagy méltósága is tagjaik és a köznép előtt első sorban azon sarkallik, hogy köztudat szerint méltatlant maguk között nem tűrnek. Az egy-

házfegyelemről irottakat egy szóig készségesen aláírom. El nem veszthető jogok értékét hamar kicsinyeljük s ez ellen a fegyelem véd meg, mely a jogokkal járó kötelességteljesítést ellenőrzi. E tekintetben nem lehet a beteges humanizmus irányadó; itt elkerülhetetlen a szeretettel párosult fegyelmezés. — A cura pastoralis. Valljuk be, hogy egyike a legfontosabb, de egyszersmind a legkényesebb kérdéseknek, papi feladatoknak. Pásztor lenni a nyájnak és tagjainak, a nélkül, hogy uralkodója légy; mindig velük légy, a nélkül, hogy terhükre lennél; minden dolgát ismerd hivednek, a nélkül, hogy tolazkodnál; irts, törj, gyomlálj, plántálj és építs, a nélkül, hogy hatalmaskodnál; barátja légy mindeniknek, a nélkül, hogy pajtáskodnál; mindenkin uralkodj a szeretet hatalmával, mikor mindenkinek mindenben szolgálsz: ez a cura pastoralis nagy feladata, — nagy titka! Tartózkodva attól, hogy a szerzőnek a papságot e kérdésre adott felelet alapján három csoportba osztó felfogásáról ítéletet kockáztatnánk, annál inkább attól, hogy ahhoz csatlakoznánk, elismerjük, hogy itt is helyes felfogást tanúsít. De feltétlenül meg kell kérdeznünk, hogy hogyan érti azt: »magánházaknál is predikáltassék az evangelium!«? Papi ornátusban-e? »Az Isten kijelentett igéjének a szónoklattal szabályai szerint kidolgozott egyházi beszédben,« biblia- vagy káté-magyarázatban-e? Formális bevezető és záró imádsággal és éneklés mellett-e? Csak a magánház lakóinak-e, vagy oda gyűjtendő szomszédok kis gyülekezetében-e? Mert az »evangelium predikáltatása« alatt első sorban ilyent szoktunk érteni! Vagy az evangélium predikáltatásának azt az értelmét kell-e itt vennünk, a mely a napi kérdések, közügyek, családi viszonyok, stb. felől való beszélgetésekben, eszmecserékben stb. nyilvánul? Kétszeresen szükségesnek láttuk ezt megkérdezni, mert a kifejezés rethorikus ugyan, de nagyon elasztikus is. Azt pedig nagyon jól tudjuk, hogy a legnagyobb precizitást éppen itt kell megkövetelnünk. Hajlandó vagyok a szerző felfogását ez utóbbi értelemben venni, mert a »külföldi találmány« ellen nagyon tiltakozik, az első pedig kétséget kizárólag az.

Még csak a diakonissza intézményről egy pár szót. E kérdés elől alig lehet elzárkózunk s fontosságát lehetetlen kicsinylenünk, ha meggondoljuk, hogy társadalmi, sőt országos intézmények a betegápoló és tanító-apáczák révén — legtöbbször az olcsóságra való hivatkozással — jutnak a római egyház érdekeinek szolgálatába, sőt, hogy e betegápolás révén magánházainkat is — sokszor minden ellenkező igyekezetünk daczára — kénytelenek vagyunk megnyitni előttük, mint kiképzett, tanult és járatos betegápolók előtt. Ezt az intézményt azonban én a magam részéről szívesen látnám országos-egyetemes jellegűnek, t. i. a kiképzés tekintetében. Budapest és Kolozsvár országos kórházaival, egyetemei orvosi karaival, szeretet- és árvaházaikkal önkényt kínálkoznak erre. Az illető egyházak költségén teljesített kiképztetésük után könnyen beilleszthetők volnának az egyházközségi szervezetbe. — A szegények gondozóival természetesen még könnyebben menne a dolog. A lelkészi fizetések tekintetében »igazságosabb teherviselési alapot« sürget, a fizetés 6—800 frtos minimumával, melyhez az államsegély igénybevételénél több óvatosságra és elővigyázatra int,

mint a milyent az egyházpolitikai törvényekkel szemben tanúsítottunk, a melynek revisióját követelendőnek mondja. Úgy tetszik azonban, csak a vegyes házasságból született gyermekek vallása és a felekezetenélküliség tekintetében.

Ismertetésünknek végére jutottunk. Elismerésünk nyilvánításával kezdtük; kifogásainkkal végezzük. A mily készséges örömmel tettük mi az elsőt s a mily jóindulattal tesszük a másodikat: úgy fogadja a t. szerző is.

Első sorban nem hallgathatom el azt, hogy sajnálattal nélkülözzük a füzetben a kérdés elvi alapjait. a mit szerző a történelmi visszapillantással helyettesít. Magam is úgy tartom, hogy az elvek felmutatására önkényt kínálkozik a történelem folyamán realizált mozzanatoknak ecsetelése s főként olyan esetekben, mint itt is, hol az elvek érvényesülésének klasszikus kora, mintegy megtestesült képviselője van. De azért azt, hogy az elv és élet tökéletesen fedeznék egymást, a Jézus Krisztuson kívül másról nem merném állítani. Mily sokat nyert volna értékben és fontosságban a munka, ha a prot. lelkész feladata, *az evang. protest. keresztyénség lényegéből elvileg megalkotva* állítattott volna elénk s a történelem ennek csak bizonyítására hivatott volna fel s a jelen kíváncsi ennek követelménye által igazoltatott volna!

A 21. lapon »a tiszta evangéliumi felfogás és erkölcs lényeges átalakulásával az utolsó 50 évet« vádolja. Ez 50 év munkásainak, különösen a kikre »a tiszta evangéliumi felfogás átalakításának« vádja czéloz, joggal vártak volna bizonyítást. Nem kaptak. Legyen ez figyelmeztetés, hogy ilyen állításoknak bizonyításával tartozunk!

A 28. lapon a lelkész- és tanítóképzés hiányai-val foglalkozik, a, az elsőt azzal vádolja, hogy »a tisztán gyakorlati oldal háttérbe szorittatik«, holott »nem elég csak hittani ismeretekkel rendelkezni«. »A siralmas kápláni évek meg nem pótolhatják egészen az iskola hiányait stb. — Sem egyik, sem a másik képzést nem tartom tökéletesnek s ha az elsőt mégis megérdemelt védelembe veszem, ne tekintessék ez Cicero pro domo sua védelemnek. Védelmem alapja kettős: 1) a theologiai akademiák a gyakorlati papi pályára előkészítő *tudományos tanintézetek*, a melyeknek ilyen jellegét semmi szín alatt sem lehet kockáztatni magának a protestáns gyakorlati papságnak érdekében. Mi lesz a hivatása a papnak? Evangéliumi prot. ker. vallásosság létrehozása, fejlesztése hivednél. Erre nézve meg kell ismertetni vele a vallásosságot s speciáliter az ev. prot. ker. vallásosságot, ennek lényegét, egészséges és beteges nyilvánulásait a történelem folyamán és az egyéni életben, a hatásokat és eszközöket, melyek ilyen vagy olyan eredményt hoznak létre, végre az alkalmazás mikéntjét. Ezeknek theoretikus ismerete nélkül ön- és czéltudatos papi tevékenységet képzelni sem lehet. A theologianak pedig ilyen tevékenységre kell »papokat és nem »liturgusokat« vagy »beamtereket« nevelnie. A mennyiben pedig a papi hivatalhoz ezek is hozzá tartoznak, ezek elméleteivel is megismerteti az egyházjogtan, liturgika, katekhetika, cura pastoralis. De azt követelni a theologiai intézettől, hogy a növendékeit a »leendő hivekkel való bánásmódra gyakorlatilag ta-

nítsa meg»: ez túllépése a jogosult kíváncsiságnak. — 2) Az igazi theologiai oktatás nem is csak »hittani ismereteket közöl«, mert minden tudományos jellege mellett *tisztán gyakorlati* akkor, midőn a professorok tudományaik előadásában legfőképpen arra törekednek, hogy növendékeikben határozott vallásos meggyőződést és keresztyén világnézetet hozzanak létre, hogy a normát, melyre hiveiket alakítaniok kell, magukban hordozzák. Ennél többet gyakorlatilag a theologia nem adhat jellege veszélyeztetése nélkül.

A mire ezen túl az ilyen ifjú Timotheusoknak szükségük van, azt megadni a kápláni évek feladata, a melyek semmi esetre sem »az iskola hiányait pótolják«, hanem teljesítik azt, a mi feladatuk, a mire hivatottak s a mire egyenesen rendelve vannak. Itt, itt kell a gyakorlati életben változást szorgalmazni!

Végre a 47 lapon »igehirdetésünk elsekélyesedését említi fel s elismeri, hogy »lehet abban valami igaz!« — Ez ellen: »Több evangéliumi szellem, bibliai kenetesség: legyen jelszavunk!« Az első állításnak legalább részben kénytelenek vagyunk igazat adni. Szerző nem mondja meg, hogy ő miben látja ez elsekélyesedést. Mi megmondjuk. Abban, hogy *predikációink jó nagy részéből hiányzik az egyéni személyes vallás bélyege*. Az alaphiba ez, s az a mi közvetlenül szemünkbe ötlük, az ennek csak következménye és két formában nyilvánul. Az egyik, czimlapján »korszerűnek« mondja magát s előfizetési felhívásában biztosít, hogy »nem dogmatikus predikációk«; a másik »positív«-nek, »hithű«-nek, »evangéliumi«-nak mondja magát s mottója: »Csak a Krisztust!« Az első telve nagyhangú frázisokkal, »virágillattal«, »madárdal«-al, »napsugár«-al, »szabadságért küzdő hősök«-kel stb., de abból a virágból nem illatozik Isten jóságának, könyörületének, kegyelmének illatja, az a madárdal nem kelti Isten dicsőségének, magasztalásának visszhangját szívünkben, abból a napsugárból nem esik bár egyetlen egy is lelkünkre, hogy világosságot árásszon, meleget költsön s a hősökben csak »a százfejű zsarnok rablánczait szét-törő, édes aranyszabadság kardját villogtató« daliát látjuk, de nem látjuk szívében, lelkében »a keresztyén ember szabadságát!« Ez csak arról tud beszélni, mit szemeivel látott, füleivel hallott, de nincs érzéke mindezekben az iránt, »mit szem nem látott, fül nem hallott«: a belső, szellemi, isteni élet története, törvényei iránt. — A másik csak arról, a mit tanult és olvasott. Oda tapad a biblia szavaihoz, betűjéhez, fogalmaihoz s nem tud leszállani az írók vallásos lelkének mélyére, hogy onnan válassza ki a szinaranyat az érczekből.

Nem adatott más név, a mely által idévezülnénk, mint a Jézus Krisztusnak neve.« Nős, hát e »név« nem is esik ki a szájából! De csak a név, csak a szó, a lélek és az élet, az messze jár! Ime, ebben van a baj! Abban, hogy az evangélium, az istenigéje prédikálása összetévesztetik a biblia prédikálásával s ennek következtében a keresztyén szellem nem lesz egyénivé, hogy belőlünk, mint személyes életünk ereje szóljon, áradjon ki; hanem kívülről kerestetik s szedegettetik össze a szó, a betű; abban, hogy nem azt a Krisztust prédikáljuk, a ki bennünk alakot nyert, a kit mi felöltöztünk, a ki bennünk lakozik, hanem egy Krisztust, a ki ránk nézve idegen, a kinek meglevenítő hatását nem tapasztaljuk, nem

érezzük, a kiről csak annyit tudunk, a mit a szentírásból emlékezetünkbe véstünk. Innen van aztán, hogy babonás rajongással csüngünk azon a korszakon, a melyről ezek a tudósítások szólnak, hogy gyötörjük magunkat és hiveinket, beleszorítani akarván egész gondolatvilágunkat annak a kornak eszméibe, gondolatkörébe, fogalmaiba, sőt kifejezéseibe is, a helyett, hogy a természetes fejlődésnek útjába nem állva a keresztyénség szelleme, Krisztus lelke, a Szentlélek által igyekeznénk megszentelni magunkat és a világot. Innen van, hogy a »korszerű eszméről és nézetekről« úgy gondolkozunk, hogy azokat csak azért *vihetjük* szószékre, hogy semmiségüket kimutatva, annál inkább kitűnjék a kijelentett isteni ige maradandósága.« — »Több evangéliumi szellem! Valóban! Nagyobb törekvés arra, hogy korunkat s ennek gondolkozását töltsük be a keresztyénség, Krisztus szellemével, mint arra, hogy korunkat vigyük vissza a régi századokba. — »Bibliai kenetesség!« Valóban! — Csak hogy a kenetesség ne álljon pusztán kelletlen bibliai idézetekben, hanem abban, a mi a bibliának is kenetességét kölcsönzi: a gyermeki bizalommal telt vallásos léleknek közvetlen, természetes, egyszerű, sokszor naiv megnyilatkozásában. Igen, így lesz hatása a prédikációnak! A vallásos élet ilyen szellemben való megújításának lesz igazi, maradandó sikere.

Napjaink e tekintetben csakugyan a vajúdás napjai. Rajtunk áll, hogy egészséges eredményeket szüljön és ne korcs-születet adjon. Szerzőnk, újra ismételjük, helyes alapelveken jár a kérdés megoldásában, lelkének nemes fellángolásával, teljes buzgalomával lelkesen és hévvel mondja el véleményét. A sok hirlapi cikknek e kérdés körül, az ő munkálata érlelődő gyümölcse, melyért neki hálával és köszönettel tartozunk. Fejezze ki ezt papságunk a munka megszerzésével, a kérdések komoly tanulmányozásával, közös vállalt munkássággal egyházi életünk fellendítése körül. Részünkről e beható tárgyalás legyen a mű jelentőségének elismerése és szerzője iránti becsülésünk kifejezése.

Nagy Károly,
th. tanár.

Különfelek rovata.

Id. Lészai Ferencz, egyházkerületünk buzgó főgondnoka f. hó 21-én helyzetett örök nyugalomra. Egy nemes alak tűnt el szemeink elől. A megdicsőült mindvégig egyházunknak s hazájának szolgált. Őr volt, ki nemes szolgálatban kereste nem a dicsőséget, de a tiszta öntudatot. Mi e nemes életből egy mindnyájunkat fölemelő tanuságot akarunk kivonni. Az ember rászületés és fejlődés által lesz azzá, a mi. Mi meg vagyunk győződve, hogy az egyéniségnek s életnek ily nemes előállására, kiképződésére nagyban folyt be *az igaz református szellem*, melynek légkörében Lészai Ferencz született, növekedett, munkálkodott. Vajha minél többször látnók a református szellemnek ezt a nemesen alkotó erejét.

Ismét két gyászlap küldetett be hozzánk. Az egyik nyárádszeredai lelkész *Szász Károly* elhunytát, a másik *Szilágyi Gyula*, nagy-enyedi tanár halálát jelenti. *Szász Károly* szabadságharcunk egyik vitéze volt, azután mindvégig tevékeny pap, közügyekben lelkes férfiú s élete végén is derült öreg. *Szilágyi Gyula*, kitűnő tanáraink egyike, önmésztő munkásság közepette az élet delén dőlt ki a sorból. Emlékük legyen áldott!

Ismét gyászhir. *M. Joó Istvánnak*, a tiszántúli egyházkerület középiskolai felügyelőjének, e tudós és buzgó református tanügyi férfiúnak f. hó 21-én bekövetkezett halálát kell tudatnunk olvasóinkkal. Az a szomorú hír nem csak a tiszántúli egyházkerületnek, de a magyar ref. egyház egyetemének is veszteségét jelent. Aldott legyen emlékezete!

Szivesen közöljük a megejtett egyházkerületi képviselőválasztásokról szóló eredményeket s tudósításokat.

Szives figyelmeztetés. Kérjük a nt. esperes urakat, hogy a pályázati hirdetések díját lapunknak czimzetten még a megjelenés előtti időben sziveskedjenek beküldeni.

A kiadó hivatal.

Tisztelt előfizetőinket kérjük, hogy, ne kívánjanak tőlünk nyugtákat, mert a kezeik között levő postai föladó-vevény éppen elég nyugta.

Sajtóhiba kiigazítása. Lapunk 3. száma 19. lap első hasábjában fölülről olvasva a 4. sorban: »De ha Isten által magikus kegyelem közlést értenénk« helyett a következő olvasandó: »De ha Isten által való elhivatásunk alatt valami varázslatot, valami talán a papszentelés által magikus kegyelem közlést értenénk, akkor« stb. Ugyancsak e lapon és hasábjában alulról számítva 6. sorban: »lelkészt« helyett »lelkészi *hivatást*« kell olvasni.

A gernyeszegi óvónői (gyermekkertésznő) állomásra pályázat hirdettetik. Javadalom: a Szentgyörgynaptól Szentmihály-napig terjedő óvodai tanszakra 150 frt havi utólagos részletekben. Lakás, kert. — Tekintettel a csekély fizetésre, ezen állás olyan okleveles óvónőknek ajánlatos, kik magán-nevelés és női munkatanítás által, vagy külön mellékjövedelemre számíthatnak, vagy pedig a téli időszakra szülőikhez hazamehetnek. — Kellőleg felszerelt folyamodványok márczius 15-ig Csekme Ferencz ev. ref. lelkész, isk. sz. elnökhöz küldendők Gernyeszegre, u. p. Sáromberke.

Hálás köszönet. A király ő Felsége a vármezői ref. egyháznak ujonnan építendő temploma költségei fedezésére legmagasabb pénztárából 100 frtot méltóztatott legkegyelmesebben adományozni. Midőn e magas királyi tényért egyházam s a magam nevében ez uton is hódolatteljesen hálás köszönetet mondok: kérem a mennyei királyt, hogy azt a földi jó királyt, ki bölcs és alkotmányos uralkodása alatt érzésben, gondolatban hű magyar népével úgy eggyé forrott: védje, áldja, tartsa meg még sokáig, drága magyar hazánk, nemzetünk dicsősége, javára, boldogítására. Ördöggut 1898. jan. 18. *Kusztós Gyula*, ref. körlelkész.

Folyó 1898. év január 9-én a szamosújvári iparos ifjúság az ottani ref. templom tornya kiújítási költségeinek fedezésére ngos Gajzágó Ferencz és ngos Vajna Károly védnöksége mellett jótékony célú zártkörű tánczvigalmat rendezett. A felekezateskedést nem ismerő szamosújvári derék iparosok mulatsága t. Filep János egyh. gazda, gondnok dícséretet érdemlő buzgolkodása folytán a nevezett jótékony célra 138 frt 62 kr. liszt: jövedelmet hozott be. Felülfizettek: Gajzágó Ferencz 9 frt 20 kr, Vajna Károly 5 frt 20 kr, özv. Hegyi Mihályné (Debreczen) 3 froint, Szongott Vilmos 3 frt, Nagy Lajos 1 frt 50 kr, Gajzágó Gizella 1 frt 20 kr, Bulbuk Dániel 1 frt 60 kr, Szieber József 2 frt, ifj. Kapronczai János 2 frt, Czira Sándor 1 frt, özv. Matócsi Józsefné 1 frt, Máthé Sándor 1 frt, Lengyel Endre 1 frt, Gebhart Károly 70 kr, Szász Lajos 60 kr, Gönczi Gyula 40 kr, ifj. Szász Gyula 50 kr, Tekercs János 90 kr, Kántor Zsigmond 30 kr, Szász Péter 40 kr, Molnár Sándor 20 kr, ifj. Esztegár Gerő 20 kr, Borsai György 40 kr, ifj. Perinthe Kristóf 60 kr, Turányecz Antal 40 kr, Buzbán Gergely 60 kr, N. N. 20 kr, Nuridsán 20 kr, Sipos Géza 20 kr, Bereczki Mihály 40 kr, Técsi Lajos 40 kr, Orlovski Árpád 20 kr, Petrás Antal 40 kr, Tüzes Tódor 20 kr, Kolbai Dezső 20 kr, Nás Demeter 50 kr, özv. Szűcs Istvánné 50 kr, Bulbuk Bogdán 20 kr, Tadicz István 20 kr, Urmánczi Gábor 50 kr, Deák György 20 kr, Lőrincz Lajos 40 kr, Lengyel Ödön 20 kr, Matusovszki Anna 20 kr, Pap József 40 kr, Orbán János 20 kr, Duha Kristóf 20 kr, Fogolyán Ti-

vadar 50 kr, Klein Dávid 20 kr, X. X. 20 kr, Kolbai Károly 20 kr, Perinthe Lukács 20 kr, Jakab Miklós 50 kr. — Felülfizetések összege: 48 f. 20 kr. Szamosújvárt, 1898. január 18-án. *Kovács Akos*, rnf. körlelkész.

Dr. Kovács Ödön mező-bándi szülőházának emléktáblával való megjelölése költségeinek fedezésére kolozsvári ev. ref. theol. fakultás kebelében, Ravasz Béla III. éves theol. ívéen, adakoztak: Kenessey Béla theol. igazgatótanár 5 frt, Nagy Károly theol. tanár 3 frt, Molnár Albert theol. tanár 4 frt, Keckeméthy István theol. tanár 3 forint, Ravasz Béla theol. 1 frt, Nagy Béla 20 kr, Müller Ede 25 kr, Szabó András 25 kr, Nagy Elemér 10 kr, Nagy Endre 20 kr, Jakabházi Dániel 30 kr, Váczy József 10 kr, Uray Sándor 20 kr, Magyar Árpád 20 kr, Lovass Aladár 40 kr, Beesek Imre 20 kr, Bíró István 20 kr, Varga János 20 kr, Debreczeni Géza 20 kr, Tötös György 20 kr, Gulyás Lajos 20 kr, Szász József 20 kr, Teleki Endre 20 kr, Sramkó Lőránd 20 kr, Olvashatatlan név 10 kr, Varga Dezső 20 kr, Szakács Ferencz 30 kr, Zelles Lajos 20 kr, Görömbei Péter 50 kr, Szabó Árpád 10 kr, N. N. 20 kr, N. N. 30 krajczár, Darvai István 30 kr, Mészáros János 30 kr, Schenk Jakab 10 kr, Ferencz Miklós 20 kr, Tankó Béla 50 kr, Götz István 10 kr, Boér Károly 50 kr. Összesen: 23 frt 90 kr. — A bizottság nevében köszönettel átvettem s takarékpénztárba helyeztem. Mezőbándon, 1898. jan. 11. — *Ravasz János* ev. ref. esperes, biz. elnök.

Hálás köszönet. A vármezői ref. egyház javára, vármezői nagybirtokos urak: tek. Kethely István róm. kath. lelkész egy beeshold, Fülöp Albert izr. vall. fél beeshold, tek. Löb Lajos izr. vallású fél beeshold, tek. Elekes Albert ref. vall. fél beeshold, tek. ifj. Bartha Sámuel ref. vall. fél beeshold földbirtokot kegyeskedtek adományozni, miből egyház a mult évben bevégezett birtok tagosítás rendjén kilencz hold birtok tulajdonába jutott. — Midőn e példás egyházi életünkben elévülhetlen tényökért egyházam a magam nevében hálás köszönetemet fejezem ki, elismeréssel kell kiemelnem azt, hogy a hitfelekezettünkhöz nem tartozó kegyes adakozók, adományuk által szép bizonyítékát adták a felekezeti toleranciának, valamint anna meggyőződésünknak, miszerint egyházunk ez exponált helyen nemzeti érdekeket is szolgálni hivatott, hogy ennek is — erejéhez mérten — megfelelni törekszik. Ördöggut, 1898. január 19. *Kusztós Gyula*, ref. körlelkész.

Hivatalos rész.

78—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a nagyenyedi egyházmegyébe kebelezett *maros-ujvári* egyházközség *énekvezéri* állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalom évi 300 frt, havi előleges részletekben, mely összegből 60 frt. lakbérilletmény. Kötelessége: a rendes énekvezéri és jegyzői teendők végzése; a ref. iskolakötelesek, ifjak és felnőttek egyházi éneken való oktatása: temetési functiók végzése 50—50 kr. stóla-díj mellett, a miből az átlagos évi jövedelem 20 frtot tesz.

Pályázati határidő 1898. évi február hó 19. napja. Kérvények nagytiszt. *Sándor János* esperes afiához Miriszlóra (u. p. Nagy-Enyed) küldendők.

Kolozsvártt, 1898. január 24. *Szász Domokos*, erdélyi ev. ref. püspök.

70—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a görgényi egyházmegyébe kebelezett *holt-marosi* ev. ref. egyházközség *kántor-tanítói* állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalom 350 frt 17 kr., a melyből 50 frt. készpénz, a többi földjövedelem és terménykepe értéke, ezenkívül lakás kerttel és gazdasági épületek.

Pályázati határidő 1898. évi február hó 18. napja. Folyamodványok n. t. *Tavaszy József* esperes afiához Magyar-Péterlakára (u. p. Szász-Régen) küldendők.

Kolozsvártt, 1898. jan. 20. *Szász Domokos*, erdélyi ev. ref. püspök.

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre
félévre6 frt.
3 frt.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Valami készül.

A napi lapok nyugtalanító híreket közölnek a Királyhágóntúlról. A nagy magyar alföld forrong, az a lomha tömeg, mely 1848 óta nyugodtan szemléli a világ folyását, kezd mozogni. Ötven év alatt, a kivívott közszabadság oltalmában, csak pihent; még az ezredik év magasztos ünnepe se rázta föl jóformán egyhanguságából. Pihenése azonban nem a tétlenség volt. Mert tagadni nem lehet, hogy nagy munka és erőfeszítés árán sokat, nagyon sokat haladtunk. Létszámunk megszorodott, államunk megizmosodott, intézményeink magukra öltötték a nyugoti kultúra vívmányait, fényét, berendezését. Törvénykezésünk meg éppen a szabadelvűség tetőpontjára hágott, midőn — hogy mást ne említsek — szabályozta a házasság-jogot, gyermekek vallását és a vallásnak szabad gyakorlatát. Ki merné tagadni, hogy ez nem haladás? Ki merné állítani, hogy a magyar nem civilizált, nem kultur nemzet?

Ugy van. De a haladás egyházi életünkben sem talált zárt ajtókra. Nem zártuk el magunkat kínai kőfallal semmitől, a mi egyházi életünket előbbre vitte, a miben jövődönknek biztos zálogát láttuk; a protestántizmus vezérlő elve lebegett szemeink előtt szüntelen, s ez elvnél fogva mindig az elsők között voltunk, a hol egyházunkért, hazánkért valamit tenni kellett. Híveink létszáma gyarapodott, roskadozó templomaink, iskoláink diszló fényben állanak, s még az elszéledt nyáj közé is pásztorok állottak, hogy megtartsák, a mi veszendő vala. Ez is haladás, a munkának, meg nem

lankadó küzdelemnek eredménye; megvalósítása ama protestáns elvnek: semper reformari debet.

És mégis, a nép, az a lomha tömeg nyugtalankodik, mozog, forrong. Valami készül. Ezt tagadni nem lehet.

Ezen mozgalom indító okának meg kell lennie, mert ok nélkül semmi sem történik a nap alatt. Az eseményeket szemlélve, a hangulatot látva, azt kell hinnünk, hogy valami *hiányzik*, a test és lélek szükségei közül valami *nincs kielégítve*. A gyorsan létesített intézmények nem voltak tekintettel mindarra, a mi az emberi szükségeket kielégítheti, s a szívben, a társadalomban és egyházban nyugodalmat, békességet eredményezne. Nem, mert külső formákat alkottunk belső tartalom nélkül, igényeket támasztottunk annak megfelelő kellek nélkül, s e miatt sok dologban több a látszat, mint a valóság, nagyobb a kereslet, mint a kínálat. E miatt elégedetlen a társadalom. Megpróbálom igazolni.

Bizonyításom rendén a társadalmi helyzet egyes tüneteinek felmutatásából indulok ki, mert legtöbb egyházi bajunk kútforrása onnan ered. Az állami újabb alkotások, intézmények, s az eljáró személyzet megszorítása megnövelték a költségvetést, megszorították az adókat minden vonalon; ezzel pedig nem áll egyenes arányban a nép vagyonosodása, nem nőtt jövedelme, nem szaporodtak bevételei anynyira, hogy a követeléseket ki tudná elégíteni. az állam részéről. De másfelől, a haladás az egyént is magával ragadta, sőt attól el sem akart maradni. Iskoláink felébresztették vágyait, megnövelték igényeit; életmódban, ruházatban, élvezetekben elhagyta a régi rendet, s a meg-

változott világ új szelleméhez, formáihoz alkalmazkodott. Nem is tehetett másképpen. Azonban ipara, kereskedelme, földbirtokának jövedelmező volta, mondhatni, csak a régi maradt. Ezen a téren nem történtek oly alapos reformok, mely a jövedelmi ágakat úgy megnövelték volna, hogy azokból megnövekedett igényeit is kielégíthetné.

Továbbá, az új formák mellett régi keretben maradt a közigazgatás, mely pedig alapfeltétele annak, hogy az államháztartás gépezete rendesen mozogjon. Az az elem, mely a néppel legtöbbet érintkezik, nem bír kellő tudatával feladatának, nem áll magaslatán hivatásának s így legkevesebbet törődik azzal, hogy a nép szükségai annak megnyugtására elégtessenek ki, hogy a közigazgatás jól és igazságosan folyjon. Egy dologért, megcsúsznak, kétszer-háromszor eközékválják a szegény embert; igazságot hiába keres, míg ahhoz jutna, belefárad, abba hagyja. Hiányzik az ellenőrzés. Ez pedig csak növeli az elégtelenséget.

Csoda-e, ha ilyen körülmények között megmozdul a nagy magyar alföld? Csodálkozunk-e, ha a szociálista vezérek, ezek a lelketlen izgatók, mint valami új proféták, hirdetik közöttük a testi nyomortól való megszabadulás evangéliumát: a szociális tanokat és a nép befogadja tudományukat, halad utánuk az anarchia útján? Jelszava, mint hajdan a római plebsé: panem et circenses! És a legsajnálatra méltóbb a dologban az, hogy ez a nép, a mi magyar népünk, a kálvinista egyház zöme és erőssége.

(Vége következik.)

Vajda Ferencs.

Nyílt levél.

Nagytiszteletű Szerkesztő úr!

Kedves kartársam!

A »Protestáns Közlöny« f. é. 4. számában, mint már megelőzőleg a múlt évfolyamban is néhányszor közölték egyes egyházmegyék lelkesi értekezleteinek oly irányú nyilatkozatai, a melyek így vagy amúgy, de lényegben mégis ugyanazt a dolgot fejezik ki, hogy t. i. szomorúan tapasztalták, »hogy a közelebbi időkben theol. fakultásunk irányzatában olyan szellem ütötte fel fejét, mely nemcsak ellentétben áll általában a hamisítatlan protestantismus, különösképen a kálvinismus szellemével, hanem ha annak sikerül megerősödni, egyelőre is eszközölni fogja anyaszentegyházunk létrejének dekadenciáját, majd pedig veszélyeztetni fogja annak létalapját is. Ez az u. n. pietistikus irány« stb.

ennélfogva ennek az irányzatnak »már csirájában« el kell fojthatnia stb. És e többé-kevésbé teljesen egyforma hangon szóló nyilatkozatoknak olyan tekintélyes és egyházkerületünkben előkelő állást betöltő egyének vannak majdnem mindenütt aláírva, hogy eltekintve az állásukkal járó tisztelettől, magán egyéniségük is olyan súlylyal bír, hogy lehetetlen őket nem úgy tekintenem, mint a kik a theologiai fakultás ellen emelt nehéz vádakokat és recriminációkat a dolgok tökéletes mérlegelése mellett emelték s tették meg. Henye dolog volna főiskolai szervezetünk és akadémiai tanszabadságunk mellett ezekre a vádakra és recriminációkra hivatalos minőségemben, mint a theologiai fakultás ez idő szerinti igazgatójának adni feleletet avagy felvilágosításokat, mert szervezetünk szerint, igen helyesen, az igazgató csak az administratív teendők végzője és az ifjuság directora; de nem egyszersmind a tanárok igazgatója is s a tanszabadság szerint kiki a maga katedráján a maga legjobb tudásának és legszentebb meggyőződésének a hirdetője és képviselője s kell, hogy épen a főiskolai tanárok semmiféle más irányítás alatt per absolute ne álljanak, mint a mit nekik a saját lelkiismeretük és a tudomány királyi méltósága szab meg. Ez alapon tehát nem mint hivatalnok, hanem teljesen mint magán ember, nem mint a fakultás vezetője, hanem mint egyén kívánok csupán a magam nevében nyilatkozni, kívánom álláspontomat határozottan körvonalozni s ezt is nem a magam érdekében tenni, mert egyénileg erre semmi szükségem nincsen, amennyiben elég régen állok már szakadatlanul a nyilvánosság ítélőszéke előtt, hogy a ki ismerni akar az egyházi körben, az nem lehet kétségben irányom felől, hanem egyenesen a felső tanintézetnek az érdekében, a melynek egyik munkásául elhivattam, hogy legyen tisztában *velem* annak az egyházkerületnek a lelkesi kara is, a mely a papnevelés nagy fontosságú munkáját ez idő szerint reám *is* bízta; mert »szükség ugyan, hogy botrányok legyenek, de jaj a botrányoztatónak.«

Arról nem is szólok, hogy csak szélmalom harcot folytatnak azok, a kik a kálvinizmuson belül pietismust emlegetnek s »de strygius« beszélnek, »quae non sunt.« A kálvinismus *sola gratia* tana ezt merőben kizárja, mert a sola gratia egy olyan felséges életelv és életerő, a mely nem engedhet meg kegyeskedő visszavonulást, hanem egyenesen kihajt az élet mezejére s munkára, szakadatlan tevékenységre, lángható, odaadó működésre ösztönöz, derült, nyugodt világnézetet, bizalmat, bátorságot kelt és szabadságot ad. Abból az életforrásból táplálkozik, a ki »előbb szeretett minket« s vallja, a mit Erdély nagy fejedelme halálos ágyán irt le reszkető kezekkel: »ha Isten velünk, ki lehet ellenünk?! — Bizonyára senki, — — senki!« Megtenni mindent az egyház, a Krisztus testének építésére, felhasználni a modern társadalmi életnek minden *jó* és kipróbált eszközét a tagoknak minél szorosabban való egybekötöttetésekre s az ennek érdekében egyházi hatóságok és szervek tudtával és jóváhagyásával végzett munka: nem lehet pietismus. A pietismus lényegét nem ismerik, kik mindenfelé ennek a kísértetét látják »világos századunkban.« Én csak mintegy confessiot akarok tenni, hogy világossá legyen miféle irányt követek?

Évekkel ezelőtt volt, a mikor először jött forgalomba két, — elismerem, hogy képzésére nézve nem valami jó s azóta sok helyütt vörös posztóvá lett szó: az evangelizáció és a belmisszió. Szavak, a melyek épen úgy, mint a váltópénz csak forgalmi értékkel bírnak, belbecsük jóformán semmi. Ki ezt, ki amaszt az értéket adta nekik. Ma sincs még közértékük megállapítva. Ki ezt, ki amaszt a tartalmat öntötte beléjük, míggen sokan merőben tartalmatlanoknak mondták és mondják. Legyen bármiként a dolog, én is egy bizonyos értéket adtam nekik s lelkem legjobb meggyőződéséből, hitem erejéből, egyházam és hazám iránt való leghűbb szeretetéből egy bizonyos tartalmat öntöttem beléjük s csatlakoztam azokhoz, a kik az egyház építésén munkálkodni óhajtottak. De azt eleve hangsúlyozhatom, hogy 16 évi egyházi irodalmi és 14 évi tanári működésem alatt senki egyetlen betűt, vagy szót ki nem mutathat, a melylyel bármikor csak egy pillanatra, is azt jeleztem volna, hogy egyházi szervezetünk és alkotmányunk keretén kívül kellene valamely munkát, talán egyházi hatóságoktól független egyesületekben vagy szövetkezetekben végezni. Mindig az volt a meggyőződésem, hogy a meglevő institutiokon belül, magukba ezekbe az intézményekbe kell igazi életet önteni, hogy ne csak administratív szervek legyenek, hanem erőből és lélettől duzzadó és így erőt és életet adó organumok. És ezt a meggyőződésemet ama régi elvből merítettem, hogy »ecclesia semper se reformari debet.« Egyházunkban azonban nem volt arra szükség, hogy e reformálás — mint hajdan a középkori zsinatokon sürgettették, — »in capite« is történjék, mert egyházunk láthatatlan feje a Krisztus; hanem csak arra van, hogy »in membris.« Ezt pedig azt hiszem, hogy egyetlen józan protestáns sem vonhatja kétségbe. Másfelől magára a papi pályára is az a meggyőződés hozott, hogy tényleg »az evangelium Istennek ereje minden hívőnek üdvösségére.« Az evangelium tehát nem egy csomó historiának a conglomeratuma, vagy valamely elszellemesített* és elallegorizált üresség, hanem erő és pedig az élő, a munkás, a minket szerető és megváltó Istennek az ereje. Ennélfogva ezt az evangeliumot hirdetni kell mind alkalmas, mind alkalmatlan időben. Sem a híveket, sem tanítványaimat nem szabad emberi bölcsesség hitető beszédeivel áltatnom, hanem csak Istennek felséges kegyelmi tényeiről kell bizonyosságot tennem; mert — mint Spurgeon mondá — »egy fénysugár az Isten trónjától többet ér az emberi bölcsesség egész sugár kékénél.« Ezért tartoztam és tartozom azok közé, a kik sürgették, hogy minél több alkalom nyújtassék az embereknek az evangelium igazságaival való megismerkedésre, tehát tartassanak alkalmas helyeken biblia-magyarázattal egybekötött vallásos összejövetelek és a theologiai tudományokat népszer

szerűsítő felolvasások; mert ha ma minden tudománykör a maga nézeteinek jogosítva van propagandát csinálni s igyekszik azokat belevinni az életbe, vajjon a theologia miért maradjon a véka alá fejtve? Az evangelium határozottan a legnemesebb szocialis erő is és az egyháznak meggyőződésem szerint a napi renden levő nagy társadalmi kérdésekkel is feltétlenül számolni kell, ha azt nem akarja, hogy ezek rombolólag zúgjanak el felette. E szocialis mozgalmakat is megnemésíteni és irányítani hivatása az evangeliumnak, — ezt pedig csak úgy teheti meg, ha belenyúl az áramló élet kellő közepébe, ha mint erő élet-hatásokban mutatja meg energiáját. Ezt elismerve csatlakoztam és csatlakozom azokhoz, a kik nem akarnak megelégedni azzal, hogy mindez csak elméletben tanittasék, hanem sürgetik, hogy rá kell lépnünk a gyakorlati tevékenység mezéjére, fel kell keresni az embereket, közvetlen érintkezésbe kell velük lépni, össze kell őket gyűjteni s őket élő szóval és építő iratokkal felvilágosítani, megnyerni. S miután legjobban ifjúságunkban, a nemzet virágában bizhatunk, nagy súlyt kell fektetni a minél intenzívebb vallási oktatásra, nevelésre, ennek egyik eszközére a vasárnapi iskolákra, vagy ha úgy tetszik gyermek- és ifjúsági istentiszteletekre, a confirmáltakból alakítandó egyesületekre, ifjúsági és nőegyletekre, énekkarokra stb. Ma már úgy a természettudományok, mint az ethikai tudományok egyforma elhatározó fontosságot tulajdonítanak a környezet, a milieu, befolyásának, tehát igyekezni kell főleg az ifjúságot egy igazán komoly, evangeliumi keresztyén milieube beállítani, hogy annak hatása alatt növekedjék. Quo semel imbuta recens servabit odorem testa diu. És mindez nemcsak egyházi, de egyenesen hazafias, nemzeti szempontból is fontos. Mert igazi hű hazafi is csak a komoly, keresztyén² lehet és csak a szellemi szabadság birtokában lehet igazán szabad polgár, a valódi liberalizmus harczoza. Csak a hol az Úr lelke van, ott van szabadság. És ki ne akarná nagyinak, nemesnek, szabadnak a magyart?

De mindig elismertem és meggyőződéssel vallottam, mit atyáink vallottak, hogy »Isten egyháza gyűjtésére vagy alkotására, úgy szinte annak igazgatása és megtartására mindig egyházi szolgálát vett fel eszközökül, most is azokat használ és fog is használni, míg a földön egyház leend. Isten ugyan hatalmánál fogva eszközök nélkül is gyűjthetne magának az emberek közül egyházat; de inkább akart emberekkel emberi szolgálat által bánni. Következésképp az egyházi szolgálát nem úgy tekintendők, mint egyszerű szolgálát, hanem mint Isten szolgálái, kik által munkálja Isten az embereknek üdvét. A honnan óvakodásra intünk mindenkit, nehogy valaki azokat, melyek megtérésünk és épülésünkre tartoznak, úgy tulajdonítsa a Szentlélek titkon munkáló erejének, hogy azáltal az egyházi szolgálátot feleslegesnek tartsa. Az egyházi szolgálát méltóságát senki nem bitorolhatja, azaz, vesztegetés, vagy más mesterkedéssel önkényűleg magára nem ruházhatja. Kárhoztatjuk itt mindazokat, kik önként futnak, bár nem választattak, küldettek és bocsáttattak ki. Kárhoztatjuk a hivatalra alkalmatlan tanítókat és a lélekpásztorban megkívántató ajándékokkal fel nem ruházottakat«. (Helv. Conf. XVIII. r.) Tehát a lelkipásztorom a gyülekezeti élet központjának, mintegy annak a

* A mi az *elallegorizálást* és *elszellemesítést* illeti, az érdemes szerző gondolatát véljük eltalálni, ha megjegyezzük, hogy e kifejezéseket itt valami rossz értelemben kell vennünk; mert a menyinyiben vallásról és vallásos felfogásról van szó: mindezeknek éppen a Jézus Krisztus maga az igazi *megszellemesítője* és a menyinyiben biblia-magyarázatról van szó: éppen maguk a reformátorok azok, kik nem testi, de *szellemi* tartalmat, és formát megkülönböztető magyarázatra adnak példát.

szilárd résznek, a mely körül a kikristályosodásnak történnie kell. E mellett azonban vallom és érvényesíteni is kívánom azt, a mit a Heidelbergi Káté mond: »a szentírást magánosan otthon olvasni s egymást az igaz vallásban oktatás által építeni mindenkinek szabad« és hogy »kiki kötelességének ismerje, hogy az Istentől nyert ajándékokat, készséggel és örömmel, a többi tagok javára és üdvösségére fordítsa« (55. k.); de szükség, hogy »az egyházi gyülekezetek ne legyenek titkosok és elrejtettek, hanem nyilvánosak és gyakoriak« (Helv. Conf.). Soha egy pillanatra sem kívántam és hirdettem írásban és szóban egyebet, mint a mit symbolikus könyvünk ekként fejez ki: »az egyházi szolgák tiszte a sz. gyülekezetet egybehívni, ebben az Isten ígését magyarázni, az egész tanítást az egyház haszna és felfogásához alkalmazni, hogy így tanításaik használjanak a hallgatóknak és építsék a híveket. A tanítók kötelessége hát tanítani a tudatlanokat, inteni és az Úr útjában haladásra nógatni a resteket, vigasztalni és megerősíteni a csüggedőket a sátán sokféle kísértetei ellen; megfeddeni a bűnösöket, útbaigazítani a tévelgőket, felemelni az elesteket, megcáfolni az ellenmondókat, végre a farkasokat az Úr ak-lából elhajtani, a bűnöket és bűnösöket eszélyesen és hatékonyan megdorgálni, — a híveket szent egységben megtartani, a szakadásokat akadályozni, a tudatlanokat a vallás elemeire oktatni, a szegények szükségét a gyülekezetnek ajánlani, a betegeket s különféle kísértetekbe esteket meglátogatni, oktatni s az élő útjában megtartani« stb. és hogy »az egyházi szolgák közt illő fegyelem legyen« (Helv. Conf. XVIII. 14. és 17. §§.).

Igaz, hogy engem első sorban tanári kathedrára állított az egyház meghívása, tehát a theologiai tudományok művelésére és tanítására; arra, hogy tanuljak, hogy aztán taníthassak és így első sorban tulajdonképen elméleti munkára; de már bocsánatot kérek, ha én az elméleti munkával nem láttam és nem látom feladatomat kimerítve s ha épen magának a papképzésnek is érdekében állólag arra is kötelesnek érzem magamat, hogy annyit, a mennyit és ott, a hol lehet gyakorlatilag is magam is megmutassam ifjú barátaimnak, hogy esetleg mit és hogyan lehet azokból az elméletekből a gyakorlatban érvényesíteni, hogy lássák, hogy az a tudomány nem csak agy-tömő és a memoria vagy a legtöbbszőr inkább az oblivio számára való theoria, hanem az életet megtermékenyítő erő. Rossz vezér az, a ki csak hátulról biztatja az embereit, hogy menjenek előre. A harcosoknak élükre kell állani, csak így lehet reménye a győzelemre. Egyházi rendtartásunk szerint a világ legnagyobb méltóságát jelző papi palást is rajtunk lévén, ennek viselési jogát mindig zálognak tartottam kötelességek teljesítésére. Kicsoda kárhoztat tehát?!

Mikor a berlini theol. fakultás nagynevű tanárát *Schlattert* a bibliai tudományok tanszékére meghívták, a porosz kultuszminiszter azt kérdezte tőle;

— Also, Herr Professor, sie stehen auf dem Evangelium?

— Nein, Excellenz; ich stehe *unter* dem Evangelium! — volt rá a felelet.

Távol legyen, hogy Schlatterrel kívánnám maga-

mat összehasonlítani; de ha theologiai álláspontom felől kérdeztetném meg, nekem is ez volna a feleletem, atyáink hitvallásával egybehangzólag, a mely szerint »csak a lelkiekben jártas embereknek a Szentírásból merített ítéletein nyugszunk meg« (Helv. conf. II. 3. §.). A szentírás rám nézve nem holt és csak történeti okmány értékével bíró anyag, nem hullá, a melyet csak a kritika bonczasztalára kell fektetni, hanem az élő Isten kijelentésének forrása, az Isten üdvözítő és megváltó kegyelmi tényeinek bizonyossága. Látom benne az idők és korok és az írók egyéniségeinek különbözőségeit, látom az írókra koruk milieujának a hatását, a »polumerosz kai polutroposz« kijelentést, tehát a fejlődési, vagy ha úgy tetszik, a történeti és természetes evolútiót; de ezt úgy látom, mint egy és ugyanazon éltető és fényt árasztó napnak csak különböző prismákban megtört sugarait. A lényegben, a fődologban: »egy az Úr, egy a hit, egy a keresztség« (t. i. a Lélek keresztsége). Előadásaimban a szigorú tudományos történeti szempontokat tartom szem előtt, a tudomány reális, pozitív eredményeit: a negatiokat, mint építésre értékteleneket, perhorreskálom s a hol mégis történeti biztos adatok hiányában kénytelen vagyok a szerzetési kort vagy a szerzőt illetőleg csak negatív eredménnyel beérni, ott is igyekszem legalább magának az illető bibliai könyvnek pozitív vallás erkölcsi nagy gondolatait kiemelni, hogy ne hagyjam hallgatóim lelkét üresen és ne hagyjam őket kétségben a tartalom magasztossága felől, hogy lássák, hogy bármi- kor és bárki által iratott is valamely könyv, minden- esetre a szerző az Úrnak »választott edénye« volt, mert Istennek üdv-oekonomiáját szemlélte és a Lélek erejével az Isten mélységeit vizsgálta. Ebből a szempontból tárgyalom úgy az ó- és új-testamentumi isagógikát, mint a két biblica-theológiát. Meggyőződése, hogy »senki más fundamentomot nem vethet azon kívül, mint a mely egyszer vettetett, mely a Jézus Krisztus« és pedig nem egy elszellemesített és elpárologtatott eszme, hanem a megfeszített és feltámadott Krisztus, a ki meggyőzte e világot s a ki diadalmának részesévé teszi a benne hívőt, a vele élő összeköttetésben, közösségben lévő. A Krisztus nélkül lehetünk mohamedánusok, buddhisták és nem tudom még mik; de *kereszténynek* semmi esetre sem lehetünk. Nekem a szentháromság nem hegelii philosophiai elvontság, hanem az élő Istennek, mint teremtnének, megváltónak és megigazító, megszentelőnek életnyilvánulása. A hit nem elmélet, hanem gyakorlati tevékenységre ösztönző erő; mert azokkal tartok, a kik még a Bunyan »Zarándok«-jának is szemére vetik, hogy az üdvösség útjára csak egyedül ment el s nem vitte magával legalább a hozzá legközelebb állókat; hiszem és vallom, hogy ha egyszer az evangelium világánál megtaláltuk az igazságot, akkor ezzel meg kell ismertetnünk mind azokat, a kik- hez csak szólhatunk, mert »lehetetlen, hogy ne szóljuk azokat, a melyeket láttunk és hallottunk«. (Ap. csel. 4, 20.) A hit nem a való-élettől kegyeskedésbe való visszavonulás, hanem épen belenyúlás annak minden viszonyaiba; mert »te hiszed, hogy az Isten egy: jól cselekszed; az ördögök is hiszik és rettegnek tőle. Akarod-e pedig te hiábavaló ember tudni, hogy a cselekedetek nélkül való hit megholt?« (Jak. 2. 19—20.)

Bátor vagyok még egyszer kérdezni, kicsoda kár-hoztat tehát ? !

Végül egyházpolitikailag mindig annak voltam a híve, hogy nekünk garantírozott jogokra, az egy szabad vallás-gyakorlaton kívül, nincs szükségünk. Biztosítsuk szellemi befolyásunkat és a Léleknek erejével szerezzük meg a suprematiát, mert csak egyetlen egyben, csak a szellemi suprematiában van erő; a többi mind ephemer értékű. Anyagi szegénységünkre nézve ugyan jogos és helyes az 1848. XX. t.-czikk alapján az államtól kérnünk a támogatást s én sem tartom a szegénységet »még csak idyllnek sem«; de egyszersmind a 600, vagy 800, vagy akár 4000 frtos minimumtól sem várom egyházi életünk fellendülését, mert anyagiakból eszményi dolgok soha sem fejlődtek. Lélek az, a mi meg-elevenít. Az eszmények ápolhatásához, az érettük való munkálkodhatáshoz feltétlenül szükséges bizonyos anyagi függetlenség és eszköz a saját szellemi igények kielégítéséhez; de mindenek felett mégis szükséges a »magasabbra vívó szenvedelem«.

Ime röviden, lényegében álláspontom, egyéni életem és tanári működésem irány-gondolatai.

Kolozsvár, 1898. január 28.

Kenessey Béla.

Megjegyzések és okmányok.

A »Protestáns Közlöny« jan. 27-én utolszor jelent meg. E pillanat nem alkalmas arra, hogy e megszűnt lap életrajzát adjuk. Megvalljuk, óhajtottuk volna, hogy az utolsó szám ne legyen ily vehemens, ily igen subjectiv, de inkább objectiv, az ügyet szem előtt tartó, s higgadt eszmei magaslatra emelkedett. Azok a célzások az egyházi kormányzásra nem a tiszta valóság által vannak sugalva, az az útalás Issakhárra, a lépcső fokán tolongókra, az eunuchra, stb. visszatetsző. A szerkesztői búcsusónak nem a phantasiával, de a tények és elvek igazságával s erejével kellett volna hatnia. A szerkesztő azonban költői... Szóval: a »Protestáns Közlöny« megszűnt, s a lap szerkesztője elbúcsuzott olvasóitól egy — költeményben.

A »Prot. Közlöny« utóbbi számaiban merült föl az az állítás, mely e lap hivatalos jellegének genealogiáját egyenes ágon és minden »közbevetés« nélkül viszi föl a magyarói zsinatig. Ebből az állításból aztán következtéseket vont ki Antiquarius. Fölmutatja a jogsértések borzalmait s keresztül vezet a Közlöny »Poklán« láttatva ott velünk az elkárhozott igazgató-tanácsot. Mi azonban nem kimélhetjük meg Antiquariust, hogy nagy odaadással és phantasiával alkotott egész építményét összeomlani lássa. De előbb röviden s elvileg egyebet jegyzünk meg. Antiquarius, az egyházkerületi új lap megalapításáról lévén szó, *nem hajlandó elismerni a fennforgó szükségét indoknak*. Pedig nincs nagyobb, ellenállhatlanabb indok, mint a fennforgó szükség, sőt ez az egyetlen, örök érvényű indok. Mert ha nem a fennforgó szükségből cselekszünk, akkor mi a cselekvés indoka? Dobjuk el a »fennforgó szükség« s tessék akkor megnézni az

egész anyagi világot s az egész erkölcsi világot. Hiszen a »fennforgó szükség« természeti törvény is, erkölcsi törvény is, vagy mondjuk: e törvényeknek minden subjectiv önkénnytől független objectiv ereje, hatalma. Természetesen a fennforgó szükségét nem kell csakis kicsinyesen s alantjárólag fogni föl, mert a legmagasabb idealok is, a legüdvösebb reformok is a fennforgó szükségre vihetők vissza. Arról beszélhet Antiquarius, hogy valamely dolog fennforgó szükség-e, avagy pedig nem, de a »fennforgó szükség« hivatkozást ki nem kacaghatja: mert éppen a *fennforgó szükség* az igazi, a minden ellenszegülést megboszuló s végre is ellenállhatlan ok, indok, örök törvény. De térjünk csak vissza a »Prot. Közlöny« hivatalos jellegének eredetére. Közönségünk talán olvasta is e dologra vonatkozólag a »Protestans Közlönyben« a *szavakat*, kérjük olvassa el most már lapunkban a *tényeket*. Mert a miket mi itt alább a »Prot. Közlöny« hivatalos jellegére vonatkozólag közlünk, azok nem csak hirlapi cikkek, de följegyzett s megőrzött történet. Az itt közlendő okmányokból mindenki be fogja látni, hogy egy egyház kerületi hivatalos lap szükségét egyházkerületünk tényezői élénken érezték. Az igazgató-tanács 1872-ben határozatilag ki is mondja, hogy egy hivatalos közlöny fenntartását az egyházkerület érdekének tekinti. De az egyházkerületi hivatalos lap mégis csak pusztá szó a levegőben s magának az igazgató-tanácsnak határozata sem egyéb, mint pusztá betű a papi-ron. A jelenlegi püspöknek kellet eljönnie, hogy e téren is testté válljon az ige, betöltsék egy élénk szükségérzet s a tengődést szerves és erőteljes élet váltsa fel.

Itt van előttünk a »Protestans Közlöny« 1886. évi 1. száma. E szám hivatalos részében okmányokat találunk. Helyén való lesz ez okmányokba betekintenünk. Ime:

»Szám 1436—1885.

Nagytiszteletű Közjegyző Úr!

Egyházkerületünk *régóta* mélyen érzett szüksége egy hivatalos közlönynek megalapítása, mely a püspöki körrendeletek, körözüvények közrebocsátásának közegéül szolgáljon s magába foglalja ezeken kívül az egyes egyházmegyék espereseinek, a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek lelkészeink saját hatáskörükben kibocsátott közérdekű körleveleit is. Sőt tekintettel arra, hogy egyházkerületünk méltóságos állandó igazgató-tanácsa még 720—1872. sz. alatt határozatilag kimondotta, hogy egy ily hivatalos közlöny fenntartását s támogatását egyházkerületünk érdekében állónak tekinti és azt saját körrendeletei közlésének közegéül is igénybe venni kész, megteendém a kellő lépéseket arra nézve is, hogy a *megindítandó* hivatalos lap nemcsak a püspökségnek, hanem egyszersmind a méltóságos állandó igazgató-tanácsnak, mint egyházkerületünk legfőbb közigazgatási testületének is közlönyéül elfogadtassék. Egy ily hivatalos lap megalapítása iránti szándékomat esperes társaimmal közölvén s a maguk részéről ők is kijelentvén, hogy azt saját körleveleik közrebocsátásának közegéül elfogadni s használni kézséggel hajlandók: *részemről elérkezettnek látom az időt arra,*

hogy e szándékom megvalósítása céljából intézkedjem. Kijelentem ennél fogva, hogy jövő évi január havától kezdve a püspöki körrendeletek körözüvények közhirrétételének eddig divott rendszerét megszüntetem s azoknak kizárólagos közlönyül a »Prot. Közlöny«-t fogom fölhasználni elvárom összes lelkész társaimtól s az egyházközségekől, hogy azok felelő ez uton maguknak hivatalos tudomást szerezni kötelességüknek tartandják.

Nagytisztelenedet kartársi bizalommal kérem föl arra, hogy szíveskedjék a »Prot. Közlöny«-nek, mint a *jelzett időtől kezdve* a püspökség hivatalos közlegének kiadását és szerkesztését elvállalni s e közérdekű cél javára sok oldalú ösmereteit s kipróbált ügybuzgalmát értékesíteni

Kolozsvártt, 1885. nov. 30.

Szász Domokos,
erd. ev. ref. püspök.

Főtiszteletű és méltóságos Szász Domokos erdélyi püspöknek nt. Szász Gerő közjegyző úrhoz, mint a »Prot. Közlöny« akkori szerkesztőjéhez intézett s Kolozsvárt 1885. nov. 30-án kelt s általunk itt fönntebb közölt, de magának a »Prot. Közlönynek« 1886. évi I. számában megjelent hivatalos levelét olvasva úgy tetszik, mintha az a mystikus köd, melybe a »Prot. Közlöny« az ő hivatalos eredetét burkolta, egyszerre csak szétfoslana s e kérdésben magunk is megvilágosodnánk. Ez a tények ereje. Folytassuk hát a tényeket. Ime egy másik okmány.

»2138—1885.

A »Prot. Közlöny« nt. szerkesztőségének
Helytt.

Egyházkerületünk minden egyes egyházközségét, egyházmegyéjét és kollegiumát érdeklő határozatoknak és felhívásoknak közzétételére nézve *tennállott s részben] jelenleg is gyakorlatban levő azon eljárás,* mely szerint a körrendeletek minden egyes egyházmegyében az egyházközségek papjai útján közöltetnek a szomszéd egyházközség papjával mind addig, míg az esperesi székhelyre visszajuttatnak — a körrendeletek közzétételénél szükséges biztonság és gyorsaság kívánalmának nem felelvén meg: igazgató-tanácsunk kimondja, *hogy 1886. évi január 1-étől kezdve* minden körrendeletét az 1872-ik évi 720. szám alatt kelt határozatával hivatalos egyházi lap képen elősmert »Protestáns Közlöny« útján teszi közzé s *egyidejűleg beszűnteti a körrendeleteknek* az egyházmegyékhez irodai uton való megküldését.

Minden egyházi testületnek kötelességében állván, a körrendeletekről tudomást szerezni s e körrendeletek könyvét megszerezni és megőrizni, midőn igazgató-tanácsunk ezen határozatáról az egyházi testületeket értesíti, egyidejűleg felhívja ezen egyházi lap támogatásával a körrendeletek megszerzésére.

Ezen egyházi hivatalos lap évenként bekötendő példányai a hivatalos körrendeletek könyvét fogják helyettesíteni s a rendeleteknek külön még a körrendeletek könyvébe beírása feleslegessé válik, mivel *jövőre*

a püspöki hivatal körözüvényei is csak is ezen lapban tételnek közzé. A hivatalos egyházi lapban közzé teendő körözüvények kiadásával járó költségek fedezésére a betöltés alá jövő papi és tanítói állomások intercalaris jövedelmeiből hordozandó mérsékelt hirdetési díj lesz fizetendő, igazgató-tanácsunk körözüvényei közzétételéért pedig az eddigelő a körrendeletek többszörösítésére fordított költségek utaltatnak ki.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsának

Kolozsvárt, 1885. deczember 4-én tartott üléséből.

Dr. Kolozsvári Sándor, Bodor Antal,
h. elnök. titkár.

Szám 1654—1885.

Mindenik nt. esperesnek és püspöki vizsgálat alatt egyházközségek t. lelkészeinek.

A méltóságos állandó igazgató-tanácsnak 2138—1885. sz. a. kibocsátott körleveléből, valamint az általam 1436—1885. sz. a. nt. Szász Gerő közjegyző afiához intézett s a »Protestáns Közlöny« f. évi 49-ik számában közrebocsátott átiratomból értesülhetett arról, hogy 1886. január 1-től kezdve a nevezett lap az igazgató-tanácsnak és a püspöki hivatalnak hivatalos közlönye lesz s mint ilyen, úgy az igazgató-tanácsi, valamint a püspöki körrendeletek, körlevelek és körözüvények közrebocsátásának kizárólagos közegül fog szolgálni. Tekintettel arra, *hogy egy ily hivatalos lap megalapítása iránti szándékomat május havában tartott barátságos értekezletünk alkalmával* esperes társaimmal is közölve s maguk részéről ők is kijelentvén, hogy azt körleveleik közrebocsátásának közegül elfogadni s használni készséggel hajlandók: *nyilvánvaló, hogy egy oly hivatalos közeg életrehívásáról van szó,* mely az egész egyházkerület beléletének nagyobb fontosságú mozzanatait folytonos nyilvántartását s visszatükrözését czélozza. Úgy vélem, egészen felesleges volna tüzetesebben indokolni s fejtegetni egy ily közeg megalapításának szükséges voltát s egész egyházkerületünk beléletére gyakorlandó üdvös hatását. *Az eddig divott rendszernek hátrányai* oly szembetűnők, — az administratio gyorsaságára s a nyilvánosság kizárásával az egyházi hatóságok és testületek egymás közti nemes versenyének ki-fejldhetésére oly bénítólag hatók valának, hogy *annak megszüntetése s helyette életbeléptetése egy oly rendszernek,* mely a folyton haladó kor követelményeinek, a nyilvánosság éltető napfényét kereső és szerető magyar reformált egyház magas rendű érdekeinek megfelelő, meggyőződéseim szerint, vitás kérdés tárgyát nem is képezheti. A kitűzött cél helyes volta iránt táplált meggyőződésemmek teljes melegével ajánlom ennél fogva a vállalat támogatását összes lelkész-társaimnak s egyházközseinknek, első sorban az esperesi karnak, mint a melynek sikeres közreműködése a kitűzött cél elérésének leghatályosabb biztosítékául szolgál.

Ez új rendszernek szükségképi következménye az, hogy a hivatalos lapot minden egyes lelkésznek, illetőleg egyházközségnek megrendelni s rendszeren já-

ratni kell, mert csakis annak útján juthatnak tudomására az Igazgató-tanács s püspökség körleveleinek s körözvényeinek. Tekintettel azonban arra, hogy lehetnek oly lelkészek, illetőleg egyházközségek, a kiknek s melyeknek anyagi erejét az előfizetési költség túlhaladja, felkérem: tegye magát, a lehető könnyítés eszközzése végett, érintkezésbe a kiadó-szerkesztővel, ki, az ügy érdekében, méltányos eljárásra hajlandó lesz.

Megjegyzendő továbbá az, hogy jövőben szükségfelottívé lesz az egyes lelkészek részéről az egyes körrendeletek és körlevelek teljes szövegének e célra szolgáló külön könyvbe való bevezetése s elegendő lesz egy egyszerű iktatókönyv nyilvántartása, melybe azoknak hivatalos száma, keletkezési ideje s tartalmuk rövid kivonata iktattatik be. A tiszteletes atyafiak ez értelemben útasítandók.

Óhajtandó levén az is, hogy a hivatalos lap lehetőleg kimerítő képét nyújtsa az egyházmegyéek s püspöki vizsgálat alatti egyházközségek beléletének, sziveskedjék esetről-esetre értesíteni a kiadó-szerkesztőt azon személyi változásokról, melyek akár választás, akár elköltözés, akár halálozás útján hatósága területén a lelkészi s tanítói karban előfordulnak.

Remélve végül azt, hogy a lap mentől szélesebb körű elterjedése érdekében, a gondnoki kar s általában az egyházi ügyek irányában érdeklődő hívek körében, hathatós befolyását érvényesíteni fogja, Isten segedelmének buzgó esdeklése mellett, maradtam,

Kolozsvártt, 1885. december hó 17-én,

szolgatársa:

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

Az itt közölt okmányokhoz adjuk hozzá ugyan-csak a »Prot. Közlöny« 1886. évi 1. számából nt. Szász Gerő »szerkesztőségi nyiltpostáját«, mint klasszikus tanuságtételt. A szerkesztőségi nyilt posta így hangzik:

»Midőn főtiszt. püspök aa.-nak 1436—1885. és az állandó igazgató-tanácsnak 2138—1885., valamint a püspök úrnak 1654—1885. és 1665—1885. sz. alatt kelt és e lapok múlt évi 49., illetve 51. számában már közölt és *lapunk hivatalos jellegére* vonatkozó leíratait e számunkban ismételten lenyomatjuk, mint oly okmányokat, melyekről mindenkinek tudomást kell venni és azokhoz alkalmazkodni: tisztelettel figyelmeztetjük esperes- és paptársainkat, minden egyházi testületeinket, hogy a »Protestáns Közlöny« a *jelen számtól kezdve* megőrzendő és a levéltárban elhelyezendő legyen. Mi minden anyaegyháznak és minden testületnek küldjük e lapot: kérjük, fogadják azt azzal a készséggel, melylyel tartozunk a felsőbb intézkedések iránt stb.«

* *

A közölt okmányok alapján többé nem kétséges, hogy honnan vezethető le a megszűnt »Protestáns Közlöny hivatalos jellege. A hivatalos jelleg az 1886. év kezdetével lesz már nem csak szó, de tény. Az 1886. év tehát az életbe lépés ideje. A jelenlegi egyházkerületi lapot is a püspök kezdeményezése folytán az Igazgató-tanács hozta életre s ez alapítás is természetesen majd az egyházkerületi közgyűlés elébe kerül tudomás-

vétel végett. Mégis mennyi zaj! De hasztalan. Mert egyházkerületünk vezére föltartóztathatlanul munkál, küzd és diadalmaskodik tovább s minden sárdobálás közepette ott áll ő szemeink előtt tisztán, és nemes alakja meszsze — világít.

Szerkesztő.

Irodalom.

Posszék Sándor, theol. főiskolai igazgató és egyh. kerületi főszámvevő „*Ünnepi beszéde*«, melyet írója a dunántúli ág. hitv. evang. egyházkerületi »*Gyámolda*« félszázados jubileuma alkalmából Pápán az egyh. kerületi közgyűlés előtt 1897. aug. 25-én tartott, valamint a dunántúli ág. h. ev. egyházkerületi »Gyámoldának« ugyancsak Posszék Sándor által irt *története* közelebből nyomtatásban is megjelent. A »gyámolda« történetére visszatérünk még; addig is a magvas és szép beszédből közöljük, hogy a gyámolda ötven év alatt 531 családot segélyezett, évenként átlag 8½ ezer forintot osztott ki, melyből majdnem 800 frt. jutott egy családnak és 414 ezer forintra emelkedik a segítő szeretet oltárán az áldozat anyagi értéke. Jelenleg 110 ezer forintot meghaladó törzsvagyont ad előlegül, örökségül a jövő nemzedék számára.

Kálmán Desső ev. ref. pap. a »Protestans Lap« egyik szerkesztője, »*Füstkarikák*« cím alatt egy kötet elbeszélést és rajzokat nyújt a szellemességet, költészetet kedvelő közönségnek. A kötet Kölesden jelent meg. E könyvet ezennel olvasóink figyelmébe ajánljuk.

Gyászlap.

A magyar ref. egyház egyetemének ismét gyásza van. *Gróf Tissa Lajos* halt meg. Január 26-án hunyta le szemeit a hosszú álomra e valóban protestáns öntudatú férfiú. A hazai közéletben kiemelkedő helyet töltött be. Ismételten volt a magyar kormány tagja. Szeged újraépülése s az új országház fölépítése az ő odaadó munkásságot jelentő nevével elválaszthatlan. De az egyházi közéletnek is előkelő tagja volt a megdicsőült férfiú. Mint zsinati tag, mint a dunamelléki egyházkerület főgondnoka kiváló részt vett a hivatalos egyházi életben is. Végrendeletének ama részletéből, mely a lapok útján nyilvánosságra jött, fölemlítjük azt a kegyes hagyományt, mely a szegedi ev. ref. egyháznak tizezer koronát juttatott. Az általános reformatus és országos gyászból egyh.-kerületünk is részt kér magának.

Soós Józsefnek, sz.-zsombori ref. lelkésznek 73 éves korában bekövetkezett halálát e helyen kegyeletesen jegyezzük föl. Áldott legyen emlékezetük!

Különfélék rovata.

A sz.-udvarhelyi ev. ref. kollegium febr. 5-én ünnepélyt tart, melynek igen jelentős mozzanatai lesznek. Sebesi Ákos főgondnok megnyitó beszéde után Szabó András és Fejes Áron r. tanárok székfoglaló értekezéseiket fogják megtartani. Üdvözlő beszédet az új

tanárokhoz Gönczi Lajos igazgató mond. Az ünnepély egy másik kiemelkedő része Bod Károly r. tanár jubileuma lesz, kit 25 éves jeles tanári működése alkalmából ünnepel a collegium. Szíves üdvözlétünket küldjük a derék jubilansnak s a derék ifjú tanároknak.

Reetificatióval tartozunk úgy az élőknek, mint a megdicsőült id. Lészai Ferencz emlékének. A »Prot. Közlöny« legutóbbi számának az az állítása, hogy Lészai Ferencz az ő főgondnoki állásáról az utóbbi időben lemondott, megtévesztő. A megdicsőült férfiú mindvégig egyházkerületünk buzgó főgondnoka volt.

A **külföldi reformatus egyházmegye** az 1898—1902 öt éves ciklusra az erdélyi ev. ref. egyházkerület képviselőivé a következőket választotta meg: Gróf Bethlen Balázs, orsz. képviselőt; Gyöngyössi István, dicsőszentmártoni áll. polg. isk. igazgatót és egyházmegyei tanácsbíró; Szilveszter Domokos szászvárosi, Kovács Elek vámosgálfalvai és Hegyi Sándor bonyhai ev. ref. lelkészeket.

Egyházkerületi képviselők a görgényi egyházmegyéből: Szabolcska Mihály (lelkész), Rónyai Ferencz (it. kir. tábl. bíró), Lénárt József (lelkész), Benedek Árpád (lelkész) és Pap Lajos (lelkész). Tanítók által választott képviselő: Tályai György.

Nyilvános köszönet. A magyar-borzási állami elemi népiskola gondnoksága 1898. január hó 22-én a szegény sorsú gyermekek segélyezése céljából, zártkörű tánczvigalmat rendezett. E tánczvigalom úgy erkölcsi, mint anyagi tekintetben fényesen sikerült. A bevétel: 104 frt 10 kr.; kiadás: 28 frt; tiszta jövedelem: 76 frt 10 kr. Ezen tiszta jövedelem magában foglalja 3 drb. nyeregménytárgynak — a tánczvigalom alkalmával befolyt — sorsolási összegét is. A menyében Jenei Imréné ő nagysága 18 forint 50 kr. értékben, egy remek kiviteli divánpárnát; Bonis Elekné ő nagysága 11 frt 90 kr. értékben egy nagy gonddal himzett asztalfutót; Sipos Gyuláné ő nagysága pedig 5 frt 10 kr. értékben egy csinos névjegytartót sorsoltattak ki, mely szerencse-tárgyakból befolyt 35 frt 50 krt tevő jövedelmet, a magyar-borzási ev. ref. egyház orgonája még meglevő adóssága törlesztése céljára méltóztattak nagy kegyesen adományozni. Minthogy jeleztem 35 frt 50 kr. az orgona adósságát teljesen nem fedezte, a tánczvigalmat rendező gondnokság a tiszta jövedelemből az orgona adóssága teljes törleszthetése céljából 9 frt 15 krt méltóztatott átadni. Nevezett úrhölgyek és a gondnokság áldozatkészsége, egyházam iránt tanúsított önzetlen szeretetének ezen nyilvánulása magán hordja a dicséretet. Fogadják azonban tisztelettel említett úrhölgyek és gondnokság itt, a nyilvánosság terén is, egyházam nevében hálás köszönetemet s adja a kegyelem istene, hogy azt a boldogító tiszta örömet, melyet a szent ügy oltárára hozott áldozat a szívben gerjeszt, évek hosszu során át élvezhessék. — Magyar-Borzáson, 1898. január hó 29-én. — *Sipos Gyula*, ev. ref. lelkész.

Reetificatio. Az ördögkúti kántortanítói állomás javadalmában az állami segély 381 frt, nem pedig csak 318 frt.

Hivatalos rész.

282—1898. PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

A deési egyházmegyébe bekebelezett s lemondás folytán megüresedett *színyei körlelkészi állásra*, mellyel a helybeli néhány tanköteles tanítási kötelezettsége is össze van kötve, ezennel pályázatot hirdetünk.

E körlelkészséghez tartoznak: a színyei anya-egyházközségen kívül, a mányai, semesnyei, o.-bogátai,

oroszmézői és m.-bogátai szórvány-egyházak, továbbá a szomszédos falvakban elszórtan élő ref. hívek, melyeket és kiket koronként meglátogatni a körlelkész kötelességéhez tartozik.

A körlelkészi fizetés 572 frt 07 kr., mely összegből 400 frt központi segély, 60 frt készpénzkepe, 75 frt 50 kr. a 40 holdat meghaladó kánonikum jövedelme, (melynek bérértéke: 164 frt.) 26 frt 57 kr. az egyház pénztárából járó készpénz.

Ezenkívül tisztességes lakás, melléképületekkel.

Pályázati határidő *t. évi február hó 20-ika*, mely időig a kellőleg fölszerelt folyamodványok *főt. Szász Domokos*, püspök aához küldendők.

Kolozsvártt, 1898. jan. 25.

Dr. Kádár János,
s. titkár.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

66—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az udvarhelyi egyházmegyébe bekebelezett *h.-szent-mártoni* IV-ed osztályu egyházközség *papi* állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott lakáson kívül 307 frt értékű kepe és kánonika-porczió haszonélvezete.

Pályázati határidő 1898. évi február hó 26. napja. Folyamodványok n. t. *Menyhárt András*, esperes aához küldendők Kecsetbe, u. p. Sz.-Udvarhely.

Kolozsvártt, 1898. jan. 31. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

103—1898. sz.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a kolozs-kalotai egyházmegyébe bekebelezett *sztánai kántor-tanítói* állomásra ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: Lakás, kised kert, 260 frt. készpénz (államsegély) és hivatalos becslés szerint 168 frt 83 kr. értékű kepe, tandíj és canonica portio.

Pályázati határidő *febr. 28.* Folyamodványok n. t. *Deési Gyula* aához küldendők Gyaluba.

Kolozsvártt, 1898. január 31-én.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

107. 1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a szilágy-szolnoki egyházmegyébe bekebelezett *vérvölgyi ev. ref. orgonista kántortanítói* állomásra ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalom: természetbeni jó lakás kerttel; 15 hectoliter búza, 15 hltr tengeri az egyház magtárából; 50 veder bor áraban 15 frt; 140 frt dézmakárpótlás; 1135 [2] öl szántó, a temetőben termő fű és gyümölcs egyharmada. Ennek értéke összesen 293 frt, mihez járulván 107 frt államsegély, az egész javadalom 400 frt.

Kötelességei: törvényszerű tanítás, a kántori, s egyházi jegyzői teendők végzése *Pályázati határidő 1898. február 28.* Oklevéllel is fölszerelt kérvények n. t. *Viski Pál* esperes úrhoz küldendők Zoványra.

Kolozsvártt, 1898. január hó 31-én.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Lapítulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre 6 frt.
félévre 3 frt.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Nyílt levél a szerkesztőhöz.

Kedves Nagytiszteletű Úr!

Nagytiszteleted szívesen veendi, ha az »Erdélyi Protestáns Lap« 5. számában a »Protestáns Közlöny« hivatalos jellegének kérdésében közlött s a történeti tényállást az igazságnak megfelelő világításban feltüntető cikkéhez némi kiegészítő adalékkal szolgálok.

Nagytiszteleted cikke rendén Antiquáriusnak azt a kifogását, melyet Igazgató-tanácsunk ismeretes végzésének megokolása ellen emelt, kellő mértékre leszállította, kimutatva azt, hogy a »fennforgó szükség« a legnagyobb, a legellenállhatlanabb indok. Részemről kiegészítem Nagytiszteletednek a helyes érvelését azzal, hogy megmondom egészen őszintén, hogy ez alatt mi értendő, annyiaval inkább, mert ugyancsak e kérdésben a volt Szerkesztő interpellációt intézett Igazgató-tanácsunkhoz. A »fennforgó szükség« azt jelenti, hogy egyházkerületünknek immár megszűnt hivatalos lapja egy évnél tovább oly személyeskedő hangot hozott forgalomba, mely sem a lap komoly feladatával, sem egyházkerületünk méltóságával összeegyeztethető egyáltalában nem volt. Kötelességemnek tartám a Szerkesztő urat ismételt ízben személyesen felkeresni s kérni arra barátságosan, hogy szüntesse meg ezt a hangot, s hozzá intézett leveleimben is, melyeknek egyike a lapban közölve is volt, ugyanerre kértem őt, s figyelmeztettem, hogy ellenkező esetben arra kényszerít engem, hogy egy új lap alapítására kezdjek actiot Minden kérésem hiábavaló volt, s kifáradott az én béketúrésem is, mert az megépen nem vala tűrhető, hogy a kerület hiva-

talos lapja téves hírlelésekkel compromittálja Igazgató-tanácsunkat, kerületi közgyűlésünknek egyes végzéseit, s az egyházkerület tulajdonát képező theol. fakultás hirnevét, becsületét. Ezt jelenti kiméletesebb formában a kifogásolt indokolás.

Még csak egy pár szót.

A megszűnt hivatalos lap utolsó számában lelkésztársaim közül sokan kifogást emelnek theol fakultásunk tanári karának egyház-társadalmi tevékenysége ellen. Erre nézve csak annyit jegyzek meg, hogy ez irányú működésük a kolozsvári egyházközség képviselő testületének határozatán alapszik s az én helybenhagyásommal történt, s történik ma is. Rendeznek felolvasásokat; végzik a gyermek Istentiszteleteket; kezükbe vették — theologus ifjaink buzgó közreműködése mellett — városunk különböző iskoláiban a vallás tanítását; segédkeznek a confirmatioi oktatásban; praedikálnak templomainkban s ezek mellett szorosabb értelemben vett tanári feladatukat kifogástalanul betöltik. Kérem tehát tiszteletes Lelkésztársaimat, hogy az ezzel ellenkező téves hírleléseknek ne adjanak hitelt s kövessék mindnyájan saját egyházközségek helyi szükségéhez mérten a tanári kar által adott jó és nemes példát, mert ha valaha volt erre szükség, ma sokszorozott mértékben megvan. Gonosz időket élünk. Óvakodjunk, nehogy a pásztorok versengése közben juhainkat a farkasok elkapdossák.

Béke velünk!

Kolozsvárt, 1898. február hó 7-én.

Szerető barátja:

Szász Domokos,
püspök.

Valami készül .

(Vége.)

Hogy ott milyen lehet az egyházi élet, azzal nem foglalkozunk. Könnyű elképzelni. De azt még sem hagyjuk említés nélkül, hogy a nép az egyházi teher eltörlését stólák, -min dennemü egyházi és iskolai fizettségek megszüntetését, szóval, teljes ingyenes szolgálatot kíván. Valami készül. Proximus iam ardet!

E szomorú képtől fordítsuk tekintetünket a mi szűkebb hazánkra, Erdélyre. Itt, ez idő szerint, még minden csendes. A szociálista izgatók talajra még nem találtak. De, ne higyük azért, hogy itt semmi baj sincs. A társadalmi viszonyok itt sem jobbak, mint túl a Királyhágón. Földünk silány, népünk szegény, a teher nagy, a jövedelemforrás kevés, a közgazgatás gyenge. Elő van készítve minden, föl van halmozva a gyújtó anyag, csak egy szikra kell bele, hogy lángot vessen.

Ilyen viszonyok, ilyen társadalmi állapotok között van egyházunk, s így szinte természetes, hogy ha a káros tünetek annak életében is már mutatkoznak. Ugyanis, az utóbbi évtizedek alatt, egyházi életünk terén számos, szép és maradandó alkotás létesült. Nemcsak az egyetemes egyházban s nem is csak kerületünk közös intézményeiben, hanem majdnem minden egyes egyházban jött létre valami maradandó, történt valamelyes áldozat. És ez java részben, hiveink filléreiből gyűlt össze. E mellett az ők vállukra nehezedett s nehezedik ma is, az egyház közszükségeinek fedezése, az egyházi hivatalnokok fentartása. — Így aztán rendre a sok kicsi összegyűlt, úgy hogy ma már egyházi adó czimen tekintélyes kis összeget fizetnek. Mindenesetre nagyobb, mint a mennyit jövedelmük megbirna. Innen van, hogy a mit kezdetben szeretettel, örömmel tetek, az ma teherré változott s megfizetése nem a rendes úton, önként történik, hanem végrehajtással. Ha élni akarunk, végrehajtatjuk a képét, rovataalt domesztikát. A végrehajtó a községi előljáróság, a végrehajtató, nem a kurator, hanem a pap. Itt történik még aztán visszaélés! Nem volt pl. eset, hogy a tiz-húsz krajczáros domesztikát pontosan átszámolták volna; abból, hol a birónál, hol az esküdtnél, de valahol mindig el kellett maradnia néhány piczulának. E miatt aztán a papság soha sem tud békés úton egyetértésben élni hiveivel, úgy,

hogy oda jutottunk, hogy bennünk nem biznak, szavunknak nem hisznek.

Azonban legyünk őszinték és valljuk meg, hogy a papság nagy része, küzdve a megélhetés súlyos gondjaival, legjobb akarata mellett sem fordíthatott elég időt a lelki élet szükségének kielégítésére. Sokat tettünk, de nem eleget. S a mit tettünk, nem hatotta át a szeretet melege; mert minden dologban, mely hiveink között fölmerült, a száraz igazságot kerestük, az elégtételt vártuk. Pedig igaza van Jókainak. midőn azt mondja, hogy »egy lat szeretet többet ér egy mázsa igazságnál.«

Üres formákkal állunk szembe az egyházi élet terén is: meg vannak a fokozott igények, de nincs hozzá anyagi erő, melylyel azt kielégítsük; meg van híveinknek vele született, vallásos, lelki szomja, de azt nem igyekszünk, hol egy, hol más okok miatt, kielégíteni. A nép pedig mind testi, mind lelki szükségeinek kielégítésére törekszik; annak kielégítését a szociálizmusban, ezét pedig a felekezeten kívüli ségben és a baptismusban keresi.

A szocializmusra, mint mondtam, nálunk még nem került sor, de meglepett a baptismus, mely úgy kéz alatt a szocializmus útját is egyengíti. A vármegyéken alig van egyházközség, melyben a mételyt hintő, vándor próféták meg ne jelentek volna szerencse próbálni. A kovász el van hintve, a tészta poshad. Valami készül

Mit cselekedjünk most, az a kérdés merül fel? A feladat önként kínálkozik: Elégítsük ki a fenforgó szükségeket, pótoljuk helyre a hiányokat, úgy az anyagi, mint a lelki élet terén. Vagy mint lapunk szerkesztője kifejezte magát »öntünk lelket, életet a meglévő organismusba.«

Igen ám, ha ez egészen tőlünk függene, de nem tőlünk függ és nem is a mi érdekünk van csupán kockán. Ebben a készülő félben levő mozgalomban az állam érdeke éppen úgy kockán forog, mint a mienk, a protestáns egyházé. No hát lépjen sorompóba első sorban az állam; de nem fegyveres erővel, nem karhatalommal, hanem az által, hogy a népen segítsen. Teremtsen tért, piacot a magyar iparnak, kereskedelemnek; rendezze a birtokviszonyt, létesítsen földmives iskolákat, nyújtson segédelmet különösen a földmives osztálynak. Egyházi téren pedig valósítsa meg sürgősen az 1848. XX. tcz.-et, hogy kálvinista, jó magyar népünk szabaduljon föl a nagy egyházi

tehertől; a pap ne legyen többé napszámos, hanem legyen lelkipásztor, hogy teljes erővel indíthassa meg a lelki szükségek kielégítését is, különben elborít az ár!

Hogy a lelki szükségek kielégítése mily úton-módon, mily eszközökkel történjék, arról a szerkesztő úr engedelmével, egy más alkalommal fogok szólani.*

Vajda Ferencs.

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvárt, 1898. jan. 29.

Elnökölt: főt. Szász Domokos püspök aa. Jegyző-könyvet vezetett: Dr. Kádár János s. titkár. Jelen voltak: Dr. Vályi Gábor, elnökhelyettes, Szász Dénes, Kenessey Béla, Becsek Lajos, ig. tanácsosok, Márkus János, titkár és Maksay János számvevő.

Elnöklő püspök aa. megnyitván az ülést, mély meghatottsággal emlékezett meg az egyházkerületet, illetve egyetemes egyházunkat legközelebből ért két nagy veszteség, t. i. id. Lészay Ferencz és gróf Tisza Lajos, egyházkerületi főgondnokok elhunytáról. — Az egyik közvetlenül erdélyi anyaszentegyházunk főgondnoka, büszkesége volt s ott láttuk őt mindig a magas tiszteleti állással járó fontos kötelességek buzgó és pontos teljesítése körül; a másik megboldogult ugyan egyik testvér-egyházkerületünk főgondnoka vala, de mint az egyetemes konventnek egyik vezér-alakja, egyetemes egyházunk előhaladása érdekében, ritka buzgósággal, páratlan önzetlenséggel működött. Bejelentette egyúttal főt. Püspök aa., hogy elnöki intézkedés folytán, néhai Lészay Ferencz, főgondnok aa. elhunytá alkalmából, az egyházkerület nevében, gyászjelentés bocsátatott ki s a temetésen az ig. tanács három tagja által képviseltette magát a kerület. Igazg. tanácsunk a bejelentést szomorúan tudomásul vette s elhatározta, hogy mindkét gyászoló családhoz részvétiratot intéz; b. e. Lészay Ferencz, volt főgondnok aa. elhunytát pedig a főt. egyházkerületi közgyűlésnek is bejelenti s így az üresen maradt állás betöltését fogja kérni.

Továbbá bejelentette főt. Püspök aa., hogy a legidősb. egyházkerületi főgondnok úrral, Bárányffy Dezső ő excellenciájával, tárgyalásokat folytatott az idej egyházkerületi közgyűlés megtartásának ideje felől s ez alkalommal nevezett főgondnok aa. kifejezte az iránti óháját, hogy márczius első felében tartassék a gyűlés, a mikor is, országos dolgai mellett, leginkább tudna magának időt szakítani a részvételre. Fölhívta tehát az ig. tanács tagjait, hogy e kérdés iránt véleményüket nyilvánítsák. Hosszas és beható megvitatás után, föl-kérte ig. tanácsunk főt. Püspök aát, hogy a Főgondnok úr önagyméltóságával közölje a közgyűlés ily korai megtartása ellen fennálló amaz akadályt, hogy addig az egyházkerületi számadások el nem készülhetnek s ennél fogva kérje fel őt, hogy — a mennyiben lehetsé-

ges — valamely későbbi határidőt kegyeskedjék kijelölni a közgyűlés megtartási idejéül.

Ezek után a napirenden levő folyóügyek nyertek elintézését, a következőkben.

A szentmargitai ref. egyházközség, ottani nagybirtokos br. Huszár Margit ellen, közigazgatási eljárást folytatván a huzamosabb idő óta megtagadott borkepe kiszolgáltatása iránt: ez eljárás rendjén követelését két forumon meg is nyerte. Alperes megbízott ügyvédje most a megítélt 230 frt követelést ig. tanácsunknál letétbe helyezte s kérte annak alapján a végrehajtás megszüntetését, fenntartván azonban visszakövetelési jogát ez összegre, az esetre, ha a harmadik forumhoz benyújtott fellebbezése kedvező ellátásban részesül. Ig. tanácsunk határozatilag kimondotta, hogy a letett összeget csak az esetben fogadja el, ha az fizetéseken adatik, ellenkező esetben pedig a végrehajtás foganatosítását annál is inkább sürgetni fogja, mert két egybehangzó határozat ellen további felfolyamodásnak helye nem lehet.

A nagyszebeni egyházmegye esperese bejelentette ig. tanácsunknak, hogy a fogarasi egyházközség tanácsa megtagadta szavazatának beadását az egyházmegye részéről küldendő egyik egyházkerületi képviselő megválasztására, abból az indokból, hogy a fogarasi püspöki vizsgálat alatt álló egyházközség önállóan jogosult egy egyházkerületi képviselő megválasztására s e jogát már gyakorolta is. Ig. tanácsunk leiratilag értesítette, erre, az illetékes esperest, valamint az egyházat is, hogy a fogarasi egyházközség nem mint önálló választó-kerület, hanem mint három tanítónál többel bíró népiskolát fenntartó egyház van jogositva külön képviselő választására, de emellett föltétlenül jogosult az egyházmegye illetékes kerületéből küldendő képviselőre is szavazni bár e jogának gyakorlására az egyházat kényszeríteni nem lehet.

A kézdi egyházmegye tisztújító közgyűlésének határozatait feloldó ig. tanácsi határozat ellen, Kovács Károly, egyházmegyei tanácsbíró, felebbezést nyújtott be, melyet az illetékes esperes aa. ig. tanácsunkhoz küldött föl, előkészítés és a közgyűléshez leendő beterjesztés végett. Ig. tanácsunk azonban a felebbezést, mint időelőttit s pusztán csak a hírlapi tudósításra hivatkozót, el nem fogadhatta, hanem oly megjegyzéssel adta vissza, hogy az csak az ig. tanácsi határozatot tudomásul vevő egyházmegyei közgyűlés megtartása után nyújtható be, nem lehetvén addig hivatalos tudomása a közgyűlés egyik tagjának se a határozat részleteiről és indokairól. Egyúttal utasított az illetékes esperes aa., hogy a szóban forgó ig. tanácsi határozat kihirdetése végett mielőbb hívjon össze közgyűlést s ha akkor az ellen e felebbezés bejelentetik és benyújtatik, vagy más felszólalások is történnek terjessze azokat, a vonatkozó iratokkal felszerelten, ig. tanácsunk elé; ellenkező esetben pedig a határozatban elrendelt tisztújítást hajtassa végre.

Az alvinczi egyházközség presbyteriuma, igen előnyös feltételek mellett, kiadván egy 3 holdnyi fekvőségét a földmívelési kormány képviselőjének, szőlőiskola létesítése czéljából: a vonatkozó szerződést, megerősítésre, fölterjesztette. A haszonbéri szerződés megerősítést nyert.

* Szívesen vesszük.

Szerk.

Horváth Pál, pénztári könyvelő aa. kérésére megengedte ig. tanácsunk, hogy nevezett aa. az újonnan alakult »kolozsvári népbank, mint szövetkezet« című, egészen humanus alapokon álló intézetnél vasárnap délelőttönkét, a könyvelői teendőket elláthassa s ezzel kapcsolatosan, Kenessey Béla, ig. tanácsos aa. meggyőző érvekkel támogatott indítványára, határozatilag azt is kimondotta, hogy jövőre az ig. tanácsi iroda összes osztályaiban, az egész vasárnapi napon át, teljes munkaszünet tartassék.

r. s.

(Vége következik.)

Nyilatkozat.

Őszintén bevallom, hogy az utóbbi hónapokban egyéb dolgaimmel annyira el voltam foglalva, hogy csak e becses lap legutóbbi számából, Kenessey Béla igazgató úrnak nyílt leveléből értesültem, hogy némely egyházmegyék részéről olyan nyilatkozatok tétettek közzé, melyeknek a theol. fakultás irányát elítélik s melyeknek éle, főleg az én csekély személyem ellen irányul és ennek folytán a gyakorlati egyháztársadalmi munkálkodásnak egyik-másik olyan formája ellen, melyet a csekélységet nagyon is túlbecsülő animositas az én nevemhez szokott kötni.

Mivel e nyilatkozatok a tárgyilagosság igényével lépnek fel, s theol fakultásunkat, s közelebből épen az általam betöltött kathedrát nagyon közelről érintik szükségesnek látom kijelenteni, hogy Kenessey Bélának, egykori tanáromnak, kedves barátomnak említett nyílt levelét, bár most utólag, de kész szívvel aláírom. Sőt, hogy az ott nem említett dolgokra vonatkozólag is minden homályt eloszlassak, azt néhány megjegyzéssel kiegészíteni is óhajtom. Annyival is inkább, mert azt gondolom, hogy nem is annyira az én dogmatikai álláspontom itt a botránkyő, mint inkább valami egyéb.

Hiszen azok a nagyon tiszteletre méltó egyházmegyék bizonyára nagyon jól tudják, hogy a professor szó már jelentésében is azt fejezi ki, hogy e név viselőjének tudományos álláspontját gyűlési határozatokkal irányítani még ha szabad volna sem volna bölcs dolog.

De ettől eltekintve, mindenki, a ki a theológiával barátságos lábon áll, tudja, hogy a zsidó és görög nyelvet nem az tudja jól tanítani, a ki az egyik vagy másik theologiai irányt így vagy úgy követi, hanem az, a ki a nyelveket tudja. És az exegeseos professornak, ha ezer theologiai irány van is a világon, mégis csak egy iránya lehet, az pedig a kimagyarázás és bemagyarázás mellőzésével a megmagyarázás iránya. Az én feladatomban az, és ezt teljesítem is gyenge erőm szerint, hogy a szöveg igaz értelmét felderítsem. Ez pedig csak egy lehet.

Hogy én a református egyház hivatalosan elfogadott hitvallásos könyveinek tanaihoz erősen ragaszkodom, azt nem tagadom. De hiszen köztudomású dolog, hogy a mi symbolicus könyveink felfogása a biblia felfogásához minden más között legközelebb áll. Az igaz,

hogy ettől a felfogástól a tanítási és lelkiismereti szabadság értelmében el lehet térni, de ez szerintem csak jog, és nem kötelesség.

Azt hiszem, ezek után maguk a tisztelt nyilatkozók is egyetértenek velem abban, hogy itt tehát nem is csak erről, hanem főképp valami egyébről van szó. Nyíltan kimondhatom, mindenki tudja, hogy az egész tisztán csak személyes ügy. Annyira, hogy ezt, mint hallottam, némely egyházmegye tiszteletre méltó őszinteséggel ki is fejezi, elítélvén az én ez ügyben tett egyetlen, első és utolsó nyilatkozatomnak hangját. Engedtessék meg, hogy ezzel ne foglalkozzam, csak tisztán annak kijelentésére szorítkozzam, hogy nekem, ha engem valaki megsért, az nem fáj; de ha én megsértek valakit, az nagyon fáj, és nem tudok addig nyugodni, míg a sértést jóvá nem teszem. Ebben az esetben azonban nem vádol a lelkem. Én nem recriminálok, bár okom volna rá, de azt kérem, hogy engem se vádoljon senki.

De, a mi képen személyi motivumokból vétettek tárgyalás alá, azonképen a — s a dolog természeténél fogva nem is lehet másképp — némi egyoldalúsággal is tárgyalattak az én egyháztársadalmi ténykedéseim. Itt mindennek előtt ki kell emelnem minden félreértés elkerülése végett, hogy Kenessey igazgató úr nyílt levelének épen a pietismusra és az egyháztársadalmi tevékenységre vonatkozó része az, melyhez fenntebb teljes hozzájárulásomat jeleztem. Ezt a működést egyházunkra nézve életszükségnek tartom, ezért vettem benne részt érett ifjúságomtól kezdve, s ezért fogok benne részt venni csekély tehetségem szerint utolsó leheletemig.

Mert ugy tudom, hogy az emberiség sok reformation ment már keresztül: de ezek közül egy sem volt igazán társadalmi, csak ez lesz az, a melynek most küszöbén állunk. Minden reformatio valamely visszaélés, vagy visszaélések ellen irányult, s ha azokat megszüntette is, de a társadalmi osztályok helyzetét egymáshoz való viszonyukban lényegesen meg nem változtatta egy sem. Most pedig erről van szó. A mísera plebs jelszava többé nem »panem et circenses«, hanem: »kenyeret és jogot«. Ma még e szavak csak azt jelentik, hogy az alsóbb társadalmi osztályok is részt kívánnak a felsőbbek élvezeteiből és hatalmából; de a nyílt szemek már látják, hogy itt tulajdonképen másról van szó. Az e jelszavaknak ma még kevesek által értett mély jelentése, hogy a legalsóbb szellemi nép osztály is részt kér magának a műveltség, a szellem kincséből, s részt, tevékeny és öntudatos részt akar venni a civilisatio, a haladás irányításában, az emberi nem kifejlesztésében. Nemcsak a kenyér és hatalom, hanem a tudomány és műveltség sem lehet egyes kiváltságos társadalmi osztályoké, hanem az egész emberi társadalom tulajdona. Erre mutat a tudományok fejlődésének története is, mely intensív is ugyan, de sokkal inkább extensív. És extensivitásának az emberiség általános fejlődésére nézve nagyobb jelentősége van, mint intensivitásának.

Ezért komoly meggyőződése, hogy a mai társadalmi problémák megoldásának, s a véres vagy vértelen forradalom elkerülésének nincs más módja, mint a »mob«-nak mostani szellemi és erkölcsi elhagya-

tottságából való kiemelése és az emberi haladásnak öntudatos, és az eddig kiváltságos művelt osztálylyal egyenrangú factorává tétele. Ez pedig előbb-utóbb be fog következni, ha velünk és általunk nem, akkor ellenünk. És ebben ugyan a keresztyénség fogja legszebb diadalát ülni, mint egyik örök igazságának érvényesülésében: de legyünk tisztában azzal, hogy e diadal a keresztyénségnek azokat a létformáit, melyek kivívásáért nem küzdöttek, el fogja törölni.

A pápás egyház nagyon bölcsen látja ezt és ezért, bár aristocratico-theocraticus szervezete és kivált a papságnak, mint üdv-közvetítő ordonak fogalma az ily féle munkát elvileg kizárná: a legszélesebb terjedelmű democraticus egyháztársadalmi munkát fejt ki, hogy a nagy tömegeket biztosíthassa magának (t. i. az egyháznak. Szerk.) A mi azoknál szinte természetellenes, az minálunk éppen természetes, egyházi felfogásunknak szorosan lényegéből folyó volna. Mert az egyetemes papság nem azt teszi, hogy mindenki prédikáljon és kereszteljen, hanem azt, hogy egyházának mindenki hű, élő, öntudatos és munkás tagja legyen. Azt teszi, hogy a mit lelkésze prédikál a szószéken, azt ő prédikálja életével az életben. És azt, hogy abban az egyházban, mely még cultusában is a hivek activ részvételét kívánja: mindenkinek személyesen tevékeny részt kell venni az anyagi és erkölcsi nyomor enyhítésére, az elhidegült egyháztagek felébresztésére irányuló s a lelkészi kar által vezetett egyháztársadalmi munkában. Mindenki, a legutolsó napszámos is érezze, hogy az ő élete, munkája az istenországára nézve nem közömbös, hogy neki egyházával szemben kötelességei, neki feladatai vannak, melyeknek teljesítéséhez az emberiségnek nagy érdekei fűződnek.

A forma előtttem mellékes. Az a fő, hogy jó legyen.*) Én e téren mindig csak olyan formákkal próbálkoztam s olyanokat ajánlgattam másoknak is, a melyek a művelt nyugaton, s részben már hazánkban is kipróbáltattak s jóknak találtattak. Ha valaki ezekenél jobb célra vezető formákat s eszközöket tud és kezd, én szívesen mellé csatlakozom.

Lapom, a Kis Tükör is egy ilyen eszköz akar lenni. Bizonyára gyarló és hiányokkal teljes, de bizonyára jó hiszemű eszköz. Van ilyen több is e hazában, mind botrányozás nélkül élnek. Hadd éljen ez is, a mely a legrégibb köztük. Azt hiszem, azok a lelkész-társaim, a kiknek hivei közt el van terjedve, nem vetnek rám érte követ. Ezt csak azért említettem, mert úgy tudom, e lap is kifogás tárgyát képezte.

És — nunc venio ad fortissimum — a kék keresztnek nevezett mértékletességi egyesület, valamint a férfiak s. első sorban az ifjak erkölcsi tisztaságának megóvására alakult fehér-kereszt-szövetség ugyan nem

* Igen, a forma nem annyira mellékes, mint inkább fődolog, hogy jó legyen. Itt mindjárt nevezzük is meg a forma jóságának egy mellőzhetlen föltételét. A forma ugyanis éppen földi dolog, relativ. Az eszmét még mondhatjuk idő és térfölöttinek, de a forma időhöz és térhez kötött. A formának így, hogy jó lehessen, számolnia kell az adott viszonyokkal, fennálló intézményekkel, physikai és lelki datumokkal, szóval: a tér és idő itt most elő nem számítható összes momentumaival. Az eszme jósága rejlik az ő egyetemességében, de a forma jósága az ő individualis voltában rejlik. Ez a szempont »átültetéseknel« sem tévesztendő el.

Szerk.

egyháztársadalmi, hanem általános emberi társadalmi munkát végez; de azért szerintem mind a kettő olyan, hogy méltó az egyházi emberek felkarolására is. A neve ugyan mind a kettőnek nagyon szerencsétlen; de ebben osztozik velök a veres-kereszt-egylet is, és — azt kérdem — gátolhatta-e ez egyházkerületeinket, előkelő világi és egyházi tisztviselőinket, dignitáriusainkat abban, hogy e nemes célú egyesületet szívök egész melegével támogassák? Soha senkinek sem jutott eszébe ezért gáncsolni őket.

Az a másik kettő pedig éppen ilyen természetű. A mi az elsőt illeti, az 48248 sz. a. belügyminiszterileg megerősített alapszabályok alapján működik, magyarországi központja Budapesten van. A közigazgatási hatóság támogatása mellett, már eddig több fiókja van. Célja az iszákosságba merült emberek megmentése, felekezeti különbség nélkül. Hát kárhoztatható cél ez? Én ugyan még eddig nem vagyok tagja az egyesületnek, de őszintén helyeslem célját és pártolom működését. Ajánlom is minden lelkész-társamnak, hogy tegyen vele kísérletet, mert a pauperizmusnak tudvalevőleg nem utolsó oka az iszákosság.

A másik nem egyesület, csak szövetség. Olyan, mint akármelyik Burschenschaft, csak hogy célja nem a kneipolás, hanem az, hogy az ifjakat társulás, összetartás, testedző sportok művelése, és a pornograficus irodalom megvetése, s nemes, felemelő olvasmányok és társalkodás keresése által segítse abban, hogy úgy evezzenek be a házasság révébe, a mint azt a nőktől megkívánja a világ. Tehát testben, lélekben való tisztaság, egészség. Hát kárhoztatható e cél?

Azt nem hiszem, hogy volna Magyarországon józan ember, a ki e célokat ne helyeselné. Olyanok azonban lehetnek, a kik az eszközöket nem találják tökéleteseknek. De vajon lehet-e ez ok arra, hogy agyon kövezzük azt, a ki, jobbak híján, ezeket az eszközöket is helyesli?

Az én meggyőződésem ebben az, hogy mivel egyházunk már fogalmánál fogva minden egészséges társadalmi mozgalom vezetője tartozik lenni, az eddiginél nagyobb társadalmi munkát kellene kifejtenuk, s az evangeliumot, a mit predikálunk, az élet minden viszonyában érvényesitenünk kellene. A napról napra borzasztóbb mérvben jelentkező társadalmi bűnöknek, az iszákosságnak és paráznaágnak, annyi más bűn és nyomor anyjának leküzdésére pedig minden elképzelhető eszközt meg kellene ragadnunk. Mert panaszt sokat hallani, de tettet keveset látni. Már pedig nagy igazsága van a néhai való jó Horatiusnak, a ki pedig talán még sem volt nagyon pietista, hogy

Quid tristes querimoniae,
Quid leges sine moribus
Vanae proficiunt?

Dr. Kecskeméthy István.

Az egyházkerületi takarékpénztár.

Ezen a címen a »Prot. Közlöny« folyó évi 4-ik száma egy cikket közöl, mely a nélkül, hogy annak *Zero* nevű szerzője ismerné a leendő egyházkerületi takarékpénztár tervezetét és alapszabályait: *már előre is félreveri a harangot, és kimondja, hogy annak*

vászonkötésben 22 frt. Van szerencsénk ennél fogva ezt a díszmunkát a kollegiumok könyvtárai számára leendő beszerzés szempontjából melegen ajánlani.

Kolozsvárt, 1898. január hó 30.

Parádi Kálmán. *Szász Domokos,*
t. előadó. ev. ref. püspök, mint elnök.

416—1898. sz. KÖRLEVÉL.

Valamennyi erd. ev. ref. iskolaszék nt.
lelkészelnökének.

Iskoláink nevelő feladatának előmozdítása érdekében intézkedünk, midőn a *Magyar Pestalozzi* című heti lapra felhívjuk Czímek figyelmét saját hatáskörükben leendő további pártolás végett. Megjelenik a nagy szünidő kivételével minden szombaton. Előfizetési-díj egész évre 8 korona s ez dr. Havas Gyula szerkesztőhöz (Kolozsvár, Hosszu-utca 1. sz.) küldendő. Mint a gyakorlati nevelés közlönyének főcélja arra törekedni, hogy előkelő hazai és külföldi szakörök közműködése mellett a tudományok és művészetek alapján és segítségével a valláserkölcös, az értelmi és testi nevelés érdekében a jellemképzés előfeltételeit, alkotó elemeit és gyakorlati módszerét művelje.

Kolozsvárt, 1898. január hó 30.

Parádi Kálmán, *Szász Domokos,*
t. előadó. ev. ref. püspök, mint elnök.

121—1898. KÖRLEVÉL.

valamennyi erdélyrészi egyházmegye Nagytiszteletű Esperesének és a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek tiszteletes t. Tanácsának.

A közeli egyházkerületi közgyűlés alkalmából felkérem valamennyi egyházmegye Nagytiszteletű Esperesét, valamint a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek tiszteletes t. Tanácsait, hogy a püspöki jelentés adatait az elmúlt 1897. évről, a múlt évi egyházkerületi közgyűlési jegyzőkönyvben található minta szerint összeállítva, püspöki hivatalomhoz f. é. Márczius hó 6-ig multhatlanul beküldeni sziveskedjenek.

Kolozsvárt, 1898. Február hó 6-án.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

91—1898. sz. PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

Az udvarhelyi egyházmegyében ujonnan szervezendő *csekefalvi* körlelkészi állás betöltése céljából ezennel pályázatot hirdetünk.

E körlelkészséghez tartozik a csekefalvi anya- és a szentábrahádi, magyar-andrásfalvi, gagyí és kis-medeséri leány-egyház, melyekben a kinevezendő körlelkésznek felvájtna kell szolgálatokat teljesítenie.

A körlelkészi javadalom összege: 305 frt 80 kr., melyből 40 frt földhaszonbér, a többi pedig kepe. Ez összegnek 600 frtra leendő kiegészítésére s némi fuvar-díj biztosítására, az állomás betöltése után, törekedni

fog a főhatóság a rendkívüli államsegélyből való kérelmezés útján addig is, míg a fizetések állami kipótlása bekövetkezik.

Fölvívatnak mindazok, kik ez állást elnyerni óhajtják, hogy kellőleg fölszerelt folyamódásaikat, folyó évi márczius hó 1-ig, főt. Szász Domokos püspök aához nyujtsák be.

Az erd. ev. ref. egyházkerület igazgató-tanácsának Kolozsvárt, 1898. január hó 29-én tartott üléséből.

Dr. Kádár János, *Szász Domokos,*
s. titkár. erd. ev. ref. püspök, mint elnök.

120—1898. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a küküllői egyházmegyébe kebeleztet, *királyfalvi kántor-tanító*i állomásra ezennel másod ízben pályázat nyitattik.

Javadalom: jó lakáson és gazdasági épületeken kívül, buza-kepe érték 88 frt. 80 kr., must-kepe érték 82 frt 50 kr., 100 véka szemes törökbúza értéke 70 frt, tandíj czímen 60 frt, failletmény 25 frt, 5-ödéves korpótlék 50 frt, kánonika porczió tiszta jövedelme 14 frt, temetői kaszáló haszon élvezete 7 frt. Összesen 397 frt 30 kr.

Pályázati határidő: 1898 Márczius 8-a. Folyamódványok nt. *Nemes Árpád* esperes aához, Maros-Ugrára küldendő, hová utóposta: Kerelő-Szentpál.

Kolozsvárt, 1898. Február hó 5-én.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

223—1898. PÁLYÁZAT.

A debreczeni ev. ref. kollegium főgymnásiumában a magyar és német nyelv tanításával összekötött rendes *tanári állásra* pályázat hirdettetik. Pályázhatnak olyan ev. ref. vallásu egyének, kiknek a magyar és német nyelvi tanszakra szóló középiskolai tanári képesítésük van.

A tanszék évi javadalmazása eleintén: 1200 frt alap fizetés, 400 frt lakbér és öt évenként öt ízben emelkedő 100 frt korpótlék, melyre nézve a más tanintézetnél töltött szolgálati évek is beszámíttatnak; később azonban az alap fizetés a szolgálati évek és a tanári pályán szerzett érdemhez képest 1400 frtra, sőt a mennyiben a tanintézetben a tanári javadalmazásnak később megvalósítandó fokozatai is egyházkerületileg megvannak állapítva, 1600, 1800 frtra, végül pedig az ötödéves korpótlék 200 frtra emelkedhetik.

A megválasztandó tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogos és kötelezett tagja.

A pályázni kívánók vallásukra, végzett tanulmányaikra, tanári képesítésükre és eddigi szolgálatukra vonatkozó okmányokkal felszerelt kérvényeket f. évi április hó 1-ig a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához adják be. A tanszék betöltése a tavaszi egyházkerületi közgyűlésen fog megtörténni s a megválasztott tanár tanszékét székfoglaló értekezés tartásával f. évi aug. hó végén tartozik elfoglalni.

Debreczen, 1898. február 1.

Kiss Áron,
püspök.

Törvényjavaslat.

a lelkészi jövedelem kiegészítéséről.

1. §. A latin, görög és örmény szert. kath. lelkészek jövedelmének (kongruájának) kiegészítése jelenleg rendezés alatt lévén, míg ezen rendezés be nem következik, a legszűkebb anyagi viszonyok között lévő ezen lelkészek jövedelmének ideiglenes kiegészítésére a törvényhozás az államköltségvetésben megfelelő külön összeget fog felvenni.

2. §. A törvényesen bevett többi vallásfelekezet 1898. évi január hó 1-ig már rendszeresített lelkészi állásainak jövedelme az állampénztár terhére évi 800, illetőleg 400 forintra egészített ki és a kormány ezen határozat végrehajtására a jelen törvényben megállapított módon és időben utasítatik.

Az új lelkészi állások jövedelme csak akkor egészített ki évi 800, illetőleg 400 forintra, ha a vallás- és közoktatásügyi miniszter az új lelkészi állás szervezését az illető felekezet előterjesztése alapján indokoltnak tartja.

3. §. A 2. §-ban meghatározott jövedelmi kiegészítés igénybe vétele végett a lelkészek illetékes felekezeti főhatóságuk, illetőleg hitközségi előjáróságuk útján a szükséges adatok bemutatása mellett a jelen törvénynek hatályba lépésétől egy éven belül a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez fordulhatnak.

Az 1898. évi január hó 1-ig már rendszeresített oly lelkészi állás, mely ezen egy év alatt be nem jelentetett, jövedelmi kiegészítésben nem részesíthető, kivéve azt az esetet, a midőn a bejelentés azért nem történt meg, mert a tényleg alkalmazott lelkész a 4. §-ban előírt képesítéssel nem bírván, 800 forintig terjedő jövedelmi kiegészítésre igényt nem tarthatott és jövedelme az őt megillető 400 forintot meghaladta.

A lelkészi jövedelmek kimutatása végett már eddig beszolgáltatott adatok annyiban vehetők figyelembe, a mennyiben azokat a vallás- és közoktatásügyi miniszter elfogadhatóknak találja.

4. §. Jövedelmének 800 forintra való kiegészítésére csak azon lelkésznek van igénye, a ki igazolja azt, hogy az illető hittudományt valamely hittani intézetben a hazai középiskola 8 osztályának elvégzése után, nyilvánosan vagy magán uton legalább 3 évig tanulta és ez utóbbi esetben valamely hittani intézetben vizsgát tett, továbbá hitfelekezete részéről szabályszerű lelkészi képesítést nyert.

5. §. A 4. §-ban körülírt minősítést nem igazoló lelkész jövedelme csak 400 forintig egészített ki.

Ha azonban ily lelkész az említett minősítést később igazolja, az igazolás napjától számítva jövedelme 800 forintig fog kiegészítettetni.

Azon körülmény, hogy valamely jövedelmi kiegészítéssel ellátott lelkészi állás birtokosa 800, vagy 400 forintig élvezett-e jövedelmi kiegészítést, az utódra nézve figyelembe nem vehető; e tekintetben mindenkor a 4. §-ban körülírt minősítés lesz irányadó.

6. §. Ugy a 800, mint a 400 frtig terjedő jövedelmi kiegészítésre csak olyan lelkész bír igényvel, a ki magyar állampolgárságát igazolja.

7. §. Nem részesülhet jövedelmi kiegészítésben és ha részesül, azt elveszti az oly lelkész, a ki :

a) jogerős büntetőbirósági ítélettel hivatalvesztésre szóló mellékbüntetéssel sújtott, a büntetőbiróság ítéletének jogerőre emelkedésétől kezdve a hivatalvesztés időtartama alatt;

b) a ki állásához nem méltó súlyos erkölcsi vétséget követ el, vagy államellenes magatartást tanusít és e miatt büntetőbirósági ítélettel vagy fe-

gyelmi uton elmarasztalva lett, a mennyiben a büntetőbiróság szabadságvesztés büntetésre ítélte, a szabadságvesztés büntetésének tartama alatt és a büntetés kiállításától egyébként a büntetőbirósági ítélet vagy fegyelmi határozat jogerőre emelkedésének, illetőleg a 9. §-ban említett miniszteri határozat keltének napjától számított 3 évig.

Ha pedig a jelen §-nak b) pontjához képest már elmarasztalt lelkész, az ott említett 3 év alatt vagy azután, ezen b) pontban említett erkölcsi vétség vagy államellenes magatartás miatt büntetőbirósági ítélettel vagy fegyelmi határozattal újból elmarasztalva lett, a jövedelmi kiegészítést a jelen szakasz harmadik bekezdésében megjelölt időponttól kezdve személyére nézve végleg elveszti.

Mi tekintendő államellenesnek: azt az 1898. évi XXVI. t.-cz. 13. §-ának utolsó bekezdése határozza meg.

8. §. Ha jövedelmi kiegészítésért a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez illetékes hatósága útján oly lelkész folyamodik, a ki ellen a 7. §-nak b) pontjához képest erkölcsi vétség, vagy államellenes magatartás miatt kifogás emelhető, a vallás- és közoktatásügyi miniszter az illetékes felekezeti hatóságot, ha ez fegyelmi uton még nem határozott, a fegyelmi eljárás megindítására szólítja fel és ily esetben csakis az eljárás befejezése és az eredménynek hozzá történt bejelentése után intézkedik a jövedelmi kiegészítés megadása vagy megtagadása iránt.

9. §. Ha kiegészített jövedelemmel bíró lelkész ellen a vallás- és közoktatásügyi miniszter előtt erkölcsi vétség vagy államellenes magatartás miatt alapos panasz emeltetik, a vallás- és közoktatásügyi miniszter az illetékes felekezeti hatóságot a fegyelmi eljárás megindítására felszólítani köteles.

Ha a felekezeti hatóság a felszólítás daczára az illető lelkész ellen a fegyelmi eljárást fogamatba nem tette, a vallás- és közoktatásügyi miniszter a felszólítás kézbesítésétől számított 3 hónap elteltével a kiegészítési összeg megvonása iránt határoz.

Ha a felekezeti hatóság fegyelmi határozata az illető lelkészt a panasz alapos volta daczára állásában meghagyja: a vallás- és közoktatásügyi miniszternek jogában áll a rendelkezésre álló adatok alapján a jövedelmi kiegészítést a 7. §. b) pontjában foglalt rendelkezéseknek megfelelően megvonni.

A jövedelmi kiegészítés megvonását kimondó miniszteri határozat az illetékes felekezeti hatóság fegyelmi ítéletének egyéb rendelkezéseit nem érintheti.

10. §. A lelkészi jövedelem kiegészítése az állami költségvetésben e célra fölvetett javadalmazás terhére 9 év alatt történik és pedig az első három év alatt fokozatosan a 2. §-ban említett összes lelkészek jövedelmének 600, illetve 800 frtra, a további 6 év alatt fokozatosan 800, illetve 400 forintra.

11. §. A jövedelmi kiegészítés megállapítása céljából a jövedelmek és kiadások bevallásánál a következő alapelvek irányadók:

1. Felszámítandó jövedelmek :

1. A földbirtok haszonbérjövedelme a haszonbéri szerződés szerint, vagy a mennyiben saját kezelés alatt állanak, a hasonminőségű földekre nézve helyben vagy a vidéken szokásos haszonbérek utolsó öt évi (1893—1897) átlaga szerint.

A lakóház, az udvar és a kert (ez utóbbi azonban csak 1½ (egy és fél) katasztrális holdig) figyelmen kívül hagyandó.

2. A bérépületeknek és épületrészeknek az adó-

törvények által megállapított fentartási költségek levonása után fenmaradt tiszta jövedelme.

3. A haszonhajtó jogok és jogosítványok, valamint iparüzletek, ugymint malomtartás, malommérce, halászat, fahasználat, makkoltatás, révvám stb. tiszta jövedelme a haszonbérszerződés szerint, vagy az utolsó öt évi (1893—1897) jövedelem átlagát igazoló közhatósági okirat alapján.

4. A hivek által közvetlenül vagy a hitközségtől, valamint a kegyurtól pénzben, terményekben, kézi- vagy igásmunkában évenként visszatérőleg teljesített szolgáltatásokból befolyó jövedelem.

A terménybeli és munkabeli szolgáltatások pénzértékét a helyi viszonyoknak megfelelően az utolsó öt évi (1893—1897) átlag szerint a felekezeti hatóságok meghallgatása után a közhatósági közegek állapítják meg és az ilyképpen megállapított jövedelem egyhatod ($\frac{1}{6}$) része behajtási költség czimén levonandó.

Ezen rendelkezés az első rendezés alkalmával annyiban mellőzhető, a mennyiben a vallás- és közoktatásügyi miniszter a törvény hatálybalépte előtt a felekezeti hatóságok jóváhagyása mellett beszolgáltatott értékebecslési adatokat elfogadhatóknak találja.

A terménybeli és munkabeli szolgáltatások pénzértékének megállapítása mindenkor csak tíz évre szól, ennek elmúltával újabb megállapítás esz közlendő.

5. Az avatási és temetkezési stóla-dijakból, valamint egyáltalán az egyházi cselekményekért a jogszokás alapján követelhető díjakból (pl. házszentelési koledából) befolyó jövedelem, melyet az egyházi hatóság az utolsó öt évi (1893—1897) átlag szerint állapít meg és igazol. Az esketési stóladíjak felszámítás tárgyát nem képezhetik.

6. A misestipendiumok, istentiszteleti cselekmények végzése céljából tett és egyéb alapítványok kamatjövedelme.

A jövőben ezen jövedelem csak akkor lesz beszámítható, ha a beszámítást az alapítólevél nem tilalmazza.

7. A politikai község (város) házi pénztárából, az egyházmegyei vagy bármely más közalaphól kongrua-kiegészítés, állandó segély, lórtartás vagy bármely más czimen huzott jövedelem.

8. A helybeli templomvagyon (fabrica) jövedelmi többlete, a mennyiben az a fennálló szabályok szerint a lelkész javadalmazására fordítható.

II. Levonható kiadások:

1. A lelkész által élvezett jövedelmekre kirótt állami, törvényhatósági, községi és egyéb, valamely törvényben gyökerező közterhek, továbbá a visszabályozási költségek, valamint az országos és az egyházmegyei, gyámintézeti, nyugdíj és egyéb alapok számára teljesítendő rendes évi fizetések.

2. A lelkészi jövedelmet bizonyos kötelezettség czimén terhelő fizetések, u. m. a segédlelkész (segédlelkészek) ellátása, az ingatlanokra felvett kölcsönök törlesztése, a lórtartási átalány és a fuvar-költség.

A segédlelkész tartásáért személyenként 250 forintnál több fel nem számítható; lórtartási átalány és fuvar-költség czimén 200 frtnál több le nem vonható.

3. Azon mise- és istentiszteleti alapítványok jövedelme, a mely misék és istentiszteleti cselekmények elvégzését a lelkész másoknak átengedni kénytelen. Az elvégezhető misék és egyéb istentiszteleti cselekmények számát az egyházmegyei főhatóság (püspök) igazolja és állapítja meg.

Ellenben nem vonhatók le a személyi ellá-

tás (háztartás) körébe tartozó, ugyszintén a földbirtok kezelésével járó, valamint a lelkészségi épületek jókarban tartásából eredő kiadások.

12. §. A jövedelmek és kiadások bevallásának és igazolásának módozatait a vallás és közoktatásügyi miniszter a felekezeti hatóságok meghallgatásával rendeleti uton állapítja meg.

13. §. A vallás- és közoktatásügyi miniszternek jogában áll vallásfelekezetek által közölt adatok helyességéről a közigazgatási közegek útján is meggyőződést szerezni.

Ha a felülvizsgálat során vagy később az tűnik ki, hogy a lelkész valamely jövedelmet tudva elhallgatott, vagy valamely nem létező kiadást tudva hamisan vallott be, az ilyen lelkész, míg azon lelkészi állásban marad, melyben a hamis bevallást tette, a jövedelmi kiegészítésre való igényt elveszti.

Ha a bevallás helyességeért felelős más hatósági személyek tudva hamis bizonylatot állítanak ki, az állami kincstár részére okozott kár magasságának megfelelő pénzbírsággal sujtandók.

A büntetés kimondása a vallás- és közoktatásügyi minisztert illeti, de a büntetéssel sujtott lelkész vagy más felelős hatósági személy az értesítéstől számított 30 (harmincz) nap alatt a közigazgatási bíróság előtt panaszjoggal élhet.

14. A kiegészítés végett bejelentett lelkészi állás jövedelme, jelen törvény hatályba lépése után, a vallásfelekezet részéről a vallás- és közoktatásügyi miniszter előzetes hozzájárulása nélkül többé le nem szállítható és minden növekedése a vallás- és közoktatásügyi miniszternek 3 hó alatt bejelentendő.

A mennyiben a jövedelmi növekedés akár a hitközségnek, akár egyeseknek önkéntes tehervállalásából, akár ujonnan keletkező alapítványokból ered, az állam által nyújtott jövedelmi kiegészítés nem csökkenthető.

A jövedelmi növekedés eltitkolása a lelkészre nézve azon lelkészi állásban a jövedelmi kiegészítési igény elvesztését vonja maga után.

A jövedelmi kiegészítésre való igény elvesztése iránt a vallás- és közoktatásügyi miniszter határoz, de a büntetéssel sujtott lelkész az értesítéstől számított 30 (harmincz) nap alatt a közigazgatási bíróság előtt panaszjoggal élhet.

15. §. Ha valamely jövedelmi kiegészítéssel ellátott lelkészi állás jövedelme a felekezeti hatóságoktól és a hitközségektől nem függő körülmények következtében csökken, az illetékes felekezeti hatóság a vallás- és közoktatásügyi minisztertől a jövedelmi kiegészítés felemelését kérheti.

A jövedelmi csökkenés igazolása esetén a kiegészítés felemelése meg nem tagadható, hacsak a hivek csekély száma a hitközségnek más hitközséghez csatolását (affilitatio) indokoltá nem teszi, mely esetben a vallás- és közoktatásügyi miniszternek jogában áll a felekezeti főhatóságot az illető hitközség önállóságának megszüntetésére felhívni.

A jövedelmi kiegészítés felemelése esetén a magasabb kiegészítési összeg a jövedelmi csökkenés beálltának időpontjától számítva utalványozandó.

16. §. A 2-ik §-ban említett vallásfelekezetek tartoznak 3 hó alatt a vallás- és közoktatásügyi miniszternek a kiegészített jövedelemmel bíró lelkészi álláson előforduló minden személyváltozást bejelenteni.

Ha pedig a bejelentés 3 hónap alatt meg nem történt és az ujonnan alkalmazott lelkészek minősítése okmányokkal nem igazoltatik, a 4. §. értelmében magasabb minősítéssel bíró új lelkész nagyobb jövedelmi kiegészítése csak a bejelentés

napjától kezdve utalványozható, ellenben ha kisebb minősítéssel bíró lelkész nyert alkalmazást, a 400 forintot meghaladó jövedelmi kiegészítésre kifizetett összeg a személyváltozás idejétől fogva visszatérítendő.

17. §. A 2-ik §-ban említett lelkészeknek az állam által a lelkészi jövedelem kiegészítésére engedélyezett összegek az egyes lelkészi állások és lelkészek felsorolásával utalványoztatnak ki.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter az egyes felekezetek illetékes hatóságaival állapítja meg azon föltételeket a melyek mellett a kiutalványozott összeget további eljárás czéljából a felekezeti hatóság rendelkezésére bocsátja.

Ha megállapodás nem jött létre, vagy ha létrejött ugyan, de azt a felekezet megszegi, a megállapodás megszűntnek tekintendő és a kiutalványozott összegek azontul külön-külön és közvetlenül a lelkészeknek fizettetnek.

18. §. A szerzetes lelkésszégek, valamint a világi lelkészi állásokon alkalmazott szerzetesekre a jelen törvény rendelkezései nem vonatkoznak.

19. §. A 2-ik §-ban említett lelkészeket a 10-ik §, szerint megillető jövedelmi kiegészítés a jelen törvény korlátai között 1899. január elsején veszi kezdetét.

20. §. Jelen törvény végrehajtásával a vallás- és közoktatásügyi miniszter és a pénzügyminiszter bízhatnak meg.

Indokolás.

Ugy a jelen, mint az ezt megelőző kormány a legújabb egyházpolitikai törvények tárgyalása alkalmával ismételt ígéretet tett arra nézve, hogy a törvényesen bevett vallásfelekezetek lelkészeinek nyomasztó anyagi helyzetén segíteni fog. A legmagasabb trónbeszéd is e tárgyban határozott kijelentést tett. Ezen kijelentéseknek beváltását czélozza a jelen törvényjavaslat.

Az állam külső eszközeivel más czélokot követ ugyan, mint a vallási társulatok, de czéljaihoz az ethikai aiapot és tartalmat a területén létező vallási társulatok működéséből meríti. Ezen történelmi tényből önként következik, hogy az állam saját jól fölfogott érdekében jár el, saját czéljainak könnyebb megvalósítását mozdítja elő, a midőn az állam társadalmával történelmileg összenőtt vallási társulatok sikeres működését minden lehető eszközzel előmozdítani törekszik.

Az állam által nyújtott anyagi támogatás módzatai az egyes államok szerint a részletekben nagy eltérést mutatnak. Így némely államokban a kongrua bizonyos fokozatokban van megállapítva, a mely fokozatok vagy a lelkész szolgálati éveivel, vagy a hívek számával, vagy más ténykörülményekkel vannak kapcsolatban. Ellenben másutt, mint pl. Olaszországban a kongruának ilyen fokozatai nincsenek, hanem a kongrua minden lelkészi hivatalra nézve egy bizonyos összegben (800 lira, körülbelül 400 forint) van megállapítva.

Franciaországban, Belgiumban, Elzász-Lotharingiában a hívek száma szerint fokozódik a kongrua nagysága és a hitelfelekezetek szerint is különböző. Átlag 450—1500 frt között ingadozik.

Bajorországban a kongrua egyrészt a hívek, másrészt a lelkész szolgálati évei szerint fokozódik, holott Poroszországban és a legtöbb német államban csak a lelkész szolgálati évei szerint. A kongrua nagysága 900—2000 frt között váltakozik.

Austriában a kongrua tartományok szerint különböző összegekben van megállapítva és változik aszerint, a mint a lelkészi állás a fővárosokban, avagy nagyobb városokban, illetőleg ezek közelében,

gyógyhelyeken, népesebb vagy kevésbé népes községekben van rendszeresítve. A legkisebb kongrua 500 frt, a legmagasabb (Bécsben) 1800 frt.

Alapelveileg azonban az egyes államok által nyújtott támogatás módzatai két főcsoportba oszthatók, aszerint, a mint az állami támogatás valóságos állami fizetés, vagy pedig egyszerű jövedelmi kiegészítés jellegével bír.

Az előbbi esetben az állam által elismert felekezetek lelkészei, mint az állam hivatalnokai, rendszer évi fizetést huznak és ez képezi fő jövedelmi forrásukat, a mely mellett a lelkészi hivattalal járó egyéb jövedelmek (stóladijak, mise, stipendiumok stb.) csak járulékos természettel bírnak és az állás-szerű ellátáson kívül esnek. Így van ez különösen Franciaországban és Belgiumban.

A másik rendszer szerint a lelkészek ellátásáról első sorban az illető vallásfelekezet gondoskodik, a lelkészi jövedelem főalkatrészét a lelkészi hivattalal összekötött járandóságok képezik és az állam csak kiegészítőképpen lép fel, csak bizonyos mérvű jövedelmi kiegészítést ad azon lelkészeknek, a kik lelkészi hivataluk után az állam által meghatározott állás-szerű jövedelemmel nem bírnak. Ezen rendszer uralkodik a német birodalom egyes államaiban és Austriában.

A latin, görög és örmény szertartásu *róm. kath. lelkészek* jövedelmikiegészítésének (kongruájának) rendezése folyamatban van. Ezen rendezés azon különleges jogviszonynál fogva, mely az állam és katolikus egyház között fönáll, külön jogalapon, a főkegyuri jog alapján, a püspöki karral egyetértőleg történik, miért is ezen törvényjavaslat további §§-ai a kath. egyházra nem vonatkoznak. A kath. lelkészek jövedelmi kiegészítése a végleges rendezésnél első sorban a vallásalapból és az azzal kapcsolatosan létesítendő kongrua-alapból fog fedeztetni.

Addig is azonban, amíg a tervbe vett végleges rendezés bekövetkezik, a vallásfelekezetek egyenjogúságának elvénél fogva gondoskodni kell arról, hogy a *legszükebb anyagi viszonyok között lévő kath. lelkészek* jövedelme ideiglenesen az állami kincstár terhére kiegészíthető legyen.

A törvényesen bevett többi vallásfelekezet lelkészi állásainak jövedelme 800, illetőleg 400 forint-ra egészített ki.

A jövedelmi kiegészítés alapelveileg a lelkészi álláshoz van kötve, a miből önként következik, hogy *csak valamely önálló működési körrel rendszerített lelkészi* állás számára igényelhető jövedelmi kiegészítés és pedig olyképpen, hogy az 1898. évi január hó 1-ig már rendszeresített lelkészi állások számára a jövedelmi kiegészítés a 3 §-ban megszabott egy évi határidőn belül feltétlenül igénybe vehető; ellenben az 1898 január elseje után rendszeresített lelkészi állás csak akkor részesíthető jövedelmi kiegészítésben, ha a kormány az új lelkészi állás rendszeresítésének szükséges voltát elismeri.

A már rendszeresített állással bíró lelkészek nem közvetlenül, hanem csakis felekezeti hatóságok útján kérhetik a törvényjavaslatban biztosított jövedelmi kiegészítést és csakis a törvény hatályba lépése után számított egy év határideje alatt.

Az ev. ref., az ág. hitv. ev., valamint a gör. keleti és unitárius hitvallásu lelkészek illetékes felekezeti főhatóságuk, az izraelita vallásu rabbik pedig, hitközségi előjáróságuk útján nyújtják be ezen kérelmet. Ennek akar kifejezést adni a jelen §. első bekezdése, midőn kimondja, hogy a lelkészek kérelmüket az egyházi főhatóság, illetve a hitközségi előjáróság útján nyújtják be.

Az állam által biztosított jövedelmi kiegészi-

tés két fokozatban van megállapítva 800 és 400 forintban.

A törvényjavaslat ezen két lényegesen különböző kiegészítési összeg megállapításánál kizárólag a lelkészek *tudományos előképzettségét* és abból következő *értelmi műveltségét* tartja szem előtt.

A törvényjavaslat *pénzügyi követelményeit* egész pontossággal csak akkor lesz lehetséges megállapítani, ha a lelkészi jövedelmek bevallása a 12. §-ban megállapított alapelvek szerint országsszerte megtörtént. Ez idő szerint csakis a vallásfelekezetek főhatóságai által e célra előzetesen beszolgáltatott adatok állanak rendelkezésemre és ezek figyelembevételével azt találjuk, hogy a törvényjavaslat hatálya kiterjed 1206 ev. ref.; 253 ág. hitv. ev.; 106 gör. kel. szerb; 1906 gör. kel. román; 93 unitárius lelkészre és 303 rabbira.

Hogy az *összes lelkészi fizetéseknek 600 forintig leendő kiegészítésére 832,291 frt, 800 frtig leendő kiegészítésére pedig 1,577.917 frt. szükséges; és pedig igényel:*

a) az ev. ref. egyház 600 frt. kiegészítéshez 210,289 frtot; 800 frt. kiegészítéshez 433.613 frtot;

b) az ág. hitv. ev. egyház 600 frt. kiegészítéshez 24.915 frtot, 800 frt kiegészítéséhez 71.346 frtot;

c) a gör. kel. szerb egyház 600 frt kiegészítéshez 6495 frt; 800 frt kiegészítéshez 27.365 frtot;

d) a gör. kel. román egyház 600 frt kiegészítéshez 536.006 frtot; 800 frt kiegészítéshez 911.254 frtot;

e) az unitárius egyház 600 frt kiegészítéshez 20.000 frtot, 800 frt kiegészítéshez 38.200 frtot;

f) az izreálita vallásfelekezet 600 frt kiegészítéshez 34.581 frtot, 800 frt kiegészítéshez 91.136 forintot.

Számos oly lelkész van, a ki a javaslat 4 §-ában megszabott minősítéssel nem bír, ezek fizetése csak 400 frtra egészített ki; p. o. az izr. vallásfelekezet 303 rabbija között alig lesz 50, kinek fizetése 800 frtra volna kiegészítendő és az 1906 gör. kel. román lelkész között is sokan vannak, kiknek fizetése csak 400 frtra lesz kiegészítendő, úgy hogy a fentebb kimutatott 832.291, illetve 1,577.917 forintnyi szükséglet jelentékenyen fog apadni.

Ezek miatt a valóságos szükségletet ma még nem lehet megállapítani; annyi azonban már most is bizonyos, hogy a törvényjavaslat 11. §-ában tett intézkedés folytán az első három évben a lelkészi javadalomnak 600 frtra való kiegészítéséhez évente nem lesz 832,291 frtra szükség, hanem kerek összeget véve, legfeljebb 600,000 frtra. Tehát az első három évre összesen 1.800,000 frtra volna szükség; a további 800 frtra való kiegészítése a lelkészi jövedelemnek csak ezután hat (6) év alatt fog eszközölni; s az évi 600,000 frtnyi szükséglet ezen hat éven át évenként körülbelül 60-70 ezer frtal fog emelkedni.

Ezen fokozatos végrehajtás a viselendő terhet oly mérsékeltté teszi, hogy azt az állami pénztár *minden nagyobb rázkódás nélkül elbirja.*

A jövedelmi és kiadási tételek megállapítása, a törvényjavaslat intenciója szerint, a lelkészeknek a felekezeti hatóságok jóváhagyása mellett eszközölt önbevallásán nyugszik.

Mint hogy azonban a lelkészek felszámítandó jövedelmeinek és levonható kiadásainak megállapi-

tásánál az állampénztár nagy mértékben érdekelve van, *az állami kormánynak szükségképpen megadandó azon jog, hogy a lelkészek jövedelmi bevallásait ellenőrizhesse és saját közegei útján meggyőződést szerezhessen aziránt, hogy a bevallott jövedelmi és kiadási tételek a valóságnak megfelelnek-e, vagy sem.*

Ezen szempontot szem előtt tartva, legcélszerűbbnek látszik a lelkészre nézve *büntetési szankciót* megállapítani, hogy ha valamely jövedelmet tudva elhallgatott, vagy valamely nem létező kiadást vallott be, az ilyen lelkész, a mig azon lelkészi állásban marad, a melyben a hamis bevallást tette, a jövedelmi kiegészítésre való igényét elveszti.

A *büntetés kimondása úgy az egyik, mint a másik esetben a vallás- és közoktatásügyi minisztert illeti*, de a büntetéssel sújtott lelkész, vagy más felelős egyházhatósági személy jogorvoslat végett, záros határidő, 30 nap alatt, a közigazgatási bírósághoz fordulhat.

A lelkészi jövedelem minimális nagysága csak úgy biztosítható, ha az állam a már megállapított jövedelmi kiegészítést *a mutatkozó csökkenéshez képest tölemeli.*

Megtörténhetik azonban, hogy egyik vagy másik hitközségben a jövedelmi csökkenés éppen az által állott elő, mert a hivek száma felette megfogyatkozott, elannyira, hogy azon hitközséget nem lenne indokolt továbbra fenntartani, mint önálló hitközséget, hanem csélirányosabbnak mutatkozik más hitközséghez csatolni (affiliálni).

Ilyen esetekben *a kormánynak jogában áll*, a felekezeti hatóságok meghallgatása mellett, a *jövedelmi kiegészítést megtagadni* és az illetékes felekezeti hatóságot az affiliáció végrehajtására felhívni.

A jövedelmi kiegészítés intézményszerű létesítése megkívánja, hogy *az állami kormány a jövedelmi kiegészítést évről-évre*, a jövedelmi kiegészítésben részesülő lelkészi állások és a tényleg működő lelkészek felsorolá-ával, *megállapítsa.*

Az egyes lelkészi állások, illetőleg a lelkészek részére megállapított összegeket kétféle módon lehet rendeltetésük helyére juttatni. Vagy olyképpen, hogy a kormány a lelkészi állások és a lelkészek szerint megállapított összegeket egybefoglalva, további eljárás céljából, a felekezeti hatóság rendelkezésére bocsátja, vagy pedig olyképen, hogy a lelkészi állások és lelkészek szerint megállapított összegek, külön-külön és közvetlenül a lelkészeknek fizetnek ki.

A törvényjavaslat a vallásfelekezetek autonóm jogkörét még a külső formák tekintetében is kimélni akarja, miért is azon tételt állítja föl, hogy ha a vallásfelekezetek a kormánynak kölcsönös megállapodás alapján elegendő biztosítékot tudnak nyújtani aziránt, miszerint a kiutalványozott összegeket rendeltetésük helyére fogják juttatni, akkor a kormány a kiutalványozott összegeket összesítve, a felekezeti hatóság rendeltetési helyére fogja bocsátani. Ellenben ha ilyen kellő biztosítékot nyújtó megállapodás nem jöhet létre, vagy ha létre jött ugyan, de azt a vallásfelekezet megszegi, akkor a kormány az utóbb említett módozatot fogja követni és a kiutalványozott összegek azontul *külön-külön és közvetlenül a lelkészeknek fizettetnek ki.*

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendőek, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre 6 frt.
félévre 3 frt.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Látások.

(Az akadémiai ifjúság precese alkalmával tartott beszéd.)

Jóel 2, 28 — »és a ti ifjaitok
látásokat látnak.«

Jóel proféta szemeink elébe festi azokat az elemi csapásokat, melyek Juda földjét sujtották. »Elpusztított a mező, elveszett a búza, elszáradott a must, megízetlenült az olaj. Kiszáradott a szőlőtő, elveszett a figés kert, a pomagránát is, a pálmafa is és az almafa: a mezőnek minden élő fája kiasztak. Elszáradtak a folyóvizeknek völgyei... megemésztette a hévség a pusztabeli zöld füvet,« E csapás. inség hallatára szól a proféta az ő népének: »Keseregi, mint a gyászban járó menyasszony!«; szól a papoknak »sirjatok ti papok. háljatok gyászházában, kik az én Istenemnek szolgálai vagytok!« És ő maga is esdekel »Te hozzád kiáltok, Uram! .« Ez a pusztulás pedig, úgy látszik, még nagyobbodni fog, mikor Judának földje, ez a »paradicsomkert« a »pusztulásnak pusztája lesz.« Ah, az utolsó ítélet napja már-már itt van! Mégsem, mégsem. Im, ezt mondja az Ur: »Térjete meg én hozzám.« És ima száll a földről az égre: »Légy kegyelmes, Uram, a te népedhez!« »És nagy buzgó szeretettel hozzá fogadja az Ur az ő földét és megkegyelmez az ő népének. Az Ur ezt mondja az ő népének: adok nektek búzát, mustot, olajat. Ne félj föld népe, hanem örülj Megrakodnak csúreitek búzával, csikorognak a sajtók borral s olajjal Kipótolom az esztendőket.« És a természet e gazdag áldásain kívül ott lesz még a nagyobb,

a szentebb áldás is: »Kiöntöm az én Lelkemet minden emberre és profétáknak a ti fiaitok és leányitok; a ti véneitek álmokat látnak és a ti ifjaitok látásokat látnak.« A proféta gondolatait, jövőbe pillantásait nem követem tovább. Megállok itt. Oh, a proféta jól sejtő szíve, mély bepillantása az isteni tervbe! Ime, nem pusztulás, de áldás lesz. Nem az utolsó ítélet jó, de a kegyelem. Ez a most sivár föld fölvirágozik; ez a könnyelmű, érzéki nép megváltozik, megszentelődik. Oh, az emberiség jövője nem az elszakadás Istentől, de az Ur nevének segítségül hívása; az emberiség jövője nem a nyomorult elveszés, de anyagi, erkölcsi megújulás! Ime, az eszme, az örök igazság, mely lelket e profeciában megragadja, fölemeli. És e profétai igazságnak legnagyobb bizonyoságtévője maga a keresztyénség. A mi e földön a nyomort jóllétté varázsolja: a keresztyéni szeretet. Az a megszentelődött nép, melyet a proféta lelke lát: a keresztyén emberiség. Mily fényes profétai látomány: dús áldással elárasztott hegyek és völgyek s ez áldott földön egy emberiség, melyre Lelkét öntötte ki az Ur s melynek fiai és leánya profétáknak, vénei álmokat látnak és ifjai látásokat látnak! Abból a boldog, szent világból, melyet Joel, a látnok látott, ez alkalommal csak egyetlen részt akarok fölmutatni. Azt a részt, melyet alapigénk fejez ki: »És a ti ifjaitok látásokat látnak«,... Fölmutatom előttetek: mit kell értenünk »látások« alatt s azután kérni foglak: lássatok »látásokat!«

I.

Látások. E szó nem testi látást, de lelki látást jelent. Vannak dolgok, melyeket nem

szemeimmel, de lelkemmel látok. Ezt az engem környező külső világot és e világban történő dolgokat szemeimmel látom, de e világi dolgokban s történetekben az örök törvényt, az eszmét, a czélt lelkemmel látom. Az ember születése, halála: testi látás; az örökkévalóság: lelki látás. Olvasom a bibliát s elvonulnak szemeim előtt a bibliai történetek, a bibliai alakok, a bibliai igék. Ez még csak testi látás; de a mi mindezekben erő, örök igazság, lélek, valóban isteni kijelentés, azt lelkemmel látom. Lennt a setét vizek: testi látás, de az Urnak lelkét a vizek fölött a lélek látja. Látások. Bizony, testi szemekkel nem látható dolgoknak valósága, bizonyossága ez. Minket egy testi szemekkel láthatatlan dolog vonz, vezet a cél; minket láthatatlan dolgok tesznek hőssé és tesznek áldottá: az igazság és szeretet; minket láthatatlan erők emelnek föl a porból is s szövök át fénynyel életünket és halálunkat is: a hit, a remény. Ah, a cél, mely előttünk világol: látás, az igazság: látás, a szeretet: látás, a hit, a remény: látás! Látások. A dolgoknak nem érzéki, de szellemi felfogása, az embernek egy magasabb lelki világa ez.

A bethlehemi pásztorok menynevei seregeknek sokaságát látják. Ez a látás a szívnek szent, boldog sejtelsei. Saul a damaskusi úton égi fényt lát. Ez a látás újjászületés. Pált látás hívja Maczedoniába az evangelium hirdetésére. Ez a látás az Istentől nyert küldetés fölismerése s a nemes tettvágy. Kornelius angyalt lát s azután megkeresztelkedni óhajtott. Ez a látás a lélek egy szent elhatározása. Péter Joppában látást lát s ez a látás bírja őt rá, hogy Kornéliust megkeresztelje. Ez a látás egy új igazságra jutás, egy nagyszívű érzés föllobbanása, a keresztyén szellem győzelme a szűkkeblűség fölött. A fogoly apostol világosságot és megszabadító angyalt lát börtönében. Ez a látás a szent ügy diadalában való hit. És a patriarcha így szól »látám az Istent«. Látom az Istent, azaz *érezem, tapasztalom* az ő jelenlétét itt bennem s ott künnt mindenütt; látom az Istent, azaz: rajta csüng szívem, Őbenne élek. Nem folytatom tovább. Világos, hogy mindeme látások az emberi szív nagy tényei, igazságai, a lelki fejlődés korszakos fordulói. A láthatatlan lelki világ győzelmes erői. Az emberi élet emelkedettsége. Ihlet. Látások. Ezek az Istennek közvetlen élő kijelentése az emberi lélekben, az ember szívében. »És a ti ifjaitok látásokat látnak« mond alapigénk. Ah, ha a mi

ifjaink és a mi öregeink és mi mindnyájan látásokat látnánk!

II.

K. A. Lássatok »látásokat«. Földhöz ragadt lények csak egy látást ismernek: a testi látást; mi pedig lássunk egy magasabb világot, igazságok, erények világát. Nincsenek látásai a könnyelmű ifjunak. A könnyelműség csak testiség, a »látások« pedig lélek. És nincsenek látásai az önző szíveknek. Az önzés is földhözragadtság, lefelé von; a látás pedig kiszálás a fénylő, tiszta magasságba. Lássatok »látásokat«!

Nem látjátok-e innen a távolból is a szülőföldet, az atyai házat, atyátok verejtékes homlokát anyátok könyét, avagy pedig arcán az édes anyai öröm sugarát? Nem látjátok-e, talán, ott a távolban a sirhalmot? nem látjátok-e a titeket körülengő, megdicsőült árnyakat védve, intve, áldva? Nem látjátok-e tieiteknek és mindnyájunknak reménységét, melyet hozzátok fűzünk? Oh, lássatok látásokat.

Nyiljék meg előttetek a mult idő s lássatok ott a prófétákat, apostolokat; a hitnek és igazságoknak hőseit, — nyiljék meg előttetek a jövő s lássatok ott a pályát, a hivatást, mely vár reátok s hevüljön át szívetek. Lássatok a hazát, az anyaszentegyházat, ezeknek dicsőségét, gyászát, magas feladatait, követelményeit. Érezzétek az igazság szomját, az erények ellenállhatlan erejét. Lássatok a kötelesség fénylő arcát, lássatok az erkölcsi törvényt. Lássatok látásokat! Látjátok-e a földet, az életet, az embert? Óh, nem közönséges értelemben, testi látással, de látjátok-e lelki látással? Látjátok-e, hogy a föld az a hely, melyet meg kell szentelnünk, melyen Isterországot kell építenünk? Látjátok-e, hogy ez élet az a hely, hol bizonyosságot kell tennünk igazságról, szeretetről? Látjátok-e az ember magas rendeltetését? Lássatok látásokat! Bizonnyal bántani fog titeket itt és ott a világban az árny, a szenny, bizonynyal bántani fog a bűn és erény, a setétség és világosság néha kétes eredményü harca, óh, mindezek dacára hidjete, bizzatok az igaz és jó végleges diadalában. Hidjete, bizzatok: lássatok »látásokat«! Nézzétek a munkás emberi életet, a fejlődést, a vívmányokat, a közhasznú intézményeket, a szeretet műveit s lássatok meg mindezekben a Jézus Krisztus szellemét. Itt a természeti és

erkölcsi világ egész végtelenségükben. Lássátok meg itt mindenütt az Istent. Mózesnek megjelent az Úr égő csipkebokorban. Nekünk nincs szükségünk égő csipkebokorra. Elég egy fűszál, hogy lássuk az Úr jelenlétét. Izrael népe csak egy Mózesnek arcán látott valami isteni sugárzást. Nekünk elég, ha látjuk a gyermek ártatlan mosolyát, a romlatlan ifju szemében a tiszta lángot, a vén ember fején a tisztesség utában talált koronát, a férfi arcán a hű munka verejtékét, a nő homlokán az erényt, elég, elég nekünk ennyi, hogy lássuk az isteninek az ember által viszszasugárzását.

Mulik az élet, már-már közelg a vég. Viszszapillantunk örömeinkre, szenvedéseinkre, az eszmékre, melyekért lelkesedtünk, az intézményekre, melyeknek szolgáltunk, munkánkra, mely hű, becsületes vala: »látásokat« látunk. És tekintünk előre, bizunk istenországa jövőtelében, az emberiség nemesedésében: »látásokat« látunk. Látjuk a sírt túl, túl a síron a mennyet, az örökéletet, az üdvöt Ah, mily látások!

Kedves aa.! Abban a felséges festményben, mely Joel prófétánál az emberiség jövődjének a képe, ott egy fényes ecsetvonás: »és a ti ifjaitok látásokat látnak.« Éreztétek át ifjuságotoknak magas hivatását. Része vagytok az emberiség sorsának, dicsőségének. boldogságának.

Add segítségedet Uram, hogy szólhassunk: »a mi ifjaink látásokat látnak.« Amen.

Molnár Albert,
theol. tanár.

Helyreigazításul

Tóthfalusi József, ref. lelkész úrnak »Az adóról« című cikkére.

Tóthfalusi József úr e lap 3. és 4-ik számában »Az adóról« (Különös tekintettel az általános jövedelmi pótdóra) című két cikkben megemlékezett röviden az adózási rendszer minőségéről, de e mellett, mint én látom, célja inkább az volt, hogy az általános jövedelmi pótdóra vonatkozó s ma érvényben levő tételes intézkedéseket ismertesse, s ez által mintegy meg akarván könnyíteni azoknak munkáját, kik e kérdés által érdekelve vannak. E célból adott helyet e lap hasábjain a nt. Szerkesztő úr is, mint ez a cikkhez tett megjegyzéséből kivehető. Nem tudom eléggé méltányolni a cikk azon intentióját, hogy egyesek s így közelebbről pedig ref. egyházaink a jogtalan adóztatás által ne károsíttassanak. Ezen törekvés annyival inkább jogosult itt ez egyházi lap hasábjain is, miután köztu-

domásu dolog, hogy ref. egyházaink gyakran oly mérvű adót fizetnek, melynek egy részére a kincstárnak joga nincs és mely nem is áll legtöbb esetben az egyes egyházak adózó képességével arányban s így általa rendkívül érzékenyen súlytatnak; már pedig az egyenlő és arányos adóztatás elveiből következik, hogy mindenki adózó képességének megfelelőleg járuljon az államkincstár terheinek viseléséhez.

De midőn az utat meg akarjuk mutatni arra nézve, hogy a kincstár minő alapon adóztathatja meg az egyházakat, fontos, hogy ezt a jelenleg fennálló tényleges törvények és rendeletek alapján tegyük, mert különben a cél, melyet elérni akarunk, el nem érjük.

Tóthfalusi úr az általános jövedelmi pótdó kivételéről több olyan kijelentést tett, melyek már vagy nem állanak, vagy pedig azt hiszem csak téves meggyőződésen alapulnak és így azt hiszem kötelességet teljesítek, ha úgy az ő, mint az érdekeltek érdekében, az általa tett téves kijelentéseket a Nagytiszteletű Szerkesztő úr engedelmével e lap hasábjain helyreigazítom.

Az általános jövedelmi pótdó behozatala adórendszerünkbe két okból történt: egyrészt, hogy a különböző adótörvények által előidézett s az adótartozásokban nyilvánuló egyenlőtlenségeket megszüntesse, másrészt, hogy az állam növekedő szükségleteinek fedezésére új forrás nyíttassék. Ezen adóról az 1875. évi 47. és az 1883. évi 46. t.-cikk intézkedik. A pótdóra vonatkozó törvényeink az adótartozásokban nyilvánuló egyenlőtlenséget az által vélik kiegyenlíteni, miszerint megengedik, hogy azon terheknek a kamatait, melyek a hozadéki adóknál, föld és házadó kivételénél figyelembe nem vétetnek, — melyek pedig a hozadéki adóforrást terhelik — az általános jövedelmi pótdó kivételénél apasztólag figyelembe vétessenek.

Tévedésen alapszik a szóban forgó cikk az állítása, mely az általános jövedelmi pótdó kivételéről, illetőleg az elkésett kamatteher bevallások figyelembe vételére vonatkozik. A kamatteher vallomások kellékeit, alakját, azok beadásának helyét és idejét a pénzügyminiszter rendeleti úton állapítja meg. Erre vonatkozólag intézkedik a pénzügyminiszternek 1884. évi február hó 29-én kelt 10,730. számú körrendelete, mely szerint a föld és házbirtok után járó általános jövedelmi pótdónál apasztólag számításba veendő kamatterhekről a bevallás az adóév január hava végéig a *községi előjárásánál, illetve a városokban a városi adóhivatalnál nyújtandó be.* Azon esetekben pedig, midőn az adózó fél a vallomást e határidő alatt, t. i. az adóév január 31-éig *tőle független és általa el nem háríthatott akadályok miatt* be nem adhatta, az 1886. évi május 3-án 81,090. sz. a. rendelet szerint az adóév február hó 15-éig igazolási kérelemnek van helye. Ezen igazolási kérelmek felett az 1889. évi XXVIII. t.-cz. 8. §-ának 3. a) pontja és 12. §-ának IV. pontja értelmében első fokon a kir. pénzügyigazgatóság, másodfokon és véglegesen a pénzügyminiszterium határoz. Itt tehát nem lehet a kérvényeket ad acta tenni, — mert ez által a pénzügyigazgatóság fegyelmileg büntetendő cselekményt követne el — hanem abban határozni kell s mely határozat ellen, ha sérelmes, még további jogorvoslattal is lehet élni.

Hogy mennyire méltányolja különben a pénzügyminiszterium az adózóknak az e kérdésben fennforgó érdekeit, mutatja az 1897. évi 21,275. számú pénzügyminiszteri rendelet, mely a többek között így szól: »A gyakorlatból merített tapasztalat azt bizonyítja, hogy az adózók majdnem mindig csak akkor élnek igazolási kérelemmel, midőn mulasztások folytán a terhükre kivetett általános jövedelmi pótdó összegét megismerik s így a fent említett rövid határidőn belől, azaz február 1-től február 15-éig igazolási kérelmüket be nem nyújtják; nem pedig azért, mert akkor még terhükre az általános jövedelmi pótdó előírva nincs és nem is lehet, tudomással tehát nem bírnak mulasztásaikról. A kitűzött határidő elmulasztásának elnézése végett a kérvények tömegesen csak augusztus, szeptember és október hónapokban érkeznek be, a mikor már az adózók adókönyvecskéjébe az adóelőírás tényleg megtörtént és ez által az adózó mulasztásának tudatára ébred.«

Ezen fent idézett okok miatt felhatalmazza a m. kir. pénzügyminiszter a kir. pénzügyigazgatóságokat, hogy az ingatlan birtok után járó általános jövedelmi pótdó kivetésénél figyelembe veendő kamattartozások bevallására kitűzött határidő lefolyta, azaz az adóév január hó 31-ike után benyújtott vallomásokat, mindig kellőleg igazolt és különös méltánylást érdemlő esetekben az adóév október hó 15-éig utólag elfogad hassák. *Ezek alapján tehát az igazolási kérelem az adóév vagy is a f. évre, folyó évi október hó 15-éig benyújtható.* Ha az igazolási kérelemnek a kir. pénzügyigazgatóság vagy a m. kir. pénzügyminiszterium helyt ad, akkor az általános jövedelmi pótdó helyesbítését célzó kérelem elbírálására az 1889 évi XXVIII. t. cz. 15. §-ának III. pontja és az 1896 évi XXVI. t. cz. XV. czimének 81. §-a értelmében — a törvényhatósági közigazgatási bizottság és a m. kir. közigazgatási bíróság van hivatva határozni.

Tóthfalusi ur felsorolja azon jövedelmeket is, melyek az 1875 évi XXII. t. cz. 2. §-a értelmében tőkekamatadó alól mentesek, így a többek között azt mondja, mentes »a takarékpénztárak kibocsátására jogosított pénzügyintézeteknél helyezett betétek kamatai«. Az 1875 évi XXII. t. cz. 2. §-ának 9-ik pontját azonban az 1883 évi VII. t. cz. 1. §-a hatályon kívül helyezte és kimondja, hogy a hitelüzlettel foglalkozó s alapszabályaik értelmében pénzbetétek átvételére jogosított pénzügyintézeteknél, továbbá takarékpénztáraknál és mindazon intézeteknél, melyekkel takarékpénztári üzlet van összekötve, utalványok, betéti könyvek és egyéb betéti okmányok és folyó számla mellett gyümölcsözés végett elhelyezett tőkékből folyó jövedelem azon jövedelmekhez számítatik, melyek 1875 évi XXII. t. cz. szerint tőkekamat és járadékadó alá esnek«. De a tőkének a kamatait nem is ezen alapon kell mentesíteni a tőkekamat és járadékadó alól, hanem az 1875 évi XXII. t. cz. 2. §-ának 6 és 7. pontjai alapján, melyet Tóthfalusi ur is idézett, hogy t. i. a *közvetlenül a tudományok előmozdítására és nyilvános közoktatás céljaira szolgáló tőkének kamatjövödelme, adómentes*, kell kérni az esetleg kivetett adó törlését. Én biztosítom Tóthfalusi urat, hogy ha az egyház tőkéinek és így a a nagy áldozattal megszerzett dologi jogosítványból származó jövede-

lem is, a törvény által kimondott célra fordítatik, hogy az egyház nem fog adóval sújtatni, annyival inkább nem, miután a volt pénzügyi közigazgatási bíróság többször, így az 1886 évi 704 sorszámu elviejelentőségű határozatában is kimondotta, hogy az »egyházak, iskolák és főiskolák tulajdonát képező tőkének kamatai, melyek népiskolák, iskolai tápintézetek és képezdek szükségleteire vagy tanári fizetésekre fordítatnak: tőkekamatadó alá nem vonhatók«. Kimondotta továbbá 1888. évi 1087 sorszámu határozatával, hogy *templomépítési alapok* kamatjövödelme adómentes stb. Ennélfogva ha a pénzügyigazgatóság az általam említett s a törvény által világosan megállapított célra szolgáló kamatjövödelmet vagy járadékot adóval megróná, ezen kivetés ellen a rendes határidőben jogorvoslattal lehet és kell élni a törvényhatósági közigazgatási bizottsághoz, ennek netaláni sérelmes végzése ellen, a végzés kézbesítésétől számított 15 nap alatt a közigazgatási bírósághoz.

Tévesen idézi továbbá Tóthfalusi ur a törvényt, midőn azt mondja, hogy általános jövedelmi adó alá nem tartoznak »2. azok, kik az 1875. XXIX. t. cz. szerint a kereseti adó IV. osztálya alá tartoznak, a mennyiben az ezen osztályban megrovott *államadó illetményük* a vidéken 1500 frtnál kisebb«. Itt különben lehet nyomda-hiha is; a törvény azonban így szól: »azok, kik az 1875: XXIX. t. cz. szerint a kereseti adó IV. osztálya alá tartoznak, a mennyiben az ez osztályban megrovott *állandó illetményük* a fővárosban 2000 frtnál, masutt (tehát vidéken) 1500 frtnál kisebb«, általános jövedelmi adó alól mentes. Tehát az állandó fizetésnek és nem az illetőt érdeklő államadónak kell 2000 frt, illetve 1500 frtnál kisebbnek lenni. És így azok, kiknek vidéken 1500 frt fizetésük van, már általános jövedelmi pótdó is fizetnek. Általános jövedelmi pótdó alól mentesek továbbá azok, kik az 1875 évi XXIX. t. cz. (és nem az 1875 évi XXII. t. cz.) szerint, mint családtagok vannak adóval megróva stb.

Tóthfalusi lelkész ur e lap 4 számában is foglalkozik az általános pótdóval, e cikkében is van több kisebb jelentőségű hibás értelmezése, de ezeknek helyreigazításától, tekintve hogy soraim hosszúra nyulnak, annyival inkább elállok, hogy a cikk a törvény általános intézkedésének megfelel és miután a törvénynek a kamat-teher vallomások helyes szerkesztésére vonatkozó részének példákkal való megvilágosítása hosszabb fejtegetést igényelne, bár megvallom, hogy az általános jövedelmi pótdóra vonatkozó törvénynek ez a része a legfontosabb és a kamat-teher vallomások helyes szerkesztésétől függ a pótdó helyes kivetése.

Ezekben kívántam röviden Tóthfalusi lelkész urnak sorait helyesbíteni, miután láttam, hogy cikkkiró ur lelkészársainak és a köznek is csak használni akart s hogy fejtegetésében itt-ott a tételes intézkedésekkel ellentétbe jött, az érthető mindenki előtt, ki bonyolult és nem egységes adótörvényeinket ismeri.

Sárospatak.

Dr. Szabó Sándor.

Az egyházkerületi takarékpénztár.

(Vége.)

Azért hát, ne fájjon a feje senkinek, hogy a 40 ezer lakóssal és a 12 14 pénzügyintézettel bíró Kolozsváron, a pénzt nem lehet biztosan elhelyezni: inkább azon kellene törődni minden jó kálvinista embernek, hogy *egyházkerületünk központjában annyi pénzt halmozhassunk össze, hogy a kereslet igényeinek és kívánalmainak, minden időben, készséggel megfelelhessünk.*

2. *Hogy kepe megváltási és egyéb alapjaink künn, a vidéken 8—10%-ot jövedelmeznek:* ez így, nagy általánosságban kimondva, *nem egészen áll.* Tudunk olyan egyházközséget, a hol 15—20%-ot is jövedelmeznek, de hát a hol ezek, *takarékpénztárilag* kezeltetnek, vagy legalább is nagy részük takarékpénztárban van? Ugyebár, ilyen helytt, ezekkel az alapokkal, *az illető takarékpénztárak csinálnak maguknak jó üzletet* s ők veszik el maguknak azt a különbözetet, mely a *betétkamat* és a *forgatási kamat* között, mindenütt fenáll. Mért ne tenné és tehetné el ezt a különbözetet az egyházkerületi takarékpénztár, mely minden jövedelmét *egyházi célokra* fordítja, míg azok a pénztárintézetek, melyeknél az ilyen alapok betéve vannak, egyházi célokra nem adnak *egyáltalán semmit?*

Aztán az az egyházkerületi pénzügyintézet *nem is úgy lesz szervezve*, a hogy *Zero* úr gondolja és állítja, hogy pl. az ő 14 ezer forintos kepe megváltás, alapja után, mely most évenként 1120 frtot jövedelmez, kapni fog 700 frtot, vagyis 420 frttal kevesebbet, mint eddig. Egyszerűen úgy lesz az az egész dolog hogy *Zéro* úr is, más *felküldi az összes értékeket*, vagy *kötelezvényeket* abba az egyházkerületi takarékpénztárba és *az adósok fizetni fognak*, költségeik után, *oda éppen annyit, mint a mennyit eddig fizettek*, csak hogy azzal a különbséggel, hogy oda aztán *pontosan* kell fizetni, nem mint a hogy a gondnokoknak szoktak. *Zéro* úr aztán és a *többiek is, innen fogják kapni járandóságukat*, természetesen a *kezelési költségek levonásával*, a mi, hogy *nem lesz 120 frt*, mint a mennyit *Zéro* úr számított, *azt előre is lehet gondolni.*

3. *Hogy aztán a nép a vidéki pénzügyintézetek 12—15%-os pénzére szorul:* ez *nem egészen bizonyos.* Jóhitelű ember a központtól is kapni fog pénzt, különösen, ha a pap a figyelmet oda irányítja. Egy levél, egy kis postaköltség és megvan minden, csak hogy a levélből ki ne felejtődjen a *kötelezvény*, vagy a *váltó*. A hol pedig ez az eljárás nem tetszik: alakítsanak *hitelszövetkezeteket*, melyek a pénzt 8%-ra adják s melyeknek *erdélyrészi központja*, néhány százezer forint befizetett alaptőkével, néhány hét múlva, biztosan megkezdni működését Kolozsvártn, Egyházkerületünk is, körülbelül 50 ezer frttal *üzlet-részes lesz benne* s így közvetve egyházi érdeket is szolgál, a ki a hitelszövetkezeteket pártfogásába veszi.

4. *A kegyes adományokat megteheti ezután is bárki.* Egyik-másik alap, ha Kolozsvárt kezeltetik is, azért az illető *egyházközség tulajdona* s ennek

a tulajdonnak szaporítása ezentul is kegyes, jóra való cél leendő, melynek szolgálata úgy a papnak, mint a híveknek javára és előmenetelére lesz. A *gondnokok* pedig — bár némi nemű jövedelemtől esnek el — de azért *csak örvendhetnek*, mert vállukról le fog esni a *felelősségnek nagy terhe* és el fog maradni az a *sok járás-kezelés is*, a mit eddig a kamatok begyűjtése érdekében végezniük kellett. Erőiknek javarészt ezután legalább *nemesebb és magasabb kötelességek* szolgálatában emészthetik fel és jobban utána nézhetnek az *egyházi tekvőségek és épületek* jókarban tartása s mentől jobban való jövedelmeztetése körül felmerülő kötelességeiknek.

Tenni való azért ezután is lesz elég mindenik egyházközségben, sőt éppen ez az alkalom szolgáltatja arra a lehetőséget, hogy pap és gondnok, ha nincs: *új mezőket és új tereket keressen*, a hol újabb megújab sikereket és eredményeket szerezhet és vivhat ki egyházközségének.

*

a) Az egyházkerületi takarékpénztár felállításának *veszélyes voltát a nagy versenynyel indokolja* *Zero* úr, melyre már az 1-ső pont alatt szinte megfeleltem. De még néhány megjegyzést ezen a helyen is teszek, mert mindaz, a mit mondok, a dolog érdemére tartozik.

Hogy Kolozsvártn, daczára a nagy versenynek, 5% mellett, *akár mennyi pénzt is* el lehet helyezni *biztosan*, az abból is látszik, hogy *az erdélyrészi hitelszövetkezetek központja minden üzletrészesnek 5% kamatozást ígér* s üzletrészt jegyezhet bárki *tetszés szerinti mennyiségben*, mert e hatalmas és biztos alapokon nyugvó, jótékony célupénz intézetnél, mintegy horoggal kell, hogy fogják az üzletrészeseket.

Azonkívül éppen Kolozsvárt indult meg a *Házépítő tisztviselők egyletének mozgalma*, mely ha életképesnek bizonyul, szintén biztosítani fog valamelyik vállalkozó pénzügyintézetnek 1—2 millió frt tőke után, 5—6% tiszta jövedelmet.

Kérdem, hogy vajjon, *kockázatos, kétségbeesett vállalatok volnának-e ezek*, ha a felállítandó takarékpénztár, feltéve, ha módjában állana, *akármi-lyik is belemenne?* Vagy kockázatos vállalat lenne-e az is, ha kölcsönösségi alapon, *tűz- és életbiztosítási intézeteket alapítana*, legalább az egyházi hivatalosak s esetleg népünk részére is, a mi pénz nélkül lehetetlen, de pénzzel lehetséges lenne? — Kockázatos és kétségbeesett vállalkozás volna-e, ha a *papi és egyházi tekvőségek felszerelésébe és mentől jövedelmezőbbé tételébe belemenne* és ezáltal a pénzelhelyezésnek egy *egészen új és ismeretlen útját* nyitná meg? Vagy ha azoknak az alapoknak a jövedelme terhére, egy 50 éves, 4½—5%-os kölcsönt venne fel s abból a *tevékenykepe régen vajdó kérdését egyetlen csapásra megoldaná?*

De nem folytatom, mert hiszen a *pénzelhelyezésnek és értékesítésnek*, a mostani világban, *annyi útja és módja van*, hogy azt elszámolni nem is lehet. Azonban ha nem volna is, lehet azt könnyen találni. Csak mi ne tudnánk megtenni annyit, hogy néhány százezer forintot biztosan elhelyezzünk?

b) Az az »alaposan elterjedt hit«, hogy *egyházkerületünk központjában, a magasabb pénzügyi-hoz tartozó operációkkal foglalkoznak*: nem válik szegényére senkinek. Itt is csak azt mutatja a *központ*, hogy ha ő vezetésre van hivatva, egy fejjel legalább ki kell hogy *magasodjék* a közönséges pénzügyiakkal foglalkozó emberek közül. Mert, hogy *közönséges pénzügyiakkal* mimagunk is foglalkozunk mindnyájan: *az elvitathatatlan tény*. Csak hogy a mi közönséges, mindennapi, megszokott, az nem tűnik fel senkinek, míg a magasröptű, nagyratörő lelkek nem mindennapi tervei nemcsak *az érdeklődést*, hanem még az *irigységet is* fel szokták maguk iránt kelteni. Sőt megtörténik, a minthogy meg is történt nem egyszer, hogy ha ezek a *tervek beválnak és sikerre vezetnek, még az irigység is elnémul s tapsoláshoz kezd minden tenyér*, de ha a siker *csak egyszer* is elmarad: akkor megtelik a *csúfolóknak széke* és a *bizalmatlanság arcul veri a legszentebb törekvéseket is*.

Emlékszünk még, hogy a sikerek napjaiban *so-kan voltak, a kik dicsőhymuszokat zengtek*; ma éppen azok így szólnak: »Veszélyes minden törekvés, mert „megerősíti azt az alaposan elterjedt hitet, hogy egyházkerületünk fő és alárendelt köz-igazgatási testületei szívesen foglalkoznak a magasabb pénzügyi-hoz tartozó operációkkal“.

c) Hogy a múlt évi *egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyve 220 ezer frt veszteséget mutat ki*: legyen hát igaz. De miért nem tetszett Zero úrnak megemlíteni azt is, hogy *ugyanezen közgyűlésen* arról is volt szó, hogy az ugynevezett »börzei manipulációk« vagy a »magasabb pénzügyi-hoz tartozó operációk«, *488 ezer frt tiszta nyereséghez juttatták*, 10 év alatt, *az erdélyi ev. ref. egyházkerületet*, mely összeg, abban az esetben is, *268 ezer frttal haladja meg a veszteséget*. Ez a 268 ezer frt pedig nem lett volna az egyházkerületé soha, *azok nélkül „a magasabb pénzügyi-hoz tartozó operációk nélkül“*.

„Ha a jót elvettük istennek kezéből, miért ne vennők el a rosztat is?“

Aztán azok »a szerencsétlen szállítási részvények«, melyekből az ig.-tanács — cikkiró szerint — 50 ezer frt árát megint vásárolt, — ha cikkiró az igazgató-tanácsi határozatot erre vonatkozólag olvasta, — pedig kellett, hogy olvassa, mert nagyon jól van értesülve mindenről, *200 frton vétettek darabonként, jöllehet börzei árfolyamunk 220 frt*, a miből nem az következik, hogy az igazgató-tanács a reá bízott vagyonnal *hűtlenül sáfárkodik*, hanem igenis az, hogy az igazgató tanács ezzel az ügylettel is, *5 ezer frtot szerzett az egyházkerületnek*, a mi akárhogy vesszük is a dolgot, mégis csak egy tekintélyes kis összegecske.

Külömben ajánlom, hogy a *szolgáknak kiadott talentumokról szóló példázatot* (Mát. 25. 14—30.) egy kissé olvassassa meg Zerc úr, s csak *azután próbálkozzék beülni* a minden élők és holtak felett *ítélkező bírói székbe*.

„A kinek van, annak adatik, a kinek pedig nincs, a miye van is, elvétetik“.

Ez a nagy igazság nemcsak a lelki életre talál, hanem alkalmazható a *földi vagyona* is s különösen a mi napjainkban, a mikor napról-napra bizonyossabbá válik előttünk, hogy a *pénzszerezésnek leg-egyszerűbb módja a pénz* s a kinek pénze nincs, az csak a legritkább esetben juthat vagyonhoz. *Rothschild*, a kinek pénze van, egy nagyobb kölcsön kibocsátásánál, *8—10 millió frtot szerez* s pedig csak *néhány óra alatt. Pénzügyintézetünk, takarékpénztáraink, bankjaink*, melyek mind *pénzzel* kezdték az életet, *pénzre pénzt* kaptak és halmoztak, úgy, hogy egyik-másik nagyobb pénzügyintézetünknek *most sokkal több a pénze*, mint a *mennyi pár száz évvel ezelőtt egész országunkban volt*.

Azért kell tehát az egyházkerületi takarékpénztári megalapítani, hogy a *szétforgácsolt kicsiny pénzerők*, melyeknek *így semmi jelentőségük nincs a pénzügyvilágban, tömörüljenek egy hatalmas pénzerővé*, és használják fel és élvezzék mindazokat az *előnyöket és jogokat, melyek a pénzügyvilágban, mintegy önként hullanak a nagy tőkékkel rendelkező intézetek ölébe*. „A hitel, a hitel — a mint Széchenyi mondá — ez az ország vagyoni haladásának és megerősödésének az alapja,“ nem lehet *egyéb a mi egyházkerületünké sem*. Hitele pedig csak annak van, a kinek *vagyona és pénze van* s ez is lehetőleg *egy csomóba* gyűjtve.

A tagosított birtokra, vajjon miért adnak sokkal nagyobb összeget, mint arra, a melyik kis darabokban szerteszét forgácsolva fekszik a határon?

Aztán, ha a kolozsvári pénzügyintézetek a mint a cikkiró állítja — a *kamat különbözeteiből csínálnak* maguknak, hatalmas összeköttetések révén. *nyereséget*, miért ne csinálhatna ilyen formán a mi egyházkerületi takarékpénztárunk is, miután azokat a hatalmas összeköttetéseket az is fel fogja keresni és minden bizonynyal meg is fogja nyerni? „Mert a kinek vagyon, annak adatik“.

Az egész intézménynek maga a *református papság örvendhet leginkább*, mert megszabadul a *falusi pénzkezelés összes nagy és nyomasztó terheitől*, a perlekedési, tárgyalási és végrehajtási kellemetlenségektől s *fizetését is*, a mennyiben azt ez alapokból kapná — nem részletenként s nem is a néptől, hanem *egyszerre és a központtól kapja*. Eképpen fogják kapni jövedelmeiket *az egyházak is*, melyek most nem egyszer hatalmas tőkék mellett, *pénzzavarral* küzködnek, mert az adósok nem igen szeretik rendesen fizetni a kamatot, kiváltképpen *ép-pen az egyházaknak*.

Még csak annyit jegyzek meg, hogy a mint a mult egyházkerületi közgyűlésen, illetékes helyről kijelenteni hallottam, *az a pénzügyintézet egy egészen külön álló szerv lesz az egyházkerület testében*, tehát szó sem lehet arról, hogy annak megalkotásánál »előléptetésekkel jutalmazzuk a központi közigazgatás terén érdemeket szerzett hivatalnokainkat«, — jöllehet én — véleményem szerint — *csak igazságos eljá-*

rásnak tartanám, hogy a *ki a Kevesen hív volt, többre bizassék ezután.**

Z. K. S.

Irodalom.

»*Idvesség útja*« a czime, azoknak a »szószéken tartott beszédeknek,« melyeket *ifj. Csire István* orczii (Somogymegye) ev. ref. lelkész adott ki, mint ifjúkori beszédei »kiválasztott példányainak« első kötetét. A 167 lapra terjedő kötet, mely pirossal szegélyezett lapjaival díszmunkaként kínálikozik a nem kényes ízlésűeknek, 20 beszédet tartalmaz. Átlag tehát egy-egy beszédre 8 oldal esnék, a mi az egyszerű falusi földmives hallgatóság előtt tartott predikációknak szokásos terjedelme. — Ám, az egyszerű végigforgatás meglep azzal, hogy e terjedelmet a kis nyolcadrét lapon is, alig egy-kettő éri el; ellenben van olyan, a mely nem egészen három oldalon 84 sorból áll, ily terjedelemhez illő alapossággal fejtegetve az adventi fontos evangéliumot: a megtérést. Nem kiméltük a fáradságot s kiszámítottuk, hogy a könyv 167 lapjából 72 üres. — Hátha rövidek, de velősök lesznek! Ezzel a gondolattal fogtunk olvasásukhoz, különösen miután az előszóban azt az önérzetes, kategorikus kijelentést olvastuk: »Eredeti gondolatok ezek. Ugy tudom: mástól nem vettem semmit«

Magas igényeket nem tápláltunk e munkával szemben, mely egy kezdő lelkésznek egyszerű falusi földmives hallgatói előtt tartott beszédeit tartalmazza, s mégis — már itt kimondjuk — csalódottan tettük le az elolvasás után. Hiszen igaz, jól tudjuk, hogy az egyszerű nép előtti predikációknak — mint a gyermekeknek — legháládatosabbak a történeti textusok. — Tudjuk, hogy itt az események közvetlensége, megkapó színezése kell, hogy vallásos hatást ébresszen. S mondhatjuk, ha van e predikációk egyik-másikában valami, a mi kellemesen érint: az ez; a helyzetnek egyszerű kedves rajza, az elbeszélések keresetlen, népszerű előadása. E tekintetben legsikeresebb a X. »A parázna nő.« Egy hangulatos kis történet. Szerző különös előszeretettel is viseltetik az ilyen textusok iránt. Predikációinak fele eféle természetű: bibliai történeteket magyaráz. Többnek mondanók, mint a mik, ha biblia-magyarázatoknak neveznök. Történet, tanulság, kövételre felhívás, a legtöbb helyen minden motivált buzdítás nélkül: ez az egész. — Egy csepp psychologia, a vallásos lélek mozgalmaiba való bepillantás mily mássokká tehetne volna e beszédeket! — De szerző a hol megkísérte ezt, ott is rendesen szerencsétlenül üt ki. Jézusnak a vádolók elpárolgása után a parázna nőhöz intézett szavaiból: »Senki sem vádol?... Én sem.

* Tisztelt munkatársunk e cikkéhez legyen szabad hozzá fűznünk még annyit, hogy az *összses* kepealapok bevonása, a hiveknél biztos elhelyezésben levő tőkék felmondása távolról sem volt tervezve. Az egyházkerületi takarékpénztár a kepealapoknak csak ama részére számít, mely különben is jelenleg is a vidéki takarékpénztárakban van elhelyezve. Ennek a résznek központi elhelyezését illetőleg már boldog emlékü Nagy Péter püspök idejére vezethető vissza a nyomok. Tulajdonképpen arról van szó, hogy a kepealapok itt ne pusztán betétek, de részvények legyenek, a részvények minden előnyével, a nyereségben részesülés minden illetékes igényével.

Szerk.

Többé ne vétkezzél!« azt olvasni ki, hogy »bocsánatról, vigasztalásról, megnyugtatósról szó sincs, az Idvezítő itt kevés szavu és rideg...« bizony aligha szerencsés lélektani magyarázat! Valamint az a felfogás sem, mely a kétkedő Tamásra, az iskariothi Judásra alkalmazni szokott patriotisztikus rajongást viszi át, hogy ebből magyarázza kételkedését. S még tanulságai is oly alantjárók, közönségesek: így különösen az »Adót kell fizetni« és »Ne váljunk el« cziműekben, mely utóbbi az Abraham és Lóth elválása esetéhez kapcsoltan a felett kesereg, hogy »átok fogta meg a magyart, mert az soha össze nem tart.« S mit szólnunk az olyanról, mint az »Alamizsnakezelők választása,« a mely a Csel. VI. 1—7. alapján arra a konkluzióra jut, hogy »a képét meg kell váltani.«?!

Az egész kötetben némi elismerésre az I. és VII. számuk számíthatnak. Ezek legalább predikáció formák. Az utóbbi az »Általános emberszeretetről,« az első egy antisocialis jellegű, a könyörülő és támogató szereteten alapuló keresztyén szocializmusról szól. II. Kor. VIII. 13—14. találó textus alapján.

Nem tudom azonban eléggé kifogásolni a XII számot, melynek czime: »Pál hitvallása.« Csel. XXIV. 14—16. alapján *a felekezeti türelemről* tárgyal s a más felekezetűek iránti türelemre és mérsékletre ily indokolással int: *Minden vallásfelekezet értelme és útja lehet igaz és idvességre vezérő, hogy melyik inkább az — nem tudhatjuk.* Ilyent egy gyülekezet papjának szájából, egy kálvinista predikátortól hallani: ez talán mégis csak sok a »türelemből«! Mert hát jól van, azt értem, hogy pápista atyánkfait nem követjük arra az útra, hol kárhozottnak nyilvánittatik mindenki, ki nem az ő egyházuk tagja, sajnálattal és csüggetegen ugyan, de még abba is bele törődném, hogy akadnak még papjaink között is, kik kálvinista hittudatunk abszolút üdvbizonyosságát nemcsak, hogy igazolni nem tudják, de nem is érzik: hanem, hogy odáig sülyedjünk, hogy még relativ előnyét se érezzük, hogy még legalább ennek kimutatását és igazolását még csak meg se is kísértük: ez már oly sülyedés, a mi ha általános volna, egyértelmű volna megpecsételt halálos ítéletünkkel. Ugyan hová lett »a hegyeket mozditó hit,« hol van Pál apostol meggyőződése, mely kétszeres átkot tud mondani minden más evangéliumra — a mi nincsen! — mint a mit ő hirdet, hol a Kálvin üdvbizonyossága, mely őt a decretum minden horribile volta daczára arra vitte, hogy a predestináció-tanában megingathatatlan alapokra: Isten végzésére alapította az üdvösséget?! — S kérдем a szerzőt: ha egy szép napon hivei előállának, hogy más felekezet egyházába akarnak áttérni, mivel tudná indokolni a marasztást?

Valóban megdöbbenő jelenség volna, ha ez a theologiai képzettséget nélkülöző, de még a vallásos meggyőződés hiányát is eláruló kulináris felfogás általános lenne. Örömmel teszek vallomást, hogy az első eset, hogy református pap tollából ilyet olvasok, — remélem, hogy az utolsó is! — Ime hová visz a száraz moráлизálás, ime hová jutunk szilárd hittudat nélkül! Mit ér ime, ha százszor esküszik is valaki a Kálvinizmus predestináció-tanára, ha lelkét, lényegét, szellemét magában nem hordozza, ha csak betüre esküszik?! Mit ér a »sola fides salvifica,« ha az —

csak mormolt, meg nem értett tan s főleg soha nem tapasztalt hitélet!?

Nem, nem, ez nem mehet így! Bajainkra, sebeinkre kiméletlenül, tartózkodás nélkül rá kell mutatni, — ha gyógyulni akarunk.

Az »édes anya,« kinek szerető fia ez első irodalmi zsengejét ajánlotta, ne vegyen tudomást e sorokról; de a fia, az ne szégyenelje venni mástól. Ha vévén, magáéva teszi, feldolgozza a vett anyagot: lehet, hogy még adhat valami jót. S ne is »siessen oly nagyon a munkálkodással,« legalább irodalmilag, inkább vegye fontolóra a jó Horatius tanácsát:

Nonum primatur in annum!

Nagy Károly.

Különfélék rovata.

Az ev. ref. tiszántuli egyházkerület Szathmáron tartott egyházi értekezleti közgyűlésének Emlékkönyve megjelent és a napokban szét is küldetett. Most csak jelezni kívántuk ezt, mert a rendkívül tartalmas vaskos füzetéről bővebben kívánunk közelebről referálni

A pápaság erkölcsi romlottságának bírói ítéletben való konstatálása. Olvasóink még annak idején értesülhettek a hirhedt Canisius-encyklikáról, mely nagy vakmerőséggel tör a reformatiora s az erkölcsi elvadásokat a reformatioval kötni össze nagy kegyes buzgósággal iparkodik. A Canisius-encyklika e támadásával szemben egyik würzburgi lap (Neue bayrische Landeszeitung) cikket közöl s e cikkben kimutatja, hogy az erkölcsi süllyedés meg volt már a reformatio előtt és pedig legnagyobb mértékben Rómában, a pápai udvarban volt meg. Kimutatja továbbá e lap, hogy a reformatio éppen az erkölcsi süllyedésből való kiemelkedés vala s erkölcsi erejével jótékonyan hatott magára a pápaságra is. A reformatiot megelőző idők pápáinak erkölcsi mivoltát a nevezett würzburgi lap professor dr. Langennek egy theologiai szemlében megjelent tudományos közleményével illusztrálja. A dr. Langentől vett idézetekben a würzburgi városi hatóság botrányt látott s a szerkesztőn száz márka pénzbírságot rendelt fölvetetni. A szerkesztőt azonban az esküdtbírótság, hová az ügy került, fölmentette és pedig többek közt azzal az indokolással, hogy az illető cikknek a pápai udvar erkölcsi romlottságára vonatkozó állításai *a történelmi igazságot tartalmazzák* s a történelmi igazságok megírása nem törvénybe ütköző cselekedet.

A nazarénusok a honvédelmi miniszterhez folyamodtak s kéreimezik, hogy a fegyverviselés alól fölmentessenek s katonai esküre ne köteleztessenek. A honvédelem megtagadása ez és pedig hivatkozással Jézus szavaira. Ime, itt is egy sekta, melynek a kereszténység nem evangéliumi *erő*, de az az ismeretes és hirhedt biblikus tudakosság.

A szeretetház sorsjegyeire vonatkozó s több oldalról vett tudakozódásokra válaszolólág értesíteni kívánjuk itt az illetőket, hogy a sorsjegyek huzása elnapoltatott. A huzás napja majd közhírré lesz téve. A huzás eredményéről pedig annak idején a hivatalos nyeremény jegyzék fog fölvilágosítást adni.

Egyházkerületi képviselők az udvarhelyi egyházmegyéből: Somogyi István, nagykükküllőmegyei alispán, Ugron Zoltán, Jakab Albert, Biró András, Biró

Áron. Herepei Árpád, bányanagy (kéthelyen: az etédi és sófalvi körben választva meg) és a tanítók részéről: Sándor Lajos.

Az orbai egyházmegyében egyházkerületi képviselőkké választattak: Bodor János, Veres Károly lelkészek és Péter Antal polg. isk. tanító.

Tudósítónk, ki e választási eredményt velünk közleni szives, egy kérdést is vet föl. A kérdés ez: »egyk választóköribe négy egyházköztség van beosztva. Ezekből kettő — 1075 lélekszámmal — N. N.-re szavazott; a harmadik egyházköztség — 2790 lélekszámmal — X. Y. ra adta szavazatát. A negyedik egyházköztség nem szavazott. Már most az a kérdés, hogy az 1075 lélekszámmal bíró két egyházköztség két szavazata képezhet-e döntő többséget a 2790 lélekszámmal bíró egy egyházköztség egy szavazatával szemben?« E kérdésre tudósítónk is igennel felel. Helyes. A választó körök egyházmegyéenként lélekszám szerint. — és pedig ötezer lelket véve a választó egységek alapjául, — vannak kikerekítve. De e körökön belül a szavazás joga az egyházközségek presbyteriumát, avagy képviseleti közgyűlését illeti meg. A választó egység tehát az ötezer lelket számláló kör, a szavazó egység pedig a presbyterium. Természetes, hogy a választásnál csak azok jöhetnek számításba, a kiknek szavazati joguk van. Szavazati joguk pedig csak a presbyteriumoknak van. Az egyik egyházközségben a lélekszám lehet ezer, a másikban kétezer. Mindegy; mert a kétezernek éppen ugy nincs szavazati joga, mint az ezernek. Már pedig a választás eredményére azok folynak be, kiknek szavazati joguk van s nem azok, kiknek szavazati joguk nincs, akár többen, akár kevesebben legyenek is ezek. Szavazati joguk csakis a presbyteriumoknak (és képviselet) lévén, természetes, hogy csakis a presbyteriumi szavazatok jöhetnek számításba. A presbyteriumok szavazatai aztán viszonylagos többséggel döntenek. A szavazatok egyenlősége esetében pedig sorshuzás dönt. Arról értesít továbbá tudósítónk, hogy az egyik presbyterium nem szavazott. Hogyan? Mi nem tudunk jogot köteletség nélkül gondolni.

Az »Útasítás« gondoskodott arról, hogy kiválólag érdemes embereink egyházkerületi közgyűlésünknek még akkor is tagjaivá lehessenek, ha egyetlen kör sem választotta meg őket. Az 51. §. az egyházkerületi közgyűlés tagjait sorolván föl *i* alatt így szól: »Azok a rendkívüli érdemeket szerzett férfiak, a kik az egyházmegyék vagy kollegiumok ajánlatára a kerületi közgyűlés által titkos szavazás útján tagul megválasztotnak« — t. i. az ilyenek is egyházkerületi tagok.

Hivatalos rész.

80—1898.

MEGHIVÓ.

A kézdi ev. ref. egyházmegye f. évi márczius hó 2-án, d. e. 10 órakor kezdődőleg. K.-Vásárhelyt a városháza dísztermében rendkívüli egyházmegyei közgyűlést tart, melybe annak m. tt. tagjait meghívom.

Tárgyak: 1. A mélt. ig. tanács 5366—1897 sz. a. kelt határozatának kihirdetése. 2. Azon esetben, ha az ellenfelebbezés nem jelentetik be, az elrendelt újabb tisztujítás megtartása: esperes, főjegyző, közügyigazgató, számvevő, egyházmegyei és orsz. gyámintézeti pénztárnok, három világi, egy egyházi köztörvényszéki bíró, nyomtatványkezelő és levéltárnok, a kandidáló bizottságba két rendes és két póttag választása. Ezeken kívül az orsz. közalap és gyámintézeti bizottságba két-két tag választandó.

Léczfalván, 1898. febr. 14-én.

Zoltáni Elek,
esperes.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre 6 frt.
félévre 3 frt.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Egyházkerületi papi értekezletünk.

Kezemben a tiszántúli (Debreczen) egyházkerület egyházi értekezlete 1897. szeptember hó 21-én Szathmáron tartott közgyűlésének »Emlékkönyve«. Forgatgatom, olvasgatom. Édes öröm s kimondhatatlan jóleső melegség, a legnemesebb büszkeség tölti el lelkemet. Mily lelkesedés, mily buzgóság vallásunkért, egyházunkért! Fentartása, építése, terjedése, diadala érdekében mily nemes szívek dobognak, mily komoly elmék dolgoznak! Mennyi nagy eszme, tartalmas gondolat, mennyi nagy horderejű, jövőre kiható, megvalósulásuk által új korszakot alkotó kérdés! Minő határozott és erélyes lépés egyházi életünknek, ha nem is épen kátyuba rekedt, de bizony-bizony lassan vánszorgó szerének gyorsabb haladásra indítására! És minő megfontolt bölcs mérséklet a javaslatokban. Innen a fehér lapról, a néma betűkből is szinte árad a lelkesedés. Így a betűk. Hát még az élőszó, a melyből sugárzik a szív melege, a meggyőződés ereje, a lelkesedés lángja, a buzdítás tüze! Ki tudná megmérni ez értekezlet hatását arra a jelen volt 300 papra és tanárra s kálvinista egyházunk ügyei iránt érdeklődő, buzgó résztvevő közönségre?! Ez értekezlet minden egyes mozzanatában össze dobbantak a szívek, szárnyat kaptak a lelkek, az erős megacézódott, a gyenge megerősödött, a csüggedő föl-lelkesedett, a közönyös megtelt buzgósággal,

Az alföldi nagy egyházak papjai megújult lelkesedéssel tértek haza a sokoldalu nagy és nehéz feladatok teljesítésére s a felvidékiek is még több önmegtagadással a munka s szegénység terheinek hordozására. Főként nagybecsű szellemi kincset vittek haza magukkal,

hogyan a jövő értekezletig belőle táplálkozzanak s minden bajtársi kézszorításban, baráti ölelésben egy szent fogadalom pecsétje volt: hűtlenek hivatásunkhoz, méltatlanok testületünkhöz nem leszünk! És drága kincset hagytak cserébe a szíves vendégszeretetért a házigazda egyháznak is, midőn az impozáns testület rokonérzelme, erős egyháziassága, hitéhez és egyházához való szilárd ragaszkodása felidézte az egyházközség dicső tradícióit, azokat a nagy jelentőségű eseményeket, melyek a magyar kálvinista egyház történelmében Szatmár nevéhez kapcsolódnak s ez által élénkebbé tette jelen s jövő hivatásának tudatát, hogy legyen az evangéliumi világosságnak, a protestáns szabad gondolkozásnak védője, hirdetője, terjesztője, bátyája az ellene irányult ostrommal szemben.

Nem voltam jelen ezen a gyűlésen; nem mostani személyes tapasztalatokról, benyomásokról adtam számot. De mégis így volt, így kellett ennek lenni! Hiszen ebben a közösség érzetének, nyilvánulásának, áldásának pszichológiai törvénye nyilvánvaló. Tudom így volt, így kellett ennek lenni! Hiszen így volt ez velünk is amaz emlékeztető napon — Maros-Vásárhelyt.

Minő gyönyörű auspiciumok közt tartottuk meg az alakuló — első gyűlést! Minő feledhetetlen emlékekkel, nagy reménységekkel osztottunk szét! Már az első gyűlés fényes tanubizonyosságot tett lelkesedésünkről, papi karunk közszelleméről, szellemi súlyáról. Mi lesz, ha ezek az elhanyagolt, ápolatlanul is ily impozáns tényezők rendszeres gondozásban, fejlesztésben részesülnek?! A gondozásra megválasztottuk a táborkart, intézkedtünk a munka fel-

osztásról, kijelöltük a tevékenység célját, kereteit, eszközeit, elemeivé, szerveivé tettük a már meglevő egyházmegyei értekezleteket és — a legjobb reménységgel búcsuztunk el egymástól — a viszontlátásra!

És e sokat ígérő kezdetnek immár ide s tova négy esztendeje. Négy esztendeje, hogy folytatását — várjuk.

(Vége következik.)

Nagy Károly,
theol. tanár.

Adatok az erdélyi protestáns papok egyrészének memorandumához.

Ismeretes dolog, hogy Seps-Szentgyörgyön 1897. decz. 7-én több erdélyi protestáns pap, főként református és unitárius pap, értekezletet tartott. A megjelentek Kis Lajos étfalvi lelkészt választották meg elnöküknek. Kis Lajos az értekezleten beszámol az addig történekről. Az előértekezlet által készített ez értekezleten bemutatott határozati javaslat elfogadtatik azzal a kiegészítéssel, hogy ne csak a miniszterelnök és kultuszminiszter kerestessék meg egy-egy memorandummal, de terjesszessék be egy-egy memorandum az összes kormányhoz, az országház elnökéhez és magához az országgyűlési házhoz is. Továbbá memorandum határozatitik fölterjesztetni Szász Domokos ev. ref. püspökhöz, Ferencz József unitáris és Zelenka Pál lutheránus püspökökhöz. Az értekezleti kátározatok végrehajtására végrehajtó bizottság küldetik ki. Határozatba megy azután, hogy a memorandumokat az illetőknek küldöttség adja át s ez a küldöttség megválasztatik. Az értekezlet azt is kimondja, hogy azon esetben, ha a püspökök a küldöttség vezetését el nem fogadnák, akkor a küldöttség maga válaszszon magának vezetőt s a memorandumokat illetékes helyükre így is eljuttassa. Ha pedig a kormány az így megbízott küldöttséggel szemben elutasító magatartást tanúsítana, avagy pedig a küldöttség kérelmének tényleges fogantja nem lenne, erre az esetre az értekezlet felhatalmazza a küldöttséget, hogy egy memorandummal király Ő felsége színe elé járuljon. A küldöttséghez csatlakozásra a magyarországi papok is fölhivatnak. Ez a sepsiszentgyörgyi értekezletnek a jegyzőkönyvből vissza tükröződő képe.

A küldöttség, mint a lapokban olvassuk, f. hó 16-án a miniszterelnöknél, kultuszminiszternél s a parlament elnökénél meg is jelent, ügyét előadta s így a jelen idő egyházpolitikai történetének egy episdja véget ért. A sepsiszentgyörgyi értekezlet *célja*: a mi célunk is. Óhajtjuk, hogy lelkészeink fizetése 800 forintra kiegészítettessék és a terményfizetés megszűnjék. Ez a cél állami érdek is. A sepsiszentgyörgyi értekezletnek a célban igaza van. De miért kellett az igazságnak mellékútra lépnie? Az egész mozgalomnak csak idealjával érthetünk egyet, de realis ténykedéseivel éppen nem. Az értekezlet s küldöttsége mellőzi eljárásában a törvényes kereteket, kiszakítja magát egyházunk szervezetéből és úgy bolyong. Az egyházi szervezet által kijelölt útakról letérnünk nem szabad; de ez egyenes úton, az egyháziilag törvényes keretekben aztán igazunkat teljes

lelkesedéssel vihetjük a cél felé. Hiszen, igaz, a szegénység, a szükség, a nyomor s egy francia közmondás szerint »tout comprendre c'est tout pardonner« s e közmondás az értekezleti papokra alkalmazva ezt jelenti: ha felfogjuk helyzetüket, akkor meg is bocsátjuk nekik e lépésüket; mindazonáltal a sepsiszentgyörgyi értekezlet eljárását s ez eljárással egyházi szervezetségünkön ejtett csorbát mélyen sajnálunk kell. A mi föltétlenül egyházas álláspontunkról nézve, ez eljárás, csak más alakban, de ez is — sektáskodás.

Határozottan nem helyeseljük a főtiszteletű Püspök urhoz intézett iratot. Ez irat sérelmeket sorol föl s a panasza átesap a vádba, a méltatlan vádba. Ez irat hangja szenvedélyes, a szó is, a kifejezés is. Majd a szocializmussal fenyeget. Az elkeseredett ember önuralomvesztése ez. Ha valakinek igaza van, emelje magát az igazságot minél magasabbra, minél inkább saját személye fölébe: így érezteti az igazság ellenállhatatlanul a maga erejét. Az igazságot illeti a fennszó, a személyt pedig az önmegtagadás. Ellenkező esetben a legszentebb igazság is csak közönséges perlekedővé lesz. Mi sem tagadjuk, hogy az államtól érzéket várunk egyházunk iránt és pedig ez egyháznak nem gazdagsága, hataha s külső tekintélye, de nagy szolgálatai czimén. És éppen most, mikor ügyünket a jelenlegi kormány az ő gondjaiba vette, ajkainkon az elismerésnek is meg kell szólalnia. Mi hisszük, hogy majd a törvényben azok a fogatkozások sem lesznek meg, melyek még kétségkívül meg vannak a lelkészi fizetések kiegészítéséről szóló törvényjavaslatban. Minket azonban leginkább azok a vádak botránkoztatnak meg, melyekkel e fölterjesztés egyházi főhatóságunkat bántja. Ezek a vádak, hozzánk illő nyíltsággal mondjuk, igaztalanok, méltatlanok. Mi látjuk a tettek egész sorát, melyekkel egyházi főhatóságunk a lelkészek helyzetét már javította, mi látjuk a fáradhatlan gondot, tevékenységet, melylyel egyházi főhatóságunk lelkészeink és népünk sorsán még szakadatlanul javítani akar. Nem vád, de hála kell ide. Magunk is tagja vagyunk az erdélyrészi lelkészi karnak; de ez irat vádja nem a lelkészi kar szava. Ez irat szerkesztőinek az egyházi főhatóság ellen emelt méltatlan vádjait elfogja ítélni e lap minden olvasója. A szóban forgó iratot itt közöljük is:

Méltóságos Főtiszteletű Püspök Ur!

A Méltóságos Főtiszteletű Püspök ur előtt ismeretes a protestáns papság szegénysége és nyomora; ismeretes az elavult terménybeli fizetésnek az az átkos módszere, a mely nem csak hogy igazságtalan, hanem a mellett a lelkész és hivei közt a szégyenletes civakodásnak kiapadhatlan forrása is. Mindezek ismeretese a Méltóságos Főtiszteletű Püspök ur előtt és hihetőleg ismeretese az ezekből fakadó ama szomoru következmények is, a melyek bizonyára protestáns anyaszentegyházunk romlását fogják eléidézni, még pedig sokkal hamarabb, mint a hogy képzelni lehetne.

A napról-napra mind jobban-jobban reánk nehezülő elbirhatlan nyomor; az egyháztagok hatványozott mértékben növekedő elégtelenségének föl-föl zugó vészes moraja és a hitfelekezetnélküliség hódító szellemének az egyháztagok lelkében előbbre meg előbbre hatoló győzedelmi diadala: már régebb idő óta mély megdöbbenései és szomoru csüggetésséggel töltötte el önmagunk és anyaszentegyházunk jövője felett aggódó lelkünket. Szomoru csüggetettségünkben a magas kormánytól és a prot. anyaszentegyházunk főhatóságaitól vártuk és reméltük a szabadító intézkedést, azonban várakozásunk mindeztideig hiába való volt.

A magas kormány nemhogy segített volna rajtunk, hanem gyakran e helyett kicsinylőleg mellőzte és vérig sértette papi testületünket. Merthogy a sok közül csak egyet-kettőt említsünk fel: vajjon velünk szembe nem szándékos elmellőztetés volt-e az, midőn a kormány az 1896-ik évben a 400 frton alóli fizetéssel bíró tanítóknak ingyenes utazási engedélyt adott az országos kiállítás megtekintésére, ebben kedvezményben, pedig prot. papi testületünknek egyetlenegy tagját sem részesítette, még azokat sem, a kiknek fizetésük nem érte el a 400 frtót. És vajjon nem a legmagasabb fokú sértés volt-e az a prot. papságra nézve, midőn a múlt év elején, a költségvetés tárgyalása alkalmával, a kormány előadója a polgári anyakönyvvezetők kvalifikációjáról beszélve az országházban, az ország színe előtt szóról-szóra ezt mondotta: »kijelentem, hogy az anyakönyvvezetők, a körjegyzők, általában úgy, mint egyenkint sokkal magasabb kvalifikációval és intelligenciával bírnak, mint azok a közegek, a melyek eddig a hitfelekezeti anyakönyveket vezették«. Igaz hogy a kormány az ilyenmő elmellőztetések és sértetések mellett anyagi segélyben is részesítette papi testületünket, csakhogy ez a segély olyan csekélység volt mind ez ideig, hogy még nem is jöhet szóba, s nem is volt egyéb, mint nyomoru koldus alamizsna. Mert vajjon nem csekélység-e egy intelligens embert 30, 40, 50 frttal segélyezni akkor, midőn 2—300 frt fizetésen tengődik és a midőn nem alamizsnát kér, hanem tisztességes munkájának kiérdemelt díját várja és vajjon egy önérzetes papi ember 30, 40 frt segély után kinyújthatja-e kezét a szegényn lealázó érzete nélkül?!

Prot. anyaszentegyházunk főhatóságairól sem mondhatjuk el, hogy papi testületünk anyagi helyzetének a javítása érdekében valami erőteljes akciózt fejtett volna ki, pedig köztudat, hogyha pap nincs, egyház sem lehet. Ellenkezőleg, fájdalommal kellett tapasztalnunk, hogy a kormány által a szegényebb sorsu papok fizetésének emelésére kiutalt államsegély jelentékeny részét, egyik-másik főhatóságunk rendeltetése céljától elvonva, idegen célokra fordította. Most közelebbről is papi fizetésünk rendezése tárgyában megindított országos mozgalmunk folyamán sajnosan kellett tapasztalnunk, hogy míg a legtekintélyesebb politikai napi lapok hálára kötelező jóakarattal támogatták törekvéseinket, addig egyházi lapjaink még tudomást sem vettek mozgalmunkról s a melyek erről megemlékeztek, azok is inkább csüggesztettek, mint bátorítottak. Egyházi hatóságainknak fizetésünk rendezésére irányuló egyetlenegy kimagasló intézkedése, az az ismeretes kérelem, a melyet a reformátusok konventje a Tisza Kálmán ő exelenciájára indítványára adott volt be az országgyűléshez. Ennek a kérelmezésnek sem volt még mindezideig és nem is lesz ezután is semmi eredménye. Mindjárt két éve lesz már, hogy ez a kérelem az országgyűléshez beadatott és még maig sem intéztetett el; még csak meg sem válaszoltatott, hanem elintézetlenül ott hever még most is valahol az irathalmazok tömkelegében és meglehet, hogy ott fog heverni örökre. Kár is volna elévenni, hiszen nem is sürgeti, nem is tudakozza senki.

Ha illetékes gyűléseinken anyagi helyzetünk javítása néha-néha szóba jött is, de akkor is gyűlésről-gyűlésre, bizottságról-bizottságra utasítottatott s így egyik évről a másikra áttusoltatott.

Egy szóval minden vádaskodás nélkül elmondhatjuk, hogy a szegényebb sorsu protestáns papokon sem a polgári,

sem az egyházi állam nem segített semmit, úgy hogy a protestáns papság mindezideig egészen magára volt hagyatva.

Elhagyatott helyzetünkben, nyomasztó körülményeink kényszerítő hatása alatt, kénytelenek voltunk a hivatalos egyház kikerülésével ugyan, de annak tudomásával a cselekvés terére lépni. Így jött létre az ismeretes sepsi-szengyörgyi országos értekezet, a melynek határozatairól kimerítő ismertetést nyújt a 7. jegy alatt tisztelettel ide mellékelt jegyzőkönyvi másolat.

Országos értekezletünk határozatilag kimondotta, hogy erdélyrészi prot. püspökeink felkérendők anyagi helyzetünk javítására irányuló törekvéseink támogatására, fizetésünk 800 frt. minimumig való kiegészítésének és a termény fizetés eltörlésének az eszközzésére. Országos értekezletünk azt is határozatilag kimondotta, hogy egy küldöttség által memorandumot fog a magas kormányhoz beterjesztetni s a küldöttség vezetésére az erdélyrészi prt. püspököket fogja felkérni.

Ezen határozatok értelmében alázatos tisztelettel kérjük a Méltóságos főtisztelendő Püspök urat: méltóztassék nagyrabecsült személyének és magas hivatalos állásának tekintélye által odahatni, hogy a magas kormány fizetésünket még ebben az évben 800 frtra kiegészíteni és terménybeli fizetésünk pénzértékre való változtatását eszközölni kegyeskedjék. Arra is alázatos tisztelettel kérjük, hogy méltóztasson küldöttségünknek a magas kormányhoz leendő vezetését elvállalni s ebben a tekintetben aláírt elnökség útján rendelkezni. Küldöttségünkhöz magyarországi lelkészársaink közül is számosan fognak csatlakozni, s ezekre való tekintetből küldöttségünk febr. közepe tájatt fogja a memorandumot a magas kormánynak átnyújtani.

Vétkes mulasztást követnénk el, ha ez alkalommal fel nem hívnók a méltóságos főt. Püspök úr becses figyelmét arra a küszöbünkön álló két nagy veszélyre, mely a hitfelekezet nélküliségnek s evvel kapcsolatosan a szociális-musnak vonzó és hódító erejében van s mely mozgalmunkkal nagyon is szoros viszonyban áll. Ez a két rémes alak rohamos megsemmisítésével fenyegeti nemcsak prot. anyaszentegyházunkat, hanem hazánkat és nemzetünket is. Ez a két rémes alak sokkal veszedelmesebb és már sokkal közelebb van hozzánk, mintsemhogy az azok ellen való védekezést még csak napokkal is tovább lehetne halasztani. Ez a védekezés pedig nem egyébben, mint jogos követelésünk kielégítésében, az az fizetésünk 800 frtra való kiegészítésében és a termény fizetés eltörlésében állhat csak, itt semmi egyéb nem segít és nem használ.

Ezzel a kijelentésünkkel kapcsolatosan arra a kérdésre is meg kell felelnünk, hogy mi fog következni akkor, ha a prot. papságnak most már az egész országban folyamatosan levő mozgalma lejárt?

Mielőtt e kérdésre felelnénk, szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy a magyar prot. egyháztagok ismerik az 1848. XX. t.-cikket s ennek szellemében azt várják, azt remélik, hogy mint a szász egyháztagok helyett, úgy helyettük is az állam fogja a papot fizetni és ők éppen úgy mentve lesznek a papi fizetés súlyos terhétől, mint a hogy többé-kevésbé mentve vannak jelenleg a dézmakárpótlásos egyház-községek tagjai. Ennek a reményünknek a valósulását a prot. papság mozgalmától várják.

És ha a magas kormány a prot. egyháztagoknak ezt a reményét valóra váltja; ha a prot. papság jogos kérését teljesíti és a prot. papságot is, mint az államnak többi hű

osztásról, kijelöltük a tevékenység célját, ke-reteit, eszközeit, elemeivé, szerveivé tettük a már meglevő egyházmegyei értekezleteket és — a legjobb reménységgel búcsuztunk el egy-mástól — a viszontlátásra!

És e sokat ígérő kezdetnek immár ide s tova négy esztendeje. Négy esztendeje, hogy folytatását — várjuk.

(Vége következik.)

Nagy Károly,
theol. tanár.

Adatok az erdélyi protestáns papok egyrészének memorandumához.

Ismeretes dolog, hogy Seps-Szentgyörgyön 1897. decz. 7-én több erdélyi protestáns pap, főként református és unitá-rius pap, értekezletet tartott. A megjelentek Kis Lajos étfalvi lelkészt választották meg elnöküknek. Kis Lajos az értekez-leten beszámol az addig történeteikről. Az előértekezlet által készített ez értekezleten bemutatott határozati javaslat elfogadtatik azzal a kiegészítéssel, hogy ne csak a miniszter-elnök és kultuszminiszter keressék meg egy-egy memo-randummal, de terjesztessék be egy-egy memorandum az összes kormányhoz, az országház elnökéhez és magához az országgyűlési házhoz is. Továbbá memorandum határoztatik fölterjesztetni Szász Domokos ev. ref. püspökhöz, Ferencz József unitárins és Zelenka Pál lutheránus püspökökhöz. Az értekezleti katórozatok végrehajtására végrehajtó bizott-ság küldetik ki. Határozatba megy azután, hogy a memo-randumokat az illetőknek küldöttség adja át s ez a kül-döttség megválasztatik. Az értekezlet azt is kimondja, hogy azon esetben, ha a püspökök a küldöttség vezetését el nem fogadnák, akkor a küldöttség maga válaszszon magának vezetőt s a memorandumokat illetékes helyükre így is el-juttassa. Ha pedig a kormány az így megbízott küldöttséggel szemben elutasító magatartást tanúsítana, avagy pedig a küldöttség kérelmének tényleges fogamatja nem lenne, erre az esetre az értekezlet felhatalmazza a küldöttséget, hogy egy memorandummal király Ő felsége színe elé járul-jon. A küldöttséghez csatlakozásra a magyarországi papok is fölhivatnak. Ez a sepsiszentgyörgyi értekezletnek a jegyző-könyvből vissza tükröződő képe.

A küldöttség, mint a lapokban olvassuk, f. hó 16-án a miniszterelnöknél, kultuszminiszternél s a parlament elnö-kénél meg is jelent, ügyét előadta s így a jelen idő egyház-politikai történetének egy episodja véget ért. A sepsi-szentgyörgyi értekezlet *célja*: a mi célunk is. Óhajtuk, hogy lelkészeink fizetése 800 forintra kiegészítettessék és a terményfizetés megszűnjék. Ez a cél állami érdek is. A sepsiszentgyörgyi értekezletnek a célban igaza van. De miért kellett az igazságnak mellékútakra lépnie? Az egész mozga-lomnak csak idealjával érthetünk egyet, de realis ténykedé-seivel éppen nem. Az értekezlet s küldöttsége mellőzi el-járásában a törvényes kereteket, kiszakítja magát egyházunk szervezetéből és úgy bolyong. Az egyházi szervezet által kijelölt útakról letérnünk nem szabad; de ez egyenes útakon, az egyházilag törvényes keretekben aztán igazunkat teljes

lelkesedéssel vihetjük a cél felé. Hiszen, igaz, a szegénység, a szükség, a nyomor s egy franczia közmondás szerint »tout comprendre c'est tout pardonner« s e közmondás az értekezleti papokra alkalmazva ezt jelenti: ha felfogjuk helyzetüket, akkor meg is bocsátjuk nekik e lépésüket; mindazonáltal a sepsiszentgyörgyi értekezlet eljárását s ez eljárással egyházi szervezettségünkön ejtett csorbát mélyen sajnálnunk kell. A mi föltétlenül egyházas álláspontunkról nézve, ez eljárás, csak más alakban, de ez is — sektáskodás.

Határozottan nem helyeseljük a főtiszteletű Püspök urhoz intézett iratot. Ez irat sérelmeket sorol föl s a panas-z átesap a vádba, a méltatlan vádba. Ez irat hangja szenve-délyes, a szó is, a kifejezés is. Majd a szocializmus-sal fenyeget. Az elkeseredett ember önuralomvesztése ez. Ha valakinek igaza van, emelje magát az igazságot minél maga-sabbra, minél inkább saját személye fölébe: így érezteti az igazság ellenállhatatlanul a maga erejét. Az igazságot illeti a fennszó, a személyt pedig az önmegtagadás. Ellenkező esetben a legszentebb igazság is csak közönséges perlekedővé lesz. Mi sem tagadjuk, hogy az államtól érzéket várunk egy-házunk iránt és pedig ez egyháznak nem gazdagsága, hatalma:

külső tekintélye, de nagy szolgálatai czimén. És éppen most, mikor ügyünket a jelenlegi kormány az ő gondjailba vette, ajkainkon az elismerésnek is meg kell szólalnia. Mi hisszük, hogy majd a törvényben azok a fogyatkozások sem lesznek meg, melyek még kétségkívül meg vannak a lelkési fizetések kiegészítéséről szóló törvényjavaslatban. Minket azonban leginkább azok a vádak botránkoztatnak meg, me-lyekkel e fölterjesztés egyházi főhatóságunkat bántja. Ezek a vádak, hozzánk illő nyíltsággal mondjuk, igaztalanok, méltatlanok. Mi látjuk a tettek egész sorát, melyekkel egy-házi főhatóságunk a lelkészek helyzetét már javította, mi látjuk a fáradhatlan gondot, tevékenységet, melylyel egyházi főhatóságunk lelkészeink és népünk sorsán még szakadat-lanul javítani akar. Nem vád, de hála kell ide. Magunk is tagja vagyunk az erdélyrészi lelkési karnak; de ez irat vádj: nem a lelkési kar szava. Ez irat szerkesztőinek az egyházi főhatóság ellen emelt méltatlan vádjait elfogja ítélni e lap minden olvasója. A szóban forgó iratot itt közöljük is:

Méltóságos Főtiszteletű Püspök Ur!

A Méltóságos Főtiszteletű Püspök ur előtt ismeretes a protestáns papság szegénysége és nyomora; ismeretes az elavult terménybeli fizetésnek az az átkos módszere, a mely nem csak hogy igazságtalan, hanem a mellett a lelkész és hivei közt a szégyenletes czivakodásnak kiapadhatlan forrása is. Mindezek ismereteseek a Méltóságos Főtiszteletű Püspök ur előtt és hihetőleg ismereteseek az ezekből fakadó ama szomorú következmények is, a melyek bizonyára protestáns anyaszentegyházunk romlását fogják előidézni, még pedig sokkal hamarabb, mint a hogy képzelni lehetne.

A napról-napra mind jobban-jobban reánk nehezülő elbirhatlan nyomor; az egyháztagok hatványozott mértékben növekedő elégtelenségének föl-föl zugó vészes moraja és a hitfelekezetenélküliség hódító szellemének az egyháztagok lelkében előbbre meg előbbre hatoló győzedelmi diadal: már régebb idő óta mély megdöbbenései és szomorú csügge-tegséggel töltötte el önmagunk és anyaszentegyházunk jövője felett aggódo lelkünket. Szomorú csüggetegségünkben a magas kormánytól és a prot. anyaszentegyházunk főhatóságaitól vártuk és reméltük a szabadító intézkedést, azonban vára-kozásunk mindezüideig hiába való volt.

A magas kormány nemhogy segített volna rajtunk, hanem gyakran e helyett kicsinylőleg mellőzte és végig sértette papi testületünket. Merthogy a sok közül csak egyet-kettőt említettünk fel: vajjon velünk szembe nem szándékos el mellőztetés volt-e az, midőn a kormány az 1896-ik évben a 400 frton alóli fizetéssel bíró tanítóknak ingyenes utazási engedélyt adott az országos kiállítás megtekintésére, ebben a kedvezményben pedig prot. papi testületünknek egyetlenegy tagját sem részesítette, még azokat sem, a kiknek fizetésük nem érte el a 400 frtot. És vajjon nem a legmagasabb fokú sértés volt-e az a prot. papságra nézve, midőn a múlt év elején, a költségvetés tárgyalása alkalmával, a kormány előadója a polgári anyakönyvvezetők kvalifikációjáról beszélve az országházban, az ország színe előtt szóról-szóra ezt mondotta: »kijelentem, hogy az anyakönyvvezetők, a körjegyzők, általában úgy, mint egyenkint sokkal magasabb kvalifikációval és intelligenciával bírnak, mint azok a közegek, a melyek eddig a hitfelekezeti anyakönyveket vezették«. Igaz hogy a kormány az ilyenü el mellőztetések és sértetések mellett anyagi segélyben is részesítette papi testületünket, csak hogy ez a segély olyan csekélység volt mind ez ideig, hogy még nem is jöhet szóba, s nem is volt egyéb, mint nyomoru koldus alamizsna. Mert vajjon nem csekélység-e egy intelligens embert 30, 40, 50 fittal segélyezni akkor, midőn 2—300 ft fizetésen tengődik és a midőn nem alamizsnát kér, hanem tisztességes munkájának kiérdemelt díját várja és vajjon egy önérzetes papi ember 30, 40 frt segély után kinyújthatja-e kezét a szegény lealázó érzete nélkül?!

Prot. anyaszentegyházunk főhatóságairól sem mondhatjuk el, hogy papi testületünk anyagi helyzetének a javítása érdekében valami erőteljes akciózt fejtett volna ki, pedig köztudat, hogyha pap nincs, egyház sem lehet. Ellenkezőleg, fájdalommal kellett tapasztalnunk, hogy a kormány által a szegényebb sorsu papok fizetésének emelésére kiutalt államsegély jelentékeny részét, egyik-másik főhatóságunk rendeltetése céljától elvonva, idegen célokra fordította. Most közelebből is papi fizetésünk rendezése tárgyában megindított országos mozgalmunk folyamán sajnosan kellett tapasztalnunk, hogy míg a legtekintélyesebb politikai napi lapok hálára kötelező jóakarattal támogatták törekvéseinket, addig egyházi lapjaink még tudomást sem vettek mozgalmunkról s a melyek erről megemlékeztek, azok is inkább csüggesztettek, mint bátorítottak. Egyházi hatóságainknak fizetésünk rendezésére irányuló egyetlenegy kimagasló intézkedése, az az ismeretes kérelem, a melyet a reformátusok konventje a Tisza Kálmán ő exelenciájára indítványára adott volt be az országgyűléshez. Ennek a kérelmezésnek sem volt még mindezideig és nem is lesz ezután is semmi eredménye. Mindjárt két éve lesz már, hogy ez a kérelem az országgyűléshez beadott és még maig sem intéztetett el; még csak meg sem választatott, hanem elintézetlenül ott hever még most is valahol az irathalmazok tömkelegében és meglehet, hogy ott fog heverni örökre. Kár is volna elévenni, hiszen nem is sürgeti, nem is tudakozza senki.

Ha illetékes gyűléseinken anyagi helyzetünk javítása néha-néha szóba jött is, de akkor is gyűlésről-gyűlésre, bizottságról-bizottságra utasított s így egyik évről a másikra áttusztatott.

Egy szóval minden vádaskodás nélkül elmondhatjuk, hogy a szegényebb sorsu protestáns papokon sem a polgári,

sem az egyházi állam nem segített semmit, úgy hogy a protestáns papság mindezideig egészen magára volt hagyatva.

Elhagyatott helyzetünkben, nyomasztó körülményeink kényszerítő hatása alatt, kénytelenek voltunk a hivatalos egyház kikerülésével ugyan, de annak tudomásával a csekély terére lépni. Így jött létre az ismeretes sepsi-szentgyörgyi országos értekeztet, a melynek határozatairól kimerítő ismertetést nyújt a /. jegy alatt tisztelettel ide mellékelt jegyzőkönyvi másolat.

Országos értekeztetünk határozatilag kimondotta, hogy erdélyrészi prot. püspökeink felkérendők anyagi helyzetünk javítására irányuló törekvéseink támogatására, fizetésünk 800 frt. minimumig való kiegészítésének és a termény fizetés eltörlésének az eszközzésére. Országos értekeztetünk azt is határozatilag kimondotta, hogy egy küldöttség által memorandumot fog a magas kormányhoz beterjeszteni s a küldöttség vezetésére az erdélyrészi prt. püspököket fogja felkérni.

Ezen határozatok értelmében alázatos tisztelettel kérjük a Méltóságos főtiszteletű Püspök urat: méltóztassék nagyrabecsült személyének és magas hivatalos állásának tekintélye által odahatni, hogy a magas kormány fizetésünket még ebben az évben 800 frtra kiegészíteni és terménybeli fizetésünk pénzértékre való változtatását eszközölni kegyeskedjék. Arra is alázatos tisztelettel kérjük, hogy méltóztasson küldöttségünknek a magas kormányhoz leendő vezetését elvállalni s ebben a tekintetben aláírt elnökség útján rendelkezni. Küldöttségünkhöz magyarországi lelkészársaink közül is számosan fognak csatlakozni, s ezekre való tekintetből küldöttségünk febr. közepe tájatt fogja a memorandumot a magas kormánynak átnyújtani.

Vétkes mulasztást követnénk el, ha ez alkalommal fel nem hívnók a méltóságos főt. Püspök úr becses figyelmét arra a küszöbünkön álló két nagy veszélyre, mely a hitfelekeztet nélküliségnek s evvel kapcsolatosan a szociális-musnak vonzó és hódító erejében van s mely mozgalmunkkal nagyon is szoros viszonyban áll. Ez a két rémes alak rohamos megsemmisítésével fenyegeti nemcsak prot. anyaszentegyházunkat, hanem hazánkat és nemzetünket is. Ez a két rémes alak sokkal veszedelmesebb és már sokkal közelebb van hozzánk, mintsemhogy az azok ellen való védekezést még csak napokkal is tovább lehetne halasztani. Ez a védekezés pedig nem egyébben, mint jogos követelésünk kielégítésében, az az fizetésünk 800 frtra való kiegészítésében és a termény fizetés eltörlésében állhat csak, itt semmi egyéb nem segít és nem használ.

Ezzel a kijelentésünkkel kapcsolatosan arra a kérdésre is meg kell felelnünk, hogy mi fog következni akkor, ha a prot. papságnak most már az egész országban folyamatban levő mozgalma lejárt?

Mielőtt e kérdésre felelnénk, szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy a magyar prot. egyháztagok ismerik az 1848. XX. t.-cikket s ennek szellemében azt várják, azt remélik, hogy mint a szász egyháztagok helyett, úgy helyettük is az állam fogja a papot fizetni és ők éppen úgy mentve lesznek a papi fizetés súlyos terhétől, mint a hogy többé-kevésbé mentve vannak jelenleg a dézmaárptótlásos egyházközségek tagjai. Ennek a reményünknek a valósulását a pft. papság mozgalmától várják.

És ha a magas kormány a prot. egyháztagoknak ezt a reményét valóra váltja; ha a prot. papság jogos kérését teljesíti és a prot. papságot is, mint az államnak többi hü

munkásait tisztességes fizetésben részesíti, ha a termény fizetést eltörli s ez által a nép terhét könnyíti: akkor bizony a magas kormány a prot. papságban és a protestáns egyháztagokban egy hatalmas, egy lelkes és hálás segítő-társat nyer a mind inkább-inkább terjedő szocializmus békés uton való lecsendesítésére, a háborgó kedélyek kibékítésére és a már sok helyen megbomlott társadalmi rend helyreállítására. Az egyháztagok hálával fognak a magas kormányra tekinteni, édes megnyugvással, szilárd vonzalommal fognak az egyházhoz, a nemzethez és hazához ragaszkodni s oly elszánt és áldozatkész hivei lesznek ezeknek, hogy sem a hitfelekezetenélküliség, sem a szocializmus, sem a pokolnak kapui nem vehetnek rajtuk diadalmat.

Ha pedig csalódnunk kell, ha a magas kormány jogos és törvényes kérésünket nem teljesíti: akkor az Isten legyen irgalmas, kegyelmes mindnyájunknak, akkor a hitfelekezetenélküliségnek és a szocializmusnak szennyes habjai fognak mindnyájunkat elborítani és ettől az ádáz pusztítástól a világ összes csendőrszuronyainak és manlichereinek gyilkoló hatalma sem lesz képes megoltalmazni.

A veszély nagy és már közel van. És mi mindnyájan, kicsinyek és nagyok, kik anyaszentegyházunk szolgálatában állunk, mi mindarról számolni tartozunk, a mit ezzel a veszéllyel szemben teszünk vagy mulasztunk. Nekünk számolnunk kell a lelkiismeret, a közvélemény és a történelem ítélőszéke előtt.

Mi szegénysorsu prot. papok ettől a számadástól nem félünk, mi elhagyatott helyzetünkben megtettük mindazt, a mit tehattünk; többre nem mehetünk, a többit azoktól várjuk, a kiknek kezükben van a tekintély, a befolyás, erő és hatalom.

Isten oltalmazó és áldó szeretete legyen édes magyar hazánkon, drága nemzetünkön és szegény protestáns anyaszentegyházunkon!

Mély tisztelettel:

Az erdélyrészi protestáns papság 1897. évi decz. 7-én Sepsi-Szent-Györgyön tartott országos értekezletének megbízásából.

Kiss Lajos,

étfalvi ref. pap, mint az ország ért. elnöke.

Kolumbán Ferencs,

sepsi-szent-királyi ref. lelkész jegyző.

Az itt közölt fölterjesztésre kelt főtiszteletű és méltóságos Szász Domokos püspök úr válasza, leirata, mely következőleg hangzik:

Tiszteletes Úr!

Értesitem Tiszteletedet, hogy az »Erdélyrészi prot. papság« mult évi decz. 7-én Sepsi-Szent-Györgyön tartott u. n. »országos értekezletének« megbízásából hozám intézett fölterjesztését s annak kapcsán az értekezlet jegyzőkönyvének egy példányát vettem. De az értekezlet azon óhajának, hogy a kinevezett küldöttséget főtiszteletű és méltóságos Ferencz József és Zelenka Pál püspöktársaimmal együttesen a magas kormány tagjaihoz, esetleg Urunk — királyunk Ő Felsége legmagasabb színe elé vezessem s egy előttem ismeretlen tartalmu memorandumot kézbesítsek, eleget nem teheték.

Az eljárás, melyet a Tiszteletes Urak ez ügyben eddig is követtek, úgy tételes törvényeinkkel, mint joggyakorlatunkkal homlokegyenest ellenkező s egyházi

jogrendünknek felforgatását czélzó. Tételes törvényeink s azoknak alapján kifejtett alkotmányos joggyakorlatunk megállapítja ugyanis minden egyes lelkész számára a magas kormányhoz, esetleg Ő Felségéhez való folyamodás fokozatos rendjét, s az illetékes egyházi felsőbb hatóságok kikerülésével ily lépések kezdeményezését s azoknak végrehajtását határozottan tiltja. Figyelmeztetnem kell ennélfogva mindenek előtt a tiszteletes Urakat az eljárásra vonatkozólag hozott határozatainknak törvénytelen voltára s hivatalos állásomból folyó kötelességemnek tekintem óva inteni mindnyájukat, hogy esküvel kötelezték el magukat egyházi törvényeinknek és törvényes rendünknek tiszteletben tartására s kijelentem, hogy a ki azt megsérti, fegyelmi vétséget követ el.

A mi a hozzám intézett felterjesztés érdemét illeti, az a valódi tényállással szemben téjékoztatlanságnak s minden alapot nélkülöző vádaskodásoknak képét mutatja. Vádolva vannak benne egyházi alsóbb s felsőbb hatóságaink s egyetemes konventünk azzal, hogy a protestáns papság anyagi helyzetének javítására lépéseket tenni elmulasztották, egyes főhatóságaink még azzal is, hogy a magas kormány által kiutalt államsegély jelentékeny részét idegen czélokra fordították. Midőn e sértő vádakat határozottan visszautasítom s a hatóságom alá tartozó tiszteletes Urakat ezért megintem, útalok egyes egyházmegyéink, igazg.-tanácsunk, ker. közgyűlésünk, egyetemes konventünk az elmúlt években tartott üléseinek jegyzőkönyveire, melyek e vádaskodás alaptalan és czélzatos voltát kellő világításba helyezik. Nem érzem magamat hivatottnak arra, hogy reflektáljak azon vádakra, melyek a felterjesztésben a magas kormány ellen vannak intézve; e tekintetben csak egyszerűen rámutatok arra, hogy a m. kormány tett ígérését beváltotta s a közelmúlt napokban a papi fizetések rendezésére vonatkozó törv.-javaslatát Ő Felsége legmagasabb előzetes jóváhagyásával a törvényhozás színe elé beterjesztette s e mellett a közelmúlt években — e f. évben 60,000 frt rendkívüli segélyt — útalt ki szegényebb sorsu papjaink segélyezésére. E törvényjavaslat nem terjeszkedik ki a terménybeli kepeválság keresztülvitelére, mert ez nem állami, hanem autonom egyházi feladat s erre vonatkozólag elkészített tervezetem az egyházmegyéknak s a püspöki vizsgálat alatti egyházközségeknek közelebbről szét is fog küldetni.

Kérem a Tiszteletes Urakat, papságunk hirnevének jól felfogott érdekében, hagyjanak fel ily irányu mozgalmakkal, ne kövessék az oláh memorandisták s a szász asszonyok példáját. Várják be béketüréssel a függő kérdéseknek a törvényes úton folyamatba indult megoldását s legyenek meggyőződve arról, hogy az egyházi alsóbb s felsőbb hatóságok a Tiszteletes Urak érdekei felett éber gonddal őrködnek, nem kímélve sem időt, sem fáradságot, stb.

* * *

Ez a válasz, a püspöki leirat a sepsi-szent-györgyi értekezlet fölterjesztésére és e leirat minden vonása bizonyágot tesz arról az öntudatos és jóságos, arról a főpásztori és atyai kézről, melybe lelkészi-karunk érdekeit és egyházunk ügyeit minden megnyugvással tehetjük le.

Szerkesztő.

Fölvilágosítás.

»Z. K. S.«-nak lapunk mult számában »Az egyház-kerületi takarékpénztár« czim alatt megjelent cikkében az egyik passus így hangzik: »Hogy a mult évi egyház-kerületi közgyűlés jegyzőkönyve 220 ezer frt veszteséget mutat ki: legyen hát igaz.«

E »veszteség«-re vonatkozólag illetékes helyről annak kijelentésére kértek fel bennünket, hogy míg az ugyanott felemlített 488 ezer forint nyereség reális, azaz az egyházkerület pénztárába olcsón vásárolts magasabb árfolyamon eladott értékpapírok árából tényleg befolyt (abból alapított körlelkésziségek hosszú sora; segélyezettetek templom, papilak és iskola építések, az özvegyárvai gyámintézet alapja, egyes szegény papok és egyházközségek), addig az ott feltüntetett veszteség csak névleges és múltó jellegű. E veszteség annak folytán volt kimutatható a kiküldött bizottság czélzatos jelentésében, hogy a szóban forgó értékpapírok a jelentés elkészülése idejében tényleg olcsóbb áron jegyeztettek a tőzsdén, mint a mily áron azok annak idején megvásároltattak. De a veszteség valóban csak akkor következett volna be, ha ez értékeket akkor el is adtuk volna. Azon kedvező helyzetben vagyunk azonban, hogy az értékeknek az árhullámozás folyamán előbb-utóbb bekövetkezendő áremelkedését nyugodtan bevarhatjuk.

Megjegyezzük végül, hogy a miénkhez hasonló helyzetben vannak a róm. katolikus és unitárius státusok is, az egyes kollegiumok és az összes testületek, valamint egyesek is, s azoknak köréből még sem merül föl tendentiosus hirtelés, melynek nem lehet egyéb czélja, mint gyanusítás s az egyházkerüle intéző köreinek megrágalmazása.

Megjegyzések a lelkeszi jövedelem kiegészítéséről szóló törvényjavaslatra.

Szinte kákán is bogot keresésnek tűnhetik fel, hogy a midőn az egész protestáns papság örömmel és elkesedéssel üdvözlí: „*a lelkeszi jövedelem kiegészítéséről*“ *szóló törvényjavaslatot*: én, ismét és ismét, kezembe véve és átolvasva annak szövegét, határozottan kimondom, hogy *az áradozó öröm nagyon korai és a csapongó lelkesedés időelőtt való*, mert annak a törvényjavaslatnak *van egy néhány olyan nehéz rendelkezése és bő magyarázatra alkalmat szolgáltató kitétele*, mely ha idejében *meg nem korrigáltatik*: sokkal nagyobb *veszedelmet* fog magában rejteni *anyaszentegyházunkra* és annak *mostani rendjére* nézve: mint a mekkora a *haszon*, a mely belőle kétségtelenül a protestáns lelkeszi karra és a papi családokra háramlik.

Ezt a *veszedelmet* *mi* nem csak abban látjuk, a miben látják némelyek, hogy t. i. »*az állam* a segítség fejében, az autonom egyházak körében eddig gyakorlott felügyeleti jog mellé, *a fegyelmi jogot is magának vindikálja*«, — jóllehet a képviselőházban, pár évvel ezelőtt, illetékes ajkakról elhangzott ama kijelentés analogiájára, hogy »*az állam, sem nem vallásos, sem*

nem vallástalan«, tehát: *sem nem erkölcsös, sem nem erkölcstelen*: kérdehetnők: hogy *hogyan köti ki magának és tartja fenn azt a jogot*, hogy *erkölcsi vétség* esetén, (7. §. b., pontja és 8. §.) az illető lelkeszt felelősségre vonhassa, és őt, mint *erkölcsbíró*, a jövedelmi kiegészítés megvonása tárgyában, elmarasztalhassa? Ám mi, *a mi protestáns papságunkat* az ilyen felelősségre való vonástól és elmarasztalástól *nem féltjük*, mert feltételezhetünk mindig annyi *erkölcsi komolyságot* róla, hogy ezen a czimen, a vádlottak padjára kerülni soha sem fog. Ha pedig talán oda kerülné: jól van, hadd szenvedje és viselje a *büntetést*, mert a mi felfogásunk ugyis az, hogy *a pap csak addig pap, a mig erkölcsi sulya és jelentősége van*.

Hanem *abban látjuk* mi *a veszedelmet*, hogy *új lelkeszi állások szervezésénél a lelkeszi jövedelem 800 frtra való kiegészítése a vallás és közoktatásügyi miniszter önkényétől tétetik függővé*, (2. §.), és *olyan lelkeszi állások jövedelmének a kiegészítéséről, az egész törvényjavaslatban, egyetlen szó említés sincs téve, a melyek most 8 száz frton felüli jövedelemmel bírnak*, de *idők folytán*, egy vagy más okból *elszegényedhetnek*.

Az a körülmény, hogy *új lelkeszi állások* jövedelmének kiegészítése egészen *a miniszter elhatározására* van bízva, azt jelenti, hogy *anyaszentegyházunk tértoglalásának határ van szabva*. Jövőre, a mi egyházunk kiterjedésének határvonalait s ezzel a magyar nemzeti mívelődés bástyáit, csak abban az esetben taszíthatja és szélesítheti tovább, ha a magyar kormány akkori közoktatásügyi miniszterének ez a *tértoglalási politika* tetszeni fog: ellenkező esetben marad *változatlanul* minden abban az állapotban, a mint addig volt.

(Folytatása következik.)

Z. Kiss Sándor
rettegi ref. lelkesz

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvárt, 1898. jan. 29.

A mult január hó 29-én tartott igazgató-tanácsi ülésről szóló tudósításunk befejező részét, mely rovatvezetőnk betegsége miatt késett, az alábbiakban adjuk.

A székelv-kocsárdi ev. ref. egyházközség szabályzatot alkotott a házassági eseteknél és kereszteleseknél az egyház beavatkozását mellőző egyháztagok irányában követendő eljárásról s beterjesztette azt az egyházmegyei tanácshoz megerősítés végett. A n.-enyedi egyházmegye tanácsa azonban e túlszigoru szabályzat megerősítésére magát illetékesnek nem tartva, azt igazgatótanácsunkhoz küldötte föl elintézésre. Igazgató-tanácsunk, mint közigazgatási főhatóság, e teljesen spiritualis ügyekre vonatkozó szabályrendeletet a püspöki székhöz tette át megvitatás és esetleges jóváhagyás végett.

Marosvásárhelyi egyházközségünk indokolt kérésére hivatalos bizonyítványt állított ki igazgatótanácsunk a kéznél levő számadások alapján arról, hogy a nevezett egyház műmalmának összes jövedelmét iskolai célokra fordítja, hogy ezzel az egyház tőkeamatadómentességben részesüljön

Muzsnay Károly, n.-sajói esperes aa. a naszódi körlelkésség szervezése munkálatairól jelentést tevén, az építendő templom és paplak hozzávetőleges tervét és költségvetését is bemutatta. Igazgató-tanácsunk a szervezési munkálatok előhaladásáról örömmel vett tudomást s a bemutatott terveket elvileg elfogadván, megadta a szükséges útasításokat nevezett esperes aa.-nak a további teendők iránt.

Az egyházkerületi közalap tulajdonát képező Kővári-telepi ház bérbevétele iránt beérkezett ajánlatok kiadattak a házgondnoknak s egyúttal felhatalmazást nyert illető házgondnok aa. arra, hogy az említett telekre a vízvezeték bekapcsolathassa, hogy így kedvezőbb bérjövedelem legyen elérhető.

A csekefalvi anya- és szomszédos leányegyházakból szervezendő körlelkésség díjlevele 305 frt 80 kr.-ban megerősített az állás betöltése céljából a pályázati hirdetés közzététele mondatott ki, oly megjegyzéssel, hogy ezen összeg a rendkívüli államsegélyből, illetőleg annak idején a rendes fizetés pótló államsegélyből fog 600 frtra kiegészítettetni.

Erzsébetvárosi körlelkésségi egyházunk részletesen indokolt kérést nyújtott be ig. tanácsunkhoz 60 frt központi segély rendszeresítése iránt, melylyel a kántor-organistai teendők végzésére ahhoz értő egyént óhajt fölfogadni. Ig. tanácsunk teljes mértékben méltányolta ugyan az egyház kérését, de a központi segélyalapok teljes lekötöttsége okán a kért összeget ez idő szerint ki nem útalhatta.

Ugyanez okból nem teljesítette ig. tanácsunk a harasztosi lelkész aa. segélykérését sem, ki elemi kárai okán és tetemes kepe veszteségére tekintettel kért segítséget.

A maros-gezsei leányegyházközség 50 frt rendkívüli jutalmat szavazván meg Ujváry István beszolgáló lelkésze részére az egyház ügyeinek rendezése körül kifejtett fáradozásaiért: ig. tanácsunk e határozatot jóváhagyta s a megszavazott 50 frt honorariumot a segédpapi javadalom interkalaris jövedelme terhére utalványozta.

Ezek után Kádár János segélyügyi előadó aa. jelentése tárgyalatott, melyben intézkedés kéretik a rendes államsegélyalaphnál az által előállott hiány pótlása tárgyában, hogy a rendkívüli segélyt ez évtől kezdve az egyetemes konvent osztja szét. Ig. tanácsunk ez ügyben az intézkedés megtételét addig elhalasztandónak tartotta, míg az egyetemes konvent a rendkívüli államsegély kiosztása tárgyában határoz s majd csak annak eredményéhez képest fog a netán mutatkozó hiány pótlása iránt valamely alkalmas módon intézkedni.

Végül ig. tanácsunk másodfokú közig. bírósággá alakul át s e minőségében indokainál fogva jóváhagyta a sz.-szolnoki egyh. megye közig. bíróságának amaz ítéletét, melylyel Gócz Dénes m.-goroszlói lakost az egyházi közmunka teljesítésének elmulasztása miatt 2 frt pénzbüntetésre ítélte; jóváhagyta továbbá a széki egyházmegye közig. bíróságának azt az ítéletét is, melylyel a baccai papválasztást, a fonforgott simonia vétsége miatt megsemmisítette és vesztegetésben részes pályázókat a pályázhatás jogától eltiltotta, a megvesztegetett híveket pedig választási joguk gyakorlásától függesztette föl.

Több tárgy nem lévén, az ülés bezárattott. *r. s.*

Értesítés.

Hivatkozással a mélt. Igazgató-Tanács 3923—189 6 sz. a. kelt és a legációk ügyét szabályozó rendeletére, tisztelettel értesítem a legátusok szolgálatát igénylő egyházközségek nt. és t. előjáróságait, hogy a fennnt tisztelt szabályrendeletnek megfelelőleg a kolozsvári ev. ref. theol. fakultáson a husvétii legáció-választás folyó év *márczius hó 19-én* fog megtartatni, ehhez képest azok a t. egyházközségek, a melyek ez ünnepekre esetleg kihívási jogukkal élni kívánnak, a kihívást méltóztassanak folyó év *márczius 15-ig* alulírottához annyival is inkább beküldeni, mert a szabályrendelet értelmében a később érkező specifikációkat nem vehetném tekintetbe. Ugyancsak márcz. 15-ig kérem bejelenteni azokat az eseteket is, ha valamelyik egyház husvétra nem kívánna legatust, — mert ellenkező esetben mindazokat az egyházközségeket, a melyek a hivatalos kimutatásba bejegyezték, választás alá bocsátom a szabályrendeletnek megfelelőleg s nagyon óhajtanám egyenesen a legációba menő ifjuság érdekében elkerülni azt a sok kellemetlenséget, a mely a legközelebbi karácsonyi legációk alkalmával is előfordult s a mely miatt még a theologus ifjak közül is többen vagy legáció nélkül maradtak, vagy pedig csak távirati úton kérhettek utólag az egyes kollégiumok igazgatóitól egy-egy kisebb legációt.

Kolozsvár, 1898. febr. 19.

Kenessey Béla,
theol. igazgató.

Különfélék rovata.

Fölhívjuk az illetők figyelmét pápai gymn. tanár, Makay István »Fizika és fizikai földrajz« cím-mel megjelent s a 3. gymn. osztály számára dolgozott tankönyvére. Kiadó: Franklintársulat. A könyv ára 60 kr.

Egyetemes konventünk márczius hó 24. napjára hivatott egybe.

Simó Béla, a kiváló tanfelügyelő és egyháziasságával is előkelő férfiú királyi tanácsossá neveztetett ki.

A M. Prot. Irodalmi Társaság ez évi közgyűlése ismét vándorgyűlés lesz, még pedig Kolozsvár városában. A Társaság titkára, *Szóts Farkas*, a mult héten ez ügyben Kolozsvárt járt, a hol az erdélyi püspök, a kolozsvári két prot. egyház előjárósága, a theol. tanári kar, s a Társaság kolozsvári tagjai részéről a legelőzékenyebb fogadtatásban részesült. A közgyűlés valószínűleg május hónapban tartatik meg, előkészítését és rendezését a kolozsvári tagtársak voltak szivesek magokra vállalni. A Társaság *Koszorú* czünű népies kiadványai tárgyában a választmány határozatát ez alkalommal közölte a titkár a füzetek újból fölkért szerkesztőjével, *dr. Kecskeméthy István* theol. tanárral. E határozat szerint a f. 1898-ik évben ismét 10 új Koszorú-füzetet ad ki a Társaság, melynek áldozatkész másodelnöke, *Hegedüs Sándor* úr, az új füzetek írói és szerkesztői honorariumát, mintegy 500 frtot újból magára vállalta, mivel immár az ötödik ötszáz frtot bocsátja a társaság rendelkezésére. A Koszoru ez évi füzetei mind 4 kros füzetek lesznek. Tárgyuk: keresztyén vallási és erkölcsi eszmék népszerűsítése és szemléltetése történet, elbeszélés, rajz, életkép vagy párbeszéd alakjában, versben vagy prózában. Kidolgozásuknál fődolog az erőteljes, tiszta evangéliumi keresztyén szellem és a népszerű, magyaros nyelvezet. A dolgozatok, melyek a »Koszorú« ismert alakjában kis 8-adrétű nyomtatott ivenként 24 frtjával díjaztatnak, legkésőbb június 1-ig a Koszoru szerkesztőjéhez, *dr. Kecskeméthy István* theol. tanárhoz Kolozsvárra küldendők. Irod. Társaságunknak ezt a határozatát tisztelettel ajánljuk népies vallásos íróink munkás szerezetetébe. *Szóts Farkas*, a M. Prot. Irod. Társaság titkára.

Szerkesztői üzenet.

Kérjük a tisztelt szerszöket, kik műveiket lapunkban ismertette és ajánlva akarják látni, hogy műveikből egy példányt lapunknak megküldeni sziveskedjenek.

As eltévedt lappéldányok újbólvaló megküldése dolgában intézkedtünk. Természetes, hogy itt a mulasztás nem a szerkesztőséget terheli, — talán a kiadó hivatalt sem. Kérjük olvasóinkat, hogy kimaradt példányaikat magánál a postahivatalnál reklamálják. Ez eljárás némelyik postahivatalt is nagyobb gondosságra fogja sarkalni.

Csekefalvára. Az ottani körlelkészi állásra vonatkozó pályázatot a méltóságos igazgató tanács által megállapított és kiállított hivatalos átirat alapján közöltük. Ezt a hivatalos hirdetést most már csak úgy rövidesen nem »revidialhatjuk« mint önök kívánnák. De megtehetik a lépéseket a nt. esperes ur utján. Aztán a presbyteriumból kelt iratnak, hogy az hivatalosnak legyen tekinthető, az elnök által is alá kell írva lennie. Hogy utolsópostájuk **Székelv-Keresztúr** s nem pedig Sz.-udvarhely, ez már könnyebben kikorrigálható..

Hivatalos rész.

214—1898.

KÖRRENDELET

valamennyi egyházközséghez és ref, kollegium előljáróságához.

Az egyházi vagyont képező ingatlanok és ingók után az 1881. évi XXVI. t.-cz. 22. §-ának b) pontja értelmében kiszabandó illetékegyenérték megállapítása céljából a kir. adóhivatalok által kiadott bevallási ívek kitöltésére nézve a következő útmutatásokat adjuk:

A) Általánosan :

1. Az egyházközségek és kollegiumok részére az illetékes kir. adóhivatal által kiadott kimutatások folyó évi márczius hó végeig pontosan kitöltendőek és ugyanazon adóhivatalhoz hivatalos pecséttel és aláírással ellátva beadandók.

2. Minden oly egyházközség és kollegium részéről külön bevallás állítandó ki, melynek bármely néven nevezhető és jövedelmező fekvő birtoka van, legyen az bár ház, avagy földbirtok. Ezek szerint tehát az anyae gyházak által kiállítandó bevallásokba nem vehetők fel a leány-egyházközségek, vagy fiók-egyházközségek ingatlanai, hanem azokról külön-külön bevallások állítandók ki. Ha valamely egyházközségnek külön iskolai célra szolgáló ingatlanai és ingóságai vannak, ezekről hasonlóan külön kimutatások készítendőek, már azért is, mert egyfelől az iskolák ingatlanai után, a menyiben azok közművelődési célra szolgálnak, a rendes (4/10%) illetékegyenértéknek csak felét kell fizetni; másfelől pedig az alábbi 4-ik pontban jelzett illetékmentesség ily alapon úgy az egyházközség, mint az iskola részére esetleg könnyebben bizonyítható és vehető igénybe.

3. A templomok, iskolák, papi- és tanítói lakások, temetők és más terméketlen területek, tehát mindazon ingatlanok, melyek föld- vagy házadó alá nem tartoznak, az illetékegyenérték alól is felmentvők s így ezek után a kimutatás „*szervevények*“ rovatában megjegyzendő, hogy ezen terület, mint templom stb. az illetékegyenérték alól az 1881. évi XXVI. t.-czikk 22. §. a) pontja alapján felmentve van.

4. Azon egyházközségek s illetve erkölcsi testületek, melyeknek évi összes tiszta jövedelmük évi 400 frtot meg nem halad, az 1881. évi XXVI. t.-czikk 24. §-ának f) pontja alapján az illetékegyenérték fizetésének terhe alól felmentve lévén, a mennyiben ezen mentesség eddig nem vétetett igénybe, jövőre minden oly egyházközségünk által igénybe veendő, mely ezen minimumként megállapított tiszta jövedelemnél többel

nem rendelkezik. E célból a községi elöljáróság által ezen körülményről kiállítandó hivatalos bizonyítvány és a bevallási ívek csatolása mellett, az illetékes kir. adóhivatalhoz kére s adandó be.

B) A bevallási ívek kitöltésére nézve:

a) az ingatlanokat illetőleg.

1. Az első rovat a különböző természetű ingatlanok (mint: ház, kert, szántó, kaszáló, legelő, erdő, szőlő stb.) jelzésére folyó számokkal látandó el.

2. A második rovatba az egyházközség, mint tulajdonos neve s a canonica portióknál a haszonélvező lelkész neve is megnevezendő.

3) A 3-ik rovatban megnevezendő az illetékegyenérték fizetésére kötelezett egyházközség, vagy ha a fizetésre a haszonélvező lelkész van díjlevélileg kötelezve, úgy ezen körülmény is megjelölendő.

4. A 4-ik rovatba a házak annyiszor külön felmlítendőek, a hány külön telken vannak építve és pedig jelzésével annak, hogy azok földszintesek-e, vagy emeletesek: külön felsorolandók továbbá a földek művelési ágazat szerint, pl. kert, szántó, rét, szőlő, erdő, vagy legelő. Ugyanitt jelzendő az is, hogy az ingatlan egyházi, vagy iskolai tulajdont és javadalmat képez-e s ehhez képest előbbi esetben 4/10% — utóbbiban pedig 2/10% illetékegyenérték alá esik-e?

5. Az 5-ik rovat első hasábjában azon tjkvi s a második hasábjában azon helyrajzi számok sorolandók fel, melyek alá a 4-ik rovatban megnevezett ház- vagy földbirtok fel van véve; a 3-ik hasábjában pedig a felsorolt külön telken épült házak összeírási házszámait sorolandók fel.

6. A 6-ik rovatban azon kataszteri birtokív száma jelzendő, melyben a felsorolt ingatlanok felvéve vannak.

7. A 7-ik rovatban elég, ha a különböző művelési ághoz tartozó részletek térmértékének részletenkénti összes területe említettik fel.

8. A 8-ik rovatba a házak kivételével az összes fekvőségek kataszteri tiszta jövedelme bejegyzendő, mely a birtokívekben minden egyes parcella után ki van tüntetve, abból kivehető, hogy az egyes művelési ágak szerint mennyi esik a kertekre, szántókra stb.

9. A 9-ik rovatba csak a bérházaknak azon jövedelme sorolandó fel, melyek az előző évi házbéradó alapjául az illetékes pénzügyi hatóság által megállapított. Ezen pont azonban általában csak a városi házakra vonatkozik, faluhelyeken bérházak ritkábban fordulnak elő, de hol ilyenek vannak, azok is felveendőek.

10. A 10-ik rovatban minden egyes háznak házosztály adója külön kitüntetendő, oly összegben, a mint az a jegyzőnél, vagy városi adóhivatalnál a házosztályadó kivétési lajstromban kitüntette van.

11. A királyi kisebb haszonvételek általában véve meg lévén szüntetve és csupán még halászati, vadászati és malom jogok állván fenn, ezeknek az előző évi járadékadó alapjául vett jövedelme irandó be ott a hol ilyenek vannak.

12. A 12-ik rovat már rendkívüli figyelmet igényel s annak kitöltésére nézve az érték megállapíthatás céljából a következők irányadók:

a) A földbirtoknak legkisebb értéke a 8-ik rovatban foglalt tiszta jövedelemnek 20-szoros összegét teszi, tehát a tiszta jövedelem összegét 20-al szorozva, megkapjuk a földbirtok összegét.

b) A házbéradó alapjául vett jövedelem (9-ik rovat) 15-szörös összege teszi az illető bérházak értékét, oly városokban, hol az összes házaknak legalább fele bérbe van adva, egyszóval az általános házbéradó alá tartozó városokban.

c) Azon városokban pedig, hol fele sincs az összes lakásoknak bérbe adva, vagy oly községekben, hol csak néhány bérház van, az illető bérháznak értékét a bérházadó alá vett jövedelemnek 12-szerese teszi,

d) A házosztályadó alá tartozó házaknak értékét képezi a házosztályadónak 60-szoros összege.

13. Az előbbi pontban jelzett érték megállapításától azonban eltérő a tudományos intézetek és köztanintézetek ingatlanainak érték megállapítása, mert ezeknél kivéven a házosztály alá tartozó házak értékét, egyebekben a jövedelmek egyszeres összegével csekélyebb mennyiségben állapítandók meg, jelesen:

a) az általános házbéradó alá tartozó városokban az iskolai tulajdont képező bérházak értékét teszi az illető bérház adóalapjául vett tiszta jövedelmének 14-szerese;

b) az általános házbéradó alá nem tartozó városok és községekben az adó alapját képező tiszta jövedelem 11-szeres összege és

c) az iskolai tulajdont képező kertek, szántók, kaszálók stb. értékét azok hataszteri tiszta jövedelmének már nem 20-szoros, hanem csak 19-szeres összege képezi.

14. A bevallás helyes összeállítása után a 7—12 rovatok a bevallási ív alsó részén szabályos... és pontosan összegzendők és aláírandók s az azokban foglalt adatok helyessége a bíró és jegyző, illetve a polgármester és egy tanácsos, törvényhatósági joggal felruházott városokban pedig a városi adóhivatal főnöke, vagy kataszteri nyilvántartó biztos által igazoltatandó.

C) Az ingó vagyon bevallása.

1. Az ingó vagyon bevallására nézve először is leltár készítenőd és pedig külön a szorosabb értelemben vett egyházi és külön az iskolai tulajdont képező ingóságokról.

2. Az előbbi pontban említett leltár a bevallási ívben jelzett sorszámkokat követő főbb elnevezések megtartása mellett külön fejezetekre osztandó be.

3. Az egyes fejezetek alá a következő értékek veendőek:

a) Készpénzben legfeljebb a folyó szükségek fedezésére szükséges összeg állhatván rendelkezésre, e czímen semmi nem vallandó be.

b) Gyümölcsöző tőkék elnevezése alatt külön tételben sorolandók fel a magánosaknál elhelyezett összegek s ismét külön a pénzügyintézeteknél levő betétek, ezek kamatai nélkül. A központban kezelt tőkék a bevallásból egészen kihagyandók, minthogy azok legnagyobb része ingatlanokban van befektetve s ezek után az illetékegyenérték általunk fizettétvén, bevallás esetén kétszeres illeték alá esnek.

c) Arany- és ezüst-neműek, drágaságok stb. czímek alatt (3—9 tételig) alig lévén egyik testületnek is bevallandója, ezen rovatok üresen hagyandók.

d) A 10-ik tétel alá felveendő azon jogosítványok, melyek nem a földbirtokkal kapcsolatosak pl. vásárvámjog, révjog.

e) A 11-ik tétel alá felsorolandók a templomi berendezések, harangok, úrvacsora-osztáshoz szükséges clenodiumok stb.

Az iskolai ingó vagyon leltárában minden ingóság a bevallásban jelzett tételek alatt sorolandó fel ugyan, de a rovatokban kitüntetendő összegek az összesítés után jelzett levonásnál egészen apadásba hozandók, minthogy az 1881. évi XXVI. t.-cz. 24 §. e) pontja alapján az oktatási, jótékonyági stb. czélokra rendelt alapítványok ingóságai teljesen illetékmentesek.

4. A leltárnak az előbbi elvek szerint történt összeállítás után, mint annak II-ik része, a szenvedő tartozások sorolandók fel és pedig külön a jelzálogilag biztosítottak s külön a nem biztosítottak s ezek szintén összegezendők külön-külön és együttesen.

5. Miután a leltár helyességéről meggyőződés szerzetett, lezárandó és aláírandó s az abban foglalt tételek főbb összegeik szerint, a bevallásban felsorolt czímek szerint beírandók s lezárás után a kellő aláírással ellátva, az ingatlanok bevallási ívével együtt az illetékes kir. adóhivatalhoz beadandók.

D) Esetleges felebbezések.

1. Ha az eljáró kir. pénzügyi hatóság által kiadandó fizetési meghagyásból azon meggyőződés volna szereshető, hogy az illetékegyenérték megállapításánál az iskolai ingatlanok után az érték $\frac{2}{10}\%$ -nál magasabb illeték rovatott ki, vagy az érték megállapítása nem ezen utasítás B) pontjának 12, illetve 13 pontjainak megfelelően eszközöltetett s végül, ha az 1881-ik évi XXVI. t.-cz. 24. §-a értelmében a templomok, iskolák, papi és tanítói lakok s egy szóval a föld- és házadó alá nem tartozó ingatlanok s az iskolai és istenitisztelekre szánt ingóságok az illetékegyenérték alól fel nem mentetnének s végül, ha a községi előljáróság által is igazolandó azon körülmény, hogy az egyházközségnek vagy iskolának összes évi tiszta jövedelme a 400 frt minimumot meg nem haladja, tekintetbe nem vétetnek s ezen egyházközségekre bármi csekély illetékegyenérték kiszabhatnék: a fizetési meghagyás kézbesítését követő 30 nap alatt a pénzügyigazgatósághoz felebbezés adandó be, mely esetben a végrehajtás sem eszközölhető. — Beadható a felebbezés 90 nap alatt is, csak hogy ez esetben a felebbezés a végrehajtást nem függeszti fel.

2. A felebbezésnek netán helyet nem adó pénzügyigazgatósági határozat ellen annak vételétől számítandó 30 nap alatt a közigazgatási bírósághoz lehet további felebbezéssel élni.

3. A fizetési meghagyás kézbesítését követő 90 nap eltelte után felebbezés nem adható be.

Kolozsvártt, 1898. február 9.

Dr. Vályi Gábor,
elnökhelyettes.

Maksay János,
számvevő.

138—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a *küüllői egyházmegyébe kebeleztett Bethlen-Szent-Miklós-Bényei papi állomásra* ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalom: szép lakás és jó karban levő gazdasági épületeken kívül Bethlen-Szent-Miklóssal, hol a székhely van 1. 33 véka búza, 2. 168 véka törökbúza, 3. 95 veder bor, 4. a gróf Bethlen Imre hagyománya czimén a nagy-szebeni evang. egyházközség termény kepe czímen egyezség szerint fizet készpénzt 269 frt 60 krt, 5. ugyanonnan fapénz czímen 56 frt, 6. a gróf Bethlen József-féle hagyaték szerint a balázsfalvi gör. kath. érsekségtől kap különböző czimeken 55 frt 30 kr. értéket, 7. 5 hold 697 [ ] öl káncnika porció haszonélvezete 27 frt 50 kr, 8. Bényétől kepe érték 20 frt, 9. készpénz 50 frt. Az egész papi fizetés értéke, leszámítva a leszámítandókat, 575 frt 80 krt teszen.

Kötelessége az elválasztottnak minden lelkési teendő, Bényén 3-ik vasárnap kell templomozni. A bethlen-szent-miklósi állam-iskolában vallást tanít, miért külön 40 frtot kap.

Pályázati határidő 1898. márczius 13. Folyamodványok n. t. *Nemes Árpád* esperes aához Maros-Ugrára küldendők, hová utóposta Kerelő-Szent-Pál.

Kolozsvártt, 1898. február hó 22.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

127—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a *széki egyházmegyébe kebeleztett szász-zsombori IV-ed osztályu egyházközség papi állomására* ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott lakáson és kerten kívül 353 frt 21 kr; ebből 235 frt 02 kr. dézma-kárpótlás, a többi kepe és kanonika-porció haszonélvezete.

A lelkész köteles a kántori teendőket is végezni.

Pályázati határidő 1898. márczius 13-án. Folyamodványok nt. *Somkerek Miklós* esperes úrhoz küldendők *Székre* (Szolnok-Dobokamegye).

Kolozsvártt, 1898. február hó 22.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre
félévre6 ft.
3 ft.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Egyházkerületi papi értekezletünk.

(Folytatás és vége.)

Távol legyen tőlünk, hogy e szunyadásért valakit vádolni akarnánk. Mindnyájan ismerjük a nehéz viszonyokat, a nagy átalakulásokat s tudjuk, hogy ezt az ügyet csak nagy-nak, impozánsnak, egységesnek és egy értelemmel szolgálnak szabad csak a világ elébe állítani. Ha talán ez okok valamelyikén mult a várt folytatás: akkor egyenesen hálásnak kell lennünk a vezetőség tapintata és belátása iránt.

Ám, a várakozás ideje nekünk igen hoszúnak tetszik s másként is azon a meggyőződésen vagyunk, hogy a kerületi papi értekezletnek nem az a hivatása, hogy elvonuljon az élettől s várja, hogy az nála nélkül hogyan alakul, hanem neki magának is ki kell venni részét az alakításból, a helyzet tisztázása, az eszmék érlelése, közvélemény alakítása s a köztudat nyilvánítása által.

A papi tudományok szellemi munkálkodás útján való terjesztése, a lelkipásztorkodás elméleti és gyakorlati fejlesztése, a hithűség és egyházhoz való ragaszkodás érzetének fokozása, a vallás-erkölcsi élet nehézségeinek közös erővel való ellensúlyozása, a gyakorlati és szellemi munkálkodás célirányos befolyásolása: az értekezletnek ez mind céljához és feladatahoz tartozik az alapszabályok 2. §-a szerint.

Ki fogná tagadni, hogy ezek között a feladatok között nem egy van olyan, a mely napjainkban éppen különös aktuális jelentőséggel bír?! Ezekben véleményt nyilvánítani, irányítani, közös vállvetett munkásságot kez-

deményezni minél szélesebb körben: az egyházkerületi értekezletnek immár elodázhatatlan kötelessége.

Értekezleti közgyűlésünk annak idején megválasztotta a tisztviseelő-kart. E tisztviseelő karnak a mandátuma a 16. §. első bekezdésének a) pontja értelmében 3 évig tart s azt mondhatjuk — lejárt. E tisztviseelő-karnak alkalmat kell adni arra, hogy az értekezlet újra szervezhesse magát. Ha az egylet feloszlásáért a felelősséget magára venni nem akarja, *az értekezletet minél sürgősebben össze kell hívnia.*

E tekintetben — tudomásom van róla — privatim úgy, mint hivatalosan többfelől érkezett felszólítás az elnökséghez. Az elnökség tegyen eleget e felszólításoknak, — kötelességének. Hozza nyilvánosságra, tájékoztassa az értekezlet tagjait, hogy ha közgyűlésünk nem is volt: mi történt a zajtalan munkálkodás, a szervezés és organizálás terén. Hivja össze az »Állandó Igazgató-választmányt«, hogy az alakítsa meg bizottságait s készítse elő a közgyűlés megtartását.

Értekezleti közgyűlésünk megtartása idejéül két időszak kínálkozik: vagy a tavaszi, pünköst táján, vagy az őszi, a reformáció évfordulója ünnepe körül. Azt hisszük, mindkettőt megfogják előzni egyházkerületi közgyűlésünk ülései. A kellő adatok postai beszerzése után az Állandó igazgató-választmány ez alkalommal tarthatná üléseit, végezhetné az értekezleti közgyűlés előkészítésének munkáját, mivel tagjai (az egyházmegyei értekezletek elnökei s mindenik egyházmegyei értekezlet által e célra megválasztott két tag, 31. §.) legnagyobb részben bizonyára tagjai az egyház-

kerületi közgyűlésnek is. A mi pedig az irodalmi előkészítést illeti, e lapnak, mint a »Protestáns Közlöny« utódjának hasábjait a szerkesztő kétségkívül a legnagyobb készséggel fogja megnyitani e célra.

Meg vagyok győződve a felől is, hogy tekintélyes egyházmegyéink és területeik góczpontjain fekvő egyházközségeink, ismerve és méltányolva azt a nagy hatást, melyet egy ily tekintélyes gyűlésnek keblükben való megtartása az egyházi tudat ébresztésére, az egyházi élet felpozíciójára és élénkítésére gyakorol, versenyezni fognak az Értekezleti közgyűlés meghívásáért. A háromszéki, deési, szilágy-szolnoki, udvarhelyi, vajdahunyadi, gyulafehérvári, nagyenyedi egyházmegyéknek derék papsága; góczpontjaiknak: Sepsi-Szentgyörgynek, Brassónak, Kézdivásárhelynek, Deésnek, Zilahnak, Udvarhelynek, Dévának vagy Szászvárosnak, Gyulafehérvárnak, Nagy-Enyednek buzgó, tevékeny, nagy társadalmi akciókra képes lelkészei és presbyteriumai s a legtöbb helyen derék kálvinista főgymnasiumaink buzgó tanárok kezesei volnának a helyi rendezés sikerének. Annak pedig, hogy a közgyűlés népes, tekintélyes, impozáns lesz, annak kezesége nemcsak az Alapszabályok 7. §-a, hanem mindnyájunknak buzgóssága s a közérdeklődés.

Rajta tehát, mozduljon meg minden hivatott tényező! Ennek az esztendőnek egyházkerületi papi értekezletünk közgyűlésének megtartása nélkül elmulni nem szabad!

Nagy Károly,
theol. tanár.

Megjegyzések a lelkészi jövedelem kiegészítéséről szóló törvényjavaslatra.

(Vége.)

Igaz, hogy a törvényjavaslat ezen rendelkezése nemcsak a protestánsokra, — hanem a gör. keletiekre is kiterjed, a kik *nemzetiségi propagandáikat és izgatásaikat* éppen az által szokták a leghatalmasabban terjesztetni, hogy egyes vidékeken *új lelkészi állomások* szerveznek a propaganda szolgálatának céljaira, — s annyiban a törvényjavaslat ezen része nagyon is indokolt a magyar állam szempontjából, — de vajjon, ki biztosíthatja a magyar protestánsokat arról, hogy velük szemben, sohasem fogja *egyik miniszter is alkalmazni*, új lelkészi állások szervezésénél azt a jogot, a mit neki Magyarország törvényhozása ebben a paragrafusban biztosít? Ki fog nekünk reformátusoknak, és éppen itt, Erdélyben, *garanciát* nyújtani arra nézve, hogyha majdan támadni fog megint

egy Szász Domokosunk, a ki a szétszórt csontokat összegyűjteni, a romban levő egyházközségeket új életre keltetni akarja: vajjon az ő törekvése találkozni fog-e *az akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter jóakarataival*, s vajjon megnyeri-e az *engedélyt* arra, hogy a lelkészi fizetések kiegészítése reményében, lelkészi állásokat szervezzon a nemzetiségi vidékeken, és a még mindig veszélyeztetett pontokon?

Mert az igaz, hogy *Szász Domokos*, püspök, *emberteletti erővel* igyekezett, a református egyház és a magyar nemzet magas rendű érdekeit, *új egyházközségek és új lelkészi állások teremtésével* szolgálni, de az is igaz, hogy — épen *az erők elégtelensége* miatt, legyőzhetlen akadályok is állták útját.

Az *erdélyi ev. ref. egyházkerületnek*, *ma is, nem egy pontján*, lelkészre, illetve *új lelkészi állásra* lenne szüksége, a Szász Domokos püspök által szervezett 36 körlelkézségen felül, de ki tudja, vajjon ez a szükség nem fog-e a jövőben, a magyarosodás előhaladásával és a népesedési arány kedvezőbbre való változásával, még nagyobbra emelkedni?

S akkor, ha az új lelkészi állások szervezése, illetőleg ezek jövedelmének 8 száz frtra való kiegészítése, a vallás és közoktatásügyi miniszter kezébe lesz letéve: kérdés, hogy *az új állások szerveztetni fog-nak-e*; annál is inkább, mert az idők változtával, oda változhatnak a *kormány-törekvések* is, hogy mindent, a mi *a magyar nemzeti jelleget és színezetet* magán hordja, még keletkezésének csirájában meg fog-nak semmisíteni?

Ne adja az Isten, hogy ez valaha hazánkban úgy legyen, de hát *efféle törekvésekre* mutat fel nekünk *elég példát a történelem*; a *történelem* pedig — mint a közmondás tartja — *az élet legnagyobb tanító mestere*. A mint a *Mátyás* király *erős nemzeti politikáját* egy *nemzetietlen* kor uralma váltotta fel, és aztán 3 száz évi szenvedés kellett ahhoz, hogy a magyar nemzet *tudatára ébredjen* magas rendű elhivatásának: nem támadhat-e jó Ferencz József király dicsőséges uralkodása után is egy olyan kor, mely a nemzetnek minden jogát és a jövőbe vetett minden reményét elkobozni szeretné?

Ha hát, így áll a dolog: nemcsak *egyházunk terjedésének*, hanem *a magyar nemzeti irány fejlődésének érdeke is azt kívánja*, hogy a törvényjavaslat ide vonatkozó pontja *már most akként módosíttassék*, hogy ilyen *eshetőségeknek* a református egyház, az új lelkészi állások szervezésére nézve, soha ki ne legyen téve.

A *másik nagy veszedelem*, mit a törvényjavaslat változatlan elfogadásával magunk fölé felidézünk, hogy *elkövetkezhetnek egyes egyházközségeinkre nézve azok az idők, mikor az azokban levő egyes lelkészi állások jövedelme, a mostani 8 száz frton alól fog szállani* s miután *az ilyen lelkészi állások lelkészi fizetésének 8 száz frtra való kiegészítéséről nincsen szó a törvényjavaslatban megtörténhetik* az is, hogy *az ilyen állások betöltetlenül maradnak*, vagy a *mi még rosszabb, az ilyen egyházközségek más egyházhoz csatoltatnak* (15. §.)

Hogy a *jövedelem-csökkenés* olyan lelkészi ál-

lásoknál is beállhat, a melyek *most 8 száz frton felül* javadalmazták a papot: ez az *adott helyzet* és a mostani *egyházpolitikai törvények* mellett, könnyen kimutatható.

Egyházpolitikai törvényeink ugyanis megengedik a *felekezetenküliséget*, mely intézmény némely helyeken nagy kedveltségnek kezd örvendeni. Nem történhetik-e hát meg, hogy miután a régi *kepézési és egyházi adózási rendszer* megmarad és annak értéke 5 évi átlag szerint lesz a lelkészi díjlevélbe bevéve, — nem történhetik-e meg, hogy *a hiveknek az egyházból való tömeges kiválása után*, a különben tisztességes lelkészi állás annyit veszít jövedelméből, hogy a lelkész, ha továbbra is élni akar: *jövedelmének 8 száz frtra való kiegészítését kell hogy kérelmezze?* Igende, ebben az esetben, *hiába* kér, mert *az ilyen lelkészi állások jövedelmének 8 száz frtra való kiegészítéséről nincsen szó a törvényjavaslatban.*

Még könnyebben beállhat a 8 száz frton felüli jövedelemmel bíró lelkészi állásoknál *a fizetés-csökkenés* azért, mert a javaslat azt rendeli, hogy *a földbirtok jövedelme, a lelkészi fizetések megbecsülésénél, a haszonbéri szerződés szerint, vagy a vidéken szokásos haszonbérek 5 évi átlaga alapján*, vételessék tekintetbe (11. §. 1. p.)

Tudvalevő dolog, hogy minő *eshetőségeknek és hullámzásoknak* van a földbirtok haszonbéri jövedelme kitéve s különösen a református papi földbirtok jövedelme, melynek sem *jó felszerelése, sem jó gazdája* nincsen. Ha már most akad, a többek között, egy olyan lelkész, a ki sem költséget nem sajnál, sem a munkával és a maggal nem fukarkodik: akkor az ilyen ember keze alatt, a földbirtok jövedelme, illetve haszonbére *emelkedni* fog: de ki biztosíthat arról, hogy *az a telemelkedett jövedelem meg is maradjon*, mikor nem minden papnak van *befektetni való tőkéje* és *gazdálkodásra való hajlandósága, vagy ideje?*

A ki gazdálkodással foglalkozott, tudja már, hogy a földbirtok, hacsak *2—3 évig nem kezelik jól*: mennyit *veszt értékéből* és jövedelmezőségéből, a honnan világos, hogy az olyan egyházközségekben, a hová *jó gazda pap* után egy *rossz gazda pap* kerül, vagy a hová egy *vagyonos lelkész* nyomába egy — többnyire *vagyontalan* — *ifju lelkész* lép *a papi földek jövedelme annyit fog értékéből vesztetni, hogy a különben 900—1000 frtos papi állás 6—7 száz frtos állomássá zsugorodik össze*, a mi már az *állami kiegészítést igényelhetné*, ha ugyan *az ilyen állások jövedelmének kiegészítéséről volna szó a törvényjavaslatban.*

De mert nincsen szó: vagy az következik be, hogy az ilyen állások *üresen maradnak*, vagy pedig az, hogy az *azokon levő lelkészek egész életükben nyomorognak* s kánonikájukon a tücsök és a bogarak legelnek.

Azt, hogy minden pap *jó gazda* is legyen egyáltalán nem lehet kívánni, mert a papnak *nem az a hivatása*. Hogy mindenkinek a befektetések eszközzésére *pénze* legyen azt egyáltalán nem lehet remélni, mert a papi pályára a világ *legszegényebb emberei*

szoktak menni, de ha jó gazda is, és vagyonos is a pap lehet-e *igazság szerint*, azt kívánni tőle, hogy *ő szorgalmának gyümölcsét, befektetett tőkéjének jövedelmét, fizetésének összegéhez, teljes mértékben*, az utolsó krajczárig, *hozzászámítsa*, mint a hogy a törvényjavaslat rendeli, mely *a földbirtok jövedelmét a haszonbéri szerződés alapján, vagy a vidéken szokásos haszonbérek 5 évi átlaga szerint* tudja be a lelkész fizetésébe?

Hol van itt a *szorgalom méltánylata, a befektetett és veszélyeztetett tőkének kamatja, a verjétekcseppeknek, a különböző károknak, biztosítási díjaknak és boszszankodásoknak számbavétele?*

Mert a dolog úgy áll, hogy a gazdálkodás az *elméletben* nagyon tetszetős és szép, de a *gyakorlatban nagyon fáradtságos és költséges*, sőt jövedelmezősége is *nagyon bizonytalan*. Sok meleget és hideget, sok esőt és sárt kell kiállani és végig taposni a gazdának. Ruházatra, kétannyira van szüksége, mint más ember fiának s mégis mindig kopott és piszkos, hacsak *darócz ruhát* nem veszen magára. Mégis *mindez nem számít*, hanem csak a *haszonbéri szerződés*, és a vidéken szokásos *haszonbérek 5 évi átlaga!*? Ugyan-ugyan, tisztelt *Nagyuraim*, ott fenn a miniszterium parkettirozott és fényesre csiszolt szobáiban gondolják meg, hogy a református papi földeket sohasem lehet a többi földekkel *egy kategória alá* helyezni, mert míg a többi földek *jó helyen és jó kézben* vannak ezeknek helye *a domboldal*, vagy *az ingovány*, gazdájuk pedig egy-egy az *élettel ismeretlen*, 16—18 éven át, *az iskolák padjain ülő szegény ember*, a kinek tán az a legnagyobb hibája, hogy *ideáljai* is vannak!

Miért tullicitálni még a *pénzügyi és a földmivelési miniszteren* is, a kik a földbirtok jövedelmét *mindig a kataszteri tiszta jövedelem alapján* becsülik meg; miért tullicitálni *összes pénzügyeinket* és eddig *meglevő törvényes jogainkon*, melyek szintén a *kataszteri tisztajövedelem alapján értékelik a földbirtok hasznát?*

Hát én, álláspontom igazolására, *egy példát* fogok felhozni az én életemből.

1890 tavaszán fejeződött be a *rettegi* határ tagosítása s akkor kaptam én is, kezem alá, a 40 holdas rettegi ref. papi tagot, többnyire mind 4-ed, 5-öd és 6-od osztályu helyen, nagyon nehéz és roppant kötött agyagtalajon. Első gondolatom is az volt, hogy kiadom haszonbérbe, mert nem volt erőm, a mivel miveljem s mert az egész tag annyira tele volt *kőkénnyel* és *vadrózsával*, hogy a hátam borzongott, mikor reá néztem. Ugyde a *40 hold földért* csak *120 frt évi haszonbért* ígértek, sőt még arra sem kötelezték magukat a haszonbérlők, hogy a tövis bokrokból, bár egyetlenegy is, kívágnak. Mit volt, mit tennem *kölcsönhöz* folyamodtam. Állítottam 2 ekét, 4—4 drb. marhával, (2 marha az agyagos, nehéz talajban nem lévén elégséges), 8 napszámot kitűnő, kemény gyökérvágókkal és míg 20 napon át folytonosan irtattam a töviset: azalatt ekéim is jó nagyot haladtak a szántásban, de bár minden magot a legnagyobb gonddal és a maga idejében vetettem el, *az első 2 esztendőben*, egyet-

len krajczár jövedelmem sem volt, úgyhogy még a kamatokat is új kölcsönből kellett hogy fedezzem. *Sovány és kiélt volt a föld trágya* kellett hát neki. Neki fogtam hát, nagy erővel. a trágyagyűjtésnek és a trágyázásnak. De ez a dolog megint nem bolondság, mert *sok pénzbe* kerül, akár ha termeli, akár ha veszi a trágyát az ember. Ha termeli sok marha, sok cseléd és sok takarmány kell; ha pedig veszi: akkor 50—60 krba kerül egy szekér, s ezen az alapon 1 hold földnek a megtrágyázása 40—50 frtba, vagyis 40 holdnak 1600—2000 frtba. Mindegy, azért én mégis csak trágyáztam, s *7 évi örökös nyughatatlanság, nélkülözés, vesződség és munka* után, oda vittem a tagot, hogy *most 450 frt. évi haszonbért* adnak érte.

Már most azt kérdelem, hogy *igazságosan számíthatja-e valaki*, azt a 450 frt évi földhaszonbért, *az én papi fizetésemhez*? Igazságosan-e? Hiszen én, a mellett, hogy 2—3 cselédnek adtam évenként kenyeret, 350—400 napszámos bérét fizettem ki tavasztól őszig, s ezáltal egy nagy szociális kötelességet teljesítettem: *egy csomó pénzt vettem kölcsön*, melynek kamatját és törlesztési hányadát kell hogy fizessem, ha azt akarom, hogy becsületes ember maradjak, és fizetésemet s gazdasági felszerelésemet le ne foglalják? Miből fizetem pedig én mindezeket, ha nem abból a *többlet haszonbérből*, a mit *saját* szorgalmam, törődésem és vállalkozásom után, 7 év alatt kikínlódtam, a mi ez esetben 330 frtot tesz ugyan ki, de tehetne ki kevesebbet is, ha valaki más ülne és más lenne az én helyemen?

Ilyen körülmények között, a *lelkészi fizetések felbecsülésénél*, a *haszonbéri szerződést*, vagy a *vidéken szokásos haszonbéri átlagot venni alapul: sem nem jogos, sem nem igazságos*, sőt *jogtalanságra és igazságtalanságra* vezető eljárás. Maradjunk meg csak a *kataszteri tisztajövedelem* mellett, a mi a jelen viszonyok között, *szokásos* is, *törvényes* is, és sem *jogtalanságra*, sem *igazságtalanságra* nem vezet a földbirtok jövedelmének megbecsülésénél.

A papi földek jövedelmének, a haszonbéri szerződés és a vidéki haszonbéri átlag alapján való felvétele, *még egyéb veszedelmet is rejt magában papságunkra és anyaszentegyházunkra* nézve.

Nevezetesen azt, hogy miután a *mi díjleveleinkbe*, a kanonika porció jövedelme a *kataszteri tiszta jövedelem alapján van bevéve*: ezzel a törvényjavaslatban tervezett eljárással, a papi fizetések értéke a legtöbb helyen *nagyot fog emelkedni*, s így a jövedelmi kiegészítés összege, a mi *kárunkra* és az állam *előnyére: nagyot fog csökkenni*, úgyhogy pl. a *baczaí* papi állás, melynek a mi hivatalos becsülésünk és eddigi díjleveleink alapján, a 600 frtra való kiegészítésnél, 168 frtot kellene kapnia: nem fog kapni egyetlen krajczárt sem, mert a papi kánonikáért most a papnak halála után, *ki minden vagyonát és jövedelmét annak jó karban való tartásába fektette: annyi haszonbért* fognak adni, hogy a haszonbér összege a kataszteri tiszta jövedelmen felül, ezt a *hiánylatot* teljesen fedezni fogja. Hogy aztán

ez a haszonbéri összeg, *csak 3—4 évig lesz állandó*: ezzel az *állam nem törődik*, elég az hozzá, hogy a miniszter a bejelentett *jövedelem-csökkenés* következtében, ha *neki jól esik*, a felekezeti hatóságot és az illető hitközséget vádolhatja és *a fizetés kiegészítését megtagadhatja* (15. §.)

Akár így, akár úgy legyen is azonban a dolog, *a kiegészítésre szoruló egyházközségek papjai többé nem fogják a kánonikákat* sok áldozattal, *jó erőben tartani*, mert többé nem lehet az a *cél*, hogy a *kánonika jól jövedelmezzen*, és *a kiegészítés összege mentől kisebb legyen*, hanem igenis az, hogy *mentől kevesebbet* jövedelmezzen az amugy is *bizonytalan jövedelmű birtok*, s *mentől nagyobb legyen a készpénzben kikapandó kiegészítés biztos összege*.

Ez pedig *nagy kárára* lesz a mi *anyaszentegyházunk egyetemének*, mert a papi földek naponként veszíteni fognak értékükből, úgy, hogy néhány évtized múlva, csak parlagon fognak heverni és nem fognak érettek adni, ugyszólva, semmit.

Ilyen *hátrafelé menő lépést*, vajjon, kicsoda tehetne közülünk nyugodtan, a ki tudja, hogy a *magyar földnek és a földbirtoknak jövője* van, s a ki tudja, hogy *anyaszentegyházunknak a papi kánonikákban*, néhány *százezer frt vagyona* fekszik?

Hahát, nem akarjuk kitenni a magyar *református papi birtokot a teljes elértéktelenedésnek*: *akkor a törvényjavaslat 11-ik §-nak 1. pontját okvetlenül oda kell módosíttatnunk*, hogy a földbirtok jövedelme a *kataszteri tiszta jövedelem alapján vétessék* számításba, a papi fizetések becsülésénél.

Még lenne a törvényjavaslat egyes pontjaira, néhány, többé-kevésbbé *lényeges* megjegyzésem. Most egyelőre azonban csak *azokra a veszedelmekre* akartam rámutatni, a melyek különösen a református egyházat és a mi papságunkat érdeklik, s a melyeknek elhárítása, *Iegelső sorban kötelességünk*.

Általában azonban, *nagy meglepéssel üdvözlöm az egész törvényjavaslatot*, a mely a református papság helyzetét *lényegesen* javítani fogja, különösen ha annak *nem betűjét*, hanem *szellemét* igyekeznek felfogni és megvalósítani az illetékes tényezők, a mely *semmi egyéb és semmi más* nem lehet, minthogy a *magyar hazához, a magyar nemzethez és a magyar nemzeti állam kiépítésének tervéhez mindig hű és szilárdan ragaszkodó protestáns papság lehetőleg megszabaduljon az anyagi gondoktól, és a nemzetiségek papjai, a kik eddig tőlünk nagyon is távol állottak, minél közelebb hozassanak a magyar államhoz s a lovasias és önfeláldozó magyar nemzethez*, mely akkor is *áldólag* nyújtja karjait *ellenségei felé*, a mikor megérdemelnék azok, hogy a pokolnak mélységes fenekére lökessenek alá.

Wlassics, az ő halhatatlan érdemeinek koszorújához egy újabb babérlevelet szerzett, *Bánffy br.* meg, ez a kitűnő és nagy államférfiu, megint megmutatta, hogy *»többet észszel, mint erővel«*!

Z. Kiss Sándor

rettegi ref. lelkész.

Igazgató-tanácsunk üléséből,

Kolozsvárt, 1898. febr. 10.

Elnökölt főt. Szász Domokos, püspök aa. Jelen voltak: Simó Lajos, ehker. főgondnok, Szász Dénes, Becsek Lajos, Deési Gyula, Kenessey Béla, Herczeg Lajos, igazgató-tanácsosok, Parádi Kálmán, tanügyi előadó, Maksay János, számvevő, Deák József, pénztárnok, dr. Deák Albert, ügyvéd, Márkus János, titkár, úgy is mint jegyző.

Elnök aa. az ülést megnyitván, miután az időközben elnököleg elintézett ügyek jegyzékére vonatkozólag észrevételt tenni senki sem kívánt, az abban ismertetett intézkedések megtétele jóváhagyó tudomásul vétetett.

Elnök aa. indítványára a papi fizetések rendezése tárgyában kelt törvényjavaslatnak elkészítése s a képviselőház elébe való terjesztéseért a kormányelnöknek s szakminiszternek köszönő irat fölterjesztése elhatároztatik.

Ezután Parádi Kálmán, tanügyi előadó aa. előadása folytán a marosvásárhelyi kollégium megvizsgálásáról szóló bizottsági jelentés tudomásul vétetett s a vizsgálat rendjén észlelt hiányok pótlása végett a kollegium előjáróságának megfelelő útasítás adatott. A bizottság tagjainak megbízatásuk eredményes teljesítéseért köszönet és elismerés szavaztatott.

Márkus János, titkár aa. előadása folytán alamori egyházközségünk papiházának 2041 frt 53 kr. költségösszegben való kiépítése engedélyeztetett s e célra az egyházközség központi kezelés alatt álló iskolaalapjából 1951 frt 53 kr. kiutaltatott.

A szász-dányáni templom építése körül elkövetett szabálytalan eljárás tárgyában kelt 5104—1897. számú rendreútasító leiratunkra külföldi egyházmegyénk tanácsa által tett fölterjesztés tudomásul vehető nem volt.

Br. Huszár Margit részéről pénztárunkba letétbe helyezett s közigazgatási úton szent-margitai egyházunk részére megítélt 230 frt, érdekeit egyházunknak leendő kézbesítés végett a deési járás szolgabírójához utaltatott.

Jóváhagyatott kisleludi egyházközségünknek a papi kántori terménykepe megváltása iránti határozata s egyuttal engedély adatott arra, hogy 2000 frt kepeváltó tőkéjét köb-lileg kezelhesse.

A Kolozsvártt létesítendő Központi Hitelszövetkezetbe egyházkerületünknek mint részvényesnek való belépése tárgyában előterjesztés tétele határoztatott el a főtiszt. egyházkerületi Közgyűléshez.

A jogügyi bizottság javaslata folytán a létesítendő »Erdélyi ref. egyházkerületi hitelbank részvénytársaság« be-mutatott alapszabály-tervezetének többszörösítése s az egyházmegyékkel véleményezés végett való közlése, elhatároz-tatott.

Ezek után Maksay János, számvevő aa. előadása foly-tán a szeretetház sorsjáték húzási határidejének elhalasztá-sára vonatkozó pénzügyminiszteri értesítés tudomásul vé-tetett s a további intézkedések megtételére a bizottság meg-hatalmaztatott.

A magyar jelzáloghitelbank által kibocsátott új rész-vényekre elővételi jogunk gyakorlása elhatároztatott; nem volt azonban elfogadható az Első magyar szállítási vállalat-nak ujabban kibocsátott részvényei megvásárlására vonat-kozó ajánlata.

Külmagyar-utca 7. számú bérházunk egyik utczafeleli emeleti lakrészének bérbeadásáról szóló szerződés jóvá-hagyatott.

A kövári telepen levő bérházunk bérletére vonat-kozólag beadott ajánlatok közül az Ilyés József és neje által tett ajánlat fogadtatott el, minélfogva házgondnok aa. útasíttatott, hogy megfelelő biztosíték bevétele mellett a szerződést nevezettel kösse is meg.

Ezután igazgató-tanácsunk közigazgatási bizottsággá alakulván, Dévai Antal, nagyajtai lakósnak Biró Ida s kis-koru társai nevében a középajtai ev. ref. egyházközség ellen, a néhai jogelődök Biró András, középajtai nyug. lelkész nyugdíjárandóságából visszatartott s őket megillető java-dalom kiszolgáltatása iránti panaszos ügyökben a sepsi egy-házmegyei közig. bíróság 2. sz. alatt hozott ítélete ellen be-adott felelbezésük folytán, az ítélet, nem felelbezett részében érintetlenül hagyatott; elutasító részében pedig megváltoz-tatván, köteleztetett az egyházközség panaszos örökösöknek az 1896. évi 25 frt hátrálék házbérösszeget is ugyanazon idő és jogkövetkezmények terhe alatt megfizetni.

Az ítélet, egyéb elutasító részében s a perköltségek meg-szüntetése tekintetében, indokainál fogva helybenhagyatott.

Ezzel elnök az ülést bezárván, annak folytatására a következő napot tűzte ki.

r. s.

TÁRCZA.

Jeremiás próféta.*

»Ama napokban, midőn Jeruzsálem és az egész ország rommá változandó vala, kereste föl a fogoly prófétát Khanamél nevű rokona Anatótból, hogy egy mezőt — mint a kinek első sorban van jogosultsága erre — vásároljon meg tőle. És Jeremiás isten ujját látja ez ajánlatban. A mezőt tizenhét ezüst siklusért megveszi, rendületlen bizalmát vetve így a *jelen* sötétsége után a *jövő* napjának fölragyogásába, és lelki nyilvánulásban fogadva el Jáhve dicsőséges megerősítését a leendő üdv és boldogság felett. A messi távolból

* Jeremiás korának, életének és könyvének kritikai feldolgozásából van kiszakítva e részlet. A munka mintegy 35 ivre terjed s magában foglalja a maszóra-szöveg és Septuaginta után készült, egész végig kommentárral kísért teljes fordítást is.

jobb idők képe mosolyg e népre, hol házakat épít; mezőket szerez; hol az elhurczoltak Jáhve pajzsa alatt össze-gyűlnek ismét a hazának földén. *Más* nép kél a roncs-ból, mely egy szívvel, egy úton, egy *új örökkétartó szövetség* birtokában jár és attól el nem tér, mert Seregeknek Urát, ő erős istenét *kedélyvilágában* kívánja tisztelni. *Most* azonban, mert Jáhve prófétái szá-vára nem figyelt és kevély testvérének siralmas buká-sa meg nem remegtette, — *gyászos ítéletét el kell viselnie*, melyet *irott törvény* soha meg nem oldhat, midőn Jáhvenak tetsző néppé nem formálhatja, midőn *más* érzelmeket teremteni nem tud, sőt az ős időktől meggyökeresedett gonoszságot még szilajabbá tette, mert *betűi* által *külsőségeket* szült, nem mivel *rossz a törvény*, de a nép gyommal és dudvával benőtt szántó-föld és így minden intés, figyelmeztetés, a legmagasz-tosabb törvény bevezetése is csupán a földműves ki-sérlete, ki műveletlen, tövises talajra szórja a jó ma-

got, holott először *mély* ugart kell vala vágnia; hogy fáradozása egészséges, bő termést teremjen. *Ezt* akarja Jáhve és tervétől el nem áll. Oly népet ohajt, melynek minden tagja kicsinytől nagyig *szíve* szentségében ismeri istenét és akkor kegyelmet nyer a sokszoros álnokság, a bűnök emléke is elenyész.

A próféta gondolata itt a századokkal fiatalabb evangélium most még beiratlan lapjaira csókolja testvéri csókját. És ily. magasztos gondolatot akkor táplál, midőn élete veszélyben van, midőn Jeruzsálem a templommal együtt már-már ellenség kezeibe került, de azért fölhangzik szünet nélkül ajkain az intés ki a városban marad, fegyver éhség és dűghalál által pusztul el, a ki pedig a kháldokhoz menekül, életét megtartja. A nemzeti, most már harczyi párt, mely Nebukadnezárnak minden lehető módon ellenállt, e folytonos és merész intésben árulást látott. A próféta magasabb patriotizmusát érteni, igazi szeretetét és fájdalmát népe iránt érezni nem vala képes; nem Jáhve bizalmasát, az ellenszegülőt kereste benne, ki míg egyfelől szigoruan hűnek marad hivatásához, másfelől arra törekszik, hogy a *czéltalan* küzdelemnek végét szakítsa, hogy legalább ne pusztuljon el az egész nép, maradjon hátra is egy rész, mint leendő alapja az isteni üdvigretnek. Bevádolják tehát a király előtt és föltétlenül *halálát* követelik. Zedekia védelem nélkül szolgáltatja ki tegyenek vele a mit akarnak, ő semmit nem tagadhat meg tőlük. És sajátságos, a próféta szent személye előtt habozva áll a gyűlölet nem merik életét elvenni, csak ártalmatlanná akarják tenni az által, hogy egy, az örudvarban levő iszapos viztartóba dobják. Haljon meg ott éhen, elhagyottan.

E nehéz órákban honfitársai közül senki, egy *idegen* könyörült rajta, éthiopi Ébedmelekh, a király udvaroncza. Kieszközi a próféta szabadon bocsátását és a viztartóból köteleken harmadmagával felvonja, hogy ezután ismét előbbi fogságában őriztessék.

Mégegyszer kívánja hallani a király Jeremiás tanítását, azért *títkon* magához hivatja. A próféta keserűséggel válaszol: azért adjak én tanácsot neked, hogy elleneim kezébe juttass? Zedekia esküvel ígér a prófétának oltalmat és ez most is a *megadást* sürgeti. Azonban a király gyáván visszariad. Fél a harczyi párttól, fél azoktól, kik már a kháldokhoz menekültek, sőt kéri Jeremiást, hogy a beszélgetésről senkinek ne szoljon, a mit meg is ígér és ígérését meg is tartja.

Nebukadnezár 18 hónapi ostrom után Zedekia 11. évében a 4. hónap 9. napján, 586-ban türi át Jeruzsálem falait. A ki menekülni tud, menekül a szélrózsa minden irányában. A király éjjel a déli oldalon kíséretével megszökik. Kelet felé menekül, a Jordán völgyét törekszik elérni, de Jerikónál utóléri és Nebukadnezár főhadiszállására Riblába hurczolják, hol Nekhó fareó is tartózkodott. A hűtlen vazallus rettentőn lakol: családját saját szemei előtt gyilkolják le, azután megvakítják és úgy viszik Bábelbe.

Jeruzsálem ítélete is sulyos volt. Nebusaradan testőrfönök az 5. hónap első napjaiban az összeesküvés vezetőit Riblába viteti, a város épületeit és a *templomot* felégeti, a falakat lerombolja, a lakosokat összefogdostatja, hosszas rabságra, csak a tehetetleneket hagyva meg, kiknek a földet kiosztja.

Most pirulás nélkül mutathatott vissza Jeremiás jóslatainak igazolására. De minő fájdalom dulhatott szívében, midőn a romok felett eltekintve, e nagy csapást a nép megkövesedett gonoszsága miatt *igazságos* büntetésnek kellett felrónia! És ő az érzékeny, szinte nőies természetű, a belső küzdelmek embere, kiben magas hivatásának szent öröme és vissza-vissza rettenés ugyanannak óriás terhétől, kiben büszke isteni tudat az elhagyatottság csüggeteg érzelmével oly gyakran váltakoznak, — életének e legszomorubb napjaiban még sem roskad össze. A megtört tagokat meggyógyítja Jáhve; beköti Jeruzsálem ezernyi fájó sebeit és felhozza számára az *állandó* békét. A bűnhődés e helyén öröm és vigalom lesz egykor, midőn kiáltás zendül meg minden ajakon: dicsérvétek a Seregek Urát, mert jó az Úr, kegyelme örök!

Tehát a *megalázás* a próféta szemeiben csak *átmenet* a *múlt* vétkes állapotából a *jövendő* szentség állapotába, mert az *állam aláhanyatlása nem Jáhve ügyének bukását jelenti* a bizalom benne szégyent nem vallhat, noha a jelenben *egynek*, csak a prófétának lelkében él is az, de ez egyből kisugárzik majd a bizalom hite, hogy szelid fényét a *csontokkal rakott mezőre* hintse, hogy *életet* adjon és emelkedjék föl a porból *Jáhve szolgája* és legyen nagy és legyen dicső.* A bizalom ily erős hitét Jósia váratlan halála oltotta a próféta szívébe. Már akkor látta a katasztrófát és e tudatban hivatlanul is a trón lépcsőjére lép. Az isteni jog predikálásában nem riad vissza a nagyok fenyegetésétől, nem nézi a papok és próféták kiváltságait. E mondhatni *síró* férfit küzdelmében *férfi*as bátorság jellemzi alacsony elkeseredés nélkül. Prófétai küldetése felől minden *magacsinált* prófétával szemben tiszta bizonyossága van. Egy folyton istenben élő lelkiismeret, mely a törekeny és gyötört testbe hihetetlen bátorságot kölcsönöz, hogy kemény szókkal ostromozza a bűnt és elragadó finom gyöngédséggel, a kifejezés igazi mélységével forduljon a megtévelyedett fiak szívéhez.

Molnár Lőrincz

Különfélék rovata.

A nem katolikus lelkészek fizetésének kiegészítéséről szóló törvényjavaslattal foglalkozott február 16-án az együttes tanácskozásra gyűlt közös protestáns bizottság. Közös megállapodás azonban nem történt. Különb. is végérvényes állásfoglalásra a református bizottságnak nem volt fölhatalmazása, egyházi álláspontunknak hivatalos kifejezése egyetemes konventünket illetvén meg. Világossá lett azonban az, hogy a törvényjavaslattal szemben az ág. h. ev. egyház álláspontja a református bizottság álláspontjától eltérő. A lutheránus bizottság a törvényjavaslatot nem tartja elfogadhatónak s az 1848. XX. t.-czikkben kimondott elvnek teljes realizálását kívánja. Álláspontja tehát: vagy minden, vagy — semmi. A református bizottság azonban ily nagy horderejű intézkedést, mely az állam és egyház szervezetét is érintené és az állam és egyház közötti viszonyoknak radikális átalakítását jelentené, ezuttal nem sürget. Ugyan a református bizottság is az 1848. XX. t.-czikket el-

* Több mint bizonyos, hogy e gondolat Ezek. 37-ben és D. Jnál Jeremiás *élő* alakja után vitetik keresztül.

vileg teljes integritásában akarja fönntartani, de e nagy törvényezikkel a mostani törvényjavaslatot összszefüggésbe hozhatónak sem látja. A jelenlegi törvényjavaslat nem több és nem kevesebb, mint egyszerűen a szegény lelkészi állomások ez időszerinti fölsegítése. A mostani törvényjavaslat nem átlérálja tehát az 1848. évi törvényt, melynek 3. §. különben is kiköti a hitfelekezetek meghallgatását, ha e törvény alapján készülő törvényjavaslatról volna szó. A református bizottság nem mond le a jövőndőről, de a jelen időt sem engedí fölhasználatlanul röppenni el s midőn a törvényjavaslatl szemben viszszaútasító álláspontot nem akart elfoglalni, egyszersmind bizonyos pontokban állapodott meg, melyeket a márczius 24-én összszeülő konvent elébe terjeszt. A konvent egyházi elnökének, fötiszt. Kún Bertalan püspöknek nagytiszt Fejes Istvánhoz intézett leveléből a »Sárospataki Lapok« után e nevezetes pontokat mi is közöljük. Ime:

»1. A magyar királyi kormánynak a lelkészi jövedelem kiegészítéséről szóló törvényjavaslatát nem tekintjük az 1848. XX. t.-cz. végrehajtásának, annyival inkább, mert sem a törvényjavaslatban, sem annak indoklásában erre hivatkozás nincs.

2. Ezen törvényjavaslat által minden jogos igényeinket teljesen kielégítve nem látjuk.

3. Megnyugtató nyilatkozatra hivatód fel a m. k. kormány, hogy az 1868. év óta az egyházkerületeknek közvetlenül, valamint az újabb időben az egyházi közalap részére juttatni szokott államszegély jövőndőben is biztosíttassék egyházunk részére.

4. A fentebbiek által és önerőnkéből nem fedezhető szükségjeink kielégítését azonban az 1848. évi XX. t.-cz. szellemében törvény által kívánjuk biztosítani.

E pontok a szilárd talaj hatásával hatnak ránk. Ez az álláspont a hideg vér, az életbölcseesség, a lelki nyugodtság álláspontja. Mi méltányoljuk a hevültebb agy és hevültebb szív megnyilatkozásait is, de ily dologban éppen megköszönjük a higgadt, nyugodt szót. Ugy gondoljuk, hogy egyetemes konventünk is e pontokat fogadja el alapul s egyszersmind törekedni fog, hogy a törvényjavaslatnak azok a hiányai, melyek már most kijavíthatók, tényleg kijavíttassanak.

Egyházkerületi közgyűlésünk, úgy vagyunk értesülve, június hó 2. napjára fog egybe hivatni.

Jelen számunk hivatalos részében olvasható közleményre közelebbről viszsza térünk. Egy erőteljes autonomikus életnyilatkozat ez, mely kilátást nyit nekünk a terményfizetéstől való szabadulásra.

A kultuszminiszter f. évi február 15-én a képviselőházban tartott beszédéből néhány adatot mi is fölakarunk jegyezni. Jegyezzük föl mindenekelőtt Wlassics miniszter következő kijelentését: »ezen a magyar földön nekünk kötelességünk és hivatásunk a magyar kultúra fajsúlyát emelni, mert a vezető és elsőrendű kultúrának itt e földön magyar-nak kell lennie«. E kijelentés hallatára lehetetlen nem gondolnunk a magyar protestantizmusra. Ime, e szépen és nagy igazsággal kitűzött célhoz református egyházunk az ő történelmileg kifejtett szervezetében, az ő elemi-, közép-, felsőiskoláival, tanáraival, templomaival, lelkészeivel, történelmével, tradícióival, soha el nem halványult eszményeivel, meg nem vesztegethető nemzeti szellemével, értelmi és ethikai erőivel éppen — egyenes út. A magyar kultúrának e hatalmas eszközét, forrását nem kell még ezután teremteni elő s egy magyar református egyházat, természetesen, valamely törvényhozási aktussal soha sem is lehetne előteremteni; de ez az

egyház itt áll készen; maga a Gondviselés adta nekünk ez isteni intézményt. Ezt az egyházat az államnak csak meg kell látnia, csak föl kell ismernie és méltányolnia; mert ez egyház aktivitását megbénítja az anyagi szegénység. A ki itt magyarságot és magyar kulturát akar, annak a magyar református egyház megerősítését is akarnia kell. De térjünk viszsza a kultuszminiszteri exposéhoz. A kultuszminiszter tervbe vette a népoktatási törvény revízióját, mely revízió nem annyira a tanügyi, mint inkább a közigazgatási részre fog irányulni. Jelenleg még 1998 tanító nem tud magyarul s 2217 iskolában nem tanítják sikkerrel a magyar nyelvet. Sok tanító tud, de nem akar magyarul tanítani; fegyelmi eljárásoknál pedig a nemzetiségi-felekezeti főhatóságok egy része az államellenes izgatásokra szemet huny. Méltán követeli a kultuszminiszter a népoktatási törvény oly revízióját, mely lehetővé tegye az állami souverainitás teljes erejű érvényesülését. Az osztatlan népiskolai tanterv már csaknem kész, az osztott népiskolai tanterv pedig egészen kész. Osztatlan népiskolai tantervvel dolgozik 17,000 iskola közül 13,000. Szomorú adat, hogy a nagy magyar alföldön 100,000-re megy a nem iskolázottak száma. Az iskolázott tankötelesek tekintetében a magyarfaj többé nem áll az első helyen. Ezer tanköteles közül iskolázott gyermek van a németek között 92, a tótok között 84 és a magyarok között csak 83%. A Székelyföldön is pár év előtt még csak 22 állami iskola volt, ma már 119 állami iskola van. A miniszter 5 év alatt ezer iskolát akar szervezni. Ugy értelmezzük a miniszter szavait, hogy ez iskolák főleg tiszta magyar és vegyes ajku vidékekre fognak esni, szóval oly vidékekre, hol magyar faj lakik. Mert, természetesen, a kulturális politikának, ha magyar akar lenni, a magyarfaj nevelésére kell a főszult helyezni. Ugy gondoljuk, hogy a magyar kultúrának a magyar faj, a magyar vidék a termő helye; a tisztán idegen nemzetiségű vidék pedig a magyar kultúrának csak piaca. Helyes terve a miniszternek, hogy az állami iskola összeköttetésbe hozassék a kisedővódákkal. A kisedővoda legyen az iskolának melegágya. Följegyezzük, hogy a miniszter jelenleg az állami iskolai növendékek vallásoktatására 101,684 frt. költ s gondolkozzunk a miniszter ama kijelentése fölött és szívleljük is meg, hogy »jobb és rendesebb a hitoktatás az állami, mint a felekezeti iskolában«. Nagy elismeréssel emeljük ki a miniszter azt a rendeletét, *hogy a tanítóknak az ifjúságot vasárnaponként templomba kell kísérniök.* A vallás-erkölcsi nevelés a tanítóknak és tanfelügyelőknek lelkére van kötve.

A kisedővás terén sok a tenni való. 17,000 elemi iskolával szemben 1000 rendszeres óvoda nem elég. Tanító-nőkben hiány van, ellenben 600—700 óvónő van állás nélkül. Ez aránytalanságon úgy akar a miniszter segíteni, hogy óvónőket is alkalmaz tanítónői állásokra azzal a kötelességgel, hogy a tanítónői vizsgát letegyék. Állami leánygymnasiumokat a kormány még nem állított fel, de a nőképző intézetek által létesített leánygymnasiumokat támogatja.

A tanárképzés céljaira a külföldi ösztöndíjak szaporíttatnak.

Theologiai fakultásunk előljárósága folyó hó 1-én tartott ülésében indítványt tenni határozta el, hogy *Hegedüs Sándor* és *Szacsvay Sándor*, mint egyházunk oszlopmemberei, áldozatkészségükkel is nagy érdemeket szerzett férfiak egyházkerületi közgyűlésünknek tiszteletbeli tagjaivá választassanak meg.

Hivatalos rész.

160—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a kolozs-kalotai egyházmegyébe kebelezett *mérai III-ad oszt. papi állomásra* ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: tisztességes, jó lakás gazdasági épületekkel és hivatalos fölszámítás szerint 636 frt ért.

fizetés, részint a can. portióból, részint a hívek által fizetendő termény-kepéből.

Pályázati határidő márcz. 24. Folyamodványok nt. *Deési* Gyula aához küldendő Gyaluba.

Kolozsvártt, 1898. márcz. 1. *Szász Domokos*,
erdélyi ev. ref. püspök.

603—1898.

KIADVÁNV.

Valamennyi egyházmegyei nt. Tanácsnak, püspöki vizsgálat alatti egyházak és collégiumaink nt. Előljáróságainak.

A Főt. egyházkerületi Közgyűlés mult évi 52. jkvi szám alatt kelt határozatával arra útasította Igazgató-tanácsunkat, hogy a terménykepe megszüntetése, illetve megváltása tárgyában szerkesztendő tervezetét az egyházmegyékkel közölvén, ezeknek véleményével terjessze elhatározása alá.

A terménykepeének miként és mi módon való megváltása Igazgató-tanácsunknak is már évek óta állandó gondját képezi, de ennek kivitelére nézve mindeddig valamely, legalább is a siker némi reményével kecsegtető megoldási módot nem talált; sőt most, a midőn a magas kormány részéről a papi fizetések rendezése tárgyában a képviselőház elé terjesztett törvényjavaslat szerint eme rendezés keresztülvitele is csak több évekre beosztva terveztetik, nyilvánvaló ebből az, hogy a terménykepe megváltásában az állam segítségére alig számíthatunk s e tekintetben egyedül önerőnkre vagyunk utalva s itt az ideje, hogy a lelkészeinkre nézve odiosussá vált terménykepeének a hívek megterhelhetése nélkül való megváltása vagy legalább ennek elősegítése tekintetében valamely intézkedés tétessék.

Központi segélyforrásaink annyira igénybe vannak véve és lekötve, hogy ezekre támaszkodni nem lehet, sőt az e tekintetben elvállalt kötelezettségek teljesítése is Közalapunk jövedelmének folyton mutakozó csökkenése miatt Igazgató-tanácsunknak már nagy gondot ad.

Köztudatu az is, hogy Közalapunk jelzálogi kikölcsönzés, ingatlanokba, értékpapirok- és részvényekbe való befektetés mellett kezeltetvén, jelzálogi adósaink a kamatláb magassága miatt tartozásaikat fölmondják, visszafizetik s így nagyobb pénzüsszegeket kénytelenek vagyunk helybeli pénzintézeteknél $4-4\frac{1}{2}\%$ kamat mellett betétként elhelyezni.

Az ezen kezelés által elért jövedelem a Közalapunkba egyesített egyházi és alapítványi tőkék után fizetni kötelezett 5% kamatot ma még fedezi ugyan, de a folyton alább szálló kamatláb, az ingatlanok mind gyengébbnek bizonyuló jövedelmezése s az értékpapiraik utáni osztalék csökkenése miatt jövőre alig ha fedezhető lesz s így az ebből bekövetkezhető fedezethiány pótolhatása céljából már előre valamely újabb jövedelmi forrásról s tőkéinknek előnyösebb kamat melletti elhelyezéséről való gondoskodás is szükségessé vált.

Igazgató-tanácsunk beható tanulmányozás és ennek folytán megtartott bizottsági tárgyalások alapján azon meggyőződésre jutott, hogy oly jövedelmi forrásnak létesítése, a melyből a terménykepe megváltása elősegíttessék s illetve szegény egyházaink részére is kepeváltó-alap létesíttessék s ezzel kapcsolatban az Egyházkerületünk által elvállalt kötelezettségek teljesítésével járó elodázhatlan szükségletek is fedeztessenek, csakis egy — Egyházkerületünk engedélyével, illetve pátronátussa alatt és egyházaink támogatásával megalapítandó »Erdélyi ref. egyházkerületi hitelbank részvénytársaság« című pénzintézet felállítása által volna elérhető. A mely pénzintézet egyházkerületünk czíme alatt oly módon alapíttatnék meg, hogy a tervezet szerint előirányzott 200,000 frt alap-tőkéje, egyházkerületünk mint főalapító, egyházaink és collégiumaink részéről első sorban, más részvényesek által pedig másodsorban jegyeztetnék. Ugy az Egyházkerület, mint Egyházaink és Collégiumaink tőkéiket, vagy azoknak felerészét ezen pénzintézetbe helyeznék el betétként, honnan a biztosított 5% kamaton felül az emberileg biztosnak mondható s nem csekély összegű nyereség meghatározott részéből is betétük arányában részesíttetnének, úgy, hogy ezen összeg részükre, mint kepeváltó-alap tőkésíttetnék, vagy már meglevő tőkéikhez csatoltatnék. A nyereség bizonyos része pedig szegény egyházainknak kepeváltó-alap létesítése czímén tőkésíttetnék, más része pedig egyházkerületi célok és szükségletek fedezésére fordíttatnék.

Ily irányelvek s ezen kettős cél megvalósításának szemelőtt tartása lebegtek Igazgató-tanácsunk előtt, a midőn a megalapítandó egyházkerületi pénzintézet ./. alatt csatolt alapszabály-tervezetét a Főt. Egyházkerületi Közgyűlés erre adott megbízása folytán elkészítette.

Azon biztos reményben, hogy t. Czim is áthatva az általunk fennebb vázolt célok megvalósításának eszméjétől s ezzel kapcsolatban egyházkerületi érdekeink megóvásának fontosságától — szives leend tervezetünket magáévá tenni, elfogadni, — egész bizalommal kérjük, miszerint sziveskedjék a közlött alapszabály-tervezetre vonatkozó szives véleményét legkésőbb 30 nap alatt hatóságunkhoz fölterjeszteni, hogy annak figyelembevételével előterjesztésünket a közelebbi Főt. Egyházkerületi Közgyűlésünkhöz megtehessük.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-tanácsának Kolozsvártt, 1898. febr. 10-én tartott üléséből.

Atyafiságos tisztelettel:

Márkus János,
titkár.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök, mint elnök.

TERVEZET.

Az erd. ref. egyházkerületi hitelbank részvénytársaság alapszabályai.

I. FEJEZET.

A társaság célja, czége, székhelye és tartama.

1. §.

Ezen társaság az erdélyi ev. ref. Egyházkerület közreműködése mellett abból a célból alakított, hogy: az ipar, kereskedelem és mezőgazdaság, valamint a ref. egyházak és alapítványok tőkéinek elhelyezése és hiteligényeinek kielégítése végett a 7. §-ban megállapított üzletágakat folytassa s az ennek folytán keletkező jövedelmi forrásból a ref. híveket terhelő terménykepe megváltását elősegítse, a szegény egyházakat és egyházi humánus célokat segítse.

2. §.

A társaság czége: „Erdélyi ref. egyházkerületi hitelbank részvénytársaság.”

3. §.

Székhelye: Kolozsvár. (Jogosítva van bárhol fiókokat, ügynökségeket felállítani.)

4. §.

Czégjegyzése két jogosított egyén aláírása által akként történik, hogy egy igazgatósági tag, vagy a vezérigazgató és az igazgatóság által a cégnek együttes jegyzésére jogosított tisztviselő, a magyar nyelven írott vagy nyomott céghez törvényszékieleg bejegyzett aláírásaikat jegyzi.

A cégnek ekképen való aláírása által a társaság harmadik személyek irányában feltétlenül kötelezve lesz. A pénztárhoz eszközölt fizetések igazolására elégséges a pénztárnok és könyvelő együttes aláírása.

5. §.

Hirdetményei: jogérvényesen a m. kir. kormány hivatalos lapjában egyszer tétetnek közzé.

Jogositott azonban az igazgatóság a hirdetményeket ezen kívül még más hirlapokban is közzé tenni.

6. §.

Fennállásának tartama: az alakuló közgyűléstől számítandó 60 év.

II. FEJEZET.

A társaság üzletei.

7. §.

A társaság hatásköre a következő üzletekre terjed ki:

1. Jelzáloggal fedezett kölcsönt ad ingatlan jóságok és házak tulajdonosainak hosszú vagy rövid időre, egyszerre vagy részletekben leendő visszafizetéssel.

2. Fennálló jelzálogos követeléseket magához vált.

3. Kölcsönt ad törvényhatóságoknak, városoknak, községeknek és más jogi személyeknek, amennyiben azok kölcsönök felvételére a törvény vagy szabályszerűen megszerzett engedély által jogositva vannak, nemcsak jelzálogos biztosíték mellett, hanem jelzálog nélkül is, ha a kamatok- és a tőke-visszafizetés a községi pótdátók s egyéb jövedelmek és fedezetek által biztosíttatnak.

4. Támogat oly vállalatokat és társulatokat, melyek a föld és talaj javítására, vagy bárminemű száraz és vízi közlekedési eszközök előállítására, fentartására és üzletben tartására vagy végre bárminemű építkezések eszközzésére alakultak, amennyiben ily vállalatokat és társulatokat jelzálogos fedezet, kézi zálog vagy másnemű biztosíték mellett, különösen pedig a 7. §. 3. pontja értelmében az országos és megyei képviselőségek, városok és községek által nyújtandó fedezet mellett — hitelben, vagy kölcsönben részesít.

5. Ingatlanokat vásárol és elad.

6. Átvész idegen pénzeket folyó számlára és takarékbetét könyvecske mellett.

7. Kibocsát előmutatóra szóló pénztári jegyeket, melyek meghatározott felmondás vagy lejárat idejére szólnak.

8. Vesz és elad értékpapírokat, külföldi váltókat, érczpenzeket és nemes fémekeket, vagy azokra kölcsönt ad.

9. Le- és visszleszámítol teljesen biztos bel- és külföldi váltókat.

10. Kölcsönt ad árukra és nyers terményekre.

11. Elvállal bizományi és szállítási üzleteket.

12. Az 1881. évi XIV. t. cz.-nek megfelelő kézi zálog üzletet folytat.

8. §.

Jogositva van a társaság a 7. §-ban megnevezett üzleteket nem csupán önállólag és saját számára, hanem más vállalkozóval együttesen is elvállalni és keresztül vinni.

III. FEJEZET.

Részvénytőke, részvények és részvényesek.

9. §.

A társaság alaptőkéje 200000 osztr. ért. forint, vagyis 400000 korona teljes névértékben befizetett 2000 drb. o. é. 100 frt, vagyis 200 koronás, névre kiállított, részvényekből áll.

Részvények jegyzésére, illetve vételére jogosultak: első sorban az erd. ev. ref. egyházkerület, az egyházak és egyházi alapítványok, másodsorban pedig magán-egyének.

A társaság fentartja magának azon jogot, hogy alaptőkéjét üzlete szükségéhez képest felemelje.

Az ekként szükségessé vált részvények kibocsátásának idejét és mennyiségét az igazgatóság előterjesztésére a közgyűlés határozza meg.

Az új részvények megvásárlásához az eddigi részvénytulajdonosoknak részvényeik arányában elsőbbségi joguk van.

10. §.

A részvények értékéből 10% azok aláírása alkalmával lévén fizetendő, a még hátralévő 90%-ot kötelesek a részvényesek a társaság pénztárába következő részletekben lefizetni:

20%-át a társaság alakuló közgyűléséig;

70%-át pedig az alakuló közgyűléstől számítva egy év alatt; az igazgatóság által megállapítandó és közzé teendő határidőben.

Jogukban áll a részvényeseknek egyszerre több részletet, esetleg részvényük egész értékét is kifizetni.

11. §.

Minden részvényes részvényeinek és a részvényekre teljesített befizetéseknek arányához képest részese a társaság vagyonának és az alapszabályokban megjelölt határok között a társulati nyereségeknek.

Minden részvényes csak részvénye névértékéig felelős.

12. §.

Azon részvényesek, kik a 10. §. szerint bármily lejárati napig részvényeik esedékes részletét befizetni elmulasztják, az aláírásból eredő jogaikat és addig teljesített befizetéseiket elvesztik, ideiglenes részvényeik semmiseknek tekintetnek, ezek helyett ugyanazon számok alatt új részvényjegyek bocsáttatnak ki, melyek az igazgatóság megbízottja által fognak eladatni.

Az eladásból befolyt összeg a költségek levonása után a társaság tartalékalapjához csatoltatik.

Köteles az igazgatóság a 10. §. szerinti lejáratoakat legalább négy héttel megelőzőleg a 4. §.-ban meghatározott lapban háromszor közzétenni:

Ugyancsak közzéteendő az igazgatóság által megsemmisített részvényjegyek száma is.

13. §.

A részvény aláírók személyes felelősséget vállalnak a társaság irányában az aláírt részvények névértékének első 50%-a befizetésére nézve; e kötelezettség még a részvény átruházás vagy megsemmisítés esetében is fennáll. Az első 50% befizetése után azonban a személyes fizetésbeli kötelezettség az aláírókra megszűnik.

14. §.

A tett fizetések ideiglenes részvényjegyekben ismertetnek el s azok a névérték befizetése után esetről-esetre eredeti részvényt nyel cseréltetnek ki.

15. §.

A részvények a tulajdonos nevére állíttatnak ki és a részvénykönyvben nyilvántartatnak.

A részvények oszthatlanok s a társaság egy részvényre csak egy tulajdonost ismer el.

A részvények átruházása, vagy jogutódlás útján megszerzése a társaságnak bejelentendő.

IV. FEJEZET.

Jótállási alap.

16. §.

A társaság ügyleteinek biztosítékául szolgál:

1. a társaság alaptőkéje (9. §.);
2. a tartalékalap (50. 51. §§.);
3. a tisztviselői nyugdíj-alap (50—58. §§.), de csak annyiban, a mennyiben a nyugdíjazott és nyugdíjra jogosult tisztviselők igényei kielégítve lettek.

17. §.

A tartaléktőke 50. §. a) pontjában meghatározott évi járulékokkal mindaddig nevelendő, míg a kibocsátott részvények névértékét eléri. Ez esetben a közgyűlés fog a fölött határozni, hogy a tartalékalap tovább is gyarapíttassék-e?

18. §.

Ha a társaságot veszteség éri, az első sorban a tartalékalapból, másodsorban az alaptőkéből és ezek kimerülése esetén a 16. §. 3. pontjában irt korlátozással a nyugdíj-alapból térítendő meg.

19. §.

A társulat megszűnése esetén a tartalék és nyugdíj-alap — utóbbi a 16. §. 3. pontjában irt korlátozással — az erd. ev. ref. egyházkerület tulajdonába megy át és humánus célra fordítandó.

V. FEJEZET.

Közgyűlés. Igazgatóság Felügyelő bizottság.

Közgyűlés.

20. §.

A közgyűlést a személyesen vagy jogos képviselő által megjelenő részvényesek képezik.

21. §.

A közgyűlésen szavazati joggal csak azon részvényes bír, kinek részvényei a közgyűlést megelőzőleg legalább 3 hónappal a részvénykönyvben saját nevére lettek írva és 8 nappal a közgyűlést megelőzőleg az igazgatósághoz letétettek.

Meghatalmazott gyanánt a közgyűlésen csak részvényes szerepelhet. Az erkölcsi testületek, kiskorúak és gondnokoltak, mint részvényesek azonban magukat mindenkor törvényes képviselőjük vagy ezek törvényszerű meghatalmazottjaik által képviseltetik.

22. §.

A szavazatra jogosult részvényesek az alakuló közgyűlés kivételével, melyre a ker. tv. megfelelő intézkedései alkalmazandók, — a közgyűlés ellen tíz (10) részvényig minden részvény után egy szavazattal, tíz részvényen túl pedig minden öt (5) részvény után egy szavazattal bírnak.

Ugyanezen szabály alkalmazandó a meghatalmazás vagy jogképviselet útján gyakorolt szavazatokra nézve is. Azonban 25 szavazatnál többet egy részvényes sem gyakorolhat.

23. §.

Rendes közgyűlés évenként egyszer és pedig minden év első felében tartatik.

Rendkívüli közgyűlésnek van helye:

a) ha az összehívást a felügyelő-bizottság követeli;

b) ha az igazgatóság elhatározza;

c) ha egy vagy több részvényes, kik a befizetett részvénytőkének legalább egy tizedrészét képviselik, az összehívást az ok és cél megjelölése és részvényeik letétele mellett írásban követelik;

d) ha az igazgatósági tagok száma ötön alul szálna le;

e) ha a társaság veszteségei folytán az alaptőke 75%-on alul apadna.

A közgyűlés helye Kolozsvár.

24. §.

Mind a rendes, mind a rendkívüli közgyűlés összehívása a 4. §-ban megjelölt hirdlap útján a tárgysorozatnak közzététele mellett egyszer kihirdettetik.

A kihirdetés első beiktatásának a közgyűlés megtartására kitűzött napot rendes közgyűlés alkalmából legalább 30, a rendkívüli alkalmából legalább 15 nappal kell megelőznie.

25. §.

A közgyűlés az 52. §-ban megjelölt esetet kivéve, jogérvényes határozatot hozhat, ha azon tizenöt tag személyesen vagy képviselet útján jelen van és a befizetett részvénytőkének legalább $\frac{1}{4}$ -ed részét képviseli.

Ha ilyen, illetőleg az 52. §-ban előírt képviselet nem létezik, akkor 15 nap múlva új közgyűlés tartandó.

Az ily másodizben összehívott közgyűlésnek határozatképessége sem a tagok, sem a részvények számá-

hoz nincs kötve, mindazonáltal csak oly tárgyak felett határozhat, melyek az elnapolt közgyűlés napirendjére ki voltak tűzve.

26. §.

A közgyűlésen az igazgatóság elnöke, akadályoztatása esetén elnökhelyettese, vagy az igazgatóság egyik e célra kiküldött tagja elnököl.

A közgyűlésen a jegyző tisztét az igazgatóság jegyzője, vagy az elnöklő által kijelölt tisztviselő végzi.

27. §.

Az elnök tűzi ki a sorrendet, mely szerint az igazgatóság által kijelölt tárgyak elővételnek, ő vezeti a tanácskozást, rendeli el a szavazást.

Az elnök a tárgyalások és a meghozott határozatokról szerkesztendő jegyzőkönyvnek hitelesítésére három jelenlevő részvényest jelöl ki, kik az előforduló választásoknál egyuttal mint szavazatszedők működnek.

28. §.

A közgyűlésen csak azon tárgyak felett folyik a tanácskozás, a melyek az összehívásban közzétett napirendben foglalvák. A közgyűlés hatáskörébe tartozó tárgyak feletti oly indítványok, melyek legkésőbb január hó 15-éig bejelentetnek, a legközelebb tartandó közgyűlés napirendjébe felveendők.

29. §.

A határozatok általános szavazattöbbséggel hozatnak, egyenlő szavazatok esetében azon vélemény emelkedik határozattá, melyhez szavazatával az elnök csatlakozik, mi végett őt ezen tisztéből kifolyólag a részvényei után járó szavazatán kívül még egy szavazat illeti.

A választások titkos szavazat útján szavazatlappal történnek s ennek eszközzésével a 27. §.-ban kiküldött jegyzőkönyv hitelesítő bizottság bizatik meg.

30. §.

A közgyűlés határozatának tárgyai következők:

a) az igazgatóság jelentése a társaság üzleteinek eredményéről, az évi mérleg s ezekből folyó javaslatok;

b) az igazgatóság és a felügyelő-bizottság tagjainak választása, elmozdítása és felmentése;

c) a számadások felülvizsgálata, a mérleg megállapítása és a nyeresemény felosztása;

d) ha a számadások és a mérleg azonnal helyben nem hagyhatók, ezekre nézve a közgyűlés különös bizottság által felülvizsgálatot rendelhet, e bizottság jelentését a következő közgyűlésnek terjeszti be;

e) határoz az igazgatóság indítványára a veszteségnek a tartalékalapból való fedezéséről s az alaptőke leszállításáról vagy más társulattal való egyesülésről.

A társulatnak más társulattal való egyesülése, vagy feloszlása iránt való tanácskozás és határozathozatalnál az 52. §.-ban foglalt szabályok irányadók.

f) jogosítva van rendkívüli közgyűlés összehívását elrendelni.

31. §.

A jegyző által a közgyűlés tárgyairól szerkesztett jegyzőkönyvhöz melléklendők: a kellő időben történt kihirdetést bizonyító hirlap, a közgyűlésen megjelenő tagok névjegyzéke és az általuk egyenkint képviselt részvények száma.

A jegyzőkönyv az elnöklő, jegyzőkönyvvezető és a hitelesítésre kijelölt három részvényes tag által iratik alá.

A közgyűlés jegyzőkönyve, ha az üzleti számadások helyeseknek találatnak, az igazgatóságra nézve egy-szersmind feloldozó okiratul szolgál.

A közgyűlés jegyzőkönyve az igazgatóság által arra illetékes törvényszéknek eredetiben vagy hiteles másolatban haladéktalanul bemutatandó.

Az igazgatóság.

32. §.

A társaság ügyeinek vezetését az igazgatóság teljesíti.

Az igazgatóság a kereskedelmi törvény rendelethez képest képviseli a társaságot mind a hatóságokkal, mind pedig harmadik személyekkel szemben.

Az igazgatóság tagjai eljárásukért a törvény értelmében felelősek.

33. §.

Az igazgatóság a közgyűlés által viszonylagos szavazattöbbséggel választatik és legalább 5, legtöbb 9 tagból áll. Igazgatósági tagnak az intézet tisztviselői meg nem választhatók.

Az igazgatósági tagok közül legalább négynek Kolozsvárt kell laknia.

34. §.

Az igazgatóság három évre választatik és a harmadik év leteltével 5 tag sorshuzás után, a következő harmadik év végével pedig a megmaradt tagok lépnek ki.

A kilépők újra megválaszthatók.

Az első ízben választott és kinevezett igazgatósági tagok működési ideje három évre terjed.

35. §.

Minden igazgatósági tag megbízatásának különbeni elvesztése mellett tartozik az erd. ev. ref. egyházkerületi hitelbank részvénytársaság tiz részvényét szelvényekkel együtt a társaság pénztárába óvadékul letéteményezni, mely részvények működésének tartama alatt sem meg nem terelhetők, sem el nem adhatók.

36. §.

Az igazgatóság saját kebeléből választja az elnököt és alelnököt.

Az elnök és alelnök akadályoztatása esetén az igazgatóság esetről-esetre ideiglenesen egy tagját bizhatja meg az elnökösködéssel.

Az igazgatóság az elnök vagy vezérigazgató meghívása folytán tanácskozás és határozathozatal végett

havonként legalább egyszer összeülni köteles; ezenkívül mindannyiszor összeülhet valahányszor azt az intézet érdeke megkívánja.

Határozatainak érvényességéhez megkívántatik, hogy az elnökkel legalább 3 tag jelen legyen és hogy a megjelenteknek többsége a határozathoz hozzájárult legyen.

Szavazatok egyenlősége esetén azon vélemény emelkedik határozattá, a melyikhez szavazatával az elnök járul.

Mint előadó és jegyzőkönyvvezető az igazgatóság részéről megbízott tisztviselő működik.

Azon tag, ki a vitatás alatti ügyben közvetve, vagy közvetlen érdekelve van, abból reá vagy hozzátartozóira kár vagy haszon háromolhatik, az ülésben részt nem vehet.

Az igazgatóság tagjai a társaságnál személyes hitelt nem élvezhetnek.

37. §.

Az igazgatóság üléseiről jegyzőkönyv vezettetik, melyet az elnök és jegyző ír alá.

Ezen jegyzőkönyvbe a jelenvoltak neve, továbbá minden tárgy s az azok fölött hozott határozat fölvetetik.

Az igazgatóság minden tagjának jogában áll saját eltérő véleményének a jegyzőkönyvbe való fölvétele követelni.

38. §.

Az igazgatóságnak kötelességében áll a társulati könyvek rendes vezetéséről gondoskodni s a felügyelő bizottság által megvizsgált évi mérleget a közgyűlés elé terjesztendő évi jelentéssel együtt, a közgyűlést 15 nappal megelőzőleg közzétenni.

Ezenfelül az igazgatóság a közgyűlésileg jóváhagyott mérlegnek egy eredeti példányát az illetékes törvényszéknek haladéktalanul bemutatni tartozik. A bemutatott mérleg mindenki által megtekinthető.

39. §.

Az igazgatóságnak jogában áll a társaság üzleteinek vezetésével bizonyos hatáskörben, meghatározott fizetés mellett, egy vagy több tagját megbízni s ez iránt és a tevékenység iránt az illetővel szerződésre lépni.

40. §.

Az igazgatóság van jogosítva a felügyelő bizottság meghallgatásával az üzlet vezérigazgatóját s a vezetéséhez szükséges hivatalnokokat és szolgálkat a társulat nevében kinevezni, vagy elbocsátani, ezeknek fizetését, pótlékait és jutalmazásait a kinevezési okmányban vagy külön szerződésben megállapítani.

Az üzleti vezérigazgató és hivatalnoki személyzet hatásköre és szolgálati viszonya az igazgatóság által megállapítandó ügyviteli és szolgálati szabályzatban határoztatik meg.

41. §.

Az igazgatóságnak jogában áll bizonyos üzletek vezetését meghatározott időre, egy vagy több tagjára, vagy a társulat valamelyik hivatalnokára visszavonhatási joggal átruházni.

42. §.

A II. fejezetben foglalt üzletek életbeléptetése vagy beszüntetése az igazgatóságtól függ. Az egyes kölcsön-üzletek elhatározása s a kölcsönkérők hitelképességének megállapítása végett az igazgatóság saját kebeléből egy bizottmányt nevezhet ki és hatalmazhat föl.

Felügyelő-bizottság

43. §.

A felügyelő-bizottság legalább 3 és legtöbb 5 tagból áll, kiket a közgyűlés első ízben egy, azontul 3 évről 3 évre választ.

A felügyelő-bizottság első ülése alkalmával elnököt és helyettest választ.

44. §.

A felügyelő-bizottság annyszor tart ülést, a hány-szor elnöke által egybehivatott. A felügyelő-bizottság különösen egybehivandó elnöke által, ha azt 2 tagja, vagy az igazgatóság 2 tagja kívánja.

Határozatképességéhez megkívántatik, hogy 3 tagja jelen legyen.

A határozatok a jelenlevők által általános szótöbbséggel hozatnak és a szavazatok egyenlősége esetén az elnök szavazata dönt.

A tárgyalásokról és határozatokról jegyzőkönyvek vezetendők, melyek a jelenlevők által aláírandók és másolatban az igazgatósággal haladéktalanul közlendők.

45. §.

A felügyelő-bizottság ellenőrzi a társulati ügyvezetést minden ágában; e végből jogosítva van a különböző alapok állapotáról, a társaság üzletének minden ágában való vezetéséről felvilágosítást kérni, azokba betekinteni, sőt kötelezve van:

a) a társulat könyveit és pénztárát legalább negyedévenként egyszer meglepőleg vizsgálat alá venni;

b) az igazgatóság által összeállított évi kimutatásokat átvizsgálni és az eredményről a közgyűlésnek jelentést tenni.

46. §.

A felügyelő-bizottság a szigorú őrködés elmulasztásáért felelős, az igazgatósággal szemben önálló és független. A tagok működésükért az 50. §. d) pontjában megállapított és maguk között tetszésük szerint felosztandó díjazásban részesülnek.

47. §.

Minden felügyelő bizottsági tag megbízatásának különbeni elvesztése mellett tartozik az erd. ev. ref. egyházkerületi hitelbank részv. társ. tiz részvényét szelvényeikkel együtt a társaság pénztárába óvadékul letéteményezni, mely részvények működésének tartama alatt meg nem terhelhetők, sem el nem adhatók.

VI. FEJEZET.

Mérleg, osztalék, tartalék-alap.

48. §.

A társaság üzleti éve minden január 1-én kezdődik és decz. 31-én végződik. Az igazgatóság minden üzleti év végén az üzlet összes aktíváit és passzíváit leltárba veszi és mérlegét összeállítja.

49. §.

A mérleg felállításánál a következő alapelvek szolgálnak irányadókul:

1. A társulat könyvei osztrák értékű papir vagy korona értékben vezettetnek.

2. A társaság vagyona azon értékben veendő fel, mely az üzletév utolsó napján az egyes tárgyak értékének megfelel.

3. Az árfolyammal bíró papirok legfeljebb azon értékben vehetők fel, melylyel azok az üzletév utolsó napján birnak.

4. A kétes követelések valószínű értékük szerint veendők számításba, a behajthatatlanok pedig leirandók.

5. A társulat alaptőkéje, a tartalék-alap és nyugdíj-alap a tartozások közé sorozandó.

6. A cselekvő és szenvedő állapot összehasonlításából eredő nyereség vagy veszteség a mérleg végén különösen kitüntetendő.

7. Oly folyamatban levő üzletek, melyeknél a nyereség vagy veszteség egyelőre meg nem állapítható, legfeljebb azon összeg erejéig tétethetnek a mérlegbe, mely a tényleg befektetett tőke, ennek kamatai és a felmerült kész kiadások összegének felel meg.

50. §.

Az üzlet nyereségét azon tiszta haszon-összeg teszi, mely minden költségek levonása után a cselekvő és szenvedő vagyon összehasonlításából különbözetként mutatkozik.

A nyereségből az alábbi sorrendben levonandó:

a) a tartalékalaphoz mindaddig, míg az a részvénytőke nagyságát eléri, legalább 10%;

b) a nyugdíjalaphoz legalább 2%;

c) az igazgatósági tagok jutalékára 7%;

d) a felügyelő-bizottsági tagok jutalékára 3%;

e) az üzletvezető igazgató jutalékára 2%;

f) a tisztviselők jutalékára 1%;

g) az egyházközségek kepeváltó alapjainak e címen elhelyezett betétek arányában 25%;

h) szegény egyházaknak kepeváltó-alap létesítésére és egyházkerületi célokra 10%;

i) a maradék összegnek a részvényesek közötti felosztása, vagy másnemű felhasználása iránt a közgyűlés határoz.

51. §.

A részvényesek osztaléka legkésőbb minden év július 1-ig folyósítandó. Minden osztalék, mely a lejárat napjától (július 1) számított 3 év alatt föl nem vétetik, a tartalékalap javára elévül.

VII. FEJEZET.

Feloszlás és leszámolás.

52. §.

A társulat az 5. §-ban megállapított határidő lejártával feloszlik, hacsak további fennállása a megelőző év rendes közgyűlése által el nem határoztatott.

Az 5. §-ban kitett határidő lejárta előtt feloszlik a társaság:

- a) a keresk. törv. 201. §-ában foglalt esetekben;
- b) ha az igazgatóság vagy felügyelő-bizottság, vagy egy, vagy több részvényes, kik az összes részvényeknek legalább $\frac{1}{10}$ -ét letéteményezték, az egyesülést, valamely más társulattal, vagy a társulat felosztatását indítványozzák és ha ezen indítványt oly közgyűlésen, melyen az összes alaptőkének legalább $\frac{2}{3}$ -a szabályszerűen képviselve van, a jelenlevő szavazatok $\frac{2}{3}$ -a hozzájárultával elfogadja.

53. §.

Ha a társulat feloszlása (nem pedig annak egyesülése más társulattal) kimondatott, felszámolásnak van helye.

A felszámolás az 1875: XXXVII. t.-cz. rendeletei szerint megy végbe.

VIII. FEJEZET.

Törvénykezés.

54. §.

A társaság, mint panaszlott, minden peres ügyben, melyet a törvény más bíróságoknak nem tartott fenn, a kolozsvári kir. törvényszék, illetőleg kolozsvári kir. járásbíróság illetősége alatt áll.

55. §.

Az elveszett részvények, részvényjegyek, szelvény-utalványok, továbbá az intézet egyéb elveszett okiratainak megsemmisítése a kolozsvári kir. törvényszéknél eszközölendő.

IX. FEJEZET.

Tisztviselők felvétele, fegyelmi és nyugdíj-ügye.

56. §.

A társaság tisztviselőit a 40. §. értelmében az igazgatóság nevezi ki, állapítja meg járandóságukat és bocsátja el.

Tisztviselő csak feddhetlen életű és rendezett anyagi viszonyu egyén lehet.

57. §.

A tisztviselők rendszerint ideiglenes minőségben vétetnek fel s alkalmazhatóságuk beigazolása után az igazgatóság által véglegesítettnek.

Véglegesített tisztviselő beleegyezésén kívül szolgálatából csak fegyelmi határozat alapján bocsátható el.

58. §.

Minden véglegesen alkalmazott tisztviselő köteles a nyugdíj-alapba véglegesítésétől kezdve egész szolgálati ideje alatt évenkénti fizetésének 2%-át, mint tagsági járulékot befizetni. Ha ideiglenes szolgálati idejét a nyugdíjazáskor beszámítani óhajtja, köteles véglegesítésétől egy év alatt ideiglenes szolgálati ideje alatt élvezett összes fizetésének 2%-át a nyugdíj-alapba befizetni.

Az ideiglenes tisztviselőnek is megengedtetik véglegesítése reményében a nyugdíj-járulékna befizetése, mely összeg azonban, ha véglegesítése előtt felmentetnék, 4% kamattal neki visszaadandó.

A rendes fizetésen kívül élvezett mellékjárandóságok után nyugdíj-járulék nem fizetendő.

59. §.

Minden véglegesen alkalmazott és 8 évi beszámítható szolgálattal bíró tisztviselő részére élete fogytáig járó nyugdíj biztosítatik a társaság által, ha szolgálatba lépésekor 40 évnél idősebb nem volt.

A nyugdíjat igényelheti azon tisztviselő, ki:

1. testi vagy lelki fogyatkozás miatt hivatalos kötelességei teljesítésére véglegesen vagy tartósan képtelenné válik;
2. ki a 60-ik évét betöltötte;
3. ki a köteles 30 évi szolgálatot kitöltötte.

60. §.

A tisztviselő nyugdíjra való igényét elveszti:

1. ha állását önként elhagyva, arra felhívás után sem tér vissza;
2. ha a bíróság által, avagy a 61. §. alapján a fegyelmi választmány által hivatalvesztésre ítéltetett.

61. §.

Fegyelmileg hivatalvesztésre ítéendő és nyugdíj-igényétől megfosztandó azon tisztviselő, ki:

1. a benne helyezett bizalommal az üzlet kárára visszaél, vagy az üzlet érdekeit szándékosan veszélyezteti;
2. az üzletet szándékosan megkárosítja;
3. valamely lealacsonyító, aljas, vagy becstelen tettet követ el, vagy botrányt okozó erkölcstelen életet folytat s magát közmegvetés tárgyává teszi;
4. nyereségvágyból elkövetett büntetendő cselekményért jogérvényesen elítéltetett;
5. ki a szolgálati rendszabály alapján kötelesség-szegés és mulasztásért, valamint állásával össze nem férő magaviselet miatt fegyelmileg — a bírság maximumával büntetve volt és ezen büntetés kiszabásától egy éven belül a büntetett tényt ujolag elköveti.

62. §.

A nyugdíj az alapul szolgáló beszámítható fizetésnek 8 szolgálati év után 40%-ával s 8 évet meghaladó beszámítható szolgálat minden további éve után

az alapul szolgáló fizetés $2\frac{1}{2}\%$ -ával magasabb összegben állapítandó meg.

63. §.

Ha az 59. §. 1. pontjában megállapított esetek valamelyike a 8-ik szolgálati év előtt következne be az illető véglegesített tisztviselő végkielégítésre tarthat igényt, mely bezárólag 3 beszámítható szolgálati évig a beszámítható javadalmazás egy fél évi összegében, 3—6 évig egy évi, 6—8 évig pedig két évi összegében állapítandó meg egyszer s mindenkorra.

64. §.

Azon nyugdíjjogosult tisztviselő özvegye, ki férjével a tényleges szolgálat alatt vagy azt megelőzőleg lépett házasságra, férjével a nyugdíjigény beálltakor együtt élt és erkölcsös életet folytat, állandó ellátásra tarthat igényt, a mely a férj által élvezendő nyugdíj 50%-ában állapítandó meg.

Nyugdíjazott tisztviselő özvegye, ha a fennebbi feltételek megvannak és férjével ennek haláláig együtt élt, állandó ellátásul a férje által élvezett nyugdíj 50%-át nyeri.

65. §.

A nyugdíjjogosult tisztviselők árvái és pedig a gyermekek 20, a leánygyermek 18 éves korukig nevelési járulékot kapnak, még pedig egyenként, ha állandó ellátásban részesülő anyjuk él, atyjukat megillető, vagy általa már élvezett nyugdíj 10%-át, ha állandó ellátásban részesülő anyjuk nem él, vagy állandó ellátáshozi igényét elvesztette, egyenként 20%-ot.

66. §.

Az állandó ellátás és nevelési járulék összesen az atya, illetve a férjet megillető nyugdíj 75%-át meg nem haladhatja s ha az többet tenne, az aránylagosan leosztandó.

67. §.

A nyugdíj, állandó ellátás és nevelési járulék élvezetéhez való igény megszűnik:

1. az illető halálával;
2. ha erkölcstelen életet él;
3. ha nyereségvágyból büntetendő cselekményt követ el;
4. ha a társaságot megkárosítja, vagy azt tenni megkísérelte;
5. ha az özvegy, vagy a 18 évet el nem ért leányárva férjhez ment;
6. ha az árva 18, illetve 20-ik életévét elérte.

68. §.

Fegyelmileg elbocsátott tisztviselő, vagy a 67. §. alapján nyugdíjelvezetét elvesztett nyugdíjas özvegye, árvája, ellátásra vagy nevelési járulékra igényt nem tarthat.

69. §.

Tényleges szolgálatban elhalt tisztviselő után, tekintet nélkül nyugdíjigényére, három havi fizetését tevő összeg, mint temetkezési járulék utalandó ki.

70. §.

Nyolcz évi beszámitható szolgálattal nem bíró tisztviselő elhalálozása esetén özvegye és árvái együttesen a 63. §-ban megállapított járulékok 50%-át nyelik végkielégítésképen.

71. §.

Azon tisztviselő, a ki szolgálatteljesítés közben, vagy szolgálatteljesítés következtében lett teljesen és nyilván bebizonyíthatólag szolgálatképtelenné, kivételesen nagyobb nyugdíjban részesíthető s azon esetben, ha 8 évi szolgálattal nem bír is, 8 évi szolgálat utáni illetménnyel nyugdíjazandó.

72. §.

Azon tisztviselő özvegye és árvája, kinek férje, illetve atyja, életét a szolgálat teljesítése közben, vagy nyilván bebizonyíthatólag annak következtében vesztette el, a 71. §. kedvezményeire tarthat igényt.

73. §.

A fegyelmi biráskodás és nyugdíjazási ügyek elintézésére az igazgatóság kebeléből kiküldött 2 tagból, továbbá a nyugdíjra jogosult és a nyugdíjazott tisztviselők kebelükből választott két tagból alakított bizottság hivatott. Ezen bizottság elnöke az igazgatósági elnök, esetleg helyettese, előadója az igazgatósági előadó, esetleg az elnök által megbízott igazgatósági tag vagy tisztviselő.

Határozata ellen csak kérvényezésnek van helye az igazgatóság útján a közgyűléshez.

74. §.

A fegyelmi biráskodás és nyugdíjazására vonatkozó szabályokat a 73. §-ban megnevezett bizottság állapítja meg és az igazgatóság hagyja jóvá.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos : az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő : MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre6 frt.
3 frt.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Az erdélyi ref. egyházkerületi hitelbank részvénytársaságról.

Lapunk mult száma az egyházkerületi hitelbank tervezetét s a méltóságos igazgatótanácsnak e tervezethez fűződő s az illetékes hatóságokhoz intézett leiratát minden olvasónknak megvitte.

Egy oly hitelbankról van szó, melynek célja első sorban egyházközsegeink, kollégiumaink tőkéit gyömölcsozóleg helyezni el, hiteligényeit kedvezően elégíteni ki, az alapszabályilag meghatározott üzletek útján elért jövedelemből az oly sokszor és méltán fölpanaszolt terménykepe megváltását segíteni elő s a szegény egyházakat és egyházi humánus célokat segélyezni. (1. §) Tehát a cél a betétekkel, a kölcsönökkel, az elért jövedelem fölhasználásával, mind, egyaránt, első sorban egyházkerületünk anyagi megerősítése. Hol van még egy oly hitelbank, mely ezt az egyházi célt tűzte maga elébe s mely hivatását, rendeltetését, egész létezésének okát és célját első sorban egyházkerületünk anyagi érdekeinek szolgálatában keresi s találja föl? A pénzüintézetek országszerte virágzanak, egész hatalommá nőtték ki magukat. Ma a szakértelemmel s hűséggel vezetett pénzüintézetek részvényei nyújtják a legtöbb jövedelmet, ma egy kisebb vidéki takarékpénztár részvényeinek értéke is megsokszorozódott Részvényeiket a részvényesek féltő gondal őrzik, piacra nem viszik s a vásárlani szándékozó könnyebben hozzá jut házhoz, földhöz, mint egy-egy meggyökerezett solid takarékpénztár részvényeihez. Egy-egy alakuló, solidnak mutatkozó, kellő biztosítékot nyújtó hitelbank részvényeit a közönség gyorsan elkap-

kodja s jelentékenyen túljegyzi. E szóban forgó hitelbank pedig az ő részvényeinek megszerzésére első sorban egyházkerületünknek, egyházközsegeinknek s általában egyházi alapítványainknak tartja fenn a jogot, az előjogot, s magán egyének csak másodsorban tarthatnak igényt e hitelbank részvényeire. (9. §.) A tervezet 19 §-a szerint azon esetben, ha a társulat megszűnnék, a tartalék-alap s a nyugdíj-alap le nem kötött része egyházkerületünk tulajdonába megy át és humánus célra fordítandó. Az 50. §. értelmében a hitelbank üzletei által elért nyeresémből 25 százalékot kapnak — betétük arányában — az egyházközsegek kepeváltó alapjai, melyek mint ilyenek vannak e bankban elhelyezve és 10 százalék pedig szegény egyházak számára kepeváltó alap létesítésére és egyházkerületi célokra fog esni. Ime, egy hitelbank, mely lelkeszeink s egyházi terheket hordozó népünk s egész egyházkerületünk anyagi érdekeinek gondozását tartja nyílt szeme előtt. Elismerjük, sőt hirdetjük, hogy a pénzüintézetek prosperálása s az irántuk való bizalom nem csak pénztőkéjüktől, de erkölcsi tőkéjüktől is függ. És melyik pénzüintézet nyújt a morális tőke tekintében több garantiát, mint éppen az a pénzüintézet, mely az erdélyi ev. ref. egyházkerület paizsa alatt áll? Hol van az a részvénytársaság, mely jelentőségével, tekintélyével, erkölcsi súlyával több bizalomra tarthatna igényt, mint éppen az a részvénytársaság, mely egyházkerületünk nevét viseli? Mi erősen hiszszük, hogy e pénzüintézetet éppen az erkölcsi vonzerő hatása alatt fogja részvényjegyzéseivel s takarékbetéteivel a legnagyobb mértékben igénybe venni a magántőke. És az egyházi tőke? Az öszszes egyházi tőkék, avagy csak a kepe-

alapok biztosan s talán még előnyösebben elhelyezett részének ide tereléséről szó sincs. Kényszerről sincs szó. Egyházi tőkéinket e részvénytársaság joggal, előnnyel kínálja meg s nem pedig kötelességeket, terheket rak rájuk. Nem foglalkozunk a megtéveszteni akaró izgatásokkal, melyek ez egyházkerületi pénzügyintézet ellen irányulnak s melyek a tájékoztatlanságra s az erkölcsi baissere spekulálnak. A részvényjegyzés, a betétek elhelyezése kollégiumainknak és egyházainknak önkéntességére van bízva. Önkéntességére, azaz: egyházi érzékére, mélyebb belátására, buzgóságára, az egyházi érdekek iránti lelkesedésére. Bizonyynal egyetlen kollégium s egyetlen egyház sem fogja a felelősséget magára venni, hogy akkor, mikor egy oly hitelbank részvénytársaság kelt életre, a minőrül itt szó van, tőkéjét oly részvénytársaságokban, oly takarékpénztárakban helyezze el, melyek sem anynyi biztosságot, sem anynyi jövedelmet nem nyújtanak s melyeknek üzleti céljaikban a mi egyházi érdekeink fölvéve éppen nincsenek. Részünkről erősen óhajtjuk, hogy minél előbb egy hatalmas és egész egyházkerületünk anyagi érdekeit szolgáló pénzügyintézetünk legyen s mi örömmel üdvözlünk minden oly tervet, mely egyházunk erejét van hivatva növelni. Vegyük komolyan az ideálokat és a reális életet is. Boszút áll az ég, de a föld is boszút áll. Azt értjük e képleges kifejezés alatt, hogy elveszünk erkölcsi erő nélkül, de elveszünk anyagi erő nélkül is s itt a földön a legmagasabb céloknak is megvannak anyagi föltételei. Mi a tervbe vett hitelbankban sem csak az anyagi mozzanatot látjuk, de látjuk azokat az erkölcsi célokat, melyeket megizmosodott anyagi erőinkkel biztosabban érhetünk el; mi az anyagi vagyon értékét abban látjuk, hogy azt erkölcsi célok eszközévé tehetjük s mi csak azért akarunk vagyont, hogy mindezt oda adhassuk azért az evangéliumi igaz, nagybecsű »gyöngyért«, mely istenországa.

Mi üdvözljük e hitelbankot, mint egyházkerületünk autonomikus életerejének egy újabb megnyilatkozását. Ez a pénzügyintézet egyházi önállóságunk egyik támasza fog lenni. Ebben a pénzügyintézetben egyházaink s tanintézeteink solidaritása, együvé tartozása nyer újabb kifejezést s újabb táplálékot. És a mi közöttünk a solidaritást növeli: erőnköt növeli az. Ez a pénzügyintézet egyházkerületünk pénzügyi szerveztségét jelenti. Számos egyházközségünk van olyan, mely rendelkezik némi tőkével. De e

tőke legtöbb esetben csak kicsiny ér, mely elvesz a homokban, csak vékony patakocskák, melyet bármely szomszjas nyáj egy pillanat alatt fölihatna; azonban egyesítve e kicsiny ereket, patakokat: egy hatalmas folyót nyerünk, mely termékenyítőleg fog végig hömpölyögni egyházkerületünkön. A részvénytársaságok, pénzügyintézetek hatalmas positioja ismeretes; ki akarná közülünk egy ily hatalmas positiotól fosztani meg egyházkerületünket? E hitelbank által egyházkerületünknek súlya fog növekedni egyelőre s közvetlenül a reális téren; de a reális téren való eme súlynövekedésnek erkölcsi hatása sem fog elmaradni.

Molnár Albert,
szerkesztő.

Vélemény, az egyházkerületi hitelbank alapszabály tervezetéről.

Az alakítandó egyházkerületi pénzügyintézet *alapszabály tervezete*, melynek megjelenésére és közzétételére, már hetek óta, élénk kíváncsisággal vártunk: ime, előttünk fekszik már, és megküldetett az az egyes egyházmegyéknek és az egyházkerület összes lelkészének is, hogy tegye meg arra ki-ki, a maga módja és felfogása szerint, észrevételeit.

En, a ki mintegy önkénytelenül, de nem mondom, hogy kedvem ellenére, sodortattam e hatalmas *közgazdasági kérdés* hullámaiba bele, erkölcsi, sőt anyaszentegyházam iránt érzett kötelességemnek tartom, hogy most, a cselekvés tizenkettődik órájában, hozzá szóljak a dologhoz és elmondjam szerény véleményemet egyházkerületünk ez újabb *nagy horderejű* alkotása felől.

A ki közgazdasági életünk egyes jelentékenyebb mozzanatait figyelemmel kísérte és lázas korunk lázas tevékenységének közepette, időt szakított magának arra, hogy tanulmánya tárgyává tegye azokat a tényezőket, melyek közgazdasági életünk fellendítésére a leghatalmasabb befolyással voltak: az, lehetetlen, hogy *pénzügyintézeteinket* kihagyja a számításból és azoknak működése és hatása felett, csak úgy egyszerűen napirendre térjen.

Az ipar és a kereskedelem, a talajjavítás és a vízszabályozás, az építkezések és a technikai vívmányok, a földbirtok jövedelmezősége és a magyar föld értékének emelkedése, az általános vagyonosodás és a kulturális föllendülés nagyon sokat köszönhetnek nekik. Sőt kimerem mondani, hogy országunk nagy testében, ezek valának azok a szervek, a melyek a *növekedés*, az *erőkifejtés* és a *megizmosodás* legszükségesebb *feltételeit* megszerezni és megtartani segítettek.

A feladat azonban, mely az intézetekre vár, még koránt sincsen megoldva. Nap-napután azt tapasztaljuk hogy minél nagyobb tevékenységet fejtenek ki és minél tágasabb kört foglalnak el tevékenységükkel pénzügyintézeteink: annál inkább szaporodnak és nyílnak fel *az új*

mezők, a melyek megmívelésre várnak s a melyeknek őseréjét kihasználni egyedül csak újabb vállalatok alapítása által lehet.

Egy ilyen *új vállalat* akar lenni a mi egyházkerületünk által alakítandó pénzintézet is, mely habár üzletkörébe fel is veszi *mindazokat az üzletágakat*, melyeknek mívelése legrégibb és legnagyobb hazai pénzintézeteinknek is feladatát képezi, de azért *új mezőket* is nyit fel, mert míg egyfelől törvényhatóságoknak, városoknak és községeknek *megkönnyíti* nagyon az *olcsó pénzhez* való jutást (7 §. 3 p); másfelől csaknem minden jövedelmét *egyházi célokra* adja (50 §. a. g, h., i., p.) s ezenfelül biztosítja az illető egyházközsegeket arról, hogy *pénzbetéteik 5%-ot biztosan jövedelmezni* fognak.

Hát mindez, nem indokolja-e eléggé ennek az új vállalatnak az alapítását, s nem hat-e mindnyájunkra azzal a kényszerrel, hogy végre-valahára egyházkerületünket is a vagyonszerzésnek és a vagyon értékesítésnek arra az útjára tereljük, melyen előttünk már annyi nagy társulat és tisztesnevű intézet szerzett elévülhetetlen érdemeket?

Azonban eltekintve mindezekről, nincsenek-e nekünk, még most is, egyházközsegeink, a hol tornyok, templomok, papilakok, iskolák, vagy a papi és kántori telken levő gazdasági épületek felépítésre, vagy kiigazításra várnak, melyeknek építése és javítása mindezeideig azért késett, mert az illető egyházközsegeknek, nem lévén kellő biztosítékuk, nem nyújtott senki hitelt? Vagy nincsenek-e egyházközsegeink, a hol földbirtokot vásárolni, bérházakat építeni vagy kisebb-nagyobb vállalatokba belekezdeni, még kölcsön pénzzel is nagyon ajánlatos volna, de mert nincsen elég biztosíték: marad minden a régiben, úgy a hogy volt, és az egyházközség sir, jajgat, kesereg a terhek miatt, mert a kedvező alkalmat nem tudta megragadni.

A mi egyházkerületi pénzintézetünknek az lesz az *egyik legnagyobb és igazán kiszámíthatatlan előnye*, hogy ezentúl egyházközsegeink, *jelzáloggi biztosíték nélkül is*, kapni fognak *hosszú lejáratu, olcsó törlesztéses kölcsönöket*, ha a felettes hatóság a kölcsönfelvételre a jogot megadja, és az egyházközségek tagjai, vagy közgyűlésileg szavatosságot vállalnak a törlesztési hányad és a kamatok pontos fizetéseért, vagy pedig az illető birtoknak és bérháznak a jövedelmét biztosítékul lekötik.

Z. K. S.

(Vége következik.)

A vallástanítás.

A legfontosaba tárgy, melynek minden korban való időszerűségét nem tagadhatja az, ki a népnevelés eszközei, módjai és jelentősége felől gondolkozni szokott.

Nincs ennél fontosabb eszköze a népnevelésnek, nem lehet ennél alkalmasabb módot találni hű egyház tagok és derék hazafiak nevelésére s jelentősége — a nevelés végcélját tekintve — oly mély s oly kiható, hogy *a szoros értelemben vett nevelés terén* egyedül képes annyira, mint a többi tárgyak összesen.

Ma a tárgyak nagy halmozottsága, a tulterheltség miatt s mert elő van írva minden órára az eltanítandó anyag — ma a középiskolai tanárnak nincs ideje nevelni. De nincs ideje a néptanítónak sem az egyes tárgyak tanítása alkalmával, mert különösen az egy tanítóval bíró 6. osztályu iskolában nehéz a gyermekeket foglalkoztatni, ez minden figyelmét igénybe veszi, elég, ha tanít és fegyelmez, — *már pedig ez még nem nevelés*. A nevelés magasztos feladatát leginkább a vallás-tanító oldhatja meg és pedig úgy a lelkipásztor, mint a tanító. Hogy melyiké legyen e szent kötelesség? e felett nem vitatkozom. *Mindkettőé*, szerintem, sőt, mert kiralyi papság vagyunk, *minden hívünké*. Azonban én, mint lelkész, e leggyönyörűsebb kötelességet nem engedném másnak; anynyi lenne ez, mint a drága aranyport ruháinkról könnyelműen lerázni, holott összegyűjtve, értéket képvisel. Nagy értéket képvisel a lelkünkre szálló vallástanítás kötelessége! Azért, a mi természetszerűleg reánk száll, a mi reánk nehezedik mint szent kötelesség, a mi hozzánk simul, mint támogatást, védelmet kérő kisdéd, ne rázogassuk le magunkról, ne taszítsuk el körünkől. *A kié a vallás-tanítás, azé a jövő!* A különböző talajoknak, az ezer meg millió emberi szíveknek a lelkipásztorok legilletékesebb magvetői.

En végtelen kedvvel, kiváló pontossággal és teljes odaadással végeztem 10 év alatt s teljesitem ma is a vallástanítás szent kötelességét; lelkem igaz gyönyörűséggel telik el, midőn befolyásom alatt a gyermekek mind tetszetősebb, szebb formát vesznek fel, a nélkül, hogy kényszert használnék. Alig alkalmazok egy-egy keményebb fegyelmezést, a mi megfelel a kertész nyesegetésének, fegyelmezésem az olyan apa szigora, ki testileg nem igen fenyít, inkább feddőzéssel büntetnek, vagy jó indulatom rövid időre való látszólagos megvonásával, de eljárásomat félik és tisztelik tanítványaim. Egy fegyelmezett kis sereg ez, mely örömmel hallgatja a lecke mondását, magyarázatot, jó kedvvel énekel dicséretet, zsoltárt, vidáman mond együttesen kis erkölcsi szabályt vagy imát. *Az ilyen fogékony szívekbe, melyeket kinyit a jó bánásmód harmatja, lehet vetni.*

Ily állapotban Isten-, emberszeretetet, hazaszeretetet minden iránt becsülést, érdeklődést lehet szívükbe csepegtetni. Itt van helye, hogy a többi tantárgyak végeredményei összefoglaltassanak s az örökkévalóságra irányoztassanak, ki bölcsességnek, tudománynak, minden ismereteknek örök forrása.

A gyermek csupa szív, kedély, csevegés; e felszívó csöveken csak úgy áramlik a hallott ige (legyen az énekben, bibliai, vagy más történetben elrejtve) mintha valamely csodás hatalom működne.

Igy lehet nevelni! De a megnyilt szívbe nem szabad töviset szurni; már pedig a nagyon elfoglalt tanító — ismerjük el — a tantárgy érdekében kénytelen sokszor keményebb fenytetéshez nyulni. Ez pedig a *valódi nevelés* rovására esik. A vallásórán ki van kerülve ez. Itt is ki van szabva az eltanítandó tananyag s nem töltheti himezés-hámozással idejét a vallástanító, de ez egy esetben *a cél szentesíti az eszközt: a cél: nevelni Isten dicsőségére hű egyháztagokat és derék honpolgárokat*; e magasztos célért, az esz-

közök, módok *ki és megválasztásában* nem szabad korlátozni a vallástanítót. Itt minden annyit ér, a mennyit használ. Mikor tanítok, sokszor elmémben forgatom egy tanárom gyakorlatias mondását: immár miután ezeket tudjuk, mihasznát vesszük?« és a feleslegest elhagyom.

A tanítás nem nevelés, a tudás kisebb vagy nagyobb mértéke nem fog gyermekeinkből Isten dicsőségére hű egyháztagokat, derék honpolgárokat teremteni, *hanem az összes eltanultakat, minden tudást, a kínálkozó körülményeket, a szerzett ismereteket* mind egybe kell foglalni, Istenre irányítani, úgy a miképen ezt a mi Urunk Jézus Krisztus megmutatta.

Felséges szép hivatás a lelkészé a (vallásos) nevelés terén! A ki nem próbálta a vallástanítást, irtózik tőle a ki kedvvel végzi, kimondhatatlan gyönyörűségét találja benne. Hogy is ne! *Nevelni Isten dicsőségére hű egyháztagokat és derék honpolgárokat.* Van-e ennél magasabb hivatás?

Lelkemet édes megnyugtatós érzete tölti be, midőn tanítványaim közé megyek. Pedig gyermekeim nem előkelő családokból valók s még anyanyelvét sem tudja jól 24-ből 6, megnyugtató az, hogy a hivatás magasztosságát, a cél szentségét nem csökkenti, hogy kicsiny, szerény a tanítványsereg. Kovásznak elég. Tésztá megkelesztendő lesz bőven: a társadalom, a haza, az egész világ, melyben forognak, melylyel érintkeznek.

Jól esik lelkemnek, hogy Magyarország közoktatásügyi minisztere a vallástanítás nagy fontosságát hirdeti a világ színe előtt; remélem is, hogy a kiváló népnevelési eszköz hivatásos kezelőit a lekipásztórokat a *lehető hamar* támogató pártfogásában részesíti.

Ám, ha *igen*, ha *nem*, annak az egyháznak lelkészei, mely magát evangéliumnak nevezi, hivatásuk tudatának magaslatairól egy perczig is le nem szállanak, pályájukon meg nem tántorodnak és szem előtt tartják a magasztos szent célt *Nevelni Isten dicsőségére hű egyháztagokat, és derék honpolgárokat!*

Incse Lajos
kackói körlelkész.

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvárt, 1898. jan. 11 és febr. 16.

Elnökölt főt. Szász Domokos, püspök aa., a jegyzőkönyvet vezette Márkus János, titkár. Jelen voltak dr. Vályi Gábor, Szász Dénes, Kenessey Béla, Parádi Kálmán igazgató-tanácsosok, Deák József, pénztárnok és Maksay János számvevő.

Elnök aa. az ülést megnyitván, Maksay János számvevő aa. előadása folytán a következő ügyek intéztettek el.

A kolozsvári és sepsiszentgyörgyi kollegiumok költség-előirányzatai, minden különös megjegyzés nélkül, jóváhagyattak.

Marosvásárhelyi kollégiumunk költségvetése, Kóbori János tanár szállásbérének 300 frtban való megállapítása mellett, némi számvevői észrevételek megtételével volt jóvá hagyható.

Maros-vásárhelyi kollégiumunknak az ideiglenes államsegély felhasználásáról szóló előterjesztése nem volt tudomásul vehető, hanem utasított a kollégiumi előjáróság, hogy az államsegélyből a csekélyebb javadalmazású tanárokat is részesítse s annak felhasználásáról szabályszerű számadvását terjessze be ig. tanácsunkhoz.

Engedélyt agott igazgató tanácsunk m.-vásárhelyi kollegiumunknak arra, hogy a m.-paniti egyházzal szemben fennáll 100 frt. alapítványi tőkét, mint fölhajthatlan követelést, számadvásából törölje, azon feltétellel azonban, hogy a hátralékos kamatok beszedendők.

Nem volt teljesíthető zilahi kollégiumunknak a tanári özvegy-árvai alap részbeni felosztása iránti előterjesztése.

Ezután Márkus János titkár aa. előadása folytán Csákány Sándor új-tordai tanító, — ki időközben tanítói állásáról lemondott, utasított, hogy kineveztetése érdekében a közoktatási miniszterhez folyamodjék.

Parádi Kálmán, tanügyi előadó aa. javaslata folytán felterjesztés tétele határozottatott el a konventhez, az iránt, hogy a kántor-tanítók vegyes fizetésének a nyugdíjazásánál egészben való figyelembevétele végett valamely általános érdeklő intézkedés tétessék.

A cselinai állami iskola föllállítása érdekében átirat intéztetik az államsegélyosztó bizottsághoz, 100 frt segély megadása iránt.

Pókai ehkőzségünknek kivételesen megengedettett, hogy oklevél nélküli alkalmazásban levő tanítóját, a jelen tanév végéig, megtarthassa, felhivatott azonban, hogy a pályázati hirdetést tegye közzé.

Megengedte továbbá ig. tanácsunk a nagy-enyedi Bethlen kollegiumnak, hogy az általános tanügyi rendszabályok mellett még 6 évig a jelenlegi tisztviselői szervezetét fenntartsa.

Maksay János számvevő aa. megtérvén jelentését a szeretetházi sorsjegyek eladása tárgyában, igazgatótanácsunk úgy találta, hogy körülbelül f. évi június hó közepéig a sorsjegyek eladása folytán annyi összeg befoly, hogy az a felmerült költségeket fedezze, minélfogva az első huzási határnap június hó 15-ére s a második huzás napja szept. 15-ére halasztatni határozottatott, kérés intéztetvén egyuttal a pénzügyminiszteriumhoz a huzási határnapoknak ily értelemben való megállapítása iránt.

Ezzel az ülés véget ért.

r. s.

TÁRGYA.

Pályám emlékezete.

Nem várt és nem is remélt kitüntetésben részesültem 1898. febr. 5-én, mert én csak kötelességemet teljesítettem s mert nem az én érdemem, hanem a bölcs isteni gondviselés különös kedvezése, hogy 25

évet, mint tanár eltöltöttem s hogy működésem negyedszázados évfordulója — vagy ha úgy tetszik — az én jubeliumom — éppen összeesett ifju kartársaim székfoglalásával.*)

Ifjú életőknek most ragyog fenn napja, — de az enyém immár delet tul haladta. Ők programmot adtak és beköszöntek; én pedig beszámoltam.

*) Fejes Á. és Szabó A. beköszöntek.

Ifjú kartársaim tanári működésük symfoniájának *nyitányát* játszották el; én pedig már a *finalé* kezdeténél vagyok.

Ők az emberi élet tragicomödiájának csak az *első felvonásánál* vannak: míg én eljutottam a *sorsfordulatig*.

És nem tagadom, hogy azokban a pillanatokban magasztos érzés hatotta át keblemet s hozta rezgésbe szívemnek hurjait!

Óh! ha ez érzés hatásai alatt gondolataim szárnyat ölthetnének, hogy a visszaemlékezés ünnepies perceiben hiven tárjam fel a multat! Mert igaza van a *költőnek*, a *midőn azt mondja*, hogy: »a *boldogságra kevés csak a jelen, a multan épül az s az emlékezeten.*«

De talán nem is lehet nekem most más tisztem, minthogy megemlékezve félszázados életemnek tanári minőségben eltöltött negyedszázados örömeiről és küzdelmeiről: — megragadjam az alkalmat és *hálát adjak Istennek; köszönetet mondjak azoknak, a kikkel együtt éltem* és végül *megvisértsem valami tanulást vonni a lefolyt jubilaris megemlékezésből.*

Először is tehát hálaadásra nyílnak meg remegő ajkaim a bölcs isteni gondviselés iránt az *életért*, a melyet nyertem; a *kegyelemért*, melyben részesültem; az *erőért*, melylyel munkálkodhattam és az *időért*, a melyet eltöltöttem, mint egyházam szolgája; itt Székely-Udvarhelyen, e nemes székely anyavárosban, mely édes itthonommá vált! —

És visszaemlékezem ebben a pillanatban ifjúságomnak eltűnt — s többé soha vissza nem térő ábrándos éveire, tündér álmaira is, — vissza arra a *boldog időre*, a midőn én is, hévvel, lelkesen zengettem el pályám *introdukczióját*, midőn ezelőtt 25 évvel tanári széket elfoglaltam volt.

Eszembe jut az a *szép nap*, midőn édes reménnyel s ifju lelkesedéssel először léptem volt át, mint tanár, ezen két és egy negyed évszáz viharai után is virágzó »*alma mater*« küszöbét.

Eszembe jutnak azok a *férfiak*, gondnokok, kartársak, a kik akkor körükbe fogadtak, támogattak; de ma már mind a temetőbe pihennek s csak én vagyok itt egyedül, »*megfogyva bár; de törve nem!*« És fölsohajtok a költővel:

»Hol vagytok ti régi pályatársak;
Közületek csak egyet is lássak?!«

Eszembe jut az a *két százados* örömnünnep, melyet 1873-ban, egy szép nyári napon, fényes és nagy közönség jelenlétében az iskola udvarán tartottunk. Kedvező *auspiczium* volt ez; de ezen édes és boldogító emlékekkel s dicső pillanatokkal kapcsolatban eszembe jutnak azok a szomorú napok is, melyeket nyomban azután meg kellett érnünk és át kellett élnünk.

Mert 1875. tavaszán már *öt* rendes tanár közül kettőt (néhai Patakit és Korondit) csaknem egyszerre ragadt el a kérielhetetlen halál.

Csak hárman maradtunk rendes tanárok, néhai Kis F., néhai Szakács M. és én, — iskolánk falai omladoztak; pénztárunk üres volt.

Óh bizony a *balsors* a mi »*alma materünk*«

élethajójának vitorlált is sokszor megtépdeste és sokat küzdöttünk, míg ide jutottunk, a hol most vagyunk

Azóta gondnokaim és idősebb kartársaim mellőlem mind kidültek! És én fájó szívvel válltam el azoktól, a kikkel működni kezdettem és küzdöttem e rögös, ritkán rózsás, gyakran tüvises és olykor elmellőzött életpályán.

Ám! az *Úr* adta volt őket, hogy ápolnák ezt a Hargita rózsza bokrát; az *Úr* adta és el is vette: legyen áldott szent neve érette!

De a mult régi rajzainak nemcsak árnyéka, van fényessége is.

A következőt években már a kidültek helyét új erők foglalták el, mert akkor lépett sorompóba mostani egyik már idősb érdemes főgondnokom, Sebesi Á. s két idősb kartársam is, *Gönczi* és *Hélegyházi*. De nem sokára iskolánk ege ismét elborult, mert jött az 1883. évi középiskolai 30. t.-cz. és minket készületlenül talált.

Rendes tanárok csak öten voltunk; a kamatláb alább szállott s e miatt anyagi erőnk is megcsökkent; felszerelésünk félelges volt s iskolánk helyiségei se feleltek meg többé a kór követelményeinek.

És ugyan ebben az időtájban megtörtént velünk még az a furcsa *casus* is, hogy évi 1000 ft rendes tanári fizetésünket — egy császármetszéssel — 900 ft-ra redukálták.

Végre aztán ismét virradni kezdett s ebben a pillanatban öröm és boldogság hatja át keblemet, ha arra gondolok, hogy 1887-ben iskolánk épülete romjaiból *Phoenix*-ként emelkedett ki s hogy azóta gondnoki és tanári gárdánkban azok az ifju, erős, edzett munkabíró és kitűnő harcosok léptek, kik közül többen most is itt vannak s kik nemcsak a tanítás ügyét szolgálják teljes buzgósággal és odaadással, hanem iskolánk anyagi érdekeire is méltó gondot fordítanak; kik utbaigazítói, vezetői, sőt mozdíthatni — szülőhelyettesei a gondjaikra bizott derék székely tanuló ifjuságnak, a haza ezen szép reményeinek.

És most midőn már a magyar állam is felénk nyújtotta segítő jobbát, kollegiumnak megizmosodva, bizton néz egy új ezred év s a szebb jövő elé! Még egyszer hát legyen hála a jóságos Istennek, ki iskolánkat megtartotta; ki az én csekélységemet is fölmagasztalta és megmutatta az ő végetlen hatalmát, adván nekem nemcsak *életet*, hanem *erőt* is a munka hiv elvégzéséhez.

Valóban első sorban Istenben vetett hitemnek hűszönhettem, ha 25 évi munkám nem volt teljesen hiában való s hogy még a nehéz napokban, a testi gyöngélgedés és lelki megpróbáltatások idejében se estem kétségbe, hanem jó reménységgel vártam a szomorú napok elmulását!

Óh! mert bizony nekem is voltak rossz napjaim; én is sokat és sokszor aggódtam magam, szeretteim, iskolánk s tanítványaink miatt is.

Ám a jóságos Isten nem hagyott el engem, megtartotta szeretteimet, fölvirágoztatta iskolánkat és gondot viselt tanítványainkra is. Ővé legyen hát most is *első sorban a »dicséret, dicsőség, tisztesség és hálaadás«!*

Bod Károly,
tanár.

(Vége következik.)

Különfélék rovata.

Gyarmathi Miklós elhunytáról még csak most emlékezhetünk meg, midőn halála már az egész országban tudva van. Midőn halála hírért vettük, lapunk mult száma már nyomdában volt. Egy ily haláleset följegyzése lapunkban különben sem a pusztá hirszolgalat érdekében történik s így jelenleg is szükségét érezzük lapunk szerény hasábjain is oda írni a megdicsőült férfiú nevét amaz elhunyt nemes lények sorába, kiknek sirja fölött a legkegyeletesebb emlékezet virraszt. Gyarmathy Miklós a politikai administratio terén szakember s Kolozsmegyének évek hosszú során át, egészen nyugalomba vonulásáig alispánja, kolozsvári collegiumunknak s theol. fakultásunknak pedig mindvégig főgondnoka és egyházkerületünk igazgató-tanácsának tagja s ezeken kívül a társadalom kiemelkedőbb munkamezőinek egyik legelőkelőbb s leghasznosabb munkása volt. Értelm, szellem, nemes érzület, munkás energia jellemezte őt s legszerencsésebben egyesíté magában a realis és idealis embert. Gyarmathi Miklósban ily férfiú végezte be pályáját s lépett át az örökkévalóságba.

Mai számunkból s ennek mellékletéből értesülni fognak olvasóink arról a soha nem pihenő gondról, munkáról, mely a *Szeretetház* ügyét már-már a megvalósulás stadiumáig juttatta. Mi hiszszük, hogy »Istentől van e tanács és dolog« s bizalommal nézünk ez intézet jövődjébe.

Választások: *Baló Bálint* pulyoni lelkész *Baczába, Gál József* cs.-mihályfalvi kántor-tanító *Várhegyre, Németh Sándor* kolozsvári s. lelkész *Györgyfalvára* választatott meg. Megemlíthjük e helyen, habár kissé későn is, hogy *Fekete Gerő* széki s. lelkész *Szásznyiresre, Csejdi Jenő* k-széplaki lelkész *Árpástóra* szintén megválasztattak Mindnyájuknak szerencsét kívánunk

A „Protestáns Pap“ ez évi 2-ik száma Lágler Sándor és Kálmán Dezső szerkesztésében megjelent. E gyakorlati szakközlönyt lapunkban ismertetni szándékozunk.

Megjelent »Néhány őszinte szó a lelkészek. állami segélyezésének kérdéséhez.« Irta: Egy Pap. A rőpirat tárgya aktuális s írója gondolkodó ember. Fölhívjuk olvasóink figyelmét e füzetre, melyet 25 kr. fejében a ref. lelkészi hivatal: *Nagy-Váty*, u. p. *Baranya-Szt.-Lőrincz* bérmentve fog megküldeni. A füzet szerzője különben Morvay Ferencz ref. lelkész, kinek tollával eddig is találkoztunk már. A szerző megnevezésével úgy hiszszük, nem indiscretiot követtünk el, de a füzet szélesebb körű elterjedését mozdítottuk elő.

Szerkesztői üzenetek.

Ráton. A kézhez nem jutott példányok elküldésében intézkedni fogunk; de hát melyek azok a hiányzó számok?

Etfalva. A beküldött czikket, tekintve ennek tisztos, irodalmi hangját, minden aggodalom nélkül közölni tudnók, de e mostani számra már későn érkezett s nem is aktuális többé.

Hivatalos rész.

775.—1898, PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

A nagyenyedi ev. ref. Bethlen collegium főgymnasiumánál az erdélyi ev. ref. egyházkerület f. évi közgyűlésén egy halálozás folytán üresedésbe jött *latin-görög* rendes tanári tanszék fog betölteni.

A tanszék javadalma évi 1400 frt alapfizetés, első ízben 100, másod-,harmad-,negyed-,ötöd ízben 200—200 frt. ötödéves korpótlék, melyre nézve a más tanintézetnél töltött rendes tanári évek 10 év keretén belül beszámíttatnak, ezenkívül egyelőre 300 frt. szálláspénz, esetleg természetben való lakás.

A megválasztandó tanár az 1894. XXVII. t. cz. alapján létesített nyugdíjintézet jogos és köteles tagja.

A tanszék f. évi szept. 1-én foglalandó el.

A pályázók végzett tanulmányaikra, képesítettségükre, eddigi szolgálataikra, életkorukra vonatkozó okmányaikat kérvényük kíséretében a nagyenyedi Bethlen-kollegium előjáróságához f. évi április 30-ig nyújtásuk be

Az erd. ev. ref. egyházkerület igazgató-tanácsának, Kolozsvártt, 1898. február hó 26-án tartott üléséből.

Parádi Kálmán

dr. Vályi Gábor

tanügyi előadó.

elnökhelyettes.

818—1898.

PÁLYÁZAT RENDES TANÁRI ÁLLÁSRA.

Allamilag segélyezett zilahi ev. ref. főgymnasiumnál az 1898—99-iki tanévre egy, a nm. vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr kinevezése alá eső classica-philologiai tanszék töltendő be. Javadalma 1200 frt. fizetés és 240 frt. lakbér évnegyedes, előleges részletekben, továbbá öt ízben 100—100 frt. ötödéves korpótlék s sorrend szerinti előlépés a fizetési fokozatokban 1800 frtig.

Pályázók vallásukat, életkorukat, végzett tanulmányait, tanári képesítettségüket, védkötelezettségüket, esetleg eddigi szolgálatukat igazoló okmányaikkal felszerelt s a nm. vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter úrhoz címzett folyamodványaikat a zilahi ev. ref. főgymnasium előjáróságához 1898 április 30-ig nyújtásuk be.

A kinevezett tanár a nem állami tanárok országos nyugdíjintézetének kötelezett tagja s állását 1898 szept. 1-én elfoglalni köteles.

Csak ev. ref. vallásuak folyamodványai vehetők figyelembe.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgató-tanácsának, Kolozsvártt, 1898. február hó 26-án tartott üléséből.

Parádi Kálmán,

dr. Vályi Gábor

tanügyi előadó.

elnökhelyettes.

769 — 1898.

PÁLYÁZAT RENDES TANÁRI ÁLLÁSRA.

A sepsi szentgyörgyi ev. ref. Székely Mikó-kollegium főgymnasiumnál üresedésben levő egyik rendes tanári szék a folyó évi egyházkerületi közgyűlésen választás útján fog betölteni. Pályázhatnak a *német-latin, avagy német-magyar* szakból törvényesen képesített ev. ref. vallásu egyének.

A tanszékhez kötött évi javadalom 1200 frt. törzsfizetés, ötízben 100 frt. ötödéves korpótlék és 250 frt. szálláspénz, esetleg természetben való lakás.

Pályázni óhajtok felhivatnak, hogy vallásukat, életkorukat, képesítettségüket, eddigi szolgálataikat, védkötelezett-

ségüket és egészségi állapotukat igazoló okmányokkal felszerelt s az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsához czimzett folyamodványukat a sepsi-szentgyörgyi ev. ref. Székely Mikó-kollegium Elöljáróságához 1898 évi április hó 30-ig nyujtsák be.

A megválasztott tanár kötelezett tagja az 1894 évi XXVII. t. cz. értelmében létesített nyugdíjintézetnek s állását 1898 szeptember hó 1-én tartozik elfoglalni.

Az erd. ev. ref. Egyházkerület Igazgató-tanácsának,
Kolozsvártt, 1898. február hó 26-án tartott üléséből.

Parádi Kálmán

tanügyi előadó.

dr. Vályi Gábor

elnökhelyettes.

751—1898. PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

A deési egyházmegyében fekvő és elhalálozás folytán megüresedett esztényi körlelkészi állomásra, melyhez az esztényi anyagyházon kívül a szarvaskendi, kecsedi, kecsed-szilvási, tötöri és onoki diasporák tartoznak, ezennel pályázatot hirdetünk.

A körlelkészi javadalom összege 442 frt 82 kr, melyből 362 frt 85 kr készpénz, 88 frt a kanonikumok kataszteri tiszta jövedelme, melyből azonban 32 frt adó teher levonásba van hozva, a többi rész kepe. Ezen kívül tisztességes lakás mellékhelyekkel.

Felhivatlak mindazok, kik e körlelkészi állást elnyerni óhajtlják, hogy szabályszerűen felszerelt folyamodvátlukat f. é. márczius hó végéig a főt. püspöki hivatalhoz terjesszék fel.
Kolozsvártt, 1898 márczius hó 5-én.

Márkus János,

titkár.

Dr. Vályi Gábor,

elnökhelyettes.

871—1898.

Főtiszteletű és Méltóságos egyetemes Konvent!

A mult 1897. évben tartott egyetemes konvent 49. jkvi sz. határozatával méltóztatott volt erdélyi ev. ref. egyházkerületünknek egy egyetemes papi árvaház Kolozsvártt leendő felállítási tervét helyeselni, erkölcsileg pártolni s az intézet épületének megépítési költségeihez évi 510 frt, 32 éves, tőkeszerző-segélylyel hozzájárulni. Ugyanezen határozattal arra is méltóztatott volt útásítani erdélyi ev. ref. egyházkerületünk ig. tanácsát, hogy a feltétlenül egyetemes jelleggel szervezendő szeretetház alapszabályait megerősítés végett a konventhez terjesszük fel.

Egyházkerületi ig. tanácsunk mély hálával és köszönettel vette tudomásul a főt. és mélt. Konvent e nagybecsű határozatát s a mult év folyamán már ki is útalt tőkekamat-segély birtokában haladéktalanul megtette az intézkedéseket a szeretetház épületének megépítése tárgyában, melynek eredményeként az intézet diszes kétemeletes épülete ma már fedél alatt áll s a jelen év folyamán teljesen elkészül anynyira, hogy hozzávetőleges költségvetésünk beválása esetén a jelen év őszén talán megnyitható is lesz.

Az építés keresztülvitele a főt. és mélt. egy. Konventnek már bemutatott tervek és költségvetésektől némileg eltérően aként történt, hogy az intézetbe felveendő mindkét nemű papi árvák megfelelő külön helyiségekben elhelyezhetők legyenek s e kibővítésnek megfelelően az építési és berendezési költségek is emelkedtek, úgy hogy a szükséglet e czímen csaknem kerek számban 65000 frtra tehető?

E tekintélyes összeg részbeni fedezetül az egy. konvent által nyújtott 10200 frtnyi tőkesegély szolgál, a fennmaradó 55000 frt szükséglet fedezésére pedig erd. ev. ref. egyházkerü-

letünk vállal kötelezettséget, a szeretetház céljaira rendezett sorsjátékból remélhető jövedelem terhére.

Az intézeti épület elhelyezése mult évi jelentésünknek megfelelően ama kiválóan alkalmas telken történt, melyen kolozsvári egyházköztségünk milleniumi harmadik temploma és papi háza épült, s hová, ig. tanácsunk beleegyezésével, az egyházköztség által tiszteletes Molnár Lőrincz aa. választatott meg lelkészül, kit a szeretetház első igazgatójául alkalmazni óhajtlunk.

Az épület és környezetének látképét a tisztelettel ide mellékelte fénykép-felvételek mutatják.

A főt. és mélt. egy. Konvent további útásításához képest a szeretetház alapszabályait, rendtartási szabályzatát és hozzávetőleges költségvetését is elkészítettük, melyeket % alatt csatoltan megismerés és jóváhagyás végett tisztelettel bemutatunk.

A rendtartási szabályzatra vonatkozólag feleslegesnek tartjuk külön indokolást előterjeszteni, minthogy az abban foglalt rendelkezések, a dolog természetének megfelelően, kellő részletességgel vannak előadva és önmagukat indokolják, de az alapszabály és költségvetés főbb tételeire szükségesnek tartjuk e kísérő iratunk rendjén is kiterjeszkedni s emez intézkedések megfontolására és jóváhagyására a főt. és mélt. egy. Konventet külön is kérni.

Mindenek előtt az alapszabályok első §-ában megállapított czímré nézve vagyunk bátrak megjegyezni, hogy az a főt. Konvent fent idézett számú határozatában körvonalozott kívánlalomhoz képest, az intézet feltétlen egyetemes jellegét tünteti ki.

Az alapszabályok 4-ik §-ában az önmagát fenntartó intézet bevételi forrásai között első helyen az alapítványok és adományok vannak felvéve, minthogy e czímen már eddig is folyt be egyházkerületünkhöz 1500 frtnyi összeg és az intézet megnyitával bizonyára nagyobb mértékben remélhető a már élő intézmény iránti érdeklődés és áldozatkészség megnyilvánulása a, mire különben a hozzávetőleges költségvetés adataiból láthatólag a költségvetési hiány fedezése céljából feltétlenül szükség is van.

A bevételi tételek második pontja alatt az árvák részére különböző intézetek által nyujtható segélyek vannak felvéve s ezeknek előirányzása teljesen indokolt, mert önként érthető, hogy az árvák hozzátartozói az esetben, ha azokról maguknak gondoskodniok nem kell, e járulékokról, az intézet javára feltétlenül lemondani kötelesek.

A szóbanforrgó paragrafus c. pontja alatt az erd. ev. ref. egyházker. 100,000 forintot meghaladó központi özvegy-árvai alapjának jövedelméből van egyelőre 1000 frt. előirányozva, mely összeg azonban az egyházkerületi közgyűlés megszavazása esetén, a zárt intézetté tett özvegy-árvai alap igény-jogosult tagjainak természetszerű apadásával, állandóan emelkedni fog.

Külön konveti határozatot igényel azonban a 4-ik §. d. pontjában foglalt megállapítás, mely szerint u. i. az egyetemes jellegű szeretetház fentartási céljaira a magyarországi ev. ref. egyház összes lelkészei évi 2 frtos hozzájárulásra köteleztet, nének. Nézetünk szerint ezen aránylag csekély összeg fizetésére. a gyámoltalan állapotban elmaradott papi árvák érdekében, összes lelkészeink készséggel fognak kötelezettséget vállalni, s legfennebb a kisebb javadalmazásu papok részéről volna ez ellen ellenvetés támasztható, mely azonban az által veszti el jogosultságát, hogy e kisebb javadalmazásu lelkészek fizetése amugy is állami kiegészítés alá kerül s a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat rendelkezései értelmében e csekély járulék is,

A Magyarországi ev. ref. papi árvák kolozsvári Szeretet- házának alapszabályai.

I. Rész.

1. §.

Az intézet címe:
»Magyarországi ev. ref. papi árvák Szeretetháza
Kolozsvártt.«

2. §.

Az intézet pecsétje: A cím, mint körirat, ebben papi diszbe öltözött alak, mely két kezét áldólag két előtte álló gyermek alak — egy fiu és egy leány — fejére teszi.

3. §.

Az intézet célja kettős:
a) Általában mostoha anyagi viszonyok közt elmaradt mindkét nembeli papi árvák gondozása és nevelése;
b) különös célja pedig a fiu-árvák arra alkalmas és hajlammal bíró részének a papi pályára való nevelése és előkészítése.

4. §.

Az intézet fenntartási alapjai:
a) az intézet céljaira már letett és leteendő alapítványok és e célra befolyó önkéntes adományok;
b) a felveendő árvák részére folyósított egyetemes özvegy árva gyámpénztári, esetleg egyházmegyei vagy kerületi árva-segélyek, nevelési járulékok;
c) az erd. ev. ref. egyházkerület közgyűlése által, az egyházkerületi özvegy-árva alap jövedelme terhére megállapítandó segély;
d) a magyarországon levő összes rendes papi állomások után, az illető lelkészek által fizetendő évi 2 2 frtos járulék és
e) az illetékes hatóságok által még e célra rendeltető másnemű jövedelmek.

5. §.

Az intézetbe egyelőre a) az erdélyi egyházkerületből 20, b) a tiszántúli egyházkerületből 12, c) a dunántúli 6, d) a dunamellékiből 6, e) a tiszáninneni 6 — összesen 50 árva vétetik fel és az intézet kibővítésével, annak idején megfelelően emelendő létszám betöltésénél is a fennebbi arány tartatik fenn.

6. §.

Az intézet feletti főfelügyelet gyakorlása az egyetemes konventet illeti, mely ezt a jogát az egyetemes gyámintézet végrehajtó bizottsága útján gyakorolja.

A közvetlen és állandó felügyeletet azonban az erdélyi egyházkerület s illetőleg ennek nevében az igazgató-tanács gyakorolja aképen, hogy kebeléből a püspök, vagy törvényes helyettese elnöklése alatt legfennebb 6 tagból álló *kormányzó testületet* szervez, melynek tagjai ezenkívül amaz áldozatkész egyének is, kik az intézet céljaira legalább 500 frtos alapítványt tesznek. Az erkölcsi testületek által tett alapítványok minden 500 frtnyi összege után az illető erkölcsi testület egy-egy tagot választhat és küldhet a kormányzó testületbe.

E testület, évenként előre meghatározott időben nagygyűlést székelyén, Kolozsvárott megtartja, az intézetet megvizsgálja, annak mindennemű ügyeiben intézkedik s eljárásáról, a gyűlés megtartását követő egy hónapi határidőn belül, jelentést tesz az igazgató-tanácsnak s illetőleg az egyházkerületi közgyűlés útján az egyetemes konventnek.

7. §.

A kormányzó testület határozatai érvényesek, ha a gyűlésen az elnökön kívül legalább 3 tag jelen van.

8. §.

Az intézet vezetése: a hivatali személyzet tiszte, mely az igazgató, vagy megbízottja — ha jelen van: a püspök — elnöklése alatt minden hónap végén — a szükséghez képest többször is — *intézeti gyűlést* tart, erről rendes jegyzőkönyvet vezet, az érvényben levő szabályok szerint intézkedik s az intézet anyagi és szellemi ügyeire egyaránt világot vető számadását a kormányzó testület elnökéhez, a nagygyűlést egy hónappal megelőzőleg, további intézkedés végett be-terjeszti.

9. §.

Az intézet hivatali személyzete:
a) Az igazgató, ki rendszerint a kolozsvári püspöki vizsgálat alatt álló egyházköztség azon parokhiájának rendes lelkésze, mely a szeretetház telkén épült.
b) Árva atya.
c) Árva anya.
d) Női választmány.
e) Segéd árva atya.
f) Segéd árva anya.
g) Orvos.
A személyes szolgálatok végzésére, a szükséghez mérten kellő számú cseléd-személyzet alkalmaztatik.

10. §.

a) Az igazgató
1. Az igazgatónak a 9. § a) pontja szerint papi, esetleg más, de mindenesetre magasabb foku képesítéssel kell bírnia.
A kormányzó testület ajánlatára választja az igazgató-tanács s e választást az egyházkerületi közgyűlés útján jóváhagyja az egyetemes konvent. Az igazgató tagja a kormányzó testületnek mindaddig, míg az intézet élén áll és elnöke az intézeti gyűlésnek a 8. §-ban jelzett esetekben. Fegyelmileg az egyházi törvényeknek van alávetve.

11. §.

b) Az árva atya.
Az árvaatyának legalább tanítóképesítő oklevéllel, lehetőleg gazdasági képzettséggel, ének- és zeneismerettel kell bírnia. Választja a kormányzó testület az igazgató ajánlata alapján, miről jelentést tesz az igazgató-tanácsnak jóváhagyás végett. Fegyelmi tekintetben a kormányzó testület és másodfokban az egyházkerületi fegyelmi bíróság alatt áll.

12. §.

c) Az árvaanya.
Az árva anyának a női kézimunkákban, a konyhakereszteti teendőkben s a háztartás vezetésében kellő jártassággal kell bírnia. Az igazgató ajánlatára a kormányzó testület elnöke nevezi ki életfogytiglan. Fegyelmi tekintetben a kormányzó testület, illetőleg az egyházkerületi fegyelmi bíróság hatásköre alatt áll.

13. §.

d) Női választmány.
A női választmány 20 tagból áll, feladata: a háztartásra való felügyelet, főleg az árvaanya teendőinek ellenőrzése, az élelmiszer bevásárlások eszközlése, a fegyelmi teendőkre való felügyelet, ruhaszövetek s általában ruhaneműek bevásárlása s azok feldolgozásának ellenőrzése.

Elnöke a maga tagjaiból választatik, jelentéseit a kormányzó testülethez teszi meg.

14. §.

A segéd-árvaatyának és segéd-árvaanyának legalább elemi iskolai tanítói, illetőleg tanítónői képesítéssel kell bírniok; megkivántatik az is, hogy az ének- és zene tanításban, valamint a kerti munkák vezetésében

járatosak legyenek. Fegyelmi tekintetben az igazgató, illetőleg a kormányzó testület hatásköre alatt állanak.

A segéd-árvaanya és segéd árvaanya csak nőtlen, illetőleg hajadon egyének lehetnek.

15. §.

Az orvos.

Az intézeti orvos, külön szerződés mellett, a kormányzó testület által alkalmaztatik.

16. §.

A növendékeknek az intézetbe való felvételét, az igazgató előterjesztésére, a kormányzó testület eszközli s a felvételtől haladéktalanul jelentést tesz az igazgató tanácsnak jóváhagyás és az egyetemes konventhez leendő betérjesztés végett, mely a végleges felvételt az egyetemes gyámintézeti végrehajtó bizottság által elintézteti s erről az igazgatót kellő időben értesíti.

17. §.

A felvétel iránti folyamodványok az illető egyházker. püspöki hivatalához nyújtandók be, honnan minden év május végéig véleményes javaslat kapcsán további intézkedés végett az intézeti igazgatóhoz küldetnek.

18. §.

A folyamodáshoz mellékelni kell:

a) a papi árva keresztlevelét,
b) szegénységi bizonyítványt
c) ép és egészséges testalkatát igazoló orvosi nyilatkozatot,

d) végzett tanulmányait feltüntető értesítőjét,
e) bizonyítványt arról, hogy az apa papi pályán működött,

f) halotti anyakönyvi kivonatot a kezelő orvos bizonyítványával, hogy az apa minő betegségben halt el,
g) az anyának vagy törvényes gyámnak beleegyező nyilatkozatát arra nézve, hogy míg az árva a Szeretetház növendéke lesz, a részére eső s az egyetemes özvegy árvai gyámintézettől, esetleg az egyházmegyei hasonczélú intézettől nyerendő osztalékot évenként az intézetnek átengedi.

Felvétel végett csakis 6—8 éves életkorban levő árvák folyamodhatnak.

19. §.

Az intézet növendékeinek s bennlakó személyeinek élelmezése házilag történik, illetőleg a megszabott étrend szerint, mindennemű vállalkozás kizárásával az intézetben eszközöltetik.

A növendékek s általában az intézet kebelében lakók az arra meghatározott időben naponként négyszer étkeznek.

20.

A növendékek ruházatát is az intézettől nyernek és pedig minden növendék 2 rendbeli ruhát kap, egy viselőt és egy ünneplőt; nemkülönbön külön a nyári és téli évszaknak megfelelően

21. §.

A fegyelemnek a növendékekkel, az alkalmazott személyzettel s a cselédséggel szemben való gyakorlási módját és fokozatait a rendtartási szabályok állapítják meg.

22. §.

Az intézetbe felvett növendékek koruknak és képességüknek megfelelő osztályokba osztván, elemi oktatást az intézetben nyernek, a magasabb fokú tanulást pedig a város különböző iskoláiban végzik, hol helyettük a tandíjat az intézet fizeti s őket a tanszerekkel is ellátja.

23. §.

A szeretetház növendékei addig maradnak az intézetben, míg tudományos pályát választanak, vagy valamely iparág birtokában életfenntartásukról gondoskodhatnak; a leányok pedig miglen férjhez mennek, vagy magukat önálló kereseti pályára kiképezik, illetőleg az erre szükséges tanulmányokat befejezik.

24. §.

Jelen alapszabályok a magyarországi ev. ref. egyház egyetemes konventje és az erdélyi ev. ref. egyházkerület közgyűlése által jóváhagyandók és egyelőre csak három egymásután következő próba évre érvényesek.

25. §.

Ezen alapszabályok módosítása csakis az előző szakaszban említett főhatóságok előzetes engedélye után és utólagos jóváhagyása mellett eszhezölhető.

A magyarországi ev. ref. papi árvák szeretetházának rendtartási szabályai.

II. Rész.

1. §.

Az alapszabályokban megállapított feltételek alapján fölvevett intézeti növendékek az alkalmazott vezető és tanító személyzet részéről a leggondosabb ápolásban, nevelésben és tanításban részesítendőek.

Ennek eszközölhetése czéljából a tanulásra képes és hajlammal bíró fiú és leánynövendékek az elemi iskolai képzettség befejezte után felsőbb iskolákban helyeztetnek el s általában mód nyújtatik részükre a tehetségüknek megfelelő s életfenntartásukat biztosító tudományos pályákra való kiképeztetésre.

2. §.

A kevésbbé tehetséges mindkét nembeli növendékek az elemi iskola négy osztályának elvégzése után valamely hajlamaiknak megfelelő reális pályára adtnak.

Ama feltételek, melyek mellett a növendékek reális pályára kiadhatók, külön szerződési tervezetben állapítatnak meg.

3. §.

Az intézet minden növendéke köteles felebbvalóinak és az intézet szabályainak engedelmeskedni.

Az intézeti szabályok és az előljárók rendelkezéseinek áthágása fegyelmi büntetést von maga után, mely azonban az arra jogosított előljáró által a szülők és gyermekek közti viszonyt jellemző szelídséggel, de a szükséghez képest szigorú komolysággal alkalmazandó.

4. §.

A büntetések a vétség fokához és minőségéhez képest: atyai megintásban, megdorgálásban, mérsékelt módon alkalmazott büjtöltetésben, szobafogságban, végül az intézetből való eltávolításban nyilvánulnak.

5. §.

Nagyobb fokú büntetést az igazgató, illetve intézeti gyűlés tudta és beleegyezése nélkül az árvaanya s általában a többi nevelők sem ki nem szabhatnak, sem végre nem hajthatnak.

6. §.

Az intézetből való eltávolítás olyanoknál alkalmazható, kiknek javítása semmiféle eszközzel el nem érhető s kiknek jelenléte a többiek erkölcsösségét komolyan veszélyezteti.

Az eltávolítás az intézeti gyűlés javaslata alapján a

kormányzó testület hatáskörébe tartozik, mely is eljárását az ig.-tanács útján az egyetemes konventnek is bejelenti. Az intézetből elbocsátott árva szükséges ruházattal ellátva törvényes gyámjának adandó ki.

Az intézet hivatalnokai.

7. §.

Az igazgató vezetője az intézet szellemi és anyagi ügyeinek s képviselője az intézetnek a közönséggel és külfatóságokkal szemben.

Felügyelői és ellenőrzői kötelességét részint közvetlenül, részint az alkalmazott hivatali személyzet által gyakorolja, miért is rendelkezéseinek a hivatali személyzet minden tagja engedelmeskedni tartozik. Az engedelmesség megtagadása esetén az intést és feddést alkalmazhatja, de nagyobb fokú mulasztás, vagy hanyagság felmerülte esetén a fegyelmezési vizsgálat megindítása iránt intézkedik.

8. §.

Gondoskodik arról, hogy az intézet számadása az árvaatya által pontosan elkészítettessék, az intézeti gyűlésben tárgyalassék s kellő időben a kormányzó testület elnökéhez beterjesztessék.

9. §.

Kötelessége az intézeti gyűlés összehívása, melyben a szeretetház szellemi és anyagi jóllétét előmozdító dolgokat megvitatás tárgyává teszi, az árvaatyától a lefolyt hónapra vonatkozó számadást beveszi, felülvizsgálja, jegyzőkönyvre véteti, lezárja s a következő hónapra eső költségvetést megállapítja.

10. §.

Az intézeti számlák és nyugták, — ideértve a hivatali személyzet nyugtáit — csakis akkor fizethetők ki, ha az igazgató, vagy az ő felelősségére helyettese aláírja s az intézet pecsétjével ellátja.

11. §.

Kötelessége az intézeti bennlakó növendékek valóságos nevelése és tanítása a hivatali személyzet segítségével.

12. §.

Kötelessége az intézetnek — ha fontos ok nem akadályozza — naponkénti megvizsgálása. Az intézet helyiségeiben bármikor szemlét tarthat, tanórákon, lefekvésnél, felkelésnél, étkezésnél saját belátása szerint jelen lehet.

13. §.

Jogában áll a hivatali személyzet tagjainak, évenként egyszer, nyolcz napra terjedhető szabadságot engedélyezni. Ezen felül azonban a hivatali személyzet összes tagjai évenként 4 heti szabadságidőt vehetnek igénybe, melyet azonban az igazgató ajánlatára, a kormányzó testület engedélyez.

14. §.

Az árvaatya.

Vezeti az igazgató utasítása és a szabályok értelmében az intézet összes ügyeit, ennél fogva rendelkezéseinek az intézet kötelékébe tartozók engedelmeskedni tartoznak s ha az engedelmesség elfogadható ok nélkül megtagadtatnék, azonnal jelentést tesz az igazgatónak további eljárás végett.

15. §.

Felügyel az intézet hivatalosan megállapított tantervének, rendtartási szabályzatának és napirendjének pontos megtartására, a növendékek tanulmányi elő-

menetelére s az igazgató utasításai szerint irányítja az intézet egész beléletét és nevelési rendszerét.

Személyes tapasztalatai alapján véleményt nyilvánít az egyes növendékek taníttatása, illetőleg hajlamainak megfelelő pályára leendő nevelése tekintetében.

16. §.

Köteles az intézeti növendékekről rendes törzskönyvet vezetni, melyben azoknak neve, kora, születési helye, végzett tanulmányai, belépések napja, a szülők neve, elhalálkozásuk ideje; a halált okozó betegség neve, a törvényes gyám neve, lakása, foglalkozása, kihez a növendék esetleg tanoncúzl kiadatik, — bevezetendő.

17. §.

Tanulmányi tekintetben vezeti a növendékek ama csoportját mely számára beosztatik s e csoport előmeneteléről, magaviseletéről rendes naplót vezet s az intézeti gyűlésben havonként jelentést tesz.

Köteles minden növendék szülőjét vagy törvényes gyámját legalább évenként egyszer a növendék előmeneteléről, magaviseletéről az intézeti gyűlésben meghatározott módon az igazgató által is aláírt s e célra készült íven értesíteni.

18. §.

Kötelessége a hivatalosan jóváhagyott költségvetes pontos keresztülvitelére felügyelni s illetőleg az intézet gazdasági ügyeit is vezetni felelősség mellett.

A reá bízott pénzekről rendes naplót vezet, melybe a bevételt és kiadást pontosan bejegyzi.

Számadását minden hónap végén s a következő hónapra vonatkozó költségelőirányzatot az intézeti gyűlés elé terjeszti.

Általában köteles az intézet mindennemű számadásait úgy vezetni és készíteni el, hogy az rendes időben illetékes helyére juttatható legyen.

19. §.

Felügyel az intézet egész berendezésére, arról leltárt készít. Ellenőrzi az intézet hivatali személyzetének működését.

20. §.

Felelősség mellett a segédárvaatya és segédárvaanya segítségével végez minden irodai teendőt.

21. §.

A hivatali személyzettel, a növendékekkel egy teremben, de külön asztalnál étkezik.

c) *Az árvaanya.*

22. §.

Az árvaanya, mint házvezetőnő a fennálló szabályok értelmében felelősség mellett vezeti az egész háztartást.

A szakácsné s általában az intézeti cselédek közvetlen felügyelete alatt állanak. Ezek felfogadása és elbocsátása az ő kötelessége, de az igazgató és árvaatya beleegyezésével.

Köteles gondozni az ebédlő és konyha, a mosó, vasaló- és hálószobák felszereléseit, az összes növendékek ruhaneműit.

Nyári hónapokban hetenkint kétszer az összes növendékeknek tiszta fehérneműt oszt ki s az ágyneműeket nyáron két hetenként, télen hónaponként egyszer változtatja.

Felügyel az egész intézet tisztán tartására.

23. §.

Gondoskodik, hogy az étkezés pontos időben történjék; kötelessége az ételek kiosztását vezetni.

Az ételmi-cikkeket személyesen, esetleg megbízottja által, de felelősség mellett vásárolja be. Kiadásairól s általában egy-egy hónapi fenntartásáról számadást vezet s azt az árvaatya rendelkezésére bocsátja.

A kettős zárral ellátott éléskamrának, pinczének egyik kulcsa az árvaanyánál, a másik az árvaatyánál áll.

d) A segédárvaatya és segédárvaanya.

24. §.

A segédárvaatya és segédárvaanya vezetik a gondjaikra bízott csoportot épen úgy, mint az árvaatya s utasításait is közvetlen ettől veszik, akinek különben felügyelet és ellenőrzés tekintetében közvetlenül alá vannak rendelve.

25. §.

A segédárvaatya éjjel egy külön, számára fenntartott helyen ugyanazon szobában alszik a fiúnövendékekkel, velük együtt kél és fekszik s mindkét esetben szorosan felügyel. Felügyel, hogy a növendékek ruháikat, taneszközeiket rendben tartsák, hogy a növendékek pontosan leckére menjenek. A betegekről azonnal jelentést tesz az árvaatyának, ki gondoskodik, hogy az illető a betegszobában találjon helyet. Kötelessége továbbá a fiúnövendékeket a templomba vezetni és reájuk ez alkalommal is felügyelni.

26. §.

A segédárvaanya ugyanazon kötelességeket gyakorolja, mint a segédárvaatya, azon megjegyzéssel, hogy a leánynövendékekkel alszik egy szobában.

Az orvos.

27. §.

Az orvos köteles a növendékeket az intézetbe belépésök alkalmával megvizsgálni s azoknak ép, egészséges voltát bizonyítani, esetleg a felvétel megtagadását az igazgatónak javaslatba hozni.

28. §.

Köteles az összes növendékeket hetenként egyszer, a szükséghez képest többször is megvizsgálni s tapasztalatairól az igazgatót értesíteni.

29. §.

Köteles az intézet ételmi cikkeit, valamint az ételeket is havonként legalább egyszer, esetleg többször is megvizsgálni s a tényállást, az igazgató kívánságára írásba is foglalva, jelezni s az igazgató rendelkezésére bocsátani.

30. §.

Köteles akadályoztatása esetén helyettesről gondoskodni, mely esetben a látogatás díját ő fizeti.

31. §.

Az intézet beteg növendékeit — ha a betegség neme nem nagyon súlyos vagy ragályos — az intézet betegszobájában gyógykezeli.

32. §.

Köteles az intézet egészségügyi állapotáról minden időben az igazgató által meghatározott időre jelentést készíteni s az igazgató rendelkezésére bocsátani. Végül köteles az intézet összes alkalmazottjait külön díj nélkül gyógykezelni.

Élelmezés.

33. §.

Az alapszabályokban megállapított napi négyszeri étkezés sorrendje a következő:

a) Reggeli étel: 2 dcl. forralt tej egy zsemlével, esetleg köményes leves.

b) Déli étel: húsleves, $\frac{1}{6}$ kgr. marhahús mártással és főzelék. Csütörtökön főzelék helyett tészta, vasárnap és ünnepnapokon ezen felül sült is.

c) Uzonai étel: egy-egy drb. kenyér.

d) Estéli étel: főzelék, csütörtökön és vasárnap e mellé pecsenye vagy hideg felvágott.

Az étlap kiállítása az időszaknak megfelelően, az árvaanya tiszte, de az igazgató és árvaatya jóváhagyásával.

34. §.

Az intézetben házilag előállított ételek minőségének ellenőrzése végett az igazgatónak tetszése szerint, az árvaatyának vagy árvaanyának mindig kötelessége azokat a tálalás előtt megizlelni s felügyelni arra, hogy minden növendék kellő mennyiségű ételben részesüljön.

35. §.

A személyzet tagjai a növendékekkel együtt, egy időben, de külön asztalnál étkeznek; étlapjuk a növendékekétől nem különbözik.

Ruházat.

36. §.

A növendékeknek az intézettől nyerendő ruházata a következőkben állapittatik meg

a) A fiuk ruházata télen szürke posztóból készült; a nyári ruha muszkavászonból. A főveg télen sapka, tavasszal és ősszel szürke kalap, nyáron szalma-kalap.

b) A leányok ruházata télen sötét kék posztó ruha, aczélszürke posztó-kalap, díszítés nélküli kék szallaggal. A nyári ruha sötét kék karton ruha, fehér szalma-kalap kék szallaggal.

A fiuk tavasszal, nyáron, ősszel czipőt, télen csizmát viselnek; a leányok mindig czipőt.

Cselédség.

37. §.

A cselédség feletti közvetlen felügyelet joga az igazgató és árvaatya hatáskörének meg nem sértésével az árvaanya tiszte.

A cselédség általában az igazgatónak s a munkakör szerint felettük álló személyeknek feltétlen engedelmességgel tartozik.

A cselédek egymással békés egyetértésben kötelesek élni, szóval egész életmódjukat az intézet szabályaihoz alkalmazni tartoznak.

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Lapilajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bármintve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre6 frt.
3 frt.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

I m a,

1898. március 15 napján, az ifjúság által
rendezett ünnepélyen.

Istenünk, Atyánk! Hozzád jövünk mai ünnepünkön is, hogy leboruljunk Előtted s imádjunk Téged.

Nemzeti életünk már-már száradó fája ma ötven éve virágot hajtott s eme virág ama márciusi nap vala. Még csak egy virág, — de a melyből egy egész tavasz nyílt ki. Oh, az a márciusi nap, melyet Uram, Te adtál nemzetünknek! Nem véres csaták győzelmi napja, nem is a későbbi korszakos *állami tény* napja az, nem; de talán mindezeknél több, mert az a nap a *nemzeti ideálok* napja. Engedd, Uram, hogy ünnepeljük mi az ideálokat is. Ez ünneplés illik a meg nem vénhedt nemzetekhez, ez ünneplés illik az ifjakhoz, kik férfiakká akarnak lenni. S bár ne legyen e nap törvénybe ígátva, de be van ígátva a nemzet történelmébe és be lesz e nap mindig ígátva a magyar ifjúság legfényesebb — ábrándjaiba.

Istenünk! hálát adunk Neked. Minden mindent Neked köszön. Neked köszöni az ég az ő csillagait, napjait, a föld az ő fenséges bérceit, folyóit, völgyeit, termő erejét. Nemzetünk is mindent Neked köszön. Neked köszönjük e hazát. Ah, mezőinknek mennyi virága... hősök koszorújába; bérceinknek mennyi vassa... békés munka eszközének és, ha kell, fegyvernek. Neked köszönjük történelmünket. Hálát adunk bölcseinkért, hőseinkért, vértanuinkért; hálát adunk a tudós eszméiért, a költő énekeért, a munkás kéz alkotásaiért; hálát adunk iskoláinkért, templomainkért, hálát mindazért,

a mi szívünknek drága és szent, mindazért, a mi itt a miénk. *Miénk*; mert a nemzeti közéletben nem azok a kincsek a legdrágábbak, melyek csak enyimek, de azok a kincsek, melyek közösen a mieink.

Miénk-e őseink hazája? Csak úgy miénk, ha mi e hazát naponként megtudjuk hódítani, újra eltudjuk foglalni, mint őseink tették. Különben őseink hazája többé nem a miénk. Miénk-e nemzeti történelmünk? Csak úgy miénk, ha őseink történelmet teremtő ereje, erénye él mi bennünk is. Különben az a felséges történelem idegen könyv nekünk, melyet mi már nem értünk. Őseink nyelve a mi nyelvünk-e? Őseink nyelvében ott volt az igazság bátor szava és a buzgó imádság áhitata. Ha a mi nyelvünk nem az a tiszta, nemes, de szent dolgokból gúnyt űző: akkor ez a mi nyelvünk nem őseink nyelve többé; azt a szent nyelvet mi elfeledtük.. Őseink zászlajára írva volt: »*Istenért, hazáért, szabadságért*«, s ha a mi zászlónkra nem e szavak vannak írva: akkor őseink zászlóját mi kiejtettük kezeinkből s az ő zászlójuk többé nem a mi zászlónk... Segíts, segíts megértenünk élő, igaz Istenünk, Atyánk! hogy a közélet férfia, kit önzés vezetne közérdek helyett, nem magyar ősök utóda többé... A nő, ha idegenért hevül s nem honleány: nem magyar nő többé. Az anya, ki nem tanítja gyermekét imádságra s hazaszeretetre: nem magyar anya többé... És a magyar ifjú harc között nőtt fel s nem elpuhult, de edzett, bátor, erős vala. Ma az nő fel harc között, ki komoly munka között nő fel. Az értelmes ifjú, a tiszta érzésű ifjú, a nemes jellemű ifjú: magyar ifjú. És a ki nem ilyen: az nem magyar ifjú többé... Oh, Istené legyen a dicső-

ség, a hála, hogy ez a haza ma is magyar haza; Istené a dicsőség, hogy ma is magyar férfiak, magyar nők, magyar ifjak nemzete e nemzet.

Istenünk! engedd, hogy a szabadság ez ünnepén imádkozzunk szabadságért. Szabadságért! Uram, add megértenünk e szót. A szabadság a mi legmagasb emberi lényünknek s rendeltetésünknek megfelelő lét. Sasnak szabadság a levegő végtelensége, fának, virágnak a napsugár; lelkünknek szabadság: az igazság, a jó szeretete, az erkölcs. Mindaz, a mi lélek: szabadság. A szabadság a lélek diadala. Atyánk! szivünkbe oltottad az igazság szomját, a jónak szeretetét, a tökéletesedés vágyát s így teremtettél szabadságra minket. Igazságot, szeretetet, erkölcsöt, lelket vinni az állami szervezetbe, intézményekbe, törvényekbe: ez a politikai szabadság; igazságot, szeretetet, erkölcsöt, lelket vinni életünkbe, a világba ez az egyén és világ szabaddá tétele. Istenünk! így tégy minket szabaddá; mert ez az a szabadság, melyet szent fiad, a Jézus Krisztus nyújt nekünk.

Istenünk, Atyánk! áldd meg e hazaföldet. Boruljon szeliden fölébe az égbolt s nőjjön kebeléből dúsan a kalász. És »töltsd ki lelkedet minden emberre« itt. Istenünk! ha bizunk e nemzet jövőjében: Tebenned bizunk. »Isten! áldd meg a magyart«: a magyar királyt, a magyar népet, a magyar nemzetet, áldd meg, áldd meg, áldd meg! Amen,

Molnár Albert.

1848—1898 márczius 15.*

Félszázaddal ezelőtt e napon költői divinationoval zendült meg a magyar Tyrteus ajakán a jóslat:

»Hol sirjaink domborulnak
Unokáink leborulnak
És áldó imádság mellett
Mondják el szent neveinket«.

S a jóslat im, beteljesült. Sirjaik mellett ma leborultunk; leborult a nemzet, leborult egy egész ország. Reá sirtuk az elhaló porokra a hála könnyeit; de könnyfátyolozta szemeink előtt megnyílt a sir s diadal-mason kelt ki belőle az élet, a feltámadás, a halhatatlanság: a szent eszmék örökkévalósága. — És áldó imádságokba foglaltuk szent neveiket. Azokat a neveket, melyeknek összeverődő fénysugáriból a *népszabadság*, *jogegyenlőség* és *testvériség* trikolorja szövődött.

Leborultunk mi is. Kálvinista anyaszentegyházunk

* Egyes alkalmi vonatkozásokkal, mint »Zárszó« mondott el, a theol. fakultás ifjúsága által rendezett ünnepélyen.

egészeben, annak az egyik első-rangú főiskolája, a mi intézetünk is nagyratörő ifjúságának e lélekemelő ünnepélyében lerótt a unokák hála és kegyeletadóját. És ezzel csak magához volt hű. Hiszen mi magunk is siron épültünk fel; azon a síron, mely egyedüli biztosítéka annak, hogy a szent sirokban nincsen halál, hanem feltámadás, örökkévalóság — élet. Hiszen nekünk paizsunk az a név, melyből minden »szent név«: egy sugár a napból. Hiszen nekünk szól az apostol: »Ti pedig szabadságra hivatatok«; minket int: »A szabadságban álljatok meg s ne legyetek embereknek szolgái«. Hiszen reformátoraink irataiban mindenütt ott van az a fontos fejezet a szabadságról: »*A keresztyén ember szabadságáról*«. Hiszen harci lobogóinkon mindenütt együtt van a »pro Deo« és »pro patria« s velük együtt tündöklöklik a »pro libertate«; Istenért és a hazáért; Istenért s a szabadságért!

A mi ünneplésünk nem pusztá hagyomány: nekünk minden szabadságünnep a mi diadalünnepe.

A mi ünnepléseinkben azért nemcsak a hálának kell kifejezésre jutnia a mult iránt, hanem a kötelezettségnek is a jövő iránt. Ezek az ünnepélyek szólnak nemcsak a multnak, de a jövőnek is. Ünnepeink egy Szentszövetség gyűlései, melyen a tagok Isten s világ előtt újra meg újra ismétlik e nap nagy papjával, örök prófétájával:

»A magyarok Istenére esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok többé nem leszünk!«

A márczius 15-iki ünnepélyeknek ez utóbbi jellegét — úgy tetszik nekem — ma mindenk felett hangsúlyozni kell. Mert — nem akarom a nemzeti lelkesedést lohasztani! — de el kell ismernünk, hogy a szabadság egén terhes fellegek boronganak s elnyeléssel fenyegetik annak fénylő napját:

A honnan egykor a szabadság tavaszi fuvalma szállott felénk, onnan ma vészes moraj zaja hallatszik. Hol egykor a szent trikolor lengett, ma már a veres zászló rémit. A szabadság fiaiból kiveszett a szabadság ereje, törvénye, isteni tartalma, s a mi helyén maradt az az egyén vak szenvedélye, önző szíve, önös elméje, mely megtagad minden eszményt, minden ideált s leütni készül a főt, mely az övénél magasabbra nőtt.

És a világ megrémült e növekvő szörnytől, s rémületében fejét vesztve kapva-kap a hamis próféták csalóka mentő-szalmaszálán.

»Egyedül a *tekintély* menthet meg, s állíthatja helyre a bomladozó állami és társadalmi rendet« — kiáltják túlnan. A szabadság nevében megnyirbálták a tekintély hatalmát, megrabolták Isten földi helytartójának uralmát im az eredmény. — És a megrémült emberiség tele tudóvel szivja magába e halált hozó mérget oda dobja magát a »földi isten« lábaihoz, hogy a hullatorlaszon az égig emelje »Szent-Péter székét«. Az elernyedte ember örvend immár, ha más imádkozik helyette: nem akar maga érintkezni istenével; örvend, ha bűneinek terhét könnyű szerrel, egy abszolutióval ledobhatja magáról, ha sorsáért nem kell aggódnia, dolgoznia, küzöldnie, hanem a más nyakába háríthatja azt, s nem veszi észre, hogy eladta hitét, Istenét, lelkiismeretét, hazáját, földi és mennyei boldogságát!

A Duna vén asszonya, a vallásos és politikai

reakció ősi fészke, a császárváros immár nyíltan hirdeti, hogy a szabadság napját, mint minden romlásnak forrását nem ünnepli. S mintha a szomszéd gondolkozása nálunk is hódítana, az ezrekre menő ünneplő közönség ajakán nem csendül immár egetverő éljen a szabadságnak és hősei emlékének, a fásult közönség éljenzése egy kinos sóhajlás; a honfi bú nehéz ködként ül meg a sziveken s lecsüggesztett fővel ögyeleg a lelkesedni immár nem tudó nép.

A szabadság ügye nehéz megpróbáltatásnak néz elébe. Két ellenség két felől szorítja egyrészt a saját maga korcsszülötte: *a hazátlan demagogikus socialismus*, másrészt a minden szabadság esküdt ellensége: *az ép' oly hazátlan ultramontanistikus hierarchia*.

Mit tagadnók, a szabadság ellenségei, a mi ellenségeink; megpróbáltatásai, a mi megpróbáltatásunk. Nem fogunk-e megsemmisülni a szabadsággal együtt?! Hol itt a gyógyszer?!

Ah, a gyógyulás nem kívülről jön. Bennünk, belülről kell jönie! *Hitet* adjatok az embereknek; nem a képtelenségek vakhitét, hanem hitet ideális javakban, eszményekben; hitet, a mely betöltse lelküket, megszentelje életüket, hitet, szilárdat, a mely meg nem ing, mert bizonyosságát magában, emberméltóságában hordozza! *Reménységet* adjatok, mely csüggedni nem tud, nem akar; reménységet, mely biztossá tegye, hogy nem hiábavaló a hűséges munka, a szent hivatás! *Szeretetet* adjatok, mely kiölje az önzést, a lelketlenséget s az önfeláldozás keresztjének botrányával győzi meg a világot! Tegyétek szabaddá az embert magától, az állattól; tegyétek szabaddá a portól, sártól: adjatok eszményeket!! Oh, adjatok vissza az embert önmagának, adjatok vissza Istenének!!!

Ez az egyedüli orvosság, ez a mi kétélű fegyverünk *az eszmény nélküli hitetlenség* és *a hamis eszmények bálványa előtt térdeplő vakhit* ellen.

Nemes ifjuság! Ti itt az eszmények szolgálatába szegődve készültök nyomdokaiba lépni azoknak, kik már a nehéz harcztot vívják. A ti nemes lelkesedésteke lélekemelő ünnepén ime veletek érez, titeket biztat, bátorít ez az előkelő közönség. Nem lankadó erővel fel hát a harcra, küzdelemre! E harc talán nem fogja követelni véretek ontását, de követeli életeteket. Ah, és minden pillanatban, lassankint egy élet munkájában, a folytonos irtásban és folytonos plántálásban áldozni fel magunkat, fogyasztani el élet-erőnket, cseppenként ontani ki vérünket, lassanként dicsőülni meg s menni át az örökkévalóságba: nem kisebb, de tán nagyobb heroizmus, mint egy pillanatban lépni át a halhatatlanságba! Az új korlátokat, mely ijjesztően emelkedik a tudós és tudatlan, a gazdag és szegény között s e korlát deszkáit a bizalmatlanságot, a boszút, a gyűlölséget nektek kell ledöntenetek. Nektek kell a népet és fiait, nektek kell az egész társadalmat az önzetlen munka, a szent hivatás, a jellem oltára előtt szent szövetségre, békére vinnetek.

E munkában im veletek érez, titeket lelkesít s lelkesedésteke tüzésénél maga is új lángra hevül: a jók serege. Fel hát, ha betöltek a szivek: munkára a kezekkel! Közös vállvetett munkássággal megmentjük az igaz szabadságot s vele anyaszentegyházunkat s ál-

tala a magyart, mely így szabad hazában mint szabad nemzet él; — éljen örökre!!!

Nagy Károly,
theol. tanár.

Vélemény, az egyházkerületi hitelbank alapszabálytervezetről.

(Vége.)

Hogy milyen nagy előny ez: erre csak egy példát hozok fel. A felőri egyházközség, most a napokban, folyamodott, a széki egyházmegye tanácsának ajánlata mellett, a mi egyházkerületi főhatóságunkhoz, 4 ezer frt. kölcsönért, mert egy bérházat akar építeni, melynek évi haszonbére 400 frtra tehető. Ugyde, nem volt az egyházközségnek, bár a papi és a kántori földeket is lekötötte — akkora kölcsönösszeghez *kellő biztosítéka*, miután a fekvőségek tisztajövedelmének 20-szorosa alig ütötte meg a 2600 frtot. Más pénzügyintézet erre a biztosítékra adott volna legtovább 1300—1400 frtot, vagy valamely költséges becsű megejtése mellett, 2000 frtot. De a mi igazgató-tanácsunk megadta mind a 4000 frtot, csak a házbér-jövedelem lekötését is kívánta, mert bölcsen tudta, hogy az az egyházközség évi 140 frt. tisztajövedelemtől, vagyis 20 év alatt tőkésítés esetén kamatos kamataival, 4860 frt. 25 kr. tőkétől esik el, a mi egy egyházközség vagyonosodásában, elég jelentékeny és számbavehető tényező.

Ez csak egyetlen eset a többi sok közül, de hát vajjon nem juthat-e hasonló helyzetbe igen sok egyházközségünk most, mikor az állam csaknem minden községben állami iskolát állít, és megfizeti elég tisztességesen az alkalmas épületekért az évi haszonbért?

Az *elővételi jog*, az egyházak és egyházi alapítványok részére, biztosítva van (9 §) fel kell tehát ezt a jogot használni.

Az is érdekükben áll az egyházközségeknek, hogy miután mint minden nagyobb pénzügyintézetnél úgy itt is tiz részvény fog képviselni 1 szavazatot (22 §), tehát az olyan egyházközségek, melyeknek nincs módjukban, hogy 10 részvényt jegyezzenek, már most jóelőre társuljanak, hogy majd a közgyűlésen illő módon képviseltethessék magukat.

Erre a képviseltetésre azért van szükség, mert a közgyűlés választja az intézeti igazgatóságot (33 §) melynek kezébe lesz letéve az intézet egész sorsa. Ez, ha jól csinálja a dolgát akkor egy évtized leforgása alatt, bekövetkezik *a termény-kepe megváltása*, és a vagyonosodás terén *kiszámíthatatlan haladást* tehet egyházkerületünk, de ha immel-ámmal fogja végezni teendőit akkor könnyen stagnáció állhat be, és a czélt, melynek szolgálatára egyesülünk, csak késő időben fogjuk megvalósulva látni.

Nagyon helyesen intézkedik azért az *alapszabály tervezet* úgy, hogy a tisztajövedelemből az igazgatósági tagok jutalékára 7%-ot helyez kilátásba osztalékul (50 §. c. e., p.), mert ha valaki a nyeresémből részesedik: akkor okvetlenül azon lesz, hogy minél nagyobb legyen ez a nyereség. Az is nagyon helyes, hogy a felügyelő bizottsági tagokról és a tisztviselőkről is gondoskodva van, mert legalább ők is sarkalva vannak

ez által, kötelességeiknek mentől hűvebb és pontosabb teljesítésére.

Igy van ez minden nagyobb pénzintézetnél, és ez így van jól, mert ez az intézkedés a fejlődésnek és az előhaladásnak csiráját rejti magában.

Abban sem találhat senki semmi kifogásolni és gáncsolni valót, hogy a tisztajövedelemből 40% hová fordítása iránti intézkedés a közgyűlésnek van fenntartva; mert így a közgyűlésnek alkalma lesz legálább, esetről-esetre a felett határozni, hogy vajjon a meglevő, vagy a momentán felmerülő szükségek nagyobbak-e melyek az intézet segítségét várják és igénylik?

Hanem arra nézve, van nekem némi aggodalmam s lehet, lesz tán másnak is, a mit az alapszabály tervezet a *tisztviselők nyugdíj-ügyére* vonatkozólag mond (62—66, 69, 70. §§.)

Maga a gondolat, hogy az intézet szolgálatában levő tisztviselők nyugdíjt s özvegyeik és árváik kegyjáraadékat, vagy neveltetési költséget kapjanak: sem nem új, sem nem szokatlan. Ujabban minden jóra való pénzintézet gondoskodik alkalmazottairól, még pedig a lehető legjobban. De a megalakulás idején és az intézet életének *első éveiben*, a míg erre a célra elég nagy alap, vagy legalább is biztos jövedelem nem állott rendelkezésre, egyik intézet sem gondolt erre, mert nem akarta magát és részvényeseit, már jó előre, egy olyan kiadással megterhelni, a mi esetleg a tisztajövedelmet a legnagyobb mértékben felemésztette volna.

Fényesebb reményekkel és biztosabb kilátásokkal talán senki sincs az alapítandó pénzintézettel szemben, az egész erdélyi ref. egyházkerületben, mint én, de ha jól meggondolom a dolgot és egy kis számítást teszek: ki kell mondanom, hogy az alapszabály tervezet, az *intézet tisztviselőinek nyugdíj-ügyére vonatkozó számításai*ban, sokkal tovább megy, mint a megnyit egy új intézmény fejlődésének kérdése az adott viszonyok között, megengedhet.

Számításom alapjául, az intézet életének 8 első évére, évenkénti tisztajövedelmül, egyre-másra 50 ezer frtot, és egy 1000 frt fizetéssel bíró hivatalnokot veszek, a ki esetleg 8 év múlva már nyugdíjaztathatja magát.

Az 50 ezer frt tisztajövedelemből, a tisztviselők nyugdíj-alapjához csatoltatik, évenként 2% = 1000 frt, vagyis 8 év alatt, kamatos kamataival, 10,026 frt 60 kr. Ehhez az összeghez hozzá jön még az illető tisztviselő fizetésének, minden évben, 2½%-a, évenként vagyis 25 frt, a mi kamatos kamataival, 8 év alatt, 256 frt 65 kr-ra nő. Lesz tehát a nyugdíj-alap ilyenformán, 8 év múlva, 10,283 frt 25 kr.

Ha már most az illető tisztviselő 8 évi szolgálata után, nyugdíjaztatni akarja magát: akkor kapni fogja fizetésének 40%-át, vagyis kapni fog 400 frtot, úgy, hogy a nyugdíj-alap tisztajövedelmét szinte egészen már ez az *egyetlen tisztviselő* lefoglalja, pedig ahhoz az alaphoz nemcsak neki van joga, hanem többi tisztviselő-társainak is, a kik, ha a 8 év elteltével, szintén nyugdíjaztatni akarnák magukat, nagy zavarba hoznák az intézetet, mert annak nem volna fedezete ennyi igény kielégítésére. Ha hozzá vesszük ehhez még azt is, hogy az alapszabály tervezetben *özvegyi kegydíjakról, neveltetési járulékokról* és *végkielégítésekről* is van szó, melyek esetleg a 8 év leforgásán

belül, szintén beövetkezhetnek: akkor könnyen arra az *eredményre* jutunk, hogy *e kérdéssel jó lesz most várni* s majd ha az eredmény, 2—3 év múlva, feljogosít arra, hogy *egy ilyen nyugdíj-szabályzat alapján felmerülő összes terheket* a pénzintézet magára vegye: akkor igenis alapítsuk meg és léptessük életbe azt, akár *visszafele menőleg* is, de addig az intézet ne vegyen magára ha lehet, olyan *állandó* terheket, a melyeknek esetleg keservesen kellene megfizetni az árát.

Annyi áldozatot, hogy 2—3 évig várakozzék: akár-melyik tisztviselő is meghozhat a pénzintézetnek, ha bizik buzgóságában és az intézet jövőjében. Látom, mi papok, sokkal nagyobb áldozatokat is hozunk, mert közülünk nem egy, évtizedeken keresztül is teszi a szolgálatot; a nyugdíj minden reménye és kilátásba helyezése nélkül!?

Egyebekben az *egész alapszabály-tervezetet üdvözlöm, és tiszta, jó lélekkel elfogadom és elfogadásra is ajánlom*, mert a vagyoni erőik ilyen egyesítése és az elszórt egyházi vagyon jelentőségre való juttatása s áldásos tevékenységre való irányítása, egyházkerületünkben annyi bajnak lehet a megszüntetője és annyi jónak az előmozdítója, hogy azok az aggodalmak, melyek némely helyen még most is felhangzanak: többé figyelemre se méltók és szóra se érdemesek.

Azok a pénzintézetek, melyek az egyházi tőkevagyon most kezükben tartják és forgatásával tisztességes hasznot tudnak maguknak szerezni: szó sincs róla, mélyen érintve és nagyon is érdekelve vannak. de itt most nem az ők érdekükről, hanem *a mi egyházkerületünk érdekeiről van szó*, s bocsánatot kérünk, ha mi az egyházkerület érdekeit sokkal magasabbnak tartjuk és sokkal többre becsüljük, mint az ők lokális érdekeiket.

Azt hát méltán kérhetjük és elvárhatjuk tőlük, hogy ne ámítsák és alármirozzák egyházközségeink és egyházi testületeink vezetőit, hogy a *mi egyházkerületünk alakítandó pénzintézetének nincsen jövője*, mert az ugys csak *rosz vért* szül és *hiábavaló*. Egyházkerületünk hajója nagyobb veszélyek és megpróbáltatások hullámain is hatolt át kormányosának rendíthetetlen bátorsága és pillanatig sem csüggedő kitartása mellett, mint a milyenek az általuk kigondolt és ügyesen terjesztett híresztelések; azért most sem kell attól félni, hogy az a kicsinyes érdekek hatalmas zátonyán megreked.

»Mert ha az emberektől vagyon e tanács és dolog, akkor magától is semmi léssen ha pedig istentől vagyon, ti azt tel nem bonthatjátok!«

Z. K. S.

Szabadság, testvériség, egyenlőség.

— Egyházi beszéd 1848 márcz. 15. félszázados évfordulóján, 1898 márcz. 15. —

Ján. ev. VI. 63. *Lélek az a mely meglevenit.*

Ugy-e kedves atyámiai! égő kíváncsisággal várjátok a viruló tavasz eljövételét? A kihalt tél, a maga egyhanguságával, olyan nyomasztólag hat kedélyeitekre

is? Néma a táj; komor fellegek lomha tábora zárja el a nap melegező sugarait; nincs élet a hegyeken, halmokon és völgyeken; lombjavesztett erdőben nem cseng madárdal, kihalt berekben nem csattog lármás csalogány, fakult mező csendjét nem zavarja pásztor-furulya; télen a föld, néma a levegő, szintelen az ég, egyhangú az élet. Ugy-e kedves atyámfiai! égő kíváncsisággal várjátok a viruló tavasz eljöveteletét?

És ha megjött a váravárt, nemde szívetek lázas örömmel telik el? Hiszen eltűnik a téli fagy, alásütnek a tavasz ömlő sugarai, életre csókólják a dermedt földet s rügyet, levelet, virágot varázsolnak az előbb csupasz ágakra, mosolygó arcot ölt az ég, s kéklő tányéra feltámadott világot ölel át, melyen minden éled ujul, tenyész és pompázik. Nemde szívetek lázas örömmel telik el?

* * *

Volt egy telünk, hosszú, kemény, zordon, zordonnabb, mint a negyedik évszak; talán nyár sem előzte meg, — vagy csak letűnt századok előtt. A magyar nemzet tele volt az, sivár, reménytelen, lombtalan, élet és lélek nélküli. Nemzeti életünk kihalva, nyelvünk elfeledve, vagy megtagadva, a gondolat szabadság elfojtva, idegen nemzet uralma alatt szenvedtük a mostoha gyermek minden szenvedéseit. Nehéz tél volt, azt sem hittük, ha lesz-e kikelet.

Kedves ai! *Lélek az a mely megelevenít* E lélek hozott végre kikeletet, új életet. Megjelent a nemzet geniusza glóriával fején, s a *szabadság, testvériség, egyenlőség* biborsugaraival új tavaszt teremtett a hosszú tél után. Mint a kemény jégmenés: rombolt, de legalább tavaszt hozott, melynek első reggele volt **1848 márcz 15-ike**, ma 50 esztendeje.

Ott fenn a magyar fővárosban, a nemzet diszevirága, pezsgő ifjúsága, élén a nagy lantossal, lelkesedve kiáltja a nemzet fülébe:

»Talpra magyar, hi a haza,
Itt az idő, most vagy soha!
A magyarok Istenére esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok többé nem leszünk!«

Ósbudavár falai s a Szentgellérthegy ormai vizsgálgozzák: *»Esküszünk, hogy rabok többé nem leszünk.«*

Az eskü szent volt. Isten lelkétől indítatva szólottak Istennek szent emberei. Az ige testet öltött s az idő teljességben eljött ama jobbkor, mely után buzgó imádság epedett százezrek ajkán.

A mai nap k. ai! ama nagy nap emlékét, — félszázados emlékét ujitja fel, — s a mai napon, midőn az ország előkelő helyein háromszínű zászlók alatt serglik a nemzet ifjúsága, értelmisége, himnusz zeng a falhangzó karének, tárogató harsan — mi is feljöttünk, hogy e szent helyen emeljünk kezét s együtt imádkozzunk: *Isten áldd meg a magyart!*

Beszédem tárgyául önként kínálkozik az eszme, mely a mai napon nyert polgári jogot: *a szabadság testvériség, egyenlőség.*

I.

Lélek az a mely megelevenít. Az a lélek, mely párduczos Árpádot honfoglaló utra, Istvánt honalapításra, a Hunyadiakat, Rákócziakat a szabadsáért

vívott csaták diadalmas útjára vezette. Vészben és viharban ezer éven át e lélek védelmezett. Széchenyi István honszerelme, Kossuth Lajos fellángolása, Deák Ferencz bölcs mérséklése, az egykor elfeledett magyar nyelv újra ébredése, honfiúi könnyek a jók szemében, egy jobbkor utáni sovargás az igazak szívében szintén mind, de mind ama megelevenítő lélek valának.

E lélek ébresztő hatása nyilvánult ama jelenetben is, midőn félszázaddal ezelőtt a nemzet ifjúsága kitűzte ama zászlót, melynek hármás színére, e hármás szent-ige volt felírva: szabadság, testvériség, egyenlőség.

Mint kemény tél után nehezen enged a föld kebele, s míg a verőfényen a tavasz első hirnőke, az első virulat jelentkezik, a magas hegyeket, a napsugártól nem érintett északos helyeket pedig még kemény jégpánczél feüi, s az általános tenyészet csak lassan jelentkezik, míg végre a lapály és a bérceztető, a völgy és a halom, a berek és az erdő tavaszi pompába öltözik: oly lassu volt nemzeti felébredésünk.

E lassu kikeletben első hirnőkök valának, — mint déli oldalon az első virágok, — azok a költők, kik nem szűnnek meg sirni, fenyegetni, kérni, csakhogy felébresszék az alvó nemzetet, mely:

»Gyöngé fővel romlott, szivtelen
A dicső nép, mely tanult izzadni,
S izzadás közt hősi bért aratni:
Névben él csak, többé nincs jelen.«

(Kölcsei)

Romlásnak indult, hajdan erős magyar,
Nem látod Árpád vére miként fajul?

(Berzsenyi)

ily erős kérdésre, nem lehetett a felelet egyéb, mint az az üdvös elpirulás, mely a nemzet arczába szökteté a vért, s mely együtt esküszik Petőfi Sándorral:

»A magyarok Istenére esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok többé nem leszünk.

Rabságunk kétszeres volt, mint a ketreczbe zárt oroszláné, mely börtönében lánczot is visel. Szabadságunktól egy idegen nemzet foszta meg, — nem hogy egyszerre megöljön, — hiszen a gyors halál ajándék a szenvedő betegnek, — hanem, hogy apránként szipolyozza ki vérünket, s kaczagjon lassan hülő tetemeink felett. A testvériségről, egyenlőségről pedig önmagunk mondánk le. Elfeledtük nemzeti nyelvünket, viseletünket: idegen miveltség máza csillogott rajtunk, meghasonlás férge emésztett közöttünk, rabszolgának tekintők a népet, s nem ismertük mit tesz ez: jog és igazság.

Ai! lélek az a mi megelevenít. E megelevenítő lélek első virágai, amaz emlékezetes márcziusban nyilottak. *A jobbágyak felszabadítása, az urbériség eltörlése, szabad sajtó, független teletős miniszterium, népképviselő,* — és a többiek mind e lélek meg elevenülései.

II.

E megelevenítő lélek azonban nemcsak a multban volt áldásos, hanem kell, hogy *ma is élő valóság legyen, mert ettől függ csorda legyünk-e vagy nemzet, csak kétkezű állatok-e, vagy emberek.*

A szabadság minden nemzetnek legdrágább kincse, melyet az ősök csaták véres mezején szereztek és a melyet az unokák a jog, igazság és egyetértés által tarthatnak meg. Mert jól megértjük k. ai! ma már szabadság az alapja a testvériségnek, egyenlőségnek, s e

két utóbbi magában foglalja az elsőt. Ma már a szabadság, nem az idegen nemzetek elnyomásán, hanem a jogfejlés czéltudatos művelésén alapszik. Az így megszerzett szabadság pedig nem kiváltságok, hanem a polgári jogegyenlőség, a kölcsönös testvéri együttérzés által tartatik fenn.

Ai! ti mindnyájan polgárok vagytok; most már hála az égnek, egy szabad haza polgárai, testvérek, mint egy közös anya édes gyermekei, egyenlők isteni és emberi törvények előtt.

E három név azonban ma csupán egy névben, — a legszentebben, — összpontosul, e név a *hazaszere- tet*. Ez lelkesíti a katonát, ki kardot köt a haza védelmére; a papot, ki az evangéliumot hirdeti s a szeretetet terjeszti; a földmivest, ki felhasogatja földjét, hogy kenyeret termeljen a királynak; s a fejedelmeket, kiknek legfőbb támaszuk a haza függetlensége, szabadsága s a nép boldogsága.

»A haza, mondá Kölcei, a legszentebb kapcsolatokkal egybefoglalt emberek társasága. Ezerféle édes emlékezet, megszokás, haszon és szeretet összefont érdekei teszik azt a sziv előtt kedvessé. S ki nem tudná, hogy e szóban *haza*, foglaltatik az emberi szeretet és óhajítás tárgyainak egész összege. Oltár és templom atyáid által Istennek építve; ház, hol az élet első örömeit izleled; föld, melynek gyümölcse táplál: szülőid, hitvesed, gyermekeid, testvéreid. barátaid, rokonaid s polgártársaid: egytől-egyig mind csak kiegészítő részei annak.«

Oh szeressük ezt a hazát, s áldjuk emlékezetüket azoknak, kik ezer éven át vérük hullásával megvédelmezték, s ma ötven esztendeje szabadságát biztosították.

És áldjuk Istent, ki balsors s annyi viszály között, itt a Kelet és Nyugot határánál fenntartotta nemzetünket mind e mai napig. Ezerszer nyilottak már nekünk a tavasz virágai a Kárpátok ölén; ezerszer aratott sarlónk magyar földben termelt magyar buzát; ezerszer töltöttük meg kosarainkat termőfáink gyümölcseivel és hordóinkat hegyeink borával; ezer éve táplál ez anyaföld, mely bölcsőnk s majdon sirunk is; fenyveseink balzsamoz levegője ezer éve árad reánk e tündér hazában, a futó patakok és lassu folyók ezer éve öntözik barázdáinkat, a földkebel csillogó érczei ezer éve ékesítik asszonyainkat

E hazának földje, vize, sója, füve, fája ezer éve, hogy a *miénk*. Adjá Isten, hogy ezek s ma ötven esztendeje megszerzett szabadsága, függetlensége is a mi-eink lehessenek újabb ezerekig: *örökre!* Amen.

Csekme Ferencz.

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvárt, 1898. febr. 26. és márcz. 2.

Elnökölt főt. Szász Domokos, püspök aa. Váltakozva jelen voltak: Dr Vályi Gábor elnökhelyettes, Bartha Lajos, közügyigazgató, Parádi Kálmán, Szász Dénes, Kenessey Béla, Becsek Lajos, igazg.-tanácsosok, Márkus János, titkár, Deák József, pénztárnok, Maksay János, számvevő és Dr. Kádár János segédtitkár, úgy is mint jegyző.

Az ülés megnyitása és az időközben elnökieg tett in-

tézkedések jóváhagyó tudomásul vétele után az alábbi folyó ügyek nyertek elintézt:

Örvendetes tudomásul vette igazg.-tanácsunk, mindenekelőtt, a vall. és közokt. miniszter úr ama leiratát, melylyel a sz.-udvarhelyi kollegium államsegélyezésére vonatkozó szerződést véglegesen elfogadta. Ennek alapján útasított a kollegium a megállapított szerződéseknek kellő számban leendő kiállítására.

Kolozsvári kollégiumunk eljárósága eleget tevén a közokt. miniszter azon kívánságának, hogy a fenntartási államsegélyre vonatkozó szerződését, az állami szabályzathoz képest akként módosítsa, hogy a tanári fizetéseknek 1200 frttól 1800 frtig terjedő összege szerint öt fokozat állapíttassék meg és a korpótlékok csak 100 frttal legyenek felvéve: igazg.-tanácsunk az így módosult szerződést teljesen megfelelőnek találván, ajánlattal terjesztette a közokt. miniszter úr elé, elfogadás végett.

Ugyancsak elfogadta s a feltételek némi módosítása mellett pártoló ajánlattal terjesztette igazg.-tanácsunk a közokt. miniszter úr elé a marosvásárhelyi egyházközség ama kérését, melyben polgári leányiskoláját az államnak ajánlja fel, minthogy azt, a követelményeknek megfelelően, saját erejéből tovább fenntartani képtelen.

A nagy-enyedi kollégium főgimnáziumához újabban választott tanárok fizetésüknek, az előző szolgálatok beszámításával, leendő rendezését kérték s e kérésüket az előjáróság véleményezése alapján igazg.-tanácsunk is teljesíthetőnek találta.

Az illetékes kollégiumok kérései alapján megengedte igazg.-tanácsunk, hogy a zilahi kollégiumnál üresen álló és miniszteri kinevezés alá tartozó klaszszika-philologiai, továbbá az enyedi kollégiumnál megüresedett és közgyűlésileg betöltendő klaszszika-philologiai, valamint a sepsi-szent-györgyi kollégiumnál szintén közgyűlésileg betöltendő német-latín, eshetőleg német-magyar tanszékekre a pályázati hirdetés kiadassék.

Jóváhagyó tudomásul vette igazg.-tanácsunk, továbbá, az enyedi kollégium jelentését, mely szerint az időközben eltávozott Hajdu Ferencz, segéd-tanár helyettesítéséről új tanerő felvétele nélkül gondoskodott.

Nem találta igazg.-tanácsunk teljesíthetőnek a kolozsvári és enyedi kollégiumok azon kérését, hogy Szabó Sámuel, Gunda József és Herepei Károly nyug. tanárok a közgyűlési tagok névsorába fölvétessenek, minthogy, v. h. útasításunk 51. §-sa értelmében, csak a rendes tanárok tagjai a közgyűlésnek.

Nem teljesítette igazg.-tanácsunk a maksai és eres-tvényi egyházak társulás iránti kérését sem, mert a közből álló állami fizetésrendezéssel az egyenként csekély papi fizetéseknek kiegészítése amúgy is remélhető.

Szentkirályi Sándor, mező-madarasi pap aa. panaszcs kérése alapján felhívta ig.-tanácsunk a marosvásárhelyi kollegium eljáróságát az Incze-féle alapítvány kamatainak pontos kiszolgáltatására.

Maksai egyházközségünk indokolt kérésére megengedte igazg.-tanácsunk 600 frt. reg.-kártalanítási és 425 frt kepevátsági tőkéjének, visszahelyezés föltétele mellett, adósságtörlesztésre leendő fölhasználását.

Bakcsi Gáspár, egyházmegyei algonnok aa. kérvén a csikszeredai egyházközség részére megvásárolt telek vételára után kirovott 124 frt illeték megtérítését: fölhivatott a fizetési meghagyás bemutatására s egyúttal kérdés intéztetett a

csikszeredai egyházhoz az iránt, hogy hajlandó-e a részére följánlott telekrészt átvenni?

Lőw Sándor, budapesti ékszerész kérése folytán elismerő levelet állított ki ig.-tanácsunk, a szeretetházi sorsjáték nyereszék-tárgyainak szállítása körül teljesített szolid és előékeny eljárásáért.

Simon Kálmánné, magyar-nagyzsombori birtokos megvételre ajánlotta fel ottani 280 hold birtokát egyházkerületünk részére, de a kiküldött szemlebiztos véleménye alapján nem fogadhatta el ig.-tanácsunk az ajánlatot, mert a szóban forgó tag közalapunk birtokaitól nagyon távol fekszik s ezért jövedelmezőleg nem kezelhető.

Romániai egyházmegyénk közgyűlése a szász-kúti volt leányegyházközséget, a lévitai állás megüresedése folytán, a brailai egyházhoz csatolta, minthogy a rendkívül csekély fizetéssel ellátott lévitai állás betölthető nem volt. Igazgatótanácsunk e határozatot, szokott fenntartással, megerősítette, de a brailai missionarius részére megállapított beszolgálati díjat addig nem folyósította, míg a beszolgálat rendje megállapítva és főhatóságilag jóváhagyva nem lesz.

A Szászsebesen és vidékén lakó ref. hivek gondozása céljából e helyre körlelkészség szervezését ig.-tanácsunk elvileg elhatározta és kimondotta, hogy az első berendezkedés költségeinek fedezésére a közalaptól már ez évben 400 frt tőkekamat-segély kiutalását fogja kérelmezni.

Elfogadta és ajánlattel terjesztette fel ig.-tanácsunk a

theol. fakultás előjáróságának amaz előterjesztését, melyben az évközben megürült állami alapítványi helyekre öt tanárjelöltet ajánlott felvételre.

A tancsi körlelkészi állásra kinevezett Pataki Dénes aa. nem fogadván el kinevezését, felkérte a főt. Püspök aa., hogy ez állás betöltése iránt újabb javaslatot tenni szíveskedjék.

Theol. fakultásunk előjárósága melegen ajánlván Hege-düs Sándor és Szacs-vay Sándor nagy alapító aainak egyházkerületi közgyűlési tiszteletbeli tagokká leendő megválasztását, ig.-tanácsunk az ajánlatot örömmel tette magáévá s határozatilag kimondotta, hogy nevezett aait, kiváló érdemeikre tekintettel a tiszteletbeli tagságra a legközelebbi közgyűlésnek fel fogja ajánlani,

Ezek után megállapította ig.-tanácsunk a tőkekamat segély iránti folyamodások sürgősségi sorrendjét; megállapította továbbá a szeretetház alapszabályait, rendtartási szabályzatát, napirendjét és hozzávetőleges költségvetését s mindkét munkálatot a konvent elé terjesztette, elfogadás és jóváhagyás végett.

Végül főt. Püspök aa. mély meghatottsággal jelentette be Gyarmathy Miklós volt buzgó ig. tanácsos aa. elhunytát, a mit ig.-tanácsunk szomorú tudásul vett s egyúttal intézkedett gyászjelentés kinyomtatása, a ravatalra koszorú helyezése és az özvegnél testületileg történendő condoleálás iránt.

Ezzel a tárgysorozat ki lévén merítve, az ülés bezáratott.

r. s.

TÁRCZA.

Ének a szeretetről.

Nem vagy a Krisztus követője,
Hiába tudsz mindent felőle,
Ha nincsen benned szeretet.
Ha a bölcsék kövét bírnád is,
S a Könyvet könyv nélkül tudnád is
Nem vagy a Krisztus követője.
Ha nincsen benned szeretet!

Sőt nem vagy egész embernek sem,
H'ában állsz „közt'szteleiben“,
Ha nincsen benned szeretet.
Lehet, hogy szolgád millió van,
S jársz fényes, üveges hintóban,
Mégsem vagy egész embernek sem:
Ha n'ncsen benned szeretet!

Különb ember a koldus nálad,
S Isten előtt előbbre áll majd,
Ha szíve, lelke szeretet;
S látván magánál koldusabbat:
Félfalatját od'adja annak.
Különb ember a koldus nálad,
Ha szíve, lelke szeretet!

Szabolcska Mihály.

Pályám emlékezete.

(Folytatás.)

De alkalmas ez az idő arra is, hogy megköszönjem előjáróságomnak azt a gyöngeségeim iránt tanúsított türelmes elnézést; azt a jóakaratu támogatást és szeretetet, melyben mindég s olykor talán érdemeimen felül részesitettem.

Alkalmas ez az idő arra, hogy még elenyésző po-raikat is áldjam azoknak, kik egykor szíves pártfogásuk által pályatért nyitottak számomra a sz.-udvarhelyi kollegium körében, a nemes, jóra való, mindig virágzó és minden szép iránt fogékonylelkű székely tanuló ifjuság oktatása és vezetése terén s ezen kívül a sz.-udvarhelyi református egyházközségben és a társadalmi életben is.

Köszönetet mondok hát előjáróságomnak, kartársaimnak, e nemes székely anyaváros református hitű hiveinek és mindazoknak, a kik szerettek és fölkaroltak engem s kiknek kitüntető szeretete és nagyrabecsült bizodalma ma is, legdrágább kincsem, legfőbb büszkeségem!

Legyen áldás tovább is iskolánk felett, hogy virúljon ez a rózsató, időtlen időig!

Isten tartsa meg ennek előjáróit, tanárait; oltalma lebegjen anyaszentegyházunk hívei és a nemes székely anyaváros lakosai felett!

Uralkodjék a polgárok között béke és egyetértés s vezéreljen minket a testvéri szeretet szent lelke!

Legyen itt a polgárok családi tűzhelye az erény és becsület megszentelt oltára, melyen az igaz hazafiság lángja lobogjon kiolthatatlanul.

Én mindég kegyelettel és hálás szívvel emlékezem a székelyföld szívére s ebben a mi iskolánkra s az egész vidékre, hol életnek viruló reggelén és de-

lelőjén is alkalmam nyílt a szabadság tiszta levegőjével táplálkozni és lelkem függetlenségét, életemnek ezen drága kincsét megoltalmazni.

De köszönöm végül azon régi tanítványaimnak, kik nem csak teljes koru férfiak lettek, hanem közülök akárhány velem együtt immár vénülni is kezdett, valamint köszönöm a mostaniaknak is az emberi gyarlóságaim iránt való türelmet és elnézést!

Meggyőződésem szerint az én 25 éves tanári működésemről való jubiláris megemlékezésnek az lesz az első legáltalánosabb és legmaradandóbb jótékony hatása, áldást hozó gyümölcsözése — és ennyiben talán helyeselhető is a jubilálás — ha a *mult* tapasztalataira való visszaemlékezésből valami *tanulást* vonunk a *jövőre*.

Le is vonom hát eddigi működésem legfőbb tanulságául ezt a jelszót: *szeretni*.

Igen, mert én szeretem az *Istent*, tudván azt, hogy »a kik őt szeretik, azoknak mindenek egyaránt javokra vannak.«

De Isten iránt való szeretetünk abban nyilvánul, ba az *igazság* ösvényén haladunk.

(Vége következik.)

Bod Károly,
tanár.

Irodalom.

Péterfi Dénes, kolozsvári unitárius lelkész »Isten és Lélek« című munkára hirdet előfizetést. E munka Armstrong A. Richard műve után van átdolgozva. »E műnek kiváló becsét az kölcsönöz, hogy a vallást a mai tudomány világánál bizonyítja meg, pszichologiai alapon.« A könyv mellett kezeskedik különben az átdolgozóknak, a jeles unitárius írónak és papnak ismeretes neve is. Előfizetési ár: 3 korona, mely folyó évi március 31-ig küldendő be Péterfi Dénes unit. lelkészhez, Kolozsvárrt.

Kérelem. Azon nagytt. esperes urakat, gondnokokat, igazgatókat, kik »*A prot. lelkész feladata napjainkban*« cz pályanyertes művemre az Előfizetési felhívást még be nem küldték, — azon esetben ha az iven beérkeztek volna az egyházak lelképásztoraitól — a legmélyebb tisztelettel kérem méltóztassanak beküldeni, mivel a gyűjtő-iven már csendesesen szállingóznak visszafelé — jöllehet még mindig 39 ev. ref. egyházmegyéből nem érkezett semmi válasz. S ezt annyival inkább kérem, — mivel a nyomtatott 600 példány már fogyatékán van. S így valószínűleg gondoskodni kell a II-ik és bővített kiadásról is. Különösen a világi elem oly nagymérvű érdeklődést tanúsított szérény művem iránt, hogy az idáig több mint 140 megrendelést lehetetlen a megváltozott idők kedvezőbb jelének nem tekinteni. A kik megrendelték, de tán postai tévedés miatt meg nem kapták a művet: egy levelező-lapon értesítsenek, hogy a hibát helyrehozhasam. Megrendeléseket még mindig elfogadok — esetleg a II. kiadásra. Kérésemet megújítva, magamat s művemet a nagyérdemű közönség pártfogásába ajánlva maradtam Kapolnán (u. p. Sajó-Szt-Péter Borsod-m.) 1898. márcz. 5. *Szuhay Benedek*, ref. lelkész

Különfélék rovata.

Március 15. Lapunk szűk tere nem engedi meg, hogy az országszerte megtartott márciusi ünnepélyekről részletességgel referáljunk. Tény, hogy ünnep volt az egész országban. S az ünnepből bizonyára első sorban vették ki részüket ev. ref. theol. akademiáink, Kolozsvárrt ép úgy, mint Sárospatakon, stb. A kolozsvári ref. theol. fakultás ifjúsága az egyetemi ifjúsággal együtt vett részt a ref. templomban tartott délelőtti ünnepélyen, de esti 5 órakor a fakultás disztermében külön ünnepélyt is tartott a következő műsorral: 1. Hymnus; előadja az ifj. ének- és zeneker. 2. Ima; tartja Bartha M. theologus. 3. »Talpra magyar«; szavalja Székely János tanárjelölt. 4. Magyar egyveleg; előadják Rácz Dezső (I. heg.) Tankó B. (II. heg.), Seprődi J. (viola), Szeremlei B. (gordonka); zongorán kíséri Pásztori Gyula. 5. Alkalmi beszéd; tartja Máthé Samu theologus. 6. Kurucz dalok; előadja az ifj. énekkar. 7. »Márczius 15« Farkas S.-tól; szavalja Farkas Károly theologus. 8. Zárszó; tartja Nagy Károly theol. tanár. 9. Rákóczi-induló; előadja az ifj. ének- és zenekar. A műsor mindenik darabja: ima, beszéd, ének, zene, szavallat, mind-mind kiválólag sikerült. A diszes közönség nagy lelki gyönyörrel fogadta, mit ez ifjak most a művészet vidámságában, majd a beszédek komoly ethikai hangulatában nyújtottak. A szép ünnepélyt *Nagy Lároly* theol. tanár remek és nagyhatásu beszéde zárta be.

A szeretház javára kibocsátott sorsjegyek huzása juniusra és szeptemberre tűzetett ki. A huzás első határideje elnapoltatott, mert a közönség a sorsjegyek iránt nem mutatott elég érdeklődést. Ha valaki sorsjegyvásárlásaiban nem akar más célt látni, mint pusztán az eshetőleges nyereményt, a nyereménytárgyak nagy értékűsége ebben az esetben is tömeges részvételre hiv föl. A nyeremény tárgyak csupa ragyogó kincs. A ki pedig a Szeretetház sorsjegyeiben meg tudja látni a humanus és valláserkölcsei czélt, a ki belátja azt, hogy itt minden sorsjeggyel egy szent czélnek van szolgálat téve, árva papgyermeknek gondja van fölveve, az e sorsjegyek vásárlói sorából éppen nem maradhat ki. Terjesszük a magasabb czélok iránti érdeklődést. Ez keresztyén kötelesség, nekünk papoknak pedig éppen hivatásos kötelességünk is.

Nagyberosnyói Bartha Sándor, az erdővidéki ev. ref. egyh. megye főgondnoka márczius 8-án 74 éves korában elhunyt. Ki kell emelnünk hosszú időn át szerzett nagy érdemei közül azt a buzgó szeretetet, melylyel az elhunyt férfit az anyaszentegyház iránt viseltetett s mely nála valóban soha el nem fogyott. Áldott legyen emlékezete!

Nem kaptunk ugyan sehonnan egyenes értesítést, mégis igaznak kell tartanunk az alábbi hirt, már csak abból az okból is, mert a háromszékmegyei ref. papnék nagy szívü cselekedetéről van benne szó. Közöljük tehát a »Kolozsvár« politikai lap után: »A háromszékmegyei ev. ref. papnék a női szív gyöngéd-ségére és gondosságára valló ajándékkal kedveskedtek az ev. ref. theologiai fakultás convictusának. 72 személyre való 6 darab abroszt, ugyanannyi asztalfutót és 72 asztalkendőt készítettek a sepsi-szent-györgyi

Folytatása a mellékleten.

székely-szövődében s az adományt tegnap küldötték meg az intézet igazgatójának. De nemcsak a felszereléshez szükséges pénzösszeget gyűjtötték össze maguk között, hanem a mit már a különben derék székely-szövőde sehogys tudott volna megcsinálni, szépen meg is himezték minden darabot s az asztalfutókra kedves mondásokat varrtak ki, intésül, buzdításul az ifjaknak. *Székelv* Jánosné kézdi-vásárhelyi, *Bodor* Gézáné alsó-csernátoni, *Csiszér* Zsigmondné körispatak-kálnoki, *Péchi* Árpádné brassói és özv. *Pünkösti* Ferenczné uzoni papné urasszonyok nevei vannak aláírva az adományt kísérő gyöngéd soroknak. Ez a jó cselekedet önmagát dicséri!

Az udvarhelyi kollegium ama szép ünnepélyén, melyen két ifjú tanár köszöntött be s egy derék »vectorán« tartotta jubileumát gróf Haller János főispán Bod Károly jubileuma emlékére a kollegium javára 100 frt alapítványt tett.

Egyházkerületi képviselők a kézdii egyházmegyéből: Kovács István, Bodor Géza, lelkészek és Keresztes Ede, körjegyző.

Hálás köszönet. Kilyéni ev. ref. egyházam jelen év márczius 5-én szép meglepetésben részesült. Ugyanis: helybeli nagybirtokos méltóságos dr. Székely György orsz. gyűl. képviselő ur, egy adomány levelet juttatott kezemhez, melyben b. e. néhai édes atyja mlts Székely Gergely ur halálának évfordulóján, a megboldogútnak emlékére, egy 100 az az *Egyszáz forintos alapítványt* tett az egyházban építendő torony alapra. A nemes szívvű adományozót az az intenczió vezette, hogy édes atyjának emlékét, ki egy emberöltőn keresztül önzellen munkása volt vármegyéjében a tiszta protestántizmusnak, megörökítse. Midőn e nemes tettért a nyilvánosság terén is tolmácsolnám egyházam forró köszönetét: kérve kérem a kegyelmes Isten: engedje Ő méltóságának kedveseivel együtt megérni, hogy ama toronyban, melynek alapját nagybecsű adományával megvetette, harangjaink fennhangon figyelmeztessenek és buzdítsanak egyházamban minden hívő lelket arra az önzetlen munkásságra, nemes áldozatkészségre, hithűsége, egyházához való buzgó ragaszkodásra, mely a kilyéni Székely családnak mindig főjellemvonását képezte. Kilyén, 1898. márczius 9-én. *Ifj. Kovács Antal*, ref. lelkész.

A kolozsvári ev. ref. collegium convictusa javára, jó tanuló, szegény fiuk koszttal való ellátására a következő adományok folytak be: Özv. Heigel Józsefné 5 frt (évjáradék), Hancz Györgyné 5 frt, Horváth Béla 10 frt (évjáradék), Szathmári Akosné 5 frt (évjáradék), Péterfi Zsigmondné 25 frt (évjáradék), Fekete Benőné 9 frt (havi 2 frtos évjáradék), Fleischl Izsó 5 frt (évjáradék), Dr. Schilling Lajosné 10 frt, Fodor Ferencz 10 frt, Dr. Vályi Gábor 100 frt (alapítvány), Rueska Mihály 15 frt (évjáradék), Szász Domokosné 5 frt, Mihály Lászlóné 5 frt. A nemes szívvű adakozók iránt, kik néhány jó tanuló, szegény fiúnak lehetővé teszik a tanulói pályán való előre törekvést, a collegium előjárósága hálás köszönetének ad kifejezést.

A pusztakamarási ev. ref. iskola termeiben február hó 20-án egy fényesen sikerült jótékony táncszvigalmat rendeztünk az »*Orgona-alap*« javára. Báró Kemény Gyula ő mltsa főpátronusunk védnöksége alatt. A fényes siker igazolásául elegendő a felülfizetők megemlézése. Felülfizettek a következők: Báró Kemény Gyula 10 frtot, Ugron György 5 frt 50 krt, Szász Ferencz 5 frtot, Péterfi Károly 3 frtot, Péter Lajos és Szász Dezső 2—2 frtot, Uzoni Elek, Krausz Sándor, Bedőházi József, Zölög Lázár és Szász Albert 1—1 frtot P.-Kamarásról, — Engel Jakab, Zöld Regina, N. N., N. N., N. N., N. N., 2—2 frtot, Szabó József 2 frt 50 krt, Domokos Albert, Angi Sándor, Erdődy Erzsike, Drágomán Irma és Nagy Albert 1—1 frtot, Benczédi János 50 krt Mocsról — Kóri Vinczel 15 krt és Ercsman Adolf 1 frtot Katonából. — Márk Sándor 1 frt 50 krt Berkenyes-

ről. — Etzken János 5 frtot és Muzsnai Ferencz 1 frtot Uzdi-Szent-Péterről. — Szöts János 2 frtot Bongárdról — Nagy Sándor 50 krt N.-Czégről. — Zudor Dénes 1 frt M.-Sályiból. — Etzken Sándor 1 frt 50 krt N.-Ikldről. — Agyagási Gábor és Eperjesy Árpád 1—1 frtot M.-Frátáról. — Kézai Ödön 50 krt, Sós Ferencz és Gönczy Gáboa 1 frt 50—1 frt 50 krt Szt.-Góthárdról. — Grün Izsák 3 frt, Szász István és Csákai József 2—2 frt, Czárán Gergely 1 frt 50 krt K.-Sármásról. — Benedek Ida és Szilágyi Kálmán 1—1 frtot. Kutas Sándor 2 frtot N.-Sármásról. — Balla Lajos 1 frtot Keresztesről. — Albisy Albert és Béla 1 frt 50 krt, Leoka János 2 frtot M.-Szombattelkéről. — Luczay Albert 2 frtot A.-Zsukról. — Kékesi Dániel 1 frtot Mátyikról. — Nagy Elek 3 frtot Nyvalyból. — Özv. Fekete Gyuláné 50 krt Ajtonból. — Száva András 1 frt 50 krt Csah-telkéről — Száva Károly 1 frt 50 krt M.-Szengyelből. — X. Y. 4 frt 61 krt. Ezen felülfizetéshez járult Drágomán Irma kisasszony által — ki jóllehet katolikus — a szent ezél érdekében felajánlott gyönyörű asztalfutó kisorsolási ára 12 frt 50 kr. A felülfizetés volt 117 frt 76 kr, rendes befizetésből begyűlt 43 frt 60 kr. Vagyis az összes bevétel 161 frt 36 kr. A kiadás volt 57 frt 06 kr. Tiszta jövedelem gyanánt maradt 104 frt 30 kr. Ez oly szép összeg, mely eléggé tanuskodik egyfelől a mezőségiek áldozatkészségéről, másfelől a megtörtént multság sikeréről. A t. felülfizetők s mindazok, a kik kitűzött célunk részbeni megvalósítását lehetővé tették: fogadják egyházam nevében hálás köszönetemet. P.-Kamaráson, 1898. márcz. 1-én. *Péterfi Károly*, ev. ref. lelkész, mint pénztárnok.

Szerkesztői üzenet.

I. L. Magát a tényt talán registrarlni fogjuk; de ezikét, mely a történeteket különben igen elevenen írja le, úgy a mint hozzánk beküldetett, ki nem adhatjuk.

T I Az általános szavazattöbbség kérdésében egy állásponton vagyunk; de miért szólalnánk fel ez álláspont mellett, mikor tudtunkkal senki sem állított ellenkezőt? Mit törvényesen megállapítható ugyan, hogy valamely testület határozatképességéhez hány tag jelenléte szükséges, de a kijelölt kereten belül az *általános* szavazattöbbség megállapításánál is csak a tényleg beadott szavazatok jöhetnek számításba. A szavazatjogosultság: eszme, erkölcsi realitás s ezzel éppen nem kicsinyeljük a szavazatjogosultságot; de e jogosultságnak külsőleg is realizálódnia kell, hogy egy oly végre is külső aktusnál, minő a választás, számításba jöheszen. A választás a külső ténynyel számol; ez pedig: a szavazat. A választásnál a be nem adott szavazatok, vagy távollevő szavazatok, nem érintve ezek erkölcsi értékét, tulajdonképpen nem létező dolgok s ki akarna nem létező dolgokkal csepeálni? Válaszunk nem volt sürgős s azért is nem választottunk maig; de el nem feledkeztünk. Szíves üdvözet.

Hivatalos rész.

908—1898.

KÖRLEVÉL

Valamennyi erd. ev. ref. egyházmegyei nt. cseresnek és valamennyi erd. ev. ref. iskolaszék t. lelkészelnökének.

A közoktatásügyi m. kir. miniszter úrnak f. é. febr. 28-án 13724 sz. a. felhívása következtében az alábbirt intézkedésekre utasítjuk fennebb nevezett iskola hatóságainkat.

A m. kir. miniszterelnök úr az országgyűlés képviselőházának folyó évi február hó 26-án tartott ülésén egy törvényjavaslatot terjesztett be az 1848 évi törvények megalkotása emlékeinek megünnepléséről «

Midőn a törvényhozás e minden időre szóló állandó nemzeti ünnep elrendelésére készül, nemcsak a mai nemedék kegyeletos megemlékezésére számít, hanem azt kívánja, hogy a magyar államnak minden hű fia évenként legalább

egyszer lelke elé állítsa azt a korszakot, mely a felelős kormányrendszerre alapított, modern magyar jogállamot megteremté. Számít a törvényhozás különösen hazánk ifju nemzedékére, mely majdan az életbe kilépve, polgári kötelmeinek odaadó teljesítésével az ősöktől örökölt királyhűséggel, az alkotmány forró szeretetével s az alkotmányos törvényekbe iktatott közszabadságok bölcs gyakorlatával, az 1848. évi törvényhozási alkotások szellemében eljárni s e szellemet drága örökségkép az utánna következő nemzedéknek átadni hivatva lesz.

Abban a hitben, hogy a fentérintett törvényjavaslat a nemzet és korona akaratával törvényerőre emelkedik, hazafias bizalommal felhívjuk és megbizzuk összes iskoláink egyházi hatóságait, első sorban iskolaszékeink t. lelkészelnökeit, hogy intézkedjenek az iránt, miként ev. ref. népiskoláink e napot a helyi viszonyokhoz képest megállapítandó, de mindenestre a nagy alkalomhoz méltó módok mellett üljék meg. Kiváló szerep fog jutni ezen iskolai ünnepen a tanítónak, illetőleg a tanítói kar valamelyik tagjának, ki lelkesítő beszédében méltassa a nap történeti jelentőségét, a koronás királynak a nemzet kegyeletében való részvételét s amaz alaptörvények messze kiható erejét, melyek a képvisleti alapon nyugvó felelős kormányrendszer behozatalát, a közteherviselés általánosítását, a földbirtok felszabadítását, a sajtó szabadságot, a jogegyenlőséget, és általában a politikai és polgári szabadság magasztos elveinek érvényre jutását biztosították.

Idézzé vissza az ifjuság fogékony lelkébe ama dicső elődök emlékét, kik az elvek magaslatára felemelkedve, önzetlen áldozatkészséggel mondták le ősi jogaikról és kiváltságaikról akkor, mikor a haza jövő felvirágzása forgott szóban, kik korlátokat szabtak önmaguknak, hogy megadhassák polgártársaiknak a jogok teljességét s a kik az alkotmányos törvények biztosítékaival kívánták létrehozni a nemzeti átalakulás nagy művét.

Az ünnepi hangulat emelésére fog szolgálni, ha az ifjuság hazafias dalokkal, szavatokkal fog ezen iskolai ünnepen részt venni, melyet általános nevelői feladataink teljesítésében is kiváló sikerrel hasznosíthat az iskola.

Amennyiben április hó 11-ike, — mint folyó évben is — oly iskolai szünnapokra esnek, melyben az ifjuságnak egy része az iskola székhelyétől távol van, az ünnepet ugyanazon hétnak valamelyik következő napján kell megtartani.

Kolozsvártt, 1898. márczius hó 10-én.

Parádi Kálmán, *Szász Domokos,*
t. előadó. ev. ref. püspök, mint elnök.

883—1898,

PÁLYÁZAT TANÁRI ÁLLÁSRA.

A szászvárosi ev. ref. Kún-kollegium államilag segélyezett *főgymnasiumában* ürességben levő rendes *rajz-tanári* tanszékre pályázat hirdettetik.

A megválasztott rendes tanár javadalma évi 1200 ft. törzsfizetés, havi előleges részletekben és természetben szállás vagy évi 250 ft. szálláspénz, negyedévi előleges részletekben, továbbá 100—100 ft. ötödéves korpótlék öt ízben. Megjegyeztetik, hogy a szálláspénz 1900 on kezdve az ezen célra szolgáló külön alapból 300 ft-ra emelkedik, ezenkívül a törzsfizetés is az épen ellátás alatt álló államszegély-szerződés határozmányai értelmében a senioratus rendjén 1400 és 1600 ft-ra fog emeltetni.

Ezen állás elnyeréséért a szabályszerűen képesített pályázók kellően felszerelt — eddigi működésüket igazoló okmányokkal ellátott — folyamodványukat a nevezett kollegium előjáróságához f. évi április hó 30-ig nyújtásuk be. A választás a f. évi egyházkerületi közgyűlésen fog történni s a megválasztott állomását 1898 szept. 1-én köteles elfoglalni.

A megválasztott rendes tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogos és kötelezett tagja.

Csak ev. ref. vallású egyének pályázhatnak.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgatótanácsától, Kolozsvártt, 1898. évi márczius hó 10-én.

Parádi Kálmán, *Szász Domokos,*
tanügyi előadó. ev. ref. püspök, mint elnök.

818—1898.

PÁLYÁZAT RENDES TANÁRI ÁLLÁSRA.

Az államilag segélyezett zilahi ev. ref. főgymnasiumnál az 1898—99-iki tanévre egy, a nm. vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr kinevezése alá eső classica-philologiai tanszék töltendő be. Javadalma 1200 ft. fizetés és 240 ft. lakbér évnegyedes, előleges részletekben, továbbá öt ízben 100—100 ft. ötödéves korpótlék s sorrend szerinti előlépés a fizetési fokozatokban 1800 ft-ig.

Pályázók vallásukat, életkorukat, végzett tanulmányait, tanári képesitetségüket, védkötelezettségüket, esetleg eddigi szolgálataikat igazoló okmányaikkal felszerelt s a nm. vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter úrhoz címzett folyamodványukat a zilahi ev. ref. főgymnasium előjáróságához 1898 április 30-ig nyújtásuk be.

A kinevezett tanár a nem állami tanárok országos nyugdíjintézetének kötelezett tagja s állását 1898 szept. 1-én elfoglalni köteles.

Csak ev. ref. vallásúak folyamodványai vehetők figyelembe.

Az erd. ev. ref. egyházkerület igazgató-tanácsának, Kolozsvártt, 1898. február hó 26-án tartott üléséből.

Parádi Kálmán, *dr. Vályi Gábor*
tanügyi előadó. elnökhelyettes.

769 1898.

PÁLYÁZAT RENDES TANÁRI ÁLLÁSRA.

A sepsi szentgyörgyi ev. ref. Székely Mikó-kollegium főgymnasiumnál ürességben levő egyik rendes tanári szék a folyó évi egyházkerületi közgyűlésen választás útján fog betölteni. Pályázhatnak a *német-latin, avagy német-magyar* szakból törvényesen képesített ev. ref. vallású egyének.

A tanszékhez kötött évi javadalom 1200 ft. törzsfizetés, ötízben 100 ft. ötödéves korpótlék és 250 ft. szálláspénz, esetleg természetben való lakás.

Pályázni óhajtok felhivatnak, hogy vallásukat, életkorukat, képesitetségüket, eddigi szolgálataikat, védkötelezettségüket és egészségi állapotukat igazoló okmányokkal felszerelt s az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsához címzett folyamodványukat a sepsi-szentgyörgyi ev. ref. Székely Mikó-kollegium Előjáróságához 1898 évi április hó 30-ig nyújtásuk be.

A megválasztott tanár kötelezett tagja az 1894 évi XXVII. t. cz. értelmében létesített nyugdíjintézetnek s állását 1898 szeptember hó 1-én tartozik elfoglalni.

Az erd. ev. ref. Egyházkerület Igazgató-tanácsának, Kolozsvártt, 1898. február hó 26-án tartott üléséből.

Parádi Kálmán *dr. Vályi Gábor,*
tanügyi előadó. elnökhelyettes.

775—1898.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

A nagyenyedi ev. ref. Bethlen-kollegium főgymnasiumánál az erd. ref. egyházkerület f. évi közgyűlésén egy, hűlőzás folytán ürességbe jött *latin-görög* rendes tanári tanszék fog betölteni.

A tanszék javadalma évi 1400 ft. alapfizetés, első ízben 100, második-,harmad-,negyed-,ötöd ízben 200—200 ft. ötödéves korpótlék, melyre nézve a más tanintézetnél töltött rendes tanári évek 10 év keretén belül beszámíttatnak, ezenkívül egyelőre 300 ft. szálláspénz, esetleg természetben való lakás.

A megválasztandó tanár az 1894. XXVII. t. cz. alapján létesített nyugdíjintézet jogos és köteles tagja.

A tanszék f. évi szept. 1-én foglalandó el.

A pályázók végzett tanulmányaikra, képesítettségükre, eddigi szolgálataikra, életkorukra vonatkozó okmányaikat kérvényük kíséretében a nagyenyedi Bethlen-kollegium előjáróságához f. évi április 30-ig nyújtásuk be.

Az erd. ev. ref. egyházkerület igazgató-tanácsának, Kolozsvártt, 1898. február hó 26-án tartott üléséből.

Parádi Kálmán *dr. Vályi Gábor*
tanügyi előadó. elnökhelyettes.

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendő, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre
félésre6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

A bibliáról általában s különösen, hogy
miért és hogyan olvassuk a bibliát.

(Folytatás.)

A *reformációnak* s különösen e nagy-
szerű szellemi mozgalom néhány vezető fér-
fiának elévülhetetlen érdeme, hogy bátran ki-
mondta: „*Ha a bibliában Isten igéje foglal-
tatik s annak minden sorában maga Isten
szól hozzánk Isten az ő beszédét nem
intézheti hozzánk más nyelven, mint a
melyen mi megértjük. Ha hát a biblia
idegen, előttünk ismeretlen nyelven van
irva fordítsuk le azt saját anyanyel-
vünkre, hogy Istennek beszédét megért-
hessük belőle mindnyájan.*“

Igy keletkeztek a *biblia-fordítások* nem-
csak német és magyar nyelven, hanem a föld
népeinek csaknem mindenféle nyelvén.

Azonban a reformátoroknak nemcsak ezért
volt szükségük a biblia-fordításokra.

Tudvalevő, hogy ők az egyház vissza-
éléseit a *biblia alapján* támadták meg; az
egyház pedig azzal felelt a támadásokra, hogy
őket kiátkozta, az egyház kebeléből kizárta,
tanaikért üldözőbe vette. Mit volt mit tenniök,
ilyen körülmények között, minthogy a bibliát
lefordították, a nép kezébe adták és rábízták
a népre, a biblia-olvasó közönségre, hogy *az
ítéljen* felettük és a hivatalos egyház felett:
vajjon a kettő közül melyiknek van igaza?

És a nép ítelt is, és pedig úgy ítelt, hogy
seregestül tódult a reformátorok zászlaja alá,
s szakított a katolikus egyházzal, mely a bib-
liát nem akarta kezébe adni.

Ma már minden elfogulatlan keresztyén
felekezet meg van arról győződve, hogy a
biblia a nép könyve s azt annak a kezéből
nemhogy ki kellene venni, sőt éppen minden-
képpen arra kellene törekedni, hogy mentől
szélesebb körben olvassák. Csak a katolikus
egyház áll még most is a régi állásponton s
hirdeti fennen, hogy a kinek a biblia magya-
rázásához nincsen kellő készsége: abban
sok megbotránkoztatót talál.

De hát mondhatjuk erre: nem botránkoz-
hatik-e meg, egyben és másban, a legnagyobb
tudós is, s a mi a pap előtt értékessé és be-
csessé teszi a bibliát nem teheti-e értékessé
és becsessé *éppen az*, a nép szemében is?

Ha hát így áll a dolog: itt van helye an-
nak, hogy mi, kik a nép kezébe adjuk a bib-
liát, számot adjunk arról is, hogy *mi becse
van a biblia olvasásának?*

Mielőtt azonban a kérdésre a feleletet meg-
adnám: ki kell jelentenem, hogy a *bibliát
emberek írták*; emberek, *kiknek szólott vala
az Isten*. Írták pedig az ó-szövetségi iratokat
Krisztus előtt néhány száz évvel; az új-szövet-
ségieket meg Krisztus után. Maga Jézus Krisz-
tus semmi írásbeli emléket nem hagyott mireánk.

De hát — veti ellen ezen kijelentésünk
után a kételkedés — *mi becse van ránk
nézve a bibliai iratok olvasásának, ha
azokat emberek, még pedig régi emberek
írták?* Hiszen, a mi elmúlt, többé vissza nem
jő; a mi az emberiséget miveltségének bölcső-
korában gyönyörködtette, hogy gyönyörködtet-
heti most, midőn öntudatának férfikorára jutott?

A felelet ez ellenvetésre nem nehéz, mert
a bibliának becsét *ma is* az adja meg, a mi
megadta volt régen, mikor az egész könyvet,

sőt annak minden egyes betűjét istenítették. A bibliának becse abban állott és abban áll ma is, hogy a benne foglalt egyes könyvek *vallásos iratok*; az emberi szellemnek, a vallásos léleknek oly magasztos nyilvánulásai, minél magasztosabban nem nyilatkozott sem azelőtt, sem azután az emberinem vallásos génusza.

A tapasztalat meg azt bizonyítja, hogy *az ember vallásos lény*; ennél fogva hát mindaz, a miben a vallásos szellem megnyilatkozik s tehát a biblia is, az emberre tartozik.

Ugyde, a tapasztalat azt is bizonyítja, — veti ellen újólag a kételkedés, — hogy az emberiség tagjai között mindig vannak olyanok, kikben *a vallásos érzés merőben hiányzik*: hogyan tartozhatik hát az emberre mindaz, a mi vallásos s a miben a vallásos szellem megnyilatkozik? Ugy, hogy a miért vannak vakok, nem mondhatjuk, hogy nincsen világosság; a miért vannak siketek, nem mondhatjuk, hogy az ember a hangok felséges harmóniájában sohasem gyönyörködött; a miért vannak, a kikben nincs meg a szép iránt való érzék, nem mondhatjuk, hogy a világ teljesen nélkülözi a szépet. Így van ez a vallással, illetve: a vallásos érzéssel is. A miért vannak vallástalanok, nem mondhatjuk, hogy a vallás nem tartozik az ember lényegéhez.

Azonban *vallásos képességével* is úgy van az ember, mint lelkének és testének egyéb képességeivel. Ha nem fordít gondot, kellő gondot, azok fejlesztésére és jó erőben tartására, elsatnyulnak és nemhogy előnyére válnának, hanem minduntalan káros hatásukat tapasztalja. Ne miveljük csak testi erőnket a jó táplálék megadása, a folytonos munka aczélozása által: ugyebizony, az eredmény, mely ez eljárásunkat követi, káros lesz mindenféle körülmények között? Hunyjuk be csak szemünket és ne szoktassuk a fényhez, a világossághoz: vajjon nem leszünk-e, kevés idő múlva, bénák, félszegek, a kik nem tudjuk észre venni, felfogni a körülöttünk levő bűbajos világot? És hanyagoljuk el csak vallásos érzésünk mívelését, ne szoktassuk csak magunkat az öröm napjaiban a bánathoz, a jólétnek közepette a küzdelemhez: vajjon, nem leszünk-e akkor is bénák, félszegek, — leroskadván, vagy kétségbeesvén a szenvedésnek és a küzdésnek terhe alatt — korán, reménytelenül?

És már *a bibliának maradandó, páratlan becse az ember vallásos tehetségének a mívelésénél tűnik ki*.

Minden, a mi abban írva van, *vallásos szempontból* és *vallásos szellemben* van megírva. Vallásos szempontból van abban felfogva a történelem, a természet, a tudomány és az egész élet. Vallásos szellemben van abban tárgyalva a zsidó nép életének összes nyilvánulása a legkezdetlegesebb bálványimádástól egészen a szellemi egyistenimádásig; vagy a nomádélet fejletlen törzsfőnöki intézményétől az alkotmány betetőződéséig, a királyságig. Sőt a vallásos szellem tekint és néz a beláthatatlan jövő titkos méhébe akkor is, a midőn a zsidó nép elveszti függetlenségét, hazáját, királyait, legföltettebb nemzeti intézményeit s az látja, az várja megjelenni az égnek felhőin Istennek fölkenntjét: a *Messiást*, ki politikai függetlenséget s jobb és tökéletesebb vallás-erkölcsi állapotokat fog teremteni Izraelben.

Az új-szövetségi írók a vallásos szellem megszóltatása és minden téren való használata dolgában nem maradtak az ó-szövetségek mögött. Jézusnak egész életét és minden cselekedetét vallásos szempontból fogják fel. Maga a negyedik evangéliom írója, ki a *leg-tökéletesebb Krisztus-képet* akarja a hívő és hitetlen világ elé állítani, könyvének végén elárulja és nyíltan kimondja, hogy »*mindezek azért íratattak meg, hogy higgyétek, hogy Jézus Krisztus az Istennek fia és hogy azt hívén, örökéletet vegyetek az ő neve által.*« Vallásos szempontból vannak felfogva és megírva az apostolok cselekedetei, az első keresztyén egyház küzdelmei, várakozásai és reményei, úgy hogy kimondhatjuk egész bátorsággal és nyíltsággal, hogy a bibliában a vallásos szellemnek oly megragadó és lélekemelő nyilvánulását s vallásos érzésünkre akkora hatást gyakorló jelenségeit látjuk, mint sehol, bármely más könyvben, ezen a világon.

A ki hát vallásos érzését fejleszteni akarja, — pedig akarnia azt mindenkinek kell, — az forduljon a bibliához, mert abban megtalálja mindazt, a mivel vallásos érzését kifejlcsztheti, megacélozhatja és megerősítheti.

De itt már előtérbe nyomul az a kérdés: *hogyan olvassuk hát a bibliát, hogy annak olvasása ránk nézve hasznos és jótékony hatásu legyen s megbotránkozás helyett az örökélet beszédét találjuk föl benne?*

Négy főelvet állítunk fel, melyeket bárki könnyen eszében tarthat és az olvasásnál alkalmazhat, ezek a következők:

1. Olvassuk úgy, *mint vallásos könyvet*, vagyis mindig annak világos tudata lebegjen szemeink előtt, hogy a bibliában levő iratokat *vallásos szempontból* irták és *a vallásos érdek* talál bennök kifejezést.

Ne keressünk hát a bibliában *természettudományt*, vagy tudományos előadást az ókori állat- és növényvilág életéről, rendjéről. Ne keressünk *útnutatót csillagjárásról, holdváltózással* és a bolygók egymáshoz való viszonyáról. Ne kérjünk tanácsokat, útastásokat a földmívelésre, a kultur-növények termesztésére nézve. Ne keressünk feltétlen érvényű tudományos igazságot a népeknek nyelvcsaládok és nemzetségekre való osztásában, a mely elosztás tudvalevőleg a Sem, Khám és Jafet nevéhez fűződik. Hanem igenis keressünk benne *a kegyes, vallásos léleknek táplálékot*, mert míg az előbbi eljárás mellett megbotránkoztat, az utóbbiban Isten igéjévé válik ránk nézve.

(Vége következik.)

Z. Kiss Sándor,
rettegi evang. ref. lelkész.

Egyház és iskola.

Az iskola a házi nevelésnek kiegészítője, de mint ilyen, eredetét az egyháznak köszönheti.

Ugy az ó, mint az új szövetségben a templomi gyülekezet annyit jelent, mint a hívőknek lelki épülésére, tanulásra összejövetele; a zsidók zsinagógája, tényleg nem más, mint iskola. A zsidó iskolákban, bár voltak írásmagyarázók, de nem csak nekik volt joguk a tanítás, hanem a gyülekezetek minden egyes tagjának,

ki erre magában képességet érzett, még az ifjak is, a minő a 12 éves Jézus volt, beszélhettek a zsinagógákban.

Ép, így volt a pogány bölcsészeti iskolákban is hová tanítani és tanulni összegyűltek, az igazságot kereső emberek. Gyakran öszült szakállal mentek egyesek iskolába, hol talán egy egészen ifju ember vezette a szót. Ekkor a gyermekek, vagy ifjak iskoláztatásáról, vagy kényszer iskoláztatásról szó sem volt.

Ilyen volt az állapot a keresztyénség első századaiban is. A kolostorok voltak az első tulajdonképpeni nevelő intézetek. Itt kezdették szélesebb alapon művelni minden ágát a tudományoknak: a számtant, földrajzot, csillagászatot, nyelvtant, szépművészeteket, zenét, festészetet, építészetet, sőt a rajzolás mesterségét oly fokra emelték, hogy még ma is nagy elismeréssel szólhatunk felőle. E korban, hogy valaki műveltnek neveztesék, előfeltétele volt a görög- és latinnyelv tudása. Így állottak elő a zárdák mellett, hol inkább papokat neveltek, a városi iskolák, bár ezek is az egyház vezetése alatt állottak, még sem voltak olyan szigorú fegyelem alatt, mint azok. A római és görög írók tanulmányozása a városi iskolákban a »renaissance« iránynak adott életet; az így előállott humanisták, már az iratoknak nem annyira anyagjára, mint inkább szellemére terjesztették ki figyelmüket. Azonban tévedés volna azt feltételeznünk, hogy a »renaissance« klasszikus műveltség, mely például hazánkban is Mátyás kir. udvarában és némely főméltóságok udvarában otthonos volt, egy szersmind a nemzet zömét is áthatotta. A magasabb szellemi lendületről, a nagyközönségnek, vajmi kevés fogalma volt. Még egy Báthori István sem tudta nevét leírni, akkor a köznemességtől, polgárságtól, mit várhatánk.

A középkori iskolák, a kath. egyház vezetése alatt bár tagadhatatlan, hogy a szerzetesek, míg hivatásuknak éltek, az emberiségnek nagy szolgálatot tettek, — mindazonáltal csak bizonyos osztályok érdekeit képviselték. Tényleg az iskolák az emberiség közkinségévé, a protestantismus által lettek. A protestáns egyházak kebeléből támadtak a püspökök, sőt ezek hathatós támogatása mellett a magasabb tudományok hatalmas lendületet nyertek. — A míg a gazdag katolikus egyház világi hatalmának megerősítésén erőlködve, a tan- és nevelés ügyét elhanyagolta, addig a protestáns ösök, a mint egy gyülekezetet alakítottak, kebelén azonnal népiskolát állítottak. E mellett a vagyonos protestáns főurak és egyes városok vetekedtek egymással a közép és felsőbb iskolák alapításában, melyek csakhamar jóval tulszárnyalták az eddigi iskolázásnak úgy módszerét, mint céljait.

A mint így a reformáció nyomán a köz műveltség föllendült, az államok népei nyert szélesebb látókörük mellett lerázták a középkor béklyóit. Ma már tudomány, művészet nyilván hirdetik, hogy nem a kar hatalma, nemis az ágyuk száma, hanem az iskolák azok az eszközök, melyek a népek boldogságát biztosítják. Igen, az iskola, nagy hatalom lett, sőt mondhatni az anyának az egyháznak a fejére nőtt. Az állam a serdülő leányt nagy figyelemre méltatja, gondoskodik róla, hogy a modern követelményeknek megfelelőleg fejlődjék tovább, azért felékesíti mindennel, a mi jó és szép, de

bizony nem mindig a legállandóbb és tartósabb. Az anya pedig halad a maga megszokott útján.

Az iskolában az egyháznak büszkesége, öröme lehet, de az iskola is, úgy gondolom, nincs mit szégyeljen a tiszteletre méltó édes anyán, az egyházon; sőt bátran elmondhatjuk, a meg nem vetendő gyámolításért és még mindég igen nagy foku támogatásért hálásabb is lehetne.

Igaz, hogy az egyháznak nincsen meg játszi elevensége, komoly megfontoló lett; de valjon a megfontoltság nem-e a bölcsesség jele?

Sokszor tapasztaljuk, hogy az iskola és ennek tanítványai a világi emberek, az egyház, a jó öreg anya felett mulatnak és úgy tüntetik fel, mint unalmas morál prédikálót vagy pedig, mint egy mulattató csoda és mesemondó vénasszonyt, az Olympusi korból. Egy szóval azt állítják, hogy az egyháznak és tanainak gyakorlati értéke nincsen: ellenben a modern iskoláról úgy vélekednek, hogy ez képviseli az élet valódi érdekeit. Ennek daczára úgy az iskola, mint az állam és a társadalom az egyház támogatását, sokszor igen nehéz és kényes esetekben megkivánják, azonban a támogatásért az elismerés, méltánylás adójáról szó sincs; mert ezt úgy tekintik, mint természetet, azt mondják, azért van, hogy kötelességét tegye.

Innen van, hogy kivált a protestáns egyházak, midőn nyomasztó helyzetökre hivatkozva, méltányosságot kérnek, az állam kelletlenül mondja: nem megadtam-e hitvesi jogaidat, — én nem elegyedem a te magán dolgaiddba, tehát te is mérsékelj igényeidet.

Az egyház, főként a protestáns, mint valódi anya, nem irigykedik leányára: az iskolára, nem méltatlanodik az államra, hiszen mindkettő szívéhez van nőve, csak néha elkedvetlenedve szól: akkor tudnátok meg, ki voltam én nektek, ha már egyszer nem lennék. Akkor látnátok meg, hogy vajjon szerencse és jóllét, erkölcs és igazság, tiszta nemes emberiség, csupán értelem, észszerű elméletek és elme gymnastika által gyorsabban és jobban eltejednének-e, mint az egyház közreműködése mellett, az isteni kijelentés mélységes titkainak a lelkekkel való közlése által.

Istennek hála, egyház és iskola még 'nincsenek egészen elválva és reméljük, hogy a szeretet lelke, melyet az anya leányának lelkébe beplántált, megfogja akadályozni a szakadást. Istennek hála, még mindig jóerőben él és tevékenyen működik a szeretet országának megvalósításán az anya, az egyház. Állam és népei még ragaszkodnak hozzá, az iskola támogatását kéri, hogy áldottak lenni megtanuljanak.

Bizony, az iskolának nagy faladatai vannak, de hogy ezt betölthesse, nem szabad felednie, hogy minden bölcsességnek kezdete Istennek félelme. Azért, ha majd 12 éves ifjúból, önálló 30 éves férfivá fog nevelkedni, akkor sem szabad ez egyház tanait mellőznie, hogy így isenházában úgy, mint a természet nagy templomában megtanulhassa és azután tanítani tudja a legfelségesebb tant: szeresd Istent és embert teljes szivedből, mert ebben van az emberiség váltságának és boldogulásának szegeletköve, nagy titka.

Péchy Árpád.

Kérő szózat

a nagytiszteletű ev. reform. lelkész urakhoz.

Az elzüllött gyermekek számára »nevelő otthont« építő »Nagypénteki Református Társaság« nagy feladatot tűzött ki, a mely hazafias és keresztyén ítélet szerint egyaránt becsülésre és támogatásra méltó.

A szónak mély, igaz keresztyén értelme szerint szociális munka az, a mely az elzüllött gyermeket a társadalom hasznos tagjává igyekezik nevelni. Ez a munka teszi az embert a mennyei atya áldottjává, mivelhogy az Úr kicsinyeinek gondját veszi föl.

Nem csalódunk, ha azt reméljük, hogy e tevékenységben a bibliai bölcs mondásához, a mi jelszavunkhoz hiven »a gazdag és szegény összetalálkoznak, mindkettőt pedig az Úr szerzi«.

Ezzel a reménységgel kerestük meg tavaly a magyarországi összes református gyülekezetek lelki pásztorait és presbyteriumait s a tavalyi szíves fogadtatás által bátorítva, fokozott bizalommal kérjük most is a nagytiszteletű urakat, hogy a nagypénteki istenisztelet alkalmával, a mely nap a szenvedésekre emlékezésnek napja, de a mely egyúttal a lemondásra, áldozatra, irgalmasságra ösztönző szeretetnek forrása is, a begyűlő templomi perselypénzt Társaságunk czéljainak előmozdítására Takách László urnak — lakik Budapest II. ker. Donáti utca 17. — szíveskednének póstai utalvánnyal küldeni.

Az Istennek jóvoltából, a ki a könyörületes lelkeket teremti és munkára indítja, anyagi helyzetünk immár úgy megjavult, hogy a közelebb, ápril hónap 22-ére összehívott VI-ik közgyűlésünk az építkezést határozhatja el.

A buzgóság ébresztésére kiválóan hathatós volt Ő császári és apostoli Királyi Felsége példaadása, a ki a maga, valamint a Királyné Ő Felsége nevében 300 frtot méltóztatott adományozni és megengedni, hogy legközelebb az állami jótékony sorsjáték nyereségéből részt kapjunk; — továbbá József magy. kir. főherczeg uré, a ki 100 frttal örökös tagjaink közé volt kegyes belépni, — hazánk és egyházunk, nemzeti irodalmunk büszkeségéé Jókai Móré, a ki 1000 frtot adományozott,

— a földmivelési és a pénzügyi m. kir. Miniszter uraké, a kiknek kegyes jóindulatából a buda-eürsi erdőben 14.000 □-ölnyi terület birtokába jutottunk nagyon előnyös áron; s a minden jó és igaz ügy iránt buzgó, áldozatra kész székes fővárosunké, a ki építkezési segélyül egyelőre 15 ezer frtot szavazott meg nekünk.

Megkezdjük hát az építkezést; először csak néhány, tervünk szerint 24, gyermek befogadására elégséges épületet emelünk; de megállapodnunk nem szabad, mert ijesztő magas az elzüllött gyermekek száma. A hivatalosan beszerzett adatok szerint a m. kir. államrendőrség előtt évenként átlag számítva megfordul 6—15 éves budapesti születésű fiu 863 — leánygyermek 303 — míg vidéki születésű fiu 674 — leánygyermek 194. Tehát csak a ki a rendőrség előtt megfordul, olyan 6—15 év közötti gyermek több van kétezernél!

És most letehetnők tollunkat, mert ezek a rettenetes számok minden ékesszólásnál meggyőzőbben támogatják kérésünket. Egyszerűen csak ismételjük tehát ezt, könyörögvén újra, hogy a Krisztusnak szenvedéseit festve, mutassanak reá a Krisztus szenvedő kicsinyeire, hogy a Megváltó csodálatos, kínos szenvedéseit látva hálaadás, kötelességtudás, irgalom és könyörület olvassza meg a lelkeket és indítsa szeretetre a szenvedők, nyomorultak iránt.

A nagytiszteletű lelkész uraknak,

Budapesten, 1898. év márczius havában,

őszinte tisztelettel:

*Hegedüs Sándorné, gróf Károlyi Tiborné,
gróf Festetics Andorné, dr. Kiss Áron,
Haypál Benő, Takách László.*

Az itt közölt »Kérő Szózat« megszívlelésére kérjük föl olvasóinkat s főként lelkésztársainkat. Szerezzük meg magunknak s hiveinknek a legtisztább örömek egyikét: a jótékonyosság örömet. Ki ne viselné szívéen az elhagyottak ügyét, aztán a gyermekek ügyét s aztán éppen az elhagyott gyermekek ügyét? A kiknek megindul szívek a távolabbi nyomor hallatára is, rendesen azokra számíthatunk leginkább a helyi szükségek orvoslásában is. *Szerk.*

TÁRGZA.

Pályám emlékezete.

(Vége.)

Hát legyünk *igazságosak*.

Én — gyöngé erőmmel, erre törekedtem, s ígérés vagy fenyegetés még eddig nem is tántorítottak el soha! —

Szeressük a *hazát*, melynek édes anya földé ápolt, levegője életet, s melynek megszentelt hantjai fognak egykor eltakarni.

Anyagi érdek, hízkelkedő szó, hiúság vagy durva erőszak ne tántorítsanak el és ne térítsenek le közülünk senkit a polgári becsület és hazafiúi kötelesség ritkán virágos, gyakran tövises, de mindig igaz útjáról! Lelkiismeretünket, meggyőződésünket áruba ne bo csássuk soha.

Szívünk mélyéből s lelkünk egész hevével szeressük hát a *hazát* is, végső lehetünkig.

Szeressük *embertársainkat*, mert ez meg fog óvni az irigységtől és gyűlölködéstől.

Vegül szeressük *önmagunkat* és az *életet* is.

De nem úgy értem én ezt, hogy önzők legyünk, s hogy kezeink mindig csak magunk felé hajoljanak. Távol legyen tőlem!

Én csak az *önbecsülést* sürgetem és ez valódi értékünk helyes megismerésében áll s mint ilyen, nélkülözhetetlen.

És ismét, a midőn azt ajánlom, hogy szeressük az életet, ezt ne úgy értsük, hogy merüljünk bele az élet muló örömeibe és mohó vágygyal szaggassuk annak minden szépségét, mint midőn a rossz gyermek kiméletlenül tépdesi, tarolja le a mező virágait!

Csupán arra ügyeljünk, hogyha nehéz megpróbáltatás vár reánk; ha ősz fürtökkel, görnyedő vállakkal,

súlyos keresztet kell emelnünk és ha látni, tapasztalni fogjuk, hogy hiv munkásságunknak és önzetlen törekvéseinknek se lesz jó jutalma, — azért még ne esünk mindjárt kétségbe, ne gyűlöljük meg emberi nemünket és az életet, hanem gondosan kutató szemekkel fürkésszük ki a sikerrel biztató reménynek bár egyetlen sugár szálát és annak fényénél haladjunk tovább, a kitűzött nemes cél felé, mert »*nincs veszve bármi vész között, ki el nem csüggedett*«!

Elmondom még röviden s tanulságul azt is, hogy minő elvek vezéreltek negyedszázados tanári pályámon és mikkel foglalkoztam?

Sohase kicsinyeltem a tanuló ifjúságot, mert tudtam, hogy ők a szülőknek legdrágább kincsei s a haza reményei.

Mindig arra törekedtem, hogy ne csak tanítója, hanem jóakaratu támogatója legyek növendékeinknek, mert meggyőződésem szerint nem elég, hogy a tanárnak *esze s szakképzettsége*, — hanem szükséges, hogy legyen *eszélyessége és szíve* is.

Elismerem, hogy tanítványaimat sokszor intettem, olykor dorgáltam is, de ez mindig jóakaratból történt, mert sajnáltam, ha veszni indultak a könnyelműek és nem tudtam közönyös lenni sorsuk iránt.

Érzem, tudom, hogy nem tettem eleget tanítványaimért, de az akarat mindig meg volt s talán csak alkalom és erő hiányzott, vagy a körülmények akadályoztak meg olykor buzgóságomban.

Lélekismeretem tehát e tekintetben sem vádol, sőt megnyugtató engem.

Kiváló előszeretettel foglalkoztam az ifj. önképzőkör ügyeivel, melyet 23 évig vezettem és hazafias önérzettel mondhatom, hogy *városunkban* a márczius 15-iki ünnepélyek rendezését a vezetésem alatt állott ifj. önképzőkör kezdette meg ezelőtt 14 évvel. És itt hálásan ismerem el azt is, hogy a kezdeményezésben Solymosi Endre kartársamnak kiváló érdeme volt.

És az ifj. önképzőkör működésének lett is sikere, mert teljes számmal vannak neves férfiak és számot tevő irodalmi harcosok, kik lehetnek ugyan bárminő véleményvel fölöttünk, — de azt az egyet el nem tagadhatják, hogy első szárnypróbálgatásuk a mi önképzőkörünkben történt s hogy itt nyerték a legelső impulzust.

Időnként részt vettem iskoláink igazgatásában is, mert a hetvenes években voltam jegyző és tanvezető, — a nyolczvanas években pedig néhány évig igazgató.

De voltak ezeken kívül díjtalan mellékfoglalkozásaim is. Így a helybeli ref. egyház községnek vagyoni ügyei rendezése körül szolgálni kívántam, sőt egy évig mind a két r. lelkész halála után, püspöki megbízásból, *administrans* lelkész is voltam.

Koronkint részt vettem a város és vármegye ügyeinek intézésében is.

Több iskolaszéknek tagja, — nő- és dalegyesületnek titkára, utóbbinak elnöke is voltam.

Volt egy tiszteletdíjas mellékfoglalkozásom is a Székely egyleti első takarékpénztárnál, mely intézetnek 22 évig igazgatója voltam, — de 5 évig ott is ingyen szolgáltam.

Ime! ilyen elveket vallottam, hirdettem, ezekkel

foglalkoztam, így éltem s igyekeztem, a mennyire emberi gyarlóságom engedte, élet elveimet követni is, mert a becsületes munkától soha se félttem.

Így kívánok élni és ilyen elveknek óhajtok igénytelen hirdetője, szerény munkása maradni ezután is, tanári működésemnek még hátra levő idejében s földi életemnek az Isteni gondviselés által kimért végső határáig.

És most csak tanítványaimhoz van pár szóm! A visszaemlékezésnek szép pillanatai az által fognak leginkább megszentelődni, ha ők is, kik a jövő reményei, a haza virágai s kik egykor intézni fogják ennek sorsát, szeretni fogják az Istent, az igazságot, a hazát embertársaikat, az életet, önmagukat és a becsületes munkát, mert magyar fajunk csak úgy maradhat fenn és a második ezer évet utódaink csak akkor ünnepelhetik meg, ha szorgalmasak és összetartók leszünk, ha a testvéri szeretetet megőrizzük koporsónk bezártáig s szent örökségképpen hagyjuk utódainkra is!!

Örködjék hát majdan mindenki a maga helyén híven, igazán, nehogy idegen faj foglalja el ezt az annyi könnyel áztatott és honfi vérrel megszentelt drága földet, melynek neve: »*Magyarország*«

És most szerencse föl! Isten velünk!!

Éljen a haza!

Bod Károly,
tanár.

Irodalom.

A szászvárosi ev. ref. Kun kollegium története.

Irta: *Dósa Dénes* ev. ref. kolleg. tanár.

Magyar protestantizmusunk s ezzel és ebben egész magyarságunk nagyfontosságú védőbástyájának, a két idegen nemzetiség árjában zajtalanul, de hathatósan munkálkodó szászvárosi kollegium történetét, Dósa Dénes professornak egy negyed század óta ez iskolához fűzött lelke melegével, szeretetével megirt könyvét, örömmel fogadja nemcsak az, kit közvetlen érdek fűz ez alma materhez, hanem azok is mind, kiket érdekel a magyar protestantizmus, — az erdélyi kálvinizmus minden szervének élete, jelene és — melynek alapján egyedül érthető meg a jelen: múltja; és örömmel fogadja a művelődés történetének minden buvárlója, mert egy adatot nyer belőle, egy kezdettől fogva szerény, de nemes öntudattal küzdő intézménynek a történeti háttérből kidomborodó élettörténetét. Igaz, nagy átalakulásokat nem szültek története fordulópontjai, bélyegét nem nyomta rá nagy korszakokra; változásai csak az érte élők lelkében keltettek — és hányszor keltettek! változatos érzéseket, de czélt mindig egyet látott maga előtt: a kötelesség fényes arcát, szolgálni vallást, protestantizmust, felvilágosodást, hazát, emberséget, szolgálni nemes versenyben nemes társaival, Isten által rendelt erővel, elsősben egy kicsiny körben, aztán mind tágasabb mezőn, szolgálni ma is társaiénál alább nem álló erőivel, méltósággal, sikerrel. Futásáról beszéljen az a néhány adat, melyek körül kifejeződik történetének zöme; a váz, melyet élő tartalommal, változatos gazdag tartalommal, reménységgel, munkával, küzdelemmel, csüggedéssel, újjászületéssel a mindeneket éltető erő töltött be.

Abba a korba vezet vissza az első kis csira keresése, mikor a reformatió igazságainak nálunk elhintett magvaiból egymásután áltak elő a felvilágosodás tűzhelyei, — ez talán épen a Károli Sebestyén munkáságának gyümölcse, 1550. 70 között. A kis schola orthodoxa az egyház gondozása alatt, tanítóul a két pappal, csirája a mai iskolának. Két század lefolyásán keresztül tartotta az egyház védőszárnyai alatt, alakítva a kor módosító kíváncsiakhoz, úgy, hogy berendezése, tanterve az e korbéli iskolákétól csak az általános terv kevésbé pontos kivitelében különbözhetett, abban, mire szegénysége kényszerítette, még akkor is rásulyosodó szegénysége, mikor Hunyadmegye lelkes fiai bőkezűen vitték áldozataikat a nagyrabecsült oltár köré. De legalább az alap, melyre munkájában támaszkodhassék, meg volt vetve. — Még mélyebbre ássa ezt az alapot a protestantizmusunk történetében is új időket jelző korba, 1799-be eső s az iskola történetének második korszakát megnyitó esemény, mely az egyházi főtanács gondozása alá juttatta az iskolát, mely most már minden ízében üdvös átalakulást mutat fel. Mindenekelőtt autonóm eljáróságot nyer, az iskola ügyeit hatalmasabban kormányzót, mint eddig; gondnokai, tanári-kara, mind több és képzetebb. mert mind jobban honorált tanára emelik szellemi színvonalát, anyagi alapjait pedig újra Hunyadmegye áldozatkész nemessége, a Thorockyak, Budák, Bánfiyak, Kunok, Zudorok és egész hosszú sora ma is élő családoknak, biztosítja mind teljesebben; fájdalom, csak mégsem épen annyira, hogy jövőjétől ne kelljen remegnie, jelene megbirja terveit. Pedig tervei nem egyszer felülemelkedtek munka körén s felül erőin is: középiskolául akarta magát viselni, akkor is, midőn tanerőkül is saját felsőbb osztályos növendékeit kellett alkalmaznia, ebben a korszakában s még a következőben is, e század 40-es éveiben is. Új és új adakozások, gyűjtések biztosítgatják a még mindig nem elég szilárd alapot s erősítik annyira, hogy a Lészay Dániel főgondnok nevéhez fűződő átalakításokat az iskola megbirhatja: 1847-ben, a szász atyafiakkal való némi huzavona után a régi, Apaffy korában épült iskola épület helyébe újat, a mainak is alapját teszik le.

Ám az új, diszes épület sokkal előbb szolgált komor hadfiak lovainak hajlékul, mint tudománySZOMJAS ifju seregnek édes otthonul. Kinek is? A szászvárosi iskola ifjusága is kivette részét Piskinél, másutt is. 48 nem a csendes tanulmányozás ideje volt. — Lassanként visszaszállingóztak. Szinte az volt már: hová. A szászvárosi szász tanács csudálatos nagy jó akarattal próbálta rábizonyítani a kálvinista községre, hogy iskoláját nem akarja, mert nem tudja fenntartani. Sőt a pénztári zavarok daczára is, melyek a legrosszabb időben álltak elő, fenntartotta, a supremum consistorium teljes tetszésével tartotta fenn az egyház iskoláját, igaz, szegényes alakban. Nem volt teljes középiskola, rendszere se tehetette azzá, népessége se, épen nem most, mikor anyagi ügyei súlyedése a szellemiekét is maga után vont; épen oly kevésbé segített az akkori igazgatónak, Molnár professornak az a terve, hogy az iskolát real-gimnáziummá alakítsa át.

1858-ban Szabó György, addig enyedi tanár kezébe teszi le a supr. consist. az iskola nehéz ügyeit,

sorsát. Nagy áron, személyes nyugalma, békéje, jólléte árán sikerült a pénzügyi zavarokat rendbeszedni, tisztázni, emberfeletti munkában — hála az égnek, hogy kettejük vállára osztotta fel azt: ez a másik, az első, a nagyok közt a legnagyobb férfiú. kinek élete innentől az iskoláéval forrott össze: *gróf Kun Kocsárd*. Szava, példája, tisztelete, lelkesítő ereje újra és újra maga köré gyűjti a régieket és újakat, Hunyad fiait; abból a négy szegényes, elemi osztályból, a hová süllyedt az egykor virágzó, dicsőségvágyó iskola, 1859 – 60-ban már négy osztályúvá felnövő gimnázium lesz, nemcsak: Szabó György tanár buzgólkodására, Kun Kocsárd áldozatkészségére újra két osztály (1863/4) aztán még kettő áll fel, s 1866—70-ig érettségi vizsgát tehet a szászvárosi diák.

A rohamos ujjászületéshez nem volt képes méltó maradni a továbbfutás. Szabó professor 1870-ben bekövetkezett halála után, a különben is kicsiny tanárikar megcsonkulásával a két felsőosztály megszűnik, megfogy a hatalmas, 65-ben épült új kollegiumi épület népessége, a mi megmarad, hiányos nevelésben részesül. A gondviselés, mely megóvta az új alma-matert szentségtelen kezek gonosz boszujától, hogy felavatása napján el ne hamvadjon disztelenül, most még tovább küldte próbáit az iskolára: csonkán, még szomorubb: éltető ereje gyors emésztésével folytatta munkáját Nemsokáig. Már 1869-ben ott volt Dósa tanár, 70-ben már egyedül, nemsokára társakat kap, — ifju lélek, nemes küzdés, szent munka mentik meg az iskola erejét, jellemét és az emelkedni kezdő szárnyaknak fel-séges lendületet ad egy felséges tett, hogy nyíljék vele új korszak, ha valahol, itt nem üres szó: koronája gróf Kun Kocsárd cselekedeteinek, 1873. febr. 10-én tett 50 ezer forintos alapítványa. Az ősz főur mindkét célját elérte: az öregkor gyérülő örömei helyett magasságos békét nyert lelkének — és az Úr még többel koronázta: munkájában való hosszas gyönyörködhetéssel, — és, emberileg szólva, örökkévaló időkre biztosította iskolája — most már nevéből elnevezett iskolája — jövőjét.

Még nem. Még egyszer tétetett próbára most már megacélozott ereje: az 1883-ik oktatásügyi törvény kíváncsiak magasabbak voltak, mintsem számoltak volna rá. Rendes tanárai számát maga erején ki nem egészíthet. Vajjon bűn volt-e hát államsegélyhez fordulni? Ha bűn volna, biztosítani a nem tudott jövőt. Másfél évtizedes multja ez egyezés után, a kitűzött eszménynek legtökéletesebb nyilvánulásáról tesz bizonyosságot. Innen kezdve, története rövid: anyagi-szellemi gyarapodás, új élet, új erő, csak egy a régi: a cél.

Ebben a keretben szolgálta a szászvárosi iskola ezt a nagy célt. Mdst modern berendezésének, kényelmes felszerelésének minden eszközével, nemes munkában, napról-napra szélesbedő körben, épen úgy, mint fagygyugyertyák homályos fénye mellett tanuló ifjuságával. Kötelességei mellé csak egy új járult: őrizni szellemében, hírnevében, oktatásaiban, őrizni mindörökre gróf Kun Kocsárd emlékezetét.

Tankó Béla,
IV. th.

Különfélék rovata.

Főtiszt Szász Domokos püspök az egyetemes konvent ma kezdődő üléseiben való részvétel végett Budapestre utazott.

Kegyelettel emlékezünk meg Kolozsvár Lajos haláláról, ki atyja volt a Kolozsvár-családnak, mely egyes tagjai által egyházi életünkben nevezetes tényező volt s ma is az. Az elhunyt agg férfiú itt Kolozsvártt fiának, Dr. Kolozsvár Sándornak házában élte le szép, hosszú életének végnapjait, pihenve, emlékezve és gyönyörködve családjának virágzásában. Itt közöljük a szomorú jelentést. »Alólirottak szomorúan tudatják, hogy forrón szeretett édes atyjuk, illetőleg nagyatyjuk és dédapjuk, *Kolozsvári Kolosváry Lajos*, földbirtokos, 1848-iki magyar nemzetőr és volt megyebizottsági tag, folyó 1898. márczius hava 17-én éjjel fél egy órakor, élete 86-ik és özvegsége 18-ik évében egy heti súlyos szenvedés után elhunyt. Teme-tése a májális-utczai 1. sz. a. lakásáról f. év márczius hó 19-én d. u. 3 órakor, az ev. ref. szertartás szerint a háznál tartandó rövid ima után fog a helybeli köztemetőben megtörténni. Emléke legyen áldott! Kolozsvár, 1898. márczius hó 17. Gyermekei: Dr. Kolosváry Sándor egyet. tanár, ennek felesége és gyermekei: Ilona, Dr. Csató Kálmánné, Margit, dr. Borcsa Mihályné, Sándorka és Misike fiaikkal együtt; Bálint kir. törvényszéki aljegyző és Sándor orvosnövendék; Kolosváry Antal, ev. ref. lelkész és felesége; Kolosváry Domokos földbirtokos, ennek felesége és gyermekei: Jolán, Babos Miklósné leányával, Erzsí férjével és fiával és Róza; ifj. Kolosváry Lajos földbirtokos és ennek felesége; Kolosváry Juliánna, férje Tiboldi Dénes; néhai Kolosváry Albert apátlan és anyátlan árvái: Eliz, Anna, Olga, Ágnes és Irma.

Szólósi István, nyugalmazott jeddi ref. lelkész márczius 7-én hunyt el Marosvásárhelyt. Ifju korában honvéd, majd lelkes predikátor volt s annak idején tollalával is szolgálta az egyházi ügyeket. Nyugalmaztatása után Marosvásárhelyt lakott, hol polgártársai nagy szeretettel környezték a mindvégig lelkes öreget. Legyen az elköltözöttek nyugalma zavartalan semlékük áldott.

A hódmezővásárhelyi ref. egyház, mint a »Debr. Prot. L.« írja, »a keresztelési és esketési stó-lákat négy lelkésze részére 400—400, összesen 1600 forinttal megváltotta.«

A kolozsvári ev. ref. theol fakultás ifjusági önképzőköre az ének és zenekar közreműködésével 1898 márczius 24-én az intézet disztermében estélyt rendez. Kezdeté este 6 órakor, adományokat az önképzőkör, saját pénztára javára köszönettel fogad. Műsor: 1. »Faust Ábránd« Gounodtól; előadja: az ifj. zenekar. 2. Részlet — dialog — Árpád ébredéséből. Előadják: Székely János t. j. és Farkas Károly theol. 3. Magyar rhapsodia Hausertől. Hegedűn játsza Rácz Dezső t. j. 4. »Küdképek«, irta és felolvassa Kunfi Zsigmond t. j. 5. Népdal-egyveleg Borsay S -tól, énekli az ifj. dalkar. 6. »Deák szerelem« De Amicistől. Szavalja Nagy Elemér t. j. 7. Toborzó-induló. Előadja az ifj. zenekar.

Lapunknak következő szíves értesítés küldett be: A lelei ev. ref. egyház ürességben levő papi állomására e hó 13-án tartott közgyűlésében meghívta nagy lelkesedéssel s ritka szép egyetértéssel *Berde Sándor*, vérvölgyi lelkész aat. — A vérvölgyi ev. ref. egyház e hó 13-án tartott közgyűlésében az üresedésben levő kántor-tanítói állomására az összes beadott szavazatokkal megválasztotta *Pap Sámuel*, ballai kántor-tanító aát.

A dunántúli egyházkerületnek Pápán f. hó 17-én tartott közgyűlésében Tisza Kálmán főgondnok a lelkészi fizetések kiegészítéséről szóló törvényjavaslat alkalmából fölterjesztést indítványoz az egyetemes konventhez, hogy a konvent a *papi díjlevelek revisiója* tekintetében az egész magyar ref. egyházra kiterjedőleg

kellő lépéseket s intézkedéseket tegyen. Ez indítvány teljes megvalósítása esetében s illetőleg egy helyesen kivitt díjlevél-revisió után a törvényjavaslattal szemben főnnálló aggodalmaink lényegesen csökkenni fognának.

A kiadóhivatal izenete.

Ezennel fölkerjük az illetőket, hogy lapunk előfizetési árát f. márczius hóban mulhatatlanul beküldeni sziveskedjenek. Kérjük meggondolni a következő dolgot: a 3. és 4. oszt. egyházközségek — nálunk pedig a nagy többség ebbe a kategóriába tartozik — 5 frtot. fizetnek, akadnak 3 forintosok is, továbbá 250 frtnyi összegben szegény egyházaknak egész ingyen küldjük a lapot. Az így szabályozott előfizetések mellett kérjük még elgondolni a lap kiállításának költséges voltát. Aztán itt ez a rengeteg hátralék. Ismételten kérjük az illetőket, hogy az előfizetést e hóban beküldeni sziveskedjenek. Azoktól pedig, kik illőbbnek itélik tartozásaikat nem önkéntesen, szabadon, de parancs és kényszerítés után róni le, azoktól márciuson tul tartozásaikat nem mi fogjuk bekérni.

Hivatalos rész.

883—1898, PÁLYÁZAT TANÁRI ÁLLÁSRA.

A szászvárosi ev. ref. Kún-kollegium államilag segésegélyezett *főgymnasiumában* ürességben levő rendes *rajztanári* tanszékre pályázat hirdettetik.

A megválasztott rendes tanár javadalma évi 1200 frt törzsfizetés havi előleges részletekben és természetben szállás vagy évi 250 frt szálláspénz negyedévi előleges részletekben, továbbá 100—100 frt ötödéves korpóllék öt izben. Megjegyeztetik, hogy a szálláspénz 1900-on kezdve az ezen czélra szolgáló külön alapból 300 frtra emelkedik, ezenkívül a törzsfizetés is az épen ellátás alatt álló államsegély-szerződés határozmányai értelmében a senioratus rendjén 1400 és 1600 frtra fog emelkedni.

Ezen állás elnyeréséért a szabályszerűen képesített pályázók kellően felszerelt — eddigi működésüket igazoló okmányokkal ellátott — folyamodványukat a nevezett kollegium előljáráshoz f. évi ápr. hó 30-ig nyujtsák be. A választás a f. évi egyházkerületi közgyűlésen fog történni s a megválasztott állomását 1898. szeptember 1-én köteles elfoglalni.

A megválasztott rendes tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogos és kötelezett tagja.

Csak ev. ref. vallásu egyének pályázhatnak.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgatótanácsától, Kolozsvártt, 1898. évi márczius hó 10-én.

Parádi Kálmán,

Szász Domokos,

tanügyi előadó.

ev. ref. püspök, mint elnök.

102—1898.

PÁLYÁZAT HELYETTES TANÁRI TANSZÉKRE.

A nagyenyedi Bethlen-Kollégium Előljáráshága a főgimnáziumánál rendszeresített vallástanári rendes tanszéknek helyettes tanárral való betöltésére pályázatot hirdet

Pályázhatnak a 33 1897 konventi jegyzőkönyvi sz. a. körülírt képesítésszélgel rendelkező lelkészek és lelkészjelöltek. Középiskolai tanári oklevéllel bírók, vagy a kiknek az oklevél megszerzéséhez vizsgálataik folyamatban vannak előnyben részesülnek.

A tanszék javadalma évi 800 frt és 200 frt szálláspénz.

A tanszék f. év szept. hó 1-én foglalandó el.

A megválasztandó helyettes tanár kötelessége a gimn. összes osztályaiban a vallásoktatás, az iskolai istentisztelet vezetése, a konfirmálandó és legatióba menő ifjak előkészítése.

A pályázók végzett tanulmányaikra, képesíttségükre, esetleges vall. tanári szolgálatukra vonatkozó okmányaikat kérésük kíséretében a nagyenyedi ev. ref. Bethlen-Kollegium Előljáráshágához f. évi május 31-ig nyujtsák be.

Nagy-Enyeden, 1898. márcz. 8-án.

Zeyk Dániel, s. k.

Székely Ödön, s. k.

főgondnok.

előlj. jegyző.

1021—1898. KÖRLEVÉL.
*Valamennyi erd. ev. ref. iskolaszék nt. lelkész-
elnökének és valamennyi ev. ref. t. néptanítónak.*

A közoktat. m. kir. miniszterium a földművelésügyi m. kir. miniszter úrral egyetértőleg 1894 évi október hó 23-án 2051. eln. szám alatt kelt rendelettel az 1894 évi XII. törvénycikk 45. §-a értelmében a községi faiskolakezelők részére szóló utasítást adott ki, melynek II. része a tanköteles gyermekeknek a fatenyésztésben való gyakorlati oktatására szolgáló tantervét is tartalmazta s ezt annak idején a közigazgatási bizottságokkal a szokásos módon való közhírré tétel és szigorú foganatosítás végett közölte, a kir. tanfelügyelőket pedig utasította, hogy a fatenyésztésnek a népiskolákban e rendelet értelmében leendő oktatására felügyeljenek.

Minthogy ez az utasítás annak idején egyházi hatóságunkkal nem közöltetett, szükségesnek tartotta a közoktatásügy jelenlegi minisztere, hogy ez az utasítás egyházi hatóságunknak utólag oly kérelemmel küldessék meg, hogy azt közhírré téve, **összes** felekezeti tanítóinkat annak pontos betartására kötelezzük.

Mihezképest közöljük a nevezett utasítást ev. ref. iskolaszékeink nt. lelkészelnökeivel és összes ref. tanítóinkkal, a mint következik. (Lásd a mell. utasítást.)

Kolozsvárt, 1898. márczius hó 10-én.
Parádi Kálmán *dr. Vályi Gábor*
tanügyi előadó. elnökhelyettes.

588— 98. eln. sz. **Utasítás.**

A mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló 1894. évi XII. t. cz. 45. §-ának rendelkezése alapján a községi faiskola kezelők részére és a tanköteles gyermekeknek a fatenyésztésben való gyakorlati oktatására kiadott a m. kir. földművelésügyi miniszterrel egyetértőleg a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1894. évi 2051. eln. sz. rendeletével.

I.

A fatenyésztés nemcsak a népiskola V. és VI. osztályában, hanem folytatólag az ismétlő iskolában is a tanköteles kor befejeztéig elméletileg és gyakorlatilag tanítandó; az V. és VI. osztályokban azonban a fatenyésztés tananyagának már magában is kerek egésznek kell képeznie.

Minthogy a legtöbb faluban a nyári iskolai szünet a törvény által megengedett négy hónapra terjed, úgy az ismétlő iskola, mint a népiskola V. és VI. osztályának tanulói a fatenyésztés gyakorlati oktatásaira a szünet alatt is ünnepnapokon és vasárnaponként kötelesek megjelenni.

Ott, hol a községi faiskola kezelésével nem néptanító van megbízva, vagy ha néptanító van megbízva, de a községben több néptanító van: a községi összes tanköteles gyermekeket a gyakorlati fatenyésztésben — az alábbi tanterv szerint — az köteles oktatni, ki a községi faiskola kezelésével megbízott.

Ha valamelyik község a községi faiskola fentartása alól felmentetett és a községben sem az ottani népiskolának, sem más magánosnak nem volna alkalmas gyümölcsöse vagy faiskolája, a melyben a fatenyésztés gyakorlatilag tanítható lenne, a népiskolában a fatenyésztés elméleti tananyaga mégis tanítandó és a gyakorlati oktatás végett a tanulóknak a legközelebbi községben létező községi vagy népiskolai faiskola megmutatandó.

A tananyag a szerint, a mint egy népiskolában egy, vagy több tanító van, akként osztandó be, hogy a fatenyésztést valamennyi osztályban ugyanazon tanító tanítsa.

A fatenyésztés tanítása, általában minden népiskolában kötelező; olyan városokban és községekben azonban, a melyekben a népesség foglalkozása főleg az iparra és kereskedelemre szorítkozik és a fatenyésztésben való oktatás a községi faiskolák igen nagy távolsága miatt különös nehézségekkel járna: a fatenyésztésben való oktatás alól a községnek indokolt előterjesztése és a kir. tanfelügyelő véleménye alapján. — a felmentést esetről-esetre megadom.

II.

A fatenyésztés tanításának anyaga.

1. A népiskolák V. és VI. osztályában.

Az őszi időszakban: fagyvak gyűjtése és meg-

ismertetése, valamint azoknak előkészítése az elvetésre. Talajelőkészítés (ásás, gereblyezés) ágyak és sorok kijelölése. Magvetés, esetleg más — a községi faiskolában szokásos szaporítási módokat kitanítása (pl. tőosztás, dugványozás).

Egy éves facsemeték felszedése, válogatása, pikirozása, vermelése és kiültetése, azoknak névvel vagy számmal való jelzése, továbbá fagödörásás: a kiültetésre alkalmas fáknek a faiskolákból való felszedése, azoknak ideiglenes elvermelése, vagy kiültetése az állandó helyre. Különféle kötelek alkalmazása. Gyümölcs szedés, gyümölcs értékesítés.

A téli időszakban: Rigolozás, trágyázás. Oltási gyakorlatok fűzfavesszőkön, azon oltási módokatok szerint, a melyek a községi faiskolában használatosak (párosítás, lapozás stb.). Oltások közben, ha ezt a faiskolában rendszeresen alkalmazzák.

Hernyózás, kéregtisztítás a beteg, vagy elődiek által megtámadott fákban, ilyeneknek bemutatása és a baj ellen való védekezési eljárásoknak gyakorlása. Anya-fák trágyázása, öntözése és nyesése.

A tavaszi és nyári időszakban Oltványok kiültetése a faiskolába, oltások helyben. Oltványok tisztogatása, kötelek feloldozása, egy és két éves oltványok metszése

Törzsnevelés. A mag-ápoló- és oltványiskola gondozása a nyár folyamán (kapálás stb.). Szemzések alsó szemre.

2. Az ismétlő iskolákban.

Az elemi népiskola V. és VI. osztálya számára előírt elméleti és gyakorlati anyagnak folytonos ismétlése és tovább gyakorlása mellett ismertetendő a következők: az eperfa tenyésztés, tekintettel a selyemhernyó tenyésztésére. A szőlőművelés, tekintettel az amerikai fajok tenyésztésére.

A faiskolák és a gyümölcsösök berendezése, élősvények készítése. Gazdasági fák ültetése, tekintettel a futóhomok területekre, útakra, hegytetőkre, és azoknak befási társára. A fák betegségeinek gyógyítása, azok ellenségeitől való védekezés. Gyümölcsfajták ismertetése (pomologia).

A gyakorlati tanítás mellett és azzal kapcsolatban, alkalomszerűleg a következő elméleti magyarázatok adandók elő: a fákról általában. A fák külső tagjainak ismertetése. Táplálkozás, növekedés, szaporodás külsőleg észlelhető folyamatai. A fák általános életföltételei. A talaj (a különböző talajnemek és ezeknek megmunkálása, talajművelő eszközök, talajjavítás, trágyázás). A nedvesség, a levegő, a meleg és a világosság szerepe a növények életében teljesen gyakorlati példákon fejtegetve. A csirázás feltételei.

A fák és cserjék leírása a talaj és éghajlat iránt való igényeiknek tenyésztésük módjának és különböző célokra való felhasználásuknak ismertetésével.

a) A kerti gyümölcsfák és cserjéknél.

b) A gazdasági erdei és díszfáknál, valamint cserjéknél.

Ezen tantervben felsorolt elméleti anyag tanítható ugyan a természettudományi és gazdaságtani oktatás keretében is az erre kiszabott órákban, de sokkal célszerűbb azoknak a gyakorlat alkalmával és azzal párhuzamban való tanítása, minthogy e téren az elmélet elválaszthatlan a gyakorlattól; az elméleti részek tehát nem képeznek az iskolában önállóan tanítandó külön fejezeteket.

Úgy az elméleti, mint a gyakorlati ismeretanyag folytonosan ismétlendő, egyrészt azért, hogy az ismeretek a tanulók emlékezetébe jól bevésszódjenek, másrészt azért, hogy a tanulók a munkát a szokás által megkedveljék és kezűgyességük fejlődjék.

Budapest, 1894. évi október hó.

382—1898. FELHÍVÁS.

Felhivom tiszt. paptársaimat, sziveskedjenek utasítani egyházközségükben lakó azon papi és tanítói özvegyeket, árvákat, kik az udvarhelyi egyházmegye gyámintézetétől segílyt nyerni jogosultak, hogy életben létük és özvegy-ségi bizonyítványaikat ez évi ápr. 15-ig adják be tiszt. Bedő András afiához Bikafalvára (u. p. Sz.-Udvarhely). Az elkésve érkező folyamodványok nem vétetnek figyelembe. Kecsetben, 1898. márczius 17-én.

Menyhárt András,
ev. ref. esperes.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendő, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt
félévre 3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Bölcs határozat.

A magyarországi evang. reform. anyaszent-egyház egyetemes konventjének, a magyar királyi kormánynak a nem-katholikus lelkészek fizetésének kiegészítéséről a törvényhozás elé terjesztett s már ismeretes javaslatával szemben elfoglalt álláspontjáról van szó.

Egyetemes egyházunk legfőbb kormányzó testületének évenként tartott üléseit megérdemlett figyelemmel kíséri mindig nemcsak az egyházi sajtó, hanem a világi, politikai is. Mert hiszen, nincs józan gondolkozású ember, annál kevésbé politikus, ki ne érezné fontosságát a köz- és állami életre nézve annak, hogy egy ily tekintélyes s az állami élettel megszámlálhatatlan szállal összekapcsolt tőzsgyökeres magyar egyháznak hogy folynak dolgai, hogyan fogja fel feladatát, mi célok vezetik, mi lelkesíti, mi bénítja, minő eszközei vannak, s hogyan használja azokat, stb. stb.

A napokban lefolyt üléseit még fokozottabb érdeklődés kísérte. Most, a midőn a fennebb említett nagyfontosságú kérdésben kellett nyilatkoznia, midőn érezte mindenki, hogy egyetemes egyházunk nevében mondatik ki a szó: nemcsak sok száz, nyomorral küzdő parokhián várták visszafojtott lélekzettel a döntő szót, hanem érthető kíváncsisággal lesték azt a politikai pártok s maga a kormány is. És ez egészen természetes is.

Hogy a parokhiákon miért? — azt felesleges magyarázni. Nyomoruságaink eléggé ismeretesek ország-világ előtt. A politikai pártok különös érdeklődésének okait sem kell különösebben fejtegetni. Azt hiszem, nem sértjük meg egyiket sem, ha kijelentjük, hogy az irántunk való ér-

deklődésükben — különösen tekintetbe véve azokat a tanácsokat, melyekkel siettek segítségünkre jöni, s a melyek csodálatosképpen sokszor homlokegyenest ellenkezők voltak — fölfedezni véltük a saját maguk iránti érdeklődés hol gyengébb, hol erősebb vonásait is. — A kormány érdeklődését pedig eléggé érthetővé teszi az, hogy a javasolt törvény — elismerjük — nemes intentiójának megvalósíthatása nemcsak attól függ, hogy a törvényhozás hivatott faktorai elfogadják-e?, — hanem attól is, hogy a rá nem kényszeríthető, de felajánlott és biztosított kiegészítést a kontemplált módon és föltételek mellett igénybe fogják-e venni az érdekelt felekezetek?

Az ágostai evangélikus egyház egyetemének magatartása e tekintetben, — a mint tudjuk — nem volt valami biztató. Ha már most a református egyház is olyan álláspontot foglalt volna el a javaslattal szemben annak törvénynyé való emelése nagyon problematikus lett volna. Egy új »lex Szaparyana« alkotása bizonyára nem nagyon csábította volna a törvényhozást; s az is igaz, hogy a mostani javaslat, mint törvény, kevés lelkesítő mozzanatot foglal magában a nem-magyarajku felekezetekre való alkalmazás tekintetében.

S hozzá egy olyan javaslatról van szó, a melyről összes egyházi lapjaink és testületeink s közvéleményünk visszhangjaként maga konventünk világi elnöke, Tisza Kálmán is *minden korlátozás nélkül, leplezetlenül* kijelentette, hogy »*a kongrua-javaslat autonomiánkat ugyan nem sérti, de nem segít az egyházak helyzetén.*«

Mi volt mit tenni ily körülmények között? A javaslat az eddigi állapotokkal szemben ha-

Erőss Lajos, püspökladányi ref. lelkész, az érdeemes egyházi író s a »Debr. Prot. Lap« egyik szerkesztője tett látogatást a napokban Kolozsvárrt. Ideutazását, a barátságos jellegen kívül, tudományos érdekönek is tarthatjuk, tudván, hogy Kalvin institutiója magyar fordításának, melyet Nagy Károly theol. tanár végzett, egyik revisora éppen Erőss Lajos.

»**Az állam, ez esztelenül kigondolt valami**« olvassuk a gyulafehérvári püspöki lapban. Tehát az állami lét: esztelenség. Meg kell hát szüntetni a magyar államiséget! Az ilyen beszédet ne tartsuk csak alsóbb fajtájú komikumnak, de jegyezzük föl magunknak komolyan is. Különben csöppet sem csodálkozunk. Ilyen ez a — nem mondjuk: *magyar* katholicismus, — de ilyen ez a római — tridenti — gyulafehérvári katholicismus.

Elszámolás

Dr. Kovács Ödön síremlékére befolyt adományokról.

Annak idején: 1895 májusában b. e. Dr. Kovács Ödön korán bekövetkezett elhalálózása alkalmával, a nagyenyedi egyházmegye szélesebb körben indított gyűjtést a néhainak síremlékére. Az adományok Nt. Szilágyi Farkas nagyenyedi lelkészhez küldettek, ki az erre vonatkozó Gyűjtőíveket azon felszólítással adta át nekem e hó elején, hogy a befolyt adományokat nyilvánosan nyugtázzam. Mielőtt ezt hálás érzéssel tenném, megjegyzem, hogy az összesen befolyt adományokból 26 frt 65 krt a felhívásokra és koszorura adott ki. Késpénzben az enyedi takarékpénztárban elhelyezve 1897 év végén 483 frt 83 kr (Négyszáznyolczvanhárom frt 83 kr) betét van kamatokkal együtt, mely összegnek betéti könyvét Nt. Szilágyi Farkas úr őrzi.

Az adakozók itt következnek:

1. sz. íven: 1895 június 14-én N-Enyeden tartott egyházmegyei közgyűlésen adakoztak: Sándor János 1 frt. Ujvári István 1 frt. Barabás József 50 kr. Jancsó Lajos 50 kr. Fűzi Sándor 1 frt. Szilágyi Farkas 1 frt. Málnási Károly 50 kr. Vásárhelyi László 50 kr. Br. Kemény Endre 2 frt. Mészáros István 1 frt. Bertalan József 50 kr. Ferencz Samu 50 kr. Derzsi Lőrincz 50 kr. Bartha Lajos 1 frt. Hegedüs Lajos 50 kr. Veres Károly 50 kr. Kovács József 50 kr. Mélt. Zeyk Dániel 5 frt, Tóth Miklós 1 frt. Csathó János 2 frt. Gáspár János 2 frt. Szécsi Ferencz 1 frt Gr. Bethlen Bálint 10 frt. Gr. Teleki László 10 frt. Gr. Teleki Adám 10 frt. Dr. Bikfalvi Károly 1 frt. Összesen 55 frt.
2. sz. íven: Nagy-Enyed városa 100 frt.
3. sz. íven: Mező Lajos 1 frt.
4. sz. íven: Molnár Albert 2 frt
5. sz. íven: Görgényi ref. egyházmegye 15 frt.
6. sz. íven: Magyarói ref. egyházmegye 1 frt.
7. sz. íven: Lénárt József 2 frt
8. sz. íven: Görgényi házassági törvényszék 2 frt.
9. sz. íven: Bartha Antal 1 frt 04 kr. Adler Sándor 1 frt. Gödri János 60 kr. Benkő Zsigmond 50 kr. Szabó Gyula 20 kr. Összesen 3 frt 34 kr.
14. sz. íven: Valler József 2 frt.
15. sz. íven: Sándor János 2 frt.
16. sz. íven: Gróf Kun Géza 20 frt.
17. sz. íven: Felvinczről Balog Elek 50 kr. Magyarai Efraim 40 kr. Mátyás György 50 kr. Takács Ferencz 10 kr. Szacsvai Zsigmond 30 kr. Ozsváth János 10 kr. Szilágyi Sándor 10 kr. Farkas György 10 kr. Összesen 2 frt 10 kr.
18. sz. íven: Zajzon János 1 frt.
19. sz. íven: Tarsoly Gábor 2 frt.
20. sz. íven: Kovács János 1 frt. Kovács Sándor 1 frt. Molnár Miklós 1 frt. Összesen 3 frt.
21. sz. íven: Id. Muzsnai Pál 50 kr. Gáspár József 50 kr. Kovács Sándor 10 kr. Zöld János 10 kr. N. N. 10 kr. András Lajos 25 kr. Farkas Dániel 10 kr. Bartha Sándor 10 kr. Temetkezési egylet 5 frt. Összesen 6 frt 75 kr.

22. sz. íven: Tunyogi János 50 kr. Csiszár Lajos 1 frt. Halász József 10 kr. Összesen 1 frt 60 kr.
- Puskás Lajos 23. sz. íven 12 egyén 1 frt 80 kr.
24. sz. íven: Csekme Ferencz 1 frt.
25. sz. íven: Lengyel István 1 frt.
26. sz. íven: Sándor József 1 frt 50 kr. Gr. Bethlen Gábor 3 frt. Gr. Kornis Viktor 1 frt. Gr. Béli Ákos 1 frt. Szekula Ákos 1 frt. Gr. Bethlen Bálint 1 frt. Dr. Sárkány Lajos 1 frt. Merza Lajos 1 frt. Összesen 10 frt 50 kr.

(Vége következik.)

Jancsó Lajos,
egyhm. főjegyző.

Szerkesztői üzenet.

V. A versében rejlő nemes érzületről csakis nagy dicsérettel szólhatunk, habár e nemes érzést nem tudta most igazi költeménynyé varázsolni át. Nem is szükség az emelkedett lelkiállapotot mindig versbe önteni, de öntse bele a szép pályába, munkakörbe, a melyen Ön, mint tanító működik s a dicsőség, a koszorú így sem fog elmaradni. Különben is igen ritka eset az, mikor mi versbe foglalt imában zavartalan örömet találunk.

B. M. Az ügyet, mely különben is kíváncs módon oldatott meg, mi nem bolgattjuk föl. Arra pedig, a mire minket levele kér, Ön is be fogja látni, mi nem vállalkozunk.

F. J. Köszönjük.

Hivatalos rész.

935—1898.

KÖRRENDELET.

Valamennyi egyházközség tt. presbyteriumának.

»Utasításunk« nem intézkedvén az iránt, hogy oly esetben, a midőn a 201. §. szerint a pap halálától a kegyjavadalmi év kezdetéig járó javadalom az elhalt pap hagyatékának tekintendő, ezen időközben az egyházba való beszolgálás költségét ki legyen köteles hordozni: ennél fogva felmerült kérdés alkalmából jövőben követendő egyöntetű eljárás és mihez tartás végett utasítjuk tt. Czímet, hogy a jelzett esetben az egyházközségbe való beszolgálással és adminisztrációval felmerülő költségeket és kiadásokat az elhalt pap özvegye s illetve a hagyatéki örökösök kötelesek hordozni.

Az erd. ev. ref. egyházkerület igazgatóságának, Kolozsvárrt, 1898. márczius hó 16-án tartott üléséből.

Dr. Kádár János,
s. titkár.

Dr. Vályi Gábor.
elnökhelyettes.

102—1898.

PÁLYÁZAT HELYETTES TANÁRI TANSZÉKRE.

A nagyenyedi Bethlen-Kollegium Elöljárósága a főgimnáziumánál rendszeresített vallástanári rendes tanszéknek helyettes tanárral való betöltésére pályázatot hirdet

Pályáthatnak a 33 1897 konventi jegyzőkönyvi sz. a. körülírt képesítettséggel rendelkező lelkészek és lelkészjelöltek. Középiskolai tanári oklevéllel bírók, vagy a kiknek az oklevél megszerzéséhez vizsgálataik folyamatban vannak előnyben részesülnek.

A tanszék javadalma évi 800 frt és 200 frt szálláspénz.

A tanszék f. év szept. hó 1-én foglalandó el.

A megválasztandó helyettes tanár kötelessége a gimn. összes osztályaiban a vallásoktatás, az iskolai istentisztelet vezetése, a konfirmálandó és legatióba menő ifjak előkészítése.

A pályázók végzett tanulmányaikra, képesíttségükre, esetleges vall. tanári szolgálatukra vonatkozó okmányaikat kérésük kíséretében a nagyenyedi ev. ref. Bethlen-Kollegium Elöljáróságához f. évi május 31-ig nyújták be.

Nagy-Enyeden, 1898. márcz. 8-án.

Zeyk Dániel, s. k.
főgondnok.

Székely Ödön, s. k.
előbíró.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendő, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt
félévre 3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Husvét.

A mi Urunk Jézus Krisztusnak
Istene, a dicsőségnek amaz Atyja,
adja néktek a bölcseségnek és je-
lentésnek Lelkét az ő ismeretében!

Meghirdettetett a szabadságnak esztendeje e föld minden lakosainak. A Kárpátok hóval takart, égbe nyúló, magas bérceitől le az Adriának hullámzó habjaiig egy nagy ünneplő sereggé lett e honnak népe s ott csoportosul ama szent oltár körül, melyre a hazának drága neve van fölvésve és száll az ének: »Isten, áldd meg a magyart!«, szárnyal az imádság: »És te Isten, magyarok nagy Istene, légy népeddel, hű népeddel, légy vele!« Zeng az örömrivalgó kürt, hogy hirdesse, hogy ez előtt fél-száz esztendővel hozott ki bennünket az Ur erős kézzel és felemelt karral a szolgaságnak házából és adott nekünk szabadságot e földön, szabad alkotmányos életet ez országban, egyenlőséget a törvény előtt és testvériséget az egymás terheinek hordozásában, a szent jogok és kötelességek teljesítésében. Ötven esztendeje annak, hogy törvénybe iktattattak azok a fel-séges gondolatok, a nemzetnek azok a nagy követelései, a melyeket éppen evangelium sze-rint reformált anyaszentegyházunk írt eleitől fogva a maga zászlójára és a melyeknek meg-valósításáért harczolták meg dicsőséges har-czaikat Bocskai, Bethlen, Rákóczy s szen-vedték el a gályarabságot és vértanúságot egyházunk legjobbjai. Több, mint háromszáz esztendő vérzivatarja után tudtak csak győzni és törvényes szentesítést nyerni a szabadság ez eszméi; de végre is diadalmasan keltek ki abból a sírból, a melybe már-már végképen

eltemettetni látszottak. Az Isten nem engedi, hogy azok az emberi örök jogok, a melyeket ő oltott a lelkekbe, sírboltba zárassanak be és bármilyen nehéz követ gördítsenek is a sír szá-jára, ő elküldi az ő angyalait, hogy emeljék le azt róla, hadd támadjanak fel az eltemetett eszmék és szellem alakban, győzhetetlenül hadd járjanak szét a világban s nyomaikon hadd fakadjon új élet, föltámadás.

De mikor a nemzeti újjáalakulás nagy örömnépét üljük, akkor kétszeres buzgóság-gal és lángolóbb szeretettel kell megemlékez-nünk arról a szabadságról, a melylyel bennün-ket a Krisztus megszabadított a bűnnek halá-lából és a koporsónak fulánkjától, hogy a mely életet ezután élünk, azt az Istennek éljük úgy, mint az Istennek munkatársai, az ő örökösei és a Krisztusnak örökös társai. A földi tör-vények nekünk e földre nézve biztosítanak ugyan polgárjogot; de a mennyei polgárságra csak a megfeszített és feltámadott Krisztus adhat nekünk bemenetelt. A Kiszttus adja a fiúságnak lelkét nem félelemre és szolgaságra, hanem örömré, békességre, szeretetre és sza-badságra. A feltámadott Krisztus által lett bi-zonyossá, hogy a mi reménységünk nemcsak e világhoz van kötve, hanem minket halhatat-lanságra és örökéletre hívott el a mi mennyei Atyánk, úgy, hogy e földnek minden dicsősége ingyen sem hasonlítható ahoz a dicsőséghez, a melyet a Fiú készített az őtet szeretőknek. És e földön is igazán szabad polgár csak az, a ki a világosságra hozott halhatatlanság és örökélet által a menny polgárának tudja magát és azért az örök koronáért fut, a melyet az Is-ten eltett az ő gyermekei számára.

E husvét ünnepén felemelkedett érzésekkel

hirdethetjük nemzeti és politikai életünk szabadságának jubileumát; magunkat pedig diadalmasan vigasztalhatjuk azzal, hogy »nincsen halál, nem szól enyészet a sir hideg göröngyiről; csak por, mit porrá lenni késztet, csak az alak, mit széttöröl«! mert győzedelmet vett a »Juda oroszlánja«, a »Dávidnak ama gyökere«! »Az Istennek legyen hála, a ki adott nekünk diadalmat a mi Urunk Jézus Krisztus által«!

A husvétii győzedelmet hadd hirdesse a gyülekezetnek — — aa., ev. ref. theol. fakultásunk ifjú növendéke s vigye meg a hiveknek a mi atyafi üdvözlötünket is, a melylyel kibocsátjuk őt az ígének szólására.

Kolozsvár, 1898. április havában.

A kolozsvári ev. ref. theol. fakultás tanári kara nevében

Kenessey Béla,
igazgató.

A bibliáról általában s különösen, hogy miért és hogyan olvassuk a bibliát.

(Vége.)

Ügyelnünk kell tehát a biblia olvasásánál arra, hogy a *képes* beszédet ne hogy *szó szerinti értelemben* vegyük, mert akkor vagy nem értünk az egészről semmit, vagy pedig vallásos érzésünk fejlesztése helyett, megbotránkozást meritünk a szent iratokból.

3. Olvassuk a bibliát úgy, hogy *mindig annak világos tudata lebegjen szemeink előtt, hogy a szent iratoknak csaknem mindenike bizonyos célból és bizonyos felfogás mellett iratott és már a szerint alakultak ilyenné, vagy olyanná az író keze alatt az események, a mint e célnak és felfogásnak szolgálatába szegődhettek.*

A zsidó nemzet prófétáiról pl. tudjuk egész határozottan, hogy előttük csak az az *egy* cél lebegett, hogy *Izraelt megnyerjék a Jáhvé imádásnak s az egész népet egy Jáhvénak szentelt néppé tegyék.* E célból nemcsak Mózes és a nemzetnek utána következő nagyjai, hanem már Ábrahám, Izsák és Jákob is egyedül csak Jáhvénban hisznek és őt vallják egyedül Izrael istenének, pedig tudjuk, hogy a zsidónép a bábéli fogás előtt nem volt a Jáhvé egyisten hitén, sőt a próféták századokon keresztül, éppen annak tulajdonítanak minden csapást és romlást Izraelen, hogy a választott nép nem akar az ő Jáhvé egyistene hitére térni, hanem mellette más isteneket is imád, szerteszét a magaslatokon.

Azt is tudjuk, hogy a *Jób könyve* azért iratott, hogy megczáfolja azon Izraelben élő hitet, mintha a *kegyes istenfélő ember nem szenvedhetne*; a *Ruth könyve* azért, hogy megczáfolja azon felfogást, mintha *idegen (nem zsidó) asszonyok nem lehetnének hű feleségek s nem szülhetnének olyan kitűnő gyermekeket, kiknek magyából Dávid, a nagy nem-*

zeti király is származott; az *Eszter könyve* pedig azért, hogy a *purim ünnep megülését ajánlja kortársainak.*

A újszövetségi könyvekben, szintén igen sok helyt félreismerhetetlen a cél, mely az eseményeknek ilyen vagy olyan alakot adott. *Jézus élete* eseményeinek a megírásánál mindenik evangelista arra törekszik, hogy *minél kézzelfoghatóbban* mutassa ki, hogy *Jézusban a próféták által megjöendőlt s a Dávid király nemzetségből származó, csodatevő Messiás megjelent*, a honnan semmi sem természetesebb, mint az, hogy ennek a célnak, többé-kevésbé, a történelmet mindenik alárendeli. A Jézus származásáról szóló családfák, a szentlélektől való fogantatás és a szüztől való születés tanai: a csodatettek és a jövendölések mind ezt látszanak bizonyítani. A 4-ik evangelium írója azonban itt is kivétel, mert ő sokkal *többet* és sokkal *nagyobbat* akar bizonyítani, t. i. *Jézusnak teljes és tökéletes istenségét, ki kezdetben vala az Ige, és az az Ige isten vala.*

Nagyon sok példát lehetne felhozni a többi újszövetségi könyvekből is arra nézve, hogy azoknak írói bizonyos célok szolgálatában állanak, azonban mert e kérdésnél ugysis eleget időztünk: itt e helyen ismétlen csak azt jegyzem meg, hogy a bibliai iratok olvasásánál sohase feledjük, hogy azonknak írói *bizonyos célból és bizonyos felfogás mellett* irtak, melyeknek hatása alatt alakult ilyenné, vagy olyanná a történelem. Ha ezt nem feledjük: a legtöbb esetben igen könnyen megtaláljuk a helyes megértés és magyarázat kulcsát.

4. Olvassuk végre a bibliát úgy hogy *legyünk tekintettel arra, hogy az ó-szövetségi könyvekben vannak olyan elbeszélések és történetek is, melyek még abból a korból származtak, a mikor az izraeliták természet imádók voltak s így valásuk természet-imádás volt.*

Egy ilyen történet a többek között a *Sámson mondája*, melyet már gyermekkorunkban ismertünk és szerettünk csaknem mindnyájan. Ennek a mondanak rövid tartalma az, hogy Sámsonnak, a roppant erejű hősnek, minden ereje a hajában van, melyet mi-helyt levág Delila: oda a hősnek minden ereje. Ez a monda ebben az alakjában *képtelenségnek* látszik, mert a hősök ereje itt a földön karjaikban, lábaikban és izmaikban szokott lenni, nem pedig hajukban. De ha tudjuk, hogy az egész monda Izrael életének abból az idejének származik, a mikor a zsidó nép még természetimádó volt s hogy *Sámson* nem egyéb, mint a *nap*, melynek sugarait, mintegy a haját levágja Delila, az éjszaka, s ezzel elveszi annak minden erejét: akkor a monda egész *természetesnek* tűnik fel előttünk, sőt természetesnek fogjuk találni a Birák könyve írójának azon eljárását is, hogy ő elakarván a természet imádásra emlékeztető mondanak minden élet venni, egy csodás, képtelen emberi történetet csinált belőle.

Ilyen a legnagyobb valószínűség szerint az *Ábrahám, Rebeka és Izsákról szóló történet* is, csak-hogy régi alakja ennek is, akkora változáson ment keresztül a monotheista író keze alatt, hogy a természeti erők megszemélyesítőiből valósággal hithősök váltak. Ábrám, a felséges atya, az ég, és Ribka, az anya, a

termékeny föld: szülik Jiszkáchot, a fiut, a kaczagó, a mosolygó napot.

A fentebb előadott *4 főelvet* szüntelen *szemünk előtt tartva*, s egyiket egyik, másikat másik helyen alkalmazva, azt hiszem, hogy még a *legegyszerűbb ember* is könnyen fogja olvashatni és helyesen értelmezni a bibliát s abból nem megbotránkozást merít, mint a kath. egyház állítja, hanem *élvezetes szellemi táplálékot*, erősítésére és fejlesztésére vallásos érzésének, hitének.

Ajánlom lelkésztársaim szíves figyelmébe e cikket, mint a mely, kevés módosítással, — véleményem szerint — előnyösen lenne használható, a biblia olvasása és a biblia magyarázatok hallgatása iránt való érdeklődés felkeltésére

Z. Kiss Sándor,
rettegi ref. lelkész.

Krisztus halála előtt mondott könyörgése.

János evangéliuma a Krisztus iránt érzett tisztelet és szeretet lelkes kifejezője. E tisztelet és szeretet hatalma által adja Krisztusnak ajkaira, a történeti Jézushoz hiven, halála előtt mondott könyörgését, mely főpapi imádság névén ismeretes s mely hű kifejezője a Krisztus engedelmességének és határtalan szeretetének. Ujítsuk fel hát e könyörgést, hogy ébredjen fel bennünk is a szeretet, mely szeretet által szóltak Krisztus ajkai. Nevelje ez is a Krisztus iránt való szeretetünket és tiszteletünket.

János ev. 17. Luk. ev. 24. 36. Ján. ev. 19. 30.

Atyám, emelj magadhoz engem, kinek hatalmat adtál, hogy az embereknek adjak örökéletet. Örökéletet, melyben téged igaz Istennek ismerjenek és tudják meg, hogy engemet te küldöttél e világra.

Én *téged* dicsőítettem a földön. És elvégeztem a munkát, a melyet reám bízál, hogy elvégezzem. Megs mertettem az emberekkel, a te beszéded szerint. És így tudták meg ők, hogy te bocsátottál hozzájuk. És így vezettem hozzád őket, mint gyermekeidet. És most érettök könyörgök. Érettök, a kiket nekem adtál, a kikben nekem dicsőségem van.

Könyörgök érettök. Mert én nem leszek e világon. De ők e világon lesznek. Én hozzád megyek. De ők itt maradnak.

Tartsd meg úgy őket, hogy ők is akaratod szerint éljenek, mint én éltem. Míg a földön voltam, megtartom vala őket, mert a te beszédedet szóltam. Bár gyűlött a világ, mivel nem voltam e világ szerint való.

Nem azért könyörgök hozzád, hogy e világból kivedd őket. Csak arra kérlek, őrizd meg a gonosztúl, hogy ők se legyenek csak e világ szerint valók. Szenteld meg, atyám, a te atyai igazságoddal őket, hogy valamiképpen én neked és érettök szenteltem életemet, azonképpen szenteljék ők is életüket neked és egymásért.

Minden hívőért könyörgök, hogy legyenek ők egy akarattal a szeretetben, hogy belássák, hogy hozzájuk te küldöttél engemet, ki által úgy szeretted őket, mint engemet szeretted.

Általam ismert meg a világ téged, mivel én jelen-

tettem meg neki azt a szeretetet, melylyel szeretted engemet.

Hálát adok ezért neked.

Könyörgök, atyám, még egyszer, szeresd e világot azzal a szeretettel, melylyel engemet szeretted.

Most már mindent elvégeztem.

Most már kezvedbe ajánlom lelkemet.

Németh Sándor.

A lelkészi fizetés kiegészítéséről szóló törvényjavaslat bizottsági tárgyalásai.

Mult számunkban ígeretet tettünk volt az iránt, hogy e fontos törvényjavaslatnak a bizottságokban való tárgyalásáról értesíteni fogjuk lapunk olvasóit — lelkésztársainkat. Alapos reményt tápláltunk ugyanis az iránt, hogy miután a konvent tárgyalásairól ugy a kormány, mint a bizottsági tagok értesülést szerezhettek: a tárgyalások során a jogos igényeknek eleget fognak tenni a javaslat megfelelő pótlása és változtatása által. E reményünk a bizottságokban *csak részben* teljesült, s kevés reményünk van hozzá, hogy a plenumban pótolassék az, mit a bizottságokban tenni elmulasztottak. Ez eljárás — mit tagadnók?! — kellemetlenül érintett s újabb bizonyosságát szolgáltatja annak, hogy a kormány nem mérlegeli kellőképpen az igények jogosultságát, hanem licitál és pedig természetesen, a hol a maga érdekeiről van szó — felfelé, a hol meg a másoké forog szóban — lefelé. Az állam bebizonyította most is, mint sok más alkalomból, hogy ha jogos igényeink kielégítésére törekszünk, jogtalanokat is követeljünk, hogy legyen, mit jólelkiismerettel lealkudhasunk. A példabeszéd szerint: ha kívánunk, kívánjunk sokat! A római katolikus egyház már régen gyakorolja ez eljárást, s fájdalommal látjuk, hogy fényes sikerrel.

A miniszter és az öt követő bizottsági többség eljárásában különösen két dolog keltett megütközést bennünk, a melyeket az ígéretekkel telt tárczájú miniszter korábbi, az ágost. evang. egyház küldöttségének adott válasza után másként reméltünk. Először az, *hogy a kiegészítés fokozatos keresztülvitelére nézve csöknyösen ragaszkodik a kilencz — a folyóval együtt — 10 esztendőhöz*; másodsor az, hogy a mit a tanítók fizetésének megállapításánál indokoltnak látott, hogy t. i. *az általuk használt földek jövedelme a földadó-kataszter alapján számítások fel, azt a lelkészi fizetések felszámításánál elvetendőnek ítélte s a haszonbér-értékben számíttatja be*; s harmadsor az, hogy a Kiss Albert—Sághy Gyula azon módosítási indítványát, mely szerint *»az egyházi adózási rendszernek és ebből folyólag a lelkészi fizetéseknek egyidejűleg folyamatba tett végleges rendezése után az állam részéről biztosított kiegészítések alapjául a felsőbb egyházi hatóságok által megállapított lelkészi fizetések fognak szolgálni, a mennyiben a kiegészítésnek netalán szükségessé vált felemelése állandó természetű viszonyok által teljesen indo-*

kolva van,« a miniszter nem fogadta el s kijelentette, hogy »*amugy is komplikált javaslatát az egyházi adózás kérdésének belevonásával komplikálui nem akarja*«, és »*semmi lényegbe vágó változtatást nem hajlandó elfogadni*«. A miniszter e kijelentése után — a mint az »Egyetértés« tudósít — a bizottság összes ellenzéki tagjai félbenhagyták a vitát és a hátralevő szakaszok tárgyalásában aktív részt nem vettek.

(Folyt. köv.)

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvárt, 1898 márczius hó 16.

Elnökölt: főt. Szász Domokos püspök aa.

Jelen voltak: Bartha Lajos, Becsek Lajos, Szász Dénes, Deési Gyula, Parádi Kálmán, Dr. Vályi Gábor igazgatótanácsosok, Maksay János számvevő; Deák József pénztárnok és Márkus János ítár, úgy is mint jegyző

Az ülés megnyitása után az elnökileg elintéztett ügyek jegyzékében ismertetett intézkedések vétettek jóváhagyó tudomásul.

Ezután nagy-enyedi Bethlen-kollégiumunknak tornacsarnok építési leszámolása hagyatott jóvá, a műszaki előadó által javasolt módosítások ajánlása mellett s oly föltétellel, hogy az építési jótállás nem egy, hanem két évben állapíttassék meg.

Ugyancsak Bethlen-kollégiumunknak a még kiosztatlan volt 5 theol. stipendium odaitélése tárgyában kelt határozata tudomásul vétetett, felkérletvén egyuttal az előljároság, hogy jövőben, ha az alapítványok odaitélése tárgyában véleménye theol. fakultásunk javaslatától eltérne, azt igazgató-tanácsunk előtt indokolja.

Tanügyi előadó aa. indokolt előterjesztése folytán engedélyt adott igazgató-tanácsunk arra, hogy a tanítói korpótlékok államsegélyből leendő fedezése iránti kérések elintézéséhez a szükséges nyomatványokat elkészíthesse s e célra egy segéd-munkást alkalmazhasson.

Uzdi-szentpéteri egyházunknak elaggott lelkésze: id. Vályi János nyugalmazására vonatkozó határozata, jóváhagyó tudomásul vétetett.

Técsi József szilágy-paniti lelkész aanak kérése, melyben a k.-kalotai eh. özvegy-árvai gyámintézetének ama határozatát, melylyel a hátralékos tagsági díjak befizetése tőle követeltetik, feloldani kéri, nem volt teljesíthető

Sepsi esperes aa. előterjesztése folytán határozatilag kimondotta igazgató-tanácsunk, hogy a lelkész halála, de az özvegy-árvai kegyjavadalom idejének megnyilta előtt fölmerülő beszoigálási teendők költségei az elhalt pap örökösei, illetve özvegye által fedezendők, kik is az említett idő alatt az egész papi javadalmat élvezik.

Récei egyházunknak az administrans lelkész honorálása tárgyában kelt határozata jóváhagyatott s az ez ellen beadott felebbezés elutasított.

Jóváhagyta továbbá ig. tanácsunk a n.-enyedi Bethlen kollégium néhai jószágigazgatója óvadékának visszatartására vonatkozó előljárosági határozatot.

Zoltáni Elek, kézdi esperes aának az ehmegeyi tisztujítás megejtésének felfüggesztése iránti eljárása jóváhagyó tudomásul vétetett, mig ellenben a Bodor Géza ehmegeyi főjegyző elnöklete alatt constituált közgyűlés által keresztültvitt tisztujítás, mint törvénytelen és időelőtti, megsemmisítettett s az e tárgyban már előzőleg hozott ig. tanács határozat ellen beadott felebbezés a ker. közgyűléshez terjesztetni határozatott.

Deési Gyula esperes aa. beadott jelentése alapján felhivatott, hogy a felekezetünk ellen Vistában elkövetett izgatásokért az illető izgatók ellen, a törvényes lépéseket tegye meg.

Szász Gerő, főjegyző aának a konventi tagságról való lemondása tudomásul vétetett s az állás betöltése iránt a kerületi közgyűléshez előterjesztés tétele határozatott s egy-

uttal amaz elnöki intézkedés, hogy a f. évi konventi ülésekre póttag hivatott be, tudomásul vétetett.

A csikszeredai egyház részére vásárolt telek után kirott 135 frt vételi illeték, kiutaltatott.

Alamori egyházunk indokolt kérése folytán, felmentett a központi kezelés alatt állott tőkéjéből kiutalt 1951 frt 53 kr. visszatérítésének kötelezettsége alól.

Jókai-utca 5—7 számu házunk gondozásával, Gyarmathy Miklós, volt gondnok aa. elhalálozása folytán, Deák József, pénztáros aa. bizatott meg.

Ajánlattal terjesztette fel ig. tanácsunk szászvárosi kollégiumunknak a földmívelési és közoktatásügyi miniszterekhez intézett ama kéréseit, melyekben a jelenlegi kollégiumi épületnek a Szászvárosra áthelyezendő erdészeti hivatal számára leendő átvételt kéri, hogy a befolyó vételárból a követelményeknek mindenben megfelelő új kollégiumi épület legyen emelhető.

Kolozsvári kollégiumunk előljárosága az 1898. évi költségvetését oly módon állította volt össze, hogy abban a főgymn. és elemi iskola szükségletei egészen elkülönítve voltak felvéve, Ig. tanácsunk ez elkülönítést szükségesnek nem tartván: a költségvetésnek egységesítését rendelte volt el s e határozatát az előljároság ismételt előterjesztésének behatoló megvitatása után is fenntartandónak ítélte.

Megerősítette ig. tanácsunk a külmagyar-utczai 7. sz. bérház bérlőivel az illető gondnok által kötött bérszerződéseket.

Zilahi kollégiumunknak a tanári özvegy-árvai alap felosztását nem engedélyező ig. tanács határozat ellen beadott felebbezése a főt. egyházkerületi közgyűléshez terjesztetni határozatott.

Ezek után ig. tanácsunk közigazgatási bírósággá alakulván, tárgyalás alá vette Józsa Sándornak a száraz-ajtai egyházzal szemben 189 frt 50 kr. pénztári maradvány kiadatása ügyében kelt első bírósági ítélet ellen beadott felebbezést, ennek érdemében azonban nem határozhatott az ügy hiányos felszerelése miatt, miért is a szükségesnek mutatkozott iratok beszerzésére esperes aa. felkérletett.

Több tárgy nem lévén, elnök aa. az ülést bezárta

r. s.

Templomszentelési és papbeiktatási ünnepély

Virágvasárnapon kolozsvári egyházközségünk új temploma diszes közönség jelenlétében szép, magasztos ünnepélylyel szenteltetett föl. *Szász Domokos püspök* mondta a fölszentelő imát és áldást. A tettek e nagy embere, mint imádkozó is nagy. A gondolatok és érzelmek magas, tiszta világában senki sem lehet inkább otthon, mint ő. Kulturalis intézményeket alkot, egyházakat szervez, templomokat épít, szeretetházat ad az árváknak. Minden alkotása oly nemes. Bizony, még tettei is: ideálok. Mondanunk sem szükséges, hogy a ma fölszentelt templom is püspökünk gondolata, terve, alkotása. Igaz ugyan, hogy kicsinyes emberek tömegében, közönséges szemmel nézve a dolgot, nem szerencse geniusnak lenni. — A fölszentelő s egyszersmind beiktató beszédet Molnár Albert, th. tanár s lapunk szerkesztője tartotta. E beszédre következett Molnár Lőrinc aa.-nak, az új lelkipásztornak szép, emelkedett beköszöntő beszéde. Kiváló tehetségű, nagy készülségű, lelkes munkakedvű férfiú ő. Ilyen is kell nekünk arra a nagy feladatra, mely ugyan mindenütt, de Kolozsvártt éppen kiválólag vár a papra. Majd Nagy Károly, th. tanár keresztelési beszéde s erre Kenessey Béla. th. igazgató úrvacsorai beszéde következett. Mindkét beszéd theologiai mélységgel, alkotási erővel, építő hatással tűnt ki. A berekesztő imát szívhez szólólag, emelkedett szellemben Kolozsvár egyik jeles papja: Herepei Gergely aa. tartotta. Ki kell emelnünk a theol. fakultás dalkarát, valamint a földészek egyesült énekkarát is. Mindkettő dicséretesen járult hozzá az ünneplő közönség áhitatá-

nak emeléséhez. Ünnepegyünkön, természetesen, a gyülekezet éneklése sem hiányzott a maga vallásos nagy jelentőségével. Ünnepegy után a presbyterium töltötte be az új papilakot, hol dr. Gidófálv István főgondnok a díjlevelet az új lelkipásztornak ünnepegyesen átadta s az egész ünnepegy jegyzőkönyvre vétetett. Nagy elismeréssel kell megemlékeznünk a rendező bizottságról s főleg annak elnökéről, Hóry Béla árvaszéki elnökről, ki tisztét az őt jellemző izléssel, szellemmel, fáradhatatlan, lelkes energiával, mondhatni: a művészet varázsával töltötte be.

Értesítés.

A lelkészképesítő rendkívüli vizsga idejét a vizsgáló-bizottság elnöke, Főtiszt és Mélt. Szász Domokos püspök úr folyó *április hó 16-án*, szombaton, *d. e. 10 órára* tűzvé ki, erről miheztartás végett azzal értesítem a tiszt. jelölt urakat, hogy f. hó 15-ig nálam jelentkezzenek s a mennyiben esetleg olyan jelölt is kívánna e vizsgára előállani, a ki erre a vizsgára ugyan engedélyt kapott már, de még írásbeli dolgozatait nem adta be, írásbeli munkáit kellő megbíráltatás végett *folvó hó 13-ig* okvetlenül küldje be hozzám, mert különben ez alkalommal vizsgára nem bocsáttathatik.

Kolozsvár, 1898. április 5-én.

Kenessey Béla,
a theol. fakultás igazgatója.

Egy kis észrevét.

(Az »öreg szolgatárs« itt következő felszólalását szívesen közöljük s kérjük őt. legyen csak nyugodt; mert az egyházi hatóság figyelme mind erre, mind pedig még sok egyébire ki van terjesztve. Szerk.)

A »jelentő ívek« az 1894 év aug havában készültek. A lelkészi jövedelem kiegészítéséről a törvény-

javaslat a jelen 1898-ik évben. A kettő között az első megtekintésre az alábbi különbségek észlelhetők:

1. A »felszámítandó jövedelmek« első tétele alatt szóról-szóra ez áll: »A lakóház, az udvar és a kert. ez utóbbi azonban csak 1½, egy és fél holdig katasztrális figyelmen kívül hagyandó.« Igen, de a jelentő ivben a kert jövedelme is fölvetetett, holott pedig a legtöbb lelkész kertje alig tesz ki, két, három, négyszáz □ öl terjedelmet.

2. Ugyan a 4-ik pont alatt: »a terménybeli szolgáltatások pénzértékénél a megállapított jövedelem egy hatadrésze behajtási költségek címén levonandó.« Igen, de a bejelentő ivben, ez az egyhatod rész nincs levonva. E pedig jelentékeny összeg, mert 600 korona értékénél 100 korona esik le, s ha a jelentő iv marad ennyi, sőt még többel károsodik a lelkész

3. A levonható kiadások első pontja alatt ott áll, hogy a gyámintézeti, nyugdíj s egyéb alapok számára teljesítendő rendes évi fizetések levonhatók. Igen, de az országos-árvai gyámintézet a jelentő iv keletkezése után állíttatott fel, a hová minden lelkésznek nem kis összeget kell fizetni. Ez a jelentő ivben le nem vonatkoztatott, mert ez elébb készült. Most újból a »Szeretetházra« minden lelkésznek kell fizetni évenként 2 frtot. Hát ez, s még más ilyenmü kiadásokat, hogy lehet levonni, ha a jelentő iv ki nem javíttatik?

Ezek a szembeötlő különbségek. Van még több is. E különbségeket a kényszerhelyzet szülte. A jelentő iveket készítő bizottságok nem tudhatták, mit fog tartalmazni a törvényjavaslat, miből a következők, hogy a jelentő-iv visszaküldendő és kijavítandó annyiban, hogy az a törvényjavaslattal öszhangzásba hozassék. E tekintetben tudni fogja teendőjét a közalap-kezelő bizottság, a hová ez ügyet a most megtartott főtiszteletű és méltóságos Konvent tette át, mi nem lehet egyéb, mint az, hogy a lelkészek részére új jelentő ürlapok küldessenek kijavítás szempontjából.

Bartha Károly,
ev. ref. lelkész.

TÁRGZA.

Feltámadáskor.

*Pihentem a mező ölében,
Egész míg az alkony ott lepett.
Feljött a hold, ezüstös fénye
Széjjel folyt a zöld mező felett.
A faluból az estharangszó
Át szűrődött a tiszta légen
— Jó Istenem, e nagy magányban
Itt vagy mellettem, érzem, érzem.*

*S ez az érzés szívembe árad
És mind jobban, jobban betölti,
Minden hivság elszáll belőle
S nem marad benne semmi földi.
Fölöttem a tiszta ég boltját
Belepték csillagmyriádok,
A lelkem száll, repül feléjük
És egy fényes világot látok.*

*Nincs semmi nesz, szellő se' lebben,
Szememet csendesen lezárom
És átfogja egész valómat
Egy kimondhatlan édes álom.
Tudom, hogy ez nem tart örökké,
Ez álomból felébredek, fel,
De álmom már hitté erősbült:
Hogy nemcsak földi lény az ember.*

G. Diószeghy Mór,
ev. ref. lelkész.

Alkalmi beszéd.

Elmondattott 1898 martius 15-én a ref. theol. fakultás ifjusági ünnepegyén.

Mélyen Tisztelt Közönség, Kedves Barátim!

Szent lelkesedés árájától dagadjon mindnyájunk keble; a csapongó képzelet el ne fáradjon; győzelmi énekre, diadal kiáltásra nyíljon minden ajak; győzelmi énektől, diadal kiáltástól visszhangozzanak a Kárpátok bércei: mert öröm-

*Theol. fakultásunk ifjuságának márcziusi ünnepegyéről annak idején megemlékeztünk. Előttünk s bizonynyal olvasóink előtt is nagyjelentőségü a mi ifjaink ünnepe is, szórakozása is, munkája is. Ennélfogva közöljük itt e beszédet, mint amaz ünnepegy egyik

ünnepet ül ma a magyar! Fél század esztendeje annak, hogy a magyar nemzet felöltözte a halhatatlanság áttörhetetlen pánczélat és sisakjára harcok virágiból font soha el nem hervadó koszorút. Fél század esztendővel ezelőtt vett diadalmat a poklok kapuin, a setétség országán egy új szent-háromság: a szabadság, egyenlőség, testvériség eszméje. Ilyen mozzanat az emberiség történetében új korszakot, a nemzetek életében pedig megváltást jelent. Van-e magyar, kinek szívét át ne járná az öröm érzete, kinek homlokára a büszkeség fensége ne szállana, midőn megelevenedni látja az ujjászületés eseményeit, a feltámadás napja, 1848 márcz. 15-ének alakjait; majd a harczmezők oroszlánjait. Csodás tünemények, regékbe illő események azok! Hőseik tettekben vetekednek a mythosok hőseivel. Oh ha van szárnya a képzeletnek, hozza elő ismét a szabadság napját, költse fel mély álmukból a csaták fiait, változtassa ismét sasok hazájává a Kárpátok ölet: így tán megszentelődik az érzelem s méltó lesz ünneplésünk. Aztán jöjj te hideg értelem és adj számot a jelenről, mert a sirok lakóinak szellemei számon kérik a kincseket, melyekért vérük hullott, melyeket nekünk szereztek meg.

Nem céloim — Mélyen Tisztelt Közönség — a marcziusi eszmék fejlődésének és terjedésének történetét vázolni; és épen azért nem térek vissza a múlt század eseményeire nem idézem fel az atlanti oceán partjain dühöngő vihar zugását, a francia forradalmat sem, mely felzavará ráerőszakolt álmából a népek tengerét, nem sorolom fel a 25 év eseményeit sem. Miért járnók sorra az emlékeket, hisz 1848 márczius idusa feltárja nekünk azokat mind egyszerre, mint tiszta folyam tükre az eget csillagaival és fellegeivel. Megmutatja Martinovicsék bús szellemeit, füleinkbe sóhajítja egy ébredő nemzet panaszát; majd lángbetűkkel írja az égre, hogy „*a magyar nem volt, hanem lesz*” s visszhangozza nemzetünk „*éljen*” riadását, mely végig zúgott a hazán, valahányszor csörögve pattant le kezéről, lábáról egy-egy rozsdás bilincs. Jól esnék lelkemnek e perczben a nagy nap eseményeinek szemléletébe merülni. Látni a lelkes néparadatot, mely végig hömpölygött Pest utcáin; hallani a magát szabadnak érző nemzet szíve dobbanását aztán lelkesedni a lelkesedőkkel, küzdelemre indulni a küzdelemre vágyókkal és mégsem tehetem, hogy az öröm poharába ne öntsek egy keserű cseppet, hogy a múlt fénye mellett ne lássam a jelen boruját. Ötven év! Elég idő arra, hogy őszbe csavarodjanak a fekete fűrtők, hogy a bölcsőt összekapcsolja a koporsóval, de elég arra is, hogy az eszméket rozsdá szep- lősitse meg, vagy hogy új idő új zománczczal vonja be, mint a mezők virágát a reggeli harmat. Két kép áll előttem. Ott a múltban az üres koporsó: *összetört szolgaság*. Itt egy komoran emelkedő Golgota: *az önérzetnélküliség*. Ott mennyei fénnel övezve angyalok lebegnek a koporsó felett.

darabját s egyszersmind közöljük a fiatal szónok buzdítása cél- iából is. De nem arra buzdítjuk, hogy a jelenidő sötét árnyol- dalaiba olyan csaknem kibontakozhatlanul bele veszítse magát. Mi szeretjük a nemes hevet s az erkölcsi fölháborodást is: de az igazság mérlegét nem szabad kiejtenünk kezeinkből. A mai idő nem oly nyomorult, minőnek e beszéd fiatalos phantasiaja festi. Bizonynyal meg kell látnunk a jelenben az erkölcsileg rutat s nem szabad ezt szépítenünk, de meg kell látnunk az erkölcsileg szépet is. Ez a látás saját erkölcsi törekvéseinket is csak inkább tüze- li. Szóval: az árnyoldal létezik ugyan, de a fényoldal is létezik; sőt tulajdonképen a jó, az igaz: a valóban realis, mert a tévelyek csak mulandó dolgok, de a jó, az igaz mindig meg is marad.

Szerk.

Itt arczul ütve sárral megdobálva áll az *emberi méltóság*. Ott az isteni szó hallatszik: *nincsen itt, feltámadott*. Itt a hatalmasok kaján mosolya mellett zug fel a *feszítsd meg*. Ott a szabadság istene törte szét a halál, a szolgáltság csörgő lánczait. Itt egy új kereszt készül az *ember* számára; Az: 1848; Ez: 1898,

Akkor nap volt a szabadság, mely leégette a szennyet és gömbje magán foltot nem tűr, most hitvány áruczikk, mely a többetigérőé. Akkor égi szikra volt a szabadság, mely emberré tette az embert; most fénylő ékszer, melyre alkudni lehet. Akkor az ember nem volt hálátlan; nem, mert szabad volt. Tudta, hogy szabad embernek lenni, hogy szabad em- beri jógért küzdeni, hogy a hazáért szabad meghalni; de nem tudta, hogy az embernek szabad magát eladni. Fájdal- mas, hogy valaha bilincs törte fel a kezét, de még fájdal- masabb, ha a magával szabadon rendelkező test, lelkének szabadságát, meggyőződését dobja piacra. A magyar haza és az ember szabadságának eszméje ült diadalmot egy fél- századdal ezelőtt, a magyar haza és ember szabadságáért küzdöttek és hullottak el félisteneink és mi hideg közönnnyel nézzük, hogy e két szentség közül mint bukik el az egyik; elfeledjük, hogy a gyökér pusztulása a fa sorvadását vonja maga után; hogy „*minden ország támasza és talp- köve a tiszta erkölcs*,” elfeledjük, hogy nagy, igen nagy a hála, melylyel őseinknek, a felelősség, melylyel az után- nunk jövőknek tartozunk.

Negyvennyolcz márczius idusán a gazdag magához emelte a szegényt; a főúr a föld népét; az ékes ruházatu a kopott ruhájut és nem kérdezte senki, ki milyen bölcső- ben ringott, csak egyet kértett: magyar vagy-e? Ez volt, ebben állott az egyenlőség. És most miben áll? A társa- dalmi balszokások előtt való meghajlásban, a hiuság kielé- gítésére való törekvésben, a kényelem és futó örömök birtoklásáért az emberi méltóságnak feláldozásában.

Akkor testvér volt minden honfi, mert egy czél lebe- gett mindenki előtt: kiemelni a hazát, e szobrot, a mocsár- ból magas hegy tetejére, a szabadság, dicsőség hegyének sziklaormára. Közös volt a szeretet, melyel a közös czélt körülrajongták; közös az érzelem, mely szívüket dobogtatta; közös az erő, melylyel küzdelemre indultak; ők mindenben, mindnyájan testvérek voltak. Most közös a fásultság, mely a gondolat számára homok talaj; közös a haszonlesés vas- kötele, mely a leiket békóba veri, de nem közös a könny, melyet ezerek szeméből sajtol ki a megélhetés nehéz kü- zdelmében a kétségbeesés azért testvérek vagyunk; nem közös az ima, mely e nép jólétéért, a haza üdvösségeért száll ég felé jobbjaink szívéből de mi azért testvérek vagyunk. Száz meg száz szükölködő fordul szenvedő arcz- czal felénk, lépten-nyomon koldus nyújtja ki aszott kezét egy fillérért de mi azért testvérek vagyunk. Ah a test- vér nem engedi koldulni testvérét! Egy nemzet társadalmi életének ziláltságáról, fiai önös, szolgálaias gondolkodásáról leginkább a részvétlenség tesz tanubizonyságot. Ahol min- denki csak magára gondol: ott nincs idejük az embereknek másokkal bajlódni. De a hol a nyomorban az egyes önma- gára van utalva, a hol az együttérzésnek csak látszata tartja össze az egyeseket: könnyebben terem Kain és gyak- rabban feszítettik meg az igazság. Ime a különbség 1848. és 1898 között. Ez nem pusztá látszat, nem is véletlen tüneménye az erkölcsi világnak, de az idők jele az, mely hanyatlásra mutat, figyelmeztet, hogy az eszme bár testet öltött, az csak pillanatig marad meg tündöklő színében, ugy

a mint a nagy idők tisztító tűzéből kikerült. A jövő nemzedékek vannak hivatva, hogy azt őrizzék, csiszolják s hamisítatlanságát a késő századok számára biztosítsák. Jaj annak a nemzedéknek, mely megfelelkezik e hivatásáról, mert a hálátlanság által vert seb gyötrelmeinek szuró kifejezésével néz le rá a mult s megbénított erejét, átkát szórja felé a jövő. Az eszmék Isten lelkének szikrái s a ki azokat kioltja, az ég haragját zúdítja magára!

Mint kigyult csillag világít alá márczius idusa s káprázatos fényével bevilágítja a jelent és feltárja azt egész kicsinységében. És én mégis győzelmi énekre, diadal kiáltásra hívok fel: ifjut, öreget, férfit és nőt, mert bár annak a tűzgolyónak sugara megtörik jelenünk ködös, nedves rétegén, el nem gyengül az, hanem ragyog tovább a megmérhetetlen végtelenségbe: a határnélküli jövőbe. Megifjult eszméket, új világot tár fel, új eget, új földet mutat, melyhez csak e sugártörő, eszménynélküli jelenen keresztül lehet eljutni. Éjszaka előzi meg a nappalt. A setétben elővágyik világosság után és ez a vágy, már ébred a szivekben. A nagy küzdelmet pihenés váltotta fel, de a nyugalom kora lejárt! Vajudni kezd ismét a világ. Föl hát ujjabb, nagy harcra, mely az emberiség mivelődésének, tökéletesedésének harca; föl a küzdelemre, mely az isten képre teremtett ember méltósága kivívásának küzdelme. Rázzuk le a közönyösség porát, védjük meg apáinkról ránk maradt örökségünket, a *szabadság, testvériség, egyenlőség szentháromságát*, ha kell munkánkkal, szívünkkel, egész életünkkel. Ime márczius idusa biztatva tekint reánk. A tudós merüljön belé az eszmék harcába; a költő zengjen dalt dicső multról, fényes jövőről; a férfi szilárd akarattal, a nő szíve jóságával, áldást árasztó szeretetével; az ifju lelkének egész hevével, az öreg buzdító szavával munkáljon a társadalmi életnek, az ember világnézetének átalakításán.

Ha pedig véráldozatot követel a szebb jövő s nemzeti életünk közeledő hajnala biborszínébe villámterhes mennydörgő fellegek sötét tömege vegyül, ha újra megnépesül Szolnok, Hatvan, Isaszeg tere, s Branyicskó meredek lejtőin hősök törnek fel, Ah! megnyílnak a temetők ölei, felriadnak apáink, Kossuth hangja át zug a hazán, Petőfi lantja hurjaiba csap megharsannak a harci kürtök s az ágyuk dörgésén keresztül hangzik: *Előre!!* Győzni fog az eszme, mert halottak segítik az élőket, mert gyökerei a mult kövei talajában ágaznak szét; győzni fog az eszme, mert gyümölcstermésére vár e nemzet második évezredében.

Tegyünk hát erős fogadást, hogy megőrizzük azt, a mi minden nemzetnek életére: az ember méltóságát; hogy megvalósítjuk a testvériség szent eszméjét; hogy kiemeljük nemzetünket a közönyösség, az önérzetnélküliség mocsarából, sorvasztó gőzköréből. Így, és csak így lehet méltó ünnepelésünk a naphoz, melynek eseményei nagyobbak egy ezredév tetteinél.

»Oh ifjaink, oh én barátaim,
Ti megkötött szárnyu sasok«

fogadjuk: hogy ha száz lánczczal is köt le a közönyösség, a fásultság, szétzuzzuk a *lélek-szolgaságot*, mint rettenetes mennykő, hadd lássa az öreg, ki *ama* időknek tanuja volt, lássák a nemzetek, tudja meg a világ, hogy:

»Egyszer volt csak rabnép a magyar
Többé lenni nem fog, nem akar«!

Máthé Samu,
III. theologus.

Irodalom,

Felhívás előfizetésre.

Egy kötet egyházi beszéddel óhajtanék a nyilvánosság elé lépni, ha a nyomtatás költségének legalább felét előfizetésekből biztosítva látnám. Beszédeimben arra törekszem, hogy megmaradjak az arany közép-uton, mert nem tartom egyházi beszédnek sem elvont tárgyaknak száraz s tudományos fejtegetését, sem a szóvirágokkal pompázó, hatásra számító, de felületes és tartalmatlan eszmefuttatást, nem szeretem se a kothurnust, se a csevegést a szószéken. Valódi vallásos tartalom, nemesen egyszerű ruhában: ez épít, ez az én predikatori eszményem, a mely szülte és uralja kiadásra szánt egyházi beszédeimet is. Gyűjteményemben vannak minden egyházi és polgári ünnepre való, márcz. 15-iki, reformációi és közönséges beszédek, számszerint 30—32. Terjedelme 16—17 iv volna, előfizetési ára 1 frt 40 kr, bolti ára magasabb lessz. Miután külön-külön felhívásokat szétküldeni nem szándékozom, e Lap útján kérem fel lelkésztestvéreimet, hogy előfizetési szándékukról, — mit megrendelésnek veszek, — folyó évi *május hó végéig* alant irattat értesíteni sziveskedjenek, hogy a nyáron kezeikhez juttathassam a megrendelt köteteket.

Balsa (u. p. Szabolcs, Szabolcsmegye) 1898. márczius 24.

Lic. Rácz Kálmán,
ev. ref. lelkész
és egyh. megyei aljegyző.

Elszámolás

Dr. Kovács Ödön síremlékére befolyt adományokról.

(Folytatás és vége.)

- 27. sz. íven: Barabás Miklós 1 frt.
- 28. sz. íven: Csiki József 1 frt.
- 29. sz. íven: Mélt. Pogány György 25 frt. László Ignác 2 frt. Réthi Lajos 1 frt. Dr. Farkas Béla 2 frt. Szóts Sándor 1 frt. Összesen 31 frt.
- 30. sz. íven: Benedek Árpád 1 frt. Pataki György 1 frt. Bothos István 1 frt. Kovács Ferencz 50 kr. Valaki 12 kr. Pankoczki János 10 kr. Összesen 3 frt 72 kr.
- Bethleni főtanoda tanári-karának 31. sz. íven: Nagy Lajos 2 frt. Jancsó Sándor 1 frt. Dr. Bartók 5 frt Szécsi Ferencz 1 frt, Lázár István 1 frt. Zajzon Ferencz 50 kr. Borsai Samu 50 kr. Lázár Imre 50 kr. Garda József 1 frt. Kis Pál 50 kr. Hegedüs Zsigmond 50 kr. Fülöp Károly 50 kr. Fogarasi Béla 1 frt. Bihari István 50 kr. Nagy Károly 1 frt. Herepei Károly 1 frt. Bodrogi János 50 kr. Váró Ferencz 1 frt. Összesen 19 frt.
- 32. sz. íven: Miklósy József 1 frt 50 kr.
- 33. sz. íven: Vásárhelyi Boldizsár 5 frt.
- 34. sz. íven: Bodor János 5 frt. Gál Antal 50 kr. Szóts Boldizsár 1 frt. Bacsási József 1 frt Kovács Károly 50 kr. Szőrcsei Vincze 50 kr. Tenki István 50 kr. Dr. Tóth Samu 50 kr. Imreh Domokos 50 kr. Imre István 50 kr. Imre János 50 kr. Garda László 25 kr. Bereczki 10 kr. Összesen 11 frt 35 kr.
- 35. sz. íven: Bod Péter 2 frt. Rácz Gábor 1 frt. Összesen 3 frt.
- 36. sz. íven: Dévai ref. egyház 2 frt.
- 37. sz. íven: Püskösti Ferencz 2 frt.
- 38. sz. íven: Vén Mihály 2 frt.
- 39. sz. íven: Fogarasi ref. egyház 1 frt.
- 40. sz. íven: Z Kiss Sándor 15 frt.
- 41. sz. íven: Thamó Gyula 3 frt,
- 42. sz. íven: Jancsó Lajos 1 frt.
- 43. sz. íven: Benke István 2 frt. Veres Gyula 2 frt.

Dr. Antai Mihály 1 frt. Ifj. Veres Gyula 20 kr. Veres Lajos 20 kr. Szász Béla 1 frt. Bedő Károly 2 frt. Összesen 8 frt 40 kr.

44. sz. íven: Dózsa Dénes 3 frt. Sándor János 1 frt. Jánosi Gábor 50 kr. Deák Gerő 1 frt. Vitus Lajos 1 frt. Összesen 6 frt 50 kr.

45. sz. íven: Elekes László 1 frt. Dénes Péter 50 kr. Vincze János 1 frt. Csia György 1 frt. Nagy Jánosné 20 kr. Dr. Zentai 50 kr. Bokai Dezső 50 kr. Bogdán Zoltán 50 kr. Lakatos Gyula 20 kr. Összesen 5 frt 40 kr.

46. sz. íven: Mezei Albert 5 frt.

47. sz. íven: Nemes Ferencz 1 frt.

48. sz. íven: Szilágyi Farkas 3 frt. Dezső Zsigmond 2 frt. Sebesi Ádám 5 frt. Czirner József 3 frt. Csató János 2 frt. Török Bertalan 5 frt. Lengyel György 2 frt. Dr. Jenei Elek 2 frt. Barabás Károly 2 frt. Idb. Vinkler János 3 frt. Müller Mihály 5 frt. Ungerpekk Miklós 3 frt. Dr. Vinkler 5 frt. Dr. Magyarai Károly 5 frt. Sebestyén Sándor 3 frt. Szűcs József 1 frt. Összesen 51 frt.

49. sz. íven: N-Enyedi kisegítő takarékp. 50 frt

A gyűjtés tiszta eredménye tehát 49 íven 280 egyén és testület részéről 455 frt 96 kr., (Négyszázötvenöt forint 96 kr) mely a tett kiadáson kívül mint jelzém 483 frt 83 kr-ra gyarapodott s az egyedi takarékpénztárba helyeztetett; a betéti könyv pedig Szilágyi Farkas kartárs őrizedében van.

Midőn hálás köszönetem nyilvánítom az adakozók tekintélyes sorának, egyszersmind kérem a tisztelt ív-tartókat, hogy, íveiket — akár adomány nélkül is — Nt. Szilágyi Farkas enyedi lelkész úrhoz szíveskedjenek küldeni.

Hisszük, hogy rövid időn a síremlék felemelhető lesz, hogy hirdesse örökre néhai Dr. Kovács Ödön halhatatlan érdemeit — nevét.

Maros-Ujvár, 1898. február 10-én

Jancsó Lajos,
egyhm. főjegyző.

Szerkesztői üzenet.

Gyulafehérvár. Mi a »Közművelődésnek« szóban forgó állítását nem el ferdtettük, de kibontottuk sallangjából, mélyére hatoltunk, megvilágítottuk, horderejét tüntettük föl, mindezt, természetesen, csak igen röviden, a különfélek rovatában anélkül, hogy amaz állításból minden súlyos consequentiát ki vontunk volna. Különb en ezt is megtehetjük. Addig is megjegyezzük itt, hogy minket nem ejt meg az a különben zengzetes okoskodás, mely a hazát állítja oda az állammal szembe; mert az alkotmányos állam éppen a haza szervezete és pedig ethikai szervezete.

Uson. Igen sajnáljuk, hogy ily későn vettünk hirt a lap kimaradásáról. Azonnal intézkedtünk

B. L. A hozzánk intézett kérdésben mult számunk konventi tudósítása tájékoztat nyújt — egyelőre.

Maros-Décse, u p. Felvincz. Lapunk onnan már több ízben vissza jött. Kérünk e dologhoz valami szöveget is, különben soha meg nem értjük e dolgot. Avagy egynél több példány küldetik oda?

Az erd. ev. ref. egyházkerület számára juttatott segélyeknek kimutatása.

I. A rendkívüli államsegélyből nyert segélyek.

Vajdahunyadi egyházmegye.

Mátyás János: 40 frt.

Gyulafehérvári egyházmegye.

Ferenczi István: 100 frt. Veress Sándor: 100 frt. Gruzda Domokos: 80 frt. Jakab Károly: 150 frt.

Nagyenyedi egyházmegye.

Benedek Ferencz: 40 frt. Demeter Zsigmond: 50 frt. Fehér István 100 frt. Kovács József: 80 frt. Miklósi József: 150 frt. Ifj. Moóre Károly: 100 frt. Pap Dávid: 100 frt. Pap István 100 frt. Péter Antal: 200 frt. Simon Antal: 100 frt. Tunyogi János: 100 frt Vinczi Domokos: 100 frt.

Kolozs-kalotai egyházmegye.

Belle Lajos: 80 frt. Viski Sándor: 50 frt. Kósa Károly: 40 frt. Biró András: 50 frt. Sófalvi Miklós: 250 frt. Bornemisza Károly: 120 frt. Dósa Sámuel: 80 frt. Vályi Elek: 80 frt. Id Szakács János: 140 frt. Barabás Árpád: 250 frt. Demeter Gyula: 150 frt. Kiss Péter: 50 frt. Székely Sándor: 50 frt. Ágoston György: 50 frt. Fazakas Lajos: 180 frt. Régeni Ferencz: 200 frt.

Szilágy-Szolnoki egyházmegye.

Szilágyi János: 100 frt. Vajda Mihály: 60 frt. Barabási Lajos: 200 frt. Szász Ferencz: 30 frt. Borbély Sándor: 100 frt Patay Lajos: 50 frt. Fejér Ferencz: 50 frt. Técsi József: 50 frt. Kecskeméti Kálmán: 50 frt. Ferenczi Endre 100 frt. Pócsik János: 140 frt. Vass Lajos: 250 frt. Matika József: 150 frt. Székely Árpád: 40 frt. Molnár Gyula: 80 frt. Diószeghi Mór: 60 frt. Ferenczi Gyula: 40 frt. Török Ferencz: 100 frt. Versényi Miklós: 40 frt Kovács Ferencz: 130 frt. Béczi Miklós: 140 frt.

Deési egyházmegyéből.

Tunyogi Béla: 80 frt. Rigó György: 50 frt. Veress Károly: 50 frt. Nagy Lajos: 120 frt. Almási Sámuel: 150 frt. Soós Károly: 150 frt. Nagy Imre: 80 frt. Szabó Lajos: 150 frt. Nagy József: 150 frt. Csákány Miklós: 200 frt. Demeter Kálmán: 50 frt. Szakács István: 100 frt. Vadas Albert: 120 frt.

Széki egyházmegyéből.

Albert Sándor: 170 frt. Gáspár János: 150 frt. Pergő Márton: 50 frt. Máthé György: 40 frt. Soós József: 150 frt. Baló Bálint: 60 frt. Péterfi Károly: 50 frt. Jakabházi Dániel: 200 frt. Nagy Albert: 50 frt. Benedek Lajos: 40 frt. Sipos György 40 frt. Lőrinczi Gábor: 60 frt. Szathmári Sándor: 60 frt. Sipos Gyula: 80 frt. Nagy Ede: 90 frt. Szabó József: 60 frt Veres Márton: 50 frt. Gáspár Sámuel: 250 frt. Péter Antal: 50 frt.

Nagysajói egyházmegyéből

Musnay Károly: 50 frt. Polgári Károly: 40 frt. Beregszászi Albert: 50 frt. Tőkés József: 100 frt. Debreczeni Gyula: 50 frt. Solymossy Miklós: 80 frt. Szentkirályi Lajos: 200 frt.

Görgényi egyházmegyéből:

Székely Ferrncz: 40 frt. Dénes Gyula: 50 frt. Dénes József: 40 frt. Ifj. Kis Lajos: 40 frt. Jánosi Béla: 50 frt. Szalma Lajos: 90 frt. Sükösd Mihály: 150 frt. Teleki József: 40 frt. Keresztesi Gyula: 50 frt. Lőrinczi Miklós: 200 frt. Kövendi Kálmán: 100 frt.

Marosi egyházmegyéből

Rákosi György: 120 frt. Simon Imre: 50 frt. Derzsi Dénes: 50 frt. Id. Bitai Mihály: 50 frt. Fábián Ferencz: 60 frt. Kali József: 60 frt Tóth László: 90 frt. Lőrinczi Lajos: 100 frt. Adi Sámuel: 100 frt. Gönczi János:

Folytatása az 1/4 iv mellékleten.

80 frt. Vizi János: 80 frt. Magyarai Dániel: 100 frt. Albert Miklós: 170 frt. Barthos Gábor: 180 frt. Orbán József: 50 frt. Erdélyi Sámuel: 200 frt. Szőcs Ákos: 200 frt. Muzsnai József: 200 frt. Veress József: 250 frt. Simon Elek: 240 frt. Staudner Mátyás: 260 frt. Kis Pál: 150 frt. Molnár Lajos: 40 frt. Id. Rákosi Lajos: 50 frt. Erdélyi Béla: 50 frt. Székely Sándor: 100 frt. Kovács Nándor: 60 frt. Madaras János: 70 frt. Soltész Sámuel: 150 frt. Kis Ferencz: 130 frt. Fábián Miklós: 170 frt. Péterfi Lajos: 180 frt. Gönczi Sámuel: 50 frt. Nagy Mózes: 200 frt. Adorján János: 200 frt.

Küküllői egyházmegyéből

Szabó Ferencz: 260 frt. Fazakas Sándor: 300 frt. Nagy Sándor (lévita): 50 frt. Bartalus Sámuel: 60 frt. Bőjthe Miklós: 80 frt. Vass Ferencz: 50 frt. Tollas József: 150 frt. Gönczi Pál: 50 frt. Fábián Domokos: 240 frt. Benedek Ferencz: 200 frt. Nagy Domokos: 150 frt. Józsa Ferencz: 150 frt. Bartha József: 290 frt. Nemes Árpád: 180 frt. Székely Sámuel: 200 frt.

Nagyszebeni egyházmegye.

Horváth István: 50 frt. Ignác László: 100 frt. Solymosi Lajos: 50 frt. Bogdán József: 50 frt.

Udvarhelyi egyházmegye.

Pál Balázs: 130 frt. Páll Lajos: 200 frt. Bodor István: 40 frt. Jakab Albert: 50 frt. Fülöp Kálmán: 100 frt. Lajos János: 150 frt. Biró György: 150 frt. Bartha János: 130 frt. Bőjthe Sándor: 180 frt. Szász Károly: 50 frt. Biró Áron: 100 frt. Fábián Márton: 30 frt. Soós Farkas: 180 frt. Mester János: 100 frt. Menyhárt András: 100 frt. Kovács Sándor: 80 frt. Bedő András: 250 frt. Szabó Samu: 100 frt. Toró Dénez: 160 frt. Kádár Domokos: 150 frt. Adorján László: 130 frt.

Erdővidéki egyházmegye.

Borsai László: 250 frt. Bartha Imre: 100 frt. Kovács Sándor: 40 frt. Lőrincz Gyula: 40 frt.

Sepsi egyházmegye.

Takács Károly: 50 frt. Kolumbán Ferencz: 50 frt. Csizsér Gábor: 40 frt. Demes Péter: 120 frt. Vas Lajos: 100 frt. Szabó Dénes: 70 frt. Kis Gyula: 50 frt. Ifj. Kovács Antal: 170 frt. Csizsér Zsigmond: 200 frt. Bartha Károly: 80 frt. Antal Lajos: 50 frt. Demeter Mihály: 140 frt. Menyi János: 130 frt. Kolcza Lajos: 110 frt. Kis Lajos: 110 frt. Havadtői Mihály: 140 frt. Dávid József: 200 frt. Barabás Miklós: 200 frt. Bőjthe Géza: 60 frt. Jakab József: 240 frt.

Orbai egyházmegye.

Havadtői Gerő: 50 frt. Péter Károly: 60 frt. Jancsó Elek: 60 frt. Császár Lajos: 120 frt.

Kézdi egyházmegye.

Kökösi Sándor: 100 frt. Zajzon Lajos: 40 frt. Szakács János: 280 frt. Jáni Lajos: 130 frt.

Megjegyzés. Hogy erdélyi egyházkerületünk szűkölködő lelkészeinek jogos és méltányos érdekei a rendkívüli államsegély kiosztásánál egyházi főhatóságunk által mennyire érvényesítettettek, ki látszik a következő összehasonlításból:

A dunamelléki egyhker.	36	lelk.	nyert	3210	frt	segélyt.
A dunántúli	41			3160		

A tiszáninneni egyhker.	130	lelk.	nyert	11280	frt	segélyt.
A tiszántúli	154			14890		
As erdélyi	213			22805		

II. Az országos közalapból nyert segélyek.

a) Egyesek.

Vajdahunyadi egyházmegye.

Fülöp Gyula, ó-bretyei l.: 30 frt.

Kolozskalotai egyházmegye.

Sebestyén Ferencz, m.-fenesi l.: 40 frt.

Szilágy-Szolnoki egyházmegye.

Szász Ferencz, kusalyi l.: 40 frt.

Széki egyházmegye.

Pergő Márton, v.-kamarási l.: 40 frt. Pataki Dó-
nes, buzai l.: 40 frt. Máthé Gy., szt.-mártoni l.: 30 frt.

Görgényi egyházmegye.

Kövendi Kálmán, fülöpösi l.: 50 frt. Benedek Ár-
pád. v.-sztiv. l.: 40 frt. Teleki József, pókai l.: 30 frt.

Marosi egyházmegye.

Simon Elek, vadasi l.: 40 frt. Vajda Károly, szál-
telki lév.: 50 frt. Derzsi Dénes, m.-kölpényi l.: 30 frt.

Nagyszebeni egyházmegye.

K. László Simon, m.-lapádi l.: 50 frt. Horváth
István, bürkösi l.: 40 frt.

Udvarhelyi egyházmegye.

Adorján László, héjasfalvi l.: 50 frt. Szabó Samu.
hodgyai l.: 40 frt. Kádár Domokos, égei l.: 50 frt. La-
jos János, bögözi l.: 40 frt. Sándor András, muzsnai l.
40 frt. Benedek Pál, bethfalvi l.: 30 frt. Holkó József,
rugonfalvi l.: 30 frt. Bőjthe Sándor, szolokmai l.: 30
frt. Pál Balázs, körispataki l.: 40 frt. Páll Lajos, bü-
zödi l.: 40 frt. Olasz Domokos, lévita: 40 frt.

Erdővidéki egyházmegye.

Pálfi Elek, n.-ajtai l.: 40 frt. Gyenge András, mik-
lósv. l.: 40 frt.

Orbai egyházmegye.

Jancsó Elek, lelkész: 40 frt. Szeremlei Császár L.,
czófalvi l.: 40 frt.

Kézdi egyházmegye.

Benedek Ignác, bitai l.: 50 frt.

Küküllői egyházmegye.

Hegy Sándor, bonyhai l.: 40 frt.

b) Egyházközségek.

Vajdahunyadi egyházmegye.

Rákosd: 30 frt. Maros-Solymos: 50 frt. Vajda-Hu-
nyad: 50 frt. Nagy-Rápolc: 30 frt.

Gyulafehérvári egyházmegye.

Zalathna: 40 frt.

Nagyenyeri egyházmegye.

Istvánháza: 60 frt. Gerend-Keresztúr: 60 frt. Ma-
ros-Gombás: 30 frt. Maros-Ujvár: 70 frt. M.-Bükkös: 40
frt. Bágyon: 40 frt. Lőrinczréve: 40 frt. Mező-Nagy-Csán

40 frt. Maros-Koppánd: 30 frt. Szász-Ujfalu: 30 frt. M.-Kapud: 50 frt. Mező-Záh: 50 frt.

Kolozs-Kalotai egyházmegye.

Alsó-Jára: 30 frt. Jákótelke: 50 frt. Magyarókereke: 40 frt. Kajántó: 30 frt. Damos: 30 frt. Nyárszó: 30 frt. Sárvasár: 30 frt. Nagy-Petri: 40 frt. Pata: 40 frt.

Szilágy-Szolnoki egyházmegye.

Ér-Mindszent: 50 frt. Hadad-Nádasd: 40 frt. Magyar-Goroszló: 40 frt. Tasnád-Szarvad: 50 frt.

Deési egyházmegye.

Ormány: 50 frt. Válaszút: 40 frt. Doboka: 30 frt. Csomafája: 30 frt. Esztény: 30 frt. Magyar-Köblös: 40 frt.

Széki egyházmegye.

Bacza: 30 frt. Búza: 40 frt. Alsó-Ilosva: 30 frt. Vicze: 30 frt.

Nagy-Sajói egyházmegye.

Sófalva: 50 frt.

Görgényi egyházmegye.

Gernyeszeg: 50 frt. Dedrád-Széplak: 50 frt. Sod-Füleháza: 40 frt. Kis-Ilye: 40 frt. Beresztelke: 50 frt. Sz.-Kis-Fülpös: 50 frt. Maros-Jára: 40 frt. Köbölkút: 40 frt. Abafája: 40 frt.

Küküllői egyházmegye.

Radnóth: 40 frt. Búzás-Besenyő: 50 frt. Vámos-Gálfalva: 30 frt. Mező-Bodon: 30 frt. Nagy-Teremi: 80 frt. Szőkefalva: 40 frt. Csapó: 50 frt. Bonyha: 30 frt.

Marosi egyházmegye.

Száteleki leány-egyh.: 60 frt. Vadasd: 60 frt. Hagymás-Bodon: 50 frt. Tompa: 40 frt. Mező-Ménés: 30 frt. Kis-Görgény: 40 frt. Göcs: 40 frt. Maros-Keresztúr: 40 frt. Kakasd: 50 frt. Fintaháza: 40 frt. Székes: 30 frt. Mája: 80 frt.

Nagyszebeni egyházmegye.

Balázsfalva: 50 frt.

Udvarhelyi egyházmegye.

Küsmöd: 60 frt. Faczárd: 50 frt. Petek: 60 frt. Bügöz: 40 frt. Körispatak: 40 frt. Sándorfalva: 40 frt. Ége: 30 frt. Szederjesi: 40 frt. Rugonfalva: 30 frt. Szent-László: 40 frt.

Erdővidéki egyházmegye.

Miklósvár: 30 frt. Nagy-Ajta: 60 frt. Bibarczfalva: 40 frt.

Sepsi egyházmegye.

Erősd: 50 frt. Kilyén: 30 frt. Eresztlevény: 50 frt. S.-Besenyő: 30 frt.

Orbai egyházmegye.

Papolcz: 40 frt.

Megjegyzés.

A dunamelléki egyhker.	14 egyh. nyert	1300 frt segélyt
A	2 pap	200
A dunántúli	29 egyh.	1770
A	16 pap	450
A tiszáninneni	5 egyh.	2150
A	25 pap	1020
A tiszántuli	81 egyh.	3980

A tiszántuli egyházker. 47 pap nyert 1940 frt segélyt.

<i>As erdélyi</i>	89 egyh.	3760
<i>As</i>	31 pap	1230

III. Tőkesegélyt kaptak.

1. Naszódi egyház	— — — — —	300 frt.
2. Szászsebesi egyház	— — — — —	300 frt.
3. Tordatúri egyház	— — — — —	50 frt

Hivatalos rész.

1167—1898.

KÖRLEVÉL

Valamennyi erd. ev. ref. kollegium m. t. Előljáróságának.

Megismerés, eshetőleg, további szives intézkedés végett közöljük a vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter úrnak a középiskolai tanárok tovább képzése érdekében f. é. márcz 15-én 7312 sz. a. hatóságunknak is megküldöt intézvénvét, mint következik.

A középiskolai tanárok továbbképzése egyike azon feladatoknak, melyekre különös súlyt helyezek. E czélomnak előmozdítására kiválóan hasznosnak bizonyultak eddigelé is a szünidei tanfolyamok, miért is a folyó tanév nagy szünidejének augusztus hónapjában latin stilisticai, antik plasticai, továbbá pannoniai és dáciai régiségeket tárgyzó szünidei rendkívüli tanfolyam rendeztetését határoztam el.

A latin stilisticából tartandó előadások czélja a magyarból latin nyelvre fordításnak, a latin nyelv szellemének megfelelő gyakorlása, nemkülönben a szerzett elméleti ismeretek kiegészítése s azoknak a gyakorlatban való hasznosítása. Az előadások a tanárképző-intézet gyakorló főgymnasiumában fognak tartatni.

A plasticai, továbbá a pannoniai és dáciai régiségi előadásoké pedig — ezek ugyanis a nemzeti muzeumban és a muzeumi gypsz-gyűjtemény — az egyetemi, valamint a nemzeti muzeumi régiségtár fényképei s egyéb tudományos apparátusai felhasználásával és az aquincumi ásátások területén fognak megtartatni, szemléleti uton való tárgyalása és tudományos bemutatása a görög s római műemlékeknek, főleg pedig a római magánrégiségeknek s egyszersmid figyelemkeltés a hazánk számos vidékein lehető római régiségek kutatása, megőrzése, esetleg gyűjtése iránt.

E tanfolyam, melynek vezetésével Hampel József dr. egyetemi nyilvános rendes, Kuzsinszky Bálint dr, Kassai Gusztáv dr. egyetem. magán és Maywald József dr. kegyestanítórendi főgymnasiumi rendes tanárokat biztam meg, megnyilik augusztus 1-én és tart augusztus 31-ig. Részt vehetnek benne gymnasiumi philologus tanárok, számszerint legfőlebb huszonötön, kik az utazás költségeit, ha vidékről Budapestre jönnek, maguk viselik, de a tanfolyam befejeztével, a mennyiben állami szolgálatban működnek, egyenkint ötven frtnyi segélyben fognak részesülni.

A felvételért hozzám intézendő kérvények az illetékes tanhatóságnál folyó évi junius hó 15-ig nyújtanodók be.

Kolozsvártt, 1898. márczius hó 29-én.

<i>Parádi Kálmán</i>	<i>Dr. Vályi Gábor,</i>
t. előadó.	elnökhelyettes.

ERDÉLYI PROTESTANS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre
félévre6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

A rendkívüli vallástanári minősítés kérdéséhez.

Egyetemes konventünk mult évi tanácskozásai közben merült föl a kérdés ha lehetne-e középiskolai tanár növendékeinket valamely számukra berendezendő theol. tanfolyam segítségével, valamint az immár működő tanárokat póttanfolyam útján vallástanári qualificatioval is fölruházni, hogy aztán a nem felekezeti középiskolákban, hol az illetők, mint szaktanárok működnek, az így nyert minősítvény alapján ref. növendékeink vallásos tanítása is rájuk bizassék? E kérdéssel, miután egyetemes konventünk e tekintetben véleményt kért, theol. fakultásunk tanári kara is foglalkozott Molnár Albert referálása mellett. Tanári karunknak e kérdésben elfoglalt álláspontját az alább közlendő fölterjesztés tünteti föl. Látható e fölterjesztésből, hogy a vallástanári qualificatio ily mellékes úton való osztogatásával tanári karunk nem rokonszenvez s minden vallástanári qualificatiót papi qualificatiohoz óhajt kötni. A folyó évi konvent ez ügyben nem döntött, végleges megállapodását későbbre halasztván. Tudva van azonban, hogy középiskolai tanároknak saját szakjukon kívül még vallástanársággal is megbízatásukba a közoktatási miniszter sem hajlandó beleegyezni. Mindazonáltal nem tartjuk fölöslegesnek közölni itt azt a fölterjesztést, mely e kérdésben elfoglalt álláspontunkra világot vet.

* * *

Főtiszteletü és Méltóságos Konvent!

Az egyetemes konvent 1897. évi 29. számú határozata véleményt kér egyházkerületünktől,

hogy, mint a konventi jegyzőkönyv mondja, »lehetne-e és mi módon, úgy a budapesti, mint a kolozsvári theologia akadémiákon tanfolyamokat rendezni be a kir. tudományos egyetemek önként vállalkozó ref. vallásu tanárjelölt hallgatói számára oly czéllal, hogy ezek a hittani tárgyak középiskolai tanítására kiképzést és képesítést nyervén, bárhol alkalmaztassanak is állami vagy községi intézetekben tanárocul, ezen intézetekben az 1883. évi XXX. orsz. törv. 9. §-sa értelmében egyházi hatóságaink részéről megbízást nyerhessenek és vállalhasanak — méltányos külön óradijért — a felekezetünkhöz tartozó növendékek vallásos oktatására? Lehetne-e ugyanezen szempontokból netalán póttanfolyamokat is tartani már alkalmazásban levő tanárok számára?»

Főtiszteletü és Méltóságos Konvent! Midőn arról van szó, hogy az egyetemek ref. vallásu tanárjelölt hallgatói esetleg és pedig *mellesleg* vallástanári qualificatiót is nyerjenek és pedig rendszeres theologiai képzettség nélkül, vagy a mi ezzel egy jelentésü: az egyházi szolgálatra képesítő tudományok rendes tanfolyamainak törvényesen szabályozott elvégzése nélkül, akkor minket nem csekély aggodalom fog el, ha vajjon ily intézmény létrehozása által elérjük-e azt a czélt, melyet az egyetemes konvent ez intézmény által elérni akar s a mely czélt az egyetemes konvent »a nem ref. középiskolába járó ref. vallású növendékek vallásoktatásának rendszeresebbé s eredményesebbé tételében« igen helyesen tűzi ki.

A rendes vallástanári qualificatio kérdését az egyetemes konvent az 1897. évi 33. számú határozatával megoldotta, jeles papi qualificatiohoz és esetleg theol. magántanári oklevélhez

kötvén azt. Igaz ugyan, elismerjük, hogy *ez* a vallástanári qualificatio, melyről most kell javaslatot tennünk, nem ugyanazon egy a fönn-
tebb említett rendes tanári qualificatioval, de egy rendkívüli, mondhatjuk: szükségből való qualificatio. A kettő közt tehát különbség van. Azonban még sem tagadható, hogy ez a különbség csak névleges, míg lényegileg a kettő ugyanaz. Mert úgy az egyik kategóriába, mint a másik kategóriába tartozó vallástanárok feladata, hivatása egyaránt: *a középiskolai vallástanítás*. Egy és ugyanazon munka vár rájuk, — mi indokolja az ugyanazon feladathoz, ugyanazon munkára a különböző mértékű képesítettséget? Mindkét kategóriájú tanárok kezeibe ugyanazon nagy érdekünk van téve le, — mi indokolja az ugyanazon szent érdekek tekintetében a különböző s így csekélyebb garancia követelését és adását? Pedig épen jelenleg kell a vallástanítás ügyére kiváló gondot fordítanunk, mikor az egyháznak a valláserkölcsei nevelésre fordított munkálkodását a divatos család, a divatos társadalom és divatos iskola mind kevésbé támogatja. Még leginkább az iskolai ifjuság van kezünkben, ez a legelfogulatlanabb, legfogékonyabb, az igazzal és jóval legmegközelíthetőbb nép s ha a gyermekeket nem tudjuk egyházunkhoz fűzni, akkor bizonyára elveszti egyházunk a felnőtt hivek seregét a legközelebbi jövőben. De miként tarthatjuk meg egyházunknak a növendékeket, ha a vallástanítást, a vallásos nevelést olyanok kezeibe tesszük le, kiknek maguknak is a vallástanítás ügye csak esetleges és mellékes dolog? És éppen a nem egyházi iskolákba járó növendékeink vallásoktatása a még kényesebb dolog s éppen a nem egyházunk iskoláiba járó növendékeink vallástanáraitól kell minden gondossággal megvárunk, hogy magukat a vallástanítás ügyével azonosítsák, hogy előttük a vallástanítás legszentebb ügye ne mellékes, de éppen fő-fődolog legyen. Az exponált órallomásokat kell minél jobban fölszerelni. Mert míg egyházi iskoláinkban növendékeinkre több oldalról is ráfuvall a református szellem, sőt minden oldalon református tradícióktól vannak környezve, addig az idegen s a ref. egyháziassággal szemben mindig közönyös, esetleg pedig ellenséges iskolákban növendékeinkre a református hatás csak egyetlen helyről: a vallástanártól indulhat ki. Bizony, mindenképpen van okunk aggódni, ha éppen a nemzetnevelő középiskola növendékeit, tehát a jövő intelligens

s így vezetésre hivatott osztályát leszünk kénytelenek nem elég biztos kezeknek szolgáltatni ki.

Azt megengedhetőnek tartjuk, hogy a népiskola alsóbb osztályaiban a vallást egyházunkhoz tartozó tanító tanítsa, mert a vallástanítás által a tanító nélkülözhetlen és jelentős paedagogiai eszközt nyer kezébe s a tanító által végzett vallástanítás az iskolai nevelés szempontjából bizonynyal helyes. És ennyire a néptanítók a képezde által tényleg képesítettnek is. Természetes, hogy ez a tanító által végzett vallástanítás csakis a népiskola alsóbb osztályaira szorítkozik s a növendékeket már a konfirmatói tanítás előtt pár évvel át kell vennie okvetlenül a lelkésznek, ki, mint Jézus Krisztustól rendelt s az egyház által elhívott katekheta, a tanító vallástanítását is felügyeli. Azonban a középiskola, hol a növendékek felekezeti tudata is folytonosan fejlődésben van s hol a nagyobb értelmi fejlettség és képzettség már systematikusabb felfogásra képesít s a tantárgyak tudományosabb alakját kívánja meg, — habár a főadat a középiskolákban is inkább az építés, mint csakis tanítás, pusztán objectiv ismeretközlés — már mindig theologiai képzettségű vallástanárt igényel. Tekintélyekre (Krauss, Trändorf, stb.) hivatkozhatunk, hogy a tanításban lényeges kellék az érdekkeltetés és a középiskolák növendékeiben a vallás, az egyház, a valláserkölcsei élet iránt érdeket kelteni föl, a tanítványok értelmét és kedélyvilágát vallástanítás által lebilincselni, azokra a dogmatikai és etikai kérdésekre, melyek e növendékek előtt problemaként állanak, megfelelni, az itt megkívántó exegetikai és történelmi adatokat fejtegetni s termékenynyé tenni theologiai képzettség nélkül lehetetlenség. E feladatokra képzett theologus kell, kinél a theologiai ismeret s a világi műveltség egymással összhangban áll s ki éppen ennél fogva a vallásos ismeret s világi műveltség közötti összhangot tanítványaiban is létre hozni tudja.

Értjük és méltányolni tudjuk, ha a papjelöltek paedagogiai képzettségének érdekében a királyi consistorium Koblenzben már az 1842. év okt. 10-ről keltezve s az ide vonatkozó ministeri leiratokra hivatkozva — tekintettel a papjelölteknek az ő gyakorlati főadataikban való fogyatékos előkészületére s tekintettel éppen specialiter a tanítóképezdek növendékeire, kik, mint a nevezett leirat mondja, a fogalmak módszeres fejlesztése, könnyen felfogható magyará-

zatok adása, a találó kérdések szerkesztésében való biztosság és gyakorlottság s az adott feleletek fölhasználása tekintetében a papjelöltek fölött fölényben vannak — intézkedik, hogy a papjelöltek, mint jövőendő katekheták, a vallás-tanításban több biztosság szerzése végett, mint jövőendő iskolafelügyelők az elemi iskola-üggyel behatóbb megismerkedés végett egyetemi tanulmányaik bevégezése s az első examen (pro licentia) után, de még a második examen (pro ministerio) előtt 6—8 hetet tanítóképezdében használjanak föl, a képezdei tanfolyamban való részvételről szóló bizonyítvány a második vizsgára bocsátásnak egyik föltétele lévén. Ezt az intézkedést érteni és méltányolni lehet, mert itt nem tulajdonképi studiumról, de csak bizonyos gyakorlati készség megszerzéséről, a didacticus eljárás szabályainak gyakorlati elsajátításáról van szó. Az egyetemes Konvent által 29—1897. számú határozatával tervbe vett rendkívüli vallástanári qualificatio esetében azonban nem ilyes, a már meglévő elméleti ismeretek mellett könnyen elsajátítható gyakorlati készség megadásáról, de magának az elméleti ismeretnek a vallástanártól megkívántató theologiai tudományos képzettségnek mellékesen történő megszerzéséről van szó.

(Folyt. köv.)

A vallás tanári állások betöltésének kérdése.

Sokszor és sokképpen hangoztatták már, különösen egyházi lapjaink hasábjain, hogy a vallástanítást, kiváltképpen a középiskolai oktatásban, *szakavatott kezekre* kell bízni, mert a mostan uralkodó rendszer mellett, a mely inkább csak átmeneti intézkedések szakadatlan láncolatának tekinthető, a középiskolai ifjúság soha vallásossá nem nevedik.

Valóban, ha tekintjük egyfelől azon körülményt, hogy az egyén mivelt emberré való nevelésében a legfontosabb szerep a középiskolának jut s másfelől azon eltagadhatatlan tényt, hogy a vallásos világnézet egész életünkre, minden törekvéseinkre irányító befolyással bír: azt kell mondanunk, hogy igazuk van e jogos törekvés szószólóinak, annál is inkább, mert a középiskola *nagy felelőséggel* tartozik, ugy tanítványainak és azok szülőinek, mint az egyháznak, az államnak és a társadalomnak mindazért, a mit 8—10 esztendőn keresztül, a fogékony gyermeki és ifju léleknek szellemi táplálék gyanánt nyújt, s így kevésbé tapasztalt, kiforratlan és erőtelen világnézettel bíró emberekre nem bízhatja a vallástanítást, mint a mely egyik legfontosabb része a középiskolai oktatásnak.

Napjainkban ugyan, nem szokták ezt a nagy felelőséget *komoly számba* venni, sőt vannak iskoláink,

a melyek az ismeretek *részszerint való* beadagolása mellett, az *egész emberré való nevelés* felséges céljával mitsem törődnek, de azért egyáltalán nem mondhatjuk, hogy a felelősségnek ez a tudata teljesen kihalt volna az illetékes tényezők lelkéből.

Bizonyosság rá a *sepsi szent-györgyi Mikó-kollégium* és a *nagynyedi Bethlen-főiskola*, melyek közül egyik már a mult évben, a másik pedig néhány hóval ezelőtt elhatározta, hogy *vallástanári tanszéket rendszeresít* s azt már a közel jövőben betölti, bizonyára azért, hogy végre-valahára szűnjenek meg nálunk azok az ideiglenes állapotok és átmeneti intézkedések, a melyek a vallásoktatás nagy hátrányára, e különben kitűnő középiskoláinknál fennállottak, és a vallástani tananyag tanítása bizassék olyan egyénre, a ki kedvvel is, tudással is fogja megoldani a rá váró nehéz feladatokat.

Két vallástanári tanszék vár tehát betöltésre s reméljük, hogy kevés idő múlva várni fog még több is, miután nincs kétségünk a felől, hogy többi felekezeti középiskoláink, sőt állami gimnáziumaink és összes hasonlófoku tanintézetek is, oda fognak törekedni, hogy mentől előbb vallástanári állásokat szervezzenek s ezáltal a tanuló ifjúság eddig elhanyagolt vallásos nevelését jártas és szakavatott kezekre bizzák.

Ilyen auspiciumok között, nem lesz talán érdektelen, ha e helyen, a *vallástanári állások betöltésének kérdésével* kissé tüzetesebben foglalkozunk, annál is inkább, mert tudtunkkal még eddig e kérdéssel senki sem foglalkozott, vagy legalább is *olyan szempontból* nem, mint a milyenből mi fogunk azzal foglalkozni.

Vajjon, mi lehet ez a szempont, a mi egészen új oldalról fogja megvilágítani a kérdést?

Bizonyára a *felekezeti*, — a mint sokan gondolják és mondják, — mert minden ember, ilyen esetekben, a felekezeti szempontot szokta előtérbe állítani. Hát fontos ez is, de mégsem az egyetlen, a mit egy ilyen fontos kérdés tárgyalása megkövetelhet.

Mások meg, mindjárt a *gyakorlati szemponttal* hozakodnak elő, miután véleményük szerint minden elmélet csak annyit ér, a mennyi a hatása a gyakorlati életre. Szó sincs róla, ezt az állítást magunk sem vonjuk kétségbe. De éppen azért az ilyen lényeges kérdések tárgyalásánál, mindenekelőtt azt a szempontot kell, hogy kiemeljük, vagyis a dolgot abból a szempontból kell hogy felfogjuk, a melyikről leginkább hiszszük, hogy a *gyakorlati élet fejlesztésére, átalakítására és megszentelésére* a leghathatósabb befolyással van. Innen hát, a mi szempontunk nem lehet a gyakorlati sem.

Hanem egyszóval kimondva a mi szempontunk a *tudományos*, mely mint a nap a többi égi testeket: úgy uralja és világítja meg mindazokat a szempontokat, a melyekből a szőnyegen forgó kérdéssel csak foglalkozni lehet.

Ha már most ebből a szempontból tekintjük középiskoláink jelenleg divó vallásoktatását, ki kell mondanunk, hogy az minden egyéb, csak *nem tudományos*.

Vallástanítóink, vagy a divatosabb és hangzatosabb kifejezéssel élve, vallástanáraink olyan tankönyveket tanítanak és tanítványaik olyan hittani tételeken

rágodnak, a melyek a tudomány mai vívmányaival igen sokszor merőben ellentétes álláspontot foglalnak el s így a gyermeki lélekben, a gyakran igen korán feltámadó kétséget nemhogy elnémitának, vagy leküzdeni segitenének, hanem azt még növelik és hatalmas mértékben fokozzák, úgy hogy a tanuló végre is arra a szomorú és lehangoló eredményre jut, hogy a *tudomány ellentétben áll a vallással, az ész a szívvel és a tudás merőben kibékíthetetlen a hittel.*

(Vége következik.)

Z. Kiss Sándor,
rettegi ref. lelkész.

A lelkészi fizetés kiegészítéséről szóló törvényjavaslat bizottsági tárgyalásai.

(Folytatás és vége.)

Ezeket a dolgokat — mondom — megütközéssel fogadjuk, mert ha igaz az, hogy az állam háztartásában a költségvetés milliókra menő felesleggel zárul s ha új ágyukra ismét 50 millió új kiadásra bizonyosan lesz pénz: nem értjük, hogy annyi nemzetfenntartó intelligens család szükségének enyhítésétől hogyan lehet megtagadni egy pár százezeret. Nem értjük, hogy ha a tanítófizetésnél jogosúlnak látta a miniszter a földek jövedelmét a kataszter alapján számítani fel: miért veszti el ez elv érvényét a lelkészi fizetések felszámításánál. Talán azért, mert az állam minden polgárának egyenlő mértékkel mér?! És végre kérjük: nem vette észre és nem látta be a miniszter, hogy e javaslat a protestáns egyházakon az adózás kérdésével való megfelelő combinatio nélkül nem segít? De hát ő nem is az egyházakra, hanem a papokra volt tekintettel, nekik akarja biztosítani a létminimumot! — Bizony nagy hálával fogunk tartozni a miniszter urnak, ha az egyházi adózás terhei által megtizedelt hiveink egyházait affiliáltatván, kétezeren felül levő kiegészítést igénylő lelkészi állomásunk száma 1000-re vagy 500-ra apad, kik az affiliáció folytán tán majd még fizetés kiegészítésre sem fognak szorúln. Valóban szép kilátást nyújt egyházunknak az állami gondoskodás, lelkészei létminimumának biztosítására!

De hadd szóljon a tudósítás!

A törvényjavaslatnak természetesen két bizottságon kellett keresztül mennie: a vallás- és közoktatásügyin és a pénzügyin.

A vallás- és közoktatásügyi bizottság márczius 28—29-én tárgyalta. A tárgyalásban részt vettek a miniszteren kívül: Tuba János előadó, Sándor József, Mezei Mór, Pap Samu, Boda Vilmos, Kammerer Ernő, Molnár Antal, Sággy Gyula és Kiss Albert.

Mellőzve a részletes, tárgyalást csak azt jegyezzük fel, hogy a bizottság többségének hozzájárulásával a következő módosítások és pótlások fogadtattak el:

A 3. §. utolsó kikezdése így módosítottatott: »A lelkészi jövedelmek kimutatása végett eddig beszolgáltatott adatok az illetékes felekezeti hatóság által a 11. §. értelmében kiigazíthatók s ha a vallás- és közoktatásügyi miniszter által elfogadtatnak, a lelkészi jövedelem kiegészítésének alapjául szolgálnak.«

A 7. §. utolsó kikezdése elébe betoldatott: »Ha azon lelkész helyett, a ki a jövedelmi kiegészítést élvezte, a törvénynek megfelelő más lelkész alkalmaztatik a megüresedett lelkészi állásra: a kiegészítési összeg az új lelkész részére a jelen törvény rendelkezéseihez képest teendő folyóvá; azon lelkész pedig, ki a jövedelmi kiegészítést elvesztette, az a) és b) pontban meghatározott határidő eltelte után csak az esetben tarthat újra igényt a jövedelmi kiegészítésre, ha a felekezeti öt lelkészi állásban alkalmazza.«

A 9. §. megtoldatott ezzel: »A jövedelmi kiegészítés megvonását ezen és a 8. §. alapján kimondó miniszteri határozat ellen, a mennyiben az illetékes felekezeti hatóság felmentő határozatot hozott, az illetékes felekezi hatóság az értesítéstől számított 30 nap alatt a közigazgatási bíróságnál panaszjoggal élhet.«

A 11. §. 5. pontja végén az esketési stóla díjra vonatkozó határozat, kiterjesztetik a *keresztelési stóla díjra* is; azaz, *egyik sem számítható fel.*

Ugyanezen paragrafusnál a levonható kiadások tételénél a miniszter megfontolás tárgyává tenni ígérte, hogy segédlelkész tartás czimen a »törvényhatósági joggal felruházott városokban 300 frt« legyen fel, — ille-tőleg leszámítható.

A 13. §. harmadik kikezdésének ezen szavai: »az állami kincstár részére okozott kár magasságának megfelelő pénzbírsággal sújtandók« — kiigazíttatnak így:

»az állami kincstárnak okozott kár megtérítésén felül kétszáz koronáig terjedhető pénzbírsággal sújtandók.«

A 15. §. első részében a »nem függő« kifejezés helyébe tétetett ez: »el nem hárítható, állandó természetű körülmények.«

Ugyanezen §. első kikezdésében »A jövedelmi csökkenés« kezdő szavak után még betoldatott: »és az azt előidéző el nem hárítható, állandó természetű körülmények.«

Új kikezdéstől jön e §. végére: A jövedelmi csökkenés és az ennek alapjául felhozott körülmények tárgyában az illetékes felekezeti hatóság a vallás- és közoktatásügyi miniszter határozata ellen, az értesítéstől számított 30 nap alatt a közigazgatási bíróságnál panaszjoggal élhet «

A javaslat 20. §-sa 22-iknek rukkoltatván hátra a két új (20 és 21.) §-ul betoldatott ez:

»20. §. A mennyiben a 2. §-ban említett vallás felekezetek illetékes hatósága igazolja, hogy több lelkésznek jövedelmét, már a csekélyebb javadalommal ellátott lelkészek illetményének kiegészítése czimén az állami költségvetésbe felvett és az illető vallás felekezeteknek jutott összegből 1897. év végéig 800 frtra kiegészítette, ezen kiegészítési összeget addig is, míg a jelen törvény értelmében az illető lelkészek jövedelme különben is 800 frtig kiegészítettik, az állam az illető vallás felekezeti részére kiszolgáltatja.

21. §. A jelen törvény célja kizárólag a lelkészi jövedelem kiegészítése lévén, önként következik, hogy az állam pénzügyi helyzetéhez képest, továbbra is feladatául tekinti a fejlődő méltányos igényekhez képest a bevett vallás felekezeteket egyházi és iskolai szükségleteiknek kielégítésében támogatni, a miért is a jelen törvény az állami költségvetésben különböző czimek

és rovatok alatt a bevett vallásfelekezetek részére felvételni szokott mindennemű egyházi és iskolai segélyeket érintetlenül hagyja, kivéve a különböző egyházak csekélyebb illetménynyel ellátott lelkészeinek segélyezésére szolgáló tételt, mely a költségvetési törvényben meghatározandó összegben jövőre az 1. és 20. §-ban meghatározott célra szolgál.

Miután nemcsak azokból lehet okulni, a melyek a miniszter hozzájárulásával a bizottság által elfogadtattak, hanem indirekte azokból is nagy tanulságot lehet levonni, a melyek hozzájárulása hiányában elejtett indítványok maradtak, közüljük ezek közül a következő fontosabbakat:

Nem fogadtatott el, hogy az 1. §-ba bevezetésül beletoldassék: »Addig, míg az 1848. XX. t.-cz. végrehajthatnék, a lelkési jövedelem kiegészítését illetőleg rendeltetik:

Nem az, hogy ugyan e §-ba a kath. lelkészek jövedelmének kiegészítésére a költségvetésbe felveendő összegre nézve is kimondassék, hogy az »a jelen törvényben a többi felekezetek lelkészeire nézve megállapított elvek szerint» használtassék fel.

Nem az, hogy a 7. §. b) pontjából a »vagy fegyelmi uton« — mely sok zaklatásnak lehet forrásává — kihagyassék.

Nem az — a mit Kiss Albert követelt, — hogy a királyi elismeréssel bíró egyházi törvények szerint eljáró fegyelmi bíróság ítéletét a miniszter felül ne bírálhassa.

Nem az, hogy a kiegészítés 4 év alatt megtörténjék.

Nem az, hogy a földbirtok jövedelme a földadó kataszter alapján vételessék számításba.

És nem azon elől említett Sággy-Kiss-féle indítvány sem, mely a kiegészítést az egyházi adózás rendezésével igyekezett kapcsolatba hozni, s a melyet Sággy »az ev. ref. konvent tanácskozásairól megjelent hírlapközleményekből szószerint átvettnek mond« és indítványoz.

A Széll Kálmán elnökle alatt tartott pénzügyi bizottság csak két pótlást eszközölt a javaslaton, kimondva 1) hogy »kiegészítésben csak oly lelkész részesülhet, a ki magyar állampolgárságát igazolja« és 2) a 14. §. második kikezdését így szövegezte: »Amenyiben a jövedelmi növekedés akár a hitközségnek, akár egyeseknek önkéntes tehervállalásából, akár ujonnan keletkező olyan alapítványból ered, melyek kamatjövedelmének beszámítását az alapító tilalmazza (11. §. 6. pont), az állam által nyújtott jövedelmi kiegészítés nem csökkenthető.

* * *

Most már ha egy pillantást vetünk a bizottsági tárgyalásokból kikerült törvényjavaslatra s összevetjük azt azokkal az intentiókkal, a melyek konventünk határozataiban kifejezésre jutottak: sajnálattal kell konstatálnunk, hogy a kormány és a ressort miniszter azokat a törekvéseket kellő figyelembevétellel nem honorálta.

Mit fogadott el?

Utát nyitot a díjlevelek revíziójára, a javaslat 11. §-ának tekintetbe vételével. De mi egyebet tett ez által, mint azt, hogy utat nyit a törvény rendelkezései

tekintetbevételére s egy még ismeretlen törvény rendelkezéseitől ezelőtt négy évvel természetesen eltérő eljárásunkat helyesbíteni engedi s prófétai belátásunk hiányának keserű következményei alól »nagy kegyesen« felold?!

De hol marad legalább az, mit Szilágyi Dezső indítványozott a konventen, hogy »a hol a terménybeli adózások váltsága meg van állapítva, annak csak ellen értéke legyen felszámítható és nem a természetbeli jövedelem«? A kepe ellen járó deputációnak adott nagy beszédéből a miniszternek, hol van legalább ennyi »mag«? Hol van valami biztosíték arra, hogy a most még a minimumon felül levő állomások évek során való esetleges csökkenése jogot ad bármikor a kiegészítés igénybevételére? A 3. §. első kikezdése s a 15. §. ezt egyenesen kizárja. Egyházi adózásunk rendezését a törvény alapján, a miniszter egyenesen kizárja vagy legalább is csak a most 800 frtot el nem érő papi állomások egyházainál teszi lehetségessé s ott is csak az »el nem hárítható állandó természetű körülmények« általa való kegyelmes elismerése s az affiliációtól való kegyes eltekintés körén belől. Végre a konvent kívánta, hogy »az eddigi állandó segélyeknek a jövőben való kiutalása törvényben biztosíttassék.« Nős, megalkottatik a 21. §., kellőleg megspékelve »a *pénzügyi helyzethez képest*«, »*méltányos igényekhez képest*«, »*felvételni szokott*« kifejezésekkel, mert »*önkényt értetődik*«, hogy minket így »*támogat*«.

Valóban igaza volt a »Magyar Hírlap«-nak, mikor a »*legnyájásabb*« óhajító módokat« emlegette s mi elég jóhiszeműek voltunk »sulyt, erkölcsi erőt látni benne«. De hát hiába borsószik az illetők háta az 1848. XX. t.-cz.-nek még emlegetésétől is; köszönjük »az önként értetődő támogatást« ilyen formában, mert jöhetnek még Zichy Nándorok is, kiknek kedvük telhetik a kálvinistaság tömörítésében az affiliczió által, kik »a felvenni szokott összeget« nem fogják »méltányosnak« találni, kik »az el nem hárítható okokat« könnyen elháríthatóknak s az »állandó természetű körülményeket« csak ideiglenes jellegűeknek fogják ítélni s mi lesz akkor?!

Mégis csak nem kisebb fontosságu ránk nézve anyaszentegyházunkat, mint papjaink *létférfi*át biztosítani.

Azért kérjük, hogy a törvény legyen törvény, objektív normákhoz szabott s ne subjectív jótetszéstől függő!

Nagy Károly,
ref. theol. tanár.

TÁRCZA.

Hálaadó ének.

*Hogyan, miként adhassunk méltó hálát
Csodálatos kegyelmű Istenünk?
Ki most is oly sértetlen juttatád át
Philisteusok harcán seregünk!*

*Ő súsár hírlelérik hogy szárnyaltak!
Ártatlanságnak vetve törököt,*

*A jobbat álnokul hirdetve balnak,
Sőt ép': adott szavukat szegve meg.*

*Üszköt, vak éjfelen galád kezekkel,
Óshajlokunkra hitlen dobtanak.
S bizony! nem rajtok mult, hogy nem veszett el
Legdrágább kincsünk, a mi ránk maradt...*

*Aknákat ástak sanda számítással,
Hordtak bele süllőngő kénkövet;
Ajtónk' eltorlaszolták kőrakással,
Hitték: ki bent van, már ki nem jöhet...*

*S te Jó, te Nagy, te Szent, te Isten,
Szóltál: vigyázzatok ti pásztorok!
Erősek legyetek az élő hitben
És el nem vész, a mi koczkán forog!*

*És im', Te megdicsőítéd hatalmad',
Mi gyöngeségünk jó szándékiban,
Te szent ügyed nyert bennünk diadalmat,
Te szent kiadnak megváltottiban...*

*S kiárad szívünk forró áhitattól,
Főlharsan buzgó hála-énekünk
S törünk előre, mert ki félhet akkor,
Ha a segítő Isten van velünk!*

Kolozsvár, 1890. november 4.

Szász Béla.

Különfélék rovata.

A »Debreezeni Prot. Lap« egy idő óta külmisiora adta fejét s éppen minket ejtett útjába, egyházkerületünket s főként Kolozsvárt választván statiojaul. Nevezett lapban ugyanis »Kanonista« név alatt valaki hoszu cikksorozatban olvassa fejünkre bűneinket egyik kolozsvári papi állomásunk betöltése alkalmából. Kanonista cikksorozatában, ha nem is éppen Herakles túlti ismét fonással idejét, mégis egy különben eszes ember — kicsinyeskedik. Kanonista a papválasztási paragraphusokat szedi, veszi, rakosgatja, csinálván ezekből hol tornyot, hol csapdát, hol egyéb, tetszése szerinti dolgot. S mindezt a miniature-művészet nagy kézügyességével. És ez így folyt, ha jól emlékszünk, farhangon, bőjtön át s csak a ma érkezett számmal végződött be az egyházjogból ez a bűvészi mutatvány. Azonban, úgy tetszik nekünk, hogy Kanonista nem von kellő éles határvonalat választás és meghívás között. Pedig választás és meghívás már fogalmilag két különböző dolog. Ugyanazon eredménnyel járó két különböző, sőt minden fáradság nélkül ki tudnók mutatni, hogy éppen két ellentétes mivelet. — Aztán Kanonista csak minket akar a paragraphusok respektálására tanítani, ő maga pedig nagyon is elhanyagolja a zsinati törvények 195. §-át s ennek consequentiáit. Ebben a §-ban pedig »az erdélyi egyházkerület sajátos helyzete« nyert concessioikat. Az erdélyi »Utasítást« pedig egy általános jogi elvnél fogva maguk az erdélyiek illetékesek magyarázni. Azonban mi nem most e rovatban akarunk Kanonistának felelni; de már itt rá kell mu-

tatnunk egy jelentős tényre s ezzel kapcsolatban egy jelentős elvre. Ugyanis specialis helyzetű papokat már eddig is ismertünk. Ott pl. a tábori lelkészek, fegyházi lelkészek, körlelkészek, kiknek beállítása éppen nem a mi rendes papválasztási törvényeink szerint történik. Ime, a Kolozsvárt most betöltött papi állomás is egy bizonyos specialis jelleget, bizonyos mérvű különleges helyzetet nyert az egyházközség s az Igazgató-tanács által képviselt egyházkerület illetékes hozzájárulása által. Az itt beállított derék ifjú pap, ki máris több terhet visel, mint közönségesen mások, az egyházközségnek is papja, az egyházkerületi árvaháznak is felügyelője. Mandatumát, fizetését is két forrásból kapja. Hiszen maga az új templom, új parochia eredetileg egyházkerületi telken épült. Nős? Teljesen ily állomások-e a mi közönséges papi állomásaink? Nincs-e ennek az állomásnak bizonyos specialis jellege, helyzete? Nem volna-e érthető és méltánylandó még az is, ha egy ily rendkívüli esetre a mindennapi esetekre szóló paragraphusokat nem alkalmaztuk volna? (Pedig nem állítom, hogy nem alkalmaztuk.) Mert nem elég csak egyoldalulag mindig a papíron levő törvényt nézni, de meg kell látni a dolgokban levő törvényt is. Semmi kétség, hogy az emberek rengeteg sok paragraphust gyártanak, de ez az őserjú, munkás, haladó, produktív, az emberi törvényhozást túlszárnyaló és magát emberfölötti erővel érvényesítő élet még sokkal több *dolgot* termel. Majd a dolgok maguk után vonják a szükséges paragraphusokat is, mert ezeket is az élet szüli s nem pedig a paragrafusok szülik az életet. Ha ezt az igazságot Kanonista nem látná be, akkor lehet ő kitűnő burocrata, de gyenge reformator, akkor ismerheti ugyan kitűnően a paragraphusokat, de nem fogja fölismerni az idők jeleit. Előttünk itt a haladó élet egy új követelménye állott, melynek anyaszentegyházunk érdekében meg kellett felelnünk; egy új föladat, mely azonban még a paragraphusokra is tekintettel oldatott meg.

Még egyszer ismételjük itt, hogy ezúttal nem akarunk ez ügygel részletesebben foglalkozni. Legyen szabad azonban, már csak azért is, hogy mostani megjegyzésünk vidámabb hanggal végződjék, rá mutatnunk egy nem kis derűtséget keltő situatióra. A mig, ugyanis, a paragraphusokba bonyolodott Kanonista a »Debreceni Prot. Lapnak« most érkezett számában is azt konstátgatja, hogy az itt szóban forgó állomás még mindig *üres*, addig az illető állomás tényleg betöltetett, a betöltés pedig minden arra hivatott forumon helybenhagyatott, sőt az új pap a kolozsvári presbyterium egyhangu határozata alapján nagy ünnepséggel, díszes közönség jelenlétében, más felekezetű egyházak, királyi tábla, törvényszék, vármegye, katonaság, stb. képviselőinek assistentiaja mellett hivatalába is már beiktattatott.

Ugyancsak a »Debr. Prot. Lap« egyik közelebbi száma egyházkerületünk anyagi veszteségeivel foglalkozik. Lapunk megmondta már egyszer, hogy püspök urunk az egyházkerület értékpapirjainak jól kiszámított időben történt eladásával egyházkerületünknek félmilliót szerzett volt. Ez a félmillió realis nyereség, mert a papirok akkor eladattak s az összeg tényleg be is folyt. Jelenleg azonban az árhanyatlás általános; de egyházkerületünk realis veszteségéről most sincs szó. Hiszen a papirok megvannak, azok el nem adattak s így realis

veszteség tényleg nincs. És a míg a »Debr. Prot. Lap« anyagi tönkrejutásunktól fél, addig az erdélyi püspök újabb nagy terve a megvalósulás felé közeledik, midőn az egyházkerületi hitelbank révén egyházi tőkénk a közgazdaság terén, mint önálló hatalom fog megjelenni.

Az erdélyi prot. papok ismeretes mozgalma, mint látjuk, rendes mederbe tért. E tekintetben a vezetőség belátása, tapintata dicséretre méltó. A mi pedig az egyik, vagy másik politikai napilap körül való sorakozást illeti: kifogástalan törekvés ez. Támogassuk azokat a lapokat, melyek eléggé belátók s eléggé hazafiasak voltak a protestáns papok érdekében meglátni nem csak a privát ügyet, de a nagyjelentőségű közügyet, nem csak a magán és az egyéni érdeket, de a nemzeti érdeket, a magasabb erkölcsi érdeket is. Mi most itt egyelőre egyik vagy másik lap mellett határozott és végleges állást nem foglalunk, — mert nem akarjuk megvonni elismerésünket egyetlen oly laptól sem, mely ügyünknek egyetemes jelentőségét föl tudta ismerni s ügyünket hallatós szóval képviselte. Lelkész-társaink ismerik e lapokat és sorakozzanak melléjük. Melyik lap mellé, avagy mely lapok mellé? E kérdésnek lapunkban való nyilvános tárgyalásába ezúttal nem bocsátkozunk. Lelkész-társaink, úgy hisszük, így sem tévesztik el az utat. Maradjon hát most az illető politikai lapok kiválasztásának ügye lelkész-társaink bizalmas megbeszélgetésének s megállapodásának tárgya. Azonban időnként mi is megnevezhetjük azokat a politikai lapokat, melyekben a protestantismus iránt érzéket s egyszersmind hazafias motívumokat tapasztalunk és túlfelől megnevezzük azokat a lapokat is, melyek úgy a református ügy, mint a nemzeti ügy szempontjából megbélyegzendők.

Szomorujelentés, tudatja velünk egyik derék, öreg lelkész-társunk f. évi ápril 5-én bekövetkezett halálát. Az elhunyt öreg a mi anyaszentegyházunknak két tanárt, két derék fiut adott maga helyett: *Bod Károlyt*, sz.-udvarhelyi ref. kollegiumi tanárt és *Bod Sándort*, szatmári ref. főgymn. tanárt. A szomorujelentésből közöljük a következő részt: »*Albisi legidősebb Bod Sándor* a vajda-szent-iváni református egyházközség 51 évig rendes — és 6 év óta nyugalomba vonult buzgó papja, hű pásztora, lelki atyja; Maros-Torda vármegye törvényhatósági bizottságának volt virilis tagja; az osztatlan szeretetben és közbecsülésben megőszült lelkész és az őszinte, — de szelid s nemes lelkű igaz barát, közhasznú, munkás és áldásos életének 82-ik évében végső elgyengülés miatt, 1898. ápril hó 5-ik napján délután 4 órakor bevégezte földi pályáját. A nemes szív többé nem dobog! A munkás karok mozdulatlanul pihennek! A szelid és jóságos szempár fénye örökre elhomályosult! A buzgó lelkipásztor beszédes, ihletett ajkai elnémultak! A száj nem szól többé igazat; nem vigasztalja a csüggedőket és nem ad jó tanácsot! Oh! bizony: »leesett a mi fejünknek ékes koronája«! Övéi, kik oly sokáig érezték önfeláldozó szeretetének éltető melegét — és hivei, kik ismerték buzgóságát, látták ernyedetlen szorgalmát és lankadatlan munkásságát: fájdalomtól tört szívvvel, igazi részvéttel és vigasztalódás nélkül sirnak hamvai felett. Az elválás pillanatában csak az Isten gondviselő kegyelmében vetett hit — és az a tudat nyújt némi enyhü-

lést, hogy lelke él és egykor a jobb hazában ismét látni fogjuk egymást! Az idvezült megszűnt közöttünk munkálkodni; de szelleme velünk marad és szeretete örködni fog fölöttünk; mert a ki úgy él, mint ő, az nem hal meg soha; tul él időn s enyészeten.« Legyen áldott az igaznak emlékezete!

Még máreius hóról maradt ránk az a szomorú kötelesség, hogy *Kovács Béla* ev. ref. tanítónak elhunytát följegyezzük. Áldott legyen emléke!

Aranykönyv: Nagy lelki örömmel ünnepelte a Tasnád Szarvadi (Szilágy m.) ev. ref. egyh. község a Virágvasárnapot, midőn a hozsánnák zengésén kívül Isten dicsőségére, s ama mennyei király, az édes Idvezítő tiszteletére kis templomunk belső diszei is emelték az ünnepi hangulatot. Ekkor lett ugyanis átadva a közhasználatnak az új szószék korona, a renovált Urasztala, a diszes urasztal- és szószék terítő. A koronát b. e. szülei emlékére Török Mária Fóris Sándorné készítette 70 frt. értékben, a régi diszes Ur asztalát renováltatta Oláh Sándor 12 frt. értékben; a diszes Urasztal terítőt Sándor Juliánna Szabó Józsefné 25 frt. értékben, a szószék terítőt pedig Oláh Zsigmondné Kincses Juliánna és Oláh Imréné Udvary Zsuzsánna készítették 15 frt. értékben; továbbá építkezési célra gróf Károlyi Tibor őnagyméltósága mintegy 35 frt. értékű fát adományozott. — Úgy a koronát, mint az urasztalát mint hitsorosunk méltányos árért ifj. Keresztesy Sámuel tasnádi iparos készítette. Szeresse az Ur a jókedvű adakozókat, kik hitőket jócselekedeteikben mutatják meg. A t.-szarvadi ev. ref. egyház nevében e helyen is csak hálás köszönetünket nyilváníthatjuk a dicséretre nem szoruló nemes cselekedetekért. Tasnád-Szarvad 1898 április 4. *Pazar Kálmán*, ref. lelk.

Hivatalos rész.

1311—1898.

KÖRLEVÉL

Valamennyi erd. ev. ref. egyházmegyei nt. esperesnek és valamennyi erd. ev. ref. iskolaszék t. lelkészelnökének.

A népiskolai közoktatás rendezéséről szóló 1868 évi XXXVIII. t. cz. 27. szakasza rendeli, hogy »az ujonnan építendő iskolaépületek egészséges helyen épültek, szárazak s a gyermekek létszámához mértén (egy terembe 60 gyermeket s minden gyermekre legalább 0·8—1·2 m² helyet számítva) elegendő számú, tágas, világos és könnyen szellőztethető tantermekkel legyenek ellátva.

Ugyanezen törvény 28. szakasza továbbá azt rendeli, hogy a »népiskolai hatóságok, felekezeti, községi, megyei és kormányközegek egyaránt kötelesek minden hatáskörükhöz tartozó eszközökkel odahatni, hogy a már fennálló iskolai épületek is, amennyiben az előbbi szakaszban említett kellékeknek nem felelnek meg, mind a hitfelekezetek, mind a községek által, mihelyt lehetséges, mindenütt az érintett kellékeknek megfelelőleg alakíttassanak át.«

A népiskolai törvény 11. szakasza jogot ad a hitfelekezeteknek nyilvános népoktatási tanintézetek felállítására, de a többi között azon feltétel alatt, »hogy iskolai épületeik építésére és átalakítására nézve a jelen törvény 27. és 28. szakaszai rendeleteinek eleget tegyenek.«

A közigazgatási bizottságokról szóló 1876 évi VI. t. cz. 30. szakasza alapján ezen bizottság van hivatva »az illető közigazgatási járási közegek által a törvény

értelmében felügyeltetni arra, hogy az iskolaépületek kellő karban legyenek.»

Amennyiben pedig a népiskolaügy közigazgatását, a népiskolai hatóságokról szóló 1876. évi XXVIII. t. cz. I. szakasza értelmében a vallás és közoktatási miniszter eszközli az arra hivatott közegek által, ennél fogva jogom és tisztem a többi között arra is felügyelni, hogy az iskolai épületek tekintetében valamennyi iskola-fentartó a törvényben kívánt követelményeknek eleget tegyen (1868. évi XXXVIII. 14. §. b. pont).

A kisdedóvásról szóló 1891. évi XV. t. cz. 6-ik szakasza szintén elrendeli, hogy »a kisdedóvodákat és gyermek-menedékházakat a helyi viszonyokhoz képest úgy az egészségügyi, mint a tűzbiztonsági szempontoknak megfelelően kell építeni s az épület a gyermekek létszámához mérten (egy teremre 80 gyermeket és minden gyermekre legalább 0.8 m²-tért számítva) elegendő számú tágas, világos, könnyen szellőztethető és kellően felszerelt szobákkal és a szabadban lehetőleg befásított, alkalmas játszótérrel legyen ellátva.«

Ezen törvény 3. szakasza a többek között ezen építkezési feltételek megtartása mellett ad jogot kisdedóvodák- és gyermek-menedékházak felállítására és fentartására az államnak-, községnek-, hitfelekezetek-, jogi személyek- és magán egyéneknek.

Oly végből, hogy a fentartók az új kisdedóvodai és iskolai építkezéseknél, avagy a meglevők átalakításánál tájékozva legyenek mindarról, a mit ily építkezéseknél a törvény, a paedagógia és a hygiénia megkövetel, a közoktatási kormány már 1870 évben gondoskodott népiskolai mintaépülettervek felől és ezeket magyarázó utasításokkal látta el, 1892. évben a kisdedóvodákra vonatkozólag adott ki ugyanilyen utasításokat.

Mindazonáltal azt tapasztalja a m. államkormány, hogy az egyes iskolafentartók által, sokszor nagy pénz-áldozattal létesített kisdedóvodai és iskolai építkezések nem felelnek meg a törvényes és egyéb követelményeknek, nem pedig azért, mivel az építkezési tervek elkészítésénél nem voltak kellően tájékozva arról, hogyan és mi módon kell a kisdedóvodát és az iskolaépületet úgy elhelyezni, felépíteni és beosztani, hogy az a jó kisdedóvoda, illetve a jó iskola minden kellékének megfelelő legyen.

Ez indította a magyar kir. közoktatásügy miniszterét arra, hogy a kisdedóvodai és az elemi népiskolai építkezésekhez egészen új, a törvény, a paedagógia és a hygiénia minden követelményeinek megfelelő oly építkezési mintaterveket és ahoz való utasításokat készíttessen, a melyek a legkülönbözőbb építkezési viszonyok között biztos tájékozást nyújtsanak a fentartóknak a kisdedóvodai és az iskolai építkezéseknél.

Az építkezési mintaterveket a kereskedelmi miniszter úr műszaki szempontból felülvizsgáltatta, az iskolai építkezésekhez az orsz. közegészségi tanács megfelelő utasítást készített, gondoskodott arról is, hogy az iskolák bebútorozása és felszerelése tekintetében a legjobb tájékozást nyerjék az iskolafentartók.

Ezen új »Kisdedóvodai és népiskolai építkezési mintatervek és építkezési utasítások« a közoktatásügyi m. kir. miniszterium kiadásában Lampel Róbert könyvkereskedésében Budapesten már megjelent és ohajtandó, hogy ezen füzetet minden egyházközség, a

mely kisdedóvodát, illetve iskolát építeni szándékozik, saját jól felfogott érdekében megszerezze, s amennyiben a kisdedóvásról szóló 3. és a népoktatási törvény 11., illetve 27. és 28. szakaszai a hitfelekezeteket szintén kötelezik a kisdedóvodai és az iskolai építkezési kellékek megtartására s e szerint a hitfelekezeteknek is érdekükben áll, hogy már eleve megnyugvást szerezhessenek a tekintetben, vajjon az általuk czélbavett kisdedóvodai, illetve iskolai építkezés meg fog-e felelni a törvényes kívánalmaknak, tisztán ezen okból útasítjuk iskola fentartó ev. ref. hatóságainkat és ev. ref. iskolaszékeinket, hogy minden általuk czélbavett új kisdedóvodai és iskolai építkezésre, avagy nagyobb mérvű átalakításra vonatkozó tervet, az építkezés megkezdése előtt hatóságunk utján az illető közigazgatási bizottsághoz mutassák be oly végből, hogy ezen bizottság a tervet, tisztán a kisdedóvási, a népoktatási és közegészségügyi törvénynek idevonatkozó rendelkezései szempontjából a kir. építészeti hivatal, a kir. tanfelügyelő és a megyei főorvos közbenjöttével megbíráltassa, vajjon a tervbevett építkezés elhelyezés és kivitel tekintetében megfelel-e a törvényes kellékeknek?

A közigazgatási-bizottság az építkezési terv felőli bírálatát ugyancsak hatóságunk utján fogja az illető iskolaszékkel tudatni tájékozás és útbaigazítás czéljából.

Ily eljárás mellett remélhetjük, hogy az áldozatkész fentartók, eltekintve minden költséges, fényűző építkezéstől, minden tekintetben megfelelő és czélszerű kisdedóvodákhoz és iskolaházakhoz jutnak.

Kolozsvártt, 1898. április hó 5-én.

Parádi Kálmán, *Szász Domokos,*
t. előadó. ev. ref. püspök, mint elnök.

1313 1898. KÖRLEVÉL.

Valamennyi erd. ev. ref. kollegium m. t. Elöljáróságának.

Maurer Jánosnak »A tornászás elmélete« című művét a közoktat. m. kir. miniszterium 13.631/1898. III. 9. számú ajánlata nyomán valamennyi erd. ev. ref. kollegium könyvtára részére leendő beszerzésre ajánljuk.

Parádi Kálmán, *Szász Domokos,*
t. előadó. ev. ref. püspök, mint elnök.

1323 1898. PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

A széki egyházmegyébe kebelezett pulyoni ev. ref. körlelkészi állásra ezennel pályázatot hirdetünk.

Javadalma: megfelelő lakás, gazdasági épületekkel és 521 frt 41 kr fizetés, melyből 290 frt a 88 hold kánonikum bérértéke, 139 frt 48 kr készpénz, a többi rész pedig a kepe- és munkatétel-értéke.

E körlelkésztséghez tartozik, a pulyoni anyaegyházon kívül, a szavai és szentgyedi leányegyház és az ombúzi és szentgothárdi fiók-egyház, melyekben a körlelkésznek, a részletes utasítás értelmében kell szolgálatokat végeznie.

Pályázati határidő 1898. május 10-dike, mely időig a szabályszerűen felszerelt folyamodványok főt. Szász Domokos, püspök aához küldendők föl.

Kolozsvártt, 1898. április hó 7-én.

Dr. Kádár János, *Szász Domokos*
s.-titkár. ev. ref. püspök, mint elnök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre
félévre6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

A rendkívüli vallástanári minősítés kérdéséhez.

(Folytatás.)

Azt is érteni és méltányolni lehet, ha — itt ismét a poroszországi theol. vizsgarendszerre gondolva — az 1873. évi május 11-ről dátált törvény a lelkészi képzettségről és hivatalba állításról szólván, az 5. §-ban felhatalmazza a kultuszminisztert, hogy, tekintettel némelyeknek ugyan nem theologiai, de az egyetem valamelyik másik fakultásán folytatott tanulmányaira, avagy tekintettel az illetőknek különbeni képzettségére, a törvényes három évi theologiai tanfolyamból az adott körülményekhez mérten bizonyos időt elengedhet, tehát a theologusokra kötelező három éves egyetemi tanfolyamból egy bizonyos idő mértékéig dispensálhat, a minthogy ez intézkedésnek némi és megfordított pendantját nálunk is megtaláljuk, midőn végzett theologusaink két éves tanfolyammal szerezhetik meg a tanári oklevelet. Ez intézkedést — ismételjük — méltányolnunk lehet, mert az egyetem egyik facultásán felhasznált időnek bizonyos mértékű beszámítása az egyetem egy másik facultásán jogosultnak tartható, ha a beszámított időn túl az újonnan választott facultáson a tanfolyamok rendszeres elvégzése s az után a rendszeres vizsga is megkivántatik. Nekünk azonban arról kell itt gondolkodnunk, hogy miként tegyük lehetővé azt a lehetetlenséget, hogy tanárjelöltjeink saját szakjaik mellett *mellékesen* még theologiai képzettséget is nyerjenek; mert a vallástanári minősítés mégsem lehet egyéb, mint a theologiai képzettség bizonyáglevelé és pedig olyan

képzettségnek bizonyáglevelé, mely képzettség nem csak arra való, hogy az egyházi tudománnyal és egyházi élettel a laikust is kellő contactusban tartsa, de a mely képzettség az illetőt a vallástudomány terén épen tanításra is fölhatalmazza.

Azt is méltányolni tudjuk, ha egy bizonyos szaknak immár működő munkásai számára időnként póttanfolyamok nyitvatnak meg, hogy így *saját szakjuk* fejlődéséről behatóbb tudomást szerezzenek; de hogy valamely szak munkásai valamely más és a tudományok közötti bizonyos összefüggés mellett is idegen szakban és pedig, a mint erről itt van szó, egy széles és mélységes szakban: a theologiában pót-tanfolyam segítségével tanári képesítést nyerjenek, ez oly velleitas, mely iránt mi rokonszenvvel nem viseltetünk.

Azonban tegyük föl — bár meg nem engedve, — hogy tanárjelöltjeink úgy mellékesen avagy pót-tanfolyammal kellő theologiai ismeretekre szert tehetnek s vallástani kézikönyvekkel kezeikben a tanítást még csak elvégzik. Ugyan itt sem hagyhatjuk megjegyzés nélkül azt a körülményt, hogy éppen a vallástanár bizhatja magát legkevésbé a tankönyvre s mai vallástani kézikönyveinkre is nagy részben alkalmazható a panasz, hogy e kézikönyvek irodalmában nincs meg a kellő fejlődés. De ekkor is a csak objectiv ismeretanyag a vallástanárban és a tankönyv a kézben a vallástanítást és feladatát még meg nem oldja. *A növendékekben a valläserkölcsi életet kell fölélesztetni, a valläserkölcsi egyéniséget kell ki-fejlesztésre segíteni.* Élet csak életből származik s a valläserkölcsi élet is csak valamely valläserkölcsi élet hatása alatt áll elő s a vallás-

erkölcsi egyéniség kifejlődésére is egy másik valláserkölcsi egyéniség ellenállhatlan hatása szükséges. A vallástanításban nemcsak tananyagról és módszerről van szó; de életről; nemcsak objectiv ismeretekről, de subjectiv igazságokról. A vallástanárban ennél fogva mi valóban *lelkipásztori egyéniséget* akarunk látni. Ily egyéniség pedig némi mellékes studiumok vagy épen néhány heti póttanfolyam által bizony elő nem áll. A sebtében szerzett objectiv datumok még távol állanak attól, hogy a benső élet, az ideális élet-elv, a valláserkölcsi egyéniség integrans részeivé, valóságos elemeivé váljanak. Már pedig ha ezt a cél el nem értük, akkor a vallástanári hivatás betölthetőségét illetőleg épen a legbecselebbet nem értük el, sőt mondhatjuk, hogy tulajdonképpen semmit sem értünk el.

(Vége következik.)

A vallás tanári állások betöltésének kérdése.

(Folytatás és vége.)

Ebből pedig az következik, a mi már a legtöbb esetben be is következett, hogy a tanuló ifjúság s a belőle kifejlődő művelt társadalom eldobja magától a hitcikkeket, a hitcikkekkkel együtt a vallást, a vallással az egyházat és az egyház mindazon intézményeit, melyek annak gazdag talajából nőtték ki magukat s itt a földön, a hit és az erkölcsi élet terjesztésére vannak hivatva.

Innen van, innen ered korunkban a társadalom műveltebb részének egyháziatlansága, a lelkeseket lenéző és számba sem vevő kicsinylése, és az egyházi ügyekkel való nemtörődése. Innen van, hogy sem egyházi íróink, sem egyházi lapjaink áldozathozatal, vagy valamilyes hivatalos támogatás nélkül, megélni nem tudnak. Tanult, okos és tudományos ismeretekkel bíró kortársaink előtt mindaz, a mivel a theologusok, papok és egyházas gondolkozású emberek foglalkoznak számításba sem jó, hacsak annyiban nem, a mennyiben minden egyházat *butító-intézetnek* tartanak s így annak érdekei ellen küzdeni szent kötelességüknek tartják. Szerintük:

»Phidias mit fű, farag
Berovátkolt kődarab«

Vagyis világosabban szólva, az egyházban nincs sehol semmi eszményi, csak érdekek láncolata és hiu emberi küzdelmek szakadatlan sorozata abban is minden. Miért hát az egyházi ügyek iránt való érdeklődésnek időt és fáradságot szentelni, mikor lázas korunk tevékenységének közepette, ez az idő minden más téren jobban értékesíthető, mint itt?

Ezt a ma-holnap általánossá váló véleményt s az ebből származó bajt, fokozza azon körülmény, hogy általánosságban szólva, *a papoknak* a szívében is ott

rágódik az a féreg, melyet *kétségnek és bizonytalanságnak* nevezünk s a mely minden magasabb törekvésnek és e nehéz helyzetből való kimenekedésnek, ez idő szerint, egyszerűen útját állja. »A tudomány — mint Bartók György dr. mondja — hitünk várába égő üszköt dobott,« s mi csoda, ha ez az égő üszk: elperzselte papságunk nagy részének lelkében is a magasabb célú törekvések után való vágyódást és az élet szent eszményeit?

Urak, urak! Nem az *elvilágiasodás*, nem is a *földiek* kimondhatatlan szerelme, nem is a *pesszimizmus*, vagy a *materalizmus* az oka a papság körében is tapasztalható közönynek és nembánomságnak. Mindazok az oknak *csak okozatai*, a melyek semmi képpen és soha elő nem állhattak volna, ha meg nem lett volna a tulajdonképpeni ok: *a benső meghasonlás*, a melyet a tudomány vivmányai és a hittételek közötti ellentétek idéztek elő a lelkekben!

És mégis, ha ez általános baj megszüntetésére s a jobb és tökéletesebb vallás-erkölcsi állapotok előidézésére irányuló törekvéseket tekintjük: szinte semmi jelét nem látjuk annak, hogy valaki *ebben az irányban* vegye fel a küzdelmet *s a hit és tudás kibékítésével*, a hitcikkeket és a tudomány tanításai között való ellentétek megszüntetésével, szüntesse meg azon benső meghasonlást is, mely az egyént önmagával, istennel és a világgal szembeállította.

Sőt azt látjuk, hogy az anyaszentegyház élén álló s a vallás-erkölcsi élet irányítására kiválóbb mértékben elhívott egyének némelyike is, *a betűkre esküszik* a lélek helyett.

A benső meghasonlás elenyésztetésére, a hit és tudás kibékítésére, a folyton támadó és áldozatait mindig megkövetelő kétség elosztatására, *legtöbbet tehetnek* napjainkban, *középiskoláink vallástanárai*, a kik lépten-nyomon, évről-évre, élénk figyelemmel kísérhetik a tanuló ifjúság szellemi fejlődését, s minden egyes gyermek világnézetének az alakulására vezérlő és irányító befolyást gyakorolhatnak.

Ezért tartjuk mi különösen fontosnak a vallás-tanári tanszékek rendszeresítését.

De a vallástanárok működése csak akkor lesz áldásos, ha a *tudomány vivmányaival lépést tartanak*; ha a *jelen hittudatot akképpen lesznek képesek leírni és kifejezni, hogy azt minden gondolkozó fő elfogadhassa és magáénak vallhassa, ha a vallásból és a vallásos hitből kiküszöbölnek mindent, a mi idegen és nem oda tartozó elem*; ha *meghúzzák mentől kifejezettebben a határvonalat a között, a mi a hitre, és a között, a mi a tudásra tartozik, és nem tanítanak semmi olyat a hittanban, a mi a tudományos vizsgálódást kiállani és a korszellem bírálatát eltűrni nem képes.**

* Számolva mindenesetre és pedig nagy bölcsességgel és lelki ismeretességgel számolva mindig a gyermeki lélekkel, valami a nép lelki világával, ennek igényeivel, törvényeivel s nem tanítva oly módon, hogy az illetők a kellő képzettség, a kellő földolgozási képesség, szóval: a szükséges előfeltételek hiánya miatt minket félreértve éppen ellenkező eredményre jussanak azzal, a mit mi óhajtunk elérni. Éppen a nevelő nem vesztheti el szeme elől azt a bölcs tételt, hogy az igazság itt: »hús«, amott pedig: »tej«. A cél: a

Hogy pedig ezt megtehessék, ehhez az élőhit és a kegyességi gyakorlatok végrehajtása, vagy végrehajtatása mellett, helyesen kialakult *világnézetre, tudományos előkészültségre* és *nagymérvű szellemi szabadságra* van szükségük, mert ki tagadhatná, hogy *Luthernek* is, *Zwinglinek* is, *Kalvinnak* is volt hite s különösen az elsőnek kegyességi gyakorlatokban is volt elég részesedése, de ha ezen a ponton megállottak volna és értelmüknek fényével, koruk tudományos vívmányainak igénybe vételével, bele nem mélyedtek volna a szentírásba s annak alapján ki nem mutatták volna az egyház visszaéléseit és egy egészen új keresztyén világnézetnek nem adtak volna kifejezést: vajjon *lettek volna-e valaha reformátorokká* s megnyertek volna-e maguknak *annyi millió lelket*, a kik üdv után sovárogtak ugyan, de azt mihelyt megvilágosodtak, az uralkodó egyházban, a hitcikknek csalahatatlan letéteményesében, az opus operatumok megtestesítőjében feltalálni nem tudták?

Az eredmény, ha a *megszokott* és sokak által még most *javalt nyomokon* haladunk, egy pillanatra sem lehet kétséges. Csak az lesz és csak az lehet, a mit magunk körül látunk s a minek elszomorító jelenségeit mindennap szemléljük: *kétség, meghasonlás, közöny*.

De ha új utakat igyekszünk megnyitni; ha a tudományt a vallásos hit és az egyházi élet szolgálatába fogadjuk; ha inkább szólunk egy szót értelemmel, mint ezeret értelem nélkül; ha az új bort nem töltjük ócska tömlőkbe, hanem új hordókat szerzünk be neki, ha nem rágódunk régi, elavult dogmákon, hanem megkísérjük hitünknek új kifejezést adni: akkor tán még megérhetjük, hogy ez a mostani nemzedék meglátja *Krisztus eljövételét* s észreveheti a szíveknek és lelkeknek általa való megújítását.

A reformáció megmutatta, hogy az *értelemnek is megvannak a maga jogai a vallásos élet körében* s a ki e jogot elakarja rabolni, annak keservesen meg kell lakolnia. A meglakolást, annak idején, az uralkodó egyház szenvedte, mely képtelennek látszó hittételeiből, szentesített kegyességi gyakorlataiból nem akart lealkudni semmit.

Nálunk a meglakolás veszedelme, ha nincs is küzel, de nagyon *kísért*. Ne akarjuk hát előidézni azt az időt, midőn már ráteszi lábát anyaszentegyházunk küszöbére, hanem ügyeljünk és mindenekelőtt, válasszunk középiskoláink vallástanári tanszékeire olyan egyéneket, a kik nem zárkóznak el a haladás elől, hanem a tudomány vívmányainak felhasználása mellett, a legujabb theologia álláspontján, oda fogják vezetni és nevelni a tanuló ifjúságot, a haza, az egyház és a társadalom jövődöbeli reményét, hogy legyen az a hit és erkölcsi élet biztos támasza; mi pedig, ha

vallás-erkölcsi egyéniség, a vallás-erkölcsi élet. E célhoz vezető utak közül mindig a különböző egyéniségeknek éppen megfelelő választani ki: ez a föladat. Erre a föladatra, valóban olyan ember kell, minőt e cikk tart szem előtt. A cél nagyra és kicsinyre, mivelre és tanulatlanra nézve ugyanaz, de az eszköz különböző s az egyéniséghez alkalmazott. Szükséges, hogy eszközt és célt össze ne tévesszünk s nehogy az eszközt tartsuk — célnak. E megjegyzésünk érdemes munkatársunk s barátunk gondolatkörébe különben bele illik s éppen ez okból fűztük czikkéhez sorainkat. Szerk.

kegyes, istenfélő és hívő lelkekről kérdeznek, ne legyünk kénytelenek olyan emberekre mutatni, a kik *nem látnak és azért hisznek*, hanem olyanokra, a kik *mindent látnak és mégis hisznek*.

Z. Kiss Sándor,
rettegi ref. lelkész.

A lelkesi-fizetések kiegészítéséről szóló törvényjavaslat országgyűlési tárgyalásai.

Nemcsak lelkesztársaink egynémelyikének vélünk szolgálatot tenni e feljegyzésekkel; de nem tartjuk feleslegesnek azért sem, mert a későbbi idők vitáinál gyakran szoktak a törvény betűjén túl az »indokolás«, sőt a tárgyalás során elmondott, competens helyről jövő interpretációkra is hivatkozni. Nem tartjuk feleslegesnek azért sem, mert kulturhistoriai jelentőséget tulajdonítunk annak, hogy a magyar országgyűlési pártok és egyes vezéregyéniségek minő álláspontot foglalnak el e javaslattal s azzal direct vagy indirect, megnevezve vagy csak hallgatólagosan a mi felekezetünkkel szemben és minő indokolással.

A javaslat plénumbeli tárgyalása pénteken — nem vagyunk éppen babonások, — e hó 15-én kezdődött. *Tuba János* előadó beszéde nem sok újat tartalmazott. Hangsúlyozta a javaslat »pusztán létminimum biztosító« jellegét és tendenciáját, a kvalifikáció alapján való különbségtétel jogosultságát, védte az állami felügyelet kontemplált formáját, s az effektuálás hosszú időre nyújtását az állampénztár helyzetével magyarázta. Mint újságot jelezte azonban, hogy *a törvény végrehajtásakor eleget fognak tenni annak a jogos kívánságnak, hogy a már régen működő lelkészek nagyobb figyelemben részesüljenek*.

Wlassics miniszter a javaslat fontossága miatt már a vita elején nyilatkozni kívánt. Hangsúlyozza, hogy a magyar állam vallásügyi politikáját soha sem vezette az állam és egyház merev szétválasztásának gondolata, sőt mindig feladatának vallotta a bevett vallásfelekezeteket vallás-erkölcsi céljaik sikerében támogatni. Ez az állam jól felfogott érdeke, mert kétségtelenül az állam egyik leghatalmasabb erkölcsi fenntartó ereje az igazi vallásosság. E politikának folytatása a jelen törvényjavaslat is, a mely úgyszólván a létért való küzdelemben harczoló lelkesi karnak akar segítséget nyújtani.

A lelkesi fizetések rendezésének különböző formái két alapelvre vezethetők vissza: *a teljes állami ellátásra* (Franciaország, Belgium) és *a hivektől befolyó jövedelem pótlására*. Az első államhivatalnokká teszi a lelkészeket, szekularizációval és minden egyházi vagyon konfiskációjával jár. Ez az irányzata az 1848-iki XX. t.-cikknek. Ő és javaslata, sőt a nemzet közvéleménye, — mondja, — nem képviselik ez álláspontot, a nevezett törvény betűszerinti végrehajtásában, sőt nem kívánták a segélyre szorúlt felekezetek sem.

Ő az 1868 óta következetesen folytatott másik rendszernek a hive: a segítés és támogatásnak, mely uton 1868 óta az állam 15 millióval ment az egyhá-

zak segítségére. Ez irányt képviseli és fejleszti tovább e javaslat is. »*Itt nem a lelkeszi állások szervezése és ellátásának rendezése a cél, hanem kizárólag a létminimum megállapítása*«. Helytelen nyomon jár azért, a ki úgy okoskodik, hogy az egyik felekezet többet kap, mint a másik s így bizonyos aránytalanság áll elő. A kormány a felekezetek azon többször kifejezett óhajtásának kívánt eleget tenni, hogy a létminimum törvényben biztosítsák, s ne az egyes váltakozó kormányok jóakaratótól függjön.

Soha sem volt az a javaslat intenciója, hogy ezzel az egyházak végkielégítést nyerjenek. Egy jogos kifogásnak készséggel felelt meg azzal, hogy addig, is, a meddig a fokozatos végrehajtással a már államsegélyből 800 frtra kiegészített állomások a 800 frtba jutnak, rendelkezésükre bocsátassék a megfelelő összeg. Elismeri, hogy lelkeszeink a minimumnál többet érdemelnek, de úgy ennél, mint a fokozatos végrehajtással tekintettel kell lenni az állam pénzügyi helyzetére. Az önkormányzatot nem sérti a javaslat s a kiegészítés távolról sem személyhez van kötve, mint sokan állítják. Hogy a kiegészítés elvonásába az államkormánynak bizonyos befolyás biztosított: ez természetes; de hogy az autonomia sérelme elkerültesék s a kormány esetleges önkénye ellen biztosíték nyujtassék, azért vette be a közigazgatási bírósághoz való felebbezés jogát.

Az autonomia féltékeny őreit utalja a felekezeti középiskolák segélyezésére s abból megnyugtatót méríthetnek, hogy az államnak csupán nemes intenciói vannak s az autonómiát megnyirbálni távol áll tőle.

Rövidre vonva ez a kultuszminiszter nagy beszédének tartalma. Abban a kellemes helyzetben vagyunk, hogy az e lapok hasábjain meg nem engedett politizálás veszélyét könnyen kikerülhetjük, miután a miniszter javaslatára és beszédére tehető összes, *teljes mértékben jogosult kifogásainkat* az utána következő szónok *Apponyi Albert gróf* beszédében megtalálja a figyelmes olvasó. A sokszor ultramontanizmussal vádolt gróf beszédében újabb igazolását láthatja mindenki annak, hogy nekünk semmi, de semmi különlegességre szükségünk nincs. Minket a jól felfogott állami érdek követelményei saját egyházi követelményeinkben teljesen kielégítenek s a mi minket, mint kálvinista egyházat sért, az az állam sérelme is az élesen látó s helyesen ítélő államférfiu szemében.

Apponyi Albert gróf azzal kezdi, hogy hasztalan kísérlet volna a törvényjavaslat rendszerét valamely egyházpolitikai koncepczió egészébe vagy logikájába bele illeszteni akarni. Pusztán az égető szükség által parancsolt *opportunistikus* javaslat ez, a mit eléggé mutat az az erőlködés, a melyet a különböző bizottsági jelentésekben és a miniszteri indokolásban látott. Hogy a javaslat nem szervileg foglalkozik az összes felekezetek kongruájának rendezésével, ezt nem a kath. egyháznak különböző, a többitől eltérő közjogi helyzetében, hanem abban látja, hogy ennek vagyoni helyzete megengedi, hogy a rendezést a maga körében megoldja.

Nem akar a kormánynak kellemetlenséget okozni, csak azt nézi, hogy a cél, a szegény lelkeszeknek valóban sajnálatra méltó és az egyházi életre nyomasztóan ható szűkölködő helyzetét javítani így lehet-e

leghelyesebben és legméltányosabban érni el, vagy lehetne helyesebb alapokon, helyesebb szervezetben, helyesebben megválasztott eszközökkel?

Az elsőre »nem«-mel, a másodikra »igen«-nel felel.

Helyteleníti a kettős kvalifikációt. És minő nagy és mély igazság alapján! Azt mondja: »Az állam nem tekinti saját céljai szempontjából közömbösnek annak az erkölcsi és kulturális missiónak teljesítését, a mely a lelkeszek kezeibe van letéve. De azok a lelkeszek, kik a 4. §-ban megjelölt vagy annak megfelelő kvalifikációval nem bírnak, a kik a képzettségnek azon a nivóján nem állanak, a melyet jobb mérték hiányában egy bizonyos érteimi kvalifikációban szoktunk kifejezni: azok semmi olyas vallás-erkölcsi és kulturális missiót sikeresen nem teljesíthetnek.« Igen természetes, az ilyenek, kiknek köréből kerül ki a »ráolvasók,« és »ágitátorok« serege, ezért a papi (!) működésért nem kiegészítést, hanem eltiltást érdemlenének.

Nem tartja helyesnek továbbá, hogy a lelkeszek száma minden kritika nélkül acceptáltatik, holott különösen a görög keletieknél e tekintetben igen furcsa viszonyokat tapasztalhatunk.

Nagy, komoly és jogosult kifogást emel az ellen, hogy a segély mértékének megállapításánál figyelmen kívül hagyatott, hogy az egyes egyházaknak hivei mennyi áldozatot hoznak már a saját erejükből, mert így az az eset áll elő, hogy az egyik rész eddigi áldozatkészségéért mintegy bünhődik, a másik annak elmulasztásáért premiumot kap. Szerinte az volna helyes, hogy az egyházi hatóságokkal egyetértőleg állapítsassék meg egy átlagos egyházi önmegadóztatás — akár ha minden felekezetenél külön is — pl. az egyenes állami adó bizonyos százalékában s az állam csak ezt pótolja ki a megállapított minimumig. Ez alapon lehető lenne a segélynek egész összegét bocsátani a felekezetek rendelkezésére, s csak a kiosztás volna ellenőrizendő. Ily értelemben nyújtja be a következő határozati javaslatot:

Határozati javaslat.

A lelkeszi jövedelem kiegészítéséről szóló törvényjavaslat következő elvek alapján való átdolgozás céljából utasítatik vissza a közoktatásügyi és pénzügyi bizottsághoz.

1. Segélyezésben egyedül azok a lelkeszek részesülnek, a kik a javaslat 4-ik §-a követelményeinek eleget tettek.

2. Az egyes felekezeteknek lelkeszi jövedelemkiegészítés céljából adandó segélyösszeg megállapítása a következő alapon történik:

a) A kormány az illető felekezeti főhatósággal, vagy képvisellel érintkezve lehetőleg azzal egyetértőleg állapítsa meg a segélyezendő lelkeszek számát

b) a segélyösszeg mindegyik felekezetre nézve annyit tegyen, hogy a megállapított számú lelkeszek fizetése a következő pont szerint számítandó lelkeszi jövedelmekkel együtt 800 frtra legyen emelhető;

c) a lelkeszi jövedelmek összeírása általában a javaslat 11. §-a szerint történjék, de a hivek szolgálmai (egyházi adó) mindig egy bizonyos átlagmennyiségben vétessenek fel, (például az egyenes állami adónak bizonyos százalékában) akár többet, akár kevesebbet teljesítenek azok tényleg.

3. Az egész szükséglet, mely ezen az alapon a lelkészi kongrua kiegészítése céljából mindegyik felekezetre nézve előáll, az illető felekezetnek egy összegben rendelkezésére bocsátatik a következő feltételek és fentartások mellett.

a) Ez az összeg, mint külön alap kezelendő és csupán erre a célra fordítandó, a mi végből az állami felügyelet biztosítandó;

b) a felekezeti főhatóság tartozik a segélyzendő lelkészek névjegyzékét a segélyezés mindazon körülményeivel, melyek az állami felügyeletet érdeklik, a kormánynak évenként bemutatni;

c) olyan lelkészek, a kikkel szemben a segély megtagadásának, illetőleg megvonásának a javaslatban megjelölt oka fenforog, ebből az alaphoz nem segélyezendő, ha ilyenek a bemutatott névjegyzékben előfordulnak, a kormány azok nevének törlését, illetőleg a segély megvonását követelheti; ha pedig valamelyik ellen ilyen természetű indokból panasz hozatik fel, a kormány a javaslatban körülírt eljárást indíthatja meg, az ott meghatározott joghatállyal;

d) ha valamely felekezet az alap kezelése és a segély megadása vagy megvonása tekintetében a kormánynak törvényen alapuló követeléseit nem teljesít, vagy egyáltalán a törvényt meg nem tartaná, ennek a felekezetnek kezéből ez alap, megfelelő figyelemzés után a kormány közvetlen kezelésébe visszavehető.

Csak azt sajnáljuk lelkünk mélyéből, hogy ennek a korrekt gondolkozásból fakadt határozati javaslatnak, a mi viszonyaink között, sorsa meg van pecsételve és fájdalom, aligha az érvényesülésre. De legyen feljegyezve tanulságul az utókornak.

Bethlen András gróf az erdélyi kálvinista mág-nás családok ez egyik előkelő tagja fájdalommal látja, hogy a dotáció összege oly csekély, hogy az első évekre nem esik több, mint a *mennyit a hatvani-utca kiszélesítésére fordított az állam*. Egy-egy kálvinista lélekre a három első évben 10, a végén 20 kr. esik, a lutheránusoknak 2, mely 6-ra emelkedik. S némelyek ezt a protestánsok egyházpolitikai magatartása jutalmának kürtölik. Bizony nevetséges. Az 1848. XX t.-cikk intencziójával ő sem rokonszenvez, tulságos francia izü s a nagy francia forradalom fiskális műveletei hatása érzik rajta. Hibáztatja, hogy a felekezetek önadózására semmi tekintettel nincs a javaslat. A kormányhatalom érvényesülését az elvonásnál ily különleges módon nem szívesen látja. Mert ma ugyan úgy áll a dolog, hogy a ki Moszkvába, Rómába, Bukarestbe grávitál, állam ellenes magatartást követ; de jöhetnek idők, midőn más kormány más felfogásnak ad helyet. Azt kívánná, hogy a törvényben mondassék ki, hogy a létminimum pótlása állami feladatot képez, erre meghatározott évi dotáció fordítatik, a kormány pedig utasítatik, hogy e kérdésnek alapos, igazságos és végleges rendezésére gyűjtse az anyagot: az adózási módálításokat.

Schwicker Henrik szász képviselő az erdélyi szász nemzeti egyház szempontjából és érdekében nem fogadja el a javaslatot.

Zichy Nep. János gróf a néppárttal, melyhez tartozik, programjához hiven az összes ker. feleke-

zetek jogait védelmezni akarja. A mit a kath. egyház saját függetlensége érdekében már nem egy ízben kívánt, azt egyuttal a protestánsok érdekében is nemcsak joga, de kötelessége is követelni. És éppen az ők érdekükben irtózik e mézes-madzag politikától, mely keveset ad és sokat vesz (különösen az új lelkészi állomások fellállítására való indirekt befolyással, fegyelmezési joggal stb.), mert csekély anyagi eszközök fejében erkölcsi tartalommal bíró jogokat akar elvenni. Határozati javaslatot nyújt be, melynek értelmében »a javaslat a közoktatásügyi bizottsághoz utasíttatnék vissza, hogy azt úgy dolgozza át, hogy a különböző hitvallások önkormányzatát ne sértse és az állam ezen hozzájárulás alapján sem az egyházi kormányzat, sem a fegyelem tekintetében újabb befolyást ne nyerjen.«

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvárt, 1898. április 7.

Elnökölt: főt. Szász Domokos, püspök aa. Jelen voltak dr. Vályi Gábor elnökhelyettes, Kenessey Béla, Herczeg Lajos, Parádi Kálmán, ig. tanácsosok. Márkus János, titkár, Maksay János, számvető, Deák József, pénztárnok és Dr. Kádár János, s titkár, úgylis mint jegyző.

Az ülés megnyitása után az időközben elnököleg elintézett ügyekben tett intézkedések vétettek tudomásul s ez után főt. Püspök aa. jelentette, hogy a francia reformátusok, folyó hó 13-án Nantes-ban a nantesi ediktum háromszázados évfordulója alkalmából országos emlékünnepet ülnék, mely alkalomból ajánlotta testvéries üdvözlésüket. Ig. tanácsunk az ajánlatot elfogadta s a bemutatott üdvözlőlevél elküldését kimondotta.

A tanári mellékfoglalkozások tárgyában beérkezett kollegiumi jelentésekből sajnálattal konstataálta Igazgató tanácsunk, hogy tanáraink túlnagyrésze, a tanári szakhoz nem tartozó mellékfoglalkozást üz, s ezek között többen olyat, mely által idejük legnagyobb része, a tanítás és nevelés ügyének nem csekély hátrányára, igénybe van véve. Mindazonáltal Ig. tanácsunk, még ez alkalommal, a közokt. minisztérium által e tárgyban adott engedmények határáig elmenni szükségesnek látta s ennél fogva a kisebbszerű s rövidebb időt igényelő mellékfoglalkozásokat, ezek között a pénzintézeti igazgatósági és felügyelő bizottsági állások elfogadását, időről-időre engedélyezendőnek mondotta ki, de a hosszabb időt igényelő s mintegy rendes hivatalserű mellékfoglalkozásoktól összes tanár aait elkiltotta.

Domján István, S. Szentgyörgyi tanár aának a kebli özvegy-árvai alappal szemben támasztott követelése, a jogügyi bizottság kimerítőleg indokolt véleményének meghallgatása után, alaptalannak találtatott s elutasított, miről nevezett tanár aa. megbízott ügyvédje részletesen tájékoztatott.

A Bethlen-kollégium előjáróságának a tanári mortuális-angária tárgyában kelt határozata ellen Váro Ferencz, ottani tanár aa. felebbezést nyújtván be: kebli jogügyi bizottságunk véleménye alapján, a felebbezés elutasításával, az előjárósági határozat nyert megerősítést

A deési egyházközség tájékoztatást kérő fölterjesztése alapján kimondotta Ig. tanácsunk, hogy Szentesi Áron, ig. tanítónak az 1873. évi 26. t.-cz. biztosította kórpótlékokra igénye van.

Zilahi kollégiumunk előterjesztésére egy új magyar-német rendes tanáriszék rendszeresítése megengedett.

A pácsfalvi leány-egyház állami iskolájában végzendő hitoktatás ügyében Kisküküllő megye tanfelügyelője és kükküllői esperes aa. között kontroversiák merültek fel, melyeknek főpásztori hatáskörében leendő elintézésére főt. Püspök aa. fölkérte.

A köbölkúti és a magyar-gerőmonostori ev. ref. iskolák államosítása, a bemutatott szerződési tervezetek értelmében, engedélyeztetett.

Főt. Püspök aa. indítványa alapján a nagyenyedi Bethlen kollegium előjárósága feleltételre hivatott föl az iránt, hogy az egyházkerületi közgyűlés által már rendszeresített vallástanári állást miért kívánja helyettes erővel betölteni?

Az idei 1898. év június .-ára kitűzött közgyűlés összehívásáról szóló elnöki meghívó levél szövege megállapított és br. Bánffy Dezső, főgondnok aa. ő excellenciájához, elfogadás és aláírás végett, fölterjesztett.

A kolozsvári egyházközség által püspöki vizsgálati egyházzá leendő szervezkedésére kért időhaladék megadatván — ama kérése, hogy részére két főgondnok választassák: ajánlattal fog a főt. közgyűlés elé terjesztetni; saját hatáskörében hozott azon határozata pedig, mely szerint három kebli gondnoki állást létesített s ezek közül a pénz- és adóügyit Tömösváry Miklós aával, a gazdaságit dr. Sárkány Lajos aával és a tanügyit Pallós Albert aával töltötte be: jóváhagyó tudomásul vétetett.

A kolozsvári egyházközség által végrehajtott egyházker. képviselő választás ellen beadott felelkezés és az egyházközség által arra adott felelet alapján Ig. tanácsunk az ügyet beható tárgyalás alá vette, s annak eredményében, Kenessey Béla ig. tanácsos aa. az iránti indítványát, hogy az egész választási ügy, mint kétes érvényű, a kerületi közgyűlés elé terjesztessék végeldöntés végett, mellőzván, dr. Kolozsvári Sándor, Szász Gerő és Somodi István aainak választását igazolta, Szabó Sámuel aa. megválasztását azonban, miután a nevezett aa. ellen folyamatba tett fegyelmi eljárás még befejezve nincsen, feloldotta s az egyházközséget utasította az új választásnak sürgős fogantatására.

A magyar-nagy-zsombori birtok után igényelt pótdézmakárpótlás iránti keresetünkkel másodbíróilag is elutasítván, ügyvéd aa. fölhívott a további lépések megszüntetésére.

A felsősófalvi egyházközség terménykepejének, a kepeváltó-alap terhére leendő megváltása engedélyeztetett; nem különben az is, hogy kepeváltó-alapját keblileg kezelhesse, de csak jelzálogi biztosíték mellett leendő kikölcsönzés útján. A változott viszonyoknak megfelelően kiállított díjlevelek azonban alaki hiányok miatt, visszautasítottak.

Szalay Lajos és nejének, mint a Vajda Károly-féle birtok jelenlegi tulajdonosainak fizetési haladék iránti kérése, a jogügyi bizottság véleménye alapján,

teljesíthetőnek nem találtatott, minélfogva ügyvéd aa. utasított a végrehajtási lépések sürgős megtételére.

Az új-tordai egyházközség az iránti kérése, hogy összes ingatlanait egy telekkönyvbe egyesítse, nem teljesített.

Székelyudvarhelyi egyházközségünk tanácsának okadatolt fölterjesztése alapján megengedte Ig. tanácsunk, hogy az egyik tanítónői állás részére 100 frt lakbér-illetmény a költségvetésbe utólag fölvetessék.

A magyar általános hitelbank jelentése, melyszerint 250 drb. részvényünk után az új részvény kibocsátásnál az elővételi jogot javunkra gyakorolta s az így tulajdonunkba jutott 62²/₄ drb részvény értéke fejében számlánkat 13750 frttal terhelte meg: tudomásul vétetett.

Szalay Ferencz n.-szebeni építész követelvé a kolozsvári templom és szeretetház terveléséért járó munkadíjakat: kérése áttétetett főt. Püspök aához, hogy a szóban forgó díjak megtérítését Czakó Lajos, építő vállalkozó által eszközöltesse.

Marosvásárhelyi kollegiumunk előjárósága a rendkívüli államsegély fölhasználása tárgyában kiadott rendelkezésünk megváltoztatásával, kebli kiosztásának jóváhagyását kérte, de kérését Ig. tanácsunk ez alkalommal sem teljesíthette, hanem utasította az előjáróságot az államsegélynek a miniszteri rendelkezésnek s azon alapuló főhatósági intézkedésnek megfelelően leendő fölhasználására

A szeretetház javára rendezett sorsjáték nyere-mény-tárgyainak az ország néhány nagyobb városában leendő kiállítását Ig. tanácsunk szükségesnek tartván, útasította a sorsjegy-iroda vezetőjét ama megbízható kereskedő házak czimeinek bejelentésére, kiknél az értéktárgyak kiállíthatók volnának.

Leítner Elek, m.-n.-zsombori gazdatiszt aa. ama kérése, mely szerint állásában leendő véglegesítését és javadalmának fölemelését kéri, érdemi tárgyalás alá nem volt vehető, míg nevezett a tisztii óvadékot le nem teszi.

Lőw Sándor, bpesti ékszerész előterjesztése, melyben a sorshúzás elhalasztása folytán engedményeket követel: véleményezés végett áttétetett a jogügyi bizottsághoz.

Stein Gábor, helybeli könyvkiadó felvilágosító jelentéstételre hivatott föl a konfirmációi káté kiadási jogaért fizetett díjak elszámolása tárgyában.

A közalap Jókai-utczai házának új gondnoka által beterjesztett bérleti szerződések megerősítették.

A bpesti bérházak adómentessége tárgyában nyert végzések tudomásul vétettek s azok egyike beküldetett a bécsi földhitelintézetnek, a kölcsönből visszatartott rész-összeg kiutalása czéljából.

Márkus János és Maksay János aainak a bpesti első magyar szállítási vállalat mult évi üzlet-eredményeiről beterjesztett jelentése tudomásul vétetett s nevezett aai megbizattak azzal, hogy az illető vállalatnál, igazgatósági tagsági minőségben, továbbra is éber figyelemmel kísérik és megvédjék egyházkerületünk érdekeit.

A szeretetház kertjében levő szőlő megművelésére Molnár Lőrincz, lelkes aa. fölkérte s a költség fedezése czéljából kezéhez, elszámolás kötelezettsége mellett, 50 frt. kiutaltatott.

Pokoly József, theol. tanár aa. kérése folytán, az egyházkerületi történet megíratása céljára rendelt kutatási segélyből 300 frt. kiutaltatott.

Barabás Árpád, magyaró-kereki pap aa. az iránti kérését, hogy a rendkívüli államsegélyből visszatérítendőleg nyert 100 frt. előlege 3 év alatt legyen vissza fizethető, Igazgatótanácsunk teljesíthetőnek nem találta.

Incze Lajos, kaczkói körlelkész aanak a színyei körlelkézség felosztása és egy új körlelkézség szervezése tárgyában kelt javaslata, a szükséges pénzerő hiánya miatt, napirendről levétetett.

Deési egyházközségünk tanácsának az iránti kérése, hogy a közoktatásügyi kormány részéről 5500 forint iskolaépítési és évi 794 frt. állandó fenntartási segélyben részesüljön, ajánlattal terjesztetett föl a közokt. miniszter úrhoz.

A szálteleki leányegyházközség központi kezelés alatt álló tőkéjéből, imaház- és iskola építési célra, 500 frt. kiutaltatott.

Pokoly József, theol. tanár aa. jelentése, mely szerint a közgyűlési határozatok betürendes tárgymutatójával s az elvi jelentőségű végzések repertoriumával elkészült, tudomásul vétetett s e munkálat felülvizsgálására, Dr. Vályi Gábor aa. elnöklete alatt, Márkus János és Dr. Kádár János aaiból álló bizottság küldetett ki.

Végül Ig. Tanácsunk másodfoku közigazgatási bírósággá alakulván: a káposztás-szent-miklósi egyház lelkész és tanító tagosítás folytán nyerendő birtok-részeinek elhelyezése ügyében, az első bíróság ítéletét, indokánál fogva, jóváhagyta, azzal a módosítással, hogy közvetlenül a falú mellé az egyházközség, azután a lelkész s végül a tanító tagja hasíttassék ki.

Több tárgy nem lévén: elnök aa. az ülést bezárta.

Irodalom.

Főlhívás előfizetésre.

»A *kegyelet oszlopa*« czimen egy kötet 10—12 nyomtatott ivre terjedő művet óhajtanék pap- és tanártársaim, barátaim, jóakaró rokonaim és az érdeklődő közönség kezébe adni

Ebben a kötetben édes atyám, legid. Albisi Bod Sándor vajdaszentiváni ref. ny. pap *nehány emlék-, és temetési beszéde s halotti imája* látna napvilágot, az enyémeikkel együtt.

Tudom, hogy századunk végén az efféle termékek nem nagyon kapósak. És a midőn mégis szóban forgó gyűjtemény kiadására vállalkozót kapva, azt közzé teszem, ezen elhatározásra erdélyi ref. egyházunk s székeljudvarhelyi kollegiumunk iránt való őszinte ragaszkodásom készlet.

Óhajtanék ezen igénytelen dolgozatok által én is legalább egy porszemmel járulni Isten országának emeléséhez.

És édes atyám néhány alkalmi beszédének kiadása által míg egyfelől a fiui hála és kegyelet adójának óhajtom legalább egy parányi részét türleszteni: addig másfelől azon t. pályatársaim és ismerőseim kívánságának teszek eleget, a kik több ízben szóvá tették, sőt sürgették is ezeknek kiadását.

A dolgozatok mind alkalmiak, de azért hiszem, hogy a jóakaró olvasó lelmi fog azokban figyelemre méltó eszméket, gondolatokat s földolgozásra érdemes anyagot.

Ha ezen hitem nem csal meg, célt érek, mert hasznos dolgot cselekszem.

Tájékoztatásul közlöm a kiadandó gyűjtemény tartalom jegyzékét, a mint következik:

A) *Halotti imák*: Kálvin háromszázados ünnepén. Deák Ferencz »a haza bölcse« emlékünnepe 1870. márcz. 26. Legid. széki gróf Teleky Domokos főgondnok emlékünnepe, 1876. szept. 16. Sárospataki Pataki Pál tanár felett, 1875. április 9. Gyertyámosy Dezső 16 éves öngyilkos tanuló ifju felett, 1878. május 9. Günczi Lajosné az ifju nő. hű élettárs és gondos édes anyja koporsójánál, 1893. április 10. Nemes Ferencz kat. becselő biztos koporsójánál, 1892. deczember 9. Tolvaly Ferenczné koporsójánál. G. József néptanító felett. Benkő Klára serdülő leány felett. Benedek Antal 7. g. o. tanuló ifju koporsójánál, 1874. jan. 22.

B) *Emlékbeszédek*: Kálvin János halálának háromszázados ünnepén, az akkori körülmények s politikai viszonyok hatása alatt. Deák Ferencz emlékezete, 1876. április 2. Gyerőmonostori báró Kemény Ferencz, nagy hazafi s egyházkerületi főgondnok emlékezete 1875. április 11. Gróf Kemény Sámuel főpátrónus emlékezete. Arany János költő emlékezete, 1883. jan. 7. Hallerkeői gróf Haller Ferencz sirjánál, 1894. jun. 2. és 1896. jun. 20. Léczfalvi Gyárfás Domokos főgondnok emlékezete, 1896. április 26. Egerpataki Kis Ferencz tanár emlékezete, 1887. január.

C) *Temetési beszédek*: Alkalmi tanítás Molnár József szászrégeni ref. pap és hű hazafi koporsójánál. Búcsuszók Nagy Lajos törv.-széki ny. elnök s kolleg. főgondnok sirjánál, 1893. febr. 15. Búcsuszók K. István 33 éves nemes ifju sirjánál. Búcsuszók Garda Mártonné ref. papné, mint hű nő és gondos édes anyja koporsójánál. Búcsuszók Kiss Eliz eljegyzett hajadon sirjánál, 1877. jul. 19. Alkalmi tanítás K. Nagy Tamás gondos család atya, munkás polgár, erényes férfi és hű hazafi koporsójánál. Búcsuszók ifj. Bedő Ferenc 5. g. o. tanuló sirjánál, 1897. máj. 31. Búcsuszók Derzsi Róza ifju hajadon sirjánál, 1896. máj. 15. Alkalmi tanítás G. István nemes, erényes és igazságos honfi koporsójánál. Búcsuszók G. József szorgalmas és munkás néptanító koporsójánál. Alkalmi tanítás Tolvaly Ferenczné ifju nő, hű élettárs és gondos édes anyja koporsójánál. Búcsuszók Benkő Klára kedves gyermek, forrón szeretett testvér és serdülő leány koporsójánál. Búcsuszók Garda János 6 éves kis fiu hamvainál. Búcsuszók Derzsi Mózes 8. g. o. tanuló sirjánál. Végül jönni fog legid. Bod Sándor vajdaszentiványi ny. ref. pap 1892-ben tartott félszázados papi jubileuma alkalmából, az önéletrajzi adatok nyomán összeállított élettörténete. Továbbá »Pályám emlékezete« s a »Bodcsalád czimere« és leszármazási táblázása, melyet Kónc József marosvásárhelyi tanártársam készített.

A mű, kellő számu előfizetés esetében, két hó mulva fog megjelenni s ára 1 frt (2 korona).

Tíz példány után egy ingyen megyen.

A pénzt és ezt az ivet f. évi május hó 15-ig *Betegh Pál* lapszerkesztő és kiadó urhoz kell beküldeni.

Az előfizetők a művet postabérmentesen, a megrendelők postai utánvétellel fogják megkapni.

A tiszta jövedelem egy részét a székeljudvarhelyi ev. ref. kollegium tanuló ifjuságának buzdítására Hallerkeői gróf Haller János főispán ő méltósága s családja által igénytelen nevemre tett s általam kipótolt kegyes alapítvány gyarapítására fordítom.

A szives pártfogást hazafias tisztelettel és hitsorsosi üdvözléssel kéri:

Székeljudvarhely, 1898. április 1-én.

Bod Károly,

pap és tanár,

a székeljudvarhelyi reform. kollegiumnál.

Különfélék rovata.

Az erdélyi róm. kath. Status gymnasiumai-nak tanárai folyó hó 12-én kezdve itt, Kolozsvártt, tanári értekezletet tartottak. Tanácskozásait templomi istentisztelet előzte meg, melyen az összes tagok megjelentek. Istentiszteletük, természetesen, katolikus kultusz szerint volt s nem is ebből a tekintetből tartjuk e dolgot főlemlítésre méltónak. De főlemlítésre méltónak tartjuk magát a dolgot, azt a tényt, hogy a katolikus tanárok értekezletének mintegy nyitánya: istentisztelet volt. Aztán értekezletük folyamán többször hangzott, nemcsak, de egész értekezletüknek kidomborodó jelleget adott az a tudatosság, hogy az ő intézeteik: *katholikus* intézetek és ők maguk: *katholikus* tanárok. A katolikus tanárok tanácskozási tárgyaival nincs okunk foglalkozni; a mit itt főntebb megjegyeztünk, azt sem nekik, de a magunk számára, jegyeztük föl. Még csak azt jegyezzük meg s ezt ismét magunknak, hogy individualitás nélkül az emberek is, az intézmények is csak elmosódó árnyak, rendeltetést be nem töltő jelentéktelen dolgok és az az állítás például, hogy nem szükség sem egyesekben, sem intézményeinkben református individualitás s ez individualitásnak mintegy fémjelzése, nem csak a philosophiai gondolkodás dékadenciáját, de a karakter dékadenciáját is jelentené.

Márczius hó 27-én tartatott meg a zilahi áll. segélyezett ev. ref. főgymnasiumban a »*bezáró iskolai isteni tisztelet*«. Ez iskolai isteni tisztelet a nevezett iskolában már évek óta életbe van léptetve. Kezdődik az őszi szünidő után s tart a husvéti szünidő kiadásáig, így a négy alsó osztály növendékei fel vannak mentve, hogy a zord, téli időszakban, a hitközsgé fűtetlen, hideg templomát látogassák. A növendékek éneke után *Kerekes András* vallás-tanár lépett a szószékbe, mondott imát s t rttott *alkalmi beszédet*, s azután a jelenlevő igazgató-tanár felügyelete mellett, buzdító beszéd kíséretében az isteni tiszteletet látogató 94 protestáns növendéknek a »*Koszoru*« *különböző füzetei* osztattak ki »*Emlékkönyv*« *gyanánt.* »Nagyon szükséges lenne ha az összes felekezeti középiskolák életbe léptetnék az »iskolai isteni tiszteletet.« *— Zilah.*

A tanítók mellékfoglalkozása Wlassics, vallás-, és közoktatási miniszter még 1895. évi december 14-én bocsátotta ki a következő rendeletet: »Értesültem arról, hogy a népoktatási intézetekben alkalmazott tanítók között többen vannak olyanok, a kik vidéki pénzügyintézetknél könyvvezetői teendőket vegeznek a nélkül, hogy ezen mellékfoglalkozáshoz az iskolai felsőség előleges engedélyt megnyerték volna. Minthogy pedig a könyvvezetői foglalkozást a tanítóra nézve olyan teendőnek kell tekinteni, a melynek elvállalásához az 1868. évi XXXVIII. t.-c. 141. szakasza értelmében a felsőbb hatóság előleges engedélye szükséges: ezennel elrendelem, hogy a népoktatási intézetekben alkalmazott tanítók bármely névvel nevezett pénzügyintézetknél a könyvvezetői teendők végzésére az engedélyt az illetékes köz-igazgatási bizottságnál előzetesen kikérjék. Tekintettel arra, hogy a tanügy érdeke megköveteli, miszerint a tanítók mellékteendők által eredeti hivatásuk teljesítésétől el ne vonassanak, a közigazgatási bizottságok feladata leendő, hogy az engedély megadásakor — a királyi tanfelügyelő véleményének alapján — az illető tanító ügybuzgóságát és kötelesség-érzetét mérlegeljék s a helyi körülmények számbavételével csakis indokolt esetekben adják meg az engedélyt. A közigazgatási bizottság határozata ellen beadandó felebbezési esetek elbírálását magamnak tartom fenn. Budapest, 1895. dec. 14. Wlassics.« *A »Debr. Prot. Lap« helyesen jegyzi meg e rendeletre, hogy ez közvetlenül nem a mi egyházi tanítóinknak szól, mert a mi egyházi tanítóinknak közvetlenül az illetékes egyházi hatóság rendelkezik. »Mint-hogy azonban ennek a rendeletnek az intentiója indokolt s a mi ref. tanítóink között is, tudomásunk szerint*

többen vannak, a kik főleg a mai napság országszerte elszaporodott »szövetkezetek« *valamelyikénél könyvvezetői tisztelet töltenek be: azt igenis szükségesnek és helyesnek tartjuk, hogy az illető tanító erre a felhatalmazást* *presbyteriumától* *mindig előre kikérje.«*

Egyházkerületi képviselők választása. A kolozsvári ev. ref. egyházközsg részéről az 1898—1902 évi időtartamra Kolozsváry Sándor dr. egyetemi tanár, Szász Gerő első pap, Somody István ügyvéd atyáinkfiai választattak egyházkerületi képviselőkké. Egy választás megsemmisítettén, e helyett új választás lesz.

A marosi ref. egyházmegye, mint a »Marosvásárhely« *czimű lapból olvassuk, március hó 24. napján rendkívüli közgyűlést tartott* *Ravasz János esperes* *elnöklete alatt. Az egyházmegyei gyűlés tárgya az egyházkerületi hitelbank tervezete fölötti véleményadás volt. A közgyűlés a tervezethez hozzá járult.*

A kiadó hivatal izenete.

R. A. Első osztályu és második osztályu egyházközsgeknek előfizetési díjban évi 6 forintot kell küldeniök. A beküldött összeg tehát kiegészítendő.

Hivatalos rész.

322—1898.

KÖRLEVÉL

valamennyi egyházmegye Nt. Espereséhez és valamennyi püspöki vizsgálat alatt álló egyházközsg Tiszt. Lelkészéhez.

Az idei egyházkerületi Névkönyv, elkészülvén, kellőszámu példányban szétküldetett a Nagytiszteletű Esperes urakhoz és a püsp. vizsg. alatt álló egyházközsg-ekhez. Felhivom ennélfogva a nevezett hatóságokat, hogy a mennyiben azokból elég példányt nem kaptak volna, forduljanak ez iránt püspöki hivatalomhoz.

A névkönyvek árát (1 frt 5 kr) pedig — szokás szerint — a kerületi pénztárhoz beküldeni sziveskedjenek. Kolozsvárott, 1898. Aprilis hó 19-én

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi egyházkerületben a szilágy-szolnoki egyházmegyébe kebelezett *sonlyó-ujlaki kántor-tanító állomásra* pályázat hirdettetik.

Javadalom: lakás mellékpéletekkel és kerttel; készpénz, termény- és földhaszonélvezete 254 frt, államségély 146 frt, összesen 400 frt s törvényszerű korpótlék.

Kötelesség: a kántori és tanító teendők törvényszabta. pontos teljesítése.

Pályázati határidő: Május hó 8-ika.

Oklevéllel is felszerelt kérvények nagytiszt. Viski Pál esperes úrhoz küldendők Zoványra. (Szilágy-megye.) Kolozsvártt, 1898. ápril hó 17.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

3—1898.

MEGHIVÓ.

A Rikán belőli ev. ref. papi, tanító özvegy-árva gyámintézet f. évi május hó 2-án, d. e. 10 órakor, Sepsiszent-Györgyön az Orosz-féle vendéglő helyiségében tartandó rendes közgyűlésébe annak t. t. tagjait ezenel meghivom.

Tárgyak: 1. Az alapszabályok 9. §-ában előirt teendők elintézése. 2. Lehető beadványok, indítványok. Lécfalván, 1898. ápr. 15-én.

Zoltáni Elek,
elnök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség. hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre 6 frt
félévre 3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

A rendkívüli vallástanári minősítés kérdéséhez.

(Vége.)

Azt sem hallgathatjuk el, hogy vallás-tanításunk feladata a vallásos ismeretek nyújtásával és a valláserkölcsei egyéniség fejlesztésével együttesen a *buzgó egyháziasságra, egyházi életre nevelés*. Ezt az egyház szempontjából mellőzhetlen követelményt ismét nem oldhatja meg az, ki az egyházi tudománnyal és az egyházi élettel csak lazább összeköttetésben áll s nem pedig oly szerves, élettelses összeköttetésben, mint a lelkipásztori képesíttségű egyén vagy épen a fungens lelkipásztor. Helyesen mondja Trändorf, hogy a növendékeknek látniuk kell vallástanárukat úgy is, mint *egyházi embert s a vallástanárnak növendékei előtt az egyházi életben is példadónak kell lennie*. Ezt a szempontot az egyház nem tévesztheti szem elől, ha csak saját élete ellen nem akar véteni. Akár a kellő *theologiai képzettség*, akár a *valláserkölcsei egyéniség kifejlődése*, akár az *egyháziasság szempontjából* nézzük a dolgot: mindenik esetben aggályosnak tartjuk ezt a mellékesen szerzendő vallástanári qualificatiot.

Még azt a kérdést is fölvehetnők, hogy azokat a növendékeket, kik az egyetemes Konvent által tervbe vett képesítettséggel ellátott vallástanár kezeibe lesznek téve, ki fogja konfirmálni s ki fog velök éveken át istentiszteletet tartani? De nem folytatjuk tovább aggodalmainkat, csak még egyszer ismétljük, hogy a vallástanári feladat paphoz való s egyházszolgálatra képesítő theologiai képzettséget, a

mélyre hatóbb tanulmányozás által is és az élet-hivatás által is elősegített lelkipásztori egyéniséget s az egyházi életben kiváló tényezőnek számítható embert kíván. Mert nagy igazságot mond az a 100 éves instructio, mely a theologiai vizsgákra vonatkozólag bocsáttatott volt ki Poroszországban s mely az ottani theologiai vizsgarendszernek, bár egyes részletekben módosulás mellett, ma is alapul szolgál. Ez instructio bevezetésében van az az utasítás, hogy a konzistoriumok bizonyosságot szerezzenek arról, hogy azokban az egyénekben, kikre az igehirdetői tiszt bízatik, nemcsak a megkívántató belátás, értelem, de a lelkiismeretes komolyság, a szükséges arravalóság is meglegyen, hogy a reájuk bízott gyülekezeteket a vallás termékeny ismeretére s valóban keresztyén érzületre növeljék. Ez a követelmény áll a vallástanárra is. Mi a vallástanárban sem akarunk s nem látunk mást, mint egyházi szolgát, igehirdetőt, lelkipásztort.

Mindazonáltal kötelességünknek tartjuk nem maradni csupán a negatív téren jelen előterjesztésünkben sem s bátorkodunk előterjesztést tenni arra nézve is, hogy micsoda kívánalmakkal fordulnánk a fölszinre került szükségből való vallástanári intézmény felé, ha ez intézmény csakugyan életbe lépne a mi hozzájárulásunk nélkül is. Mindenek előtt határozottan kifejezendő, hogy az itt tervbe vett qualificatio nem a már megállapított rendes vallástanári qualificatio, hogy nem rendes vallástanári qualificatioval bíró tanárok csak nagy kivétel képpen alkalmaztatnak és csak ott, hol a tanintézetek helyén lelkész nincs, nem lévén ez intézmény célja az, hogy a természetes és valóban qualificált vallástanárt, a lelkészt valamely intézetből

kiszorítsa. A hol tehát lelkész van, kinek immár a lelkészi fizetések kiegészítéséről szóló törvénnyel a káplántartás, sőt a fuvar is megkönnyítve lesz — tényleg az állam is hozzájárulván a vallástanárok díjazásához — ott ily szükségből való vallástanár nem alkalmaztatik. Az ily alkalmazás tehát csak a legritkább s legkivételesebb esetekre tartatik fenn.

Mindazonáltal az ilyes másodrangu képe-sítésnél is meg kell tennünk a lehető a vallás-tanítás ügyének biztosítása végett. Megjelöljük tehát itt a tantárgyakat, melyeket tanárjelölt-jeink egyetemi tanulmányaik mellett theol. fa-kultásunkon hallgatni s azokból vizsgát tenni tar-toznának. Egyszersmind *javaslatba hozzuk*: méltóztassék a Főtiszteletű és Méltóságos Kon-vent foglalkozni azzal a gondolattal s esetleg intézkedéseket is tenni, hogy azok a tanár-jelöltek, kik az itt alább fölemlítendő tantár-gyakat theol. facultásunkon hallgatni fogják s azokból vizsgát tesznek, eltekintve a vallás-tanári qualificatio kérdésétől, *egyházi közép-iskoláink tanári állomásaira szóló pályá-zataik eseteiben előnyben részesüljenek*. Ha pedig ily tanulmányokkal s vizsgákkal ren-delkező tanárok nem ref. egyházi középisko-lában működnek, ott a vallástanításra meg-bízást esetről-esetre csakis az egyházi fő-hatóság útján kaphassanak, különben is termé-szetesen senki más nem adhatván vallástanítási mandatumot, mint csakis az egyház. De jelöljük meg most már a tantárgyakat, melyeket az itt szóban forgó tanárjelöltek hallgatni s azokból vizsgát tenni volnának kötelesek.

Legyen szabad abból az alapelvből indul-nunk ki, hogy a vallástudomány mindenek előtt és pedig tekintettel a vallástanításra is bibliai és egyházi tudomány. Ez elvből egymás-után bonthatók ki azok a disciplinák, melyek-nek tanulmányozása, illetőleg theol. facultásun-kon való hallgatása a tanárjelöltekre nézve a fenntebb érintett pályázási előny és a vallás-tanári megbízathatás céljából kötelező, — kö-telező lévén a colloqualás is s egy képesítő vizsgatétel. Ily disciplinák volnának: 1. *Bib-liai theologia* (ó és új test). 2. *Jézus élete*. E tárgynak önálló előadását s hallgatását java-soljuk; mert Jézus élőképét vésni be az egyénbe s így hozni létre Jézus és a mai egyén között egy maradandó személyes viszonyt: a népisko-lától fel a theol. akadémiákig az egész vonalon főfeladat. 2. *Egyháztörténelem*, különös te-kintettel az egyháztörténelem korszakos alak-

jaira s ezek korszakos műveinek ismertetésére. 4. *Protestáns művelődéstörténet*. 5. *Dog-matika*. 6. *Katekhetika*, 7. *Egyházjog, egy-házalkotmány*, az egyháznak az államhoz való viszonya, a különböző rendszerek ismer-tetése, stb.

Exegetikai tanfolyamra nem köteleznők az illetőket, mivel gymnasiumban a bibliának ere-deti nyelven való olvastatása, a philologiai fá-radozás miatt éppen a lélektani tájékozás s a vallásos épülés szenvedvén kárt, helytelen volna. Lemondunk a körülmények kényszere alatt oly előadásokról is, melyeket pedig javaslatba sze-rettünk volna hozni s mely tanelőadások a theo-logiai irodalmat ismertették volna. A poroszor-orzági evangélikus egyház számára még 1799-ben kibocsátott s a consistoriumokhoz a theo-logiai vizsgák ügyében intézett instructioban már előfordul a kandidatusok második vizsgá-jának tárgyai között a »Theologische Litteratur.«

Végül megjegyezzük, hogy az itt vázlato-san megjelölt tantárgyak hallgatása a theolo-gusokkal együtt történhetnék s a tanfolyamok életbe léptetésének módozatai a helyi körülmé-nyekkel számoló theol. tanári karra bizandók.

(Elfogadtatott s fölterjesztetett az egyetemes konventhez Igazgató-tanácsunk által).

Interconfessionális bajok.

Az ú. n. egyházpolitikai törvények egy új kor-szakot vezetnek be egyházunknak, mint más egyházak-nak a történetében is. Az új korszak legjellemzőbb tulajdonsága »a felekezeti kényszer« megszűnése, a mi az állampolgárok lelkiismereti szabadságának újabb biztosítása és más oldalról, a történelmi egyházaknak a vallás-erkölcsi önségély útjára való utasítása tagjaik-kal szemben. Többé senki sem kényszeríthető polgári uton vallásos kötelmeinek teljesítésére, hanem az egy-házaknak benső, vallás-erkölcsi erejétől, hatásától függ, hogy hívei igazán hívek legyenek. Az egyházak a ma-guk kebelében disciplinát tarthatnak, de ennek sanctió-ját pusztán az egyháztagok morális érzéke adja meg, vagyis az többé ki nem kényszeríthető jogi úton.

A dolog természete hozza magával, hogy a vallás-erkölcsileg inkább organisált egyházak kevésbé érzik meg az új viszonyok hatását, mint azok, melyeknél az említett szempontból számos kívánni valók állanak fenn. Hogy bennünket, ev. reformátusokat, kissé ké-születlenül találtak az u. n. egyházpolitikai törvények, arról a vegyes házassági és felekezeten kívüliekről szóló hiteles statisztikai kimutatások világos bizonyíté-kokat szolgáltatnak. Ugyyszólván, védtelenül szolgáltat-tuk ki magunkat az említett törvények támogatása által a

folyton harczy kedvben levő s ellenünk mindenha kész ellenfél, a római katholicismusnak

Egyebeken kívül ugyanerre mutatnak az alábbi kérdések* is, melyekre feleletet szándéksom adni az alábbiakban.

A kérdések következők:

1. »Nincs semmi út-mód arra, hogy megakadályozzuk, miszerint vegyes házasságból született s polgári anyakönyvezés szerint is *hozzánk* tartozó gyermeket pl. a r. kath. fél — önkényűleg — a r. kath. pappal kereszteltessen meg (persze, azért, hogy vallásilag is aztán ott neveltesse)? s ha a r. kath. pap megkeresztelte, nincs semmi erőnk arra, hogy átírassuk hozzánk s tehát meggátoljuk, hogy magának anyakönyvezzé?

2. Nincs semmi eszköz arra, hogy egy r. kath. apát abban, hogy ref. nejétől született, sőt nálunk keresztelt leány gyermekeit a r. kath. vallásban neveltesse, meggátolhassuk? Hisz akkor mire való 1868-iki törvény, sőt az 1894. évi is, melyek világosan meghatározzák, hogy a vegyes házasságból született gyermekek minő vallásos nevelésben részesíttessenek? (Persze, 1895 után — ha nincs házasságelötti megegyezés).

3. Egészen ref. vallásu szülők gyermekét megkeresztelheti-e r. kath. pap s viszont, a nélkül, hogy átírja (s tehát magának anyakönyvezi)? büntethető-e ezért s ha igen, mely hatóság által?

4. Egészen ref. vallásu s polgárilag megkötött házassokat összeköthet-e, vagyis megáldhat-e r. kath. pap s viszont — büntetlenül? hol keresendő remedium?

5. Róm. kath. apától s ref. anyától született s polgárilag is ref. vallásunak anyakönyvezett, de r. kath. pap által megkeresztelt leány gyermeket — halál esetén — eltemethet-e r. kath. pap — büntetlenül? S ha nem, hová panaszlandó fel?

A felvetett első kérdésre az a feleletünk, hogy a törvények (1868: 53. resp. 1894: 32.) értelmében ev. ref. gyermeknek felekezetünkhöz tartozó lelkész által való megkereszteltetésére, sőt általában megkereszteltetésére sem kényszeríthetjük »polgári uton«, a tiszta vagy vegyes házasságban élő szüléket. Ha róm. kath. plebanus végezte a keresztelést és — a mint köteles is saját egyháza szabványai szerint — el i: anyakönyvelte a keresztelési esetet, tőle semmi uton magunkhoz át nem irattathatjuk az ily keresztelést. A teendők csakis az lehet, hogy egyházközségeink (anya,- leány,- társ,- fiók e. k. vagy diaspora) területén illetékes polgári anyakönyvvezető hivatalos s hiteles anyakönyveiből ki-jegyezzük magunknak s bejegyezzük saját anyakönyvünkbe azon születési eseteket, melyeknél a gyermekek, a törvények értelmében, egyházunkhoz tartoznak. Tehát ha törvények szerint ev. ref. gyermeket valamely r. kath. plebanus megkeresztel, e ténnyel szemben a mi eljárásunk a »pati debere«.

A második kérdésben feltüntetett esetről már nem állunk fegyvertelenül, a mennyiben a gyermekek válásáról szóló törvény (1894: 32.), sőt az 1868: 53. alapján is, a gyermekeknek vallásos oktatása szabályozva van. A tanfelügyelőség útján kényszeríthető az iskolai hatóság, hogy a felekezetünkhöz tartozó gyermekeknek

* *Földes György* t. barátunk kérdései adtak alkalmat e cikkekre, melynek íróját örömmel üdvözljük munkatársaink sorában.

Szerkesztő.

a mi egyházi hatóságaink által berendezett vallás-oktatási óráin való megjelenését végre hajtsák. Ez azonban az ev. ref. vallásban való nevelést nem biztosítja, mert a nevelés főtényezője, a családi ház, kívül esik a törvényes kényszerítés körén. A vallás-oktatás úgy az elemi, mint felső népiskolai, valamint a középiskolai tanításnak is kiegészítő része s hogy ez a tanulóra nézve a törvényes vallás szerint történjék, ezt a törvények megkövetelik. Tehát, ha a más vallásu egyik szüle a törvényes intézkedéseknek ellenszegül, az iskolaszékhez folyamodunk, melynek magának sem szabad lett volna elnézni a vallásoktatásnál szándékolt abusust és ha felszólalásunk az iskolaszéknél süket fülekre talál, megkeressük a tanfelügyelőt. Ha itt sem járnánk sikerrel, lehetne ugyan még a megyei közigazgatási bizottsághoz is fordulni, de egyszerűbb az egyh. kerület útján a konventhez s ez által a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz.

A harmadik kérdésre ugyan az a felelet áll, a mi az elsőre. A plébános az ev. ref. szülék gyermekeit is megkeresztelheti, sőt hitelvei szerint, ha hozzá viszik, köteles is megkeresztelni s anyakönyvezzé; tőle semmi átírást nem kívánhatunk, meg nem büntettethetjük, hanem az esetet kötelesek vagyunk tűrni.

A negyedik kérdésben foglalt eset analog az előbbivel. Ha ref. házaspárokat áld is meg a r. kath. plébános, azért nem büntethető és nekünk, ez idő szerint hiába való fáradság remedium után kutatni.

Ugyan ez áll az ötödik kérdésre is. Számos esetet tudunk, még az u. n. egyházpolitikai törvényeket megelőző időből, hogy maga a convent is mellőzte az ilyen »vallássérelmi eseteket«. Azonban be kell vallanunk, hogy épen e kérdésre nézve több figyelemre méltó jelenség is merült ez ideig már fel. Egy fontos körülmény az, hogy a jelenleg orsz. gyűlési tárgyalás alatt álló congrua törvényjavaslat a temetési stólat a lelkési javadalom beszámítandó alkatrészei közé sorolja. Ebből ugyan első sorban csak az a következtetés vonható egyenes uton, hogy a temetési stóladíjban az ev. ref. lelkész a református egyháztagnak r. kath. plébános által való eltemetése folytán rövideget nem szenvedhet. De más oldalról: mivel a stóladíj magával az illető szertartásos cselekvénnyel a leg-szorosabb összefüggésben áll, lehetne ugy is okoskodni, hogy a szertartást sem végezheti a r. kath. plébános. Mi ugyan ez okoskodást nem osztjuk és egyfelől ezért, másodoldalról pedig mivel itt nem a stóladíjról, hanem valami magasabbról van szó, ezen a ponton nem szeretnénk a kérdéses sérelmeket megtámadni. Egy másik fontos körülmény, mely itt figyelembe veendő az, hogy a konvent hasonló körülmények között nem panaszolt a kultuszminisztériumnál. Egy harmadik fontos dolog az, hogy midőn a református lelkész tiltakozása daczára temetett el ev. ref. vallásu egyént a róm. kath. plébános, a konvent felírt ugyan a miniszterhez, de választ — tudunkra — nem kapott. Egy másik esetben a dunántuli püspök panaszára megkereste ugyan a miniszter az esztergomi érseket, de annak feleletét a nevezett püspökkel közölvén (»a hulla senkié«) semmi egyéb intézkedést nem tett s a konvent sem foglalkozott tovább e kérdéssel. Ismét egy másik esetben egy lelkésztársunk a polgári hatóság útján eltil-

totta a róm. kath. plébánost egy ev. ref. vallású nő eltemetésétől s a hatóság ez intézkedését az 1868: 53. t.-cikkre alapította és — a közbotrány elkerülésére. Ez eredmények összefoglalva azt mutatják, hogy a megtörtént esetet legjobb eltérni, sőt el is kell térni, másfelől a folyamatot vagy szándékolt cselekvényt meg lehet ugyan akadályozni, de a hatóság legfelebb rendészeti szempontból nyújt ehhez támogatást. Hatósági közbelépés nélkül pedig igen veszedelmes dolgok is következhetnek be, mert a szertartás zavarását tiltó büntető törvények nem tekintenek, hogy jogosított szertartás zavartatott-e meg?

A fentebbiek szerint nem ópen fényes kilátásaink vannak, ha a terjeszkedő ultramontán catholicismus kiméletet és reciprocitást nem ismerő harcsmodorára gondolunk. Repressaliák többé nem állanak rendelkezésünkre, hanem egy sokkal nehezebb, de nemesebb ténre vagyunk utalva, t. i. katechesis, igehirdetés és cura pastorális útján, melyhez legeslegvégül, mint ultima ratio, az egyházfegyelem kétélű fegyvere járul, — mondom, ezek útján hiveinket oda nevelni, erősíteni, hogy azokon a fanatikus r. kath. plébánosok és káplánok mindenféle cselfogása és fondorlota semmit ne fogjon. Nehéz dolog ugyan idáig haladni, de ide kell törekednünk, mert ebben áll a mi egyedüli ments várunk.

Van tehát nekünk eszközünk, fegyverünk a mi kérielhetetlen ellenfeleinkkel szemben, de ez nem más, mint az igének kétélű kardja.

Nem tartom lehetetlennek, hogy ha a hasonló jelenségek fenyegető jeleget öltenek, konventünk újból a sérelmi egyházpolitika terére lép, de másfelől teljesen kizártnak tartom, hogy valaha az állam bármely polgárát is arra kényszerítené, hogy saját egyházával szemben az eleget tegyen vallásos kötelmeinek. Az egyházi kötelmek, érteve ezek alatt elsősorban az adózást, kikényszeríthetők, de a vallásos kötelmeknek önkényes teljesítése előttünk, protestánsok előtt, kell hogy oly ideál maradjon, a melyhez az erőszak durva kezét nyulni ne engedjük.

Különben végül még azt a nézetemet sem hallgatom el, hogy mi nem vagyunk feltétlenül a törő szerepre kárhoztatva. Oly kincs van birtokunkban, melyet ha valaki megismer, száz s ezer miséért sem ad, a melylyel egykor megszereztük magunknak e haza ³/₁₀-ed részét és a mely ma sem rozsdásodott meg, hanem hat, munkál, megöl és megelevenít. Ennek birtokában felvehetjük a harczot az ultramontanizmussal szemben teljes bátorsággal és ha csak véka alá nem rejtjük a mi világító szövétnekünket, diadalmoskodunk a poklok kapuín is.

Pokoly József.

A lelkészi-fizetések kiegészítéséről szóló törvényjavaslat országgyűlési tárgyalásai.

(Folytatás.)

Kiss Albert, a kálvinista pap képviselő pártjának, a függetlenségi és 48-as pártnak határozatát jelenti be, mely szerint: »A függetlenségi és 48-as párt a javaslatot nem tekinti ugyan olyannak, mely az 1848.

XX. t. cz.-nek megfelelne s azon törvénynek akár csak részleges végrehajtását képezhetné; mindamellett ismerve az illető lelkészek és egyházak helyzetét és tekintve a bizottságok ülésein történt módosításokat, fenntartva továbbá a még szükséges módosítások előterjesztését, a törvényjavaslatot általánosságban elfogadja.« Beszédében azt bizonyítja, hogy a miniszter által hivatolt két rendezési rendszer mellett van egy harmadik is; az, a melyen a magyar állam a magyar prot. egyházakkal szemben történetileg áll s ez az, a mit az 1562-iki eger-völgyi vallás-tétel kér a királytól »hogy az Isten anyaszentegyháza építésében fáradozó kegyes és jámbor lelkészekről, hogy akadémiákról és iskolákról, mint az istenigéjének veteményes kertjeiről az ország közjóvedelméből gondoskodjanak -- E felfogás nyer diadalt és szentesítést az 1848. XX. t. cz.-ben, a melyre nézve tiltakozik azon felfogás ellen, mintha az a Franciaországból átplántált szellem gyümölcse volna, mert az egyenesen a történeti fejlődés eredménye: a bevett vallások egyenlősége és viszonyossága az anyagi téren. A mai viszonyok között nem elég pusztán csak a lelkészi fizetések kiegészítéséről gondoskodni, mert ha az egyháztagok terhein nem könnyítünk — fél munkát sem végeztünk. — Ő és pártja azért, bár most e javaslatot elfogadják, az 1848. XX. t. cz. megvalósulásáért fognak küzdeni továbbra is.

Tisza Kálmán nem hitte, hogy az érdekelt felekezetek nyilaikozatai s a javaslat bizottsági tárgyalásai után ily mérvű vita keletkezzék. De nem bánja, mert elősegíti az egyéni meggyőződést. — Az 1848. XX. t. cz.-ben lefektetett nagy és magasztos elvekhez feltétlenül ragaszkodik, de 3. §-ának végrehajtását, mely quasi államhivatalnokká tenné a papot és tanítót — nagy és általános veszedelemnek tartaná. Tiltakozik azon feltevés ellen, hogy e javaslat beadásának indoka az egyházpolitikai törvény volna. Az egyházkerületi hatóságok jóval azelőtt sürgették a dolog rendezését s ha elein csak gyengén és óvatosan, annak oka az, hogy a mikor az államot bajban látták, nem akarták még maguk is növelni követeléseikkel a bajt. Ime most is az állam pénzügyi helyzetének minő respektálásával kérünk! Állás pontja az, hogy e javaslat az eddigi ideiglenes segélyezésekkel szemben végleges, a mennyiben a segélyezést törvényhozási uton rendezzi, de az 1848. XX. t. cz. szempontjából tekintve, *csak ideiglenes rendezés*, mely a jogos igények szerint tovább fejlesztendő. Továbbfejlesztendő pedig éppen az egyházi adózás rendezése alapján, ha erre nézve az egyházak, a maguk autonomikus kereteikben intézkedtek. Nem járul az Apponyi gróf határozati javaslatához, mert őhajtja, hogy a törvény már 1899 január 1-én életbe lépjen, de nemcsak el nem zárkozik, sőt előre jelzi az előbbi szempontok szerint való továbbfejlesztés szükségét. — A főbb mozzanatoknál is meg van elégedve a mostani javaslattal. Helyesnek tartja azt az irányelvet, hogy ha valaki az eddigi törvények szerint jogosultan jutott valamely helyzetbe, azt abban zavarni, attól megfosztani nem kell; de ime, az állam megadja a lehetőséget, hogy magasabb képzettség igazolása mellett magasabbra emelkedjék a segélyösszeg is. A kvalifikáció kérdésének véletlenül nemzetiiségi vonatkozása is lévén, kikerülendőnek tartja, hogy bár jogtalanul, de

ujabb agitációra adjon alkalmat. A segély megvonásának módoszataiban semmi állami omnipotencia nyomát nem látja, mert az államellenes vétségeket, a mikről itt szó van az 1893. XXVI. t. cz. 13 §-a pontosan meghatározza. Azt a javulást várja e törvénytől egyházi téren, melyet az 1883-iki középiskolai törvény eredményezett a közoktatás terén. Csak két dolgot ajánl figyelmébe mindenkinek: az első az, hogy az ember a haza polgárának született; a második, hogy a mely felekezethez keresztelték, ahhoz tartozzék. A javaslatot, mely ha nem is old meg mindent, de teljesíti azt, a mit saját egyházi hatóságaink, mint a legelső, égető szükségét jelöltek meg, úgy a mint van, elfogadja.

Sághy Gyula különösen azt emeli ki, hogy a szervezetlen independentisztikus hitközségi életet élő, a más felekezetek kulturális és iskolafenntartási terheit nem viselő, de azt praktikuson kihasználó zsidóság állami segítségében egyáltalán nem is volna részesíthető. Vétség az állam érdekei ellen a galicziai és siléziai beözönlő, kvalifikálatlan, magyarul nem tudó rabbik és a sakterek állami kitartása.

Radó Kálmán a luth. egyház egyik világi felügyelője elismerését és köszönetét fejezi ki a kormánynak és ressort miniszternek, hogy a törvényjavaslat első formája elleni jogos aggályokat és kifogásokat államférfiúi bölcsességgel figyelembe vette s elenyésztette s így lehetővé tette a javaslat elfogadását. Az államsegély aránya nem helyes, sőt egyenesen igazságtalan, de miután a miniszter kijelentette, hogy »nincs kormány, mely ennek orvoslása elől kitérhetne.« bizalommal várja az időt, míg az érdekelt egyházak munkálatai alapján ez megtörténhetik. A mit az abszolút kormány idejében a patensben két kézzel bővebb mértékben nyújtottak, de a protestánsok hazafias kötelességgel visszautasítottak, most azt a független, szabad, alkotmányos magyar államtól nem csak jogosan elvárják, de méltósággal el is fogadják.

Sima Ferencz az egyházpolitikai törvények után továbbra is gyökeres reformokat várt, a mi következetesen a szekularizáció lett volna. A püspökök ma 4–500 ezer forint évi jövedelmeikből nem állítanak banderiumokat, melyre a vagyont kapták. A kérdést csak ilyen elhatározó lépéssel lehet véglegesen rendezni, — nem fogadja el a javaslatot. —

Fabiny Teofil elismeri, hogy a javaslatához csak megkorrigált formájában járulhat hozzá, valamint azt is, hogy a rendezés helyes, igazságos alapja nincs megtalálva. Őszintén bevallja, hogy az Apponyi gróf által ajánlott mód célravezetőbb. Indítványához azonban most még sem járul hozzá, mert akarja, hogy az égető szükségén minél hamarabb segítve legyen s most reméli, hogy az előkészítések után azon az alapon új és gyökeresebb rendezés nem fog sokáig késni.

(Folytatása következik.)

Refleksziók

az egyházkerületi hitelbank létesítése ellen felhozott véleményekre és nyilatkozatokra.

Régóta hallgatjuk és kísérvük figyelemmel azokat a nyilatkozatokat és véleményeket, melyek az alapi-

tandó egyházkerületi pénzügyintézet eszméjére és alapszabály-tervezetére vonatkozólag, hol *egyes lapok hasábjain*, hol némely *bizalmas körökben* elhangzottak, hol pedig mint *illetékes hatósági határozatok* az egyházmegyei közgyűléseken meghozattak.

Most azonban, miután úgy látszik, hogy ezideig elmondta már nagy részben mindenki, a mit e dologra vonatkozólag elmondani akart, sőt némelyek ebből az alkalomból még méregfogait is megcsattogtatták: elérkezettnek látjuk mi is az időt arra: hogy hallgatólagos szerepünkkel felhagyjunk és figyelő állásunkból kilépünk.

Mert a dolog úgy áll — valljuk meg őszintén, — hogy azoknak a véleményeknek és nyilatkozatoknak, — persze, a melyek a nyilvánosság színe elé hozattak és közudomásuakká váltak — nagy része *nem valami kedvező* az erdélyi ev. ref. egyházkerület ezen *újabb keletű és nagyon fontos akciójára* nézve, úgyhogy ha csupán ezeket olvasná vagy hallaná az ember, azt a meggyőződést szerezné magának, hogy az egyházkerületi pénzügyintézet immár mindenki által ismert alapszabályait nem megszavazni, hanem a tűzbe dobni, és a bank létesülését nem elősegíteni, hanem okvetetlenül megakadályozni kell.

Hanem szerencsére, egyházkerületünkben és egész anyaszentegyházunk kebelében, mindig vannak emberek, a kiket a *nagyhangú frázisok* és az ilyen kérdések tárgyalása alkalmával mindig felszínre vetődő *mellétekintetek* megtéveszteni nem tudnak s a kik elveik és meggyőződésük érdekében, akár a beszéd erejével, akár a toll hatalmával, a kishitiséggel, kételkedéssel és nagyhangú frázisokkal szemben, bátran síkra szállanak.

Mi is, a vitézkedő és a harczoló anyaszentegyházuk lévén tagjai, elmondjuk, e helyen, *mindazokat a dolgokat, a melyeket ellenfeleinknek visszaszorítására, illetőleg a fentemlitett kedvezőtlen és elítélő nyilatkozatoknak és véleményeknek a meggyengítésére* elmondani szükségesnek látunk, előre is kijelentvén, hogy a felállítandó egyházkerületi pénzügyintézet eszméjének a legnagyobb mértékben *barátai* vagyunk.

I.

Azok a *lapok*, a melyek e kérdéssel, annak idején foglalkoztak, a *Budapesti Hírlap*, és a *Hajnal*, ez a havonként megjelenő belmissziói folyóirat, melyet meg a papok olvasnak szíltében, miután a kegyes szerkesztő, ha kell, ha nem: mindeniknek a nyakára küldi.

A *Bp. H.* a bankalapítás egész tervét *kuriozumnak* nevezi s felteszi azt a kérdést, hogy *vajjon, az egyház erkölcsi méltóságával és magasrendű hivatásával összeegyeztethető-e a bankalapítás eszméje s kockázatos üzleti vállalatokba befektethető-e az egyház pénze?*

A *Hajnal* meg, összekulcsolt kezekkel s égre emelt szemekkel mondja ki meggyőződését, hogy »*Krisztus az egyházat nem bankalapítás céljából alkotá*« s hogy »*ez a bank csak rosszat eredményezhet. Mert ha elbukik: akkor agyoncsapja a ref. egy-*

*ház erkölcsi tekintélyét teljesen. Ha pedig pénz-
ügyileg telviráگزik akkor az egész ref. egyházat
magával rántja s egyik kerület a másik után
nyit váltóleszámitolási, vagy más banküzletet«.*

(Folytatása következik.)

TÁRGZA.

Kis fiamnak.

*Te is elindulsz a világon,
Kisérőd lesz sok édes álom,
Előtted sok illatos rózsza,
A szirmaít úadra szórja,
Nem érzed szúrását a rögnek,
Az ég szelíd kék lesz fölötted.
Merész vágyak magasba hívnak.
Én imádkozni megtanítlak.*

*Majd telleg gyűl a tiszta égen,
Czikázó villám kebelében,
Sokszor le is sujt közeledbe
És megállasz némán, remegve,
Segítség után néznél széjjel,
De sötét van, leszállt az éjel,
Tábora jön emésztő kinnak
Én imádkozni megtanítlak.*

*Aztán újra kiderül mégis,
Vihar után tisztul a lég is, —
Összetörött ugyan sok álmod,
De egy-kettő valóra váltott.
És kiállasz majd a mezőre,
Egész napot munkába töltve,
S gyümölcsét várod munkáidnak...
Én imádkozni megtanítlak.*

*És így haladsz, haladsz előre
S úad kiér a temetőre,
És ottan vége lesz a mának.
Egy csöndes sírgödröt megásnak, —
Úadnak úgy lesz könnyű vége,
Ha itt is felnézhetsz az égre,
Akkor nincs vége álmaidnak...
Én imádkozni megtanítlak.*

*G. Diószeghy Mór,
ev. ref. lelkész.*

Különfélék rovata.

A nem katolikus lelkészek fizetésének kiegészítéséről szóló s általánosságban a parlament által már el is fogadott törvényjavaslat tárgyalásairól adott tudósításaink rendjén lapunk mult száma nagy elismeréssel szólott gróf *Apponyi* beszédéről, mely a protestáns lelkészek magasabb képzettségének, a kultura és nemzeti ügy szempontjából egyaránt összehasonlíthatlanul kiemelkedő jelentőségének a görög keleti papok fölött igazságot szolgáltatott. Lapunk

ennélfogva nagy és lelkesült elismeréssel szólott. Elismerésünket e pontban most sem vonjuk vissza; de rá kell mutatnunk beszéd nagy, sőt végzetes árnyoldalaira. Ugyanis könnyű belátni, hogy a görög keleti papok igenis nagy részének az állam által nyújtott congrua-kiegészítésből való teljes kizárása: politikai *lehetetlenség*. Ha pedig a protestáns lelkészek fizetésének kiegészítését egy lehetetlenséghez kapcsoljuk, egy lehetetlenségtől tesszük függővé, akkor ezt a kiegészítést nem csak elodázzuk, de éppen megakadályozzuk. Azt is föl kell jegyeznünk, hogy gróf Apponyi, e kiváló katolikus államférfi, míg a mi congruánk kiegészítését, lelkészeink létminimumát a görög keleti lelkészek egy nagy részének mellőzéséhez, tehát egy *lehetetlen föltételhez* köti, addig a kath. klérus kezén levő nagy *nemzeti vagyont* a katolikus egyház gazdagságának, egyszerűen katolikus vagyonnak kész elismerni egyszersmind az államot tulajdonképen sehol és soha sem elismerő és mindig országunk határain túlról inspirált katolikus egyházat a nagy nemzeti vagyon mellett az állammal szemben még egész függetlenséggel is megajándékozná. És mindezt hazafiasan csendülő szöveg s magyar motívumokkal átszőtt melodia mellett és színes nemzeti lobogó alatt! — A mi álláspontunkat a jelenlegi viszonyok között, melyek éppen nem bizonyultak kedvezőeknek, hivebben fejezte ki a nagy államférfi, kit egyházpolitikai ügyeinkben vezérül óhajtunk, Tisza Kálmán: nem odázni el azt, a mit az állam most nyújt, de fönn tartani további igényeinket. És itt hangsúlyozni akarjuk, hogy mi nem csak lelkészeink létminimumára tekintünk, de magának egyházunknak létére; nem csak lelkészeink igényeiről van szó, de népünk igényeiről, templomaink, iskoláink, szóval: reformatus egyházunk egyetemének igényeiről. Míg az internationalis katholicismus a nemzeti vagyonban dúskálkodik, míg a magyarellenes nemzetiségi egyházak papjait csaknem teljesen az állam fizeti: addig éppen a haza érdeke, a nemzeti ügy követeli ellenállhatlanul, hogy egyházunk anyagi megerősítését mind hangosabban követeljük. Egyházi adózásunk arányosítását illetőleg kétség kívül cselekednünk kell; de, a terhek áthárításában bármily méltányosan járunk is el, meg nem feledkezhetünk arról a tényről, hogy minden rendű hiveink adózó képességét éppen az állam már lefoglalta magának.

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság **Kolozsvártt.** A helybeli ev. ref. és ág. hitv. evang. testvéregyházak Magyar Protestáns Irodalmi Társaságot közelebbrel meghívták, hogy évi gyűlését az idén Kolozsvártt tartsa meg. E meghívást a társaság örömmel fogadta s titkárja, Szóts Farkas, budapesti ev. ref. theol. tanár útján a gyűlések megtartásának idejéül máj. 31. és jún. 1. napjait tűzte ki. Az ország minden részéből városunkba érkező protestáns vendégek fogadására s általában a gyűlések előkészítésére a két testvéregyház mintegy ötven tagból álló bizottságot küldött ki, mely munkálkodását már meg is kezdte. Talán felesleges is mondanunk, hogy e gyűlések sikere — midőn a magyar nemzet két hatalmas vallásfelekezetének szelleme a maga tömörségében nyilvánul meg — mindnyájunk érdeke. Annak idején a gyűlések programját s általában a szükséges tudnivalókat közölni fogjuk, de paptársainkat már most felkérjük, hogy a mennyiben a jún. 1-én rendezendő társas ebédén részt venni óhajtanak, annak személyenként 3 frt 52 krban megállapított árát szíveskedjenek máj. 15-ig a bizottság jegyzője, Molnár Lőrincz, kolozsvári lelkész címére (Nagy-utca, ev. ref. paplakás) elküldeni, hogy a társas ebéd

rendezése körül pontosság tekintetében kívánnivaló ne maradjon fenn. *Molnár Lőrincz*, ref. lelkész, mint a bizottság jegyzője.

Jótekonyság. A vallásos buzgóság és kegyelet nem halt még ki az emberek szívéből. Szépen igazolják ezt amaz újabb és újabb — reáliter is valóban értékes — adományok, melyek a kolozsvári ev. ref. egyházközség nagy-utczai millennáris temploma számára hozzám küldetnek. Közelebbről is *Székely Jánosné* egy egészen selyemből készült szószéktakaróval, *Marschalkó Sámuelné* pedig egy gyönyörűen varrott kenyérterítővel, továbbá *Szekula Ákos* 250 és *Lengyel Lajos* 100 frttal járultak a templom belső felszereléséhez. Jól esik nekem és lelkemre üdítőleg, föl-emelőleg hat, midőn tapasztalom, hogy a gyöngé és erős kezek így munkálkodnak az Úr házának építésén. És e munkálkodás nem hiábanvaló, mert a hozzá fűződő emlék szent, mint ama forrás, melyből származott, — a vallásos érzelem. Ez érzelem képezi anyaszentegyházunk meg nem ingatható fundamentumát, azért minden nyilvánulása sokszorosan áldott és Isten előtt kedves. *Molnár Lőrincz*, ev. ref. lelkész.

A széki egyházmegyébe bekebelezett baczai ref. egyközség folyó év és hó 12-én vagyis husvét harmadnapján kettős mértékben ünnepelt; egyfelől a krisztusi eszmék halhatatlanságát, másfelől keserű küzdelmek, megsemmisített választások, s az egyének kiábrándulása s észre térése után egyhangulag megválasztott Baló Bálint pulyoni körlelkész aának új állásába történt beigtatását. Z. Kiss Sándor rettegi lelkész aa. vezette nem mindennapi kitartással és eszélyességgel másfél éven át ez egyházközség ügyeit, ő is volt a beigtató, az igaz meggyőződés hangján szóló, a lelkeket foglyul ejtő s az őt jellemző, mély lelkesséddel előadott igtató és az új lelkészt ajánló beszédével. A szószékben az új lelkész aa. követte őt, s II. Móz. IV. 10—16. versei alapján tartotta meg székfoglaló beszédét, ügyesen, a gyakorlati életből merített példákkal fejtegetvén a lelkész hivatását, s hiveivel a szószékben és azon kívül való érintkezésében kövendő eljárását. Tanulságos, meglható volt mind a kettő, s az a hivek öröme is, hogy ha keserű küzdelmek után is, de feledhetetlen lelkészük után újat nyerhettek, kinek eddigi működése nemcsak a felzaklatott szenvedélyek teljes lecsilapítására, de a legszebb eredményekre is feljogosít. Kijövetel után lelkész aa. vendégszerető házából közelből megjelent lelkésztársai, vendégei, s az egyház presbyterei köszöntőkkel fűszerezett, izletes ebéd után azon óhajttással távoztunk el, hogy adjon az Isten állandó egyetértést lelkész aa. és a hivek közt, nyugodalmára a lelkeknek és előhaladására az egyházközségnek. Ugy legyen! *Nemes Ferencz* ref. lelkész.

A marosvásárhelyi ev. ref. polgári leányiskola államosítása ügyében nagyobb küldöttség tiszteletgett közelebből püspök Ur öméltósága vezetése mellett báró Bánffy miniszterelnöknél és Wlassics kultuszminiszternél. A miniszterek kilátásba helyezték az államosítást. Meg vagyunk győződve, hogy a kötetendő szerződésben a ref. egyházi érdekekről gondoskodva lesz.

Néhai Bod Sándor vajda-szentiváni nyug. ref. lelkész emlékét egyházunk megörökíteni óhajtván, koszoru váltság czímén nevére az egyház 20 frtos ala-

pitványt tett azon czéllal, hogy annak két évenkénti kamataiból a minden második évben tartatni szokott konfirmációi ünnepélyek alkalmával az irni és olvasni tudó szorgalmas konfirmálandó ifjak között bibliai osztassanak ki. Ez alap gyarapításához már a temetés alkalmakor hozzá járultak: tisz. Jánosi Béla beresztelki ref. lelkész 1 frttal, Felméri Sándor v.-szentiváni ref. énekvezér 1 frttal és Benedek Árpád v.-szentiváni ref. lelkész 5 frttal. A kik e már 27 frtra emelkedett kegyeletes alapítványt gyarapítani óhajtják, adományaikat sziveskedjenek alólírotthoz küldeni, ki azokat e lap hasábjain nyilvánosan nyugtázza. Vajda-Szentivánban (u. p. Szász-Régen) 1898. ápril 18. *Benedek Árpád* vajda-szentiváni ref. lelkész.

Bod Etelka kisasszony, Bod Károly sz. udvarhelyi ref. kollegiumi tanár kedves leánya, boldog emlékü néhai Bod Sándor vajda-szentiváni nyug. ref. lelkész unokája a mult évben egyházunkban megkonfirmáltatván, ennek emlékére folyó évi április hó 5-én egy sajátkezüleg készített szép és értékes urasztali kehely terítőt adományozott v.-szentiváni ref. egyházunknak. A nemes szívü kisasszony fogadja ugy a magam, mint egyházam részéről e helyen is nyilvánítandó leghálásabb köszönetet. Vajda-Szentivánban, 1898. április 18-án. *Benedek Árpád*, v.-szentiváni ref. lelkész.

Nyilvános köszönet. A szász-dányáni nemes és szent gyülekezet hazafiságának és vallásos buzgóságának fényes tanujelét adta: Magyarország ezer éves fennállásának emlékére templomot és fényes bádoggal fedett tornyot épített. A hivek a templomépítési rovatalon kívül adtak: Nagyságos Pócsa Bertalanné sz. Domokos Janka ömagysága 50 forintot, Tóth István ur szebeni lakós 10 forintot, tekintetes Albert Balázs ur nőjével 1 frt értékü, on fedelü keresztelő kannát, Horváth Lujza kisasszony 1 frt értékü kék pohár-takarót, Varga Boriska 2 frt értékü szép virágos abroszt, Bölöni Mária asszony 50 kr. értékü csipkés fehér pohár-takarót, Bölöni István ur nőjével 2 frt értékü gyapjuszövet asztal-takarót és 1 frt értékü virág koronát. Az irt kegyes adakozókon kívül Murvai Ferencz sárosi lakós unitárius egy 11 frt 30 kr. értékü bíbor piros bársony szószék-takarót. A fentebbi kegyes adományozók fogadják e helyen is magam és egyházközségem nevében hálás köszönetemet. Szász-Dányánban 1898. év április hó 13-án, *Fazakas Sándor*, ref. lelkész.

Hivatalos rész.

1429—1898.

ÉRTESÍTÉS.

A rendkívüli államsegélyből és egyszersmindenkori közalapi segélyből részesült lelkészekhez és egyházakhoz.

A folyó évi egyetemes konvent által megszavazott rendkívüli államsegélyi és közalapi egyszersmindenkori segélyek kerületi pénztárunkba leérkeztek, minélfogva azoknak haladéktalan kiosztását rendeltük el.

Felhívjuk ennélfogva mindazon lelkész aait és egyházainkat, kik és melyek a »Protestáns Lap« idei 14. számában közölt kimutatás szerint segélyt nyertek, hogy a rendkívüli államsegélyi alapból nyert segélyeikről szabályszerűen bélyegelt, az országos közalapi segélyeikről pedig bélyegtelen nyugtaikat azonnal kiállítani s illetékes espereseikhez haladéktalanul fölküldeni sziveskedjenek, honnan is azok egyszerre kimuta-

tásba foglalva és esperesi aláírással láttamozva küldendők be pénztárunkba kifizetés végett.

Tévedések kikerülése czéljából értesítjük a segélyezetteket, hogy a rendkívüli államsegély az 1897 évre vonatkozik és szorosan személyhez kötött segély, tehát a megszavazott összegek fölvételére jogosultak azok is, kik időközben esetleg más papi állomásra távoztak, ha a múlt év végéig azon az állomáson szolgáltak, melyről segélyért folyamodtak s mely után segélyt nyertek, de az ily helyzetben levő lelkész aai. annak az esperesi hivatalnak kötelesek nyugtáikat beküldeni, melynek hatósága alatt áll előbbi egyházuk, mely után t. i. segélyben részesültek. Az időközben netán elhalt lelkészek segélyei föl nem vehetők s az ily esetekről nt. esperes aai. azonnal tegyenek jelentést lg. Tanácsunkhoz.

Az erd. ev. ref. egyházkerület igazgató-tanácsának, Kolozsvártt, 1898. ápr. hó 25-én tartott üléséből.

Dr. Kádár János
s. titkár.

Dr. Vályi Gábor.
elnökhelyettes.

1471—1898.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erdélyi ev. ref. kollegium
m. t. Előljáróságának.

Erdélyi ev. ref. egyházkerületünk kötelekében álló főgymnasiumoknál az idei érettségi vizsgálatok szóbeli része az alábbirt időben és elnökök mellett fognak megtartatni.

1. Nagyenyedén f. é. junius hó 29. és 30. napjain, Zeyk Dániel főispán és kollegiumi főgondnok, akadályoztatása esetében Csató János, kir. tanácsos és kollégiumi főgondnok elnöklése mellett.

2. Kolozsvártt junius hó 27-én, 28. és 29. napjain, br. Bánffy Ernő, főgondnok és egyházkerületi igazgató-tanácsos, akadályoztatása esetében gr. Bethlen Ödön, kollegiumi főgondnok elnöklése mellett.

3. Marosvásárhelyt junius hó 23., 24. és 25. napjain br. Kemény Kálmán v. b. t. tanácsos és egyházkerületi főgondnok, akadályoztatása esetében Dósa Elek, kollegiumi főgondnok elnöklése mellett.

4. Székelyudvarhelyt junius hó 20. és 21. napjain dr. Mezey Ödön, kollegiumi főgondnok, akadályoztatása esetében Ugron János, kollegiumi főgondnok elnöklése mellett.

5. Zilahon junius hó 22. és 23. napjain Kiss Lajos, kollégiumi gondnok elnöklése mellett.

6. Szászvároson junius hó 18-án, gr. Kunn Géza, kollegiumi főgondnok elnöklése mellett.

7. Sepsiszentgyörgyön jun. 14. és 15. napjain dr. Bodor Tivadar, kollegiumi főgondnok, akadályoztatása esetében Ujvárossy József, kir. tanácsos, kollegiumi főgondnok elnöklése mellett.

A miről a m. t. Előljáróságokat és az érdekelt ifjakat miheztartás és további eljárás végett értesítjük.

Kolozsvártt. 1898. április hó 16-án.

Parádi Kálmán
t. előadó.

Dr. Vályi Gábor,
elnökhelyettes.

120—1890.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

A *h.-nánási* ev. ref. hat osztályu gymnásiumban *két rendes tanári székre*, melyekre

a) a magyar és német —

b) a magyar és latin nyelvből képesített protestáns egyének pályázhatnak.

A tanszék javadalmazása: 1200 frt törzsfizetés és 200 frt lakbér az egyházi pénztárból évnegyedenként előre fizetve. Ha a kívánt szakokból okleveles pályázók nem lennének, alkalmazást nyerhetnek tanárjelöltek is; ez esetben az évi összjavadalom 900 frt, melyből 100 frt lakbérnek tekintendő.

A kívánt oklevéllel bíró egyének egy évi sikeres működés után állandósíttatnak, a midőn az orsz. tanári nyugdíj-intézetnek is jogos és kötelezett tagjai leendének.

Nem okleveles egyén csak helyettes tanári minőségben s csak egy évre választatik; de ha ez idő alatt oklevelet szerez és sikeres működést mutat fel, a következő évben mint rendes tanár állandósíttatik.

A megválasztott egyén állomását f. évi augusztus végén, légkésőbb szeptember elsején tartozik elfoglalni s ha családos 40 frt, ha nőtlen 5 frt költözködési átalányt kap, melyet azonban, ha állomásától 3 év előtt bármi okból megválnak, visszatéríteni tartozik.

Pályázati kérvények keresztlevéllel, esetleges katonai szolgálatukat igazoló irattal, végzett tanulmányait feltüntető okmányokkal, eddigi szolgálatukra vonatkozó és orvosi bizonyítvánnyal felszerelve f. évi junius 1-ig az ev. ref. egyháztanács elnökségéhez küldendők.

H.-Nánás, 1898. ápril. 19.

Benkő Lajos,
ev. ref. lelkészelnök.

Kállay Imre,
főgondnok.

74—1898.

PÁLYÁZAT HELYETTES TANÁRI ÁLLÁSOKRA.

A szászvárosi ev. ref. Kun-kollégium főgimnáziumánál *két* helyettes tanári állásra pályázat hirdettetik.

Javadalmak: évi 800 frt fizetés havi részletekben, továbbá kettejüknek egy butorozott szobából álló lakás az internátusban fűtéssel és világítással és teljes koszt az intézet konviktusában.

Heti óraszám legfönnebb 20, és ezen kívül az illetők mint felügyelők szerepelnek az intézet internátusában.

Pályázhatnak bármiféle nyelvészeti, történelmi, vagy földrajzi szakhoz tartozó tanárjelöltek, a kik legalább alapvizsgát tettek.

A netaláni eddigi működést is feltüntető pályázati kérvények a szászvárosi ev. ref. Kun-kollégium igazgatóságához küldendők május 3 -ikéig.

Protestáns vallásu jelöltek -- egyenlő képesítés mellett — előnyben részesülnek.

Az állomásokat folyó év szeptember hó 1-én kell elfoglalni.

Szászváros, 1898. április hó 20-án.

Balog József, *Dr. Dózsa József,* *Simon Ferencz,*
gondnok. jegyző. igazgató.

ÉRTESÍTÉS.

A nagyenyedi ev. ref. tanítóképzőnél az idei *képesítő vizsgálatok* az írásbeliekből május hó 16-án a szóbeliekből junius 27-én kezdődőleg fognak megtartatni. Folyamodni kívánók okmányaikkal főszerelt kérvényeiket május 10-ig terjesszék be az igazgatósághoz.

Nagyenyed, 1898. ápr. 19.

Nagy Lajos,
kép. igazgató

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bármintve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.	Előfizetési ár: egész évre fél évre	6 frt 3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Emlékirat,

melyet a kolozsvári egyházközség az ő érdemes és szeretett papjának, nt. Herepei Gergelynek lelkipásztorkodása 25-ik évfordulója alkalmából ünnepélyesen átnyújtani határozott.

Nagytiszteletű

Herepei Gergely urnak,

a kolozsvári evangélium szerint reformált egyházközség egyik lelkipásztorának.

Kolozsvártt.

Nagytiszteletű lelkész Ur!

Most van — ezekben az időkben — 25-ik évfordulója annak az esztendőnek, melyben a kolozsvári evangélium szerint reformált egyházközség és Nagytiszteleted között egy szent frigykötés történt. Frigykötés arra nézve, hogy míg Isten akarandja, egymáshoz jóban és rosiban, hivek maradnak. Hivék, mint a pásztor és a nyáj abban a bibliai értelemben, hogy az egyiknek sorsa, öröme és bánata, a másiknak sorsa, a másiknak öröme, a másiknak bánata is.

Isten, a mi Atyánk, e frigykötést nem csak megáldotta, de ime, most azt is megengedte érnünk közös szeretetben, hogy az áldott kötésnek ezüst lakodalmát most lelkünkben megünnepelhessük.

Istené legyen mindenek előtt a mi közös hálaadásunk az elmúlt huszonöt esztendő minden áldásáért, minden órájáért. Mert nem a gyorsaké a futás, és nem az erőseké a diadal. Egyedül Isten az, a ki »ad előmenetelt minékünk!« Áldjuk azért, »áldjátok mindnyájan az ő nevét, kik az ő hiv szolgálai vagytok, kik az ő házában lakóztok, és jártak az ő tornáczában«, mert sokszor láttatta ez idők alatt Isten mi-velünk az ő kegyelmét!

És Te, szeretve tisztelt lelkipásztorunk! míg hálád a miénnkel ülekezetten száll ma is Istenünkhöz: vedd szívesen a multakra való visszagondolásunk között e gyülekezetnek köszönetét, irántad való vonzalmának, szeretetének egyszerű, de őszinte kifejezését.

Ez egyházközség és a te Ároni-családod sorsa emberöltőkön át volt egybekapcsolva. A mit apáid szóltak itt a mi apáinknak: azt szóltad Te, az unoka, az unokáknak. Az úr akaratját, az Igét, a Krisztust, »azt pedig, a ki megfeszítettet« . És a szeretetet, mely »a tökéletességnek kötele« és »minden bölcsességnek kezdete.«

Légy áldott az evangéliumért, melylyel huszonöt esztendőkön át hiven sáfarkodtál miközöttünk. Légy áldott, hogy »kereszteltél miközöttünk nemcsak vízzel, de tűzzel és szentlélekkel«, hogy szeretetet könnyörögtél az egymást szerető szívekre. És légy áldva a vigasztalásnak annyi »mézzel folyó« szaváért, melyet a koporsók körül hintegettél, hogy a mi bánatunk »ne legyen olyan bánat, mint a pogányoké, a kiknek nincsen semmi reménységük« .

Oh! mert nekünk van a halálban és életben egyaránt! Reményünk, »mely meg nem szégyenít!« Ennek fonalával kapcsoljuk ez ünnepi alkalmat is az eljövendő napokhoz és esztendőkhez, várván Istennek kegyelmét ezutánra is: Reád és magunkra — e gyülekezetre egyaránt.

Áldjon meg és szeressen az Ur minden ő javának javával, mindazokkal együtt, »kikkel szived egy«, kik a Te szűkebb családod tagjai és e gyülekezettel együtt, mely a Te második családod volt eddig. Kérünk, hogy tartsd annak — hibáival és erényeivel együtt — ezutánra is.

Isten áldása kísérjen további úton!

A kolozsvári evangélium szerint reformált egyházközségnek 1898. ápril. 30-án tartott közgyűlése nevében

Dr. Gidófalvy István,
főgondnok, mint elnök.

Az erők egyesítése.

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság folyó évi közgyűlését e bérczes kis haza fővárosában, Kolozsvártt éppen azokban a napokban fogja tartani, a mikor a két testvérország uniója ötven éves évfordulójának magasztos ünnepét üli meg az egygyé vált nemzet; a mikor arany-menyegzőjét ünnepli a délibábos rónák szép tündérleánya Csaba ivadékaival. Az ünnepély harmóniáját egészíteni ki, ha eljő velünk együtt ünnepelni az a Protest. Irod. Társaság, a melynek symboluma a két egymást szorító kéz, az egyesített erők eme jelvénye. Szép gondolat volt a testvér-egyházak részéről a közgyűlésnek Kolozsvárra történt meghívása; még szebb, hogy a Társaság elfogadta azt; a legszebb azonban az lenne, ha meggyőződhetnék a Társaság arról, hogy törekvéseivel, céljaival nemcsak rokonszenvezünk, hanem munkáiban tetterővel, lelkesedéssel és kitarással osztozni is kívánunk.

Eltelkintve a 60-as évek elején megindult ama mozgalomtól, — a melynek célja a protestáns egyház tagjainak és íróinak az egyesítése volt s a melynek lelke akkor Révész Imre volt, a kit azonban a kiviteltől teljesen elkedvetlenítettek az akkori politikai, sajtó- és társadalmi viszonyok, — a Magyar Protest. Irod. Társaság szervezése a második nagyobb szabású törekvés egyházunkban az erők egyesítésére, a tagoknak irodalmi téren való »egybekötöztetésekre«.

Gyönyörű és mindenha elismerésre méltó munkát végzett egyházi irodalmunk gazdagításában, hogy úgy mondjuk, megtermékenyítésében, a gondolatok tisztázásában, új irányok kijelölésében az a kis lelkes, nagy készülségű és még nagyobb munkaerejű csapat, a mely a 70-es években a Protestáns Egyletet megalkotó és nem csekély anyagi és szellemi áldozatok árán közel egy évtizedig fenntartá. Hítelvi szempontból lehet vitatkozni a felett, hogy vajjon a Protestáns Egyletnek volt-e igaza, avagy az ezzel magát ellentétbe helyezett conservatív iránynak; de az az eszmék küzdelmétől vissza nem rettenők és a dolgokat, a szellemi élet jelenségeit tárgyilagosan szemlélni tudók előtt feltétlenül bizonyos, hogy ez az Egylet őszintén, a legjobb tudásával, az egyház iránt való nagy szeretettel és a modern társadalmi követelmények teljes fölismerésével akarta egyházi életünket föllendíteni, a chablonszerű

intézményekbe megifjító életerőket önteni, a gazdag mult föltárásával a jelent megtermékenyíteni s a külföldi kiváló irodalmi munkák átültetésével fölrázni, eszméltetni és önálló munkásságra lelkesíteni. A Prot. Egylet vezérémberei érezték mindannyian azt, a mit az alakuló gyűlésen Ballagi mondott volt megnyitó beszédében, hogy az egyháztársadalmi élet olyan, mint a lázbeteg s hánykodik, mert egészség kellene neki és az Egyházi Reform, majd az Egyházi Szemle hasábjai csak úgy dúzzadtak az egyháztársadalmi munkát sürgető, az ennek eszközeit feltűntető tudományos és gyakorlati cikkektől, a megújhódásért való lelkesedéstől s megszólalt ezekben minden hang a tudós fejtegetéstől el a szónoklatok viharzásáig, hogy világosítsák meg az elméket és határozzák tettekre az akaratot.

De azt mondja legújabb művében Mikszáth Kálmán, hogy a magyar embernél a legtöbb dolog csak »hangulat«. Mikor a hangulat a Prot. Egylet iránt lelohadt: akkor az Egylet is megkezdte s csakhamar be is végezte a haldoklás processusát. A közöny hinárjában megfeneklett hajót hiában próbálta »előre!« vezényelni erős vezetője, a kerekeket megakasztotta a hitvány iszalag; de a vezetőnek becsületére legyen mondvá, hogy mindvégig hűségesen kitarott.

Aztán a 80-as évek legvégén egy kedvező »hangulat« megalapította a Magyar Prot. Irod. Társaságot. Az első jelentkezésre aláírtak körülbelől 1300—1400-an. Az egyetemes konvent is melléje állott a maga erkölcsi támogatásával s az egymást követő felhívások nem maradtak eredménytelenek. A Társaság megindította a maga kiadványait. Monográfiáiban becses dolgokkal gazdagította főleg egyháztörténeti irodalmunkat. A Prot. Szemlében nem egy maradandó becsü tanulmányt bocsátott közre. A »Koszoru« című népies vállalatával az egyházépítő irodalomnak tesz szolgálatot a hivek ezreinél, lenyult a nép rétegébe s azt látja el jó vallás-erkölcsi olvasmányokkal. A legújabban megindított »Házi Kincstár« című sorozatban pedig a műveltebb protestánsoknak kíván építő tartalmu könyveket nyújtani. Szóval a protestáns és ezzel együtt a nemzeti ügyet szolgálja nem kisebb munkával, de nem is kisebb nehézségekkel küzdve, mint annak idején idősebb testvére, a Protestáns Egylet. Ez utóbbinál csak annyiban van szerencsésebb helyzetben, hogy mégis több, részint befizetett, részint megajánlott tőkéje van, mint volt amannak; de e tő-

kének kamatai azért még a Prot. Szemlének egy évi folyamát sem tudnák fedezni.

A főnnállás kilencz esztendeje alatt a tagok száma nem hogy szaporodott volna, hanem körülbelől 300-zal megfogyott. A mult évi kimutatás szerint a Társaságnak összesen 1066 tagja volt (33 pártfogó, 294 alapító, 392 rendes, és 347 pártoló tag). Meglátjuk, hogy az idénre nőtt-e ez a szám? A mi pedig az időben nem növekszik, az a természet kérlelhetetlen törvénye szerint satnyul, lassan-lassan sorvad, életerejét veszti s a vég könnyen kiszámítható. Pedig ezt a sorvadást megengednünk, éppen ezekben a veszedelmes időkben, egyáltalában nem volna szabad.

A római katholicismus eltanulta a reformációtól mind azokat a társadalmi ható és építő eszközöket, a melyekben a reformációnak annak idején a hódító és összetartó ereje állott. Ezek közül ma a sajtót mindeneknél jobban felhasználja. A legműveltebbektől el, le a nép legalsóbb osztályáig mindenkire igyekszik hozzá férni s mindenikhez tud a maga nyelvén, a neki kedvelt formában szólni és így vinni be a maga világnézetét a társadalom minden rétegébe, nyomni rá a közgondolkozásra a maga bélyegét. Róma soha sem felejt és mindig tanul. Jól tudja, hogy mekkora hatalom azok az apró ólom betűk.

A mikor tehát egy irodalmi társaságról van szó, akkor egyfelől az irodalomban, a sajtóban, másfelől a társulásban, az erők egyesítésében rejlő hatalomról és hódító erőről beszélünk. Fölismerjük-e ezt az erőt, és akarjuk-e ezt a hatalmat? Vissza akarjuk-e szerezni azt a supremaciát, a melyet a magyar protestantismus egykor e nemzet életében olyan fényesen gyakorolt? Biztosítani akarjuk-e hatásunkat és irányító befolyásunkat a nemzet életére, a magyar társadalomra, a közgondolkozásra és az emberek ethikai világnézetére: akkor akarnunk kell azokat az eszközöket is, a melyekkel ezek a czélok elérhetők. Akkor egyesíteni kell erőinket. Senkinek magát a közmunkától vonogatnia nem szabad. Félreállani, bűn. A támogatást megvonni, véték. A köteleltséget nem teljesíteni, súlyos mulasztás; mert senki nem tudhatja, hogy nem éppen ő reá, az általa vitt nehány homokszemre, vagy téglára, az ő segítségével, avagy támogatására van feltétlen szükség. A protestáns egyházat építő munka egyzsersmind és egyenesen nemzeti építés is. Ezt nekünk soha sem szabad elfelejtenünk; és a

mikor Sionunkat erősítgetjük, nemzeti életünk fundamentomait és védbástyáit építjük.

Az evangelium szellemének és erejének a lelkekbe való bevitelére pedig az élőszó mellett mindenha a leghathatósabb eszköz volt az irodalom, a sajtó. Azt a Társaságot tehát, a mely egyházunk legjobbjait arra egyesítette, hogy irodalmilag szolgálja Sionunk építésének a munkáját, minél intensivebben kell támogatnunk; reá minél hathatósabban föl kell hívunk hveink figyelmét, őket ennek érdekkörébe igyekeznünk kell bevonni, kiadványaival megismertetni, ezeket közöttük alkalmas módon terjeszteni s ekint annak növekedését, fejlődését előmozdítani.

Ilyen »hangulattal« várjuk a Társaság közgyűlését. De óhajtandó, hogy a hangulat mély érzésekbe, meggyőződésbe és tettekbe menjen át. A hangulat csak impulsus legyen a folytonos és állandó munkára.

Kenessey Béla.

Refleksiók

az egyházkerületi hitelbank létesítése ellen felhozott véleményekre és nyilatkozatokra.

(Folytatás.)

Tagadni nem lehet, hogy mind a két felfogás nagyon érdekes s némi rokonságot is mutat egymással, a mennyiben az egyház fogalmát és a bankalapítás fogalmát mind a kettő összekapcsolja, de összeegyeztetni egymással egyáltalán egyik sem tudja. Sőt a *Hajnal* megteszi még azt is, hogy nem csak az egyházzól, hanem magáról a *Krisztusról* is szól, hogy a *különbség* és sok tekintetben, *az ellentét* azonnal szembetűnjék e két fogalom között: Krisztus és a bankalapítás. Valóban igaza van Szabó Aladárnak, hogy *Krisztus az egyházat nem bankalapítás czéljából alkotta*.

Hanem, miért alkotta vajjon?

Valami roszmájú emberek, a kik a *Hajnalt* a saját fegyverével szeretnék megverni, azt kérdezhetnék erre, hogy hát vajjon: a *Fehér Kereszt* — Vagy a *Kék Kereszt*, vagy stb. czéljából alkotá-e? Vagy pedig azért, hogy a *Hajnal*, és más ilyen irányu egyházi lapocska, a 19-ik század végén, kegyes szemforgatásból, *vigan éljen-e?*

De mi nem lévén rosz májú emberek a kérdésre nem kérdéssel, hanem *telelettel* válaszolunk, és megmondjuk, hogy Krisztus a mi felfogásunk és az ő kijelentése szerint, miért alapította az egyházat, jóllehet nem hallgathatjuk el, mert hiszen az igazságra tartozik, hogy *Krisztus soha semmitéle egyházat nem alkotott*. Ő, mint békés természetű ember, benne maradt élete utolsó pillanatáig a zsidó egyház kötelékében Hanem a ki, a krisztusi elvek alapján, az első keresztyén egyházat megalapította, az *Pál apostol* volt. De mert Pál apostol is csak arra az alapra épített, a mely egyszer vetetett s a mely nem más, mint a Jézus Krisztus: innen megmondhatjuk mi is, hogy miért alapította, vagy alapította Krisztus az egyházat.

Azért, hogy annak keblében és kötelékében érhesse el mindenki az általános emberi és a keresztyéni élet leg-

magasabb célját: a *tökéletességet*. A tökéletesség fogalmához, illetve az ezután való törekvés eszközeihez pedig hozzátartozik *a vagyon is, a pénz is, sőt még sok minden a mi ebből a világból való*, mert a szeretetnek, a könyörületnek és az irgalmasságnak szinte egyetlen *valamirevaló tényét* sem lehet végrehajtani vagyoni tehetség nélkül, sőt napjainkban, tisztán *az egyén* szellemi életének kifejezése is szinte lehetetlen, ha nincsenek meg hozzá azok az eszközök, melyeket csak pénzzel lehet megszerezni.

Ugy az *egyének*, mint *az egyháznak* tehát, *szellemi élete kifejtésére, világi eszközökre, vagyonra és pénzre van szüksége*, és pedig annál többre, *minél inkább érzi valaki annak a szükségét, hogy a tökéletesedés nagy célja felé haladni szent kötelesség*.

Ezt a nagy igazságot mindenkor belátta és elismerte az emberiség történetének folyamán s ha voltak is egyesek, kik az ellenkezőt hangoztatták és a kolostorok szűk falai közé bevonultak a világ elől, hogy önkínzás, testsanyargatás és a vagyonról való lemondás között töltsék életüket, de az emberiség legnagyobb része — még a hívők és a kegyesek is akkor is belátták, hogy *az egyéni életet és az egyénekben az egyház célját csak akkor tudják igazán szolgálni, ha sem a világtól, sem a világi javaktól nem zárkoznak el ridegen, hanem azt, mint egy nagy mezőt, a keresztyén elvekkel telékesítik és áthatják; ezeket pedig*, mint alkalmas eszközöket, *cél tudatosan* felhasználják.

Csodálkozunk nagyon a *Hajnalon*, melynek minden egyes száma egy-egy nagy *reklám* a közönség *adakozásra* való felhívására, a különböző általa képviselt *szeretet-egyesületek* alapjainak támogatására, hogyha ilyen *elveket* hirdet: *Krisztus az egyházat nem bankalapítás céljából alkotta; miért alakít ő olyan egyesületeket*, melyeknek az érdekében a közönséget *mindegyre megadóztatná*, és egyáltalán, miért *fogad ő el pénzt*, ha istenországot e földön, *pénz nélkül* is lehet szolgálni és terjeszteni!

Vagy tán, azt hiszi, hogy *könyöradományokból* sokkal tisztességesebb dolog fenntartani és fejleszteni ilyen szeretet-egyesületeket, vagy pláne az egyházat, mint *önmunkánkból és saját igyekezetünk* folytán.

Hanem hát, éppen a *Hajnal* példája tanít arra és az ő reklámszerű *felhívásai* bizonyítgatják, hogy miután az egyháznak és az összes egyházi intézményeknek *győrkészalai ebbe a világba nyulnak be* és fejlődésük a földi élet ezerféle viszonyainak ilyen vagy olyan alakulásától függ: *ezt az egyházat a világból kivenni s azt világi eszközök nélkül, fenntartani és fejleszteni teljes és tökéletes képtelenség*. Pénz, vagyon, anyagi tehetség kell ahhoz, hogy itt e földön csak egy kis rongyos viskót is tudjon építeni az ember: hát még, ha egy olyan nagyszerű épületnek az építésén fáradozik, mint az *anyaszentegyház*, vajjon ott *nélkülözheti-e a megvetett pénzt, a kigunyolt vagyont és az elátkozott világi dolgokat*.

Ha pedig nem nélkülözheti: akkor, miért a nagy *jajgatás* és a szemforgató *megbotránkozás*, hogy *Krisztus az egyházat nem bankalapítás céljából alkotta*. Nem bizony.

Hanem *mi alkotjuk a bankot azért, hogy a Krisztus egyházának magasrendű érdekeit és örökkévaló céljait is szolgáljuk*.

Hát a templomokat miért építjük, az iskolákat miért tartjuk fenn? Miért teremtünk össze kepeváltási és más különböző alapokat, miért vásárlunk házakat és fekvősegeket? Ugyebár, mind azért, hogy ezek által a Krisztus egyházának érdekeit szolgáljuk s istenországának terjedését és a világban való győzelmét elősegítsük!?

Utoljára is, a templom is, az iskola is, anyagból van s a kepe megváltási és egyéb alapok is pénzben, vagy terményben vannak, de azért sem a templom égbemeredő kőfalaiban, sem az iskola padlatában, senki meg nem botránkozik, sem pedig az egyházi és iskolai alapok megteremtése feletti töprengést senki sem gáncsolja, hanem ha már egy *nagyobbszabású és sokkal nagyobb eredménnyel kecsegtető* földi intézményt akar valaki alkotni és azt az egyház szolgálatába akarja kényszeríteni: akkor már feltámadnak a poklokban minden ördögei és szólnak nagy fenszóval és megbotránkozással: »A prot. egyháznak *külső ügyességekkel való tatarozgatása hiábavaló* mert már bomlásnak indult s *bukása bizonyos!*«

»Ez a bank csak rosszat eredményezhet. Mert ha elbukik: akkor agyoncsapja a ref. egyház erkölcsi tekintélyét teljesen. Ha pedig pénzügyileg felvirágzik: akkor az egész református egyházat magával rántja egyik kerület a másik után nyit váltóleszárolási, vagy más banküzletet.« És . Vajjon az egyház erkölcsi méltóságával és magasrendű hivatásával összeegyeztethető-e a bankalapítás eszméje kockázatos üzleti vállalatokba befektethető-e az egyház pénze?

Furcsa fogalmaik vannak és lehetnek ezeknek az uraknak *az egyház erkölcsi tekintélyéről és méltóságáról*.

Az igaz, hogy közönséges, mindennapi felfogás szerint, a tekintély nagyon *sokat függ* a vagyontól és a meglevő vagyon szaporításától és megtartásától, míg a vagyoni bukás, vagy tönkrejutás az ember tekintélyét nagyon is alászállítja. De ez a tekintély, a mely az ember vagyoni állásától annyira függővé van téve, nem erkölcsi, hanem *társadalmi tekintély*. Az erkölcsi tekintélyt az ember, és minden a földön levő intézmény az *ő erkölcsi tartalmától* nyeri: éppen azért azt külső, anyagi okok miatt el sem is veszítheti.

Ha pedig az történik meg, a mit hiszünk, hogy meg is történik, de a mitől a *Hajnal* kiváltképpen fél: hogy az alapítandó bank *pénzügyileg felvirágzik*, és a többi református egyházkerület is megpróbálja az egyházépítés ezen módját: nős, *micsoda veszedelem* rejlik ebből?

Hogy az illető egyházkerületi bankok néhány hivatalnokával sokkal több pénzt számlál meg naponként, mint a mennyit most? Hogy az illető egyházközségek pénzei sokkal több jövedelmet hajtanak, mint ma? Hogy a szükségben levő egyházközségek, vagy a vagyoni megerősödés útján előretörő egyházi testületek sokkal könnyebben támogatáshoz juthatnak, mint jelenleg? Hogy emelkedik a papi és a tanítói fizetés s általában az egyházak akcióképessége? Hogy nemcsak Budapesten és a nagyobb városokban, a hol tudvalevőleg sok a tehetős és áldozni tudó ember, hanem a vidéki nagyobb községekben is egyleteket, árvaházakat, gyermekmenhelyeket alakíthatnak? Hogy rendre-rendre a falusi pap is megsza- badul a pénzkezelés feletti felügyelet kimondhatatlan ter-

heitől s itt elvesztegetett idejét hiveinek lelki gondozására fordíthatja?

Ugyan, kérjük, ne tessék nagyhangu szólamokban beszélni és állításait nem az életből, hanem a levegőből összekapkodni, mert mindezek akkora előnyök ránk nézve, hogy nem a bankalapítás terve felett kell sajnálkoznunk, hanem a felett, hogy *miért nem alapította meg azt egyházunkban valaki, bár 50 esztendővel ezelőtt.* Akkor, tudom, istenem, hogy nem kellene most *az állam támogatását kérnünk és elfogadnunk,* és nem kellene azon gondolkoznunk, hogy vajjon, *micsoda úton-módon kellene anyagilag megerősödnünk* a fejlődő és növekedő igényekkel szemben?

(Folytatása következik.)

A lelkészi-fizetések kiegészítéséről szóló törvényjavaslat országgyűlési tárgyalásai.

(Folytatás.)

Meltzl Oszkár úgy érzik beszédéből, hogy abból az okból, mert »a jelen törvényjavaslat egyszerűen kizárja azt, hogy az erdélyi szász egyház részt kapjon a segélyből« indítványozza, hogy a javaslatot vegyék le a napirendről utasítsák a kormányt, hogy a felekezetek előleges meghallgatása után nyujtsa be új javaslatát; addig pedig az eddig fizetett államsegélyek felemeltessenek s az eddigi kulcs szerint az eddigi módzatok mellett osztassanak ki.)*

Gr. Csáky Albin a javaslatnak úgy kiinduláspontját mint módzatait nagyon szerencsésnek tartja s örömet fogadja el a javaslatot általánosságban. Egyetlen egy kifogás jogosultságát ismeri el s ez az, hogy méltánytalan aránytalanságok származnak a segélyezéseknél, de ez nagy részben a felekezetek helyzetének különféleségéből s e különbségek majdnem megmásíthatlan körülményektől függenek.

Polonyi Géza azt tartja, hogy Magyarországon addig a felekezeti békét helyreállítani nem lehet, míg az egyházi vagyon kérdése nem lesz elintézve, de nem úgy mint e javaslat 1. §-a jelzi, hogy a püspökök 100 ezer frtos jövedelmei mellett az állam segélyezze az alsó papságot. Követeli az 1848. XX. t.-cz. teljes végrehajtását a 3. §-al együtt. Ezért határozati javaslatot nyújt be, mely szerint:

»A képviselőház utasítja a kormányt, hogy a tárgyalás alatt levő javaslatban felsorolt lelkészek javadalmazásának kiegészítésére égetően sürgössé vált s a pénzügyi bizottság jelentése szerint 832·291 frtnyi összegben fedezendő államsegélyt az 1899. évi költség-előirányzatba vegye fel és fedezete iránt tegyen javaslatot. A javaslatot magát pedig azzal az utasítással adja vissza a kormánynak, hogy az az 1848. XX. t.-cz. rendelkezéseinek s különösen a 2. 3. §§-nak megfelelő javaslatot terjesszen elő.«

Győry Elek is az 1848. t.-cz.-ből indul ki, mint jogalapból, melynek végrehajtásában nem azt kívánná,

*) A mely szerint az ágost. ev. egyház 40 ezer forintjából az erdélyi szászok 16 ezer forintot kaptak; s a más négy kerület egyenként 6000 frtot.

hogy a mely felekezetnek az állam adott visszavétesék, hanem azt, hogy a kinek még nem adott, megadja, a mi megilleti. De vajjon ennyi illeti-e meg a szóban forgó felekezeteket, a mennyinél a pólai forgó-torony többbe került? Nem szabad megszűnnünk állhatatosan és állandóan sürgatni az 1848. XX.-cz. végrehajtását. A mit a javaslat elérni akar, pártolja; de kifogásolja, hogy a különböző történeti fejlődéseket egy kalap alá vonja s így nem a jogegyenlőséget kultiválja, hanem a nivellírozást. Kifogásolja, az állami érdekek olyan gáranciáit, a melyek oly elasztikus kifejezések alá vannak rejtve, mint államellenes, »lelkészi álláshoz nem illő, nem méltó súlyos erkölcsi vétség«. Hangsúlyozza a magyar lutheranus egyház hazafiságát. Kifogásolja a szász képviselők s különösen Meltzl álláspontját, ki továbbra is fenn szeretné tartani azt az állapotot, hogy az államsegélyből a szászok vigyék el az oroszán részt a 16. 24. aránya szerint, holott ők mesés összegű tízed-kárpótlást, állami vagyont is kaptak, de az állami uniónak megfelelő egyházi uniótól vonakodnak, mert »németek akarnak maradni« Némi módosítással az Apponyi gróf határozati javaslatához csatlakozik, miután komoly munkával azt hamar meg lehet csinálni.

Wlassics Gyula miniszter: Nem hallott olyan javaslatot, mely az állam és bevett felekezetek jogos érdekeinek egyformán megfelelné. A kormány a hazafiatlan lelkésszel s esetleg hasongondolkozásu fegyelmi hatósággal szemben nem állhat tehetetlenül. Az autonómiát a legmesszebb menő tekintetben részesítette, midőn érdekeit a bírói védelem alá helyezte. Apponyinak köszöni, mert az arányosságot és létminimumot együtt megoldani lehetetlen. Csak papiron lehet, de a gyakorlatban nem, határozati javaslatát; de nem fogadhatja el. Az mikor arányosságot keres, a görögkeleti egyház ellen irányul, mert más és más a hivek teherviselési képessége. Az alkut nem tűrő állami érdek az, hogy a lelkészek létminimuma meglegyen. Fenntartja vele szemben a kettős kvalifikációt, mert különben az orthodox zsidó hitfelekezet és a gör. kel. román egyház legtöbb papja kimaradna, pedig ezek is bevett vallás papjai s válás-erkölcsi missiót teljesítenek. — A nemzeti politika érdeke az, hogy őket a nemzeti konszolidáció nagy munkájának megnyerjük s ne tegyük még nagyobb ellenségeivé a hazának. Hogy a lelkészek száma arányban áll-e az egyházi szükségekkel, ennek eldöntésébe most nem avatkozhatik, mert ez a parókhiai revíziójára vezetne. Zichy János gróffal szemben elismeri, hogy intézményes biztosítékokra a kormány önkénykedésével szemben szükség van, kivált ha a néppártiak juthatnának a kormánypadokra; azért gondoskodott is azokról. Az elasztikus »államellemes irány« azért kell a javaslatba, mert nem csupán a büntető törvényben felsorolt cselekvények veszélyesek az államra. Azért kell, hogy jövőre ne történhessék meg, mi eddig gyakori volt, hogy a pap tüntetőleg megtagadta a millenniumi istentisztelet megtartását, hogy a közigazgatási hatóságok magyar nyelvű megkereséseit visszautasították s tüntetve román nemzeti színű vállszalaggal járnak. Ily papoknak kiegészítést adni: arra ő nem vállalkozik.

(Folytatása következik.)

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvártt, 1898. ápril. 25.

Elnökölt: főt. Szász Domokos, püspök aa. Jelen voltak: Dr. Vályi Gábor, elnökhelyettes, Szász Dénes, Kenessey Béla, Becsek Lajos, Deésy Gyula, Parády Kálmán, ig. tanácsosok. Márkus János titkár, Deák József pénztárnok, Dr. Deák Albert ügyvéd, Maksay János, számvevő és Dr. Kádár János, s. titkár, mint jegyző.

Az ülés megnyitása s az időközben tett elnöki intézkedések jóváhagyó tudomásul vétele után elnöklő főt. Püspök aa. bejelentette, hogy mint a magyar főrendiháznak hivatalból való tagja, résztvett az április hó 11-én tartott ünnepélyes országgyűlésen és az Ő Felsége előtt történt hódoló tiszteelésben, hol is közvetlen szemlélet és hallás útján is volt alkalma megismerni ama szeretetteljes viszonyt, mely ma királyunk Ő Felsége és nemzetünk, illetve annak képviselte között fennáll. Kérte e bejelentését jegyzőkönyvileg megörökíteni, a mit ig. tanácsunk, az ötvenedik évforduló alkalmából megünnepeelt 1848-diki törvény-alkotások nagy jelentőségére tekintettel, egyhangú határozattal ki is mondott.

Ugyancsak főt. Püspök aa. jelentette, hogy a folyó évi egyetemes konvent a kolozsvári szeretet házügyében kért határozat meghozatalát, az egyházkerületek véleményeinek meghallgatásáig függőben hagyta, ami teljesen indokolt is abból a szempontból, hogy a testvéregyházkerületek is kellőleg ismerkedjenek meg az intézmény rendeltetési céljával. Ennek sikeresebb megvalósulása érdekében főt. Püspök aa. a »Szabadsajtó« nevű egyháztársadalmi lapban a szeretetházról részletes leírást tétetett közzé s ez intézkedésének jóváhagyását kérte. Ig. tanácsunk a jóváhagyást megadta s a 119 frt. nyomdaköltséget, a szeretetház alapja terhére folyósította.

Nemes Árpád, küllői esperes aa., az ellene Balogh Sándor, lelkész aa. által emelt panasz folytán, az ügy tisztázására és sértett tekintélyének helyreállítása céljából maga ellen vizsgálatot kért, a mit ig.-tanácsunk elrendelvén, annak végrehajtására a marosi egyházmegye fegyelmi bíróságát delegálta.

A bábonyi lévita-tanító által felebbvalói ellen emelt panasz vizsgálata rendjén kitünvén a panasz alaptalansága és egyúttal nevezett lévitatanítónak az állásával járó teendők vitelére való képtelensége: ellene a fegyelmi eljárás, hivatalától való fölfüggesztéssel kapcsolatosan, elrendeltetett.

Marosvásárhelyi kollégiumunk előjáróságának az Incze-féle alapítványi kamatok utólagos kiadhatása iránti kérése nem volt teljesíthető.

Magyar-palatkai egyházközségünk templom, papilak és harangláb renoválási terve és költségvetése, műszaki előadó aa. véleménye alapján, jóváhagyatott s a renováláshoz szükséges 1030 frt 50 kr. az egyház központi kezelés alatt álló tőkéinek kamatjából kiutaltatott.

(Vége következik.)

Különfélék rovata.

Viharos presbyteri gyűlés. A kolozsvári egyházközség ápril. 30-án tartott presbyteri gyűlése viharos volt. Ez állításunkat bizonyítják értesüléseink, melyeket e gyűlés lefolyásáról vettünk s bizonyítják a gyűlés ama

részletei is, melyeknek mi-magunk voltunk tanuja. A kolozsvári egyházközség képviseleti gyűlése 4 egyházkerületi képviselőt választott volt, kik közül az egyiknek megválasztását Igazgató-tanácsunk nem igazolta s így alkalmat adott az egyházközségnek a hibás választást kikorrigálni. Ez a correctio azonban nem történhetett meg, mert a presbyterium az erre vonatkozó igazgató-tanácsi intézkedést vissza küldeni s egyszersmind az Igazgató-tanácsot fölkérni határozta, hogy e választási ügy döntés céljából az egyházkerületi közgyűlés elébe terjesztessék. Az egyházkerületi képviselők választásának joga a törvény által (Utasítás 17. §.) az egyházközségi *képviselet* közgyűlésének van fönntartva, az igazolás joga pedig az Igazgató-tanácsot illeti. (Utasítás 46. §.) A presbyterium sem nem választó, sem nem igazoló testület. Nem tartjuk tehát kizártnak, hogy az Igazgató-lanács ez ügyet a képviseleti gyűlés elé terjesztés végett ismét leküldi s így a presbyterium említett állásfoglalása csak korrespondenciának, theoretikus véleményezésnek tekinthető s úgy véljük, hogy magára a presbyteriumra nem volna kívánatos, ha állásfoglalását valami massivebb actionak tartaná.

Az igazol is joga. mint említettük, az Igazgató-tanácsot illeti. (Utasítás 46. §.) Nem állítjuk, hogy e törvény szavaiban akkora világosság volna, mely fölöslegessé tenne minden egyéni gondolkozást és fölfogást. Mert a törvény csak kifogástalanul törvényes választásról és kétes érvényű választásról szól. Pedig a törvényes választásnak ellentéte nem a kétes, de az evidens módon törvénytelen választás. Az igazolási jogkörnek azonban, ha e jogkör nem csak fictio, van egy positiv és egy negativ momentuma. Ennélfogva az Igazgató-tanács a kétségtelenül kifogástalan választásokat igazolja, a kifogásolható s kétségtelenül törvényellenes választásoktól az igazolást megtagadja s az illetékes választó testületeknek (itt Kolozsvártt a képviselőtestület az illetékes választó) alkalmat ad egy újabb s most már törvényes választás megejtésére. Ezt a tételt világosnak tartjuk. Mert a kire rá van bízva a kétségtelenül törvényes választás igenlése, arra rá van bízva a kétségtelenül törvénytelen választások negatioja is s az így értelmezett igazolási hatáskürből csakis a »*kétes*« esetek vannak a kerületi közgyűlés elébe utalva.

De hát a 4 választott képviselő közül melyiknek megválasztását nem igazolta az Igazgató-tanács? Melyiknek megválasztása nem »kétes«, de evidens módon törvénybe ütköző? Az egyik választott képviselő: Szász Gerő. Régi, érdemes ember. Közgyűlésünkön megilleti őt a hely. Igaz, hogy, mint generalis notarius is, tagja ő közgyűlésünknek. De, ha minden áron úgy akarja, legyen hát most két széke neki. A másik választott képviselő: Dr. Kolosváry Sándor. Ismét egy érdemes férfiú. Közgyűlésünkön díszes hely illeti meg őt is. A harmadik képviselő: Somody István. Itt sincs semmi kifogásunk. Somody előkelő állásu férfiú, kiváló ügyvéd, tekintélyes ember, törzsgyökeres református, talán igen nagy agitator, de végtelen nemes szívű ember, kinek árnyékában meg-meghuzódnak s őt küldik elől az inkább »bölc«, mint bátor frondeurök. Somodytól különben egyházközségünk békéje tekintében sok függ s mi nem kételkedünk, hogy ő érzi is a felelősséget s kérjük őt: ne aspiráljon nagyobb győ-

zelemre. nagyobb vívmányra, mint az egyházközségi békére. Bizony, ez lesz a legnagyobb vívmány. A negyedik választott képviselő: Szabó Sámuel. Mi távolról sem akarjuk érinteni Szabó Samu személyes értékét s mi benne is készséggel ismerjük el a jót, hosszú, munkás pályáján szerzett érdemeit; de köztudatu dolog, hogy szenvedélye őt messze ragadta el s a mi nagy érdemű püspökünk ellen inscenírozott támadásoknak, hirlapi meghurcolásoknak szálait az ő kezében kapták meg. Persze, ez az irodalmi genre sem maradhatott kritika nélkül. Szabó Sámuel agilis ember. Aztán az egyiket hozzá csatolja a régi tanítvány reminiscenciaja, a másikat a kollegialitásnak bizonyos határig jogosult, de a végletekig ismét nem nyúlható köteléke, a harmadikat az Ugropárti ellenzék confusioja, a negyediket az eleven üzletember, az ötödik vonzódik Szabó Samuhoz, mint gazdag privaterhez, a többieket nem is említve. És így összezeverődik egyházközségünkben egy párt, melynek magva, kovása: Szabó Samu. Ez a párt volt többségben az ápril. 30-án tartott presbyteri gyűlésben s az igazgató-tanácsi leiratot, mely új választásra adott volna alkalmat, ez a párt küldte vissza és pedig, mint mondtuk, a nélkül, hogy az egész ügyet a képviseleti közgyűlés elébe terjesztette volna.

Szabó S. képviselővé választását az ig. tanács nem igazolta, »kétes« ügynek sem tartja, de egyenesen törvénybe ütközőnek minősíti és pedig a zsinati törvény 400. §-a értelmében. Szabó S. ugyanis a fönnebb említett journalistikai összeköttetések révén az egyházi bíróságokkal összeütközésbe jött, mely összeütközés aztán hivatalából való felfüggesztését vonta maga után. Ebben a felfüggesztett állapotban érte őt a kitüntetés, hogy egyházkerületi képviselővé választatott. Tehát: a mikor egyházi bíróság által felfüggesztve volt s fegyelmi kereset alatt állott! Szabó S. képviselővé választásának nem igazolását objectiv megfontolás után helyeselnünk kell. Mert hogyan lehetne valakinek éppen akkor adni egy új mandátumot az egyházban, mikor az egyházi illetékes hatóság az addigi mandátumot is vissza veszi? Éppen azt teszi a felfüggesztés, hogy az egyházi egyén az egyházi positióktól eltiltatik. A felfüggesztés egy bizonyos mértékű excommunicatio, mindenesetre az activitásból a passivitasba helyezés és az egyházi mandátumoktól való eltiltás. Nem a tanár van felfüggesztve tulajdonkép, ez csak specialis esetlegesség, de az egyházi mandatarus.

És előnkbe lép e kérdésben egy másik mozzanat. Szabó Sámuel, ismételjük, szenvedélytől elragadtatva, hirlapilag bántotta egyházkerületünk püspökét. Innen volt a felfüggesztés, ez okból érte őt a konventi bíróság ítélete. Mi akar hát lenni a képviselőségnek ez az erőltetése? Tüntetés egyházi bíróságaink ellen? Solidaritás a megbüntetett vádakkal? Egyházi kitüntetést akar az egyházközség nyújtani akkor, mikor az egyházkerület, sőt az egyetemes egyház az ő illetékes hatóságai által éppen büntet?

Meg kell emlékeznünk még arról, hogy a második főgondnokságra jelöltek közül Horváth Kálmán — őszinte sajnálatunkra — vissza lépett s vissza lépett ismét sajnálatunkra Sámi László is, ki Horváth Kálmán helyébe volt jelölve. Mindketten megigérték azonban, hogy továbbra is buzgó presbyterek maradnak.

Egy szép és főlemelő mozzanatot említünk meg. Pedig ez is ápr. 30-án történt. Napfény sütött ki a szivekből s a szeretet szólalt meg. Ez a mozzanat Herepei Gergelynek, buzgó, jeles lelkészünknek jubileumi ünneplése volt az ő lelkipásztorsága 25 éves évfordulója alkalmából. Sok megpróbáltatásnak kitett, de minden megpróbáltatást szilárdan kiálló derék főgondnokunk, dr. Gidófalvy István üdvözölte szeretett lelkészünket, mely üdvözletre meghatottan s meghatóan válaszolt a jubiláns. Ez ünneplés a kolozsvári egyházközség képviseleti közgyűlésében folyt le. Határozatba ment, hogy a jubilánsnak üdvözlő emlékirat nyújtassék át ünnepélyesen. Az emlékirat szövegét lapunk mai számában közöljük.

Egyházkerületi közgyűlés. Az illetőkhöz következő értesítés küldetett: A zsinati törvényeink életbeléptetésére és végrehajtására vonatkozó Utasítás 54. §-ában irt jogomnál fogva egyetértve a Méltóságos állandó igazgató-tanáccsal, a folyó 1898. évi egyházkerületi rendes közgyűlés megnyitását Kolozsvár sz. kir. városában az erdélyi ev. ref. theologiai fakultás dísztermében, *folyó évi június hó 2-ik napjának d. e. 10 órájára* tűzöm ki. Egyházi törvényeink s illetve utasításunk előbb idézet §-a értelmében jellem egyuttal, hogy igazgató-tanácsunk kijelölése szerint közgyűlésünk főbb tárgyai lesznek: 1. Az ifju papok fölszentelése. 2. Főtiszteletű püspök aa. évi jelentése. 3. Az igazgató-tanács évi jelentése. 4. Egyházkerületünk közpénztárának 1897-ik évi zárszámadása és vagyonmérlege, az 1899-ik évi költségelőirányzat. 5. Igazgató-tanácsi előterjesztés: a) A megválasztott egyházkerületi képviselők igazolásáról, a) A néhai gróf Bethlen Gábor és id. Lészay Ferencz elhalálozásával ürességben lévő egyházkerületi főgondnoki állások betöltése tárgyában. 6. Gondnokok választása. 7. Tanárok választása. Budapesten, 1898. április hó 13-án *Báró Bánffy Dezső*, egyházkerületi főgondnok, mint elnök.

Hivatalos rész.

1453—1898.

KÖRLEVÉL.

Összes egyházmegyéink n. t. Espereseihez.

Az 1893. évi 26. t.-cz. alapján állami fizetéspótlásban részesülő tanítói állomásaink államsegélyi összegeinek kiadása tekintetében, 1896. évi 952. számú körlevelünkben akként intézkedtünk volt, hogy a tanítói változások alkalmából beállni szokott nehézkes visszaszámolások kikerülése céljából, a tanítói fizetést pótló államsegélyi összegek, havi utólagos részletekben fizetessenek ki a segélyben részesített tanítóknak.

E kifizetési módokat ellen azonban a marosi és görgényi egyházmegyék tanítói értekezlete előterjesztéssel élván, az abban felhozott indokok méltánylásával, az idézett körrendelet vonatkozó részét Ig. Tanácsunk ezennel oda módosítja, hogy a minden év január havában kifizetni szokott fizetést pótló államsegély, a január-júniusi félévben, havi előleges részletekben fizetessék ki a tanítóknak az esetben, ha maga a segély a 100 frtot meghaladja, évnegyedi előleges részletekben akkor, ha a segélyösszeg 50-től 100-ig terjed, s végül a kiutalás után azonnal és egyszerre abban az esetben, ha a segélyösszeg a 50 frt felül nem haladja.

Erről összes esperes aait s az érdekelt összes egyházközségek előljáróságait, mihez tartás végett ezenel értesítjük.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgató-tanácsának, Kolozsvártt, 1898. április hó 25-én tartott üléséből.

Dr. Kádár János,
titkár.

Dr. Vályi Gábor,
elnökhelyettes.

1644—1898. ÉRTESÍTÉS.

Az összes esperesekhez és eh.-mei jegyzőkhöz

A múlt évi főt. egyházkerületi közgyűlés határozata alapján Ig.-Tanácsunk ez évre is folyósítván az esperesi 100 frt és főjegyzői 50 frt honoráriumot, valamint az egyházkerületi főjegyzői és egyházker. közügyigazgató 100—100 frtnyi kárpótlását, erről a nt. Esperes és főjegyző aait oly fölhívással értesítjük, hogy a házassági bíráskodás elvesztésével bekövetkezett jövedelem-csökkenés némi kárpótlásául folyósított emez összegek f. évi július hó 1-én fognak, szabályszerű bélyeges nyugtákra, kebli pénztárunknál kifizettetni.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgató-tanácsának, Kolozsvártt, 1898. április hó 25-én tartott üléséből.

Kenessey Béla,
elnök-helyett.

Dr. Kádár János
titkár.

1429—1898. ÉRTESÍTÉS.

A rendkívüli államsegély kiosztása tárgyában.

Az Erdélyi Protestáns Lap f. évi 14. számában magán-jegyzet alapján volt közölve a rendkívüli államsegélyben részesített lelkészek névsora, s abban, a mint most, e hiteles névsor kézhezvétele után, kitűnt, némi hiányok vannak.

Eme hiányok pótlásául értesítjük az érdekelteket, hogy az idézett kimutatásba fölvett lelkész aain kívül még a következők részesültek segélyben:

Albert Imre klopotivai pap 50 frt, Péter Albert, n.-rápolti pap 80 frt, Botha Sándor, bácsi pap 50 frt, Csizsér Pál, harói pap 50 frt, Gál Sámuel v.-hunyadi pap 50 frt és Bartók Béla, bonczhidai pap 50 frt, végül Kovács Sándor telekfalvi lelkész aa. nem 80 frt, hanem csak 70 frt segélyben részesült.

Fölvijjuk tehát az itt felsorolt lelkész aait is, hogy segélyük fölvétele körül f. évi 1420 számú rendelkezésünk értelmében járjanak el.

Kolozsvártt, 1898. április hó 29-én.

Becsek Lajos,
elnök-helyett.

Dr. Kádár János,
s. titkár.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

A *h.-nánási* ev. ref. hat osztályu gymnásiumban *két rendes tanári székre*, melyekre

a) a magyar és német —

b) a magyar és latin nyelvből képesített protestáns egyének pályázhatnak.

A tanszék javadalmazása: 1200 frt törzsfizetés és 200 frt lakbér az egyházi pénztárból évnegyedenként előre fizetve. Ha a kívánt szakokból okleveles pályázók nem lennének, alkalmazást nyerhetnek tanárjelöltek is; ez esetben az évi összjavadalom 900 frt, melyből 100 frt lakbérnek tekintendő.

A kívánt oklevéllel bíró egyének egy évi sikeres működés után állandósíttatnak, a midőn az orsz. tanári nyugdíj-intézetnek is jogos és kötelezett tagjai leendének.

Nem okleveles egyén csak helyettes tanári minőségben s csak egy évre választatik; de ha ez idő alatt oklevelet szerez és sikeres működést mutat fel, a következő évben mint rendes tanár állandósíttatik.

A megválasztott egyén állomását f. évi augusztus végén, légkésőbb szeptember elsején tartozik elfoglalni s ha családosa, 40 frt, ha nőtlen, 5 frt költözködési átalányt kap, melyet azonban, ha állomásától 3 év előtt bármi okból megválnak, visszatéríteni tartozik.

Pályázati kérvények keresztlevéllel, esetleges katonai szolgálatukat igazoló irattal, végzett tanulmányait feltüntető okmányokkal, eddigi szolgálatukra vonatkozó és orvosi bizonyítvánnyal felszerelve f. évi június 1-ig az ev. ref. egyháztanács elnökségéhez küldendő.

H.-Nánás, 1898. ápril. 19.

Benkő Lajos,
ev. ref. lelkészelnök.

Kállay Imre,
főgondnok.

74—1898.

PÁLYÁZAT HELYETTES TANÁRI ÁLLÁSOKRA.

A szászvárosi ev. ref. Kun-kollégium főgimnáziumánál *két* helyettes tanári állásra pályázat hirdettetik.

Javadalmak: évi 800 frt fizetés havi részletekben, továbbá kettejüknek egy butorozott szobából álló lakás az internátusban fűtéssel és világítással és teljes koszt az intézet konviktusában.

Heti óraszám legfünnebb 20, és ezen kívül az illetők mint felügyelők szerepelnek az intézet internátusában.

Pályázhatnak bármiféle nyelvészeti, történelmi, vagy földrajzi szakhoz tartozó tanárjelöltek, a kik legálább alapvizsgát tettek.

A netaláni eddigi működést is feltüntető pályázati kérvények a szászvárosi ev. ref. Kun-kollégium igazgatóságához küldendő május 31-ikéig.

Protestáns vallásu jelöltek — egyenlő képesítés mellett — előnyben részesülnek.

Az állomásokat folyó év szeptember hó 1-én kell elfoglalni.

Szászváros, 1898. április hó 20-án.

Balog József, *Dr. Dózsa József,* *Simon Ferencz,*
gondnok. jegyző. igazgató.

185—1898.

MEGHIVÓ.

A kézdi ev. ref. egyházmegyének f. évi május hó 16-án, d. e. 9 órakor, K.-Vásárhelytt a városháza dísztermében tartandó rendkívüli közgyűlésébe annak illetőkes tt tagjait ezennel meghívom.

Tárgyak: 1. A mélt. ig. tanácsnak f. évi márczius 2-án megtartott egyházmegyei közgyűlés alkalmával keresztülvitt tisztujításra vonatkozólag idei 956. sz. a. kelt határozatának kihirdetése. 2. A n.-enyedi ev. ref. egyházközség tanácsának véleménye az erdélyi ev. ref. egyházkerület hitelbank részvénytársaság tervezetere. 3. Lehető beadványok, indítványok.

A közgyűlés után az egyházmegyei közigazgatási bíróság tart ülést, melyen megjelenni a t. t. tanácsbíró urak kéretnék.

Léczfalván, 1898. ápril 29-én.

Zoltáni Elek
esperes.

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre
félévre6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Főtiszt. Szász Domokos püspök levele

a »Budapesti Hírlap« szerkesztőjéhez

Üzletek az egyházban.

Budapest, máj. 6.

E czim alatt e becses lap mai száma vezércikkével engem tisztelt meg s végeredményében súlyos ítéletet mond felettem

Én nem vagyok a polemikus cikkeknek barátja, mert azt tapasztalom, hogy azokat nagy részében nem a közügyek őszinte szeretete, hanem inkább személyi motivumok diktálják. Különben is nagyon el vagyok foglalva, és úgy gondolom, hogy sokkal praktikusabb dolog valamely jó dolgot megcselekedni, mint polémiákba bocsátkozni, melyek nem célravezetők, mert senkit sem győznek meg, legkevésbé azokat, kik a polemikus cikkeket írják. Kötelességemnek tartom azonban az igen tisztelt szerkesztő úr kegyes engedelmével pár sorban mégis erre a cikkekre reflektálni. mert a *Budapesti Hírlap*-nak, mint a napi sajtó egyik nagytekintélyű és elterjedt közegének, dicsérő vagy elítélő szava nagy súlyal nehezedik a mérlegbe. A kolozsvári *Ellenzék* s a *Magyarország* cikkeire nem szoktam reflektálni, mert nyilvánvaló, hogy azokban személyem elleni gyűlölködés hangja beszél s tendenciózus s rosszakaratu cikkeik czáfolatra nem érdemesek. A *Budapesti Hírlap*-ról nincs okom ezt föltenni s azért állításaira néhány szerény észrevételt teszek s azok közlésére helyet kérek.

Czikke azt írja, hogy én azt a tetterőt, melylyel rendelkezem, azt az ambíziót, mely-

lyel kerületem ügyeit vezetem, főleg az anyagiakban akarom gyümölcsöztetni. Bocsánatot kérek, egy kis tévedés van a dologban, melyet kénytelen vagyok helyreigazítani.

Mikor én ezelőtt tizenkét évvel püspökké lettem megválasztva, első körútamban kerületem minden zege-zugát bejártam, annak szomorú eredményéről kerületi közgyűlésemnek beszámoltam. Számbavettem, hogy hol kell templomokat, iskolákat, papilakokat építeni; hol kell a szétszort magyar kálvinistaság megmentésére az oláhlakta vidékeken a lelkészi és tanítói állomásokat szervezni s már az előtt megtettem volt az indítványt kapcsolatban a kolozsvári tudomány-egyetemmel egy lelkészképző intézetnek és tanárjelöltek internátusának föllátása iránt, melyre a közgyűléstől az engedelmet meg is kaptam.

Ezek nem anyagi dolgok, hanem az erdélyi ref. egyházkerület szellemi érdekeinek előmozdítására vonatkozó célzatok, de olyan dolgok mégis, melyeknek keresztülvitelére sok pénzre volt szükség, nem állott a kerületnek rendelkezésére egy fillér sem. Tehát új jövedelmi forrásokról kellett gondoskodni. Zörgettem konventünk ajtaján, indítványom folytán el lett fogadva a tőkésítés rendszere s meg lett szavazva virement mellett jelentékeny évi állandó segítség nemcsak az erdélyi. hanem a többi kerületek számára is.

Előterjesztésem folytán kerületi közgyűlésünk is a központi vagyion kezelésének új rendszerét állapította meg, mely azóta évenként jelentékeny többletet eredményez.

Közgyűlésünk előzetes jóváhagyásával lett a központi kezelés alatt álló vagyonnak harmadrésze értékpapirokba fektetve, melyeknek effek-

tiv megvásárlása s alkalmas időben való eladása folytán körülbelől hat év alatt jött létre a kerek-számban egy félmillió tőke-többlet, melynek segítségével lett fölépítve több mint 70 új templom, restaurálva több mint 200, új iskola 100 és egynehány s papilak ugyanennyi. Szervezve lett tovább részint affiliációk útján, részint egészen új alapítással 40 új lelkészség s létrejött egész alapja a kolozsvári fakultásnak, a melynek 40,000 forintot tesz ki az évi költségvetése s melyben az állam segítségével 50-nél több tanárjelölt nagyon mérsékelt járulékért bennlakást és teljes ellátást kap, azonkívül még nagyobb kedvezmény mellett van elhelyezve 30 lelkészjelölt.

Ezeket nem én cselekedtem, mert én egy erőtlén és téveteg ember vagyok. Támogattak engemet kerületem világi és egyházi férfiai, egyetemes konventünk kitűnőségei. De bennem is meg volt a jóakarát s nem kiméltem erőt, időt s fáradságomat, hogy hivatásomnak megfelelhessenek.

Tisztában voltam kezdettől fogva azzal, hogy heves támadásoknak leszek kitéve s annyi sarat fognak felém hajigálni, hogy valami rajtam is marad belőle. Főleg a nagy-enyed—kolozsvári harcz miatt, pedig a közben is mindig nyugodt volt a lelkiismeretem. Tudtam jól, hogy midőn a kolozsvári fakultás javára gyűjtögetem az alapokat, a nagy-enyedí collegium válláról veszem le a papképzés terhét, a mi be is következett.

Megkezdődött a nagy-enyedi gimnázium fölvirágzása. Közelebbről 5 új rendes tanszék lett ott szervezve, tanári fizetéseit az állami dotációknál magasabbra emelhetette föl, internátusa kibővült s az intézet fokozott erővel halad gyönyörű útján. Ezt azonban még sem akarják nekem megbocsátani.

Ezért történt ott ez előtt pár évvel, hogy Kovács Gyula, a collegiumnak elcsapott erdésze s most a város polgármestere szabad ég alatt meetinget tartott s engemet, ki ott születtem, kitörült a város szülöttjeinek lajstromából. Ezért történik az, hogy a kollégiumnak hűtlen kezelés miatt elmozdított gazdája, Szabó Ferencznek még életben levő testvére: Szabó Sámuel anonim cikkeiben évek óta folytatja ellenem a féktelen hajsztát, mely miatt őt a konventi bíróság közelebből, mint hamis híreket terjesztőt s tanári állásának méltóságát lealacsonyító embert egyhangulag vétkesnek mondott ki és elítélt. Én azonban ezeket a gya-

lázkodásokat béketűréssel elviselem s megnyugtatom az a tudat, hogy ha egy pár év múlva az Ur magához szólít, a gyalázkodások megszűnnek s a történetírás kegyelmesebben fog rólam nyilatkozni. mint az én személyes ellenségeim s azok az alkotások, melyek létrehozásában részt vettem, túl élnek engemet. Addig is megnyugtatót találok öntudatomban s talán száll föl azoknak a papi özvegyeknek és árváknak szívéből is, kiknek gyámintézeti szabályzatát én dolgoztam ki, egy hálaadó és esdeklő fohász én érettem az irgalom Atyjához és nem fognak megfélemedkezni rólam azok az özvegyek és árvák sem, a kik elhelyezést találnak abban a szeretetházban, melyet most építetek. Felette sajnálom, hogy nem követhetem a *Budapesti Hírlap* szives tanácsát, hogy fogadjam el példányképül a canterbury-i érseket s a többi angol püspököket. Azok gazdag emberek s az angol közönség milliárdok ura. Erdély pedig szegény, kicsiny országgrész, melynek, hogy fönmaradhasson s a kisebbségben levő magyar elem fölényét megtarthassa, bizony, gondoskodni kell új anyagi forrásokról, mely szellemi szupremáciájának nélkülözhetetlen alapja és kelléke.

Vége még csak egyet. Én több mint két év óta semmiféle pénzügyi műveletekkel nem foglalkozom. A szállítási vállalat részvényei régóta vásároltattak meg. A vállalat egészséges, életképes s jól jövedelmező. Hogy most egy tőzsdei manőver fiktív kötések folytán baisse állott be, arról én nem tehetek. Mi a részvényeket nem akarjuk eladni, az árfolyam hanyatlása vagy emelkedése minket nem érdekel. Különben a baisse meg is szűnt s az emelkedés folyton tartó.

Könyvtáraink ügyében.

Az erdélyi ev. ref. collegiumok könyvtárainak őrei ismerik a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium szabályzatát a könyvtárak főfelügyelete tárgyában és Igazgatótanácsunk 5429—1897. sz. leiratát, melyben kifejezte, hogy a szabályzatban jelzett feladatok teljesítését hajlandó előmozdítani.

Ezeknek ismeretét föltételezve, csak azon körülményeket említem meg, melyek indokolják a főfelügyelet elfogadását, sőt kieszközlését.

Ugy tudom, hogy legalább középiskolai czélokra, mindenik collégium könyvtárának van kellően biztosított állandó javadalma; a gyűjtemények megőrzésére, megsemmisítésére és hasz-

nálatára alkalmas, száraz és világos helyisége; a könyvtárak kellő szakképzettséggel bíró és lehetőleg rendszeresített fizetéssel ellátott tisztviselő kezelése alatt állanak; van rendszeres nyilvántartásuk, növedéki naplójuk, szaklajstromuk s betürendes névmutatójuk.

De még ha hiányoznék is valami a föltételek közül, pld. a szaklajstrom vagy egyéb, nem tekinthető leküzdhetetlen akadállynak. Így fogván föl a dolgot, feltétlenül ajánlom a főfelügyelet elfogadását, vagy kérését, mert a magyar közoktatási kormány szerencsés intézkedést tett a főfelügyelet szervezésével, mely az én csekély értékű véleményem szerint egyedül bírja orvosolni könyvtár-ügyünk országos sebeit.

Könyvtáraink legnagyobb hiánya a sok csonka munka, melyeknek kiegészítése éppen szegénységünk miatt lehetetlen. A kiegészítések megejtésére legkedvezőbb alkalmat az állami főfelügyelet elfogadása nyújtja, mert csak ennek keretében élvezhetjük a szabályzat 17. §. értelmében az országos tanács útján a »föls, többszörös példányok kölcsönös kicserélésének közvetítését, a hazai és külföldi gyűjtemények közt.«

A szervezendő országos tanács egyebek közt mintaszerű szabályzatokat fog kidolgozni a múzeumok és könyvtárak berendezése, igazgatása, kezelése és lajstromozási rendszere tárgyában. »Múzeum« cím alatt egy szakfolyóiratot több nyelven szerkeszt és ad ki a nemzetközi csereviszony közvetítése végett.

Minket legfőképpen a csereviszony biztosítása érdekel; mert így értékesíthetjük könyvtáraink értéktelen többszörös példányait s számavahető költség nélkül egészíthetjük ki hiányos példányainkat. Merem állítani, hogy a magyarországi könyvtárak fejlődésének rendes vérkeringése csak a főfelügyelet minél szélesebb körre való kiterjesztésével kezdődik meg. A lapangó, a padlásokon porban, penészben értéktelenül heverő könyvek és kéziratok csak így kerülnek a nyilvánosság elé, a közönség használatára

Ragadjuk meg tehát a kedvező alkalmat, mozdítsuk elé a könyvtárak fejlesztésének országos, nemzeti ügyét. Én nem látom a szabályzatban azt, hogy csak általánosabb célok szolgálatában álló, nagyobbszabású múzeumokat és intézményeket kívánna a főfelügyelet keretébe vonni; de ha ez nyíltan ki volna is fejezve, akkor is azt állítnám, hogy collegiumaink könyvtárai, ha nem is nagyobbszabásúak, legalább

általános célok szolgálatában állanak. Azon városok, melyekben collégiumaink vannak, művelődési központok; csak a collégiumokban vannak könyvtárak s ha ezekből tudunk szolgálni a közönség műveltebb részének, egy-egy érdekszálal fogjuk közelebb vonni intézeteinkhez. Ez talán nem árt nekünk.

Hátra van még arról szólni, hogy minő terhekkel jár a főfelügyelet keretébe lépés. A szabályzat a könyvtári rendes átalányon, a könyvtári tiszt rendes javadalmazásán és az alkalmas könyvtári helyiségen kívül semmi más föltételt nem köt ki. De kívánni fog rendszeresebb, pontosabb könyvtári munkát. A könyvtárak szerencsés fejlődése esetében szükség lesz nagyobb helyiségekre. A külső közönség érdeklődése esetében több munkája lesz a könyvtár-tisztnak, de mind ezek csak oly terhek, melyeket vagy elbirunk, vagy oly késő jövőben háramolnak reánk, hogy előkészülhetünk.

Mindenesetre bizonyos az, hogy a mostani könyvtártisztek sokat tanulhatnak a könyvtár kezelés gyakorlati tudományából, segédeiket már a kezdet kezdetén a helyes rendszer ismeretébe vezethetnék s a jövőnek alkalmas egyéneket nevelhetnének.

Végül a szabályzat nem vet gátat az állami főfelügyelet keretéből való kilépés elé, ha terhelő volna az intézetre.

Ez ügy a közeledő egyházkerületi közgyűlésen kerül eldöntés alá. Készüljünk el előre. Az érdeklődők hozzászólhatnak addig, hogy mindnyájan győződjhessünk meg, vajjon lehet-e érdemleges okokat felhozni a főfelügyelet elfogadása ellen?

Dr. Török István.

Refleksiók

az egyházkerületi hitelbank létesítése ellen felhozott véleményekre és nyilatkozatokra.

(Folytatás.)

Azt se tessék gondolni, hogy ez a dolog egyetlen ember *fiksza ideája*, a kit »*a siker* ragad a *bukásba*«, hanem ez egy jövőbe látó és a jelen helyzettel nagyon is számot vető éles tekintet nagy koncepciója, melyet *a szükség és az egyház magas erkölcsi feladataival szemben álló anyagi erőtlenségének tudata érlelt meg* s korunk nem boldogtalannak, hanem csak *szerencsésnek* érezheti magát, ha fölismeri az *eszmében levő hatalmas, nagy termékenyítő erőt*.

Igaz, hogy az eszme *új* és ujságánál fogva mindnyájunkra *szokatlanul* hat, s úgy állítva fel a kérdést, a mint azt a *Hajnal* felállította, hogy vajjon Krisztus bankalapítás céljából alkotta-e az egyházat: könnyen *hamis*

következtetésre vezet, de hát itt a bankalapítás *nem cél*, hanem csak *eszköz*, és pedig eszköz arra nézve, hogy Krisztus vitézkedő anyaszentegyházának felséges épületét minél szebbé és vonzóbbá tehessük.

Mit szólunk már ezekután, *a Bp. H. azon kérésére*, hogy *vajjon az egyház erkölcsi méltóságával és magasrendű hivatásával, összeegyeztethető-e a bankalapítás eszméje, s kockázatos üzleti vállalatokba befektethető-e az egyház pénze?*

Erre is megfelelünk röviden s feleletünk az, hogy *igenis, összeegyeztethető* s az illetékes hatósági forum jóváhagyásával, igenis *befektethető*.

Mert az egyház erkölcsi méltóságával csak az nem egyeztethető össze, *a mi erkölcsstelenség, vagy erkölcs-telen cselekedet*, már pedig a bankalapítást és a bank-üzembentartást erkölcsstelennnek nevezni egyáltalán nem lehet. Ha erkölcs-telen volna ez a vagyonszerzési és értékesítési ténykedés: vajjon az állam engedélyezné-e az újabb meg újabb alapításokat, vagy eltűrné-e szótlanul, hogy mint az *Első hazai*, vagy a *Pesti magy. kereskedelmi bank* már több mint 50 esztendő óta üzze e hazában *erkölcs-telenségeit*? Az állam azonban, úgy fogja fel a dolgot, hogy ezek a bankok *sok jót* tettek egy fél századév leforgása alatt s tesznek még ma is, úgyhogy azok nélkül szinte semmi haladás és fejlődés nem lenne ebben az országban. Azért hát nem csak létjogosultságukat ismeri el, hanem gyakran *támogatásban* is részesíti őket, sőt a mint tudva van, az *Osztrák-magyar bankkal* szerződéses viszonyban is áll. Körülbelül olyan forma lenne a szerepe az általunk alapítandó pénzügyintézetnek az egyházkerületben, mint a milyen az *Osztrák-magyar banké* az államban, a mi bizony nem kicsinyelhető.

Széchenyinek, a legnagyobb magyarnak, Magyarországnak regenerátorának is, éppen az az egyik elévülhetetlen érdeme, hogy a *hitelügy szervezése és bankok alapítása* által, olyan lendületet adott hazánknak *közgazdasági* téren, a milyenről ő-előtte nem is álmodott a magyar. Mi sem akarunk egyebet az egyházkerületi pénzügyintézet megalapítása és az egyházközségek hitelügyének szervezése által, mint egyházkerületünket *anyagi téren* olyan helyzetbe juttatni, hogy rá nézve a szellemiek szolgálata, és az egyházközségeket felvirágoztatásukban nagyon is közről érdeklő kérdések megoldása, mentől könnyebb és mentől hathatósabb legyen.

És mert ezt *nem erkölcs-telen*, hanem korunk által nagyon is *ajánlatos úton* akarjuk elérni, azért kimondjuk, hogy a bankalapítás és az egyházközségek szétszórt vagyonának egy központi intézetben való kezelése, az egyház erkölcsi méltóságával, és magasrendű hivatásával nemhogy össze nem egyeztethető, sőt éppen *ez az erkölcsi méltóság és magasrendű hivatás követeli meg, hogy ezen a téren is egyesüljünk és a kor követelményeinek a kielégítésére minél nagyobb akcióba kezdjünk*.

Hogy aztán némelyek azzal állanak elő, hogy a bankalapítás *kockázatos vállalat s az egyházi vagyont kockázatos vállalatokba befektetni nem szabad*: erre a fentebb adott feleleten kívül azt mondhatjuk, hogy *minden vagyonnak, akár egyházi, akár magán-vagyon, a jövedelmeztetésre és értékesítésre nézve, egy a természete*. »A ki fél a víztől, halat nem eszik«. A ki nem kockáztat valamit, nyereséget

sem láthat soha. Életünket is, a mely igazán egy hajszálon függ: mindennap kockára tesszük Kockára tesszük mikor eszünk, mert hiszen a falat torkunkon akadhat. Kockára tesszük, mikor alszunk, mert hiszen akkor magunkra még csak nem is vigyázhatunk. Kockára tesszük, mikor házunkból kilépünk, mert hiszen csak egy botlás, vagy sikamlás és rögtön szörnyet halhatunk. — Hát aztán a földmives, mikor vet; az iparos, mikor dolgozik; a tudós mikor éjeken át viraszt; a bányász mikor leszáll a mélybe: nem kockáztat-e semmit? S mégis ki merné mondani, hogy ezeknek az emberek az élete mind »kockázatos vállalat?« — Pedig ha a kockázatos jelzőt olyan *tág értelemben* vesszük, mint a hogy a szóban forgó kérdés tárgyalásánál szokták venni az emberek: akkor utóljára a *legcsendesebb birkanyáj őrzési ténykedés is* kockázatos vállalat, mert hiszen jöhet a farkas és a medve, mely a birkák husa helyett, esetleg a pásztor életét kívánhatja meg.

A vagyon jövedelmeztetésnek és értékesítésnek bank-üzlet alapítása általi módja, *nem is olyan nagyon kockázatos*, ha lelkiismeretese és körültekintők az egyének a kik az üzlet vezetésének az élén állanak. Sőt *ebben az esetben egyike a legbiztosabb üzletágaknak*. Bizonyítja ezt azon körülmény, hogy összes bankjaink és pénzügyintézeteink, a melyek egy kis körültekintéssel voltak vezetve, mindnyájan meggazdagodtak s veszteségük sokszor, éveken keresztül, egyetlen krajczár sem volt. Itt is csak ügyelni kell az igazgatósági tagok és a vezérigazgató megválasztására, mert ha egyházkerületünk szerencsésen magtalálja a maga embereit: akkor mindenki nyugodt lehet, mert lesznek a kik éber szemekkel őrködjenek a mi javaink felett. Sőt ha ilyen emberek nem is találtnának, a mit mi egyáltalán nem hiszünk: ez sem azt jelentené, hogy *az eszme rossz*, hanem igenis azt, hogy *egyházkerületünk megbízható, tehetséges egyéneken oly szegény*, hogy nincs kire bízni e nagyfontosságú kérdés megoldását és a gyakorlati életbe való átvitelét. Ezt már pedig beismerni mi sohasem akarhatjuk.

A mi a »*kockázatos*« jelző, e kérdésben való merev használatának további gyöngítésére vonatkozik, az azon körülmény, hogy sem felettes, sem alantas egyházi testületeink sohasem fogták azt fel ebben a mostani úton-útfélen hangoztatott *rideg* értelemben. Bizony, igen sok, sőt tán a legtöbb egyházközségünkben, nagyon is sok kockázatnak volt alávetve az egyházi vagyon egész a legujabb időkig. Sok olyan ember kapott kölcsön az egyházak pénztáraitól, részint pénzt, részint gabonát, a kik egy vagy más okból, sohasem tudtak fizetni s így az egyházközségek kénytelenek voltak az ilyen követeléseket leírni. Százakra és ezerekre mennek azok a veszteségek, melyek az egyházközségeket ezen a címen érték s azért az egyházközségek tőkéiket csak továbbra is kikölcsönözték, és senkinek sem jutott eszébe, hogy mindenféle kikölcsönzési miveletet, mint kockázatos vállalatot, örökre beszüntessen. Ha valamelyik egyház az egyik tőkéjét el is helyezte ottan-ottan takarékpénztárba, vagy felküldötte az egyházkerületi központba, azért azt a kockázatos vállalatot elkezdte a második, vagy a harmadik tőkéjével, mert hát így a hívein is segített, de meg a tőke szaporodását is gyorsabbnak gondolta. Sokszor beütött, máskor pedig károkat idézett elő a nagy kockáztatás, de azért sem az egyház oszlopai meg nem rendültek, sem a világ nem fordult ki a maga sarkából: mentek az ügyek tovább is úgy, mint azelőtt.

Ilyen káraik az egyházközségeknek többé nem lesznek, ha vagyonaikat az alapítandó bankba küldik, mert ott nagy ellenőrzés mellett, a leglelkiismeretesebben kezelik s a pap többé nem lesz kitéve szükségben levő hivei kölcsönkérésének és sokszor nagy nyomásának.

A központi bankban való elhelyezés kockázata tehát a világeért sem lesz akkora, mint a mekkora volt ez a falukon való kihelyezésnél, a hol tudvalevőleg az emberek az egyházi adósságot nem is veszik számba s kamataikat is mindig csak immel-ámmal fizetik.

II.

A mit a *Bp. H.* és a *Hajnal* magatartásáról, a mi egyházkerületi pénzügyintézetünk megalapítása kérdésében, elmondottunk: szinte azt mondhatjuk el *egyes bizalmas körökben elhangzott nyilatkozatoknak a tartamáról s egy pár ide vonatkozó egyházmegyei közgyűlés határozatáról* hogy semmi *kedvezőt*, hanem annál több *elitélőt* foglalnak magukban, egyházkerületünk ezen újabb akciójával szemben.

Az *egyházmegyei*, illetőleg az illetékes. *egyháztestületi határozatok közül*, csak a *kolozskálótai egyházmegye* és a *nagynyedí egyházközség* határozatával foglalkozunk, mint a melyek könnyen alkalmat szolgáltathatnak a közvélemény félrevezetésére, miután hirlapban is megjelentek.

A kolozskálótai egyházmegye határozatát a következőképpen adja elő az *Ellenzék* folyó évi ápr. 6-iki száma:

»Közgyűlés, Biró András egyhm. főjegyző előadása alapján, Gyarmathy Zsigmond, Deési Gyula, Barsay Domokos, Dr. Sárkány Lajos és Waller József hozzászólásai után, egyhangulag abban állapodott meg, hogy az egyházkerületi hitelbank felállítását sem szükségesnek, sem hasznosnak nem látja. Mert az egyházkerület tekintélyével, méltóságával össze nem egyeztethető, hogy olyan bankot állítson fel, mely a kereskedelmi törvényben megengedett mindenik üzletágot programjába veszi, a többek közt iparvállalatok támogatását, sőt kézi zálogüzletet is; az alapszabályok a nyereség felosztást úgy tervezik, hogy aránylag csekély osztalék jut a tartaléktőke gyarapítására, de a részvényesek sem számíthatnak még 5% kamatozásra sem.

A takarékpénztár célja a papi kepe megváltása, de a tervbe vett módon, 100 év sem lenne elég a cél elérésére. Az egyházak jelenleg 7—8%-al jövedelmeztetik kepealapjaikat s a tervezett hitelbank csak 5%-ot helyez kilátásba, mert a nyereségből a szegény egyházaknak, mint betevőknek, juttatandó többlet alig számbavehető csekélység lenne.«

Ime, ez a sokak által vezéregyházmegyének nevezett, kolozskálótai egyházmegye határozata, a melynek hiteles voltát annál is inkább el kell hogy ismerjük, mert senki eddig meg nem czáfolta. Különben is feltehető, hogy annak az egyházmegyének vezéremberei, a kik az egyik vidéki takarékpénztárnak a részéről nagyon is közlőrl érdekelve vannak: más határozatot egyáltalán nem hozhatnak.

De ismerjük el és mondjuk, hogy itt nem takarékpénztári, hanem sokkal magasabbrendű érdekekről, nevezetesen az egyházkerület érdekéről és az illető egyházközségek vagyonának a jövedelmeztetéséről van szó, ismerjük el és mondjuk azt is, hogy itt a helyes belátás, a tiszta meggyőződés beszél: noshát akkor is, vajjon, mi következik ebből? Az-é, hogy a kolozskálótai egyházmegye véleményét szent-

nek és igaznak tartjuk s mint ilyent, mi is elfogadjuk...? Korántsem! Hanem az, hogy azt a véleményt a legapróbb részletekig megbiráljuk, s csak ha egyszer kiállotta az elfogulatlan bírálatot: csatlakozzunk hozzá.

Azt már fennebb kimutattuk a Bp. H. véleményének bírálatánál, hogy az egyházkerület méltóságát és tekintélyét *nem sérti* a bankalapítás, sőt éppen ez a méltóság és tekintély követeli meg, hogy szétszórta erőinket végre-valahára ezen a téren is egyesítsük. Erre a kérdésre hát, nem is volna miért több szót vesztegetni. De annak a kijelentését és a kolozskálótai vezér egyházmegye vezéreinek becses tudomására hozatalát még sem mullaszthatjuk el, hogy *bizonyos dolgoknak és fogalmaknak az összeegyeztethetőségét* sohasem az egyesek s nem is egyes társulatok határozzák meg, hanem *a korszellem*, mely a különböző időkben különbözőképpen nyilvánul, és pedig sokszor annyira különös módon, hogy az egyik század éppen ellenkező tanokat, felfogásokat és szokásokat hirdet, mint a másik.

A mi a középkorban erény volt: azt most bűnnek, vagy legalább is tudatlanságnak bélyegezzük; viszont, a mit akkor bűnnek itéltek, azt most erénynek, vagy legalább is felvilágosultságnak tartjuk. Azt a kálvinista puritánizmust, melyre elődeink oly sokat adtak s mely régebbi papjainak zsiros eszmáján, kopott ruházatán, ócska kalapján, fakó palástján oly gyakran megtetszett, korunk már levetkőzte s ha itten-ottan még meg-megjelenik: mindenki előtt nevetség tárgya; viszont lehet, hogy egy későbbi kor minket fog le-nevetni, a miért az anyagiakban is eszmét, a pénzben is a lelket keressük és a vagyoni erők koncentrálásával istenországa terjedésének akarunk szolgálatokat tenni.

Akkor olyan lesz a korszellem, most pedig ilyen, s a ki annak parancsoló hatalma alól ki akarja vonni magát, vagy a vezetése és befolyása alatt álló intézményeket, az — hogy erősebb kifejezést ne használjunk — *nem érti korát*.

Nézzünk csak széjjel egy kissé magunk körül és azonnal belátjuk, hogy *századunk a közgazdasági szervezkedés és föllendülés kora*. A ki korunk minden tevékenységében csak a világ szerelmét és az anyag imádatát látja, az tévesen ítél, mert soha felségesebb és magasabb céljai nem voltak az emberiségnek, mint a 19-ik században. A természeti erők kikutása és azoknak az emberi érdekek szolgálatába való hajtása; az összes tudományos ismeretek elsajátítása és azoknak az egész emberiség közkincesivé tétele; szociális kérdések tanulmányozása és azoknak a közboldogság céljából való megoldása; nemzeti államok szervezése és azoknak a szabadság, egyenlőség és a testvériség elvei alapján való kiépítése; az örökbéke meghonosítása és az általános lefegyverzés keresztülvitele s ez által az önmagával és az étellel ügyis eleget küzdő ember előtt egy boldogabb kor megnyitása; a felekezeti féltékenység és a kulturharek örökre való megszüntetése, stb. stb., mindezek oly célok, a melyek a korábbi századokban csaknem teljesen háttérbe szorultak, vagy az ismeretlenség homályában veszttek el, a melyeknek előtérbe állításáért, méltán büszke lehet magára, a legdurvább materializmussal sokszor vádolt, 19-ik század.

És mert századunknak ilyen felséges és magasatos céljai vannak: *azért kellett, mintegy erővel rávesse magát az anyagra, mely minden szelleminek előfeltétele, és megindítsa a közgazdasági szervezkedést az egész vonalon, mely nélkül egészséges, tartós és fokozatos fejlődés nem is képzelhető*.

Erre az útra akarunk, nagyobb mértékben, rálépni mi is, mert anyaszentegyházunknak egészséges, tartós és fokozatos fejlődését akarjuk, s ne féljen a kolozskalotai egyházmegye, mert az a kor, a mely a bankalapítás eszméjét megszülte, össze is fogja azt egyeztetni az egyház méltóságával és tekintélyével, a mely előtte — úgy látszik — olyan drága kincs, hogy azt kockára dobni nem is átalotta.

(Folytatása következik.)

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvártt, 1898 ápril. 25.

(Folytatás és vége.)

Egyházmegyei ajánló fölterjesztés alapján megerősítette ig. tanácsunk a magyarói egyházközség ama határozatát, mely szerint a hivek évi 20 frtnyi garas pénz nevű rovatát, saját alapja terhére, megváltotta.

Magyar-baksai egyházközségünk indokolt kérésére, központi kezelés alatt álló alapjából folyósított évi 107 frt 80 krnyi kamat összeg, közszükségleteinek fedezésére.

Nagyenyeri kollegiumunk előjárósága elvi jelentőségű határozat hozatalát kérvén arra nézve, hogy a nyugalmazott tanárok nem tagjai az egyházkerületi közgyűlésnek, — értesítettett, hogy végrehajtási utasításunk idevonatkozólag világosan intézkedik s így a kérelmezett elvi határozat kimondására szükség nincsen.

A tövisi egyházközség által kérelmezett díjlevél-módosítást nem találta ig. tanácsunk engedélyezhetőnek.

A zilahi kollégium fölterjesztése alapján, Kerekes Ernő miniszterileg kinevezett tanár aa. közgyűlési tagsági jogának elismertetése ügyében ajánló előterjesztés megtétele mondatott ki.

A nagyenyedi kollégium és Nagyenyed városa között a kollegium malmainak eladása tárgyában kötött adásvevési szerződést megerősítette ig. tanácsunk, miután az eladást előnyösnek s a malmokhoz kötött szolgalmi jogokat továbbra is biztosítottak találta.

A mező-bergenyei egyházközség földbirtokának bérbeadása ellen magasabb ajánlatot magában foglaló előterjesztés tétetvén, az illetékes egyházmegyei tanács indokolása alapján ig. tanácsunk az előbbi bérletet fenntarthatónak engedélyezte az esetre, ha az illető bérlő is megadja az utóajánlatban foglalt összeget, ellenkező esetre a birtok nyílt árverésen leendő bérbeadását rendelte el.

Az egyházkerületi közalap tulajdonát képező fazakas-utcai puszta teleknek Kilyén Sándor kolozsvári lakos részére, 5001 frt. vételáron való eladása engedélyeztetett.

Völcsoői egyházközségünk templomterve és költségvetése, a műszaki előadó aa. által tett módosításokkal, elfogadtatott s az építkezéshez szükséges 4000 frtos kölcsön felvétele megengedtetett.

Veres Lajos pénztári gyakornok az iránti kérése, hogy évi 500 frt. segélydíjának 100 frttal való emelése mellett részére a segédkönyvelői cím adassék meg, ez idők szerint még nem volt teljesíthető, mert ily című állás rendszeresítve nincsen, de elhatározta ig. tanácsunk, hogy előterjesztést fog tenni a közgyűléshez a kérelmes által betöltött állásnak segédkönyvelői hivatallá leendő szervezése iránt, minthogy munkakörének tényleg ez a cím felel meg.

Weinberger Manó, kolozsvári lakos kérése folytán, a m.-n.-zsombori birtok vételárából biztosítékul visszatartott összeg öt illető része, függőben állott per megnyerése folytán, kiutaltatott.

Lőw Sándor, budapesti ékszerész, a szeretetházi sorsjáték nyeresémtárgyainak kifizetése iránti leszámolást sürgető kérésére, értesítetett, hogy a húzásnak június és szeptember hónapokra történt elhalasztása folytán, vele a leszámolás most meg nem tartható.

Deési egyházközségünk indokolt fölterjesztése alapján Buday Elek érdemekben gazdag tanító aának, 25 éves szolgálati jubileuma alkalmából leendő megjutalmazása engedélyeztetett.

Az Emke. hivatalos átírata, melylyel az egyházkerületünk részére nyújtott szerződéses segélyek fölhasználásáról szóló elszámolásunkat elfogadta, tudomásul vétetett.

A budapesti első magyar szállítási vállalat jövő fejlődésének és felvirágzásának teljesebb mértékben leendő biztosítása s ez által a kerület birtokában levő részvények jövedelmének fokozása céljából egy a társulat által jelenleg igen terhes feltételek mellett bérben birt teleknek, egyházkerületünk részére leendő megvásárlása előnyösnek mutatkozván: a telek meg szemlélésére s vélemény-adásra, Vályi Gábor dr. aa. elnöklété alatt Kenessey Béla, Feszty Gyula és Herczeg Lajos aii személyében bizottság küldetett ki.

A rendkívüli államsegélyi összeg és egyszersmindenkori közalapi segélyek leérkezése folytán, azoknak sürgős kifizetése elrendeltetett s a kifizetési módokzatok megállapítottak.

Bitay Béla, csikmegyei ref. körlelkész aa. aziránti kérését, hogy javadalma újabb 100 frt. segélylyel emeltessék, ig. tanácsunk, fedezet hiányában, nem teljesíthette.

Ezek után a rendszeres államsegélyben és Baldácsy-segélyben részesülő papok, egyházak és tanítók névsorát alapította meg ig. tanácsunk, kimondván egyúttal elvi határozatképpen, jövőre csak az egyházak és amaz egyházi intézmények segélyét fogja folyósítani ezen alaphól, melyek más úton segélyre igénnyel nem bírnak, míg a papok és tanítók segélyeit megszünteti, minthogy ezeknek módjukban áll már most az 1893. évi 26. tcz. illetve a kongrua törvény alapján biztosítani a fizetési minimumokat.

Grün A. Lipót elleni perünkben 3000 frt. kötbér fizetése iránti keresetünkkel a bíróság elutasítván, ügyvéd aa. felhivatott a felülvizsgálati kérés sürgős beadására.

A kolozsmegyei kir. tanfelügyelő átíratából örömmel vette tudomásul ig. tanácsunk, hogy az Emke. csomafái iskolánk kibővítésére 300 frt. segélyt utalványozott s az egyházközséget a kibővítési munkálatoknak még a nyár folyamán leendő végrehajtására útasította, fölkeréven nt. Pap István aát az építkezés ellenőrzésére.

A görgényi és marosi egyházmegyék kántortanítói értekezletének kérése folytán engedélyt adott ig. tanácsunk arra, hogy az államsegélyben részesülő tanítók havi előleges részletekben vehessék föl a részükre utalványozott segélyeket s erről az összes érdekelt egyházak előjáróságait körlevélileg értesíteni rendelte. Az értekezlet ama második kérése, hogy t. i. a kántortanítók egész fizetése számítassék be a nyugdíjjogosultság tekintetében, külön intézkedést nem igényelt, miután e tárgyban az idei konvent már tett lépéseket, végül az értekezlet amaz általános kérése, hogy a lelkészek barátságosabb magatartásra útasíttassanak a kántortanítókkal szemben, szintén nem képezhetette külön intézkedés tárgyát, miután a békés és egymást segítő együttműködés belső hivatalnokaink törvényszabta kötelessége, melynek megszegését, konkrét esetek fölmerülte alkalmával, főhatóságunk soha sem hagyta büntetlenül.

Ezek után az ülés, a tárgysorozat teljes kimerítésével,
bezáratott. r. s.

A lelkészi-fizetések kiegészítéséről szóló törvényjavaslat országgyűlési tárgyalásai.

(Folytatás és vége.)

Mezei Mór a zsidóság szempontjából itél a javaslat felett. Pénzügyi eredménye a zsidóságra nézve nagyon is minimális. De értéke nem is ebben van, hanem abban, hogy egyenlő elbánásban részesíti őket a többi bevett vallásfelekezetekkel. Kivételes törvény nagyobb segély mellett sem kellett volna nekik.

Egy pár »néppárti« honatya beszéde után, melyeknek erősen színezett politikai karaktere minket kevésbé érdekel, az általános vita szombaton bezáratván, a záró beszédekre került a sor. Nagyszabásu beszédek tartott úgy *Apponyi gróf*, mint *Wlassics* miniszter Ismeretes álláspontjaik kölcsönös védelmezése után, melyben Apponyi gróf kijelentette, hogyha álláspontjának kielégítő érvényt szerezni a részletes tárgyalás során nem sikerül, a javaslatot harmadik olvasásban nem fogja megszavazni: a javaslatot általánosságban óriási többséggel elfogadták.

A *részletes vitát* *Polonyi Géza* nyitotta meg, ki a szekularizációra vonatkozó indítványa leszavazásában az 1848. XX. t.-cz. leszavazását konstatálja. A mostani állapotok helyett azt kívánná, hogy a miliókra menő kath. alapítványok felett ne rendelkezhesék minden budgetjog nélkül a kormány, hanem vagy adassanak ki azok a kath. antonomiának (nem is volna rossz!) vagy szekularizáltassanak az egyházi vagyonok. *Thaly Kálmán* nem hive a szekularizációnak most; közösügyes kormánynak nem is szavazná meg soha, de ez nem a 48-as törvények megtagadása. Egy pár néppárti honatya antisemita izű beszéde után *Sághy Gyula* indítványozza a kisebb kvalifikációju lelkészek segélyezésének mellőzését; *Bartha Ödön* ezt azzal egészíti ki, hogy indítványozza a teljes minősítésűek minimumának 2000 koronában való megállapítását s az új lelkésziségek szervezésének az autonóm egyházi jogkörben való meghagyását. A miniszter ellenzi az összes indítványok elfogadását: el is vettek mind.

A 3. §-nál *Kiss Albert* statisztikai adatokkal mutatja ki a kálvinisták egyházi adóval való túlterheltetését a többi felekezetekkel szemben, s ennek a szocializmussal való összefüggését fejtegeti. Módosítást ajánl, mely szerint azon lelkészek is részesülhessenek kiegészítésben, a kiknek bejelentése a kintizott időre egyházi hatóságuk által nem történhetett meg. *Bartha Ödön* e §. folytán az egyházi adózás autonóm jogát látja veszélyeztetve: ennek érdekében tesz indítványt. Az indítványok mellőztettek.

Thaly Kálmán a kiegészítésben való részesedés feltételül a magyar nyelv birását szóban és írásban, megkövetelendőnek tartja. *Wlassics* miniszter ezt nem tartja opportunusnak — s így mellőzik is.

A 7. §-nál az állami vétségek fogalmának ingtagságát bizonyítva, *Bethlen András gróf* és *Mesró*

Lajos fejezik ki aggodalmaikat az esetleg könnyen bekövetkező kormány-önkénykedésekkel szemben. *Madarász Imre* tagadja, hogy a magyar állam érdekében állana a református papság függetlenségének megdöntése, s hogy egy kalap alá vonja őket a javaslat, a más felekezetek olykor hazaellenes némely papjaival: ezért a 7-ik §. 6. pontja törlését ajánlja. Az összes §§-ok az eredeti szövegben fogadtatnak el.

A 8. és 9. §§-nál *Kiss Albert* sérelmesnek tartja, hogy az egyházi fegyelmi hatóság itéletét a miniszter felülbírálja; *Apponyi Albert gróf* e felülbírálást jogát csak az államellenes vétségeknél engedé meg, de nem a súlyos erkölcsi vétségeknél is; ellene szólnak még *Polonyi, Sághy* mellette *Tisza Kálmán* s a *miniszter*, ki csak annyihoz járul hozzá, hogy a *vádirát a felekezeti hatósággal közöltessék*: ily értelemben döntenek, egyebeket elvetvén.

Apponyi gróf a 9. §. után új szakaszt ajánl, melyben kimondassék, hogy »a *miniszteri megvonás csak a közigazgatási bíróság jóváhagyása után birjon érvénnyel*« elvettetik a *miniszter* azon indokolása alapján, hogy »nem tehető fel a kormányról az, hogy indokolatlanul vonná meg a segélyt«, s »kizárt-nak tartja, hogy a miniszter határozatát a bíróság ne hagyná jóvá.«

A 10. §-nál *Madarász Imre* módosítást ajánl, hogy a 800 frtra való kiegészítés 3 év alatt történjék, már az első évben megkapván a 600 frt minimumot. *Tisza Kálmán* is óhajtotta volna ezt, — sajnos, hogy az ország pénzügyi helyzete nem engedi; így szól a miniszter is s így esik el »nagy sajnálkozások közt« a módosítási indítvány.

A 11. §-nál *Madarász* a földbirtok értékét a kataszteri tiszta jövedelemben szeretné felvételni, s a termény és munkabeli szolgáltatások pénzértékét a felekezeti és közigazgatási hatóságok együttes megállapítására bízni. *Wlassics* miniszter a kataszter megbízhatatlanságára való hivatkozással fenntartandónak véli a szöveget, mi a »jövőre« szó törlésével meg is történik.

A 14. §-nál *Thaly Kálmán* a 3. §-nál tett indítványát újra megismétli, de a ház nem tért jobb meggyőződésre s újra mellőzi azt.

Nem részesült jobb sorsban a *Győry Elek* indítványa sem a 17. §-nál, melyben jogot akart adni a lelkésznek, hogy a miniszter segélymegvonási határozata ellen a közigazgatási bírósághoz folyamodhassék

Wlassics miniszter indítványára a 21. 22 §§. közé külön §-ban beékeltek: »A jelen törvény hatálya kiterjed az egész állam területére, Horváth-Szlavon országok kivételével;« tehát Fiumére is.

A javaslatot április 30-án a képviselőház harmadszori olvasásban is elfogadván: átküldte a főrendi házhoz, hol a közjogi, törvénykezési és pénzügyi bizottságokban *Samassa* egri érsek elnöklete alatt hosszabb vita után, melyben *Laszkári Gyula előadó*, gróf Zichy Nándor és br. Prónay Dezső felszólalásai után a javaslatot részleteiben is változatlanul — elfogadták május 3-án

Irodalom.

Könyvismertetés.

(»A sepsi-szentgyörgyi államilag segélyezett ev. ref. székely Mikó-kollegium alapításának története. 1895.« — »A sepsi-szentgyörgyi államilag segélyezett ev. ref. székely Mikó-kollegium története. — 1859 1895-ig. 1898.«
Irtá: Domján István r. tanár.)

»Nem mindennapi jelenség a s.-szentgyörgyi államilag segélyezett ev. ref. Mikó-kollegium.« Valóban, a ki elolvassa ezen iskola történetét, az előtt egy gazdag belső világ tárul fel, az bepillant a székely nép szívébe, lelkébe. A protestantizmus lényege a világosság, szabadság, haladás; ezeknek volt maelegágya a kicsiny Erdély, ezeknek napja lövelte szét itten sugarait. A protestantizmus saját belső erejénél fogva csodálatos gyorsasággal hozta létre az iskolákat, templomainak igazi előcsarnokát. A reformácziónak életszüksége az iskola. Nem tűri a setétséget; szabad, önálló, fülvilágosodott, élő hitben erős embert akar nevelni, a ki tud szabadon gondolkozni, tud lelkesülni, áldozni nagy célokért, az emberiség szent ügyeiért. Ez a belső szükség hozza létre a legválságosabb időkben a s.-szentgyörgyi ref. főgymnasiumot. A székely nép haladásának, nagy alkotásainak hathatós rugói Istentől nyert szellemi fölénye s a szívében gyökerező szabadság-szeretet, melyet a nagy fejedelmek kiváltságok adásával mindig ápoltak.

A Rikán belőli közösség tudja, érzi, hogy a székelység jövőjének, haladásának egyedüli biztosítója az egyház és iskola. Az elemi iskolák mindenfelé virágznak is, de a felsőbb oktatásban részesülni akaróknak Udvarhelyre vagy Enyedre kell vándorolniok. 1836-ban teszik az első javaslatot, hogy egy, a rhetorika klasszisig felható tanítói intézet állíttassék fel S.-Szentgyörgyön. 1847-ben Bacsoni István a közösség gyűlése elé terjeszt egy papi és oskolamesteri intézetről készült tervet. Jött 1848; a meglévő iskolák is kiürültek s részben leromboltattak. Midőn a nemzet életét megbénították, az iskolákban igyekeztek ismét élesztgetni. A ref. egyház nem feledkezett meg hivatásáról. Az egyszer megszületett eszme nem halt meg. A szívek készek voltak az áldozatra, de most a kormányrendelettel halálra ítélte Udvarhely kéri neveltjeinek segítségét. Két kezét nyújtja ki mindenki adakozásra, csak hogy iskolája, ref. iskolája legyen. Először ipariskolára gondoltak, de győzött a gymnasium eszméje, mert ez jobban ápolja a hazaszeretetet, a nemzeti érzületet. A székely felett hárman versenyeztek, s a győztes Szentgyörgy lett. Az Egyházi Főtanács magáévá teszi az ügyet s 1858-ban a 4 elemi, 1859. szeptemberben megnyílik az első gymn. osztály Vajna Sándor igazgató vezetésével. Ebből a hajtásból nőtt ki a vezetők bölcsessége, minden akadályt legyőző buzgósága s Háromszék népének ritka áldozatkészsége folytán a s.-szentgyörgyi collegium terebélyes fája.

A fejlődés 1859—1892-ig tart. Fejlődésében meghatározó az a mozzanat, midőn gr. Mikó Imrét megnyerik az oly sok munkát és áldozatot kívánó iskola főgondnokául. A megválasztatásáról értesítésre 2000 pengő forinttal válaszol és azon óhajttal, hogy az új

algymn. élete terjedjen annyira, mint az ő jó kívánsága azon derék nemzet iránt, mely saját áldozatából ily intézetet birt alkotni. És valóban, a »gondviselés jósága tündöklött ki« Mikó Imrében, ki hazájáért buzgó s áldozni kész szívével nevét megörököltette.

Hajléktalanul, a városon szétszórva küzd az életért a fiatal iskola, míg a város egy újabb lakóházat áldozva részére 1860-ban megnyílik a II-ik gymnasiális osztály. Jött a telekvásárlás nagy kérdése. Szükségét érezték egy oly épületnek, melyben a tanulók kellő felügyelet mellett együtt lakhatnak. Pénz nincs. Ismét a nép áldozatkészségéhez fordultak és a jó székelyek önmaguktól vonták meg filléreiket, csak hogy iskolájuk legyen, melyben gyermekeik jó magyarokká s jó reformátusokká növekedjenek Isten kegyelméből a hivek buzgósága, áldozata, a vezetők semmitől vissza nem riadó akarateréje létrehozta a III. és IV-ik gymn. osztályt is 1861. és 1861-ben. A küzdelemre hivatott emberi lélek örök törvénye nyilatkozik meg, midőn az elért siker az V. VI. gymn. felállításának merész gondolatát kelti fel. De az akadályok szaporodtak; félreértés, rosszakarat, versengés itt sem hiányzik, nem egyszer komolyan fenyegetik a zsenge hajtást, míg végre is a közügyért mindent áldozni tudó lelkek új világosságot derítenek s már 1870. június 27-én leteszik az iskola új épületének alapkövét. Mi csak bámulni tudjuk azt a nagy lelki erőt, azt az áldozatkészséget, melyet ennek, az igazság fénylő napjára hivatott intézetnek története hirdet.

Egy rendes tanár vezetése alatt bérlet, sőt istállóból alakított termekben terjesztik a világosságot, erősítik a hitet, hogy az Istentől annyira megáldott népet ne engedjék sötétben bolyongani: 1869-ben már az erdélyi ref. tanárok itt tartják értekezletüket, a mi csak emelőleg, buzdítólag hatott az előretörő ifjú iskolára.

1870-ben hozzáfognak az építkezéshez. Most jön csak a megpróbáltatás. A nép kimerült; nem bir eleget áldozni. A közösség elgyengült, az egyházkerület és Igazgató-tanács nem tud elég gondot ferdíteni reá. A lét és nem lét kérdése forog fenn, midőn a gondviselés előhívja azt a férfit, kinek neve az iskola történetével össze forrott — Császár Bálintot. Az ő indítványára elhatározzák az elemi osztályok fokozatos megszüntetését az előkészítő kivételével; az építkezés befejezésére pedig az államtól kérnek 24000 frt kölcsönt és 3000 frt évi segélyt. De mégis csak önmagában kell, hogy keresse az erőt és segítséget. Gr. Mikó jár elől jó példával az adakozásban. Háromszék törvényhatósága s az Igazgató-Tanács adnak 12—12000 frt kölcsönt, — így készül el 1876-ban a nagy épület »hirdetve a hazafiúi áldozatkészséget, buzgóságot, lelkesülést.«

Az építkezés újabb zavart szült. A napi szükségletet sem bírják fedezni. Az igazgatót, az egyetlen rendes tanárt tanfelügyelővé nevezik ki s 1876-ban rendes tanár nélkül, segéd tanárok vezetése alatt nyílik meg az iskola. Mindezekre jön a legnagyobb, a leg-sújtóbb: Mikó Imre halála. A halálból támadt az élet. Végrendeletében 60000 frtot hagyott az akkor már nevét viselő collegiumnak.

Folytonos munka és küzdelem közt érkezik el

Folytatása a fél év mellékletén.

1879 augusztusa, midőn az erdélyi ref. tanárok másodszor gyűlnek össze Szentgyörgyön értekezletre, hogy annál jobban felkarolják e nagy missióju iskola ügyét. Sőt az 1880-ik évi kerületi közgyűlést is itten tartják, a mely irányt szab törekvéseiknek s kiindulási pontja lesz a következő évtized munkásságának. 1881-ben két rendes tanárt választanak Bodor D. és Benke I. személyében, kik a gondnokokkal együtt vezetik az intézet ügyeit. 1883. XXX. t.-cz. fordulópont a középiskolák történetében. S hogy az iskola kérdését még kényesebbé tegye, oly szellem üti fel fejét, mely egy állami középiskola felállítását sürgeti Háromszéken. Ez nem engedett nyugalmat egyházunk érdekeit szívükön viselő vezér férfiaknak, mindent elkövettek az iskola megmentésére és biztosítására. Császár Bálint és Révay Lajos buzgolkodnak az iskola érdekében. Az ők és Szász Domokos püspök fáradozása, erélye eredményre vezetett: 1887/8-ik évre 3500 frt ideiglenes segélyt nyernek az államtól. Épen az állammal a segélyezés ügyében kötendő szerződés felett foly a lassu tárgyalás, midőn végre a kedélyek izgatottsága közt a közvélemény hatalma lép sorompóba s már az 1888. tavaszán a minisztérium intézkedik a rendes évi segély felől. Trefort halála miatt csak az 1889/90. isk. évre kapott az iskola rendes segélyt s ugyanekkor megnyílt az V-ik gymn. osztály s a következő három év alatt főgymnasiummá fejlődik az oly sok küzdelmet átélt iskola.

Alig szabadult meg egyik tehertől, jött a másik. Épület kellett. Ujabb áldozatra van szükség. De ki képes a szíveket újból s már ki tudja hányadszor megindítani? Szász Domokos püspök a magyar haza, a zengzetes édes magyar nyelv s az ezeket hiven szolgáló ref. egyház nevében felrázza a szíveket és im,

S.-Szentgyörgy városa nagy áldozatainak koronáját teszi fel: 50000 frtot szavaz meg az építkezésre. A hiányzó 32000 frtot államkölcsönből fedezik, melyet az Ig.-Tanács előlegez. Így fejlesztik teljessé az egyházunkra és nemzetünkre annyira fontos székely gymnasiumot. 1892. szeptemberében már új épület fogadja a tudomány-szomjas ifjúságot. Ekkor nyílik meg a VIII-ik gymn. osztály; a kezdetben egy emberből álló tanárikar pedig már az előző években teljessé tétetett. A legválságosabb időben születve, a legnehezebb körülmények közt nőtt fel a s.-szentgyörgyi főgymnasium, fényesen igazolva a szavakat: »crescit sub pondere palma.«

Az ígéret földére bejutott, de itt nagy feladat vár reá: megmenteni a hazának a nemzet legszivósabb, legdrágább elemét, megmenteni attól, hogy idegenben vegyüljön el. Szellemi suprematiával igyekezzünk fajunk uralmát biztosítani. Székely népünk szegényedik, a taníttatás drága; iskola helyett Oláhországba küldi gyermekét. Megfontolandó dolgok! A harc még nincs megharcolva. Az iskolák előtt igen nagy feladat áll. De én hiszem, megvagyok győződve, hogyha dicső őseink szelleme, erős hite, lankadást nem ismerő buzgó-sága él mi bennünk, él iskoláink vezetőiben: akkor ezen feladat is bizonyára megoldást fog nyerni.

Biró Sándor,
IV. é. theológus.

A sárospataki ref. főiskola — a tanári kar és tanuló ifjúság közreműködésével f. év márc. 15-én tartott jubilaris ünnepélyének beszédei s költeményei közelebről egy füzetben léptek az olvasó közönség elé. Az értékes és érdekes füzet »Emléklapok« cím alatt jelent meg. Ára 30 kr, s a tiszta jövedelem a márciusi alap gyarapítására fordítatik.

TÁRCZA.

Budha és Krisztus három példázata.

A Gotama Buddha életéről szóló tudósításokban igen számos s nem egyszer meglepő hasonlóság található a Jézus Krisztus életeseményeit tárgyaló evangéliumi történetekhez; úgy hogy p. o. Prof. *dr. Eitel*¹ (elég merészen) azt állítja, hogy Buddha élettörténetében Krisztus életének minden nevezetesebb eseménye föltalálható, az egy kereszthalált kivéve.

S nyilatkozataikban is számos hasonló vonás van. Szeretik a rövid, velős mondatokat; eszméik megvilágosítására gyakran használnak hasonlatokat és parabolákat; s ezek közül több nemcsak a gondolat menetben, hanem a kifejezésekben is föltűnő hasonlatosságot árul el egymáshoz.

E példázatokból hármat bemutatok: tékozló fiu, a magvető és mustármag paraboláját.

I. *A tékozló fiu* (»Sacred Books of the East« — ed. Max Müller; »The Saddharma Pundarika« (vol. XXI) pp. 108—112. V. ö. — Lukács XV, 11—24 v. kel.²

Csoda, bámulat és elragadtatás fog el bennünket a szó hallatára; hallatára a vezér kedves szavának melyet oly váratlanul hallunk ma. Egy rövid perc alatt egy nagy halmaz drága kincset nyertünk, a melyre

¹ »Three Lectures on Buddhism,« p. 14.

A példázatok, a hol lehetséges, megröviditem.

nem is gondoltunk, s mit nem is kívántunk Mindnyájunk meglepődve hallja azt. Hasonló az ifju (történetéhez), a ki balgatagok által félrevezettetve eltávozott atyjától s messze tartományba vándorolt. Az atya megtudván fiának elvándorlását, sajnálja őt, s mindenfelé keresi az országban több mind ötven évig. Fia után kutatva egy nagy városba jut, a hol házat épít s gyönyörködik mindabban, a mi az őt érzéknek kedves, Meggazdagszik; aranya, ezüstje és drágakövei; elefántjai, lovai, szarvasmarha és juh nyájai vannak, és számos cselédje s férfi és nő rabszolgája. De megvénhedett, éveit fogytán, s éjjt-nappalt szünteleni keservben tölt fiának miatta. Ötven éve, hogy az a balgatag fiu elhagyott. Sok vagyont szereztem, s halálom órája közelg E közben a fiu szegényen és nyomorultán vándorol faluról-falura s keresi élelmét és ruházatát. Koldulás közben egyik helyt kap valamit, másutt nem. Lesoványodik, testét rút betegség lepi meg; s így jut atyjának hajléka elé, hogy kérjen eledelt és öltözetet. Meglátván a fényes hajlékot, gondolá: Hol vagyok? Ennek az embernek királynak vagy országnagynak kell lennie. Hogy bántódásom ne legyen s kényszer munkára ne fogjanak, — gondolá az ifju — s elfutott a szegények utcájára felé. — A ház ajtajában ülő gazdag ember megörült, a mint meglátja fiát, s követeket küld a parancssal, hogy hozzák vissza a szegény embert. De ez hóhéroknak gondolván őket, fut előlük, s csak akkor érik utól, midőn összeroskadt. Ezt látván a gazdag éles

elméjü ember (gondolá:) Ez a tudatlan, oktondi leaj-sult állapotban van, s nem akar tetszeni neki az én nagy módom, s nem is hiszi, hogy az atyja vagyok.

Ennél fogva pupos, félszemű, béna, rozsruhás szolgálkat küld utánna, s felszólíttatja: »Lépj szolgál-atomba s tisztítsd el azt a nagy trágya dombot; s kétszeres bért adok érte!« a fiu oda megy, elvégzi a munkát, s a kastély mellett egy kunyhóban foglal szállást. A gazdag folyton figyelemmel kíséri; lealázó munkájában megszanja; kétszeres bért, a lábára olajt és finom ételt és palástot akar neki adni, hogy hagyja félbe a dolgot. Aztán megdicséri, s tudtára adja: »Te vagy az én fiam: bizonyos, hogy nincs kétség e felől!«

Lassanként a palotába édesgeti, szolgáljául fogadja húsz év alatt sikerül bizalmat öntenie belé; de azért látva a körülötte felhalmozott kincseket, a fiú csakis a szegénység eszméjét kedveli, s gondolja: »Az én vagyok nem ilyen«. A gazdag azt hívén, hogy a fiu eljutott nemes voltának tudatára, összehívja barátait és rokonait, s a gyülekezet előtt így szól: »Ez az én fiam, a kit réges réig elvesztettem! Teljes ötven éve, s még ezen felül húsz hogy láttam őt, a mint eltűnt erről és erről a helyről, s én őt keresve, e helyre jöttem. O tulajdonossa minden vagyonomnak: neki hagyom ezt egész teljességben; tegyen vele a mit akar; neki adom egész családi vagyonomat.« — És a (szegény) ember megvan lepődve; visszaemlékezvén előbbi szegénységére, alacsony állapotára, a mint elfogadja atyjának ama javait és családi birtokát, gondolja: »Most boldog vagyok!« — Hasonlóképp a vezér, a ki ismeri a mi alacsony állapotunkat, nem azt jelenté ki nekünk: »Ti Buddhák fogtok lenni,« hanem ezt: »Ti bizonyára az én tanítványaim s fiaim vagytok!?

I. *A magvető* (»Lacred Books of the East« — ed. M. Müller; Sutta Nipota,« vol X. pp. 12—14. H. ö. Máté, XIII, 1 s köv.)

Buddha a mint alamizsnát gyűjtve körüljár, meglátja őt egy Kasibhádadvága nevű gazdag bráhmán, és az alamizsnát váró kolduló szerzetesre czélozva így szól:

»Oh, Sámán, én szántok is, vetek is, s szántván és vetvén — eszem; te is, oh Samán, szánt és vess, s szántván és vetvén egyél!«

»En is, oh Brahám, szántok is, vetek is, — úgy-mond a Bhagavat (boldog) — s szántván és vetvén — eszem.«

»De mi nem látjuk a tiszteletre méltó Gotama jármát, vagy ekéjét, vagy ekevasát, vagy ösztökéjét, vagy ökreit.«

És ekkor Gotama így szóla:

»En is, oh Brahmán, szántok is, vetek is; s szántván és vetvén eszem!«

S válaszola erre a bráhmán: »Te azt vallo-d hogy szántó-vető vagy, s mi még sem láttuk szántásodat; szántásod után kérdezősködvén, szólj nekünk arról, hogy ismerjük a te szántásodat.«

Bhagavat viszonzá: »a hit a mag, a bűnbánat az eső, az értelem az én igám és ekém, a szerénység az ekeszarva, az elme a kötél, s az elmélkedés az én ekevasam és ösztökém. Én vigyázok a testre, vigyázok a beszédre, mértékletes vagyok az ételben, az igazság által irtom (a gyomot,) s a gyöngédség az én szolgálatom. A törekvés az én igavonó barmom; a nirváná-

hoz vivén, visszafordulás nélkül eljuttat a helyhez, a hova a ki elért, nem busul. Az így való szántás a hal-hatatlanság gyümölcsét termi; a ki így szántván szánt, mentt minden fájdalomtól«

Erre a bráhmán elismeri Buddhának szántó-vető voltát és arany edényben tejes rizst kínál neki. De az nem fogadja el, hanem azt parancsolja, hogy vagy gyér füves helyre, vagy élő állat nélküli vízbe öntse. — Ez utóbbit teljesítvén, a tejes rizstől úgy sistergett, forrott, füstölgött a víz, mint a hogy sistereg, forr, füstölög a naphevéen égetővé melegedett ekevas-tól. E csoda bámulatra indítja a Bráhmánt, s tanítványaúl szegődik Buddhának.

III. *A mustármag.* (Max Müller. »Lecture on Nihilism« p. 16. H. ö. Máté, XIII, 31. 32. v.)

Egy Kiságotami nevű korán férjhez ment nő még leány korában életet ad egy fiúnak. A gyermek midőn már akkora, hogy járni tud, meghal. A szerető édes anya, nem tudván, hogy mi történt a fiuval, keblére öleli s házról-házra járva, orvosságot kér számára. Végre is egy bölcs ember észre vevén, hogy Kiságotami nem ismeri a halál törvényét, gondolá, megvi-gasztalja őt, s mondá néki: »Jó leány, én nem adha-tok fiad számára semmi orvosságot, de ismerék egy olyant, a ki tud adni!« — »Oh, mond, ki az? «a Buddha tud adni gyógyszert; ő hozzá kell menned!« Fölkeresvén, monda annak: »Uram és mesterem! tudsz-e valami orvosságot, a mi használ az én gyermekemnek?« — »Igen, tudok valamit,« — monda a Mester »Hozz nekem egy marék mustármagot! — de midőn a leányzó el-sietőben volt, hogy előteremtse azt, hozzátev: »Olyan háztól kívánok mustármagot, a hol fiu, férj, szülő vagy szolgál nem halt meg!« »Nagyon jól van, — mondá a gyermek anyja, és elment, magával vivén a megholt fiut is. Mustármagot könnyen kaphatott volna: midőn azonban kérdé: »Halt-e meg e háznál fiu, férj, szülő vagy szolgál?« — felelék az emberek: »asszony, mit kérdezesz? kevés az élő, de sok a halott!« Másutt mondák: »En fiamat veszítettem el!« — »En szüleimet!« — »En meg szolgálmat!« S midő nem talál házat, melyben halott ne lett volna, ekkor kezdi észre venni, hogy mily nagy föladatra vállalkozott. Elméje fölvilá-gosodván, a holt gyermeket leteszi egy erdőben, s visz-szatér Buddhához. Ez kérdi: Előteremtette-e a mus-tármagot? »Nem: — válaszola a nő, — a falu népe azt mondotta nekem: »Kevés az élő, de sok a halott!« Ekkor Buddha mondá: »Te azt hitted, hogy egyedül vesztítetted el fiadat: a halál törvényénél fogva az ősz-szes élő lények között nincs maradandó.« Ezzel elűzé elméjének sötéttségét, mennyugodni segíté s tanítványai közé számlálá.

Im a három példázat. Tagadhatlanul mindegyik, kivált az utolsó, meglepően szép. S árul is el, főként az első, gondolati s számos kifejezésbeli hasonlóságot Jézusnak megfelelő czimű példázatával. De aztán, ez-zel ellentétben, mindhárom oly annyira elűtő eszmét akar megvilágosítani, s oly idegen gondolat világba viszen át, hogy, — a két vallás közötti közvetlen érint-kezés kérdését nem is említve, mely az átvételt telje-sen kizárni látszik, — a hasonlóságok megfejtése vé-gett, közös forrásból merítésre, vagy épen kölcsönvé-telre, — gondolnunk sem szabad!

Az bizonyos, hogy Jézusnak a három megfelelő parabolája sokkal szebb, megragadóbb, s egyszerűségében közérthetőbben tárja föl a kifejezni czélzott igazságot. De azért Gotama példázatai is értékes gyöngyei a parabola irodalomnak, s egyszersmind maradandó emlékei az ind. szeretet-prédikátor ékesszólásának és tanítói ügyességének!

Miklós Géza,
s.-szentgyörgyi koll. vall. tanár.

Különfélék rovata.

Főtiszteltű püspök Úr a mult héten Budapestről Kolozsvárra haza érkezett. Április utolsó vasárnapján nagyutcai új templomunkban hallottuk őt prédikálni. Az istenige igazi apostoli hirdetése volt ez. Pár nappal később Budapestre utazott, hol az utóbbi időkben főrendiházi tagsága is jelenlétét igényelte. Most ismét itthon van, mindenütt egyházkerületünk nagy és szent érdekeit viselvén szívéen.

Szász Károly, dunamelléki ref. püspök május 1. napján ünnepelte *Bibó Antóniával* kötött házassági szövetségének 40. évfordulóját. *Szász Károly* a magyar tudományosságnak, irodalomnak s reformatus egyházunknak egyik dicsősége. A közélet és családi élet nem ugyanazonegy dolog, de egymástól még sem teljesen független két dolog. A családi ünnepély alkalmából lapunk örömmel üdvözlí a nagy emberben a boldog embert.

A klerikalis existenciának »Magyarország«, »Hazánk« és »Alkotmány« cégjegyzések alatt működő journalistikai üzlete olvasóink előtt talán ismeretlen. Ennélfogva fölemlítjük itt, hogy a fennt nevezett újságok, mint a reformatus ügynek is természetes ellenségei, legújabbban a mi nagyérdemű püspökünk ellen intézett támadásaikat vitték piacra. Nem csak barátról, de ellenségeiről is megismerhetni az embert. E klerikalis lapok nagy ellenséges indulatú támadása egy reformatus püspök ellen: tulajdonkép hódolat és megtiszteltetés. E lapok nyomán indult a »Budapesti Hírlap« is, melyet azonban püspökünk feleletre méltatott. E feleletet, ez igaz és szép cikket mi is közölni óhajtottuk. Terjedjen e cikk minél szélesebb körben s teljék be olvasóink szíve megnyugvással s igazi lelki gyönyörűséggel.

Theol. fakultásunk ifjúsági egylete június hó 1-én a protestáns irodalmi társaságnak s egyszersmind egyházkerületünknek június 2-án kezdődő közgyűlése alkalmából nyári táncmulatságot fog rendezni.

Bornemisza Károly, alsójárói ev. ref. pap, földi életének 42. évében, f. hó 4-én bekövetkezett hirtelen haláláról mély megdöbbenéssel és részvétellel értesültünk. Istennek kegyelme legyen vele!

Egyházi adók közigazgatási behajtása. A belügyminister legközelebb egy konkrét eset alkalmából — a főszolgabírói, alispáni és közigazgatási bizottsági határozatok megsemmisítésével, — figyelemre méltó határozatot hozott a képviselőházban imént lefolyt kongrua-vita rendjén is sokat emlegetett egyházi adók közigazgatási behajtásának kérdésében. Kijelentette t. i., hogy téves az a fölfogás, mely a megnevezett alsó- és középfokú hatóságok intézkedéseinek alapja volt, hogy

az egyházi hatóságoknak egyházi adótartozás behajtása iránt való megkereséseit a közigazgatási hatóságok föltétlenül foganatosítani tartoznak, anélkül, hogy joguk volna bele bocsátkozni annak megvizsgálásába, vajjon a behajtás végett kimutatott tartozás tényleg fönn áll-e, vagyis van-e olyan jogerős egyházhatósági határozat, mely az illető felet a kimutatott tartozási összeg megfizetésére kötelezi? A közigazgatási hatóságok segédkezeinek és végrehajtási intézkedéseinek törvényszerű alapja, vagyis előfeltétele — mondja a minister — nem csupán valamely egyházhatósági megkeresés, hanem az egyházi hatóságok által törvényszerűen hozott és jogerőre emelkedett határozat, a melynek nem léteben az egyházi hatóságnak nincs joga valamely összeg behajtása vagy egyéb végrehajtási intézkedések megtétele végett a közigazgatási hatósághoz megkeresést intézni, a közigazgatási hatóság pedig ily esetben nincs kötelezve, sőt nincs is jogositva a megkeresésnek eleget tenni.

Nyilvános számadás és köszönet.

A maros-ugrai ref. egyháznak 1876-ban tehát 22 évvel ez előtt összes épületei a tűz martalékává lettek. Elégett temploma, tornya, papilaka s minden melléképületei. Ezt a romlást a szegény egyház maig sem építte ki. Épített egy kis templomot a legkezdetlegesebb építési stílusban, de tornya maig sincs, harangja is csak egy volt a folyó év márczius 15-éig.

Alólirott, mint a ki 1897 év utolsó negyedében költözött ideiglenesen Maros-Ugrára — ideiglenesen azért, mert az ugra-csapói társult egyháznak papi székhelye Maros-Csupó leendő, ha az ottani nemes birtokosság áldozatkészségének a méltóságos Igazgatótanács által előírt idő és feltételek alatt sikerülni fog új papi lakját és gazdasági épületeit megépíteni — sajnálattal látta a szegény, de népes maros-ugrai egyház elhagyatottságát. Minden törekvése az volt, hogy egyelőre bár még egy harangot szerezhesse egyházának. Segítségére volt a m. államvasutak Tkts. Igazgatósága, honnan az eladóvá tett vasuti harangokból 35 frt kedvezményes egység árban annyi anyagot kapott, hogy a jónévű Andrásovsky harangöntő cég 57 frt értékbe vette át. Ugyan csak segítségére volt az Andrásovsky cég maga is, holott a 122 klos harangot elkészítette s jót állása mellett teljesen díjmentesen leküldötte a harangot rendeltetése helyére. Még az árért is várt, míg a pénzt összegyűjthették. A harang március 14-én érkezett Ugrára s azonnal az ideiglenes haranglábra felállították a meglevő mellé. Márcz. 15-én kettős innepet hirdetett először, a nemzet ujjá születése emlékére és ére nyelvének felszentelésére hívta össze a gyülekezet tagjait.

Megtörtént felekezet különbség nélkül óriási nagy közönség előtt. Az ünnepély végén a lelkész előadta a harang beszerzés rövid történetét s bevallotta őszintén, hogy a 203 frt értékű harang árából, a vasuti harangokból nyert 57 frt összegén kívül nincs kifizetve semmi s a hiányzó 146 frtot a hivek áldozatkésztsége kell hogy összeadja, a mire számít is.

Jelzett célra adakoztak: Gr. Haller Györgyné 15 frtot, Nemes Árpád ref. pap esperes 10 frt, Mózes István kántortanító 3 frt, Székely Márton gondnok 4 frt, Székely K. János községi bíró 5 frt, Trombitás József 1 frt, Bocárdi György harangozó 1 frt, Szász István egyházi 1 frt, Trombitás K. József 1 frt, Székely György Mártonné 1 frt 50 kr, Nagy József 1 frt, Székely M. János 50 kr, Bozsoki Sámuel 30 kr, Székely K. Sándor 2 frt, Varró Nagy Ferencz 60 kr, ifj. Bordi Mihály 1 frt, Gombos György 50 kr, Varró Nagy Imre 20 kr, Szabó Ferencz róm. kath. 1 frt, Pap György 50 kr, Antal Ferenc 50 kr, Székely K. György 50 kr, Bordi Márton 1 frt, Nagy István 1 frt, Nyárádi Sándor 50 kr, Makkai Albert róm. kath. 50 kr, Szabó Péter róm. kath. 40 kr, Szabó György róm. kath. 2 frt, Trómbítás Sándor

50 kr, Nagy György 25 kr, Nagy János 20 kr, Antal János 1 frt, Bordi János 50 kr, Trombitás János 50 kr, Ilyés János 30 kr, Máté Márton 50 kr, Rajka István róm. kath. 50 kr, Bordi Samu 50 kr. Székely Ferenc 50 kr, Kapás János 2 frt. Trombitás Mihály 60 kr, Ker-kes István 2 frt, Zilahi Ödön ur 5 frt, Boesárdi József 1 frt, Márkus József izr. 3 frt, Nuridsán Péter róm. kath. 2 frt, Nuridsán Gerő róm. kath. 1 frt, Steinhertz Ferenc izr. 1 frt, Jozzipovics Mór izr. 3 frt, Friedmann Lázár izr. 50 kr, Fekete János gör. kath. 2 frt, Béres István 2 frt, ifj. Székely K. János 2 frt, Nagy János birtokos 1 frt, Székely István 2 frt, Székely Márton a Mártone 50 kr, Kántor András 50 kr, Aprisor Mihály gör. kath. 30 kr, Magyaros György 20 kr, id. Bordi Mihály 50 kr, Kónya János 1 frt, Magyaros János 50 kr, Szász József 1 frt, Algya Pétra gör. kath. 20 kr, ifj. Nagy János 1 frt 50 kr, ifj. Szabó János róm. kath. 1 frt, Székely M. József 1 frt, Trombitás K. Mihály 50 kr, Pál Márton 50 kr, Szabó Sándor róm. kath. 1 frt, Budai András 1 frt, Kocsis József 1 frt, Molnár Sándor 1 frt, Tollas Dénes uradalmi ispán 1 frt, Varga István 1 frt, Magyaros György 30 kr, X + Y 3 frt, Csáklány Jozsifné gör. kath. 1 frt, Székely Mihály 1 frt, Nagy Mihály 50 kr, Gombos József 20 kr, id. Trombitás János 30 kr, id. Dudás István 50 kr, Székely György Jennié 50 kr, Székely K. Márton 50 kr, Trombitás J. György 50 kr, Gombos János 50 kr, id. Nagy Mihály 50 kr, Trombitás M. József 50 kr, Nemes Árpádné 5 frt. Más községből: Balla Gyula állomás főnök Kerellő-Szt.-Pálról 3 frt, Simon Lázár gazdatiszt Kerellő-Szt.-Pálról 2 frt, Vas János vasuti ór 1 frt, Todor János körjegyző Ó-Dellőről 5 frt, Simén Endre körjegyző B.-Bessenyőből 3 frt, Turóczy Dénes birtokos B.-Bessenyőből 5 frt, Szilágyi Leopold Csekelakáról 50 kr, Barra Sámuel M.-Keménylekéről 5 frt, Csomos Jenő gazdatiszt M.-Kapusról 1 frt, Péter Gyula gazdatiszt Mező-Kapusról 1 frt, Bányai Lajos bérlő Mező-Kapusról 1 frt, Liebl Gyula állatorvos Radnóthról 1 frt, Petri Zsigmond bérlő Nagy-Iklandról 1 frt, Fülöp Gábor körjegyző Kutyalváról 1 frt. Összesen a vasuti harangok árával együtt 209 frt 35 kr.

A magyar államvasutak Tkts. Igazgatósága, András-
sovszky Efraim harangöntő ur Kolozsvárról a szíves vára-
kozásért, a nemes szívű adakozók együtt és külön-külön is,
a maros-ugrai ref. egyház nevében fogadják leghálásabb
köszönetemet.

Maros-Ugra, 1898. május 1-én.

Nemes Árpád,
ref. pap, esperes.

Hivatalos rész.

1751—1898. FELHIVÁS.

Valamennyi egyházmegye nt. Espereséhez.

Mint hogy egyházkerületünk folyó évi rendes köz-
gyűlése a jövő hó 2-ára kitűzetett, felhívjuk Nt. Esperes
aait, hogy az 1892 évi közgyűlés 32 jkvi szám alatt
kelt határozata rendelkezéséhez képest a felszentelendő
ifju lelkipásztorok okmányait s az illető egyházközsé-
gek erre vonatkozó kéréseit bevévén, hatóságunkhoz
folyó hó 26-ig annyiival inkább betérjeszteni szíves-
kedjenek, mert a kitűzött határidőn túl beérkező ké-
rések tárgyalás alá vehetők nem lesznek.

Kolozsvártt, 1898. május hó 6-án.

Maksay János, Szász Domokos,
titkárh. ev. ref. püspök, mint elnök.

393—1898 PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a kolozs-
kalotai egyházmegyébe kebelezett györgyfalvi III-ad
osztályu egyházközség papi állomására ezennel pályázat
nyitattik.

Javadalom: Lakás, gazdasági épületekkel, 630 frt.
készpénz fizetés és 9 hold 959 négyszög öl can. portió
haszonélvezete. A készpénz fizetése felerészben május,
felerészben október havában történik a hivek által.

Pályázati határnap folyó év május 29. Folya-
modványok nt. Deési Gyula esperes aához küldendőek
Gyaluba.

Kolozsvár, 1898. Május hó 10 én.

Szász Domokos.
erd. ev. ref. püspök.

1711—1898. KÖRÖZVÉNY.

Valamennyi erd. ev. ref. collegium m. t. Elöljáró-
ságának és valamennyi erd. ev. ref. iskolaszék
nt. lelkészelnökének.

A »Nemzeti Nőnevelés« című kiváló gonddal szer-
kesztett havi folyóirat, mely élénk érzékkel és nagy
gonddal igyekszik szolgálni és előbbre vinni nőnevelé-
sünk ügyét általában és annak nemzeti és hazafias
szellemben és irányban való haladását különösebben
is, a f. évben már a 19. évfolyamba lépett.

Azon elismerésre méltó sikerek által, melyeket
e folyóirat fennállása óta a hazai nőnevelés fejlesztése
körüli elért, indítatva érezzük magunkat arra, hogy a
szó alatt levő szakközlőnyt czimeknek jóakaró figyel-
mében ajánljuk.

Kolozsvártt, 1868. május hó 4-én.

Parádi Kálmán Dr. Vályi Gábor.
tanügyi előadó. elnökhelyettes.

357—1893. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, az orbai egy-
házmegyébe kebelezett kovásznai egyházközség se-
gédlelkési állomására pályázat hirdettetik.

Javadalma: A kepeváltási alaphól, évnegyedi
előleges részletekben 400 frt. A vallás tanításért 100
frt államszegély, lakás és a rendes stóla.

Teendői: Ünnepe első napján segédkezés az ur-
vacsora kiszolgáltatásánál, 2-ik és 3-ik ünnepeken az
isteni tisztelet végzése, minden harmadik vasánnap és
minden szerdán reggel az isteni tisztelet végzése, s
mindenkor, mikor a rendes lelkész akadályozva van,
a papi teendők elvégzése; s végül az egyházközség
területén lévő iskolákban a vallás tanítása.

Pályázati határidő máj. 25. A kellően felszerelt
folyamodások n. t. Péter Károly esperes aához inté-
zendők Szürcsére, u. p. Kovászna.

Kolozsvár, 1898. Május hó 10-én.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

392—1898. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a kolozs-
kalotai egyházmegyébe kebelezett sztánai IV-ed osz-
tályu egyházközség papi állomására ezennel pályá-
zat nyitattik.

Javadalom: Tisztességes lakás gazdasági épüle-
tekkel és 515 frt. 82 kr. értékű fizetés, mely a hivek-
től befolyó terménykepe és 8 hold 1524 öl szántó
és 8 h. kaszáló haszonélvezéséből áll.

E fizetésért köteles a lelkész a farnosi l. egyház
ügyeit vezetni s minden hó egy vasárnapján isteni
tiszteletet tartani s évenként hatszor urvacsorát osztani.

Pályázati határidő f. év május hó 29. Folyamod-
ványok n. t. Deési Gyula esp. aához küldendőek Gyaluba.
Kolozsvár, 1898. május hó 10-én.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendő, az ev. ref. theol.-fakultás épületében 4. ajtó.	Előfizetési ár: egész évre fél évre	6 frt 3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Refleksziók

az egyházkerületi hitelbank létesítése ellen
felhozott véleményekre és nyilatkozatokra.

(Folytatás.)

De hát — mondják bizonyára sokan — itt tulajdonképpen nem a bankalapítás *eszméjének* helytelen voltáról, hanem csak arról van szó, hogy miért veszi fel ez az alapítandó bank programjába a kereskedelmi törvény által megengedett *mindenik* üzletágot s különösen iparvállalatok támogatását és kézi zálogüzlet folytatását? Hát ez némi mentsége is a kolozs-kalotai egyházmegyének, hogy látszólag nem az eszme, hanem annak csak *kiviteli módja* ellen protestál, azonban tudnia kellene azt, hogy a bankalapítás terén csak *félmunkát* végeznénk, ha a banküzlet minden ágát föl nem karolnók; hogy az iparvállalatok támogatását célzó pénzüzetek *nagy előnyökben* részesülnek a kereskedelmi világban s hogy végül minden üzletág között a kézi zálog-üzlet *a legjövödelmezőbb s a legbiztosabb*. A nagy jövedelem és a biztosság ellen pedig csak nem lehet kifogása?

S nem lehet annál inkább, mert ha jól értjük a dolgot: éppen azt méltóztatik a továbbiakban kifogásolni, hogy »a nyereség-felosztást úgy tervezik, hogy arányla^r csekély osztalék jut a tartalék-tőke gyarapítására, de a részvények sem számíthatnak még 5% kamatozásra sem.«

Nó hát, mi erre a kifogásra is megadjuk a magunk véleményét. A tartalékalapot minden pénzüzet csak 10%-al szokta dotálni s ennyit irányoz elő a mi hitelbankunk is. Ezt pedig

teszi éppen a részvényesek érdekének szem előtt tartása mellett, a kiknek a nyereségből való részesedés szempontjából az lenne a legnagyobb előnyük, ha a tartalékalaphoz, mely nem az övék, hanem a bank tulajdona, időről-időre mentől kisebb összeg csatoltatik; közöttük meg mentől nagyobb kerül mindig kiosztás alá. Ugyde, mert a tartalékalap egyfelől biztosítékot nyújt a részvényeseknek az esetleges veszteségek honnan való fedezésére, másfelől pedig a pénzüzetek állásának és megbízhatóságának csalhatatlan fokmérője: ezért az az elv vezet a bankoknál, és van elfogadva a részvényesek között is, hogy a nyereségből *legalább 10%* mindig a tartalékalap növelésére fordíttassék.

Az lenne tehát a részvényesek hátrányára és szolgálhatna botránykozás kövéül, ha az alapszabály-tervezet a tartalék-alap javadalmazására nem úgy intézkednék, mint a hogy intézkedett.

Hogy aztán a részvények *még 5% kamatozásra sem számíthatnak*: ezt az állítást legyen szabad mindenek előtt kétségbe vonnunk.

Honnan tudja ezt a kolozs-kalotai vezér-egyházmegye? Van neki valami talizmánja, mely a jövőt előre megmondja, és az elméket egy felállítandó egyházkerületi bank üzleti forgalmáról előzetesen megvilágítja? Vagy talán összeszedte minden matematikai ismereteit és kiszámította egy hatalmasnak ígérkező pénzüzet összes üzleti esélyeit? Mert ilyen állítást, hogy »a részvények még 5% kamatozásra sem számíthatnak«, megkoczkáztatni: vagy roppant nagy *bölcsességre*, vagy pedig nagy *oktalanságra*, vagy a mi még ennél is rosszabb, roppant nagy *rosszakaratra* vall.

Egyelőre ezen a téren többet állítani és megkockáztatni nem lehet, mint, hogyha jó lesz a vezetés: akkor lesz jövedelem is bőven; ha pedig nem lesz jó: akkor még az 5% kamatozás sem bizonyos. Ennyivel ez idő szerint meg kell hogy elégedjünk. De mutassanak nekünk a kolozs-kalotai egyházmegye vezetői csak egyetlen pénzügyintézetet is, a mely lelkiismeretes eljárás és helyes vezetés mellett, a mostani közgazdasági szervezkedés és föllendülés korában, megbukott volna, vagy részvényeseinek ne adott volna kellő osztalékot: akkor mi ezzel sem elégszünk meg, hanem meghajtuk előttük a zászlót, letesszük a tollat és szánni és bánni fogjuk bűnünket, hogy az erdélyi ref. egyházkerület felállítandó hitelbankjának az érdekében csak egyetlen szót is kimondani megkísértettünk.

Hátra van még ezek után a kolozs-kalotai egyházmegye azon állításának a bírálata, hogy a takarékpénztár célja: *a kepemegváltás a tervbe vett módon még 100 év múlva sem lenne elérhető, s hogy náluk az egyházközségek 7—8%-al jövedelmeztetik kepealapjaikat, míg a tervezett hitelbank csak 5% jövedelmeztetést helyez kilátásba.*

Ezen állítás első részére csak az a megjegyzésünk, hogy a tervbe vett hitelbank felállításának nem az egyetlen, hanem csak *az egyik célja* a kepemegváltás, mely hogy jó vezetés mellett 10—15 év alatt sikerülni fog: azt merjük állítani.

Ez alatt az idő alatt a hitelbank igazgatósága körülbelül egész határozottsággal meg fogja állapíthatni azt az összeget, a mi évenként az illető egyházközségeknek osztalék gyanánt kepemegváltási alapjaik részére jut. Ha ez az osztalék, teszem fel, évi 10.000 forintra rug, a minél sokkalta több is lehet: ez az összeg már 200,000 frtos törlesztéses kölcsön kamatjának és törlesztési hányadának a fizetésére elégséges, a honnan a kepemegváltási alappal bíró egyházközségek vagyona többé nem évi 10.000 frt, hanem egyszersmindenkori *kétszázezer frt* és az *erre* ráeső százalék, valamint az első 10—15 esztendő alatt a nyereségekből felgyülemlett tekintélyes összeg, a melynek, miután a kepemegváltási alapokhoz csatoltatik, évről-évre szintén van alapszabályilag biztosított osztaléka. Hogy aztán a 200,000 frtos törlesztéses kölcsönnel, a 10—15 év alatt felgyülemlett 120—150,000 frt nyereségosztalékkal, valamint az illető egyházközségeknek a tervbe vett hitelbankba elhelyezett tőkéivel és azok kamataival minő akciót lehet megindítani és mennyi képét lehet megváltani: ahhoz könnyen hozzávethet az is, a ki a pénzügyi dolgoknak csak legelemibb részeit is tudja.

Az állítólagos *7—8%-os jövedelmeztetés*, még megközelítőleg sem mutathatja fel soha azt a *hatalmas eredményt*, a mit egy bank felmutathat, a mely milliókat forgat és milliók után nyeri jövedelmeit.

De ha szinte fel is mutathatná, engedje meg a kolozs-kalotai egyházmegye t. intézősége, hogy egy kicsit a *7—8%-os pénzüjvedelmeztetésben* kételkedjünk. Tisztességes pénzügyintézet, még ha százszor akkora szükség is van a betétekre, azok után legtovább 6%-nál többet nem adhat, mert akkor teljesen ingyen dolgozik. Ilyen önzetlen pénzügyintézeteink pedig, nekünk nincsenek s kívánom, hogy ne is legyenek. Hanem abban az esetben, ha a pénzügyintézet *uzsoráskodik*, illetőleg

a törvény által meg nem engedett és tiltott kamatlábat szed: adhat a betétek után 7—8 százalékot is, de mi részünkről, mint egyházi testület, az ilyen pénzügyintézetrel még szóba se állanánk, miután ezek *igazán veszélyeztetik és kockára vetik az egyház erkölcsi tekintélyét és méltóságát.*

Nagyon félünk, hogy a kolozs-kalotai egyházmegye egyházközségeinek pénzei mind ilyen pénzügyintézetnél, vagy pénzügyintézeteknél vannak elhelyezve: éppen azért, bátrak vagyunk, erre a körülményre a felettes egyházi hatóság nagybecsű figyelmét felhívni.

Vagy tán ezek a pénzek, a melyekről itt szó van, a híveknél és szerteszét a falvakban vannak elhelyezve és házilag kezelve? Akkor ne féljen a kolozskalotai egyházmegye, hogy kepemegváltási alapjaiknak a jövedelmében csökkenés fog beállani, mert a tervbe vett hitelbankba csak *azok az alapok lesznek felküldendők, a melyek jelenleg is pénzügyintézetileg kezeltetnek*, jóllehet a mi szerény véleményünk az, hogy minden egyházi pénzt, ha még némi veszteségek árán is, oda kellene koncentrálni. Majd csak lassanként megtérülne és sokszorosan kárpótlódnék az a veszteség, miután nagyobb erővel nagyobb akciót lehet megindítani és nagyobb eredményeket lehet elérni.

Rátérhetünk most már — azt hisszük — *a nagyenyedi egyházközség véleményére*, melyet szintén az *Ellenzék* közöl és ismertet, folyó évi ápr. 20-iki számában.

Ez a vélemény is arra az eredményre jut, a mire a kolozskalotai egyházmegye, hogy t. i. *nem kérünk a tervezett hitelbankból, és a nagyenyedi ref. egyházközség sem a részvényekből nem kíván részesülni, sem mint betevő nem akar szerepelni.*

Csak hogy ehhez az eredményhez egészen más úton jut el, mint a kolozskalotai egyházmegye. Nevezetesen sorra veszi mindazokat *az üzletágakat*, a melyeket a hitelbank programjába felvett s kimutatva, — véleménye szerint, — hogy azokban részint a nagy *kürrencia* és a *kezdő nehézségei* miatt, részint a jelentékeny *kockázat* mellett, szinte semmi hasznot elérni nem lehet: az alapszabály tervezet többi részével nem is foglalkozik, hanem kötelességének tartja *felemleni óvó szavát az egyházi pénzekkel való alapítási műveletek ellen.*

Ha cikkünk nem nyult volna már is oly hosszúra s nem félnénk attól, hogy unalmassá válunk: *szórolszóra* ideiktatnók a nagyenyedi egyházközség véleményét, annál is inkább, mert az — a mint állítatik — *minden elfogultság nélkül és gyakorlati gondolkozással* van megírva.

De így meg kell hogy elégedjünk belőle egyes *szemelvényekkel*, — ügyelvén, természetesen, arra, hogy *a súlyosabb és egészen új*, vagyis az olyan állításokkal hozakodjunk elő, a melyekre a tárgyalás eddigi rendjén, még nem reflektáltunk.

Ilyen állítás mindenekelőtt az, hogy *»jelenleg bármely jelzálogi biztosítékkal bíró magánember, hatósági felügyelet alatt álló testület és jogi személy már 4% kamattal kap pénzt«* s így *az egyházkerületi hitelbank feltétlenül drágább pénzét* — miután ő a betétek után 5% kamatoztatást helyez kilátásba —, *csak az olyan emberek*

vennék igénybe, a kiknek nem lévén meg a kellő biztosítékuk, nagyobb pénzintézetek által, elutasítottak.

Hát, ez az állítás igaz is, nem is. Igaz annyiban, hogy megfelelő jelzálogi biztosíték mellett, kaphat ma bárki is 4%-os kamatra kölcsönt, nagyobb pénzintézetektől, de ez a tétel *nem alkalmazható* a mi hitelbankunkra. Mert a mi hitelbankunknak éppen az a *legnagyobb előnye* minden más hazai pénzintézet felett, hogy míg azok hatósági felügyelet alatt álló testületektől is megkivánják a *jelzálogi biztosítékot*, a mi pénzintézetünk nem fog kivánni egyebet, mint az illető *hatósági engedély bemutatását* a kölcsön megszavazására, és ha az megvan, — a miben nem kételkedhetünk, hogy meglesz — arra megfogja adni a kívánt összeget.

Az alapszabály-tervezet ezen intézkedése. kevés idő múlva, abba a *kellemes helyzetbe* hozza pénzintézetünket, hogy legalább az erdélyi részekben, *minden olyan község és egyházközség*, a melyben valami építeni, vagy vásárolni való van, de jelzálogi biztosíték nincs: hozzá fog folyamodni kölcsönért, miután úgy okoskodnak az emberek, hogy sokkal jobb 5–5½%-os pénzt is kapni s ezzel a közjó előmozdítására szolgáló intézményeket létesiten, mint egyáltalán semmilyen, nagy kárára és hátramaradására, igen sokszor, a hatósági felügyelet alatt álló testületeknek.

Hány, meg hány hely van, csak a Királyhágón innen, a hol nincs községháza és körjegyzői lakás, pedig a nagy haszonbért az alkalmatlan, ronda és szűk helyiségekért is meg kell fizetni, de mert a községnek nincsen jelzálogi biztosítéka, nem kap pénzt sehonnas marad minden úgy, a mint volt — a régiben? Aztán, hány egyházközségben nincsen a kor kívánalmának és az igényeknek megfelelő iskolahelyiség, vagy papilak; hányban rossz a templom, vagy ha jó is: nincs meg mellette a torony, de építeni addig azért nem lehetett, mert ha a hívek jótállása meg is volt, de nem volt meg a kívánt jelzálogi biztosíték s e nélkül, senki pénzt kölcsön nem adott az illető testületeknek?

Azonban nemcsak hatósági felügyelet alatt álló testületek fogják igénybe venni a mi egyházkerületünk pénzét, hanem *magánfelek* is. Erre a legnagyobb bizonyíték az, hogy egyházkerületünk pénztárának most is sokan tartoznak magán emberek s most is vannak elegend, a kik zörgetnek ott pénz után.

Mert ha drágább is ott a pénz, mint nagyobb bankoknál, de legalább egyelőre nem 95–96%-os árfolyammal járó záloglevelekben adják ki, illetőleg számítozzák le, hanem *készpénzben*; az esetleges becslési és eljárási költségek nem rugnak olyan magasra, mint a budapesti bankoknál, és sokszor, nagyobbra is megy a megszavazott kölcsönösszeg, mint a fővárosi pénzintézeteknél, mert az erdélyi ember jobban ismeri az itteni viszonyokat, mint a magyarországi s így több pénzt is adhat az itteni földbirtokra.

Azt mondja *továbbá* a nagyenyedi egyházközség véleménye, hogy *»egy 200.000 frt alaptőkével bíró s kockázatos üzleteket felölelő pénzintézet, — mint a milyen lesz a miénk is —, zálogleveleit a pénzpiacon nem tudja elhelyezni«.*

Kérdjük, hát azok a pénzintézetek, a melyek zálogleveleiket mostan a pénzpiacon elhelyezik, nem-é éppen azokat a kockázatos üzletágakat folytatják, a melyeket az egyházkerületi hitelbank maga elé tűzött? S hogyha azokat folytatják, sőt még különbeket is folytatnak s zálogleveleiket mégis értékesítetik: úgy kell lenni, hogy *a kockázatos üzletek folytatása semmi befolyással nincs a záloglevél üzlet lebonyolítására?* Vajjon nem így van-e?

A nagyenyedi egyházközség véleménye azt mondja: nem így van. Mi pedig azt mondjuk, hogy így van. Mert a záloglevél üzletben, tulajdonképpen, az illető bank csak, mint *közvetítő* szerepel. *A biztosítékot mindig a földbirtok nyújtja.* A banknak, ebben az esetben, csak annyi bizalomra van szüksége, hogy ő az illető zálogleveleket megfelelő értékre bocsátotta ki, s bukás esetén is, a záloglevél tulajdonos megfogja kapni követelésének fedezetét, az illető földbirtokon. A bizalomnak ez a mértéke pedig nem olyan nagy, hogy azt igen könnyen meg ne lehessen szerezni.

Minden banknak, vagy pénzintézetnek *ebből a közvetítésből*, vagyis a záloglevél üzletből roppant *nagy haszna* van. Mert ez a haszon *tiszta ingyen, minden kockázat nélkül* jó. Egyszer nyer a bank az *árfolyamon*, azután a *kamaton* s végül az időközi visszafizetés esetén, a kikötött *büntetési százalékon*.

Az árfolyamon nyer azért, hogy a zálogleveleket mindig *olcsóbban* számítozza le, mint a hogy a tőzsdén jegyzik; a kamaton azért, hogy a kölcsön felvétel napjától számított legközelebbi július, vagy január hó 1-ig, *mindig 5–6% kamatot* számít, még a 4%-os zálogleveleknél is, s míg ő ezt a kamatot *előzetesen* kapja: addig ő a záloglevél kamatját *utólagosan* fizeti: a büntetési százalékon pedig az által, hogy a kölcsönző fél által egyoldalulag felbontott üzletet, illetőleg az üzlet felbontása folytán, az általa elvesztettnek látszó hasznat *egyszersmindenkorra* megfizetteti. Így jut aztán az illető pénzintézet, minden 10 ezer frtos üzletnél, körülbelül 7–8 száz frt tiszta haszonhoz — csupán a közvetítésért.

Vajjon, *ezt a hasznat a decentralizált, vagyis az egyházközségek birtokában és kezelésében levő pénz, meg tudja-e kapni?*

Mert a nagyenyedi egyházközség véleménye tulajdonképpen oda lyukad ki, hogy ne csak az egyházkerületi hitelbank fel ne állíttassék, hanem *»a központba bevont tőkéek, a legszigorubb ellenőrzés és felelősség mellett, az illető egyházak és iskoláknak saját kezelésbe rendre visszaadassék, mert a kepeváltsági alap létesítése is sokkal inkább elérhető az egyes egyházközségek által keblileg, mintha ebből a célból egy pénzintézet létesítetik, és az egyházközségek a már meglevő tőkéket a központba beadják«.*

Szerencsétlen, és azzal, a mit most megvalósítani akarunk, éppen *homlokegyenest ellenkező* gondolat. Az egyházkerület intézősége akar *centrálizálni*, és a nagyenyedi egyházközség *decentralizálást* sürget!?

Hát e két nézet, vagy akarat, nem homlok egyenest ellenkezőt tanít-e? S ha már ily ellentétes e kérdésben az állás pont, vajjon, melyik az igaz?

Ennek eldöntése, ugyebár, a *tapasztalat* alapján, és az eddigi tények számbavételével történhetik? A tapasztalat pedig azt bizonyítja, hogy a *háziilag kezelt* tőkék és alapok, dacára hogy nagyobb jövedelemmel kecsegtetnek, mert nagyobb kamatra vannak kiadva: sokkal kevesebbet és sokkal bizonytalanabban jövedelmeznek, mintha pénzintézetnél, vagy pláne az egyházkerületi pénztárnál vannak elhelyezve. *A háziilag való pénzkezelésnél*, mely az illető presbyterium felügyelete és jótetszése alatt áll, *tekintetben vétetnek a sógorsági komasági és általában a familiáris viszonyok*, sőt mondhatjuk, hogy a legtöbb esetben, *ezek a döntő tényezők*. A pap pedig, a ki népszerűségét félti és hiveivel jó viszonyban akar élni, inkább szemet huny, mintsem a békességet és a jó egyetértést megzavarja. Miért csináljon ő magának kellemetlenségeket, mikor a pénz úgy sem az övé, és a presbyteriumnak minden tagja felelős, vagyoni ügyekben való ténykedéséért? És a kellemetlenség — a jó békesség okáért, — elmarad; később elmarad azonban a kamatok, majd pedig a törlesztések pontos fizetése, és végül odavész a tőke is, mert az adós nem tud fizetni, a kezeseket pedig — ismét csak a jó békesség okáért, nem szokták ekzekválni. Minden kérdésben a presbyterium dönt és így nem csoda, ha a presbyterium a legtöbb helyett megbízhatatlan az anyagi ügyek vezetésében.

(Vége következik.)

Egyházi adók közigazgatási behajtása.

Sajnos dolog, hogy ilyenről is lehet szó, de hát az ember, ha egyháztag is, magát meg nem tagadhatja: az adófizetést épen nem tartja kellemes foglalatosságnak, még ha egyházi adónak, párbérnek, kepének vagy lukmának stb. nevezik is azt a valamit.

Tudjuk, hogy az egyházi törvények 5. §-a állami oltalom alá helyezi az ev. ref. egyház önmegadóztatási jogát, vagyis nem csak elismeri azt, hanem egyúttal segédkezet nyújt az egyháznak, illetőleg egyházközségeknek, hogy autonóm hatáskörükben megállapított adókulcs alapján eszközölt egyházi adó-kirovásuknak a a beszédés körül, nem teljesítés esetén, »az államhatalom segédkezése igénybe vételével« érvényt szerezzenek.

Az adókulcs sok helyen igen régi a mi egyházközseinkben. A megállapítás elvét kétségtelenül a »pár« képezi, ha bár a vagyoni viszonyokra mindig és mindenütt voltak is némi tekintettel. A személyes adó rendezéséről csak itt-ott. és pedig igen kevés helyen történt meg az átlépés a vagyont, illetőleg a jövedelmet alapul vevő adózási rendszerre. Ez az oka az adóteher, a kepe nyomasztó súlyának.

Ha az adózó a képét eddig nem tudta, vagyis inkább, nem akarta befizetni: a mikor az egyházközség minden erejét kimerítette a haszonnélküli rábeszélésben, a presbyterium, elnöksége útján megkereste a helybeli közigazgatási hatóságot a megtagadott adótartozás behajtása végett. És ha ezen megkeresésnek nem lett fogamatja, akkor a presbyterium az espereshez fordult, a ki a törvényhatóság első tisztviselőjénél tett lépéseket, a miknek következménye rendszerint az

egyházi adók közigazgatási uton való sikeres behajtása, vagy az egész adótartozás törlése lett. Mind ez a hivatolt 5. §-on alapul.

Az eddigi gyakorlat szerint, a megfelelő alsó, vagy felsőbb fokú közigazgatási hatóságok, tehát a községi bíró, polgármester vagy főszolgabíró. rendszerint a törvény szavai szerint jártak el: azaz a kellő formájú megkeresésre a hátrálékos egyházi adókat behajtották anélkül, hogy annak fennállása és a követelt mérték szerinti nagysága felől kérdezősködtek volna. Vagyis a priori feltételezték, hogy tényleg fennálló adótartozás behajtása iránt kerestettek meg, illetőleg nem tartották magukat sem kötelezettnek, sem jogosultnak annak a vizsgálására, hogy e behajtás végett kimutatott adótartozás tényleg fenn áll-e, »*vagyis* van-e olyan jogerős és végrehajtó egyházhatósági határozat, mely az illető felet a kimutatott tartozási összeg megfizetésére kötelezi?»

A közigazgatási hatóságok eddigi magatartását — egy konkrét esetből kifolyólag hozott határozatával — a belügyminiszter legközelebből megváltoztatja és mint e becses lapok múlt számában (A Prot. E. és I. L. nyomán. Szerk.) olvassuk, oda utasítja az illetékes közigazgatási hatóságokat, hogy az adótartozás fennállása iránt bizonyítékot követeljenek. Mert — ugymond »a közigazgatási hatóságok segédkezéseinek és végrehajtási intézkedéseinek törvényszerű alapja, vagyis előfeltétele nem csupán valamely egyházhatósági megkeresés, hanem az egyházi hatóság által törvényszerűen hozott és jogerőre emelkedett határozat, a melynek nem léteben az egyházi hatóságnak nincs joga valamely összeg behajtása vagy egyéb végrehajtási intézkedések megtétele végett a közigazgatási hatósághoz megkeresést intézni: *a közigazgatási hatóság pedig ily esetekben nincs kötelezve, sőt nincs is jogosítva a megkeresésnek eleget tenni.*« (i. h. 163. l, 1898. 19. sz.)

Nem volt ugyan még alkalmunk az említett belügyminiszteri határozat hivatalos szövegét látni, de feltételezve, hogy a hivatolt lap idézete a határozat lényegét fejezi ki, nem hallgathatjuk el nézeteinket e tárgyban és — bár a most említett körülményre tekintettel — fenntartjuk is a fenntartandókat, egy pár észrevételt szándékozunk tenni.

Első megjegyzésünk az, hogy az egyházi törvények idézett szakasza 1881—2-iki zsinaton hozott első ízben s az 1891—3-iki zsinaton némi stílárius változtatással ismételtetvén, mindkét esetben királyi megerősítés alá terjesztetett és a megerősítést mindkét ízben, — habár egyes részek ugyan ezen §. keretében kifogás alá vették a miniszteriumok által s ennek következtében némelyek kihagyattak abból, illetőleg átalakítottak: mégis az érintett intézkedések minden kifogás nélkül azon szövegezésben maradtak meg, a mint ma is vannak, t. i. hogy a közigazgatási hatóságok az egyházi hatóságok *megkeresésére* az említett ügyben, valamint a többi, ugyanazon §-ban felsorolt esetekben is a végrehajtásban való segédkezést meg nem tagadhatják és kötelesek azt fogantatosítani.

Közel 16 éves már e törvény és eddig e tekintetben nem volt fennakadás: a megkeresések egysze-

rően acceptáltattak a nélkül, hogy szóba került volna, hogy a közigazgatási hatóságoknak »joguk van-e belebocsátkozni annak vizsgálásába, vajjon a behajtás végett kimutatott tartozás tényleg fennáll-e, *vagyis* van-e olyan jogerős és végrehajtó egyházhatósági határozat, mely az illető felet a kimutatott tartozási összeg megfizetésére kötelezi? A kívánság tehát új és a királyilag megerősített egyházi törvényeken, sem pedig a közel 16 éves gyakorlaton nem alapul, illetőleg ez utóbbi által nem igazoltatik.

Jól tudjuk, hogy a belügyminiszteri határozatoknak alapja az az új irányzat, mely mostanában, — és pedig ugyancsak jó későcskén — a szegény emberek ügyét-baját, védelmét is figyelemre kezdi méltatni. Az intenciót föltétlenül helyeseljük. Debuisset pridem Épen azért, bár a fentebbiekben egy kifogásunkat előadtuk is, ezt nem azzal a célzattal tettük, mintha a miniszteri határozat intenciójával szemben a rideg betűkre akarnánk hivatkozni, hanem, hogy az ott lefektetett jogi intézkedésből kifolyólag reá mutassunk arra, hogy a határozat egy érvényes, az állami főhatalom által garantizált törvényben kimondott elvvel ellenkezően, vagy legalább is annak meg nem felelően, föltétlenül szükséges lett volna, a végrehajtási utasítás gyanánt való kiadás előtt az egyházi hatósággal, az egyetemes konventtel közölni, mivel az az egyházi törvény nem olyan jogszabály, melyet a miniszterek egyike, avagy összesége is tetszés szerint magyarázhat, bővíthet, vagy megnyirbálhat.

Ha tehát ezen miniszteri határozatnak tartalmától eltekintünk is, sérelmesnek kell találnunk alakjánál fogva, mivel első sorban is egyoldalú magyarázása az a mi egyházi törvényeinknek és mivel a jövőre nézve, bizonyos körülmények között káros praecedent is szolgáltat. De egyúttal tartalmilag sem egészen correct és épen azért, bár a benne foglalt intenciót helyesnek tartjuk, mégis kifogást kell emelnünk ellene főleg azon szempontból, mert nem elég szabatos és így alkalmat szolgáltat az egyházi hatóságok indokolatlan zaklatására és egyúttal az egyház autonómiájának megsértésére is.

A miniszteri határozat egész általánosságban szól mindennemű egyházi adótartozás közigazgatási behajtásáról. És ez egyik hibája. Hiba pedig annál fogva, mivel már hivatolt szavaiból kitetszőleg nem a mindenneműekre gondolt, hanem csakis azokra, a melyeknek fennállása, illetőleg a követelt és behajtás végett a közigazgatási hatósághoz bejelentett mennyisége ellen az adós annak idejében kifogást emelt. Holott fordulhat elő, és pedig a legtöbb eset ilyen, oly körülmény is, midőn az adós nem veszi tagadásba sem az adótartozás fennállását, sem annak igényelt mennyiségét, hanem egyszerűen — bármely okból — nem teljesíti annak befizetését. Ilyen esetekben az egyházhatósági határozat nem foglalkozhatik az adótartozás fennállásának külön megállapításával, a mennyiben ez sokszor a százados gyakorlat által megállapított, vagy bármely korábbi adókulcs alapján követeltetvén, s az illető adóköteles által tagadásba nem vétetvén, nem lenne tárgyi alapja az ily határozatnak. Tehát a jelzett esetben az egyetlen egyházhatósági határozat az adókiivetés lehet, mely ellen annak idejében a fél nem felelbezt.

De mi történik akkor, ha az adóköteles nemcsak nem felelbeztetett, hanem több időszakon át pontosan is megfizette a maga kepetartozását, azonban egyszer csak nem akar fizetni. Az egyházi hatóság az adókiivetési határozat melléklésével most megkeresi a közigazgatási hatóságot és — tegyük fel — az azt elégendőnek találja ugyan, de midőn végrehajtást akar fogatosítani, a fél tagadja, hogy tartoznék, vagy hogy annyival tartoznék. A miniszter határozatában ott lapang az a gondolat, hogy a közigazgatási hatóság jogosítva van, sőt köteles vizsgálni, vajjon az adótartozás fennáll-e. És most a kezében van az adókiivetési határozat, mely nem felelbeztetett annak idejében, előtte pedig a végrehajtandó tagadása. Ki ne látná be, hogy most minden az illető közigazgatási közegetől függ: vajjon akceptálja e »tartozást megállapító határozatnak« a kiivetést, avagy nem; vajjon bele megy-e annak vizsgálásába, hogy a tartozás tényleg fennáll-e, avagy nem. Vagyis az autonómiának sérelmével majd a szolgabíró fog itélni az e nemű adótartozás felett, hogy az követelhető és behajtandó, vagy pedig nem az. Esetleg utasítja a végrehajtást szenvedőt, hogy kifogását érvényesítse saját hatósága előtt, vagy pedig az egyházi hatóságtól határozatot kíván a kifogásra tekintettel. Minthogy pedig a kifogás, vagy bárminek nevezzük, már a dolog természete szerint, oly időben történik, — végrehajtásra kerülén már az eljárás sora, — a mikor felelbezésnek helye nem lehet; vajjon akceptálja-e azt az illető közigazgatási közeg.

Azonban még hátra van az az eshetőség is, hogy az illető közigazgatási hatóság minden további nélkül belemegy maga annak megállapításába, hogy fennáll-e a követelt tartozás. Ezt nem zárja ki a miniszteri határozat, mert az a »*vagyis*« szó, melylyel a miniszter arra látszik utalni, hogy a tartozás fennállásának vizsgálása egyszerűen az egyházhatósági határozat megkívánására vonatkozik, nem zárja ki az előbb említett felfogást sem és így nem azt, hogy egyházi hatóságaink zaklatásnak legyenek kitéve, sőt hogy adómegállapítási jogunk a közigazgatási hatóságok ellenőrzése alá helyeztessék.

Kétségtelenül helyesnek ismerjük tehát el a miniszter intencióját, mert nem bizonyosan fennálló tartozás behajtására az állami hatóságokat felhívni nem lehet. Szükséges tehát, hogy a fennállás liquid dolog legyen az illető hatóság előtt. De az egyházi törvényeink mellett szükségesnek tartjuk, hogy azok magyarázata ne egyoldalúan történjék, hanem egyházi főhatóságunkkal egyetértőleg. Továbbá szükségesnek látjuk, hogy az ily nemű intézkedés a legnagyobb világossággal tétessék meg, nehogy a végrehajtó közegek felfogásának és tetszésének legnagyobb körü játékteret engedjen.

Mindenesetre igen óhajtható, hogy e szóban levő belügyminiszteri határozat alkalmából az ügy tisztázására és rendezésére egyházi főhatóságunk lépéseket tegyen s egyházi alsóbb hatóságainkat miheztartás végett tájékozza és utasítsa.

Pokoly József.

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvártt, 1898 május 14.

Elnökölt: főt. Szász Domokos püspök aa. Jelen voltak: Dr. Vályi Gábor, elnökhelyettes Bihari István, Szász Dénes Becsek Lajos, ig. tanácsosok, Márkus János, titkár, Deák József pénztárnok, Maksay János számvevő, Dr. Deák Alber ügyvéd és Dr. Kádár János, s. titkár.

Az ülés megnyitása és az időközben elnököleg tett intézkedések jóváhagyó tudomásul vétele után Ig. tanácsunk közig. bírósággá alakulván: indokainál fogva jóváhagyta az erdővidéki egyházmegye közig. bíróságának amaz ítéletét, melylyel Józsa Gergely, volt sz. ajtai számadó gondnok jogutódát a néhai gondnok terhén állott 189 frt. 50 kr. pénztári maradéknak megfizetésére kötelezte, minthogy a felebezés rendjén fölhozott állítások kellőleg nem igazoltattak; valamint a görgényi egyházmegyei bíróságnak Dali József, volt sárpataki s jelenleg nagy-kendi kántortanító és a sárpataki egyház között, a fizetés megosztása tekintetében, fölmerült differenciáik kiegyenlítése tárgyában hozott ítéletét.

A fennebbi két közig. bírósági ügy elintézése után Ig. tanácsunk, mint közigazgatási főhatóság, első sorban a sepsiszentgyörgyi egyhk. ama fölterjesztését vette tárgyalás alá, melyben Pál István nevű ottani hívünknek az egyház községi kepekirovás elleni felebbezését kéri elintézni, annak elutasítását javasolva. Minthogy azonban a zsinati törvény világos rendelkezései értelmében az ily ügyek elintézése közig. birói útra tartozik s mert elvi határozatunk szerint a püspöki egyházak ily ügyeiben az illetékes első fokú bíróságot szintén az egyházmegye képezi: utasított az egyhk. hogy az ügyet a sepsi egyházmegyei közig. bírósághoz terjessze be, első foku elintézése végett.

Száraz-ajtai egyházközségünk Ig. tanácsunk előleges engedélyét kérvén kepeváltó szabályzatának némi módosíthatására, utasított, hogy a mennyiben szóban forgó módosítást célszerűnek tartja: azt autonóm jogkörében eszközölje s a módosított szabályzatot terjessze föl megerősítésre s csak akkor lesz a tervezett módosítás engedélyezhető érdemi tárgyalás alá vehető s az indokokhoz képest esetleg kedvezően elintézhető; addig azonban a szabályzat rendelkezései mindenkivel szemben érvényesítendőek.

Somodi István és társai kolozsvári lakosoknak a főt. egyhker. közgyűléséhez címzett sérelmi panassza, melyben a kolozsvári negyedik papi állás betöltése rendjén állítólag elkövetett mulasztások és visszaélések orvoslását kéri, felvilágosító jelentés kapcsán fog fölterjesztetni, a sérelmi ügyek megvizsgálására kiküldött bizottság véleményezése után leendő illetékes elintézés végett.

Nt. Szász Gerő, egyházkerületi főjegyző aa. lemondását Ig. tanácsunk sajnálattal tudomásul vevén, illetékes ellátásra s esetleg az állás betöltése iránti intézkedések megtétele végett, a főt. egyhker. közgyűlés elé terjeszteni határozta.

A szilágyvármegyei Wesselényi-egyesület kérelmezvén a nyírsídi tanító részére megszavazva volt évi 195 frt. államszegély 1897. évi részletének utolagos folyósítását, kérésének érdemi elintézése előtt, az illetékes egyházmegye esperese felvilágosító jelentéstételre hivatott föl az iránt hogy a nyírsídi tanító teljesítette-e az 1897 évben is a kántori és ref. hitoktatói teendőket? melyeknek jutalmul volt a segély részére folyósítva.

A lelkeszi minősítési táblázatok kiállításának egyházkerületünkben eddig gyakorlatban volt ama módja, hogy e minősítések egyedül csak a püspök által irattak alá, folyó évben tartott konvent által kifogásoltatván: szükségessé vált ezen ügynek közgyűlési végzéssel leendő szabályozása, minek eszközöltetése céljából Ig. tanácsunk e tárgyban fölterjesztéstételét határozta el, javasolva abban az eddigi gyakorlatnak fenntartását s ezzel kapcsolatosan oly irányu kérés intézését az egyetemes konventhez, mely szerint a papi minősítés kérdésében az erdélyi és tiszántuli egyházkerületek között fölmerült ellentétes törvénytárgyazat eldöntését a legközelebbi zsinat által elintézendő tárgyak közé előjegyezni szíveskedjék.

A mélt. Gyarmathy Miklós volt ig. tanácsos aa. elhalálozásával megürült Ig. tanácsai állás betöltésének kérelmezését Ig. tanácsunk elhatározta.

Nem találta teljesíthetőnek Ig. tanácsunk a nagysebeni egyházmegye az iránti kérését, hogy eddigi két fő és két algonokai állása mellé még egy gondnoki állás szervezése és betöltése ajánltassék a közgyűlésnek, hanem utasította az egyházmegyei hatóságot arra, hogy megválasztott gondnokait tiszták gyakorlására hathatósan kérje fel a mennyiben felszólítása eredménytelen volna: tegyen majd jelentést a jövő évi közgyűlést megelőzőleg, Ig. tanácsunkhoz, a továbbiak végett.

Újoni egyházközségünk indokolt kérésére megengedte Ig. tanácsunk, hogy megüresedett papi állását, a beszolgáltatásról való kellő gondoskodás mellett, 2 évig betöltetlen hagyhassa.

Domján István, szentgyörgyi tanár aa. panaszos kérése áttételettel főt. Püspök ahoz, mint az illető kollégium egyik főgondnokához, elintézésre

Szászvárosi kollégiumunk ama kérését, hogy egyik bérházát szabad kezéből eladhassa, Ig.-tanácsunk nem teljesíthette, hanem fölhitva az Elöljáróságot, a nyilvános árverés megtartatására.

Az étfalva-zoltáni áll. iskolai gondnokság felebbezést adván be ottani egyházközségünknek a Hadnagy-alap felhasználása tárgyában kelt határozata ellen: e fellebbezés az előiratokkal való felszerelés és véleményes jelentéstétel végett, elküldetett az espereshez. Minthogy azonban az ügy rendjén beigazolást nyert ama körülmény, hogy Kis Lajos, étfalva-zoltáni pap aa. a Hadnagy-alap kamitainak megfelelő részét az iskolai gondnokságnak ki nem szolgáltatta, sőt ig. tanácsunk rendelkezéseivel ellentétben, a kérdéses alapítványt, több rendbeli sürgetés daczára fölhajtani pénztárukba beszolgáltatni elmulasztotta, ellene hatóságunk, az utasítás 46. §-ban megadott jogánál fogva, a fegyelmi eljárást elrendelte s annak végrehajtásával a Sepsi egyházmegyei fegyelmi bíróságot bízta meg.

Kolozsvári egyházközségünk képviselő-testülete előterjesztéssel élt Ig. tanácsunknak a kerületi közgyűlési képviselők megválasztása tárgyában hozott határozata ellen, azt kérvén abban, hogy Szabó Sámuel felfüggesztett tanár megválasztása is igazoltassék vagy pedig az egész igazolási kérdés a közgyűlés elé terjesztessék. Ig. tanácsunk azonban az előterjesztést figyelemre nem méltathatta, mert a szóban forgó igazolási eset egyáltalán nem kétes érvényű s így a közgyűlés elé nem tartozik, miért is utasította az egyházat hogy az előbbi határozat rendelkezéseinek haladéktalanul tegyen eleget.

Nagyenyedi Bethlen kollégiumunk előjárósága, a mult

év silány gazdasági eredményeire hivatkozással, 2000 forint költségvetési póthitel engedélyezését kérte, a mit Igazgatótanácsunk a fölhozott indokok méltánylása mellett engedélyezett is.

Benke István, Bodor Domokos, Domján István és Farnos Dezső dr. sepsi-szentgyörgyi tanár aanak, a kebli tanári özveg árva alap felosztása tárgyában kelt ig. tanácsi határozat elleni felebbezése, a főt. közgyűlés elé terjesztetni határoztatott, annak elutasítását czélzó javaslattal.

Végül az ig. tanácsi évi jelentésnek titkár aa. által összeállított előadói tervezete olvastatott föl s az csekély kiegészítéssel, elfogadtatott s kinyomtatása s szétküldése elrendeltetett.

Ezek után az ülés az idő előrehaladottsága miatt bezáratott.

7. 3.

Egységes hittudat

E kérdésnek időszerűségét mindenki beláthatja, a ki komolyabban vizsgálja az embereket, azoknak egyháziasságát, vagy aztán közönyösségét. Az egyháziasság tűnőfélben, a közönyösség növekedőben. Miért van ez? Sok oka lehet. De egyik okot abban kell keresni, hogy nagyon sok ember hittudatának nagyon kevés tartalma van. Mert azt minden hívünk tudja, hogy ő református, de azt már nagyon sok nem tudja, hogy miben áll az ő református vallása. Pedig erre nagy szükség van, ha azt akarjuk, hogy hiveink tudatosan ragaszkodjanak egyházunkhoz, s aztán ebben semmi meg ne ingassa őket. Épen azért a hittudatnak erős alapot kell vetni. Hol lehet megadni ezt az alapot? Az iskolában. És pedig akkor, a mikor a gyermek tanulja a bibliai elbeszéléseket, mikor tanulja Jézus példabeszédeit. Az utóbbiak e tekintetben rendkívül fontosak. S mivel olyanok, mintha a gyermek lelkéből lebbentek volna el, nemcsak arra való, hogy erkölcsi igazságokat szemléltessünk velők, hanem arra is, hogy a hittudatnak is adjunk érthető tartalmat általuk. A példabeszédeknek ilyenyszerű tanítása közben látjuk meg aztán, hogy a hittudat és erkölcsi tudat mennyire együtt járnak, s mennyire kapcsolatos egymással a hit és erkölcs.

Sokan voltak azonban és vannak ma is abban a nézetben, hogy a gyermeknek az iskolai élet alsóbb fokán nincsen szüksége arra, hogy hittudatot szerezzen magának, tehát nincs szükség ott a hittanra. Azt mondják, hogy a gyermeknek kedélyéhez illő elbeszélések kellenek. Egyéb semmi. Ez igaz. — De csak bizonyos határig. Mert bármely fokon tekintjük is az iskolát, végeredményében nem magának, hanem az életnek tanít.

Igaz, hogy az iskola az erkölcsi elbeszélések által embert nevel. Nema is kell mást, csak embert a szó valódi értelmében. S ha minden gyermek áthaladna az alsó, közép és felső iskolák minden fokán, akkor talán nem volna szükség arra, hogy az elemi oktatás kapcsán hittudatot is kölcsönözzünk a gyermeknek, de a mikor látjuk, hogy sokan még az alsófokot sem végzik be, épen szükségét látjuk annak, hogy a gyermeknek adjunk hittudatot, tehát tanítsunk kevés hitant. Mert a társadalomnak részei vannak. Egyik része az egyház is. És pedig a társadalom művelődésének

hasznos intézménye. Ezen intézményről kell valami hittudatot, valami felfogást adnunk a gyermeknek. Mert bármely életpályára megy, viszen valamit magával az iskolából, a mi hasznára van. Ha egyebet nem viszen, viszen írást, olvasást, számolást. Mindenütt hasznát veszi ezeknek. S bármiféle pályára megy, tudja annak szükséges fogásait, mert megtanulta, mert megértette. Így kell tenni az egyház hitének főbb pontjaival is. Tudatos kincsévé kell tenni a gyermeknek. Erre sokan azt mondják, hogy azért sem való a hittan az iskola alsó fokán, mert nehéz tételei vannak. Hát az igaz. De csak annyiban, ha nem tudjuk szemléltetni azokat. Olyanokat pedig éppen nem tanítunk hittudat céljából, a melyek nem szemléltethetők, csak történeti szempontból tanítjuk. Például a feltámadást, mint erkölcsi győzedelmet, nem lehet az alsófoku iskolában szemléltetni, de már fennebb igen. Épen ezért csak a felsőbb osztályokban igyekszünk annak erkölcsi jelentőségét is megértetni.

(Vége következik.)

Német Sándor,
segéd-lelkész és tanárjelölt.

Különfélék rovata.

A M. P. Irodalmi Társaság nagygyűlése június 1-én lesz, mely alkalommal a belfarkas-utczai templomban d. e. 9 órakor az isteni tiszteleten **Kenessey Béla**, theol. igazgató prédikál. Templom után nagygyűlés a theol. fakultás disztermében. Az elnöki megnyitót **Hegedüs Sándor** másodelnök, az üdvözlő beszédet **Szász Domokos** püspök tartja. **Szóts** Farkas titkár a társulat működését ismerteti. Gróf **Kaun Géza** akad. tag és **Stromp** László, theol. tanár felolvasást tartanak. A gyűlésre utazó tagok és vendégek kedvezményes vasuti jegyet kapnak a m. á. v. vonalain. A kedvezmény gyorsvonatra is érvényes. Igazolványért dr. **Gidófalvy** István, kir. közjegyző úrhoz kell fordulni, Kolozsvárrt.

Két főgondnoki hely vár betöltésre egyházkerületünkben. A választást a június hó 2-án kezdődő közgyűlés fogja megejteni. E két diszes helyre egyházkerületünknek, hangsulyozzuk: nem csak egyik, vagy másik vidéknek, de *egész* egyházkerületünknek, ide értve mindenek előtt egyházkerületünk vezéregyházait, jelöltjei: gróf **Bánffy György** és **Zeyk Dániel**.

A budapesti ref. egyház **Hegedüs Sándort** választotta főgondnokává. Erkölcsi erőnek bizonyosága az, ha nagy embereinket nem meghurcoljuk, de elismerjük, kitüntetjük.

Theol. fakultásunk előjárósága a Gyarmathi Miklós elhunytával megüresedett főgondnoki székbe: Vályi Gábort, Szádecky Lajost és Hory Bélát jelölte; az egyik algondnoki állásra pedig a jelöltek: Hory Béla, Dr. **Gidófalvy** István és **Dávid Antal**.

Szomorú jelentés tudatja velünk lécfalvi **Bodor Zsigmond**, egyházmegyei gondnok f. hó 14-én bekövetkezett elhunytát. »A szeretet angyala örökös a nemes lelkű emberek emlékezete fölött.«

A tiszáninneni ref. egyházkerület **Névkönyve** az 1898. évre dr. **Tüdös István** gondos szerkesztésében már korábban megjelent.

Iroda'om. Népszabadság. Egyházi beszéd elő-, és utó-imádsággal. Irta s a folyó évi márc. 15-iki jubilaris ünnepélyen a sárospataki templomban elmondta *Novák Lajos*, theol. tanár. A füzet Sárospatakon jelent meg és szerző sajátja. E tartalmas és szép beszédet, mely egy érezni, gondolkozni, alkotni tudó, valóban ihletett egyházi szónokról tesz bizonyosságot, melegen ajánljuk lelkésztársainknak, sőt világi olvasóinknak is, mert az egyházi beszédek éppen nem csakis a papok számára vannak írva.

Megjeleint: Magyar Harmonia. I. kötet. Iskolai vegyes karok számára szerkesztette: *Deák Gerő*. Ára: 90 kr. Graef H. bizománya Szászvároson.

Hory Béla, árvaszéki elnök theol. fakultásunk önképző társulata számára 250 kor. alapítványt tett. Ez összeg kamatja a legjobb ima jutalmazására pályadíjúl tüzetik ki. A nemes gondolkozásu adományozónak — köszönet.

Az ér-kávási egyházközség a saját pénztára javára folyó hó 30-án műsorral összszekeötött táncmulatást rendez, A rendezőség élén állnak: *Kovács István*, főgondnok és *Diószeghy Mór*, ref. lelkész, kitől lapunk ez ideig két szép költeményt közölt.

Nyilvános számadás és hálás köszönet. A nmítságu belügyi miniszter úr által 1897. aug. 24-től 1898. febr. 24-ig engedélyezett országos kéregetésből 1230 frt gyűlt be a magyarókereki ev. ref. templom építésére. Nagys. Kollmer Herman úr, a kalotaszegi erdő ipar részvénytársaság nagyérdemű inspectora pedig 70 drb. $\frac{1}{4}$ -es, 30 drb. $\frac{2}{4}$ -es deszkát és 300 drb. $\frac{1}{4}$ -es fűrészelt léczet 44 frt értékben ajándékozott egyházunknak. A nemesszivű adakozók szíves adományaikért fogadják egyházam és magam leghálásabb köszönetét. Magyarókerekén. 1898. máj. 12-én. *Barabás Árpád*, ref. lelkész.

Szíves kérés.

Még néhány előfizetés, illetve megrendelés kell, hogy *Bod* Károly tanár »A *kegyelet oszlopa*« című művének kiadási költségei teljesen fedezve legyenek.

Tisztelettel kérem azért, szíveskedjék ki-ki a kezénél levő fölhívást, illetve gyűjtő-ívet, az elért eredménnyel, esetleg üresen is beküldeni, vagy levelező-lapon értesíteni, hogy a megrendelők közé sorozhatom-e?

Székely-Udvarhely, 1898. máj. 14.

Betegh Pál,
könyvkiadó.

Hivatalos rész.

1795—1898.

KÖRLEVÉL,

*valamennyi erdélyi ev. ref. kollegium
m. t. Elöljáróságának.*

A magyar kir. honvédelmi miniszter úr folyó évi 2164 eln. számú átiratában arról értesít, hogy az új honvéd nevelő- és képzőintézetek építkezéseire való tekintettel, azokban az előadások a jövő 1898—99. tanévben csak október hó 1-én fognak megkezdődni.

Figyelemmel erre a körülményre, megengedte a közoktatási m. kir. miniszter úr, hogy azon tanulók, kik a honvéd hadapród iskolákban, vagy a honvédi fő-reáliskolába való fölvételért pályáznak, pályázati kérvényeik sorsának eldőlitéig, október hó 1-ig, a meny-

nyiben felvételtük ellen más ok nem forog fenn, felvételi (beiratási) és tandíj fizetése nélkül látogathassák az állami iskolákban a leczkéket. Ezen kedvezményt a cs. és kir. közös hadseregbeli hadapród iskolákra is kiterjesztette.

Van szerencsénk ennek folytán tisztelettel felkérni a m. t. Elöljáróságokat, hogy ezt a kedvezményt egyházi középiskoláinkra is kiterjeszteni szíveskedjék.

Kolozsvártt, 1868. május hó 7-én.

Parádi Kálmán
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

1703—1898.

PÁLYÁZAT RENDES TANÁRI ÁLLÁSRA.

Az államilag segélyezett sepsi-szent-györgyi ev. ref. székely Mikó-kollégium főgimnáziumánál üresedésben levő *természetrajz-földrajzi* tanszék a nagyméltóságu vallás- és közoktatásügyi miniszter úr kinevezése alapján rendes tanárral fog betöltetni

A tanszékhez kötött évi javadalom: 1200 frt törzsfizetés, öt ízben 100 frt. ötödéves korpótlék, 250 forint szálláspénz, esetleg természetben való lakás.

Pályázni óhajtok felhivatnak, hogy vallásukat, életkorukat, képzettségüket, eddigi szolgálataikat, védkötelezettségüket és egészségi állapotukat igazoló okmányokkal fölszerelt s a nagymélt. vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úrhoz czimzett folyamodványukat a sepsi-szent-györgyi ev. ref. székely Mikó-kollégium előljáróságához 1898. évi junius hó 20-ig nyujtsák be.

A kinevezett tanár kötelezett tagja az 1894. évi XXVII. t.-cz. értelmében létesített nyugdíjintézetnek s állását 1898. szeptember hó 1-én tartozik elfoglalni.

Csak ev. ref. vallásu egyének folyamodványai vétetnek figyelembe.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgatótanácsának Kolozsvártt, 1898. évi május hó 10-én tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

119—1898.

PÁLYÁZAT SEGÉDTANÁRI ÁLLÁSRA.

A sepsi-szent-györgyi ev. ref. székely Mikó-kollégium főgimnáziumánál az 1898—99. iskolai évre egy az internátusi felügyelőséggel egybekötött segédtanári állás kerül betöltés alá.

Évi javadalom: 600 frt pénzfizetés, az internátusi épület egy külön szobájában lakás, fűtés, világítás, a konviktusban teljes élelmezés.

Pályázhatnak történelem-földrajzi, vagy történelem-latin nyelvi szakot végzett s legalább tanári alapvizsgát tett ev. ref. vallásu tanárjelöltek.

Pályázni óhajtok felhivatnak, hogy vallásukat, képesítettségüket, védkötelezettségüket és testi épségüket igazoló okmányokkal fölszerelt folyamodványukat a sepsi-szentgyörgyi ev. ref. Székely-Mikó-kollegium előljáróságához f. évi junius hó 13-ig küldjék be.

Az alkalmazott állását 1898 évi szept. hó 1-én köteles elfoglalni.

Sepsi-Szent-György, 1898. május 8.

Bodor Tivadar,
főgondnok.

S. Szász Béla,
jegyző.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre
félévre6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Pünköszt.

A békességnek Istene szenteljen meg titeket mindenestől!

Imé, még kétezer esztendő távolából is hallszik a sebesen zúgó szélnek zendülése, mely egykor eltelé az egész házat, a melyben a mennybe ment Üdvözítő tanítványai mindnyájan egy akarattal együtt valának; még lángolnak a kettős tüzes nyelvek, a melyek bizonyágtételre ihleték az egyszerű halászokat és vámszedőket és apostolokká avaták őket, hogy legyenek az Istennek követségében járók népek, nemzetek, nyelvek és ágazatok között! És még ma is felénk hangzik az első pünköszt ünneplő seregének ama kiáltása: »Mit cselekedjünk atyámfiai, férfiak? s »szól az első pünköszt nagy prédikátorának komoly intése: »Térjetelek meg!« felemelő ígérete: »és veszitek a Szent Léleknek ajándékát; mert néktek lett az ígélet és a ti fiaitoknak és mindeneknek, kik messze vagynak, valakiket a mi Urunk Istenünk elhívánd!« Előttünk ragyog amaz első keresztyén gyülekezetnek fényes képe, az első híveknek ama szeretetben egyesült társasága, a mely »minden nap egyenlő akarattal együtt volt, dicsérvén az Istent« s a kik »az egész község előtt kedvesek valának. Az Úr pedig minden napon szaporítja vala a gyülekezetet azokból, a kik üdvözülendők valának.«

Bizony az egyház a Szent Lélek ereje által egybegyűjtött hívők gyülekezete; a Krisztus teste, a melyet ő a maga isteni életével akar megeleveníteni, áthatni. A tagok a Krisztus tagjai, külön-külön helyheztetve a testbe, de egybekötözve ugyanazon Lélek által. Nem emberektől van e tanács és dolog, hanem Istentől, a ki a maga ingyen kegyelméből gyűjti egybe az ő választottjait és parancsol: »A négy szelek felől jöjj elő te lélek és lehelj ezekbe a megölettekbe, hogy éljenek!« Álljon fel a bűnben elesetteknek serege s legyen a lélek által az ujonnan születetteknek táborává! Támadjanak fel a bűnnek halálából a megszáradt tetemek, hogy meghallván az Úrnak beszédét, életet vegyenek s megigazulást nyerjenek! Mert az Úr azt akarja, hogy mindenek éljenek ő néki. Kegyelme nemcsak elkészítette számunkra az üdvösséget e világ fundamentu-

mának felvettetése előtt, hanem arra el is vezet ő maga az ő Lelke által, hogy ez segítse a mi erőtlenségünket. Szeretete nemcsak gyermekévé fogad bennünket, hanem kitölti a mi lelkünkbe a fúságnak lelkét, a mely a mi lelkünkkel együtt térszen bizonyosságot, hogy mi Istennek fiai vagyunk. És könyörülő irgalma nemcsak a váltáságot adta meg a Krisztushban, hanem Szent Lelke által a megszentelődést is osztályrészébe juttatja az ötet szeretőknek. E Lélek által tárja fel előttünk a maga megmérhetetlen kegyelmességének világát, szeretetének kiapadhatatlan forrását, jóságának nagyságát, lényének mélységét és világ-kormányzásának bölcsességét.

Ha az egyház csak emberek tanácsából volna, már régen szétszórta volna azt az idők vihara, szétszedte volna az emberi önző érdek, eltemette volna a közöny; de maga az Úrnak Lelke örökös felette és gyűjti egybe azokat, a kik üdvözülendők. Ebben a bizonyosságban tartjuk meg azt, a mink van, hogy senki el ne vehesse a mi koronánkat!

Legyen a mi hitünknek és bizodal munknak megerősítésére az az ige is, a melynek prédikálására küldjük ki ez ünnep alkalmával kedvelt tanítványunkat — aát, a kit a hívek szerető jóindulatába ajánlunk. Legyen vele és legyen mindennel, a kikhez a békesség evangéliumával szól, az Atyának kegyelme, a mi Urunk Jézus Krisztus szeretete és a Szent Lélek közöltetése!

Kolozsvár, 1898. május havában.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület theol. fakultása tanári karának nevében

Kenessey Béla,
igazgató.

Csak viribus unitis.

Előttünk fekszik a Magyar Protestáns Irodalmi Társaságnak f. évi május 31-én és június 1-én Kolozsvárt tartandó gyűléseire kibocsátott meghívója.

Örömmel üdvözöljük a Társaságot Transsylvania szépséges földjén. Öseinktől örökölt szeretettel várjuk és öleljük testvéri szívünkre a testvéreket.

De csak karöltve járnak e földi téreken az öröm és bánat. A tavasz tiszta egére is borulnak néha sötét

árnyak. A nap mosolygó sugárait is megtöri olykor egy-egy felhődarab. Az emelkedésnek ellentéte is van, a magasságnak mélysége.

A mi örömünk sem lehet zavartalan, ha a Társaság eddigi munkálkodásának eredményét vizsgáljuk, mely nem kielégítő, tehát nem megnyugtató. A protestáns szellem mélyebben és erősebben nyilvánul. A protestáns szellem a csontok velejét is áthatja, mint a jó medicina, melyet erőtelen emberek készítenek ugyan, de füveket hozzá a lélek virágos kertjéből gyűjtenek. És mert a medicina nem jó, a betegség marad és megbénítja az emelkedés, a magasratörés szárnyait. Csak részenként látjuk csillogni e szárnyakon azt az üde zománcot, mely az egészséges állapot jele. Tépett vitorlái mintha a port verdesnék csupán, de királyi sashoz hasonlóan szállni a kiterjesztett erősséghez: — bizony nem képesek.

Nem a vezetőkben van a hiba. Azok hitbuzgó, munkás egyének, kik sokszoros elfoglaltatásaik mellett is a Társaság fenntartásával mintegy a lehetetlent teszik lehetővé. Bennünk, édes mindnyájunkban van a hiba, kik a kiáltó szót füleink mellett bocsátjuk el. Gondatlanul engedjük sajkánkat a közönyösség tengerére és boldognak érezzük magunkat, ha fodrozó hullámok lágyan ringatnak, pedig a látóhatár sötétül felettünk. Körös-körül felhő gyülekezik az ormokon. A felhőrongyok tömörülnek, villámot szülnek, mesebeli alakot öltenek: kigyókká, sárkányokká formálódnak és meg-meglibbentve fekete szárnyaikat, tűzszemekkel vigyáznak reánk.

Nem mesét, valóságot mondunk, melynek neve első sorban ma: — római katholicizmus.

Védekezünk mi? Nem! Összetartunk mi? Nem! Egyebet csinálunk, a mi könnyebb: gyanusítunk, egymást szóljuk — szapuljuk. Erőink nemes részét betűkbe öljük, paragrafusokat írunk, azok felett civódunk és fennem kérkedünk: lélek az, mely megelevenít!

Ad notam: — lélek. A mi isteni bennünk, ez lenne a medicina termő talaja, de a milyen a talaj, olyan füveket hoz, s ha nincs bennök gyógyító erő: nemde édes mindnyájunkban van a hiba.

Hát hozzuk vissza sajkánkat a közönyösség tengeréről. Tömörülünk. Erőink egyenként elvesznek, mint a pislákoló mécsek fényei az éjben, de egymás mellé állítva, egyesülve csodákat tesznek és elűzik a rémeket. Az oczeánok mélységének lakói, a korálok, ezek a lelketlen teremtmények megszégyenítenek minket, midőn folyton tartó munkával szigeteket emelnek ki a vizek kebléből. Mi pedig a teremtés koronái, Kálvin, Luther utódai még a Magyar Protestáns Irodalmi Társaságot sem tudjuk szilárd alapokra fektetni, mert annak ügyei iránt közönyösek, hidegek, bántóan hidegek vagyunk. Csak gyűlésezünk több vagy kevesebb érdeklődés mellett; a jelentéseket stb. meghallgatjuk, komoly képeket csinálunk, ha tetszik valami: fejünket felülről aláfelé mozdítjuk, ha nem: bölcsen megrázogatjuk, aztán némelyes lelkesedés után távozzunk, hogy egy év múlva folytassuk ott és úgy, a hol és a hogy elhagytuk.

Ilyen a protestáns szellemi élet nyilvánulása? !
Ugy-e nem?

Csak viribus unitis!

Tövisháti.

A mi sok, az mégis csak sok.

— Püspökünk ellen való támadások alkalmából. —

A ki az *ellenzéki* és az *ultramontán-szinezetű* napilapok néhány hét óta megjelenő számait figyelemmel végig olvassa: hol itt, hol ott, egy-egy hosszabb, vagy rövidebb cikket lát, mely állandóan a mi egyházkerületünk legelső emberének, *Szász Domokos püspöknek a személyével és működésével* foglalkozik, és hatalmas *hű-hót* csap és nagy *lármat* csinál abból, hogy náluik nem úgy mennek a dolgok, a mint kellene hogy menjenek.

Különösen abból az alkalomból vált néhány napilapunknak állandó cél táblájává a Szász Domokos püspök személye és működése, hogy ő — a mint mindnyájunk előtt tudva van — meg akarja az *egyházkerületi hitelbankot* alapítani, miáltal nemcsak új utat nyit és egészen ismeretlen mezőket tár fel egyházkerületünk fejlődésének számára, hanem sok, igen sok *helyi és egyéni érdeket* is megsért, az érdekhajhászó emberek nagy megbotránkozására.

Ebből az alkalomból annyi *vádat* hoznak fel ellene, hogy azokat előszámolni szinte lehetetlen s közben olyan *jelzőket* és *kifejezéseket* használnak az ő egyéniségének és működésének jellemzésére, a melyekre mi a józan megfontolás szavával és egyházas érzületünk nyilvánulásával, nem felelhetünk és nem mondhatunk egyebet, hogy *a mi sok, az mégis csak sok*.

Távol legyen tőlünk, hogy mi e helyen azoknak a vádaknak a czáfolatával foglalkozzunk, hiszen megtették azt mások már úgys helyettünk, sőt még azoknak az említett jelzőknek és kifejezéseknek a helyreigazítási műveletébe sem bocsátkozhatunk. Inkább felhasználjuk ezt az alkalmat arra, hogy azoknak a vádaknak az *eredete és a gyökere után* kutassunk, mert ha megtaláljuk a forrást, a melyből származnak és fölfedezzük a gyökereket, a melyekből táplálkoznak: akkor mint az orvos, ha megtalálja a betegség okát, mi is azonnal készen lehetünk *a diagnózissal*.

Már csak azon körülmény, hogy ez a vad hajsza, ez a fékevesztett hirlapi dühöngés, ez a szemérmetlen és kimélet nélkül való támadás *minden esztendőben megújul és ismétlődik* az egyházkerületi közgyűlés előtt, s mindig olyan lapokban, a melyek politikai pártállásukat illetőleg vagy *az ellenzékhez*, vagy *az ultramontánokhoz* tartoznak: *két dologra* enged következtetnünk.

Egyik, hogy *itt pártszempontok, politikai ellentétek* s felekezeti féltékenység és elfogultság is szerepelnek. *Másik*, hogy itt nem csupán elvekről, hanem *személyekről* is van szó. Hogy itt nem csupán az igazságért, hanem az *érdekekért* is foly a harc. Hogy itt nem csupán az anyaszentegyház szerelme, hanem a *bosszu nemtelen érzete* is működik, mely — tudva-levőleg — addig nem szokott pihenni, a mig *elejtve*, vagy legalább is *megalázva* nem látja áldozatát.

Ezen utóbbi föltevésünkben megerősít minket lép-ten-nyomon nemcsak a támadó cikkek többnyire válogatatlan és kiméletlen *hangja*, hanem *tartalma* is, melynek nagy részében tisztán *személyes* motívumok a dominálók. Avagy kérdem, mi köze van a hitelbank

felállítása *eszméjének jóságához* pl. annak, hogy *Szász Domokos* püspök a *Fonciere* pesti biztosító intézetnél *igazgatósági tag* s *fia* ugyanott *hivatalnok*? Ha az intézet alapszabályai ezt megengedik: ez ellen még az *intézet érdekeinek a szempontjából* sem emelhet senki kifogást; annál kevésbbé hozhatja fel pedig *bizonyítékul* bárki is, az egyházkerületi hitelbank felállításának *káros és szükségtelen voltára nézve*?

Aztán — ha már ennél a kérdésnél vagyunk — őszintén megvallva, mi nem is *azzal a szemmel* nézzük Szász Domokos püspöknek ennél az intézetnél elfoglalt *megtisztelő állását*, mint a milyennel nézik azt az öt élet-halálra támadó urak.

Mi nemhogy kárhozzáttnók őt azért, hogy ez intézet igazgatósági tagjainak a sorába belépett, hanem éppen *örvendünk rajta*, mert tudjuk, hogy egyházkerületünk magasrendű érdekei *ottan is* kitűnő képviseltetésre találunk, s hogy az a *tiszteletdíj*, a mit Szász Domokos püspök ezen az állásán kap, könnyen elfér a mellett a *csekély püspöki fizetés* mellett, a mit az erdélyi egyházkerület és papi hivatala ad neki, különösen ha tudjuk azt is, hogy ez a püspök nem rakja fiókjában *élére* a pénzt, hanem minden esztendőben 2—3 ezer forintot juttat csekély jövedelméből *jótekonyczélokra*.

Csakhogy ő ezt nem szokta kürtölni, és az emberek az effélékről, úgy látszik, nem szoktak tudomást venni.

Nem ő, hanem a szegény egyházközségek és az emberbaráti jótekonycz intézetek veszik hát hasznát, ha püspökünk állásához mért igen csekély évi jövedelme, tisztességes és becsületes munkája fejében, valami kicsivel szaporodik, miután mi úgy ismerjük őt, hogy ha van neki: *áldoz*, s ha több van neki, *többet áldoz*.

Ha pedig arról az oldaláról tekintjük és fogjuk fel a dolgot, hogy a mi egyházkerületünk egyik *kitűnő emberét*, egy tekintélyes és jóhírnevű biztosító intézet is *legelső embereinek a sorába* beválasztotta: akkor is csak *örömünknek és meglegedésünknek* adhatunk kifejezést, mert e tényben világos bizonyítékát látjuk annak, hogy Szász Domokos püspököt nemcsak arra találták és találják alkalmasnak, érdemes embernek, hogy az erdélyi egyházkerületet vezesse, hanem arra is, hogy egy biztosító intézet sorsának a vezetésébe befolyon.

Mi részünkről annál inkább örvendénénk, *mentől több* kitüntetés és megtiszteltetés érne Szász Domokos püspököt, és őt mentől több magas és tiszteletreméltó helyre beválasztanak, mert az ő személyébeu *a mi egyházkerületünket is* érne legalább valami megtiszteltetés.

Igy azonban csak hurrcoznak, csak szidnak, csak mindennap a vádlottak padjára állítanak minket, pedig tudhatnák, hogy *a mi sok, az mégis csak sok!*

Azt sem szabad említés nélkül hagynunk, hogy a mi felfogásunk szerint, sem *a papnak*, sem *a püspöknek nem az a hivatása, hogy szobájába zárkozzék és ott könyvek buvárlása és kegyességi gyakorlatok végzése* által, mutassa a példát *az istenes életre*. Ilyen református püspökünk tán nem is volt soha s adja az isten, hogy ne is legyen.

Hanem a mi felfogásunk az, hogy *mentől inkább pap, vagy püspök akar lenni valaki annál inkább lépjen ki a világba, foglalja el helyét az*

egyházi, társadalmi, megyei és állami élet minden nyilvánulásában, és ott és mindenütt mutassa meg *eréjét, betolyását, képességeit*; és ott és mindenütt mutassa meg, hogy tud *túrni, hallgatni, lemondani, bántalmakat szenvedni*, s mégis *bátran és biztosan előre nyomulni*, mert csakis akkor, ha ezeket megteszi: lesz Krisztus vitézkedő anyaszentegyházának *igazi harczosa* s élete is, mely mindenekben megpróbáltatik, csak akkor lesz *istenes életnek* nevezhető. »A *gyertyát nem azért gyújtják meg, hogy véka alá rejtsek, hanem hogy a gyertyatartóra tegyék és fényljék mindeneknek!*«

Hogy Szász Domokos püspök *ilyen életet él* ki merné azt tagadni és kétségbe vonni?!

Azért mondjuk és hangoztatjuk hát fennen újólág, hogy *a mi sok, az mégis csak sok!*

Sőt éppen mert *ilyen életet él*, mert úgy szólva, még álmában sem pihen, agyát jövőbe nyúló hatalmas tervek, szívet nemes érzelmek foglalják el és hevitik s akaratajének bámulatos tartalmát mindennap próbára teszi, és a mit egyszer jónak, igaznak és a közboldogság előmozdítására alkalmasnak elismert, azért küzd, szenved és fárad: *innen van neki annyi ellensége*; innen, hogy sokszor a pokloknak összes légióival meg kell mérkőznie.

De ki mondja, hogy a ki ezen a földön az elérhető legnagyobb *emberi nagyságot* meg akarta közelíteni; a ki hivatását *lelkiismeretesen és komolyan* vette; a ki eszméknek *megtetesítéséért*, intézményeknek *megvalósításáért* élt, melyek az emberi nem fejlődésének történetében nyomokat hagytak: nem kellett mindig *nagy akadályokkal* küzdenie? Mert a nagy tömeg *tömeg volt mindig*: a próféták, Jézus, az apostolok és a reformátorok idejében s *tömeg az ma is*, mely *személyes* irigységből, *hítvány földi* érdekekért megkövezi mindig az ő prófétáit s tüvis-koronát tesz azoknak a fejére, kiknek lába nyomát és palástja szegélyét kellene csókolgatnia. — Hiszen vajjon mi könnyebb: beszélni-e, avagy hallgatni; dolgozni-e, avagy aludni; küzdeni-e, avagy nyugodtan pipázni; a fizetést elvenni-e, avagy hivatásunknak élni; békeségben lenni-e. avagy önmagunkkal és a világgal mindennap harczra szállani?

De a *nagy embereknek* éppen az a legfőbb és legjellemzőbb tulajdonságuk, hogy ők az életnek soha sem a *könnyebb végét* fogják s nem azt tekintik, a mi *rájuk nézve* hasznos és kellemes, hanem azt, a mi a *köznek javára* szolgál, s ezért, képesek a legnagyobb akadályokkal is szembe menni, sőt ha kell, még életüket is oda áldozni, csakhogy elvégezzek a futást, melyet az Ur reájuk bízott. *Hannibál* az Alpeket mászta meg, *Jézus* fölment Jeruzsálembe, *Zwingli* kiállott a kappeli csatamezőre, *Luther* megjelent a wormsai gyűlés előtt, és ezt mindenik azért tette, mert nem tekintette *önmagát*, hanem csak a közjót és az akadályokat, a melyek törekvéseinek útjában állottak és elveinek diadalra juttatását késleltették.

Mi természetesebb, minthogy a nagyratörő lelkek előtt, *örök akadály* gyanánt mindig ott állottak s mindig ott állanak a különböző *helyi és egyéni érdekek*, melyeket a ki nem vesz figyelembe és megsért: igen könnyen *keservesen* adhatja meg az árát. *Jézus* a zsidó papok, az írástudók, a farizeusok, a kalmárok,

a pénzváltók és az áldozati állatokkal kereskedő zsidó polgárok érdekeit sértette meg s ezért meg kellett halnia. *Hussz* a katolikus egyház alapjait rengette meg s ezért a konstanci zsinat máglyán égettette meg. Az aradi tizenhárom Ausztria ellen harczolt s ezért kellett bitófára jutnia.

Ne tagadjuk, hanem inkább valljuk be, hogy *Szász Domokos* püspök is *annak iszsza a levét*, hogy nagyon sok *helyi és egyéni érdeket* megsértett, s most a bankalapítással *ismét sokat megsérteni* próbál.

Az *enyedi párt* nem feledheti, hogy a *theol. akadémiát* Nagyenyeden beszüntette, és Kolozsvárt egy gyönyörű palotában, fényes berendezéssel, szinte a semmiből s egy szempillantás alatt felállította s most már bosszujában, ha egyebet nem tehet: gondolja, hogy *gátat vet* ennek az intézetnek fejlődése elé. Valamint azt sem feledhetik sokan, hogy *a vele nem egy gondolkodáson levőket* nem szerette, a kerület ügyeit vezető és képviselő testületekben, maga körül látni, sőt az ilyeneknek a tanácsát mellőzte s lehető befolyásukat nem egyszer lehetetlenné tette, úgy, hogy legkevésbé sem csodálkozhatunk azon, ha most, mikor a hitelbankot meg akarja alapítani és ezáltal az egész erdélyi részekre *hálólszerűleg kiterjedő* sokkal több helyi és egyéni érdeket próbál sérteni, mint eddig: *sokkal nagyobb ellenzék is áll vele szemben* és sokkal nagyobb *elkeseredésről* is adnak bizonyítékokat a felzaklatott kedélyek.

De, uraim, mindezek csak *tünetek*, mindezek csak *mellékes kérdések*, a dolognak nem ez a *lényege*.

A *dolog lényege* az, hogy *akarunk-e vagyoni téren egyesülni, s szétforgácsolt anyagi erőnket akarjuk-e tömöríteni, vagy pedig nem?* Ha *igen* akkor a *fejlődésnek és a haladásnak*, még szellemi téren is egy egészen új és hatalmas utja nyílik fel előttünk. Ha *pedig nem* akkor a legjobb esetben, *helytt állunk*, de mert az idő halad, *bizonyosan visszamaradunk*.

Ezt nagyon jól tudja, *Szász Domokos* püspök is s ezért, hogy ő, mint a haladás embere, most minden tekintélyét, befolyását és összes képességeit latba veti az ügy érdekében, sőt tűri a gyanúsításokat, nem viszonozza a támadásokat, hanem önmagát mindennap legyőzve, akadályokat nem ismervé, halad a cél felé, előre szüntelen, nem gondolva azzal, hogy *elismerés-e, vagy gyalázat, hozsánna-kiáltás-e, vagy teszitsd meg ordítás* hangzik fel majd tetteinek nyomán?

Kiket az ég homlokon csókolt és az emberiség haladására, a lelkeknek vezetésére rendelt: így szoktak azok *mindig* tenni.

És ez így van jól, mert másképpen nem termékenyülhet meg az idő, és ha nincs a kire felnézzünk ebben az ingatag, minden akaraterőt nélkülöző s a körülményekkel nagyon is megalkuvó korban: akkor nem sokára annyira *elernyedünk*, hogy nem is fogunk más czélt ismerni, mint *önmagunkat* és más eszményeket, mint *érdekeinket*.

De az már nincsen jól, hogy *Szász Domokos* püspököt, ezt a tetters, eszmékben gazdag, nagy alkotásokkal ékeskedő és nagy célok felé törő, egészen hivatásának élő férfit, mielőttünk, *az ő papjai és hivei előtt*, szüntelen *gyanusítsák, gyalázzák és kisebbsítsék*, mert *a sok a jóból is megárt*, s utoljára

is — akárhogy vesszük a dolgot — ő nemcsak nagy ember, a kinek mindig készen kell állania a gyalázatra, hanem *a mi püspökünk is*, a kinek neve, élete és működése a mi egyházkerületünk nevével, tekintélyével nagyon is *össze van forrva*.

Urak! Mi, az erdélyi egyházkerület papságának elfogulatlanul és józanon ítélő tagjai, *kikérjük magunknak*, hogy a mi *püspökünket*, a ki a mi büszkeségünk és dicsekedésünk, a ki egyházkerületünkben egymaga többet tett, mint összes elődei együttevve, a ki most is szüntelen a mi javunkért, egyházközségeink és egyházkerületünk felvirágzásáért küzd, munkálkodik és szenved: *jövőre oly kiméletlenül megtámadják, a nyilvánosság előtt meghurczolják és a világ szemeláttára mindennap befeketítsék*.

Önök, szidják a *kormányt, a városi és megyei hatóságokat, a rendőröket* és a *főkapitányokat*, mert ez a kenyerük; de nekünk, a mi egyházkerületünknek és a mi püspökünknek, hagyjanak békét, mert az a *pártfogás*, a melyben minket részesíteni akarnak, és az a *jóakarát*, melylyel ügyünket felkarolják, olyan, hogy egyáltalán nem kérhetünk *többet* belőle.

»*Adtál uram esőt, de nincs köszönet benne!*«

Önök kiszolgáltatnak minket mindennap az *idegen telekezetek* gúnykaczájának és kárörvendezésének; *szétvonást, keserűséget* támasztanak közöttünk s a gyenge fejűeket el is *szédítik*, pedig jól tudják, hogy *a mi sok, az mégis csak sok!*

Önök, jelenleg a mi egyházkerületünkben, a *tagadás szellemét* képviselik, mint *Lucifer az Ember tragédiájában*, de *új utakat*, a haladás mezején, nekünk mutatni és föltárni nem tudnak, pedig tudvalevő dolog, hogy ezen a földön, a hol az ember ügyis mindig a tagadás felé hajlik, egy *kis pozitivum* többet ér, mintha a világ összes *negációjával* hozakodunk elé.

Eddigi eljárásukat és magatartásukat csak az mentheti, hogy miután az akció mindig reakciót szül: így tulajdonképpen önök is, a *Szász Domokos* püspök hatalmas tettejének *a hatása alatt* állottak, de a *történelem ítélőszéke* előtt, hol a cselekedetek elbírálásánál más mértéket szoktak alkalmazni. nem fogják önöknek még ezt a sovány falatra menő enyhítő körülményt sem beszámítani, mert a történelem ítélőszéke *reakciónáriusok és rombolók* számára nem ismer enyhítő körülményt.

Ha önöknek ennyi *elégtétel* sem elég: ám, üzzék csak továbbra is vad játékukat, mi szentül ígérjük és fogadjuk, hogy ezután csak *kaczagni* és *szána kozni* fogunk.

—s—r.

Kollegiumaink vagyonsztatisztikai kimutatásai.

A vallás és közoktatásügyminiszter az 1883. évi XXX. orsz. törvényczikk 48. §-ában gyökerező jogánál fogva évenként statisztikai adatokat szerez be kollégiumainkról. Kérdésbe teszi I. A tanulók összes számát osztályonként, vallás szerinti számarányaikat, anyanyelvüket, nyelvismereteiket, szülőik polgári állását, életkorukat, illetőségüket, egészségüket, magukviseletét, fegyelmi eseteik és óramulasztásaik számát. II. A

tanulásban tett előmenetelök adatait a rendes s rendkívüli tárgyakban. III. Az érettség-vizsgálat eredményeinek s az érettek pályaválasztásának számadatait. IV. A tanári személyzet alkalmazási viszonyait és képesítettségét. V. Az intézeti épületek és helyiségek kimutatását. VI. A tanítási eszközök és könyvtárak állapotát. VII. A tanulók segélyezésének adatait és végül VIII. *Az intézet vagyoni kimutatását: vagyoni állapotát, jövedelmeit, kiadásait.*

Az I VII. rovatokba illő adatok összes tárgyai oly természetűek, hogy azokat a kormány már különben is apróra ellenőrzi; az intézeteket évenként meglátogató miniszteri megbizottak, s az érettségi vizsgálati kormányképviselők, szemökkel láthatják, kutathatják is a tényeket. Azon adatok pontosságához nem férhet szó s felekezeti fő és legfőbb hatóságaink is — az egyházkerületek, s a konvent — megnyughatnak rajtok s bizvást alapíthatják rájuk, felekezeti középoktatásunk irányítására, elvi rendelkezéseiket.

Hanem a kormányi statisztikai iver VIII. számú rovatába foglaltatni szokott adatokra: »Az intézet vagyoni kimutatására már kevésbé alkalmazhatók a megbízhatóság és pontosság dicséreti. A miniszter ugyan évenként jóba veszi e kimutatásokat is, elbírálásuk ott fűn, úgy látszik, csak annyiból áll, hogy megnézik: helyesek-e az összegezések, s hogy a bevételek főösszege egyezik-e a kiadások főösszegével, (a mint hogy egyeznie *ke*ll, úgy követeli az útasítás.) Ez meglévin, vagyoni kimutatásainkat, a többi adatokkal együtt, beletyomtatják a miniszteri Jelentések kötetéibe, az országgyűlés elé terjesztik, átadják a nyilvánosságnak.

Mentől inkább meg vagyunk arról győződve, hogy minden egyes kollégiumunk a maga módja szerint lelkiismeretesen viszi és viteti vagyoni és számadási ügyeit: annál kevésbé nyughatunk meg azon, hogy ott, a hol ez ügyvitelnek adatai évről-évre kinyomatva, a törvényhozás, az egész ország szeme elébe kerülnek, s egykor a történetleírás hiteles kútforrává lesznek: önmagokban megítélve, s egymással egybevetve, következetlen, megbízhatatlan, hiányos, zavaros képet adjanak, s számviteli elveink jóra valóóságának kétségbevonására alkalmas, mondjuk, ürügyet nyujtsanak.

Ez a fölfogás készíti e sorok íróját, hogy néhány konkrét bíráló vonással illesse hát kollégiumunknak, az állami statisztikai iverbe, *az 1896—7. isk. évről beiktatott vagyoni kimutatásait.*

Rövidítve: *K* a kolozsvári, *MV* a marosvásárhelyi, *NE* a nagyenyedi, *SGy* a sepsiszentgyörgyi, *SzV* a szászvárosi, *SzU* a székelyudvarhelyi, *Z* a zilahi kollégiumnak 1896—7. isk. évi statisztikai iverét fogja jelenteni.

K a vagyoni állapot rovatában »Az intézeti fölszerelések becsértékét 11,576 frtban adja. Lehetetlen, hogy ebben benne foglaltassék az intézet ismert híri könyvtárának becsértéke is; ha pedig ebben a rovatban nem számíttatott be, akkor ugylátszik, hogy a vagyonkimutatásból egyszerűen kifelejtetett, s ebből a kollégiumnak más intézetekhez, ref. felekezeti iskoláink csoportjának más csoportokhoz mérten, méltatlan degradációja következik az országos statisztikában. Hasonló kételylyel és észrevétellel jegyezzük ide, hogy *MV* fölszerelési becsérték adata csak 7,600 frt., *SzU*

16,200 frt. Normalisabbak *SzV* 26,813 frttal, *Z* 31,486 frttal, *SGy* 40,000 frttal; e három adaton, ugyszolván meglátszik az államsegélyes viszony nivelláló hatása, úgy a fölszerelésre, mint ennek becslésére nézve.

A jelzett hat kollégium fölszereléseinek becsértéke együttvéve csak 133,675 frt; ellenben a hetedik, *NE* könyvtár és gyűjtemények becsértéke czimén (a theol. könyvtár értékét be *nem* számítva) 165,397 frtot, más fölszerelések czimén 5401 frtot, együtt 170,798 frtot mutat ki, tehát egymaga közel 40,000 frttal többet, mint a mennyi a más hat kollégium fölszerelési értéke együttvéve. Valószínűnek látszik pedig, hogy *NE* becslése, ha talán túlozna is, realisabb, mint *K*, *MV* és *SzU* szerénykedése.

Föltételezhetőnek bizonyul, hogy az internátusi fölszerelésnek (vaságyaknak s egyéb butorzatnak) értéke is egyik-másik kimutatásból ki van felejtve. Valljuk meg, hogy kollégiumaink vagyoneleltárai sem nem egyöntetűek, sem külön-külön nem egységesek, s nem teljesek. Az egyöntetűség hiánya még nem volna baj; az intézetek önállóan történt fejlődése hozta magával. De hogy külön-külön egységesek és teljesek legyenek, az már megkövetelhető és e nélkül az állami statisztikai iver kérdéseire mindig ingatagul, hiányosan, önkényesen (végeredménykép nem hitelesen) felelünk.

Régi kollégiumainkat az »alma mater« disznévvél illetjük, főkép azokra az anyagi segélyekre gondolva, a melyekkel növendékeiket gyámolítják. A régi kollégium fentartó alapjai egyszersmind *segélyalapok* is. Az iskolafentartás elveinek a mai viszonyokhoz alkalmazkodó fölfogása szerint azonban határozottan tisztázva kellene lennie minden egyes kollégiumnál annak, hogy vagyoni alapjai mily arányban használandók tanintézeti czélokra, s mily arányban a tanulók segélyezésére. A mely kollégiumunk államsegélyszerződést kötött ezt a kérdést mind tisztába is hozta. »Segélyezésére« szolgáló vagyon alapot ma még csak *MV* és *NE* nem különböztet meg. Megjegyzendő, hogy az u. n. ösztöndíjalapok mindenik kollégiumnál a megfelelő külön]kategorióban ki vannak mutatva, még csak *MV* nem jelzi elkülönítve az ösztöndíjalapoknak, még a családi alapítványoknak sem, az értékét (sem tőkáját, sem jövedelmét,) hanem úgy látszik, mindent az intézeti alapvagyon összegébe számít be.

A »Jövedelem« czim alatti rovatokat kitöltő adatokra nézve a következő megjegyzéseinket nem hallgathatjuk el.

A tandíj-bevételek kimutatása nem mindenütt eléggé szabatos és szigorú. *K* 5163 frt. tandíjbevételt mutat ki a jelzett czimnek 14. sz. rovatában. Ez az összeg, ha egybe vetjük az évi tandíjnak (14 frt.) s az azt egészben megfizetett tanulók számának (225,) meg a féldíjat fizetett tanulók számának (53) szorozatával (3521 frt.) az így nyert valószínű összeget több mint másfél ezer frttal haladja meg. Ugy kell lenni, hogy megnevezetlenül hozzá vannak csapva a tandíj bevételekhez az együttlakási díjbevételek is, holott ezeknek külön kimutatása végett rendelkezésére állanak a jövedelem« czim 16—19. sz. üres rovatai.

SGy a tandíjakat meg az internátusi díjakat kifejezetten összezsapva adja 5253 frt. összegben. Hogy miért nem mutatja ki külön, s a kimutatás tiszta,

distinkt voltát miért kell ekkép zavarnia azt bajos megérteni.

MV, NE, SzU, SzV és *Z* a különböző című iskolai díjbevételeket (tandíj, lakásdíj, fűtés, stb.) kellő részletezéssel, s a rendelkezésre álló szabad rovatok fölhasználásával, vallják be. Azonban *NE* némi megjegyzésre, *SzU* némi kérdésre ad alkalmat.

NE egyfelől azt mondja, hogy az évi 16 frt egész tandíjt megfizette 148 tanuló; részben megfizette 13 tanuló; másfelől azt mondja, hogytandíjakból, (a tanijszedő díjánakbeszámításával) befolyt összesen 1622 frt. A két-féleadat egybevetéséből az jön ki, hogy 950 frt. tandíj-bevétel kimaradt a számadásból. Hasonló számítással az »ágyhelydíj és vaságyhasználati díj« speciális tételeinél is hiányozni látszik 1002 frt. Itten vagy számadásbeli nagy tévedésnek, vagy elszámolásbeli mulasztásnak esete forog fen, melyeknek mindenkorra való meggát-lásáról alaposan gondoskodni kell.

SzU a *kollegium bevételeül* felvételi díjakban 1170, tandíjakban 2736, lakásdíjakban 1650 frtot, ös-szesen 5557 frtot mutat ki. Ez jó. De aztán a »*ki-adások*« b) címének 8. tétele így szól: »A tandíjból és felvételi díjakból beszállított a *kollegiumi* pénz-tárba 5557 frt.« Azt akarja-e ez jelenteni, hogy az egész összeg *tőkésítettett*? Nem látszik valószínűnek, de ha mégis úgy volna, akkor ennek a feltüntetésére a »kiadások« c) címe alatt találhatni a kellő helyet. Vagy talán az az 5557 frtos tétel mind a bevételek, mind a kiadások rovatában csak amolyan *ismétlés-képen megforgatott* tétel, s más tételekben innnen is tul is, még egyszer benne rejlik? Nem lehetetlen; de ekkor aztán az egész kimutatás értéktelen, sőt félre-vezető, mert mind a bevételek, mid a kiadások főöss-szege, az ismételt tételek erejéig, *nagyobb* a valóság-gosnál, tehát a statisztikai összehasonlítást megghi-u-sítja, illetőleg megtéveszti. Vagy hogy a »Kollegium« meg a »collegiumi pénztár« ezen kimutatás szempont-jából, nem *azonos* jogi személy? Ebből kissé furcsa számadási következtetések kerülnének ki.

Ellenkező fajta furcsaságot mutat az ösztöndíjak tételeinél *S. Gy.* »A saját ösztöndíjalapokból« tett ki-adások összeg tétele után »másnemű idegen ösztöndíj« kiadásul vall 240 frtot. Ily című kiadásnak természe-tesen ugyanily című, s ugyanekkora összegű bevétel kellene hogy megfeleljen. Ámde az ily című bevétel rovata üres; tollhiba nem foroghat fenn, mert a tény-leg vallott bevételek főösszege pontosan talál a kiadá-sok főösszegével. Miből fizette ki tehát a collegium a kiadásul vallott »másnemű idegen ösztöndíjt?« Sajátjá-ból? Tessék utána nézni a tévedésnek.

Ugyancsak *S. Gy.* azt is elköveti, hogy a konvik-tusi bevételeket és kiadásokat a vagyoni kimutatásba egyáltalában föl sem veszi. A kimutatások tudvalevő czélja szempontjából ez is oly mulasztás, mely ugy ezen intézetnek, valamint közvetve a ref. intézetek egész csoportjának statisztikai degradációjára vezet.

Nem folytatjuk a konkrét megjegyzéseket. Va-gyoni kimutatásaink mineműségének megítélésére ennyi is elég.

Világos, hogy a miniszter kérdő rovatai sokkal szabatosabb és határozottabb kategoriákat állítanak fel a vagyoni viszonyok dolgában, s jóval teljesebb és szám-

tanilag pontosabban megítélhető képet követelnek, mint a milyenekhez collegiumaink vagyonkezelő és számadó közegei általában szokva vannak. Főhatóságunk — az igazgatótanács — ellátja a polgári évenként hozzá föl-terjesztetni szokott költségvetéseket és számadásokat és öt évenként megvizsgáltatja a helyszínén a kollégi-umok vagyonkezelését, leltárait, s ezek állományát; de arra, hogy a vagyonstatisztikai kimutatásokat alaposan elbírálhassa, a kellő számadási anyagot nem tartja kezénél; ez nem is feladata. A kollégiumok előjáróságai s officziális tanárai hivatottak arra, hogy azokból a leltárakból, számadásokból és naplókából, melyek meg-annyiféle szerkezetűek, a hány a kollégium, sőt a hány a kezelő egyén, — mindent, köztök sok olyant is, a mit mi nem is szoktunk magunk számára nyilvántar-tani' s rovatokba szedni: a miniszter kérdéseire hiven, szabatosan, következetesen tolmácsoljanak. Nem épen csekélylendő munka. Olyan forma, mint valamely pat-riarkális nyelven, töredékesen kifejezett okoskodást szabatosan lefordítani volapükre; ottan-ottan megfogunk egy-egy Leiter Jakabot is.

Elég az hozzá, hogy a kimutatásaink rendszerint évről-évre a miniszteri jelentések köteteiben nyomtatás alá, s aztán a törvényhozás, a nyilvánosság, s majd egykor a történetíró szeme elé kerülven: semmikép sem lehet ránk nézve közömbös, hogy azokat megbiz-hatóknak, teljesség, igazság, következetesség szempont-jából kifogástalanoknak ítélik-e, vagy sem?

Azért az igazgatótanács kösse a lelkére a kollé-giumok előjáróságainak, hogy a most lejáró 1897/8. isk. éven kezdve a kimutatásokat minden részletre ki-terjedő gonddal készíttessék el. Tegyük ezt jövőre any-nyival inkább, mert immár maga a konvent is az in-tézeteink vagyoni ügyeinek ellenőrzésére vonatkozó kötelességét első sorban ezen kimutatásokból kiinduló-lag fogja teljesíteni; ez van kimondva az 1897. évi konventi jegyzőkönyv 34 pontjában.

Épen ezen konventi határozatra való tekintettel nem látszanék feleslegesnek valami oly intézkedés is igazgatótanácsunk részéről, a mely kollégiumaink lel-tári és számadási ügyeit, elvi alapon állandó összhangba hozná a főfelügyeletet gyakorló kormány jogosult kér-déseivel, s inmentul a konvent kívánalmaival is.

C

Refleksziók

az egyházkerületi hitelbank létesítése ellen felhozott véleményekre és nyilatkozatokra.

(Folytatás.)

Jól tudta ezt, a mi boldogemlékü *Nagy Péter* püspökünk, s éppen azért rendelte el, hogy az egyház-községi pénzek, vagy takarékpénztárba helyeztessenek, vagy pedig, mint kepeváltási és egyéb alapok, az egy-házkerületi pénztárba felküldessenek. Az egyházközség-ek *egy része* akkor is talált kifogást, vagy mentsé-get a felküldés ellen s innen van, hogy némely ala-pítványok és közpénzek még most is találhatók az egyházközségek kezelésében. De a centralizált pénz azóta, akkora hatalomnak bizonyult, hogy most me-

gint felmerült a centralizáció eszméje, miután szinte annak köszönhetjük egyházkerületünk minden újabb-kori összes alkotásait.

Az egyházkerületi pénzekkel való üzérkedést, nevezetesen értékpapírok vásárlását és eladását, már *Nagy Péter* megkezdte, de ő nem kötötte *mindenkinek* az orrára az általa végzett pénzügyimiveleteket, s a mint a következmények megmutatták, azt helyesen is cselekedte, mert olyan kolozskalotai egyházmegye és nagyenyedi egyházközség-természetű emberek szüntelen gáncsot vetettek volna tisztességes törekvései elé, és ezáltal az egyházkerületnek jelentékeny hasznai és nyereségei maradtak volna el — örökre.

A centralizált pénznek *oly módon való decentralizását*, hogy az egyházkerületi hitelbank a vidéken *fióktelepeket létesítsen* s így juttassa el a pénzt az egyházkerület minden részébe: *egyáltalán nem helytelenítjük, sőt javaljuk*, de hogy az egyházkerület pénze megint az egyházközségek kezelése alá kerüljön, mint a nagyenyedi egyházközség akarja, azt semmiképpen el nem fogadhatjuk, mert a tapasztalat, a házilag való kezelés hátrányairól, eléggé meggyőződött, s különben is, a papot nem akarjuk különböző vekszatúráknak kitenni perlekedésekkel és végrehajtási eljárásokkal terhelni. A papnak egyéb a hivatása s nem a kölcsönök megszavaztatása, kötelezvények kiállítása, a hátrálék kamatok összeírása s mindezeknek a számadások rendjén való elszámolása, s ha eddig terheltek mégis ezekkel a dolgokkal őket: a szükség kényszerített rá s ez a mentségünk, de miután most itt az alkalom, megragadjuk azt: hogy pénzkezelési és pénzértékesítési ügyekkel foglalkozzék helyettünk az egyházkerületi hitelbank és annak hivatalnokikara, a melynek hivatása is, kenyérkereset módja is a pénzügyekkel való foglalkozás. Ezzel is, csak azt tesszük, a mit a kor szelleme parancsol, mely minden téren a *munkafelosztás*-elvét igyekszik meghonosítani és alkalmazásba venni.

Ne akarjon hát minket, ne akarja egyházkerületünket a nagyenyedi egyházközség *retrográd* irányba terelni, az egyházi vagyon általa ajánlott decentralizációjával; *elég* nekünk az a teher és kellemetlenség, a mi a nyakunkon van és a nyakunkon marad; köszönjük alássan, de *többet* nem kérünk belőle.

Még csak arra az egyetlen állítására reflektálunk a nagyenyedi egyházközség véleményének, hogy az alapítandó pénzügyintézetnél *»egyedül jól jövedelmező üzletágnak, a kisebb pénzügyintézetek jövedelmi forrása: a váltó le- és visszleszámlálás marad,* de itt is a *konjunkturák, éppen a kolozsvári piacon, valami kedvezőeknek nem mondhatók. A kereskedő és iparos világ előtt nyitva van az osztrák-magyar bank legolcsóbb hitele: a földbirtokos és honorácior osztály pedig fájdalom, annyira tul van terhelve adóssággal, hogy nagy részüknek bizony már, nagyon kevés hitele lehet.* »*Jogosan felvethetjük hát azt a kérdést, hogy a tervezett intézetre közgazdasági szempontból, van-e szükség, illetőleg a régi, megszilárdult, jóhitelű pénzügyintézetekkel szemben, képes lehet-e nyújtani gazdasági előnyöket?*«

Feleletünk erre az, hogy *közgazdasági szempontból* mind entisztességes pénzügyintézetre *szükség van*, miután tudvalevőleg minden pénzügyintézet közgazdasági érdeket szolgál — a hitel nyújtása által. S miután az egyházkerületi hitelbank a hitelnyújtásnak *minden ágát* kultiválni fogja, tehát mint hitelintézetre, *annál nagyobb szükség van*.

De szükség van azért is, — a mi megint közgazdasági dolog, — hogy a váltó le- és visszleszámlálási üzletben hatalmas és egészséges *konkurrenciát* teremtsen, úgy a kolozsvári, mint a vidéki pénzpiacra; a pénzügyintézeteknek ugyan hátrányára, de mindenesetre a nagy közönség előnyére. Mert tudni kell, hogy a kolozsvári pénzpiac kamatlába, ma is, a 8%, s ha a mi egyházkerületi hitelbankunk ezt a kamatlábat leszállítja 7%-ra: vagy a többi pénzügyintézetek is le kell hogy szállítsák kamatlábaikat, vagy pedig az egész közönség ott hagyja őket és a mi hitelbankunkhoz folyamodik, hiteligényeinek kielégítése végett.

Ezt a kamatláb leszállítást pedig a mi hitelbankunk könnyön megteheti, mert a betét-kamat-adó levonása után is, 1% tiszta haszon marad neki, a mi 2—3 millió frt forgalomnál, csak ebben az egyetlen üzletágban évenként, 20—30 ezer frt *tiszta nyereséget* jelent. De mert remélhetőleg, a kepe megváltási és egyéb jótékony-célú alapok után, itt sem kellend betétkamatadót fizetni: ez a nyereség megkétszereződik, vagyis 40—60 ezer frtra fog emelkedni.

Az, hogy a földbirtokos és honorácior osztály nagyon el van adósodva, aggodalmakat senkiben sem kelthet aziránt, hogy egy felállítandó bank eladósodott emberek között, hogyan fog üzletet csinálni? Mert a kinek van hitele, az kap; a kinek pedig nincs hitele, az nem kap pénzt kölcsön. A zsidó korcsmáros abba a helységbe telepszik le a legszivesebben, a hol a legtöbb az iszákos és az eladósodott ember, mert tudja, hogy az olyan helytt van a forgalomra a legtöbb kilátás. Ha a földbirtokos és a honorácior osztálynak bőven volna vagyona: akkor annak egyik tagja sem folyamodnék sohasem kölcsönhöz, de mert szükségei és igényei vannak és pénze nincs: mindenik úgy segít magán, a hogy lehet — a legtöbb esetben kölcsön útján, ami által a forgalmat nagyon emeli. Sokszor a terhet az egyik válláról leveszi és a másikra ráteszi, de ez is könnyebbségére szolgál. Hanem átlag véve, fizet pontosan és becsületesen, és sem a pert, sem a végrehajtást nem várja be, mint a falusi paraszt, a ki a legtöbb esetben kibuvót keres, és ha teheti, semmiképp nem fizet. Mert a mivelt embernél sohasem annyira a haszon, mint a becsület jó számításba, a ki pedig sokat ad a becsületére, sokat ad az adósságára is.

Nem kell hát féltetni a földbirtokos és a honorácior osztályt, mert a mig becsületérzék van az emberekben, addig kötelezettségüknek, lehetőleg pontosan, eleget is tesznek. Ha azonban valaki mégis félti őket: akkor ne azon lovagoljon, hogy közöttük egy újabb pénzügyintézet nem tud megélni, hanem azon, hogy minél több pénzügyintézet álljon a rendelkezésükre, mert akkor lehet, hogy olcsóbban jutnak pénzhez, és az olcsóbb pénz által, magukon könnyebben segíthetnek. Ez is tehát egy közgazdasági szempontnak tekinthető

a kérdés elbírálásánál, de a nagy-enyedi egyházközség előtt, — úgy látszik — az ilyen szempontok nem jönek számításba.

Egyszóval, a nagyenyedi egyházközség véleménye nem olyan, a melyet *minden ponton* kikezdeni és megczáfolni ne lehetne, sőt nem is olyan, a mely *minden elfogultság nélkül és gyakorlati gondolkozással volna meghozva*, a mint állítatják, hanem különösen *az egyházi pénzek decentralizációjáról szóló feltogása olyan, hogy haladó és minden téren szervezkedni akaró korunkban, annak elfogadása és keresztülvitele, határozott visszaesést jelentene.*

(Vége következik.)

Az udvarhelyi egyházmegye figyelemre méltó s a kongrua-törvénnyel kapcsolatos határozata.

Az udvarhelyi egyházmegye f. hó 11-én tartott közgyűlésének egyik legfontosabb tárgyát képezte a felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegyének a lelkészi jövedelem kiegészítése tárgyában a képviselőházhoz beterjesztett törvényjavaslatra vonatkozó véleménye, mely behatóan ismerteti ezen, egyházunk jelenét és jövőjét mélyen érintő javaslat alapelveit, elhibázott és sérelmes intézkedéseit, s mely nyomtatásban, tájékozás czéljából, mindenik egyházmegyének megküldetett.

Az egyházmegyei közgyűlés feleslegesnek tartotta a képviselőház tárgyalásai után, tehát a tizenkettődik órában, ebben a nagyfontosságú kérdésben állást foglalni vagy véleményt nyilvánítani, s csak arra szorítkozott, hogy rámutasson azokra a nehézségekre, illetve teendőkre, melyek az említett törvény életbeléptetése esetén egyházunk előtt állanak, s. melyekkel jó előre számot kell vetnünk, ha a bekövetkező zavaroknak elejét venni akarjuk.

A jegyzőkönyvi határozat, melyet a közgyűlés, alólirott indítványára, e tárgyban hozott, egész terjedelmében a következő:

»Egyházmegyei közgyűlésünk, tekintettel arra, hogy a lelkészi fizetések kiegészítéséről szóló törvényjavaslat úgy a sajtó terén, mint egyházi gyűléseinken és a törvényhozás termeiben eléggé meg lett vitatva; tekintettel arra, hogy a javaslat a képviselőház által már elfogadtatott, s ha a főrendiház is hozzájárul, rövid idő alatt törvénnyé válik: nem látja szükségesnek a törvényjavaslat bírálatába bocsátkozni s a felső-szabolcsi egyházmegye véleménye fölött — bár az abban kifejtett elveket és kívánalmakat készséggel magáévá teszi — napi rendre tér.

Kötelességének ismeri azonban egyházmegyei közgyűlésünk rámutatni azokra a következményekre, melyeket az a javaslat, törvényerőre emelkedése esetén, maga után fog vonni, s jó előre fölhipni egyházi főhatóságaink figyelmét a szükséges intézkedések megtételére.

A szóban levő törvényjavaslat egyik szükségképpen következménye: *az özvegy árvai kegyjavadalom megváltoztatása, illetve megszüntetése.*

A lelkészi fizetés kiegészítésére szolgáló államsegély, a törvényjavaslat szerint, személyhez kötött járandóság lévén, a kegyeleti év tartamára nem terjedhet ki. Egyházi törvényeinknek az özvegy árvai kegyjavadalomra vonatkozó

rendelkezése (utasítás 200. §) tehát jövőre csak akkor lesz végrehajtható, ha az elhunyt lelkész állami segélyben nem részesült. Az államsegélyben részesülő lelkész özvegye csak azon fizetés megfelelő részére tarthat igényt, a melyet férje az egyháztól, illetőleg a hivatól kapott, s a melynek beszédese tudvalevőleg, az özvegynek legtöbb gyötrelmébe kerül. E szerint minél nagyobb államsegélyt élvezett a lelkész, annál kisebb az özvegy-árvai kegyjavadalom, következőleg annál nyomorúságosabb lesz a kegyév alatt az özvegy és árvák helyzete.

Közgyűlésünk meggyőződése szerint ennek a visszaszállapodásnak csak úgy lehet elejét venni, ha az ugynevezett kegyelemév végkép eltöröltetik, s az özvegyek és árvák segélyezését, mindjárt a lelkész halála után, az országos özvegy-árvai gyámintézet eszközli. Igaz, hogy ebben az esetben az országos gyámintézetre az eddigénél nagyobb teher nehezedik; de ha ezt az intézet pénzügyi helyzete nem bírná meg, az egyensúlyt könnyen helyre lehetne állítani oly módon, hogy a konvent az egyházakat is bizonyos évi járulék, esetleg az interkáláris jövedelem befizetésére köteleznék.

A másik teendő, mely a kongrua-törvényjavaslattal szoros kapcsolatban áll, *a lelkészi nyugdíj ügyének rendezése.*

Szükségtelen bővebben fejtegetnünk, hogy a nyugdíjazás jelenlegi módja főleg ott, a hol a terménykepezetés van gyakorlatban, úgy a nyugalmazott, mint a fungens lelkészre nézve, mennyi kellemetlenséggel van összekötve, s hogy a nyugdíjul szolgáló félfizetés az elaggott lelkészt legtöbb esetben csak az éhenhalástól menti meg. Nem csoda hát, ha az ilyen nyugalom után a lelkészeknek alig egy század része, s az is csak kényszerűségből kívánczik.

Ámde a lelkészi fizetéseknek államsegéllyel leendő kiegészítése esetén a nyugdíjazásnak még ez a módja sem lesz mindenütt keresztülvihető. Mert — miként a törvényjavaslatból látható — az államsegély csak a tényleges szolgálatban levő lelkész részére utalványoztatik, s nyugalmazáskor a félfizetésbe nem számítható be. Mi következik ebből? Az, hogy azok a lelkészek, a kik fizetésük nagy részét az államtól kapják (s ilyenek igen sokan lesznek!) öregkorukban félfizetéssel nem léphetnek nyugalomba, hanem akarva — nem akarva — erejük végkimerüléséig kell hogy hordozzák a munka terhét.

Egyházmegyei közgyűlésünk, midőn a papi fizetések kiegészítéséről szóló törvény eme következményeire rámutat, nem mulaszthatja el a rég tervezett országos lelkészi nyugdíjintézet érdekében szót emelni, s e nagyfontosságú intézmény mielőbbi megvalósítását az illetékes egyházi hatóságok figyelmébe ajánlani, annyiaval inkább, mert a míg ez az intézet létre nem jön, a lelkészi nyugdíj kérdése korszerűen és méltányosan meg nem oldható.

Addig is azonban, míg ez az intézet létrejönne, gondoskodnia kell egyházunknak arról, hogy az állami segélyben részesülő s időfolytán munkaképtelenné vált lelkészek is fölmentessenek a munka terhétől; ez pedig legkönnyebben úgy lenne elérhető, ha a vallás- és közoktatásügyi miniszter a kongrua-törvény végrehajtására vonatkozó rendeletében kimondaná, miszerint: »minden lelkésznek, a ki a 60 évet túlhaladta, vagy időfolytán munkaképtelenné vált, jogában áll segédlelkészt tartani, ezen a czímen a törvényjavaslat 11. §-ában jelzett összeget levonni, s annak államsegéllyel való kiegészítését kérelmezni. Ha a lelkész

Folytatása a fél iv mellékleten.

fizetése eme körülmény következtében csökken, a jövedelmi kiegészítésre igényt tarthat.«

Mivel ezen intézkedés a szóban levő törvény intenciójával nem ellenkezik, fölkéretik a mélt. Igazgató-tanács, hogy ezt — öreg lelkéseink érdekében — a vallás- és közoktatásügyi miniszternél kieszközölni s a kiadandó rendeletbe fölvétetni sziveskedjék.

*

A fennebbi határozatban fölvetett kérdések, azt hiszem, elég fontosak arra, hogy egyházi hatóságaink komolyan foglalkozzanak velük, s azért — midőn az udvarhelyi egyházmegye közgyűlésének határozatát közzé teszem — egyúttal bátor vagyok e kérdések mielőbbi megoldását az illetékes ténylezők figyelmébe ajánlani.

Ifj. Péter Károly.

TÁRCZA.

Pünköstitben.

Óh szállj le ránk Szentlélek-isten,
Tégy buzgókká minket a hitben,
Érezők-ké a szíveinkben!

Vagy mire még egyébre vágynunk?
Hívságos nagy a mi tudásunk,
Külömböző nyelven szólásunk.

Csak a mi melegítne nincs meg.
Önzésünk fagya vesz meg minket,
Ez örli meg a szíveinket.

Jövel hát, járd át a világot,
Hadd érezzük mennyei lángod,
Mi szegény, szívbeli Lázárok.

Egyetlen győzedelmi jelnek
Krisztus szeretetét jelentsd meg,
A büszke, porszem embereknek.

Hogy a hatalmas magát lássa
Lent éhező embertársába',
S hatalmát a szerint használja.

Hogy a koldus Uram, tevéled,
Ne érezze magát szegénynek.
Hisz' Isten szívünk szerint mér meg!

— Oh szállj le ránk, Szentlélek-isten,
Tégy buzgókká minket a hitben,
Érezők-ké a szíveinkben!!

Szabolcska Mihály

Különfélék rovata.

Igazgatótanácsunknak a küszöbön álló közgyűléshez intézett s mai mellékletünkön olvasható előterjesztése a tervbe vett hitelbank ügyét napi rendről

levenni javasolja. E javaslat annál meglepőbb, mert a beérkezett vélemények többsége a hitelbank javára döntött. Mi a megjelent tervezetet melegen üdvözlöttük s a terv megvalósulásában egyházkerületünk anyagi erőinek és közvetve erkölcsi súlyának is növekedését, pénzügyi szervezettségünket és a vallás-erkölcsi téren is ma még lekötött erők felszabadulását, aktivitásunk föllendülésének egyik eszközét láttuk. Láttuk és — látjuk. Mert eddigi álláspontunkat ma sem tudjuk föladni. Különben az egyházkerületi közgyűlés már nem egyszer kipróbált bölcsessége lesz hivatva — dönteni.

Egyházkerületi közgyűlésünk jun. 2-án ül össze. A papi pályára kibocsátás ünnepélye jun. 5-én tartatik meg. Prédikálással Molnár Albert theol. tanár bizatott meg.

Az ev. ref. egyház öt theologiai intézetében a most folyó második félévben volt összesen 50 I. oszt., 41 II. oszt., 39 III. oszt., 45 IV. oszt. hittanhallgató, összesen 175.

Figyelmeztetés. A kik a Prot. Irodalmi Társaság gyűlésére jönnek, Dr. Gidófalvy Istvántól (Kolozsvár) Igazolványt nyerhetnek, mely igazolvány május 28-tól bezárólag június 6-ig jövet és menet érvényes. E kedvezményre újólág fölhívjuk közgyűlésünk tagjainak figyelmét.

A M. P. Irodalmi Társaság 1897. évi számadása. A) Bevétel. 1. Tagsági díjakból: a) Pártfogó tagoktól 675 frt. b) Alapító tagoktól 1041 frt. 75 kr. c) Rendes tagoktól 1916 frt. d) Pártoló tagoktól 661 frt. összesen 4293 frt. 75 kr. 2. Értékpapírok kamataiból 808 frt 56 kr. 3. Takarékpénztári kamatból 97 frt 59 kr. 4. Új alapítványokból 400 frt. 5. Adományokból 8 frt 68 kr. 6. Könyvekért 206 frt 10 kr. összesen 5814 frt 68 kr. B) Kiadás. 1. Protestáns Szemle nyomása és írói tiszt. díja 2992 frt 48 kr. 2. Monografia (Zsilinszky) nyomása és írói tiszt. díja 1505 frt 47 kr. 3. Tiszti díjak (titkár, pénztárnok, ellenőr) 1150 frt. 4. Vegyesek (beszedő %-a, postadíjak stb.) 135 frt 55 kr. 5. Károli-alapnak kamat 135 frt. 34 kr. 6. Herczegszőlősi kánonok alapjának kamat 14 frt 58 kr. összesen 5933 frt 42 kr. Hiány az 1897-ik évben 118 frt 74 kr. C) Károli-alap számadása. Állása 1896. december 31-én 3383 frt 54 kr. Bevétele 1897. folyamán 640 frt 7 kr. 4158 frt 95 kr. Kiadása 1897. folyamán 925 frt 99 kr. Állása 1897. december 31-én, = 3232 frt 96 kr. D) Herczegszőlősi kánonok alapja. Állása 1896. december 31-én 364 frt 50 kr. Bevétele 1897. folyamán 14 frt 58 kr. Állása 1897. december 31-én 379 frt 8 kr. A M. P. Irodalmi Társaság vagyonkimutatása. (Az 1897. december 31-iki állapot.) 1. A társaság általános tőkéje 49612 frt 69 kr. Ebből el van helyezve: Értékpapírokban 20300 frt. Takarékpénztárban 1239 frt. Tagok kötvényein 31010 frt. Készpénzben van 685 frt 73 kr. 2. Károli-alap számláján 3232 frt 96 kr. 3. Herczegszőlősi kánonok számláján 379 frt 8 kr. összesen 53224 frt 73 kr. E szerint az általános alapnál 118 frt 74 kr. a fogyás, a Károli-alapnál 150 frt 58 kr. a fogyás, a Herczegszőlősi kánonok alapjánál 14 frt 58 kr. a szaporodás — az 1896. évi állapothoz képest. A M. P. Irodalmi Társaság költségvetése 1898-ra. A) Szükséglet. 1. Protestáns Szemle nyomása és írói tiszteletdíjai 3000 frt. 2. Monografia 1300 frt. 3. Tiszti díjak (titkár, pénztárnok, ellenőr) 1150 frt. 4. Vegyes

kiadások 150 frt. 5. Kamatokra (Károli-alap, Herczegszöllősi kánonok) 145 frt. összesen 5745 frt. B Fedezet. 1. Tagdíjakból: a) Pártfogó tagoktól 13000 frt után 5% 650 frt. b) Alapító tagoktól 18010 frt után 5% 900 frt 50 kr. c) Rendes tagoktól (390 tag á 6 frt.) 2340 frt. d) Pártoló tagoktól (331 tag á 3 frt) 993 frt. 2. Értékpapírok kamataiból 838 frt. 3. Takarékpénztári kamatokból 75 frt. 4. Tagdíjhátralékokból, adományokból és könyvekért: — — Összesen 5796 frt 50 kr. Feleslőgöl mutatkozik 51 frt 50 kr. *Hátralékok kimutatása.* Pártfogó tagok kamataiban 75 frt. Alapító 750 frt. Rendes tagok tagsági díjaiban 3558 frt. Pártoló 2364 frt. Összesen 6747 frt. A hátralékosok névsora az Évkönyvben fog közölteni.

»Theologiai ismeretek tára«. Szerkesztette Zoványi Jenő, theol m. tanár, tiszaföldvári lelkész. Második kötet. Ára: 2 frt 75 kr. Ez irodalmi vállalat támogatását szívesen ajánljuk.

»A tiszántúli ez. ref. középiskolai tanáregyesület Évkönyve az 1897 98. évre.« Ez értékes füzet S. Szabó József szerkesztése mellett Debreczenben jelent meg.

A theol. fakultás internatusa fűsági egyletének alábbi meghívóját közöljük s egyszersmind szívesen tolmácsoljuk az egész ifjuság azt a kérését, hogy közgyűlésünk tagjai jun. 1-én megérkezni s a rendezett estélyen részt venni, a jövendő lelkészi és tanári nemzedékkel megismerkedni szíveskedjenek. *Meghívó* a kolozsvári ev. ref. Theologiai fakultás internatusának ifjusági egylete javára a Magy. Protestáns Irodalmi Társaság és az edélyi ev. ref. egyházkerület közgyűlései alkalmából 1898. évi június hó 1-én a lövölde helyiségében rendezendő zártkörű nyári tánczvigalomra. Védnökök: Szász Domokos ev. ref. püspök. Br. Kemény Kálmán egyh. ker. főgondnok. Símó Lajos egyház. ker. főgondnok. Hegedűs Sándor a Magy. Prot. Irod. Társ. alelnöke. Dr. Vályi Gábor a theol. fak. gondnoka. Dr. Szádeczky Lajos a theol. fak. gondnoka. Dr. Gidófalvi

István a kolozsvári ev. ref. egyházközség főgondnoka Kenessey Béle a theol. fak. igazgatója. A rendező bizottság tiszteletbeli elnöke: Nagy Károly theol. tanár. Elnökök: Gergely György, Ferencz Miklós. Alelnökök: Biró Sándor, Széll Jakab, Czírmay Zoltán, jegyző. Kolozsvári József, ellenőr. Bartha Miklós, pénztáros. Kezdeté 8 órakor. Személyjegy: 1 forint. Családjegy 3 forint. Jegyek a meghívó előmutatása mellett előre váltathatók Schuster Emil főtéri és Pap László külmagyar-utczai üzletében. Felülfizetések köszönettel fogadtatnak és nyugtáztatnak. A rendező biz. irodája: ref. theol. palota I. em. tanácsterem. Hivatalos órák: d. e. 11—12.

Orgona szentelési ünnepély. A pánczélcsehi ev. ref. egyház folyó hó 15-én lélekemelő ünnepélyt ült. Ekkor szenteltetett fel ugyanis a pánczélcsehi ev. ref. egyház buzgó tagjainak s még az idegen vallás felekezetűeknek is áldozatkészsége folytán begyűlt adományozásokból kolozsvári orgona készítő Csintalan Gyula által épített igen csinos és kitűnő hangzású új orgonája. A templom zsufolásig megtelt közönséggel, a hol is a templomi gyülekezet nagyja-apraja énekelte az orgona kellemes hangjai mellett az alkalmi éneket. Ezután a helybeli lelkész Szakács István mondott alkalmoszerű imát, majd Pap István egyházmegyei esperes tartott nagy hatást keltő felavató beszédet és bezáróimát. Ennek végeztével helybeli lelkész olvasta fel az adományozók névsorát. Az ünnepélyt bezárta a gyülekezet éneke.

Szerkesztői üzenet.

A lap pontatlan járását valóban resteljük. Szerkesztőségünk minden felszólamlás alkalmával intézkedett a kiadóhivatalban s ma éppen egy végleges intézkedést tettünk. Immár reméljük, hogy a lap mindenféle pontosan fog járni.

T munkatársainktól, kik hozzánk beküldött cikkeik megjelenését már huzamosabb idő óta várják, még egy kis türelmet kérünk. Nem lehet nem számolnunk az actualis dolgokkal.

2007—1898.

Főtiszt. és Mltsgs. Egyházkerületi Közgyűlés!

Mult évi 52. jkvi sz. a kelt határozatában a főt. Egyházkerületi közgyűlés örömmel fogadta Igazgatótanácsunknak a papi terménykepe megváltása tekintetében egy központi pénzüintézet létesítésére vonatkozólag tett előterjesztését s egyidejűleg megbizta Igazgatótanácsunkat, hogy e tárgyban Pokoly József tanár afiának a létesítendő központi pénzüintézet szövetkezeti alapon való szervezésére vonatkozólag tett indítványának esetleges figyelembe vételével szerkesztendő tervezetét az Egyházmegyékkal közölve, erre vonatkozó előterjesztését terjessze a közelebbi Főt. Egyházker. közgyűlés elhatározása alá.

Tudatában annak, hogy nem csak a lelkészeinkre nézve odiosussá vált terménykepeének a hivek megterheltetése nélkül való megváltása vagy legalább ennek elősegítése tekintetében teendő intézkedés, hanem valamely újabb jövedelmi forrásról s tőkénknek előnyösebb s lehetőleg biztos kamat melletti elhelyezéséről való gondoskodás is szükségessé vált, mert a közalapunkba egyesített Egyházi és alapítványi tőkék után fizetni kötelezett 5% kamatot ma még fedezhetjük ugyan, de a folyton alább szálló kamatláb, az ingatlanok mind gyengébbnek bizonyuló jövedelmezése s az értékpapirjaink utáni osztalék csökkenése miatt jövőre aligha fedezhető lesz s így a központban kezelt tőkék után fizetni kötelezett 5% kamatnak lejjebb szállítása előbb-utóbb bekövetkezhetik: Igazgató tanácsunk beható tanulmányozás és ennek folytán megtartott bizottsági tárgyalások rendjén egy ily célból létesítendő pénzüintézetnek szövetkezeti alapon való szervezhetésétől előzetesen is eltekintett, mert a szövetkezeti rendszer mellett alig volna remélhető az évi jövedelemnek oly mérvű fokozása, hogy abból megfelelő rész a kepeváltó alapok gyarapítására s egyéb egyházkerületi céljainkra fordíthatassék s mert meggyőződésünk szerint oly jövedelmi forrásnak létesítése, a melyből a terménykepe megváltása elősegíthetők s illetve szegény Egyházaink részére is kepeváltó alap létesíthetők s ezzel kapcsolatban az Egyházkerületünk által elvál-

jalt kötelezettségek teljesítésével járó elodázhatlan szükségletek is bár részben fedeztessenek, csakis egy, Egyházkerületünk engedélyével, illetve patronatussa alatt és Egyházaink támogatásával megalapítandó egyházkerületi pénzügyintézet felállításával volna elérhető. A mely pénzügyintézet Egyházkerületünk patronatussa alatt oly módon alapíttatnék meg, hogy előirányzott 200,000 frt alaptőkéje Egyházkerületünk, mint főalapító, Egyházaink és Collegiumaink részéről első sorban, más részvényesek által pedig másodsorban jegyeztetnék. Ugy az Egyházkerület, mint egyházaink és Collegiumaink tőkéiket vagy azoknak feles részét a Főtt. Egyházkerületi Közgyűlés előzetes engedélye s ajánlata folytán ezen pénzügyintézetbe helyeznék el betétként, honnan a biztosított 5% kamaton felül a nyereség meghatározott részéből is betétük arányában részesíttetnének, úgy, hogy ezen összeg részükre mint kepeváltó-alap tőkésíttetnék, vagy már meglévő tőkéikhez csatoltatnék. A nyereség bizonyos része pedig szegény egyházainknak kepeváltó-alap létesítése czimén tőkésíttetnék, más része pedig egyházkerületi czélok és szükségletek fedezésére fordíttatnék. Önként értetik, hogy ezen pénzügyintézet, kormányzása és vezetése az Igazgatótanácstól független Igazgatóság által eszközöltetnék.

Ily irányelvek s ezen kettős cél megvalósításának szem előtt tartásával szerkesztette meg Igazgatótanácsunk az érintett kerületi pénzügyintézet alapszabály-tervezetét s megfelelő kísérő irat mellett küldötte ki azt az Egyházmegyékhez, püspöki vizsgálat alatti Egyházközségekhez és Collégiumaink előljáróságaihoz véleményezés végett.

Erre vonatkozó véleményt adott bé 17 Egyházmegye, 10 püspöki vizsgálat alatti egyházközség és 7 Collegiumunk előljárósága, melyek közül 10 egyházmegye, 6 püspöki vizsgálat alatti egyházközség és 4 Collegium előljárósága, összesen 20-an örömmel üdvözlők a tervezetet s egyházkerületünk és egyházközségeink jól felfogott érdekében Egyházkerületünknek a tervezet szerinti pénzügyintézet létesítéséhez való hozzájárulását elodázhatlan szükségnek nyilvánítják s csak az alapszabály-tervezet egyes intézkedéseit véli némelyike módosítandóknak a majdan alakuló pénzügyintézeti közgyűlés által.

A tervezett pénzügyintézethez való hozzájárulást s annak létesítését nem pártolja 7 egyházmegye, 4 püspöki vizsg. alatti egyházközség és 3 Collegium előljárósága, összesen 14-en és pedig egyfelől azért, mert abban kockázatot látnak s az egyházak kepeváltó alapjait s egyéb pénzeit, valamint a Collegiumok tőkéit biztosabban vélik a vidéki pénzügyintézeteknél elhelyezve vagy jelzálogi biztosíték mellett kölcsön kiadva kezelni, melyek a tervezett pénzügyintézet által kilátásba helyezett 5%-nál nagyobb kamatot vagyis 8 10% jövedelmeznek; másfelől azért, mert az egyházkerületi központi pénzkezelés az eddigi tapasztalat szerint nem hozta meg a kívánt eredményt, de különben is az egyházkerület erkölcsi méltóságával meg nem egyezőnek tartják ily nyereszkes vállalat s különösen az alapszabály-tervezetben megjelölt s kockázattal járó némely üzletágak létesítését.

Az ellenvéleményekben egyáltalán a központi pénzkezelés s az Igazgatótanácsal szemben, ha nem is határozott alakban, de következtethetőleg némi bizalmatlanság nyilvánul. Egyben azonban az ellenvélemények többnyire mind megegyeznek, tudniillik abban, hogy a tervezet szerinti kepeváltás csak hosszú évek során nyerne megvalósítást, míg ellenben ennek gyorsabb és biztosabb eszközölését remélik a Convent közbejárása folytán a magas kormánynak e célra már is kilátásba helyezett segélyezésével.

Főtt. Egyházkerületi Közgyűlés! Midőn ezen ügyben becses utasításához képest előterjesztésünket kötelességszerűleg megtenni szerencsénk van, nem kívánjuk a Főtt. Egyházkerületi közgyűlés türelmét a tervezett pénzügyintézet alapszabály-tervezetének részletes ismertetésével fárasztani, mert hiszen tudva levő az, hogy a Főtt. Egyházker. Közgyűlésnek ezen pénzügyintézet létesítéséhez való hozzájárulása s illetve becses támogatásával való létesítése esetében a részvények jegyzése után annak alakuló közgyűlése lesz hivatva az alapszabály-tervezetet részleteiben módosítani, esetleg azt úgy czimében, mint némely intézkedéseiben megváltoztatni.

A tervezet szerinti pénzügyintézet létesítése ellen nyilatkozó egyházmegyék véleményeit sem kívánjuk részletes bírálat tárgyává tenni, de kénytelenek vagyunk az azokban foglalt s már magukkal ellentmondásban levő feltevésekre röviden reflektálni, mert ugyanis érthetetlennek tűnhetik fel bárki előtt is azon egyesek részéről nyilvánított téves és mondhatni merész állítás, hogy a »tervezet szerinti pénzügyintézet risicóval járó nyereszkes vállalat volna s az egyházkerület erkölcsi méltóságával meg nem egyeztethető ily kockázattal járó nyereszkes vállalat létesítése«; s ugyanakkor az állítatik, hogy »az egyházak kepeváltó-alapjait s egyéb pénzeit, valamint a Collegiumunk tőkéit biztosabban vélik a vidéki pénzügyintézeteknél elhelyezve, vagy jelzálogi biztosíték mellett kölcsön kiadva kezelni, melyek a tervezett pénzügyintézet által kilátásba helyezett 5%-nál magasabb kamatot, vagyis 8—10%-ot jövedelmeznek«.

Ily feltevésekre és állításokra önként merül fel azon kérdés feltétele: Hát ugyan mivel biztosabbak a vidéki, részben kétes alapon nyugvó pénzügyintézetek, a melyeknél az egyházak pénzei ma is elhelyezve vannak, mint a Kolozsvárt levő vagy újonnan létesítendő pénzügyintézetek? s vajjon nem inkább van kockázattal az egyházak vagyona a vidéki pénzügyintézetekbe való elhelyezéssel, vagy a mint több helyen s különösen a nagy-enyedi egyházmegyében van, hogy az egyházi pénzek csupán személyi kezesség mellett vannak kikölcsönözve? s a midőn egyházközségeink 8—10%, sőt a magtárak jövedelmeztetésénél némely vidéken 25% kamatot vesznek, ha ez eljárás az egyházak és egyházmegyék erkölcsi méltóságával megegyezőnek tartatik, az egyházkerületünk általános érdekeit szolgáló, de ig. tanácsunktól függetlenül létesítendő oly pénzügyintézet, mely a nyilvánosság minden kellékével, az országos törvény által megengedett üzletkört túl nem lépi, még kevésbbé jöhet összeütközésbe egyházkerületünk erkölcsi méltóságával!

Mindezekről eltekintve, tájékozásul és Ig. tanácsunk álláspontjának megvilágítása végett szükségesnek tartjuk e helyen megemlíteni azt, hogy a beszerzett statisztikai adatok szerint egyházkerületünkben a megváltott és a megváltandó terménykepe értéke mintegy 290,073 frt 53 krt teszen, ebből a megváltandó kepe értékére

esik 220,752 frt 14 kr. Úgy a megváltott, mint a megváltandó terménykepe-érték fedezésére az egyházmegyék illetve egyházközségek kebli kezelése alatt van mintegy 1.412,501 frt 81 kr., melyből házilag kiadott személyi és jelzálogi kölcsönökben 620,959 frt 06 kr., vidéki takarékpénztárakba 314,298 frt 03 kr., egyh.-kerületi központ pénztárba 184,725 frt 11 kr., magtárakba 43,549 frt 29 kr., ingatlanokban 177,174 frt 62 kr s végül egyéb értékekben és forgótőkében 71,795 frt 70 kr. van elhelyezve s ezen tőkéknek évi jövedelme kiteszen 91,547 frt 91 krt Ennélfogva a megváltáshoz megkívántatnék 220,752 frt 14 kr évi jövedelem biztosítása, a melynek 5%-a 4.415,042 frt 80 kr tőke érték felelne meg.

Ezen tőkének fokozatos megteremtése, illetve gyarapítása contemplálatnék a létesítendő egyházkerület pénzüintézet által a szabályzat értelmében erre destinált évi nyereség-összezből az egyházak betétei arányában

Eszerint a főtiszt. egyházkerületi Közgyűlés által ezen pénzüintézet létesíthetése céljából határozatiilag az volna kimondandó, hogy azt hozzájárulásával támogatja s Ig. tanácsunknak engedélyt ad arra, hogy 500 drk 100 frtos részvényt jegyezzen az egyházkerület nevében a közalapi tőke terhére. Továbbá ajánlólag utasítja s illetve engedélyt ád az egyházközségeknek s Collegiumainknak tetszésük szerinti számban részvények jegyzésére s egyuttal ajánlólag — minden kényszer mellőzésével — utasitaná, hogy tekintettel a létesítendő pénzüintézet által nyújtandó előnyökre, a vidéki pénzüintézetekbe betétként elhelyezett, úgy forgó kepeváltó-tőkéknek egy részét bár — a mi együttes számítás szerint mintegy 4—500,000 frtot tesz ki — helyezték el betétként a létesítendő pénzüintézetnél.

Ebből látható, hogy Ig. tanácsunknak ezen pénzüintézet létesítésével eszeágában sem volt s nincsen is az — a mint ezt az ellenvéleményben levő egyházmegyék és collegiumok mondják s a mint különösen a téves alapból meritett hirlapi közleményekben állíttatott, hogy az egyházak házilag kezelt tőkái rendeletileg központi kezelés alá vonassanak, hanem legfeljebb a fent kimutatott 4—500,000 frt volna tetszésük szerint betétként elhelyezendő, a mely betétek kétségtelenül inkább volnának a létesítendő pénzüintézetnél biztosítva, mint a hogy ma vannak a vidéki pénzüintézeteknél.

A részvények jegyzésének engedélyezése sem ütköznék, nézetünk szerint, az egyházak autonom jogaiba mert hiszen praecedens eset van már erre, a midőn az Erdélyrészi Jelzálogbank alakult, a melynél egyházkerületi közgyűlési engedéllyel, 10,000 frt értékű részvények jegyeztettek s ezek ma is birtokunkban vannak. Ilyen praecedensnek mondható a szervezés alatt levő községi hitelszövetkezetek központi intézetéhez való hozzájárulás eszközlése valamint azon köztudatu körülmény is, hogy több egyházunk jegyezett részvényeket a vidéki pénzüintézeteknél

Jelezhetjük végül azt is, hogy a kepeváltó alapok egyrésze különösen ott, a hol a kepe megváltatott egyházkerületi közgyűlési végzés értelmében központi kezelés alá vonattak s terjesztetnek be ma is az egyházközségek által, s csakis kivételes esetben engedtetik meg az, hogy kepeváltó-tőkájük egészben házilag kezeltessék

Ezeknek előrebocsátása után úgy hisszük, hogy Ig. tanácsunk nyert megbizásának nem csak eleget tett, a midőn a létesítendő pénzüintézetre vonatkozó tervezetét előadta, hanem egyszersmind azzal megjelölte azon irányt, mely szerint a papi terménykepe megváltásának fokozatos elősegítésével kapcsolatban az Egyházkerületünk által elvállalt kötelezettségek teljesíthetése céljából egy újabb jövedelmi forrás létesítése is lehetővé tétessenek; mert azon nézetben s mondhatni biztos reményben vagyunk, hogy — akkor, a midőn a kolozsvári piacon levő sokkal gyengébb alappal indult pénzüintézetek alig pár évi fennállásuk után évi 45—50,000 frt tiszta nyereséget mutatnak fel; sőt a régibb idő óta fennálló »Kolozsvári Takarékpénztár Hitelbank« a mult évben is 96,000 frtot meghaladó nyereséget tudott elérni — a létesítendő pénzüintézet az egyházkerület támogatásával már az első években is oly összegű tiszta nyereséget érne el, hogy abból az érdekelt kepeváltó-alapok gyarapítására különösen azon egyházközségekben, a hol ily alap részben már létezik — a kepeváltás alig néhány év után már megvalósítható s e mellett az évi nyereség más részéből Egyházkerületünk imminens szükségei is pótolható lennének.

De jóllehet, hogy a beérkezett vélemények többsége Egyházkerületünknek a tervezett szerinti pénzüintézethez való hozzájárulását egyházkerületünk s egyházközségeink jól felfogott érdekében elodázhatlan szükségnek tartják, mindazonáltal, tekintettel a kisebbségben levő ellenvéleményekben merőben indokolatlan s inkább a tervezett pénzüintézet létesítése ellen a hirlapokban egyesek részéről elferdítve s egészen téves alapból meritet indokolással közzétett tendentiosus közlemények hatása alatt nyilvánított aggodalmakra, s tekintettel főleg arra hogy az egyházi adózás kérdésének megoldását a főt. egyetemes Konvent is napirendre tűzvén, annak megvalósítását is állandó gondjává tette, s végül legfőképen az ezen pénzüintézet létesítésének s céljának téves magyarázásával felizgatott kedélyek megnyugtatóására való tekintetből: tisztelettel javasoljuk a főt. egyházkerületi Közgyűlésnek, miszerint méltóztassék a tervezett pénzüintézet létesítése iránti kérdésnek ez időszerinti érdemi tárgyalásába nem bocsátkozni, mert előre meg vagyunk győződve arról, hogy a mint a jelenleg felszinen levő törekvések kizárólag anyaszentegyházunk érdekei előbbvitelének nemes munkájában egyesülni fognak, annak elővételét, bár későn, de épen a főt. egyházkerületi Közgyűlés fogja elrendelni.

Az erdélyi ev. ref. egyhker. ig. tanácsának Kolozsvártt, 1898. máj. 21-én tartott üléséből.

Kiváló tisztelettel

Szász Domokos sk.
ref. püspök, mint elnök.

Márkus János sk.
titkár.

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendő, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.	Előfizetési ár: egész évre félévre	6 frt 3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

A Magyar Protest. Irod. Társaság
Kolozsvártt.

Mig bővebben referálhatnánk lapunk olvasóinak a városunk falai közt lefolyt nagyjelentőségű Prot. Irod. Társaság üléseiről, most csak röviden azt említjük meg, hogy kedden délután 4 órakor választmányi, 5 órakor közgyűlés tartatott *Hegedüs Sándor* másodelnök vezetése alatt; Szóts Farkas, társ. titkár referálása mellett. E gyűlések legfőbb tárgya volt: 1. *a pénztár és számadásairól szóló jelentések*, melyek Zoványi Jenő hozzászólásai s az elnök felvilágosításai után tudomásul vétettek. 2. *A népies iratokról való jelentések*, mely a múlt év pénzügyileg sovány eredményeiről tudósít (20 ezerrel kevesebb ily irat kelt el a múlt évben, mint a megelőzőben), s jövőre nagyobb akciót helyez kilátásba. 3. A rossz gazdasági év hatását érezte a »Csendes Órák« kiadási vállalata is, melynek 3 ezer példányából csak 500 drb. kelt el. 4. A »Bibliai Lexikon« ügyében határoztatott, hogy anyagi erők célravezető gyűjtése után a szerkesztő munkatársaival való megállapítása s a választmánynak helybenhagyása után a munkálat megkezdendő. 5. A kilépett választmányi tagok újra megválasztattak. Az elhaltak helyére új tagok, Tisza István gróf és Stromp László, theol. tanár választattak. 6. A tagdíj hátrálékkal szemben kimondatott, hogy a behajthatatlanok törlendők; a kiadványok megküldése beszüntetendő a rendes tagok 5, a pártoló tagok 3 évi kötelezettségük nem teljesítése esetén, és jövőre kísérletek teendők a tagdíjak chekkekkel való behajtása iránt. 7. *A monographiákra* nézve bejelentetett, hogy az idén »kisebb egyháztörténelmi dolgozatok« czimen Zoványi Jenő, Prayr Sándor, Révész Kálmán, stb. által irt tanulmányok adatnak. 8. Indítványoztatik, hogy a társaság társadalmi hatása emelése érdekében a nagyobb vidéki emporiumokban »felolvasások« tartassanak; a mi egyhangulag elfogadtatott. 9. Szász Domokos, erd. püspök bejelenti, hogy a theol. tud. működés irodalmi elősegítésére 1000 frt alapítványt tett a társaságnál, hogy külön kezelve, tudományos theol. munkák kiadására forgó tőkéül lessz felhasználandó, első sorban pedig a Kálvin Intitutiója

kiadására, melynek fordításával Nagy Károly theol. tanár már megbízott, a revideálást pedig Eröss Lajos püspökladányi és dr. Bartók Cyörgy, szászvárosi lelkészek most eszközlik. A társaság nagy hálával fogadta ez alapítványt és Masznyik Endre indítványára kimondta, hogy felkéri a kerületeket e cél hatathós támogatására.

A nyilvános ünnepélyes nagy-gyűlés lefolyásáról a következőkben referálhatunk:

Hegedüs Sándor megnyitó beszéde.

Elnökünk, Gyurátz Ferencz püspök urat elfoglaltságai és gyengélkedése távol tartván. általam küldi üdvözlét a közgyűlésnek, és engem bizott meg az elnökség teljesítésével.

Titkári jelentésünkből méltóztatni fognak meggyőződést szerezni múlt évi működésünkről.

En röviden néhány szóval, nem is egy év, hanem általában összes működésünknek vázlatát kívánom adni, hogy adalékkal járuljak ahhoz; mennyire szükséges irodalmi társulatunk és mennyire érdemes az a pártolás.

A mint méltóztatnak tudni a prot. i. t. tagjai, *Szemlénk* tizedik évfolyamában van; népisk. kiadványi, a *Koszoru*, az 5-ikben s eddig 40 füzet jelent meg jelentékeny monografiákat bocsátottunk ki 9 kötetben s azon kívül a »házi kincstár« vállalatot indítottuk meg s egyik remekét az e téren való irodalomnak közöltük a közönséggel. A ki azt a fáradságot veszi magának, hogy e műveket átlapozza, ki fogja olvasni abból törekvésünk egész célját, és eszközeinket, melyeket arra fordítottunk. Kutatjuk a magyar protestantizmusnak multját. Nem csak azért, hogy a tudománynak szolgálatot tegyünk, de azért és főleg azért, hogy ennek tanulságait vonjuk le jelen küzdelmeink számára s a jövőben való hitünk, bizodalmunk erősítésére. Abban a mértékben, a melyben multunk fájdalmas, nehéz küzdelmeit részleteiben is megismerjük és a magyar protestantizmus kiváló alakjainak tevékenységébe hatolunk be, győződünk meg arról, hogy miként lehet és miként kell szent és igaz ügy érdekében működnünk

És a mint méltóztatnak tudni, ezenkívül a külföldi egyházi tudomány minden működését figyelemmel kísérjük, mert a tudomány fejlődését nemcsak elzárni nem kívánjuk, sőt ellenkezőleg, azzal szorosabb össze-

függésben kívánunk lenni folyton, mert az elmének teremtő hatását így fokozzuk és színvonalunkat ezáltal emeljük. Különös figyelemmel vagyunk a valláserkölcsei fejleményekre, mert azt hisszük, miszerint nemcsak irodalmi, de társadalmi szempontból is, különösen a jelenkorban, nagy jelentősége van annak, hogy e téren a nézetek ne csak tisztuljanak, de emelkedjenek és beltartalommal nyerjenek.

Ezenkívül kiváló figyelemmel vagyunk mindig a külföldi theologiai irodalom mozgalmaira is, azért, hogy világiaknak és papoknak egyaránt, legalább a főbb vonásokban az összesítettést e téren is a tudomány haladásával fenntartsuk s ezáltal is hassunk arra, hogy úgy egyházi, mint világi tagjaink nézpontja, képzettsége, műveltsége magasabb színvonalra emelkedjék.

Sőt, daczára annak, hogy mint a titkári jelentésből méltóztatni fognak hallani, igen csekély anyagi erőfelett rendelkezünk mégis most is egy igen nagy vállalatba akarunk fogni, egy *bibliai lexikont* akarunk létesíteni. Ebben is öntudatos célunk az, hogy a tudomány álljon a vallás szolgálatába, álljon különösen a magyar protestantizmus szolgálatába, és pedig két irányban egyfelől összes készleteit rendelkezésre bocsássa a biblia megértésére, másfelől az olvasónak, különösen a papnak, lelkésznek, módot nyújtson arra, hogy úgy az exegeticában, mint a predikáció színvonalának emelésében minél jobban emelkedjenek, s a modern kor követelményeinek és közönség ízlésének e téren is megfeleljenek.

Méltóztassanak meggyőződve lenni, hogy a mily csekély e tekintetben anyagi erőnk, ép oly nagyok és nemesek a feladatok, melyekkel foglalkozunk. És épen ezért, nem hangsúlyozhatjuk eléggé, hogy közönségünk érdeklődésére és áldozatkészségére minél nagyobb mértékben szükségünk van; és azt hiszem, hogy azon forrásokra, melyekhez vezetem a t. közgyűlést a működés megítélése tekintetében, — azt mondják, hogy arra társulatunk érdemes is.

De a t. közgyűlés, nemcsak irodalmi szempontból bir jelentőséggel, a mit teszünk. Mi nemcsak irodalmi termékeket akarunk közvetíteni a közönség soraival, és terjeszteni azokat a közönség közt; ez csak eszköz nekünk, eszköz, nagyobb egyházi és társadalmi célok elérése tekintetében. Azok a küzdelmek, melyeknek régebben e prot. egyházak kitéve voltak, egészen más természetűek, mint azok, melyeknek mai 'nap ki vannak téve. Régen küzdöttünk az erőhatalommal és türelmetlenséggel, a felekezeti gyűlölködéssel és valjuk meg, — egyúttal híveinknek közönyösségével is. Régen kitartásunkban, munkánkban, buzgalmunkban bizonyítottunk kellett még a vértanúsággal is, bizonyítottunk kellett a nélkülözésekkel, bujdoklással is. Most más természetű küzdelmekkel van dolgunk. De meg vagyok győződve, hogy e küzdelem sokkal nagyobb és sokkal veszedelmesebb. Most a küzdelem részben földalatti rétegekben vonul el, részben a tudomány fegyvereivel áll elő; részben társadalmi eredményeket használ fel ellenünk, részben a féltékenységet és gyűlölködést hinti. És minél mélyebben hatol a társadalmi műveltség, annál több eszköz áll rendelkezésre, annál több réteg tárul fel, a hol az evangelium magvát kiakarják pusztítani és a hol a protestantizmus gyökereit akarják ki-

vágni (Igaz, úgy van!) Azért kell most épszemmel és tudományos készültséggel állani elő, hogy egyfelől érzékünk legyen a földalatti gyökerek észrevételére, melyek elszívják erőinket, megbénítják működésünk határát úgy, hogy észre se vesszük, a mint sok terebélyes fánkról, először a levelek, azután az ágak is, kezdenek leszáradni (Igaz, úgy van). Valóságos kutatást kell társadalmunknak és irodalmunknak tenni arra, hogy ráakadjunk a bacillusokra, a bajra, és ismernünk kell az ellenszereket, melyekkel azokat megsemmisíthetjük, s egyházunknak virágzását biztosíthatjuk. (helyes, úgy van.)

És ezért nehéz a küzdelem e tekintetben. Mert egyfelől, midőn fegyverekkel és modern érdekekkel küzd ellenünk, modern szenvedélyeket használ fel velünk szemben, másfelől a képzelet fanatizmusát nyitja fel és vezeti ellenünk teljes erővel és öntudatlan vakssággal (Igaz, úgyvan, élénk éljenzés, taps). A mi protestáns egyházunk egyszerűsége, egész szertárunknak egyszerű közvetlensége egészen elüt ezektől a fegyverektől, melyekkel a fanatizmus dolgozik. A fanatizmus az értelemhez nem fordul, ellenkezőleg, azt elhomályosítani akarja (Igaz!) Fordul a képzelethez és szívhez, és midőn a képzelmet megmételtyezte, megrontja a szívet (zúgó éljenzés, taps), és akkor vezeti vakon oda, a hová saját önző céljai akarják, hogy vezesse, miről az értelem nem is tud semmit. Ezzel szemben nekünk protestánsoknak kötelességünk nyomon kísérni a félrevezetést, a fanatizmust és mindenütt elválni gyökereit, mindenütt utját állani felvilágosultsággal, türelemmel, szeretettel és tudománnyal. (Igaz, éljenzés, taps).

Ime, t. közgyűlés, táthatjuk, milyen jelentősége van társadalmi és egyházpolitikai szempontból ez irodalmi társulatnak, mely mind e tereken a tudomány modern fegyvereit bocsátja rendelkezésére, és nem kíván egyebet, mint csupán csekély áldozatot, figyelmet, türelmet, tanulást. (Éljenzés.)

A mi templomunk és szertartásunk először az értelemhez szól, és mikor megvilágosította az értelmet, úgy veti fénysugarait a szívbe, hogy az egészen tiszta legyen, semmiféle kép által elhomályosítva ne legyen, hanem Istenhez közvetlen forduljon. (Éljen.) Mi nem szolgáljuk semmi egyébbel, mint az igével és igazsággal, de arra vigyáznunk kell, hogy ezt közvetlenül vezessük be az értelembe és ezáltal a szívbe és képzeletbe, hol aztán felgyűladva, egy öntudattá legyen és magát megtevéstetni ne engedje. (Éljenzés taps.)

Korunk a legnagyobb mértékben impressionalista. Impressionalista a képzelet, a festészet, impressionalista a tudomány, impressionalista a társadalom. És ennek következtében csak két ellentétes eszközzel lehet rá hatni: egyik a drasztikus, mit a festészet is minden téren produkál a mely egészen elakarja ragadni a képzeletet és ennek folytán az embert. A másik az értelem, az igazság, mely tiszta fényénél fogva és mélységénél fogva, kell, hogy felemelje a lelket és megtéveszthetlenné tegyen minden ámitással szemben. — Azt hiszem, nem kell fejtegetnem, mi e kettő közül melyikhez folyamodhatunk. (Ugy van.) És másfelől vigyáznunk kell arra, hogy az impressiók, melyeket kel-tünk, és a melyeket kitörülni akarunk, mindig az evangelium javára szolgáljanak. Pál apostol azt mondja,

a betű megől, a lélek az, mely megelevenit. Mindig bámultam alakját és előrelátását, de mégis azt a vakmerőséget követem el, hogy azt állítom: Pálnak fogalma se volt arról, hogy mekkora igazságot mondott (éljenzés): most tudjuk, midőn a betű már millióknak áll rendelkezésére, most tudjuk, *hog*y űl a betű. (Igaz, úgy van. Hosszas éljenzés), midőn a szabad sajtó érintetlenül az utolsó kunyhóig beviszi a mételty, — beviszi az igazságot is. De az előkészületlen kedély és a még gyenge értelem a kettőt összekeveri és lesz belőle a legveszedelmesebb társadalmi mozgalom. (Igaz!) Itt van kötelessége a protestáns felvilágosodott papnak, világának és egyházának egyiránt, hogy rávezessék a hiveket, hogy megtudják különböztetni a betű által odairt igazságot a tévedéstől, kizárják a szenvedélyeket sziveikből és lezárják szívükbe, megtartsák, megvilágítsák az igazságot, a mely csak teremt, munkál, istenit. (Lelkes éljenzés.)

És én azt hiszem, hogyha ezzel az óriási feladattal szemben magamba szálllok és vizsgálom: mily eszközökkel rendelkezünk? csaknem kétségbe kell esnem. Akkora a távolság a cél, a feladat és eszközök közt. De ilyenkor, mikor a kétely marczangol, álmomban és ébren, terhes napi munkáimban és nyugodt perczeimben: az éltet, hogy visszaemlékezem a multa és azt mondom magamban és ezt szeretném mondani mindenkinek, nagynak és kicsinynek, öregnek, ifjunak, férfinak, nőnek egyaránt: Szegények vagyunk? Kevesen vagyunk? — Gondoljatok Krisztusra és az apostolokra. Szegények és kevesen voltak; — Szegények vagyunk? Kevesen vagyunk? — Gondoljatok Lutherre és Kálvinra. Szegények és kevesen voltak. (Ugyvan, éljen.) — Szegények vagyunk? Kevesen vagyunk! Gondoljatok Dévai Biróra és Szenczi Molnár Albertre: szegények voltak és kevesen voltak. És ha ezekre gondolunk, akkor erősek és gazdagok vagyunk: a hitben, kitartásban, szeretetben és tántoríthatatlan hűségben (lelkes taps). Ne méltóztassanak azt hinni, hogy én, mint világi, így kívánok beszélni, mint egy elfogult felekezeti pap: magasabb célok is vezetnek. Nemcsak protestáns, kálvinista vagyok, de én magyar ember vagyok, (élénk taps) és midőn ezeket mondom, nemcsak azért mondom, mert protestáns vagyok, hanem azért is mondom, mert magyar ember és szabadevű vagyok. Mert megvagyok győződve, hogy mi ez irányban nem dolgozunk és fenn nem tartjuk az érintetlen felvilágosultságot, lelkiismereti szabadságot és szabadelvűséget, akkor a magyar politika is sülyedni fog a fanatizmus mocsarába (zajos éljenzés). Ne méltóztassanak azt hinni, hogy illetéktelenül én dogmatikai, exegetikai fejtegetésekbe bocsátkozom, hogy lelkészeink hivatásába akarok kontárkodni: *én politikát csinállok*, azt a politikát, mely nem a néphez, nem a felekezethez, nem a párthoz, álláshoz van kötve, hanem azt, a mely Magyarországnak a felvilágosultság, szabadság, lelkiismereti szabadság által akarja megtermékenyíteni munkásságát és haladását; és mert meg vagyok győződve, hogy csak így lehet ezt tenni, azért mondom ezt. (Lelkes éljenzés, taps).

És mikor ezt teszem, és tesszük, — és szeretném, hogy tegyük mindnyájan, nemcsak a kik itt vagyunk, hanem kicsiny és nagy az országban, akárminő

munkakörben: akkor mi nemcsak egyházunknak, vallásunknak, felekezetünknek szolgálunk: szolgálunk a hazának is és pedig elválhatatlanul; egyetlen dolgot se tekintünk, a mi midőn használ a protestantizmusnak, annak színvonalát emeli, értelmiségét emeli: akkor a haza, nemzetet is ne emelné — és e hitben, e tudatban, e törekvésben a közgyűlést megnyitottnak jelentem ki. (Hosszas, lelkes taps és éljenzés.)

Főt. Püspök úr üdvözlő beszéde.

Szerencsésnek valloam magam és nagyon jól esik nekem, hogy nagyérdemű elnökünknek mindnyájunkat bölcsen megvilágosító, oktató, mindnyájunkat elragadó szavaira viszhangot pár szóban éppen én adhatok, és a mélyen tisztelt közgyűlésnek érdemes tagjait a legmélyebb tisztelettel, a legbelsőbb szeretettel üdvözölhetem. Egy ily társulatnak, mint a minő a M. P. I. T., közgyűlése számára, országszerte, — alig hiszem, hogy lehetne alkalmasabb hely, mint éppen ez itt; itt, az erdélyi részekben, hol protestáns anyaszentegyházunk bölcsője ringott; a hol a tova siető folyamok, viruló fák, égbe emelkedő sziklák, régi omlatag várak dűledékein a nyíló virágok... a hol minden arra emlékeztet, arra a nagy időre, midőn egy Hontér János és Heltai Gáspár ajkain megzendült az ige, a melynek hallatára új életre keltek fel az addig alvó lelkek; — mint e helyen, az erdélyi részekben, a hol a Bocskayak, Bethlen Gáborok, Rákócziak védő és hódító harcra szállottak, és diadalra vezették az úr Jézus Krisztus evangéliumát; a lelki szabadság, az örök igazságok győzelmes erejének és a mindent kibékítő szeretetnek gyönyörűsége igéjét hirdetve, szóval, tettel, és fenn lobogtatva azt a zászlót, a mely alatt sorakoztak mindazok a lelkek, a melyek, a kik a protestánsizmus által képviselt magas rangú örök érdekek iránti szeretet szent lángjától érezték szívüket betöltve. Nem is képzelhető, tisztelt közgyűlés, alkalmasabb hely egy ilyen közgyűlés tartására, mint éppen ez itt, a hol ez előtt alig ötven évvel lett kijelentve az unio, a mely által mindnyájan el lettünk arra kötelezve, hogy egyet értve, a parányi erőket tömörítve, vívjuk azt a nemes harcot, melynek nyomán nem vér és nem könny hull, csak élet és áldás virul. A Prot. Irod. Társaság is, tisztelt közgyűlés, azért áll fenn, hogy egy zászló egyesítse a protestáns tudományosság, a protestáns irodalomnak arra hivatott bajnokait, hogy ezeknek ébresztő, felvilágosító, irányt jelölő hatása, befolyása folytán az a lélek, az a szellem, a mi a társadalomban élő és ható, az egymás nyomába lépő nemzedékeket mind újabb és újabb életre ébressze fel és tömörüljenek egy hatalmas falantszá, a melyről mindenféle ellenséges áramlatoknak nyilai, — akár földalatti aknákból törjenek azok fel, akár a nyilvánosság színe alatt bocsáttassanak rájuk, — visszapattanjanak.

Nagyon, nagyon szépen köszönjük a Prot. Irodalmi Társulatnak, hogy megjelenésével minket anynyira megtisztelt, anynyira megörvendeztetett. Minket az Irodalmi Társulatnak itt léte, a mi érdemes elnökünknek ébresztő, buzdító, lelkesítő szavai arra fognak készíteni, hogy *alkossunk, szervezzünk mi is, itt az erdélyi részekben egy fiók egyesületet*, a mely a központ hatalmas védnöksége, iránytadó és támogató segedelme

folytán vivja itt a harczot és a diadal reménységével vegye fel, emelje magasra a protestantizmusnak annyi diadalmas emlékektől nehéz, véres, ádáz küzdelmektől megtépott, de azért dicsőségesen lengő zászlóját. (Helyeslés, éljenzés.)

Köszöntjük és üdvözljük testben távol levő, de szíve érzelmével, lelke gondolataival itt köztünk levő érdemes elnökét a társulatnak. Köszönjük a helyettes elnöknek, másodelnökünknek gyönyörű beszédét (éljenzés). Az isteni gondviselés megáldotta e társulatot, mikor egy ilyen férfit hívott elő, (éljenzés), kinek ajkain a lelkesítő szavak, elméjében a mély belátás és igaz bölcsesség, és szívében a kifogyhatatlan szeretet és áldozó készség mint világító fáklya, tűndökölnék előttünk; (igaz! úgy van! éljenzés); és mi, mélyen tisztelt közgyűlés, édes örömmel sorakozunk körülte, ha halljuk ajkairól a bölcs beszédet, ha halljuk dobogó meleg szívét, szeretettől áthatott és szeretetben élő szívének dobbanását, s dobbanása ha mutatja nekünk az utat, melyen haladnunk kell.

A mélyen tisztelt közgyűlést tisztelettel, szeretettel üdvözljük, munkálkodására az istennek megsegítő kegyelmét élő hittel kérjük: mert hiszen az isten, a jó isten, az ő országának terjesztésében buzgolkodó lelkeket mindig megsegítette, elestükből felemelte, erőtlenségükben mindig gyámolította és vezérelte őket diadalról-diadalra. Ez a kegyelme Istennek áldja meg a közgyűlést, tegye sikeressé, áldásossá, áldást hozó, áldást hintő működését. Isten áldja meg a mi elnökünket (hosszantartó lelkes éljenzés).

Mai számunk tudósítása a prot. irodalmi társaság üléseiről nem lehetett elég részletes. Jövő számunkban bővebben referálunk. Most a lapunkban eddig közlöttékhez még következőket fűzzük *Szóts* Farkas a társaság kitűnő titkára évi jelentésében hiven számolt be a társaság egy évi tervszerű s gondos munkálkodásáról. Örömmel ismerjük el s jegyezzük föl, hogy Szóts Farkas nagy érdemeket szerzett magának a prot. irod. társaságban is. A titkári jelentés után gróf Kun Géza ül a felolvasó asztalhoz. A tudós gróf az ő nagy tudományából beszélt s ritka közvetlenséggel és melegséggel előadott értekezésben azokról az eszközökről és módokról szólt, melyekkel az egyházi élet elevenítését s a vallásos öntudat emelését munkálhatjuk. A keleti népek hit-életéből vett példákkal s a bibliából vett találó idézetekkel mutatott reá, hogy mennyire áldásos hatása van a hitnek az emberre.

Buzdított arra, hogy a szentírás igazságait az iskolákban tanítani meg ne szűnjünk s ily módon törekedjünk ahhoz, hogy iskolánk ne névszerint, hanem valósággal legyenek felekezetiek. Azt tanítsuk, hogy miként lehetünk boldogok s miként tehetünk másokat is azzá. A vallásos irodalom gyöngyeit mennél nagyobb körben igyekezzünk terjeszteni s a magyar prot. irod. társaság, mint szintén a vázolt irányban működő testület, példa adva, szerényen és serényen haladjon ezek megvalósítása felé.

A rendkívüli élvezetet nyújtó gyönyörű felolvasásért a nagy-gyűlés tüntetésszerű éljenzéssel és tapsal fejezte ki elismerő köszönetét.

Még egy felolvasás volt. *Stromp* László, pozsonyi ev. ref. theol. akad. tanárnak »Apáczai Cseri János«-ról irt értekezését (szerző távollétében) *Maszyik* Endre pozsonyi theol. tanár olvasta fel.

Stromp László világos, hű képben mutatta be Apáczai Cseri János életét, küzdelmeit. Mint nemzetünk egyik kiváló paedagogusáról, vonzó modorban emlékezve, fejtegette elveit, terveit s jótékony hatását nemzeti irodalmunkra és oktatásügyünkre. Jellemzésében találóan használta fel Bethlen Miklós grófnak reá vonatkozó emlékezéseit.

Végül szépen hozta összefüggésben az Apáczai Cseri Jánosról szóló emlékezését a prot. irod. társaságnak e nagygyűlésével.

A lelkesítő szellemben és nem egy magható részletben gazdag felolvasás szintén élénk tetszésben részesült.

Ezután az indítványok során Szabó Aladár javaslatára kimondta a nagygyűlés, hogy a ma elhangzott összes beszédeket, a titkári jelentést és a felolvasásokat kinyomatja s egy külön könyvben fogja kiadni bizonyosságául annak a magas színvonalnak, melyen a társaságnak ez összejövétele állott.

Szász Domokos püspök állott ezután szólásra s jelentette be azt az alapítványt, melyet a tegnap d. u. tartott közgyűlésen már előlegesen jelzett.

A nagy-gyűlés a nemeszczélú alapítványért Szász Domokos püspöknek jegyzőkönyvében mondott köszönetet s egyuttal megbizta a választmányt, hogy az alapítványt az alapító levélben megirt módon kezelje.

Végül déli 1/2 órakor Hegedüs Sándor elnök köszöntö meg a gyűlés nevében Szász Domokos püspöknek, hogy a társaság ez évi gyűlését itt tarthatta meg, Kolozsvár városának szíves támogatásáért, a rendező bizottságnak fáradozásáért s a prot. irod. társaság nagy-gyűlését azzal a hő kívánsággal zárta be, hogy tanulságai legyenek áldásosak és gyümölcsözők.

Refleksiók

az egyházkerületi hitelbank létesítése ellen felhozott véleményekre és nyilatkozatokra.

(Folytatás és vége.)

III.

Nem volna teljes a munkánk és birálatunk eléggé kimerítő, ha nem reflektálnánk e helyen *azokra a véleményekre és nyilatkozatokra is, melyek bizalmas körökben*, mintegy a *kulisszák mögött*, tárgyaltnak, a tervezett hitelbank felállítására vonatkozólag.

Ezek a vélemények és nyilatkozatok 3 pontban foglalhatók össze, melyek a következők.

Nem helyeselhetjük, nem szavazhatjuk meg a hitelbank felállításának tervezetét,

1-ször, mert az egyházkerületi pénztár már eddig is sok olyan helyre adott pénzt, a honnan azt nem lehet megkapni s így feltehető, hogy az egyházkerületi pénztár fenntartásának tekinthető, szintén sok olyan embernek fog pénzt adni, a kiktől azt soha meg nem kapja.

2-szor, mert a nyereségekből a börzén szenvedett veszteségeket akarják pótolni, és a theologiai fakultás hiányzó tőkéit akarják kiegészíteni.

3-szor, mert a vezérigazgatói állásra olyan egyén van kiszemelve, aki nem nyújt kellő garantiát az intézet helyes vezetésére nézve, és a felülről jövő nyomásnak szüntelen engedni fog.

Ad. 1. erre a kifogásra azt jegyezzük meg, hogy a legnagyobb ovatosság és elővigyázat dacára is megtörténhetik, hogy nemcsak a pénzintézetek és bankok, hanem magánszemélyek és egyházközségek is adnak egy-egy olyan embernek kölcsönt, a ki azt nem tudja visszafizetni, mert miképpen nincsen szabály kivétel alól: úgy a pénzintézetek sincsenek kivéve egyes baklövések alól. De ezzel szemben mindenkinek a teljes megnyugtatóására kijelenthetjük, hogy nem tudunk *egyetlen adóست sem*, a ki az egyházkerületi pénztárnál fenálló adósságát eddig meg ne fizette volna s ebből az egyházkerületi pénztárnak kára és hátramaradása lett volna. Különben is a *protekció*, bár Wlassics miniszter eltörölte, a világon mindenütt, többé-kevésbé, most is érvényesül s ha tán ez az örök emberi gyarlóság az egyházkerületi pénztárhoz is, ezerbe egyszer, *észrevétlenül* beLOPTA magát: ebből nem az következik, hogy a hitelbank *eszméje* rossz, és egyházkerületünk pénzügyi szervezkedésének *hatalmas tervét* nem kell végrehajtani, hanem igenis az, hogy némely ember a beléje helyezett bizalommal visszaél s személyes befolyását olyan helyen is érvényesíti, hol a közjónak kárt csinál. Ez pedig *nem elvi*, hanem *személyi* kérdés.

Ám büntessék meg, vagy csapják el az olyan hivatalnokot, a ki így cselekszik, de azért ne mondják, ne hireszteljék és ne kürtöljék, hogy maga az intézmény rossz, és az eszme nem életképes.

Ad. 2. A börzén szenvedett veszteségekre nézve már e lap elmondotta, illetékes helyről vett értesüléseit, hogy t. i. ez a veszteség csak névleges, de legyen úgy, a mint némelyek mondják, hogy a hitelbank nyereségeiből a veszteségeket akarják pótolni. Nos, akkor is, nem *tisztességesebb*, *becsületesebb* és *méltányolandóbb dolog*-é, ha valaki arra törekszik, hogy e veszteségeset visszaszerezze, mintha kezeit szépen össze dugja és nem tesz semmit többet, mert a kása *egyszer* megégette a száját. Hiszem *ilyen* elmélet mellett, az idén az összes földek pusztán maradnának. mert a gazda a múlt évben, csak veszteségére dolgozott, és a kereskedelem alapelve: a vállalkozás örökre kihalna az emberek közül, mert bizony-bizony, egyszer-másszor ott is fordulnak elő veszteségek, a legjobb számítás mellett is.

Azonban ilyen esetekben, a jó gazda is, és a jó kereskedő is, és minden életrevaló ember is úgy csinál, hogy *nem esik kétségbe*, hanem *fokozott erővel* való munkához lát, és szánt, vet, vesz és elad, mignem vesztesége valamiképpen kipótlódik.

A mi egyházkerületünk is úgy kell hogy csináljon, hogy még az a *névleges veszteség is elenyésztesék*, s a mi esetleg elveszett a réven, megjöjjön a vámon.

Hogy aztán a nyereségekből a theologiai fakultás hiányzó tőkéit is kiakarnák egészíteni: ezt már nem igen hisszük. Hanem azt már inkább elhinnők, ha valaki

azt állítaná, hogy a nyereségből *bizonyos mennyiséget szeretnének minden esztendőben, annak a fenntartási költségeihez juttatni*, mert az egyszer áll, és elvitathatatlan tény, hogy ez a kitűnően berendezett, internatussal egybekötött, egész Európában pártját ritkítóan intézet *fenntartása nagyon sokba kerül*, és ha fejlődni, a haladás útján elébbmenni akar, akkor *ujabb meg újabb segélyforrásokra van szüksége*, hogy páratlan volta továbbra is fennmaradjon.

Azonban, a mi véleményünk szerint a *részvényesek* sem az egyik, sem a másik esetben nem félhetnek a *megkárosodástól*, mert a mint tudvalevő, a 200 ezer frt. részvénytőkének felét, vagyis 100 ezer frtot, az egyházkerületi pénztár a maga részére foglalta le, vagyis ő jegyzi s így ha a nyereségből kell is valamit az említett veszteség pótlására és a theologiai fakultás fentartási és továbbfejlesztési költségeinek a fedezésére fordítani: *ez az összeg a 100 frt. ig tanácsi vagy egyházkerületi alaptőkére eső osztalékból. bőven ki fog kerülni*, sőt ki fog kerülni még több is, a mit most el sem gondolhatunk.

Ad. 3., A vezérigazgatói állás betöltéséről és a vezérigazgató képességeiről beszélni, most még nagyon korai és időelőtti való dolog. Kombinációba venni egyes embereket, igenis lehet, de hogy aztán a sok közül kit ér a szerencse: ez már csak a bankalapítás után dőlhet el. Magánk is, kiváló sulyt helyezünk a vezérigazgató egyéniségére és képességeire, de ez csak *személyi* kérdés, nem pedig *elvi*.

Most az egyházkerületi hitelbank megalapításáról lévén szó, tekintsünk el a személytől. Azt majd akkor is bírálhatjuk, üthetjük, kifogásolhatjuk és magasztalhatjuk, a mikor meglátjuk és tetteiről adataink lesznek, addig azonban hagyjuk békében és ne harcoljunk a szél ellen, mert nem fizeti ki magát. Utoljára még megtörténhetik, hogy tisztességes, jóra való embert nem is kapunk arra az állásra, mert a hol minden nyelv megsebesítheti, minden láb rugással fenyegeti az embert, oda nem szívesen vágynak és nem örömezt meg senki.

Arról sem igen beszélhetünk, hogy az illető vezérigazgató engedni fog-e a felülről jövő nyomásnak, vagy sem, mert ez is csak akkor válik meg, ha egyszer hivatalába be lesz állítva, és működési körében a munkát megkezdi.

Annyit azonban előre is kiköthetünk és megkívánhatunk tőle, hogy *fontosabb és nehezebb kérdéseknél*, ne a saját szakállára és éppen anyaszentegyházunk vezetőinek *véleménye ellenére* cselekedjék, mert mi, a legnagyobb megpróbáltatások és a legváltásosabb pillanatokban is, mindennél jobban megbizunk egyházkerületünk vezérembereinek a mi javunkat szemelőtt tartó és az anyaszentegyház építését előmozdítani célzó törekvésében. Nyomás ide, nyomás oda, de azt sohasem szabad felednünk, hogy *egyházkerületünk érdekei sokkal nagyobbak, mint a személyi érdekek, s ha az egyházkerület igazait és érdekeit védő legnagyobb hivatalunknak, a püspöknek, nincsen, vagy nem lesz a dolgok menetébe beleszólása: az az intézet lehet minden egyéb, de egyházi, egyházkerületi pénzügyintézet nem lesz soha*.

Ezzel visszapillantást vetve, a fentebb elmondot-

takra, kimondhatjuk bátran, hogy minket sem a *Budapesti Hírlap*, sem a *Hajnal*, sem a *kolozskolotai egyházmegye*, sem a *nagynyedi egyházközség* véleménye és felfogása nem ingatott meg azon meggyőződésünkben, hogy az egyházkerületi hitelbank felállítása ne volna üdvös és szükséges, sőt ellenkezőleg *elég ügyesen összeválogatott és tetszetős alakban feltálat összes érvelésük annyira gyenge alapon nyugszik, hogy több szót vesztegetni azokra immár nem érdemes.*

De lelkesztársainktól, igen tisztelt olvasóinktól, kik e refleksiók során minket becses figyelmükkel végig kísérni szivesek voltak, nem válhatunk meg a nélkül, hogy nekik azért hálás köszönetet ne mondjunk s ne kérjük őket arra, hogy szemük előtt mindig az egyházkerület érdeke lebegjen.

Ez lebegett a mi szemünk előtt is s ezért szóltunk: »*A kinek füle vagyon a hallásra, hallja.*

Z. K. S.

Hangok a végekről.

Figyelmesen olvasgatva, innen-onnan, az egyházkerületi hitelbank felállítása mellett és ellen felhozott érveket, különösen némelyeknek azon az állításán ütődtem meg, hogy *a bank pénzét nem lesz hová biztosan és jól jövedelmezőleg elhelyezni.*

Gondoltam tehát én is egyet.

Ha nem fogytunk volna ki annyira az időből, ezt az állítást számszerű adatokkal megczáfolandó: célszerűnek látnám, hogy kérdezzünk meg minden egyes papot és egyházközséget affelől, hogy vajjon, 2—3 esztendő leforgása alatt, körülbelől, mily mértékben óhajtaná igénybe venni az egyházkerületi hitelbank pénzét, mert fogadni mernék akármiben, hogy csak a papok és az egyházközségek le fognak foglalni mindjárt, a maguk részere, 200—250 ezer frtot. Hiszen ha olcsó lesz a pénz, a mi felől nincsen kétségem, és megnyílik a hitel, a mi nagy gazdasági előnyökkel jár: azonnal megnyílik a hasznos befektetések és a szolid vállalkozások mezeje is, s tudom, istenem, hogy olyan élet és felpézdülés támad az egyházkerületben, a milyen még nem volt s a milyenről nem is álmodtunk sohasem.

Az sem lenne utolsó dolog, ha az egyházkerületi hitelbank általvené, illetőleg konvertálná a papok és az egyház szolgálatában álló egyének összes adósságait, ha másképpen nem, szövetkezeti, vagy biztosítási alapon mert míg így egyfelől ismét kihelyezne 200—250 ezer frtot; másfelől ezáltal egy hatalmas egyház-társadalmi kérdést oldana meg s kivenne egy csomó vívódások között élő embert, a vidéki nagy kamatra dolgozó pénzüzetek körmei közül, a kik máskülönben, évek hosszú során át, alig fognak, nagy nyomoruságaik és a fejlődő igények közepette, ettől a még nagyobb nyomoruságuktól megszabadulni.

Igaz, hogy ezzel az eljárással is csak szaporodnék *egygyel* azoknak az okoknak a száma, a melyek miatt, az egyházkerületi pénzüzet felállítását kifogásolni szokták, de hát, elszegényedett és nagy kamatu adóságokkal küzködő papságunk megmentése, sokkal

nagyobb társadalmi érdek, mint néhány vidéki pénzüzetek pénztárának a kimélése és teletömése.

Ha az állam, a nemzeti színház tagjaival, ezt a dolgot megcselekedhette: miért ne tehetné meg az ő szolgálival az egyház is, a kiket tudvalevőleg, sokkal szorosabb kötelék fűz hozzá, mint a milyen fűzi a nemzeti színház tagjait az államhoz.

Nem azért mondom én, mindezeket, mintha azt kívánnám, hogy ugys történjék minden, a mint én kigondoltam, hanem csak azért, hogy illusztráljam azt az eltagadhatatlan tényt, hogy abban az esetben, ha a hitelbank meglesz: mindjárt törhetjük a fejünket, ilyen és ehhez hasonló egyháztársadalmi kérdéseknek a megoldásán is és az önmagunkon való segítségnek megnyílnak előttünk ilyen utjai is, de ha az egyházkerületi hitelbankot fel nem állítjuk: akkor az ilyen tervek kivitelére, még századok mulva sem gondolhatunk.

Valóban, nagy igazság az, hogy az *egyesülésben az erő.*

Azért nagyon csodálkozom, hogy a mikor a kereskedő, az iparos, a földbirtokos-világ, sőt még a földmivelő-osztály is tömörül és szervezkedik, s minden felé egyesületeket, társaságokat és szövetkezeteket alakít érdekeinek védelmére és szolgálatára s ezek alkotásában őket az állam is segíti: mi, az egyházak, az egyházközségek és az egyháztagok, nem akarjuk megérteni a kor intő szavát, hanem inkább visszavonást, egyenlenséget és párttusát támasztunk magunk között, mintha nem a szeretet vallásának, hanem a Babel torny építőinek volnának követői.

Ime az a körülmény, hogy a tőkepénzes osztály olyan nagy hatalomra és tekintélyre vergődött: az éppen abban leli magyarázatát, hogy az a tömörülést és az egyesülést régen megkezdette, mert hiszen minden bank, minden gyár és iparvállalat nem egyéb, mint a kisebb nagyobb tőkék egyesítésének egy-egy szemmel látható tanubizonysága.

Azért jónak látnám, — a Pál apostol szavaival élve, — hogy *legyünk mindnyájan egybekötöttetek egy értelem és egy akarat által. Ne legyenek közöttünk hasonlások és versengések, hanem szóljunk ugyanazon egyet mindnyájan*, mert csak így léphetünk a sívár jelenből magasabb rendű érdekek jövőjének szolgálatába.

Bekecsalji.

Az év végén.

(Fakultásunk ifj. köreinek és egyleteinek évfáráó ülései; pályázatok eredményeinek kihirdetése; jövő évi pályátelek kihirdetése.)

Theol. fakultásunk is osztózik a magasabb tanintézetekkel abban a körülményben, hogy az iskolai év mintegy észrevétlenül ér véget benne. Növendékei kiki a mint dolgait végezte, lassan-lassan elszálingóznak s az év hivatalos bezárásának napján a tanárkaron kívül már alig van valaki az intézetben. E körülményben találja magyarázatát az, hogy intézetünkben eddig nyilvános, ünnepélyes hivatalos évfáráó nem tartott s az év egy tanárkari ülésen rekesztetett be, mely az iskolai év eredményeinek számbavételére tartatott.

Hivatalosan az egész intézetre nézve az idén sem lehet ez másképpen. Mégis az idén az év végének egy különös lélekemelő aktusa keletkezett. Intézetünk ifjúsági egyesületei az intézetünk iránt lekötözött érdeklődő nagy közönséggel az idén oly benső viszonyba lépett, hogy az egészen indokoltá tette, miszerint az ifjúsági egyesületek nyilvános, ünnepélyes évvárót tartanak. Miután pedig a tanárkar maga is, nemcsak nem kerül, sőt keresve keresi intézetünk életének és ügyeinek nyilvános tárgyalására az alkalmat, hogy ez által is ébresztve a közérdeklődést s a nyilvános bírálat és köz ellenőrzés áldásaiban részesüljön: elhatározta, hogy azt a fokmérőt, melyet az ifjúság szabad versenye az intézet közszelleméről mutat — a nagy közönség elébe tárja s az ez évben kitűzött pályázatok eredményeit ünnepélyesen, a jutalmak kiosztásával kapcsolatosan, ez alkalommal hirdeti ki s teszi közzé a jövő évi pályatételeket is.

Igy alakult össze egy programm intézetünk május 26-án megtartott ünnepélyére, melyen az intézet előljárósága, élén az intézetben lelkével csüngő püspök urral, a tanárkar, az ifjúság teljes számmal és előkelő közönség gyűlt össze.

Az ifjúsági zenekarnak nagy ünnepséggel előadott tartalmas nyitánya után az ünnepélyt, mint az ifjúsági egyesületek ünnepélyes záró-ülését is Nagy Károly felügyelő tanár körülbelől a következő rövid beszéddel nyitotta meg:

Főtiszteletű Püspök Ur! Méltóságos Előljáróság! Nagyerdemű közönség! Nemes ifjúság!

Mióta rájött az emberiség arra, hogy maga alkotta s folyton alkotandó világának legcélszerűbb berendezését csak úgy eszközölheti, ha kutatva felfedezi, megismeri és alkalmazza az örökkévaló, isteni, objectív világrend törvényeit; s mióta ismerni tanulta az örök bölcsesség világrendjét, mely a makrokosmosz harmonikus nagy egészét végtelen számú, önmagukban önálló mikrokosmoszokból alkotta és alkotja folytonosan össze, a melyben az önczélal és rendeltetéssel bíró individuumok nem valami külső békák s lánczok által fűzetnek egy nagy egészhez, societassá össze, hanem benső minőségüknek azon szellemi törvényei által, mely midőn az egyed önálló világát s életét megszabja láthatatlan szálakkal egyszersmind egy nagy egész alkatrészeivé fűzi össze őket, hogy önczéljuknak szolgálva, önrendeltetésüket betöltve egyszersmind egy magasabb rend céljainak megvalósításán munkáljanak közre: azóta az organizáció vezető elve többé nem az, hogy az egyediséget elnyomva, azt a nagy egész önállótlan buborékává süllyessze le, hanem az, hogy specialis képességek minél teljesebb kiképzése által, minél markansabban kiképzett individuumok által tegye hatásossá, életképessé a nagy egészet. Egység a különféleségben és különféleség az egységben: ez az élet nagy törvénye. Ezen nagy élettörvény mint egy örökkévaló isteni kijelentés áll előttünk a keresztyénség istenfiság — és isten országa gondolatában s ezek egymáshoz való viszonyában. S miután ez a reformáció által újra közkincsévé lett az emberiségnek: azóta — mi természetesebb?! — a reformáció örököseinek vezérelvévé lett úgy az egyházi, mint az állami életben. Önálló, öntudatos individuumok képzésében látjuk biztosítékát a

köznek. Az egyház létét, életét s feladatai betöltésének biztosítékát öntudatos, önálló vallásos személyiségek s nem járszalagon vezetett öntudatlan lomha tömeg képezi; nem a vizkeresztség külső bélyege, hanem a Szentlélekben való egység. Az állam és társadalom fennállását, békés s egészséges fejlődését nem a most szolgailag görnyedező, majd rombolva pusztító, ingadozó tömeg, hanem öntudatos saját sorsa intézésének jogát s felelősségét komolyan érező polgárság képezheti.

A protestáns nevelésnek igazi karaktervonása mindig az volt s az kell, hogy maradjon, hogy önálló, karakterhű egyedeket képezzen. Jellemeket kell képeznie és a közben meggondolnia, hogy a jellem nem annyira képeztetik, mint *képződik*. E kifejezésnél nem kell valami egyoldalú, félszeg naturalismusra gondolni; általa mint fődolgot, csak azt akarom kifejezni, hogy a jellem öntudatos, öntevékenység és önmunkásság eredménye. Ezzel nem kicsinylem alkalmas helyén az öntudatlan megszokás, az észrevétlenül elsajátított izlés stb. értékét, nem itélem el a parancs szavát, a törvény szigorát, az engedelmisség jelentőségét; de állítom, hogy a jellemképződésre nézve ezek — bár a pusztá természetalapoknál magasabb jelentőségűek —, nem a legfőbb, nem végső faktorok s a nevelés magasabb fokán nemcsak czéltalanok, de visszahatásukban egyenesen károsak.

A nevelés végső foka a főiskolákban, átmenetet képez az életre. Azért itt az ifjúság önmunkásságra és önkormányzásra való nevelése és szoktatása a tudományos szakképzés igen fontos kiegészítő része.

Teljes tudatával birt ennek intézetünk előljárósága és tanárkara, midőn nemcsak hogy alkalmat adott különböző autonomikus jellegű ifjúsági egyletek alakulására, hanem az egyesületek működésének s az önálló munkásság előmozdítására a maga részéről is megtette a lehetőket. — Örömmel üdvözölte midőn az önművelés céljaira megalakult az »Ifjúsági önképzőkör«, midőn a szép művészetek gyakorlására »Ifjúsági zene- és énekkar« alakult s a midőn az egész ifjúságot magában foglaló »Ifjúsági egyesület« szervezkedett olvasó egyesület fenntartására, hazafias és egyházi ünnepélyek rendezésére s általában az ifjúságnak a nagy társadalommal való érintkezésének eszközzésére.

(Folyt. köv.)

Görgényi egyházmegyéből.

Egyházmegyénk tavaszi rendes közgyűlését folyó évi május 5-én tartotta meg Szászrégenben az egyház megye tanács-termében, csaknem teljes számú egyházi s kevesebb világi képviselő részvételével.

Templomi istentisztelettel kezdődött, hol is Szász Márton sárpataki lelkész aa. tartott segedelem kérő imát s buzdító egyházi beszédet. Közgyűlés Tavasz József esperes megnyitó beszédével nyílt meg, melyben egyházi életünket érdeklő országos mozgalmakat ismerteti s egyházmegyénk életében előfordult nevezetesebb eseményekről s végül a vallásosság s hazaszeretet nevében való munkálkodásra szólít fel minden egyházi szolgát s világi papot. Azután a megalakulás következett. Bod Sándor elhunyt v.-szentiváni nyug.

lelkész érdemei jegyzőkönyvbe irattak; Vályi János 39 évig szolgált s most nyugalomba vonult uzdi-szentpéteri lelkész afinak közgyűlés ödvözlését küldi. Tárgysorozatok megállapítása s egy új tanító eskü tétele után: Csekme főjegyző olvasta jelentését az egyházmegyei tanács működéséről s ennek végezte után a közigazgatási bíróság végzéseiről, — ítéleteiről. Azután egyházmegyei tanács jelentése következett az egyházmegyei köz- és alapítványi pénzeinek kezeléséről s az egyes számadásoknál a pénzek kezelését szabályozó javaslatait terjesztvén elő; — azután olvastatik a mult közgyűlésről lemaradt 1898. évi költs. előirányzat, melynek tárgyalásával kapcsolatban az egyházmegyei rovatalkos revisioja s a közgyűlési terem renovációja határozottak el. Ezután Jánosi tanügyi előadó olvassa jelentését iskola látogatásairól; ennek végeztével az alapítványok kamatainak kiosztása következett tanuló pap- s tanító-fiúk között.

»Az egyházkerületi hitelbank részvénytársaság« alapszabály tervezetének tárgyalása után tisztujítás következett. Buzgó pénztárnokunk Gergely Lajos lemondása folytán új választás történt, melyből pénztárnoknak megválasztva Papp Lajos d.-széplaki lelkész aa. került ki győztesen.

Kérvények, indítványok tárgyalása során felterjesztetett az egyházmegyei kántor tanítók közgyűlésének kérelmét a főt. kerületi közgyűléshez, melyben az egyházmegyei tanácsban egy a közgyűlésük által választott taggal való képviseltetésüket kéri; továbbá egyházmegyei tanács azon felirata, hogy az állami tanító énekvezérnek, kik egyházunknak ép oly hivatalnokai, mint a kántor-tanítók, részesíttessenek ugyanoly jogokban is, mint a kántor-tanítók.

Ezek voltak csak szárazon felsorolva közgyűlésünk tárgyai; de ezen tényszerű felsorolás egy félesztendő munkásságáról beszélnek sok igyekezettel, s egyházaink iránt való nagy szeretettel. S Krisztusnak lelke, mely a hol ketten vagy hárman az ő nevében összegyűlnek — ott van; velünk volt a tárgysorozat folytán elékerült jelentések, intézkedések, határozatok meghallgatásában, hozatalában, úgy hogy közgyűlésünk a végzett dolgok felől megnyugtatót, hogy a mi munkánk nem hiában való és a jövőre bizalmat adott Isten országa felől való reménységeinknek teljesezésére.

S. S.

A maros-ujvári ev. ref. egyház mult évi életéről.

Maros-Ujvár, 1898. április hó.

Egyházunk évi közgyűlését április 3-án tartotta meg. E gyűlésen számolt el a felügyelő bizottság az 1897. év erkölcsi és anyagi eredményéről a keblei tanácsnak s ez az egyházi közgyűlésnek.

Egyházaink, különösen evangélium szerint reformált egyházaink élete szoros kapcsolatban lévén társadalmunk s magyar nemzetünk életével, azoknak egészséges fejlődése ezeknek fejlesztésével és megerősítésével; azt hiszem, nem éppen érdektelen a mi egyházunk egy évi életének rövid ismertetése.

Különösen a templom-építés szempontjából határozta el közgyűlésünk az eredmény nyilvánossá tételét. Az e célra indított gyűjtésben elért eredmény s a kifejtett buzgóság tanusítja, miszerint a templom szorgalmas gyakorlása, az úrvacsorával való nagy számban élés nem csak megszokás és külsőség, hanem az igaz vallásosság folyamánya.

Ritkán van eset, hogy százan csak nehánnyal is alól legyen a templomban megjelentek száma, annál gyakoribb az öt-hatszázat magában foglalható templom teljes megtelése. Urvacsorával élők száma minden esetben száz és háromszáz között váltakozik. Ékes, nagy céljának külsőleg is megfelelő szép templom kellene, mely hirdesse itt a kálvinista egyház s a mi ezzel egy jelentőségű, a magyarság erősségét. Fajdalom azonban, templomunk, mely különben elég tágas volna, rövid húsz év alatt a rossz talaj és más káros behatások miatt tarthatatlanná vált, úgy hogy egyházunk egy újnak építését kellett elhatározni, melynek terve és 12,000 forint feltüntetett költség-előirányzata felsőbb jóváhagyással is meg erősítettetett.

A templomépítés nagy munkájára vetettük hát kezünk. Megválasztottuk 1897. év elején a templom-építő bizottságot, melynek élén mint pátronus Gróf Teleki Ádám ömértósága, nagyságos Fritcz Pál, bánya-tanácsos, főgondnok és lelkész állanak, tagjai pedig az egyház legtevékenyebb, legbuzgóbb emberei.

A mult év folyamán tényleg *1971 forint 56 krajár* gyűlt be e célra, miből 1500 forint a magas kincstár kegyes adománya; a hivek Kovács Péter presbiter kezéhez 197 forint 49 krajár, a helybeli Szóda-ammoniak gyár igazgatósága 50 forintot adtak, ezen kívül két multság tiszta jövedelme 140 forint 15 krajár, az időközti kamat 83 forint 92 krajár tesz ki. Az így részletezett összegek eredményezték a fent jelzett 1971 forint 56 krajár, mely a m.-ujvári takarékpénztárba van gyümölcsözőleg elhelyezve. A szerkesztő úr becses engedelmevel alább egyenként említem fel az egy koronán felül adakozók nevét, hogy ez szolgáljon nyilvános nyugtázás és hálás köszönet képpen, Isten áldja meg a nemes szívű adakozókat és adjon mindekbe buzgóságot, hogy szent célunk minél hamarabb megvalósítható legyen.

Azt hiszem, nem is kell hosszasan várnunk, ha a rövid egy év alatt elért eredményt és a részben már befolyt vagy önkéntes ígéretekben *biztosított* tekintélyes adományok további sorát nézzük, melyeknek rendén: Gróf Teleki Ádám ömértósága a főúri ismerősei körében folytatott gyűjtés eredménye és saját adománya képpen bejelentett 1000 forintot. Both Sándor mészáros ajándékozott 1000 forintot, a m.-ujvári takarékpénztár 20 forintot, a hivek ez év folyamán újabban adakoztak 9 forintot, az országos domesztika e célra ez év folyamán 70 forintot, felhasználható anyag értéke 2000 forint. Ugy hogy ez idő szerint *6100 forint* áll rendelkezésünkre. Dicsőíti ez eredmény a főúri nemes szívet, a polgári erényt.

Hála Istennek, a ki adott buzgóságot és áldozatra kész szívet a gyöngék és erősek lelkében egyaránt; mi, mint egyház megtettük köteleességünket, nem lankadunk a további gyűjtésben és áldozathozatalban sem s reméljük Istee megsegít, hogy 8000 forintra egészíthetjük ki rövid időn az eddig gyűjtött összeget.

Reméljük, hisszük, hogy a főtiszteletű *Püspök úr*, ki jól tudja, mily tetemes áldozatokat hoztak a közlebbi időkben a maros-ujvári szegény egyházközség tagjai az egyház megerősítése érdekében, *módját fogja találni*, miszerint *tőke-kamat segélyben részesítse* egyházun-

Folytatás a negyed ív mellékletén.

kat az országos domesztika s ennek alapján a még hiányzó 4000 frtot kölcsönt vehetve: templomunkat már a jövő év tavaszán fölépíthessük. Adjá Isten!

Im itt következik a kisebb összeggel hozzájárulók kimutatása. Adakoztak:

Fritz Pál 5 frt. László József 2 frt. Gál István 2 frt. Kugli társaság 3 frt 85 kr. Id. Géber Károly 1 frt. Pásztor Gyula 1 frt 50 kr. Benedek és Simon 5 frt. Teiler Lázár 7 frt. Szóts Albert 3 frt. Horváth Károly 3 frt. Turcsa József 50 kr. Babos Ferencz 1 frt. Simon Tamás 50 kr. Geizler Miklós 1 frt. Csugán János 1 frt. Özv. Gáll Lajosné 1 frt. Burján Károly 1 frt 50 kr. Maksai Dénes 2 frt. Gulácsi Albert 2 frt. Molnár Jánosné 1 frt. Vagner Herman 1 frt. Smelezer Vilmos 1 frt. Szilágyi Zsigmond 1 frt. Hinterauer Venáncz 1 frt. Ficzero Mariska 1 frt. Kolozsvári Mártonné 1 frt. Marencsik 1 frt. Panet Czekiel 50 kr. Salamon Jakab 50 kr. Bács János 1 frt. Frink Péter 50 kr. Tadies János 1 frt. Tadies György 50 kr. Rák János 50 kr. Hüves Béláné 50 kr. Szilágyi Poldi 2 frt. Nagy Elek 50 kr. Mezei Mariska 60 kr. Török György 50 kr. Vecsernyés Sándor 2 frt. Semmel Mór 1 frt. Subics Lajos 1 frt. Deák János 1 frt. Szócs Gábor 1 frt. Olajnik István 50 kr. Bacsó Mózes 1 frt. Vetti Márton 1 frt. Májor József 1 frt. Bogdán György 1 frt. Német József 1 frt. Kovács András 50 kr. Boér György 3 frt. Kurta Károly 3 frt. ifj. Boér Sándor 50 kr. Dávid Sofron 60 kr. Szilágyi Sándor 2 frt. Karsai István 1 frt. Tartler István 50 kr. Kovács Károly 1 frt. Nikora Nikulaj 60 kr. Horváth János 90 kr. Rend Gusztó 60 kr. Nagy György 2 frt. ifj. Tobis János 50 kr. Sebesi Lajos 60 kr. Szilágyi Efraim 1 frt. Deák Jánosné járai 50 kr. Balogh Márton 1 frt. Bógya Gusztó 50 kr. Zabrudil Ferencz 1 frt 50 kr. Fodor Ignác 50 kr. Orbai János 1 frt. Böszörményi Ferencz 1 frt. Tobis Simon 1 frt 50 kr. Dogári Jakab 50 kr. Özv. Szilágyi Imréné 2 frt. Lárás János 60 kr. Koronki Andor 50 kr. Varga Sándor 2 frt. Göncei Sándor 60 kr. Göncei János 2 frt. Bendze Károly 1 frt. Balogh Marci 50 kr. Özv. Nagy Jánosné 1 frt. Régius Károly 2 frt. Borbély János 3 frt. Botár Gergely 1 frt. Vagner Róbert 50 kr. Fiser Izsák 1 frt. Sándor Miklós 80 kr. Géber István 1 frt. Biró István 50 kr. Baksai József 1 frt. Sellman Béni 1 frt 50 kr. Kovács Feri 50 kr. Kodra József 1 frt. Németi István 1 frt. Bács Iromin 1 frt. Vegyán Nikulaj 50 kr. Kimen György 55 kr. Morár János 50 kr. Vlád Tódor 50 kr. Ruzs Vaszi 50 kr. Moga György 1 frt. Roska Sándor 50 kr. Muntján Vaszi 50 kr. Medvés Nikodín 60 kr. Gróza Timótfi 60 kr. Báncs Iromin 90 kr. Preszekán Denyila 75 kr. Tobis István 1 frt. Csugán Juon 1 frt. Krédon Péter 60 kr. Németi János 1 frt. Gergely Pál 60 kr. Rend Tódor 60 kr. Csiki Pista 60 kr. Szilágyi Károly 50 kr. Pécsi Benedek 60 kr. Fülöp Mihály 50 kr. Király Sándor 50 kr. Szabó Miklós 2 frt. Csucs Mihály 75 kr. Szabó Jóska 75 kr. Nagy Bálint 50 kr. Csupor István 1 frt. Kovács Laci 60 kr. Tobis Andor 1 frt., s neje 1 frt. Tobis Anna 50 kr. Finta Sándor 50 kr. Kosztics Dani 1 frt. Kovács József 1 frt. Bán György 1 frt. József Ferencz 50 kr. Nagy Árpád 50 kr. Ince Gergely 50 kr. Szász Károlyné 50 kr. Török János 50 kr. Székely György 1 frt. Bogyézán Ágoston 50 kr. Ábrahám Lajos 1 frt. Bán János 50 kr. Engi István 50 kr. Szilágyi András 2 frt. Boér István 1 frt. Bán Mihály 1 frt. Koppándi János 50 kr. Szilágyi István 50 kr. Moldován Miklós 1 frt. Laczófi István 1 frt. Buci Károly 50 kr. Boér Ferencz 1 frt. Borbély Ferencz 50 kr. Gulácsi Ferencz 1 frt. ifj. Karsai Ferencz 1 frt. Bartha Károly 1 frt. Czupor József 2 frt. Szilágyi Péter 1 frt. 50 kr. Szilágyi Pál 1 frt 50 kr. Bartha Simon 50 kr. Sulter Ferencz 50 kr.

Ezen kívül van még 10—40 kros adományos kik is jelzetekkel együtt fogadják az egyház hálás köszönetét.

A gyűjtést folytatjuk s meg keressük itt és távolban minden ismerőst hogy meghozhassa mindenki a maga áldozatát.

Vajha mikor megszámláljuk a mi pénzünket, elegendőnek találjuk azt, torony és templom építésre egyaránt, hogy aztán ott építtessenek a hivek Isten templomaivá.

Jancsó Lajos.
ev. ref. lelkész.

Különfélék rovata.

Szász Domokos erdélyi püspök, ez a kiapadhatlan áldozatkészség ezer forintos alapítványt bocsátott a prot. irod. társaság rendelkezésére.

E helyen is fölhevítjük olvasóink teljes figyelmét Hegedüs Sándor elnöki megnyitó beszédére. Ez a gondolataiban s egész szellemében magas és nemes beszéd fölemelt, magával ragadott mindnyájunkat.

A Prot. Irod. Társaság kolozsvári közgyűlése alkalmából f. hó 1-én belfarkas-utcza templomunkban előkelő közönség jelenlétében lélekemelő istentisztelet tartatott. **Kenessey Béla** theol. igazgató predikált igen tartalmasan, megragadólag. Nagyhatású volt a gyülekezeti ének is, valamint a felséges karének.

A Prot. Irod. Társaság választmányába tagokul az elhalt gróf **Tisza Lajos** és **Breznik János** helyére gróf **Tisza Istvánt** és **Stromp Lászlót** választattak meg. A többi tagok a régiek.

A Prot. Irodalmi Társaság, mint Szóts Farkas, a társaság derék titkára jelenti, az 1896. évi ezredévi kiállításon kiadványaival érmet nyert. E kitüntetést a társaság »a vallásos kultúra és a nép erkölcsi emelése terén kifejtett áldásos munkásságáért« nyerte meg s mi örömmel ragadjuk meg az alkalmat, hogy ez ürvendetes tényt olvasóink emlékezetébe is vissza idézzük.

A Protestáns Irodalmi Társaság tagjai ma délután két órakor fényes **lakomára** gyűltek a **Központi Szállóda** udvari fedett helyiségében. Az asztalfőt **Hegedüs Sándor** foglalta el, a kitől balra **Szász Károly**, jobbra pedig **Szász Domokos** püspök ült. Következtek sorban a református és a lutheránus egyházak többi előkelőségei.

Az első köszöntőt **Hegedüs Sándor** mondotta, hosszabb és rendkívül hatásos beszédében éltetve a királyt. — Ezután **Szász Károly** püspök a mai nagygyűlés szereplőire, de első sorban Hegedüs Sándorra köszöntött, ki »páratlan és fényes szellemi sikert aratott« mai megnyitó beszédével. — **Szász Domokos** püspök szintén Hegedüs Sándor egészségeért emelt poharat, fölemlítve, hogy Hegedüst szülei eredetileg **papnak szánták** és már ki is volt szemelve az eklézsia, melybe majd beleültetik; Hegedüs azonban — megszökött a papság elől, hanem azért mégis **Magyarország legelső protestáns papja lett.** (Zajos éljenzés.)

Még számos felköszöntő mondatott, melyek során **Szász Károly** püspök **Kenessey Bélát**, — **Masznayik Endre** **Szász Károly** és **Domokos** püspököket, — **Zoványi Jenő** gr. Kuun Gézá, — **Grätz Mór** br. Mansberg Sándort és dr. Gidófalvy Istvánt — **Nagy Sándor** **Szász Károlyt** — **Molnár Albert**, theol. tanár, kedélyes czélzással a debreczeni, sárospataki, pápai ref. theológiák spiritualis jelenlétére a lutheranusok dogmatikai felfogását fogadja itt el s ily alkalmakkal a testszerinti

jelenlétet óhajtja s éteti a lutharanusok itt megjelent kitünőségei közül: Masznyik Endrét, Szlavik Mátyást és Veress Józsefet, — *Masznyik* a kolozsvári theologiai fakultás tanárait, — Kenessey Béla az idegen vendégeket, — *Veres* József zajos tetszéssel fogadott toasztban Hegedüs Sándort, *mint apát*, — *Szlávik* Mátyás az erdélyrészi ev. ref. papságot, — br. *Feilitzsch* Arthur Szóts Farkast és Szabolicska Mihályt, *Zoványi* Jenő Masznyik Endrét köszöntötték föl; *Szabolicska* Mihály és végül (viharos éljenzés közt) *Hegedüs* Sándor az egyetértésért emeltek poharat.

A bankett (mely dr. *Gidófalvy* rendezői buzgalmat és *Nagy* Gábor kitűnő konyháját egyaránt dicséri) a legjobb hangulatban folyt le.

Az »Ellenzék« nevezetű újságnak lapunkra vonatkozó tréfás megjegyzéseit olvastuk. Pedig, mikor a »Hazánk«, »Alkotmány« s »Magyarország« nevű cégekről szóltunk volt, mi nem kötöttük e hokrétába az »Ellenzéket«, csupa gyöngéd »szűkebb patriotizmusból«. Az »Ellenzék« azonban most már egyenesen lapunkat kritizálja. Hát bizony ez szép hála az »Ellenzéktől« azért az éppen nem csekélylendő áldozathozatalunkért, hogy cikkeit időnként elolvassatjuk. Ezt az áldozathozatalunkat pedig, úgy véljük, az »Ellenzéknek« annyiival inkább méltányolnia s annyiival inkább értékesnek kellene tartania, minél inkább nem tartozunk előfizetői közé s minél inkább nem is kívánunk előfizetője lenni mostanság. Eddigi nevünket tehát, a névesere fölajánlása dacára, továbbra is megtartjuk és pedig az itt érintett álláspontunkkal kapcsolatban.

A **vaja-kisgörgény-gőesi** konfirmándusok, Kócsi Dániel lelkész által 3 frt 83 krt adtak a magyarországi ev. ref. papi árvák kolozsvári *Szeretetházának*. Ehhez járultak: Kereszturi Biri 10 kr. Kis Anna 10 kr. Ötvös Róza 3 kr. Horváth Eszter 4 kr. Biró Juli 5 kr. Tóth Kriszka 3 kr. Tóth Zsuzsika 10 kr. Farkas Klára 5 kr. Harkó Póli 10 kr. Orbán Eszter 5 kr. Bányai Eszter 10 kr. Barabás Trézsi 5 kr. Székely Biri 10 kr. Pécsi Julia 10 kr. Székely Ilona 10 kr. Pető Anna 10 kr. Boér Julia 10 kr. Szabó Julia 10 kr. Szalai Eszter 5 kr. Zágoni Anna 10 kr. Jánosi Julia 5 kr. Harkó Zsuzsanna 10 kr. Gál József 10 kr. Harkó Gábor 5 kr. Páskuj Péter 5 kr. Görgényi Dénes 10 kr. Dósa János 3 kr. Kovács Albert 4 kr. Harkó Péter 5 kr. Szövérfi Domokos 5 kr. Bárdosi Antal 5 kr. Iszlai Ferencz 5 kr. Fekete Albert 2 kr. Sós Péter 3 kr. Harkó Sándor 2 kr. Gergely József 5 kr. Farkas János 3 kr. Gál Domokos 5 kr. Pap János 3 kr. Szaló János 5 kr. Bereczki Sándor 5 kr. Kovács József 3 kr. Orbán Lajos 4 kr. Pap László 4 kr. Csatlós Antal 5 kr. Szövérfi József 4 kr. Kereszturi Sándor 4 kr. Kovács Ferencz 5 kr. Danguj Domokos 4 kr. Perselypénz 90 kr. Összesen: 3 frt 83 kr. Vaja, 1898. május hó 22-én. *Kócsi Dániel*, ev. ref. lelkész.

Midőn e szép példaadást nyilvánossá tesszük, egyszerűsmind értesítjük t. barátunkat, hogy a fenti összeget rendeltetési helyére juttattuk. *Szerk.*

Egy másik szép példaadás. Egyházunk azon fölserdült növendékei, kik ez év áldozócsütörtök ünnepén lettek annak önálló tagjaivá, az értök fáradozó lelkész buzgótságát azon uton kívánták meghálálni, hogy maguk között fillérenként 8 o. é. forintot gyűjtöttek össze a kolozsvári papi árvák szeretetházának javára és pedig Pápay Zsiga 25 kr. Pápay Ida 25 kr. Szilágyi Lajos 20 kr. Kovács Lenke 50 kr. Boér Sándor 20 kr. Babos János 15 kr. Borsai Aladár 15 kr. Fogarasi Albert 15 kr. Kovács Róza 20 kr. Deák Mari 10 kr. Gellérd Lidi 10 kr. Hódi Anna 10 kr. Kovács Ida 10 kr. Keresztes Berta 10 kr. Kész Dániel 10 kr. Lukács János 10 kr. Molnár Mariska 10 kr. Márkovics János 10 kr. Orbán Rebi 10 kr. Szilágyi Biri 10 kr.

Sós Lajos 10 kr. Szabó Mihály 10 kr. Sorbán Béla 10 kr. Salamon András 10 kr. Szabados József 10 kr. Tordai Teréz 10 kr. Török Eszter 10 kr. Boros Berta 10 kr. Biró Julianna 10 kr. Bardócz Julianna 10 kr. Barta Róza 10 kr. Benkő Rebi 10 kr. Barta Sándor 10 kr. Bálint András 10 kr. Bartalis Ferencz 10 kr. Dimény Jolán 10 kr. Fogarasi Kálmán 10 kr. Gozner Etelka 10 kr. Horváth Kálmán 10 kr. Kerekes András 10 kr. Kósa Mihály 10 kr. Kiss Dániel 10 kr. Lőrincz Lina 10 kr. Miksán Zsuzsa 10 kr. Nagy József 10 kr. Prővini Lina 10 kr. Szőcs Mari 10 kr. Szücs Gyula 10 kr. ifj. Szabó Ferencz 10 kr. id. Szabó Ferencz 10 kr. Székely János 10 kr. Tiboldi Mari 10 kr. Török Zsuzsa 10 kr. Zágoni Sándor 10 kr. Zágoni Zsuzsa 10 kr. Turi Anna 10 kr. Kis Róza 10 kr. Tokos Ágnes 10 kr. Szilágyi János 10 kr. Szilágyi Miklós 10 kr. Pál Rózália 10 kr. Nagy Mózes 10 kr. Sánta János 10 kr. Pap László 10 kr. Tamás Károly 10 kr. Többen együtt 35 kr. Összesen 8 frt. Fogaras 1898. május 23. *Balla Károly* ref. lelk.

Szerkesztői üzenetek.

M. Mult számunkban (21. sz.) csakugyan előfordul az, mit ön kifogásol. Igazat adunk észrevételének. Egy-egy passus minden gondosságunk mellett is ki kerülí figyelmünket. Sajnáljuk. E nyilatkozat nem mentség ugyan, de mindenestre magyarázat.

Hivatalos rész.

2077—1898.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erd. ev. ref. kollegium m. t. Előljáróságának.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter f. é. máj. 23-án 26.055 sz. a. kelt intézvénnyével a folyó tanév végén tartandó érettségi vizsgálatokhoz az 1883. évi XXX. t.-cz. 23 §-ából kifolyólag kormányképviselőül a zilahi főgymnasiumhoz *Szinyei Gerzson* sárospataki főiskolai tanárt, a kolozsvári főgymnasiumhoz Dr. *Beóthy Zsolt* miniszteri tanácsos, budapest egyetemi nyilvános rendes tanárt, a marosvásárhelyi és nagyenyedi főgymnasiumhoz Dr. *Öreg János* debreczeni ev. ref. főiskolai tanárt, a székelyudvarhelyi és sepsi-szentgyörgyi főgymnasiumokhoz Dr. *Szádeczky Lajos* kolozsvári egyetemi nyilvános rendes tanárt küldötte ki. A miről címek és az érdekelt ifjak mihez tartás végett értesítettnek.

Kolozsvártt, 1898. május hó 28-án.

Szász Domokos
erd. ev. ref. püspök.

Horádi Kálmán
tanügyi előadó.

306—1898.

MEGHIVÓ.

A szőki egyházmegyének f. évi junius 21-én d. e. 9 órakor Szamosujvárt rendes közgyűlése lesz, melyre van szerencsém a t. tagurakat tisztelettel meghívni.

Tárgyak: Esperesi jelentés, főjegyző jelentése a tanács működéséről; tanügyi előadó, számvevő, közalapkezelő előterjesztései; pénztárnok jelentése.

E gyűlésen Istentiszteletet tart t. *Kovács Gábor* szentmargitai lelkész afa.

A közgyűlés megelőző napon d. e. 9 órától kezdve tanácsülés, — d. u. 4 órakor papiértekeztet lesz.

Felkérem paptársaimat, hogy e meghívót a képviselő urakkal közölni sziveskedjenek.

Szék, 1898. május hó 26-án.

Somkerei Miklós,
esperes.

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.	Előfizetési ár: egész évre félévre	6 frt 3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Szász Domokos püspök jelentése.

(Előterjesztette az erdélyi ev. ref. egyházkerület 1898. évi
junius 2-án megnyílt közgyűlésén.)

Nagyméltóságu Elnök Ur!

Főtiszteletű Közgyűlés!

Tizennegyedik évi jelentésemet van szerencsém tisztelettel előterjeszteni, egybefoglalva a letűnt év főbb eseményeit. Több lesz benne az árny, mint a fény, mert egyházkerületünk látóhatárát sok borus felleg takarja be. Ez az élet sorja. Boldog ember csak az lehet, ki öntudatának nyugodt tekintetével pillanthat fel a magasba, akár verőfény árad onnan szét, akár villámok cikáznak alá. Engem az Isten ezzel a boldogsággal megajándékozott s én nem is tudok ezért elégszer hálát adni. Meg nem dőbbenve, érzékenyen nem érintve tűröm csendes lélekkel a sok érthetetlen szidalmat, gyanúsítást, melyet egyesek engesztelhetetlen gyűlölsége felém szór, mert arról vagyok meggyőződve, hogy a sok mérges nyíl, melyet felém irányítanak, rólam visszapattan, s hamarabb sebzi meg azt, ki azt elbocsátotta, mint engemet. Ha egy egyszerű magánember volnék, számba sem venném, de fáj a szívem azért, mert tudom jól, hogy a ki engemet bánt, annak bántalma végig sajog az egész anyaszentegyházon, melynek jó hire, neve, becsülete legdrágább kincse, s annak én vagyok egyik őrállója. Fáj a szívem azért, hogy akadnak saját hitsorsosaink között egyesek, — kik önmegfeledezéssel rongálják anyaszentegyházunk erősségeit. Más egyházakban az ilyen eljárás példátlan, s ez csak a kálvinistáknak szomorú privilegiuma. Minő indokok alapján?

Most rátérek első tárgyamra Áldom jószágos királyunk felséges nevét, ki a letűnt egyházi évben mezőzáhi egyházunknak 200, vármező, erzsébetvárosi és magyarókeréki szűkölködő egyházunknak 100—100 forintot adományozva, azoknak segítő jobbját nyújtani kegyeskedett.

Meg kell emlékeznem ő Felségének még egy másik kegyelmi tényéről is, mely emennél még sokkal fontosabb, mert általános érdekű s egész nemzetünk szívét

mélyen meghatotta, s a közös örömteli hangulatot a fenséges magaslatáig fokozta fel. A törvényhozás két háza ugyanis az 1848-iki törvények szentesítésének ötven-éves évfordulója emlékezetét hálás érzülettel törvénybe iktatta s hódolatát koronás királyunknak ápril 11-én ünnepélyesen bemutatta, s ő Felsége erre adott legmagasabb válaszában magát a magyar nemzettel a letűnt idők fölemelő emlékeiben s a jövőendő biztató kilátásaiban egynek vallotta s biztosította nemzetünket arról, hogy azzal egyet érez, együtt küzd s egyet remél. Közéletemnek legszebb emlékei közé sorozom azt, hogy nemzetünk eme lélekemelő ünnepélyén, mint a főrendiház tagja, én is részt vehettem.

Egyetemes egyházunknak nevezetes esztendeje volt, mert az országos törvényhozás megoldásra juttatta a lelkészi javadalmaknak állami segélylyel való fokozatos kiegészítése nagyfontosságu kérdését. Az állam pénzügyi helyzete nem engedte ugyan a nagyobb mérvű segélyezést, de azért a mostani magas kormányunk a magyar protestáns egyház történetének évkönyveibe kitörülhetetlen betűkkel jegyzé fel s örökité meg nevét, emlékét, megvalósítva azt, a mit az előző kormányok ígértek. Igaz, hogy a 600, illetőleg 800 forintra való kiegészítés még nem egy jogos igényt hagyott megoldatlanul, de legalább megszünteti papságunk túlnyomó többségének a mindennapi kenyérért vívott keserű harczát. Mert hiába beszélünk a kálvinista puritánizmusról; a családfenntartás emésztő gondja megsibbasztja az ideális célokra való törekvés égbetűrő szárnyait. Igaz: »jobb a kevés megelégedéssel, hogysem a sok háborúsággal«, de hát a kevésnek meg kell lenni, a mi fedezze a futó napok szükségait. A törvényhozás jószágos intézkedése legközelebből s legközvetlenebbül a mi egyházkerületünket érdekli, hol 542 papi állomás közül közelíti a 300-at azon állomások összege, hol a javadalom 500 forinton alóli, és 100-at haladja azoknak összege, hol a javadalom pénzértéke a 300 frtot sem haladja meg, beleszámítva a panaszos kepefizetés értékét is. Konventünk megtette az intézkedést a díjlevelek egyöntetű kiállítása tárgyában s a törvény 11. §-a II. pontja értelmében a díjlevelek értékéből levonásba fognak jőni, és pedig:

»1. A lelkész által élvezett jövedelmekre kirótt állami, törvényhatósági, községi és egyéb, valamely

törvénybe gyökerező közterhek, továbbá a vízszabályozási költségek, valamint az országos és az egyházmegyei gyámintézeti nyugdíj és egyéb alapok számára teljesítendő rendes évi fizetések.

2. A lelkészi jövedelmet bizonyos kötelezettség czimén terhelő fizetések, ugymint a segédlelkész (segédlelkészek) ellátása, az ingatlanokra felvett kölcsönök törlesztése, a lótartási átalány és a fuvar költség.

E szerint voltaképpen nemcsak 600, illetőleg 800 frton alóli javadalmak jönnek kiegészítés alá, hanem azoknak állandó terhei leszámítatván, a fennmaradó összeg kerül kipótlásra. A levonandó összegek igen sok helyt jelentékeny értéket képviselnek s azoknak hordozása a segítő állam vállaira hárul.

Domesztikánk ügye is öröndetes fejlődés útján van. Alig tizenöt éve rakjuk össze filléreinket s az állam hozzájárulásával azok is megsokasodtak. A vagyon átlag meghaladja immár a 900,000 forintot, s ezen kívül a segélyezésekkel hány könnyű törültetett le, hány seb gyógyított meg s mennyi új alkotás jött létre. Fedezet hiány miatt a tőke-segélyezés pár évig szünetelt; idei konventünk megint folyamatba indította. Az új alkotások főként a tőkekamat segélyezésnek köszönik létrejöttüket s a lelkészi javadalmaknak juttatott állandó segélyek tőkének kiképzése is ennek köszönhető. Segélyezési tőkénket nagy mérvben fokozza a pár év óta folyamatba indított s folyton növekvő rendkívüli államsegély is, mely a múlt évben 60,000 frtra emelkedett fel, melyből 23,400 forint jutott 215 papunknak, míg a Tiszántúli kerületben 174 lelkész kapott 16,390 frtot, holott a kerület két akkora, mint a miénk. Konventünknek ezért hálás köszönetünket nyilváníthatjuk. Pedig ez nem öröndetes eredmény, mert annak a szomorú ténynek a mutatója, hogy kerületünknek van a legtöbb szegénysorsu lelképásztor. Ennek és feles számú szegénysorsu egyházközségeinknek tulajdonítható az is, hogy az egyetemes egyháztól különböző czimeken kapott segélyösszegek 41,254 forintot tesznek ki. Köszönettel tartozunk a segélyosztó bizottságnak is s különösen nagytiszteletű Kenessey Béla afiának, ki mint előadó részrehajlástól menten, nagy munkával, gondos egybeállítással, buzgón képviselte egyházkerületünk érdekeit.

Egyetemes özvegy-árvai gyámintézetünk is alig pár év alatt szép gyarapodásra jutott; részint a tagok köteles járulékaival, részint a konvent által adományozott 100,000 forint esedékessé vált részleteivel, részint a domesztikai bevételek 10 százalékaival fölemelkedett 298900 frt alaptőkéig. Az öröndetes gyarapodás azonban — fájdalom — csak látszólagos, mert a kiadás rohamosan emelkedő. A múlt évben évjáradékot kapott 18 özvegy és 20 árva; a folyó évben segélyezendő 49 özvegy és 88 árva s ezek a számok még évek hosszú során át folyton növekedni fognak, a mint én ezt beadott javaslatom kapcsán a halandósági táblázatokban kimutattam vala s ezek folytán igénytelen véleményem oda irányult, hogy az első öt évet tőkegyűjtésre kell felhasználni, s akkor 30 évig akadálytalanul fejlődhetik ez intézmény. Konventünk azonban indokoltnak tartotta a rögtönös életbeléptetést, a millenniumi év alkalmából. Most már kénytelen vala utasítani a végrehajtó bizottságot a mutatkozó baj elhárí-

tásának tanulmányozására s véleményes jelentés tételére. Aggasztó tünet az is, hogy a köteles járulékokból fennmaradt hátralékok meghaladták két év alatt a 18000 forintot és sajnálattal kell konstatálnom, hogy ez összegből kerek számban 7000 forint a mi egyházkerületünk »Tartozik« rovatában szerepel, a mire bizonyynyal a múlt évi szűkös közgazdasági esztendő is nagy befolyással volt. Kérnem keli a nagytiszteletű esperes urakat, hogy igyekezzenek a hátralékok fizetését szorgalmazni. E tekintetben — nem kétlem — igazgató-tanácsunk is segítségükre lesz. Konventi, központi az államtól kapott segélyekből a hátralékok rövid uton visszatárhatók.

Föl kell még említenem, — mint igen nagy fontosságú ügyet — Tisza Kálmán konventünk világi elnökének az egyházi adózás ügyében tett indítványára vonatkozó konventi határozatunkat. Az indítvány indoka az, hogy az egyházi adózás terhe sok helyt oly nagy mérvű, hogy egyes egyházközségeinkben a hivek csakhogy attól meneküljenek, vagy oly egyház kötelekébe menekülnek, hol az adó elviselhetőbb, vagy élnek az egyházpolitikai törvények adta szabadsággal s a felekezetenélküliség állapotában keresik a menekülést. Az indítvány czélzata az, hogy e baj szanálása első sorban kísértessék meg az egyházi adózás igazságosabb rendezése által, másodsorban a közalapsegélynek harmadsorban — ha ez sem volna elegendő — az államsegélynek igénybevételevel. A kérdés előkészítésére az elfogadott indítvány értelmében konventünk a részletes utasításokat meg is adta a kerületeknek s egyszersmind a domestika bevételeiből tőkesegélyezése czimen adandó központi hozzájárulásra reservált is 2000 forintot. A mi kerületünkben ez a baj eddigelé nagyobb arányokban nem jelentkező, de ha nem megyünk segítségére egyes egyházközségeink kepéje lejjebb szállításának, végeredményben megváltásának, előre látható, hogy nagy arányokban fog jelentkezni itt is a baj, a mikor tán már késő lesz a segítség.

Ezek után áttérhetek egyházkerületünk beléletében felmerült jelentősebb mozzanatok ismertetésére.

Mindenekelőtt, hogy jelen helyzetünket kellőleg megvilágíthassam, egy rövid pillantást kell vetnem a letűnt időkre.

Midőn ezelőtt 13 évvel a kerület bizalma engem a püspöki székre elhívott, első kötelességemnek tekintém, magamnak teendőim felől lehető alapos tájékozást szerzendő, kerületünknek főbb vidékeit meglátogatni. Elszomorító benyomásokkal s keserű tapasztalatokkal végzém e tisztemet. Látnom kelle azt, hogy az erdélyi részekben annyi ellenséges áramlatoktól körülözlönölve, magyar fajunkat, kálvinista anyaszentegyházunkat, mely hajdanta vezérszerepre vala hivatott, mindenfelől nagy veszély fenyegeti. Látnom kelle, hogy összes nemzeti-ségi városainkban nincsenek anyaegyházaink, nincsenek papjaink s egy-egy romlatag imaház mutatja, hogy vannak ott magyar kálvinisták is. Látnom kelle, hogy a román lakta vidékeken a kicsiny számban, szétszórtan élő magyar faj lelkében él a vallásos hit és szívét a hazaszeretet dobogtatja, de nincs arra ereje, hogy önmagát fenntarthassa s csüggedten vívja a lét és nem lét nehéz harcát. Látnom kelle azt, hogy hivatali elődeim idejében a központi segélyalapok oly csekély

mérvig valának fölgyarapítva, hogy a létező és kiáltó bajok orvoslására csak olyanok valának, mint egy édes csöpp víz a nagy, keserű tengerben. Isten színe előtt szent-fogadást tettem, hogy ha én áldozatul is esem, a tőle nyert parányi erők egész teljességét föl szentelem arra, hogy anyaszentegyházunk sajgó sebeit meggyógyítsam, düledékeit fölépítsem, nemzetiségi városaink főkegyházait anyaegyházzá emeljem, azoknak templomokat építsek s igehirdetőket küldjek, s a különböző vidékeken körlelkésziségek kötelékébe egyesítem a szétszórt és erőtlén hiveket. Mindezen célzatok kivihetetleneknek látszottak előttem a kellő anyagi erő hiányában s kerületi közgyűlésünknek terjedelmes előterjesztéseket tettem, föltüntetve magyar faji s felekezeti szempontból helyzetünk válságos voltát s rámutattam azon utakra és módokra, melyeknek fölhasználásával a fenforgó bajokon segíthetünk. Körülem sorakoztak anyaszentegyházunknak vezérlő férfiai, csaknem egész esperesi s főjegyzői karunk s mondhatnám egész papságunk. Egyesült erővel hozzákezdettünk a nagy és nehéz munkához és isten megáldott minket, mert az a program, melyet magam elé tűztem vala, egyetemes egyházunk s kormányaink segítségével, valóra vált ki van meritve és én munkámat bevégeztem. Nem tagadom az egyházi kormányzásnak hagyományos elveivel szakítottam, új nyomokat igyekeztem verni anyaszentegyházunk javára, új meg új jövedelmi forrásokat nyitni és szerettem volna a mi kicsiny Erdélyünknek még bérceit is arra kényszeríteni, hogy vesszőm érintésére fakadjanak azokból üdítő cseppek. Mi történt a lefolyt 13 év alatt? annak részletes föltüntetésével a fötiszt. kerületi Közgyűlés becses figyelmét nem fárasztom, csak az Úr Jézus Krisztus eme szavait ismétlem: »Jer és lásd!«

Legyen szabad ez állításomat csak néhány példával igazolnom. Bocsanatot kérek, hogy kénytelen vagyok magamról szólni.

Midőn püspökké lettem, theol. facultásunknak, melynek javára adományokat gyűjteni már előzőleg föl voltam hatalmazva, alapja volt 1500 frt. Ma van a facultásnak 263000 frt alaptőkéje, ezenkívül nagy bérház tulajdonosa és egy 30,000 frtos alapítvány hagyományosa. Kitűnő tanári kara vezetése alatt hetvenhét bennlakó theologussa és tanárjelöltje van, kiknek egyrésze, mint állami ösztöndíjas vagy theologus teljesen ingyenes vagy nagyon kedvezményes árért kap egész ellátást; költségvetése, mely meghaladja a 40,000 frtot, fedezve van; az egész intézet teljes felszereléssel, berendezéssel el van látva, s itt e díszteremben, a mi pantheonunkban, a megdicsőültek arczáról fény sugárzik felém. Az enyedi collegium megszabadulván a papképzés nagy terhétől, gymnasiuma a felvirágzás útján van, tanerejét jelentékenyen megszorította, tanárai fizetését fölemelte, convictusát kibővítette s népesége nő.

Központi özvegyárvai gyámintézetünk alaptőkéje volt akkor 43843 frt, ma 115000 frt. Miután létrejött az egyetemes özvegyárvai gyámintézet, melynek alapszabályait én terjesztettem be, ez az alap a szerzett jogok tiszteletben tartásával successive felszabadul s az épülőfélben levő szeretetház javára, a mindkét nemű papi árvák fenntartására, lesz fordítandó. Az építés

költségeit a konventtől nyert tőkesegély beleszámításával, a folyamatba indított sorsjáték jövedelme fogja fedezni.

Központi nyugdíjalapunk nem volt akkor egy fillér sem, most van a központi tisztviselők s összes körlelkészeink s theol. tanáraink javára kerek számban 28000 frt alaptőkénk, mely a tagok járulékaival s további kerületi segélylyel rohamosan nő.

A tőkesegélyezés rendszere nem létezett akkor. Én valék szerencsés erre vonatkozólag a konvent által elfogadott indítványt tenni. Azóta folyamatba is van indítva s az egyházi építkezések: (templomok, papilakok és iskolák) nagy arányban jönnek létre nemcsak a mi, hanem a testvérkerületekben is. A mi kerületünkben a desolált egyházak vagyonának egyesítése folytán létrejött építkezési alaptőkéből s azóta szerzett tőketöbbletek segélyével, hogy mennyi építkezés történt, azt a millenniumi kiállításon bemutatott domborművű térkép, melyet a kerületnek ajándékoztam, részletesen feltünteti.

Körlelkésziségünk volt akkor egyetlenegy: a kaczkói: ma van — és pedig kerületünk legföltettebb vidékein — 36, és tőkesegélyt legújabbán kaptunk még a megalapítás alatt álló naszódai és szászsebesi körlelkésziségek számára; ezenkívül szervezés alatt van még több is, szegénységünkhöz mértén tisztességes javadalommal.

További részletezéssel nem fárasztom a fötiszt. ker. Közgyűlés figyelmét, bár egész hosszú sora volna még feltüntethető haladásunk mozzanatainak, hanem egyszerűen rátérek kerületünk mostani pénzügyi helyzetének megismertetésére, annyival is inkább, mert igénytelen személyem a tisztességes bírálatnak, — melynek jogait feltétlenül elismerem — korlátain messzire tulcsapongó és személyes reputáciomat érintő megtámadásoknak volt az elmúlt évben s különösen pár hó óta kitéve, melyek miért tagadnám? — felette megleptek engemet, ki egész életemet a közügyek szolgálatára szenteltem föl, s évek hosszú sora óta fáradozmatokat nem ismerő, — időt, erőt számba nem vevő, — a magam érdekét a közérdeknek mindig feláldozni törekvő, — de azért téveteleg püspöke vagyok kerületemnek. Igen kellemetlenül hat reám, hogy netaláni gyarláságaim miatt az én egyházkerületemnek, — melyet mindennek felett szeretek, jó hirneve, mondhatnám becsülete van egyesek által a nyilvánosság színe előtt folyton ostromolva, hogy ne mondjam pellengérezve. A tényállás, melyet a Főtiszt. Kerületi Közgyűlésnek a maga leplezetlen valóságában mutatok be s melyet pénztárunknak részletes jelentései megvilágítanak, következő.

Egyházkerületünk központi pénztárában kezeltek összesen 4.739,109 frtnyi érték.

Ez összegből, a Főtiszt. Kerületi Közgyűlés által megállapított szabályzat szerint törlesztéses jelzálog- és egyes egyházközségeknek, egyházi tisztviselőknek adott kölcsönökben, továbbá előlegekben be van fektetve összesen 1.615,391 frt 46 kr. Megjegyzem, hogy az ilyen egészen biztos befektetésekkel is sok bajunk van, s jelenleg is 160,000 frt van per alatt, a mi bilancunkat zavarja. A budapesti öt bérpalotába és kolozsvári házainkba és zsombori jószágunkba befektettünk összesen 1.554,662 frt 85 krt. Budapesti bérpalotáink értéke folyton emelkedő, a kötött bérszerző-

dések értelmében azoknak kezelésével nincs semmi dolgunk, s a bérlők kötelesek a törlesztési annuitáson felül átlag 1 és fél százalékot fizetni, s így nem csak hogy a törlesztési idő leteltével terümentes tulajdonává válnak a kerületnek, hanem addig is évenként 22,870 frt 08 kr. felesleg jövedelmet hoznak, a mi a 15 évi adómentesség idejében meghaladja a 300,000 forintot, s miután ez alatt még béremelkedés is lesz, a törlesztési idő végéig meg fogja közelíteni legalább is a 600,000 frtot, a mi mérlegünk javára esik. Kolozsvári házaink és zsombori birtokunk nem hoznak ennyire kedvezőtlenebbek, mint Budapesten és zsombori birtokunk is igazgató-tanácsunk s különösen az ellenőrzéssel megbízott tisztviselőinknek nagy erőfeszítésével hozza be az 5 százalékos bevételt.

Értékpapir-állományunk 1.496,232 frt 25 kr. értéket képvisel. Igaz, hogy ezeknek tulnyomó része nem 3 vagy 4 százalékos záloglevél, illetőleg állampapir. Mindaddig, míg egyházkerületünket az az obligo terheli, hogy a központban kezelt pénzek után 5 százalékot kell fizetnie, ily csekély kamatozású értékpapirokba pénzünk nem is fektethető bele, mert a kerületi pénztárnak kellene a hiánytalan fedezni. Részvényeink nagy része ipari és kereskedelmi célokat kultiváló bankok s társulatok által bocsáttatott ki, a melyek a mellett, hogy magasabb osztalékot adnak, nagyobb mérvű árfolyam hullámszásának vannak alávetve. Ennek köszönhetjük azon csaknem félmillió tőketöbbletet, mely több év folyamata alatt végrehajtott pénzügyi műveletekkel kerületünk tőkeállagát gyarapította és tette lehetővé azt a nagymérvű erősödést, a mely egyházkerületünk vallásos és népoktatásügyi beléletének lényeges átalakításához hozzájárult. Részletekbe nem bocsátkozom, mert minden, a mi történt, arról a kerületi közgyűlés évi jegyzőkönyvei tanuságot tesznek s a Főtiszt. Közgyűlés helybenhagyásával történtek.

Pár év óta nemcsak Magyarországon, hanem Európaszerte az árfolyamok nagymérvű hanyatlása következett be. P. o. a Hazai Takarékpénztár részvényei darabonként egyszerre 400 forinttal hanyatlottak alá s elsőrendű hazai-, osztrák- s külföldi bankok részvényei 15—20 perczent árfolyam veszteséget szenvedtek. E hanyatlásért, mely az egész európai pénzpíczon általános körjelenség, — Igazgató-Tanácsunkat s az én igénytelen személyemet vonni felelősségre, vagy tájékoztatatlanságra vagy gonosz indulatra vall. Mi nem kutatjuk s nem hurczoljuk a nyilvánosság piaczára azokat az árfolyamhanyatlásokat, melyeket p. o. a nagyenyedi és debreczeni egyházak és kollégiumok tulajdonában levő értékpapírok szenvedtek, csak azért, hogy a vagyonkezelőket gyanúsításokkal illessük, mert tudjuk, hogy ez közös baj, mely ugy egyeseket, mint testületeket sújt. Voltaképpen azonban mindazokra nézve, kik nem kénytelenek értékeiket most piacra vinni s hagyhatják azokat a jobb idők bekövetkeztéig Wertheim szekrényükben pihenni, ez a baj csak látszólagos s átmeneti jellegű. A kinek van p. o. egy száz forinton vásárolt részvénye, s annak árfolyama felemelkedik 150 frtra, mindaddig, míg azt el nem adja, ránézve a tőketöbblet csak illusorius, s viszont, ha részvényének árfolyama aláhanyatlík 50 frtra, de azt nem kénytelen

eladás tárgyává tenni, őt a tőzsdei jegyzés nem érinti. A ki ezt nem érti meg, az ezekben a kérdésekben egészen járatlan; a ki pedig nem *akarja* ezt érteni, annak — a legszelidebb kifejezéssel élve — nem célja az igazságnak szolgálni. Az európai pénzügyi constellatiók kedvezőbb alakulásával árfolyam emelkedések állhatnak be, s ha lesz embere akkor az egyházkerületnek, ki az idők jeleit megfigyelni s a kerület javára értékesíteni tudja, létrejöhet nagyon könnyen a második félmillió tőketöbblet is. A fődolog az, hogy a részvények rentabilitása a kíváncsolomnak megfeleljen. E tekintetben a mult év, közgazdasági nyomott viszonyok s más zavarólag ható befolyások következtében, a legrosszabbak közé tartozott és pedig nemcsak a részvényekre, hanem még nagyobb mértékben az ingatlanok tulajdonosaira nézve. Az utóbbiak átlag véve alig két-három perczentet kaptak s az ország elsőrangú pénzintézeteinek osztaléka alig négy százalékra hanyatlott alá s még az ipari és kereskedelmi célokat kultiváló társulatokat is jelentékeny hanyatlás sújtotta. Csökkent a mi részvényeinknek jövedelme is, a mint ezt mérlegünk s a nyereség- és veszteség-számlánk kimutatja. Legujabban nagymérvű árfolyam hanyatlása következett be az Első Magyar Szállítási Részvénytársaság részvényeinek s egyesek nem késtek világgá hirdetni, hogy ezekből a mi kerületünknek ötszáz darabja van s utána számították — bár egészen hamis számadatokkal, — hogy mennyi veszteség érte kerületünket. Kötelességemnek tartám megbízottjaim útján végére járni az árfolyamhanyatlás igazi okainak, s azt az értesítést vettem, hogy a tőzsdén ily részvények nincsenek is forgalomban, legfőlebb egy pár darab s az alacsony kérés, mely a lapokban, megjelent, csak fiktív jellegű s azt célozta, hogy a részvények birtokába olcsó áron lehessen jutni. Nem gyanúsítok senkit, de közel fekszik az a feltevés, hogy e mesterséges depressió célzatos volt, hogy szolgálhasson támpontul a támadásoknak. Különben nem is föltehető, hogy 13 forint osztalékot adjon az a társulat, a melynek részvényei mesterségesen 130 frt-ig verettek le, holott ez a szűkös osztalék is 4 perczenttel számítva, több mint 300 forint értéknek megfelelő. Azóta különben be is következett az árfolyamemelkedés s ez folyton tartó annyival is inkább, mert a társulat egy nagyon előnyös új szerződést kötött, mely jelentékeny új jövedelmet biztosít. A társulat igazgatóságának kerületünk két központi tisztviselője tagja, s azok érdekeink felett lelkiismeretes gonddal örködnek. Épen ezért lettek Igazgató-tanácsunk engedélyével s részvényeink erejével oda bevásárlva.

(Folytatása következik.)

Nyilatkozat.

Az »Erdélyi Prot. Lap« f. évi 8. számában »Fölvilágosítás« cím alatt egy rövid cikk jelent meg, mely egyházkerületünk állítólagos pénzveszteségei ügyében tájékoztat. E cikk számadatait a névleges és realis veszteség tekintetében, valamint a realis nyereség fölhasználására vonatkozó állításait érinthetlenségnek tartjuk.

Az itt megjelölt cikk végsorai azonban így szólnak: melynek nem lehet egyéb célja, mint gyanúsí-

tás s az egyházkerület intéző köreinek megrágalmazása«. E szavak által az a bizottság, mely az egyházkerület pénzügyi állapotáról szóló jelentéstétel céljából küldetett ki s mely bizottság az ő jelentését a mult évi egyházkerületi közgyűlésen meg is tette, mint illetékes helyről értesültünk, az idézett szavakat őreá célzóknak vélvén, magát sértve érzi. Nekünk az elégtételadás mindig őszinte örömet okoz s így legnagyobb készséggel nyilatkoztatjuk ki, hogy a bizottság által incriminált szavak a tisztelt bizottságra semmi vonatkozással sincsenek, a bizottságot rágalmazónak nem mondtuk s a félreértést sajnáljuk.

Molnár Albert,
szerkesztő.

Erdélyi ev. ref. egyházkerületi közgyűlés.

— Tudósítás. —

E l s ő n a p.

1. Főtiszt. Szász Domokos, püspök aa. megnyitó imája:
»Megállunk előtted, hálatelt szívvel borulunk le mindenek felett való, örökké élő fenséges Isten, mennyei édes Atyánk, mert mi benned élünk, benned mozgunk, benned vagyunk, mert te vagy nekünk világosságunk, erősségünk, vigasztalónk, megerősítő és megáldó Istenünk. A mi anyaszentegyházunk is a te kegyelmes megtartásodnak, gondviselő szeretetednek védelmező szárnyai alatt él, küzd és tör elő ama fonséges czélok felé, melyeknek szeretete Te, oh! szeretetnek örökké élő Istene, a mi anyaszentegyházunk minden hű gyermekének szívét betölti. Erőtlenségekkel küzdünk, Atyánk, tévedések árnyékolják útainkat, ösvényeinket, de megvan bennünk a jóra való törekvés, akarat és hogy ha Te velünk vagy, ha Te minket tévelygéseinkben felvilágosítasz, akkor meg tudjuk találni azt az utat, mely minket hozzád vezérel, hogy építhessük anyaszentegyházunkat, hogy szolgálhassunk Te neked és ember-társainknak, hogy a mi szeretett hazánk és anyaszentegyházunk iránti hő szeretetünket ne csak elrepülő szavakkal, hanem cselekedetekkel is kimutathassuk. Dicsérünk azért téged, oh! felséges Isten, a ki a mi életünk nyilvánulásaiban sokszor megdicsőítetted magadat és a ki csüggedéseinkben bátrakká tettél, tévelygéseink közepette igazságodnak fénylő sugarait vetetted azokra az útra, a melyeken haladnunk kell. Benned bízunk azért, oh Atyánk! minden erősségnek ura, hatalmas Istene. Benned bizunk mi is, midőn azért sereglettünk össze, hogy szent munkára vessük kezeinket, hogy építsük a te anyaszentegyházadat s munkálkodhassunk szent országodnak terjedésén, mert hisz' a te szent országod az igazság, világosság és szeretetnek mindig álló szent oltára. Jövel azért oh! Atyánk! Istenünk s légy velünk; jövel, hogy tanácskozásunk rendén a bölcsességnek lelke által vezettessünk; légy velünk, hogy a mi szívünket anyaszentegyházunk és egymás iránti szeretet töltse be, hogy egyetértő indulattal végezhesük tisztünket és azzal a nyugodt lélekkel, hogy mi neked szolgáltunk, szent törvényeidnek engedelmeskedtünk, a mi szeretett hazánk és anyaszentegyházunk iránt szent kötelességünket teljesítettük. Segélj, világosíts, erősíts, oh minden áldások adója, kinek szent nevére szálljon dicséret és dicsőség mindörökké. Ámen.«

2. A főtiszt. Püspök úr imája után br. Bánffy Dezső, elnök őszinte üdvözlétét fejezve ki a főtiszt. és méltóságos

egyházkerületi közgyűlés megjelent tagjai iránt, a gyűlést megnyitja.

3. Elnök javaslatára, Szász Gerő, egyházker. főjegyző lemondásával megüresedett egyházker. főjegyzői állásra helyettesül megválasztatik Bartha Lajos s a segédjegyzői teendők teljesítésével megbíznak: Bodor Géza, Kiss Lajos és Borecs Mihály.

4. Az egyházkerületi képviselők és közgyűlési tagok számba vétetvén, elnök constatalja, hogy a gyűlés határozatképes, s jelenti, hogy Pánczél Károly és Deák Lajos bejelentették, hogy a közgyűlésen részt nem vehetnek.

Bartha Miklós a névsorhoz akar szólni: »Nem vagyok egészen tisztában azzal, hogy a felolvasott névsornak minő jogi következményei vannak, de gondolom, hogy minden gyűlés névsorának meg kell egyezni a tényleges állapotokkal, vagyis oly nevek, melyeknek viselői nem tagjai az egyházkerületi közgyűlésnek sem hivatalból, sem választás útján, nem fordulhatnak elő a névsorban és ha mégis előfordulnának, itt e helyen kell arról számolni. Miután én két olyan nevet hallottam a névsorban felolvastatni, melyeknek viselői még ez idő szerint nem tagjai az egyházker. közgyűlésnek, bár azt hiszem, mindenki óhajtja, hogy tagjai legyenek; az egyik Hegedüs Sándor, a másik Deák Albert; kérem, méltóztassanak felvilágosítást adni, hogy ezen nevek hogyan jutottak be a névsorba?

Elnök kijelenti, hogy a felszólalónak igaza van s kéri az Igazgató-tanácsot, hogy adja meg a felvilágosítást.

Szász D. püspök az Igazgató-tanács eljárását e tekintetben azzal igazolja, hogy Hegedüs S. az Igazgató-tanácsnak betérjesztett javaslata szerint, mint kétségkívül a jelen gyűlés alkalmával megválasztandó tag fel van véve; Deák Albert pedig, az ig.-tanácsi felvilágosítás folytán, tévedésből került a névsorba.

Határozatképp kimondatik, hogy sem Hegedüs S. sem Deák A. jelenleg sem egy, sem más szempontból nem tekintetnek az egyházkerületi közgyűlés tagjainak.

Beterjesztetik az Igazg.-tanács jelentése az általános képviselő-választás eredményében megválasztott egyházker. képviselők igazolásáról.

Somodi István Kolozsvár negyedik képviselőjének a névsorból való kihagyása miatt szólal fel s minthogy az Igazgató-tanács nincs feljogosítva a választás megsemmisítésére, hanem ez a közgyűlés elé tartozik, indítványozza, hogy a kolozsvári egyházközség negyedik képviselőjének választási ügye az igazoló bizottságnak kiadassék.

Bartha Miklós az Igazgató-tanács eljárásában szabálytalanságot lát és pedig azért, mert Szabó Sámuel, nyugdíjazott tanárról van szó. Érezi, hogy súlyos váddal terheli az Igazgató-tanácsot s éppen azért a törvény alapján igyekszik bebizonyítani állítását. A törvény értelmében ugyanis az Igazgató-tanács a megválasztott képviselőket igazolja, a kétes választásokat pedig a közgyűlés elé terjeszti végleges döntés végett. Az Igazgató-tanács, daczára, hogy tudta a törvényt, azon czímen, hogy Szabó Sámuel ellen tanári működése folytán fegyelmi eljárás van megindítva, nem igazolja őt, holott a kolozsvári egyházközség nem Szabó Sámuel a tanárt, hanem mint egyik tagját választotta meg. Különben is dátum szerint kimutatja, hogy Szabó Sámuelre nézve a felfüggesztés hatályossága még a mult év jun. 16-án a convent által megszünttetett és azután a jelen év márcziusának közepén feddésre ítéltetett, a miről a határozat az Igazgató-tanácsnak is megküldetett, tehát tudomást kellett volna arról az Igazgató-tanácsnak is venni, s nem kellene az igazságot szójátékok mögé dugva elrejteni. Éppen azért nem

fogadja el Somodi István indítványát, hanem kéri a közgyűlést az Igazgató-tanácsot felhívni, hogy tegye meg erről jelentését, vagy igazolja Szabó Sámuel is.

Szász Domokos: Nekem tökéletesen egyre megy, hogy Szabó Sámuel tagja legyen-e a közgyűlésnek, vagy ne. Minket, az Igazg.-tanácsot ebben a dologban nem olyan indokok vezérelnék, melyeket az előttem szóló tiszt. képviselő úr mondott. Ezek az indokok távol vannak tőlünk, hanem az Igazgató-tanácsot vezérelte ezen eljárásában a következő tényállás. Mit a tiszt. képviselő úr mond, hogy Szabó Sámuel fegyelmi keresete véget ért, végre van hajtva, a tényállásnak nem megfelelő. Itélt a másodfoku bíróság az ő ügyében, de hogy mire ítéltetett, az neki még nincs kihirdetve s nincs is végrehajtva, mert az elmarasztalás rendén fölmerült költségeket még nem fizette ki. Az Igazgató-tanács arról, hogy mire ítéltetett a conventi bíróság által Sz. S., semmiféle hivatalos úton értesítést nem kapott. A conventi bíróság ítélete a püspöki hivatalnak lett megküldve, de csak ezért nem hívhattam össze egy rendkívüli főtörvényszéki gyűlést, hanem bevártam, hogy a közgyűlés alkalmával tartassék meg, melyet holnaputánra össze is hívtam s őt is meg hívtam, hogy neki az ítélet publicaltassék és ezáltal az végrehajtsék. A mult évi ker. közgyűlés, mikor szót kért nevezett tanár, megvonta azt tőle, mert állásától fel volt függesztve; most már az ítélet folytán a felfüggesztés hatálya ezen percztől fogva érvényes, s mikor neki publicaltatik az ítélet, ennek hatálya csak akkor fog megszűnni. (Mozgás.) Bocsanatot kérek, az Igazgató-tanács semmi hivatalos értesítéssel nem bírván, kötelességének tartotta a mult évi ker. közgyűlésnek erre vonatkozólag hozott decisioját respectálni. Visszairt az egyházközségnek s ettől nem jövőn válasz, az Igazg.-tanács, míg nincs hivatalos előterjesztés, nem hozhatta ezt a dolgot ide; ha a főtiszt. egyházker. közgyűlés ebben az ügyben tárgyalni akar, akkor az egyházközségtől be kell kérni az erre hozott határozatot, továbbá az Ig.-tanácsnak előkészítő határozatát tárgyalni kell. Ha a főtiszt. egyházker. közgyűlés hatályon kívül helyezi a mult évi határozatát, akkor igenis igazolható lesz a választás.

Br. Kemény Kálmán előre bocsátja, hogy az ügyet csak az Igazgató-tanács mai jelentése alapján ismerte meg s azért nincs egészen alaposan tájékozva ebben a tekintetben. Azt hiszi, hogy a Szabó S választásánál előfordult törvénytelenések miatt beadott panasz által az összes megválasztottak állása kérdésessé vált; ilyen esetekben a törv. értelmében a közgyűlés van hivatva dönteni s úgy véli, hogy ezen választás nemcsak Szabó S.-re nézve, hanem az összes megválasztottakra nézve megsemmisítendő volna, de mint-hogy a választás részleteinek ismerete nélkül megsemmisítésről nem lehet szó, hogy a közgyűlés ebben az ügyben megnyugvással határozhasson, indítványozza egy külön bizottság kiküldését, mely megvizsgálva az ügyet, még ma vagy holnap tegyen jelentést erről s a közgyűlés csak ekkor döntsön.

(Folytatjuk.)

Egységes hittudat.*

(Vége.)

Nem is rendszeres hittanról van itt szó. Csak annyiban, a mennyiben a bibliai elbeszélésekkel kapcsolatosan, szemléltethetők. Rendszeres hittanról azért

* Tárgyhalmaz miatt késett. Szerk.

sem lehet szó, mert a bibliai elbeszélések előleges ismerete nélkül nincs tartalma, a mely a gyermek előtt szemléltetővé tegye. E nélkül pedig a gyermeknek lélekölő eszköze, s a tanítóknak is kárba veszett ideje. Szó sincs arról, hogy ne lehetne tanítani rendszeres hittant az iskolák alsóbb fokán, bibliai előismeretek nélkül.

Tanítnak is némely helyeken, a hol nincs egyéb csak káté és újból csak a káté. De haszna is csak annyi, mert nagyon kevés a tartalma.

Igaz, hogy egyházunk hiveinek megvan az a közös hittudata, s az az emberséges gondolkozása, mely szerint minden vallásban csak az istent imádjuk, s ezért tiszteli is a más vallást, de azért még kell valami más hittudat is. Mert még az sem elég, hogy valaki azért református, mert református templomba jár s imádkozás közben le nem térdel, keresztet sem vet. Az emberek egyrésznél pedig csak ez az *elválasztó különbség*

Sok ideig így is lesz ez. De azért a hittudat tartalmának a bővítésén kell munkálnunk, hogy annál több öntudatos hívünk legyen.

A hittudat építése az elemi iskolában sem nehéz az elbeszélések, a példázatok felhasználása mellett. Igazolni is fogom ezt. Például van nekünk egy sarkalatos hitelvünk, az, hogy csak az isten bocsátja meg a bűnt. Erről kell tanítanom a gyermeknek. Szemléltetnem is kell. Szemléltethetem is a tékozló fiú példabeszédének a megtanítása és értelmezése által. Mert a mikor ezt erkölcsi tanulság szempontjából tanítom, ugyanakkor taníthatom hittudat szempontjából is. A példabeszédet nem beszélem el e helyen, csak azt jegyzem meg, hogy a *»disznó«* és *»moslék«* szavakat kilehet kerülni ezzel a kifejezéssel: olyan rosszul volt dolga, hogy még a korpából sem jutott neki.

E példabeszédnek legközvetlenebb tanulsága: Rosz gyermek az, ki a szülői szavát meg nem fogadja. Az ilyen gyermeknek nincs is aztán jó dolga.

Hit és erkölcstani értelmezése a következő volna: Az apa az istent jelenti, a tékozló fiú a bűnös embert. A fiú beismerte bűnét, hogy apját megsértette, tehát mi is ismerjük be bűneinket. De a fiú nemcsak beismerte, hanem megis bánta, hogy mit tett, tehát mi is bánjuk meg bűneinket. A fiú hazatért az apjához, tehát mi is térjünk istenhez a bűnből.

Az apa visszafogadta a hazatért fiút szeretetébe, isten is visszafogad szeretetébe, ha megtérünk. Az apa bocsátott meg a fiúnak, pedig ott volt a testvére is. De a testvér nem bocsáthatta meg azt, a mit az atya ellen hibázott az ő kisebbik testvére. Ezt csak az atya bocsáthatta meg. Nekünk is csak isten bocsáthatja meg a bűnt.

A fiú is csak az apjához tért, s csak tőle kért bocsánatot. Nekünk is csak istenhez kell fordulnunk bűnbocsánatért.

Magától érthető, hogy itt már ismernie kell a gyermeknek, hogy a bűn az istenakaratának az átlépése, melyet a 10 parancsolat ismertetése alkalmával tanult meg. Az is bizonyos, hogy e példabeszédet sokszor kell ismételni, az említett értelmezés tartalmának elsajátítása végett. De nem is lesz az háládatlan munka. A hittudatnak ilyenszerű elsajátítását aztán tovább is kell folytatni. A közép és más iskolában mindenütt, a

hol tanításról van szó. Ugy, hogy a hittan ismétlésének mindenütt meg kell lennie. Természetes a szükséges bővítéssel és megfelelő rendszeresítéssel.

Igy aztán lesz a tanulónak egy öntudatos köre, melynek belső területén elhelyezi mindazokat az ismereteket, melyeket el kell sajátítania a különböző osztályok tanítása tartalmából, úgy aztán erősödik, nem pedig lazul egyházhoz való ragaszkodása.

Igy aztán viszen magával több és tartalmasabb hittudatot az elemi és más iskolai tanuló is magával, s így talán elejét vesszük a közönyösségnek.

Egységes hittudatra tehát szükségünk van, szükségünk van arra, hogy ezen hit tudatunknak tartalma könnyen érthető legyen. Ezt pedig csak bibliai történeteknek, Jézus tanításainak és példabeszédeinek helyes értelmezése által érhetjük el.

Németh Sándor,
segédlelkész és tanárjelölt.

Az év végén.

(Fakultásunk ifj. köreinek és egyleteinek évről-évre; pályázatok eredményeinek kihirdetése; jövő évi pályázatok kihirdetése.)

(Folytatás.)

Az egyes egyletek élére állított »felügyelő tanár« inkább jóakarató irányító, tanácsadó, sem mint uralmat gyakorló rendőr. S örömmel tesztek tanubizonytságot arról, hogy az utóbbi minőségben egyikünknek sem kellett szerepelnie. Az ifjúság érett komolysággal végezte egyleti tevékenységének minden ágát s a mint az a jelentésekből is ki fog tűnni, nemcsak tanárkarának s előljáróságának, de a nagyközönségnek elismerését is teljes mértékben kivívta, megszerezte.

Tőkét gyűjtött ez által, sokkal fontosabbat az anyaginál, olyan szellemi, erkölcsi tőkét, mely mig minden egyest gazdagított, másfelől oszthatatlan, nemzedékről-nemzedékre szál s folyton növekvő tőkéje intézetünknek: ifjúságunk nemes közszellem — renoméja.

Abban a biztos tudatban, hogy intézetünk ifjúságának minden egyes tagja büszkén vallja magát úgy e tőke tulajdonosának, mint adósának s mig birtokára mindig büszke lesz, adósságát mindig fizetve lerótnak mégis soh'sem tekintendi s ez által bár időben és térben távozunk, köztünk s ifjúságunk közt a kapcsolat soha meg nem szűnik, hanem mind szabadabbá, önkéntesebbé s ez által bensőbbé és értékesebbé válik: e végéhez közelgő évben theol. fakultásunk internátusa ifjúsági egyesületeinek utolsó, beszámoló közgyűlését — megnyitottnak nyilvánitom s felkérem az illető tisztviselőket jelentéseik megtételére.

Az »Ifjúsági önképző-kör« működéséről a jelentést *Ferencz Miklós* IV. e. tanárjelölt körü titkár terjesztette elő a következőkben:

Titkári jelentés az ifj. Önképző-kör ez évi működéséről.

Az ifjúsági Önképző-kör lefolyt évi működéséről röviden a következőkben van szerencsém beszámolni:

Az Önképző-kör nt. Nagy Károly felügyelő tanár elnöklése alatt szeptember 22-én tartotta *alakuló gyűlését*. A tisztikar következőkép alakult meg. Elnök lett: *Biró Sándor* 4. é. th.; alelnök: *Máthé Samu*

3. é. th.; titkár: *Ferencz Miklós* 4. é. tanárjelölt; főjegyző: *Boér Károly* 3. é. th.; aljegyzők: *Bakcsi István* és *Kunfi Zsigmond*; pénztáros: *Dabóczy Ernő* 3. é. tj.; ellenőr *Szakács Ferencz* 4. é. th. A tisztikarban évközben csak annyi változás történt, hogy *Kunfi Zsigmond* lemondása folytán megüresedett egyik aljegyzői állásra *Mészáros János* I. é. th. választotta meg.

A kör az alakuló gyűlésen kívül tartott *15 rendes, 4 rendkívüli és egy* díszgyűlést. Ezen gyűléseken a kör munkaprogramját *értekezések és elbeszélések* felolvasása; *szavalatok, bírálatok és szónoklatok* képezték.

Értekezést olvasott fel: *Kunfi Zsigmond*: »A görög szellem a modern irodalom fényében« és »*A szabadságharcz költészetének története*« czímen. Könyvismertetést: *Nagy István*: Luther: Az egyház babyloni fogsága«-ról és *Lovass Aladár*: Luther: »A német mise és istentisztelet rendje« című könyvéről. *Göte István* Jean Paul: »*Egy szerencsétlen új év éjszakája*« című rövid erkölcsi elbeszélését mutatta be ügyes fordításban.

Egész év folytán beérkezett egy eredeti költemény »*Zug a vihar*« czímen, de ez is elolvadt a kritika kohójában. Bírálatot olvasott fel: *Tanó Béla* és *Nagy Elemér*; elbeszélést: *Köblös Samu*; utirajzot: *Matólczy László*.

Volt e gyűléseken összesen 11 szavalat: még pedig 5 komoly és 6 vig. A komoly szavalatban *Székely János, Farkas Károly, Becsek J* és *Máthé S.*; a vigszavalatban *Nagy Elemér* és *Matólczy László* tűntek ki.

A nt. tanár urak elismerve a kör nagyfontosságú missióját, a munkakedv és nemes verseny emelésére maguk tűzték ki pályadíjakat a következő tételekre:

1. *Évről-évre*. Jutalma nt. *Molnár Albert* theol. tanár adományából 10 frt.
  2. Vallásos tárgyú műfordítás valamely klasszikus vagy modern nyelvből kötött vagy kötetlen alakban; jutl. nt. *Pokoly József* theol. tanár adományából 10 frt.
  3. A vallásos elem Tompa költészetében; jutal. nt. *Kenessey Béla* theol. igazgató adományából 25 frt.
  4. Óda a reform. ünnepére; jutalma nt. *Kecskeméthy Cs. István* adományából 10 frt.
  5. Apologetico polemikus vitára e kérdés felett: Van-e jogosultsága a hierarchiának s általában a hierarchikus törekvéseknek valláserkölcsei szempontból. Jutalma nt. *Nagy Károly* theol. tanár adományából 10 frt.
- Maga a kör saját pénztára terhére a következő pályadíjakat tűzte ki:

1. Az év folytán felolvasott legjobb értekezés írója kapjon 10 frt.
2. Egy egyházi beszéd legjobb előadója 5 frt.
3. A legjobb komoly szavalo kapjon 5 frt.
4. A legjobb vigszavalo Ferencz M. titkár adományából kapjon 5 frtot.
5. Szabad előadásra 5 frtot.

A nt. tanári kar által kitűzött tételekre beérkezett műveket a nt. tanári kar bírálta meg az Óda kivételével. A reformatio ünnepére irandó Óda-pályázat nem volt sikeres s így a kör az adományozó beleegyezésével

gy márczius 15-iki Ódára tüzte ki a díjat, a mely pályázaton *Uray Sándor* II. é. th. neve került ki győztesen az urnából.

Az évváró ima és polemikus vita díját a nt. tanári kar *Bíró Sándor* IV. é. th.-nak ítélte oda. A 2- és 3-ik tétel nyerteseinek nevét ez alkalommal hirdeti ki a nt. tanári kar.

A kör által kitűzött szavlati és szónoklati díjakat nyilvános versenyen a következők nyerték el: A komoly szavlatból *Becsek Imre* I. é. th.; a vig szavlatból *Nagy Elemér* I. é. tj.; egyházi beszéd előadásából *Máthé Samu* és nt. *Molnár Albert* theol. tanár újabb adományából *Széll Jakab* 5 frt. Az értekezés díját egyhangulag *Kunfi Zsigmondnak* ítélte a kör.

Ekép munkálkodott a kör zajtalanul, biztosan haladva a kitűzött czél felé. Azonban márczius 24-én rendezett felolvasó estélyen a nyilvánosságnak is bemutatkozott. Ez estély erkölcsi sikere a kör életre valóságát fényesen bebizonyította.

Hazafias cselekedetet végzett a kör, midőn mártius 20-án diszgyűlésen emlékezett meg hazánk nagy halottjáról Kossuth Lajosról.

A halál angyala e kis kört sem hagyta érintetlenül, mert egyik tevékeny, tehetséges tagját szólította el Kukla András személyében. Legyen nyugalma csendes.

A kör pénztárának összes bevétele: *86 frt 21 kr.*; összes kiadása: *48 frt 82 kr.*; maradék 38 frt 39 kr.

Végül említem meg a mit tün legelőszőr kellett volna. Május 8-án tartott gyűlésen a kör tudomására hozta *Nagy K.* felügyelő tanár, hogy Nagys. Hory Béla árvaszéki elnök 250 korona alapítványt tett a kör számára. A kör örömmel vette tudomásul és jegyzőkönyvileg köszönte meg az adományt.

Fogadja e helyen is a kör hálás köszönetét a nemes lelkű alapító; valamint a nt. tanári kar az anyagi és erkölcsi támogatásért, végül fogadja a kör köszönetét Nagy Károly felügyelő tanár úr, a ki tanácsaival elősegítette, hogy e kör czélját ennyire is megközelíthette.

(Folyt. köv.)

Különfélék rovata.

Szász Gerő, a jeles költő és pap, a főjegyzői állásról való lemondását visszavonhatlanul fönntartotta s így e lemondást közgyűlésünk elfogadta. A távozó főjegyző érdemei br. Bánffy Dezső indítványára jegyzőkönyvileg örökítették meg.

Generális notariussá dr. Bartók György választatott meg, kinek nagy tehetségétől, munkakedvétől s egyházkerületünk magas érdekeit tekintő lelkesedésétől sokat várunk s diszes helyén őt őszintén üdvözljük.

Hegedüs Sándor és Szaesvay Sándor az »Utasítás« 51. §. i. értelmében titkos szavazás által a közgyűlés reñdes tagjaivá tiszteletből megválasztattak.

A szeretetház ügyében a döntés az egyházkerületi hetes bizottság működésének befejeztéig elodáztatott.

Választások: Egyházkerületi főgondnokokká gr. *Bánffy* Györgyöt és *Zeyk* Dánielt; ig.-tanácsossá *Gyarmathy* Zsigmondot; az orbai egyházmegye algondnoki

állására: *Szonda* Sándort; a szilágy-szolnoki egyházmegye algondnoki állására: dr. *Kaizler* Györgyöt; a romániai missiói egyházmegye főgondnoki állására: *Sándor* Józsefet; a m.-vásárhelyi collegium algondnoki állására: *Désy* Zoltánt; a kolozsvári ref. collegium I. főgondnoki állására: *Bánffy* Ernő bárót, II. főgondnoki állására: *Bethlen* Ödön grófot; a fogarasi egyház főgondnoki állására: *Hegedüs* Sándort; a kolozsvári egyházközség főgondnoki állására: dr. *Gidófalvy* Istvánt; az udvarhelyi egyházmegye algondnoki állására: dr. *Gyarmathy* Dezsőt; a kolozsvári theologiai fakultás főgondnoki állására: dr. *Vályi* Gábort; az erdővidéki egyházmegye főgondnoki állására: *Zathureczky* Józsefet; konventi képviselővé: *Molnár* Albertet; a kolozsvári ref. kollégium I. algondnokává: *Szacsvay* Sándort; II. algondnokává: *Becsek* Lajost; a kolozsvári theologiai fakultás algondnokává: *Hory* Bélát; az erdővidéki egyházmegye algondnokává: *Antos* Józsefet; a nagy-enyedi főgymnázium görög-latin tanszékére négy jelölt közül *Molnár* Károlyt, a sepsi-szent-györgyi főgymnázium német-magyar tanszékére *Májer* Jánost választották meg.

A kolozsvári papválasztás ügyében beadott sérelmi panaszt a közgyűlés egyhangulag vette le a napirendről.

Közgyűlésünk végeztével jun. 5-én tartatott meg az ifjú papok fölavatási ünnepélye. Alkalmi beszédet Molnár Albert, theol. tanár, lapunk szerkesztője mondott. A fölavatottak a következők: *Bácsi* Gyula mérai, *Demes* Péter kisborosnyói, *Fekete* Gerő szásznyiresi, *Jakab* József, fotos-martonosi lelkészek, *Kóbori* János, marosvásárhelyi gymn. tanár, *Molnár* Lőrincz kolozsvári, *Mooré* Károly lőrinczrévi, *Muzsnay* Miklós, szamosfalvi és *Sebestyén* Ferencz körösfői lelkészek.

Hivatalos rész.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a *kézdivásárhelyi énekvezéri állomásra* pályázat hirdettetik.

Javadalom: lakás; készpénz 600 frt. stóla 150—200 frt.-ig; jegyzői teendőkért 40 frt.

Kötelesség: énekvezéri teendők; vallásos ének tanítás az áll. polg. és elemi iskolában hetenként 7 órán; egy egyházi magtár kezelése.

Pályázati határ-ido: junius 19-e.

Egyházi előjáróság a felsőbb hatóság engedélyének kikérése mellett annak idején lépéseket tesz, hogy a megválasztott énekvezér »Magántisztviselők országos nyugdíjintézete« tagjai sorába felvétessék.

Zenében- és dalárda vezetésben jártasok előnyben részesülnek.

Oklevéllel felszerelt kérvények alólirott ev. ref. püspökhöz küldendők.

Kolozsvár, 1898. Junius hó 2-án.

Szász Domokos,

erdélyi ev. ref. püspök.

FELHIVÁS.

Egyházkerületünk közpénztára fölhivja a nt. Esperes urakat, hogy a f. hó 30-án és julius 1-én esedékes

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre 6 ft
félévre 3 ft

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Szász Domokos püspök jelentése.

(Előterjesztette az erdélyi ev. ref. egyházkerület 1898. évi
junius 2-án megnyílt közgyűlésén.)

(Folytatás)

Vádolva lettem, sőt gyanusítva is azzal, hogy a »Fonciére« igazgatóságának alelnöke vagyok. Mondhatnám, hogy mélt nem vádoltatnak a katolikus egyház főpapi kitünőségei, a dunamelléki ref. püspök, kik egy budapesti elsőrangú pénzügyi igazgató-választmányának javadalmazott tagjai. Rájuk nézve nem incompatible az ilyen szolgálat? S csak én vagyok az ilyen nagy bűnben leledző? Mondhatnám, hogy miért nem vádoltatnak közéletünk elsőrangú vezérférfiai, s ezek között, világi elnökünk kivételével, többi status-curatoraink, kik befolyásukat e téren is érvényesítik. Én azonban erről hallgatok, s csak arra szorítkozom, hogy tiltakozzam a humánus célok szolgálatában álló »Fonciére« jó hírnevének meghurczolása ellen, melynek érdemes vezérigazgatója néhány nappal ez előtt királyi kitüntetést kapott s a mely társulatnak élén Radó Kálmánnal, igazgatósági tagjai közé tartozik a többiek közt br. Vay Dénes, lovag Lederer Sándor, az »Adria« magyar gőzhajózási társaság igazgatója, a legujabb időkig Kilenyi Hugó, miniszteri tanácsos, s közéletünk több jelesei. Én csak annak constatalására szorítkozom, hogy ez a társulat a többi elsőrangú intézetek ajánlatával szemben épületeink tűzkár elleni biztosítására nézve a legkedvezőbb ajánlatot terjesztette be s kötelezte magát ezenfelül még arra is, hogy biztosítási díjainak 20%-át évenként kerületünk pénztárába szolgáltatja be. Első évi elszámolása meg is történt s e czímen kerek számban 1300 forintot fizetett be, mely összeget Igazgató-Tanácsunk részben a központi nyugdíjintézet gyarapítására, részben a kerületi tartalékalaphoz leendő csatolásra javasol fordíttatni. E járulék az üzlet rohamos terjedése folytán évről-évre nőni fog, s kerületünk célzatai számára tíz évig jelentékeny hozzájárulást biztosít. Büszkeségemnek tartom, hogy ez intézet alelnöke lehetek, s ez úton is egyházkerületünk érdekeit szolgál-

hatom. Legyen szabad különben — melleleg — megjegyznem, hogy azon csekély mellékjövedelemnél, melyet e czímen kapok, évente sokkal többet áldozok egyházkerületünk különböző céljaira, eltekintve attól, hogy püspöki jövedelemem az egyházpolitikai törvények folytán több ezer forinttal csökkent.

Kerületünk pénzügyi helyzetének megvilágítására még csak annyit tartok szükségesnek megjegyezni, hogy mérlegünk, illetőleg nyereség- s veszteség-számlánk nagyon kedvező, a mennyiben a múlt évi nyomott finansziális és közgazdasági viszonyok daczára 13,478 fr 53 kr. egyenleget, mint rendelkezés alatt álló többletet tüntet föl. Egyházkerületünk nem jutott a tönk szélére, hanem fenséges küldetése útján a nehéz viszonyok közepette is halad mindig előre.

Nyilatkoznom kell a tervezett *takarékpénztár* ügyében is, mert e miatt is igen heves és mistificatiókkal teljes megtámadásoknak voltam és vagyok kitéve. Csak pár szóban teszem ezt, mert Igazgató-Tanácsunknak az egész kérdést megvilágító tüzetes előterjesztése van e tárgyban. Én csupán annak constatalására szorítkozom, hogy a Főtiszt. Kerületi Közgyűlés múlt évi 52-ik sz. a. kelt végzésével egy takarékpénztár szervezését, első sorban a kepeváltság keresztülvitele s másodsorban a központ számára új jövedelmi forrás nyitása érdekében elvileg elhatároza vala s így Igazgató-Tanácsunk s magam is kötelezve lettünk annak tervét kidolgozni, s véleményadás végett szétküldeni. A beérkezett vélemények nagy többsége lényegtelen módosításokkal a kidolgozott alapszabályokat elfogadásra ajánlja. Azokban szó sincs arról, hogy az egyházkerület, mint testület, alapítson egy pénzügyi intézetet, csak arról van benne szó, hogy az önállóan s az egyházkerulettől függetlenül szervezendő intézetnek kibocsátandó részvényeiből a kerület jegyezzen 25 százalékot s hívja fel az összes egyházközsegeket, hogy egyes pénztárakban kezelt készpénzükből jegyezzenek részvényeket, mert az egész forgalom tiszta nyereségének 54 százaléka részvényeik s bevételeik arányában javokra fog jutni. A tiszta nyereség 35 százaléka kizárólag kepeváltsági célokra lenne fordítandó, s 10 százaléka a kerületi pénztár javára jutna, melyből az a már-már tarthatatlanná vált 5 százalékos kamat fizetés fedezeti hiányait pótolhatná.

A porszemek *tömörülve sziklákat* alkotnak; a csöppek egyesülve, hatalmas áradattá nőnek. Ez a természet örök törvénye s érvényesül a nemzetgazdasági s pénzügyi téren is. Nem szükséges próféta lélek annak kimondásához, hogy szétszórt parányi erőknek egyesítése folytán ez az intézet milliókra menő forgalmat hozhat létre s tiszta nyeresége folyton gyarapodó lenne. Hasonló alapelveken nyugvó szervezete van p. o. a nagy-szebeni takarékpénztárnak. melynek mult évi osztaléka szász egyházi, iskolai és kulturalis czélokra 50 ezer frtot juttatott s hatalmas tartalékalapjához a mult évi nyereségből 30 ezer frtot adott, holott alap-tőkéje csak 10 ezer forint volt. Kicsinyből nagygyá lett s versenyez az »Albiná«-val, mely román egyházi és iskolai czélokat hatalmasan istápol. Tudom, hogy nálunk egy ily takarékpénztár megalapítása nehéz akadályokba ütközik, mert partialis érdekek hálózata utját állja s a nyilvánult ellenvélemény, mely a szenvedélyesség hangjában tör elő, gátúl szolgál. Ezek az indokok készítették Igazgató-Tanácsunkat ama javaslatának előterjesztésére, hogy a Főtiszt. Kerületi Közgyűlés ne bocsátkozzék ezuttal ennek érdemleges tárgyalásába s várja be a kedélyek lecsillapodását s kedvezőbb általános pénzügyi helyzet bekövetkezését. Azzal azonban legyünk tisztában, hogy *a kepeváltság gyorsítása* érdekében és *pedig a központi erő* segítségével valamit tenni kell, mert a veszély közeleg, s ha kitör, nem egy helyt, tenni késő lesz.

(Vége következik.)

Törvénykezés

Szabó Samuel tudvalevőleg az egyházkerületi bíróság, mint közfőtörvényszék feddésre ítélte s a megfelelőbbé tett ítéletet az egyetemes konvent rendes fegyelmi bírósága helyben hagyta. Ez ítélet az egyházkerületi fegyelmi bíróság f. évi június 5-én tartott ülésében — a rendes elnök: a püspök ez alkalommal nem vevén részt — dr. Bartók György egyházkerületi főjegyző elnökle alatt Szabó Sámuelen végre is hajtatott.

E tudósításunkkal kapcsolatban közöljük itt alább a conventi bíróság ítélethozását:

Az egyetemes konvent rendes fegyelmi bírósága 1898. márcz 26. és 28. tartott ülésének *Jegyzőkönyve*.

80. Kun Bertalan püspök és Tisza Kálmán egyházkerületi főgondnok elnökle alatt jelen voltak: Antal Gábor, Fejes István, Szabó János, Karap Ferencz, Dégenfeld József gróf, Szilassy Aladár, ki esküjét a bírósági ülés megnyitása után azonnal letette* és Bernáth Elemér konventi bírák. Jegyző: Sass Béla.

Az egyetemes konvent rendes fegyelmi bírósága, *Szabó Sámuel* kolozsvári kollégiumi tanár ellen, Gyarmathy Zsigmond és Deák Albert dr. erdélyi egyházkerületi tagok panasza folytán indított fegyelmi ügyet, a melyben az erdélyi ev. ref. egyházkerület fegyelmi bírósága, 1897. évi június hó 14-én kelt ítéletével, panaszlottat az Egyházi Törvény 301. §-ának 3, 4, 5, 6, 10. alpontjaiban körülírt fegyelmi vétségekben vétkesnek mondta ki és ezért a 303. §. b) pontja alapján feddésre ítélte és 32 frt eljárási költség fizetésére kötelezte, egy-

* V. ö. a 67. jk. számot.

úttal pedig a panaszlott ellen kimondott hivataltól függesztés hatályát az ítélet jogerőre emelkedésével megszüntette, ezen ítélet ellen panaszlott tanár által beadott felelkezés folytán, 1898. évi márczius hó 26. napján tartott ülésében vizsgálat alá vevén, következőleg *ítélt*.

Az egyházkerületi fegyelmi bíróság ítélete helybenhagyatik.

Indokok:

Az egyházkerületi fegyelmi bíróság illetékesége és hatásköre ellen panaszlott részéről felhozott kifogások figyelembe vehetők nem voltak;

mert sajtóbíróági eljárás alá a sajtó útján elkövetett azon vétségek tartoznak, a melyek az országos köztörvényekbe ütköznek, míg ellenkezőleg az egyházi törvény szerint fegyelmileg büntetendő, habár nyomtatványban elkövetett cselekmények megtorlására előzetes sajtóbíróági eljárás nemcsak nem szükséges, sőt az, miután nem a büntető törvények alá eső kérdés forog fenn, a dolog természeténél fogva ki is van zárva;

mert más részről az egyházi törvény 289 §. a) pontja szerint, az egyházkerület főhatósága alatt álló tanárok elleni fegyelmi ügyekben eljárni az egyházkerület fegyelmi bírósága van hivatva.

Az ügy érdemében panaszlott sem a fegyelmi vizsgálat során, sem a tárgyalásnál nem védekezvén, bizonyítottanak volt tekintendő, hogy az »Erdélyi Híradó« 145—1896. számában megjelent »Felhívás« panaszlottól származik és hogy — miután a Felhívást állítólag közzétett több érdekelt egyházköztség felhatalmazása nem igazoltatott — a czikk tartalmáért a felelősség panaszlottat kizárólag terheli.

A »Felhívás« az egyházi felsőbb hatóságok eljárása és határozatai ellen oly kisebbitést és oly izgatást tartalmaz, a melyek, mint egyuttal az egyházas tekintély lealacsonyítására vezető cselekmények, az egyház kötelékében alkalmazott egyének büntetlenül meg nem engedhetők és az Egyházi Törvény 301. §. 5. 6. és 10. pontjai szerint fegyelmi vétséget képeznek.

Ennélfogva és habár panaszlott, mint tanár ellen a fegyelmi panasz második pontja, a tanári köteleességek vétkes elhanyagolása, a becsatolt hivatalos adatok által igazolva nem lett:

az első foku fegyelmi bíróság ítéletét a vétkessegre nézve ezen okokból, a büntetésre és az eljárási költségre vonatkozó részét pedig saját indokai alapján helyben hagyni kellett.

Erdélyi ev. ref. egyházkerületi közgyűlés.

— Tudósítás. —

E l s ő n a p.

(Folytatás.)

Elnök: (Br. Bánffy Dezső.) Mélt. főtiszt. egyh. ker. közgyűlés! Nem szivesen s talán nem is helyesen teszem, hogy innen az elnöki székből a dolog érdemében óhajtók szólni s ha nagyon méltóztatnak ezt bi-

rát tárgyává tenni, hajlandó lennék az elnöki széken kívül elmondani. (Halljuk, halljuk!) A mennyiben nem méltóztatnak ezt követelni, tehát innen mondom el véleményemet egészen tárgyilagosan, tekintet nélkül arra, hogy az itt elhangzott véleményekkel nem értek egyet. Az acták itt vannak, a conclusio az, hogy nem lehet másképp eljárni, mint a kolozsvári egyh. község-választását minden bizottsági eljárás nélkül megsemmisíteni. Ez lehet csak tárgyilagossá a törvényeknek megfelelő, — mert nem fogadhatom el azt a nézetet, hogy azért, mert Szabó Sámuel ellen fegyelmi kereset van folyamatban, a minek következtében a múlt évi egyh. ker. közgyűlésnek tagja nem lehetett, — a törvény értelmében ki lévén mondva, hogy állásával járó jogokat és kötelelességeket nem gyakorolhat — képviselővé nem választható is. — Arról van szó, hogy Szabó Sámuel tanár ur, a mennyiben nem lévén kihirdetve ez ítélet, ülési joggal bír-e vagy nem. Mert fel lévén függesztve (Közbeszólás: nincs felfüggesztve.) a felfüggesztés tartama alatt semmi jogot nem gyakorolhat; (Halljuk! Halljuk!) meg van állapítva, hogy mi a jog és mi nem. Ebből a szempontból Szabó Sámuel tanári állásából folyó jogainak gyakorlásáról lévén szó, az, hogy ellene fegyelmi eljárás van indítva, nem hat ki arra is, hogy mint kálvinista ember azon jogot ne élvezhesse, hogy képviselővé választható legyen. (Élénk helyeslés és éljenzés) A megválasztás jogos lehet s ha a választás szabályszerűen vitetett keresztül, ennek a közgyűlésnek tagja is lehet s egyáltalában nem tudom megérteni, hogy az ig. tan. hogyan járhatott el akként, hogy ugyanazon időben végrehajtatott választásnál igazolt hármat és egyet nem.

Bartha M. Ez üldözés!

Elnök: Kérem Bartha Miklós urat, ne méltóztatnék közbeszólni s olyan kifejezéseket használni, melyek által egyeseket sért. Főképp ha méltóztatnak megtekinteni az actákat, méltóztatnak meggyőződni, hogy az egész választási eljárás szabálytalan lévén, igazolni nem lehetett egyet sem v. mind a négyet. A kolozsvári egyh. községnek új szervezeten kellett volna átmenni, ez nem történt meg. A választási eljárást illetőleg, az elnök azt mondja, hogy bizonyos szabálytalanságok követték el, melyekről csak azért látta czélszerűnek eltekinteni, mert addig is szabálytalan volt az eljárás. De ha a választási elnök azt jelenti, hogy az eljárás szabálytalan volt, akkor én szerintem a szabályos eljárás csak egy lehet, az, hogy megsemmisíttessék az egész választás, ez felel meg a törvénynek és hogy az ig. tanács minden kétségen kívüli választásokat igazolhat, de nem, ha kétség forog fenn; minthogy itt kétség forog fenn, abban a véleményben vagyok, hogy az ig. tanács nem járt el helyesen. De a tény előttünk áll, az egyh. ker. közgyűlést illeti a jog a dolog értelmében határozni, vagy igazoltnak jelteni ki mind a négy választást, vagy megsemmisíteni mindeniket és új választást kérni. (Élénk helyeslés, éljenzés és taps.) Bocsanatot kérek fötiszt egyh. ker. közgyűlés, hogy elnöki jogomat túllépve szólottam a kérdéshez, de teljes tárgyilagossággal nyilvánítottam véleményemet. Méltóztassék tehát elhatározni, hogy a választás mind a négyre nézve v. megsemmisíttessék v. igazolassék,

de egy harmadik eset semmi esetre nem lehetséges. (Éljenzés.)

Pokoly József: mint az egyház község presbyteriumának egyik tagja szólal fel s konstatálja, hogy a választás ellen csakugyan felebbezés adatott be, az igazgató tanács felszólítására az egyházközség nyilatkozott melyben előfordul, hogy olyanok is szavaztak, a kik a presbyteri esküt nem tették le. Konstatálja, hogy ilyen csak egy volt s ennél fogva csak az a kérdés, hogy ez az egy szavazat az egész választást megsemmisíti-e v. nem. Az egész dolgot illetőleg csatlakozik az elnök indítványához

Bartha Miklós azt mondja, hogy azok után a felvilágosítások után, melyeket ez ügyben báró Kemény Kálmán és báró Bánffy Dezső uraktól nyert, szívesen helyezkedik az elnök álláspontjára s csak azt teszi hozzá, hogy minden parlamentáris szokás szerint, a míg a megválasztottak ügye eldöntve nincs, ülés és tanácskozási joggal bírnak.

Elnök felteszi a kérdést és szavazás után ki mondja, hogy az igazg. tanács előterjesztése az általános egyh. ker. képviselő választás eredményében megválasztott egyh. ker. képviselők igazolásáról, a kolozsvári negyedik képviselőnek igazolásával együtt, t. i. Szabó Sámuel igazolásával együtt, elfogadtatik.

6. Ig. tanácsi előterjesztés Hegedüs Sándor és Szacsavay Sándor aának az egyh. ker. közgyűlés tiszteletbeli tagjaiul való megválasztása, illetve igazolása tárgyában.

Nagy Károly azt mondja, hogy a törvény értelmében ebben a kérdésben titkos szavazással kell dönten.

Elnök figyelmezteti szót, hogy nem illetékes a törvény magyarázására és arra, hogy megelőzze az elnököt; mert a törvény világosan rendeli, hogy ilyen esetben titkos szavazással kell dönten; a szavazás megejtését délutánra tűzi ki.

Bartha Miklós kéri, hogy határozassék el, miszerint a megválasztandó tiszteletbeli tagok egyszersmind tanácskozási és szavazati joggal fognak bírni, nehogy az iránt kételyek merülhessenek fel.

Elnök feleslegesnek tartja Bartha Miklós kijelentését, mert a törvénynek világos rendelkezése szerint azok, kik kiváló érdemeikért választatnak a közgyűlés tagjává, *rendes* tagok lesznek, s mint ilyeneknek tanácskozási és szavazási jogát kétségbe nem vonhatja senki.

7. Ig. tan. előterjesztés Kerekes Ernő zilahi ref. gymnasiumi, miniszterileg kinevezett tanár aának az egyházker. közgyűlési tagok sorába való felvétele s igazolása iránt.

Az előterjesztés elfogadtatván, nevezett az esküt leteszi.

II. Napirend.

Az ig. tanács által javasolt tárgysorozat elfogadása után Elnök ajánlatot tesz a Házzsabályok 6. §-nak b) pontja értelmében kiküldendő bizottságok kinevezésére nézve: és pedig

a) az igazg. tanácsi évi jelentés megvizsgálására Gyarmathy Zsigmond eln. alatt, Váró Ferencz, Sándor János.

b) az egyh. ker. közpénztár költségvetésének át-

vizsgálására és előterjesztésére: Somkerek Miklós eln. alatt.

c) a kérvények átvizsgálására és előterjesztésére: Sándor József eln. alatt Molnár Albert, Bihari Sándor és Nagy József.

d) a sérelmi ügyek átvizsgálására és előterjesztésére: Vass Béla gr. eln. alatt, Bodor Géza, Farnos Dezső.

e) az indítványok átvizsg. és előterjesztésére: Apáthy Péter eln. alatt Geréb Márton.

f) a szavazatok beszédésére: Menyhárt András eln. alatt, Pap István, Kovács Dezső.

g) a testvér egyh. ker. közgyűlési jegyzőkönyveinek átvizsgálására és jelentés tételére: *Pokoly József* eln. alatt Péter Károly, Ravasz J.

3. Ig. tan. előterjesztése a Hárszabályok 6. §-nak

a) pontja értelmében választandó bizottságokra és lejárt mandatumok folytán megüresedett állások betöltésére nézve és pedig:

a) igazgató tan. ügykezelés megvizsgálására választandó 3 tag

b) az egyh. ker. számadások megvizsgálására választandó 3 tag,

c) az egyh. ker. közpénztár megvizsgálására választandó 3 tag,

d) Szász Gerő aának lemondásával megüresedett conventi tagságra választandó egy tag,

e) a b. e. Gyarmathy Miklós aa. elhalálozásával megüresedett igazg. tanácsi állás betöltése iránt.

Mindezek a d. u. 4 órákor megejtendő választás alkalmával töltenek be.

4. Ig. tanácsi előterjesztés:

a) a Gróf Bethlen Gábor és Lészay Ferencz elhunytával megüresedett két egyházkerületi főgondnoki állás betöltése iránt: Az elhunytak érdeme jegyzőkönyvben megörökítettnek és a választások a délután folyamán ejtetnek meg

b) a lemondás folytán megüresedett egyházker. jegyzői állás betöltése iránt; a távozó Szász Gerőnek buzgó működéseért jegyzőkönyvi szavazat fejeztetvén ki, a választás szintén d. u. ejtetik meg.

5. Főtiszt. *Szász Domokos* megtartja nagyhatású püspöki jelentését, melyet általános taps és éljenzés követett. (E jelentést lapunk élén közöljük.)

Elnök d. u. 1 órákor az ülést bezárja.

D. u. 5 órákor.

Elnök: br. *Bánffy Dezső* az ülést megnyitja; a jegyzőkönyv felolvasása másnapra halasztatik.

Következett az ig. tan. évi jelentése, melyet tekintettel arra, hogy ki van nyomtatva és a tagoknak megküldetett, a közgyűlés nem kívánt felolvasatni.

A felszólalók közt első volt *Hegedűs Sándor*:

Nem lehet tagadni, hogy az a bámulatos tevékenység, melyet a főtiszt. és méltóságos püspök ur kifejtett, igen nagy mértékű eredményeket mutatott fel e téren is s azt hiszem minden elfogulatlanul ítélő elfogja ismerni, hogy azok az eredmények, melyeket e téren felmutatott, a legtöbbek reményét jóval meghaladták; de kétségtelen az, miszerint ez az egyházkerület pénzügyi erejének és hitelviszonyainak bizonyos mértékű megfeszítésével áll összeköttetésben.

Nem lehet tagadni azt se, hogy a legnagyobb

buzgóság sokszor a realis nehézségek egyes követelményein azért teszi túl magát, hogy a czélt tartja szem előtt és annak megvalósítására törekszik.

De fájdalom, a pénzügyi dolgokban vannak követelmények és vannak nehézségek, melyeket még a legnagyobb buzgóságnak és a legnemesebb czélnek sem szabad szem elől tévesztenie; és különösen az egyházi ügyekben és az egyházkerület érdekei tekintetében nemcsak az tartandó szem előtt, hogy minél nagyobb jövedelem legyen, hogy minél több üdvös intézmény létesíttessék, de egyuttal az is, hogy minél biztosabban legyenek azok a jövedelmek, mert az egyházkerületet nemcsak jövedelmekről kell biztosítani, hanem arról is hogy ezek biztosak és állandók legyenek. (Élénk tetszés.)

Nem tagadom, hogy ez a szempontbizonyos korlátokat szab a pénzügyi akcziák elé, mint más intézményeknél, más alapítványoknál; egyszerűen azért, mert az egyh. ker. feladata, hatásköre és egész természete e tekintetben bizonyos consolidatiót és oly mértékű óvatosságot követel, mely consolidatiót és óvatosságot más világias tényezők nem követelnek.

Én tehát azt hiszem, hogy ebből a szempontból is vizsgálat alá kell venni az egyházkerület pénzügyi helyzetét, de oly módon, hogy abból se a létesített intézmények veszedelme ne álljon elé, se rekrimináció ne keletkezzék; mert méltóztassanak elhinni, ha van veszedelem abban, hogy pénzügyi kockázatnak tesszük ki az egyházkerületet, még nagyobb veszedelem van abban, hogy ha az egyházkerület reputációja, akár az igazgató-tanácsnak, akár a főtiszt. püspök urnak tekintélye csorbát szenved. (Igaz! Helyes!)

Ezeket én szem előtt tartva bírálat alá kívánom venni a helyzetet és megkérem a főtiszt. egyh. kerületi közgyűlést, méltóztassék megengedni, hogy ezen tekineteket egyaránt és egyenlő jogosultsággal ajánljam a a főtiszt. egyh. kerület minden tagjának becses figyelmébe. (Halljuk! Halljuk!) Megmondom: miért? Azért mert azok, a kik teljes bizalommal viseltetnek az elnök a püspök öméltósága és az igazgató-tanács iránt, bizonyos feszélyezett helyzetbe jutnak, ha annak vannak kitéve, hogy előadják nézetüket akaratuk, esetleges indítványaik megokolására, ha azt bármily irányban rekriminációra használják fel. Én azt hiszem, nagyon elérkezett annak az ideje, hogy az egyh. kerület békéje e tekintetben helyreállíttassék.

Ennek két lényeges feltétele van. Egyik az, hogy menjünk bele a dolog pénzügyi részébe, hogy objectiv bírálatban állapodjunk meg, hogy ne tekintsünk a multra s ne vonjunk le abból következtetéseket; mert ez elégtételül szolgálhat egyeseknek, de nem szolgál javára ez egyházkerületnek. (Éljenzés és általános helyeslés.) Az egyh. kerületnek minden tagja akkora odaadással van ennek az ügynek az érdekei iránt, különösen a mostani körülmények közt annyira érzi fontosságát annak, hogy a további fejlemények attól el ne legyenek távolítva, a szenvedélyek ki legyenek zárva, hogy kecsegtethetem magamat azzal, hogy bírálatomat abból a szempontból fogják fel. (Halljuk! Halljuk! Éljen!)

Megvallom, nagyfőtiszt. egyh. ker. közgy., hogy én vakmerőséget követek el bizonyos mértékben, hogy már

most fellépek; de én azt hiszem, hogy oda jutottunk, hogy gyorsan kell intézkedni, mindent ki kell zárni legyen bármi személyes sérelem, mely e kérdés elé nehézséget gürdit; de más felől talán nem méltóztatnak arroganciának tekinteni, ha én egy bizonyos mértékben megkönnyítettnek tekintem a magam helyzetét; mert én nem vagyok angazszirozva semmi irányban és senki iránt.

Én nem vettem részt semmi eddigi vitában és én nem érzek keserőséget senki iránt s meg lehet győződve ugy a főtszt. püspök ur, mint a mltsgos. igazgató tanács és egyház ker. közgzülés, hogy tisztán az igazság érdekében, teljes objectivitással szólok a kérdéshez.

Én ennek következtében azt, hogy hogyan jutottunk ebbe a pénzügyi helyzetbe, részletesen fejtegetni nem akarom és kérem a főtszt. egyh. ker. kgy.-t, hogy ezen álláspontomat méltóztassanak ne csak elfogadni, de pártolni is Ennek következtében tehát kiindulási pontom kizárólag a jelenlegi helyzet, és így nem azt veszem szem elé és teszem fejtegetésem tárgyává, hogy mi történt, hanem csak azt, hogy mit kell tenni most és a jövőben.

Azonban, hogy megmondhassam, hogy miként ítélem meg a jelen helyzetet, mégis szükséges megmondani, hogy a pénzek elhelyezése és egyes jövedelemforrások és intézmények biztosítása nem olyan, hogy kellő nyugodtsággal tekinthetnénk a jövő elé. (Ugy van! ugy van!)

Ez származik a legnemesebb intencióból, ez származik a tökéletesen jogosult felhatalmazásból, minek következtében sem a jogosultságot, sem az intenció nemességét kétségbe vonnom nem szabad.

De szívemhez van forrva az egyházkerület ügye és szeretném ezen intézményeket biztosítani.

Én azt hiszem, hogy ha most gyors és radikális elhatározással azt követeljük, hogy szabályként mondassék ki elvileg, a mi különben minden morális testületnél kimondva van, hogy ennek a testületnek pénzét sem részvényekbe, sem valamely nagyobb kockázattal járó vállalatba elhelyezni nem szabad, akkor szép elvet mondanak ki, de azt azonnal megvalósítani nem lehet; de ki kell mondani, mint czélt: törekedni reá határozottan és világosan; de azonnal megvalósítani nem lehet.

Én a püspök úr ő méltóságának érdekes jelenését végig hallgatva, láttam buzgalmát, igazolását mindannak, mit ezen a téren tett; méltóztassék ő méltósága is megengedni kijelentenem, hogy némely elhelyezés oly kockázattal van összekötve, melynek állandóan az egyházkerületet kitenni nem lehet.

Mert akármilyen szép az a biztosító társulat és az a szállítási vállalat, tagadhatatlan, hogy nagy kockázattal van összekötve a vállalat, a mint bizonyítja az előttünk levő jelentés is. Másfelől annyira se ringassuk magunkat csalódásokba, hogy az ilyen részvények a tőzsdén azon mértékben vannak árhullámnak kitéve mint a mily mértékben a vállalat természete kockázattal összefüggésben van, mert nem lehet tagadni, hogy a legszesélyesebb üzletek egyike a biztosítási üzlet.

Nem bírja azt az erőt és consolidatiót, melylyel különösen helyi természetűknél fogva kell bírnia oly papiroknak, melyek egy ilyen erkölcsi testület tulajdonában vannak. De kétségtelen, hogy ezek a papirok, — mert a mit ő méltósága mond, hogy most az összes

európai pénzpiaczokon az árfolyam különbözetek nagy mérvűek, nem tartozik ide, — nagy árhullámnak vannak kitéve.

Vannak árhullámnak kitéve, melyek a nagy börze papiroknál történnek és vannak, a melyek a kis lokális papiroknál fordulnak elő. A kis papirok árhullámnak sokkal veszélyesebb, mert nem dolgoznak nagy számokkal, mért nincs meg a consolidatio első követelménye, hogy t. i. az egyes emberek szeszélyétől függetlenek legyenek.

Én tehát azt tartom, hogy a pénzügyi kibontakozásnak első követelménye, hogy ezen papirokon tul kell adni, másfelől azt hiszem, hogy a központi pénztár iránt elvállalt 5 százalékos tartozás állandóan fenn nem tartható. Meggyőződéseim szerint, olyan obligot elvállalni nem lehet, melynek biztosítását természetes jövedelmezés útján kielégíteni nem lehet, elismerem, hogy ennek elintézése egy későbbi feladat, de azzal előre meg kell barátkozni, hogy ezt állandóan fenntartani nem lehet.

A harmadik követelmény az, hogy azok az intézmények, melyek nemes intenczióból és buzgalomból származtak, de melyeknek jövedelmi alapja nincs egészen biztosítva, csak akkor és úgy léptethetők életbe, ha már biztosított jövedelmekre számíthatnak.

Ezek mind olyan nézőpontok, melyek szem előtt tartandók azért, hogy a pénzügyi politika szilárd alapon mozoghasson és a kibontakozás lehetővé tétessék.

De kétségtelen, hogy ezt nem lehet se praecedalni sem semmiféle mellékcéloknak hizelegve tul tenni. Ehhez a legnagyobb óvatosságra és objectivitásra van szükség; ez olyan kérdés, mely nem engedi meg, hogy visszamarkoljunk a multba, mert minden visszatekintés, minden recriminatio csak rontja a kibontakozás lehetőségét és hitelét.

Mert ne feledjük, hogy itt a jogi felelősség át van hárítva az egyh. kerületre is, és a kik ellenkező nézeten lennének is, azokhoz is intézhetem azt a kérést, hogy az ügy érdekében ezt a részét a dolgoknak kerülni méltóztassanak. Az ilyen dolgokban különösen azért, mert a háttérben oly emberekkel fogunk szembe állani, kikkel szemben a legnagyobb óvatosságra, sőt kimonodom, fufangra van szükség, kérem méltóztassanak a multtal szakítani és az adott helyzetet felfogni úgy, a mint van. A nélkül, hogy akár tekintélye, akár reputatiója az egyh. kerületnek vagy püspöknek érintve legyen és kockázatnak legyenek kitéve a létesített intézmények, lehet és kell ezeknek életbeléptetése tekintetében más jövedelmezési kombinációkat tekintetbe venni. Én ezen a nézeten vagyok!

De ez igen alapos és beható tanulmány és vizsgálat feladata kell hogy legyen. Ennek következtében, a nélkül, hogy további fejtegetésekbe bocsátkoznám, ha oly szerencsés lettem volna, hogy megértették önök a főbb pontokat, ebben az esetben bátor lennék egy indítványt (Halljuk! Halljuk!) tenni és ajánlani, melynek az a czélja, hogy az igazg. tanács útasíttassék egy pénzügyi programnak a kibontakozás és consolidatio szempontjából való készítésére. De minthogy ezt igen behatóan és szakszerűen kell megbírálni, szükségesnek tartanám, hogy egy 5—7 tagu bizottság bizassék meg, mely a pénzügyi programot fölülbírálja és az egyház

kerület legközelebbi rendes közgyűlésének referáljon (Élénk helyeslés.)

Azt hiszem, hogy talán használtam három olyan szót, melyet meg kell világosítani. (Halljuk! Halljuk!)

Először meg kell okolnom azt, hogy most is első sorban azt akarom, hogy ne legyen mellőzve az illetékes forum. De másfelől az igazg. tanács se veheti rossz neven, hogy a multak után a közgyűlés ne legyen abban a kényszerhelyzetben, hogy a tervezetet elfogadja vagy elvesse, hanem ez menjen át egy retorán, egy szakbizottság vizsgálása alapján; és pedig előre kijelentem, hogy én azt a bizottságot tejhatalommal akarnám felruházni, hogy kiterjessze feladatát a kibontakozás operációjára, megindítsa e tekintetben a kitűzött cél irányában az előmunkálatokat és megállapított alapokon hozzáfogjon a munkához.

Azt hiszem tehát, hogy itt már érintettem azt is, hogy azoknak is elég lesz téve, a kik a jelenlegi helyzetet minden részletében fentartani kívánják; és ha e tekintetben semmit eltakarni, elhallgatni nem fognak és ha megnyugtató felvilágosítással fognak a közgyűlés elé járulni, ezt a kritika is jó néven veszi.

A harmadik szó az, hogy én nemcsak egyszerű vizsgálatot és pénzügyi tervet kívánok, hanem hogy egyuttal elérjük azt a célt is, a melyet ebben a szóban fejeztem ki »*consolidatio*« — és ez alatt azt a végső célt értem, melyhez egy pár év múlva jutunk el, miszerint tisztázva legyen minden alapnak viszonya és pénzügyi helyzete, de annak jövedelmezősége is consolidált legyen. Azt tudom, hogy a pénzügy terén teljesen kizárni a kockázatot nem lehet, de azt hiszem, méltóztatnak megérteni a különbséget, úgy a papírok természete, mint az alapok jövedelmezése, konsolidációja és kockázata közt. Ezekben foglaltam össze indítványomat, méltóztatassék azt objectív bírálat és elfogadás tárgyává tenni. (Éljenezés és taps.)

*

Az indítvány így szól:

Az egyházkerületi közgyűlés utasítja az igazgató tanácsot, hogy az adott helyzetre tekintettel, mielőbb készítsen javaslatot aziránt, hogy az egyházkerületi közpénztár milyen pénzügyi program szerint lehet képes jövőre megfelelni az egyes egyházak, iskolák és egyéb intézményeivel szemben elvállalt kötelezettségeknek, — és e célból mily módon consolidálja az alapokat és azok jövedelmezőségét; mily elhelyezés által biztosíthatja az egyházkerületet minden lehető kockázat ellenében; — és ezt a munkálatot, az arra vonatkozó összes adatokkal együtt, oly időben terjessze egy, a jelen közgyűlésben választandó 7 tagú bizottság elé, hogy ez a bizottság a javaslatot elbírálv, azt saját véleményes jelentésével a közelebbi rendes közgyűlés elé beterjessze.

Bartha Miklós: Nmts. elnök úr, főtiszt. egyhker. közgyűlés! Azzal hízelvek, nem magamnak, hanem annak a világos előadásnak, melyet az imént volt szerencsénk végig hallgatni, hogy annak minden pontját úgy formailag, mint tartalmilag egyaránt megértettük. Örömmnek adok kifejezést, hogy az előttem szólott igen tisztelt barátom indítványa után ebben a teremben taps és éljenezés hangzott fel. Ő azt mondja, hogy eddig egyházkerületünk belső viszonyait nem kísérté figye-

lemmel úgy mint mi; előadásából nem átszott meg az. Azt mondta ő el, csak hogy sokkal szakszerűbben, világosabban és sokkal tárgyilagosabban, a mit mi egy néhány év, immár másfél évtized óta minden gyűlés alkalmával hangoztattunk. És hogyha jelen lett volna a mi gyűléseinken, akkor az objectivitást nem emelte volna ki oly élesen, mint ez úttal; mert tudta volna, hogy a mi részünk, kik mindig abban a véleményben voltunk, hogy különbséget kell tenni az értékek közt, hogy vannak hullámszó- és definitív természetű értékek, hogy az egyik nagyobb kockázattal jár, mint a másik, mindig a kisebbségben maradás és a leszavazás volt. Nem mondtuk, hogy a kockázat rossz intentióju, de hogy nem illik az egyház belső és erkölcsi szervezetéhez az, hogy kockázattal járó vállalatokba, börze manőverekbe elegyedjék, azt mi mindig vitattuk, de fájdalom! tapsot nem arattunk (Úgy van, úgy van.) Engedjék meg, hogy én igaz és teljes örömet fejezzem ki a hangulat ezen megváltozása iránt és örömet fejezzem ki az iránt is, hogy Hegedüs Sándor ig. tiszt. barátom (Halljuk! halljuk!) alig választatott meg, már is nagy sikert aratott. (Éljen, Helyes!) Én megfogadom Hegedüs Sándornak tanácsait, de nem fogadhatom el azt az elméletét, hogy a multba ne tekintsünk, a mi nem azt teszi, hogy én fel akarom emelni a leplet, a mely egyházi életünket takarja, csak azt nem fogadhatom el, hogy a kibontakozás csak akkor lehetséges, ha a multat nem vizsgáljuk. Ellenkezőleg, azt tapasztaltam, hogy az élet minden ágazataiból, bonyodalmaiból csak akkor lehet kibontakozni helyesen, ha az ember magát a multat s mindazon viszonyokat és körülményeket, melyek a jelent létre hozták, tüzetesen megvizsgálja és okulást merit belőle. Ez az academicus felfogás. Gondolom, hogy ő a mikor kívánta, hogy a multba ne tekintsünk, nem abból a szempontból kívánta, mintha nem kellene ismerni a multat, hanem azért, hogy az egyh. békét minél könnyebben elérhessük. A Hegedüs S. ig. tiszt. barátom által ajánlatba hozott indítványt igen csekély módosítással szíves örömet fogadom el. A módosításom abban áll, hogy ne a legközelebbi rendes közgyűlésen tegye meg az illető bizottság jelentését, hanem egy e célra, nem hosszú idő múlva, rövid terminus után, pl. hat hónap múlva összehívott rendkívüli közgyűlés foglalkozzék ezzel a kérdéssel. Nem hiszem, hogy az én ig. tisztelt barátom ebbe az indítványba bele ne menjen, mert láthatja, hogy egy rendes közgyűlésen a tárgysorozat oly nagy, hogy egy ily kényes, bonyolódott, nagy megfontolást és objectivitást igénylő ügyet nem volna idő oly mértékben tárgyalatni, a mint az megérdemelné. Egy rendkívüli közgyűlés, melynek más tárgya nincs, ezt megteheti, kérem kegyeskedjék beleegyezni indítványomba, hogy *hat* v. 7 hónap múlva hivassék össze e célból rendkívüli közgyűlés. És még csak egy szót; azon rendkívüli gyűngéd figyelem, melyet H. S. beszédének egész folyamán tapasztaltam, arra indította őt, hogy azt javasolja, hogy az igazg. tanács utasíttassék a javaslat megtételére és ez a javaslat adassék át egy kiküldendő bizottságnak véleményezés végett. A Hegedüs S. ig. t. bar. éles eszét kikerülte egy kis ellenmondás, hiszen ha mi teljes gyöngédséggel akarunk lenni az ig. tanács iránt és tel-

jes bizalommal viseltetni az ig. tanács működése iránt, akkor arra a bizottságra szükség nincs és a ki szükségét látja egy ilyen bizottság kiküldésének, és azt, hogy ez a bizottság az ig. tanács munkálatait felülvizsgálja, az a dolog érdemére nézve az ig. tanács iránt igen nagy bizalmat el nem árul, mivel eddig az ig. tanács kezén ment keresztül és felhatalmazásával történt minden pénzügyi művelet, még azok is, melyeket H. S. igen tiszt. barátom koczázottaknak jelentett ki; már pedig, úgy hiszem, e tekintetben nála illetékesebb nincs és örökre fogjuk sajnálni, hogy nincs stenographus (de van!), a ki azokat az arany igazságokat, melyeket ő tanácskép elmondott, szóról-szóra lejegyezte volna, hogy azokat mindig szem előtt tartva, követhessük is. Tudjuk mindnyájan s ő is jól tudja, hogy ezeket a pénzügyi műveleteket is az ig. tan. felhatalmazása alapján hajtották végre. Már most, hogy az igazgató-tanács nem jön-e összeütközésbe azzal a bizottsággal, mely felül fogja munkálkodását bírálni, azt nem tudjuk, de sajnós! azt tudjuk, hogy hasonló formájú hatáskörrel ez előtt két évvel szintén küldöttünk ki egy bizottságot; ott hiányzott a szakértelem, melyet Hegedüs S. ide hozott, de a jó indulat megvolt s azt hittük, hogy ráléptünk az egyh. élet békéjének útjára és ki fogunk bontakozni a bonyodalomból. Kineveztetett nagy egyetértéssel egy bizottság; nem akarom ennek az ügynek a részleteit felsorolni, hogy az a bizottság hogy nem jutott az actákhoz, hogy még gyűlést sem tudott tartani, (zaj) — csak még egy piczi figyelmet kérek — mikor a bizottság feltárta a maga legjobb belátása szerint a helyzetet. (Halljuk, Halljuk) és jelentést tett, annak tette ki magát, hogy az egyh. ker. hivatalos lapja a »Prot. Egyh. L.« mint gyanúsítókat, rágalmozókat vádolta és azok, a kik hivatalos eljárást végeztek, most abban a helyzetben vannak, hogy a közgyűlés hivatalos lapja ellen sajtópert kellett indítsanak. (Ugy van. Ugy van.) Tehát nem lévén a hatáskör az indítványban praecisitással körülírva, nagyon félek, hogy igazg. tanács és a bizottság közt összeütközések fognak támadni, de ha azt hiszi H. S. ig. tiszt. barátom, hogy más napra virradtunk, megnyugszom és nem teszek kifogást, csak azt kívánom, hogy határozza el a közgyűlés, hogy a bizottság egy rendkívüli közgyűlés előtt tegye meg jelentését.

Zeyk Dániel teljes egészében hozzájárul Hegedüs S. indítványához s ő sem lát a kiküldendő bizottság és az igazg. tanács közt felmerülhető hatásköri összeütközést, de elfogadja Bartha Miklóssal szemben az indítvány ama másik részét is, hogy egy rendes közgyűlésen tegye meg a kiküldendő bizottság a jelentését, mert egy ily fontos ügyet egy pár hónap alatt nem lehet kellő alaposssággal elintézni s azért is, mert az a rendkívüli közgyűlés, mely csupán e célból hivatnék egybe, nem lenne képes az ügyet oly obiectivitással tárgyalni, mint egy rendes közgyűlés, továbbá azért sem fogadhatja el Bartha M. érvelését, mely szerint egy rendes közgyűlésnek amúgy is nagy a tárgysorozata, mert a kerületi közgyűlések nincsenek időhöz kötve, hanem tarthatnak akárhány napig. Nagyon óhajtáná, hogy Bartha M. vonja vissza indítványát, azért, hogy legyen a közgyűlésnek ide vonatkozó határozata *egyhangú*. (Általános helyeslés és éljenzés).

Szász Domokos: Nagyméltóságú elnök úr, főtiszt. egyházker. közgy! Nem azért állottam fel, hogy H. S. igen kedves barátom indítványa ellen szóljak; ha jónak látja a főtiszt. egyhker. közgy., méltóztassék elfogadni. Csak azt vagyok bátor mondani s a következmény is igazolni fogja, a mit most mondok, (halljuk, halljuk!) hogy ennek a bizottság kiküldésének semmi positiv eredménye nem lesz. Mért nem lesz? mert nem lehet; miért nem lehet: azért, hogy az egyházkerület központilag kezelt összes vagyona, a mint a jelentésből méltóztattak hallani, egy harmad részben be van fektetve jelzálogkölcsonbe; ezen mitsem lehet változtatni. Erre az egyházkerület jogot adott, s nem is hiszem, hogy az egyhker. érdekében állana ezen változtatni. Egyharmad része a központilag kezelt vagyonnak be van fektetve ingatlanokba, budapesti házakba, kolozsvári épületekbe s egyéb jóságokba. Ezen sem lehet változtatni, de nincs is miért.

Hiszen bátor voltam rámutatni, hogy ezeknek, főkép a budapesti házaknak jövedelme hozza az egyh. kerületet abba a helyzetbe, hogy azon széleskörű és nagy fontosságú kötelezettségeknek, melyeknek obligóját magára vállalta, eleget tehessen. Alig hiszem tehát, hogy a kiküldendő bizottság az egyházkerületi közgyűlésnek ezen ily értelemben hozott határozata folytán történt befektetésen valami lényeges módosítást tehetne. Egyharmadrésze a közp. kezelt vagyonnak az értékpapírokba van befektetve, évekkel ezelőtt az egyh. ker. közgyűlés által hozott határozat folytán és az igazg. tanács köteletségének ismerte, minthogy kötelessége is volt évről-évre ez általa megvett értékpapírok vételáráról és beszerzési módjáról referálni s egyes megvett értékpapírok eladásáról a leg részletesebb elszámolásokat béterjeszteni. Az értékpapírok vásárlása, eladása nem a püspök által történt, a mint itt hallottam, hanem mindig az igazgató tanácsnak beható tárgyalás folytán hozott határozata alapján, melyet a ker. közgy. is elfogadott. (Zaj és mozgás)

Elnök: Méltóztassanak csenben lenni s a szóno-
kot ne zavarni.

Sz. D. Az igazgató tanács köteletségének tartotta évről-évre az eladásnak és vételnek árából befolyt összegekről jelentést tenni. Ezeket a kerületi közgyűlés, — méltóztassanak utána nézni a kerületi közgyűlés jegyzőkönyvében — az igazgató tanács jelentéseit mindig jóváhagyólag tudomásul vette, sőt az azokhoz csatolt előterjesztéseket is mind elfogadta. Tehát a püspököt és az igazgató tanácsot, mely lelkiismeretes hűséggel és beható tárgyalás által tett vásárlásokat és ezen decisiókról az egyhker. legfőbb testületét az egyhker. közgyűlést esetről-esetre értesítette s az egyházker. közgyűlés ezen értesítéseket mindig jóváhagyólag tudomásul vette, most évek multán egy pár hirlapi cikk megtámadja s ezen pár cikk megmozdulása után az egyházkerületi közgyűlést nagy ijedelem fogja el, s ezen ijedelem hatása alatt indítványozza, hogy egy bizottság küldessék ki a tényállás megvizsgálására.

Cselekedjék a főtiszt. egyhker. közgy. bölcs belátása szerint, de előre jelzem, hogy egyházkerületünk birto-

kába jutott értékpapirokra nézve is, akár egy rendkívüli közgyűlés ül össze, akár rendes közgyűlés teszi tanácskozás tárgyává, nincs kilátás arra az európai constellációk folytán, hogy változás történhessen. Ha vannak egyes testületeinknek egyh. községeinknek nagyjából értékpapirai, egy sincs abban a helyzetben s nincs kilátás arra, hogy ezeken egy pár hónap alatt csak úgy tud lehessen adni.

Ha vannak Bartha Miklós urnak értékpapirai (Bari M.: Fájdalom, csak Fonciereféle; derűtség) tisztában lehet azzal, hogy a depressió általános jellegű és minden értékpapirnak az ára lenyomott. Alig hiszem, hogy az egyhker. közgy. azt határozza, hogy az értékpapírok veszteséggel adassanak el.

Sz. D. Méltóztassanak megengedni, hogy válaszoljak; kimegy az a bizottság, nem lesz semmi pozitív eredmény, mert sem a budapesti házakat darabokra nem szedhetjük, sem az értékpapírokat s jószágokat el nem adhatjuk. Nem értem, mit akar az egyhker. közgyűlés?

Bartha M. ur ismét felemlítette, hogy nem kell kockázatos börzejátékot űzni. Kérem alásson kockázatos börzejátékról szó sem volt.

Értékpapírok tényleg vétettek és ha a körülmények úgy hozták magukkal, eladattak és az erről tett elszámolások a közgyűlésjövahagyását mindig megnyerték; hiszen az egyházkerületnek ebből többlet is maradt. Talán a többlet meggyalázta az egyházkerületet? Vagy kisebbitésére szolgált annak, hogy oly pénzügyi műveleteket hajtott végre, melyből templomot, iskolát állított, szegény papokat dotált, felállított új és új intézményeket: ez meggyalázása az egyházkerületnek, az anyaszentegyháznak? Ez kockázatos játék? Nem, ez szomorú és természetes folyamánya annak, hogy szegények és erőtlenekek vagyunk. Kiküldhetjük a bizottságot, de anyagi erő nélkül nem haladhatunk előre és az ellenfelek óriási áramlatában meg nem állhatunk. Én részemről a bizottság kiküldését pozitív sikerre vezetőknek nem tartom, nem szólok ellene, méltóztassanak elfogadni, de megjegyzem, hogy ha az ig.-tanács megkerülésével, úgy a mint Bartha M. képviselő ur indítványozta, küldetik ki a bizottság, nemcsak az ig.-tan. elleni bizalmatlanság pregnans kifejezése (ugy van, ugy van), hanem egyszersmind egyházi alkotmányunk alapján való megtámadása. (Ugy van, ugy van!) Tessék elolvasni a törvényt és abból látni fogja, hogy a közgyűlésnek az egyházker. érdekeit illetőleg előkészítő organuma az ig.-tan. alkotmányunk értelmében, s minden ügy, a mi bejön az egyházkerülethez, az ig.-tan. retortáján megy keresztül és az ig.-tan. jelentése alapján terjesztetik az egyházker. elé. Eszembe jut, a mit ezelőtt néhány évvel egy budapesti elsőrangú pénzügyi vezérigazgatója nekem mondott; azt mondotta, hogy a püspök úr sok jó dologgal foglalkozik, de nem igen fog akadni, a ki azt a püspök úrnak megköszönje, s ha valami nem sikerül, a püspököt még Kolozsvárra meg fogják kövezni. Én erre is készen vagyok, készen voltam már akkor is, a mikor arra az elhatározásra jöttem, hogy az egyházkerület pénzét értékpapírokba fektessem. (Zaj, elnök csenget.) De ez engem nem alterál, mert tiszta tudatában vagyok annak, hogy azt, a mit tettem, mind az anyaszentegyház érdekében tet-

tem és hogyha egy bizottság felettem ítéletet mond, abban is megnyugszom, mert más jobb jövőre tekintek, és tudom, hogy elfog jönni az az idő, mikor az a bírói ítélet megváltozik s a mikor ezt mindenki be fogja látni. Csak ennyit akartam mondani Hegedüs S. igen kedves barátom indítványára. (Zaj, éljenzés, taps.)

Gyarmathy Zsigmond: Teljes egészében elfogadja a Hegedüs Sándor indítványát, mert ő is azt véli, hogy nem kell recriminálni s a múltba turkálni (B. M. a »turkálás« nincs benne), mert az csak növeli az aggodalmat s a keserűséget, melyek nem hirlapi cikkek folytán keletkeztek, hanem azért, mert valóban veszedelem az egyházkerület pénzügyi állapota s azt véli, hogy Hegedüs S. indítványa folytán kiküldendő bizottság sanalhatná az állapotokat, a nélkül, hogy meg-hurczolná akár a testületet, akár egyeseket.

Bartha Miklós a rendkívüli közgyűlésre vonatkozó indítványát visszavonja, Zeyk D. kérése folytán.

Molnár Albert személyes kérdésben kér szót kifogásolja Bartha Miklós állítását, mintha az »Erdélyi Prot. Lap« a Bartha M. által említett bizottságot rágalmozással vádolta volna. Az »Erd. Prot. Lap« szólott ugyan az illető bizottság jelentéséről s a jelentést célzatosnak mondta. A »célzatos« kifejezés azonban a bizottsági jelentésnek formai oldalát illeti s így a jelentésben rejlő színezésre, hangsúlyozásra, szóval: a jelentés stilisztikai gyarlóságaira, vagy, ha úgy tetszik, előnyeire vonatkozik. A menyinyiben pedig a cikk végén szó van egyházkerületünk vezéreimből meg-rágalmazásáról: ennek a kifejezésnek nincs semmi konkrét vonatkozása a szóban forgó bizottsági jelentésre, mert e kifejezés bizonyos gazláltnál hirteléseknél általánosságban szól, melyek tényleg léteztek s melyek főként püspökünk ellen irányultak. Lapunk e hirteléseket az illető bizottsággal összeköttetésbe nem hozta s a félreértés minden sajtópör nélkül is kiközösíthető.

Bartha Miklós személyes kérdésben szólalva fel, rossz néven veszi, hogy M. A. tanár úr oly szót adott szájába, melyet ő használni nem szokott. M. A. tanár úr beszédére azt jegyzi meg, hogy itt iskolai gyakorlatot tartott arról, hogy miképp fogja megvédeni magát a sajtópör alkalmával.

Molnár Albert azt mondja, hogy semmi oly kifejezést nem adott B. M. szájába, melylyel azt a heves kirohanást provokálta volna; s az iskolai gyakorlatokra nézve megjegyzi, hogy az iskolai gyakorlatok nem kicsinylendők s azokat buzgón ajánlja másoknak is. (Bartha M.: Hiába! tudatlanok vagyunk; derűtség.)

Hegedüs Sándor: Két félreértést akar az indítványáról elhárítani. Bartha M. felszólalására megjegyzi, hogy nem úgy értette azt, hogy a multa ne tekintünk, mint B. M. magyarázta; hanem ő is úgy értette, hogy a multa kell vizsgálni, csak hogy az objectivitas szem előtt tartásával. A másik felvilágosítással a püspök úr ő méltóságának tartozik, s kijelenti, hogy a biztos jövedelmeket érintetlenül hagyva, csak a nem consolidált alapokat lesz hivatva a bizottság rendezni. S azt is megjegyzi, hogy ezen bizottság kiküldésével a püspök úr tekintélye semmi csorbát nem szenved. Kéri a közgyűlést, hogy indítványát egyhangulag emelje határozattá, mert ennek nagy sulya lesz egy erkölcsi, mint anyagi tekintetben. (Taps és éljenzés.)

Folytatás a fél év mellékletén.

A közgyűlés nagy egyhangúsággal fogadta el Hegedüs S. indítványát s az elnök megteszi javaslatát a kiküldendő bizottság tagjaira nézve, kiket a közgyűlés egyhangulag elfogad. A bizottság áll: Simó Lajos, főgondnok elnök, dr. Bartók György, Geréb Márton, dr. Gidófalvy István, Hegedüs Sándor, dr. Sárkány Lajos és Zeyk Dániel bizottsági tagokból.

c) Ezután következett az ig.-tanács előterjesztése a megüresedett gondnoki állások választás útján leendő betöltésének elrendelése iránt; elnök a választás meg-ejtését a következő napra, d. e. 9—11-ig tűzi ki.

A gyűlés folyamán elintéztet nyertek a következő ügyek:

d) A görgényi egyházmegge kántortanítóinak az egyházmegyei tanácsban egy tag által leendő képvisel-tetése iránt; az ig.-tanács javaslata elfogadtatik.

e) a gyulafehérvári egyházmegye tanácsának a

a papi fiuk neveltetésének olcsóbbá tétele iránti ké-relme tárgyában az igazg.-tanács javaslata elfogadtatik.

f) Somody István és társai, kolozsvári egyház-tagoknak a kolozsvári 4-ik papi állomás betöltése körül állítólag elkövetett szabálytalanságok miatt beadott sé-relmi panasza tárgyában; kiadatott a sérelmi bizott-ságnak.

g) A kolozs-kalotai egyházmegye tanácsának az interkaláris papi jövedelem mikénti felhasználása és az Utasítás 201. §-ának hatályon kívül helyezése iránt tett indítványa tárgyában; elfogadtatik.

h) Somody István egyházkerületi képviselő aának indítványa az Utasítás egyházkerületi közigazgatási bi-rósági szervezetére vonatkozó részének módosítása tár-gyában; elfogadtatik.

(Folytatása következik.)

TÁRCZA.

Megfigyelések és benyomások.

— Az imént lefolyt kerületi közgyűlés alkalmából. —

Ünnepszámba megy nekem mindig, valahányszor az egyházkerületi közgyűlésen megjelenhetek. Talán azért, mert ritkán jut szerencsémbe az ilyen alkalom, vagy tán azért, mert ilyenkor a régi jó barátokkal és ismerősökkel való találkozás kedves ifjúkori emlékeket kelt föl lelkemben, mindegy, akár miért, elég az hozzá, hogy mindig ünnepszámba megy nekem, valahányszor az egyházkerületi közgyűléseken megjelenhetek.

Az idén különösen kijutott ebből az ünneplésből mindazoknak, a kik Kolozsvártt szoktak járni.

Mert kezdtük az ünneplést a kedves és lélekemelő pünkösti napokkal, folytattuk a »Magy. Prot. Irod. Társaság« közgyűlésén való részvétellel s végeztük a kerületi közgyűlés 4 napig tartó idegfeszítő izgalmaival, mignem végre 9 napi távollét után visszatérhettünk oda, a honnan kiindultunk: a csendes családi tűzhe-lyünk meleg kebelére.

Itt aztán elmélkedhetünk a megtörtént dolgok felől és el-el-tűnődhetünk a lefolyt napok eseményei felett...

*

Nagy előzményeknek nagy következményeik szok-tak lenni ugy a természeti, mint az erkölcsi világban. A mi kerületi közgyűléseinknek is nagy előzményei voltak.

Az összes ellenzéki lapok vetélkedtek abban, hogy egyházkerületünk és püspökünk nevének meghurczolá-sával fölkeltsék az érdeklődést kerületi közgyűlésünk iránt. Volt is ott annyi érdeklődő, kíváncsi és hivatalos ember egy csomóban, hogy soha annyit egyházi gyű-lésen még nem láttam. A theologiai fakultás fényes és tágas közgyűlési terme annyira megtelt, hogy ember-ember hátán szorongott, s mindjárt, a közgyűlés megkezdése után 1 órával, olyan fullasztó lett a hőség, hogy alig lehetett kiállani.

A közgyűlési tagok sorában lehetett látni *neve-zetes* embereket, kik politikai és társadalmi téren is jelentékeny szerepet visznek. Voltak ott országgyűlési

képviselők, valóságos belső titkos tanácsosok, érdemes és kiérdemesült főispánok, nagyon sok mágán és dzscentri, még sokkal több lelkész és tanár, a kik mind-nyájan feszült várakozásokkal tekintettek a bekövetke-zendő események elé.

Ott ült a terem egyik előkelőkelő részében *Szász Károly* dunamelléki püspök, a ki bizonyára azért jött le e közgyűlésre Budapestről, hogy ücscsének, a nagy püspöknek örökös küzdelmeiben, legalább néhány napon át, segítségére legyen. Különben a kedves megjelenésű, mozgékony öreg úr egyházkerületi képviselőnk, a kit kötelességteljesítésének élénk tudata is hozhatott ide. Volt már ő nálunk máskor is s adja az Isten, hogy ma jöjjön többször is.

Ott volt a közgyűlésen *Bánffy Dezső* br. miniszter-elnök is, a ki az elnöki tisztet végezte. Ez a délcég tartású, merész tekintetű, a helyzetnek minden körül-mények között a magaslatán álló, igazi magyar főúr: örömmel mondhatom, hogy ugy néz ki most is, mint ezelőtt 12 esztendővel, a mikor először láttam; pedig 12 esztendő leforgása alatt sok esemény viharzott át, mint a közélet emberének, az ő feje felett külön-nösen a 3 legutóbbi év országos gondjai őt is rokatag alakká változtathatta volna, ha már kora ifjúságától fogva nem szoktatta volna magát az idők viharához, s nem élt volna mindig erőfeszítő küzdelmek és nyug-talanító gondok között.

Azonban a közgyűlés legérdekesebb alakja *Szász Domokos* püspök volt, kinek egész megjelenésén a nagyság arányait lehet észrevenni és megállapítani. Vállai olyanok, mint *Atlasznak*, kiről a görög hitre-gék azt tartják, hogy az ő vállain nyugszik az égbolt. A Szász Domokos püspök vállai is, tán éppen azért nőttek és keményedtek annyira meg, mert 13 év óta ő tartja vállain az egész erdélyi ev. ref. egyház kerületet.

De ez az ember, nemcsak testének arányaiban mutatja a nagyságot, hanem *lelki tehetségeiben* is. Villámgyors felfogása, gondolatainak mélysége és gaz-dagsága, kiváló szónoki képessége, merész elhatározása akaraterejének szívóssága, hatalmas tervező-kép

Nem fogadhatta el továbbá Igazgató-tanácsunk nt. Kenessey Béla theol. fakultásunk igazgatójának ama kérését, melyben nagymérvű elfoglaltságára hivatkozással igazgató-tanácsosi állomásáról lemond, hanem felkérte nevezett aát, hogy eddig viselt igazgató-tanácsosi állását ismert buzgalomával jövőre is betölteni szíveskedjék.

Ezek után Maksay János számvevő aa. e öadása folytán, Márkus János titkár aának kérésére, megrongált egészsége helyreállítása céljából 2 hónapi szabagságidő engedélyeztetett.

(Vége következik.)

Az udvarhelyi egyházmegyéből.

(Folytatjuk.)

Péter Gergely, Veres Mózes, Beke Albert gyámintézetében beadott kérése a gyámintézeti bizottsághoz tétetett át, hogy az e tekintetben véleményes jelentést terjessen a jövő közgyűlés elé.

Az egyházmegyei számvevő tíz éve ezen évben letelt. Napirend szerint ennek betöltése következett. Alig terjesztette azonban elő elnöklő esperes e tárgyat, szünni nem akaró éljen-vihar tört ki. Minden ponton Kelemen János volt számvevő hangzott. Még azok is, kik talán titkon, holmi személyes érdekből másképp szerették volna megcsinálni e dolgot, megilletődve elnémultak. És e tisztos, mindnyájunk által őszintén szeretett, örök ifju, bölcsességben, munkában, lelkesültségben páratlan ősz férfi megilletődve állott a bizalom e spontán megnyilatkozása előtt. Reszkető szavakkal ígérte, hogy a bizalomnak még legalább egy néhány évig megfelelni törekvése lesz. S mi tudjuk, hogy megfog felelni. Éltesse is Isten őt sokáig közöttünk, hogy világoljon előttünk tűzoszlopként. Mert míg ilyen férfiakat látunk szeretett egyházunk ügyei elintézésénél, a a legkisebb aggodalomra sem lehet okunk.

A felső-szabolcsi egyházmegye átirata a papi fizetések rendezéséről szóló törvényjavaslat beterjesztése alkalmából Péter Károly alsó-sófalvi lelkésznek volt kiadva referádára. (I. lapunk 21. számát. Szerk.) De időutáni lett volna már ama kérdéssel foglalkozni. Hanem ezzel kapcsolatban előadó javaslatára a közgyűlés kimondja, hogy szorgalmazni fogja az özvegyi kegyév *eltörlését*, hathatósan fel fog lépni a *lelkészi nyugdíjintézet* megalkotása érdekében, indíványozni fogja a kerületnél, hogy legfelsőbb hatóságunk hasson oda a miniszternél, hogy a törvény végrehajtási rendeletét úgy adja ki, hogy *minden 60 éven felüli lelkész ezután is, az állam által engedélyezett fizetéssel segédlelkészt nyerhessen*. Mindezeket az ő világos és logikus felfogásával meggyőzőleg indokolta. Mi az indítvány mindhárom ágát feltétlenül szükségesnek tartjuk egyházunk magasabb rendű érdekéből kifolyólag, de ha mégis választani kellene, a *lelkészi nyugdíjintézet felállítását* helyeznők előtérbe. Szeretnők egyházunk minden papjának fülébe kiáltani: Most vagy soha! Előre! Most van a kellemes idő, most van a lehető siker napja.

A déli népes közebéd után, honnan a főtiszt.

püspök ur Ráczkövi doktor indítványára táviratban üdvözöltetett, kevesebb érdeklődés mellett folyt a tanácskozás. A különböző bizottságok terjesztették elő jelentéseiket.

A kérelmeknél feltűnt, hogy egy gyepesi unitárius ember azért folyamodik az egyházmegyéhez a főjegyzőhöz beadott kérésben, mert állítólag 15 éven át ápolt, gondozott s eltemetett egy református papnét. A közgyűlés nem tudta magát tájékozni sem a kérelmező, sem a hivatott papnét illetőleg s ugyanazért kiadta jelentéstétel végett az illetékes lelkésznek s jogosultság esetén nincs kizárva, hogy kérelmező a közpénztárból valami kevés jutalmat kaphatna.

(Folytatása következik.)

Gyászrovat

SZÁSZ BÉLA Dr.*

1840 — 1898.

Szász Béla dr. nyug. egyetemi tanár, a M. T. Akadémia levelező tagja, a Kisfaludy-Társaság és az Erdélyi Irodalmi Társaság rendes tagja — július 7-én délután meghalt.

Esztendőkönn át tartott súlyos, gyötrelmes betegség vitte elkerülhetlenül az enyészet felé a kiváló lelki tulajdonokkal oly gazdagon megáldott és testben is hatalmas szervezetű férfit.

Bámulatos tevékenységet fejtett ki minden téren, a hol sokoldalú tehetségeit, képzettségét érvényesíthette. Munkabíráásával és kötelességtudásával páratlan volt a maga nemében.

Több mind hét esztendeje annak, hogy — éppen a tulfeszített munkásság következtében — idegbaja támadt, mely később agybántalomná fejlődött.

Elméjének, lelkének összes erőivel küzdött a borzasztó betegség ellen. Igazi hősiességgel állotta meg továbbra is a pozíciót, melyet a tanári állásban, egyházában, a politikai és a városi közéletben, a tudomány, a szépirodalom, az újságírás terén addig elfoglalt. Nemhogy lankadt volna tevékenysége, de még fokozódott. Mitsem használt az orvosok intelme, övéinek aggodó örködése. Nem akart, nem tudott pihenni. *Élettöltétel* volt reá nézve a *munka*, a melynek *mártírja* lett. És milyen irtóztató testi és lelki harcot vívott végig, a míg évek hosszu során keresztül lassanként engedett annak a kénytelenségnek, hogy cselekvésének egyik-másik teréről vissza kell vonulnia!

Előbb mint középiskolai, utóbb, mint egyetemi tanár; mint szaktudományának a filozófiának kiváló művelője; mint fényes tehetségű szépirodalmi író; mint jeles tollu, fáradhatatlan lelkesedésű újságíró; mint egyházának egyik oszlopos előkelősége; mint közéleti vezérférfitu a városi közigazgatási és az országos politikai munkatéren;

* A Kolozsvárt megjelenő «Magyar Polgár» után.

Folytatása a félő mellékleten.

lenesen helyettes tanárokat alkalmazhat ugyan, de mindenkor 12 rendes tanárnak kell lenni az igazgatóval együtt. A 14 rendes tanár közül kettőnek egyenként 1800 frtot, kettőnek egyenként 1600 frtot, háromnak egyenként 1400 frtot, háromnak egyenként 1200 frtot ad törzsfizetésül s ezeket a törzsfizetéseket a tanárok szolgálata rendjén megválasztatásuk, vagy kineveztetésük időpontjától számítva öt izben, öt évenként 100—100 frtos korpótlékokkal növeli; nyolcznak a tanárok közül 350 frt évi szállásbér — értékben lakásokat természetben és hatnak egyenként 280 frt szálláspénzt ad. Továbbá tart egy tornatanítót, egy ének- és egy zenetanítót, egy iskolai orvos- és egészségtanárt, két iskolaszolgát. Gondoskodik az épületek jó karban tartásáról, fűtéséről, világításáról s általában a szerződéshez csatolt költségelőirányzatban kitüntetett iskolai szükségleteiről.

A 14 rendes tanár közül nyolcat az egyházkerületi közgyűlés választ autonóm jogánál fogva a törvényes kellékekkel és képesítéssel bíró egyének közül a következő szakcsoportokra: a) vallásan s iskolai isentiszteletre, b) latin-görögre, d) latin-görög ny. s irodalomra, e) magyar-latinra, f) történelem-földrajzra, g) természetrajz-földrajzra és h) mennyiség- s természettanra. Ellenben hat rendes tanárt nyilvános pályázat útján az iskolai előjárásnak, illetőleg egyházi főhatóságnak jelöléshez nem kötött ajánlatára ev. ref. vallásu képesített egyénekből a vall.- és közoktat. m. kir. miniszter ur nevez ki. Ezeknek szakcsoportjai a következők: a) latin-görög, b) magyar-latin, c) német-latin, d) német-magyar, e) mennyiségtan, természettan, f) mértani és szabadkézirajz. Ezeken kívül a főgimnázium összes melléktanerőinek, hivatlanokainak és iskola szolgának választása és alkalmazása az egyházi hatóság jogában marad.

A jelenlegi rendes tanárok, a mennyiben a törvény 29. §-ában előírt feltételeknek megfelelnek, hivatalaikban és állomásaikban megmaradnak. Ha annak a szüksége forogna fenn, hogy az osztályok párhuzamosíttassanak, egy párhuzamos osztály mellett legalább egy, két osztály párhuzamosításánál legalább három helyettes tanárt alkalmaz az előjáróság a szerződésben megállapított tanári létszámon felül. Egyebekben ez a szerződés is megegyezik a már korábban s más intézeteinknél hasonló célból kötött szerződések tartalmával, minélfogva én bővebb méltatásába ez uttal nem bocsátkozom. Annyit azonban jelentenem kell, hogy a kultuszminiszter ur a kolozsvári főgimnázium segélyezését tényleg már megkezdette, utalványozván ennek az intézetnek tanári fizetések javítására a múlt évi állami költségelőirányzat alapján 5000 frtot, a folyó évre pedig hasonló alapon és hasonló célra apr. 17-én 19992—1898. számú leiratával 6000 frtot.

Főtiszteletű Közgyűlés!

A fentebbiekben kimutatott államsegélyek kinálatának s igénybevételeének erkölcsi alapja a magyar állam elismerése és méltánylása ama háromszázados szolgálat iránt, melyet kollegiumaink a hazai kultúrának, a nemzeti szellemnek s magának a magyar állam-eszmének tettek. Az állam kormánya belátta, hogy a

magyar állam eszme legerősebb támaszát a felvilágosult, szabadelvű és nemzeties irányu protestáns közszellemben találja, minélfogva önmaga iránti kötelességnek tartja, hogy ezt a közszellemet ápoló s fejlesztő intézetek virágzását előmozdítsa.

Ez az államsegély a megváltozott viszonyok közt a régi fejedelmek alapítványait van hivatva pótolni s valósággal megmentette gimnáziumainkat a nemzeti kultúra számára, mert e gimnáziumok saját anyagi erejükből s a protestáns áldozatkézség forrásaiból igen sokára, vagy sohasem jutottak volna el a berendezésnek arra a színvonalára, melyre az államsegély emelte őket. Ezzel azonban tanintézeteink eddig élvezett autonómiája is némileg megszorított. Miben áll ez a megszorítás?

Először is abban, hogy a segély mennyiségéhez képest a segélyezett gimnáziumnál több-kevesebb tanszéket az állam-kormány tölt be tanárral, azaz az előjáróság által ajánlott ref. val. egyének közül a kultusz miniszter nevez ki tanárt az illető tanszékekre. A választási jog eme megszorítását enyhíti az a körölmény, hogy mindig az egyházi főhatóságtól függ, hogy mely tanszéket bocsátja az állam rendelkezésére.

Másdszor jelentősebb és gimnáziumaink belső életét érintő megszorításnak tűnik a törvénynek az a határozománya, mely szerint az államsegélyes középiskolában az állami tanterv alkalmazandó. De ez a körölmény sem szolgáltat okot az idegenkedésre, mert a középiskolai törvény 8 §-a szerint a felekezetek által fentartott tanintézetekben ugy az egyes tantárgyakban, mint az egész középiskolai tanfolyamban elérendő végcélú illetőleg a megállapított mérték nem lehet kisebb, mint az, mely a közoktatásügyi miniszter rendelkezésére és közvetlen vezetése alatt álló intézetekben alkalmazva van. Ugy tehát a kultusz miniszterium által megállapított gimnáziumi tanterv minimális mértékű szolgál az ország valamennyi gimnáziumára nézve. Tényleg ugy állunk ma, hogy a saját konventünk által kiadott ref. gimnáziumi tanterv is egészen az állami tanterv alapján készült, minden lényeges vonását átvette s csak lényegtelen dolgokban, egyes tantárgyak beosztásában s óraszámában tér el tőle. S miután a konventi tantervünkhöz részletes utasítások maig sem adtak ki, a ref. egyetemes tanügyi bizottság 1890. évi gyűlése az állami tantervhez kiadott utasításokat állította tanáraink elé követendő zsinormértékű.

S végül harmadszor megszorító körölménynek tetszhetik az is, hogy államsegélyes gimnáziumainkban az állami felügyelet szélesebb körben és mélyebben érvényesül, mint a többi autonóm intézetben. Ha azonban figyelembe vesszük, hogy ref. egyházunk a maga részéről szakszerű felügyeletet nem gyakorol s hogy ezzel szemben az állami ellenőrzés mindig képzett szakemberek útján történik, a kiknek autopsia útján szerzett tapasztalatai és észrevételei az illetékes egyházi intéző hatóságok tudomására hozatnak, bíraltatnak s elintéztetnek, e felügyelet csak emelésére szolgálhat gimnáziumaink színvonalának.

A kormányzati autonómiának ez a megszorítása, azt hiszem, iskoláink protestáns szellemét nemcsak hogy nem veszélyezteti, de egyáltalán nem is érinti. Csak a

tanári testületben legyen meg az igazi protestáns szellem, akkor az államsegély kollegiumaink helyzetén mitsem változtat és államsegélyes gimnáziumaink teljes mértékben megmaradhatnak protestáns tanintézeteknek. És ha valaha e segélyviszony kollegiumaink szelleme és az állam-kormány törekvése közt megváltoznék, ha a magyar ref. egyház a kormány intenczióit akár egyházi, akár nemzeti érdekeinkkel ellentéteseknek találná s az ilyen szellemű kormánynak iskoláinkra való befolyását károsnak tartaná, az állammal kötött szerződés viszonyát bármikor felbonthatja anélkül, hogy az addig huzott államsegélyért bármivel is adós maradna az államnak, mert az iskoláinkkal kötött állami szerződések záradéka szerint a szerződés felbontása esetén a nyújtott segítségért az állam semmi visszatérítésre vagy rekompensációra jogot nem formálhat.

(Folytatása következik)

Erdélyi ev. ref. egyházkerületi közgyűlés.

-- Tudósítás. --

Harmadik nap délelőtt.

(Folytatás.)

Pokoly József: Csakugyan különös helyzetben vagyunk, mikor egy elvi határozattal állunk szemben és mikor egy ilyen kérdés áll előttünk. De méltóztassanak figyelembe venni, hogy a kérvény jóval elébb adatott be és intéztetett el, mielőtt tudtuk volna, hogy mit határoz az egyházkerületi közgyűlés. És kérem szépen tessék elképzelni, hogy az egyházkerület pénzügyi helyzete vajjon jobba válik-e az által, ha minket a könyvvezető odahagy? A helyzet olyan, hogy ha a 100 frt fizetés-emelést megadjuk, azzal nem ejtünk csorbát az elvi elhatározáson, sőt elősegítjük a pénzügyi kibontakozás lehetőségét. Ezért kérem a főtiszt. egyházkerületi közgyűlést, méltóztassanak az Igazgató-tanács javaslatát elfogadni.

A közgyűlés nagy többsége az Igazgató-tanács javaslatát elfogadja.

Beterjesztetik az Igazg.-tanács előterjesztése a lelkészminősítési bizonyítványok kiállítása s a zsinati törvény 185—186. §§-nak közérvényű magyarázata tárgyában.

Mezei Albert: Én a kérdésnek csak az első részéhez kívánok szólni. Szerettem volna, ha a kérdés első része külön vettetett volna fel, mert nagyon nehéz hozzászólni, mikor egyfelől az erdélyi egyházkerület gyakorlata, másfelől a magyarországi egyházkerületek tényleges gyakorlata áll ellentétben, mert a törvény alapján a magyarországi egyházkerületek nem fogják respectálni a mi gyakorlatunkat s a pályázók adják meg az árát. A míg az egyházkerület képviseleti alapra nem fektettetett, külön zsinat és külön főconsistorium volt, addig nem volt semmi baj, mert a papi okleveleket a püspök, mint elnök irta alá.

Mikor azonban képviseleti alapra fektettetett az egyházkerület, akkor ebben a kérdésben semmi rendelkezés nem történt s természetesen, minthogy a képesítés papi jellegű volt, a dolog természetéből következő, hogy a püspök írja alá, holott a logika azt

vonná maga után, hogy, mivel a közgyűlés bocsátja ki a papokat, a közgyűlés elnökének kellene aláírni.

Tekintettel arra, hogy a képesítés papi jellegű, a püspöknek okvetlenül alá kell írnia, de mivel az egyházkerületi közgyűlés bocsátja ki a papokat, én ezt a kérdést úgy tartanám legkönnyebben megoldhatónak, hogy a papi okleveleket a püspök és az egyházkerületi közgyűlés elnöke, az egyházkerületnek a szolgálati idő szerint legidősebb főgondnoka írják alá. Méltóztassanak ezen indítványomat elfogadni.

Szász Domokos püspök: Rám nézve egészen mindegy, hogy az Igazgató-tanács előterjesztését a főtiszt. egyházkerületi közgyűlés elfogadja-e, vagy nem. Én a mostani conventi gyűlésen kötelességemnek tartottam a mi tényleges állapotunk mellett szót emelni; ott is meg lett téve ez az indítvány, de én nem éreztem magamat jogosnak arra, hogy ezt az egyházkerület nevében elfogadjam.

Ha ezen érvelés alapján kimondatik, hogy a rangidősség rendje szerint a közgyűlési elnök írja alá az oklevelet, akkor a mi alkotmányos rendtartásunk szerint a püspök nem írhatja alá, mert az egyházkerületet a püspök itt nem képviseli, mert itt társ-elnöki helye nem lévén, csak mint az egyházkerület egyik első hivatalnoka vesz részt a közgyűlésen. A püspöknek ez lévén közjogi helyzete, semmi esetre sem lehetséges, hogy egyházi alkotmányunk megváltozása és a kettős elnökség törvénybe iktatása nélkül kimondassék, hogy az egyházkerület bocsátván ki a papokat, az oklevelet az egyházkerület nevében aláírja a püspök is és a főgondnok, elnök is. Én nem representálom az egyházkerületet és én az egyházkerület nevében aláírást nem gyakorolhntom. Méltóztassanak megfontolni a dolgot, mert ha elméltóztatnak fogadni az indítványt, akkor egyházi alkotmányunk változást szenved. Méltóztatnak emlékezni, hogy régen ez az indítvány felmerült és én akkor kötelességemnek tartottam felemlíteni, hogy az egyházkerületnek a legfőbb testületét az egyházkerületi közgyűlést csak világi gondnok képviselheti és akkor az egyházkerületi közgyűlés ezen helyzetet magáévá tette és maradt a dolog úgy, a hogy volt, méltóztassanak az egyházi alkotmányunk megváltoztatását napirendre hozni, mert a míg ez meg nem történik, én az oklevelet az egyházkerületi közgyűlés nevében nem írhatom alá.

Pokoly József a szőnyegen lévő kérdés mindkét részéhez hozzá kíván szólni. Azt mondja, hogy az első résznél még kétely sem marad fenn a követendő eljáráshoz. Az egyházkerületi Utasítás 81-ik szakaszában határozottan ki van mondva, hogy a minősítést az egyházkerületi elnökség állítja össze s a legidősebb főgondnok írja alá. A mi a gyakorlatot illeti, arra nézve azt mondja, hogy bármi volt is a gyakorlat, mikor 1895-ben ez a szakasz elfogadtatott, a későbbi törvény a korábbi gyakorlatot megsemmisítette. Indítványozza, hogy a minősítést az egyházkerület nevében a legidősebb egyházkerületi főgondnok, elnök írja alá és pedig azért, mert akkor nem lesz semmi akadály, hogy a mi lelkészeink a magyarországi egyházkerületekbe is pályázhassanak.

A kérdés második felénél azt mondja, hogy a törvényt magyarázatnak helye nincs, mert ugy a 165. §.

mint 186. §. egészen világos. Ezek felett napirendre térést indítványoz.

Nagy Károly azt mondja, a dolog úgy áll, hogy ez a minősítési szabályzat mind az 5 egyházkerületre érvényes, tehát azt gyakorlatban is kell érvényesíteni. És ezzel egy igen fontos elvet valósít meg az egyházkerületi közgyűlés, a teljes nyilvánosság elvét. Csatlakozik a Pokoly J. indítványához, hogy t. i. a minősítési szabályzat ide vonatkozó szakaszai respectáltasának.

Bartha Lajos ajánlja az Ig.-tanács előterjesztésének elfogadását, mert a Pokoly József tanár indítványával az egyház alkotmánya is változtatandó lenne. Nem mondja, hogy lépések ne tétessenek az egyházalkotmány megváltoztatására, mert hiszen a convent is az egyházkerulettől várja ebben az irányban a lépések megtételét.

Bartha Miklós: Némely pillanatban úgy tűnik fel, mintha egy kanapé kérdés forogna fenn, de ha jól megfontoljuk a dolgot, ez talán nem kanapépör a a főgondnoki és püspöki állás között, hanem egy igen fontos materialis kérdés a mi theol. fakultásunkon tanulók és papoknak kibocsátott egyének existenciája felett, mert ha fenntartjuk az eddigi gyakorlatot, hogy csak a püspök írja alá a minősítvényt, akkor a magyarországi egyházkerületek, ha nem is mindnyájan, nem fogadják el ezen minősítvényt. Ha pedig arra az álláspontra helyezkedünk, hogy csak a világi főgondnok írja alá a minősítvényt, akkor megint nem fogadják el, mert azok azt kívánják, hogy az egyházi és világi elnök is aláírja, ennek sem teszünk eleget. Én abban elvi kérdést és jogi kérdést nem látok, hogy egyik írja-e alá, vagy a másik, vagy mindkettő, csak az volna baj, ha egyik sem írná alá. Miután ilyen elvi kérdést nem látok és miután kifejtve nem azt, hogy eddigi alkotmányunkat megváltoztatni szükséges, mert a mi alkotmányunk specialiter Erdélyre vonatkozik, s mert a mi alkotmányunk sehol sem tiltja meg, hogy az egyházkerület világi elnöke aláírja a minősítvényt, ha ezt megtiltanók, akkor csorbát ejtenénk alkotmányunkon s azt mondanám, hogy ilyent tennünk nem lehet. De miután a törvény nem tiltja, hogy a világi elnök is aláírja a minősítvényt, ennél fogva a minősítvény aláírásánál semmi principialis nehézséget nem látok, de azt, hogy a püspök is aláírja, éppen azért óhajtom, mert a dolog természetében fekszik, hogy ne kizárólag egy világi férfi bizonyítsa, hogy az illető papi tanulmányt végzett, erre már a legilletékesebb ember a püspök ur, hiszen ő a felügyelője a theologiai akademiának, hiszen ő legfőbb ezen a téren. Igen helyesen jegyezte meg Bartha Lajos, hogyha azt mondják a theol tanár urak, hogy a rangszerint a legidősebb status-gondnok írja alá, ez által a törvényt játszanók ki, mert ők az egyházkerületi elnökség alatt nem a rang szerint legidősebb status-gondnokot értik, mert az csak egy van, hanem értik a püspököt, mint gondnokot, ha tehát alkalmazkodni akarunk a felolvasott zsinati törvényhez, akkor tartsuk meg úgy, a mikép hozva van; az pedig úgy van hozva, hogy aláírja az egyházi és világi elnök is. Én nagyfigyelemmel hallgattam a püspök ur Öméltósága beszédjét, abban igen finom észjogi distinctiók fordultak elő, de abban, hogy

ha a világi elnök aláírja, a püspök nem írhatja alá, oly természetű distinctiók voltak ezek, melyekre az élet nem reagál; az élet arra reagál, hogy mi papjainknak megnyissuk ne csak az erdélyi részeket, hanem egész Magyarországot, ne zárjuk el attól, hogy ott is szolgálhassák az egyházat, ez a fődolog, azért arra kérem Öméltóságát, ne ragaszkodjék ezen álláspontjához. Aláírhatja úgy az egyházi, mint a világi főgondnok; a világi főgondnok, mint az egyházkerületi közgyűlés elnöke, Öméltósága pedig, mint a theol. akad. felügyelője, de ha nem is tenne más címet, mint csak püspöki címet, ez is elég lenne, ez is ki fogja elégíteni a többi egyházkerületeket, melyek azt gondolom, egy kis érdek által vezéreltetve, a versenytől meg akarják óvni saját magukat. Mi ez által nem ütünk csorbát alkotmányunkon, kérem tehát a Mezey ur indítványát elfogadni.

Nemes Árpád az Igazgató-tanács előterjesztésének elfogadását és fenntartását óhajtja mindaddig, míg az egyházkerület a conventtől nem kér és kap értesítést a felől, hogy elfogadja-e a püspök és a világi gondnok által aláírt minősítvényeket.

(Folyt. köv.)

Az év végén.

(Fakultásunk ifj. köreinek és egyleteinek évrő ülései; pályázatok eredményeinek kihirdetése; jövő évi pályatételek kihirdetése.)

(Folytatás.)

3. *Az egyháztörténelmi* pályázatról *Pokoly* József szaktanár a következő jelentést adja:

A theol. tanárkar által kitűzött egyháztörténelmi pályakérdésre »Luther álláspontja a róm. kath. egyházhoz kilépéséig« egy pályamű érkezett, melynek jel-igéje »Istennek dicsőség, magadnak munka« (Madách.)

A kitűzött kérdés arra irányult, hogy a pályázó Luther eredeti iratai alapján igyekezzék Luthernek, mint még róm. katolikusként, lelki világába behatolni és így mutassa ki, hogy miképen tér el Luther fokozatosan egyháza hittani, erkölcsi felfogásától. Ezt legfőbb képen Luther levelei és egyházi beszédei tükrözik vissza, a mikre szerző figyelemmel egyáltalában nem volt. Megláthatta volna szerző az 1517. okt. 31-ét megelőző beszédekből és levelekből, melyek Luther lelkének mélyére engednek tekinteni, hogy mily buzgó fia volt ő egyházának s hogy összes törekvéseinek tárgya a scholastica-theológiának s Aristotelesnek kiküszöbölése s Augustinusnak felélesztése és érvényre juttatása.

Azonban szerző ezek helyett a 95 thezisre s a 3 fő vitairatra helyezi a súlyt és jó formán egyebet nem is ismer Luthertől. Ez ugyan még menthető is lenne, ha egyuttal az ezen nyilvános szereplés benső, titkos rugóit is felkeresi, de ő előtte minden csak külső dolog, a vitatkozás hevének szüleménye s bizonyos mértékig szándékos seperationalis törekvés, habár hangsúlyozza is, hogy Luther egyházi szakadást nem akart.

A munka egyfelől aránylag keveset ölel fel, másfelől nagyobb súlyt helyez a külső eseményekre, mint Luther belső lelki világára. Nem hiányoznak nagyobb botlásai sem, melyek a történetben való kellő jártasság hiányára utalnak. Hibája szerzőnek, hogy nem idéz

Lutherből eleget és ha idéz, nem utal, holott eredeti források után lehetett csakis dolgoznia.

Az igyekezet és szorgalom jutalmául azonban, véleményem szerint a mű a kitűzött 35 frtból 20 frttal jutalmazható.

4. A *bibliai nyelvészeti* szóbeli nyílt pályázatról *Kecskeméthy* István dr. szaktanár jelenti:

»A biblia eredeti nyelven való cursiv olvasására két versenyző jelentkezett: Tankó Béla és Biró Sándor IV. é. theológusok. Az előbbi az ó-testamentumból nagyobb terjedelmű anyagot ölelt fel, az utóbbi pedig az általa felölelt kisebb terjedelmű anyagot jobban feldolgozta. A görög biblia olvasásában Tankó Béla árult el több jártasságot. Mindent összevéve azonban mind a két versenyző egyaránt dicséretes készütséget mutatott, úgy, hogy a hallgatóságnak felkiáltással hozott ítélete az lett, hogy a 35 frt versenydíjat egyenlően fel kell osztani a pályázók között.

Az első éven a zsidónyelvben legnagyobb előhaladást feltűntető számára nyílt versenyben megszerzendő díjra pályáztak hárman, u. m. Gulyás Lajos, Lovas Aladár, Mészáros János. Bár az igeragozásban, a gyors és határozott feleletadást illetőleg leginkább kitűnt Gulyás Lajos, de dicséretes készütséget mutattak társai is, egyébként pedig úgy az alaktanban, mint a fordításra való képességben ők is mind a hárman oly egyformák voltak, hogy a határozat itt is a kitűzött 15 frt. díj egyenlő felosztása lett.

5. A *gyakorlati theologiai* pályázatról *Molnár* Albert szaktanár referál:

»A legjobb egyházi beszédre kitűzött pályadíjért 4 mű versenyzett. A pályaművekről a benső érték tekintetében is kedvezőleg nyilatkozhatunk s a pályadíjat 3 beszéd között osztjuk föl.

A 4. számú beszéd alapigéje: »Én dicsőítettelek tégedet e földön, elvégeztem a munkát, melyet rám bízál, hogy megtegyek.« Exordiuma hangulatos. De már ott, hol az alapigéből egy egyetemes igazságot kellene kibányásznia, szerző nem tud megbirkózni a föladattal. Az alapigébe való mélyebb behatolás elmarad. Az emberi élet szépségének három jellegzetes vonását különbözteti meg, úgymint: az »*Isten ismeretére, erényes életre és emberszeretetre*« törekvést. Az így megkülönböztetett hármas jelleg nem szabatos. Hasonlóképpen fogalomzavar van szerző abban a felfogásában, hogy a vallásosságot és Istennek ismeretét ugyanazon egy dolognak tartja. Összezavarja az őseredeti tényt s az abstractiot. Széles határvonalat von »erényes« és »vallásos« között, a mi annál nagyobb baj, mert szerző nyomán ezt a megkülönböztetést éppen a praxisra kell értenünk. A beszédnek főtétele s részei nincsenek precizirozva. De helyenként közvetlenséggel beszél szerző. E jó oldal kiemelésével s szerző dicséretes törekvésének elismerésével ezuttal be kell értnünk, de a beszédet pályadíjban nem részesíthetjük.

Az 5. számú beszéd, melynek jeligéje: »Munkáság az élet sója« a homiletika alaki szabályainak megfelelő. Az egész tárgyalás textus-szerű. Alapigéje: Efész. IV, 6.: »Egy Isten és mindeneknek Atyja, a ki mindeneknek felette van és mindeneket áthat és mindnyájatokban bennetek van.« Részekre osztása jónak mondható. Helyen-helyen lendületes, meleg, sulyosabb gondol-

latai azonban nincsenek. I. részében, hogy »Isten mindeneknek felette van, mindeneket áthat«, hiba, hogy csak a természeti világra szorítkozik s nem terjed ki az erkölcsi világra is, kimutatván, hogy Isten itt is mindeneknek fölötte van és mindeneket áthat. A II. részben jobban kidomborítva kellene föltűntetnie s minket meggyőznie, hogy Isten *mindeneknek Atyja*. Ugyancsak e részben széles tér kínálkozik kifejténi: mit tesz az, hogy Isten »mindnyájatokban bennetek van«. Szerző elmulasztja ezt az alkalmat fölhasználni. A harmadik rész jó inventioról tesz bizonyosságot s egy-egy részletében megkapó igazságokat mond. Jutalmazandónak ajánlom 8 frttal.

(Folytatása következik.)

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvárt, 1898. jun. 18.

(Folytatás és vége.)

A folyó évi junius hóban tartott közgyűlés alkalmával végzett gyorsírói munkákért az illetők részére 60 frt tiszteletdíj kiutalása engedélyeztetett.

A főt. egyházkerületi közgyűlés által kiküldött héttagu bizottság az egyházkerület vagyoni ügyeire s az igazgatótanácsai tisztségviselők munkakörére vonatkozólag kérdő pontokat adván be, az erre vonatkozó munkálatok előkészítésére és kidolgozására dr. Vályi Gábor elnökhelyettes, Gyarmathy Zsigmond és Becsek Lajos igazgató-tanácsos aai. személyökben egy bizottságot küldött ki Igazgatótanácsunk s melléjük segítség- és közreműködésül az ig.-tanácsai tisztségviselői kart rendelte ki.

Utasítottat továbbá pénztári hivatalunk, hogy a déli vasúti részvények kamatai czimén előirányzott s az e czimen tényleg befolyt összeg közt mutakozó 537 frt 50 kr. különbözetet a nyereség számlán számolja el.

Pénztári hivatalunknak a mult évi nyereség többlet mikénti felosztása tárgyában tett intézkedéséről szóló jelentése, mint idő előtti, tudomásul vehetőnek nem találtatott.

Ezután tárgyalás alá vétetett m.-vásárhelyi kollegiumunknak a 2000 frt államsegély felhasználására vonatkozó jelentése; habár a felosztási tervezet az eddig követett gyakorlati elveknek nem felel meg, a mennyiben az egyes tanárok jogosultsági aránya nem a korpótlékok, hanem a szolgálati évek után van megállapítva, mindazonáltal az irányelv hangsúlyozása mellett a döntés a közoktatási miniszter úr részére tartatott fenn, miről a kollegium azon felhívással értesítettett, hogy a számadásokat kellőleg felszerelve, a miniszter úrhoz juttatás végett az Igazgatótanácshoz adja be.

Nem vehette tudomásul Igazgatótanácsunk a magyar takarékpénztárak központi jelzálogbankjának a nyugta és bélyegilletékekről szóló számadását, hanem felkérte nevezett bankot, hogy a kötött szerződés értelmében csupán csak az általa átváltalt kölcsönök utáni részletekkel és nyugta-bélyegilletékekkel terhelje meg az egyházkerület számláját.

Örvendetes tudomásul vette Igazgatótanácsunk Fesztai Gyula budapesti műépítésznek ottani bérházunk főbérelőjének jelentését arról, hogy az Almási-utcai telekből kisajátított birtokrészért a fővárosi tanács megfelelő kártalanítási összeget utalt ki.

Deutsch Lipót szeretetházi sorsjáték felügyelője részére, kérése folytán még benn lévő 1000 frt járandósága kiutaltatott s tekintettel a sorsolás elhalasztására, a hátralevő időre havi 250 frt illetmény állapítatik meg.

Tárgyalás alá vette továbbá Igazgatótanácsunk Parádi Kálmán tanügyi előadó aa. előadása folytán a m.-lapádi egyház iskolájának államosítási szerződését s utasította az egyházközséget, hogy az egyházmegyei tanács javaslata értelmében a szerződést állítsa ki újból.

Tudomásul vette Igazgatótanácsunk Veress Gábor énektanítónak állandósításáról a n.-enyedi Bethlen-kollegium által felterjesztett jelentést s nevezett tanítónak az állami nyugdíjintézetbe való felvételét a közoktatási miniszter urnál ajánlani határozta.

Ugyancsak jóváhagyó tudomásul vétetett Mikó-kollegiumunknak a helyettes- és segédtanerők beállítása tárgyában a jövő tanévre vonatkozólag tett intézkedéseiről szóló jelentése s ugyanezen collegium előjáróságának ajánlata folytán Benke István ottani tanár aa. nyugdíjazási kérdését, — egy évig függőben tartani határozta.

Végül tárgyalás alá vétetett a Mikó-kollegium államsegély-szerződési tervezete, minek eredményében az Igazgatótanácsunk által megerősítettett s záradékkal ellátva a konventi elnökséghez felterjesztetett.

Ezzel az ülés véget ért.

r. s.

Az udvarhelyi egyházmegyből.

(Vége.)

A másik érdekes folyamodás a fiátfalvi közös templomban a reformátusok asztalán elhelyezett virágcsokor érdekében történt. E csokor az ottani unitárius vallású Farkas Sándor körjegyzőnek sehogys sem tett. Kéri azért annak, mint botránkozás kövének el távolítását. Közgyűlésünk azonban kérésének helyet nem adhatott, mert folyamodni nemis volt illetékes, másfelől a két egyház egyezségi pontjai között is nincs megtiltva, hogy az asztalokra virágokat tenni ne lehetne. Különben a természet zsinagógáját is, melylyel jegyző úr fenyegetődzik, elég alkalmas helynek tartottuk Isten imádására.

Az indítványok tárgyalása rendén Veres Mózes felső-sófalvi énekvezér-tanító indítványa kapcsán ki-mondotta a közgyűlés, oda fog hatni, hogy a községi és állami iskolai-tanítók, ha énekvezérek is és bekebe-leztettek, szavazati jogot nyernek az egyházmegyei és kerületi tanító-képviselők választásánál. Mi a magunk részéről is méltányosnak és egyházunk érdekében szük-ségesnek tartjuk e kívánság teljesítését. Előbbi meg-jegyzéseinkre is hivatkozva, láthatják tanítóink, hogy egyházunk igen megtisztelő jogokkal is felruházhatja azokat, kikről feltételezi, hogy építhetik azt a felséges templomot, mely örök.

Hogy pedig ezen megjegyzéseink nem minden községi és állami iskolánál működő énekvezér-tanítóra vonatkoznak, bizonyosságot tehetnek e kérdés tárgyalásánál a jelenlevő tanítók. Hol az igazságnak megfelelőleg hangsúlyoztatott az is, hogy ezen énekvezérek sokszor jobban és sikeresebben fáradoznak egyházunk érdekében, mint némely felekezeti tanító.

Az országos közalap-számadás teljesen rendben találtatott s pontos vezetéseért esperes úrnak köszönet szavaztatott, de megkérdezték, mi az oka, hogy a reformációi perselypénz oly nevetségesen csekély? Hogy van az, hogy csak 3—4 egyház áldoz e nemes czélra? Esperes úr szégyenkezve felel: (pedig ő nem szokta szégyelni magát az elnöki székből) »En minden lehetőt megtettem e tekintetben, de ha paptársaim nem teszik ezen ügyet magukévá, minden jó akaratom megtörik.«

Másnap az egyházmegyei közalap és gyámintézeti számadások állandó bizottságának elnöke Fejes Áron tanár terjesztette elő a felülvizsgálatról szóló, nagy körültekintéssel összeállított jelentését. Örömmel vettük tudomásul, hogy anyagi ügyeink is jó kezekben vannak. Miután a közgyűlés egy néhány kisebb dolgot a javaslat értelmében a kezelők figyelmébe ajánlott, megállapította a gyámintézeti jogosult özvegyek névsorát és osztalékát. Papi alapnál kiosztásra került 725 frt. 67 kr. 15 jogosult egyenként kapott 48 frt. 33 krt. Énekvezéri alapnál 234 frt. 56 kr. szintén 15 jogosult között oszlott fel s személyenként 15 frt. 63 krt. kaptak. Az udvarhelyi koporsó-takaró-alap 29 frt. 8 kr volt, mit két jogosult élvez. Most a jegyzőkönyvek felolvasása és hitelesítése után esperes úr lelkes szavakkal zárta be a közgyűlést.

Lajos János,
bögözi ev. ref. lelkész.

Különfélék rovata.

Tanítók gyűlése. Az ev. ref. tanítók országos egyesülete idei nyári nagygyűlését Budapesten aug. hónap 19-én d. e. 9 órakor az ev. ref. főiskola tanácstermében fogja megtartani. A meghívók már szétküldtek.

Nyilvános köszönet. Nagyságos Fejérvári Károly nagybirtokos ur, országgyűlési képviselő, a nagysajói egyházmegye főgondnoka, Szász-Uj-Ős egyházközségem iránt eddig is többször tanusított nagylelkűségének újabb jelét adta, midőn közelebről is 150 fítot ajándékozott az egyházközség omlófélben levő papilakásának kijavítására. Ezen nagylelkű adományáért egyházközségem összes tagjai nevében, hálás köszönetet mondok a nyilvánosság terén is a főgondnok urnak. Szász-Uj-Ősben, 1898. jul. 16-án. *Imre István*, ev. ref. pap.

Ereklyetisztelet. Az erdélyi róm. kath. »Köz-művelődés« irja: »Azoknak a katolikusoknak (már t. i. *római*), a kik a *szentek* ereklyéit tisztelik és szeretik, gyakran bőven kijut a gunyolódásból. De hát mit szólnak a gunyolódók a következő ereklye-vásárlásokhoz?« Itt aztán felsorolja nevezett lap, hogy Nelsonnak egy frakkját, egy fogát, Schakespeare munkáinak egy kötetét, Boccaccio Decameronjának egy példá-

nyát, vagy Wasa Gusztáv elefántcsont karszékét stb. stb. kik és — horribile dictu — mily magas összegeken vásárolták meg?! Majd így folytatja: »Jócskán sorolhatnánk még el példákat, *kivált a reformáció uraink »ereklyéiről.*« Ne ijedjen meg hát senki ellenségeink kiáltozásától» Ne ijedjen meg a »Közművelődés« sem: ereklyét gyűjteni szabad; azokat műértékük, vagy tulajdonosaik neve, érdeme után *becsülni* — helyes, de *tisztelni*, tehát *imádni?* ez az, ami nem szabad, nem helyes és a melyre »reformatio uraink« ereklyéi vizsgálásánál példát bizonyára nem talál.

Szentiványi Árpád, a tiszai ág. ev. egyházkerületnek nagy lelkesedéssel megválasztott felügyelője, fényes ünnepélylyel f. hónap 10-én iktattatott be új hivatalába Miskolczon.

Hálás köszönet. A szentgericzei ev. ref. egyház-köztség harmonium-alapjára eddigelő adakoztak: Varga Lajos állami tanító 2 frt. Id. Nagy Ferencz 2 frt. Jós Ferencz 2 frt. Nagy Márton 2 frt. Csupor Kálmán 2 frt. Id. Bükösi József 50 kr. Baló Tamás 1 frt. Veres Zsigmond 1 frt. Danguly Dénes 50 kr. Zilinczki Márton 1 frt. Bükösi János 1 frt. Nagy Károly 1 frt. Köpeczi Mózes 1 frt 50 kr. Albert Zsigmond 1 frt. Id. Zakariás János 1 frt. Béres János 50 kr. Batisán János 1 frt. Bakó György 1 frt 50 kr. Veres János 1 frt. Zakariás Sándor 1 frt. Püspöki Mihály 50 kr. Szilágyi János 1 frt. Török János 1 frt. Danguly József 1 frt. Márton István 1 frt. Albert Elek 1 frt. Szőcs János 50 kr. Id. Paizs Márton 1 frt. Ifj. Jós József 1 frt. Csupor József 1 frt. Csupor Sándor 1 frt 50 kr. Nagy Sándor 1 frt. Krisán János 1 frt. Ráduly László körjegyző 50 kr. Özv. Nagy Istvánné 1 frt. Csupor Géza 50 kr. Gál Gábor 1 frt., neje szül. Rákosi Vilma 50 kr. Özv. Gál Zsigmondné 50 kr. Paneth Dávid 1 frt. Kuti Albert 1 frt. K. Nagy István 50 kr. Ifj. Nagy Ferencz 1 frt. Kúti Márton 40 kr. Özv. Gál Józsefné 1 frt. Ifj. Nagy Mózes 1 frt. Berki András 50 kr. Veres Mihály 50 kr. Májay Gábor 50 kr., neje 50 kr. Ürmösi Kálmán 50 kr. Gál Károly 25 kr. Ifj. Zakariás János 1 frt. Id. Nagy D. József 50 kr. Ifj. Nagy József 1 frt. Ráduly György 1 frt. Krisán István 50 kr. Nagy Lajosné 1 frt. Köpeczi János 50 kr. Bükösi Márton 50 kr. Id. Danguly András 50 kr. Albert Pálné 50 kr. Bakó Károly 50 kr. Bakó Berta 25 kr. Bakó Károlyné 25 kr. Urszuj Mihály 50 kr. Danguly Ferencz 1 frt. Farkas Sándor 50 kr. Paizs János 50 kr. Kolcsár György 50 kr. Id. Jós Ferencz 50 kr. Albert József 1 frt. Krisán Mihály 1 frt. Veres Domokos 50 kr. Bükösi Albert 50 kr. Szabó János 50 kr. Szőcs Ferencz 50 kr. Szőcs Albert 50 kr. Ifj. Szőcs István 50 kr. Id. Nagy Albert 1 frt. Krisán György 1 frt. Kolcsár János 50 kr. Gagyí Gergely 50 kr. Bükösi Ferencz 50 kr. Ifj. Nagy Albert 1 frt. Veres József 1 frt. Sárosi Elek s neje 50 kr. Gál Sándor 1 frt. Városi János 30 kr. Batisán Józsefné 50 kr. Köpeczi Gál Sándor és neje 50 kr. Tóth József 50 kr. Ifj. Kolcsár Mihály 50 kr. Ifj. Gál Lőrincz 50 kr. Id. Jós János 25 kr. Özv. Gál Mózesné 1 frt. Kacsó József 1 frt. Benke Józsefné Bükösi Juliánna 30 kr. Id. Cseh Andrásné 50 kr. Ifj. Gál András 25 kr. Márton Ferencz 20 kr. Veres Sándor 50 kr. Iszlai Sámuelné 50 kr. Bakó József 50 kr. Benke Károlyné, Bertalan Eszter 2 frt 50 kr. Szilágyi Elek 2 frt. Jakab József 50 kr. Bakó Mihály 50 kr. Nagy D. István 50 kr. Id. Bakó Györgyné 50 kr. Kolcsár Albert 50 kr. Benke György 20 kr. Danguly Mózes 50 kr. Albert Gergely 50 kr. Ifj. Paizs Márton 50 kr. Benke Mihályné

10 kr. Nagy György 1 frt. Id. Nagy Mózes 1 frt. Paizs Zsigmond 2 frt. Bálintfalvi Molnár Ilyés János 2 frt. Kis Ákos 1 frt. Szőcs Márton 50 kr. Fogadják a nemes szívű adakozók magam és egyházam nevében hálás köszönetemet. Szentgericzen, 1898. Junius 26-án. *Nagy Mózes*, ev. ref. pap.

Hivatalos rész.

414—1898. SZIVES KÉRÉS,
az erdélyi ev. ref. egyházkerület esperesi hivatalaihoz.

Felkérem a nt. esperesi hivatalokat, sziveskedjenek úgy intézkedni, hogy egyházmegyénk papi özvegy-árváinak pontos névjegyzéke *toljó évi szept. hó 1-ig* küldessék meg alólirthoz.

A névjegyzék a már ismeretes minta szerint készítendő, t. i.:

1. Özvegy neve és lakása.
2. Hol volt az özvegy férje pap?
3. A férj elhalálozásának ideje.
4. Gyermek neve s születési ideje.
5. Az özvegy netaláni férjhezmenetele.
6. Az özvegy netaláni elhalálozása.
7. Jelzése annak, hogy a gyermekek közül melyik van tanulói pályán?

Tekintettel arra, hogy még eddig nem sikerült egy oly kimutatást készitenünk, mely hiányokat nem mutatott volna föl, a miatt, hogy a betérjesztett egynémely kimutatásból minden évben hiányoztak özvegyek, avagy árvák: legyen szabad kérnem az esperesi hivatalokat, sziveskedjenek felügyelni arra, hogy a kiállítandó kimutatásokba minden illetékes föltüntetve legyen.

A szabályok értelmében nem illetékes, de nagy nyomor és munkaképtelenség alapján igényt formálók kérései külön íven jelentendők be.

Kelt Tordosan, 1898. július 14-én.

Bartha Lajos,
gen. director.

2011—1893. KÖRLEVÉL,
valamennyi erdélyi ev. ref. kollegium m. t. Elöljáróságának és valamennyi erdélyi ev. ref. iskolaszék t. lelkeszelnökének

A közökt. m. kir. miniszteriumnak folyó évi május 6-án 6860 sz. a. kelt rendelete alapján mihez és nyilvántartás végett tudatjuk, hogy a »Dejepis Cesky v obrazich promlader ceskoslovanskon« czimű Fr. A. Zeman által irt és Prágában 1887-ben Urbanek kiadásában megjelent, továbbá »Rusky Stabikár« czimű J. E. Kober kiadásában Prágában megjelent és végül »Prázdnoványte túszejácslietnyei pámjányi pervoszvátyityelá szlávján szojateho kisilla 14 hó fevrályá 1869 godá v Cszanktpe-tyerburgye i Moszkoje« czimű Prágában 1867-ben megjelent műveket az iskolai használatból kitiltotta és a kitiltás foganatosításának az 1876. évi 28. t.-cz. 7. §. 5. pontja alapján leendő ellenőrzését a kir. tanfelügyelők szoros kötelességévé tette.

Kolozsvártt, 1898. junius hó 27-én.

Parádi Kálmán, *Dr. Vályi Gábor,*
tanügyi előadó. elnökhelyettes.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre
félévre6 frt.
3 frt.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Parádi Kálmán tanügyi előadó évi jelentése.

(Felolvastatott a junius 2-án megnyílt egyházkerületi
közgyűlésen.)

(Folytatás.)

c) Elemi népiskoláink segélyügye.

Az 1893. XXVI. t.-cz. alapján. e törvény foganatbavétele óta maig. mindössze 223 egyházközségi népiskolánknál a tanítói fizetés államsegélylyel 400 frtra emeltetett fel, a mi ev. ref. tanítóink évi javadalmának 49,899 frttal való rendszeres növekedését jelenti.

E fizetésfölemelésről, illetőleg — kiegészítésről X. jegy alatt rovatos kimutatást csatolunk, mely az iskolafentartó egyházközség és a tanító, nemkülönben a kiegészítés mértéke s ideje iránt tüzetesen tájékoztat. Egyszersmind tudatni kívánjuk, hogy az államsegélyben részesült illetékes egyházközségek presbiteriumait az 1894. évi 10,000 sz. a. kiadott kultuszminiszteri rendeletben foglalt intézkedések pontos megtartására utasítottuk. Valamint, hogy e helyen adunk számot az udvarhelyi egyházmegye által felszínre hozott sérelem tárgyában követett igazgató-tanácsi eljárásról is. Ugyanis kántortanítóink tanítói fizetésébe a kántori javadalom is beszámittatik a magyar államkormány közegei által, a mikor egyházközségeink tanítók fizetésének kiegészítéseért folyamodnak s a kettő együtt egészítettik ki 400 frtra. Ez magában elég sérelem kántor tanítóinkra nézve, de legnagyobb sérelmük abban rejlik, hogy ámbár a kántori javadalom beszámittatik a tanítói fizetésbe, mégis a nyugdíjnál csak 300

frt. számittatik törzsfizetésül. Pedig az iskolafentartó egyházközségek éppen úgy fizetik a nyugdíj-alaphoz a 12 frtot, mint a községek a községi, vagy állami tanító után s mégis ezek törzsfizetése 400 frtban, a felekezeti tanítóké pedig 300 frtban van megállapítva.

Erről a visszas helyzetről jelentést tett Igazgató-tanácsunk 5410—97. sz. a. az egyetemes konventhez, mely a folyó év márcz 24—26. napjain tartott ülésében 58. jkvi sz. a. tárgyalván ezt az ügyet, meggyőződött róla, hogy a különbségtétel annyival inkább sérelmes, mivel a községi és állami iskoláknál kántorsággal is megbízott tanítók a kántorságért külön díjazásban részesülnek s csupán tanítói működésükért kapják a 400 frtot s ennélfogva elhatározta a konvent, hogy előterjesztéssel fordul a vall.- és közoktat. miniszter úrhoz, kérvén, hogy ezt a sérelmet orvosolni s a 400 frtnyi fizetést kántor-tanítóink nyugdíj-igényének megállapításánál teljes összegében beszámítani méltóztassék.

Az Igazgató-tanács intézkedett a tanítói fizetések korpótlékozása iránt is, minthogy az 1893. évi XXVI. t.-cz. 2. §-ának az elemi iskola tanítók 50 frtos ötödéves korpótléka iránti rendelkezése a folyó 1898. évi október hó 1-jével lép először alkalmazásba s így az első korpótlék a már 1893. évi október hó elseje előtt rendes tanítóképpen működött tanítókra nézve az idén esedékessé válik. Hogy a fizetési korpótlék fedezéséről a gondoskodás államsegély igénybevételel vagy a nélkül kellő időben megtörténjék, Igazgató-tanácsunk még a mult év márcziusában, 1057. sz. a. körlevelet bocsátott ki valamennyi egyházmegye espereséhez és valamennyi iskolafentartó egyházközség pres-

byteriumához s rámutatván a törvény követelményeire s ezeknek végrehajtása érdekében megjelent kultuszminiszteri rendeletek s utasítások szigorára, rovatos íveket küldött le a nevezett egyházi hatóságokhoz azzal a felhívással, hogy azokat megfelelő adatokkal kitöltsék s az Igazgató-tanácsához felküldjék határozott nyilatkozatával annak, hogy mely iskoláiknál biztosíthatják saját erejükön a kiszolgáltatandó korpótlékokat s melyek azok az iskolák, melyek megokolt szegénység miatt e célra államsegélyért folyamodni kénytelenek. A jelentésekből kitűnt, hogy mindössze 262 iskola-fentartó ev. ref. egyházközségnek igénybe kell vennie az állam segélyét, hogy az 50 frtos fizetési korpótlékokat kiszolgáltathassa a tanítóknak, de azok közül csak 185 egyházközség folyamodhatik ezidőszerint az államkormányhoz a korpótléki segély elnyeréseért, mert a többenél vagy betöltetlen a tanítói állomás, vagy az új tanítójának még nem lehet igénye fizetési korpótléokra, mivel az 1893-ik év októberé előtt még nem működött, mint rendes tanító.

Tehát mindössze 185 egyházközségünk folyamodik a tanítói fizetések pótlására nyereendő államsegélyért. Ezeknek kérvényeit az Igazgató-tanács a miniszteri utasítás értelmében egyenként összefoglaló rovatos kimutatások kapcsán folyó évi ápril.-május havak folyamán áttette az illetékes vármegyei közigazgatási bizottságokhoz ajánlattal további méltatás végett.

II.

A mi az Igazgató-tanácsnak felügyelői és kormányzói feladatából folyó tisztán autonóm iskolaügyi határozatait és intézkedéseit illeti, azok közül következzenek itt a főtiszt. közgyűlés utólagos jóváhagyása reményében a következő ügyek.

Első sorban a maros-vásárhelyi kollegium hivatalos megvizsgálásáról vett bizottsági jelentés összbenyomása s a nyomában kelt igazgatótanácsi határozatok.

A kollegiumok megvizsgálására kiküldött bizottság Bánffy Ernő báró igazgatótanácsos elnöklő vezetése mellett* mult évi december hó 13. s következő napjain vizsgálta meg a marosvásárhelyi kollegium mindennemű ügyeit,

* Tagjai e vizsgáló bizottságnak: Bartha Lajos esperes, Váró Ferencz tanár és Kenessey Béla, theol. akad. igazgató; elnöki külön intézkedés következtében: Maksay János, igazgatótanácsi számvevő.

különös tekintettel az államkormány látogató biztosa által emelt s mult évi jelentésünkben röviden jelzett panaszokra.

Végig tekintve a bizottsági jelentés tárgyain, kétségen felül állónak látta Igazgatótanácsunk, hogy a m.-vásárhelyi kollégiumnál a bizalomra jogosító törekvések mellett nem kevés hiány, fogyatkozás, sőt mulasztás is van. Ezeknek okai részint általános természetűek, mint a milyenek: a kollegiumi előljáróságok mai szervezete; az összes rendes tanároknak vagyoni teendőikkel, legalább is felelősséggel való terheltsége, mely a valódi tanári munkaerőt bénítja a nélkül, hogy a vagyoni ügyek fejlődését, avagy csak kifogástalan vitelét is nyilvánvalólag biztosítaná. Különleges okai a m.-vásárhelyi kollegiumnál tapasztalt hiányoknak: a vagyoni erő elégtelensége, mely a tőkéknek a pontos és szabályos kezelés követelményeivel nem mindenben egybeférő kiemelés és alkalmazkodó módon, lehetőleg magas kamatlábbal való jövedelmeztetésére utal; a rendes tanári székek számának elégtelensége, a miből az egyes tanároknak, mint ilyeneknek, kötelességükön felül való megterheltsége származik; a tanári fizetéseknek rendezetlensége, a minek természetszerű visszahatásait részletesen fejtegetni nem szükséges; végül az, hogy az előljáróság, melynek csupán egy gondnok tagja lakik helyben, az adott viszonyok közt nincs abban a helyzetben, hogy átörökölt nézetektől s megszokott formáktól független s a részletekre is kiterjedő organizálásban erélyes vezérő és rendelkező szerepet viessen. Az állami főfelügyelet részéről emelt kifogások is, melyeket a kultuszminiszter úr 1896. évi 39,840. számú leiratában közölt az Igazgató-tanáccsal, összefüggenek az im ezekben felsorolt különleges okokkal, mert vonatkozással a leirat tartalmára, a következőket találta a bizottság.

Tény, hogy éppen azon bizalmas értekezleten mely a miniszteri megbízottnak 1896. évi májusban a m.-vásárhelyi kollegiumnál végzett főfelügyeleti látogatása alkalmával tartott, nem volt jelen gondnok, a ki szabályzatunk szerint elnököljön, hanem az elnöki széket szükségből a legidősebb tanár töltötte be. És tény, hogy Rendszabályaink 129. §-a 3. pontjának az a követelése, mely szerint »a gondnokok a kollégiumok köz- és magánvizsgálatain megjelennnek és ezeken a tanárok és tanítók eljárásáról, nemkülönben a tanulók szorgalmáról és előmeneteléről maguknak ismeretet

és meggyőződést szerezzenek s végre maguk közt úgy intézkednek, hogy a közvizsgálatokon mindig legalább egy gondnok jelen legyen»— a m.-vásárhelyi kollégiumnál nem teljesíthető. Tény, hogy az igazgató-tanár, a kinek heti leckeórái száma 1895–96-ban 15 volt s most is 14, a kit az adott viszonyok közt a *proximus curator* teendői is a rendesnél nagyobb mértékben terhelnek: nincs, nem is lehet abban a helyzetben, hogy akár saját tárgyainak kezelésében, akár ellenőrző tisztének gyakorlásában, akár különösen az írásbeli dolgozatok körül követett eljárásában oly pontosságot és éberséget tanusítson, a milyenre való készséget az egész tanári karnak s az előjáráságnak benne ismételt helyezett bizalma más körülmények között alaposan föltételezni engedne.

(Folytatása következik.)

Erdélyi ev. ref. egyházkerületi közgyűlés

-- Tudósítás. --

Harmadik nap délelőtt.

(Folytatás.)

Pokoly József: megjegyzi, hogy nálunk az elnökség egyes s így csak egy aláírás lehetséges, t. i. a főgondnoké s ezt a többi 4 egyházkerület respektálni tartozik. Még csak azt jegyzi meg, hogy ő mikor a törvényre figyelmeztette az egyházkerületi közgyűlést, nem a püspök jogait támadta meg, mert ő esküvel kötelezte magát, hogy a törvényeket megtartja és meg is kívánja tartatni.

Mezey Albert ujjal kéri indítványának elfogadását, minthogy abban semmi nehézséget sem lát, ha a püspök mellett még a gondnok is aláírja.

Pokoly József indítványának azt a részét, melyben egyedül a gondnok által való aláírást indítványozza, visszavonja.

Elnök a vitát bezárja és a kérdést felteszi.

Mezey Albert: mivel az Ig.-tanács tulajdonkép két javaslatot tett egy pont alatt, kéri a javaslatoknak külön-külön való eldöntését.

Elnök: felteszi a kérdést s az Ig.-tanács javaslatának e pontjára vonatkozólag Mezey Albert indítványa elfogadtatik.

Bartha Miklós kéri, hogy mivel az Ig.-tanács javaslatának a második része nem volt megvitatva, ne tekintessék ez szavazás alatt álló kérdésnek s engedjék meg annak is a megvitatása.

Elnök a töbség kívánatára vita alá bocsátja a javaslat második felét is.

Szász Domokos: E felett a kérdés felett mint nagytiszt. Pokoly tanár ur indítványozta, napirendre térni absolute nem lehet, az egyházkerületi közgyűlésnek abban nyilatkoznia kell, mert az egyetemes conventben 2 egymással szemben álló vélemény lett kifejezésre juttatva: én megmondottam nézetemet, mások is kifejezték nézetüket és akkor visszavonatt az

általuk beadott indítvány és kimondatott, hogy a convent ebben az ügyben nem határoz addig, a míg az egyházkerületi közgyűlés nem nyilatkozik. Tehát az Ig.-tanács kötelességszerűen ide hozta ezt a kérdést a convent határozata értelmében és így e felett napirendre térni és az egyházkerületi közgyűlés határozatát mellőzni nem lehet. Nem lehet a convent szempontjából sem, másfelől azért sem, mert akárhogy magyarázza a nagytiszt. ur a 185—186. §§-at, ott a különböző felfogásoknak igen tág tere nyílik. Az egyik §. kimondja, hogy a lelkészi szolgálatok beszámítása az előző §. értelmében történik, a másik pedig kimondja, hogy a rendes papi szolgálatoknál az előző segédlelkészi szolgálatok, mint rendes papi szolgálatok úgy számitassanak be. Egy olyan magyarázatot, mint a nagytiszt. Pokoly tanár uré, hogyha valaki 20—25 évig egy másodosztályu lelkészi állomást tölt be, akkor is örök időre el legyen zárva az első osztályu papságtól, mert lelkészi bizonyítványa nem volt tökéletes, én ezt nem tekinthetem törvényesnek. Mikor 2 egyházkerületnek e tekintetben eltérő nézete van, a convent sem dönthet elismerem, mert a convent nem bir törvénymagyarázási joggal; mikor tehát ezen két oldalú agály forog fenn, vigyük a törvényhozó testület elé a kérdést s a mit a törvényhozó testület fog mondani, meg fogjuk hallgatni; napirendre térni tehát ezen kérdésben nem lehet. Kérem az egyházkerületi közgyűlést méltóztassék elismerni, hogy a két magyarázat lehetősége forgott fenn, hogy a Tiszántuli egyházkerület is zsinati tárgynak akarja kimondani. Vigyük a zsinat elébe a kérdést s az meg fogja magyarázni.

Pokoly József előre bocsátja, hogy a törvényt egyik ember így, a másik úgy foghatja fel; ő úgy fogja fel most is, mint az előbb, de hogy a tanácskozás meg ne akadjon, indítványának másik részét is visszavonja. Az *Igazgató-tanács javaslata* egyhangulag elfogadtatik.

Elnök a gyűlést 5 perczre felfüggeszti s az 5 percz eltelte után ismét megnyitja.

Beterjesztetik a kiküldött bizottság jelentése és előterjesztése a sérelmi ügyekről.

Bodor Géza felolvassa a sérelmi bizottság előterjesztését Somody István és társainak a kolozsvári papválasztásra vonatkozó panaszáról.

Elnök kijelenti, hogy 18 tag zárt ülést kér s felszólítja azokat, a kik a közgyűlésnek nem tagjai, hogy távozzanak.

A zárt ülésben történt rövid tanácskozás után, elnök a nyílt ülést megnyitja s a tárgyalás folytatását d. u. 4 órára tűzi ki. Ezzel a gyűlést d. u. fél 2 órakor bezárja.

Délután.

Báró Kemény Kálmán elnök d. u. 4 órakor a gyűlést megnyitja s kijelenti, hogy a tárgyalás ott kezdődik, a hol a délelőtti nyílt ülésen elmaradt, mert a zárt ülés anélkül, hogy valamit végzett volna, nyílt üléssé lett.

Zeyk Gábor: Az összes papválasztási kérdések a közigazgatási bíróság és másodfoku egyházkerületi bíróság által döntendőek el s miután már olyan forum ítél ebben a kérdésben, melynek ítélete ellen felebbe-

zés nincs, kéri a közgyűlést, hogy ne menjen bele ennek a tárgyalásába, hanem térjen napirendre a kérdés felett.

Somodi István kéri a közgyűlést, hogy a beadott panasz olvastassék fel, mert azt veszi észre, hogy sokan félremagyarázzák.

Bartha Miklós szintén kéri az elnököt, hogy a panasz felolvasását rendelje el.

Simó Lajos kéri, hogy miután ez már bíróság eldöntött ügy, ne menjen bele a közgyűlés ennek tárgyalásába, hanem fogadja el Zeyk Gábor indítványát. Határozzon tehát a közgyűlés először a felett, hogy bele kíván-e menni a tárgyalásába, vagy nem?

Elnök: felolvastatja a panaszt a közgyűlés kívánatára.

Mezey Albert nem tartja helyesnek azt, hogy a bizottságok úgy referáljanak, hogy egyszerűen felolvassák a véleményüket, hanem kéri a közgyűlést, hogy határozza el, hogy jövőre a bizottságok a tárgyat is ismertessék kivonatossan, mert csak úgy tudja meg a közgyűlés, hogy az ügy ide tartozik-e, vagy nem. Kéri a közgyűlést, hogy a felebbezést ejtse el s ne kövessen el törvényteleniséget az által, hogy ennek az ügynek a tárgyalásába belemegy, mert ebben az ügyben a közigazgatási bíróság jogérvényesen döntött s a közigazgatási bíróság eljárását csak a fegyelmi bíróság bírálhatja el.

Az igaz, hogy a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek nem tartozhatnak egy egyházmegyéhez sem, de az Utasításban ki van mondva, hogy fegyelmi esetekben az illető egyházmegyéhez tartoznak s mint-hogy a közigazgatási és fegyelmi bíróság össze van vonva, azt hiszi, hogy az Utasítás 22. §. szerint bírói eljárás tekintetében is az egyházmegyékhez tartoznak, tehát az Ig.-tanács eljárhatott, mint közigazgatási bíróság s ezzel a bírói eljárással be is van fejezve az ügy. Minthogy a panaszló is érintetlenül kívánja hagyni a papválasztást, kéri a közgyűlést, hogy a választást erősítse meg.

Nemes Árpád nem kíván az ügghöz szólani, csak azt jegyzi meg, hogyha panaszlónak kedve van arra, hogy egy külön független közigazgatási bíróság létesíttessék, ezen kívánságát egy konkrét javaslat alakjában terjessze a közgyűlés elé.

Szász Domokos A fennforgó kérdés egyike azoknak, a melyek mostanság sok mindenféle félreértésekkel, a tényállás félremagyarázásával, sokféle más dologgal vegyítve, a különböző hirlapokban megvitatva, itt pedig felebbezésben áll a közgyűlés előtt. Én főtiszt. egyházkerületi közgyűlés, ezekre a hirlapi közleményekre nem tartottam szükségesnek felelni, én nem rendezhetek be egy polemikus irodát másnemű kötelességeim, az anyaszentegyház érdekei nem engedik, de magam sem engedném meg saját magamnak sem, hogy egy ilyen irodát szervezzek és akárhol jelenik meg egy cikk, melyben működésem bírálat tárgyává tétetik, arra örököké reflectáljak. Ebben a konkrét esetben nemcsak egy helyi lapban, hanem a debreczeni egyházi lap hasábjain is hosszú támadásokat intéztek ellenem; nem kutatom, hogy kitől jönnek, tény az, hogy ezekre nem feleltem. De a főtiszt. egyházkerületi közgyűlés színe előtt, melynek felettem és eljárásom feletti er-

kölcsi ítélet hozatalára sulyt fektetek, — mert fegyelmi tekintetben bármennyire respectálok is a főtiszt. egyházkerületi közgyűlés nézetét, illetékes forumom nekem csak egy van és ez a conventi bíróság itt egy pár szóban felelek. A mi ebben a felebbezésben, akár mondjuk sérelmi panaszban a fennforgó kérdést illetőleg személyem bírálat tárgyává tételét illeti, arra csak röviden reflectálok.

Ez az előterjesztés 4 pontban foglalja össze a kifogásokat. Az *első* pont azt kifogásolja az én eljárásomban, hogy sérelmesek a főtiszt. Püspök úrnak, az Utasítás 166. §-a értelmében a püspöki vizsála! alatt álló egyházközségek papkijelölő gyűlése elnökének következő mulasztásai: Nemcsak megengedte, sőt a zsinati törvények 193. §-a d) pontja tilalma ellenére maga javasolta az 1000 frt papi fizetésnek 600 frtra való leszállítását. Ez minden alapot nélkülöző állítás. A tényállás az, hogy a kolozsvári egyházközségben négy papi állomás volt régi időtől fogva. Az egyik, a negyedik papi állomás megüresedésével fenforgott a szüksége annak, hogy az egyházközségben a széleskörű vallás-tanítás szükségéről gondoskodjunk, mert hiszen az egyházközségnek elöregedett papjai nem kötelezhetők arra, hogy az egész vallás-tanítást a városon ők maguk végezzék és így fel lett állítva két hitoktatói állás 600—600 frt fizetéssel. Az egyik most is megvan, a másik változott.

Az egyházközség a milleniumi év alkalmával illőnek és indokoltnak tartotta egy harmadik templom építését, hogy ez egyfelől az egyházközség jelentékeny vallásos szükségének megfeleljen, másfelől örök időközön át hirdesse az egyházközség hazafias érzületét és há-láját. A templom megépült s szükségkép a *4-ik* papi állomás is betöltendő volt. Az egyházközség szűkös viszonyai miatt — mert csak 600 frtja volt erre a célra — nem volt abban a helyzetben, hogy pályázat útján a kolozsvári 600 frttal javadalmazható papi állomásra concurrentiát hirdessen; ennél fogva — ez az én egyik nagy bűnöm — azt javasoltam, hogy ha az egyházközség nem pályázat, hanem meghívás útján tölti be a 4-ik papi állomást, olyan egyén hívassék meg, a ki egyszersmind alkalmasnak ígérkezik arra, hogy az ugyanazon telken épülő Szeretetház felügyelője legyen; azt hiszem, az egyházkerület hajlandó lett volna ezért őt külön javadalmazni és így csekély papi fizetését annak a tiszteletes atyánkfának kipótolni. Ezt az egyházközség egyértelműleg elfogadta, az Igazgató-tanács helyben hagyta s folyamatba indultak a papi állomás betöltésének munkálatai. Méltóztatnak tudni, hogy papválasztási törvényeink egészen másképp intézkednek a meghívás útján való betöltés esetére, valamint azon szabálytalanságokra vonatkozólag, melyek ilyen alkalmakkal merülhetnek fel s egészen másképp a pályázat útján való betöltés esetére és ilyenkor felmerülhető szabálytalanságokra vonatkozólag. A meghívásra vonatkozólag zsinati törvényeink határozatai, mert azoknak vagyunk alávetve, alig egy pár §-ban vannak összefoglalva, és ezek respectáltattak, azok ellen a presbyteriumban fel sem szólalt senki. Itt tehát törvénytelen eljárásról szó sem lehet. Mikor aztán meghívásra került a sor és indítványozva lett, hogy tiszteletes Molnár Lőrincz atyánkfia hívassék meg papnak, kit az Ig.-tanács

alkalmasnak talált, mint kifogástalan, szigorú erkölcsű és nemes buzgalmu egyént arra, hogy a felállítandó Szeretetháznak felügyelője legyen, akkor az egyház-községnek körülbelül kétszázat megközelítő választó testületéből, melynek jó része meg is jelent, 21 tag ez ellen szavazott. A papválasztási törvényeknek e kérdésre vonatkozó határozata kimondja: »Ha a meghívás ellen senki sem nyilatkozik, akkor az illető meghívottnak jelentetik ki, ellenkező esetben a névsor segítségével megállapítatik, hogy az ellenkezők többen vannak-e az összes jogosult választók $\frac{1}{3}$ -nál«. 21-en ellenszóltek, a többség nem. Ha az ellenszólók a választók $\frac{1}{3}$ -át kiteszik, akkor nincs meghívás; 21 pedig nem $\frac{1}{3}$ -a az összes választóknak, hanem $\frac{1}{9}$ -e és így a meghívás útján való választás végre lett hajtva. Megjegyzem, hogy az egyházközség ez ellen semmi kifogással nem élt, hanem ugyanazon gyűlés kebeléből kiküldötte a küldöttséget, hogy a megválasztott tiszteletes atyánkiát, Molnár Lőrinczet ünnepélyesen meghívja és ez a küldöttség meg is hívta és tőle kötelező nyilatkozatot vett. Egy későbbi gyűlésében minden ellenmondás nélkül elhatározta, hogy az ünnepélyes beigtatás történjék meg, a mi általános érdeklődés mellett meg is történt. Egy újabban tartott gyűlésben elhatároztatott az is, hogy felszenteltetését kérje az egyházközség s ez holnap fog megtörténni. Tehát az illető egyházközség részéről a 21 ellenkező szavazaton kívül egy hang sem emeltetett fel ez ellen, hanem panaszos úr jónak látta egy pár embert maga mellé venni, a kik részben nem is tagjai a papválasztó gyűlésnek és mint magánpanaszos felfolyamodást jelentett be.

Az Ig-tanács. miután erre vonatkozólag illetékes forum, mint közigazgatási bíróság s miután egyház-községi ügyekben elsőfoku aktuális bíróság s miután elvi döntvény nem hozatott, hanem az általánosan elfogadott eljárást követte, ezt is a közigazgatási bírósághoz utasította s vizsgáló-bizottságot küldött ki, a vizsgáló-bizottság ebben az ügyben eljár és a magán-panaszlót elutasította. Megfel-bbezte a másodfoku bírósághoz, a másodfoku bíróság is elutasította, helyben-hagyva az elsőfoku bíróság ítéletét s így ez *res iudicata* lett.

Egyházi alkotmányunknak egyik sarkalatos törvénye, hogy nálunk a birói és közigazgatási hatalom egymástól el vannak választva; mindenik a maga hatáskörében függetlenül jár el, mindenik igazítja a maga dolgát a törvények szerint, nem lehet, hogy a törvényhozás egy vagy más határozata ellen valaki a közigazgatási bíróságtól, vagy pedig megfordítva annak megsemmítését kérje, mert ez egyházi alkotmányunk jogtételeinek megingatása s a különböző hatáskörök összezavarása. Itt *res iudicata*-ról van szó, ennek a kérdésnek a tárgyalása az egyházkerületi közgyűlés hatáskörébe nem tartozván, a magánpanaszló felebbezése visszautasítandó annál is inkább, mert az egyházkerületi közgyűlés itt egy oly ténynyel áll szemben, melynek utolsó aktusa, a papkibocsátás is megtörténik holnap. Így tehát annak megsemmisítése, mikor jogervényre emelkedett birói ítélet alapján fejlődött ide, nem lehetséges.

A mi pedig az ügyvéd úrnak azt a panaszát illeti, hogy itt az egyházkerületi közgyűlés vegye kritika

alá és sujtsa feddással, vagy rosszalással az ebben eljárókat, mint ügyvédnek tudnia kellene, hogy ennek más útja van. Az egyházkerületi közgyűlés nem azért ül össze, hogy feddést gyakoroljon. Sziveskedjék beadni a panaszát azon forumhoz, mely jogos azt elbírálni. Bizonyára a birói hatalom elfogulatlanul fogja elfogadni panaszát és jár el ebben a dologban. Én — ismétlem — hirlapi polemiákba nem bocsátkozom, mert tiszta tudatában vagyok annak, hogy jól cselekedtem, a mint a következmények máris igazolják. A kolozsvári templom mikor fölépült, az egyházközség megterheltetése nélkül történt; mikor ott hála és dicséret zeng a hiveknek ajakán, mikor ott egy új, képzett lelkipásztor örök ígéket hirdetve az anyaszentegyház érdekeit képviseli: akkor, ha ezekben valék munkás, az én lelkiismeretem nyugodt. Kérem Zeyk Gábor javaslatát elfogadni.

(Folytatjuk.)

Az év végén.

(Fakultásunk ifj. köreinek és egyleteinek évváró ülései; pályázatok eredményeinek kihirdetése; jövő évi pályatételek kihirdetése.)

(Folytatás.)

A 6. számú beszéd alapigéje csak ennyi: »Mi az igazság?« (János XVIII. 38.). Látni való, hogy az alapige csak situatiót nyújt és impulsust, de nem vezéreszmét. Ez a situatio azonban rendkívül sokat rejt magában s az innen nyerhető impulzus hatalmas. Ennélfogva az alapige választását éppen nem kifogásoljuk. Szerző lélekfestésre törekszik s nem is éppen sikertelenül. Egyes fordulattal, mondhatni művészettel tud az objectiv világból a lelki világba szállni be. Szeretjük beszédben az igazság egész szenvedély keresését, a lélek vívódásait. Ez a benső küzdés megragadó. A beszédben van gondolat, de a *gondolat fejlesztése* nem elég izléses. Sok helyt homály borong. Szerző még nem uralkodik gondolatai felett. Lelkének tartalma izzó, de még csak olvadt állapotban van. Bizton reméljük, hogy a tartalom majd anyagában is szilárdabbá s formailag is plastikaibbá válik, mikor aztán szerző teljes dicséretet fog nyerni. Most dicséretünk még nem lehet teljes s a pályadíjból 12 frtot nyújtunk neki.

A 7. számú beszéd alapigéje: »Keressetek engem és éltek« (Amos V 4.). A beszéd a textuson épül. A részek alakilag nincsenek ugyan kitüntetve, de tárgyilag világosan kivehetők. Hangja: az egyházi beszéd hangja. Gondolatai mélyen járók, kifejezései találók. Világosság, melegség s jó értelemben vett kenetesség van e beszédben. Társai között ez a legsikerültebb egyházi beszéd. Elismerésünket a pályadíjból 15 forinttal fejezzük ki.

Önképzőköri pályázatok.

6. Évváró imára *Molnár* Albert tanár ajándékából ki volt tűzve 10 frt. A szaktanár jelentése a versenyről ez:

Három ima adatott be. A 8. számuban, melynek jeligéje: »Ki mit vetend, azt aratja«, nem domborodik ki eléggé az imának tanévváró jellege. Egy ily imában a hálaadásnak inkább előtérbe kellett volna lépnie. Kifejezései nem mindig korrektek, mondatszerkezete

gyakran bonyolult, a mi pedig éppen imában nincs helyén. De van az imában hév és gondolat.

A 9. számú ima, melynek jeligéje: »A könyörgésben kitartók legyetek, ébren lévén abban hálaadással« egyszerű, jó ima. Gondolatmenete szűkebb körű, de dologra tartozó. Azonban az ifjuság évi munkájáról, Istennek éppen az ifjuságra árasztott kegyelméről mélyebben, melegebben, csendülőbb hálaadással kellett volna szólnia.

A 10. számú ima, melynek jeligéje: »A te Uradat Istenedet imádd« buzgósággal teljes, nagy igazságokat mondó és konkrét vonatkozások nélkül sem szűkölködő. A pályadíjat ez imának ítéljük oda.

7. Vallásos vonatkozású szépirodalmi kérdésre ki volt tüzve *Kenessey* Béla igazg.-tanár adományából 25 frt. A feladat volt: »A vallásos elem *Tompa költészetében*.« Referálta *Nagy* Károly önképzőköri felügyelő tanár: Beadatott négy munka. Általában meg kell jegyeznünk, hogy a feladat exegesisével nem igen jöttek tisztába s ha e tekintetben van is különbség köztük, teljesen egyik sem fogta fel, vagy a mennyiben egyik igen, az nem domborította ki eléggé. Általában nem figyelték meg eléggé, hogy itt *Tompa* költészetéről a maga egészében és szellemében van szó s nem csak a vallásos színezetű s tárgyú költeményekről. Mikor a vallásos elem felmutatása kívántatik az ő költészetében, akkor a költő költői egész karakterének egyik eleméről van szó s nem egyik-másik verséről, melyet az Isten, jövő élet, szenvedés, megvigasztalás, hit, remény és szeretet emlegetése tenne vallásossá. S nem is csak a remek strófákba szedett költői művekről van itt szó, hanem a költészet és vallásosság azon benső frigyéről, a mely vallásossá teszi a külsőleg ezt el nem áruló költeményeket is alapgondolatukban s költőivé a vallásos léleknek rimekbe nem szedett imáit: Az »Olajág«-at is. Írók nem szereztek e fajta tanulmányokhoz legalább egy példát, melyen tanuljanak: a *Lessing*-ről, *Göthér*-ről stb. szólókat, mert keresve éppen a kitűzött kérdéssről szóló értékes töredék mintát találták volna a dr. *Bartók* szerkesztette »Egyházi és iskolai szemle« IV. évfolyamában *Ihamó Gyulától*.

Érték tekintetében különben a művek két csoportra oszthatók. Az elsőbe tartoznak a: »Lélek van minden egyes hangban« stb. és »Lelkem, lant és biblia« stb. jeligével ellátottak. Fennemlített kifogásaim ezekre teljes mértékben illenek. Ha nem hiányoznak is bennük teljesen egyes találó megjegyzések, sem felfogásuk, sem conceptiojuk, sem kidolgozásuk nem kielégítő. Nem valami egységes gondolat vezeti az egész megalkotásában az írókat, melynek illusztrálására történnének az idézetek, hanem legtöbbször jönnek az idézetek minden belső kapcsolat nélkül, hogy az író utánuk felkiálthasson »mily szép kifejezése ez a természet nagyszerűségének«, »mily megragadóan festi az Istenben bizó embert«, »mily megkapó rajza a csillagos égnek« stb.

A második csoportba tartozók, a »Lant és biblia stb.« és »Legyen meg hát Uram! te szent akaratod« jeligéjük. Mindkettőben van rendszer és tervszerűség, csak hogy míg az első külső szempontok szerint rendez, a másodiknak belső vezető fonala van. Az első a vallásos lelkű *Tompát* úgy traktálja, hogy ő költői

mezbe öltözött »erkölesi tanár«, -ki »gyönyörködve oktat.« Ez oktatást felmutatni igyekezik: 1) Epikai költeményei egyrészében és pedig α) Beszéleyeiben, β) Nép-regéiben; 2) Virág regéiben; 3) Lyrai költeményeiben. E külső keretben azonban, a mibe lelket kellene önteni, hogy az anyagot mikép alakította, szőtte és hatotta át valláserkölcsei vonásokkal és tartalommal: azt kimutatni igen bajos, de ismert vallástanári hajlamánál és melancholicus temperamentumánál fogva igen természetes«, — mondja szerző — egyik helyt. Pedig lám, a feladat éppen az lett volna, mit a szerző »igen bajosnak ítél« s így kimutatni nem igen tud. Sok utánjárással és jóakarattal s némi eredménynyel végzett munkáért a szerző dicséretre érdemes.

Az utolsó művet társaik felé magasan az emeli, hogy nemcsak vallja, hogy a vallás áthatja az egész gondolkozását, érzelmeit, cselekvését, világ és életnézetét, de fel is tudja keresni és fedezni ott is, a hol nem szembeszökő, de mélyen az alapfelfogásban rejlik. *Tompa* vallásos élet- és világnézetét ez tükrözteti társai között a legjobban vissza, bár nem tökéletesen. Ha a szempontokat élesebben kiemeli, jobban kidomborítja vala, még jobb munkát adott volna Több világosságot, könnyedebb irányt s olvasható írást kívánok a jutalom fejében, melyet e mű írójának kiadni javasolok.

(Folyt. köv.)

Értesítés

az 1898—99. tanévre vonatkozólag.

1. Az 1898—99 iki tanév ünnepélyes megnyitása szeptember hó 11-én, vasárnap, d. e. 11 órakor lesz a fakultás épületének dísztermében.

2. A felvételért való folyamodványok érettségi bizonyítvánnyal, illetőleg annak hitelesített másolatával, vagy leczkekönyvvel (index), hitelesített adókönyvi kivonattal és családi értesítővel felszerelten és a fakultás igazgatóságához címzetten *f. é. augusztus hó 20-ig* küldendő be. Később érkezett folyamodványok nem vétetnek tekintetbe.

A folyamodványok felzetén megjelölendő a folyamodó lakása és utolsó postája.

A folyamodók a beadásra kitűzött határidő után 8 nap alatt értesíttetnek folyamodványaik miként történt elintézéséről.

A volt növendékeknek, a mennyiben nem állami jótéteményesek, elég csak levélben jelentkezniök.

Az állami jótéteményeseknek évről-évre kell folyamodniok, a 2 pontban megjelölt módon szerelve fel folyamodványaikat s azokat a Nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi miniszter úrhoz intézetten a fakultás igazgatóságához kell beküldeniök.

A ki azonban *aug. 20-ig* nem jelentkezik, vagy nem folyamodik, eltávozotttnak tekintetvén, helye másal töltetik be.

3. A jövő 1898/99-iki tanévre a fakultás Mélt. Elöljárósága a *theologus ifjak* felvételét illetőleg f. é. máj. 12-én tartott gyűlésében a következő határozatot hozta: *A hittanhallgatók közül a stipendiumban részesülők csak a 80—50 frt díjfizetők közé vehetők fel,*

míg a többiek — valamint az újonnan jelentkezők is — a 80—25 frtot fizetők közé.

A theologus ifjakért az egyetemi tandíjat a fakultás fizeti.

A hittanhallgatók részére tizenöt 100—100 frtos és egy kilenczven frtos ösztöndíj, továbbá a legacio jótéteménye helyeztetik kilátásba.

4. A *bölcsészethallgatók* évi 150 frtos rendes, illetőleg a régi növendékek 100 frt kedvezményes díj-fizetése mellett vétetnek fel. Az ellátási díjat három egyenlő részben (Szept., Január és Április) kell fizetni; de indokolt kérelemre az intézet igazgatója havi díj-fizetést is engedélyezhet.

5. A beíratáskor minden egyes felvett növendék kivétel nélkül 10 frt beíratkozási, felszerelési, könyvtári stb. díjat tartozik fizetni, mely fizetés alól felmentés senkinek nem adatik; végül az intézeti törvények 1 példányát tartozik megvenni (20 kr.)

6. A *beíratások* a jövő tanévre szeptember 7. és következő napjain lesznek.

7. A bennlakásra a felvett ifjak *szeptember 6-tól* kezdve jöhetnek.

A tápintézetben a főzés szept. 7-én kezdődik.

Szeptember 6-ika előtt senki bennlakást és szeptember 7-ike előtt senki kosztot az intézetben nem kaphat még külön kérelemre sem. Az internátusi ellátás lakásból, fűtéssel és világítással s étkezésből, — reggeli, ebéd s vacsora — áll.

8. *A theologiai alap és lelkésszképesítő vizsgák* (kápláni és papi vizsgák) *szeptember 8—10. napjain* fognak megtartatni.

E vizsgákra a jelöltek szeptember 7-én, illetőleg a papivizsgát teendők szeptember 8-án tartoznak a fakultás igazgatójánál jelentkezni, nála okmányait (indexeiket, illetőleg első papi vizsgai és szolgálati bizonyítványait) bemutatni és a képesítő vizsgák jelöltjei vizsga-díj címén személyenként 5—5 frtot s a kiállítandó bizonyítványért külön 2 frt 50 krt lefizetni.

9. *A javító- és pótvizsgálatok* a beíratások ideje alatt, szeptember 7—10. napjain lesznek. Az ezen napokat elmulasztók csak a tanári kartól külön kért és teljesen indokolt kérelemre nyert engedély mellett tehetnek később szigorlatot; de a míg szigorlataikat sikeresen le nem tették, semmiféle intézeti kedvezményes jótéteményben nem részesülhetnek.

10. Esetleges tudakozódások a theologiai fakultás igazgatójához intézendők (Kolozsvár, Külmagyar-utca 1.)

TÁRGZA.

Tanévet bezáró ima.

(1898. június 21-én.)

Kitől jön alá a földre minden áldás és tökéletes ajándék, kinek jóságod kifogyhatatlan, szereteted végére-mehetetlen, Te hozzád emelkedik fel lelkünk, oh szent, oh véghetetlen Istenünk, Atyánk az Ur Jézus Krisztusban!

De kihez mehetnénk máshoz? A te mindenható erőd teremtette és kormányozza nagy szeretettel e világot, bölcseséggel alapítottad a kiterjesztett erősséget és a Te irgalmasságod nem feledkezik meg a legparányibb porszemről sem.

Téged dicsőít az ég, a föld, a tündöklő menyboltozat és itt az áldások végetlen sokasága, melyből asztalt terítesz a téged szeretőknek!!

De mindezekhez képest micsodák ama drága kincsek, melyek által a lelkünket, erkölcsi életünket titted gazdaggá, *a hit, remény, a szeretet*, melyek megszentelik földi vándorlásunknak utait, melyek szárnyakat adnak felemelkedni Te hozzád, hogy téged lássunk, téged megismerjünk, téged tiszteljünk, *kiben bűn, vagy a bűnnek még árnyéka sem találtatik!!*

Jó vagy te édes atyánk! Jósággal kormányozod az idöket. Mi megemésztjük a mi esztendeinket, de a *te lelked ereje megmarad mindörökké* s általa, mint egykor a gyöngé tanítványokat, megerősítesz nagy erővel, hogy keressük a te országodat, közeledjünk a tökéletességhez s hogy már itt e földön megtalálhassuk az idvességet!

Ilyen érzések közt állunk meg előtted oh nagy Isten, *iskolai évünk utolsó napján!*

Áldunk és megasztalunk téged a letűnt iskolai év minden napjáért, minden órájáért!

A Te áldó lelked volt úgy velünk nehéz munkánkban, mint az ifjúsággal, kiket megáldottál fogékony szívvel; minden *szép, jó és nemes* iránti vonzalommal, mert *itt tanulják meg félni szent nevedet, szeretni a hazát s tisztelni a tudományt!!*

Az áldások mellett éreztük édes atyánk sujtoló kezedet is, betegséggel meglátogattad azokat, kiket reánk bízál! Egyiknek lelkét magadhoz vetted! Helye üresen maradt! Jó emléke élni fog közöttünk s kis tanuló társai között.

Áldásért is csak te hozzád fordulunk édes atyánk! Áld meg ős régi kollégiumunkat! Áld meg annak tanári s tanítói karát, hogy fáradalmaikat kipihenve, újult erővel fogjanak ismét a munkához.

Áldd meg Uram a nemes ifjúságot, tedd nekik édessé az örömet a szülei ház falai közt s kedvessé a visszatérést. Terjeszd ki védő karod azok felé, kik iskolánkat végkép elhagyják, vezesd Uram nélkülünk is tovább, az élet hideg, zivataros küzdelmeiben és érezzék mindig azon kis pásztortűznek melegségét, melyet mi itt gyújtunk, melyhez anyagot adtunk szívünk melegségéből, szeretetünk kiapadhatatlan forrásából, jó indulatunk, gondoskodásunk tiszta és nemes voltából!!

Áldd meg forrón szeretett — sok megpróbáltatásokon keresztül ment anyaszentegyházunkat, segítsd meg őt Uram fenséges küldetésének magasztos útján, hogy hirdethesse mindenkor a megváltás tiszta evangéliumát s így terjessze azon ország határát, a mely a tiéd!!

Áldd meg Uram kollégiumaink előljáróit, kik önzetlen munkájuknak szívökben hordják soha el nem enyésző jutalmát. Áldd meg mindazokat, kik a lefolyt tanévben iskolánk anyagi és szellemi javát adományakkal, munkálkodásaikkal előmozdították!

Légy velünk szentlelkeddel most és mindörökké. Amen.

Kerekes András,
zilahi ref. főgimn. vallás-tanár.

Különfélék rovata.

Főtiszt. Szász Domokos püspök úr üdülés céljából pár hétre Borszék fürdőre utazott.

Papbeiktatás. Küsmödi egyházközségünkben f. hónap 10-én szép és lélekemelő ünnepély folyt le. Az egyházközség közelebből választott papja, **Baczó Lajos** volt vallás-tanár ugyanis ekkor iktattatott be új hivatalába. Ifjú paptársunknak boldogságot, megelégedést kívánunk a gyönyörűsége pályán. Adja Isten, hogy az ő munkálkodása ne legyen hiábanvaló az Úr szőlőjében.

Nyilvános nyugtázás.

A maros-ujvári ev. ref. egyház jul 17-én tartott mulatsága mind látogatottság, mind jövedelmezőség szempontjából páratlanul sikerült. Az erkölcsi és anyagi sikert a cél fontossága mellett legelső sorban Széki gróf Teleky Ádámné szül. Zeikfalvi Zeyk Ágnes védnökő Óméltóságának köszönhetjük, kinek szeretetteljes lénye vonzotta oda a 6—800-ra tehető intelligens közönséget. Óméltósága, valamint kedves férje, nemkülönben vendégei: gróf Tholdalagi László és neje; a Szentkereszt baronessek igazi kedélylyel vettek részt egészen 12 óráig a mulatságban. Enyed is kitett magáért, Kovács Gyula polgármester és Török Bertalan képviselővel élén mintegy száz tagja jelent meg az intelligenciának és derék polgárságnak. Ott volt Ujvárról is minden ember. Ilyen mulatságra még a legöregebbek sem emlékeznek. A fürdőző vendégek is igen jól találták magukat, szóval a legjobban mulatott mindenki.

Miután a jelen voltak névsora az Ellenzék 161. számában — a köztünk fürdőző Szerkesztő szíves figyelme folytán — megjelent, én ez alkalommal csupán az elszámolásra és nyugtázásra szorítkozom.

A rendező bizottság benyújtott elszámolása szerint összes bevétel volt 508 frt 20 kr., kiadás 137 frt 70 kr., tiszta haszon az *ujjonnan építendő templom javára 370 frt 50 kr.* Elszámolás után küldött Zeyk Dániel főispán ur 10 frtot s így ezideig 380 frt 20 kr. tiszta hasznot eredményezett e mulatság az istenes célra.

Nyilvános nyugtázás szempontjából hálás köszönettel iktatom ide a felülfizetők diszes névsorát történt felülfizetés sorrendjében.

Felülfizettek: Pogány György védnök 10 frt. Szilágyi Leopold védnök 10 frt. Csató János védnök 5 frt. Sándor János védnök 2 frt. Pogány János 2 frt. Koblicska Károly 1 frt. Barabás Lajos 1 frt. Márton Károly 1 frt. Kosztinás János 50 kr. Semmel Mór 1 frt. Babos Ferenczné 50 kr. Dr. Garda Kálmán 1 frt 50 kr. Kovács János 1 frt. Kovács Gyula védnök 5 frt. Viski Béla 50 kr. Jovián Miklós 50 kr. Jancsó Lajos 2 frt. Gulácsi Józsefné 1 frt. Tartler István 50 kr. Bőjthe Kálmán védnök 3 frt. Hageman Ödön 1 frt. Fritz Pál védnök 5 frt. Török Bertalan képviselő 2 frt 50 kr. Thomas József védnök 5 frt. Domokos József védnök 2 frt. Boér János 50 kr. Gréf József 50 kr. Fodor György 1 frt. Müller János 1 frt 50 kr. Csegezi Gyula védnök 2 frt. Dózsa Emma 2 frt. Virág János 1 frt. Harmath Lajos 50 kr. Zágoni Dénes 1 frt. Dr. Bikfalvi Károly védnök 5 frt. Fülöp Albert 4 frt. Gál István 1 frt. Susnek Viktor 50 kr. Deák Lajosné 50 kr. Sándor Jenő 1 frt 50 kr. Moldován Miklós 1 frt. Ábrahám Gábor 2 frt. Lenz Aloiz 1 frt. Szécsi Ferencz 50 kr. Koos mérnök 50 kr. Kormos Károly 50 kr. Köblös Ferencz 50 kr. Naftali József 1 frt. Dunszt Gyula védnök 4 frt. Riba Frigyes 50 kr. Magyary Mihály 1 frt. László József 1 frt. Bárány Zeyk József védnök 25 frt. Dézsi Zoltán 10 frt. Gróf Teleky Ádám és neje védnök 30 frt. Felix Károly 15 frt. Bartha Lajos 1 frt 50 kr. Gróf. Toldalagi László 5 frt. Gróf Wilburg 2 frt 50 kr. N. N. 50 kr. Felszegi Sándor 4 frt 50 kr. Özv. Váradi Józsefné 50 kr. Ciccimara Richard védnök 13 frt. Steiger Zsigmond 1 frt. Demeter István 1 frt. Geizler Ágoston 1 frt. Földvári József 1 frt 50 kr. Gróf Bethlen

Sándor védnök 10 frt. Gáspár János 5 frt. Zeyk Endre 3 frt 50 kr. Bitai Endre 1 frt. Összesen 231 frt 50 kr.

A kegyes felülfizetőknek köszönöm és a kegyelmes Istennek hálát adok, hogy jelen alkalommal is buzgóságra, áldozatra serkenté képe nek nemes képviselőit az embereket. Így már tudom, hogy a legszentebb cél elérve lesz és építünk a segedelem Istenének diszes hajlékot.

Egyszersmind ez alkalommal nyugtázom köszönettel a hivektől Kovács Péter által bevett 9 forintot; a m.-ujvári takarékpénztár 20 frt adományát; az országos domesticától segélyképen kapott 69 frt 77 krt; Elek Gyula igazgató tanító Kolozsvárt eszközölt gyűjtését 8 frt 70 krtban.

És ezennel jelentem a tisztelt érdeklődő közönségnek, hogy egy év leforgása alatt a maros-ujvári ev. ref. egyház ujonnan építendő temploma javára gyűjtöttem és takarékpénztárba helyeztem 3366 frt 71 krt; kötvényekben szintén ajándékképpen van 1000 frt; úgy, hogy társadalmilagosan 4366 frt 71 krt s anyagban 2000 forintot, összesen 6366 frt 71 krt gyűjtöttünk Isten segedelmével.

Dicséretre méltóan tett eleget a társadalom minden — összeköttetésben levő — tagja legszentebb kötelességének. *S vettük a főtiszteletű és méltóságos püspök ur ígéretét is, hogy a hiányzó 4000 forintot tőkekamat segély révén juttatja nekünk.* Valóban érdemes is az oly egyház a felsegítésre, hol annyi felemelő jele s ténye az van áldozatrakészségnek, mint a maros-ujváriban.

Nem dicsekszünk, csak figyelmet kérünk, nem tala kodunk, csak gyengeségünkben támaszt keresünk.

Jancsó Lajos,
ev. ref. lelkész

Az 1898—99-ik évre vonatkozó figyelmeztetés.*

1. *A sz.-udverhelyi ev. ref. kollegiumban az 1898—99-iki esztendőre a tanulók beírása* szeptember 1-ső, 2-ik és 3-ik napján délelőtti 8—12-ig és délután 3—5-ig történik meg. Új tanulók az iskolai bizonyítvány mellett tartoznak a születési és újraoltási bizonyítványt is felmutatni. Szeptember 4-ikén délelőtti 11 órakor lesz az év ünnepélyes megnyitása.

2. A gimn. osztályokban a tandíj félévenként 9 frt, lakásdíj szintén félévenként nagy ágyért 8 frt, kis ágyért 6 frt, mely díjak előre fizetendők. Ezenfelül a beíráskor kivétel nélkül minden gym. tanuló 2 frt felvételi és 3 frt orsz. tanári nyugdíjilletéket tartozik fizetni. A felvételi díj és a nyugdíjilleték fizetése alól senki fel nem menthető.

3. A bennlakásban ágyat, közös asztalt, fűtést és világítást kap minden tanuló a fent jelzett lakásdíjért. Ágy- és ruhaneműről, valamint mosatásról a szülők tartoznak gondoskodni.

4. Az egy tárgyból bukottak a tanári karhoz czimzett és az igazgatóhoz benyújtott kérelem alapján bocsájthatók javító vizsgálatra. A két tárgyból bukottak a Mélt. áll. Igazgató-Tanácschoz Kolozsvárra czimzett és az igazgató-tanárhoz július 10-ig beadott folyamodvány alapján nyerhetnek engedélyt a javító vizsgálatra bocsátásra. A két tárgyból bukottak kérelmükhöz csatolják az évharmadok végén nyert időszaki értesítőjüket is.

5. *A kollegium tápintézetére (konviktus) vonatkozó tudnivalók.*

A tápintézet kötelezett tagja minden rendes benlakó tanuló; ezenkívül felvétetik vidéki, de künlakó tanuló is, valamint helybeli teljesen szegény szülő jó magaviseletű tanuló fia is.

* A leendő III. g. osztályosok német nyelvtant szeptemberig ne vegyenek, mivel azt célunk megváltoztatni.

Folytatása a félív mellékleten.

Kötelezett tagjai a tápintézetnek a bentlakás felügyelői is, kik a tápintézetben szintén teljesítik a felügyeletet.

A tápintézeti tagok száma 150—200-ig terjedhet a felügyelőkön kívül.

A tápintézet tagjai egész-, háromnegyed-, fél-, egynegyed dijasok és ingyenesek.

Egészdijs egy iskolai évre 90 frt; háromnegyed dijs 68 frt; féldijs 46 frt; egy negyed dijs 24 frt. E dijak négy egyenlő részletben és pedig 1. a tanév elején beiratáskor, 2. november elsején, 3. január elsején. 4. márczius elsején *mindig előre fizetendő*k. Ezenkívül minden tápintézeti tag, nem véve ki az ingyeneseket sem, felszerelés czimén 2 frtot fizet, melyet a belépéskor, akármelyik időszakban történik a belépés, előre tartozik lefizetni.

A ki évközben vétetik fel a tápintézetbe, a felvételnélkor folyamatban levő időszakról is tartozik megfizetni a díjat.

Az egyszer befizetett dijak semmi esetben sem adatnak vissza.

Az ételmezés reggeli, ebéd és vacsorából áll.

a) reggeli: 2 és 1/2 decil. tehéntej kenyérrel.

b) ebéd: húisleves, főtt hús, mártással és körzettel; vagy pedig árva leves, sült, körzettel, vagy körzet helyett főzelék; vasárnap és csütörtökön 3-ik fogásnak térsza, vagy valami könnyebb étel

c) vacsora: sült, körzettel vagy a körzet helyett főzelék.

Minden étkezéskor egy személyre 20 deka jó házi kenyér jut, az el nem fogyasztott kenyeret mindenki magával viheti.

A hús úgy osztatik fel, hogy egy-egy személy 13 és 1/2 dekát kap.

Az ételmezés az isk. év megnyitása napján kezdődik s tart a vizsgák lejártáig. Évközi szünidők alatt rendszerint szünetel az étkezés, azonban az igazgatóságtól előre kieszaközölt engedély alapján az intézetben maradt növendékek méltányos és időről-időre megszabott s előre befizetendő dijs mellett szünidőkön is nyerhetnek ételmezést. Nyári szünidőn azonban a tápintézet személyzetén kívül senki ellátásban nem részesül.

A tápintézetbe felvett tanuló csak is akkor vehet részt a tápintézeti étkezésben, ha az esedékes díjakat befizette; a késedelmes fizető helye megüresedettnek tekintetik, s új taggal betölthető.

Felvételt illető tudnivalók:

A tápintézetbe való felvételért folyamodók folyamodványait az ev. ref. kollegium igazgatóságához f. évi augusztus 15-ig okvellenül nyujtsák be, mert elkéssett folyamodványok csak akkor vétetnek tekintetbe, ha a késedelemre alapos, elfogadható okot tud felhozni folyamodó, s ha betöltetlen helyek állanak rendelkezésre.

Azok, kik egész díjjal fizetők közé leendő felvételt kérnek, kérésük mellé csak iskolai bizonyítványt, vagy kis értesítőt csatoljanak; ha pedig már az előző évet is ezen intézetben töltötték, elégséges az írásban, vagy személyesen való jelentkezés is.

Kedvezményes belyekért folyamodók kérvényei mellé a következő okmányok csatolandók:

- iskolai bizonyítvány, vagy kis értesítő;
- szegénységi bizonyítvány;

c) családi értesítő;

d) községi hitelesített adókönyvi kivonat.

A kevés számu ingyenes és egynegyed dijas helyekre csak is oly tanulók vehetők fel, kiknek tanulásbeli előmenetelük általános *jeles*, illetőleg *jó*, magaviseletük kifogástalan és szegénységük kellően igazolt. Elégtelen osztályzatu, vagy kevésbbé szabályszerű magaviseletű tanulók semmiféle díjfizetési kedvezményben nem részesülhetnek.

A felvétel egész évre szól ugyan, de ha a tanév folyamán az egyes időszakok végén nyert tanulásbeli és magaviseleti minősítés nem felel meg az eddig élvezett kedvezményes helynek, a tanárkar az illető tanulót a kedvezménytől megfoszthatja, illetve az őt megillető helyre teheti át s erről a kis értesítő útján az illető szüleit értesíti.

A tápintézetnek rendes orvosa van, ki az ételek minőségét ellenőrzi.

Sz.-Udvarhelyt, 1898. július 2.

As ev. ref. kollegium igazgatósága.

Pál apostol élete és levelei. Masznyik Endre dr. jeles munkájának XXV—XXVI. füzete (II. sorozat második füzet) megjelent. Tartalma: a korinthusi levél első öt fejezetének magyarázata az ötödik fejezet 10-ik verséig.

A Protestáns Szemle f. évi 6. füzete megjelent. A füzet emlékkönyve a Magy. Prot. Irod. Társaságnak máj. 31. és jun. 1. napjain Kolozsvárt tartott második vándorgyűlésén elmondott beszédeknek, felolvasásoknak, jelentéseknek.

Iskolai értesítők. A kolozsvári és székelyudvarhelyi ev. ref. kollegiumoknak az 1897—8. isk. évről kiadott értesítői, az első Sárkány Lajos dr., az utóbbi Gönczi Lajos igazg.-tanárok szerkesztésében megjelent.

Értesítés. A nagyváradi ev. ref. leány internatusba az 1898—99. isk. évre leendő fölvtétel tárgyában a születési-, iskolai, himlőoltási és iskolai bizonyítvánnyal fölszerelt kérvények vagy személyesen, vagy posta útján a *f. évi augusztus hó első napjáig a nagyváradi-ujvárosi ev. ref. lelkészi hivatalhoz* benyujtandók. Későbbi jelentkezések csak abban az esetben vehetők figyelembe, ha a létszám be nem töltetett. A szervezeti szabályzat értelmében az intézetbe a 4-ik elemi osztályt sikerrel végzett s a községi polgári leányiskolában tanulni óhajtó növendékek; továbbá azok, kik a r. kath. tanítónőképző intézet első évi, — vagy a szintén r. kath. óvóképezde másodévi tanfolyamára iratkoznak be, — vétetnek föl. A tiszántúli ev. ref. egyházkerület területén lakó lelkészek és tanítók gyermekei 150 frt, más társadalmi állású, vagy más egyházkerületben lakó szüléknek protestáns és vegyes házasságban élő protestáns szüléknek nem protestáns vallásu gyermekei 200 frt, egyéb hitfelekezetük pedig 250 frt ellátási díjat évnegyedes részletekben s ezenkívül orvosi tiszteletdíj stb. czimén 7 frt járulékot fizetnek. A mosatás és zenei oktatás külön díjazandó. Megkeresésekre szives felvilágosítással szolgál a fent megnevezett lelkészi hivatal. Nagyváradon, 1898. július hó 15. Az Ig.-Bizottság.

Hivatalos rész.

2714—1898. KÖRLEVÉL.

valamennyi ev. ref. egyházközségünkhöz.

Az egyetemes convent rendelkezése folytán összeállította az országos közalap végrehajtó bizottsága ama kimutatási űrlapokat, melyek segítségével, a lelkészi fizetések kiegészítéséről szóló törvénynek megfelelően, a 600, illetőleg 800 frton alól lévő lelkészi állomások javadalmának állami kiegészítése iránt kell az arra igényt tartható egyházaknak folyamodniok.

E kimutatási űrlapokból a kellő mennyiséget jelen szám alatt, összes esperes aainak elküldöttük, s midőn erről az egyházközségek t. előjáróit ez uton is értesítjük: a kimutatás kitöltésére vonatkozólag az annak hátlapján látható részletes utasítás legfontosabb figyelembe vételét és magtartását ajánljuk.

Kolozsvártt, 1898. július hó 23-án.

Dr. Vályi Gábor, Dr. Kádár János,
elnökhelyettes. s. titkár.

602—1898. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi egyházkerületben a nagy-szebeni egyházmegyébe bekebelezett magyar-lapádi anya- és asszonynépi leány-egyház lelkészi állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Az állomás javadalma: Magyar-Lapádon lakás gazdasági épületekkel; a) a magyar-lapádi egyháztól: 78 kepefizető egyháztagtól fejenként 1 frt 50 kr, összesen 117 frt., 78 kepefizetőtől fejenként 3 frt, összesen 234 frt. Tizedkárpótlás kamataiból évenként 84 frt 96 kr. 16 hold 970 □-ül kan onika porció bérjövödelme 131 frt. Az egyház erdejéből természetben 12 öl tűzifa, értéke 36 frt. Anyakönyvi kivonatokból, stóla járandóságból 20 frt b) az asszonynépi egyháztól kepejárandóságból 30 frt. Az egész javadalom értéke összesen 652 frt 96 kr., s így ez állomás III. osztályu.

Kötelességek: Magyar-Lapádon mindenféle lelkészi teendők végzésén kívül az iskolában hetenként 2 órai vallás tanítás. Asszonynépén havonként kétszer istentisztelet a vasárnap délutáni órákban; évenként hatszor urvacsora osztás, továbbá keresztelés, esketés és temetés.

E lelkészi állomásra megválasztandó lelkész a f. 1898. év Szent-Mihály napjától 1899. év Szt-Mihály napjáig a lelkészi javadalomnak csak felét élvezi.

Pályázati határnap: 1898. augusztus hó 28. Kelően felszerelt pályázati kérések n. t. Nagy József esperes aához Nagy-Szebenbe küldendők.

Kolozsvártt, 1898. jul. 22-én.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

597—1898. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a széki egyházmegyébe bebelezett vajda-kamarási kántor-tanítói állásra ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: tisztességes lakás, gyümölcsös, vete-ményes kert és gazdasági épületeken kívül 349 frt 50

kr., mely összegből 72 frt államsegély és 55 frt kegy-javadalom. Ezen fizetés még 100 frt államsegélylyel fog növekedni, minthogy eddig csak a 300 frt minimális összegig van kiegészítve.

Pályázati határnap augusztus hó 21. napja. Folyamodványok Somkerek Miklós esperes aához küldendők Székre (Szolnok-Dobokam.)

Kolozsvár, 1898. július hó 22-én.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

599—1898. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a szilágy-szolnoki egyházmegyébe bebelezett magyar-csaholyi kántor-tanítói állomásra pályázat nyittatik.

Javadalom: modern, új tisztességes szállás, tágas udvarral és nagy kerttel. Készpénz 105 frt 26 kr. Tandij 42 frt. Szántó föld 5 hold 189 négyszögöl. Rét 1 hold 1490 négyszögöl. Kert 1350 négyszögöl, e három illetmény kataszteri tiszta jövödelme 43 frt. 26 hektó buza, 13 hektó tengeri; ezek értéke 200 frt. Stóla 14 frt; az összes fizetés 404 frt 26 kr.

Kötelessége: a tanítósággal és orgonista-kántorsággal járó minden teendők pontos végzése.

Pályázati határnap 1898. aug. 20. Folyamodványok, melyek a szükséges okmányokkal felszerelendők, nt. Viski Pál esperes aához küldendők Zoványra.

Kolozsvártt, 1898. július 21-én.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

606—1898. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a sepsi egyházmegyébe bebelezett szemerjai énekvezéri állásra pályázat hirdettetik

Javadalom: Teljesen új lakás, kerttel, gazdasági épületekkel. 37 kal. ősz-, ugyanannyi zab-gabona: 111 frt értékben. 8 hold 649 □ öl tagosított szántó és kaszáló: 80 frt értékben. 30 köbm. tűzifa, melyet maga tartozik levágtatni, 21 frt értékben. Kepeváltság, osgona, alapítványi kamat: 46 frt. Egyházi jegyzőségért: 5 frt. Stóla: 5 frt. Összesen: 268 frt. Megjegyeztetik, hogy a kano-nika 2/3-ad része a nyug. énekvezéré, csak ennek halála után lép teljes élvezetébe. Kötelessége: a rendes ének-vezéri teendők, iskolában egyházi ének tanítása, egyházi jegyzőkönyv vezetése.

Pályázati határnap: 1898. augusztus hó 20 ika. Folyamodványok nt. Vén Mihály esperes aához küldendők Bikfalvára.

Kolozsvár, 1898. Július hó 22-én

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

613—1898. PÁLYÁZAT

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a kolozs-kalotai egyházmegyébe bebelezett kajántói egyház-község kántor-tanítói állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: Tisztességes lakás és kert. Fizetés 370 frt, melyből 258 frt készpénz, a többi a hivektől fizetendő kepe és canonica portio becsértéke.

Pályázati határidő aug. 20. Pályázati folyamodványok nt. Deési Gyula esperes aához küldendők Gyaluba.

Kolozsvár, 1898. Július hó 24-én.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre
félévre6 frt.
3 frt.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Parádi Kálmán tanügyi előadó
évi jelentése.(Felolvastatott a június 2-án megnyílt egyházkerületi
közgyűlésen.)

(Folytatás.)

Ezek s más kisebb rendű tények, valamint a vagyonkezelésnél tapasztalt rendetlenségek az Igazgató-tanácsot arra birták rá, hogy határozatilag megállapított tüzetes utasítása szerint a vagyonkezelés haladéktalan rendbehozatalát felelősség terhével megrendelje az illető előjáráságnak. Nemkülönben utasította az előjáráságot s az illető szaktanárokat, hogy a természetetani, természetrajzi és földrajzi gyűjteményeket, valamint a rajztárt és tornaszereket leltározzák s hogy a szabályszerűen hitelesített leltárokat legkésőbbben folyó év december hó 15-ig az Igazgató-tanácsához fölterjesszék további intézkedésre.

A tanári kar komolyan utasított, hogy az írásbeli dolgozatok javítása körül, úgy elvi, mint gyakorlati kifogástalanságra törekedjék. Az igazgató heti óraszama rendszabályainknak megfelelően leszálltassék, hogy vezető, ellenőrző és adminisztráló munkakörét feltétlen felelősséggel s jövőre oly pontosan betölthesse, hogy az állami főfelügyelet részéről az 1895—96. évi tapasztalatokból meritett alapos kifogások ne ismétlődhessenek. S végül, kijelentésével annak, hogy az állami főfelügyeleti jog gyakorlása óta Igazgató-tanácsunk megnyugvással tapasztalta, hogy a törvényes követelmények megvalósítása körül itt-ott felmerült nézeteltérések és kívánalmak kollegiumi oktatásügyünk békés fejlődését nemcsak hogy meg

nem akadályozzák, hanem jótékonyan előmozdítják és tökéletesítik, a versenyre buzdító szavával felkérte az Igazgató-tanács a m.-vásárhelyi kollégium gondnoki karát, hogy Tanügyi Rendszabályaink és Utasításaink 129. §-át, különösen ennek 3. pontját oly módon értelmezze, s hajtsa végre, hogy az állami főfelügyelet részéről emelhető kifogások ellen a kollegiumot mindig meg lehessen védelmezni.

A megejtett vizsgálat eredményéről s az érdekében hozott határozati intézkedésekről a kultuszminiszter úr értesítettett.

A kollégiumi nevelő-oktatás érdekei s különösen tanárainak tisztán kulturmissioi elhivatása lebegett Igazgató-tanácsunk szeme előtt, midőn a középiskolai tanárok mellékfoglalkozását szabályozó 68,400—1898. okt. 27. számú kultuszminiszteri rendelet elvi alapját magáévá tette s érdemében kollegiumaink tanáraitra nézve is egyházi törvényeink 469. §-a, valamint kollegiumi rendszabályaink 38. §-a alapján elhatározta, hogy a tanári állással össze nem férő mellékfoglalkozások közé sorozza a pénzintézeteknek és részvénytársaságoknak s általában a nyereségre alapított vállalatoknak igazgatóságában személyes ténykedéssel való részvételt; s ennélfogva elhatározta egy eltiltó rendelet közreadását is, felhíván a kollegiumok előjáróságait, hogy tanáiraik mellékfoglalkozásait folyó év márczius 1-ig jelentsék be; innen túl pedig minden évben tegyenek külön jelentést a tanárok mellékfoglalkozásáról tudomás s engedélyezés végett.

E rendelet lélektani hatásának s az alapjául szolgált tényeknek számbavételénél és bírálatánál még inkább kitűnt az, hogy erre a rendelkezésre gimnáziumi ügyeink versenyre

utalt voltának és kecsesgőbb jövőjének biztosítása érdekében felette nagy szükség volt, a minél fogva Igazgató-tanácsunk ama rendelet intenczióját s megokolását a jövőre irányzott tekintettel s elvileg továbbra is fenntartotta, mindazonáltal látva a vett jelentésekből egyes kollegiumaink nemzeti s társadalmi helyzetét, ebből folyólag ama követeléseket, melyeknél fogva tanáraink egy része a tisztán közművelődési, társadalmi és tudományos jellegű elhivatásuk körén kívül eső pénzüzetek és részvénytársaságok munkakörében hazafiúi kötelesség révén is vonatik: hajlandó volt Igazgató-tanácsunk az elvi álláspontjából vonható következményeket módosítani és a pénzüzeteknél, részvénytársaságoknál és iparvállalatoknál tanáraink részéről való közreműködés feltétlen tilalmát az által enyhíteni, sőt hatályon kívül helyezni, hogy kisebbszerű és kevés időt igénylő pénzüzeti mellékfoglalkozást is esetről-esetre, az adott körülményekhez képest akkor és annyiszor engedélyez, a mikor és a hányszor ilyen és másnemű mellékfoglalkozások engedélyezése céljából a kollegiumi előjáróságok ajánló jelentést tesznek.

E mellett azonban fenntartotta Igazgató-tanácsunk korábbi 4586—1897 számú rendeletének tilalmát a pénzüzetekre s iparvállalatokra nézve annyiban, hogy a tanárok azoknál sem állandó könyvvezetők, sem fungens vezérigazgatók, sem aligazgatók ne lehessenek.

Ennek a módosított, folyó évi 1020. ápril. 7. számú rendeletnek az értelmében az Igazgató-tanács aztán pénzüzeti igazgatósági, részben felügyelő bizottsági tagságot engedélyezett Kolozsvárt két tanárnak, Székelyudvarhelyt négy tanárnak, Zilahon négynek, Szászvároson ötnak és Sepsiszentgyörgyön egynek; nem engedélyezett egy vezérigazgatóságot és két aligazgatóságot. Azonban, örvendetes tudomásul vette a harminczöt tanár részéről bejelentett mellékfoglalkozásokat, a mennyiben ezeket tisztán közművelődési, társadalmi, irodalmi és tudományos jellegűeknek találta.

A mi a kollegiumi előjáróságoknak újabb és legjelentékenyebb belkörü alkotásait illeti, ezek közül a tanulók együtt étkezéséről való gondoskodás, a konviktusok felállítása érdemli meg e helyen is a méltatást, meg a főtiszteletü közgyűlés szíves figyelmét.

Ugyanis, az előjáróságok tetemes áldozat árán régtől fogva igyekeznek azon, hogy a tudományos pályára vágyó tanulósnak a köz-

étkezést jutányos árban, sőt ingyen, de mindig humánus módon lehetővé tegyék. Pár évvel ezelőtt nyíltak meg a nagy-enyedi, sepsiszentgyörgyi, szászvárosi és székely-udvarhelyi konviktusok az e végre átalakított kollegiumi helyiségekben, a hol a tanulók az élet viszonyai által rakott korlátokon átemelve, a fiatal kor és a közös ideálok érzetéből eredő szolidaritással, testvérekül ismerik el és becsülik meg egymást. S az idei iskolai évvel Kolozsvárt is megalakult a kollegiumi tanulók konviktusa, a melynek alapszabályait az Igazgató-tanács helyessé és teljes megnyugvással erősítette meg. Álljanak itt róla a következő adatok.

A konviktus kezelése bérbeadás útján történt s helyisége a belső ref. templom mellett levő régi nyomdaépületben van.

A konviktus élén a kollegiumi előjáróság és tanári kar ellenőrző hatóságai alatt a felügyelő tanár áll, a kinek a segédkezésére a kollégiumi ellenőr van megválasztva. Az épület átalakítása 3000 frt befektetést kívánt, az étterem felszerelése 2310 frt 57 kr. kiadást.

Az étkezésben részt vett naponként átlag 150 tanuló, a kik közül 110 tanuló egész díjat (100 frt), 20 tanuló féldíjas (60 frt) s 20 szegénysorsu, de jó igyekezetű tanuló teljesen ingyenes. Az étkezés, a szünidőket leszámítva, 258 napig tart. A konviktus bevételei: a tanulók befizetései, 12,200 frt; a kollegium előjárósága által a közalapból és szegény-alapból kiutalt évi 1500 frt segély s a magánosoktól mintegy 300 frt szíves adomány. Kiadásainak legfőbb tétele az évenként 38,000 napi adagért járó s szerződésileg kikötött ár, mintegy 12,000 frt, házbér 600 frt, a felszerelés költségeinek törlesztésére 300 frt s a felügyelő tanár tiszteletdíja 200 frt

Étkezés: reggel 3 deciliter tejeskávé, 150 gr. fehér zsemlyével; ebéd: 3 tál étel, 200 gr. félféher kenyérrel; vacsora: sült, vagy vastag-étel sülttel s 200 gr. félféher kenyér.

Ime, főtiszteletü közgyűlés, a tanulói konviktusok az imént körvonalozott formában humanitárius és nagyfontosságú nemzeti intézmények, mert hiszen a fiziologiai statisztika kutatásai szerint vigasztalan valóság az, hogy a közművelődés feladataiban munkás városlakók, a nemzeteknek ugynevezett szellemi munkásai legkésőbb három-négy nemzedéken át kimerülnek. A szellemi munka emésztőbb, testlőbb, mint a fizikai foglalkozás, a testet életnedvétől, termékenységétől fosztja meg. A nemzet szel-

lemi életét intéző vezércsaládokat a maguk munkája a kiveszés sorsára veti. Életkérdése tehát a nemzetnek, hogy ingyen emésztődő értelmisége folyton és állandóan és az eddiginél nagyobb mértékben egészítse ki magát az alsóbb rétegek osztályaiból, a nép gyermekeiből, onnan, a hol az emberek hosszú idők óta természeti, fizikai életet élnek s megóvhatták testük ép vérét és termőképességét.

(Folyt. köv.)

Erdélyi ev. ref. egyházkerületi közgyűlés

— Tudósítás. —

Harmadik nap délután.

(Folytatás.)

Bartha Miklós: Megvallom őszintén, nem szívesen szólok. Vitánkat legnagyobb részben megnehezíti az a körülmény, hogy öméltsza a Püspök ur az ellenkező vélemény iránt tulságos érzékeny. Én ismétlem, hogy ne vegye mindig személye elleni támadásnak, ha az ember nincs vele egy véleményben

A papválasztási törvények a zsinat által megvannak állapítva, ezek szerint kétféle papválasztás van: az egyik a közvetlen, az általános választás, melyen részt vesz az anyaszentegyház minden felnőtt, saját gazdasággal biró, adót fizető tagja, a másik közvetettnek mondható és meghívás útján való betöltésének nevezi a törvény. Az egész törvénynek szerkezete, lényege és értelme az, hogy miután a zsinati végzés alatt vagyunk, általános elv, hogy minden egyházközségben általános szavazat útján töltsenek be a megüresedett papi székek és ezen törvények értelmében csakis kivételes eset az, hogy meghívás útján töltsék be a papi székek. Most meghatározza a [törvény, hogy mikor töltsék be meghívás útján; ha meghatározza, azt meg is kell tartani és a hol az nem tartatik meg, akárhány biró is ítélte e kérdésben, ha e törvényt nem vette figyelembe, akkor azt birói ítéletnek nem tekinthetem, mert a birói jog nem oly souverain jog, hogy önhatalmulag bármit és bármiként tehessen a törvény mellőzésével, hanem a birói jog gyakorlása szerintem nem egyéb, mint a törvénynek meggyőződészerű alkalmazása. Ha arról volna szó, hogy vajjon a törvény helyesen alkalmaztatott-e vagy nem, akkor azt mondanám, hogy fogadjuk el Zeyk Gábor indítványát. De nem arról van szó, hanem arról, hogy egyenesen minden tekintetben és minden részletében mellőztetett ez a törvény. Első törvényünk ugyan is az, hogy minden felnőtt önjogu választói jogpsultsággal bir. Kolozsvárt ilyen 4000 van és Kolozsvárt meg van állapítva egy díjlevél 1000 frtra; már most üresedésben az állás. Minek kell tehát történnie? Annak, hogy az egyházközség pályázatot hirdet és megválasztja papját a törvények szerint. És mi történt? Nem ez, hanem összeült egy képviselő testület. Ki ez, mi ez? Hol van rendszeresítve a képviselőtestület, mint papválasztói forum? És annak a testületnek az Igazgató-tanács azt az ajánlatot teszi, hogy nem választunk papot pályázat

útján, hanem csak meghívás útján, mert ebben az esetben nem kell az egész 1000 frtot igénybe venni, hanem csak 600 frtot, mert más alapokból pótolni fogjuk a többi. Ebben a képviselő testület megnyugodott. Ki bizta meg azt a képviselő testületet, hogy papválasztásba elegyedjék, honnan veszi azt a jogot, hogy engem és mást, ki adófizető vagyok és papválasztási joggal bírok, szóval, hogy annak a 4000-nek $\frac{3}{4}$, vagy $\frac{3}{10}$ -ét megfossza a papválasztási jogtól? Hiszen az nem közömbös dolog, hogy az egyházi életben az adófizető bir-e joggal, vagy nem? Hiszen ezen alapszik az egész egyházkerület, hiszen ha az embereket megfosztjuk jogaiktól, még inkább elidegenítjük, hiszen tegnap hallotta egy esperes urtól, hogy mikép bánjunk hiveinkkel! Tehát a legrosszabb egyházi politika megfosztani a jogaitól valakit. Hol van olyan törvény, hogy 4000 ember közül összeül 200 ember és vindicálja azoknak jogait? A legtovább megyek: tegyük fel, hogy Kolozsvárt nem tudom, miféle szükség azzal a kíváncsolommal lépett volna fel, hogy a megüresedett papi állomás meghívás útján töltsék be. Erre nézve a törvény világosan rendelkezik, hogy mi a teendő és mindjárt az első szakaszban azt mondja a törvény, hogy meghívás útján csak abban az esetben tölthető be a megüresedett papi állomás, ha az illető választó jogosultaknak $\frac{2}{3}$ -a egy jelöltben állapodik meg. És Kolozsvárt hány választó jogosult? 4000. Tehát a 4000 választó jogosult $\frac{2}{3}$ -ának beleegyezését kell adni. Annaira nagy súlyt helyez abba a törvény, hogy a meghívás útján való betöltés kivételes állapot, hogy az összes választójogosultak $\frac{3}{4}$ -ának egyhangu elhatározását kívánja.

Bocsánatot kérek. Kegyeskedjenek megezőfolni, a gyűléseken megkérdezték-e a választójogosultak $\frac{2}{3}$ -át, hogy meghívás útján kívánják betölteni a megüresedett papi állomást? Senki sem kérdezte meg. A törvény 200-ik §-a azt mondja, hogy: »Ha az egyház többsége meghívás útján kíván választani, arról a presbyterium legfeljebb 8 nap alatt tartozik jelentést tenni az esperesnek, melyben megnevezi azt, a kit az egyház meghívni kíván.« Nagyon sajnálom, hogy nincs itt Kolozsvár esperese, hogy egyenes felhívást intézhethnék hozzá, hogy jelentse ki, hogy megtörtént-e az, a mit felolvastam? Az esperes a jelentés beérkezésétől számított 8 nap alatt egy egyházi és egy világi egyénnel megvizsgálja, vajjon a gyülekezet jelöltje bir-e megfelelő minősítvénynyel? Tehát nem birói ítéletek állanak előttünk, hanem egyszerűen a törvények mellőzésével van dolgunk, hiszen nem törvényt alkalmazott a bíróság, hanem itt a törvények teljes mellőzése történt. És miért? Engedjék meg, hogy egészen őszinte legyek: Oméltóságának, a püspök urnak volt egy kedvencz jelöltje: Molnár Lőrincz. A kolozsvári egyházközségnek van egy kedvencz jelöltje: Molnár Lőrincz ugy, hogyha a választás megsemmisítettik: én részemről merem állítani, hogy Molnár Lőrincz tiszteletes ur a törvényes díjlevél mellett a kolozsvári egyházközségnek egyhangulag megválasztott papja lesz.

Ne méltóztassanak azt hinni, hogy a püspök ur Oméltósága nincs tévedésben akkor, a mikor azt hiszi, hogy itt az ő személye ellen támadás történt. az ő akarata fog teljesülni akkor, ha a főtiszt. egyházkerü-

leti közgyűlés elfogadja azt a mit én akarok, csak hogy én 1000 frtot biztosítanék a tiszteletes ur számára az egyházkerületi közgyűlés ily értelmű határozata által.

Ennél az ügynél történt meg egy dolog; méltóztassanak meghallgatni, mert ritkítja párját. A törvény világosan megmondja, hogy a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek első foruma az Igazgató-tanács. Már most az Igazgató-tanács hoz egy elvi határozatot, melyben azt mondja ki: nektek pedig első forumotok az egyházmegye és ezen elvi határozatot, melyet ezen concret kérdésre hozott az Igazgató-tanács, erre a concret kérdésre alkalmazza, mint igazságot és miután ezt alkalmazta, azt mondja, hogy a birói ítélet res indicata. Ha ez így lehet, akkor minden megtörtént tény *res indicata* és elhatározhatják, — a mit nem tehetnek fel, — de elhatározhatják a legnagyobb absurdumot, de mivel res indicata, nem szólhat senki bele. Igenis res indicata, ha megtartatnak a törvények, de mellőzve a törvényeket, az ilyen birói ítéletet nem mondjuk res indicatának és az ilyen eljárást nem hagyhatjuk helyben. Méltóztassanak a következő indítványomat elfogadni. Az egyházkerületi közgyűlés megsemmisíti a választást és utasítja az egyházközséget új választásra.

Bartha Lajos: Bartha Miklós szavaira azt a megjegyzést teszi, hogy az összes választójogosultak $\frac{2}{3}$ -ának nem kell nyilatkozni, mert a gyakorlat az, hogy egy képviselő testület választja a papot. Mint-hogy már két bíróság ítelt ebben az ügyben, csatlakozik a Zeyk Gábor indítványához, hogy t. i. térjen napirendre a közgyűlés ezen kérdés felett.

Somodi István megnyugszik a közgyűlés határozatában, bármilyen legyen is az. Azt mondja, hogy Kolozsvárt a hivek csak adót fizetnek, de a papválasztás jogától megvannak fosztva, mert ha papválasztásról van szó, összeül a képviselő testület, a mely 12 év óta nem volt kiegészítve és az végez mindent. A püspök ur előterjesztése folytán elfogadta, hogy az 1000 frt 600 frtra szállíttassék a nélkül, hogy a fizetést pótló összeget meghatározta volna. A választás nem törvényes s csak azért nem nyugodott bele a Molnár Lőrincz megválasztásába, mert ez a szorgalmas, munkás ember nem 600 frt fizetést érdemel. Kéri a közgyűlést, hogy a Bartha Miklós indítványát fogadja el, mert véleménye szerint a közgyűlés őre a törvényeknek s jogosítva van azok sáfárlkodása felett bírálatot mondani.

Pokoly József szintén azon véleményen van, hogy a közgyűlés térjen napirendre a kérdés felett.

Szabó Sámuel kijelenti, hogy az egyházi törvények értelmében a díjlevelet megcsonkítani nem szabad s már azért is meg kellene semmisíteni a választást, mert a díjlevél nem törvényes; a papi állomást csak a teljes fizetés mellett lehet betölteni. Kéri a közgyűlést, hogy utasítsa az egyházközséget, hogy a lelkészeknek a rendes és törvényes díjlevelet állítsa ki.

Elnök a vitát berekeszti és névszerinti szavazást rendel el a közgyűlés kívánatára.

Bartha Miklós, hogy ebben az ügyben egyértelmű határozat jöhessen létre, visszavonja a panaszlók indítványát.

Ezzel a közgyűlés a sérelmi bizottság javaslatát egyhangulag elfogadja.

(Folytatjuk.)

Az év végén.

(Fakultásunk ifj. köreinek és egyleteinek évváró ülései; pályázatok eredményeinek kihirdetése; jövő évi pályatételek kihirdetése.)

(Vége.)

8. *Műfordításra* ki volt tűzve *Pokoly* József tanár adományából 10 frt. Referálta ugyan ő:

A fakultás önképzőköre részére kitűzött *műfordítást* kívánó pályakérdésre egy mű érkezett be, melynek jeligéje »Hass, alkoss, gyarapíts!« (Kölcsi), tartalma pedig Sabatier Ág. Esquisse, d' une philosophie de la religion d' après la psychologie et l' histoire« cz. művének a második könyvéből a »De l' essence du Hristianisme« czimet vezető második fejezet.

Szerző maga is elismeri műve gyöngességét s kéri, hogy mentségeül vétessék figyelembe, hogy közbejött akadályok a másodszori átdolgozást lehetetlenné tették.

Bíráló örömmel ismeri el, hogy szerző nem kapott a könnyű dolgokon, hanem komoly és eléggé nehéz szövedű munkának áttüztetésére vállalkozott. Kétségtelenül hasznára volt a fordításnak a munkával való foglalkozás és Sabatier nagy gondolataiból csakis hasznos dolgokat merithetett.

Azonban maga a fordítás nem áll arányban az eredeti szöveg választékosságával, tömörségével, sőt tulajdonképen a műfordítás egyik kellékét sem üti meg. Az egyszerű fordításnál is megkívánjuk, hogy az erdeti szöveget hüen és szabatos magyarsággal adja elő. Ehez is legalább kétszeres munka kell, t. i. lefordítani az eredeti szerint és átalakítani magyar helyes szókötéssel. És ezután kezdődnek a műfordító igazi munkája, midőn a szöveg finom árnyalatait, választékos kifejezéseit, gondolatai kifejezései, nyomatékosságát nyelvünk természete és szó- s gondolat kincsünk gazdagságának megfelelőleg igyekezzék visszaadni.

Jelen fordítás nem is elég hü, és épen nem magyaros, szinte szóról-szóra és mindenesetre mondatrésről-mondatrészre fordít.

A választott tárgy nehézségére tekintettel azt véleményezi a bíráló, hogy a pályadíj adattassék ki a szerzőnek.

9. *Refarmáció-émlékünnepi*, vagy ennek sikertelensége esetére márcz. 15-iki ódára ki volt tűzve *Kecskeméthy* István dr. tanár ajándékából 10 frt. A jutalom márcz. 15-iki ódáért három versenyző között *Uray* Sándor II. theol.-nak ítéltetett oda.

10. Nyilvános vita jutalmazására tüzetett ki *Nagy* Károly tanár ajándékából 10 frt. A tétel volt: »Van-e jogosultsága általában a hierarchiának és hierarchikus törekvéseknek vallás-erkölcsi szempontból? A jutalmat elnyerte *Biró* Sándor IV. theol.

11. 10 frt volt kitűzve az önképzőkör pénztárából az évközből felolvasott legjobb értekezésnek. Elnyerte Kunfi Zsigmond tan. jel. »A szabadságharcz Költészete« cz. értekezéssel.

12. 10 frt volt kitűzve ugyanazon pénztárból egy a kör által tartott estélyen felolvasandó elbeszélése.

Elnyerte Kunfi Zsigmond tan. jel. »Ködképek« cz. elbeszélése.

13. Egyházi beszéd előadására ki volt tűzve 5 frt, melyet *Molnár* Albert tanár még 5 frttal pótol. Tíz versenyző közül az első díjat Máthé Samu, a másodikat Széll Jakab nyerte el.

14. Komoly szavallatra kitűzött 5 frtot, három versenyző közt Becsek Imre I. theol. nyerte el.

15. A vig szavallatra Ferencz Miklós tan. jel. ajándékából kitűzött 5 frtot Nagy Elemér I. tan. jelölt.

16. A szabad előadásra kitűzött 5 frt nyertese Biró Sándor IV. theol. lett Máthé Samu III. th.-al szemben.

A tanárkar az előadók javaslatainak elfogadásával a következő egyéneknek a következő jutalmakat adta ki:

1. A bibliai tudományok köréből kitűzött pályakérdés díjából szorgalmi díjul kapott 15 frtot Kolozsvári József III. theol.

2. A bölcsészeti theologiai pályakérdés díját, 35 frtot megnyerte Tankó Béla IV. theol.

3. Az egyháztörténelmi pályadíjból szorgalmi díjul 20 frtot kapott Magyar Árpád I. theol.

4. A bibliai nyelvészet pályadíja 35 frt egyenlő arányban megosztott Tankó Béla és Biró Sándor IV. theol.-ok közt; a zsidó nyelvből az I. éves theol. közül Mészáros István, Lovass Aladár, Gulyás Lajos 5—5 frt jutalmat kaptak.

5. A gyakorlati theol. pályadíjat 35 frtot kaptak: Boér Károly III. theol. 8 frt, Tankó Béla IV. theol. 12 frt, Biró Sándor IV. theol. 15 frt.

6. Évzáró imáért: Biró Sándor IV. theol. 10 frtot nyert.

7. A »vallásos elem Tompa költészetében« cz. pályakérdés díját 25 frtot kapta Tankó Béla IV. theol.

8. A műfordításért 10 frtot Göcz István tan. jel.

9. Márcz. 15-iki odáért 10 frtot Uray Sándor II. theol.

10. A vitadíjat 10 frtot Biró Sándor IV. theol.

11. A legjobb értekezésért Kunfi Zsigmond tan. jel. 10 frtot.

12. Elbeszéléstért: Kunfi Zsigmond tan. jel. 10 frtot.

13. Egyházi beszéd előadásáért: Máthé Samu III. theol. 5 frtot, Széll Jakab III. theol. 5 frtot.

14. Komoly szavallatért: Becsek Imre I. theol. 5 frtot.

15. Vig szavallatért: Nagy Elemér tan. jel. 5 frtot.

16. Szabad előadásért: Biró Sándor III. theol. 5 frtot.

17. 35 frt szorgalmi díj adatott ki a visszamaradt pályadíjak terhére Lovass Aladár I. theol.-nak, ki a tanári kartól nem függő okok miatt a jól megérdemelt 100 frt stipendiumtól elesett.

Ezek szerint jutalmakra kiosztott 325 frt, a mi összevetve más hasonrangu intézet jutalmazásaival, páratlannak mondható, különösen ha idevesszük, hogy ezenkívül 16 theologus részesült összesen 1590 frt stipendiumban.

Az 1898—99. évre a következő pályatételek tűzettek ki:

1. *A systhetika theol.-ból:* »Schleiermacher »Reden über die Religion« cz. művének ismertetése,

méltatása és bírálata s az illető által legfontosabbnak ítélt beszéd műfordítása.« Jutalma a grf. Teleky alapból 35 frt.

3. *A gyakorlati theol.-ból:* »Szabadon választott textusról egyházi beszéd irandó.«, Jutalma a Szász Domokos alapból kiegészített grf. Teleki jutalom, együtt 35 frt.

3. *A bibliai tudományok köréből:* »A praedestináció (eleve-elrendelés) tanának alapeszméi az ó- és új-szövetségben« Jutalma a Szász Domokos alapból 35 frt.

4. *Az egyháztörténelemből:* »Augustinus harcza Pelagius ellen« (Augustinus iratai alapján). Jutalma a Szász Domokos alapból 5 frt.

5. *A bibliai nyelvészetből* (szóbeli nyílt pályázat). Az ó-szövetségből: a deüteronomium és a rendes exegetált művek, az új-szövetség egészen.« Jutalma a Szász Domokos alapból 35 frt.

NB. A pályamunkák idegen kéz által olvashatóan lemásolva s jeligés levélkével ellátva 1899. május 1-én déli 12 óráig a fakultás igazgatójához adandók be, ugyanott kell jelentkezni a szóbeli versenyre is a jelzett időig.

Az ülést *Kenessey Béla* igazgató szép és buzditó beszéddel zárta be.

J e l e n t é s

a brassói ev. ref. egyház állapotáról 1897-ben.

Mélyen tisztelt Általános Egyházi Közgyűlés! Midőn egy év után ismét üdvözölhetem közgyűlésünk egybegyűlt tagjait, lelkesült örömömnök kívánok kifejezést adni egyháziasságuk nyilvánításáért, melynek most is szép tanujelét adják a közgyűlésen való nagyszámu részvételükkel és egyházunk fejlődése iránt érzett érdeklődésükkel. Ez általános közgyűlésnek egyik fő tárgya, hogy képviselőtestületünk és egyháztanácsunk nevében beszámoljak az összes érdeklődő hivek előtt a mult évben kifejtett tevékenységünkről, az elért szellemi és anyagi eredményekről, a felmerült nehézségekről és azon módokról, melyeket alkalmaztunk a nehézségek elosztására. E beszámolásunknak pedig célja az, hogy általa mi, kikre egyházunk ügyeinek vezetése bízva van, mintegy megmérjük magunkat, másfelől minden egyháztagnak alkalmat nyújtunk arra, hogy betekinthesen egyházunk szellemi és anyagi életének mozzanataiba és így a buzgó tagok működéséből, nemes cselekedetek megtételére magát inspirálja; vagy pedig a dolgok képének szemlélete folytán egyházi életünk előbbvitele javára jobb meggyőződését nyilvánítsa s így alkalom nyújtassék mindenkinek, hogy legjobb ereje szerint anyagi és szellemi tehetségeit egyházunk javára értékesítse.

Midőn egyháztanácsunk és képviselőtestületünk ez elvet szem előtt tartja azon tényével, hogy évi működését általános birálat alá bocsátja, anyaszentegyházunk azon alapelvéből indul ki, hogy az egyházak a gyülekezetek közös kincsei, azoknak fejlődése általános közérdek, tehát a királyi papság, szent nép fogalmánál fogva, azok iránt érdeklődni, minden ref. hívő-

nek nemcsak joga, hanem egyszersmint kötelessége szent is. Valamint a hazaszeretet eszméje és az ebből folyó kötelességek nincsenek ranghoz, méltósághoz kötve, úgy a mi protestáns felfogásunk szerint a keresztyén egyház, mint az örök vallás, erkölcsi igazságok megnyilatkozásának színtere, nem ismer klerust és laikust, parancsoló és engedelmeskedő elemet a maga kebelén, hanem szerető testvéreket, mert az evang. alapon aki első akar lenni, az szolgál a többieknek; a Krisztus vallásában nincsen görög, zsidó, hanem mindnyájan egyek kell legyünk az élő hit által, abban, a ki fő, a mi urunkban, a Jézus Krisztusban. Ez egység és közös sors tudata állította mindenha munkasorba a kálvinista hiveket, ez adott a nagyszabású cselekedetekre, áldozatokra irányt, ez jelölt utat azoknak, kik az emberiség közjáváért fáradságot nem ismerve, építették anyaszentegyházunkat.

A mi gyülekezeteink mind hitbuzgóságból és hazafiságból fakadt egyéni áldozatok gyümölcsei. És ez nagy emeltyűje a vallásos élet ébredésének, mert a mai korban, mely az anyagi haladás rohamosságától elszédítve, idegrentó munkájában enerváltan megállapodik, és egy pillanatnyi nyugalom, egy csepp boldogság után áhitozik, nem a szocializmusban, spiritualizmusban, egy szóval a társadalmi élet felforgatásában, vagy a babona karjai között találhat megnyugvást és nyerheti vissza lelkületének egyensúlyát, hanem csak a vallás-erkölcsi élet egészséges fejlesztésében. A protestantizmusban és így anyaszentegyházunkban, hol hitelveink az értelmi és érzelmi erők összhangját teszik az egyesek és az egész élet feladatává, megvan az az erőforrás, melyből kellőleg értékesítve, előáll az új, megtisztult társadalom. Ezért, ha végig tekintünk templomainkon, halljuk orgonáink, harangjaink ájtatosára hívó hangját, szemléljük templomaink felszerelését, iskoláinkat, vagy egyházi életünk szervezetét, minden tárgy, minden butordarab, minden puritán intézményünk, a kegyelet hálás érzelmét ébresztik fel lelkünkben; lelki szemeink elé varázsolódnak őseink, apánk, anyánk, a jó testvér, rokon, barát, kik nemes áldozatukkal, mély hitüknek tanubizonyosságát adták; és e szeretet, kegyelet és hála emlékei lelkünket odakötik templomainkhoz, iskoláinkhoz, vallás-erkölcsi elveinkből folyó magasztos intézményeinkhez és ellenállhatatlan erővel ösztönöznek arra, hogy építsük anyaszentegyházunkat; szóval munkásságunk által ott és abban keressük boldogságunkat, a miben keresték és feltalálták dicső emlékezetű őseink. Így ölelkezik, mélyen tisztelt közgyűlés, a múlt a jelenrel és így teremtheti meg csak az ember a boldogabb jövőt.

Korunkat az anyagi vívmányok önzővé tették, ezért van, hogy igen sokan az eszményekért nem lelkesülnek; minden cselekedetnél a haszonra néznek, pedig szomorú tapasztalati tény, hogy az önzés alapján hasznos társadalmi munkát végezni nem lehet. Az önzés mellett lehet valaki nagy, dicsőítheti az önzés tetteit a megfizetett hazugság, de a végén is az erkölcsi világrend törvényei szerint feltárul előttünk minden silány életnek nyomoruságos gyalázata.

Ezért egy öntudatos kálvinistának az önzés nem is lehet életcélja. A mi vallásunk a szentírásból merít és ez arra tanít minket, hogy Jézus azért jött, hogy

minket az anyagi süllyedésből felemeljen és az eszmények oltárához vezessen, az örök igazságok légkörébe juttasson, hol az Isten lakozik. Ama légkörbe tehát, hol nincs rut önzés, hanem az atya feláldozza magát családjáért, az anya gyermekeiért, a honfi hazájáért, a polgár és hivatalnok kötelességeinek. És valóban, az a keresztyén, a kinek szívében nem lakozik egy olyan eszmény, melyért javait és önmagát kész feláldozni, az nem méltó az ember nevezetre.

A földön minden mulandó. A népek, nemzetek is nyomtalanul tűnnek el az élet színteréről a történelem tanúsága szerint, ha szívökből nem zárják, tetteikben meg nem valósítják az örök élet ígését, Krisztus szavát: Lélek az, a mi megelevenít, a test semmit sem használ. Ezért mondotta a nagy Széchenyi István »Csak a gyenge szereti önmagát, az erős egész nemzetet hordoz szívében!«

Korunknak jelszava a világszerintijóllét; erkölcs-tana a közvélemény ingatag megnyilatkozása; jelleme a vallás iránti közöny, vagy másik szélsőség, a babona. E jelszavak metelyező hatása terjed, mint a ragály, ettől kell megmentsük mi kálvinista anyaszentegyházainkat, gyülekezeteinket, ha azt akarjuk, hogy a jövő vádolólag ne lépjen fel ellenünk. Tegyük meg azért mindnyájan kötelességünket s ha nincsen módunkban, hogy nagy körben munkálkodjunk, tegye meg itt szűkebb körben mindenki a reá bízottakat: a tudós és tudatlan, a gazdag és szegény; emeljük közös erővel gyülekezetünk érdekeit, fejtsünk ki általános munkásságot, látogassuk Istennek házáat, hogy így vigyünk innét egészséges szellemet a családba, a társadalomba s ha ezt tesszük, bizonynyal megtaláljuk azt a mit keresünk, lelkünk nyugalomát, intézményeink fejlődésében örömlőket. Istené legyen érette a hála, gyülekezetünkben sokan vannak olyan hitbuzgó egyháztagok, kik az általam leírt eszményektől áthatva, nemes munkálkodásukkal egyházi életünk előbbvitelén munkálkodtak az elmúlt évben is. Ezért most, hogy mindnyájan megmérlegelhezzük az elért eredményeket, rátérek jelentésem tulajdonképeni tárgyára, a részletezésre. Egyházunkban a lélekszám 3177; a múlt 1897. évben született összesen 72 gyermek, kevesebb mint az előző évben 2-vel; házasság szövetségre lépett 28 pár, kettővel több mint az előző évben; meghalt 57 egyén, kevesebb, mint az előző évben 30-al. Egyházunkba áttért 5 egyén, tőlünk nem tért ki senki. Confirmált 60 növendék.

(Folytatása következik)

Népiskolai vallástanítás érdeke.*

Az elemi népiskolai vallástanítás sikere érdekében egy ív terjedelmű füzetet adtam ki. A füzet címe: *A református vallás rövid foglalatja*. Tartalmaz hit- és erkölcsitanítást versben. Ennek a füzetnek a kiadására az vezetett engem, hogy én is tegyek valamit az annyira szükséges vallásos buzgóság növelésére és erősítésére. De meg példa is állott előttem és annak hatása. Hiszen ismerjük minnyájan Nagy Péter kádját. Ismerjük a bibliai könyvek verses sorrendjét és

* Szerző kívánságára közöljük e cikket. Szerk.

a *Szent hitünket*. Azt is tudjuk, hogy ezek átmennek a vallásos köztudatba s jelzik azt, hogy valaki református. Ezen verseknek a sikere és általános hatása vezetett aztán arra, hogy én is készítsek a gyermekek számára olyan verseket, melyek hit- és erkölcsi tudatot adnak nekik könnyű módon.

Mutatványul közlöm az alábbiakat.

Hittanításból.

1. Református a vallásom,
Csak az egy Istent imádom,
Mert az Isten a mi Atyánk,
A ki gondot visel reánk.

2. Krisztus az Isten fia.

Jézus Krisztus Isten fia
Emberek közbenjárója.
Sem Mária, sem más szentek
Közbefutók nem lehetnek;
Ők is csak bűnös emberek,
Rajtuk hát nem segíthetnek.
Az Istennek békességet
Csak az Ur Jézus szerezhet.
Hogy megnyerd e békességet,
Az ő példáját kövessed.

3. Keresztényen kegyes élet.

Bőjtölést, vagy bűcsujarást
Jézus vallása nem szab rád
Keresztvetés, sem kereszt-csók
Jézus szerint nem is valók.
Üres dolgok csak mindezek,
Tiszta szív kell az Istennek.
Kíván aztán tiszta lelket.
Akaratát hogy kövessed.

4. Az egyház feje.

Az egyháznak Jézus feje,
S a pápa nem helyettese
Sem a pápa, sem a papság
A bűnt meg nem bocsáthatják.
A bűnt Isten bocsátja meg
A bűnből megtért embernek.

5. Reggeli imádság.

Hálát adok neked, Atyám,
Hogy az éjjel vigyáztál rám.
Áldott legyen a te neved,
Hogy megtartád életemet.
Megőrizted testem, lelkem,
Azért nincs bántalmam nekem.
Te őrizd meg ma is engem,
Testi, lelki bajok ellen.
Kérlek, arra is segíts meg.
Hogy a Krisztus szerint éljek.

Erkölcstanításból.

1. Isten iránt való kötelességek.

Első szent kötelességed,
Hogy a jó Istent szeressed.
Ragaszkodjál az Istenhez,
Mint a gyermek szülőjéhez.
Azért az ő nevét soha
Ne használd káromkodásra.
Hamis esküt s átkozódást
Se mondjon ki soha a szád.

2. Egészség.

Felnőtt ember lesz belőled,
Akkor te ápolod testedet.
Azért hát tartsd meg ezeket:
Legyen tiszta ruhád neked,
Aztán legyen jó ételed.
Az ételben tarts mértéket,
Lessz is aztán egészséged.
De ha mégis beteg leszel,
Azonnal orvoshoz menj el.

3. Becsülj meg mást.

Csak az becsületes ember,
A ki senkit nem becsmérel.
Ne legyen benned rossz szándék,
S hamis bizonyyságot ne tégy.
Drága kincs az a becsület,
Magadnál hát megbecsüljed.
Másnál is kincs a becsület,
Senkinél hát meg ne sértsed.

4. Tiszteld a törvényt.

Élet, vagyon és becsület:
Mind a három drága kincsed
Ha szereted e kincseket,
A törvényeket tiszteljed.
A törvények egytől-egyig
Mindezeket védelmezik.

Ezeket s ezekhez hasonlókat használtam én elemi és iparostanonciskolai vallásitanításomban s konfirmációi előkészítésnél is. Használom jelenleg is. Ezeket adom én ki az említett füzetben. Ilyen használatra nyugodt lelkiismerettel ajánlom a tiszteletes lelkész- és tanítókartársaknak is. Egyszersmind kérem, hogy ügybuzgalmamban támogassanak s fogadják el iskolai használatra s mentől szélesebb körben terjesszék, hogy így együttes munkánkknak legyen biztos sikere.

A füzet ára 10 kr. Mutatványszám ingyen, mely-lyel készségesen szolgálok. Megrendelhető utánvétel mellett is. Lakásom Kolozsvárt, Trencséntér 13. szám.

Németh Sándor,
református segédlelkész.

Különfélék rovata.

Kovács Sándor olasztelki paptársunkat felette súlyos veszteség érte: szeretett neje, született Kádár Lenke életének 26. évében — meghalt. A nagy fájdalomban Istennél keresse és nála bizonyára meg is találja a vigasztalást.

A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanár-egyesület 1898. augusztus hó 26. és 27. napjain Kis-ujszálláson tartja XV-ik rendes közgyűlését a követ-kező rend szerint: Augusztus 25-én, csütörtökön. Ér-kezés. Elszállásolás. Ismerkedés este 8 órakor a városi vendéglő nagy termében. Augusztus 26-án, pénteken. Délelőtt 8 órakor az állandó bizottság ülése a főgym-nasiumi tanári tanácskozában. Tárgyai: 1. A közgyűlés elé terjesztendő jelentések bemutatása. 2. Írásban be-nyújtott indítványok előleges tárgyalása. 3. Folzó ügyek. Délelőtt 9 órakor közgyűlés a főgymnasium dísztermé-ben. Tárgysorozat. 1. Elnöki megnyitó beszéd. 2. Üd-vözlések. 3. Jegyzői jelentés. 4. Pénztárnoki jelentés. 5. Számvizsgáló-bizottság jelentése. 6. A konventi tan-terv revisiója. Felolvasás Sinka Sándortól. Délután 1 órakor közebed a városi vendéglő nagytermében. Ebéd után a főgymnasiumnak, a város többi intézményei-

nek és egyéb látnivalóinak megtekintése. Délután 5 órakor az állandó bizottság ülése a főgymnasiumi tanári tanácskozásban az alapszabályok módosítása tárgyában. Augusztus 27-én, szombaton. Délelőtt 9 órakor a közgyűlés folytatása. Tárgysorozat: 1. Tisztikar lemondása; tisztujtás. 2. Az alapszabályok módosítása az állandó bizottság javaslata alapján. 3. A hagyományok jelentősége a prot. iskolákban. Felolvasás Molnár Józseftől. 4. A szülőkről a szülőknek. Felolvasás Dobay Sándortól. 5. Esetleges indítványok tárgyalása. 6. Küldöttség jelentése a szavazatok eredményéről. 7. A közgyűlés berekesztése.

Jegyzet. 1. A közgyűlésen csak azon indítványok tárgyalhatók, melyek legkésőbb a közgyűlést megelőző napon írásban nyújtatnak be az egyesületi elnökséghez. 2. Az egyesület központi bizottsága kedvezményes vasuti jegyek ügyében megtette a lépéseket. Kérjük a t. kartársakat, hogy igazgatóságuk útján folyó évi augusztus 15-ig sziveskedjenek az elnökséget értesíteni: hányan és kik szándékoznak a gyűlésre jönni, hogy a személyökre szóló vasuti igazolványokat kiállítva idejében elküldhessük, valamint a jelentkezők elszállásolása iránt is intézkedés történhessék.

Iskolai értesítők. Újabbban megjelentek: 1. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület theologiai fakultásának értesítője az 1897—98. iskolai évről. Szerkesztette Kenessey Béla a theol. fakultás igazgatója. 2. A nagyenyedi ev. ref. Bethlen kollegium 1897—98. tanévi értesítője. Kiadta az Igazgatóság. 3. A zilahi államilag segélyezett ev. ref. kollegium értesítője az 1897—98. iskolai évről. Szerkesztette Kincs Gyula igazgató-tanár. 4. A sárospataki ev. ref. főiskola (akademia és gymnasium) értesítője az 1897—98. iskolai évről. Összeállították Radácsi György akadémiai és Szinnyi Endre gymnasiumi igazgatók. (XLII. évfolyam.)

O tempora, o mores! A lourdesi zarándokut a folyó évben különös újdonsággal gazdagodik: — biciklis zarándokokkal. Újabb időben expresszvonaton jártak a zarándokok, de most már ez sem jó a csudát kereső hiveknek. A fin de siècle szele őket is meglegyintette és sutba dobták a kegyes hagyományokat. Pedig bicikli és — bucsujáráhely! Ó tempora, ó mores: micsoda kontraszt van, micsoda áthidalhatatlan űr tátong e két dolog közt! Aztán mondja még valaki, hogy a mi pápista atyáinkfiai nem tartanak lépést a korrall! Hogyne, mikor épen papok lobogtatják a haladás szövétnékét. Agennek, a Gascogne egyik városának papjai ugyanis így módon intézkedtek, hogy a nagyon és kevésbé nagyon tisztelendő atyák vezetése alatt fognak Lourdes városába karikázni zarándokok. Az indulás Agenből szept. 7-én reggeli 4 órakor történik s hogy a versenytutókat a világi gyönyörűség felettébb el ne foglalja, a biciklis bucsusok diszelnöke Jaffre canonicus — in floribus et frudibus — szept. 8-án nagymisét fog mondani, az uton pedig úgy a be, mint a kikarikázás alkalmával egy füzetben megírt, kizárólag zarándokoknak való bicikli-dalokat énekelnek. Voltak olyanok is, kik ezt az ujtást frivolságnak, profanizálásnak minősítették, de a szentatyák megnyugtatták a jámborokat, sőt kijelentették, hogy a bicikli-kosztüm nagyon komoly templomi viselet és ha még olyan tarka-barka is, a csudatevő Szűz nem fog megbotránkozni. Ó tempora, ó mores! — mondaná szegény Cicero, ha még élne, ámde Agen szentatyái valószínűleg mást mondanak: O. A. M. D. G. Bicikli és bucsujáráhely, micsoda kontraszt? *vagy dehogy is kontraszt*

Hivatalos rész.

620—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett *farcsádi* egyházköz-

ség *énekvezér-tanítói* állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott lakáson kívül 158 frt értékű kepe és kanonika porció haszonélvezete és 242 frt államsegély, összesen 400 frt.

Pályázati határnap: 1898. augusztus 26-a. Folyamodványok nt. Menyhárt András esperes aához küldendőek Kecsetbe (u. p. Székely Udvarhely.)

Kolozsvártt, 1898. augusztus 2-án.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

2709—1898.

KÖRRENDELET

az erdélyi ev. ref. egyházkerület kötelékébe tartozó egyházmegyék, püspöki vizsgálat alatti egyházak és kollegiumokhoz.

A folyó évi névkönyvek az év elején elkészülve, szétküldettek ugyan, de azok árának befizetése iránt intézkedés nem volt tehető, miokból felkérjük a czimzett testületek t. előjáróit, hogy az itt közölt kimutatásban kitüntetett, reájuk eső összeget folyó évi szeptember hó végéig pénztári hivatalunknak megküldeni sziveskedjenek.

Kolozsvártt, 1898. év. július hó 30. án.

Dr. Vályi Gábor,
elnökhelyettes.

Maksay János,
számvevő.

KIMUTATÁS,

az 1898. évi Névkönyvek árában az egyes egyházi testületek által befizetendő összegekről.

Az egyes egyházmegyéknek megküldött idej, 1898. évi *»Névkönyv«*-ek példányszáma és befizetendő összege a következők:

V.-hunyadi, 25 pld., 26 frt 25 kr. Gyulafehérvári, 15 pld., 15 frt 75 kr. N.-Enyedi, 36 pld., 37 frt 80 kr. Kolozskalotai, 38 pld., 39 frt 90 kr. Szilágyszolnoki, 64 pld., 67 frt 20 kr. Deési, 25 pld., 26 frt 25 kr. Széki, 38 pld., 39 frt 90 kr. Nagysajói, 13 pld., 13 frt 65 kr. Görgényi, 34 pld., 35 frt 70 kr. Marosi, 65 pld., 68 frt 25 kr. Küküllői, 37 pld., 38 frt 85 kr. Nagyszebeni, 15 pld., 15 frt 75 kr. Udvarhelyi, 51 pld., 53 frt 55 kr., Erdővidéki, 15 pld., 15 frt 75 kr. Sepsi, 38 pld., 39 frt 90 kr. Orbai, 13 pld., 13 frt 65 kr. Kézdi, 15 pld., 15 frt 75 kr. Romániai, 4 pld., 4 frt 20 kr. Deési püsp. vizsg. a. egyház, 4 pld., 4 frt 20 kr. Fogarasi püsp. v. a. e., 2 pld., 2 frt 10 kr. Ilyefalvai püsp. v. a. e., 2 pld., 2 frt 10 kr. Kézdivásárhelyi püsp. v. a. e., 3 pld., 3 frt 15 kr. Kolozsvári püsp. v. a. e., 3 pld., 3 frt 15 kr. Maros-Vásárhelyi püsp. v. a. e., 3 pld., 3 frt 15 kr. Nagynyedi püsp. v. a. e., 3 pld., 3 frt 15 kr. Sepsi-szt.-györgyi püsp. v. a. e., 3 pld., 3 frt 15 kr. Szászvárosi püsp. v. a. e., 3 pld., 3 frt 15 kr. Székely-Udvarhelyi püsp. v. a. e., 3 pld., 3 frt 15 kr. Kolozsvári theol. fak., 1 pld., 1 frt 5 kr. N.-Enyedi kollegium, 1 pld., 1 frt 5 kr. Kolozsvári koll., 1 pld., 1 frt 5 kr. M.-Vásárhelyi koll., 1 pld., 1 frt 5 kr. Sz.-Udvarhelyi koll., 1 pld., 1 frt 5 kr. Zilahi koll., 1 pld., 1 frt 5 kr. Szászvárosi koll., 1 pld., 1 frt 5 kr. Sepsi-Szent Györgyi koll., 1 pld., 1 frt 5 kr.

Maksay János,
számvevő.

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre
félévre6 frt.
3 frt.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Parádi Kálmán tanügyi előadó
évi jelentése.(Felolvastatott a junius 2-án megnyílt egyházkerületi
közgyűlésen.)

(Folytatás.)

III.

Kollégiumaink statisztikai viszonyairól és tanulmányi állapotáról a következőket jelent-
hetem

Egyházkerületünk 7 kollégiumába beirat-
kozott az 1896—97 évre összesen 2807 tanuló;
vizsgálatot tett 2658. S ezek közül tanult a hét
főgimnáziumban: 1970 (N.-Enyeden 332, Ko-
lozsvárt 338, M.-Vásárhelyt 356, Sz.-Udvar-
helyt 212, Zilahon 215, Szászvároson 229,
S.-Szentgyörgyön 288); a gimnáziumokkal kap-
csolatos elemi iskolákban: 639 (N.-Enyeden 169,
Kolozsvárt 127, M.-Vásárhelyt 125, Sz.-Udvar-
helyt 87, Zilahon 19 és Szászvároson 112).
A n.-enyedi tanítóképzőben tanult 49 ifju tanító-
jelölt. A tanulóknak osztályonként való meg-
oszlását, vallási és anyanyelvi viszonyaikat az
I. és II. számú rovatos táblázatok tüntetik fel.

A gimnáziumi tanulók szülői közt volt
polgári állásukra nézve (lásd a III. sz. a. csa-
tolt rovatos kimutatást) 595 őstermelő, 205
iparos, 139 kereskedő s vállalkozó, 425 tiszt-
viselő, 18 katona, 444 más értelmiségi (pap,
orvos, ügyvéd, tanár s tanító, mérnök, író,
művész), 61 szolgálatból élő, 83 magánzó.

A gondnokokon kívül, kik közvetlen elől-
járói a kollegiumoknak, alkalmazva volt és hi-
vatalának élt 115 gimnáziumi, 9 tanítóképző
s 27 elemi iskolai tanerő. A gimnáziumi tan-
erők közt volt 63 rendes, 21 helyettes és 9

vallástanár; 14 óraadó s tornatanító és 8 rend-
kívüli tárgyakra alkalmazott tanító. Lásd a VII.
és VIII. jegyű mellékleteket, melyek a tanárok
és a tanítók képesítési viszonyairól is tájékozást
nyújtanak.

Az évváró nyilvános vizsgálatok mindenütt
megtartattak. A hét főgimnáziumban osztályoz-
tatott nyilvános vizsgálatok alapján mindössze
1970 tanuló, mégpedig 6·35% minden tárgyból
jelesen, 18·38% minden tárgyból legalább jól,
51·22% minden tárgyból legalább elégségesen,
10·56% egy tárgyból elégtelenül, 6·70% két
tárgyból elégtelenül, 6·80% több tárgyból elég-
telenül.

A gimnáziumokkal kapcsolatos elemi is-
kolákban osztályoztatott mindössze 639 növen-
dék s ezeknek 39·74% kitűnő vagy jeles, 30·05%
jó, 25·51% elégséges és 4·70% elégtelen. Tú-
zetes tanulmányul szolgáljanak a IV. a) és a
IV b) jegyű rovatos kimutatások.

Az érettségi vizsgálatok eredményéről tá-
jékoztat a VI. a) és a VI. b) jegyű rovatos
kimutatás.

Érettségi vizsgálatra jelentkezett a hét teljes
főgimnáziumnál összesen 121 ifju. Érettnék
nyilvánított 99, mégpedig: 8 jelesen, 37 jól,
54 egyszerüen. Javítóvizsgálatra utasított 19,
ismétlő vizsgálatra 0.

A szeptemberi és a deczemberi javítóvizs-
gálatokra, melyek a kolozsvári főgimnáziumban
tartattak meg, jelentkezett 16, javított 9.

A rendkívüli tantárgyak tanulásában elért
eredményt az ide csatolt IV. számú rovatos
kimutatás tünteti fel. Tanult a hét kollégiumban
francia nyelvet 105, rajzot 126, mintázást 2,
műéneket 607, zenét 157, gyorsírást 86, egész-
ségtant 36 növendék.

A tanulóifjúság magaviselete s egészségi állapota egészen megnyugtató volt s átlag véve jónak mondható. Csupán Enyeden fordultak elő súlyosabb fegyelmi esetek. Ezek minősítéséről és elhárításáról álljanak itt Nagy Lajos rectorprofesszornak következő tanulságos szavai: »Tanulóink magaviseletéről — sajnos — nem szólhatnak az előző évihez hasonló elismeréssel. A felső osztályok növendékei közül ugyanis többen követtek el olyan hibákat és törvényteleniséget, a melyek miatt többször kelle törvénszéket ülnünk és büntetnünk. A büntetések bizonyára eléggé súlyosak valának, de ha az eltévelyedetteket a jó útra visszatéríteni és az intézeti fegyelmet általában fenntartani akartuk, másképp eljárunk nem lehetett, annyival inkább, mert minden hibás tanuló a természet rendje szerint bűnhődött. Az a tanuló, a kit a tanári kar kisebb tanulók felügyeletével és gondozásával biz meg, de az ebbeli kötelességeit szembetűnően elhanyagolja s magaviseletével nem csak nem mutat jó példát kis növendékeinek, hanem ellenkezőleg éppen arról tesz tanubizonyosságot, hogy önmagát sem képes kormányozni és ellenőrizni: az olyan tanuló nem alkalmas kis tanulók gondozására és felügyeletére; és senki sem ítélheti igazságtalannak a törvénszéket, mely az olyant tanítványaitól megfosztja. A ki szobafőnöknek nevezetik ki, hogy lakszobájában a rendtartási szabályok megtartása felett őrködjék, de magaviseletével képtelennek bizonyul a kitüntető állásra: természet rendje szerint veszíti el állását. A ki pénzét nem hasznos dolgokra fordítja, hanem testet-lelket emésztő mulatozásra tiltott helyeken: az szintén természetesen veszíti kedvezményes konviktusát. A ki pedig többszörös intés és büntetés dacára is börtönnek tekinti az internátusi épületet, a melyből, hogy szabadulhasson, minden kedvező alkalmat megragad és felhasznál: az olyannak visszaadatik a sovárgott szabadság s kizáratik a bennlakásból. Az ilyen büntetések végeredményökben épp annyira sujtják ugyan a szülőket, mint a jelen iskolai évben *megszüntetett pénzbüntetések*, de azért nemcsak igazságosabbak ezeknél, hanem paedagogiailag is czélszerűbbek. A pénzbüntetések ugyanis, mivel a tanuló rendszeren számba se vette, mit se törődött velők egész éven át, sohasem javítottak, a helyett inkább rontottak; a fennebbi természetes büntetések ellenben, mivel nyomban éreztetik hatásukat, legalább javítani képesek. Egyébiránt

mind azon törvénszegések, melyek felett ez évben bíráskodtunk, csak átmeneti bajok, melyeknek forrása kizárólag az akadémia megszűnésében fedezhető fel. De éppen ezért elmuló természetűek is s mint ilyenek, megvagyok győződve, elvesztik járványszerű jellegüket, csak szórványosokká lesznek, sőt teljesen megszűnnek!» (Bethlen-kollegiumi Értesítő, 1897.)

Az önképzésnek az a kedves módja, mely a tanulók ismeretvilágát közvetetlen szemlélet útján gyarapítja, az *iskolai kirándulás* az idén is gyakorlatban volt; mindenik kollégium, némelyik több ízben is, rendezett kirándulást a közeli vidékek szépségeinek és nevezetességeinek megtekintésére több tanár részvétele és vezetése mellett.

Nagyobb szabásu tanulmányi kirándulásoknak a tanárok tovább képeztetése érdekében való gyakorlatba vételével a Bethlen-kollegium előjárósága tette meg az első követésre méltó lépést, midőn Fogarassy Albertnek, a classica-philologia tanárának lehetővé tette Egyiptom tanulmányozását; lehetővé tette az útiköltség megszavazása által, hogy a nevezett tanár a kultuszminiszter részéről állami és felekezeti tanárok számára rendezett kirándulásban részt vehetett (1896. január 6-án kezdődőleg), Egyiptom földjét jó nevű szakemberek társaságában szerencsésen megjárhatta s így a görög és római műveltségnek ezt az ősi forrását, a melynek átszüremlett csöppjeit oly sokszor izelte, most teljes eredetiségében láthatta s tehetsége szerint merithetett is belőle. Tanulmányairól »Egyiptom földjén« czimen egy 152 nagy 8-rétű oldalra terjedő munkát irt (l. a Bethlen-kollegium 1897. évi Értesítőjében), a melyben tudását és széles körű tapasztalatát a tanuló ifjúság okulására és hazai szakirodalmunk javára világos és gördülékeny nyelven adja elő. Vajha a tanári tovább képzésnek ez a módja minden tudományszakra nézve s mindenik kollégiumban ápolókra találna s meghonosodnék!

A tanuló ifjúságnak nyújtott ösztöndíjak, segélyek, jutalmak és másnemű javadalmak összegeiről a IX. sz. a. csatolt kimutatás ad részletes felvilágosítást. Kiosztatott a nevezett czimeken:

Nagyenyeden	24,918 frt 62 kr.
Kolozsvárt	9,365 » 77 »
Marosvásárhelyt	4,871 „ 38 »
	és 3 drb. arany.

Székelv-Udvarhelyt	3,502 frt 87 kr. és 15 drb. arany.
Zilahon	2,681 frt 92 kr.
Szászvároson	4,339 » 45 »
Sepsiszentgyörgyön	1,486 » 36 »

Együtt mind a 7 kollégiumban 51,166 frt 37 kr. és 18 darab arany.

(Folytatjuk.)

Erdélyi ev. ref. egyházkerületi közgyűlés

-- Tudósítás. --

Harmadik nap délután.

(Vége.)

Beterjesztetik a bizottság jelentése és előterjesztése az ig.-tanácsi ügykezelésről. Az előterjesztés elfogadtatik.

Beterjesztetik a kiküldött bizottság jelentése és előterjesztése az egyházkerületi kebli pénztárról. Elfogadtatik.

Sándor József tekintettel az ellenőr és könyvvezető pontosságára és buzgóságára, indítványozza, hogy a könyvvezető évi fizetését 1000 frt törzsfizetésben és 200 frt lakpénzben állapítsa meg a közgyűlés. A közgyűlés az indítványt elfogadja.

Beterjesztetik a kiküldött bizottság jelentése és előterjesztése a testvér-egyházkerületek jegyzőkönyveinek megvizsgálásáról.

Pókaly József két határozati javaslatot nyújt be. Mindkét javaslat elfogadtatik s a bizottság jelentése tudomásul vétetik.

Maksay János felolvasta a kiküldött bizottság jelentését és előterjesztését az egyházkerület évi költségvetéséről.

Szabó Sámuel azt mondja, hogy eddigi megálapodás szerint a költségvetéseket mindig kinyomatták és szétosztották, de most ez nem történt. Kéri a közgyűlést, mondja ki, hogy a költségvetések nyomassanak ki és osztassanak ki, mert csak úgy lehet hozzá szólni.

Elnök: Az nem lehetséges, mert az adatok mindig változnak.

Szabó Sámuel kéri a költségvetés felolvasását.

Maksay János felolvassa a fizetésemelésre vonatkozó részt.

Zeyk Gábor indítványozza, hogy a közgyűlés a fizetésemelés kérdését jövőben a 7-es bizottság jelentéseig hagyja függőben, de az idén drágasági pótlék czimen adja ki azon fizetéseket, a melyek eddig kiadattak.

Maksay János azt mondja, hogy Zeyk Gábor gondnok drágasági pótlékról beszél, holott a dolog másképp áll. Az Ig.-tanács belátta, hogy a tisztviselők fizetése nem felel meg sem a kornak, sem a kolozsvári viszonyoknak s itt nem drágasági pótlékról van szó, hanem a 700 frt fizetésnek 1000 frtra való emeléséről, mert 700 frtból egy család ember nem élhet meg.

Váró Ferencz csak azt jegyzi meg, hogy az egyházkerületi költségvetés megvizsgálására kiküldött bizottság Zeyk Gábor indítványával teljesen egyértelmű indítványt tett, tehát kéri ennek az indítványnak a Zeyk Gáboréval való együtt tárgyalását.

Bartha Miklós felszólalása után az elnök beleegyezik, hogy az említett bizottság jelentésének ide vonatkozó részét *most* terjessze be.

Váró Ferencz beterjeszti a bizottság javaslatának ide vonatkozó részét, melyben a bizottság azt javasolja, hogy a 7-es bizottság jelentéséig az ügy maradjon függőben, mire alapos vita után a közgyűlés nagy többsége Zeyk Gábor indítványát fogadja el.

Beterjesztetik a kiküldött bizottság jelentése és előterjesztése a kérvények felett; elfogadtatik.

Beterjesztetik a kiküldött bizottság jelentése és előterjesztése az indítványokról.

Apáthy Péter csak annyit kíván az előterjesztéshez hozzászólni, hogy nem tartja szükségesnek egy új codificatióknak megszavazását.

Nagy Károly ajánlja, hogyha nem is most hamarosan, de az a kérdés az egyházkerületben előkészíttessék, hogy a közigazgatási hatóság és bíróság egymástól elválasztassanak.

Szász Domokos püspök nem tartja szükségesnek ezt, mert bárkinek joga van az Ig.-tanács téves intézkedése ellen appellálni. Mint közigazgatási bíróság az Ig.-tanács nem vádoltatik a mostani konkrét esetben sem. Nem látja be Nagy Károly indítványának szükséges voltát.

Az Ig.-tanács javaslata elfogadtatott.

Beterjesztetik az Ig.-tanács évi jelentésének megvizsgálásáról a kiküldött bizottság jelentése. A bizottság jelentése tudomásul vétetik.

Elnök az ülést bezárja d. u. 1/2 8 órakor és a holnapi ülés óráját d. e. 9 órára tűzi, melynek tárgyai a jegyzőkönyv hitelesítése és összesen kilencz ifju pap kibocsátása. (A névsort l. lapunk 24. számának »Különlék rovatá«-ban.)

Az ülés bezárása után *Szász Domokos* püspök: Nagyméltóságú elnök ur! Sok örömet és sok keserűséget éreztünk át ezen közgyűlés folyama alatt; a jó Istentől jött mind az öröm, mind a keserűség, azért mindkettőt hálával fogadtuk és fogadjuk. Abban, hogy az Isten bölcsességgel vezérelt minket anyaszentegyházunk ezen közgyűlésében, részünkről az elismerés és a hála egyházunk főgondnoki karát illeti, ez első sorban a már eltávozott főgondnok Őexcellenciájának, utána a most elnöklő főgondnok Őnagyméltóságának az érdeme. Azt hiszem, hogy az egyházkerületi közgyűlés egyhangú véleményét tolmácsolom akkor, a midőn hálás köszönetemet nyilvánítom buzgó fáradozásaikért s kérem az Istent, hogy őket még számos éven át éltesse, hogy még sokáig szolgálhassák anyaszentegyházunk érdekeit.

Báró Kemény Kálmán elnök: Szívesen fogadom Méltóságod üdvözlő szavait a magam és főgondnok társaim nevében s kijelentem, hogy mi az egyházkerület érdekeit jövőben is jó meggyőződésünk szerint fogjuk szolgálni.

J e l e n t é s

a brassói ev. ref. egyház állapotáról 1897-ben.

(Vége.)

Mint az előző évben tettem, úgy jelenleg is szükségesnek tartom felemlíteni, hogy a polgári anyakönyvezés és esketés életbeléptetése folytán minden egyháztagnak szent kötelessége odahatni, hogy a vegyes házások egyházilag is megkössék szövetségüket és miután a törvény jogot ad reá odahatni, hogy a polgári kötés előtt a közjegyzőnél vagy polgármesteri hivatalnál a házasulandók jelentsék ki, hogy eshetőleg születendő gyermekeiket a ref. vallásban kívánják nevelni, melyről jelzett hatóságok közokiratot kötelesek kiállítani és ezt azután a házasulandó felek többi okmányaik mellékelésével nyujtsák be, a polgári házasság megkötésével illetékes hatósághoz. E törvény biztosította jog érvényesítése mellett a jövőnkért nagyban munkálhatunk. mégpedig minden anyagi áldozat nélkül. Én ez irányban a lehető eddig is megtettem, ezután is mindent elkövetek, az adott eszközöket felhasználom, hogy senkire nézve terhelővé az egyházi áldást ne tegyem; de bizton állithatom, hogy megfelelő sikerhez csak akkor juthatunk, ha minden egyháztag, főként presbyter és képviselő afiai velem e téren is egy célra munkálnak.

A múlt évben tartottunk összesen 12 presbyteri, 2 képviselő, 1 közgyűlést, 5 szakértekezletet, 5 dalárdagyűlést.

A gyűléseken ellátott fontosabb kérdések voltak:

A presbyterium, illetve képviselő-testület által kiküldött adórólvó-bizottság az állami adók arányában az 1897. évi egyházi közadó kimutatást gondos munka és utánjárás mellett összeállította, ezt a két fennemlített testület helyben hagyta, majd a három heti reclamatio idő leteltével azt egyháztanácsunk a városi adóhivatalhoz beterjesztette, hogy a közadók módjára bevonassék. — Bár a mai időkben az emberek a közadók terhet nem szívesen hordozzák, hiveink tekintve a nemes célt, melyért az egyházi adót jó részben viselik, t. i. diszes templomunk építési költségének törlesztésére, mondhatni minden nagyobb zugolódás nélkül folyt be 950 forint körüli összeg, melylyel az adóhivatal elszámolt egyházi pénztárunknak.

A már évek óta égetően szükségessé vált nagy terem építése ügyének megoldhatása céljából, — mely helyiségben nőegyletünk, dalárdánk próbáit tartassa, a confirmálandó ifjuság előkészíttessék, a középiskolák növendékeinek vallásos énekórái és a téli hónapokban az annyira szükséges felolvasó estélyek az egyházas közszellem emelése érdekében tartassanak, miután sem az egyház anyagi ereje, sem a hivek áldozatkészsége, tekintve a mostoha pénzügyi viszonyokat és a hivekre nehezedő egyházi közterü méretet, igénybe nem vehető, tekintve a célt és egyházunk általános nemzeti kultur-missióját, a terüt, melyet gyülekezetünk hordoz a siker érdekében, — egyháztanácsunk megbízásából egy emlékiratban az E. M. K. E.-hez fordultam segélyért. E mellett módját ejtettem, hogy a kultur-egylet vezérférfiait ügyünk támogatására megnyerjem. — Így azután a múlt évtől kezdődőleg egyházunk évi 200 frt segélyben lett 10 évre részesítve.

Most már azon helyzetbe jött presbyteriumunk, hogy egyesek kegyes adományának figyelembe vétele mellett egy szilárd alapon nyugvó pénzügyi mivelet alapján biztosan tervvelhetett a nagy terem kiépítése felett. Fáradozásunkat siker koronázta; folyó év május havában az építést kiadtuk 4055 frt egység árösszegért és nagytermünk szeptember elején a közhasználatnak át lesz adva. Azonban, mivel az ügylet részleteinek mikéntje a folyó évben nyert megoldást, most annak tárgya, tekintve, hogy a múlt évről beszélek, jelentésem körébe nem tartozik; erről ha Isten segít, a jövő évben teszem meg részletes jelentésemet. — Itt csak mintegy hálámnak kívánok kifejezést adni a gondviselés ura iránt, ki törekvésünket megáldotta; és mint buzdító dolgot akarom feltüntetni az esetet, hogy lássa mindenki, miszerint az egy célra törekvő munkásságot, ha az csüggedést nem ismer, megáldja az Isten.

A múlt évben templomunk oromfalazatai, diszpárkányai annyira megrepedeztek, hogy azok helyreállítása az épület biztonsága érdekében elkerülhetetlenül szükségessé vált; ennél fogva egyháztanácsunk a mélt. Ig.-Tanács jóváhagyása mellett 310 forint költséggel kitűnő minőségű cinbádóg burkolattal vonatta be. Ugyancsak templomunk magas tornya villámhárítóval nem lévén ellátva, dr. Gencsy Endre főtörzsorvos úr kegyes adományából egy ilyent is beállítottunk, mindkét munkálatot Bende Gergely egyháztanácsunk teljes meglegedésére kitűnően elvégezte, nem reflectálva az anyagi haszonra, hanem a szent célra, melyért a fáradságot meghozni neki is öröm volt. Egyháztanácsunk dr. Gencsi Endre főtörzsorvos urnak újabb áldozatkészségéért, valamint Bende Gergely afiának a jól végzett munkáért jegyzőkönyvileg köszönetét mondotta.

A hittan tanítás és a confirmatióra való előkészítés a törvény előírása szerint lelkiismeretes gondallal lett vezetve a már elmúlt 1897—98 tanévben is. Az összes tanulók létszáma az alsó, közép- és szakiskolákban 572 növendék volt. Hittant az elemiben Saja Viktor kántor, a polgári leányiskolákban Dánér Ábel ref. vallásu állami tanító, a közép- és szakiskolákban és a conf. növendékeknek én tanítottam. A közvallas-vizsgálatok a napokban zajlottak le; a szülők az érdeklődő hivek ez alkalommal meggyőződhetek, hogy mi munkát, fáradságot nem kiméltünk, mert előttünk a tanításnál egy szent cél lebegett, hiveket nevelni a brassói egyháznak az eljövendő időkre.

Említést kell tennem itt egyházi dalárdáinkról is; él és működik ez egyletünk is, hallottuk a múlt évben itt égfelé szárnyaló dalát, többen részt vettünk dalestélyein, nem tagadhatjuk meg tőle elismerésünket, azonban be kell ismerjünk, hogy magasabb színvonalon akarnók látni. E kijelentéssel nem a működő tagok rovására szólok, sőt velők szemben elismerésemet kell nyilvánítsam törekvéseikért, hanem azt akarom feltüntetni, hogy az egylet felvirágoztatására a hivek és a pártoló tagok nagyobb érdeklődése szükséges, mert dalegyletünkhöz fűzött reményeink csak akkor valósulhatnak. Azért kérem a szülőket, fiaikat leányaikat buzdítsák dalegyletünkbe való beállásra, sőt kérem a meglelt koruakat, hogy a mennyiben az éneklő hang isteni adományával megvannak áldva, álljanak az ifjak sorai közé, mert biztonnyal részvétük lelkesedést, buz-

goságot ébreszt és ennek elmaradhatatlan koronája a siker.

Egyházunk a könyörülő szeretet munkáját is teljesítette a múlt évben. A szegények perselyéből 4 szegény részesült nagyobbacska segélyben. A »Molnár János« szegényeket segélyező alap kamataiból viszont többen segélyeztettek; nemkülönben a 100 frt. Brankován-segélyből 70--70 szegény részesítettett. Protestáns jótékony nőegyletünk, a múlt évben rendes havi segély czimén kiadott özvegyeknek és egy árva középiskolai tanulóknak 135 frtot, rendkívüli segélyt 20 frtot; mintegy 120 szegény tanuló növendéket és több öreg asszonyt karácsony alkalmával felöltöztetett; 4 öl fát, kenyeret és kalácsot osztott ki. Valamint dalárdánk támogatására, ugy nőegyletünk pártolására is felhivom gyülekezetünk figyelmét; én elől megyek, kérlek kövessetek, hogy tölthessük be Krisztus rendelését: egymásnak terhét hordozzátok.

Mint örvendetes tényt kell kiemelnem a múlt év történetéből azon eseményt, hogy templomunk tornya egy 1000 frt értékű toronyórát kapott Kozma Lajos afia hitbuzgóságából. Erdeme méltánylására a múlt ősszel társas vacsorát rendeztünk igen nagy számú közönség részvétele mellett, mely alkalommal örökös tiszteletbeli presbyterré történt megválasztásáról diszoklevelet adtunk át neki kellő ünnepélyességek között tiszteletünk és nagyrabecsülésünk jeléül.

A múlt év őszén felséges királyunk születésnapja alkalmával, a nemzeti nagyjainkat ábrázoló 10 szobor ajándékozása alkalmából hálaadó istentiszteletet tartottunk. Majd nagy ünnepélyességgel megültük a reformatio évfordulóját; ennek kapcsán ifjúsági ünnepélyt is tartottunk, hol azon középiskolai növendékek, kik a múlt évben a legszorgalmasabban énekeltek a templomban, jutalomkönyveket kaptak.

A vallásos élet lendületére vall gyülekezetünkben, hogy a múlt évben a vallásos irányu »Téli Újság«-ra és a »Szövétnek«-re sokan előfizettek.

Az istentiszteletet a hivek szép számmal látogatták a múlt évben is, a mit bizonyít azon körülmény, hogy a költségek leszámítása után perselypénz czimén 134 forint 39 kr lett az egyház pénztárába elszámolva. Hogy a hitbuzgóság emelkedjék a jövőben is, ez a presbyterek és képviselők jó példájától függ, de függ a szülőktől általában, mert ha az idősebbek emplot gyakorolnak, bizonyos nyomon követi őket az ifjúság.

Az év zártán a számodásokat Vér Ferencz István és Kiss András afiai benyújtván, azok felülvizsgáltattak, helyben hagyattak és be lettek terjesztve az egyházmegyei számvévőszékhez végellátás végett.

A számodások állása a múlt évi zárlatnál a következő volt: egyházközségi és iskolai alapbevétele 8215 frt 60 kr; kiadás 7105 frt 35 kr, pénztármaradék 1110 frt 20 kr, a hátrálék-beveendőkkel együtt 1302 frt 25 kr. A bevétel és kiadás nagysága onnan ered, hogy egyes kölcsönzők adósságukat befizették és ez összegek azután ismét ki lettek adva. A pénztármaradék nagysága, mint a múltban is említettem, abban nyeri magyarázatát, hogy a jövedelmek jórésze az év második felében folynak be, így az első félévi költségek fedezhetésére egy bizonyos összegű tartalékalap a pénz-

tár maradékkal vezetetik. A »Molnár János-alap« bevétele 16 frt 61 kr., kiadása 16 frt 61 kr., melyből 6 frt 61 kr tőkésítettett. Kepetörlesztési-alap tőke-vagyona 497 frt 24 kr., múlt évi kamat 21 frt 66 kr. A múlt évben létesített egyházi épületek fentartási alapja év végén kitett 39 frt 41 krt.

A nemes áldozatkészségnek egyes buzgó afiai a múlt évben is szép tanujelét adták. Koós F. ny. tanfelügyelő, kir. tanácsos afia egyházunknak adott könyvtárát a múlt évben is gyarapította. Bauer Jánosné 3 frtot gyűjtött orgona-alapra. Székely András afia kepeválság czimen adott 100 frtot. Az egyházi épületek fentartási alapjára confirmalóktól és más segélyforrásból begyűlt 32 frt 50 kr. Gróf Bethlen András Ó excellenciája adományozott egyházi czélokra 100 frtot. Szerényi József miniszteri oszt tan. ur teremépítésre 100 frtot. Gencsi Endre főörzsorvos úr villámhárítóra 100 frtot. Bende Gergely afia mintegy 80 frt érő többlet munkát végzett a villámhárító felállításával. Kozma Lajos afia egy 100 frt érő toronyórát készíttetett. Az EMKE 200 frt segélyt adott. Az összes ajándékozások értéke 1725 frt 50 kr. Lélekemelő megnyilatkozásai ezek a hithűségnek, nemes áldozatkészségnek. Hála a gondviselés Urának, a buzgóság e forrása a folyó évben sem apadt el, de erről esztendő ilyenkor emlékezem meg.

M. tisztelt közgyűlés! Rövid jelentésem, azt hiszem, mindnyájunk lelkere kellemesen hatott, mert a buzgó törekvések, nemes áldozatkészség biztos zálogai brassói egyházunk jövő felvirágozásának, csak hogy a mi buzgóságunk jövőben se lankadjon.

Én mélyen tisztelt közgyűlés, hogy magamról is szóljak, távol a politikai élet zajától, egyházam felvirágztatásában keresem lelkem gyönyörűségét. Ne csodálkozzátok azért, ha velem nem találkoztok a politikai harcokban, mert én meggyőződéssel vallom, hogy a hivatásának élő pap nem vet szelet, hogy ne arasson vihart; de oda hat, hogy nemesítve az embert, aczélozza a keresztyéni türelmet, tehát együtt él a néppel és együtt érez vele. Én e munkában keresem a lelkipásztori hivatást és Istentől mindenha kérem az erőt, hogy én megértsélek titeket és ti megérthessetek engemet.

Most pedig szívbéli hálámat tolmácsolom Molnár János nyug. lelkesz, Koós Ferencz, Orbán Ferencz, dr. Gencsy Endre, dr. Kovács Áron, Márta Miklós, Sebesi Béla, Puskás Sándor, Jakó Pál, Szabó Antal afiainak, presbyteriumunk, képviselő testületünknek, a gondnok uraknak és mindazon egyháztagnak, kik erős lélekkel, nagy ügyszeretettel a múlt évben is mellettem állottak és munkánknak sikerre vezetésében támogattak.

Ezek után jelentésemet és ennek tárgyát múlt évi működésünknek elbírálását a közgyűlésre bízom. A gondviselő Isten, a mi kegyelmes Atyánk áldja meg hazánkat, egyetértés lelkével gyülekezetünket, hogy terjedjen boldog hazában a boldogító hit.

Péchy Árpád,
brassói ev. ref. pap

A széki egyházmegyéből.

Széki egyházmegyénk folyó évi június 21-én a szokott helyén, Szamosujvárt tartotta évi közgyűlését, ott láttuk az ez alkalommal kiváló szép számban megjelentek élén, talán utoljára, fáradhatatlan s egyházmegyénket apai gondozásban részesítő főgondnokaink közül gróf Bánffy György Öméltóságát is. Azért mondjuk »utoljára,« mert a folyó évi kerületi közgyűlésen anyaszentegyházunk életében szerzett érdemei elismerésül egyházkerületi főgondnokká választatván, egyházmegyénk főgondnoki tisztéről a jelen gyűlés folyamán, sajnálatunkra lemondott s a »talán« ra azért fektetünk fősúlyt, mert irántunk szerzetének közvetlen hatása alatt a jövő évi gyűlésünkön való szíves részvételét a mi örömünkre mégis megígérte.

A mennyire örvendettünk Öméltósága jelenlétének, annyira sajnáltuk másik érdemes főgondnokunk, gróf Vass Béla távollétét, ki, valamint Gaál Gyula algondnokunk, ez alkalommal közbejött akadályok miatt jelen nem lehetett.

Schilling Ottó algondnok, Nagy Lajos és Vajna Károly egyházmegyei tanácsbíráink azonban, kik nélkül gyűléseinket elképzelni sem tudjuk, mint mindig, most is jelen voltak s érdeklődésüknek ez uttal is jelét adták.

Minekeltötte azonban a tulajdonképeni gyűlésről szólanánk, emlékezzünk meg a megelőző nap délután-jain tartott papiértekezletről.

Egyházmegyénk papiértekezlete az első decenniumot betöltötte, 10 év pedig egy elvnek, vagy intézménynek, tehát papi értekezletünknek is gyakorlati életében feljogosít arra, hogy mint határmesgyén megállva, végig tekintsünk annak történetén s a szerzett tapasztalatok alapján keressük, kutassuk, ha vajjon magában hordja-e az életrealitás, a fejlődés feltételeit, tudott-e maga iránt érdeklődést kelteni maga körül körünkben is munkásokat gyűjteni s általában fentartása jár-e valamelyes eredménnyel, avagy munkánk zizifusi munka s ez okon megszüntetendő?

Ezen kérdések feltevése s lehető elbírálásával foglalkozott e sorok írója s ezt tennie annál nehezebb volt, mert nézetünk szerint 10 év ily komoly intézmény léte, vagy nem léte felett nem dönthet, nem különösen akkor, ha egyes egyházmegyékben életrealitását tapasztaljuk s a mi körünkben is hasznát, értelmét egészen kétségbe nem vonhatjuk.

Sőt megkockáztatjuk annak állítását is, hogy nagyobb érdeklődés, nagyobb munkakedv mellett több eredményt érhetünk el, mert tömeges, mondjuk a lehetőség határain belül kivétel nélküli megjelenéseink, eszmecseréink által nemcsak lelkeinknek szereznének üdítő italt, mely az elfeledtet emlékezetbe hozza, az elmének homályát oszlatja, hanem a csaknem kétnapi együttlétnek más tekintetben is érezhetnők felemelő hatását.

Papi értekezleteink iránti érdeklődést, munkakedvet, mely talán egyházmegyénk szétszórt fekvése miatt is kívánni valót hagy fenn, fokozandó s megkönnyítendő, többszöri munkálkodása rendén a feltett kérdésekkel kapcsolatosan a gyakorlati theologia teré-

ről oly tárgyat választott, a mely irányban való munkálkodás mind a hallgató- mind a felolvasóra leginkább kifizeti magát.

Ez pedig nem lehet más, mint az egyházi beszéd készítése, mint a melynek kultiválása által nem csak egyházi beszéd irodalmunk lendíthető fel, de a melynek termékenyítő hatása készítőre és hallgatóra legnagyobb s a munkálkodók számát is leginkább felszaporíthatja; de meg másfelől az a haszna is megvan, hogy egy nyugodtabb időben elkészített alkalmi beszéd egy hirtelen jövő szolgálat alkalmával felette kellemes helyzetbe hoz.

Egy közönséges, avagy alkalmi beszéd készítésénél pedig mekkora tér nyílik a munkálkodásra. Igaz, hogy az alkalmi beszédek az alkalom jellegével bírnak, de ez reánk nézve szintén tanulságul szolgálhat, mert ismertté tesznek előttünk sok olyan körülményt, a melyek ismerete felbátorít a küzdelemre s utmutatásul szolgál hasonló esetekben a mikénti eljárásra.

E sorok írója által Péld. 24. rész 27. verse alapján készített és felolvasott beszéd szintén alkalmi és pedig iskolafelavatási beszéd volt, melynek az alkalomhoz illő szabatos és velős kidolgozása a bírálatok rendén köztetszésben részesült.

Azután az indítványok hosszú sora vette kezdetét. A munkakedv fellendítése, a gyakori érintkezés kapcsán az összetartozandóság érzetének növelése végett Sófálvi Károly indítványa következtében egyházmegyénk 6, a széki, bethleni, rettegi, szamosujvári és mócsi értekezleti körre osztatott fel. Igen óhajtjuk, hogy ezen felosztás ne legyen halva született gyermek, mint volt a 10 év előtti, midőn két körre osztottuk fel, de aztán egygyé tömörültünk.

Benedek Lajos lelkész minden elhunyt lelkész felett emlékbeszéd tartását, ezzel kapcsolatosan Somke-reki Miklós esperes elnök a fenti határozat könnyebb kivihetése végett minden lelkész által életrajzának előre elkészítését, az esperesi hivatalhoz beküldését s együttes bekötését, hol aztán koronként kiegészítettének, indítványozza, elfogadtattak.

Ezek voltak a főbbek a zápor módra megeredt indítványok közül, melyeknek elfogadása, komoly életbe léptetése értekezletünk sorsán sokat lendíthet s az újabb decenniumáról alkotandó képét kellemesebbé teheti, mert nem elég a czélt csak akarni, de annak érdekében komolyan munkálkodni is kell.

A gyűlés másnap d. e. 9 órakor isteni tisztelettel kezdődött. Ez alkalommal ujonnan választott szentmargitai lelkész, Kovács Gábor aa. tartott buzgó imádkozás után Ap. Csel. 20. rész 27. verse alapján az Úr szolgálóinak az Úr akarata iránt tartozó kötelességeiről szóló szépen kidolgozott és előadott beszédet.

Éppen helyén való volt, már a mennyiben majdnem csak a gyűlés tagjai, nevezetesen papok voltunk jelen. Hogy a szamosujvári hívek miért voltak oly kevesen, azt ők tudnák megmondani.

Isteni tisztelet után helyt, a templomban esperes elnök aa. az egybegyűltek szíves üdvözlése után a gyűlést megnyitja s terjedelmes, a legapróbb részletekre is kiterjedő, nagy munkát s fáradtságot igénylő évi jelentését tette meg.

Az a kép, melyet a nagy érdekű esperesi jelen-

tésből egyházközségeink szellemi és anyagi állapotairól nyertünk, valóban fölemelő. Alig egy két sötét pont, de ott is új munkások állottak a résznek élére, hogy nem lankadó erővel, a haza és anyaszentegyházhoz ragaszkodó önzetlen szeretettel építtessék a közjónak oltárát, tatarozzák elődeik hibáit.

Az új, fiatal lelkészeknek a közelebbi 10 év alatt egész gárdája lepte el széki egyházmegyénket, kik pontos köteletségérzetet, nem lankadó munkaerőt és szellemi képességeik mellett rendszeretett hozva magukkal, a vezetések alatti egyházakban minden újulásnak, fejlődésnek indult.

És itt előnkbe tolul az a kép, mely elérhető akkor, mikor a kollégium falai közül magunkkal hozott ambíció, munkakedv, ügyeink iránti ideális szeretet haláláig kitart. Mikor a lelkész küzdelmét, vezérszerepét a községi, egyházi, társadalmi életben nem lankasztja meg az anyagi erők hiánya, a létért folytatott küzdelemben elvesztegetett idő rövidsége, hanem minden tekintetben előljárván, felszabadult erővel tehet és másokat serkenthet hatni, munkálkodni ott, hova valóban hivatta van.

A mikor, mint a tengereket bevilágító torony, világosságot, munkakedvet, haza- és egyházszeretetet, az ideális dolgok iránti meleg érzületet vihet oda is, hol sötétség, tunyaság, közöny uralkodik és a jónak ápolása kihalt a lelkekből.

Ez a kép lebegett a szemeink előtt s nem más, mikor a lelkési fizetések rendezéséről szóló törvényjavaslatot egyetemes konventünk jobbnak hiányában elfogadta, de bizony kérdés, közelebb jutunk-e sokkal hozzá, avagy porhintés lesz ez is szemeinkbe, mint az már untig megtörtént velünk.

Visszatérve az esperesi jelentésre, abban a tanügy hagy a tanítók hiánya — még ott is, hol állami iskola van — és az épületek szűk volta miatt főképpen kívánni valót fenn. Közös bajok ezek, de tanulóink számának folyton növekedő aránya itt is javulást mutat.

Talán közös baj az énekvezéri teendőket szerződésileg, de azt pontatlanul teljesítő és egyházi törvényeink által nem szabályozott állami tanítóink ügye is. Itt a vármegyéken nem egy helyt utalva vannak az egyházközségek részint hiveik csekély száma, részint anyagi helyzetük fogyatékosága miatt arra, hogy az állami tanítókat szerződésileg énekvezéri teendők elvégzésére kötelezzék.

Tisztelet a kivételeknek, de az ilyenek között nem egy van, a ki ezt semmibe sem veszi, lévén a fizetés csekély, a miért papjával, egyházával élbe kerül s a mi vizsály merül fel egyházmegyénkben, az ebből származik; hát azt mire magyarázzuk, a mikor az állami tanító nőülésekor az egyházi áldást nem veszi igénybe, minő demoralizáló hatása van ennek a hivek egyházas életére, pedig N.-Sármáson az állami tanító ezt tette.

Az esperesi jelentés, mely szász-zsombori elhalt öreg lelkésztársunkról is oly szépen emlékezik meg, hálás elismeréssel és jegyzőkönyvi köszönettel vétetett tudomásul.

Az esperesi jelentést követő névsorolvasás után Kovács Gábor szent-margitai, Csejdi Jenő árpástói és Fekete Gerő szász-nyiresi lelkész aai kebelezettek be jó kívánságok mellett egyházmegyénkbe. Az utóbbi jó

nép, rendezett viszonyok közé jutott, de a más kettő egyháza a két legsötétebb pont egyházmegyénk testén, hol, bár mindkettő jól dotált lelkészi állással bír, az alkalmas erő hiánya miatt az elnemzetietlenedés és vallástalanság rohamosan haladt előre.

Ezuttal bizonyára szerencsésen választottak ezen egyházaik is, megtalálták az alkalmas személyeket, kiknek más egyházmegyék és községekben végzett ténykedéseik kezességet nyújtanak arra nézve, hogy nagy ügybuzgalommal, ambícióval fogják megvalósítani azt a célt, melyet maguk elé tűztek s mely nem lehet más, mint egyházaik anyagi, szellemi ügyeinek rendbe hozatala, az egészséges vérkeringés megteremtése, mert kitől várhatni ezeket, ha nem első sorban a helybeli lelkésztől, ki ezen munkára első sorban hivatott el.

A dolgok rendje szerint mindenik lelkésznek mind megannyi esperesnek kellene lennie saját személye és egyházára nézve; hogy örökös figyelemmel, körültekintő gondossággal építtesse egyháza anyagi, szellemi állapotát, mert előhaladás csak ott van, hol a szeretettel párosult köteletségérzet él a lelkész szívében, a hol ez nincs meg, ott legjobb esetben stagnálás, de a legtöbbször visszaesés van, e nélkül a legszorosabb felügyelet is vajmi keveset ér.

Folytatólag Sófalvi Károly főjegyző aa. tette meg az egyházmegyei tanács, illetőleg, közigatási bíróságnak 9 ülésben összesen 125 elvégzett ügydarabra vonatkozó szépen összeállított s lendülettel előadott jelentését; úgy a főjegyzői, mint e sorok írójának a tanügyi állapotokat hiven feltüntető tanügyelőadói jelentése kapcsolatosan az egyházmegyei tanács buzgó munkálkodásának elismerésével, közhelyesléssel vétetett tudomásul.

Tárgysorozat rendén Ujvári Cz. József számvevő aa. adta elő, különös tekintettel az egyházmegyei volt özv.-árvai gyámalap ismertetésére, évi jelentését, kérve saját és volt gyámalap-kezelő, Péter Antal aának a számadások terhe alól való felmentését, jelezve, hogy nevezett alapnál az érdekeltek végleges kielégítése után az időközti kamatokkal együtt 207 frt 45 kr. maradt fenn. A felmentvények munkálkodásaik elismerése mellett megadtak s a 207 frt 45 kr. maradék további intézkedésig közpénztáros aa. kezelése alá utaltatott, kinek elnöklése alatt a pénzkezelési szabályok kidolgozására egy bizottság küldetett ki.

Gyárfás Albert közpénztáros, Kovács Ákos köz- és orsz. özv.-árvai gyámalap-kezelő számadásai jóváhagyó záradékkal láttattak el, annak örvendetes tudásul vétele mellett, hogy sehol semmi hátralék nincs.

Nyomtatványkezelő aa. nagy elismeréssel viselt állásáról lemondván, egyhangulag Lőrincz János aa. választott meg.

Majd a mult közgyűlés IX. jegyzőkönyvi szám alatt kelt utasítása értelmében, a közgyűléstől indokolatlanul elmaradtak birságának — miután az egyházmegyei özv.-árvai gyámalap megszűnt, — mely célra fordítása iránt tétetik javaslat, kimondatván, hogy az ezután az egyházmegyei lelkészi értekezlet javára fordíttatik s ezen személyenkénti két koronáról közpénztáros aa. nyilvántartást vezetni s minden következő gyűlésen jelentést tenni tartozik.

Ezek után főgondnokunk, gróf Bánffy György

Öméltósága jelenté a már jelzett ok miatt, főgondnoki állásáról történt lemondását. Esperes aa. meleg szavakban fejezvé ki őszinte szeretetünket, ragaszkodásunkat és elismerésünket főgondnokunk iránt, lemondása az öröm fájó érzetével s érdemeinek jegyzőkönyvi elismerésével vétetett tudomásul.

Több tárgy nem lévén, elnök aa. a megjelenteknek köszönetet mondva, a gyűlést bezárja. Közügyigazgató aa. pedig főgondnokunk, gróf Bánffy György nevében az egész közgyűlést bucsu ebédre hívta meg.

Egy óra után járt az idő, midőn asztalhoz ülünk, megadandó a testnek is, a mi a testé. Az órák peregetek, a bucsuzás nehezen ment. Az eszmékkel teltített elmékből a felkészöntők, mint fellegek közül a villám, egyre-másra pattantak ki, az érdem itt is kellő elismerésben részesült A jókedv csak akkor érte tetőpontját, midőn lemondott főgondnokunk jövő évi részvételét is megígérte.

Hozza Isten körünkbe, hogy legyen a mi vendégünk, mint mi voltunk Öméltóságáé. Ott fenn, a magasban, az egyházkerületi főgondnoki állásban pedig ne feledje, hogy az a szeretet, mely itt körülvette s bizonyosan ott fenn is körül venni fogja s mely csak az érdem nyomán támad, többet ér az arany és ezüstnél, mert romolhatatlan, mert maradandó s a földi élet határain túl is elkíséri az arra méltót.

Alsó-Ilosva, 1898. jul. 13-án.

Nemes Ferencz,
ev. ref. lelkész.

Különfélék rovata.

Halálozások. Dús aratása volt közelebbről a halálnak. Rövid egymásutánban három jeles embernek oltotta ki életét. Egy idegen, kettő a miénk volt. Az első *Bismark* Ottó herczeg, a német egység megalapítója, politikai tekintetben századunknak egyik legnagyobb alakja. Illő róla e helyen megemlékeznünk. A részvét adója ez németországi protestáns testvéreinkkel szemben, kik akkor, midőn mi magyar protestánsok Kossuth Lajosnak, egy nemzet dicső fiának ravatala mellett ontottuk könnyeinket: szeretetteljes szókkal kértek részt a fájdalomból. Aztán úgy tetszik nekünk, hogy midőn Bismark a Habsburgok hatalmát Németországon megtörte, talán akaratlanul, de mégis hozzájárult Magyarország önállóságához és lehetővé tette, hogy a monárkhia nagyhatalmi állásának súlypontja hovatovább a mi országunk legyen. — A másik *Arany* László, Arany János fia, a dunamelléki egyházkerület egyik világi tanácsbírója, a földhitelintézetnek volt igazgatója. Becsületessége, szorgalma, szerénysége közmondásos volt. Sokat örökölt apja tehetségéből, de a rágalom miatt működésének más teret választott és helyét mindvégig hiven megállotta. Benne magva szakadt az Arany-családnak: utód nélkül halt meg. — A harmadik *Télf* Iván, a híres magyar hellenista, a régi görög szellemnek és nyelvnek nálunk hivatott istápolója. Mindnyájan ismertük őt, nem ugyan személyesen, de fordításai után, hiszen e fordításokat használtuk *puskának* és úgy lehet, nemcsak mi, hanem tanáraink is. Természetesen, a dolgot kölcsönösen titkoltuk és folyékony, magyar fordításainkat a tudás (tanárainknál azonban *igazi* tudás értendő) csillogó zománczával vontuk be. Bizony, bizony! — sokszor segített mindnyájunkon a jó öreg Télf. Nyugodjék csendesen.

Kérelem. Tisztelettel kérem a széki egyházmegye Nagytiszteletű és Tiszteletes urait, szíveskedjenek nyom-

tatványbeli szükségleteiket folyó évi november hó 15-ig hozzám bejelenteni annnyival is inkább, mert a megrendelésnél e bejelentések lesznek irányadók és csak annyi és olyan nyomtatványnyal fogok szolgálhatni kinek-kinek, mint a mennyit és milyent bejelentett. Bálványos-Váralján, 1898. július hó 30-án. *Lőrincz János* nyomtatványvezető.

Meghívó. Az ujtordai ev. ref. egyház kijavított templomának folyó évi augusztus hó 14-én tartandó felavató ünnepélyére a meghívót kibocsátotta. Az ünnepély programja: D. e. fél 10 órakor istentisztelet: 1. Invocatio. 2. CCXVIII. Dicséret. 3. Énekel: »az ujtordai Vegyesdalkar.« 4. Imát mond: Sándor János esperes. 5. Énekel: »a Tordai Daloskör.« 6. Felavató beszédet mond: Egerházy Lajos lelkész. 7. Énekel: »az ujtordai Vegyes-dalkar.« 8. Keresztel: Bartha Lajos gyéresi lelkész. 9. Énekel: »a Tordai Daloskör.« 10. Berekesztő imát mond: Jancsó Lajos főjegyző. 11. Énekel: »az ujtordai Vegyes-dalkar.« Istentisztelet után diszközgyűlés a templomban. Tárgy: Elnöki megnyitó: tartja Fogarasi G. József főgondnok. A templom története, felolvassa: Egerházy Lajos lelkész. D. u. 2 órakor közebed a papi kertben. Részvételi díj 1 frt 60 kr. Jelentkezni lehet Ferenczi Ferencz alkapitány, egyházi jegyző urnál és a lelkészi hivatalban.

Jótekönyvezélu nyári mulatság. A marosugrai ev. ref. egyházközség folyó hónap 21-én Haller György gróf kerthelyiségében temploma és tornya javára zártkörű nyári mulatságot rendez, melyre a meghívókat szét is küldötte.

Hivatalos rész.

2868—1898.

KÖRLEVÉL.

Valamennyi erdélyi ev. ref. kollegium
m. t. Elöljáróságának.

A f. é. szeptember havi javító érettségi vizsgálat valamennyi erd. ev. ref. kollegiumra nézve a marosvásárhelyi ev. ref. főgymnasiumban, szeptember hó 9-ik napján, gr. Toldalagi László kollegiumi gondnok elnöklésével fog megtartatni. Miről a m. t. Elöljáróságot és az érdekelt ifjakat mihez tartás és további eljárás végett hivatalosan értesítjük.

Kolozsvárt, 1898. augusztus hó 5-én.

Dr. Vályi Gábor.
elnökhelyettes.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

630—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a görgényi egyházmegyébe kebeleztet *disznajói* egyházközségben ujonnan szervezett *tanítónői* állásra ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: tisztességes lakás kerttel és 400 frt fizetés, a melyből 320 frt rendszeresített államsegély.

Kötelessége az osztatlan iskolában az első és második osztály vezetése és tanítása.

Pályázati határnap folyó évi szeptember 1. Az állomás a választás után azonnal elfoglalandó. A folyamodványok ntiszt. Tavasz József esperes aához küldendő M.-Péterlakára, u. p. Szász-Régen.

Kolozsvár, 1898. augusztus hó 7-én.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt.
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKKÖN.

Vélemény az érettségi vizsgálat latin írásbeli részére vonatkozólag.

Dr. Wlassics Gyula közoktatásügyi miniszter úrnak nemcsak talpra esett sok ötlete és eszméje, de tapasztalata is van közoktatásügyi reformok létesítéséhez. Szereti alkotmányos úton, a modern tapasztalat kellő felhasználásával vitatni meg az előhaladás feltételeit; innen van, hogy összes törekvéseit s minden eddigi alkotását a legszélesebb alapon mozgó kriticismus jellemzi. Eljárása tapintatosságát nyilván hirdetik a II-ik országos és egyetemes tanügyi kongresszus mozgalmi és határozatai (ld. »A II. orsz. és egyet. tanügyi kongresszus naplója« két vaskos kötetét és különösen Wlassics programbeszédjét, melyet az összes ülések első napján tartott), melyek nem egy életrevaló irányelvet hoztak felszínre; nemkülönben nyilvánvaló bizonyítékai alkotmányos eljárásának az ő elnöklésével gyakran tartott tanügyi értekezletek; azt bizonyítja a felekezeti főhatóságokhoz intézett folyó évi 25,073. számú felhívása is, a melylyel egyházkerületünket is véleményes nyilatkozatra hívta fel az írásbeli érettségi vizsgálat latin nyelvi részére vonatkozólag.

E felszólításában jelzi a miniszter úr, hogy álláspontja a kitűzendő feladatra nézve lényegében megegyezik a volt közoktatási tanácsnak ez irányban egyhangulag megállapított javaslatával, mely szerint »Latinból magyarra fordítás az iskolában tárgyalt íróknak nem olvasott részeiből, még pedig: a) egy költőből 20—25 sor, b) egy prózairóból 20—30 sor. Ezen fordításul adott szövegeknek a szaktanár által

megjelölendő néhány kifejezése grammatikai és stilisztikai, néhány helye pedig tárgyi (archeologiai, mythologiai, stb.) szempontból megmagyarázandó. A föladat minden segédeszköz nélkül, tehát szótár nélkül oldandó meg.« — Ez utóbbi pontra nézve megjegyzi a felszólítás, hogy meg volna engedhető egy etymologiai szócsoporthoz szerint szerkesztett, csupán a szók alapjelentését magában foglaló szótár használása; ilyen szótárnak szerkesztése a miniszter úrnak gondoskodása tárgya, addig pedig azoknak a szóknak, a melyekről a tanár fölteheti, hogy a tanulók eddigi olvasmányaikból nem ismerik, értelme magában a föladatban megjelölendő.

A nagybecsű miniszteri felhívásra egyházkerületünk Igazgató-tanácsa a hatósága alatt álló hét ev. ref. főgimnázium tanárkarának meghallgatása után véleményét a következőkben foglalta össze.

Ugy a felekezeti, mint a most érvényben lévő állami gimnáziumi tanterv a latin nyelv tanításának kettős célzt tűzött ki: »a) a tanulót a latin és görög nyelvtan alapos ismeretére vezetni és a kiszemelt klasszikus írók megértésére és szabatos fordítására képesíteni; a latin nyelvben arra is, hogy ismerete köréből vett magyar szöveget helyesen tudjon latinra fordítani; b) a klasszikus népek életének és világnézetének ismerete, a mennyiben a gimnáziumban tárgyalt irodalmi művek olvasásából merithető.« (A gimnáziumi tanítás terve, stb. 5. l.)

Nem tartozik feladatunk körébe azt vitatni, hogy a latin nyelv és irodalom tanításának két feladata közül melyik a fontosabb: tartalmi, vagy formai nevelése-e a növendékeknek?

A latin nyelvnek magának olyan foku tudása, hogy a növendék magyarról latinra egészen tökéletesen fordítson, egyfelől nem kívánatos, másfelől és legfőképpen, a mint a tapasztalatok megmutatták, még a ráfordított nagy óraszám mellett sem érhető el. De a tanár, tekintettel arra, hogy a növendékeknek az érettségi vizsgálaton magyarról latinra kellett fordítaniok, kénytelen volt a felsőbb osztályokban is aránytalanul sok időt fordítani egyfelől a grammatikának folytonos és legapróbb részletekig ható kiegészítésére, másfelől pedig a már régebben tanultaknak folytonos ismétlésére, mert egy idegen nyelvre való fordítás feltételezi ama nyelv grammatikája legapróbb részleteinek ismeretét is. Ez kettős kárral járt a tanításra és nevelésre nézve; mert 1. a tanár kénytelen volt aránytalanul sokat grammatizálni, bármennyire megvolt is győződve arról, hogy a latin nyelv és irodalom tanításának főcélja a klasszikus írók alkotásainak a maguk egészében való megismertetése, a növendékeknek a klasszikus szellem ismeretébe való bevezetése; 2. másfelől a dolog természetéből hozta magával, hogy ilyen magas fokon is aránylag primitív tartalmu mondatokkal kénytelen a tanár gyakoroltatni a grammatikát, ha nem akarja, hogy a növendékek figyelmét az új tartalom elvonja magától a megfigyeltetendő vagy begyakorlandó grammatikai tényről.

Ez az eljárás pedig teljesen ellenkezik azzal a követelménnyel, mely a tanult tárgyaknak tartalmi tekintetben egy színvonalon való állását sürgeti.

Igy a tantervnek ez a követelménye veszélyeztette magát a főcélát, a nélkül azonban, hogy legalább helyette magát a főcélát elérte volna.

Hozzá véve már most azt, hogy nincs senki, a ki a latin nyelvnek magának a tudását tartaná a főcélának és a legnagyobb haszonnak, a melyet e nyelv tanulásával el lehet érni világosnak látszik, hogy a klasszikus nyelv tanításánál az a ferde helyzet állott be, hogy az eszköz (a nyelv tudása és kezelése) tétetett célnak s a cél maga (a klasszikus művek és szellem megismerése s velük erkölcsi tartalom szerzése) az eszköz szerepére kárhoztatott.

Jól érezte e visszas helyzet súlyát az országos közoktatásitanács is, melynek állandó bizottsága a f. évben kiadott és »A középisk. tanterv revíziójá«-ról szóló jelentésében a fennemlített célokat nem csak sorrendjében cserélte meg, hanem a nyelvtannak ismeretét magát csak alapnak, eszköznek óhajtja tekinteni, midőn így szól (4 l.): »Cél a) A nyelvtan ismerete alapján a kiszemelt klasszikus írók megértése és szabatos fordítása. b) A római nép állami, társadalmi és művelődési viszonyainak ismerete a tárgyalta irodalmi művek alapján.«

Ha e jelentésben foglalt tervezet életbe lépne, akkor önmagától elesik az érettségi írásbeli vizsgálatokon a magyarból latinra való fordítás, minthogy innen a most érvényben levő tanterv ama követelménye, hogy a növendék »ismerete köréből vett magyar szöveget helyesen tudjon latinra fordítani« már eleve ki van hagyva; bár természetesen a latin nyelvben való gyakorlottság követelménye épen nincs feladva.

De még abban az esetben is, ha a régi tanterv maradna érvényben, kívánatos volna, hogy az érettségi írásbeli vizsgálatokon eltörültesse a magyarból latinra való fordítás, ha egyáltalában azt akarjuk a klasszikus nyelvek tanítása főcéljának tenni, hogy a növendékek bevezetve a klasszikus népek szellemének ismeretébe, erkölcsi tartalommal gazdagodjanak s ne csak elméjük élesíttessék a grammatikai taglalásokkal vagy emlékezetük terheltesse a számtalan aprólékos részlettel.

Bizonyos, hogy ez az intézkedés le fogja szállítani a latin nyelvtani tudás és gyakorlottság iránt táplált követelményeket, de ismerve az eddig elért eredményeket, magát az eredményt aligha fogja érinteni.

Nem fogja pedig nagyobb mértékben érinteni azért, mert a növendékeknek több alkalmuk lévén foglalkozni magukkal a művekkel, több idő lévén fordítható magára a fordításra is; ugyanazok a nyelvtani tények, a melyek eddig hosszas időn át s majdnem lélektelen grammatikai példákon gyakoroltattak be, a többszörös előfordulás folytán önként be fognak vésődni korlátolt gyakorlás mellett is a növendékek elméjébe; de másfelől nincs veszélyeztetve a latin nyelv tanításának ama haszna sem, hogy a növendékeket a nyelvtani tények megfigyelésére szoktatván, bevezettesenek az inductív gondolkodás módjaiba.

Sőt az utóbbi hatása a latin nyelv tanításának a dolog természeténél fogva még intensivebbé válik.

Mindezeknek alapján tanári karaink és hatóságunk meg vannak győződve arról, hogy a miniszter úr jelzett tervének keresztülvitele esetén régen érzett hiányon fog segíteni, mélyebbé és gyümölcsözőbbé fogja tenni a latin tanítást és ez alapon örömmel járulunk ahhoz, hogy az érettségi írásbeli vizsgálatokon a magyarról latinra való fordítás törültesse s helyette a latinról magyarra való fordítás hozassék be.

Azonban a tervnek azt a részét, hogy a növendékek az érettségi írásbeli vizsgálatokon ne rendes, hanem etymologiai szótárt használjanak, több tekintetben aggályosnak tartjuk.

Első sorban is nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy teljesen kielégítő etymologiai szótárunk nincs s tekintve a dolog nehézségeit, a közeli jövőben is alig lesz. De még abban az esetben is, ha a közeljövőben készülne ilyen szótár, ennek használatát célszerűnek az érettségi írásbeli vizsgálaton nem tartjuk már csak azért sem, mert egyfelől nem természetes, másfelől magyar-latin szótárról is lévén szó, miután a magyar és latin szócsaládok nem fedik mindig egymást, a szükséges szók felkeresése igen sok nehézséggel járna s végül pedig ilyen szótárunk használata könnyen arra fogja kényszeríteni a tanárt és a tanítványt, hogy különös gondjukat most már a szók tanulására fordítsák.

Tudatában vagyunk azoknak a nevelésbeli előnyöknek, melyeket a már megtanult szók etymologiai csoportosítása s e csoportok kibővítése előidéz, mert az fejleszti egyfelől az analógiák észrevezését, másfelől pedig megszoktatja a növendékeket ismereteiket rendezni. Ámde ez eljárást kész etymologiai szótár

használata által helyettesíteni nem jelentene egyebet, mint épen az itt említett különös didaktikai előnyét a szók tanulásának kockáztatni az által, hogy a növendékeknek az elvégzendő munka helyett kész munkát adunk a kezébe.

Azt is tudjuk, hogy nyelvtanítást sok szó megtanítása nélkül nem képzelhetni el és bizonyos, hogy etymologiai szótárak használata által a növendék több szót és talán könnyebben is fog elsajátítani, de ismételjük, hogy a latin nyelv tanításának főcélja nem a tulságos sok szó tudásában áll. Az az intenciója pedig senkinek sem lehet, hogy azt követelje, hogyha a növendéknek egy szóra van szüksége, egész szócsaládot beemlékzen.

Végül nem tartjuk feleslegesnek megemlíteni, hogy a latin képzőknek aránylag kis számánál és a legtöbb összetétel világosságánál fogva annak felismerése, hogy melyik szócsaládba tartozik valamelyik szó, egyáltalában nem tartozik ama nehézségek közé, melyeknek legyőzésében való jártasságot és képességet az érettségi vizsgálat volna hivatva kipuhatolni, viszont vannak teljesen elhomályosodott szóalkotások, melyeknek bonczolása semmikép sem tartozhatik a gimnaziumi tanítás keretébe.

Ezért az etymologiai szótár használata az érettségien egy lényegében igen könnyű, de időt rabló játék volna a nélkül, hogy egyáltalában megítélhetővé tenné a növendékek szótudását. A minél pedig egyéb célja amugy sem lehet.

Ennélfogva véleményünk a kérdés második ágára az, hogy engedtessek meg a növendékeknek az érettségi írásbeli vizsgálaton egy jó latin-magyar szótár használatát.

Parádi Kálmán.

A Jelentő-ivek tárgyában.*

A folyó évi egyetemes konvent Tisza Kálmán világi elnök ur Önegyméltósága indítványára egy bizottság előmunkálatai alapján ev. ref. egyetemes egyházunk *egyházi adózási* viszonyainak közelebbről leendő megismerhetése céljából u. n. *jelentő-iveket* bocsátott ki a következő kérdő pontokkal: 1. Mennyi volt az egyházközségi tagok összes egyenes állami adója az 1897-ik évben? 2. Hányan voltak 1897-ben, a kiknek egyenes állami adója 10 frtnál kevesebb volt? 3. A 10 frtnál kevesebb állami egyenes adót fizetőkre összesen mennyi egyházi adó volt kivétel 1897-ben? (papi és tanítói fizetésre és az egyház többi rendes szükségleteire együttesen számítva). 4. Ebből egyénenként mennyi volt: *a)* a legkisebb, *b)* a legnagyobb egyházi adó? 5. Mennyi volt 1897-ben az egyháznak évi rendes kiadása a belső hivatalnokok fizetésével együtt: *a)* egyházfenntartásra, *b)* iskola-fenntartásra. 6. Ebből mennyi volt kiróva összesen az egyháztagokra egyházi adóképen? (készpénz; természetbeliek és szolgáltatások pénzértékre számítva). 7. Milyen volt az egyházi adózás módja 1897-ben? Párbré szerint? Vagy az Egyh.

* Kérjük az egyházi lapok szerkesztőit, szíveskedjenek e cikket átvenni. *Szerk.*

Törv. 246. és 247. §§-aiban megjelölt módon rovatott ki az egyházi adó? 8. A felekezeti iskolába járó gyermekek után mennyi tandíj rovatott ki 1897-ben (pénzértékben véve a természetbelieket is): *a)* egy gyermek után, *b)* két vagy több gyermek után?

A kérdő pontokat a bizottság olyan világosaknak tartotta, hogy csak épen a legszükségesebb utasítást adta hozzájuk; annyit jelezve, hogy »e jelentő-iv minden ev. ref. egyházközség által két-két eredeti példányban állítandó ki. Az egyik példány az egyházmegyéknél marad, míg a másik 1898. decz. 1-ig az egyházmegyék által a közalap végrehajtó bizottság jegyzőjéhez lesz küldendő«, továbbá, hogy a »jelentő iv 1. és 2. pontja alatt kívánt adatok a községi *B)* tabellából irandók be; végül, hogy a 6. és 8. pontban említett természetbeliek és szolgáltatások pénzértéke a helyi piaci árak, illetőleg napszámok 5 évi átlagában veendőek fel«. Ugy látszik azonban, hogy ennyi nem volt elég arra, hogy tényleg a jelentő-ivek egyöntetűen állittassanak ki s az a sok megkeresés, a melyet az iven kiállítása tárgyában a legkülönbözőbb helyekről hozzám intéznek, mutatja, hogy a különböző viszonyokhoz való alkalmazás módjaira nézve mindenféle kételyek, nehézségek merülnek fel. A viszonyok gazdag és kimerithetetlen casuistikáját természetesen most sem tarthatom szem előtt; de mégis a sok magán levélben adandott felvilágosítás helyett legyen szabad ez uton némi bővebb ujjmutatást adnom és kérem azoknak szíves figyelembe vételét. E tekintetben abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy előttem van a tiszántúli ev. ref. egyházkerület ntiszt. esperesi karának f. é. ápr. 20-án tartott értekezletéből kibocsátott megállapodása s talán nem veendi tőlem rossz néven e tekintélyes testület, ha az ő utasításait tartva szem előtt, azokat ekként általánosítom és talán megbocsát az a t. bizottság is, a melynek előadója vagyok, ha minden különösebb felhatalmazás nélkül, csupán a kíváncsú egyöntetűség elérhetése végett ily részletesebb felvilágosítást teszek közzé. Sit venia verbo!

A jelentő-iv világos intentiója az, a mi Tisza Kálmán Önegyméltósága indítványának is a célzata, hogy t. i. megtudja a convent, hogy egyházközségeinkben, különösebben a 10 frtnál kevesebb állami adót fizetőkön mekkora a teher? Tehát hogy az *egyénekre* mekkora teher sulyosodik? Ezt a célt kell legelső sorban is minden kérdés megfellelésénél mindig szem előtt tartani. Erre tekintettel

1-ször az 1. pont alatti kérdésre kiírandó egy főösszegben az egyházközség tagjainak összes állami egyenes adója.

2-szor a 2. pont alatti kérdésre egy e célra készítendő iv alább közlendő rovatai szerint kiírandó egyénenként minden, összesen 10 frtot, vagy annál kevesebb állami egyenes adót fizető ev. ref. egyháztag neve s utána a *B)* tabella alapján beírandó annak állami egyenes adója; ugyanezen kimutatásba a 3-ik kérdő pontra felelőleg az illető egyháztag egyházi adója, pénz és termény, közalap, tandíj stb. adója a címek szerint.

A jelentő-iv pontos kitöltéséhez szükséges összeírási ív rovatai a következők:

Sorszám	Egyháztagok neve	Állami egyesen adója		Egyházi adója, vagy párbére				Közalapi járuléka		T a n d i j a				Egyházi és iskolai összes terhe	
				készpénz- ben		naturálékban értékelve				készpénz- ben		naturálékban értékelve			
		frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.		

Csak ha ilyen rovatos ívek alapján iratik be a végeredmény a jelentő-ívbe, remélhet a bizottság a valónak megfelelő adatokat. Termények 5 évi átlag szerint értékelendők. A szolgálmányok pedig: szántás, őrletés, favágás, kertásás stb. kézi és ígás napszámok szerint megkülönböztetve a helyi viszonyok 5 évi napszám-átlaga szerint értékeltesse nek ; önként értetvén, hogy a szolgálmányok az egyházi adó tételei között csak ott vehetők fel, hol egyénenként, vagy páronként van az az egyház minden tagjára előirva. A közlött minta szerint elkészített rovatos kimutatásból könnyű lesz a jelentő-ív 4-ik pontjába az egy-egy egyénre vonatkozó legkisebb, illetőleg legnagyobb egyházi adót bejegyezni.

3-szor az 5-ik kérdő pontra nézve az egyház 1897. évi számadása alapján vétetik fel az elkülönített kiadás, éspedig

a) a lelkész, önálló énekvezér, gondnok fizetése (ha esetleg ilyen is van), templom, paplak(ok), kántori lak fentartása, adók, közigazgatási költségek együtt, mint *egyházfenntartási* ;

b) a tanító(k) fizetése, tandija, iskola-épületek fentartása, fűttetése, vízzel ellátása, országos nyugdíjilletékek. iskola-szolga fizetése stb. stb. együtt. mint *iskola fenntartási* szükségletek, illetőleg kiadások tüntetendők fel. Ez összegekbe azonban a csak átmenetileg s talán csak az 1897-ik évben eszközölt építési s más nem rendszeresített kiadások nem veendők fel ; valamint nem veendő fel a lelkészek és tanítók fizetéséhez járó földjövedelem sem, mint olyan, melyet az egyházi számadások különben sem vesznek fel. De már az olyan rendes kiadás felveendő, a melyet az egyháznak feltétlenül fedeznie kell, de a mely az 1897. évi számadásba esetleg azért nincs felvéve, mert talán nem folyt be annyi egyházi adó, vagy közjövedelem, hogy ezt a kiadást a gondnok teljesen fedezhette volna s talán hátrálékban maradt és 1898-ban kell fedezéséről gondoskodni. Az ilyen kiadás mindenesetre számításba veendő az 5-ik pont a), illetőleg b) tétele alatt, valamint *minden bármely forrásból* fedezett szükséglet és kiadás, hogy e pont a két czimlet alatt a tényleges kiadást, illetőleg szükségletet tüntette fel ; tehát az esetleges alapokból és alapítványokból (dézmakárpótlás stb.) fedezett kiadások és szükségletek is ; mert csak így adhatja meg az összehasonlítást a 6-ik pont, a melyben az 5-ik pontban kimutatott *tényleges* szükségletből és illetőleg kiadásból az *egyházi adó* (kepe stb.) által

fedezett összeg fog szerepelni, egy főösszegben mutatván ki a készpénzben, terményben és szolgáltatásokban kirótt egyházi adót. Ez adja majd igazi képét annak, hogy összesen micsoda terhet hordának hiveink és ez nyujt tájékozást majd, hogy mennyiben tartják fenn az egyházat a hívek, vagy fedezik az egyház köz-szükségeit alapok és alapítványok ?

4-szer a 7-ik pont alatti kérdésre adandó feleletnek azt kell kimutatnia, hogy az egyházi adó párbér szerinti-e, vagy osztályba sorozás szerint van-e kiróva ?

5-ször a tandij a 8-ik pont alatt a szerint töl-tendő ki, a mint a kérdés fel van téve, azaz az a) pont alatt egy gyermek tandija ; a b) pont alatt *azon-ban már csak azon esetleges kedvezmény*, hogy ha valahol egy szülőnek egyszerre több gyermeke tanul, annak pl. nem kell annyiszor egy gyermek tandiját fizetni, a hány gyermeke iskolába jár, hanem kevesebbet. (Pl. egy gyermek tandija 2 frt, de már három gyermeké nem 3×2, hanem csak 4, vagy 5 frt.) Ott, hol ingyen iskoláztatás van, ez a körülmény jegyzendő fel. A községi, vagy állami iskolába fizetett tandij itt nem jön természetesen tekintetbe. mert ez a tandij már nem mint egyháztagot terheli hiveinket. A hol felekezeti iskola nincs, ott ez a rovat »Nincs felekezeti iskola« átírással kitöltetlen marad.

A magam részéről igen helyesnek tartom a ti-szántuli esperesi értekezletnek amaz utasítását is, a mely szerint kimondja, hogy »általában véve a jelentő ívekbe a lelkész urak semmit se jegyezzenek be, ők csak az adatokat készítsék elő s adják rendelkezése alá a szabályszerű látogatóságnak, mely bizottság azt hitelesíti« stb. A lelkészi javadalmak kiegészítésnek összeírása végett kiküldött »Kimutatás«-ívek« is most lévén kiállítandók, az egyházmegyei bizottságok egy-szerre végezhetik a két nagy fontosságu munkát.

Kenessey Béla,
a bizottság előadója.

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvárt, 1898. jul. 11-én'

Elnök főt. Szász Domokos dűspök aa. Jelen voltak gróf Bánffy György, Zeyk Dániel ehker. főgondnokok; Kenessey Béla, Parádi Kálmán és Becsek Lajos

ig.-tanácsosok, Deák József pénztárnok, Maksay János számvevő, dr. Kádár János s.-titkár.

Elnök aa az ülést megnyitván meleg szavakkal üdvözlí az ujonnan választott és igazgatótanácsi ülésünkön most először megjelent főgondnok aait. Kifejezi az iránti biztos reményét, hogy nevezett főgondnok aai ép oly buzgósággal fogják új állásuk teendőit is végezni, mint a minő érdeklődéssel és ügyszeretettel vettek részt eddig is az egyházi ügyek intézésében. Igazgatótanácsunk elnök aa üdvözlétét éljenzéssel fogadta.

Ezután Kenessey Béla ig.-tanácsos aa jelenti be ama veszteséget, mely néhai dr. Szász Béla volt igazgatótanácsos elhunytával egyfelül Ig.-tanácsunk nagyérdemű elnökét, másfelől egész egyházkerületünket érte. Vázolta röviden amaz érdemeket, melyeket az elhunyt hosszú időn át egyházkerületünk s Igazgató-tanácsunk szolgálatában szerzett s indítványozta ez alapon, hogy a megboldogultnak érdemei jkvileg megörökíttessenek. Igazgatótanácsunk mély meghatottsággal vette tudomásul e szomorú bejelentést s az indítványt egyhangulag határozattá emelte.

A tárgysorozat rendjén az alábbi ügyek nyertek elintézését.

A sepsi- szentgyörgyi főgimnáziumhoz kihirdetett és miniszteri kinevezés alá tartozó természetrajz-földrajzi tanszékre az egyedüli folyamodó dr. László Ferencz kinevezésre följánltatott.

N.-enyedi kollegiumunk előljáróságának ama jelentése, hogy a rendszeresítve levő vallástanári tanszékkel pénzügyi tekintetekből ez évre csak ideiglenes erővel töltötte be. tudomásul vétetett.

A sepsi-szentgyörgyi kollegium által ujabban nyert 2000 frt fenntartási államsegély kebli felosztását nem hagyhatta jóvá Igazgatótanácsunk, mert az előterjesztésből a felosztás módozatainak indokait meg nem ismerhette. Fölvhatott ennélfogva az előljáróság, hogy a tanárok idősbégi sorrendje és korpótlékaik felől részletes előterjesztést tegyen.

Domján István sepsi-szentgyörgyi tanár aa panaszos fölterjesztése leküldetett a kollegiumi előljárósághoz törvényes elintőzés céljából.

Hegedüs Zsigmond n.-enyedi tanítóképezdei h. tanár aa kérése, melyben állásában leendő véglegesítésért folyamodik. áttételett a tanítóképezde ügyének rendezés iránti vélemény nyilvánítás végett kiküldött bizottsághoz.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter ur megküldvén hatóságunknak a muzeumok és könyvtárak országos felügyeletének, szervezésének és gyarapításának szabályzatát: közöltetett ez összes kollegiumaink előljáróságaival felekezetünk körében való igénybevehetőségéről és alkalmazhatóságáról leendő véle-

mény nyilvánítás végett. Erre vonatkozólag beérkezett vélemények alapján nem tartotta Ig.-tanácsunk szükségesnek kollegiumi könyvtárainknak és muzeumainknak, mint kizárólag tanügyi célokat szolgáló intézményeknek a közlött szabályzat szerinti berendezését és állami főfelügyelet alá való bocsátását, hanem a további intézkedéstétel előtt az egyetemes konvent határozatát bevárni rendelte.

Kolozsvári egyházközségünk mult évi számadása hiányos lévén a szükséges felvilágosítások megadása végett visszaküldetett.

Gondnoki előterjesztésre megengedte Ig.-tanácsunk a Jókai-u 5—7. sz. bérháznak a vízvezetéki és csatornázási hálózatba való bekapcsolását.

Ugyancsak megengedte Igazgatótanácsunk, hogy a k.-magyar-u. 5. sz. bérházánál egy házmesteri lakás és két mosókonyha építtessék 1659 frt átalányösszegben, valamint hogy a jelenlegi házmesteri szállás bérhelyiséggé alakíttassék át.

Parádi Kálmán tanügyi előadó aa indokolt előterjesztésére megengedetett hogy az iskolai statisztika feldolgozásánál való segédkezésül egy havi időtartamra egy ideiglenesapidijast vehessen maga mellé.

Lőrinczi Gábor m.-kályáni és Nagy Albert mócsi lelkész aainak az iránti kérése, hogy a néhai Soós József volt szász-zsombori lelkész részére utalványozott 150 frt. rendkívüli államsegély közöttük osztassék meg, teljesíthető nem volt, mert a segélyösszeg felett rendelkezni Ig.-tanácsunknak jogában nem áll.

Feloldotta ezek után Igazgató-tanácsunk a marosi ehmege tanácsának a sóváradi egyházközség által megfélebbezett ama határozatát, melylyel az ottani elaggott kántortanítót félfizetéssel nyugalmazni rendelte. Egyházi törvényeink szerint a kántortanítóknak félfizetéssel való nyugalmazásra igényük nincsen, miért is ez az érdekelt egyház határozott ellenzése mellett főhatóságilag sem rendelhető el. A nyugalmazandó kántortanító aa hosszas szolgálatára és kiváló érdemeire tekintettel azonban melegen ajánlotta Ig.-tanácsunk a nevezett egyháznak, hogy az illető részére tisztességes kegydíjat biztosítson.

Végül, indokolt kérés folytán folyosította Ig.-tanácsunk, kivételesen még ez évre, a csombordi egyházközség 30 frt Baldácsy segélyét és Benedek Ferencz haranglábi lelkész aa 50 frt államsegélyét. de a csikszereclai egyház az iránti kérését, hogy részére a 100 frt. kántori segély továbbra is folyósíttassék, nagyobb és sürgősebb szükségekre tekintettel teljesíthetőnek nem találta.

Ezután még néhány apróbb ügy nyervén elintézését, melyek után az ülés a tárgysorozat teljes kimerítésével bezáratott.

r. s.

TÁRGZA.

Magyarláros.*

Ott, hol a Czibles hegyláncz ölelkezik a fellegekkel; ott, hol a Sátorhegy áll őrt a Lápos mente fölött;

* Lapunk multkori számára későn érkezett. Szerk.

messze, Szolnok-Dobokamegye északkeleti szögletében, — ott van Magyarláros. Ha a deési egyházmegyében elhagyjuk Blenkemezővel a kaczkói körlelkészség határát és Bába stb. oláh községeken keresztül Magyarlárosra érünk, akkor érezzük e nagy község jelentőségét. És ha onnan légvonalban kiszámítjuk Szathmár-, Máramaros-, Beszterczenaszód- és Szolnokdobokamegyék érintkezési pontjait, mig ismét egy kálvinista

egyházhoz érünk, akkor értjük meg, miért kell a mérhetetlen tenger hullámai felett világító tornyokat építeni? Ha látjuk, hogy minden völgyben egy kápolna, minden bárczen bucsujáróhely van, hol másként szól az ének, nem úgy: »Istenért, hazáért, királyért!« és nem értik a mi nyelvünket: akkor meg kell vallanunk, hogy f. é. július 31-nek jelentősége messze túlhaladja a felekezeti érdeket és méltán ünnepelt az egész vármegye a magyarláposi ev. ref. megújított templom fölavató ünnepén.

Eleve értesültek e lap olvasói, hogy magyarláposi gyülekezetünk az ezelőtt 59 évvel fundált, de teljesen be nem végzett templomát egészében és részeiben megújítja és ennek öröme rendezett hálaadó ünnepet július 31-én. Módomban volt az »ünnep« előtt megtekinteni a hétköznapiakat, a munkálkodásnak idejét; gyönyörűséggel tölté el lelkemet, mennyire érzi, tudja itt gyülekezetünknek minden tagja nemes elhivatását, magasztos missoját. Semmiből teremteni és azt ev. ref. egyházunk hiveit oly igen ékesítő buzgósággal fenntartani talán nem is lehet másként. 1839-ben tétetett le a templom alapköve. Azóta közel 40000 frtot fektetett be az egyház. Minek fele az 1891. év óta szolgáló Barabás Sámuel lelkész szolgálati idejére esik. Temploma kész, diszes felszereléssel (orgona, torony, toronyóra, harangok, kőalapon vasrács-kerítés). Alsó és felső iskolája, papi és kántori lakja, vásárolt telken 800 frtot jövedelmező bérházai. E tételekkel szemben áll 8000 frtnyi törlesztő kölcsöne.

Végig futottam hirtelen a névsoron: a kisebb-nagyobb összeget adakozók száma megközelíti a négy százat. Első köztük koronás királyunk 300 frttal iskolacélokra; nyomon követik egyházunk vezérlő férfiai és nem maradnak el más felekezeti keresztyén testvéreink sem, mert látják, hogy úgy harcolunk, mint nem bizonytalanra. Csak most ajándékozott a róm. kath. gróf Eszterházy István egy 300 frt értékű (vas és márvány) urasztalt. A templom helyreállításához hozzájárultak: néhai özv. Bartók Ferenczné 1000 frt, Bárdy Károly és neje Sánta Mária 200 frt, Szász József (Dániel) és neje Gáspár Beta 150 frt, özv. Deák Józsefné szül. Balázs Anna 150 frt, stb. kiknek névsorát annak idején a lelkész közlendi.

De e rövid kitérés után térjünk magára az ünnepélyre, — mely az előre megállapított sorrendben jul. 31-én reggel 10 órakor kezdődött. Főtiszteletű és méltóságos Püspökünk akadályozva lévén a megjelenésben, nagytiszt. Kenessey Béla theol. igazg.-tanár ural helyettesítette magát; az Igazgató-tanácsot dr. Kádár János s.-titkár képviselte. A deési egyházmegye képviselőjében nagytiszt. Pap István esperes ur vezérése alatt jelen voltak: Kovács Gyula domokosi lelkész, Incze Lajos kaczkói, Irsay József ördögkereszturi körlelkész és a deési püspöki v. a. egyház lelkésze Vásárhelyi Boldizsár, mindenik nejjével együtt vevén részt az ünnepi istentiszteleten.

Az egyházi szertartást Kenessey Béla, Pap István, Incze Lajos, Kovács Gyula és a helybeli lelkész végezték a gyülekezet énekével váltogatva.

1. Kovács Gyula domokosi lelkész adott hálát buzgó imádságban az új kenyérnek áldásáért.

2. Kenessey Béla theol. igazg.-tanár tartá azután

fölavató beszédét Róm. I. 16. r. alapján. Egyszerű szavakkal, mégis a tudás bölcseségével kereste (Kálvin értelmében) az »igazság«-ot, felmutatván egyszer a világ igazságát, azután az evangéliom igazságát és amint textusához concludált, hogy ezért »nem szegyenli a Krisztus evangéliomát«, minden hallgatóját magával ragadta.

3. Majd Pap István a deési egyházmegye érdekes esperese mondá el fölavató imáját. Amint buzgó imádságának szárnyain fölemelt, éreznünk kellett, hogy ez a hely a mennyországnak kapuja. Megható közvetlenséggel kérte Istennek áldását a csecsemőre, a midőn e helyen megkereszteltetik az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek nevére, a növendékre, a midőn e helyen szent hitéről vallást téstzen; az új párokra, a midőn e helyről indulnak az élet boldogságát keresni; a hivek seregére, a midőn szabadulásért esengenek és megfáradva, megerhelve, veszik az életnek kenyerét és a pohárnak új testamentumát.

4. Incze Lajos kaczkói körlelkész urvacsorai ágendája után Kenessey Béla és Pap István oszták ki az uriszentvacsorát a nagyszámban megjelent hiveknek.

5. Barabás Sámuel helybeli lelkész könyörgése rekeszté be a szertartást. Maga is lelkigyönyörűséggel és meghatottan adott hálát az Istennek, hogy amit ők terveztek, Isten megáldotta. Áldást kért a dicsőségesen uralkodó királyra és felséges uralkodó házára. Áldást a buzgó és soha el nem fáradó, egyházaink sorsát mindig szíven viselő főpásztorra, segítő szolgatársaira, kik ime futnak és nem fáradnak el. Megáldá gyülekezetét kicsinytől nagyig; az elődöket, kik 50 évvel ezelőtt a fundamentumot lerakták és az unokákat, kik azon építettek, kik akárcsak egy porszemmel segítettek az építőknek. Könnyekig meghatott mindenkit a szívet és lelket fölemelő istentisztelet.

Résztvett azon a községi lakosokon túl a közeli és távoli vidék értelmisége. Ott volt Szolnok Dobokavármegye fő- és alispánja, báró Bornemissza Károly, dr. Torma Miklós; továbbá Simó Lajos orsz. képviselő, egyházkerületi főgondnok, mint az ünnepély rendezőbizottság elnöke, Fejérvári Károly orsz. képviselő, széki egyházmegyei főgondnok, szolgabíró, járásbíró, telekkönyvi hatóság, községi előljáróság, mindenik hivatali főnökének vezetése alatt. Résztvett továbbá az istentiszteleten debreczeni kegyes és buzgó pátronánk a sztojkai fürdőn üdülő özv. Hegyi Mihályné Önnagysága is.

Istentisztelet után a sorrend szerint diszebed volt, melyen Simó Lajos főgondnok az ünnepélyes alkalom méltóságához híven királyunk Őfelségére mondotta az első áldomást. Pap István esperesünk főtiszteletű és méltóságos püspökünket köszönté fel, híven ecsetelvén nagy érdemeit, Anyaszentegyházunk építésében fáradhatatlan buzgóságát. Püspökünk helyettesére Kenessey Bélára Vásárhelyi Boldizsár mondott köszöntőt. Br. Bornemissza Károly főispánra Incze Lajos, dr. Torma Miklós alispánra Kovács Gyula, Simó Lajos főgondnokra Barabás Sámuel, Pap István esperesre Vass Imre főszolgabíró, az egyházra Kenessey Béla stb. stb. A diszebed után érkezett meg püspökünk üdvözlő távirata Kenessey Béla kezeihez Borszékről: »Ünnepelő egyházközséget köszöntse nevemben, szeretettel kérem

Istent, hogy buzgó lelkipásztorának, többi Elöljáróinak vezetése alatt érjen sok örömteli napot s haladjon elő a virulás útján.“ Általános lelkesültség közepette olvastattak föl a főpásztor üdvözlő szavai.

Este 1/28 órakor Sztójka-fürdőn bál volt az egyház czéljaira ugyazon válogatott és diszes közönség részvételével, a mely a templomi ünnepélyen is jelen volt. A báli tudósító tisztéről lemondva, annyit jegyzek ide, hogy a bevétel kevés híján 200 frtot tett.

—

Különfelék rovata.

Tájékoztató és mihez tartás végett teljertalmu-lag közöljük az alábbi »*Kiegészítő utasítást*«-t:

»Szükségesnek mutatkozván a fizetésük kiegészítését igénylő lelkészek személyére vonatkozó adatok összeállítása. a nagyméltóságú Convent elnökségének megbízásából és jóváhagyásával felkérem a méltóságos és főtisztelendő Püspök s a nagytiszteletű Esperes urakat, hogy az idevonatkozó adatokat a lelkészek fizetéséről készitendő Kimutatásba bejegyeztetni méltóztassanak.

A Kimutatás végén a »Kelt« után az aláírások felibe irandó a fizetésekiegészítést kérő lelkész 1. születési ideje, 2. születési helye, 3. szolgálati éveinek száma, 4. azon hely vagy helyek, 5. azon idő, a hol és a mikor a lelkész középiskoláit végezte, végül 6. hogy mikor és 7. hogy hol végezte a lelkész a hittudományi tanulmányt és 8. mikor nyert lelkészi képesítést.

Jelen kiegészítő utasítás egy-egy példánya mindazon lelkésznek megküldendő, kiknek a Kimutatás űrlapjai megküldettek.

A lelkész a személyére vonatkozó fennebbi adatokat, esetleg azokra vonatkozó bizonyítványait összeállítva a szeptember havában egyházában megjelenő esperesnek vagy egyházmegyei küldötteknek rendelkezésére bocsátja, kik azokat a Kimutatás fent jelölt helyére bevezetik.

A bejegyzett adatokat a püspök és esperes a Kimutatás aláírása által hitelesítik. *Dókus Ernő*, az orsz. ev. ref. egyh. közalap végreh. bizotts. elnöke.

Jótékonyság. A m.-ujvári ev. ref. egyházköztség által július 17-én rendezett multság tiszta hasznaként e lap 30. számában 380 frt 50 kr volt kiténtetve azután ugyanazon czélra adakoztak br. Kemény Simon 20 frt, gr. Teleki László 10 frt, Kovács Pál 1 frt 50 kr, Fejes Áron 1 frt, összesen 32 frt 50 kr. Így tehát ama multság 413 frtot jövedelmezett az ujonnan építendő templom javára. Fogadják a felülfizetők hálás köszönetünket. M.-Ujvárt, 1898. aug. 12-én. Jancsó Lajos ev. ref. lelkész.

Nyilvános nyugtázás. A mult hó elején egy »Felhívás«-t küldtem szét egyházmegyénk tiszteletes lelkészeihez, melyben felkértem, miszerint Tokaji János m.-bogáti paptársunk 50 éves papi szolgálatának megtartandó jubileuma alkalmával részünkről egy biblia ajándékozására becses hozzájárulásaitak hozzáam küldjék be. E czélra következő lelkésztársaim küldtek be adományokat: Balogh Sándor 50 kr. Barthalus Sámuel 50 kr, Báthori János 50 kr, Dali István 50 kr és mint sz.-dányáni adminisztrátor 10 kr, Fábíán Domokos 25

kr, Kakasi Márton 50 kr, Orbán Gábor 30 kr, Szabó Ferencz 50 kr, Tollas József 30 kr, Zayzon János 50 kr, Vass Ferencz 50 kr. Ide számítva az általam csatolt 50 krt, begyűlt összesen 5 frt 45 kr, mely összeg egy nagy alaku aranyos szegélyű biblia beszerzésére fordított. Midőn az adományokat nyilvánosan nyugtázom, az adakozókat nyugtassa meg az a gondolat, hogy öreg lelkésztársuk iránt tanusított figyelmük által önmagukat és magasztos pályájukat becsülték meg. Kutyfalván, 1898. auguszt. 12-én. *Nagy Domokos*, ev. ref. lelkész.

Graef H. könyvkereskedésében (Szászváros, Hunyadmegye) Deák Gerő »Magyar Hármonia« czimű négy szólamu vegyeskar-gyűjteménye közelebből megjelent. A valás- és közoktatásügyi miniszter e gyűjteményt a középiskolák részére engedélyezett segédtan-könyvek sorába fölvette, a mi annak sikerrel használ-nálhatósága mellett bizonyít Ára példányonként 90 kr.

Református istentisztelet Homoród-fürdőn. Folyó hónap 7-én az ugynevezett »Szentföld«-ön fekvő Homoród-fürdőn református istentisztelet tartatott. A fürdővendégek közt rendesen nagyszámmal vannak reformátusok is, de tavalyig számunkra istentiszteletről gondoskodás nem történt. Udvarhelyi egyházmegyénk derék esperesének, Menyhárt Andrásnak érdeme, hogy a jelzett időben megkezdte az istentisztelet tartását és az idén megismételte. Mint egy buzgó, vallásos tudósítónk írja, a vendéglő nagytermében nyolczvan-kilenczven fürdővendég gyűlt össze, köztük a vármegye főispánja gróf Haller János is. Imát az esperes mondott, egyházi beszédet pedig Bedő Ferencz sz.-udvarhelyi lelkész tartott, magával ragadván minden jelenlevőt magvas gondolataival és szép előadásával. A hallgatóság közt más felekezetűek is voltak, kikre az istentisztelet szintén mély benyomást gyakorolt és elismerésüknek kifejezést is adtak. Óhajtható, hogy a megkezdett munka ne hagyassék félben és erre az esperes szives figyelmét fel is hívjuk.

Iskolai értesítő. A sepsi-szentgyörgyi áll. segélyezett Székely Mikó-kollegium értesítője az 1897—98. isk. évről Pap Lajos igazgató szerkesztésében megjelent. Jelezni kívánjuk, hogy a midőn összes középiskoláink értesítőit megkaptuk, egy cikkben valamenynyit ismertetni fogjuk.

Szilágyi Gyula emlékezete. Bucsuszó Szilágyi Gyula sirja felett. Ily czimmal egy 12 levélre terjedő füzet érkezett szerkesztőségünkhöz. Mindkét beszédet Fogarasi Albert Bethlen-kollegiumi tanár írta. Az első az isk. évzáró ünnepélyen mondta el, a másodikat — mint czime is mutatja — a sirnál. A két beszéd forrása igazán a szeretet és az érdem elismerése. Megkapó vonásokkal ecseteli író a korán elhunyt jeles tanártárs életét, tömören, szépen domborítva ki annak sokszoros becsét. A bucsuszónak pedig minden sorában érezzük azt a fájdalmat, mely szelid fényt hint a domboruló sirra.

A fakultatív hullaégetés Norvégiában törvényerőre emelkedett. Tizenöt évnél idősebb egyének két tanu által aláirt nyilatkozatot kötelesek kiállítani, természetesen haláluk előtt, hogy az elégetésbe beleegyeznek. Azok helyett pedig, kik tizenöt évesek még nincsenek, a szintén tanuk által aláirt nyilatkozatot

a szülők állítják ki. Szükséges továbbá a kerületi orvosnak, valamint annak az orvosnak nyilatkozata is, ki az elhaltat utoljára gyógykezelte, hogy az természetes és nem erőszakos halállal mult ki. A püspökök és a theol. tanárok egy kivételével mindnyájan meg-egyeztek abban, hogy a mi a keresztyén hitet és tudományt illeti, a hullaégetés ellen nehézséget senki sem emelhet. Így gondolkoznak a szigoruan lutheri Norvégiában

A vasárnapi iskolák érdekében a harmadik világkonferenciát július hónap folyamán Londonban tartották meg. Az első 1889-ben szintén Londonban, a második 1893-ban St.-Louisban volt. A föld minden részéből összesen 2300 delegátus jelent meg, a kik 2500000 tanítót és 25000000 tanítványt képviseltek. Olaszországban ez időszerint — daczára az üldözéseknek — 15000 gyermek látogatja a protestáns vasárnapi iskolákat. Japánban 901 ilyen iskola van és a mult évben a tanítványok száma 4000-re emelkedett, a mi eléggé jelentős, ha meggondoljuk, hogy Japánban csak minden 1000 emberre esik egy keresztyén.

A linezi »Montagsblatt« egy róm. kath. pap következő nyilatkozatát közli: »Kényszerítve vagyok e helyen kinyilvánítani, hogy liebenau (Felső-Ausztriában) állásomat szabad elhatározásból hagytam el és távoztam Drezdába. Mivel én azt az állást sem egyéni, sem vállalási, sem politikai meggyőződésemmel egyezőnek többé nem találtam, továbbá azt sem, hogy a róm. kath. egyház szolgálja legyenek: érett megfontolás után azon eredményre jutottam, hogy protestánsná leszek, stb.«

Érdekes, hogy itt még a *politikai* meggyőződés is szerepel.

A német egyetemeken e nyár folyamán összesen 309 nő tanul: 166 Berlinben, 24 Heidelbergben, 23 Marburghban, 21 Boroszlóban, ugyanannyi Göttingenben, 18 Bonnban, 17 Königsbergben, 13 Kielben, 6 Halleban. Tizenegy egyetemnek azonban nőhallgatója nincs.

A frankfurti csoda. Egy jámbor külföldi lap közli a következő igazán megható esetet Julius hó 6-án Frankfurtban nagy egyházi ünnepélyt rendeztek a boldogságos szent szűz tiszteletére. Ez ájtatosságnak az volt az oka, mert a városban naponkint 20—25 gyermek halt meg ragályos betegségben. E végből a hivek gazdag ajándékokkal kedveskedtek a szent szűznek, hogy a betegséget az ő segítségével elűzzék. Az ajándékok között volt egy mesésértékű gyémánt nyakék is. Az ájtatos hivek között azonban volt egy olyan könnyörgő is, a ki a templomi körmenet befejezte után nem sietett haza, hanem egy padban elbujt. Az illetőnek sikerült észrevétlenül maradnia és a mikor a templom kiürült, ez a gonosz ember egyenesen az oltár felé sietett és a gyémánt nyakék felé nyújtotta ki kezét. Egyszerre azonban nagy csoda történt. Az oltárkép mély sóhajban tört ki, szemeiből forró könnyek peregtek és a torony harangjai önmaguktól kezdtek bömbölni. A nép azonnal a templomba sietett, megragadta a gonosztevőt, ekkor megszólalt a szent kép és kijelentette, ne bántsák a tolvajt, ő majd maga fog vele elbánni. Azonnal elbocsátották és a tolvaj futni kezdett. De alig futott pár méternyire, egy kigyó ragadta meg testét és egészen körülölte őt. A hivek és a pap segítségére siettek a siránkozó embernek, de

ez hiábavaló volt. A kigyó két teljes napig szorongatta és csak akkor bocsátotta el, a mikor már a vérét teljesen kiszívta. — Eddig tart a csoda. Talán mondanunk is felesleges, hogy e hirt a lehető legnagyobb fentartással közöljük.

Hivatalos rész.

642—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a szilágy-szolnoki egyházmegyébe kebelezett *szakácsi orgonista-kántortanítói* állomásra pályázat hirdettetik.

Javadalom: tisztességes lakás kerttel és melléképületekkel, 400 frt készpénz, 6 hold szántóföld, 4 boglyás rét, mintegy 20 frt stóla.

Kötelessége: a fiú-tankötelesek törvényszerű oktatása s kántori teendők végzése.

Pályázati határidő augusztus hó 31. Oklevéllel is felszerelt pályázati kérelmek nt. Viski Pál esperes úrhoz küldendők Zoványra.

Kolozsvárt, 1898. augusztus hó 12-én.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

657—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett *süket-demeterfalvi lévitatanítói* állomásra pályázat nyittatik.

Javadalom: tisztességes lakáson és kerten kívül 450 frt, melyből évi államsegély 336 frt.

Pályázati határnap: szept. 15. Folyamodványok nt. Ravasz János esperes aához küldendők Mező-Bándra.

Kolozsvárt, 1898. aug. 14.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

658—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett *luka-ilenczfalvi* második *énekevezér-tanítói* állásra pályázat nyittatik.

Javadalom: tisztességes lakás, nyári konyha és két hold kerten kívül (a kert jelenleg 61 frt 50 kr évi haszonbérbe van kiadva) az egyházközség pénztárából 240 frt havi előleges részletekben fizetendő készpénz, 119 frt államsegély, három nagy ünnepre 10 frt legátum, nov. 11-től ápr. 24-ig szabad fűtés az iskola fájából. Összesen 400 frt.

Kötelességek: a rendes iskola egyik osztályának, esetleg az ismétlő iskolának törvény- és szabályszerű tanítása, a növendékeknek ünnep- és vasárnapokon templomba vezetése, felügyelése, a pap és tanító betegsége, vagy hivatalos távollétében azoknak a templomi szolgáltatokban segítése.

Pályázati határnap: 1898. szept. 15. Folyamodványok nt. Ravasz János esperes aához küldendők Mező-Bándra.

Kolozsvárt, 1898. aug. 14.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre
félévre6 frt.
3 frt.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

HONTER JÁNOS.

Az evangeliumi világosság terjesztőjét, Brassóban, környékén, a Barcaságon és mondhatni egész Erdélyben diadalra vivőjét, a hitszónokot, tanítót és írórt illeti e név. Szász vér csörgedezett ereiben, de *magyar* föld szülte: itt élt, itt működött, teste itt porladott és az a test, mely a lelki kincseknek teljes tárháza vala, mintegy újból formálódott abban a szoborban, melyet a hálás utókor a valódi érdemnek állított, hogy legyen érzékelhető bizonyága amaz *isten*i erőnek is, mely fényt szór a sötétségre, a szívet lángra gyújtja, mint mag annak termékeny talajában először csirát hajt, majd gyökeret ver, szárba szökken, a századok viharaiban hatalmas fává nő, mely örökké üde lombjaival az eget csókolja és a melynek neve — protestántizmus.

Ez az erő, mint a *hit* ereje nyilvánult a brassói ünnepélyben is, ott a Czenk alatt, melynek csúcsán a *honszerző* oszlopa öröklik. És ez erő hatása alatt *most* mintha megértették volna szász atyáinkfiai, hogy mit jelképez az a karcsu, de *aczelkeménységű* oszlop? Egy másik erőt, mely *testvére* amannak, a szív vérével szerzett *haza szeretetének erejét*, hogy mint *egy* hitnek cselédei velünk, úgy itt *egy* szeretetben *egy* hazának legyünk mindnyájan *méltó* fiai.

Bontogassa ki hát szárnyát a *jövendő* szépséges *reménye*, hogy a mi a közös hitben összeforraszt, a közös szeretetben egyesít. Akkor eltűnik az idegenkedés, sokszor gyűlölet, mert érteni fogják, hogy a kettő határai közt megmaradhat a *faji jelleg* és *Magyarország mégis dicsőbbé, a magyarországi protestáns anyaszentegyház pedig erősebbé lesz.*

Vajha Honter János ünnepelt emléke egyengetné meg erre az utat!

*Tövisháti.*Parádi Kálmán tanügyi előadó
évi jelentése

(Felolvastatott a június 2-án megnyílt egyházkerületi közgyűlésen.)

(Vége.)

IV.

Főtiszteletű Közgyűlés! Jelentésemből hiányzanék a jövőbe tekintés alkalma s a tényleges állapotok fejlődésének perspektívája, ha reá nem mutatnék azokra a reform-törekvésekre, melyekhez a motivumokat a millenium évében az egyetemes tanügyi kongresszus határo-

zatai szolgáltatták s a melyek ma már annyira érlelődtek, hogy az akademikus diskusziók köréből az adminisztrációt is foglalkoztatják. Értem az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. revízióját, jelesen: a tanfelügyelői intézmény, a tanítóképesítés s vele a tanítóképzők reformját, mikre nézve véleményes munkálat készítésére az egyetemes tanügyi bizottság a konvent által utasítva van, hogy magyar ref. egyházunk egyeteme is hozzá járulhasson a saját tapasztalatán alapuló javaslataival és kívánalmaival az új alkotások tökéletesítéséhez.

De itt van a küszöbön a középiskolák tantervének revíziója, melyen a lefolyt iskolai éven ugyancsak dolgoztak a középiskolai tanárok és dolgozott a közoktatási tanács. Ott lebeg a középiskolai „egységes jogositás” kérdése is.

A kultuszminiszter tudvalevőleg nemcsak azt ígérte meg, hogy a középiskolai tanterven a tulterhelés miatt tesz javítást és jobban kidomborítja a nemzeti princípiumot, hanem azt is megígérte, hogy függetlenül a revíziótól, munkába veszi a középiskola nagy reformját, melynek végcélja gyanánt a hajdani »egységes középiskola« helyett az »egységes jogositás« szolgál. Ez a megoldási mód lehetőnek tartja többféle, ugynevezett középiskolai típus felállítását, vagyis azt, hogy az eddigi két középiskola, a gimnázium és reáliskola helyett, három-négy fajta középiskola is kialakulhat. A hol nincs görög tanítás, az olyan gimnáziumokban legyen alternative, de nem bifurkálva, vagy latin és franczia (esetleg angol, olasz), vagy latin és terjedelmesebb természettudományi oktatás rajzzal, azzal a feltétellel mégis, hogy e típusok mindegyike egyaránt adhat minősítést az egyetemekbe való belépésre. Árde egy ilyen tervezet sokkal mélyebb nyomokon jár, semhogy megoldása az elmélet s a gyakorlat minden vonatkozó kérdését felszínre ne hozná, sőt a társadalom legvitálisabb érdekeit meg ne szó-
laltatná.

A társadalomra és különösen ránk protestánsokra nézve épen nem közömbös annak a megvizsgálása, hogy mi értéke van a középiskolai oktatás tárgyainak s hogy melyik lesz közülök az egységes, illetőleg egyenlő jogositású középiskolában az oktatás tengelye? Mert a középiskolai oktatás-rendszerek történetéből tudjuk, hogy eleintén a vallást tartották a legfontosabb tantárgynak ama természetes összeköttetésénél fogva, mely az iskola és fentartója közt volt. Ugyanattól az időtől kezdve, mert hiszen a középiskolák kifejlődése a renaissance korszakába esik, a klaszszikusok tanítása kapcsolódott másik főtárgyként a vallás tanítása mellé s maradt ilyennek szintén napjainkig. S legujabban a hazai országos tanügyi kongresszuson más tengelyeiről is beszéltek már a középiskolai oktatásnak, különösen a történelmet hangsúlyozták. Sőt volt szó, mely a művészetek tanításának kíván ilyen szerepet tulajdonítani. Csak egyről nem volt hivatalos

indítvány alakjában szó, nem volt tudniillik a természettudomány kiemelkedő fontosságáról.

Az egységes, azaz egyenlő jogositású középiskola túl kíván emelkedni e hagyományos szofisztikai akadályokon és a középiskolába felveendő tantárgyak rangsorozata nélkül valamennyinek összhangzó elvi tartalmában és az életre való vonatkozásaikban keresi és találja azt az ethikai alapot, mely egyrészt tudományosan is megállhat, másrészt a mai kor szellemével is megegyezzek. Ez az ethikai alap, melyben természetesen benfoglaltatnék az önmegtagadásra és krisztusi szeretetre vezérlő vallás- és erkölcstan is, különböztetné meg az egységes jogositású középiskolát a régítől s hozná azt közelebb az élethez, mert nyilvánvaló, hogy a meggyőződés kialakulásának idejét, a középiskolai 10—18 éves életkort s az ennek művelésére hivatott iskolai intézményt tekinti ma mindenki, nemcsak az iskolai élet, de maga a társadalom is egyik legfontosabb feladatának. Erről a feladatról maga a kultuszminiszter úr az Országos Közoktatási Tanácsnak f. é. május 25-én tartott nyilvános teljes ülésén eképen nyilatkozik: »Az iskolának és életnek nem szabad ellentétben lenniök. Ezért még azokat a divatos szólamokat sem szeretem, melyek önkénytelenül és nem akarva az iskola és élet között válaszfalak emelését szuggerálják. Nem szeretem, ha sűrűn hallom az intő szöveget az ifjúsághoz »Hogyha majd kilépnek az életbe!« Nem! az iskolában, az iskola levegőjében lépjen már be az ifju az életbe. Ez legyen már maga az eleven élet. Ne lászson az ifju egy csaknem áthidalhatatlan ürt az iskola és élet között. És különösen ne legyen ellentét az iskola és azon élet világa között, mely mint férfura reá vár, mely világban hazája és az emberiség iránt tartozó kötelességeit van hivatva teljesíteni. Érezze lépten-nyomon a férfikor küzdelmeiben, hogy jellemerejének, tudásának és mindenek fölött ítélő tehetségének, melylyel az élet nehéz helyzetében megtalálja a kibontakozás útját, igazi segítsége és támasza az, a mit az iskolában gyűjtött. Így lesz az élet eszményibb, az iskola gyakorlatibb. Az iskola idealizmusát nem veti le a gyakorlati foglalkozás küszöbén, de nem veti meg az iskola sem az élet realizmusát.«

Ennyiből is méltóztatik látni a főtiszteletű közgyűlés, hogy a tanterv-revizió kérdésével szükségképen felvetődött a szervezet kérdése, azaz a középiskolai törvény revíziója is s az

intézőköröknek be kell látniok, hogy többé semmi értelme sincs annak a megkülönböztetésnek, hogy előbb meg kell csinálni a külső szervezetet s ezt megcsinálják a politikusok, a tanügyi adminisztrátorok, a tantervet pedig a kész szervezetbe öntsék bele a paedagogusok. Ez a Prokrustes-ágymongálat idáig is a középiskolát.

A körülmények és felfogások eme komplikációjából látható az is, hogy az egységes jogositású középiskola létesítése a jelenlegi oktatásrendszer gyökeres megváltoztatását igényli s ennél fogva előkészítése most még nem is várható s így a napirendre tűzött tanterv-revizio sem járhat valami mélyreható nyomokon, legfennebb átmenetileg csökkentheti az eredménytelenséget és a túlterhelést a tanítás-anyag és óraszám kevesbitése s célszerűbb beosztása által.

Egyébiránt az országos közoktatási tanács állandó bizottságának már közkezen forgó revizionális munkálatából több figyelemreméltó javítás tűnik elő Didaktikai szempontból határozott haladást jelez annak a német földről ide importált Ziller-Stoy-féle koncentrációs kísérletnek a kiküszöbölése, a melynél fogva a magyar gimnáziumok I—III. osztályaiban a földrajz és természetrajz egy tárgy gyanánt tanítottatott azzal a követeléssel, hogy a koncentráció vezérfonalán tanuló 10 12 esztendő növevények belássa és megértse, hogy lakóhelyének földrajzi viszonyai mily befolyást gyakorolnak az azon a helyen élő embereknek szellemi és erkölcsi alakítására. Ezt a világ legfilozofusabb dolgát, melyben egy Humboldt Sándor is csak óvatos megfontolással s minden körülmény számbavételével haladhatott előre, tanítanunk kellett és a magyar paedagogia szegényére még ma is tanítjuk 10—12 éves gyermekeknek. Ennek az áldatlan koncentrációnak a kiküszöbölésével ismét bevonul tehát a természetrajz a gimnázium I. és II. osztályaiba, mint volt régen nálunk kollegiumokban és mindenütt a gimnáziumokban.

Egy másik revizionális módosítás a túlterhelés elhárítása érdekében a latin nyelvi oktatásra vonatkozik s ebben valóságos tabularasat csinál. Leszállítja a heti órákat, az írásbeli dolgozatok és az olvasandó szerzők számát, meg a grammatikai ismereteket. Iskolai olvasmányává teszi a rég kiküszöbölt Cornelius Neposta III. osztban, Julius Caesart a IV. osztban, Cicerot már az

V. osztban Ovidiussal egyetemben; áthelyezi Liviust az V-ikből a VI. osztályba, Salustius a VI-ikből a VII-ikbe, csak Tacitust hagyja meg régi helyén a legfelsőbb osztályban. A szerzőknek eme most inaugurált sorrendje nagyrészt az, a mi volt a régi felekezeti tantervünkben.

Egy harmadik módosítás a nemzeti szellem érvényre juttatása az oktatás egész vonalán, főleg a magyar irodalmi és történelmi oktatásban. Erre nézve a ref. gimnáziumok régi gyakorlatuk szentesítését üdvözölhetik.

Valamint hogy jó érzést kelthet minden tanférfiuban a revizionális bizottságnak az a kétségtelen tapasztalaton alapuló férfias követelése, hogy a középiskolai tantervet mesterséges eszközökkel és rendelkező kényszerrel fentartani és ekszekválni nem szabad, nyilvánvaló dolog lévén, hogy a liberalium artium magister, a tanár se nem színész, se nem katona. A tanár hivatása nem az illuzió keltésén, se nem a reglementek szolgai betöltésén, szóval nem a külsőségeken, még csak nem is modoron, hanem a dolgok tiszta belátásán, az önálló felfogáson és meggyőződésén fordul meg. Jól képzett és hivatásuk magaslatán álló tanáregyéniségek mellett a tanterv csak másodrendű tényező.

De végre ez már bírálat és nem jelentés. Bírálatot gyakorolni, illetőleg véleményes javaslatot készíteni a már megejtett tanterv-revizio felett a mi érdekeink szempontjából az ev. ref. egyetemes tanügyi bizottság van hivatva. Utasítva is van, hogy a tárgy fontosságához képest mindenre kiterjedő lelkiismeretes bírálatot gyakoroljon a revizionális javaslat felett és erről jelentést tegyen az egyetemes konventnek, még mielőtt az a végrehajtás stádiumába jutna.

* * *

Ezt a jelentést a benne foglalt tanügyi állapotok összes mozzanataival együtt az Igazgatótanács tudomásul vette, igazolta s a főtiszti közgyűlés elébe terjesztését elhatározta azzal a kéréssel, hogy a m. t. közgyűlés a jelentésben felfejtett igazgatótanácsi intézkedéseket, jelesen: a kollegiumok főgimnáziumainak nyújtott állami segélyek tárgyában az államkormányval kötött szerződéseket, valamint a népiskolák részébe juttatott állami segélyek elfogadásában követett igazgatótanácsi eljárást jóváhagyni méltóztassék.

TÁRGZA.

Könyvismertetés.

Jézus útja. Tíz egyszerű gyakorlati bibliamagyarázat a művelt közönség számára. Írta Kecskeméthy István. 50 l. nagy 8-ad rét. Ára 50 kr. Kapható szerzőnél Kclozsvárt, ev. ref. theol. fakultás.

Az Isten képére és hasonlatosságára teremtett embert a boldogság és ártatlanság Édenében a bűn kígyójának csábítása folytán először megszállja a kétség: »A tilalmat, mit át akar lépni, túlszigorunak állítja, a büntetést pedig enyhébbnek iparkodik feltüntetni« s ezzel megteszi az első határozott lépést a meredeken lefelé. A kétség aztán hitetlenséggé nő, a hitetlenséggel pedig együtt jár a babonás kevélység. Az ember »láncznak érzi az Isten szeliden óvó két karját; szolgaságnak az Istennel való járást és elindul szabadságot keresni, szabadságot a sötétben, nyomorban, börtönben, rablánczok közt, szolgaságban, — a bűnben.« (7. l.) És a mikor összeesküszik »kétely, hitetlenség, babona, sötétség, érzéki vágy, lelki fennhéjázás, kevélység«: a gyalor ember elesik, »a bűnt nyomon követi a bánat, a szégyen, a félelem; a bűnös fut, búvik az Isten elől, a ki őt keresi. Szégyenből talán? Nem. Kevélységből, konokságból: ne lássa a szent az én gyalázatomat! A bűnt elkövetni merjük; de vesztett ügyünket Isten elé vinni átaljuk.« Az Ur azonban még a bűnben is fölkeres, kérdőre von, büntet; kimondja ugyan az első átkot, de kegyelme ehez rögtön hozzáfűzi az első ígéretet is, azt a többi mind magába foglaló szent ígéretet, »mit megerősített Isten az özönvizzel, megbizonyított Ábrahám elhívásával, megvilágított a sionbeli király eljövetelének megigérésével, beteljesített a Krisztus eljövetelével.« Ebben az első ígéretben benne volt a biztatás, hogy a bűn ellen való harczot az ember nem hiában harczolja, mert hiszen »a bűn nekünk csak sarkunkat sebezheti meg, csak az alantjáró, földhöz ragadt sziveken van hatalma«, a bűn kígyója port eszik, »az emberiség szívének szennyjével, szemetjével táplálkozik«; de az »asszonynek magva« fejét sebzi meg a kígyónak, megöli azt s végképp megsemmisíti. A küzdő ember ki van állítva »az elmuló világba, hol öröm és bánat, élet és halál váltakoznak, hogy majd a halálon át térjen vissza az életbe, levetközve a terhet, a lánczokat« és az az olajfa levél is, a melyet Noé galambja hoz a bárkába, mikor már elapadtak a vizek, tulajdonképp harci jel az új emberiség számára, »harci jel, mert addig nem lesz békesség, míg a kígyó feje végképp meg nem törik; de a béke jele is, mert a békesség királyának eljövetelét hirdeti. Harci és béke jele, mert csak annak lehet igazi békéje, a ki a bűnnel harczban áll.« (16. l.) Az Ur ígéretének beteljesülése felől az első jel ez az olajfa levél, a második jel a pusztában fölemelt kígyó, hogy valakik erre tekintenek, gyógyulást vegyenek. »Az édes szavu csábító kígyó után nyomon járnak a mérges tüzes kígyók. A kígyó elejt, a tüzes kígyó megmar. Te mégy a kígyó után, elköveted a bűnt, hasznót, élvezetet várva tőle s kárt, kint találsz helyette, mert a mint elestél, rögtön ott a tüzes kígyó,

égető, gyötrő, ölő mérget árasztva rád. A bűn büntetése ez. A betegség fájdalma, a csalódás keserősége, a vágy epeesztő lángja, a szolgaság megalázó bilincse, a köny égetése, mind, mind ilyen tüzes kígyó s minden, a mi bánt, nyugtalanít, keserít, fáj, szóval minden, a mit az élet terhének nevezünk. A bűn terhe ez. Azt jelenti az a fölemelt kígyó, hogy a bűn büntetése fájdalom, zsoldja — halál, és ezt az ember semmiképpen el nem kerülheti, de az Isten eltörölheti, fára feszítheti e rettentő következményeket mindazokra nézve, a kik az ő bocsánatát, gyógyítását alázatos hittel elfogadják.« (21. l.)

És az első ígéret szállva nemzedékről-nemzedékre, táplálja a kegyes lelkeket és Ézsaiás nagy lelke, a mikor egy pillantással átczikázik a jövő évek, századok, ezredekek titkos homályán és meglátja, hogy »im' vad rohanással ellenség közeleg. A Libánon czédrusai letarolva. A szent város falai romban. Izsai törzse, melyhez az ígéretek köttettek, földig lecsonkolva. Dávid dicső háza, melyből a másik Dávidot, a szabadító királyt várták, bujdosó, szegény. Az emberek egymás ellen támadnak s az emberiség hatalmas élőfáját a ronda férgek emésztik és a fának minden ága, levele, virága, még rügye is átkot lehel az egek egére... jó az erős boszszuálló Isten, völgy betelik, hegy lesüllyed tekintete előtt, vaskarja már vagdalja a fa ágait, már a gyökérre tette a fejszét, már villan a fejsze... És ág sarjad a letarolt, az elveszettnek hitt törzsből« (23. l.): látja a Messiás alakját, a kin az Úrnak lelke nyugszik meg; de látja őt ugy is, a mint a mi betegségünket ő hordozza és látja a Messiás országát szent látásban és ennek királyát, a kinek »ragyogó fény árad szelid tekintetéből. Az égre tekint és megújul az ég, eltűnnek a komor felhők, elül a vihar által fölkavart por, eloszlik a fojtó füstfelleg. A földre lép és megújul a föld: nem vér folyik már, hanem üdítő patakok, nem köny áztatja a fűszálat, hanem remegő gyöngyharmat. Új ég, szelid, derült; új föld, üde, balzsamot lehelő, gazdag, új világ, a Messiás országa.« (27. l.) Ez az ország pedig ott van, a hol a Messiás.

Mig aztán mint utolsó őrálló és mint közvetlen előhírnök szól Keresztelő János a »tizenkettedik órában«, a mikor »a világ valami titokzatos reménnyel volt tele. Hiába nevettek a gúnyolódók, az öreg Simeon csak azt állta, hogy az ő két vén szeme addig le nem záródik, míg meg nem látja az idvezítőt.« (31. l.) Hirdeti a megtérést, felhív a vízzel való megkeresztelkedésre, hogy aztán vehesse a világ a tűznek és Szent Léleknek kezestségét. Szava kiáltó szó a pusztában, hiszen »a bűnbánatról, az Isten országáról, a Krisztusról, a lélek igazi javáról, a való boldogságról, a tökéletes bölcseségről szóló szavak a pusztában hangzanak el« mindig. (38. l.) De ő a gúny kacaja, a kicsinylés lenézése, a félreismertetés sebző bántása között is bizonyosságot tesz az Istennek ama bárányáról, a ki elveszi e világ bűneit. »Aztán? Jánost oda hagyták tanítványai, kik e nyilatkozatot hallották, Jézushoz mentek. S aztán börtönbe vetették Keresztelő Jánost. Lefejezték... Élete vezeklés volt. Ez a próféták élete, vége. És mégis. Boldog mester, a ki két tanítványát a Krisztushoz vezette.« (40. l.)

A »kiáltó«-nak ítélet hirdető szavára visszhangul az ég felel, Bethlehem felett fényes csillag ragyog, Ef-

rata kicsiny városában ott van a jászol bölcső, a melyből »a menny világossága, dicsősége és boldogsága, az Isten hatalma, bölcsessége, hűsége, szentsége, szeretete árad ki és zeng az angyali ének, hirdetve az Isten dicsőségét, mely a váltság szent munkájában nyilvánult a legfelségebben, a békességet e földön, a melyet egyedül a szeretet, az Isten adhat meg nagy, drága, szent ajándékképpen és a jóakaratot az emberekhez, hogy az Isten az ember jóakarója, a mivel nagyobbá teszi az embert minden királynál és földi nagyságnál.

Ime a »Jézus útja«. Mondjam-e még tovább? Jellemezzem-e még a tartalmat, az előadást?

Egy ember, a ki nem frázisokban, nagy szölamokban dolgozik, hanem a ki előtt igazság, élet és erő a kijelentés; a ki nem erkölcsnemesítő társulatnak nézi csak az egyházat, hanem üdvintézménynek és így nem latitudinárius morált predikál, hanem az Istennek ajándékképpen adott örökéletről beszél, a mely vagyon a mi Urunk Jézus Krisztusban és a ki előtt a vallás nem csupán az embereket féken tartó és azok jó kormányozhatására alkalmas társadalmi eszköz, hanem egyenesen az üdvösségnek kérdése, a melyre élet vagy halál, üdv vagy kárhozat van feltéve. A kijelentésből táplálkozó erős meggyőződésnek nyilatkozata e beszédek minden szava s éppen azért mély benyomásuk alúl lehetetlen kivonni magunkat.

Formailag nem azok a közönséges, chablonszerű magyarázatok, a melyek versről-versre, sokszor szórúlszóra menve exegetálnak; hanem egyszerre kiemelik a felvett szöveg főgondolatát s minden nehézkes bevezetés nélkül mintegy drámai erővel állítanak bele a dolog kellő közepébe, hogy itt csoportosíttassanak az egyes mozzanatok. Mélyen járó pszichológiai indokolás tárja elénk az események, az elbeszélések és az egyének lelkét. Gazdag színezéssel megfestett környezetben, a kornak és eszmevilágnak képében látjuk hiven az alakokat, úgy halljuk azokat beszélni és így lépnek azok közelebb hozzánk a messze multból élet- és erőteljesen. Micsoda mély lélektani festés pl. mindjárt az első és a második beszédben a bűneset fejtegetése, avagy a pusztában vándorló nép kétségbeesésének rajza a 4-ikben! Hogyan kidomborodik, megelevenül előttünk az Ézsaiás, azután a Keresztelő János kora az 5—8. magyarázatokban és hogyan látjuk az embert a maga ethikai örökös azonosságában, gyarlóságaival és bűneivel, de eltagadhataian és kiirthatatlan szent vágyaival, sejtelmeivel és reményeivel! A magyarázatok a maguk tanulságait pedig nem úgy akarják ránk erőszakolni, hanem közvetlenül behelyezvén bennünket a feltárt üdv-életbe, annak kívánnak részeseivé tenni a Krisztus által. És nemcsak az egyes beszédek egységesek, hanem az az egész sorozat is. Egységes a gondolatban, az érzések bensőségében, a hangulat emelkedettségében és a célban. A szerkezetben az átmenetek művészi kerekdedek; a gondolatok láncszemekként fűződnek egymáshoz; sehol semmi hiány. A kedélyvilágnak benső harmóniája a külsőbe is összhangot önt.

Az előadás színes, eleven, választékos és erőteljes. Ugy kezeli szerző a magyar nyelvet, mint legkiválóbb egyházi beszéd-íróink közül is csak kevesen. Jellemző egyéni stílje van, a melyen megérzik ugyan az ó-tamentumi prófétai nyelv tömörsége, ereje, sok helyütt

még a parallelismus membrorum gondolat-, vagy szóismétlése is, de ez áthasonítva és nem negélyezett utánzásban. Párhuzamai és ellentétezései, képei és hasonlatai megkapó szépek és találóak. Pl. milyen szép az első beszédben a próba és a kísértés ellentétezése, vagy az özönvíz s a bűn özöne, az Ararát és a Golgotha között vont parallel a 3-ik beszédben, avagy az antithesis, a mely a 42. lapon Augustust s a Bethlehembe menő Józsefet és Máriát jellemzi. A szónok rendelkezésére álló registerek minden hangján tud játszani, a nélkül, hogy hatásvadászathból csakugyan csak *játszani* akarna. Neki színfalszaggyatással kicsikart hatásra nincs szüksége. Az igazságról akar bizonyosságot tenni s az igazság önmagában elég erős fegyver a szíveknek és veséknek megoszlására. Megdöbbsent, megráz, megindít, magunkba térít: de mindig fölemel és soha kétségben nem hagy. A lelkiismeretnek a legmélyére nyul le az ige hatalmával s miként Jeremiás mondá: »Gyomlál, ront, veszít, tör«; de mindig »épít és plántál«. A legerősebb kifejezések használatától sem riad vissza, még a gúny és maró sarkasmus hangját sem átalítja megsuhogtatni (pl. 37. l.); de gyöngéddé, meleggé, kérővé, esdeklővé válik, mikor az isteni szeretetről s e szeretetnek csodadolgairól kell beszélnie és annak az üdvnek elfogadására akar megnyerni, a melyet az isten készített az övéinek. E csoda nagy dolgok magasztalásában szinte kifogyhatatlan, mert tudja, hogy csak ebben van igazi és építő erő. Tudja, hogy Keresztelő Jánost is nem annyira ítélettartó, mennydörgő beszédeiért hallgatják olyan sokan, hanem azért, mert azt hirdeti, hogy elküzelített a mennyeknek országa. (36. l.)

Ez is az igazi igehirdetés titka.

Költői szárnyalást vesz irálya, a mikor a Messiás országáról és annak javairól szól; így a 28. lapon. Ezt a képet csupa fény ragyogja be; holott az előzők olyanok, mint egy sötét ecsetkezelésű rembrandti kép. De a mint e képeken is mindig van egy-egy fényes pont, úgy vet szerző is a Krisztusban való hit izzó napjából egy-egy sugárkévét a maga képeire. A háttér, a való lehet bárminő sivár, sötét; de az előtérben ott áll égi gloriától beragyogva a bethlehemi jászolbölcső s az innen sugárzó fény mindig világosságot, mindig derűt ad és mindig megmutatja a mulandó mögött az örökkévalót. Ugy van meggyőződve, hogy hiszen abban az egy pár sorban, mely a Krisztus születéséről tudósít, benne van az egész világtörténet. »Nem az, a melyik a harczoló, hódító királyokról szól, hanem az, a melyik a békesség szabadító királyáról szól. Nem az, a melyik azokról szól, a kik szolgálk által veszik számba alattvalóikat, hogy pénz- és véráldozatot vegyenek tőlük; hanem az, a melyik arról szól, a ki tulajdon Fia által keresi fel személyesen alattvalóit, hogy gazdagságot, véráldozatot ajánljon fel nekik.« (43. l.)

Az, a ki egyszer megértette és megérezte, hogy mekkora gazdagság van az Isten kegyelmében és a Krisztus váltságában: ehez akar szíve egész melegével, esze teljes meggyőződésével, megtermékenyült kedélye egész kincsesházának föltárásával, a figyelmeztetés, a rábeszélés és a sürgetés ékes szólásával vezetni, mert tudja, hogy a ki még nem hallotta ezt a szót: »ne féljete!« nem emberektől, hanem Istentől, annak az élete csupa félelem. »Fél az éj sötétjétől és az Isten világosságától.

Fél, ha távol esik a mennytől; fél, ha a menny angyala eléje áll. Fél az örömtől, hogy elfogy; fél a bánattól, hogy megmarad. Fél a reménytől, hogy megcsalja, fél a remény teljesülésétől, hogy aztán remény nélkül marad. Boldogok, a kik hallották már az angyal szavát: ne féljete! Ez, csak ez a szó oszlathatja el a félelmet, melylyel tele van minden szív, tele a világ. Csak ez a szó készíthet helyet a szívben a soha el nem múló örömnnek.» (17. l.)

A munkát a legmelegebben ajánljuk lelkésztársaink és hiveink figyelmébe.

Kenessey Béla.

Országos központi hitelszövetkezet.

Az 1898. évi XXIII. t.-cz. a királyi szentesítéssel ellátva megjelent és tartalmazza a gazdasági és ipari hitelszövetkezetekre vonatkozó törvényt.

Ez az a törvény, melynek érdekében egy lelkes kis csapat már több mint tíz esztendeje agitációt folytat és mely csapat tíz év alatt mintegy 100.000 tagra nőtte ki magát.

A kik erre vonatkozólag számszerű adatokat is birni akarnának, forduljanak hozzám és én posta fordultával megküldöm a szükséges kimutatást.

A törvény értelmében Budapesten a kormány támogatása mellett egy országos intézet alakul, melynek célja Magyarország közgazdasági érdekeinek előmozdítása és a kisbirtokosok s kézművesek hitelének fejlesztése mezőgazdasági és ipari célokra alakult szövetkezetek létesítése és támogatása által.

Hogy a dolog könnyebben menjen, a pénzügyminiszter a magyar állam nevében egymillió korona értékű alapítványt jegyez és ugyancsak a magyar állam részéről három millió koronát helyez a kibocsátandó kötvények külön biztosítéki alapjába az országos központi hitelszövetkezet pénztárába.

Minthogy azonban ez az alapítványi összeg és biztosítéki alap bár nagy summa, de mégsem elegendő arra, hogy a tervezett központ megalapítható legyen: a pénzügyminiszter felhívásokat bocsátott ki alapítványi üzletrészek aláírására. Egy alapítvány értéke 1000 korona. Az alapító tagok a központi hitelszövetkezet kötelezettségeiért csak alapítványi üzletrészeik erejéig felelősek, üzletrészeik alapszabályszerű visszafizetését követelhetik és a nyereségből legfőlebb 4 százalék évi osztalék kiszolgáltatását igényelhetik.

A központi szövetkezet tiszta nyereségéből 10 százalék a tartalék alapra, 10 százalék a kötvények külön biztosítéki alapjára, a fenmaradó összeg az alapítványi üzletrészek osztalékára és ennek fedezése után a szövetkezeti üzletrészek osztalékára fordítandó.

Az igazgatóság tizenkét tagja közül az alapító tagok — az államkincstárt ide nem értve — négy tagot választanak.

Jegyzéseket elfogadnak: Budapesten a magyar királyi központi állampénztár, a budapesti és zágrábi királyi állampénztárak, végül a királyi adóhivatalok.

A jegyzés alkalmával minden alapítványi üzletrész 20 százaléka, az az 200 korona készpénzben a

jegyzést elfogadó állampénztár, vagy hivatal által kiállítandó elismervény ellenében befizetendő.

Az alapítványi üzletrészek többi részének befizetését az alakuló közgyűlés fogja meghatározni.

Az aláírás a folyó év október havának 15-ével le fog záratni és az alakuló közgyűlés lehetőleg még a folyó év októberében meg fog tartatni.

Ez rövid kivonatokban a pénzügyminiszter felhívásának tartalma.

Hogy milyen célzt fog ez elérni, milyen közhasznú eredményeket fog ez felmutatni, azt most még nagy vonásokban is nehéz jelezni.

Csak a külföld példájára Angliára és Németország példájára hivatkozhatunk, hol évenként több száz millió erő vagyont őriz és szerez meg a szegény falusi népnek.

Hazánkban már mintegy 450 községi hitelszövetkezet működik majdnem egy millió polgár javára, több, mint 24 millió korona vagyonnal, majdnem 100.000 családfőtagja e szövetkezeteknek és ugyanannyi család élvezi azok jótéteményeit.

A papság joga és kötelessége az áldozni tudó egyeseket, testületeket, községeket reábirni arra, hogy az alakulandó központ céljaira üzletrészeket jegyezzenek.

Nem ajándék az, a mit e célra áldoz a jegyező, mert az állam garanciái mellett takarékbetéti kamatokat fog élvezni és mihelyt az alakuló községi hitelszövetkezetek a törvényben tervezett szövetkezeti üzletrészeket befizették, azonnal meg fog indulni az alapítványi összegek alapszabályszerű visszafizetése.

Tehát még csak hosszú időre sem kéri a pénzügyminiszter ez összegeket, csak addig lesz szüksége, a míg a kis emberek megértik, hogy az ők javukra maguk is kis összeget ha áldoznak, csak jólétüket mozdítják elő.

Illő lenne, hogy a magyar állam szép kezdeményezését a társadalom hasonló áldozattal honorálja, hogy az állam segítő kezét a társadalom sok keze támogatassa, hogy mindenki jegyezzen üzletrészt, a ki Magyarországot nagynak, erősnek és függetlennek akarja látni.

Hogy mindenki belépjen majd egy-egy hitelszövetkezetbe, a ki magát tisztának, jellemesnek, jóra valónak tartja és a ki el akarja érni azt a célzt, hogy Magyarországon vallás- és nemzetiségi különbség nélkül a nemzet színe-java egy közös cél érdekében egyesüljön: hogy a vagyoni jólét általánossá tétessék.

Ide jegyzem az erdélyi részekben meglevő községi hitelszövetkezetek névjegyzékét azon kérés mellett, hogy ne sajnálják a lelkészek és tanítók a fáradságot, és valamelyik közeliükbe eső szövetkezetet tanulmányozzanak, az ott szerzett tapasztalatokat a néppel közöljék és készítsék elő a nagy munkára, hogy saját ügyeiben saját lábán tudjon járni és hogy egy pár év alatt minden községben megtudja alapítani az országos központi hitelszövetkezet a községi hitelszövetkezeteket.

Az erdélyi részekben a következő községekben van hitelszövetkezet:

I. Alsó-Fehérmegyében: Kutyalva, Magyar-Herepe.

II. Besztercze-Naszódmegyében: Magyar-Nemegye.

III, Brassó-megyében: Zajzon.

IV. Csikmegyében: Csikszereda, Csik-Szent-György, Csik-Szent-Király, Kászon-Altiz.

V Háromszékmegyében: Bereczk, Papolcz, Sepsiköröspatak.

VI. Hunyadmegyében: Lozsád.

VII. Kis-Küküllőmegyében: Ádámos, Bonyha, Buzás-Besenyő, Darlacz, Deésfalva, Dicső-Szent-Márton, Dombó, Gógán, Magyar-Sáros, Radnóth, Somogyom, Sövényfalva, Szőkefalva, Vámos-Gálfalva.

VIII. Kolozsmegyében: Bonczhida, Dextrád-Szép-lak, Kis-Fülpös, Mákó, Oláh-Ujfalu.

IX. Maros-Tordamegyében: Abafája, Erdő-Szakál, Felfalu, Felső-Oroszi, Gernyeszeg, Gödemesterháza, Görgény-Libánfalva, Görgény-Szent-Imre, Görgény-Üvegcsür, Havad, Hétbükk, Körtekapu, Magyaró, Magyarós, Magyar-Fülpös, Magyar-Péterlaka, Makfalva, Maros-Szent-György, Mező-Csávás, Mező-Madaras, Mező-Panit, Mező-Sámsond, Nagy-Adorján, Nyárad-Gálfalva, Nyárad-Szent-László, Nyárad-Szereda, Oláh-Telek, Póka, Póka-Keresztur, Radnóthfája, Rigmány, Sároemberke, Sárpatlak, Szováta, Udvarfalva, Vajda-Szent-Ivány.

X Nagy-Küküllőmegyében: Kóbor, Ürmös.

XI. Szolnok-Dobokamegyében: Bálványos-Váralja, Buza, Csicsó-Keresztur, Domokos, Felőr, Ispánmező, Kaczkó, Magyar-Lápos, Meleg-Földvár, Retteg.

XII. Torda-Aranyosmegyében: Csegez, Mező-Gerebenes, Mező-Kapus, Mező-Szengyel, Sinfalva, Torda-Szent-László, Toroczko-Szent György, Várfalva.

XIII. Udvarhelymegyében: Alsó-Siménfalva, Alsó-Sófalva, Bágy, Bögöz, Derzs, Ége, Etéd, Felső-Rákos, Korond, Lokod, Lővéte, Magyar-Dálya, Matisfalva, Nagy-Solymos, Oláhfalva, Parajd, Petek, Székely-Keresztur, Székely-Udvarhely, Szent-Ábrahám.

Dr. Gidófalvy István
főgondnok.

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvárt, 1898. aug. 12.

Elnökölt: Dr. Vályi Gábor elnökhelyettes aa. Jelen voltak: Dr. Bartók György egyházkerületi főjegyző; Bartha Lajos, Parádi Kálmán, Deési Gyula, Becsek Lajos és Kenessey Béla igazgató-tanácsosok és dr. Kádár János s.-titkár, mint jegyző.

Az időközben elnököleg elintéztett ügyekben tett intézkedések jóváhagyó tudomásul vétele után a tárgyson levő alábbi ügyek nyertek elintéztést.

A népoktatási statisztika adatainak összegyűjtése és földolgozása tárgyában kiadott miniszteri utasítást Ig. tanácsunk elfogadván, az összes iskolaszékek elnökségeit utasította az adatoknak ily értelemben leendő összeállítására, megküldvén a keblileg sokszorosított utasítás egy-egy példányát mindenik egyházköztségnek alkalmazkodás végett.

A zilahi kollégium előjáróságának amaz intézkedése, mely szerint az üresen álló magyar-német nyelv és irodalmi tanszékre a kihirdetett pályázat eredményében Kovács Ferencz debreczeni helyettes tanárt választotta meg az 1898—99. tanévre ideiglenes helyettes minőségben, — jóváhagyó tudomásul vétetett.

Kolozsvármegye közigazgatási bizottsága a botházi ref. tanító ellen botrányos életmód és kötelesség mulasztás miatt panaszt emelvén, nevezett ellen a fegyelmi eljárás elrendeltetett s az illetékes esperes fölhívott, hogy az esetleg kitűzendő tárgyalás idejéről a közigazgatási bizottságot értesítse.

A mezőkapusi állami iskolában végzendő hitoktatás hiányossága miatt panasz tétetvén, mezőbodonai lelkész aa. utasított a vallástanításnak személyesen leendő végzésére s ily alkalomkor az egyházban leendő templomozásra s egyuttal figyelmeztetett, hogy azon eljárása, mely szerint a hitoktatással az ottani tanítót bizta meg, törvénytelen s ezért fenn nem állhat.

A magyar-köblösi, magyar-borzási és ilosvai egyházközségek indokolt kérésére 10—10 darab énekes könyvet küldött Ig. tanácsunk a nevezett egyházaknak iskolai és templomi használatra.

Bihari István nagy-enyedi gyakorló iskolai tanító aa. kérésére az 1893. évi XXVI. t.-cz. alapján öt megillető 50 frt első ötödéves korpótlék összeg folyó évi szeptember hó elsőjétől kezdődőleg, kiutaltatott.

A nagy-enyedi kollégium által tervbe vett szükségsszékek építési terve jóváhagyatván, az építkezés keresztülvitele 1800 frt átalány-összegben engedélyeztetett.

Feszi Gyula budapesti megbizottunk és főbérnök kérdésére Ig. tanácsunk elhatározta, hogy a Meduna-örökösökkel szemben felvett kártérítési pörtől csak az esetben áll el, ha abból egyházkerületünkre semmiféle teher sem hárul, miért is a kérdéses perköltséget sem vállalja el.

Ferenczy Árpád házgondnok aa. előterjesztésére a külmagyar-utczai 7. számú háznál bérbeadott három lakás bérszerződése megerősítést nyer.

Nagy Sándor brailai missionárius ellen odavaló több hívünk súlyos panaszt emelt a vallás- és közoktatásügyi miniszter urnál, ki is e panaszt Ig. tanácsunkhoz küldötte le a vizsgálat megejtése végett s annak eredményéről jelentéstétel elvárása mellett. Minthogy azonban főt. püspök urhoz korábban beadott hasonló panasz már beküldetett az illetékes espereshez jelentéstétel céljából: Ig. tanácsunk ez alkalommal csak az esperesi jelentés fölküldését sürgette meg s ahhoz képest fogja a további intézkedéseit megtenni.

A bere-kereszturi elaggott lelkész aa. nyugdíjazása alkalmából kérdés merült fel az iránt, hogy vajjon az így megüresedett papi állásnak betöltése esetén a szolgálatba lépő új lelkész, vagy a nyugdíjazott pap vesztí-e el az özvegy-árvai kegyjavadalamhoz való jogosultságát? Miután konventi határozat értelmében egy állomás után csak is egy jogosult tagja lehet az országos özvegy-árva gyámintézetnek, Ig. tanácsunk sem egyik, sem másik lelkésze jogosultságának elejtését nem tartván méltányosnak: utasította az illetékes esperest, hogy tegyen kérdést a gyámintézet végrehajtó bizottságához az iránt, hogy a teljes papi fizetés után számított díjnak mindkét lelkész által leendő fizetése esetén sem ismertetik el a nyugalmazott és fungens lelkész együttes jogosultsága? A gyámintézeti végrehajtó bizottság válaszának megérkezéig pedig az állomás betöltésének kérdését függőben tartani rendelte.

Lukács Vilmos budapesti lakos a Szeretetház sorsjegyeinek budapesti főelárusítói jogát megszerezni óhajtván, ez iránt ajánlatot nyújtott be Ig.-tanácsunkhoz. Nevezett ajánlatának elvi elfogadása mellett utasított a sorsolási bizottság, hogy vele a tárgyalásokat kezdje meg s kellő garanciák mellett esetleg szerződésre is lépjen.

Ezek után számvevő aa. tett előterjesztést 100,000 frt névértékű Erdélyi jelzálogbank-záloglevélnek eladása iránt oly célból, hogy a befolyó vételárból a Magyar Takarékpénztáraknál fennálló s az átruházott kölcsönök visszafizetéséből eredő folyó számlabeli tartozásunk kifizethető legyen. Dr. Bartók György főjegyző aa. e kérdést előzetesen a hetes bizottság elé terjeszteni javasolta, míg ellenben Parádi Kálmán ig.-tanácsos aa. oly nagy gyűlésen kívánta ez ügyet tárgyaltatni, melyen az egyházkerületi főgondnokok is jelen lesznek. Ez utóbbi javaslat elfogadásával e kérdés megoldása a következő nagygyűlés tárgysorozatába vétett föl.

A magyar-nagy-sombori, színyei és ormányi szegény egyházközségek részére a hivatalos lapnak ingyen való megküldése elrendeltetett.

Marosvásárhelyi kollégiumunk előterjesztésére megengedte Ig.-tanácsunk, hogy a nyárad-szent-imrei egyházközség 21 frtos alapítványi ígétét az egyházközség szegénysége miatt számadásaiból törölhesse.

Válaszuti egyházközségünk indokolt kérésére megengedett, hogy a felekezeti iskola megszűnte folytán rendelkezésre került tőkéit a haszthatatlan templomépítés céljaira felhasználhassa.

Egy időközben megüresedett Dániel-alapítványi kegydíjas helyre özv. Lőrincz Ferenczné keresetkép-telen kántortanítóné vétetett föl.

Karácsony István székely-kereszturi lelkész aa. részére az ottani unitárius gimnasiunban hosszú időn át díjtalanul végzett hitoktatás ez évi honorálására 50 frtot utalt ki Ig.-tanácsunk a jövő évi államsegély terhére.

A torda-turi körlelkézség helyesbitve kiállított díjleveleit Ig.-tanácsunk a szokott fenntartással megerősítette, de figyelmeztette egyuttal az egyházközséget, hogy a kongrua-ügyben kiállítandó fizetés-kimutatót a folyó év elején érvényben állott régi díjlevél alapján kell elkészítenie s legfennebb csak reklamáció útján érvényesítheti az új és helyes díjlevél adatait.

Végül még néhány apróbb ügy elintézése után a közalap tulajdonát képező kövári telepi és külmonostor-utczai bérházak megvételére nézve beérkezett ajánlatokat vette Ig.-tanácsunk tárgyalás alá s az előbbinek 6000 frton, az utóbbinak pedig 4000 frton leendő eladását engedélyezte.

Ezek után a gyűlés a tárgysorozat kimerítésével bezárattott.

r. s.

Különfélék rovata.

Főtiszt. Szász Domokos püspök úr Borszék-fürdőről haza érkezett.

Honter (Grass)-ünnepély Brassóban. Honternek — a nagy szász reformátornak — szobrát e hónap 21-én óriási közönség részvétele mellett, fényes

ünnepélyességgel leplezték le Brassóban. Az ünnepély reggeli 7 órakor kezdődött, midőn a különböző szász egyesületek és testületek, valamint a tanuló-ifjuság harangok zugása közben magyar nemzeti és a város színeit viselő zászlókkal vonultak az ünnepély helyére, az u. n. fekete templom főbejárata elé. Az ünnepélyen megjelentek: Maurer Mihály főispán diszmagyarban, a törvényhatóság, az összes felekezetek, a törvényszék és az összes brassói állami iskolák képviselői, továbbá a magyarok és oláhok közül is nagyon sokan. Németországból mintegy 20 vendég érkezett, köztük Virchow dr. berlini egyetemi tanár és mások. Az ünnepély színtere egyenlő arányban volt diszítve az állam és város színeivel. A közönség alkalmi egyházi éneke után az erdélyrészi szász dalárszövetség Honter-hymnusa következett, mire Schnell Károly kir. közjegyző a szoborbi-zottság nevében elmondta a szobor történetét, szép és tapintatos beszéd kíséretében átadta azt az egyházközség tulajdonába. Beszéde után felhangzott a templomban levő tanuló-ifjuság karának éneke és ezalatt a szobor leple lehult. A bronzból készült és nagyon jól sikerült szobor a főbejárat jobb oldalán áll, magassága 2'5, alapzata pedig 2'6, meter és 22000 frtba került. Készítője Harro Magnusson berlini szobrász. Állóhelyzetben ábrázolja Hontert, háttal a templomnak, arc-czal az általa alapított iskolának fordulva, a mint jobb-jával ez irányban mutat. Baljában nyitott könyvet tart, melynek egyik lapján csaknem symboli tekintélyre emelkedett művének címe: »Reformationsbüchlein« (Vallástisztítási könyvecske), a másikon a szintén általa irt »Schulordnung« (Iskolai rendtartás) mű címe olvasható. A talapzaton elől ez a felírás van: „Honterus 1498—1549. Errichtet 1898. aus freien Gaben von Volks- und Glaubensgenossen“. A talapzat tulsó oldalán pedig ez: Dem Licht vom Himmel brach er neue Bahnen, Sein Speer und Schild war das gedruckte wort“. Jobbról egy relief Hontert ábrázolja, a mint egy betegnek urvacsorát oszt, balról egy másik relief nyomdáját mutatja. Obert Ferencz brassói lelkész, Herfurth Ferencz esperes és Gross ; Cyula iskolaigazgató beszédei után Böhm Károly dr. kolozsvári egyetemi tanár, mint a Magy. Tud. Akadémia küldöttje magyar nyelven méltatta Honter működését. Majd a polgármester helyettes a város oltalmába vette a szobrot s végül Müller Frigyes püspök imája és a közönség éneke zárta be az ünnepély ezen részét Örömmel konstatáljuk, hogy az ünnepély minden részében nagyon szépen sikerült és annak egész rendezése, valamint az elhangzott beszédek tartalma sem hagytak fenn kívánni valót.

Gyászhir. H-bodoni öreg paptársunk, Kiss Pál 50 évi hű szolgálat után meghalt. Ez egyszerű emberben volt valami keresetlen és eltagadhatatlan méltóság; ez öreg puritánból bizonyos szilárdság mellett sem hiányzott a bizalmat keltő előkelőség. Roskadozó szűk hajlékban lakott, de egyházának díszes iskolát emelt. Néhány hét előtt értékes könyvtárát a theol. könyvtárának adományozta. Sokat tudott, sokat fáradtott, küzdött, szenvedett, csak az elismerésből jutott kevés rész neki. Temetése e hónap 20-án volt. Koporsója felett a templomban imát Molnár Albert theol. tanár, lapunk szerkesztője, tartalmas gyászbeszédet pedig Gönczi János lelkész mondott és a sirnál gondolatok

Folytatása a fűlő mellékleten.

ban bővölködő bucsuztatót Magyarai Dániel lelkész. Legyen nyugalma csendes és emléke áldott!

Nyitvános köszönet. Dr. Fenyvesi Soma m.-vásárhelyi ügyvéd és Eördögh János körjegyző urak a görgény szent-imrei toronyalap javára f. hónap 14-én G.-Sóakna-fürdőn szépen sikerült tánczestélyt rendeztek, melynek tiszta jövedelme 27 frt. Az estély sikeréhez hozzájárultak: Stupjár Sámuel aljárásbíró, Papp Sándor ügyvéd, Gellner Frigyes, Berger Ignác és mások, kiknek egyházközségem nevében e helyen is hálás köszönetet mondok. Görgény-Szt.-Imrén, 1898. aug. 15-én. *Székelv Ferenccz* ev. ref. pap.

Nyitvános köszönet Nagyságos Fejérvári Károly országgyűlési képviselő úr, egyházmegyei főgondnok a szász máthéi egyházzal szemben is egy újabb jelét adta már annyira ismert áldozatkészségének. Ugyanis egyházközségemnek 100 frtot adományozott a még 1896. évben megkezdett, de az egyház szegénysége miatt félben maradt papiház építésére. Ezen kegyes adományáért igen kedves kötelességet teljesítek, midőn úgy a magam, valamint egyházközségem nevében hálás köszönetet mondok. Szász-Máthén, 1898. aug. 15-én. Solymossy Miklós, ev. ref. pap.

Meghívó. A küküllői ev. ref. egyházmegye folyó évi aug. 29 én D.-Szt.-Mártonban az egyházmegye tanácskozó termében d. e. 9 órakor tartandó általános papi értekezletére ennek illetékes tagjait és az érdeklődőket tisztelettel van szerencsém meghívni. Ezen papi értekezleti gyűlés főbb tárgyai: 1. Elnöki megnyitó. 2. Az egyházi adózás viszonyaira vonatkozó Jelentőiv kitöltése és a lelkészi jövedelmekről kimutatás mikénti elkészítése feletti tanácskozás és megállapodás. 3. A fiókkörök időközi működéséről jelentéstételek a jegyzők által. 4. Indítványok. Az értekezlet isteni tisztelettel veszi kezdetét. V.-Gálfalván, 1898. aug. 16 án. Kovács Elek ev. ref. pap, értekezleti elnök.

A Gusztáv Adolf-egyesület központi bizottsága Lipcsében elhatározta, hogy Jeruzsálemben az ottani német evang. templomnak októberben történő felavatása alkalmából papi és tanítói lakást, továbbá iskolát épít. E végből az összes fő-, fiók- és nőegyleteket felszólította, hogy a cél megvalósítása érdekében adakozzanak s adományaikat lehetőleg szept. 1-ig a központi bizottság címére küldjék be. A lipcei főegylet egymagára 1000 márkot ajánlott fel. Innen is látszik, hogy a német protestánsok a protestánsizmus terjesztésére minden életképes alkalmat megragadnak.

Elmaradt közgyűlés. A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanáregyesületnek közgyűlése, mely f. hónap 26—27. napjain Kisújszálláson lett volna megtartandó, mint értesülünk, hirtelen fölmerült akadályok miatt bizonytalan időre elmarad. (L. lapunk 31. számát.)

»Tájékoztatás és új tervezet a magyarországi ev. ref. papi árvák kolozsvári szeretet-háza ügyében. Ily czimen a »Prot. Egyház és Iskolai Lap« 33 ik (aug. 14.) száma Szóts Sándor dévai paptársunk tollából egy terjedelmes cikket közöl, melynek tárgyilagosságát, — letudva némely, úgy látszik subjectiv érzelmekre visszavezethető kisebb részleteit és az azokat zamatosabbá tenni törekvő kifejezéseket — továbbá nemes intenczióját elismerjük és az ügy érdekében szükségesnek tartjuk. Ezuttal nem akarunk e cikkel bővebben foglalkozni, egy pár megjegyzést azonban nem mulaszthatunk el. Ott, hol szerző bizonyos »semmittevással összekötött méltóságos állás« creálásáról beszél, feltételezi, hogy akadna olyan semmitetésre hajlandó, méltóságosan creált ember, ki az ilyen állást elfogadná. Legyen szabad figyelmébe ajánlanunk, hogy lelkiismerete másnak is van és hogy kár olyan valakit felett most mondani ítéletet, a kinek működése esetleg csak a jövőben lesz nyilvánvaló. K. L. »valóban szakszerű bírálatát« — melyre hivatkozik jól ismerjük, de annyira előtérbe mosolyog benne a szakszerű

nagyság, hogy mi parányi emberek ámulva kérdjük: Ugyan hol is késett eddig az éji homályban és ugyan ki hívhatta elő? Csak még egyet. Ha igaz ez a szálló ige: »Le style c'est l'homme, való igaz, hogy Buffon értelmezésében igaz.

Királynapiok. Aug. hónap 18. és 20. napja magyar nemzeti ünnep, — tudjuk, de hogy miért kell hozzá annyi mise, annyi tömjénfüst, annyi gyertyafény és járuléka? — nem értjük és a mig nem értjük, az a két nap bajosan lesz igazában nemzeti ünnep! Avagy csakugyan Regnum Marianum a mi kedves Hungáriánk? Mi úgy véljük, nem ártana ezt a kérdést kissé szellőztetnünk, hogy protestáns anyaszentegyházunknak a nemzeti ünnepeknél méltó helyet biztosítsunk.

Kolozsvári esuda. Jámbor olvasó, ha netalán útna Kolozsvárra vezetne, látogasd meg a piaristák templomát, mert hidd el, ha tudod, hogy fáradságod nem maradand jutalom nélkül. A főoltáron látni fogsz ugyanis egy Mária-képet karján a kis Jézussal. E kép története — *mint hiteles és teljesen megbízható forrásból meritjük* (?) — következő: 1681-ben egy Lukács nevű iklódi gör. kath. pápa pingálta, kitől Kopcsa János, egy ivadékaiban most is élő oláh ember vásárolta meg és Mikola gör. kath. község Sz.-Miklósról nevezett templomának ajándékozta. A képet már jó régen gyakran és tömegesen keresték fel a környék kegyes lakói. Az 1699-ik évben Mikola községben valami Hohenzollern lovasok feküdtek, kik a mondott év bőjtelő hónapjának 15. napján kíváncsiságból a képet megszemléltek és ime úgy tapasztalták, *először* ők tapasztalták, hogy a *szent kép sár*. E csuda körülbelül két évvel történt a győri Mária-kép *vérrel veritékezése* után és 26 napon keresztül bőjtmás hónapjának 12-ig tartott. Miután Kornis Zsigmond gróf, Erdély későbbi kormányzója a képet tüzetesen megvizsgáltatta és meggyőződött, hogy itt csak *csudáról* lehet szó: tisztelete jeléül szentbenedeki kastélyában állíttatta fel, honnan a kép később ismét Mikolára, majd a kolozsvári jezsuiták gondozása alá került, kik először a kolozsmonostori, azután a kolozsvári farkas-utcza, végül a piaristák temploma felépítésével ebben helyezték el, tiszteletére pedig aug. 14—16. napjain megtartandó búcsu rendeltetett el. Ennyi röviden a kép története, de ennyi bőségesen elég is, minél fogva további kommentárt nem fűzünk hozzá.

Bajorország területén a múlt évi tanügyi jelentés összesen 7291 iskolát mutat fel, melyből 5139 (70 5%) róm. kath., 1919 (26 3%) protestáns, 144 (2%) simultán (közös iskola) és 89 (1 2%) zsidó. A tanulók száma 822,165 volt, melyből 586,663 (71 36%) róm. kath., 229,348 (27 89%) protestáns, 706 (0 09%) más felekezetű és 5443 (0 66%) zsidó. Megjegyezzük, hogy Bajorországban a protestánsizmus évről-évre nagyobb tért hódít.

Az amerikai bibliatársaságnak múlt évi 82. jelentése szerint 288,366 dollár bevétele volt. Bel- és külföldön összesen 1,362,273 példányt adott el, ebből 970-et vakoknak. A társaság fennállása óta a föld különböző országaiban mintegy 64,581,613 bibliát terjesztett el.

A »Leipz. Missbl.« idei 16 száma írja: Az angol kormány Indiában az iskolaügyet már negyven év óta valóságilag neutralis alapon vezeti, mert az oktatásnál a vallás és erkölcs teljesen háttérbe szorult, jelentősége nincs. És mi az eredmény? Figyelemreméltó e tekintetben dr. Martinnak, a bengáliai iskolák főfelügyelőjének következő vallomása: „Ha valaki Indiában a jelenlegi hangulatot szorosán vizsgálja, mint végkövetkezményt, azt az igazságot vonhatja le, hogy a valóságilag neutralis alapon üzött oktatás a kormány iskoláiban az ifjúságra hatásában sokkal inkább romboló, mint építő. Ebből kifolyólag többen a vallásos oktatás egy módjának bevezetését ajánlották, mely nem kedvez külön egy vallásnak sem, hanem az általános igazságokat egy főtétel alatt tömöríti, hogy van egy mindenható Lény, ki gondolatainkra és cselekedeteinkre vigyáz és azo-

kat igazgatja stb.“ Tehát az iskoláztatás hiányát első helyen ismerték be, de a felajánlott gyógyító szer sem lenne képes a baj orvoslására. Egészen másként ilél saját tapasztalatai után egy madrasi pogány tanár, a ki hittérítői iskolában neveltetvén, így nyilatkozik: »Miközben a hittérítő növendéke ifju, izzó lelke előtt saját hitét mutatja fel, oly nagy szolgálatot tesz annak, hogy értéke megbecsülhetetlen. Biztosíthatok mindenkit, hogy az áldás, mely Jézus életéből és tanításából sugárzott reám, olyan áldás, melyet meggyőződéseim szerint más vallásalapítótól nyerni nem lehet.« Hogy mi lenne a helyes oktatási módszer, e nyilatkozat után könnyen el lehet dönteni.

Jeruzsálemben a belpoklosság gyógyítására alapított asylum 1897-ben 29 személyt ápolt, hárommal többet, mint 1896-ban, melyből 17 férfi és 12 nő volt. A betegek nagy része Mohammed követőihez tartozott.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület theol. fakultásának 1897—8. isk. évi értesítője. A tanév lélekemelő ünnep keretében 1897. szept. 12-én nyitott meg, miután az előző napokon a beiratások megtörténtek s a theol. alap- és lelkészképesítő vizsgák, valamint a javító és pótszigorlatok megtartottak. Felvételért folyamodott 37 theologus, 59 bölcészet- és 1 joghallgató. Tényleg beiratkozott 35 theologus, 45 bölcészethallgató, együtt 80 ifju, melyből az évvégi létszám 32 theologus és 42 bölcészethallgató. A mi az internatusi ifjak ellátását illeti, a theologusok nemcsak ingyenes bennlakást és convictust élveztek, hanem közülök 15-ön 100—100 frt ösztöndíjban részesültek, 1 pedig 90 frtot kapott azon összegből, melyet a nagy-enyedi Bethlen-kollegium előjárósága utalványozott ki az 1897. évi egyházkerületi közgyűlés 25. jzkvi sz. a. hozott határozata alapján. A bölcészethallgatókra nézve pedig megnyílt az a 18 ingyenes hely, melyet évi 6000 frttal a vall. és közoktatásügyi kormány alapított az intézetnél, e mellett az év kezdetén 19-en 100 és 11-en 150 frt kedvezményes díjjal vétettek fel. Az ifjuság szellemi előmenetele megnyugtató és szép reményekre jogosító, a mely mellett a szigorlatok és az ifjusági egyletek működésének eredményei tesznek bizonyosságot. Pálya- és szorgalomdíjakban kiosztott összesen 325 frt. Az ifjusági önképzőkör Nagy Károly felügyelő tanár vezetése alatt 1897. szept. 22-én alakult meg. A kör részére évközben Hory Béla árvaszéki elnök, intézeti második algondnok 125, Szász Domokos püspök pedig 100 frtos alapítványt tett. Az intézetet fájdalmas veszteség is érte. Fügöndnoka, Gyarmathy Miklós nyug. alispán, a vidéki színészet orsz. felügyelője stb. 1897. márcz. 2-án meghalt. Helyére az idei egyházkerületi közgyűlés által dr. Vályi Gábor egyetemi tanár, igazg.-tanácsai elnökhelyettes választott meg; első algondnokká dr. Szádeczky Lajos egyetemi tanár, második algondnokká Hory Béla árvaszéki elnök lett. Megemlítendő, hogy a Magy. Prot. Irod. Társaság folyó évi gyűléseit május 31-én és június 1-én az intézet falai közt tartotta meg. A könyvtár állománya 7565 mű 11901 kötetben, mely számba nincs felvéve a duplum-könyvtár 650 műve 1500 kötetben. Az évi gyarapodás ajándékozás és vétel útján jelentékeny: 299 mű 461 kötetben, melyhez a budapesti tudományegyetem könyvtára által felajánlott, de még át nem vett másodpéldányok járulnak. A könyvtár berendezése év folyamán teljesen kiegészítettett, a mennyiben az eddigi szakczimtárak lemásolásával a főczimtar is elkészítettett és így a könyvtárnak egy fő- és egy szak-betűrendes lapeczimtára van. A rendezést Pokoly József theol. tanár, könyvtáros vitte keresztül. A convictusi ellátás házi kezelés alatt állott. Az anyag bevásárlására és a főzésre egy női bizottság ügyelt fel, hetenként 2—2 tagja által gyakorolva az ellenőrzést. A convictusi számadás végén 17536 frt 64 kr bevétel és 15267 frt 11 kr. kiadás van feltüntetve, tehát az egyenleg 2269 frt 53 kr. Fűszernemün, liszten s más élelmi czikken kívül elfogyasztott 21335 adag (egy adag 20 deka) kenyér, 3090·2 kilogr. marhahus, 2442·8 kilogr. borjúhús, 1249 kilogr. sertéshús, 675·1 kilogr. zsir, és 7574 liter tej. — Az értesítő elején Kenessey Béla theol. igazg.-tanár »A theologia: — tudomány« cz. minden tekin-

telben nagybecsű évmegnyitó értekezése olvasható. Értekezését így végzi: csak annyit említek még, hogy a theologiának is, mint minden egyéb tudománynak csak akkor van az életre hatása, ha magával az élettel folytonosan contactusban, élő közösségben marad; ha abból nő ki és arra hat vissza s nem szürke elméletekben barangol. Mi theologusok tudjuk, érezzük, tapasztaljuk, előttünk a világ minden tényénél bizonyosabb tény, hogy »Úram, te leremtetted magadnak és a mi lelkünk nyughatatlankodik, a mig benned meg nem nyugszik« (Tertullian: Tu fecisti nos ad te et inquietum est cor nostrum donec requiescat in te) és hogy »az, a mit az Isten felől tudhatnak az emberek, nyilván vagyon ő bennök, mert az Isten megjelentette ő nekik.« (Róm. I. 19.) Mi ezekkel a tényekkel dolgozunk; az embe-riségnak, az életnek legfelségesebb tényeivel, a melyekből egy világnézet alakul s e világnézetben megvan az összhang, a békesség és az állandóság, mert a »Krisztus tegnap és ma ugyanaz és mindörökké ugyanazon leszen!«

Az olaszországi kormány a róm. kath. egyesületeket és lapokat közelebbről megrendszabályozta, mert kétségtelen bizonyítékai vannak, hogy ezek Milánóban és más városokban ismeretes, véres lefolyású mozgalmakat nagyon is élesztettek. Természetesen a pápa is kiadta legújabb (aug. 5-én) encziklikáját, melyben foglalkozik az egyesületek előállításával, szükséges voltival, hogy azoknak célja vallási, erkölcsi, szociális és más tekintetben egészen világos. Azok a rendszabályok — írja a pápa megsértik a méltányosság és törvény követelményeit és sértik különösen a pápát, ki ama békeszerető egyesületeket megáldotta. Önkény és erőszak kifolyásainak minősíti a tett intézkedéseket, melyek a pápaság helyzetét hovatovább kinosabbá és nehezebbé teszik, midőn működését vallási és szociális téren megbénítják. — Szegény pápa!

Hivatalos rész.

2357—1598.

KÖRRENDELET ÉS UTASÍTÁS.

Valamennyi erdélyrészi ev. reform. népiskola és óvóintézet iskolaszéki lelkész-elnökének, igazgatójának, illetőleg tanítójának és óvónőjének.

Az 1897. évi XXXV. t.-cz. 5. §-ából kifolyólag a statisztikai hivatal által a kormány hozzájárulása mellett szerkesztendő és a népoktatás állapotát is felölelő évkönyvek összeállítása céljából a népoktatási statisztika úgy az óvó- és tan-kötelesek összeírása, nyilvántartása és ellenőrzése, valamint az óvó- és tan-kötelezettség végrehajtásának nyilvántartása és ellenőrzése, továbbá az iskolai rendtartásnak s az iskolai statisztikai adat-szolgáltatásnak és adat-gyűjtésnek módjai egymással teljesen összhangba hozandók és egészben megújítandók lévén, egyrészt azért, hogy az adatok egészen megbízható módon és akkép gyűjthetők legyenek, hogy azok szakszerű földolgozás mellett a népoktatásnak minden tekintetben hű képét adják; másrészt azért, hogy a munkálatok a kir. tanfelügyelők megkimélésével a központi statisztikai hivatalnak szakszerű ügykörébe utaltassanak: a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr f. évi 2365. eln.szám alatt kelt körrendelettel hatóságunkat is fölkérte, hogy e nagyjelentőségű reformmunkálat első legfontosabb és alapvető intézkedésének va-

lóra váltásában reform. felekezeti óvó- és tan-köteleseink összeírására nézve és az ezt szabályozó utasítás végrehajtásában már az 1898—99. iskolai éven kezdve tegyük meg a kellett intézkedéseket.

Ehez képest felhívjuk és utasítjuk Özimeket, hogy a gondjaikra bizott népoktatási intézetekben f. évi szeptemberhő elejétől kezdve az alább megnevezett rendtartási nyomtatványokat és rovatos statisztikai íveket használják a következő utasítás szigorú megtartása mellett.

U t a s í t á s.

A népoktatási intézetek részéről vezetendő rendtartás és az általuk szolgáltatandó statisztika tárgyában.

1. §.

Reform. népoktatási intézeteink (u. m. kisdédővők, menedékházak, elemi, felső nép- és polgári iskolák) az $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$, illetőleg $\frac{1}{4}$. mintájú fölvételi naplót s a $\frac{1}{4}$. mintájú mulasztási, illetőleg, $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$ és $\frac{1}{4}$ mintájú előmeneteli és mulasztási naplót kötelesek vezetni.

2. §.

A fölvételi napló az iskolába (óvoda vagy menedékházba) való beiratkozás alkalmával állítandó ki s abban a fölvett növendékek jelentkezésük sorrendje szerint iratnak be.

A mulasztási, illetőleg előmeneteli és mulasztási napló, mely a felvételi naplóba jegyzett adatok átírása folytán egyszersmind anyakönyv gyanánt is szolgál, osztályok szerint (kisdédővőkben és menedékházakban csoportok szerint) szerkesztendő.

3. §.

Hogy a fölvételi és mulasztási, illetőleg előmeneteli és mulasztási naplók között összefüggés legyen, a fölvételi napló megfelelő rovatában a növendéknek a mulasztása, illetőleg előmeneteli és mulasztási naplóban kapott sorszáma mindenkor pontosan feltüntetendő; a mulasztási (előmeneteli és mulasztási) naplóban viszont a növendék fölvételi időpontjának és fölvételi folyószámának ki-tüntetéseire kell gondot fordítani.

4. §.

Az előmeneteli és mulasztási naplónak a tanuló-növendék előmenetelének, szorgalmának és magaviseletének följegyzésére szolgáló része az egész évi állapot és eredmény mérlegelésével a tanév végén töltendő ki. Ugyancsak a tanév végén kell kitölteni a nem magyar anyanyelvű és a tanév elején,

illetőleg, a fölvétel alkalmával, magyarul beszélni nem tudó tanuló növendékek ivén a magyar beszédben tett előmenetelre vonatkozó rovatot, ($\frac{1}{4}$. 12. rovat, $\frac{1}{2}$. 12. rovat és $\frac{3}{4}$. 14. rovat); magától értetődik, hogy ez a rovat csak abban az esetben marad üresen ha a tanuló növendék évközben elköltözik, ha meghal, vagy ha más osztályba lép át.

5. §.

A mulasztások jelzése a mulasztási napló megfelelő részében a hónap és nap, illetőleg, a napszak koczkájába húzott függőleges vonással történik, mely, ha a mulasztás igazoltatik, vízszintes vonással huzatik át. Ezen az alapon készítendő a tanév végén az igazolt és nem igazolt mulasztások számáról az összesítés. Felső nép- és polgári iskoláknál a mulasztásjelzésére szolgáló koczkákban a mulasztott órák száma is kitüntetendő s úgy az igazolt, mint a nem igazolt mulasztások összesítése nem napszakok, hanem tanórák szerint számítandó.

6. §.

Mind a felvételi, mind a mulasztási (előmeneteli és mulasztási) napló kötve vagy tartós borítékba fűzve, kerettel és aláírással el látva az iskola (óvoda) irattárában meg őrzendő.

7. §.

Az iskolai bizonyítványok az előmeneteli és mulasztási napló adatai alapján állítatnak ki.

8. §.

Az iskola (óvoda) általános viszonyairól, a tanulókról (óvodásokról), az iskola (óvoda) bevételeiről és kiadásairól, a tanító-személyzetről és az iskolai (óvodai) épületről évenként statisztikai kimutatás készítendő, melynek szerkesztési módja és közvetlenül az iskolai helyi hatóságok útján való begyűjtése iránt az 1897: XXXV. t. cz. alapján a m. kir. központi statisztikai hivatal intézkedik.

9. §.

A m. kir. központi statisztikai hivatal az iskolai, illetőleg óvó-intézeti statisztika ügyében az iskolai, illetőleg, óvóintézeti helyi hatóságokkal rendszerint közvetlenül, a kir. tanfelügyelőségek megterhelése nélkül, érintkezik. A kir. tanfelügyelő közreműködése valamely statisztikai adatgyűjtésnél csak akkor vétetik igénybe, ha az mellőzhetetlenül szükségesnek mutatkozik.

De a kir. tanfelügyelőségek évenként április havában közlik a m. kir. központi statisztikai hivatallal a kerületekben lévő népoktatási intézetek pontos és kimerítő jegyzékét, egyúttal külön sorozatban közlik a

tanév elején még működésben volt, de április hónapig megszűnt intézetek névjegyzékét is.

10. §.

Jelen rendtartáshoz és a statisztikai kimutatásokhoz megkivántató nyomtatványok (rovatos ívek) a m. kir. tudomány-egyetemi nyomdából, Budapestről szerzendők be.

11. §.

S minthogy a fentebb hivatott miniszteri körrendelet nyomán kelt jelen utasításunk f. évi szeptember hó elejével lép életbe, ev. református népoktatási intézeteink rendtartása érdekében jelenleg fennálló, de fönti rendelkezésekkel ellenkező szabályaink, f. é. szeptember elejével hatályukat veszítik. Hatályukat veszítik továbbá a népoktatási statisztika ügyében kibocsátott államkormányi rendeletek is, különösen az 1891. évi márcziushó 31-én 2604/1890. eln. szám alatt kiadott rendelet, ez utóbbi oly megszorítással azonban, hogy az 1897/8. tanévről készítenő iskolai (óvodai) statisztika még az eddig fennállott alakban szerkesztendő.

Az erdélyrészi ev. ref. egyházkerület igazgató-tanácsának Kolozsvártt, 1898. évi augusztushó 12-én tartott üléséből.

Dr. Vályi Gábor, s. k. Parádi Kálmán, s k
elnökhelyettes. tanügyi előadó.

2982—1898. KÖRLEVÉL.

Valamennyi erd. ev. ref. kollegium m. t.
Előljáróságának.

Mihez tartás és további eljárás végett tudatjuk, hogy a közoktatásügyi m. kir. miniszter ur a marosvásárhelyi főgymnasiumban folyó évi szept. hó 9-én megtartandó javító érettségi vizsgálatokhoz az 1883. évi XXX. t.-cz. 23 §-ából kifolyólag Csiky Lajos debreczeni ev. ref. főiskolai tanárt küldötte ki kormányképviselőül.

Kolozsvártt, 1898. augusztus hó 18-án.

Dr. Vályi Gábor, Parádi Kálmán
elnökhelyettes. tanügyi előadó.

612—1898. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a görgényi egyházmegyébe kebelezett *pókai* ref. *organista-kántor-tanítói* állomásra pályázat hirdettetik.

Javadalma: 1. tisztességes lakás gazdasági épületekkel és 751 □ öl terjedelmű kerttel. 2. 38½ kalangya buza kepe, értéke 30 frt 80 kr; 58 véka (16 kupás) szemes törökbüza kepe, értéke 34 frt 80 kr. Összes munkatétel a hivektől, értéke 19 frt 10 kr; fapénz 3 frt 82 kr, 5 hold 793 □ öl canonica föld haszonélvezete, melynek cat. tiszta jövedelme 15 frt 46 kr, temető ⅓-ának fű- és gyümölcs-termése, értéke 5 frt 48 kr cigány napszám és vászon, értéke 2 frt 36 kr stola értéke 2 frt zabkepe és tandíjváltás az egyház pénztárából 122 frt; államségély 165 frt. Összesen 400 frt 82 kr.

Megválasztott köteles a rendes kántor-tanítói teendőkön kívül minden harmadik vasárnap és urvasora osztáskor — mikor lelkész a filiában szolgál — az isteni tiszteletet önállóan végezni.

Pályázati határnap szeptember hó 15-e. Kellően felszerelt pályázati kérvények nt. Tavaszy József esperes afiához Magyar-Péterlakára (u. p. Szász-Régen) küldendők.

Kolozsvár, 1898. Augusztus hó 22-én.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

668—1898. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a küküllői egyházmegyébe kebelezett *Szász-Dányáni papi* állomásra ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: tisztességes lakás gazdasági épületek és kerten kívül, készpénz 88 korona 88 fillér, föld értéke 40 korona 56 fillér, termény értéke 155 korona 12 fillér, szolgálmányok értéke 18 korona, stola és anyakönyvi díj 12 korona. Összes érték 314 korona 56 fillér, levonandó ebből adó és egyébbre 28 korona 40 fillér. Marad összes érték 286 korona 16 fillér.

Pályázati határnap 1898. Szeptember hó 15. napja. Folyamodványok nt. Nemes Árpád esperes aához küldendők Maros-Ugrára, hová u. p. Kerellő-Szt.-Pál.

Kolozsvárt, 1898. augusztus 22.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

662—1898. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a sepsi egyházmegyébe kebelezett *szotyori* egyházközség *kántor-tanítói* állomására pályázat hirdettetik.

Javadalom: tisztességes lakás, gazdasági épületekkel, kepeben, kannonika porció élvezetében összesen 407 frt 93 kr., melyből 173 frt rendszeresített államségély.

Kötelessége a rendes énekvezéri és tanítói kötelességek teljesítése.

Pályázati határnap f. é. Szeptember hó 18-a. Folyamodványok nt. Vén Mihály esperes aához küldendők Bikfalvára

Kolozsvárt, 1898. Augusztus hó 23-án.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

219—1898. PÁLYÁZAT.

A zilahi ev. ref. egyház népiskolai *vallástanítói* állást rendszeresít s erre pályázatot hirdet. Javadalma 600 frt és lakás. Kötelessége az elemi népiskolai válás- és egyházi ének-tanítás, egyházi jegyzői teendők végzése s szükség esetén a kántor helyettesítése. Folyamodhatnak a kántor-tanítói oklevéllel bíró énekvezérek, esetleg papjelöltek. A zenében jártasok előnnyel bírnak. A kellőleg felszerelt folyamodványok ez évi szept. 2-ig a lelkészi hivatalhoz nyújtandók be. Az állás szept. elején elfoglalandó.

A zilahi ev. ref. egyháztanács
elnöksége.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendő, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.	Előfizetési ár: egész évre félésre	6 frt. 3 frt.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Mélyen tisztelt Közgyűlés!

Folyó évi augusztus hó 21-én harminczkilenczedik éve telik annak, hogy helybeli egyházközségünknek képviselőtestülete néhai hivatali elődöm, boldog emlékü Bodola Sámuel püspök elnöklete alatt engem — akkor még fiatal papjelöltet — bizodalmának kebelére ölt s az egyházközség negyedik lelkészi állomására egyhangu szavazatával kiválasztani s meghívni kegyes vala. Méltó voltam-e az előlegezett bizalomra? — e kérdésre válaszolni nem érezhetem magamat hivatottnak, de annyit Istennek és embereknek színe előtt nyugodt lelkiismerettel mondhatok, hogy a nekem adatott csekély talentumok mértéke szerint tőlem telhető parányi erővel, de buzgó indulattal igyekeztem egyházközségünk szellemi s anyagi haladásának nemes munkájában tevékeny részt venni. Ha földézem emlékezetemben egyházközségünknek akkori állapotát s összehasonlítom azt a mostanival, dicsekedés nélkül merem állítani, hogy a haladás minden téren szembe-tűnő s hogy az egyházközség gondnoki karával és — részben már elhunyt — lelkipásztortársaimmal s az egyház vezérlő férfiával egyetértőleg önfeláldozó készséggel szolgálva, az elért haladás nagy mérvéből — hacsak parányi — részem nekem is volt.

Most már fáradt szolga vagyok. Nem anyyira éveim sokasága, mint az általam más téren is vivott nehéz küzdelmek nagy terhei miatt. Körülöttem megnőttek az árnyékok, pihenni vágyom. Hadd léphessen üresen maradó helyemre az Úrnak egy fiatal szolgálja, ki elhivatásának nehéz, de gyönyörűsége köteles-

ségeit az enyémnél frissebb munkakedvvel, lángolóbb lelkesedéssel, s így több sikerrel teljesíthesse.

Kérem ennélfogva a mélyen tisztelt Közgyűlést, méltóztassék engemet tisztességes nyugalomba bocsátani, és pedig Egyházi Törvényeink 176. §-ának d) pontja értelmében félfizetéssel s papilakással. Vagy azon esetben, ha az egyházközség eddig birt lakásomat más célra kívánja használni, méltányosan megállapítandó lakbértáváltsággal. Kérem e kérdésnek lehető gyors elintézését, hogyha az egyházközség továbbra is rendelőkezősemre bocsátja az eddigi papilakot, annak értékesítése iránt szeptember haváig a szükséges lépéseket megtehessem.

Végül fogadja tőlem a mélyen tisztelt Közgyűlés s az egész egyházközség hálás köszönetemet irántam mindenha tanusított kegyeségeért, jószágáért, melylyel engemet gyámolított, fölemelt s erőtlenségeimet szeretettel elfedezte. Ha az egyházközség tagjai közül bárkit megsértettem volna, bocsánatát kérem. Az elhunytak már megbocsátottak nekem, kövessék a nemes példaadást az élők is. Mig szivem utolsót dobban, én meg nem szűnök hálás szeretettel gondolni mindig arra az egyházközségre, melynek köszönhetem első sorban, hogy haladhattam előre az élet útján, hogy szolgálhattam szeretett hazánknek s egész anyaszentegyházunknak, melynek élére engem Istennek különös kegyelme s az anyaszentegyház bizodalma elhívott és fölmagasztalt. És meg nem szűnök kérni a kegyelem Atyját, hogy egyházközségünket védje, segítse s áldja meg, lakozzék kerítéseiben békesség, hajlékaiban csöndesség, a szivekben egyezés. hogy haladhasson továbbra is küldetésének fenséges útján; engem

pedig elfáradt szolgáját tartson meg — kérem — jó emlékezetében!

A mélyen tisztelt Közgyűlésnek,

Kolozsvárt, 1898. július hó 15. napján,

örökre halás szolgája:

Szász Domokos s. k.

ev. ref. püspök, mint kolozsvári lelkész.

Res catholicae.

Az egyedül üdvözítő katolikus egyház hecycz-káplánkái és néppárti korifeusai gondoskodnak időnként egy-egy friss sütésű skandalumról, hogy éreztesék velünk eretnekekkel és szakadárokkal már itt e földi téreken gyötrelmeit a pokolnak, a hova — meg vannak győződve — minden bizonynyal eljutunk a más világon.

Ime izelítőül két eset a közelmultból. A tágabb haza egyik kies fürdőhelyén, Ischlben, egy káplánka megszólít és insultál egy urat, ki mellesleg jeles művész, mert — és most össze ne hullj oh ég és minden seregid, a mig ki mondjuk — mert nem veszi le a kalapját és nem vágja magát hasra, mikor a káplán az oltári szentséggel elhalad mellette. És a szerencsétlen hollandus ember hiába védekezik, hogy hiszen ő protestáns s azt sem tudja mi fán terem az az oltári szentség, hogy az ő hazájában nem dukál az ilyesmi: megcsipik és úgy becsukják a tömlöczbe, mint a parancsolat.

A másik esett már itt a mi szűkebb hazánkban esett. Éspedig épen az Erdélyi Protestáns Lap-pal. Az E. P. L. ugyanis mult számában egy eretnek laptól megkövetelt szerénységgel bátorkodott megjegyezni a Különfélék rovatában, hogy az aug. 18. és 20-ki nemzeti ünnepeknél helyén való lenne talántán a mi protestáns egyházunknak is valamelyes helyet biztosítani. Tette pedig ezt — a mint mondtam — egy eretnek lapba illő szerénységgel és alázatossággal. Nősza, neki megy ennek a czikknek az Alkotmány névre hallgató katolikus világ-lap és elveri rajta a port, hogy csak úgy füstöl bele. Atyafiságba hoz az ördöggel minket reformátusokat, mondván, hogy az is fél a tömjén füsttől; ránk diktálta, hogy nem tiszteljük Szent Istvánt, különben a katolikus vallást kellene követnünk, mivelhogy Szent István is azt követte és végezetül »epét okádó vére éktelen dühében« kimondja ránk az ultimátumot, — hogy aztán sülyedjünk el és haljunk meg, — hogy méltatlanul viseljük (jó, hogy nem bitoroljuk) a magyar vallás nevet.

Ime, tisztelt tágabb és szűkebb haza, a két eset. Nem erőszakosan hoztam össze, csak az időrendet követtem. Egymás mellé állítottam, hogy kitessek belőle, mely gyönyörűséges egyenlőség van a katolikus és protestáns vallás között.

Hogyne, hogyne! A katolikus egyháznak joga van nagymérvű tolakodással, erőszakoskodással, tisztelget kivánni minden embertől az ő czeremóniái iránt. A katolikus egyháznak joga van megkövetelni min-

denkitől, hogy értse az ő czeremoniáit és becsukatni ha azokban tájékoztatlanságot árul el. A katolikus egyháznak joga van rátenni a markát minden egyházi ünnepre és katolikus ünnepet csinálni belőlük, a melyeken nem a történelem dicső eseményeit és fenséges alakjait ünneplik, hanem az egyedül üdvözítő katolikus vallást. A katolikus egyháznak joga van megkövetelni, hogy a koronázás tisztán katolikus szertartás legyen. a közjogi és főrendiházi méltóságokra elvértve emeltesse nek protestáns emberek; a katolikus egyháznak joga van megkövetelni, hogy a miniszterelnökök és rektorok és dekánok és főispánok és a többik, ha azok protestánsok is, elmenjenek a Veni Sanctékra és király születés napján a katolikus templomba. Hát a protestánsoknak? A protestánsok huzzák meg magukat és örvendjenek, hogy kegyelmesen megengedik nekik, hogy létezzenek. A protestáns egyház legyen szerény, legyen alázatos, legyen engedelmes; viselje békén, ha arczul verik, ha megrugdossák, ha lepökik és mindenek felett ne feledje alázatosan kezét csókolni, ha egy ficsur káplán végig megy az utcán az oltári szentséggel. A nemzeti ünnepekhez pedig épenséggel seimmi köze ne legyen a protestáns egyháznak: mivelhogy a király katolikus, Szent István katolikus volt, Magyarország regnum Marianum, de még aztán se oltára, se füstölője, se csengettyűje, márpedig ezek nélkül csak nem tolakodik valaki az Isten elé!

Igy a katolikus egyház. És ezt nevezem én aztán egyenlőségnek! Hála, oh hála nektek, bécsi és linczi béke, 1791. és 1848. törvényczikkék, melyek így megteremtették az egyenlőséget! És magasztaltassék fel az egyedül üdvözítő katolikus egyház, melynek fiai így mindennapi eledelüknek tekintik, hogy cselekedjék a törvény parancsolatait.

Hanem hát, tréfán kívül, az ördögbe is! valami okának mégis csak kell lenni, hogy ha más egyébből mindenből kitudnak is, de legalább a nemzeti ünnepeken mért nem tűnnek meg? Megvan! Persze, hogy itt is csak az Alkotmánytól kell tanácsot kérni. Azt mondja ugyanis ez a jeles lap, hogy a protestáns vallás nem méltó a magyar vallás névre. Ha pedig nem méltó, arra sem méltó, hogy a nemzeti ünnepeknél helyet adjanak neki!

Oh hájfejű együgyűség, oh butaság és ti mind, rokonai közletről és távolról e fogalomnak, miért tartjátok ti privilegiumotoknak, hogy az Alkotmány tákolónak fejét foglaljátok le! Hát a protestáns vallás nem méltó a magyar vallás névre? Ugyan ugy é! hát aztán melyik vallás méltó? Tán biz' a katolikus vallás? Persze, hogy a katolikus vallás!

Vagy nem a katolikus vallás oszlopos tagja-e az a bizonyos nagy ur, a ki gróf is, Zichy is, a ki a mult héten a katolikus nagygyűlésen kivágta a rezet és azt mondta, — nagy gaudiumára hiveinek — hogy ő első sorban katolikus és csak másodsorban magyar?

És újra. Avagy nem a katolikus egyház oszlopa-e Erdély jeles püspöke, Majláth, a kiről nyilvánvaló, hogy jobban szeretné, ha hivei eloláhosodnának, semmint kálvinista templomba járjanak. (Hogy is mondta csak a magyar történelemnek az a fertelmes alakja, Kollonits? »Jobb szeretném, ha Magyarország elpusztulna,

semhogy eretnekké legyen.« Csak gratulálhatunk az atyafisághoz !)

És — last, but not least — nem a katolikus egyház diszei és virágai-é Zelenyák és Zimándi, magyarok jeles vitézi, a kik csak nem régiben is maggyalázták és bemocskolták emlékét a magyar történelem egy fényes alakjának, csak azért, mivelhogy elkövette azt a meggondolatlanságot, hogy protestánsnak született?

De hagyjuk; »a példa fáj.« Azzal az egyházzal, a

mely megtüri tagjai között az ilyen firmákat, azzal az egyházzal mi hazaszeretet dolgában versenyezni nem akarunk. Sőt még az Alkotmány tákolóira sem haragszunkvalójában, förmedvényei csak használnak nekünk, a mennyiben felébredsenek szenderegésünkből és siettetik eljönni az időt, a mikor teljes erőnkből sorompóba lépünk, hogy megszerzett jogainknak végre valahára érvényt szerezzünk.

Tárkányi György.

TÁRCZA.

Mózes.

A hanyatló napnak ragyogó sugára
Rézsutosan süt a sátorok ormára,
Fényes arany sávolyt vet a légbe, aztán
Föveny nyoszolyában eltekszik a pusztán.
Bíbor-arany leplek a síkra borúltak.
Föltelé tart Mózes, kedveltje az Úrnak;
Előtte a Nébó hágója kopáron;
Szeme gög nélkül jár széllyel a határon.
Itt látja a Fászáat tügefa erdőkkkel;
És eme hegységen a mint szeme túlkel:
Jobbra nagy Gileád s Manassé, Etraim
Termékeny, bő földje — sorra terülnek, im.
Déltre Juda földje síváron terpedt el,
Nyalja homokpartját a nyugati tenger;
Messzi, az alkonytól halavány völgynyilat,
Olajfa szegélyes földje Nattalinak;
Virágborította pompás, csendes síkon
Feltűnik a pálmák városa, Jériko.
Mézgata ligetek láncza sorakodik
Pogor téreitől föl egész Segorig.
Látszik egész Kanán, az ígért földé.
— Tudja, hogy az halva se fogadja őt be.
Néz és nagy kezeit a zsidókra tárja
S indul a hegycsúcsnak meredek útjára.

Moab földjén pedig, a nagy térről szerte,
Izrael fiai özönlének erre;
Tolongnak a völgyben, alján a szent hegynek,
Mint a sűrű vetés, melyet fölszél lenget.
Mely órán harmat száll az arany porondra
S rezgeti gyöngyeit nyárta súdár lombja:
Mózes az agg látó -- hódolat int felé --
Akkoron indula az Úr színe elé.
Kísérte ezer szem fénylő feje lángján
S hogy elért a célhoz, az oromra hágván,
S homloka áttörte felhők mennyezetét,
Melyek az Úr trónját villámlón övezék:
Kőoltárokon, im, tömjén tüze gyúla
S hatszázezer ember a porba borulva,

A nap aranyozta illatfüst gomolyba'
Rázendit egy hanggal a magasztos dalra;
S mint cziprusliget áll a homokbuczkákon:
Lévi sarja úgy áll fen a sokaságon,
Hártával a népnek hangjait kísérve
— Az urak Urának himnuszát — az égbe.

S állván Isten előtt, Mózes, azon helyben,
Homályos felhőben, vele szemtől szemben,
Szól vala az Úrhoz: »Nem végzem-e még el?
Akaratod engem még merre vezérel?
Éljek hatalomban, örökre magamba?
Óh, hagyj lenyugodnom, föld álmaim alva.
Mi okon levék én a te választottad?
Vezettem népedet, merre parancsoltad.
Néped lába, föld, az ígért földön jár.
Közted s közte legyen más közvetítő már,
Igazítsa tékét Izrael nemének;
Ráhagyom örökül könyvem s ércz vesszőmet.«

»Mért kelle reményim szárba' leperzselned,
Nem hagyva meg engem együgyü embernek?
Mért ama Hórebtől hegyéig Nébónak
Nem nyilhata szája sehol a síromnak?
Ah, bölcsésé tevé a bölcsék között engem!
Ujjammal a bolygó nép útját vezettem.
Tüzesőt hullattam királyok fejére;
Törvényim imádják leborulva térdre;
Kezem alkotása a legősibb sírbolt,
Utolsó szavam is a jövőre jósolt,
Nagy vagyok én, lábam a nemzetek felett,
Kezem alkot és ront nemzetségrendeket. —
Élek hatalomban, oh Uram, magamba'.
Hagyj már lenyugodnom föld álmaim alva!«

»Ah, az egeknek is titkait ismérem,
Szemeid erejét kölcsönözéd nekem.
Parancsomra az ég tátylai foszlanak;
Nevökön számláltam a csillagzatokat
S hol mely'kre mutattam a nagy mennyezeten
»Itt vagyok«, felelé mindenikök menten.
Kezeim illeszttem felhők homlokára
S elapad méhőkben a zivatar árja.

Városokat forgó homokkal elöntök;
Szélvész szárnyaival nagy hegyeket döntök;
Meggyőzve a távolság, nem fárad a lábam
Útam előtt szétvál a folyó ágyában.
A mikor én szólok, elhallgat a tenger.
Ha a népem szenved, ha neki törvény kell
Föltekintek akkor s a te lelke száll rá n,
A föld csak meginog, nap eláll pályáján.
Angyalaid énrám irigyen gondolnak.
Mindazáltal, Uram, nem vagyok én boldog
Hatalomban aggva, vénhedve magamba'...
Oh, hagyj lenyugodnom, föld álmaid alva

»Mikoron lelkeddel ihletted a pásztort
Előttök a látó — idegennek látszott;
Lángnézéselem előtt szemöket leszegzék,
— Hisz' az én lelkemnél benne erősb tűz ég. —
A szerelem hervadt, a barátság senyvedt;
Szűzek elburkolták magokat s reuegtek.
Bús, magános dicscsel magamat öveztem
S járdaltam előttök útmutató mezben.
Gondoltam: e szívnek vágya mire kelhet?
Megnyugtadni fejem súlyos egy kebelnek;
Kéz, melyet érintek, iszonyodva berzeng,
Ajkaimon villám, hangomba' vihar zeng;
Nincs egy, ki szeressen, mind félve hajolnak,
Hogyha karom tárom, térdemhez omolnak.
Hatalomban éltem, Uram és magamba',
Oh, hagyj lenyugodnom föld álmaid alva!«

Várt ez alatt a nép és től se tekintett;
Bosszujától félve, imádkozta az Istent;
Ha nézni merészlett: dörgési a vésznek,
S haragos kövei kétszereződének;
Ropogó villámtűz, szemöket vakítva,
Homlokukat földig görnyedni tanítja.
S im, a hegyen Mózes nincs ott. — Magsiratták. —
Népe a megigért földnek veszi útját,
Gondban, halaványan elül jár Józsuá:
Már öt szemelé rá a Mindenek Ura.

De Vigny Alfréd után francziából

Váro Ferencs.

Utóhang az adókról.

Van olyan egyházközség, mely összes évi jövedelmének egyharmadát kénytelen állami, megyei, községi adókba és egyenérték-illetékbe fizetni, ilyen a magamé is és csak a fenmaradó kétharmadot fordíthatja tisztviselőinek fizetésére és közszükségekre. Már e körülménynél fogva is nem csoda, sőt igen természetes, hogy nagy érdeklődéssel olvastam e lapoknak, valamint elődjének hasáb-

jain megjelent minden olyan cikket, mely akár a tőkekamat-adó-mentességre, akár az egyenérték-illeték alól való szabadulásra vonatkozott. Égi manna a pusztában vándorlóknak.

Az olvasottak gondolkozásra, majd pedig további kutatásra indítottak — és így sok tekintetben más igazságra és ennél fogva más meggyőződésre jutottam, mint a mit a cikkezők hirdettek, részint pedig rájöttem általuk nem említett új dolgokra is, — miknek megjegyzések alakjában bátor vagyok itt kifejezést is adni, vélvén hogy hasonló körülmények között valakinek talán még hasznára is lehetek vele.

Szóljunk valamit először a tőkekamat-adóról és a velejáró általános jövedelmi pótdó-mentességről.

A »Protestáns Közlöny« mult évi 52. számának 421. lapján egyik paptársam a *magtár-, vagy kepeváltási* alapok tőkekamat alóli mentességet az 1875. évi XXII. tcz. 2. §. 6. pontja alapján véli elérhetni, hivatkozással a m. kir. pénzügyi közgazgatási bíróságnak 1087—1888 számú végzésére is.* Ezek szerint a nyilvános közoktatás céljaira szolgáló tőkék és kamatai adómentesek s így adómentesek azon alapok is, melyek valamely templom építésére vagy kijavítására szolgálnak, mivel abban a hívők a papok által vallás-erkölcsi oktatásban részesíttetnek és így szintén a közoktatás céljaira szolgálnak a felépítésére szánt tőkék s ennél fogva tőkekamat adóval meg nem terheltetők.

»No hát! — így folytatja e döntvényből következőket és buzdítását a cikkkiró — nem akarok semmit e döntvénybe belemagyarázni, vagy felette okoskodni, de ha elismeri azt, hogy a templom az a hely, hol a hivek vallás-erkölcsi oktatásban részesíttetnek s ha elismeri, hogy a pap az, a ki a hiveket azon szent helyen oktatja, tanítja: úgy azt is el kell ismernie, hogy a kepeváltási alap, mely a papi fizetés megváltására rendeltetett, — fennebbi törvény értelmében szintén tőkekamat-adó-mentességben részesítendő. Ajánlom ennél fogva érdekelt paptársaimnak, — így végzi cikkét — hogy addig is, míg a kepeváltó alapok tőkekamat- és járadékadó-mentessége valamelyes uton törvényhozásilag kimondatnék, próbálják az általam idézett törvényre és annak felsőbb bírósági határozatára hivatkozva felebbezéssel élni. A pénzügyigazgatóságok és megyei vagy városi közigazgatási bizottságok ha el is utasítják, lehetetlennek tartom, hogy a közigazgatási bíróság ne hallgassa meg méltányos, igazságos és mindenekfelett törvényen alapuló kéréseiket.«

Igy a cikkkiró.

És kedves paptársam, a mit Ön lehetetlennek tart, az mégis meg fog történni s az elutasítás minden valószínűséggel be fog következni, ha valaki csak a fennebbi pontokra fogna hivatkozni, mert a törvény emberei rendszerint a száraz §-oknak és betűknek emberei, nem azt az elvet követik, mint mi: »A betű megöl s lélek a mi megelevenít,« ellenkezőleg ők semmi átvitt értelmet meg nem tűrnek, mindent úgy vesznek, a hogy leírva van (mint Luther a zóma szót)!

* Alább idézendő munka 34. és 35. lapján lásd bővebben az esetet.

röviden hát azt fognák mondani, hogy a templom, mely istentisztelet céljaira szolgál más — és a pap, ki benne prédikál, ismét más. Amaz tőkekamat-adó és egyenérték-illeték-mentes, emez pedig nem. (l. 1881. évi XXVI. t.-cz. 24. §. d) pontját.)

E helyett én azt ajánlom, hivatkozzék az illető felebbező az 1879. évben 44,855. számú m. királyi pénzügyminiszteri számra, hol már néven van nevezve a gyermek és minden félreértést kizárólag az mondatik, hogy: a kepeváltási alapok, tőkekamat- és járadékadó-mentesek, ellenben egyenérték-illeték alól felmentve nincsenek és így $\frac{2}{10}\%$ aequivalens adóval megrovandók, álljon bár ez alap akár magtári terményekből, akár gyümölcsöző tőkepenzerekből. Így döntött ez ügyben egy esetből kifolyólag 1112—1888. sz. a. a m. kir. pénzügyi. közg. bíróság.*

Ez már eléggé tisztán és magyarul van mondva.

Sőt nekem úgy tetszik, hogy a magtári alapoknak az egyenérték-illeték alóli felmentését is részben ki lehet eszközölnünk: tudniillik azt a részét, (és sajnos, hogy csak azt a részét) mely a kántori, vagy mesteri termény-kepe megváltására szolgál. Olvassa, kit ez ügy bővebben érdekel, idézett munka 185. lapján a m. kir. pénzügyi közigazgatási bíróság, 1410—1889. sz. döntvényét, hol elrendeli egy 43 frtos egyenérték-illeték leírását azon alapon, mivel az alapítólevél szerint valami tőkepenz oly célból volt letéve, hogy annak kamatai az előbb természetnyekkel javadalmazott tanítók fizetésére fordíttassanak.

És most bátorságot veszek másodszor az »Erdélyi Protestáns Lap« 8. száma 63. lapján a hivatalos részben közölt és a mélt. Ig.-tanácsnak 214—1898. számú körrendeletet magában foglaló igen hasznos utasításainak egyik pontjára tenni meg észrevételemet.

Említett körrendeletnek 4. pontja fontos, és meglepő volt újdonságánál fogva annak majdnem minden olvasójára nézve. Tartalma az, hogy olyan egyházközségek, melyeknek összes évi tiszta jövedelmük a 400 frton túl nem megy, teljesen illeték-egyenérték-mentesek, vagyis azzal meg nem róhatók az 1881. évi XXVI. t. cz. 24 §. f. pontja értelmében. — Folyamodjanak tehát ilyen értelemben az egyházak az illető helyeken.

És ha folyamodnak ily czim alatt, bizonyos, hogy elutasíttatnak, mint erre már volt is eset, a melyre már idéztem munka alapján szó szerint rá is mutatok (l. 180. lapon.)

Pénzügyigazgatósági határozat: »A p. római katolikus egyház azon kérelme, hogy a terhére előírt illeték-egyenérték a jövedelem 400 forintot meg nem haladó értéke miatt irassék le, hivatalból vissza- és elutasíttatik, mert a kifogásolt illeték ezen egyház terhére szabott meg, minthogy pedig az 1881. évi XXVI. tcz. 24 §. alatti mentesség egyedül a 400 frt. jövedelemmel nem bíró javadalmazottakra van megállapítva, ennél fogva a kedvezmény az egyházra, mint jogi személyre nincs kiterjesztve.«

* Lásd a 178. lapon »A papság és felügyelete alatt álló templomok és alapok által fizetendő »Adók és illetékek kézikönyvé«-t — Lelkészek és tanítók használatára valláskülönbség nélkül. Kiadta Gálffy Ferencz pénzügyi titkár, Pozsony, 1896-ban. Ára: 2 frt 50 kr.

A m. kir. pénzügyi közigazgatási bíróság 1215—1888. sz. a. a pénzügyigazgatóság előbbi végzését indokainál fogva helybenhagyja, mert az idézett törvény értelmében csak a javadalmak birlalói — haszonélvezői — mentesek az illeték-egyenérték fizetése alól akkor, ha azok évi tiszta jövedelme 400 frtot meg nem halad. Ez a kedvezmény azonban a javadalmak tulajdonosaiként jelentkező jogi személyekre nem terjed ki.

Ugyane kérdést egy más alkalomból 1439 — 1889. sz. alatt így magyarázza tovább a pénzügyi bíróság. Ugy az 1881. évi XXVI. tcz. 27. §-a, mint az 1887. évi XLV. tcz. 7 §-a határozottan rendeli, hogy az illeték-egyenérték az illetékköteles vagyron élvezésére jogosított személy által saját haszonélvezetének tartamához képest fizetendő; világos tehát, hogy az ev ref. egyházközségek a belhivatalnokaik által haszonélvezett ingatlanok illetékegyenértékének az illető haszonélvezők helyett való megfizetésére csakis elvállalás czimén lehetnek kötelezve, a miből önként következik, hogy abban az esetben, ha az említett haszonélvező hivatalnokok illeték-egyenérték-mentességben részesülnek az általuk haszonélvezett ingatlanok után, az egyháztól sem lehet illeték-egyenértéket követelni.

Száz szónak is egy a vége! A ki a 400 frt maximalis jövedelem révén akar illeték-mentességben részesülni, azt csak a papi és nem az egyház jövedelme alapján érheti el. S mivel a jövő éven kezdve az állami segélyezés folytán a papi állások már 400 frton alól nem lesznek, mi e törvény kedvezményeiben már nem részesülhetünk, — hanem részesülnek majd a 400 frtos gör. kel. egyházak és rabbiságok. — Önkéntelenül sohajt fel az ember: hány száz frtot lehetett volna évente egyházainknak megtakarítani, ha 17 évvel ezelőtt ismertük volna meg — ily helyesen — az 1881. évi XXVI. tcz. 24 §. f) pontját, vonatkozással a 22. §-ra.

Záradéku hadd szóljak még valamit a községi pótdadónál elérhető kedvező esetekről is.

Az alpestesi ev. ref. egyház 1892-ben Hunyadvármegye közigazgatási bizottságához azért folyamodott, illetve felebbezett, hogy községi pótdadóval »részben jogtalanul van megadóztatva,« mivel az egyház jövedelmét részben a lelkész haszonélvezi. Erre 273. közg. sz. a. azon végzés érkezett: »tekintettel az 1886. évi XXII. tcz. 138. §-ára, melyszerint a lelkészek azon javadalmaitól, melyeket kizárólag az illető egyházközségben viselt lelkészi hivataluk után élveznek, — községi adót nem fizetnek s miután a hivatalosan bekért községi bizonylatból kitűnik, hogy a lelkész ezen egyház jövedelmének háromnegyed részét évi javadalmazásképpen élvezi, ennél fogva az 53 frt állami adónak háromnegyede, vagyis 48 frt, községi pótdadó-kirovás alapját nem képezheti — s így törölni határoztatik.«

»Lelkészek csak IV. osztályu kereseti adóval róhatók meg fizetéseik után, — de nem róhatók meg másodosztályu keresetadóval csak azért, hogy mint cseléd-tartók első osztályu keresetadót is fizetnek.« — Így döntött 37—1897. sz. a. a pénzügyigazgatóság, hivatkozással az 1875. évi XLVII. tcz. 13. §-ára.

Sajátságos, hogy Hunyadvármegye közigazgatási bizottsága ugyan e kérdésben 18—1897. sz. a. éppen ellenkezőleg döntött volt.

És most már a ki úgy találja, hogy ezeknek tudására szüksége van, alkalomadtán vegye hasznát!

Thamó Gyula,
alpestesi ev. ref. lelkész.

Különfélék rovata.

Főtiszt. Szász Domokos püspök úr azon iratát, melyet közelebbről, mint a kolozsvári ev. ref. egyházközség egyik papja annak közgyűléséhez intézett és a melyben papi hivatalától való visszavonulását jelezve, nyugdíjaztatását kéri, — lapunk élén közöljük.

Gyászhir. Bethlen András gróf aug. 25-én Bethlen községben meghalt. 1849-ben Kolozsvárt született. Tanulmányait a Budapesti ev. ref. főgimnáziumban kezdte meg. A középiskola elvégzése után két évig hallgatta a jogot a budapesti, egy évig a brüsszeli és másfél évig a lipcei egyetemen. Tanulmányai elvégzése után európai körutjára indult s kiváló gondot fordított a nemzetgazdaságra és cikkei, melyek Magyarország fontosabb közgazdasági kérdéseiről a »Közgazdasági Szemle«, a »Nemzet« és más lapok hasábjain megjelentek, úgy politikai, mint a szakkörökben egyaránt figyelmet keltettek. 1873-ban Belső-Szolnokmegyében képviselővé választatott s ettől kezdve — később mint a bethleni kerület képviselője is — tevékeny részt vett a képviselőházban 1887-ig. Ez év július havában Brassó megye főispánjává neveztetett ki, majd Szeged megye vezetésével is megbízott ideiglenesen. Nehéz állásában — mert e két megye a nemzetiségi izgatások főfészke mindenha — kiváló érdemeket szerzett, midőn a magyar állameszmének a szászokat megnyerte, nagy népszerűséget biztosítván magának tapintatos eljárása és Brassó megye iparának fejlesztése által. 1890. évi márczius havában, mint földmívelésügyi miniszter a Szapáry-, ennek bukása után a Wekerle-kabinetnek is tagjává lett. Szakjában nagy buzgóságot és tevékenységet fejtett ki. Tárcajától 1894-ben a juniusi váltság alkalmával vált meg, de mint a szász-hermányi kerület képviselője továbbra is tagja maradt a képviselőháznak. Mint nagynevű családjának annyi jeles tagja, úgy ő is mindvégig hű fia volt hazájának, rendületlen híve ev. ref. anyaszentegyházunknak. Temetése a részvétnék és kegyeletnek óriási megnyilatkozása mellett aug. 27-én Bethlenben ment végbe. Gyászbeszédet fellette odavaló paptársunk Gyárfás Albert mondott. Legyen áldott emléke!

Egyházkerületi közgyűlés. A dunántuli ev. ref. egyházkerület f. évi szeptember 20. és következő napjain Csurgón tartja meg közgyűlését.

Az ev. ref. tanítók országos egyesületének idei nyári nagygyűlése az ország minden részéből nagy számmal egybegyűlt tagok élénk részvétele mellett a budapesti ev. ref. főgimnázium dísztermében aug. 19-én folyt le. Felolvasást tartottak: Vincze József »A népiskolai tanterv revíziója«, Sinka Lajos egyleti elnök »Nevelésünk és vallástanításunk«, Simon Károly »A népiskolai törvény revíziója« czímen, illetőleg ez utóbbi — mivel délután volt már — munkálatának csak javaslatait olvashatta fel. A gyűlés szép is, tanulságos is volt, de az idő rövideje és a hatalmas mederben

megindult vita miatt érdemleges határozatot egyáltalán nem hozhatott. A jövő gyűlésig azonban a hivatalos lapban megvitatják a tárgyakat és akkor megállapodásra juthatnak.

Fabiny Teofil lemondása. A bányai ág. hitv. ev. egyházkerület közelebbről lefolyt közgyűlésén Fabiny Teofil kerületi főfelügyelő ezen állásáról 18 évi szolgálat után hajlott korára hivatkozással — lemondott. Miután Sárkány Sámuel püspök kérésére sem változtatta meg szándékát, a közgyűlés jegyzőkönyvébe iktatta a távozó főfelügyelő érdemeit és az ujnak megválasztására (október első felében) intézkedéseit megtette.

Világító fáklya. A magyarországi (római) kath. körök és olvasóegyletek tagjai is összesereglettek a napokban Budapesten és gyüleseztek. Jelen voltak: — de hagyjuk a névsort, úgy is ismeretes, denique jelen volt Zichy Nándor gróf is, a kinek záróbeszédéből kiemeljük e pár szót »Világító fáklya legyen nekünk az az ultramantánizmus. klerikalizmus és Rómába futkosás, a mit gunyosan szemünkre hánynak és ha valamilyen kételkedünk, menjünk Rómába és kérjünk tanácsot a Szentatyától« A nemes gróffal szemben óhajításunkat egy szóban fejezzük ki: Apage! Ilyen tartalmu beszédről ír az »Alkotmány« aug. 28-iki számában »Vallás és hazafiság« czímen vezércikket. Így kezdi »Hallottatok micsoda vad üvöltés hangzott fel a keresztényellenes sajtóban Zichy Nándor grófnak a katolikus (de csak római) egyesületek nagygyűlésén elhangzott lélekemelő (no, lám!) záróbeszéde miatt? Tomboltak dühökben és tájékozva káromkodtak azért, mert a hithűséget merete a nemes gróf a hazafiság belső tartalma — és előfeltételeként felállítani stb. stb«. Per amorem dei! — ha a keresztényellenes sajtó üvölt, tombol, tájékozik, káromkodik a »lélekemelő« beszéd hatása alatt, hát az »Alkotmány« akkor mit csinál annak védelmezésében?

»Alkotmány«-sértés. Mi követtük el. Hogyan? Megsértettük volna az állampolgárokat a magyar állam államjogi intézményeinek összeségével szemben kötelező állam- és jogrendet? Óh nem! Magyar kálvinistánál ilyen sértés még kötelezettség nélkül is — Kant értelme szerint — a priori képtelenség és a posteriori lehetetlen. Lapunk mai számának egy erőteljes tollal írott cikkéből kiderül a titok, hogy csak a »Magyar Állam«, a »Vaterland«, a »Linzer Volksblatt«, a »Tiroler Stimmen«, a »Gr. Volksblatt«, a »Germania«, a »Monde« az »Univers«, az »Osservatore Romano« és a »Voce de Verità« sajtótermékek egyikét, a véletlenül magyarnyelvű »Alkotmány« czimű klerikális-papalis napilapot sértettük meg. Ugyan mivel? Hát »Királynapok« czímet viselő és két-három mondatocskából álló cikkekünkben azon alázatos óhajításunknak adtunk vala kifejezést, vajha a nemzeti ünnepeknél a mi protestáns anyaszentegyházunknak is méltó hely biztositatnék! Ez a baj, ez a mi bűnünk! Óh minő fennen veri mellét az »Alkotmány«: Gratias ago tibi Deus, quia non sum — sicut ceteri hominum — proditor, velut etiam hi — haeretici. Óh bizony, az ilyen amor patriae az »Alkotmány« számára méltó jutalmat is hozand. Kitől? A pápától. És a jutalom? »Pro ecclesia et pontifice«. Aztán figyelmeztetni is kívánjuk az »Al-

kormány«-t, hogy e lap nem a superintendens lapja; ha úgy volna, e sorokat most nem írnék. Mi nem egyeseknek, hanem hazánknak, anyaszentegyházunknak, szóval a köznek kívánunk szolgálni és a mit e célra jónak, üdvösnek tartunk, annak kifejezést is adunk. Figyelmeztetjük arra is, hogy a superintendensnek hagyjon békét, mert — szeliden szólva — quod licet uni, non licet alteri. Avagy példát akar mutatni, hogy miként járjunk el Majláthtal szemben? Avagy talán az általa már annyiszor megrugdalt superintendenstől e nyilatkozatot várja: ..Bis videor mori?! Ha várja, fiat voluntas sua.

Világbéke. Egy irás jelent meg aug. 29-én a távol északon, Szent-Pétervárt, az orosz hivatalos lapban. Ez irást Muravjev gróf külügyminiszter a fehér csár parancsára az udvarnál igazolt valamennyi külföldi képviselőnek megküldötte. Tartalma következő:

Az általános béke fentartása és a mértéken tul való fegyverkezésnek, a mely valamennyi népre nehezedik, lehető csökkentése képezi a világ mostani általános helyzeténél fogva azt az ideált, a melynek elérésére kellene hogy irányuljon minden kormány törekvése.

Öfelsége, uram és császárom teljesen át van hatva ettől az emberi és nemes érzülettől. A császári kormány meg lévén győződve, hogy ez a magasztos cél megfelel minden hatalom legfontosabb érdekeinek és jogos óhajításainak, a mostani pillanatot igen alkalmasnak tartja arra, hogy nemzetközi megvitatás útján megeléjélt azokat a hathatós eszközöket, a melyek a népeknek biztosíthatják a reális és tartós béke jótéteményeit és véget vehetnek a mostani fegyverkezés növekvő fejlesztésének. A legutolsó harmincz esztendő folyamán rendkívül megszilárdult a művelt nép öntudatában az általános béke iránt való óhaj. A béke fentartását jelölték ki a nemzetközi politika céljának. Az általános béke nevében kötötték egymással a nagy államok hatalmas szövetségeket; hogy a békét hathatóssabban biztosíthassák, horderejüket eddig nem is sejtett terjedelemben fejlesztették ki és ezt a tevékenységüket még mindig folytatják a nélkül, hogy bármely áldozattól visszariadnának. Csakhogy ezen áldozatok daczára sem sikerült még eddig az óhajtvá óhajtott pacifikáció jótékony eredményeit elérni.

Az emelkedő irányzat pénzügyi terhek gyökerén érik a közjólétet, valamint a népek szellemi és anyagi erőit. A munka és tőke tulnyomó nagy részükben elvonatnak természetes rendeltetésüktől és improduktív módon használnak fel. Száz meg száz milliót fordítanak borzasztó romboló szerszámokra, a melyek ma még a tudomány legujabb adományai, de holnap valamely új felfedezés következtében, tökéletesen értéket vesztek. A nemzeti kultúra, a gazdasági haladás és a jólét megteremtése meg vannak bénítva, vagy gátolva vannak fejlődésükben. Minél jobban fokozzák az egyes hatalmak fegyverkezésüket, annál kevésbé felelnek meg annak a célnak, a melyet a kormányok maguk elé tűztek. A gazdasági válságok nagy részükben a mértéken tul való fegyverkezéseknek és annak a folytonos veszélynek tulajdonítandók, a mely a hadiszerek felhalmozásában rejlik. Korunk fegyveres békéje ekkép nyomasztó teherré válik, a melyet a népek mind nehezebben és nehezebben tudnak elviselni. Nyilvánvaló tehát, hogy ha ez a helyzet tovább tart, annak elkerülhetetlenül ahhoz a kataklizmához kell vezetnie, a melynek megakadályozásán fáradoznak és a melynek borzalmi már előre iszonyattal töltenek el minden emberi érzést. Véget vetni ennek a folytonos fegyverkezésnek és fellelni az eszközöket ama veszélyek elhárítására, a melyek az egész világot fenyegetik, ez a legfőbb kötelesség, a mely ma minden államra hárul.

Öfelsége áthatva ezektől az érzelmektől, megméltóztatott engem bizni, hogy valamennyi kormánynak, a melyeknek képviselői vannak az orosz udvarnál, javaslatba hozzam egy értekeztet összeállítását, a mely ezzel a komoly problémával foglalkoznék. Ez az értekeztet Isten segédelmével kedvező előjel volna a kezdődő évszázadra nézve. Hatalmas gyújtópontjában egyesíténé minden állam fáradozásait, a melyek őszintén törekszenek, hogy győzelemre segítsék az általános béke nagy eszméjét a rombolás és visszavonás eleme fölött és egyuttal, épen a méltányosság és a jog alapelveinek ez egyetemes elismerése folytán, a mely alapelveken az államok biztonsága és a népek jóléte nyugszik, megszilárdítaná az államok egyetértését.

Tehát csakugyan elkövetkeznék az a kor, a Messiás kora, melyet Ézsaiás próféta oly gyönyörűen rajzol midőn »teljes lészen a föld az Urnak tudományával«? Midőn Morus Tamás »De optimo reipublicae statu, deque nova insula Utopia« cz szépséges művében leírt olyan társadalom formálódik mindenütt a föld kerekén, melyben szabadság, igazságosság és tökéletesség uralkodik? Vagy talán egy fiatal, milliók felett álló uralkodónak platonikus álomlátása volt csupán, melyben szíve gyorsan föllángolt, hogy néhány perczre a reménység mennyei fényét hintse a földre és aztán annál tömöttebb legyen utána a sötétség? — utópia: — seholsem... Ki tudja? Vagy talán politika az egész, hogy Vegetius mondását: »Si vis pacem, para bellum«, így használjuk ezután: Si vis bellum, para pacem? Ki tudna most e kérdésekre felelni?

A württembergi Gusztáv-Adolf-egyesület szép örökséghez jutott Egy Stuttgartban elhalt Hayer nevű gyógyszerész ugyanis összes vagyonát — 300,000 márkot — az egyesületnek hagyományozta. Ez összeget, mint alapítványt kezelik és évi kamatait (12,000 márk) evang. diásporák templomainak és iskoláinak építésére fordítják. (»Der Protestant.« 34. sz.)

Bibliafordítások Afrikában. Afrika lakói mintegy 600 nyelven és szójárással beszélnek, melyből 1800-ig a biblia (újtestamentum) csak kopt és etiópiai nyelvre fordítottatott le. A jelzett időtől azonban az afrikai bibliafordítások száma főként német hittérítők buzgólkodása következtében — öröndetes módon növekedik, és pedig nemcsak a tengerparti részekben, hanem a földrész belsejében is. Jelenleg a biblia egészen, vagy részben — 98 afrikai nyelven olvasható. Az egész biblia azonban csak 12, az újtestamentum pedig 31 nyelvre van lefordítva. (»Reformirte Kirchen-Zeitung.« 34. sz.)

A különböző németországi egyetemeken a theol. tanárok kivételével összesen 2180 tanár működik, melyből 1903 protestáns és 277 róm. katolikus, tehát az egésznek nem egészen 13%-a és ennyiből is sokan vegyes házasságban élnek.

Egyházi értekeztet. A tiszántuli ev. ref. egyházkerületi egyházi értekeztet, ez a mind szélesebb medret vajú egyháztársadalmi mozgalom, idei közgyűlését ismét Debreczenben tartja. Az értekeztet elnöksége a tagtársakhoz és a nemes ügy barátaihoz az alábbi körlevelet és meghívót küldötte szét

Szeretett hitrokonok !

Az egyházkerületi Egyházi Értekeztet f. évi május hó 11. napján tartott nagy választmányi gyűlésének megállapodásához képest, tisztelettel és bizodalommal meghívjuk az Egyházi Értekeztet összes lelkesi és világi tagjait, valamint a tanárokat, tanítókat, általában minden buzgó hitrokonunkat, a Debreczenben ez évi szept. hó 7. napján leendő értekezteti közgyűlésre.

A szervezkedés óta három ízben gyült összerendes évi tanácskozásra Értekezletünk s mindannyiszor nyilvánvaló jeleit szolgáltatva annak a tapasztalatnak, mely szerint az evangéliumi hitélet ápolása s az áldozatkészség fokozása indokából nagy szükségünk van a társulásra, az egyesült erővel, önzetlen hűséggel és kitartással folytatott szellemi erkölcsi működésre, — szóval egyházunk szent céljainak öntudatos megvalósítására.

Negyedik rendes évi közgyűlésünkön sem akarunk egyebet, mint folytatni a nemes buzgósággal megkezdett munkát, gondolkodni azokról, a melyek hazai és egyházi társadalmunknak javára, Krisztus országának terjesztésére és Isten dicsőségére válnak.

Szívből óhajtjuk tehát együtt látni Egyházi Értekezletünk minden munkását és érdeklődő tagját, hogy együtt buzdithassunk az egymás hite által, mint élő tagjai annak a lelki országnak, a melynek Feje a mi Urunk Jézus Krisztus.

Kegyelem és békeesség kívánásával vagyunk
Debreczenben, 1898. augusztus hó 1.

Gr. Dégenfeld József

egyházkerületi főgondnok,
világi elnök.

Kiss Aron.

püspök, egyházi
elnök.

Az értekezlet tanácskozási úgysorozata

Szept. 7-én d. e. 9 órakor istentisztelet a nagytemplomban. Predikál dr. Erdős József theol. akad. professzor. Ezt követőleg közgyűlés a főisk. diszteremben a következő ügyrenddel

1. Elnöki megnyitó beszéd.
2. A nagybányai ev. ref. egyházmegye lelkészi értekezletének javaslata az egyházi fegyelem gyakorlásáról.
3. Az egyházi adózásról szóló reformjavaslatra vonatkozólag bizottsági jelentés.
4. Indítvány és indoklás az egyházi statisztikáról Bartha Béla értekezleti jegyzőtől.
5. A diakonissa-képező intézetre vonatkozólag nt. esperes urak és a debreczeni presbyterium nyilatkozata.
6. Az alapszabályok revisiója tárgyában bizottsági javaslat.
7. Az irodalmi szakosztály véleményes jelentése Bartha Mór, Nagy Lajos és Bartók Jenő dr. lelkészek indítványairól.
8. A nevelésügyi szakosztály véleményes jelentése, a Szatmárt felállíttatni tervezett tanítóképzés felől.
9. Az egyháztársadalmi szakosztály megalakulásáról jelentés.
10. Az egyházkerületi egyházi értekezlet és az egyes lelkészi értekezletek tagjainak viszonyáról és jogairól bizottsági vélemény.
11. Jelentés a tagok létszámáról s pénztár állapotáról.

Előzőleg szept. 6-án d. u. 4 órakor előértekezlet s a nagyválasztmány ülése a főiskola tanácstermében.

Hivatalos rész.

3019—1898.

KÖRLEVÉL

valamennyi nagytiszteletű Esperes urnak.

Az állami fizetéspótlás előkészítése céljából be kívánt fizetés-kimutatások kitöltésére vonatkozólag kérdés tétetett Ig.-tanácsunkhoz az iránt, hogy vajjon azon társ- és leányegyházak, melyek korábban önálló lel-

készszel bírtak, ez idő szerint azonban más egyházhoz társulva vagy affiliálva állanak fenn, külön bevalást adjanak e papi fizetésükről, vagy pedig az anyaegyház papifizetésébe számíttassák bele az általuk nyújtott lelkészi javadalmat?

E kérdésre Ig.-tanácsunk általános tájékozásul következő felvilágosítást adja: a mennyiben a szóbanforgó egyházak elnéptelenedés, vagy más körülmények miatt állandó jelleggel vannak valamely társ-, avagy anyaegyházközséghez csatolva és szegénységük miatt a papifizetés állami kiegészítése esetén sem bírnák meg a külön lelkész-tartás költségeit, illetve önálló anyaegyház terheit: az esetben az általuk nyújtott papifizetés az anyaegyház lelkészi javadalmába beszámítandó s részükről külön kimutatás nem adandó

Ha azonban a társítás vagy affiliálás csak ideiglenes jelleggel s épen csak a papifizetés elégtelensége miatt történt, de máskülönben a társ-, illetve leányegyház az önálló anyaegyház terheit megbirja és kellő parochiális épületekkel rendelkezik, ez esetben lelkészi javadalma külön lesz kimutatandó és társ-, vagy anyaegyházának fizetés-kimutatásába föl nem vehető.

Végül kezelési könnyebbség érdekében arra hívjuk fel nt. Esperes aait, hogy a fentiek értelmében külön bevallást nyújtó társ-, vagy leányegyházközségek fizetési kimutatásait a rendes egyházak kimutatásaitól elkülönítve, külön csomakban terjesszék föl.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1898. augusztus hó 23-án tartott üléséből.

Dr. Vályi Gábor,
elnökhelyettes

Dr. Kádár János,
s.-titkár.

670—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a kolozskalotai egyházmegyébe kebelezett *magyar-bikali* ev. ref. egyházközség *k.-tanítói* állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: lakás, kert gazdasági épületekkel és 400 frt. készpénz fizetés. Ebből 241 frt. államsegély, a többi az egyház pénztárából fizettetik évnegyedes részletekben.

Pályázati határidő: szeptember 20. Folyamodványok nt. Deési Gyula esperes aához küldendők Gyáluba

Kolozsvárt, 1898. aug. 26-án,

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

669—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett *kendői* lévita-tanítói állomásra pályázat nyittatik.

Javadalom: tisztességes lakáson és kerten kívül 497 frt, melyből 303 frt államsegély, a többi kepe- és canonica-porczióbeli jövedelem.

Pályázati határnap: szept. 22.

Folyamodványok nt. Ravasz János esperes aához küldendők Mező-Bándra.

Kolozsvárt, 1898. aug. 26-án.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendő, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.	Előfizetési ár: egész évre fél évre	6 frt 3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Ima a tanév megnyitásán.

Istenünk, Atyánk! Átlépve e szent csarnokok küszöbét, Hozzád emeljük szemeinket, Hozzád szívünket. Jöttünk erdős hegyeink völgyeiből, a napfényes rónáról, balzsamos mezőinkről, folyóink partjairól; jöttünk, Uram ide, hogy nyiljék meg itt nekünk egy másik világ, egy lelki világ: a hitnek, tudománynak világa. Jöttünk, hogy járjunk itt eme lelki világ kalászos mezőin, felséges bércei között, hogy hallgassuk eme lelki világ erdőinek zúgását és lélekzeljük balzsamos levegőjét; jöttünk, hogy merítsünk eme lelki világ fölbuzogó, üdítő, életet adó forrásvizeiből. Jöttünk, Uram, s vallást teszünk, hogy a természeti világban és a lelki világban egyaránt tapasztaljuk jelenlétedet, érezzük lelked fuvallatát. Oh, nekünk a napsugár nemcsak szemünkbe, de szívünkbe süt, s nemcsak etherrezgés, de Istennek hatalma; nekünk a fűszál nemcsak egy tárgy, de egy igazság; nekünk a történelem nemcsak események, de Istennek beszéde; nekünk szívünk dobbanása nemcsak vérkeringés, de bizonygató tevése Istenről; a föld nemcsak porhaza, de szent hely; az élet nemcsak sivár küzdelem, de magas rendeltetés. Nekünk Te vagy, oh Isten, minden mindenkben! A természeti világrend: Isten az anyagi világban; az erkölcsi világrend: Isten a lelki világban; a Jézus Krisztus: Isten az emberben. Nekünk a mélységes titok: Isten, ki elrejté arcát és a nyilvánvaló igazságok: Isten, kinek világosság az ő öltönye Engedd, engedd Istenünk, hogy boruljunk le Előtted s imádjunk Téged.

Atyánk! segedelmedet kérjük ez évre. A munka éve ez. Idvezítőnk tanít: »munkálkodjatok nem az eledelért, mely elvész, hanem az eledelért, mely megmarad az örökéletre.« Segítsd, Atyánk, az ifjú népet, hogy munkálkodjék romolhatatlan javakért. Bizony, romolhatatlan jó, bizony, örökéletre tápláló eledel: az igazság. Az *igazság!* »Az igazság kiragad a halálból. Segítsd, Uram, ez ifjú népet; lelke előtt minél több rejtély nyiljék föl, minél több tévely enyészszék el Mily lelki gyönyör tudásról tudásra, ismeretről ismeretre emelkedni! Mert az igazság: *ismeret* is. Az értelem e világosságára szükségünk van és lesz ez ifjaknak is, mint jövő nemzedékek lelki vezetőinek. Mert csak világosság lehet szövétnek. Az értelem e világosságára szüksége van a valásnak is. Mert kell, hogy a vallás *tudattá* világosodjék, *elvvé* erősödjék. Így lesz a vallás nekünk igazán törvény és igazán evangélium ... Istenünk! oh, imádjon téged azért nemcsak gyermekded hittel, de értelmével, összes tudásával, tapasztalataival, egész fölvilágosu ltságával imádjon téged az emberiség! És az igazság, add értenünk Uram, nemcsak ismeret, de *kijelentés* is. Kijelentés az emberi szívben. A mit szívünkben közvetlen érezünk: Isten, Idvezítő, a kegyelem, a váltság; a mit szívünkben tapasztalunk: a hit, a szeretet, csüngésünk a jón, vonzalmunk az örökkévalósághoz, legszentebb vágyaink, sejtelmeink, az égi erő, mind, mind ezek a nagy, ezek az örökkévaló tapasztalatok itt szívünk mélységeiben, mind: igazság. Bizony, az igazság nemcsak szerzett ismeret, de kijelentés is, nemcsak értelem, de szív is. Értelmünk csak véges, ah, szívünk a végtelen.

És az igazság nem csak értelem, nemcsak szív, de cselekedet, *élet* is. Az igazság munkás, élő erő a világban. Segíts mindnyájunkat, Istenünk, hogy a mi bent értelmünkben, szívünkben igazság, az testté váljon cselekedeteinkben. Legyen a mi életünk nemesen munkás, másokat megáldó, szent czélokra föltett élet. A hű munka magasabb czélokért, a magunkat odaadás istenországának életünkben, bizony, ez a romolhatatlan, ez az örök, ez az igaz. Ime, az igazság, mint tudomány, mint eszmény és mint élet. Ez az igazság »ragad ki a halálból«, erről az igazságról tett bizonyosságot Jézusunk.

Idvezítőnk! te tanítasz: »munkálkodjatok az eledelért, mely megmarad az örökéletre.« Ez igédet szolgálja a mi intézetünk. Emeli lelkünket a tudat, hogy mi itt mindnyájan elmulthatatlan dolgoknak élünk s munkánk közben csak látszólag fogy el, de tulajdonképpen örökkévalóvá lesz életünk. Add, Uram, ez intézetnek a te szellemedet, az igazságról bizonyosságot tevő, mindeneknek szolgáló és mindeneken győzelemre hivatott szellemedet.

Istenünk, Atyánk! áldd meg ez intézetet, ennek egész népét, vezetőit, őrállóit, áldj meg mindnyájunkat, áldj meg kegyelmedből — Amen.

Molnár Albert,
theol. tanár.

Az iskolai évet megnyitó beszéd.

1898. szept. 5-én elmondotta dr. Sárkány Lajos igazgató.

Lejárt a tavasz, elmúlt a nyár. Az őszi hűvös szellője már-már a télre emlékeztet. A nemsokára sárguló falevelek, az érő gyümölcs, az édes otthontól való keserű megválás a bekövetkezett őszt juttatják eszünkbe és tudjuk, hogy előttünk a zord tél. És mi mégis elragadó kebellet, ifjui reményekkel, eltelve tettvágygal, jó feltevésekkel gyűltünk össze ismét a nyári pihenés napjai után. Ki ne tekintene jó reménységgel a jövő elé, tudva azt, hogy ezer kincset, örömet rejt magában számunkra az előttünk álló év, csak ki kell érdemelni.

A pálya megnyílt, mindenki a természettől nyert tehetségeivel áll a sorompóba a győzelem biztos tudatával, hiszen a jó eredmény csak az ő erős akarától, kitartásától függ. Az évnek őszi részére hanyatló szaka elszomorítás helyett éppen munkára ösztönöz. A szorgalmas szántó-vető már learatta a jutalmazó kalászosokat, a kertész gyönyörködhetett legszebb virágaiban, az érett gyümölcs most jutalmazza gondozójának fáradságait. A munkás megkapja az ő bérét, melyre méltóvá tette magát. A gyermek az iskolában teheti érdemessé magát a jutalomra. Hogyne örvendeznénk, mikor nekünk is megnyílik a tér a hasznos munkára; mikor látjuk, hogy körülöttünk mindenki fut, fárad; csak a gyermeknek ne legyen hivatása, célja, kiért a szülők annyit dolgoznak, áldoznak. Rajta! munkára föl! Mindenki előtt az a cél lebegjen, hogy szorgalmas tanulással, jó magaviselettel az elsők közé küzdje fel magát.

A természet nem méltányolja mindig a munkás fáradozását, az élet néha igen szigorú nevelő; az érett gabonát jég pusztítja el, a nyíló virágot fagyos szél hervasztja, a gyümölcs éretlenül lehull: s oda a munkás kéz jutalma. De az iskola mindig elismeri és jutalmazza a tanuló fáradozását. Sokan csekélyebb fáradsággal érik el azt a célt, a miért mások éjt napot összetéve küzdenek. De ezeknek is meg van az az örömük, hogy nehéz munkájuk nem lesz hiábán való. Persze a versenyzésben nem lehet mindenki első a célnál, a második, sőt az utolsó helyre is el kell jutni valakinek. De az iskolában nem mindig a legtehetségesebb az első a tanulók közül. S utolsó helyre is nem a legtehetségtelenebb kerül. A tanárok nagyon megfontolják a pálma osztogatáskor, vajjon mennyire méltánylandók a természetadta tehetségek, s mi jutalmat érdemel az az erő, melylyel a kevésbé tehetségesek leküzdötték az eléjük tornyosuló akadályokat.

Éppen ez a mérlegelés, mely az iskolai év végén culminál, egyik legnehezebb feladata az iskolának.

A tanárok egész évi fáradozással a tanulók lelki világába élik bele magukat. Együtt fáradoznak a mindennapi munkában, ma már tanár és tanítvány a tanítási óra alatt együtt bonczolgatják, elemezgetik a tanulni valót, míg a tanítvány lassankint elsajátítja. Ma már nem lezke kiszabás és felmondás a tanítás feladata. Hogy ne tudná hát a tanár egy hosszú év végén, hogy minő jutalomra, elismerésre érdemes tanítványának a tehetsége, szorgalma, buzgótsága. És mégis kételyek merülnek fel. Nem minden tanár egy-

formán lelkiismeretes. Némely talán ingerült, beteges, elfogult egyes tanítványaival szemben; de nagy számú tanítványa közül nem is ismeri jól ki az egyeseket. Nem ritkán hallunk ilyen és hasonló, többé-kevésbé jogosult panaszokat, s a többek közt az ilyen hangok elensúlyozására szolgálnak a vizsgálatok. Hogy a kérdés bár évszázadok óta gondja a paedagogusoknak, érdekes a komoly megfontolásra, bizonyos; s minthogy az eredmény megállapítására emberi gyarlóságok is folyhatnak be, az ide tartozó kérdések fejtegetése, az igazságok ismétlése csak hasznos lehet. Ma alkalmoszerűleg *az évi záróvizsgálatokról* szándékozom röviden elmélkedni.

Önkénytelenül felmerülnek a kérdések mi a záróvizsgálatok célja, mik az eszközei, vagy is a vizsgálat alakja. Vajjon feltétlenül szükség van-e vizsgálatokra? s ha van szükség, vajjon a paedagogia lehuzza-e a multak tanulságait, van-e fejlődés e téren? Számot vetünk-e az általános emberi és egészségügyi követelményekkel? Célyszerű volna-e változtatni a mai vizsgálati rendszeren?

Az évi záróvizsgálatok célja három szempontból ítélendő meg, t. i. a tanulók, a szülők és a tanárok szempontjából.

A tanulók a részletenkénti összefoglaló ismétlésekkel, elsajátított tanulmányaikról, értelmi fejlettségükről a vizsgálatokon adnak számot úgy a szülők, mint a tanárok előtt. Minden tanuló külön készül a vizsgálatra, s áttekintést szerez az egész tananyag fölött. Meg kell hogy találja azt a vezérfonalat, mely tanulmányaiban minden tárgynál biztos kalauzsképen szolgál, s a mely nélkül céltalannak és ok nélkül valólnak látszik a tanulása. Az iskolai év vége felé összpontosítja minden lelki tehetségeit, s nem ritkán több ismeretet szerez, mint az egész éven át. A vizsgálaton kilép a megszokott környezetből, nemcsak tanuló társai, hanem a tanári testület előtt, s többnyire nagy közönség jelenlétében kell bemutatnia képességeit s egy évi tanulása eredményét. Első vizsgálatain minden tanuló, többé-kevésbé fél a nyilvánosságtól, azután annyira megszokja, hogy a hallgatóság jelenléte csak annyi befolyással van rá, hogy igyekszik tudását jobban kiemelni élénk előadással, ügyes magatartással. Hátrányai a vizsgálatnak, hogy a megelőző pár hét alatt a fokozott mértékben való tanulás a legtöbb tanuló egészségére káros befolyással van. Könnyen észrevehető és feltűnő tény, hogy vizsgálatok idején a tanulók mind sápadtak, fáradt kinézésűek, sőt azoknál, kik az érettségi vizsgálatra állanak, majdnem betegséggé fokozódik a kimerítő szellemi munka következtében előálló ideges izgatottság. Egy oroszországi orvos néhány évig pontos megfigyelés alá vett több ezer vizsgálatra készülő tanulót. Észleleteit nem égte tette közzé, s érdekes, hogy a tanulók 80 százalékánál jelentékeny testsúlycsökkenést tapasztalt a vizsgálatok alatt; e fontos tény bizonyára káros visszahatással van az általános egészségi állapotra.

Roppant nagy ellentét van a vizsgálatok alatti lázas munkálkodás, és az azután következő felelősség, tevékenység nélkül való élet között.

Ehez a tanulók már majdnem hozzá szoknak, s minthogy a vizsgálat eredménye sokszor nemcsak a

tudástól függ, mert a tanulót néha zavarhatja a szokatlan környezet, a rendkívüli körülmények, a vizsgálat fontossága, vagy az, hogy a tanár talán nem a megszokott alakban, hanem kissé ünnepesebb formában adja fel a kérdéseket; mindez bizonyos babonás félelmet önt a tanulókbá.

Minthogy a vizsgálat 10—14 napig tart, sez alatt a rendszeres tanulás, a tanulók időhöz kötött foglalkozása jelentékenyen meg van zavarva, a fegyelem la-

zul, a felügyelet hiányosabb, sokan alkalmat keresnek és találnak csintalankodásra s ez az időköz a nevelés érdekeit mindenesetre rosszul befolyásolja.

Mindent összevéve a tanulókra nézve fontos szerepük van a vizsgálatoknak, mint ismeretgyarapító, az előadási képességet fejlesztő eszköznek, de a hetekig tartó kimerítő munka hátrányos az egészségükre, a felügyelet lazulása a nevelésükre.

(Vége következik.)

TÁRGZA.

S z i v e s s é g.

»Csak gazdag volnék, mennyi jót tennék embertársaimmal!« Feltűnőleg sokszor halljuk e fölkiáltást, mely legtöbbször egészen komolyan van mondva s mégis oly balga és rövidlátó! Szomoru volna, ha keresztységünkről életjelt adni, embertársainkkal jót tenni, mások életét derültebbé varázsolni mindig csak egy bizonyos pénzösszeggel volnánk képesek. Nem lehet mindenki gazdag, de mindenki lehet keresztván s evégre nem szükségesek rendkívüli, meszsze fénylő és meszsze szóló cselekedetek. A mindennapi élet forgalmában is nem anynyira aranyokat és nagy bankjegyeket használnak az emberek, mint inkább apró pénzt. Apró pénz nélkül, bizony, mindegyre zavarba jutnánk. Ilyen, mondjuk: apró pénz, de a mindennapi társadalmi életben nélkülözhetetlen apró pénz a barátságos nyájasság, a szivélyesség, a szivesség. A keresztványség sem kíván tőlünk csupa rendkívüli dolgokat, világraszóló tetteket, de kíván szivet, szeretetet a kicsiny, mindennapi dolgokban is. Szomoru volna ott az emberiség élete, hol csak ritka, rendkívüli, nagy pillanatokban melegülnének át a szívek A keresztván szívének, szeretetnek ott kell lennie a közönséges, mindennapi társadalmi életben, a kicsinynek látszó dolgokban is.

Jézus személyiségének varázsában ott van a szivélyesség. Hiszen ő sem vala gazdag, nagy összegekkel nem rendelkezett, sőt éppen szegény volt pénzben, vagygonban, mégis mily megmérhetetlenül sokat tudott adni az embereknek. Mi pedig azt mondjuk: ha sok pénzünk volna, mennyi jót tennénk embertársainkkal! De Jézus magát adta oda. Nagy sokaság vette körül Jézust. E sok ember szívében mily sok különböző vágyak, kívánságok. Kinek-kinek az ő kívánságát Jézus nem túlthette be. Voltak ott az élet terhe alatt görnyedők és Jézus e terhet nem vehette le; voltak gyászos anyák, kiknek holt gyermekét Jézus vissza nem adta; voltak bánatos atyák, kiknek tékozló fiait Jézus nem vezette haza; voltak ott sírók, szenvedők és Jézus minden könnyet föl nem száríthatott, minden vesztést ki nem pótolhatott, minden nyomort tényleg és szó szerint meg nem szüntethetett és — mégis: mindenki boldogan távozott Jézus köréből. Jézus pénznélkül gazdaggá tette a szegényeket. Adott valamit, nem pénzt, ennél többet, nagyobbat, adta részvevő, együttérző szivét, adott nyájas szót, adott menyneyi vigaszt, magasságból jövő erőt. A kinek szive gazdag, az mindent adhat s mégis gazdag marad. Jézus köré csoportosulnak azok, kik segítséget sehol sem találtak, kik gú-

nyolva, szidalmazva, kitaszítva voltak és Jézus leül a megvetett vámszedő mellé, nem pénzt ad neki, de adja szeretetét; Jézus megfogja szeliden a mindenki által meszsze elkerült bélpoklos kezét, nem pénzt ad neki, de menyneyi reménységet és Jézus földeriti a bánatos szivűt, nem pénzzel, de szives szóval.

A mi arcunkon, pillantásunkban, hangunkban, szavainkban ott van a szivélyesség, barátságos nyájasság? Kétségkívül köszöntjük egymást, kezet szoritunk szolgálatra készek vagyunk baráttal s idegennel szemben. Azonban ez csak udvariasság, mondjátok, nem barátságosság, nem szivélyesség és az udvariasság csak nem számítható a keresztván erényekhez. Egy könnyelmű világfi, egy hűtlen családátya épp oly udvarias lehet, mint a legkegyesebb keresztván. Igaz, de már az udvariasság is értékes, s könnyebbé teszi nekünk az együttléte-t. Mint a gépben az egymást érintő, egymásba fogódzó kerekeket az olaj símulékonyabbá teszi s így a kerekek járása könnyebb, a gép ereje inkább érvényesülhet s a gépnek minden része könnyebben és jobban végzi munkáját, mig ez olaj nélkül a kerekek egymást sebeznek, vágják: éppen ilyen olaj az udvariasság a társadalmi érintkezésben, a világi tolongásban. Az udvariasság a megférés eszköze s gyakran hidul szolgált a szivélyes viszonyhoz. Ám, mondjátok az udvariasságot világi erénynek, mindazonáltal van benne valami keresztváni; mert az udvariasság is önuralmat, önmagunk feletti győzelmet kíván.

Mi nem kicsinyeljük az udvariasságot; de természetesen túl sem becsüljük; mert az udvariasság gyakran csak külsőség s belül üres, mint egy megaranyozott dió, sőt gyakran szándékos tettetés és gonosz indulatú. Ennélfogva az udvariasság felett messze magasan áll a szivélyesség, mert ez szívből jó és szívhez ér. Néha vonzalmat kelt benned a külsőség, de később fölfedezed a csillogó héj alatt a kicsinyes szellemet, az önző lelket, a tisztátalan szivet, mely csak magát szereti s mesterséges külső csillogással téged csak vakít. Önkéntelenül fordulsz egy másikhoz, kit előbb alig méltatál figyelemre, de érzed, hogy ennek szivessége nem mesterkélt, nem kiszámított, érzed, hogy jóság és szeretet sugárzik ki belőle. Ha vajjon az ilyennek arcza szép, avagy nem? nem is kutatod, sőt az ilyennek arczát, ha nem volna is szép, a szívnek fénye, szépsége éppen széppé, vonzóvá, megbűvölővé teszi. Ez a valódi szivélyesség, mely nem a magát keresi s mely oly igen hat a szívre.

Ha már tapasztaltad, mily jótékony a barátságos nyájasság, a szivélyesség egészségben és betegségben, boldog és szomoru napokban: éreztesd te is másokkal nyájasságodat. Ne mond azt: »én szivélyes vagyok mindenki iránt, a ki én irántam barátságos.« nem Ezelég

»Mert ha azokat szeretitek, a kik titeket szeretnek... vajjon a vámszedők is nem ugyanazt cselekszik-e?« Avagy így szól: »de elvégre is csak nem lehet engem barátságosságra kényszeríteni!« Miért nem? Minél nehezebb valamely erény, minél több önmegtagadást kíván tőlünk, annál szebb, annál fontosabb az. Légy nyájas, szíves mindenkihez!

Légy nyájas a szegény rongyos gyermekhez, a ki félénken kérdi tőled az útát és ha bár ilyes szóba állásod nem is szerez neked semmi különös nagy tekintélyt a jövő menők előtt, beszélj vele mégis nyájas szóval. Kitudja, hátha a te barátságos szavad megragadja annak lelkét, mély nyomot hagy benne, emlékeztetésben marad és erőt ad neki a jóra? Légy nyájas a kéregetőhöz, ki félénken kopogtat be hozzád s ha kérését nem is teljesítheted, ne útasítsd el durván, adj neki legalább egy barátságos, nyájas szót. Vannak szavak, melyek válaszfalat emelnek az emberek között, szenvedélyes, sértő szavak, melyek válaszfalat emelnek férj és feleség között. Vannak elkeseredett, mélyen sebzett szívek, melyek végre oly kemények és hidegek lesznek, mintha jéggá fagytak volna. Az ilyenek iránt is légy nyájas s bár nyájasságodnak rögtön nem is lesz sikere, mint a hogy nem bír a legelső napsugár sem mindjárt a jéggel, mégse lankadj; a mi szívből jó, annak végre is a szívhez kell jutnia. Panaszoltad, hogy nincs pénzed embertársaidon segíteni, ime, jót tenni az emberekkel, nem szükség oda pénz, de szükség a türelem és szeretet, és pedig kétségkívül sok türelem és sok szeretet. Mennyi elhagyatott, durvaság közt, szeretet nélkül felnőtt gyermek lesz később gonosszá s lesz szerencsétlenné s tesz szerencsétlenné másokat is. Miért? Talán mert kevés pénzt költöttek rá? Nem; de mert kevés szeretetben részesült. Alig látott egyetlen nyájas pillantást, alig hallott egyetlen szíves szót. Oh, mi mindig a fölött sóhajtozunk, hogy nincs pénzünk másokon segíteni s nem vesszük észre, hogy a szeretetben vagyunk igazán szegények.

Mi nem lehetünk mindnyájan bő adakozók, de mindnyájan lehetünk szívélyesek. Nincs is mindnyájunknak szükségünk ajándéokra és alamizsnára, de mindnyájunknak szükségünk van szeretetre, türelemre, a szívessege jeleire. A gazdag is óhajtja ezt s a szegény is nyújthatja ezt. A szívélyesség nem valamely rendkívüli fényes cselekedet, nem valamely világra szóló erény; de belőle mindennapi áldás fakad. Legyen ez naponként forgalomban levő apró pénz, mely az adakozót is, az elfogadót is élni segíti, sőt gazdaggá teszi.

Ryser

Irodalom.

Előfizetési felhívás.

»*Ujabb egyházi beszédek*« cím alatt papi dolgozataimnak ezuttal már harmadik kötetét szándékozom közrebocsátani, abban a reményben, hogy igen tisztelt lelkésztársaim ez újabb kötetet is ép oly szívesen fogadják, mint az 1883-ban kiadott »Egyházi beszédek« és az 1894-ben megjelent »Vegyes egyházi beszédek« című prédikációimat.

E harmadik kötetben 4 ünnepi, 4 közönséges, 4

időszaki és 4, különféle alkalomra irt, összesen 16 prédikációt és függelékül több esketési beszédet vettem föl. Jellemzésükre csupán annyit kívánok megjegyezni, hogy azok kidolgozásánál egyrészt a nemesebb értelemben vett népszerűsége, másrészt lehető rövidsége is törekedtem.

Ha szerény egyház-irodalmi munkásságom megérdemli a szakbírálat méltánylását és tisztelt lelkésztársaim részéről a szíves pártolást: úgy kérem, szíveskedjenek az előfizetési pénzt, 1 frt 20 krt, október hó közepéig hozzám, Sárkereszturra (posta helyben, Fehér megyében küldeni.)

Előjegyzést is szívesen fogadok, mely esetben a november hó végén megjelenendő kötet utánvétellel fog az illetőknek megküldetni.

Gyűjtőknek 10 egyszerre beküldött előfizető után a szokásos tiszteletpéldánnyal örömet szolgálok.

Legyen szabad egyszersmind megemlítenem, hogy egyházi beszédeim előző két kötete még folyvást kapható és pedig nálam megrendelve 1 – 1 frt kedvezményes áron.

Kartársi szíves tisztelettel

Sárkeresztúron, 1893. augusztus 25.

Lévay Lajos,

reform. lelkész.

(Ez előfizetési felhívást ajánljuk olvasóink figyelmébe, a könyvet pedig majd annak idején ismertetni fogjuk. *Szerk.*)

Protestáns árvaházi naptár.

XXV. évfolyam 1899 évre.

A budapesti országos prot. árvaház tulajdonát képező s alólírott cég bizományában megjelenő »*Protestán árvaházi képes naptár*« az 1899. évvel *huszonötödik* évfolyamába lép. A naptár negyedszázados története, melyet a jövő évfolyamból van szerencsénk mutatványul megküldeni, minden dicséretet feleslegessé tesz. A protestáns írói gárda legjelesebbjei sorakoznak a naptár kitűnő szerkesztője köré s kiváló dolgozataikkal azt olyan színvonalra emelték, minőn naptáraink közül kevés ál. Az erkölcsi siker, melyet e naptár 25 esztendő alatt kivívott, megmérhetetlen, az anyagi siker pedig büszkeséggel tölthet el minden protestánst, a mennyiben naptárunk a budapesti orsz. protestáns árvaháznak e negyedszázad alatt kerekszámban 14,000 frtot jövedelmezett. Évenként mintegy 1000 lelkész és tanító buzgólkodik e naptár terjesztése körül, kiknek lelkes támogatásával sikerült a lefolyt évben is közel 25,000 példányt eladnunk és ezáltal árvaházunk bevételeit 663 frt 72 krral gyarapítanunk. A »Protestáns árvaházi képes naptár« elterjedtségét fényesen igazolja az ide mellékelt statisztikai összeállítás, mely egyházak szerint tünteti fel, hol hány példány kelt el az elmúlt esztendőben. Azért bátrak vagyunk most, midőn a 25. évfolyam kerül ki a sajtó alól, tisztelettel kérni, szíveskedjék naptárunk ügyét felkarolni s buzgó közreműködésével árvaházunk érdekeit ezuton is előmozdítani.

A »Protestáns árvaházi naptár«-t 1893. márczius 15-ig megejtendő elszámolás mellett *bérmentesen* küldjük meg, a leszámolás alkalmával az el nem adott

példányok *visszaküldési portóját mi viseljük*, minden 10 példány után pedig *1 ingyen példánnyal* szolgálunk. Kiváló tisztelettel

Hornyánszky Viktor,

a »Protestáns árv. képes naptár« bizományosa.

Nekrolog.

Bethlen András gróf haláláról lapunk a vesztés fájdmájáról már megemlékezett ugyan, mindazonáltal szívesen tért nyitunk az alábbi soroknak, melyek ismételtelen felelevenítik a megdicsőült gróf emlékét: »Bethlen András gróf nincsen többé. E szó, mint átnyílló fájdalom járta be az hazát augusztus 25-én. S midőn annyi épületen ki lett tűzve a gyászjelvény, a gyász lobogó, ezer szemben ült ki a könny, a fájdalom harmatja. Mindenfelől siettünk egyesek és testületek képviselői a nagy férfiú ravatalához, hogy végtiszteségén részt vegyünk. Folyó hó 27-én százával állott az ember az ország minden részéből a bethleni kastélyban, melynek ormán gyászlobogó hirdeté, hogy ura belőle kiköltözött és ott pihen a díszes park százados fái alatt a ravatalon, honnan pár óra múlva megtér oda, hol ősei nyugosznak, az anyaföld békés kebelébe. A képviseletek néma sobajjal, könnyel szemünkben tettük le a gyászkoszorukat a ravatal lábánál. A gyászszertartás után elkisértük örök nyugalomra. Midőn visszatértünk, a néma kastélyba úgy éreztük, mintha nem csak a lak, de közéletünk is szegényebb lenne egy dicső alakkal. De, a százados fák, a néma kastély és a még minden pompájában díszlő természet azt suttogták nekünk, az igazak mindörökké élnek, fennszárnyalnak, mint a saskeselyű, fénylenek mi mint a csillagok. Meggyőződéssel távoztunk tehát a szélrózsa minden irányában, hogy Bethlen András gróf neve, emlékezete élni fog. Mert ő olyan férfi volt, ki lelkesedett mindenért, mit szépnak, nemesnek ismert, ragaszkodott a múlthoz nagyzerű emlékeiért, a jövőhöz, melytől eszményei valósulását várta és mindent magasabb szempontból tekintett, s nem volt hiú, hogy meggyőződését dicsvágyának feláldozza. Így lett ő minta-ember, így biztosította ő magának már itt a földön a halhatatlanságot. Sokat tett a hazáért, társadalomért és egyesekért, de anyaszentegyházáról sem felejtkezett meg; többek között brassói ev. ref. egyházunk tehet tanubizonyságot, melynek főgondnoka volt, afelől, hogy kebelében a türelem, melylyel minden felekezetet tisztelt, nem gyöngítette a meggyőződést, melylyel önvallásához ragaszkodott. Ékes helyen fekvő szép templomtelkünket ő szerezte meg, és égfelé nyúló karcsú tornyunk sokban bizonyosága nemes áldozatkészségének, rokonszenvének. Ezért halála évfordulóján brassói ev. ref. templomunkban, melyet annyira szeretett és gyakran felkeresett, emlékünnepelet rendezünk jövő év aug. 25-én. Akkor itt e véghatáron újul meg felőle az emlékezet, az édes fájó érzet, itt lesz családja, ide zarándokol sok tisztelője, barátja, hogy ki mindég derék volt, azt az ő szeretett templomában emlegessük, áldjuk. Addig is Szamos mentén, magas dombtetőn, csendes sirodban nyugodj csendesesen, elfeledhetlen halott. Nyugodjék békén!« Brassó, 1898. aug. 30. *Péchy Árpád*, ref. pap.

Egyházi élet a vidéken.

Gombfeltételi ünnepély Székesen. Sokszor hallottam már egyházi férfaink szájából elhangzani azon vádat, hogy a híres prot. áldozatkészség kezd kihalni a szívekből. Alapja talán meg is van némileg e vádnak, de azért még mindig nincs nagy okunk a panaszkodásra, mert hiszen prot. egyházközseinket máig is a hívek áldozatkészsége tartja fenn, s ha talán nem is találják meg az áldozatkészségnek oly mérvű megnyilatkozását, a mint azt egy Bethlen vagy Rákóczy tette, mégis híveink s különösen főuraink saját egyházközségükben megteszik azt, a mit tőlük várhatunk, különösen tekintetbe véve korunknak nem egészen helyes irányzatát.

Állításom igazolására saját egyházközségünkől hozok fel példát, habár — olvasva lapjaink jótékony-sági rovatát — más helyen is beigazolvá láthatják azt az olvasók.

A sófalvi *Illyés* család mindig buzgó patronusa volt a székesi ref. egyházközségnek s én — ismerve a körülményeket — mély tisztelettel hajlok meg az Illyés-család előtt, mert jótékonyáguknak különösen egyházközségünkben, de más helyeken is számos jelével találkoztunk; templomunkban csaknem minden egyes tárgy — a márvány urasztala, a szép szószéki terítő, a szószék feletti korona, az orgona stb. — a család jótékonyágára emlékeztet, a mely utódról-utódra száll át a szívekben anyaszentegyházuk javára és dicsőségére. Hogy e hagyományos jótékonyág még mindég él a család tagjainak szívében, annak fényes bizony-ságát szolgáltatta Nagyságos sófalvi Illyés Lajos ur és kedves neje szül. Braun Irma urnő, kik templomunk tornyát 500 frt. költséggel új pléh fedéllel látják el. Mikor a prot. áldozatkészségnek ily megnyilatkozásával találkozunk, nem beszélhetünk annak kihalásáról!

Tornyunk gombjának feltételekor augusztus 18-án ünnepélyt is rendeztünk, mely a hívek tömeges részvétele mellett a következő módon folyt le: A kettős ünnepet — királyunk születésnapja is lévén — már kora reggel hirdette a kitűzött nemzeti trikolor; pontban déli 12 órakor megszólaltak a harangok, melynek hangjaira összegyűlt a falu apraja-nagyja, hogy tanuja lehessen a szép és ritka ünnepélynek, melyen a sófalvi Illyés-családot nagyságos Illyés Lajosné és özv. Braun Lajosné urnők képviselték. Az ünnepély a gyülekezet énekével vette kezdetét, mely után Bartha Miklós segédlelkész mondott buzgó imát, hálát adva Istennek jóságáért s megemlékezve azon atyai kegyelméről, hogy nem feledkezik meg az ő szegény gyülekezetéről, hanem kegyes lelket küld, kik nem fáradnak meg az ur szőlőjének művelésében és gondozásában. Ima után Aszalós Ferencz tanító kis lányai Giza és Ilonk jelmondatok kíséretében szép koszorukat helyeztek el a díszes gombra, melyet a segédlelkész megáldó szavai után a Hymnus imaszerű hangjai mellett huzzák fel a magasba, hol Nagy Mihály m.-vásárhelyi bádogos mester helyezte el. — Igazi lelki örömmel vettek részt híveink az ünnepélyen, mely fényes bizonyosága volt a soha meg nem szűnő prot. áldozatkészségnek! Visszatükröződött arczukon a szívekben élő hála s talán csak azért vegyűlt némi fájdalom az öröm hangjai

közé, hogy ők is nem áldozhatnak hasonlóképen az egyház oltárán. Megvan a jóakarat, de nincs meg a tehetség. Pedig erre is szükség volna, mert egyházközségünk e részen mintegy védbástyája a protestantizmusnak; már a szomszédságban és túl rajta a katolicizmus uralkodik, s bizony ébernek kell lenni a pászornak, hogy a farkasok el ne ragadják a juhokat! — Ily körülmények között valóban Isten áldásának tekinthetjük, hogy az Illyés-családot közibénk helyezte, melynek tagjai századokon keresztül könnyítették jótékony adományaikkal a híveink vállait súlyosan nyomó terheket s tették lehetővé egyházközségünknek mindaddig való fennállását. S midőn ez újból tanusított áldozatkészségért egyházközségünk nevében hálás köszönetnek fejezem ki nagyságos *Illés Lajos* urnak és családjának, kérem Istent: áldja őket mindenkoron s az evangélium forrásainak tiszta vizével öntözze asztalukban élő áldozatkészségnek nemes virágát, hogy el ne hervadhasson sohasem! *Barha Miklós.* s. lelkész.

Különfélék rovata.

Tiszt. Molnár Lőrincz aa., ki távollétünk alatt a szerkesztőségi gondokat lelkipásztori nagy elfoglaltsága mellett is az ő ismert buzgóságával, sikeres munkakészségével vállalta volt magára, fogadja e helyen is köszönetünket.

A nyár folytán európaszerte tartott különféle gyűlések között, mint érdekest jegyezzük itt föl a schweiczi tábori lelkészek összejövetelét Oltenben. Az 1895. év előtt a tábori lelkészek még nem voltak a katonaság szervezetébe fölvéve, csak függetlenül szolgáltak és csak ritkán hívtak be. Maguk a tábori lelkészek sürgették, hogy állásuk a hadseregben szabályozott munkakörrel szerveztessék s e törekvést buzgón támogatták mindazok, kik a hadseregben a vallás érvényesülését föltétlenül mellőzhetetlennek tartották. Ma már a sweiczi tábori lelkészek éppen úgy a hadsereghöz tartoznak, mint bármely más katona. Van szolgálati szabályzatuk, egységes egyenruhájuk s be vannak osztva az ezredekhez, kórházakhoz, várórségekhez. Rendszeres behívásuk 1891. óta van gyakorlatban. A tábori lelkészek két év előtt dolgoztak ki egy tervezetet a schweiczi szövetséges hadsereg tábori lelkészeinek szolgálatára vonatkozólag s e tervezetet aztán az illetékes hatósághoz nyújtották be. E tervezetből lett mai szolgálati szabályzatuk, melyben utasítás van a tábori lelkészek működését, feladatát a katonagyülekezet körében, a tábori istentiszteletet, a betegek, sebesültek és más lelkészi gondozást igénylők körüli eljárást illetőleg. A tábori lelkésznek valamelyik elismert egyházhoz kell tartoznia s a tábori lelkésszé választás joga a szövetségtanácsot illeti meg. Az itt szóban forgó gyűlést megemléítésre méltónak tartottuk már azért is, mert e gyűlésen a tábori lelkészetre vonatkozó tárgyak megbeszélése s a kartársi szellem ápolása végett különböző felekezetű tábori lelkészek jelentek meg, kik a felekezeti különbség daczára is közös kartársi kötelekbe léptek egymással.

Theológiánk tanévének ünnepélyes megnyitása a fakultás dísztermében folyó hó 11. napján d. e. 11 órára tüzetett ki. Ünnepélyünkre itt szívesen meg is hívjuk a tisztelt érdeklődőket.

Úszó templom. A Delaware nevű északamerikai folyón állandóan közlekedik egy két csónakra épített templom, melynek magas harangtornyán egy »Bethel« névvel ellátott zászló leng. A templomot mindig oly helyre viszik, a hol sok hajó horgonyoz, hogy a hajó népe istentiszteletben részesülhessen.

A pápa a magyarországi róm. kath. körök szövetségének üdvözlő táviratára a következő feleletet küldötte: »A szentatya Magyarország katolikus köröknek szíve mélyéből adja apostoli áldását, hogy ősi hitük megkezdett védelmének teljesítésében kitartassanak.« E távirat buzdítás akar lenni a nemzetietlen és államellenes ultramontanizmusra s ezért ujjong fölötte a néppárti »Alkotmány«. Mi azonban úgy hisszük, hogy magyar katolikusaink legjava nem tartja lelki ismeretét a Vatikánban.

Komolyan vegyük-e a mi jogrendünket? Ugyanis egy róm. kath. plébánus át vesz egyházába a református egyházból egy nőt, ki elmulasztotta az illetékes ref. lelkésznel a törvény által megkívánt másodszori megjelenést. Akad azonban két tanu, kik hamis bizonyítványt állítanak ki, hogy a másodszori jelentkezés is megtörtént. A református pap bejelenti az esetet a járásbírósnak s kéri a hamis okmány kiállítását megbüntetni. A ref. pap beadványa az ügyészséghez kerül s így jön végre az a törvényszéki végzés, melyet a mi lelkiismeretünk nem fogadhat nyugodtan. Ugyanis a szegedi kir. törvényszék, mint büntető bíróság, a hamis bizonyítvány kiállítását s a hamis bizonyítvánnyal élőköt el nem ítéli, de a reform. pap följelentését, mint bűnvádi eljárásra alkalmatlant, félre tétetni rendeli. Indokok:

»Büszörményi Béla battonnyai ev. ref. lelkész a szegedi kir. ügyészségnél azon feljelentést tette, hogy N. N. N. N. és N. N. tanuival 1898. évi április 9-én nála megjelenvén bejelentette, hogy a róm. kath. hitre akar áttérni; a nevezettek azonban az 1863. évi LIII. t.-c. 3-ik §-a rendelkezése ellenére többet nála meg nem jelentek, hanem N. N. és N. N. egy olyan bizonyítványt adtak, hogy N. N. az ev. ref. lelkész előtt másod ízben is megjelent; ezen bizonyítvány alapján N. N. a róm. kath. vallás kötelekébe tényleg fel is vétetett.

Tekintve azonban, hogy az 1863. LIII. t.-c. általános rendelkezése szerint az egyik hitfelekezetből a másikba törtenendő átlépés meg van engedve, az 1879. évi XL. t.-c. 53-ik §-a csak azon egyént rendelt büntetni, aki az életkorának 18-ik évét még be nem töltött kiskorú egyént vesz fel az 1868. LIII. t.-c. rendelkezése ellenére más vallásfelekezetbe, már pedig N. N. férjes nő lévén törvényeink értelmében még az esetben sem tekinthető kiskorúnak, ha 18-ik élet évét még be nem töltötte;

tekintve, hogy az 1863. LIII. t.-c. az áttérés egyes alakításának büntető jogi sánctiót nem biztosít, az 1879. évi XL. t.-c. pedig erről egyedül a fentebb említett, az 53-ik §-ban körvonalozott esetben rendelkezik, a mely jelen esetben fenn nem forog

tekintve hogy a B. tk. 400. §-a lényeges ismérve az, hogy a hamisítvány által valakire jogsérelem háromoljék, a jelen esetben hiányzik ennél fogva panasz lottak ellen büntethető cselekmény jelenségei fen nem

forogván a feljelentést mint bűnvádi utra alhalmatlant félre tenni kellett Szegeden a kir. törvényszék mint büntető bíróságnak 1898 évi június 25-én tartott üléséből. N. N. jegyző.

E törvényszéki végzés szerint tehát az áttérések-nél törvény által megkívánt kétszeri jelentkezés mellőzése, sőt hamis okmányok kiállítása sem von maga után büntetést. Az 1868. 53. tc. az áttérés egyes alkíságának büntető jogi sanctiot nem biztosít, az 1879. évi 40. tc. pedig csak azon egyént rendeli büntetni, ki 18 évesnél ifjabbat vesz föl más vallásfelekezetbe, hamisan kiállított okmány csak akkor »hamisítvány«, ha abból valakire jogsérelem háromlott, szóval a szegedi kir. törvényszék végzése értelmében a fennforgó esetben a másodszori jelentkezést elmulasztó nő sem hibás, az átvevő plébánus sem hibás, sőt a hamis bizonyítvány kiállító is büntethetlenség s a szegedi igazságszolgáltatás által utólérhetlenség. Mi azonban most sem tanácsoljuk lelkésztársainknak, hogy e jogi zavarban ők is halászszanak. A szóban forgó ügy pedig bizonynyal nem fogja kikerülni egyetemes konventünk illetékes figyelmét.

A haditerhek. Mindenki óhajtja, hogy az orosz lefegyverkezési javaslat teljes diadalt arasson. Évek óta minden belátással bíró politikusnak és nemzetgazdának az az állandó panasz, hogy a növekvő fegyverkezés végre is oly terhet fog képezni, mely alatt a népeknek össze kell roskadniok. A Muravieff gróf által kifejtett tényállást az alábbi számok megvilágítják. Huszonöt év alatt 1870-től 1895-ig Európa összes költségvetése megkétszereződött. 11 milliárdról 22-re szűkött. Ebből a katonai költségvetés már 1893-ban 5 milliárdot vett igénybe. A hármasszövetségre ebből 1700 millió esett. Francia- és Oroszországra szintén annyi, Angliára 820 millió, a többi államokra pedig, Törökországot kivéve, 580 millió. Azóta a hadibudget még jobban növekedett, különösen a tengeren való fegyverkezések következtében. De a hadibudgethez kell még számítani az államadósságok kamatainak jó részét is, mert nagyobbára a hadi készülődések nyelték el az államköölcsönöket. E kamatokkal együtt Európa hadibudgetje évente többet nyel el az államjövedelmek harmadánál. Némelyik államban valamivel jobb, másokban rosszabb az arány. Hogy e teher alatt mennyire szenvednek a népnevelési feladatok. azt legjobban mutatja a katonaságra és a közoktatásra fordított összeg aránya. Ez az arány Németországban 1891-ben 735: 60 volt, vagyis 735 milliót költöttek a katonaságra, 60-at a közoktatásra Ausztria-Magyarországban 258: 25; Franciaországban 603: 83; Oroszországban 836: 69; Angliában 624: 94; Spanyolországban 140: 6; Németországban, Francia- és Oroszországban, Angliában és Spanyolországban nincsenek ideszámítva az egyetemek költségei. 1891 óta eszámok aránya lényegesen rosszabbodott, a közoktatás rovására. Az említett hét állam 1891-ben kerek 3500 milliót adott hadicélokra, de csak 350 milliót iskolai célokra. A nép szellemi nevelésére tehát csak tizedrészét költik annak, mint a mit a fegyverkezés elnyel.

Rectificatio. Lapunk 32. számában megjelent közgyűlési tudósítás ama passusát, mely az indítványi bizottság előterjesztésének tárgyalásáról szól, mert bi-

zottsági előterjesztés s nem igazgatótanácsai javaslat forgott akkor ott szőnyegen, helyreigazítani s illetőleg kiegészíteni ónajtjuk itt. Az indítványi bizottság előadója ugyanis a bizottság egyik igen tevékeny tagja: nt. Vén Mihály esperes aa. volt, ki közgyűlési beszédében a Somodi I. és társai által tett s az igazgatótanács közigazgatási és bírósági hatáskörét incompatibilisnek tartó s a bírósági hatáskör megszüntetését célzó indítványával szemben maga is azt a győzelemre is jutott álláspontot képviselte, hogy egy új codificatio mostani megszavazása szükségtelen. Nt. Vén Mihály esperes nevét tévedésből nem hozta lapunk. A közgyűlés menetének gyorsítás által való fixirozását az igazgató tanács rendelte el. Igen helyesen. Közérdekű intézkedés volt ez és fontosabb közgyűlés gyorsírók nélkül ma el sem képzelhető. A gyorsírók által végzett munkának birtokosa, természetesen, az igazgató tanács. Mi is használtuk ugyan a gyorsírói munkát; de a gyorsírói munkának mindvégig való és szórúl-szóra közlése nem lehetett a mi feladatunk; de mindenesetre feladatunknak ismertük azt, hogy a közgyűlésről lényegében hű képet adjunk s ennél fogva szíves készséggel adjuk itt fönnbbi helyreigazításunkat.

Az »Ev. egyh. és iskolában« egy érdekes indítványi olvasunk. Az indítvány szerint »hasznos és szép munkát végezne az ev. egyetemes egyház, ha figyelmét kiterjesztené arra, hogy miként lehetne a Szentföldnek s általában a bibliai helyeknek meglátogatását jelesebb theologusaink vagy fiatalabb lelkészeink számára lehetővé tenni. Hogy azonban félre ne értessem, megjegyzem és hangsúlyozom, hogy az ily utazásnak nem búcsujárás vagy ereklegyűjtés a célja. Prot. szempontból ennek értéke nincsen, mert előttünk pusztán a tudományos cél lebeghet s az a nemes költői ihlet, mely kellemet, zománcot kölcsönöz. Concret indítványom tehát ez volna: Gondoskodjék az ev. egyetemes egyház arról, hogy jelesebb theologusok, vagy fiatalabb lelkészek számára a keleti tartományok, különösen a Szentföld beutazása lehetővé tétessék. Ily utazások időnkénti rendezhetésére való költség az államsegélyből, esetleges alapítványokból, adományokból fedeztessék« stb.

Az »evangelikus egyházi szemle«, Szeberényi lapja a kolozsvári szeretetház fölött vidám élcelődést tartott a lap 6. számában. Nős, ugy hiszszük, pompás ebéd volt megelőzőleg, aznap B.-Csabán.

Vannak azonban okosabb dolgok is az »Evang. egyh. szemlében«. Például:

St. Chrischona ezen svájczí telepen létezik az ugynevezett »Pilgermissio«. Intézet ez, a melyben diakonusokat, evangelizátorokat, missionáriusokat képeznek. Amióta az intézet fennál 670 missionáriust képeztek ki. Az elmúlt évben 55 növendéke volt az intézetnek. Jelenleg 467 chrischonai testvér van alkalmazásban különböző munkamezőn, ezek közül 11 Ázsiában, 11 Áfrikában, 206 Amerikában, a többi Európában. Egyházunkban is betolakodtak e munkások a horvát-szlavon területén levő diasporába. Lapunkban is szó volt bizonyos Feinsilber chrischonai növendékről. A kék kereszt egyesület is alkalmaz egy volt evangelizátort, bizonyos Horvátot.

A chrischonai növendékeket alkalmazták a ber-

lini városi belmissiónál is de ott is csakhamar tapasztalniok kellett a rajongó, ferde beteges irányt, melyet a nevezett intézetben nagyra nevelnek. A st.-chrischonai intézet is ugynevezett általános keresztyén alapon áll — vagyis ellenséges alapon a szervezett egyházzal és kaczerkodva lépten nyomon az entusiastá szektákkal.

Továbbá: *Hamis állítások.* Zichy Nándor a katolikus körök országos nagygyűlésén a következő állítást koczkaztatta a protestantismusról: »A szocialismus ellenszerének megtalálása képezi ennek a kornak fővágját. A szocialismus orvosszere magában a társadalomban van. A társadalom teremtsen rendíthetetlen erkölcsi alapot. Csupán a keresztyén vallás az, a mely a társadalomnak ezt a rendíthetetlen erkölcsi alapját megteremtheti. *Ma a protestantizmus csak az anyagi dolgoknak képezi alapját, és utat nyitott a vallási anarkizmusnak.* Ha mindenki a katholicizmust vallaná hitélül, abban az esetben soha sem keletkezett volna az anarkizmus és szocializmus. Zichy Nándor szerint tehát a keresztyénség csak a katholicizmusban lelhető fel s ha ez állítása igaz lenne, bizony nagyon szomoruan állna Krisztus szentegyházának ügye Zichy Nándor épen úgy, mint a pápa, a püspökök és az ultramontán lapok a szocializmus egyedüli óvszerének tartja a katholicizmust; de ha széjjel tekintünk a világon, hiába keresünk katolikus államokat, melyek példányképül szolgálhatnának, melyekben a katholicizmus uralma boldog állapotokat teremtetett volna. A tiszta katolikus államban, Spanyolországban, a protestantizmus nem igen zavarta a „tisztá“ katholicizmus köreit s talán ott kevésbé anyagiasak-e az emberek s talán ott nemesebbek-e az erkölcsök? De nem is kell oly messzire mennünk, nézzünk csak szét a hazai kiválóan katolikus városokon, püspöki érseki székhelyeken, valjon ott tisztábbak-e az erkölcsök és kevésbé anyagiasak-e az emberek? Esztergom, Vác, Eger, Kalocsa, valjon ezek majdnem tiszta katolikus városok erkölcsi életükkel akként tűndökölnek-e, hogy követendő példányképül felállíthatók!

A katholicizmus a szellemi téren is bénítólag hat, azért ma a tudomány terén is nem bír vezérlő szellemmel sehol sem katolikus állam. Az anarkisták meg épen katolikus talajon nőttek fel s ma is ott toborozzák hiveiket.

Azon állítása a vakbuzgó grófnak, hogy ha mindenki a katholicizmust vallaná hitélül, soha sem keletkezett volna anarkizmus és szocializmus, nagyon merész állítás. Az anarkizmust épen az oly tisztán katholicus események, aminő a párisi vérvás, melynek emlékéül a pápa emlékérmeket veretett, készítették elé. Lehet, hogy az emberiség nem törte volna fejét olyan problémákon, a minő a szocializmus — és megelégednék olyasmivel, a mi speczialisan katolikus talajon nőtt fel, mint pl. a spanyol bikaviadalok.

A francia kath. papok kilépése az egyházból egyretart. A kilépettek számára Sévres-ben menedékház nyílt meg, a hol a kilépettek ideiglenes elhelyezésre találnak. Némely papok egész csendben hagyják oda egyházukat és hivatalukat, mások ellenben kilépésük okait a nyilvánosság elé tárják. A »Chrétien Français« juliusi számában p. o. Theodozit Audouaivel a többek közt ezeket írja: »Mint bacealaureatus a licentiatusságra készültem és midőn Perrone-nak egyik, az egyházzal szóló tételét tanulmányoztam, összezsaptam a könyvet és felkiáltottam: Protestáns vagyok! — Egyébiránt lelkiismeretemet már régóta kételkedés és ellenmondások nyugtalanították és e közben iszonyuan szenvedtem... Keresztyén vagyok! — utógondolat nélkül és francia keresztyén vagyok! fölemelt fővel. Én

nem tudok többé katolikus lenni, minthogy keresztyén vagyok és nem tudok római lenni, minthogy francia vagyok. Ostromolni a római katholicizmust és franciákat tenni keresztyénekké, — ez a vallásos és hazafias munka, a melynek életem hátra levő részét és erőmet szentelni akarom. Erre a célra kérek szerény helyet az ön vendégszerető házában (t. i. a Bournier alapította sevresi menedékházban), addig, míg valamely harcteret jelölnek ki a számomra.« Charbonnet, egykori kath. pap, Belgiumban oly mély hatást gyakorolt a munkás osztályokra, hogy a kath. papság kénytelen volt a rendőrséget hívni segítségül és nem hiába. Így Frameries-ben, a hol 6-7 embernek beszélt, a rendőrség kényszerítette őt hallgatásra és ki is utasította. — A mozgalom Olaszországra is kiterjed. A »Nuova Roma« közli egy csomó olasz pap levelét, a melyben »kilépett francia testvéreiknek szerencsét kívánnak« és indítványozzák, hogy a r. kath. papoknak a Krisztus evangéliumához való visszatérésére nemzetközi keresztyén szövetség állíttassék fel. Kíváncsinos lenne az olasz papság indítványának a megvalósítása. S. L.

Nyilvános köszönet. Dr. Góger László min szteri titkár és szilágy-paniti birtokos, a szilágy-paniti református egyháznak, egy piros bársonyból készült díszes és értékes szószék-takarót ajándékozott. Ezen újabb áldozatkészségeért fogadja a nemes szívű adakozó, itt a nyilvánosság előtt is, úgy magam, valamint egyházam nevében, hálás köszönetem nyilvánítását. Szilágy-Panit, 1898. aug. 31. *Técsy József* sz. paniti reform. lelkész.

Hivatalos rész.

1734—1898.

PÁLYÁZAT.

A debreczeni ev. ref. kollégium főgymnásiumában a *latin és görög nyelv* tanításával összekötött rendes tanári állásra pályázat hirdettetik. Pályázhatnak olyan ev. ref. vallásu egyének, kiknek a latin és görög nyelvi tanszakra szóló középiskolai tanári képesítésük van.

A tanszék évi javadalmazása eleintén 1200 frt alapfizetés, 400 frt lakbér és öt évenként öt ízben emelkedő 100 frt korpótlék, melyre nézve a más tanintézetnél töltött szolgálati évek is beszámíthatnak; később azonban az alapfizetés a szolgálati évek és a tanári pályán szerzett érdemhez képest 1400 frtra, sőt amennyiben a tanintézetben a tanári javadalmazásnak később megvalósítandó fokozatai is egyházkerületileg megvannak állapítva, 1600, 1800 frtra, végül pedig az ötödéves korpótlék 200 frtra emelkedhetik.

A megválasztandó tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogos és kötelezett tagja.

A pályázni kívánók vallásukra, végzett tanulmányaikra, tanári képesítésükre és eddigi szolgálatukra vonatkozó okmányokkal fölszerelt kérvényeiket f. évi okt. 10-ig a tiszántuli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához adják be. A tanszék betöltése ez évi őszi egyházkerületi közgyűlésen fog megtörténni s a megválasztott tanár tanszékét székfoglaló értekezés tartásával 1899-ben aug. hó végén tartozik elfoglalni.

Debreczen, 1898. augusztus 30.

Püspök helyett: *Zsigmond Sándor*,
egyh. ker. fjegyző.

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1898. szept. 12.

Elnökölt: főt. és mélt. Szász Domokos aa. Jelen voltak: Zeyk Dániel, egyházkerületi főgondnok, Dr. Vályi Gábor, elnökhelyettes, Bartha Lajos, egyházkerületi köz ügyigazgató, Szász Dénes, Parádi Kálmán, Kenessey Béla és Becsek Lajos, ig. tanácsosok; Maksay János, számvevő és Dr. Kádár János, s.-titkár.

Elnöklő főt. Püspök aa. az ülést megnyitván, elnöki székéből felállva, a meghatottságtól reszkető hangon jelentette be ama pótolhatatlan veszteséget, mely Magyarország védangyalának, bálványozott királyasszonyunk O felségének gyászos elhunytával, a felséges uralkodó Házat és hazánkat érte.

Villám-csapásként érkezett a hír meszsze nyugatról — mondá mely elfojtá ajkunkon a szót, megfagyasztá szivünkben a vért, hogy felséges Királynénk Genfben undok orvgyilkos áldozatául esett. A nagy nemzeti veszteséghez mért fájdalom és gyász hazánk minden hű fiával közös s felekezeti különbségeket nem ismerő, s így nekünk kálvinistáknak is, kik dynastikus érzelmekben és a felséges Trón iránti hódolatteljes szeretetben különben is mindenha előljártunk: a nemzeti gyász méltó külső kifejezéséről kellőképen gondoskodnunk kell, s e célból ajánlja felolvasandó határozati javaslatának elfogadását.

Erre s. titkár aa. a határozati javaslatot felolvassván, annak egyhangú elfogadásával, határozatilag kimondott, hogy:

Igazgatótanácsunk a megmérhetetlen hatású gyász-hirt a legmélyebb fájdalommal s a gyilkosság fölötti legnagyobb megbotránkozásának kifejezésével veszi szomorú tudomásul.

A megboldogult felséges asszonynak, néhai szeretett királynénknak áldott emlékezetét jegyzőkönyvileg megörökíti s e célból a legközelebbi főt. egyházkerületi közgyűlés elé is fölterjesztést intéz.

A gyászszertartáson erdélyi ev. ref. egyházkerületünket, küldöttség által képviselteti s e küldöttség tagjaiul, a státusurátorok mellé, főt. Püspök aát, Dr. Bartók György, egyházkerületi főjegyző és Kenessey Béla, ig. tanácsos aait kéri föl.

Fölkéri továbbá, Br. Bánffy Dezső, egyházkerületi főgondnok és kormányelnök aa. Ő excellentiáját arra, hogy erdélyi ev. ref. egyházkerületünk legmélyebb és hódolatteljes részvétét, alkalmas módon, a trón zsámolya elé juttassa és végül: körlevélileg hívja fel sürgősen az összes egyházközségek, kollégiumok és népiskolák előljáróságait gyász isteni-tiszteletek és gyászünnepélyek tartására.

r. s.

Hivatalos rész.

3337—1898.

KÖRLEVÉL

valamennyi egyházközségünk, kollégiumunk és népiskolánk Elöljáróságaihoz.

Szomorú kötelességet teljesít Igazgatótanácsunk ez alkalommal, midőn a felséges királyi Házat s ezzel együtt szeretett magyar hazánkat és nemzetünket ért megmérhetetlen veszteségről kell hivatalos értesítést adnia.

A hihetetlennek hangzott gyász hír: szomorú való. Felséges királyasszonyunk, minden magyar szív közös és mély bánatára, rút orvgyilkosságnak esett áldozatúl.

A nemzeti csapás nagyságát szavakban kifejezni lehetetlen, de vérző szívvvel érezzük mindnyájan, hogy áldott lelkű királynénk gyászos elhunytja nemcsak a keserű megpróbáltatások hosszú sorát átélte legjobb király, de hű magyar népe szívében is gyógyíthatatlan fájó sebet és pótolhatatlan űrt hagy maga után.

A lesújtó gyász külső kifejezéséül, a veszteség nagyságához mért és egész egyházkerületünkben egyöntetűen végzendő gyászszertartásokra vonatkozólag Igazgatótanácsunk az alábbi rendelkezések kiadását tartotta szükségesnek:

1. A folyó hó 17-én délután megtartandó temetés idejében összes egyházainkban egy óráig tartó harangoztatás végeztetendő.

2. A temetés napját követő vasárnapon (folyó hó 18-án), vagy ha addig előkészíthető nem volna: rövid időre kihirdetendő más napon összes templomainkban gyász-istentiszteletek tartandók, melyen a tanuló ifjuságnak is feltétlenül részt kell vennie.

3. Mindenik kollégiumunkban és minden rendű más iskolánkban a temetés és gyászünnepély napján szüneteljen a tanítás s végül:

4. A gyászistentiszteletek végeztével, vagy valamely következő napon, mindenik kollégiumunk, illetve népiskolánk előljárósága külön gyászünnepélyt rendezzen, melyen az intézet egyik tanára, illetve tanítója a nemzeti csapás nagyságát méltassa s elhunyt királynénk emlékezetét, a megrendítő szomorú alkalomnak megfelelő módon, kegyeletes beszéddel, az ifjuság lelkébe vesse.

Mindezeknek, kellő ünnepélyességgel leendő szives végrehajtására a czímbe jelzett előljáróságokat ezenel felkérjük.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgató tanácsának Kolozsvárt, 1898. szept. 12-én tartott üléséből.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

Dr. Kádár János
s. titkár.

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.	Előfizetési ár: egész évre félévre	6 frt 3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

ERZSÉBET KIRÁLYNÉ, felséges asszonyunk orvgyilkos merénylet áldozata lett.

A magyar rónán bánatos sohaj kél, bérceink közt mély, fájó visszhang támad, a magyar nemzet gyászol. Ma minden magyar háznak halottja van.

Egy Genius halt meg.

Erzsébet királyné hasonlatos volt a Jelenések könyve amaz angyalához, »kinek feje felett vala szivárvány.« Szivárvány: béke, szövetség symboluma. Nemzeti sorsunk jobbrafordulásában Ővé a legdicsőségesebb rész. A számító, a magáét kereső politikában Ő az evangéliumi elemet: a szeretetet képviselte. Ő nemzetünket ismerte és szerette Fennkölt lelke, nemes szíve, ki nem fogyó jótékonyága ismeretes és áldott. Meghódoltunk Előtte, mint egy magasabb lény előtt és szeretni tudtuk Őt, mint egy anyát. A bibliai látnokkal szólunk: »Egy asszony felöltözött vala a napba.«

A magyar nemzet inkább ontotta volna Érte véré, mint — könyét. Erzsébet királyné sorsa volt, hogy mások szenvedéseit megenyhítse, de az ő szenvedései enyhületet ne találjanak. Letörülte nemzetünk szemeiből is a könnyeket; de letörülhetlenek azok a könnyeink, melyeket Érte hullatunk.

Erzsébet királyné emlékét államférfiaink törvénycikkbe igtatják s történészeink történelmünk egyik legfényesebb lapjára írják be. Felséges alakját a művész szoborba vési. Nevét a költő himnusba és elegiába foglalja s ott lesz e név a nemzetnek Istenhez szálló hálaimáiban, ott lesz a magyar gyermekek tündérmeséiben és ott lesz a magyar anyák bölcsődalaiban.

A halhatatlan nemzet és halhatatlan királynéja ezután is együtt fognak élni.

Evangelium szerint reformált Anyaszentegyházunk meg fog jelenni a koporsó mellett. Imádkozunk, hogy a nagy megpróbáltatásokban királyunknak, felséges urunknak, kit a szenvedések is királylyá koronáztak már és a mi hűséges nemzetünknek a kegyelemben kifogyhatatlan Isten erőt adjon.

Molnár Albert
szerkesztő.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendő, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre
félvre6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Erzsébet királyné halála.

Lapunk külön számban emlékezett meg Erzsébet királyné tragikus haláláról. A gyilkosság részleteit következőkben ismertetjük olvasóink előtt:

Erzsébet királyné pár nap előtt érkezett Svájcba s a genfi tó mellett fekvő Caux egyik villájába szállott meg.

Pénteken a királyné legszorosabb inkognitóban kirándulást tett Genfbe, a honnan a délután 1 óra 40 perczkor induló Genéve hajón akart visszatérni Cauxba.

A felséges asszony kísérete a podgyászszal a déli 12 óra 10 perczkor induló gyorsvonaton már visszautazott Cauxba, a királyné mindössze udvarhölgyének: Sztáray grófnőnek s egy udvari szolgának kíséretében szándékozott a Genéve földézetére lépni.

A mi ezután történt, azt Teisset Clermont, a fer-randi kereskedelmi kamara tagja elbeszéléséből tudjuk. Teisset Clermont ugyanis, a kinek a véletlen a megrázó katasztrófában elsőrangú szerepet juttatott részletesen beszélt a királyné utolsó pillanatait a »Tribune de Genéve« tudósítója előtt.

Teisset, mint mondja, szombaton délben néhány ismerősét kísérte a hajóállomásra, kik az 1 óra 40 perczkor induló Genéve gőzösen akartak elutazni. Mielőtt a Genéve, a mely különben az ottani hajótársaság legszebb hajóinak egyike, elindult volna, Teisset Clermont pár szót váltott a kikötő-állomás hidján a hajó Roux nevezetű kapitányával. E közben feltűnt a beszélgetőknek két, feketébe öltözött hölgy, kik mellettük haladtak el.

Az idősebb nő (a kiben Teisset később a magyar királynét ismerte föl) láthatólag nagyon rosszul volt és roskadozva támaszkodott kísérője karjára, a ki őt a hajóhídon keresztül a Genéve földézetére vezette. A felséges asszonyt itt egy padra ültették, mire felnyitotta szemeit és hálás pillantást vetett a vele foglalkozó udvarhölgyére.

Teisset, a ki még nem tudta, hogy a királyné meg van sebesülve, ezután visszatért a Beau-rivage fogadóba, a hajó pedig elindult a kikötőből.

Pár percczel később valaki azt a hirt hozta a fogadóba, hogy a Genéve újra bejött a kikötőbe, a hajón tehát alkalmasint baj van.

Teisset, a ki azonnal a beteg nőre gondolt, értesítette Golay orvost, hogy siessen vele együtt a hajóállomásra, mert ott bizonyára szükség lesz rá.

Mig az orvos megérkezett, Roux kapitány a hajón minden elkövetett, hogy a Felséges asszonynak se-

gítségére legyen. A kormányos kigombolta a királyné ruháit s a szív fölött egy törrel ütött nyolcz czeni-méternyi sebet konstataált, melyből két vagy három vércsöpp szivárgott.

Egy pillanatig úgy látszott, hogy Erzsébet királyné, a ki addig mély ájulásban feküdt, visszanyeri eszméletét.

Fájdalma van Felségednek? — kérdezte Sztáray grófnő a magához térő királynőtől.

— Nincs, — felelte halkan a királyné.

Egy pap, a ki véletlenül szintén a Genéve utasai között volt, a vallási vigasztalásban részesítette a haldoklót.

De pár percz múlva élettelennek látszott.

Roux kapitány most engedelmet kért, hogy a hajót visszafordíttassa a kikötőbe, Gobel kormányos ezalatt evezőkből s kipárnázott bársony pad-ülésből hirtelen hordágyat készített s mikor a parthoz értek, erre fektették a királynét, a kit Roux kapitány, Teisset és néhány matróz szállítottak a Beaurivage-fogadóba. Teisset itt karjain vitte föl a felséges asszonyt a szálló első emeletén levő lakosztályába.

Az élettelennek látszó királynét most ágyba helyezték. Golay orvost gyorsan lehuzta a királyné cipőit, fölgombolta ruháit és mesterséges lélegzést alkalmazott. Majd kölni vízzel és boreczettel dörzsölték, azonban minden mentési kísérlet eredménytelennek bizonyult.

Az ott levő Golay orvos kezébe vette a felséges asszony jobb kezének ütőerét, majd késével kis metszést tett a kézcsuklón. A királyné már mindebből semmit se érzett, mire az orvos csüggedten, megdöbbenve mondta:

— Meghalt . .

Mindnyájan letérdeltek. Magyarország nagyasszonya kihült szívvel, sáppadtan, mozdulatlanul feküdt ágyában. A jelenlevők csöndesen imádkoztak.

Igy játszódott le a váratlan, örök időig fájdalmas szerencsétlenség, melyet századok multával is szomorú megdöbbenéssel fog emlegetni a magyar történelem.

A gyilkos egy olasz származású, de Franciaországban született Luccheni nevű 28 éves munkás osztályhoz tartozó anarkista, kit a rémes tett után azonnal elfogtak és a ki az első kihallgatása alkalmával vérlázító cinizmussal vallotta be, hogy 13 éves kora óta anarkista. Felette Genf kanton illetékes esküdtbíró-sága fog széket ülni, mert Svájc területén is — mint csaknem minden országban — érvényes az az illető-

ségi szabály, a melyet a magyar bünvádi perrendtartás (1896. évi XXXIII. t. cz.) 16. §-a tartalmaz, hogy t. i. bünvádi eljárásra rendszerint az a bíróság illetékes, melynek területén a bűncselekményt elkövették. A gyilkos kiadásának helye alig lehet, mivel a svájci szövetséggel 1896. márcz. 10 én kötött és 1896-ban XXXIV. czikkbe iktatott kiadási szerződésünk értelmében csak azok az egyének adhatók ki (az illető állam polgárai kivételével,) a kik ellen a szerződő felek egyikeinek birói hatóságai indíthatják meg az eljárást.

Ebben az esetben pedig az idézett bünvádi eljárás elve alapján erre csakis a genfi bíróság illetékes, annál inkább, mert a tettes sem nem magyar, sem nem osztrák állampolgár, kiadásnak tehát helye nincs. Ezt különben megerősíti a kiadási szerződés XVI. cikke, mely szerint a kiadás nem fog engedelmeytetni, ha a büntetendő cselekmény, mely miatt a kiadás kéretett, a megkeresett állam területén követtetett el.

A nemzetközi jog szempontjából tehát a kérdés teljesen tisztázva van. Mert az a körülmény, hogy a gyilkos olasz állampolgár, mitsem változtat a genfi bíróság illetékességén, mivel az ő területén követtetett el a bűncselekmény. Még kevésbé befolyásolhatja ez illetékességet az a körülmény, hogy Luccheni állandóan Párisban tartózkodott, mégpedig az illetékességi alapelv okából, mely őt föltétlenül — állampolgárságra és lakóhelyre tekintet nélkül — az elkövetés helyének bírósága elé utalja. Ugyanebből az okból arról nem lehet szó, hogy az olasz kormány kérje honossának kiadását a külföldön elkövetett gyilkosság megfenyítése céljából.

A genfi esküdtbíróság az 1874. október 21-én a genfi kanton nagy tanácsa által elfogadott és október 30-án hatásba lépett kantoni büntetőtörvény (Code pénal du Canton de Genève) alapján fog ítélni, a mely a halálbüntetést nem ismeri. Svájcban ugyanis az 1874. május 29-én kelt szövetségi alkotmány 65. cikke a halálbüntetést a szövetség egész területén eltörölte, de Genfben már az 1871. május 24. törvény mondotta ki e büntetésnem eltörlését. Lucchenit tehát gyilkosságért csak fegyházbüntetésre ítéltetik és kétségtelen, hogy ennek legfelsőbb fokát fogják kiszabni kárhozatos tetteért. Külön büntetési tételt idegen uralkodó vagy idegen uralkodóház tagja ellen elkövetett gyilkosság miatt nem tartalmaz a genfi törvény sem, a mint hogy a magyar büntetőtörvény sem tud e tekintetben különbséget.

A temetés folyó hónap 17-én lesz. A svájci vonatok külön vonatokat bocsátottak az udvar rendelkezésére. A hamvakat Bécsbe hozzák és két napon keresztül tartják ravatalon.

Talán mondanunk is felesleges, hogy jó öreg királyunkat megrendítette ez a súlyos, mindannyi közt legsúlyosabb csapás.

Z.

Az iskolai évet megnyitó beszéd.

1898. szept. 5-én elmondotta dr. *Sárkány Lajos igazgató.*

(Folytatás és Vége.)

A szülők szempontjából fontosak a vizsgálatok, mert itt győződhetnek meg közvetlenül gyermekeik előhaladásáról, szorgalma eredményéről, előadási képességéről. Jó és leggyakrabban felhasznált alkalom az évi záróvizsgálat a szülők és iskola közötti igen szükséges érintkezés fentartására, ápolására. De viszont sok esetben helytelen fogalmat szerez a szülő, csupán a vizsgálatokból ítélvén, az iskola működéséről, az eredményekről, az osztályozásról.

Ma a fennálló szabályok és törvények értelmében

osztályozó vizsgálatokat kell tartani. Minden szülő többé-kevésbé elfogult a gyermeke érdekében; hajlandó, ha az ránézve kedvező, csupán az osztályozó vizsgálatához mérni az eredményt, s igen gyakran hibáztatás alá esik a tanári testület, ha az évközi munkásságot és eredményeket is számításba veszi. Pedig ha nem tenné, még több és helyén való vádaknak tenné ki magát.

Nem kevesebb figyelemmel kell méltányolnunk a vizsgálatokat a tanárok szempontjából. Bizonyos, hogy az iskola s a tanárok, a tanulókért vannak. De ezáltal, hogy súlyt helyezek a fennforgó tárgynak a tanárok szempontjából való megítélésére, épen a tanítás és nevelés érdekeiket teszem előtérbe, s kiindulásom iránya is erre útal.

A tanárnak a vizsgálatokon inkább az eltanított tananyagnak áttekinthető bemutatása a célja, mint az osztályozás. A kiérdemelt osztályzatokkal már teljesen tisztában van, nem is szívesen teszi függővé az osztályzat megállapítását egy felelet véletlen szerencsésjétől vagy szerencsétlenségétől. Azonkívül minden tanár megítélés alá kerül a vizsgálatokon, s ha elsőrendű célja az osztályozás, nem tűntetheti fel módszere, eljárása előnyeit. Mindamellet, minthogy az egymásután felelő növendékek sorrendje a véletlentől függ, jobb és gyengébb tanulók felelnek egymás után szabály nélkül, tekintettel kell lennie a felelő tanulók képességeire, s a főczélt nem tévesztve szem elől, alkalmazkodnia kell a tanulókhöz. A lelkiismeretes tanárt a vizsgálaton ritkán érik csalódások. Önkénytelenül arra törekszik, hogy a tanítványai tudjanak, a jobbhoz nehezebb, a gyöngéhez könnyebb kérdést intéz, szintűgy örvend, ha a rossz tanuló is tud valamit, legfeljebb a jelenlevő szülő csalódik, hogy a fia a vizsgálaton jól felelt, s mégis rossz tanjegyet kapott, mert üldözi, gyűlöli a tanárja. Sokan fontosnak tartják a vizsgálatokat azért, hogy a tanár ellenőriztessék az osztályozásban. Szükségtelen az ilyen szerű ellenőrzés. Igazságtalan, elfogult a tanár, mert elégtelent adott? De hát más tárgyakból jeles-e a fia? Nincs-e összhang a különböző tárgyakból, különböző tanárok által adott tanjegyek között? Hiszen ez az ellenőrzés. Ha pedig nincs meg az összhang, a tanári tanácskozások feladata kutatni az okokat, elenyésztetni a hiányt. Jaj annak az iskolának, melynek igazgatója, tanári testülete nem veszi észre a hibákat, nem keresi az orvos-szereket, a melyeknek a nyilvánosság ellenőrzésére van szüksége.

Régebben, mikor a vizsgálatokon nem classificáltak, a tanár minden figyelmét a tárgya kerekded, s lehetőleg összefüggő bemutatására fordíthatta. Ez igazán ellenőrzés volt arra nézve, hogy eleget és helyesen tanított-e a tanár. Szemléltető volt-e a módszere, bánásmódja, tapintata; mert bár a vizsgálaton mind a tanár mind a tanítvány összeszedi erőit, s mindnyájan legjobb oldalról mutatják be magukat, de egyéni tulajdonságait senki le nem vetheti.

A mai nyilvános osztályozó vizsgálatokon meglehetősen háttérbe kerül a tanár egyénisége. Minden tanuló nem felelhet; az útasítások szerint felelnie kell minden elégtelen és kétes osztályzatu tanulónak; természetesen felelni kell legtöbb tárgyból mindenkinek, a kinek hallgatója van. Ezzel már el van döntve a vizsgálat színvonala minden olyan osztályban, a hol

40—50, vagy több tanuló van. Egy-egy tárgyra legfeljebb 2 óra idő jut; az elégtelen és kétes osztályzatu tanulók száma 15—20, ezen kívül hallgatója van 12—15 fiúnak, tehát legalább 30 felelő névszerint már előre kijelöltetett; egy-egy feleletre átlag 4 percz jut, a felelők kétharmadrészenek a tudását ebből meg kell ítélni, s az összes felelők fele olyan gyenge tanuló, a kinek sem a kellő áttekintése, sem a lélekjelenléte, sem a tudása nincs meg arra, hogy a vizsgálat rendszerességét és sikerét biztosítsa. 4—5 perczig tartó feleletből megismerni a tanulók tudását, ítélni fölöttük igazságosan nem tehet, merészség is volna. Hosszabbra is nyulnak hát a feleletek a vizsgálat első felében, s annál kevesebb idő jut a később felelőkre. A hallgatóság érdekeit az osztályozással kiegyeztetni nem lehet, mert az ismételt terhelése volt a tanítványnak, az érdeklődő közönségnek és a tanárnak, mikor minden érdeknek megfelelni akarna, az alsóbb osztályokban is minden tantárgynak egy-egy félnapi, 4 órai vizsgálat időt szántunk, s a 8 osztály vizsgálatával eltöltöttünk teljes 30 napot, illetőleg 15 napot, minthogy 2—2 osztály vizsgálata mindig ugyanabban az időben tartatott meg.

Mi lenne hát helyes, úgynevezett diszvizsgálatokat tartani, a mit nagyon jól indokolhatnánk a már elmaradtakból, bár tapasztaltuk hátrányait is, vagy osztályozzunk ezután is a vizsgálatokon a jelenlegi rendszer keretében, vagy lehető-e a vizsgálati rendszerben lényeges javítások, vagy nem volna e legjobb egészen eltörölni a nyilvános vizsgálatokat?

Erdélyi ref. collegiumaink az 1861-iki szervezet keretében a nem osztályozó évváró vizsgálatokat két-három nappal megelőzőleg magánvizsgálatokat tartottak zárt jelleggel, a tanári kar jelenlétében, s így az alsóbb osztályok záróvizsgálatai egy-egy fél nap alatt elvégezhetők voltak. A VI-ik osztály bevégezése után az úgynevezett »deáki rigorozum«, szintén zárt jelleggel a tanári kar jelenlétében kiterjedt a I—VI osztályokban eltanult egyik tananyagban való tájékozottság kipuhatólására, a VII. és VIII. osztályokban minden tárgyból külön-külön napokon évváró vizsgálatok, a VIII-ik osztályt sikerrel végzett ifjakkal, ugyan ilyen módon, érettségi vizsgálatok tartottak.

A francia középiskolákban tulajdonképeni évváró vizsgálatok nincsenek. A tanítás három szakaszát felebbviteli vizsgálatok választják el, melyeken szigoruan elbírálják, megbírja-e a tanuló a felsőbb tanulmányi szakaszt. Az, a ki az elemi szakaszt végezte és sikeres vizsgálatot tett az anyanyelv és még egy modern nyelvből, a hazai történelem és földrajzból, számtan, mértan és ásványtanból, felbocsáttatik a középiskola nyelvtani szakaszába, melyben a latin nyelv tanítása kezdődik. A nyelvtani szakasz három osztályának tárgyaiból sikerrel letett felebbviteli vizsgálat alapján léphet a közép iskola négy osztályból álló felső szakaszába, vagy más gyakorlati pályákra, pl. gyógyszerészeti, állatorvosi szakiskolába. A középiskola felső, vagyis irodalmi szakaszának elvégzése után leteendő baccalaureatus, mely a mi érettségi vizsgálatainknak felel meg, az egyetemre, vagy magán tanítóságra jogosít.

Az egyes tanulmányi szakaszok keretében vizsgálat és akadály nélkül léphet a tanuló az egyik osztályból a másikban, legfeljebb ajánlja a tanári testü-

let a gyenge tanulók szüleinek, hogy gyermekökkel az osztályt ismételtessék, vagy más pályára vigyék.

Az angol iskolákban még kevesebb nyilvános vizsgálat van. Az igazgató vagy főigazgató koronkénti látogatásai alkalmával tartatnak kikérdezések, melyek a tanulmányi állapotnak, a tanulók előmenetelének képét tárják fel, de csak azt a szigorú vizsgálatot lehet tulajdonképeni vizsgálatnak nevezni, mely a középiskolai oktatást befejezi s az egyetemre, jogosít. Ez a vizsgálat írásbeli, s az oxfordi és cambridgei egyetemek által alakított vizsgáló bizottságok előtt vagy a londoni egyetemen foly le. Ezekre a vizsgálatokra bocsáttatnak azok, a kik a középiskolai legfelsőbb osztályt végezték. Egyik osztályból a másikba a tanárok által megállapított érdemsorozat szerint meghatározott számmal léphetnek az ifjak év harmadonként. Lehet, hogy olyan ifjak, kik együtt kezdték a tanulást, 4—6 évharmaddal elmaradnak egymástól, mert ha valamelyik évharmados osztályban helyüresedés van, a legjobb tanuló a közben eső évharmados osztály átugrásával is juthat felsőbb osztályba,

A mi vizsgálati rendszerünk nagyjában az osztrák és német tantervhez és rendszerhez simul. Fennebb már kiemeltém a mai vizsgálati rendszer előnyeit és hátrányait, példa képen szólottam régi rendszerünkről, meg a francia és angol középiskolák eljárásáról, s megvallom a mai törvény szerinti vizsgálatokat szívesen felcserélném a multtal, de még inkább hajlok a francia rendszerhez.

Középiskolai törvényünk 21 §-a az évenként megtartandó osztályozó vizsgálatokat elrendeli. De mikor a mai állapot javítása a célom, mellőzöm a törvény rendelkezéseit, nem számolok a mai gyakorlattal, az átmenet nehézségeivel, sem a szokatlan formával, csakis a tanulók előadási készségének fejlesztése céljából, és azért, hogy a tanulók némileg a nyilvánossághoz szólnak, tartanék évváró vizsgálatokat évenként változtatva kijelölendő 3—4 tantárgyból, melyek között vezérszerepet kell juttatni a magyar nyelv, latin nyelv, a matematika és a történelemnek. A tanári tanácskozásokban állapittassék meg a tanulók osztályzata, de a rossz tanjegy magában csak abban az esetben lenne a tanuló elutasításának, vagy osztály ismétlésre utasításának indoka, ha a tanuló 2 évben egymás után több elégtelen eredményt mutat fel. A négy alsó gymnasium osztályt elvégzett tanulók felebbviteli vizsgálatra bocsáttassanak, a négy osztályban tanult tárgyak lényegéből, s e zártkörű írásbeli és szóbeli vizsgálat eredményétől függ, hogy a tanuló bocsátható-e a további gymnasiumi tanulmányokra. Az egész gymnasiumi tanfolyam bevégezése után egyetemre képesítő írásbeli és szóbeli vizsgálatok tartandók a gymnasium összes tárgyaitak lényegéből, melyből valóban kitűnjék a tanuló értelmi fejlettsége.

Szeretném, ha nem a jó tanjegyre való törekvés, sem a tanár szigorától való félelem ösztönözné az ifjakat tanulásra, hanem az önértzet és a cél tudatos munkálkodás. Szeretném, ha a tanár nevében nem az osztályozó könyvecske szilárdítaná meg a fölényt és a hatalmat, hanem a tanár és tanítvány közötti kölcsönös ragaszkodás és szeretet.

De térjünk az iskolai év tulajdonképeni megújítására.

Kedvező előjelek közt indultunk az új iskolai évnék. Előjáróságunk két helyettes tanári állást töltött be nyilvános pályázat útján, egyikre Seprődi János, a másikra Komáromi Géza tanárjelölt urakat alkalmazta.

Midőn sorainkban üdvözljük őket, azt kívánjuk, hogy rögzös pályáikon vissza ne riadjanak a nehézségektől, merítsenek lelkesülést a tanítás eredményeiből, a collegialis szeretetből, elhivatásuk magasrendű céljaiból.

A torna-tanítással a következő iskolai évre Garzó Béla tanárjelölt urat bízta meg előjáróságunk.

Internatusunkban fontos átalakulás küszöbén állunk a magántanítói és szolgatanulói rendszer eltörlésével. A bennlakó tanulók feltügylői a szoba-főnökök, illetőleg helyetteseik lesznek. Az igazgatóság az év elején alkalmat nyújt arra, hogy a szoba-főnökök figyelmét felhívja fontos hivatásukra, s a komoly következményekre, melyeket maga után vonhat kötelességmulasztásuk.

Az iskolai ellenőrzésre Kálmán János tanárjelöltet, esküdtségre Németh János, Kozma Miklós, Péter Sándor, Mihályfalvi Miklós, Felméri Gábor és Kiss Albert egyetemi hallgatókat választotta meg a tanári kar. Az új ellenőr, valamint az esküdtek közül a három utóbb megnevezett ezen az ünnepen mindjárt leteszik a hivatali esküt, mint most választott hivatalnokok.

Ugyancsak a mai megnyitó ünnepen teszi le a hivatalos esküt Antal Gyula, mint az elemi iskola állandó tanítója. Ki kell emelnem collegiumi életünk e fontos mozzanatát. Collegiumunk elemi iskolájának, mint gymnasiumi előkészítő iskolának különleges helyzete van. Feladatának évek hosszú során keresztül igen jól megfelelt megállapodott szervezetében. Az országos népoktatási törvény nem ismer különbséget a gymnasiumok mellett levő 4 osztályú elemi iskolák és a népiskolák között. Humanus módon az előbbi iskolák tanítóit is részesíti az országos tanítói nyugdíj-intézet áldásaiban, de viszont nem veheti figyelembe a gymnasiumok mellett levő elemi iskolák speczialis célzatait. Elemi iskolai tanítókul régebben részben végzett tanárjelölteket és theologusokat, az utóbbi években kizárólag csak tanítójelölteket alkalmaztunk egy rendes tanár, mint gyakorlati paedagogus vezetése alatt. A gymn. igazgató biztosította a tanításban és nevelésben a gymnasium céljainak előtérben tartását; és valóban a sikeresen végzett növendékek 90—95%-a a gymnasiumba lépett s ott a legjobb tanuló anyagot szolgáltatatta. A tanítóknak pedig a 2—3 évi collegiumi működés a legjobb előiskola volt a gyakorlati pályára s az ideiglenes minőségben itt működött tanítók itt szerzett tapasztalataikkal a népiskolák legjobb tanítóivá lettek.

Collegiumunk előjárósága hosszas megfontolás után, az országos törvény intentioja szerint, nem csekély anyagi áldozattal egyik tanítói állomását állandósította. Nem szakított ezáltal a régi, már kipróbált rendszerrel sem, mert három tanítói állomás ezután is ideiglenesen fog betölteni s bizonyára még sok jó tanítót küld ki népiskolákba, hogy ismét újakat vonhasson be működési körébe.

A jelenlegi rendszerváltozás kísérletnek tekinthető, mely az évek során talán maga után vonja még egy, vagy két tanítói állás állandósítását, vagy az elemi

iskolának gymnasiumi előkészítő osztálylyá való átalkítására vezet.

Előjáróságunk teljes megnyugvással és bizalommal választotta meg 16 folyamodó közül állandó tanítónak Antal Gyula urat, ki egyszer gymnasiumunk növendéke, kedves tanítványunk volt, s 8 évi tanítói sikeres működésével pedig az előjáróság teljes megelégedését vívta ki. Az ő ismert buzgósága, multja, tapasztaltsága előre is biztosítékot nyújtanak, hogy az előjáróság helyesen választott. Collegiumunk egészének állandóan munkás részévé lett. Találja fel itt életének célját, egész lélekkel teljesítse kötelességét; mi pedig szívesen fogadjuk körünkbe, s ha kell a mindennapi küzdelemben szívesen leszünk segítségére.

Kedves ifjak! Kezdődik a ti munkátok. Keveset kívánunk tőletek, az is a ti javatokra szolgál; legyetek becsületes, derék ifjak, szeressétek a munkát!

Az 1898/9-iki iskolai évet megnyitom, azzal a buzgó fohászszal, hogy Isten áldása legyen jó törekvéseinken.

Benső élet.*

»Boldogok a lelki szegények,
mert övék a mennyeknek országa«.

A boldogság után sovárogsz? Ne várd azt a véletlen esélyeitől, tekinteted ne csüngjön csak a rajtad kívül eső dolgokon. Önönmagadban teremtsd meg boldogságod, mert benső világodban akar lakozni Isten. Készítsd el számára a helyet, hogy uralkodjék ő benned a maga tiszta, enyhe fényében. Életed úgy szép s tetteid áldottak lesznek.

Hagyj fel azzal a szomorú foglalkozással, hogy önmagad ámitsd s csalódásaid által takargasd gyarlóságodat. Ismerd meg magad és lásd be, hogy ismereteid tökéletlenek, akaratod gyöngeség, szereteted az ébredező öntudatnak csak első, gyöngye nyilatkozata. Egy egész végetlenség áll előtted s megmérhetlen távolból világol feléd a cél; mig magad, az élet küszöbén állasz. Azért ne mondd ezt: gazdag, elégedett vagyok. Ne zárold szíved az önelégültség börtönfalával körül: ne álmodozzon valód, önalkotta fényvilágánál. Igazság árad szét a magasságban székelőtől, mi bevilágítja az egész mindenséget. Tárd ki lelked annak sugárai előtt! Az atya szózata hangzik a világ felett: hallgasd és figyeld. Ime, Istened előtted áll és teljessége van körülted; nyújtsd ki kezeid mohón, minden igaz jó után. Itt, benned és bennem, mindnyájunkban és mindenikünk között állította ő fel szent országát; lelke, szelleme áthatja ez egész emberiséget. A kik sovárognak részesülnek abban s a kitárt szívekbe ömlik be az élet.

»Boldogok a szomorkodók,
mert ők megvizsgáztatnak«.

Ne csalasd magad hiú örömök szemfényvesztő játéka által, melyek a szívet üresen hagyják s sajnóbbá teszik annak sebeit. Ne áltasd magad, hiú lelked nyomorultnak, szerencsétlennek érzi magát, sőt érezd valóban. De emeld föl tekinteted a föld porából ahoz, ki egyedül bír enyhet nyújtani; valld be előtte bűneidet igazán s ne nyugodj addig, mig nem érzed, hogy meg-

* Wimmer után, szabadon.

vigasztalt. Mert Isten békét nyújt a bánatosoknak, örömet a szomorgóknak; enyhületet, mely nem csal meg, hanem lecsillapítja lelked sóvárgásait. Hiszen tudhatod, hogy a tiszta szív egyesülni óhajt a legmagasabbal s csak akkor nyugszik meg, ha az ijesztő felhő, mely előle Isten orcáját eltakarja, szétfoszlik s közte és Ura közt derült ég van.

»Boldogok a szeliden tűrők
mert ők öröklendik a földet!«

Ne táplálj szívedben büszke, önző érzületet, mely annyi boldogságot semmisít meg s oly sok bűn forrása az emberek közt. Tartózkodj azoktól, kik helyükből egymást akarják kiszorítani; kik rágalmaznak, csálnak; dicsőségért és gazdagságért czivódnak. Egyenes úton járj Urad előtt. Ne keresd a magad hasznát, hanem élj Isten országáért és embertársaid javáért. Ne arra törekedj, hogy uralkodj, hanem, hogy szolgálj s mindig jót tenni, ez legyen legfőbb örömed. Így a jobb részt választod és Isten áldását érzed minden tetteteden. Bizonyára többet fogsz elérni így, mint mások gyűlöletükkel, irigységükkel. Keresetlenül is megtalálod, miután azok hiába fáradoznak: az emberek becsülését, a tekintélyt és az életholdogságot. Mert a szeliden tűrők öröklendik a földet!«

»Boldogok, a kik éheznek és szomjuhoz-
zák az igazságot, mert megelégtettek!«

Ne vegyülj azok bolond tömegébe, kik oly javak után szaladnak, melyeket a rozsdá és moly megemész. Éhezők ők, de megelégtetni nem fognak; futnak, de czélt nem érnek; bemocskolják lelkiismeretüket s mit érnek vele? Feláldozzák lelkük nyugalma s üres szívvel mennek tova. A jóra vágyj s csak azután törekedj, mi a szív szükségét kielégíti s örökké táplálja. Az igazságot keresd s azon légy, hogy akaratom összhangba hozd az örök, szent, isteni akaratallal; arra igyekezz, hogy azzal ékesítsd fel magad: a mi jó, szép, örök és isteni. Azért lángoljon szíved, az legyen gyönyörűség. És bizonyára nem fogsz hiába epekedni!... Isten megadja vágyaid teljesülését; egyik tiszta élvezetről a másikra jutsz s magasztalod Őt, sorsod boldogságos voltaért.

»Boldogok az irgalmasok, mert
ők irgalmasságot nyernek!«

Ne zárd be szíved azokkal szemben, kik veled együtt a mennyei Atya gyermekei; ne engedd elveszni az önzés kárhozatában, sőt inkább tárd ki azt Szeretettel karold fel embersársaidat; nem elpuhult meddő érzelmekkel, hanem tetters önfeláldozással. Nézz magad körül figyelmesen s azonnal látni fogod, hogy mily sokféle szükség vár szeretetedre. Nem egy könny gördül alá, melyet te száríthatsz föl; nem egy sovárgó vágy semmisül meg, melyet betölteni hatalmadban áll. Adni boldogítóbb mint venni. Nincs tisztább öröm mint szeretetet gyakorolni, embereket boldogítani, nyomort enyhíteni s a panasz és keserűség hangjait a hála szavává változtatni. Azért egyetlen alkalmat se szalasz el, hol könyörületet gyakorolhatsz mert eszköz ez arra, hogy Isten téged is tekintetbe vegyen. Oh, hányszor lehet szükséged neked is könyörületre! Ha Isten vissza vonná tőled, kezét vajjon mit tehetnél? Hová lennél, ha érdemeid szerint mérné s cselekedeteid mértékével banna el veled!?

»Boldogok a tiszta szívűek,
mert ők Istent meglátják!«

Ne feledkezz el soha arról, hogy mire hívott el Isten. Tükör legyen élted, melyből nyilván meglássék, hogy az ő képmása vagy; szentség, melyben az ő dicsősége lakozik; világosság az ő fényéből; szeretet az ő szeretetéből. Ne engedd, hogy e tükröt meghomályosítsa a bűn lehellete; megfertőzze a gonoszság szep-
lője. Ápold kebledben e tiszta szent érzületet, mely szennyet nem tűr; tápláld lelkedet nemes érzelmekkel és isteni indulatokkal; szereteted egész hevével csüngj a Fővalón; tárd ki szíved minden előtt, a mi onnan felülről jön: akkor bensődben valami csodaszerű mennyei élet fog kifejlődni. Isten jelenti ki ekkor magát neked, hogy szemléld őt s kimondhatatlan bizonyosságot szerezz róla. A homály eloszlik, a kétely elenyészik s minden gát mely tőle eddig elválasztott, szétomlik. Megismerted őt s boldog gyönyörrel tekintesz föl reá. Világossága fényében megérted önmagad; emberi elhivatás oda felmagasztalt, a világot megdicsőítettnek látnod s a mi eddig talánynak látszott, bizonyossággá válik előtted. Isten él benned s te Istenben. Mily üdvösséges élet!

»Boldogok a békességet szerzők,
mert azok Isten fiainak mondatnak!«

Ne segíts ott, hol az emberek czivódásuk, veszedésük által, a világot pokollá változtatják. A békességet keresd, hogy öröm és boldogság környezzen. Jogaidhoz ne ragaszkodj makacs egyoldalúsággal. Ha igazságtalanságot is kell tünnöd: ne ragaszkodj; sokkal jobb ez, mint igazságtalanságot tenni. Egy könnysepecske se vádoljon. Hol a gyűlölet sebet üt: tégy oda balsamot. Hol a vak szenvedély szíveket szakgat szét: fűzd ismét egybe azokat. Boldog foglalkozás ez s mennyei atyádhoz tesz méltóvá! Mert ő a békesség Istene s a békesség gyermekeit mondja fiainak. Ezek azok, kik az emberiségben megőrzik az égi atya örökségét s útját egyengetik az ő világosságának a szívekbe. A legmagaságosabbnak áldott családja ők, kik betöltik a föld szívé s bár egymást nem ismerik, de egyforma szeretet és törekvés által vannak összekötve, hogy atyjuk nevében szent munkát végezzenek. Légy azon hát, hogy ezek közé tartozz s ne kelljen a földön hazátlanul s a világ sivár perpatvarában áldatlanul élned.

»Boldogok a kik háborúságot
szenvednek az igazságért, mert
azoké a mennyek országa!«

Ne gondold, hogy a legbékésebb érzület mellett is megtámadatlanul maradhatsz, ha az igazságnak és jogosságnak szolgál. Ez azonban ne zavarjon. Harczold meg a nemes harcot. Az igazságtalanság — e földön — szemben áll az igazságossággal s ijesztő hatalmak állnak rendelkezésére. De ne csodáld. Jól tudhatod, hogy örök az a törvény mely szerint: a sötétség ellenáll a világosságnak s uralmát nem egy könnyen adja föl. Azért, óh békességnek gyermeke! légy mindig kész a küzdelemre. Helyedből ne engedj egy tapodtat se. Légy erős mindent eltűnni, ha ez személyet illeti; de hajthatatlan légy, hol az igazságért kell megállnod; kérlelhetetlen minden igazságtalanság iránt s kiméltlen az aljassággal szemben. Ne veszítsd el kedved akkor se, ha alattomos érzület állhatatosan gunyolja buzgalmat. Te egy nagy, láthatatlan kötelékek

által összetartott hatalom csata sorában álsz, mely a szentséges Isten szemei előtt, a mennyek számára hódítja a tért s időtlen-időken át — győzelemről-győzelemre vezet. És adj hálát Istennek, a mi Atyánknak, hogy

méltatott téged e küzdelemben való részvételre, örülj minden áldozatnak, melyet abban hozhatsz. Éljen életet !!

Tóthfalusi József,
ref. lelkész.

TÁRCZA.

N e h é z   ú t .

*Sokszor de nehéz út az élet,
Kopár, sivár pusztára téved.
Nincs egy torrás a sivatagba',
Sem egy árnyék, mi enyhet adna,
Az éj leszáll s nem gyúl ki csillag...
Nincs balzsamja emésztő kinnak.*

*Czéltalanul botorkál lábad,
Kihalóban van minden vágyad,
A köny már kiapadt szemedből,
S biztató szó embertől nem jó.
A lelkedet kétségek tépik,
S remegve nézel fel az égig.*

*És azután elfogy az élet,
A mennyit itt a földre mértek.
És a sirban mindennek vége!
Hát ez az élet reménysége??
Küzdő ember jutalmát várja,
S jutalma ott a ronda sárba'??*

*Nem. Nem csálhat meg édes vágyunk.
Éj után virradatot várunk.
Ne tartsátok balga mesének,
E hittel könnyebb lesz az élet.
Igy nem olyan sötét az éjjel
Ezt a hitet ne tépd hát széjjel.*

G. Diószeghy Mór,
ev. ref. lelkész.

II József császár háromszéki utazása 1773-ban.

Közrebocsátom itt kézdivásárhelyi ref. pap Keresztes Máté levelét, melyet 1773-ban június 13-án háromszéki főkurátor b. Szentkereszti Sámuelnek küldött, és a melyben a nagy császárnak, II. Józsefnek 1773. évi erdélyi utazásából néhány érdekes mozzanatot eképfír le:

»Nem lehet olyan penna, a mely leirhassa, felséges császári fejedelmünknek ide bé viselt álmélkodásra méltó kegyelmességit. Mű háromszéki egész Clérus ő felsége tiszteletére megjelentünk Zágonba, a hová érkezett ő felsége 10-a praesentis junii délután 4 órakor. Esett az eső, de nem gondoltunk köntösünkkel, palástunkkal, togáinkkal. Ő felsége érkezését a stábális udvar kapuja előtt ugy vártuk. Megérkezik nagy örömünkre ő felsége egy gidofalvi molárnak kised sárga lován a Bozzáról Aldoboly felé való uton, a molárnak

(vagy a kié volt a ló) fizetett egy aranyat, talám a ló sem ért volna olykor többet. Voltanak ő felségével a commendirozó generalis Prágsz, Nostitoz, Siskovics és Gyulai generálisok ő excellenciájok, és mások is, kiknek nevöket nem értettem. Féltérdre esénk ő felsége előtt, melyet látván ő felsége, a lóval felénk hajolván és kezével szorgalmatosan intvén, felkölte, ezt mondván: Kelljenek fel, kelljenek fel. Hármon a papi-sor előtt állottunk: tiszteletes Imre Sámuel uram, tiszteletes Bakcsi uram, és én (Keresztes Máté). A communitas instántiája, melyet előre felküldettünk vala a méltóságos Supremum Consistorium eleibe ad revisionem, et correctionem, kezemben volt, melyet meglátván, ő felsége elkéré, és ezt kérdé: Mit akarunk? mit foglal az magában? felelék én: magában foglalja, felséges Császár, egyházi közönségünk némelly panasz pontjait. Bocskai uram is ugyan ezt németül felelé. Erre ő felsége kegyelmesen ezt mondá: majd szolhatnak velem. Ezzel bemene ő felsége, mindenektől az instantiákat elszedvén. Mű is a tolyongó nép között bényomultunk a stábális udvarra, meglátván pedig ő felsége a palotáról münket, kiizené a secretáriustol, hogy ebéd után ő felségével szolhatunk.

Ezzel onnan eltávozáánk, az ebéd három fertályt tartott. Ebéd után mindjárt a méltóságos L. B. főtiszt. Henter Ferencz ur ő nagysága ment bé ő felségéhez, mert azt mondják, hogy mikor a loról leszállott, és a főtiszt urat meglátta, németül ezt mondotta: nékünk majd beszédünk lesz ketten. Nagy becsületet adott ő felsége a méltóságos főtiszt urnák, mert mihelyt bément, mindjárt leültette a maga belső házában, melyet láttunk magunk is az ablakon bé kívülről is, noha az udvaron állottunk; közel tartott negyedfél órákat, mig ő felsége a méltóságos főtiszt urral tractált, ő nagysága mondott, ő felsége irt, jegyzett, ugy vettük észre. Azalatt egykor kijöve ő felsége és az udvaron álloknál való instanteiákat elszedvén, bémene és a palota ajtaját maga után bétéve, melyből mű azt itélvén, hogy már ma senki ő felségéhez bé nem mehet. fordulunk vala vissza, de azonban kijöve a kammerdiner és visszaszollita münket, hogy menjünk bé a palotára, bémentünk négyen, tiszteletes Imre uram. Bakcsi uram, én és a középajtai pap, és ott állottunk többet egy oránál, mig kijött és elment a méltóságos fő-tiszt ur ő nagysága.

Akkor kijöven Ő felsége bámulásunkig való leereszkedéssel volt mű velünk tovább egy oránál a palotán estve. Itt már ha letudnék írni mindenecket egy prédikácziónál többre menne a dolog. De én lévén közöttünk a szoszolló és elmimet függeszteni kelletvén a a magam gondolatimra, és a stilusra, nem tarthattam meg mindenecket emlékezetemben. Elsőben szóla ő felsége németül hozzánk, de én bátorkodám megjelenteni, hogy nem tudunk mindnyájan németül szolani, mindjárt ő felsége deákra vevé szavait, és mindvégig deákul folytak mindenek, legelsőben azt kérdé ő felsége! miről akarnak velem szolani? mellyre én illyen declarationt tevék! Vannak felséges Császár némely panaszaink

szentséges felséged kegyelmességébe a legalázatosabb és hódolati tisztelettel telljes módon ajánlandók, mind papi jogainkra, mind kebelbeli kiváltságainkra nézve, melyekben felette igen akadályoztatunk és bántatunk. Itt mindjárt ő felsége utat ada panaszainknak előszámlálására ezt mondván: Számlálják elő azokat pontonként, s elsőben azon példákat, melyek a papi jogokat illetik. Fölvevén az első punctumat, melly vagyon a megsejciáztatott rabakhoz való nem bocsátásunk iránt, és elmondván, mellyre ő felsége egész dissertációt tőnn mind szép stilussal, mind kedves mosolygásokkal, ottan ottan kérdéseket elegyítvén hozzánk kegyelmes beszédének — nexussa szerint, csak erre a punctumra való szent beszédével megtelnék a papiros. Elsőben állatá ő felsége, hogy ante publicatam mortis sententiam nem csuda, ha gyakorta még a papok is nem admittaltatnak, ne hogy valami tanácsadáshoz, vagy valami szabadulásra való eszköz adáshoz gyanu férjen. De csudálkozott felette azon, hogy a szententiának promulgatiója után nem admittaltatunk és ezekhez képest való szent beszédében ment ő felsége ama nemes materiára, de obligatione, et libertate conscientiae, mellyről sok bölcs beszélgetést folytatván, utoljára erről (a mit el nem mulasztok föl fedezni) ezt mondá: Nem hajtok azokra kik hivatalban elebléptetésért, vagy büntetés félelméből, vagy a század szülte egyéb okok miatt vallásukat változtatják, de kik ezt lelkiismeretök meggyőződéséből cselekszik, azok, itéletem szerint más-ként nem cselekedhetnek, én Catholica vallásunk igazságáról megvagyok győződve, de ha ez orában ellenkezőről győződném meg, és kegyelmeket vallását az üdvesség egyetlenegy útjának lenni, s megmutattatni a legbelsőbb meggyőződéssel látnám, azt ugyan ez orában elfogadnám. Bátorokodám én erre mondani Ezen szavak istöni kijelentés szerintiek, hittaniak, a legszentebbek és császári felséghez legméltóbbak. Mi is felséges Császár, lelkünknek ugyan azon szabadságot szentséges felségedtől a legmélyebb tisztelettel esdekeljük.

(Folytatjuk.)

Különfélék rovata.

— **Theol. fakultásunkon** az 1898—9. tanév folyó hónap 11-én d. e. 11 órakor nyitattott meg Az ünnepély sorrendje volt : 1. »Jövel Szent Lélek« dicséret 1. verse; 2. Megnyitó ima. Szász Domokos püspök. 3. Megnyitó beszéd. Kenessey Béla theol. igazgató. 2. A XC. zsoltár 1. verse. A főtiszt püspök ur imája a szó szoros értelmében gyönyörű ima volt. Az igaz fájdalomnak hangjai szóltak az éghez és a szívekhez benne, midőn a királyné asszonyt és halálában mindnyájunkat egyenlő mértékben ért nagy csapás felett kesergett, vigasztalást Istentől kérve. Aztán a sok fáradság árán létrejött intézetért, annak ifjúságáért, vezetőiért és az anyaszentegyházért imádkozott. Az a hatás, mit a jelenlétükre gyakorolt, maradandó lesz és áldásos gyümölcsait bizonyára meg fogja teremni. És a megnyitó beszédben — melyet lapunk egész terjedelmében közlend — egy mélyen érző, tudományokkal teljes lélek gondolatai jutottak kifejezésre. Minden ilyen beszéd saját maga szól önmaga mellett. — Az igazgatói jelentés szerint a folyomódó növendékek száma 97 volt, melyből fölvétetett 80. Tényleg beiratkozott eddigelő 31 theologus és 43 bölcsészethallgató (régi 32, új 11), összesen 74. Nem jelentkezett még 4 theologus és 2 bölcsészethallgató. A jótéteményeket illetőleg ha theologusok között teljesen ingyenes 4, 100 frt sti-

pendiumot nyert és ebből 50 frt ellátási díjat fizet 8, 100 frt stipendiumot nyert és ebből 25 frt ellátási díjat fizet 1, 80 frt fizetése mellett fölvétetett 4, 50 frttal 4, 25 frttal 11, összesen 32. A bölcsészethallgatók között 18 állami ingyenes helyen van, 11 fizet 100—100 frtot, 14 pedig 150—150 frtot, összesen 43.

Kérelem Alsófehérvm. ev. ref. lelkészeihez. Lázár István, nagy-enyedi koll. tanár azon kérelemmel fordul az Alsófehérvm. területén levő ref. ekklezsiák lelkészeihez, kiknek a mult hó folyamán Alsófehérvm. monografiájához adatokat gyűjtő iveket küldött, legyenek szivesek az irodalmi cél érdekében föltett kérdéseire lehetőleg gyorsan beküldeni válaszukat, s ez által az adatgyűjtőt fölmenteni azon terhes kényszerüségtől, hogy az ekklezsiákat sorra személyesen fölkeresse.

Gyászlap. Alólirottak igaz bánattal, mély fájdalommal tudatjuk, hogy a jó férj, szerető apa, nagyapa, száldobosi *Borbáth László*, 1848—49 iki honvédhuszárkapitány, a régi bardocz-fiuszéknek több éven át dülője, életének 84-ik, boldog házasságának 62-ik esztendejében, szept. hó 2-án reggel 3 órakor, meghalt. Drága halottunk temetése az ev. ref. egyház szertartása mellett folyó hó 4-én, délután 2 órakor lesz. Porai nyugodjanak békével a földben! Lelke üdvözüljön az egekben! Bibarczfalván, 1898. évi szept. 2-án. Özvegye: Borbáth Lászlóné, szül. Szabó Rózália. Gyermeke: Borbáth Pál, vizaknai ref. pap és felesége, szül. Bartha Póli. Unokái: Borbáth Gerő m. kir. erdész és felesége Lengyel Róza. Dr. Borbáth Géza, kórházi orvos. Borbáth Ödön, m. kir. honvédfőhadnagy.

— **Egyházkerületi értekezéslet.** A tiszántúli ev. ref. egyházkerületi értekezéslet negyedik közgyűlését — melyre lapunk 35. számában olvasóink figyelmét felhívtuk — folyó hónap 6. és 7. napjain nagy érdeklődés mellett Kiss Áron püspök és gróf Dégenfeld József főgondnok elnökök vezetése alatt tartotta meg. Az értekezésletet megelőző napon szakbizottsági előértekezletek voltak, valamint a nagy választmány is ülést tartott, hogy az értekezéslet elé viendő javaslatokat megállapíthassa. A közgyűlést megelőzőleg istentiszteletre gyűltek össze a tagok a nagytemplomban. Szépen átgondolt, tartalmas alkalmi szónoklatot I. Péter, II. r. 9. verse alapján dr. Erdős József theol. tanár mondott, mindvégig lekötvén a hallgatók figyelmét. Kiss Áron püspök megnyitó beszéde után gr. Dégenfeld József főgondnok vette át a közgyűlés vezetését. Élénk vitára adott alkalmat a nagybányai egyházmegye javaslata az egyházi fegyelem gyakorlása tárgyában. A javaslat bővebb megfontolás és normatio-szabályzat készítése céljából egy tiztagu bizottságnak adatott ki. Az egyházi adózás kérdése, miután nem minden egyházmegyéből érkeztek be a megkívántató adatok, szintén bizottsághoz tételetett át. a debreceni presbyteriumnak pedig a diakonissa-képző intézetre vonatkozó javaslata a nagyválasztmánynak adatott vissza, hogy az adatokat gyűjtse, s a következő közgyűlés elé terjessze. Ezzel véget ért a közgyűlés délelőtti munkássága, mit az »Arany-Bika« vendéglőben felköszöntőkkel fűszerezett diszebed követett. A délutáni első tárgy az alapszabályok revíziója volt, a melyet azonban szótöbbséggel a következő közgyűlésre halasztottak, hogy addig a revideált szöveg az évkönyvben kinyomattassék és ugy vétessék majd újból alapos tárgyalás alá. Egy protestáns politikai napilap ügyében, mint az irodalmi szakosztály indítványozta, héttagu bizottság küldetett ki. Az irodalmi szakosztály egy másik indítványát, hogy a »Téli Ujság« egész éven át az év szakai szerint jelenjék meg, a közgyűlés szintén ma gáévá teszi és ily értelemben kérdést intéz a békésbányai vallásos iratokat terjesztő egyesülethez. Fontos tárgy volt még a nevelésügyi szakosztály véleményes javaslata a Szathmárt felállítandó tanítóképezdét illetőleg, e kérdést azonban addig, míg a Debreczenben felállítatni tervezett ugyanilyen intézet ügye eldől, függőben hagyták. Az egyházi értekezéslet jövő évi közgyűlését meghívásra Hódmező-Vásárhelyt tartja meg.

= **A budapesti ev. ref. theol. akadémián** az 1898—99. tanévre beiratkozott hallgatók száma 34. Első éves ebből 12. második éves 9, harmadik éves 8, negyedik éves 8.

= **Sokszoros tragédia.** Az uralkodó család a fedelmek aranykoronája mellett a fájdalom töviskoronáját is viseli. És a mi királyunk szenvedésében mindig olyan nagy. Némán tűr, panaszra nem nyílnak ki ajkai. Egre emeli tekintetét és tovább hordja emelten ősz fejét... Albrecht főherczeg leányának, Hildegárdnak sorsa az első tragédia. Elevenen égett el. A második Miksa császár agyonlövetezése Mexikóban. A harmadik Lajos, Bajorország szerencsétlen királyának esete. A negyedik Rudolf, az egyetlen fiú, a mi reményünk megdöbbentő halála. Az ötödik Vilmosé, ki lováról esett le Bécs mellett. A hatodik Orth János eltűnése. A hetedik László főherczegnek, az ágyai erdő halottjának története. A nyolczadik az alenconi herczegnő elégése Párisban. És a kilenczedik? A kilenczedik most foly le szemeink előtt.

Hivatalos rész.

3191—1898.

KÖRLEVÉL

valamennyi egyházközségünk és iskolánk elöljáróságaihoz.

A múlt hó 21-én Vista községben előfordult tüzeset alkalmából ismételten tudomásunkra jutott ama tény, hogy az egyházi épületek legtöbb helyen jóval a tényleges értéken alul vannak tűzkár ellen biztosítva, és így a szerencsétlenség bekövetkezte után, a biztosító társaság által nyújtott kártérítési összeggel az épületeket újból felépíteni nem lehet.

Ily esetek kikerülése czéljából fölhívjuk az összes egyházak és iskolák elöljáróságait, hogy tűzbiztosításait vegyék alapos felülvizsgálat alá és saját jól felfogott érdekükben, intézkedjenek az iránt, hogy a tényleges értéknél alacsonyabban kötött biztosítások kipótoltassanak.

Kolozsvárt, 1898. szeptember hó 8-án.

Dr. Vályi Gábor,
elnökhelyettes.

Dr. Kádár János,
s. titkár.

674—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a széki egyházmegyébe kebelezett *szász-zsombori* IV-ed osztályu egyházközség *papi* állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott lakáson és kerten kívül 353 frt 21 kr; ebből 235 frt 2 kr dézsmakárpótlás, a többi kepe- és kanonika-porczió haszonélvezete.

A lelkész köteles a kántori teendőket is végezni

Pályázati határidő 1898. Október hó 9-e. Folyamodványok nt. Somkereki Miklós esperes úrhoz küldendők Székre (Szolnok-Dobokamegye).

Kolozsvárt, 1898. Szeptember hó 10-én.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

708—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett *seprődi lévita-tanítói* állomásra pályázat nyittatik.

Javadalom: tisztességes lakáson és kerten kívül 400 frt 26 kr. melyből 218 frt államsegély, 101 frt.

56 kr. pénz az egyházközség pénztárából és 79 frt 70 kr. kepe és kanonika-porczió értéke.

Pályázati határnap: október 10. Folyamodványok nt. Ravasz János esperes aához küldendők Mező-Bándra. Kolozsvárt, 1898. szept. 12.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

330—1898.

MEGHÍVÓ.

A kézdi ev. ref. egyházmegye folyó hó 26-án, d. e. 10 órakor kezdődőleg, K.-Vásárhelyt a városháza disztermében rendkívüli közgyűlést tart, melybe annak m. t. t. világi és egyházi tagjait tisztelettel meghívom.

Tárgyak: 1. Egyházmegyei képviselőválasztások 2. Múlt évi nov. 29-én keresttől vitt egyházmegyei tisztujítás tárgyában a f. évi egyházkerületi közgyűlés 48. jkvi. sz. a. kelt határozatának kihirdetése. 3. Az ujon választott egyházmegyei tisztviselők: aljegyző, közügyigazgató, számvevő, egyházmegyei tanácsosok és köz-törvényszéki bírák felesketése, kik felkéretnek, hogy a gyűlésen mulhatatlanul megjeleni sziveskedjenek. 4. Lehető beadványok, indítványok.

Léczfalván, 1898. szept. 12-én.

Zoltáni Elek,
esperes.

PÁLYÁZAT TANÁRI ÁLLOMÁSRA.

A *szatmárnémeti* államilag segélyezett ev. ref. főgymnázium fentartó testülete pályázatot hirdet egy — halálozás folytán megüresedett *természetrajz-földrajzi* rendes tanári állomásra.

Csak ev. ref. vallásu pályázók folyamodványai vétetnek figyelembe.

Javadalmazás: 1200 frt évi törzsfizetés és 240 frt lakbér, évnegyedenként előre fizetve a főgymnázium pénztárából. A törzsfizetés megállapított fizetési osztályok szerint 1400-, illetőleg 1600 forintig emelkedhetik. Ötödéves korpótlék 100—100 forint ötzben.

Okleveles pályázó nem létében az állás fa f. isk. évre helyettes tanárral töltetik be, ki 800 frt évi javadalmazásban részesül.

Pályázók felhivatnak, hogy a nagyméltóságú valás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz intézett folyamodványaikat keresztlevelükkel. végzett tanulmányaikról, képesítésükről, eddigi szolgálatukról, egészségi állapotukról és hadkötelezettségükről szóló bizonyítványokkal együtt a főgymnáziumi igazgatótanácsnak alulírott elnöke czimére (Szatmárra) *f. évi szeptember hó 30-ig* küldjék be; a hiányosan felszerelt vagy a pályázat határnapja után érkező folyamodványok nem fognak tekintetbe vétetni.

Ezen állomásnak a fentartó testület ajánlata alapján leendő betöltése a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr jogkörébe tartozik.

A rendes tanár jogos és kötelezett tagja lesz az országos tanári nyugdíjintézetnek és székfoglaló értekezését az 1899—1900-dik isk. év megnyitásakor fogja megtartani.

A kinevezett tanár állását a kinevezés megtörténte után *azonnal* köteles elfoglalni.

Szathmár, 1898. szeptember 10.

Farkas Antal,
főgymnáziumi igazgatótanács elnöke.

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre 6 frt
félévre 3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Fájdalom és vigasz.

Erzsébet királyné halála alkalmából az ev. ref. theologia disz-
termében *Molnár Albert* által tartott beszéd.

Alapige: Róm. 8, 18. 22. 23.

»Mert úgy gondolom, hogy a miket
most szenvedünk, nem vehetők tekin-
tetbe azon dicsőséghez képest, mely meg
fog jelenni számunkra. — Mert tudjuk,
hogy az összes teremtettség egyetemben
sóhajtozik és nyög fájdalmában minde-
ideig. Nemcsak az pedig, hanem magok
a Lélek zsengejének birtokosai, mi ma-
gunk is sóhajtozunk magunkban, fiúvá-
fogadtatásra, testünk megváltására
várakozván.

Erzsébet királyné halálát gyászoljuk. Más
nő, más hitves, más anya, a legegyszerűbb
sorsu is, meghal szerettei körében, meghal
hidegülő homlokán egy búcsucsókkal; — Er-
zsébet királyné, a női erényekben is felséges
asszony, gyilkos sebbel keblében halt meg. Fe-
jén korona, mellében tűr. Ah, nemzeti színünk
most a fekete, nemzeti lobogónk a gyászlobogó.

A bibliában megvan írva (Ap. csel. 12.),
hogy a fogoly apostolhoz leszállt az Urnak
angyala, a láncok lehulltak s az apostolt az
angyal a szabadba vezette ki. És történelmünk-
ben megvan írva, hogy a magyar nemzet is
egykor vasláncokkal megkötöttest, hozzá is
az Urnak egy angyala jött el s angyal vezette
őt is ki a szabadba. Ez angyal Erzsébet ki-
rályné vala... Magyarország *akkor* puszta,
eltikkadt mező volt. Erzsébet királyné, a zsoltár
szavaival szólva, »általmenvén a víznélküli völ-
gyeken, azokon forrásokat ásott.« Forrásokat a
szomjuhozó, epedő nemzetnek. »És a pusztában
vizek fakadnak és patakok a kietlenben... és

a némának nyelve énekel.« Erzsébet királyné
által tette ezt az Ur. Ethikai, evangeliumi erők-
kel volt e királyi asszony megáldva. Könyével
elfödözte a vért. Szeretetével kiengesztelte az
élőket s kiengesztelte a halottak árnyait. Ezt
a bölcs asszonyt, ezt a nemes szívű asszonyt
küldte a Gondviselés ama rövidlátó és gonosz
politika helyébe, melyből éppen a bölcsesség
és a nemesség hiányzott. Erzsébet királyné
megszilárdította a trónt, mert a nemzet szívére
helyezé s addig nem látott fénynyel: a nemzet
szeretetével sugározta be. Valóban! A felséges
királyi párnak a nemzet nem csak a koronát,
de szívét is átadta. Erzsébet királyné a trónnak
is Nemtője volt. És Nemtője a nemzetnek. Igaz-
sággal, szeretettel fordult hozzánk s betölt puszt-
tuló hazánkon Ézsaiás próféta jóslata: »Örül
a pusztá és virágozni fog, mint a rózsza!«
Nem kell felsorolnom Erzsébet királyné tetteit,
nemzetünk iránti szeretetének jeleit; mindnyá-
jan valljuk, hogy legújabb állami, nemzeti tör-
ténelmünkben a mi vigasz, a mi áldás, a mi fény,
az mind visszaszűt e királyi asszony alakjára.
Köszönet Neked, Te igazságba, szeretetbe öl-
tözött asszony, Te »*napba öltözött asszony*«,
Te... *felhőbe* öltözött, gyászba, fájdalomba
öltözött asszony!... Királyi út az igazság
útja, királyi út a szeretet útja és királyi út a
szenvedés útja. Erzsébet királyné mind e három
úton végig ment. Mások örömét föltámasztá,
a maga örömét — eltemette. Gyásza űzte,
nyugtót nem hagyott. Fájdalmát nem tudta
elrejtteni a rengeteg, nem tudta elnyelni a ten-
ger. Ki értené meg az ő nem szűnő gyászát,
ha éppen mi, a magyar nemzet, nem ér-
tenők meg? Fiát siratta... Vajjon ez az igaz,
nemes szívű, szenvedő, ez az átszellemült, ez a

látnoklelkü asszony, vajjon nem siratta-e fiával együtt hazánkat is?... A gyászos véget tudjuk. Az eszményi nőt, királynét megölte egy... gonosztevő.

A keservben, mely elborítja most szívünket, mintha inkább megértenők a világnak azt a *fájdalmát* s a világnak azt a *megvigasztalását*, mely a felolvasott igéből szól hozzánk.

I.

»Mert tudjuk, hogy az összes teremtettség egyetemben sóhajtozik és nyög fájdalmában mindezideig.« Pál apostol e setét ecsetvonással rajzolja meg a természeti világ képét. Valóban. Mintha borongást látnánk a teremtettség világ fölött. Hallgassuk csak... Mintha ez az egész természeti világ sóhajtana. Mennyi fájdalom van egy-egy madárhangban, a galamb szelid szemeiben, az állatok nyögésében. A szellő sóhajt, a gyászos, bánatos felhők sirnak, az erdők zúgnak. Az éjszakák ragyogó csillagai mintha csak halotti pompa volna. Ott az üstökös magányos, bús bolyongása, ott a tenger háborgása, a föld meg megindulása, öszszetázkódása, a villámtól hasogatott lég kiáltása; — itt a hervadó fű, virág, itt e tört lombu, sebzett törzsű fák, ezek a hulló levelek, ez a zokogó patak, ezek a hazátlanná vált, hoszu vándorútra gyülekező siró fecskék, . úgy — úgy tetszik nekünk, hogy »az összes teremtettség egyetemben sóhajtozik és nyög fájdalmában.« Honnan, miért az égboltnak, a földnek, a tengernek e világfájdalma? Pál apostol e setét rajznál a régi zsidó theologia egy komor, de mély értelmű eszméjéből indul ki. Az ember bűnbeesését megérezte a teremtettség világ is. Az ember bűne miatt megátkozottatott a föld. Az emberi bűn a teremtettség világ felcséges harmóniájába is bevitte a romlást. »Az összes teremtettség egyetemben sóhajtozik és nyög fájdalmában.« Tovább is folytatja az apostol s így szól: »Nemcsak az, de mi magunk is sóhajtozunk.« Mi magunk is sóhajtozunk. Itt a küzdelem a létért. Mily teher! Itt a küzdelem eszményekért. Menynyi áldozat! Veszélyben munkád gyümölcse, családod jövődjé, eszmék sorsa, az emberiség ügye. Az igazság sóhajt, a szeretet sóhajt. Sóhajt a család béke után, sóhajt a közügy az önzés miatt, sóhajt a haza és sóhajt a mi evangéliumi anyaszentegyházunk. Nem hallod e sóhajokat? Oh, szegény alvó lelkiismeret! Az elméletekben nincs ihlet, az életben nincs szeretet. Vannak érdekek, szenvedélyek, de nin-

csenek ideálok. Eszmének, tannak mondják az örültséget s apostolnak, Megváltónak nevezi magát a gonosztevő gyilkos, kinek kezein csak az ártatlanok odaszáradó vére tiszta. Letörölve a törvény a kőtáblákról és nincs beírva a szívekbe. Megvetve a vallás... nem folytatom tovább. Csak ismétlem Pál apostol szavát: »Az összes teremtettség egyetemben sóhajtozik és nyög fájdalmában és mi is sóhajtozunk.«

II.

De, im, e sötét képet elfedezi egy fényes képpel az apostol. Fölmutatja a mindenség világfájdalmát, de a fájdalomon messze fölül emel. Így szól: »Mert úgy gondolom, hogy a miket most szenvedünk. nem vehetők tekintetbe azon dicsőséghez képest, mely meg fog jelenni számunkra.« A mindenségen átszálló panaszos sóhajból egy boldogabb világ hymnusa hallszik. Igen, egy szebb világ adatik nekünk. A vértanuk megnyílt eget látnak. A jónak győzelmében való rendületlen hit ez. A bűn átka megszűnik és az egész világ és az egész emberiség megdicsőül. Hogyan? Mi által? Éppen a jelenvaló fájdalmakból erősödik bennünk a sóvárgás, epedés, a törekvés egy tisztább, boldogabb világ felé. »Mi magunk is sóhajtozunk magunkban, *fiuvá fogadtatásra, testünk megváltatására* várakozván,« mondja az apostol. Fiuság! Ime, ez a boldogabb világ. Szeretetnek és magasabb céloknak világa ez. Ez a fiúság mondja neked: szeresd az Istent: atya Ő; szeresd az embert: testvér ő; csüngjön lelked magasabb, örökkévaló javakon: ez a te rendeltetésed. üdvöd. Fiuság! Világboldogítás a szívek javítása által. A tiszta szívekből kél ki ez a tiszta világ. Szebben ragyog a nap, ékeesebb a föld, boldogabb az ember. Fiuság! Adassék az a magasabb öntudat az embernek, hogy ő isteni nemzetség. Ez a Jézus Krisztus szellemétől áthatottság. Valláserkölciség.

»Fiuvá fogadtatásra, testünk megváltatására várakozván,« írja az apostol. Hadd nevezzem itt testi megváltatásnak az anyagi dolgok megnemesítését, megszentelését. Az egész anyagi világ nyerjen a mi szemeink előtt is magasabb rendeltetést, legyen Isten országának eszköze, szolgálja kezeinkben Istennek szent céljait. Így gazdagság és szegénység is kiengesztelődik, megváltatik a fiúság által, a *szeretet* által. A földi dolgokat is hozzuk összeköttetésbe Istennel s földi életünk minden viszonyát, összes kereteit töltjük be igazság-

gal, szeretettel, lélekkel, Jézus szellemével. Ah, mily megdicsőülése földnek, embernek! Rafael egyik képén Pál apostol egész lénye elmerülve látszik egy magasabb sphärakból jövő, titokzatos zenének hangjaiba. Ez a csodás, bűvös, elragadó zene a fiuvá fogadtatás világából jó, abból a világból, hol az ember magát Isten gyermekének, embertársa testvérének érzi, tudja. Ma még van sóhaj, fájdalom a földön, de »ugy gondolom, hogy a miket most szenvedünk, nem vehetők tekintetbe azon dicsőséghez képest, mely meg fog jelenni számunkra.« Megjelenik Isten kegyelméből, Jézus Krisztus által.

* * *

Megdicsőült királynénk! halálodban látjuk az emberi gonosztságot, a bűnt, lelkünk visszaborzad, szivünk fáj, sovárgás kél bennünk egy tisztultabb világ felé s törekvés támad az emberiség javítására. Most megértik milliók, hogy nincsen senkiben másban az üdvösség, mint csak a Jézus Krisztusban s hulló véred nyomán elindulunk és keressük Istent.

Te már pihensz.

Egykor, régen, a hellén mythologia korában Niobe, a thebei királyné siratta megölt gyermekeit. Anyai fájdalomában szerte járt, boldogult vigasztalanul. Erzsébet királyné: a mi Niobénk. A fájdalmas utnak immár vége; visszakapta fiát az anya.

Egy gonosztevő megölt, de jőnek a jók, milliók, jó egy egész nemzet s halottaidból föltámasztanak Téged. Sebedet betakarjuk virággal, el nem hervadó virággal. Emléked a trón és nemzet közötti szent kötelék. Tiszteletben tartani e köteléket anynyi, mint emlékedet is tiszteletben tartani. Nemzeti, állami életünkben a te emléked immár egy szent hagyomány, sőt egy szent erkölcsi törvény. Te élni segited a nemzetet és a nemzet háláját nyújtja Neked. Egy nemzet hálája: halhatatlanság itt e földön. Te immár Istennél vagy és Istennél lenni: halhatatlanság, üdvösség az örökkévalóságban. Ámen.

Tudomány és theologia.

(Felolvasatott 1898. szept. II-én a tanév megnyitása alkalmával.)

Méltóságos Elöljáróság!

Nagytiszteletű tanári kar!

Nemes ifjuság! Nagyérdemű közönség!

Fiatal tanintézetünk a most megnyitandó tanévvel történetének első lustrumához jutott, a mennyiben e tanévnek, — a melynek még e pillanatban csak a leg-

elején állunk, — a végén bocsátandjuk szárnyára azt az első rajt, a mely tanulmányait akadémiánk falai között kezdette meg s itt kívánja, Isten segítségével, bevégezni. Hogy ez a szárnyára kelő kicsiny csapat majd milyen erős lesz, hogyan fog az élet nagy feladatainak, követeléseinek és kötelességeinek megfelelni: azt csak a távol jövő fogja megmutatni. Mi, e főiskola tanárai, plántáltunk és öntöztünk legjobb tudásunk, legbecsületesebb szándékaink szerint őszintén, minden fenntartás nélkül; de az előmenetel az Ur kezében van. Ma még ki tudná megmondani, hogy az elhintett magvakból mennyi esett jó földbe, tüvis közé, avagy köves helyre; avagy hogy mennyit kapkodtak fel az útszélről az égi madarak és még csak gyöngye csirába sem szökhettek?

Hagyományokról, főiskolánkban tradicionális szellemről, a melylyel régi tanintézetek dicsekedhetnek, s a melybe az egymás után jövő nemzedékek mintegy belenőnek, még egyáltalában nem beszélhetünk. Tradíciók kifejlődéséhez legalább is évtizedek kellenek. Nálunk még mindenben csak épen az első alapvetésről lehet szó s a ki már többet kívánna s egy már teljesen kifejlett organismus iránt támasztható igényeket tartva szem előtt, venné főiskolánkat bírálat alá: az nem ismeri a fejlődés, a növekvés törvényeit és lehetetlen követelményekkel állana elő. Nálunk bírálat alá még legfeljebb csak maga a cél-kitűzés ténye eshetik; az, hogy vajjon a cél maga helyesen tűztük-e ki? A cél az volna, hogy közvetlen tanítványainkból, a theologia ifjából, egyházunknak öntudatos, tudományos képzettségű, a kor színvonalán álló, becsületes gondolkozású, tiszta jellemű, az egyházat mindenek felett szerető olyan lelkipásztorokat neveljünk, a kik érzik, hogy drága és üdvösség után sovárgó, halhatatlan lelkek vannak rájuk bízva, a kiket nekik nemcsak adminisztrálni kell, hanem a kiket oda kell vezetniök az örökéletnek forrásához, a Krisztusnak üdvöt adó evangéliumához és ehhez föl kell használniök nemcsak a tudásnak, hanem főképen a keresztyén megtartó, megmentő és megsegítő szeretetnek minden eszközét abban az erős meggyőződésben, hogy nem adatott földön és ég alatt más név, a mely által egyesek és társadalmak megtartathatnak, mint a Krisztusnak neve.

A cél másfelől az volna, hogy az internátusunkban lakó tanárjelölt ifjak pedig szorosabb kötelékkel fűzessenek egyházunkhoz s a mikor katedráikat elfoglalandják, a tanszéket úgy tekintsék, mint szent helyet, a melyről nekik nemcsak az ismeretek egy bizonyos mennyiségét kell közölniök a rájuk bízottakkal, hanem nekik is nevelniök kell az Istenország tagására, nekik is arra kell törekedniök, hogy az ismeretek mellett bizonyos egységes, magasabb, ethikai alapokon nyugvó világnézetet adjanak tanítványaiknak és hogy a belső embert fejlesszék, abban mélyen a vallásban gyökerező jellemet szilárdítsanak meg. Mert az feltétlenül bizonyos, hogy az a tudás, a melynek nincs a vallásos életből kinövő ethikai alapja, csak veszedelembé visz; az csak kés kis és nagy gyermekek kezében, a melylyel önmagukat sebzik meg, vagy tűzcsóva, a melylyel az egyszerű, természetes megalégedettség házáat önmaguk felett gyújtják fel.

Vagy mondjam úgy, hogy célunkul az lebeg

szemeink előtt, hogy itt theologus és tanárjelölt ifjak együtt lakván s mindannyian az egyház jótéteményét élvezvén, legyenek egyformán munkásai a Krisztus anyaszentegyházának s ennek felvirágoztatásával nemzetünk életének és felséges jövőjének.

Részemről nem osztozom ugyan abban a ma majdnem általánosan elterjedt nézetben, mintha a prot. egyháznak csupán és első sorban az volna a feladata, — a mit neki imputálnak, — hogy legyen nemzetiségi szempontból különösebben a magyarság fenntartója és megőrizője, szóval, hogy missioja első helyen nemzet-fenntartás volna, tehát bizonyos politikai hivatása, — mert az egyház par excellence üdvintézmény; de igenis hiszem és vallom, hogy a mikor az egyház az Isten igéjével, a Krisztus evangéliumával sáfárkodik és a Sacramentumokat, az üdvösség eszközeit és a kegyelem pecségeit hiven kezeli, ezekkel az egyesek lelkébe és az egész nemzet életébe olyan erőket visz bele, a melyek a nemzeti nemcsak megtartják, hanem ethikai súlyban és virágzásban egy még csak nem is álmodott magas fokra emelik. A keresztyénségnek általában ugyan az a feladata, — a mint *Kidd* Benjamin mondja, — hogy az egyeseket mentse meg és hogy követőit ne csak arra tanítsa meg, hogy az egyes ember hogyan haljon meg, hanem hogy az egyén mint a társas organismus tagja, hogyan éljen (Társadalmi fejlődés 13. l.); de a mikor az egyént menti meg és az egyént tanítja meg, hogy miként éljen, mint egy társadalmi organismus tagja, akkor egyszersmind nemzeti fenntartó erő is ad, mert olyan ethikai mozzanatokat visz be az egyesek által a nemzet életébe, a melyek mig biztosítják számára a jelent, egyszersmind hatalmas zálogai a jövőnek is. Szinte megdöbbenünk, mikor keresztyén pap (Peterborough püspök) a maga hierarchikus törekvései pleonexiájában azt meri mondani, hogy minden oly kísérlet, mely az Istenországát világbirodalomná akarja bélyegezni, tévedés; mert a regnum hominis soha sem lehet civitas deivé és az állam nem áll, de nem is állhatna meg a hegyi beszéd alapelvein. Hát akkor mire való a keresztyénség; mi annak a feladata? Csak az, hogy a hierarchiát tartsa?! Mintha csak a contrat social visszhangját hallanók és a rousseaui tételt, hogy a keresztyén ember nem lehet jó polgár, holott még egy olyan sociologus is, mint *Lecky*, a ki egyáltalában nem mondható elfogult dogmatikus keresztyénnek, sőt ellenkezőleg, határozott naturalistikus álláspontot képvisel, mikor a nemzetek jólétéről és ennek történetileg kimutatott okairól beszél, azt mondja: »Tiszta családi élet, becsületesség a cselekvésben, a morális érték és a népszellem nagyrabecsülése, egyszerű életszokások, bátorság, igazságosság és egészséges szelid ítélet, a mely ép úgy a jellemből, mint az értelméből származik: a feltételei minden nemzeti jólétnek. A ki valamely nemzet jövőjéről helyes ítéletet akar alkotni, annak pontosan meg kell vizsgálnia, hogy ezek a tulajdonságok emelkednek-e vagy vesznek; különösen pedig azt kell megfigyelnie, hogy a nyilvános életben leginkább mely tulajdonságok érvényesülnek. A jellem megbecsülése nő-e vagy apad? A férfiak, a kik a nemzetben a legkiválóbb állásokat foglalják el, olyanok-e, hogy magánéletük competens bírálója, — eltekintve a pártállástól, — őszinte tisztelettel beszélhet róluk? Vaj-

jon meggyőződésük igaz és tiszta-e? életük következetes? becsületességük kifogástalan? Ez erkölcsi érték megfigyelésével lehet valamely nemzet horoszkópját a legjobban felállítani.« Hozzá tehetjük, hogy mindez ethikai feltételeknek alapja pedig csakis a vallás, és pedig közelebbről, — a mint ezt *Balfour*, a híres angol államférfi egy egész kötetre menő s nagy feltűnést keltett kiváló munkájában kimutatta, — csak a *keresztyén theismus* lehet.

(Folytatjuk.)

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1898. szept. 12.

Elnökölt: főt. Szász Domokos, püspök aa. Jelen voltak: Zeyk Dániel, egyhker. főgondnok, dr. Vályi Gábor, elnökhelyettes, Bartha Lajos, gen. director, Szász Dénes, Parádi Kálmán, Kenessey Béla, Becsek Lajos ig. tanácsosok, Maksay János, számvevő és dr. Kádár János s titkár.

Az ülés megnyitása után Ig.-tanácsunk első sorban a királyné elhunytá alkalmából hazánkra borult gyászszal fogtalkozott s annak külső kifejezése érdekében tette meg intézkedéseit, melyekről a Protestáns Lap rendkívüli számában volt alkalmunk tudósítást adni.

A folyó ügyek közül a következők nyertek elintézt:

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr az érettségi bizonyítvány másodlatok kiállítása és bejelentése körül követett eljárásunkat kifogásolván, fölhívta egyházkerületünket, hogy e tekintetben az állami intézeteknél érvényben álló gyakorlatot kövessük, mely szerint az ily másodlatok közvetlenül a gimnáziumi igazgatók által lennének kiállítandók s a miniszteriumnak tudomás végett bejelentendők. Minthogy azonban autonómikus szervezetünk értelmében az igazgatók nálunk hatósági jogokkal felruházva nincsenek: szervezetünk ismertetése mellett, fölkérni határozta Ig.-tanácsunk a miniszter urat arra, hogy eddigi eljárásunk fenntartását tudomásul venni sziveskedjék.

Marosvásárhelyi kollégiumunk igazgatója, kése-delmeskedésének igazolása mellett, fölterjesztette az intézetet megvizsgáló kormánybiztos látogatásáról fölvett jegyzőkönyvet, de kísérő iratában nem jelezte azt, hogy az abban kifogásolt hiányok elenyésztetése érdekében az előjáróság tett-e, és ha igen, minő intézkedéseket? Ig.-tanácsunk fölhívta ennél fogva az előjáróságot, hogy a miniszteri kiküldött észrevételeit tárgyalja s arra vonatkozó intézkedéseiről folyó évi október hó 20-dikáig tegyen jelentést.

Szabályszerű bejelentések és azokhoz csatolt minősítő táblázatok alapján tudomásul vette Ig.-tanácsunk, hogy a marosvásárhelyi kollégium Trozner Lajos és Józsa Gyula papjelölteket, a nagyenyedi kollegium Kóczán Aladár tanárjelöltet alkalmazta, ideiglenes helyettes-tanári minőségben, 1 évre, a gimnáziumhoz; valamint, hogy nagy-enyedi kollégiumunk elemi iskolai ideiglenes tanítókul, Kádár Márton, Kovács István és Diószegi Lajos aait, gimnáziumi hitoktatóul pedig Pász-tóhi Dénes papjelölt aát alkalmazta. A papjelöltek egyúttal figyelmeztetve lettek, hogy nyilvántartás czéljából főtiszteletű Püspök aanál jelentkezzenek.

Vallás- és közokt.-ügyi miniszter úr fölkérése alapján, megvételre ajánltatott összes iskoláinknak a dr. Morlin Emil és Szuppán Vilmos szerkesztésében megjelent »Magyarország népoktatásügyi szervezete és közigazgatása« című gyűjtemény 2-ik kötete, s egyúttal engedélyt nyert tanügyi előadó aa. arra, hogy azt az ig.-tanácsi iroda használatára megszerezze.

Tudomásul vétetett és az érdekeltekkel közölni határoztatott közokt. miniszter úr amaz értesítése, mely szerint a népiskolai rendtartási nyomtatványok az egyetemi nyomdából rendelhetők meg; a népiskolai statisztikai nyomtatványok pedig később fognak a központi statisztikai hivatal által, közvetlenül iskolaszéki elnökeinkhez megküldetni.

Biró Sándor és Tankó Béla, végzett theológusok kérésére, 60—60 frt. úti költség-segélyt úalt ki Ig.-tanácsunk részükre a Horváth Paula-alap kamataiból, hogy tanulmányaik folytatása céljából az utrechti, illetve az edinburghi egyetemre utazhassanak.

Lázár Mihály sepsi egyhmegyei főgondnok aának amaz indítványa, hogy az egyházkerület magasabb tisztsegeit betöltő egyéneinek elhalálozása alkalmából az összes egyházakban 3 napig tartó tiszteleti harangozás rendeltessék el, — áttétetett föl. Püspök aához, illetékes elintézés végett.

A pénzügyminiszter úr ónagyméltósága aláírási felhívást küldvén az 1898. évi 23. t.-cz. által létesített budapesti központi hitelszövetkezet üzletrészeinek jegyzésére vonatkozólag; bár Ig.-tanácsunk a szövetségi intézmény üdvös voltát kétségtelennek is tartja, a budapesti szövetkezet üzletrészeire előjegyzést nem tehetett, mert az idei kerületi közgyűlés csak egy Kőszvart létesítendő központi szövetkezet támogatását engedélyezte.

Ezek után, számvevői előterjesztés alapján, intézkedett Ig.-tanácsunk, a szeretetház-sorsjáték első húzásának Budapesten leendő megtartása iránt s a sors-húzáshoz egyházkerületünk képviseletében Dr. Vályi Gábor elnökhelyettes és Maksay János számvevő aait küldötte ki.

Végül, még néhány apróbb ügy elintézése után, Ig.-tanácsunk közigazgatási birósággá alakult át és a györgyfalvi egyházközségnek Németh Sándor kőszvári s. lelkész elleni ügyében aként ítelt, hogy az elsőfoku közigazgatási bíróság megfellebbezett ítéletének ama részét, melylyel Németh Sándor aa. a papválasztással fölmerült költségeknek megfizetésére ítéltetett, helyben hagyta; de viszont az egyházközséget is kötelezte, hogy megválasztva volt lelkészének a tényleges szolgálata idejére eső javadalmat szolgáltatassa ki. r. s.

Hogy állunk tehát?

Ide-oda négy hónapja immár, hogy egyházkerületi közgyűlésünk lefolyt s annak határozatából egy héttagu bizottság azt az utasítást kapta, hogy vigye keresztül az egyházkerületi pénztárban elhelyezett különböző pénzalapok *konszolidációját* s dolgozzon ki, jövőre nézve, egy *pénzügyi programot*, mely irányt mutasson úgy a pénzkezelés, mint a pénzürtékesítés tekintetében.

Legalább mi, úgy fogjuk fel, hogy ezt akarja je-lenteni, ezt akarja czélozni, Hegedüs Sándor, ismert és nagyjelentőségre vergődött indítványa, mely az egyházkerületi közgyűlés tagjainak nagy többsége roppant lelkesedéssel fogadott el s köztük különösen azok, a kik az Igazgató-tanács eddigi pénzkezelésével és pénzürtékesítési irányzatával nem voltak megelégedve.

Álljunk meg itt egy pillanatra. Vessünk számot egy kissé a dolgokkal. Foglalkozzunk e csaknem egyhangu határozat jelentőségével s tegyük fel magunknak a kérdést: *Hogy állunk tehát?*

Ha a feladat nagyságát, illetőleg azt a teméntelen munkát tekintjük, a mely a hetes bizottság előtt elvégzésre vár: azt kell mondanunk, hogy nem állunk *sehogyan*, mert 4 hónapnak a leforgása alatt, tudtunkkal — ez e bizottság nem csinált valami sokat. Várja bizonyosan a telet, a mely alkalmasabb a szobai munkára s több eszmét is ad a pénzügyi program megállapítására.

Ha azonban azokat az *eredményeket* nézzük, melyek e határozat nyomában már is és a melyek ebből önként következnek: nyilvánvalókká lettek: akkor — egyetlen szóval fejezve ki magunkat — mondhatjuk, hogy bizony *csehül* állunk.

Mert igaz ugyan, hogy az egyházkerületi ellenzék elhallgatott s Szász Domokos püspök személye és működése, s benne az erdélyi ev. ref. püspöki szék méltósága és tisztessége nincs mindennap megtámadtatásnak kitéve, de ha az érem másik oldalát tekintjük: akkor ez a kevés eredmény *a jóból*, teljesen elenyészik a mellett a *sok rossz* mellett, a mi e határozat egyenes következménye

Azt már említettük egyik korábbi cikkünkben, hogy e határozat az *igazgató tanácsi hivatalnokok* és a *theológiai tanárok nyugdíj-ügyének* régen vajudó s immár a megoldásra teljesen megérett kérdését jobb időkre halasztotta. Azt nem is említettük, hogy a *Szeretetház megnyitásának* kérdését is csupán ez a határozat juttatta abba a stádiumba, melyben most áll s a mely tudvalevőleg nem egyéb, mint hogy Kőszvár egyik szép utcáján, tágas, kies fekvésű telken egészen készen van a gyönyörű épület, csak meg kellene a szegény papi árvák számára nyitni, hogy az élettelen kövek megelevenedjenek, de mert az egyházkerületi közgyűlés a pénzügyi program és az alapok konszolidációja bevárásának álláspontjára helyezkedett: most a Szeretetház megnyitásának kérdése úgy függ a levegőben, mint a Mahommed koporsója, ég és föld között.

A kerületi közgyűlés ide vonatkozó határozatának tehát eme káros következményeivel, ez alkalommal, nem foglalkozunk, mert ha most nem: később, de ezek a kérdések a jövőben bizonyosan megoldást nyernek. Hanem van a dolognak egy olyan ága, a mit a jövő egyáltalán nem hozhat helyre s a minek a keserű gyümölcsét egyedül a mi papságunk eszi meg, értem ezalatt az egyházkerület papságának a Szeretetház fenntartásához az igazgató-tanács által tervbe vett hozzájárulását.

Az igazgatótanácsi javaslat ugyanis az volt, hogy minden pap, tekintet nélkül jövedelmének nagyságára, járuljon évenként 2 frttal a Szeretetház fenntartásához,

a mi nagyon könnyű is lett volna, mert a gazdagabb és jobb jövedelmű lelkészek, ezt a két frt kiadást meg sem érezték volna, a szegényebbek pedig, mint állandó és törvényben gyökerező ávjáradékot az állami kiegészítés útján maguknak könnyen behozhatták volna. Más szókkal *fizetett volna* a szegény papok helyett e célra, *az állám*.

Most már két eshetőséggel állunk mindnyájan szemben, vagy fizetjük a 2 frtot, vagy nem fizetjük.

Ha nem fizetjük: akkor kiállítjuk magunkról a legnagyobb szegénységi bizonyítványt, kik szűk látó körrel és szűk marokkal állunk az ilyen minket, papokat, nagyon is közelről érdeklő intézményekkel szemben. Ha fizetünk: akkor ezután mindnyájan csak a *saját* zsebünkől, *tulajdon jövedelmeink terhére* fizethetünk, miután a bevallási iverk a papfizetésekről, immár elkészültek s azokba ezt a két frtot, bevenni nem lehetett s jövőben sem lesz lehetséges, mert az egyszer bevallott papi fizetések apadása az egyházközsegi előljárásnak büntetését vonná maga után.

Ilyen módon a tapsokkal fogadott *Hegedüs-féle javaslat* csupán az egy erdélyi egyházkerület papságának, vagy esetleg a Szeretetház intézményének, *évenkénti 6—7 száz trtra menő kárt csinált*, a mi egyszer smindenkorra számítva, *12—14 ezer frt veszte séget* jelent egyházkerületünk gazdasági életében.

Hogy ez nagy érvágás a mi sovány, vérszegény testünkön: ki merné azt tagadni, vagy kétségbe vonni?

De ennél a veszte ségnél még sokkal nagyobb az, a mi egyházkerületünket azáltal érte, hogy a tervbevett egyházkerületi hitelbank nem létesült s így nemcsak bizonyos, jókora mennyiségű jövedelemtől estünk el, hanem olyan kiadásokat is kell hogy teljesítsünk, a melyek a bank létesülése esetén, nem nehezdedtek volna vállainkra.

Mig theologiai fakultásunkon eddig minden ifju s legtöbbsnyire éppen pap vagy kántorfiu, teljesen ingyen tanult, sőt még a teljes ellátáson felül stipendiumot is kapott, vagy más jövedelmet is élvezett: addig most *fól egész 80 frtig is kell évenként fizetnie*, mert a theologiai fakultás alapjai az ingyen való taníttatásnak nagy áldozatát csak úgy bírják meg, ha legalább a ref. papság is, szavazatainak súlyával oly üdvös határozatok hozatalához hozzájárul, melyek ez alapok gyarapodását és növekedését vannak czélozva előmozdítani.

Vajjon, ha a kukutyini pap fiának, vagy a szentiváni kántor gyermekének többet kell ez évben 80 frttal fizetnie a theologián, mint az elmúlt esztendőben, ki érzi ezt meg? Az érzi-e meg, a kinek évi jövedelme 60 ezer frt, vagy pedig a kukutyini pap és a szentiváni kántor-é, a ki sokszor az éhenhalással küzd s gyermekét csak azért adja a háládatlan papi pályára, mert más pályán nincs módja taníttatnia!?

Bizony jó lélekkel és a dolgok helyes ismeretének teljes igazságával mondhatjuk el, hogy a *Hegedüs-féle javaslat sok papi és kántori családban növelte meg az idén a gondot* s általában társadalmunknak azt az osztályát sujtotta a legérzékenyebben a melynél a gyermekeknek a taníttatása úgy is nagy teher, de még nagyobb teher lesz ezután.

Azonban az ilyen határozatoknak nemcsak anyagi, hanem *szellemi téren* is szokott hatásuk lenni.

Theologiai fakultásunkon a növendékek száma 16 százalék apadást mutat fel a mult évivel szemben, a mi egyedül arra vezethető vissza, hogy *papnövendékeink nem részesülnek most ingyenes* ellátásban. Ha ez az apadás így tart: 6 év mulva nem lesz egyetlen egy papnövendékünk sem. Most is 55—60 lelkész állomás van üresedésben egyházkerületünkben, pedig a 80-as években 70—75 volt évenként a theologiai tanfolyamot hallgató ifjak száma; hogy hány lesz azonban 10—15 év mulva: ezzel — úgy látszik — senki sem törődik Szász Domokos püspökön kívül, a ki a Szeretetházat is legfőbbképpen azért alapította, hogy növekedjenek abban erős palánták theologiai fakultásunk s majd idővel egyházkerületünk és anyaszentegyházunk részére

A helyes, a czéltudatos, a messzi jövőbe néző, tervszerű törekvés tehát megvan, hogy végre-valahára anyaszentegyházunk ezen égető s már-már romlással fenyegető kérdése megoldassék, de egyházkerületi közgyűlésünk s ennek éppen *egyházi* tagjai között éppen akkor bomlik föl a phalanx, a mikor út a cselekvés, tizenkettedik órája

Hogy állunk tehát? Ismétlem, nagyon *csehül* állunk mert kárnak, romlásnak, veszteségeknek jeleit fedezhetjük fel egyházkerületünk testén, melyek egy elhírtelenkedett határozathozatalnak az eredményei, s most már, — egyebet nem tehetve, — kíváncsian várjuk, hogy *milyen lesz a pénzügyi program és hová vezet a konszolidáció?*

Z.

Különfélék rovata.

Az egyházkerület részvéte.

A folyó hó 12-én tartott ülés határozatából kifolyólag, Ig-Tanácsunk a következő részvétiratot intézte Erzsébet királyné elhunytá alkalmából, Br. Bánffy Dezső, m. kir. miniszterelnök és egyhker. főgondnok aa. ónagyméltóságához, további eljárás végett:

Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr!

Erzsébet királyné Öfelsége grászos elhunytát siratja hazánk s ebben erdélyi ev. ref. anyaszentegyházunk.

A nemzeti csapás nagyságát hirdetik összes szentegyházaink grászrahívó harangjai Istenben boldogult királyasszonyunk áldott emlékéért és legjobb királyunk lelki megnyugvásáért könyörögnek papjaink; iskoláink grászünnepélyein pedig hazánk elvesztett védangyalának fenséges személyét, uralkodói erényeinek nagyságát s kifogyhatatlan szívjóságát ismertetik kegyeletes módon a fogékony lelkü ifjúság előtt.

A korona kegyeiben annyiszor részesült anyaszentegyházunk mély részvétellel osztozik annak szívrendítő bánatában is, és hitünk ezreinek ajkáról száll hō ima az egek felé: Isten óvja királyunkat s nemzetünket a további csapások elől!

Mélyen érzett, fájdalmas részvétünket legjobb királyunk legmagasabb trónja előtt is kifejezni óhajtva: kiváló mély tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, hogy azt, alkalmas időben és módon a trón számolja elé juttatni kegyeskedjék.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló mély tiszteletünk őszinte nyilvánítását

Az erd. ev. ref. egyházkerület igazgató-tanácsának Kolozsvárt, 1898. évi szeptember hó 12-én tartott üléséből.

Atyafi szolgálai.

Dr. Kádár János s. k., *Szász Domokos* s. k.,
s. titkár. erdélyi ev. ref. püspök

— **Erzsébet királyné temetése.** —

Erzsébet királynét folyó hó 17-én d. u. 4 órakor temették el a bécsi kapuczinusok templomának kriptájában. Az anya koporsója fiáé mellé került. Szomorú, megható találkozás. Igazán páratlan volt az a részvét, mely a királyasszonyt a Burgtól utolsó útján kísérte és most, midőn bezárult a sirbolt ajtaja, mintha, Megváltónk szavai rendülnének meg felette: »En vagyok a feltámadás és az élet, a ki én bennem hiszen, ha meghal is él.« Miért írónk le a fényt, a pompát, mely őt a halálban körülvette? Miért közölnök a koronás és nem koronás fők, a hivatalosok és nem hivatalosok nevét, kik nemzetek millióinak gyászával jelentek ott meg? Mindezek külső dolgok csupán a legigazabb egy, a belső, a fájdalom. Ennek a fájdalomnak ad kifejezést az a kiáltvány is, melyet királyunk népeihez intézett. A munkában fog keresni anyyniszor és mindig oly súlyosan megpróbált szívének vigasztalást, enyhületet. És ez az igazi A kötelesség útján haladni tovább, mikor a lelket kínozik emészti, nagy lelkeknek tulajdonsága, királyokhoz legméltóbb erény, a vallás követelménye, mert krisztusi vonás. És Őbenne van a nyugalom, az üdv. Hozzá a Golgotha keresztjének terhe alatt jutunk el, de a jutalom megérdemli, mert olyan, mit a föld nem adhat: — örökélet.

Főtiszteletű Szász Domokos püspök úr f. hó 14-én utazott el Kolozsvárról Budapestre s onnan Bécsbe, hogy Erzsébet királyné temetésén részt vehessen.

Erzsébet királyné eltemetésének napján, folyó hó 17-én d. u. 4 órakor megható gyászünnepet tartott a kolozsvári ref. egyházközség. A belfarkas-utcai nagy templomot egészen megtöltötte a közönség, mely között ott voltak a Kolozsvártt székelő összes hatóságok s jelentősebb intézetek képviselői. *Szász Gerő* költői szárnyalású imáját meghatóan hallgatta végig a közönség.

Ref. theol. fakultásunk gyászünnepélye f. hó 20. délelőtt 11 órakor folyt le az intézet dísztermében, mely ez alkalomra megható gyászpompába öltözött. Az előkelő nagy díszes közönség sorában láthatók voltak a vöröskereszt, a jótékony nőegylet képviselői. Ferencz József, unitárius püspök, Fekete Gábor, kir. ítél. tábl. elnök, báró Feilitzsch Arthur, erdőigazgató stb. valamint a társadalmi és kulturai életnek több kitérőse. Mindenkit magával ragadó imát mondott Kenesey B. theol. igazgató. Lapunk szerkesztője, Molnár Albert, theol. tanár tartotta az ünnepi beszédet. Az internátusi-énekkar dicséretesen oldotta meg feladatát. A közönség emelkedett ünnepi hangulatban oszlott szét.

Gyászlap. Az alcsernátoni evang. reform. egyházközség a hálás kegyelet ifjádalmával tudatja, hogy közszeregetnek és tiszteletnek örvendő nyugalmozott énekvezértanítója *albisi Bakcsi Boldizsár* az Ur szolgálatára szentelt és áldásos munkásságban gazdag életének 56-ik, boldog házassága 29-ik s az egyházközség énekvezértanítójává történt megválasztásának 30-ik esztendejében, szívszélhűdés következtében, f. 1898. évi szeptember hava 13-án reggel, minden előzetes betegség, avagy gyöngékedés nélkül, pár pillanat alatt, örök nyugalomra hunyta szemét. A székely-udvarhelyi kollegiumból, hol tanulmányait kiváló szorgalommal és eredménnyel végezte a k-vásárhelyi evang. reform. nms. és szt. eklésia hívta meg tanítóvá, hol az u. n. partikulában, pár évet tanítóskodva, az egyházközséget

szolgált 1868. nov. 22—1892. okt. 17-ig, mint énekvezértanító; mikor — a felekezeti iskola megszűntével — mint tanító s. 1894. jul. 3-án, mint énekvezér is, ez utóbbi állomásának nyugdíj illetményéről egyházközsege javára nagylelkűen lemondva: nyugalomba lépett. Hivatalában lelkiismeretes pontosság, élénk kötelességérzet, önfeláldozó szorgalom és kitartás vezérelték s tették tiszteltté nevét. Társas életében előzékenység, békeszeretet s minden nemes és szent cél iránt áldozatkész lelkesedés szereztek számára közkedveltséget. Ki annyit sirt a sirókkal: méltán siratjuk őt! Aldott az igaznak emlékezete! Temetése f. év és hó 15-én d. u. 3 órakor, az ev. ref. egyházszertartása szerint, a háznál tartandó rövid ima, a családi sirboltnál kartársai bucsuszava és a ref. templomban végzendő gyászistenitisztélet mellett tartatik meg, melyre a nagy közönséget tisztelettel meghívja az alcsernátoni ev. ref. egyházközség nevében *Bodor Géza*, alcsernátoni ev. ref. lelkész. *Jány János* számadó gondnok. Alcsernáton, 1898. szept. 13.

— **Vegyesházassági statisztika** A m. kir. központi statisztikai hivatal július havi közleménye szerint e hónapban 5114 házasság kötött. Ebből ev. ref. tiszta házasság 360, ág. hitv. evang. 229 és vegyesházasság 861, %-ban 16-84. Azon 128 vegyesházasságból, hol a vőlegény róm. kath., a menyasszony ev. ref., 30 esetben létesült meg egyezés, melyből 27 esetben az apa, 3 esetben az anya vallását fogják követni a születendő gyermekek. Veszteségünk 24. Azon 138 vegyesházasságból pedig, hol a vőlegény ev. ref., a menyasszony róm. kath., 42 esetben létesült meg egyezés, melyből 8 esetben az apa és 34 esetben az anya vallását fogják követni a születendő gyermekek. Veszteségünkre 26 Nyeráségünk más hitfelekezetektől 3 és így július hóban összes veszteségünk 47. Szomorú statisztika biz' ez és fájdalom ez így van az évnél minden hónapjában. Hol az evangéliumnak amaz ereje, mely értelmessé teszi az értelmetleneket és előzi a lelkekről a sötétség fellegeit? Valamit tennünk kell, mert a hallgatás téltenséggel párosulva szégyenére a fejlődés örök törvényének — megöl.

— **Kétszáz új állami népiskola.** A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter az 1899. évben 200 új állami elemi népiskolát szervez háromszáz tanítóval és 248000 frt költséggel. Mivel azonban az iskolák csak a jövő évi szept. hó 1-én nyílnak meg, a szükségletek fedezésére a költség egyharmada is elég lesz.

— **Keresztyén és zsidó osztályok.** Bécs városa közelebből elrendelte, hogy községi, nép és polgári iskoláiban a keresztyén és zsidó növendékeket külön osztályokban oktassák a tudományokra és a kölcsönös — szeretetre. A bécsi zsidók persze nem hagyják magukat és Bylandt Rheidt gróf közoktatásügyi miniszternél panaszt emeltek. Az eredményt nagy érdeklődéssel várjuk.

— **Magyar lelkészek Amerikában.** Az amerikai magyar ev. ref. egyházmegye előjárósága a pittsburgi lelkészi állásra Konyha Pál nagy-bózsvai, a clevelandira Kovács István abauj-baktai lelkészeket hívta meg.

— **»Ujabb egyházi beszédek.«** cím alatt Lé-vay Lajos sárkereszturi (Fehérmegye) lelkész egyházi beszédeknek harmadik kötetét adja ki. Ára 1 frt. 20 kr., mely okt. hó közepéig szerző címére küldendő.

— **Taf + rés + nun + tesz. Rós—Hassono.** »5659. Ujév« zsidó olvasás szerint, mely folyó hó 17-én (Tisri hó 1-je) vette kezdetét. A négy első szó 4 betű neve és jelentése számokban 400 + 200 + 50 + 9 = 659, mert a héberben rendszeresen ezerek nélkül írják az évszámot és neve kis időszámítás (perat katon), míg ha az ezereket is kiírják, nagy időszámítás (perat gadól), de ezt a zsidók csak értékes iratokban (p. o. keszuba, get-level, te-noim stb.) használják, a mi természetesen nagyon okos dolog. E szerint a világ formáltatása óta 5659, az özönvíz óta 4003, Ábrahám születése óta 3711, Mózes születése óta 3291, a törvény (10 parancs) kiadása óta 3211, Kánaán földjének elfoglalása óta 3171, Dávid király trónralépése

óta 2775, a zsidó királyság elpusztulása óta 2320, a Makabaeusok győzelmei 2061, a második zsidó királyság elpusztulása óta 1831, a Misna befejezése óta 1711, a jeruzsálemi talmud befejezése óta 1622, a babyloniai talmud befejezése óta 1400 esztendő telt volna el. Igyliszik ezt Jákob házának fiai.

Hivatalos rész.

3331—1898.

KÖRLEVÉL,

a rendkívüli államsegélyi kérések beadása tárgyában.

A magyarországi ev. ref. egyház egyetemes konventi elnökségétől vett értesítés nyomán közöljük az összes érdekeltekkel, hogy a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter úr ónagyméltósága f. évi június hó 23-áról kelt 37333. sz. rendeletével az öt ev. ref. egyházkerület csekélyebb jövedelemmel bíró lelkészei részére, az 1898. évre, 75000 frt. rendkívüli államsegélyt utalványozott, mely összeg a jövő év tavaszán tartandó konvent által, a mult évben gyakorlati módon, fog kiosztatni.

Fölvívjuk ennél fogva mindama lelkész aait, kiknek fizetése 600 frton alúl áll s ennél fogva a rendkívüli segélyből való részesülésre igényt tartanak, hogy rendes közalapi segélykérő íven kiállítandó kéréseiket, *foljó évi okt. hó 31-ig*, az illetékes egyházmegye esperesi hivatalához föltétlenül nyújtsák be, honnan azok, egyházmegyei véleménynyel ellátva, ez év november hó 15-éig lg-tanácsunkhoz, összefoglaló kimutatás kapcsán, fölterjesztendők, mert a későbbben beérkező kérések figyelembe vehetők nem lesznek

Ez alkalommal is figyelmeztetjük a folyamodó lelkész aait, hogy a kérések kiállítása körül a kéréiven látható utasítás értelmében járjanak el, mert különben kérésük forma-hiány miatt, föltétlenül vissza fog utasíttatni.

Kolozsvárt, 1898. Szeptember hó 15-én.

Kenessey Béla,
elnökhelyettes.

Dr. Kádár János,
s. titkár.

731—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a küllői ref. egyházmegyébe kebelezett *dicső-szt.-mártoni kör-lelkészi* állomásra ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: tisztességes lakás, szép kert és gazdasági épületeken kívül 1.; föld 8. h. 704 □ öl, haszonbér értéke 118 kor. 80 fil. 2.; A hivektől készpénz 305 kor. 3. Terményben, pénzre számítva 200 kor. 4. Kézimunka pénzre számítva 10 kor. 67 fil. 5. Igás-munka pénzre számítva 88 kor. 33 fil. 6. Stólából pénzre számítva 44 kor. 80 fil. 7. Papi fizetési alap kamata 9 kor. 60 fil. 8. Államsegélyből 300 kor. Összesen 1077 kor. 20 fillér.

Pályázati határnap 1898. október hó 15-e. Folyamodványok alólirt erdélyi ev. ref. püspöki hivatalhoz, Kolozsvárra küldendők.

Kolozsvárt, 1898. szept. 20.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

689—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben a nagyenyedi egyházmegyébe kebelezett *magyar-bükkösi* egyház *kántor-tanítói* állomására pályázat nyittatik.

Javadalma 307 frt. összegre megy s ezenkívül lakás, kert és gazdasági épületek. A megválasztottnak kötelessége leend a népiskolai tanítás, énekvezetés és orgonázás.

Pályázni kívánók kellőleg felszerelt kéréseiket f. é. október hó 20-áig nagytiszt. Sándor János esperes urhoz Miriszlóra (u. p. Nagy-Enyed) küldjék.

Kolozsvár, 1897. szeptember hó 16-án.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

735—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a szilágy-szolnoki egyházmegyébe kebelezett *bőősházai* IV-ed osztályu *lelkészi* állomásra pályázat hirdettetik.

Javadalom: tisztességes lakás kerttel és melléképületekkel, canonica portio 11 hold 437 négyszög öl szántó, 2 hold 621 négyszög öl rét, melyeknek kat. tiszta jövedelme 37 frt 53 kr. Terményekben 123 frt értékű buza, málé és zab. Közmunka váltság 15 frt, készpénz 20 frt, fa és mustpénz czimen a hivektől 38 forint.

A benedekfalvi leányegyházból: 17 hold 920 négyszög öl szántó, 7 hold 1101 négyszög öl legelő, ezeknek kat. tiszta jövedelme 47 frt 79 kr. A hivektől 12 frt 80 kr. értékű málé

Az összes javadalom 294 frt 02 kr-ra van becsülve. Pályázati határidő: október 15.

Felszerelt kérvények nt. Viski Pál esperes urhoz küldendők Zoványra.

Kolozsvárt, 1898. szeptember 20-án.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

PÁLYÁZAT TANÁRI ÁLLOMÁSRA.

A *szatmárnémeti* államilag segélyezett ev. ref. főgymnázium fentartó testülete pályázatot hirdet egy — halálózás folytán megüresedett *természettanrajz-földrajzi* rendes tanári állomásra.

Csak ev. ref. vallásu pályázók folyamodványai vétetnek figyelembe.

Javaldalmazás: 1200 frt évi törzsfizetés és 240 frt lakbér, évnegyedenként előre fizetve a főgymnázium pénztárából. A törzsfizetés megállapított fizetési osztályok szerint 1400-, illetőleg 1600 forintig emelkedhetik. Ötödéves korpótlék 100—100 forint öitizben.

Okleveles pályázó nem létében az állás a f. isk. évre helyettes tanárral töltetik be, ki 800 frt évi javaldalmazásban részesül.

Pályázók felhivatnak, hogy a nagyméltóságu vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz intézett folyamodványaikat keresztlevelükkel, végzett tanulmányaikról, képesítésükről, eddigi szolgálatukról, egészségi állapotukról és hadkötelezettségükről szóló bizonyítványokkal együtt a főgymnáziumi igazgatótanácsnak alulírott elnöke címére (Szatmárra) *f. évi szeptember hó 30-ig* küldjék be; a hiányosan felszerelt vagy a pályázat határnapja után érkező folyamodványok nem fognak tekintetbe vétetni.

Ezen állomásnak a fentartó testület ajánlata alapján leendő betöltése a nagyméltóságu vallás- és közoktatásügyi miniszter úr jogkörébe tartozik.

A rendes tanár jogos és kötelezett tagja lesz az országos tanári nyugdíjintézetnek és székfoglaló értekezését az 1899—1900-dik isk. év megnyitásakor fogja megtartani.

A kinevezett tanár állását a kinevezés megtörténte után *azonnal* köteles elfoglalni.

Szathmár, 1898. szeptember 10.

Farkas Antal,
főgymnáziumi igazgatótanács elnöke.

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bármintve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.	Előfizetési ár: egész évre fél évre	6 frt 3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

A király népeihez.

A legsúlyosabb, legkegyetlenebb megpróbáltatás ért Engem és Házamat.

Hitvesem, trónom ékessége, hű társam, a ki életem legnehezebb óráiban vigaszom és támaszom volt, kiben többet vesztettem, mint azt kimondhatnám – nincs többé! Egy rettenetes végzet elragadta őt Tőlem és népeimtől.

Egy gyilkos kéz, azon őrzöngő szenvedély eszköze, mely a fönnálló társadalmi rend megsemmisítését célozza, a nők legnemesbike ellen emelte törét és vak, czéltalan gyűlölettel átdöfte azon szívet, mely gyűlöletet nem ismert és csak a jóért dobogott.

Azon határtalan fájdalom közepette, mely Engem és Házamat ért, szemben ama hallatlan tettel, mely borzalomba ejti az egész művelt világot, mindenek előtt szeretett népeim hangja az, mely enyhítően hat szívemig. Midőn az isteni végzés előtt, mely oly súlyos és fölfoghatatlan csapást mért Reám, alázattal meghajlok, hálát kell adnom a gondviselésnek azon nagy kincsért, melyet számomra fentartott: a milliók azon szeretetéért és hűségéért, mely a szenvedés órájában Engem és Családomat környez.

Közel és távol, fent és alant, ezernyi alakban nyilvánult a gyász és fájdalom az Istenben boldogult Császárné és Királynéért. Megható összhangban cseng minden ajakról a panasz a pótolhatatlan veszteség fölött, mint hű visszhangja annak, a mit lelkemben érzek.

A mint én forrón szeretett hitvesem emlékezetét szentül őrzöm holtiglan, úgy népeim hálája és tisztelete maradandó emléket emel Neki minden időkre.

Sajgó szívem mélyéből köszönetet mondok mindenkinek az odaadó részvét ezen újabb zálogáért.

Midőn az ünnepi hangoknak, melyeknek ezen évet kísérni kellett volna, el kell némulniok, a ragaszkodás és hű együttérzés e számtalan tanúságaira való visszaemlékezés azon legbecsesebb adomány marad számomra, melyet nekem népeim nyujthattak.

Fájdalmunk közössége újabb, benső köteléket fűz a trón és a haza közt. Népeim változhatatlan szeretete megerősít kötelelességem nemcsak azon fokozott érzetében, hogy a Reám bízott küldetésben kitartsak, hanem megerősít egyszersmind a siker reményében.

Esedezem a Mindenhatóhoz, a ki oly nehezen sujtott, adjon még erőt, hogy véghez vihessen azt, amire hivatva vagyok. Imádkozom, áldja meg népeimet és világosítsa fel őket, hogy megtalálják a szeretet és egyetértés útját, a melyen viruljanak és boldogokká legyenek.

Kelt Schönbrunnban, 1898. évi szeptember hó 16-án.

FERENCZ JÓZSEF, s. k.

IMÁDSÁG.

A kolozsvári ref. egyházközség által Erzsébet királyné emlékezetére szentelt gyászünnepély alkalmára írta és elmondta:
Szász Domokos, ev. ref. püspök.

Isten! tanácsaiban kifürkészhetetlen bölcsességű Isten! Királyi hamvak csöndes lakóházában ott nyugszik már a mi szépséges, a mi jóságos Királynénk is. Ott nyugszik Ő örökké siratott, eléggé soha meg nem siratható kedves fia mellett. Öldöklő tör járta át jóságosságát s úgy roskadott össze hangtalanul, jajszó nélkül. Fejét lehajtá s meghalt.

Bolyongásai bevégeződtek. Csillagfényben rezgő csöndes éjjel, mikor Ő, a földnek leánya az égiekkel társalkodhatott s viszontláthatta elvesztett szeretteit; a bérczek ormai, melyeknek tiszta légkörében otthonát kereste; a zúgó erdő végtelenje, melynek ösvényein haladt tovább és mindig tovább; az alásiető csermelyeknek kristály habjai, melyeknek tükörében az égnak verőfénye sugárzott vissza; a virágok szinpompája, a kék ibolyák, s a karsu liliomok, melyeknek képmására volt teremtvé; a madarak elbűvölő éneke, melynek zengésében magasabb szférák hangjait hallotta... ott imbolygott mindig azok között, gyógyító balzsamot keresve megsebzett anyai szívére.

Te mindezeket tudtad, Te mindezeket láttad, óh, mindent tudó, mindent látó Isten! Gondviselésed könyörületesei kezei vezették őt bolyongásaiban s Te védelmezted Őt a tengerek hullámai fölött, erdőkben, völgyekben, ragyogó napfényben, szörnű viharokban s hódolattal hajolt meg Előtte mindenki, a mint bolyongásaiban tova suhant. Fölmagasztaltad Őt Uram! mint választottadat, kinek halántékait koronával ékesítetted s szívét, kezét a legjobb királynak ajándékoztad, hogy boldoggá tedd őt általa. Fiatal törzsét megáldottad hajtásokkal s azok között egygyel, ki neki szemefénye, édes anyai szívének választottja, királyi férjének nyomdokaiba lépendő, a mi nemzetünknek büszkesége, dicsekedése, nagy reménysége vala. Mikor azt elveszítette, elhomályosult homlokán a királynői tündöklő korona, levetette ünneplő ruháit, felöltözött sötét gyászba, könnyeit elsirta mind s bolyongani kezdett, keresve mindenütt az elvesztettet, de megtalálni nem tudta. Titkos tanácsod végzéséből, óh, Uram! egy szörnű büntettnak kellett végrehajtatni, hogy az örökké bolyongó megpihenhessen s újra láthassa azt, kit elveszített s örökké keresett vala.

Ő jajszó nélkül halt meg; de midőn halálának híre, mint a felhőtlen égből alácsapó villám, eljutott hozzánk: millió és millió szívekből tört elő a jaj. Nemcsak a királyok, fejedelmek remegtek meg tőle, sereglettek össze megdöbbenésüknek s részvétüknek adva fájdalmas hangot, hanem a népek milliói is, és kérdezve kérdezek: hogyan történhetett ez? Mint királyi férje nagy fájdalmának legelső percében így zokogott: »*hogyan gyilkoltatták meg ezt a nőt, a ki soha senkit sem bántott és mindenkivel jót tett?*« Ezt kérdezték a népek milliói is.

Mindenkivel jót tett. Jót tett felséges Urunkkal, midőn őt szívének szerelmével boldogította; örömet megédesítette, királyi gondjait megkönnyítette. Jót tett velünk, szerette nemzetével, midőn a király szívét hozzánk hajlította, hogy meghallgassa és kövesse a nemzet nagy bölcsének jó tanácsait. Jót tett velünk, midőn annak ravatalánál megjelent s arra könnyeit, az engesztelődés és szeretet harmatgyöngyeit hullatta. Jót tett velünk midőn királyi trónjának magaslatáról édes anyanyelvünk zengzetes ígéit szólotta, igazunkat védelmezte, s varázsteli lényével szívünket meghódította. Jót tett velünk, midőn bolyongását megszakítva, örök gyászban pillanatokra fölragyogó arcuzattal¹ megjelent közöttünk, hogy nemzetünk ezredévi emlékünnepeinek fényét fokozza, örömet még bensőbbé tegye. Az a könnycsepp, mely akkor szempillái alól arczáról legördült, mélységes szeretetéről, melylyel nemzetünk iránt viseltetett, beszélt nekünk, sokkal ékeesebben, meghatóbban, mint a szó.

És Ő, ki mindenkivel jót tett, s kiben hitvesi, édes anyai s női erényeinek fénye túlragyogta a halántékát körítő korona drága köveinek fényét, egy gyilkoló törnek lett áldozatja! Ezt a mélységes talányt, ezt a megfejtethetlen titkot csak Te oldhatod fel, csak Te fejtheted meg, óh, Mindentudó! Az a gyilkoló tör lett az ő váltsága; s miként szent Fiad, ki a Golgotha útját végig járta, hordozva vállain az egész emberiség bűneinek szörnű keresztjét, mikor szívét a gyilkoló tör szúrása érinté, akkor szólott így: »*Consumatum est*«, — elmondhatta volna a mi királynénk is: »*Elvégeztetett*«. Gyötrelmeinek lánczai lehullottak, búbánatos lelke fölszabadult s örökké siratott fiát örömkönnyekkel üdvözölhette.

Nekünk csak a gyász maradt utána. Siratjuk Őt, a felejthetlent, ki bár a földön járt, nem vala többé földi, s szenvedéseinek tisztító tüzeiben megdicsőült már itt alant. Siratjuk Őt, mert míg az ég magáénak vallhatja, mi elvesztettük a hű, a tiszta, a jó királynét. Siratjuk Őt s áldjuk dicső emlékezetét a nyomdokainkba lépő nemzedékeknek nemcsak egy hideg emlékszobor képében, hanem abban a hő szeretetben is, melylyel nemes példáját követjük s hazánkat igyekszünk úgy szeretni, mint a hogy szerette Ő. Siratjuk Őt, mint királyunk felséges hitvesét, nemzetünk védő asszonyát, az elhagyatottaknak gyámolát, a szükölködőknek könyörületesei szívű anyját.

Felséges nevét, dicső emlékét, tündöklő erényeit följegyzi s megörökíti a történelem. Mi búsan lehajtjuk fejünket s könyörgünk hozzád, irgalomnak Atyja, ne hagyj el bennünket. Védelmező és mindenható jobbod védje a királyt, a hazát, annak minden hű gyermekét, hogy támadjon a sötét gyászból világosság, a halál árnyékából idvesség és örökélet!

Tudomány és theologia.

(Felolvasatott 1898. szept. 11-én a tanév megnyitása alkalmával.)

(Folytatás.)

Theologusnak és tanárjelöltnek, ha komolyan s cél tudatosan készül felséges pályájára, ¹ez ethikai célokat kell szem előtt tartania először önmagára nézve

s künn az életben lelkipásztornak és tanárnak, különböző eszközökkel ugyan, de azon kell munkálkodnia, ha rábizott nagyszerű missiojának meg akar felelni, hogy ez ethikai feltételeknek megfelelő nemzedéket neveljen a keresztyén theistikus világnézet alapján.

Nem vizsgálom, hogy e nevelési célznak mennyire kedvez vagy nem az az egész környezet, a melyben az ifjúság él; az az előzetes tanítás és nevelés, a melylyel már a főiskolákra megy, — a hová bizonyos fokig

kifejlődött karakterrel jó, — az a szellemi milieu, a mely tudományos, egyházi, iskolai, társadalmi és politikai életünkben körülveszi és az a befolyás, a melyet tanulmányaiból, olvasmányaiból, tanáraitól és közvetlen társaságától vesz. — mondom mindezek összehatását nem vizsgálom, — talán sok kellemetlent is kellene mondanom, — csak arra az egy jelenségre akarok rámutatni, hogy merőben túlbecsülnénk mi is a magunk munkáját, ha azt hinnők, hogy 3–4 év alatt ezen a kis darab földön, ennek az intézetnek a falain belül egy más szellem-világot teremthetünk, mint a milyen odakinn hullámszik árral és apálylyal. Nem szemrehányásképen mondom, csak mint tényt állapítom meg, hogy ifjaink legnagyobb részével még csak az elméleti alapelvekben is alig egyezünk meg. Más világnézettel jönnek ide, mint a mi a miénk; azzal az u. n. modern felfogással, a mely tudományunkat, politikánkat, társadalmunkat, ethikai életünket racionalissá tette.

Az ifjúság hibája ez a rationalismus? Neki kellene ezért szemrehányást tenni? — Semmiképen nem! Test és lélek mindig egy bizonyos környezetből táplálkozik. Ezt a környezetet illetheti vád, a mely rationalismusával mérgez. Ma az uralkodó világnézet épen a rationalismus és ennek hódító gyermeke a naturalismus. Hogyan lehetne nekünk theologusoknak hatásunk, a mikor az egyed uralmat magának követelő tudomány, — persze a »tudomány« csak a philosophia vagy csak a természettudomány, — a theológiát még csak tudománynak sem akarják elismerni s a keresztyén theistikus világnézetet egyenesen a mythosok költői, — hanem a babonák sötét világába száműzi, mert empirikus módszerével észszerűtlennek, vagy még a legjobb akarattal is, észfelettinek tartja és mi theologusok kénytelenek vagyunk szakadatlanul csak apológiákat tartani, bátyatornyunkban védekezni s meghallgatóink is mindig mint kritikusok ülnek előttünk, hogy vajjon a tiszta észszel megegyeztethető-e az, a mit épen mondtunk? Azaz szakadatlanul érezzük, hogy az a mélyreható conflictus, a mely van a tudomány és a theologia között, — s a mely nem tegnapi vagy tegnapelőtti, hanem közel háromszáz esztendőös harcz, — hullámcsapásaival untalan behat közénk is, vele folyton számolnunk kell és hogy valamikép lecsendesítsük, keressük a modern tudás és a vallás kibékítését, mert hát nem lehet, hogy összeegyeztetlenül az agy egyik fiókjában a tudás legyen, a másikban meg a hit; hiszen a lélek — ha ugyan van, — egységes.

De vajjon szükségképeni-e és jogosult-e ez a conflictus? Tudomány és theologia, tudás és hit csakugyan kibékíthetetlenek egymással és két egymástól annyira különböző régióba tartoznak, hogy feltétlenül ellenlábasoknak kell lenniök? Viszonyuk valóban az, hogy az egyik minden tekintetben észszerű, a másik meg ugyanígy észszerűtlen, vagy legalább is észfeletti?

Egy nagy sociologus, *Kidd* Benjamin, a ki teljesen darvinistikus állásponton a létért való küzdelem, a selectio, az átöröklés és a környezethez való alkalmazkodás elveivel dolgozik, a ki ismeri teljesen a legújabb biologia kutatásainak eredményét s ezek alapján vizsgálja a socialis evolútiót, keresi az emberi előhaladás feltételeit, az emberiség történetének magvát,

írja le a nyugoti civilizatiót, a modern socialismust és az emberiség fejlődésének ősi és lényeges tényezőit,*) — azt mondja: »Bizonyára nincs messze az az idő, a mikor a tudomány bámulattal, ha nem bizonyos szegényérzettel fog visszatekinteni arra a magatartásra, a melyet a világtörténet egyik legfontosabb problémájával (értsd: a vallás) szemben elfoglalt. A tudomány a maga biologiai kutatásaiba elfogulatlan igazság szeretettel, tiszta ítéllettel és bizonyos feltétlen előítélet nélkül való pártatlan érzékkel ment bele. Ennek tulajdonítható az a fényes eredmény, a melyet századunk e téren felmutat. De mikor a tudomány az emelkedő fejlődési sorozatban az emberhez ért, erre vonatkozó kutatásaiban módszerét egyszerre megváltoztatta. Az embert bizonyos állatias állapot félhomályából két természeti adománya birtokában látja kiemelkedni; e két adománya esze és társadalmi képességei, a melyek hivatásában nagy jövőt biztosítanak neki. Mint ő előtte minden, úgy az ember is a durva és szakadatlan létért való küzdelembe bonyolódik. Ő e küzdelmet nemcsak egyes társai ellen veszi fel, hanem ezekkel együtt a többi lények és erők ellen is. Mind inkább-inkább társadalmi lénynyé fejlődik, nemzetségekké verődik össze és törzsközösségeket szervez. A fejlődő embert a tudomány eleitől fogva valami tőle egészen idegen hatalmak, erők uralma alatt találja s a helyett, hogy ezeket megvizsgálná, megáll előttük, sőt e hatalmak legerősebbjével ő maga is csakhamar conflictusba jut. Az embert vallási nézetek és vallásos gondolatok uralma alatt találja, a melyeknek észszerűségét a tudomány aztán egyszerűen kétségbevonja. Látja, hogy az ember cselekvését rajta kívül álló, idegen tényezők határozzák meg, de a melyeket a tudomány nem akar elismerni. Hitével összefüggő jelenségek és események töltik ki az ember életének legnagyobb részét és jellegzetesen befolyásolják történetét. Nemzetek alakulnak és az ember eléri a civilizatio bizonyos fokát. De e növekvéssel és e fejlődéssel egyenlő lépést tartani látszik ama hitnézetek növekvése és a vallás fejlődése. Küzdelmekkel, harcokkal, társadalmi intézményekkel, emelkedéssel és süllyedéssel a vallás mindenütt ott van. Nemcsak az egyesek állanak hatása alatt, hanem a történet folyása, a socialis fejlődés egész jelleme mindig vallási eszmék erős befolyása alatt jelennek meg. Ma pedig olyan korban élünk, a mikor a tudomány, semmit sem tekinthet jelentéktelennek. Ma már a tudomány elismerte, hogy minden, még oly tökéletlen szervnek is megvan a maga történeti feladata. Az élet minden jelenségének megvan a maga fontossága, semmi sem állott elő véletlenül. De egyszerre elhallgatnak a tudományok, mihelyt e kérdéseket tesszük fel, hogy mik a vallás rendszerek, a melyek az emberiség életében és történetében olyan kiváló helyet foglalnak el: mi ezek értelme, feladata a socialis fejlődésben? Ezekre a tudomány nem tud feleletet adni. Magatartása e kérdésekkel szemben egészen sajátságos és bámulatosan különböző attól, a mit más jelenségekkel szemben elfoglal. Pedig az előtt, a ki a darvinismus szellemét helyesen fogja fel, világos, hogy itt nem azon fordul meg a dolog, hogy egy maroknyi, különben nagyon tudós ember abban a véle-

*) Sociale Evolution. Aus dem englischen übersetzt von C. Pfeleiderer. Jéna 1895.

ményben van, hogy a hit nem *ésszerű*, hanem azon, hogy tényleg a vallás az emberiség fejlődésében egy fontos feladatot van hivatva teljesíteni. Ha így áll a dolog és ha ez a feladat, a többi jelenség-világ nagyságának és fontosságának megfelel, akkor semmi sem bizonyosabb, minthogy ez az egész evolutio, emberi véleményről függetlenül, megy a maga útján; hogy a vallás nemcsak meg nem szűnik, hanem a jövőben is előreláthatólag ép oly nagy szerepet fog játszani, mint a minőt eddig játszott. Épen ama törvények alapján, a melyeket maga a tudomány fixírozott, kell a hitnek a világ végéig a mi socialis evolutionk jellemző momentumának maradnia és épen a Darwin névéhez kötött tudományos forradalom nagyjelentőségű eredményei szerint a vallásnak szélesebb, mélyebb és szilárdabb alapjai vannak, mint a miket a theologia maga valaha csak álmodott.« (17 s köv. 11)

Az élet, a létezés, a *van* souverénitásával fellépő és ható jelenséget az igazi tudománynak tehát meg kell vizsgálnia, arra egyszerűen az ésszerűtlenséget, azért, mert az közvetlen *érzéki* empirismusa körén túl fekszik, kimondania sem szabad. A tudomány és theologia összeütközésének itt az oka; mert a tudomány egy nagyfontosságú életjelenséget és társadalmi alakító tényezőt egyszerűen megtagad, nélküle csinálja meg számításait, alakítja ki világnézetét s azt akarja, mint harmonikus, egységes felfogást az egész világtalány megoldásául és kanonául tekinteni. Holott bárhova tekintünk is, a tudomány magatartása a socialis élet- és kör-jelenségekkel szemben alig mutatkozik valahol kielégítőnek. Korunk problémáival szemben sehol nem áll tiszta, önnálló meggyőződéssel.

Gyönyörűen mutat rá *Kidd*, hogy a tudomány az életet a maga egészében még mindig nem tette vizsgálódása tárgyává és hogy csak egyes ismeretkörök szűk álláspontjából nézi a nagy életet és az embert.

»A biologus« — mondja — »a ki az alsóbb életformák törvényeinek megállapításával és rendezésével századunk munkáját megkoronázta, elvezet egészen az emberi társadalomig; de ott aztán kalauz nélkül hagy, sőt a socialis jelenségek egy részéről (a vallásról) úgy beszél, mint *groteszk gombaképződésekről*. De más tudomány is, a mely az emberi mind társadalmi lényt vizsgálta, majdnem kizárólag a maga álláspontjáról nézte csak. Az államtudomány előtt az ember csak opportunistá. A historikus előtt az az egyed, a ki vak, látszólag durva, törvénytelenül erői játéklabdája. A dogmatikus úgy nézte, mint egy más világ teremtményét. A nemzetgazdász előtt pedig alig több, mint egy birvagyó gép. El kell jönni a jobb megértés, az alaposabb módszer idejének; sőt itt az ideje, hogy a társadalmi tudományok az által meritsemek erőt, hogy mélyebben bocsássák gyökereiket épen abba a talajba, a melyből kinőttek (e talaj *Kidd* szerint a vallás);* itt az ideje, hogy a biologia áttörve a maga határait, a maga tudományos módszerét merészen alkalmazza az emberi társadalomra, a hol végre is az *életet* a maga legmagasabb és legbonyolultabb alakjában találja.« (26. l.)

* A mi egész civilisationk vallási rendszernek a productuma.« (172. l.) »A socialis rendszer organikus képződése egyenesen vallásos hitnézeten alapszik; az organismus határozott élet-principiuma ebben gyökerezik.« (96. l.)

Annak a mélyen járó s meggyőző bizonyítási eljárásnak, a melyvel *Kidd* a vallás első rendű szerepét igazolja az emberiség fejlődésében, minden mozzanatát nyomról-nyomra követni itt nem lehet feladat, ez kívül esik jelen tárgyam keretén, csak még néhány erőteljes gondolat-töredékek akarok rámutatni arra, hogy szerinte a tudomány és theologia között felmerült conflictus egyáltalában nem jogosult, mert csak egyoldalúságból származik és az egyoldalúság tartja is fenn, holott az igazi tudománynak az élet egészével kell foglalkoznia s az élet minden jelenségét egyaránt méltónak kell tartania arra, hogy alapos megfigyelése tárgyává tegye. Ha a tudomány a maga feladatának magaslatán áll, akkor a vallásos hitnézetekben nemcsak egyszerű jelenségek (phaenomena) sorozatát látja, jelenségeket, a melyek fajunk gyermekkorának tulajdonai s a melyeket a fejlett társadalom már bátran nélkülözhet, hanem el kell hogy ismerje, hogy épen ezekben gyökerezik a társadalmi evolutio charakterisztikus jellege. Ezek képezik eszünk természetes és szükséges kiegészítését. A mi egész civilisationk olyan ethikai rendszereknek a közvetlen productuma, a melyek magasabb törvényeken nyugszanak, mint a melyeket a pusztá ész ad. És a mikor *Herbert Spencer* a felett panaszkodik, hogy századunk világossága daczára is mind e máj napig teljes erejében nyilvánul a vallásban a tiszta ész előtt igazolhatatlan és általa felfoghatlan természetfeletti elem és hogy úgy az államegyháznak, mint a dissidenseknek vallásos hitnézetei mind megtartották azt a hitet, hogy a jó azért jó, a rossz pedig azért rossz, mert mind a kettő isteni parancson vagy tilalmon nyugszik, azt mondja *Kidd*, hogy igenis ez tényleg így van, és pedig nem valamely jelentéktelen emberi fejletlen ösztön útján van így, hanem egyenesen társadalmi fejlődésünk fundamentális törvényének az alapján. A dolog nem úgy áll, hogy az emberek csak makacsságból útasítják vissza azt a fényt, a mely abból az ethikai iskolából világít reájuk, a melyben Herbert Spencer elmélete képezi a világító pontot, hanem úgy, hogy egyenesen a társadalom mélyen gyökerező ösztöneiben sokkal bizonyosabban tudományos basis van, mint a mi mai tudományunkban (106. l.) Innen van, hogy bármennyire törekedjenek is a műveltek között a vallásos hit lerombolására, e rombolók csak igen kevésre mennek, sőt még a fejlődés története azt is igazolja, hogy a dogma nélküli szekták visszamaradnak, míg az erősen dogmatikusok most is kezükben tartják az embereket s így arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy tökéletesen reménytelen és hamis azoknak a törekvése, a kik a kereszténységet a Krisztusban való hit nélkül akarják reorganizálni (107. l.); mert tökéletesen igaza van *Lillynek*, mikor azt mondja, hogy valamely vallás nem bizonyítékaival és a tiszta ész kritikáját megczáfoló, megdöntő argumentumaival hódít, hanem azzal, hogy az embernek azokhoz a fundamentális szellemi hajlamaihoz szól, a melyekkel leginkább összhangban van s azokat elégíti ki (107. l.). Azért nem vallás a Comte vallása s habár *Huxley* bizonyos tulzással mondotta is, hogy inkább imádna egy csapat vad majmot, mint a pozitivisták rationális humanitási eszméjét, mégis mondott ezzel valami igazat, mert minden olyan hit-

forma, a melyből hiányzik a tiszta ész felett álló természetfeletti elem, képtelen arra, hogy a vallás sociologiai functioját végezze.

A fejlődés története azt mutatja, hogy egyébként hasonló viszonyok között ott fejlődhetik ki a leg-egészségesebb és legéleterősebb sociális rendszer, a hol az egyes ember a sociális organismus érdekei-

nek való légtökéletesebb alárendelése mellett a saját egyéniségének legtökéletesebb kifejlesztetése felől biztosítva van (60 l.), — ez a socialis rendszer pedig csakis a keresztyén theistikus világnézet mellett valósítható meg.

(Folytatjuk.)

TÁRCZA.

II. József császár háromszéki utazása 1773-ban.

(Folytatás és vége.)

A második punctum alatt a volt, hogy némelly falukban, a hol csak pápista templom, és pap vagyon mint Miklósváron ámbár feles református emberek legyenek, még is a plébánusok bé nem bocsátanak minket sem kereszteni, sem temetni, azonban azoktól képét, és minden papi sallariumot vesznek. Erre is sokat beszéllett ő felsége, kérdetta, ha mi az olyan helységekben bé-bocsátjuk-e, a hol csak nekünk vagyon templomunk és papunk, a pápista papot? mellyre feleltünk, csudálkozott mind azon, hogy képét és stolárét vesznek, mind pedig azon: minő lelkiismerettel alkalmazhatja romai catholicus pap a halotti szent szertartásokat helvécziai hitvallású emberhez? — És megszollított: Valjon kegyelmetek — Dominationes vestrae — (ekkor s többször is ezen stitulussal élt ő felsége s kegyelmessége) jó lelkiismereti sugallatának vonszalmából maguk szentségeiket meghalt catholicus embernek kiszolgáltattak-e? Melly kérdést iterált: Valjon — tekintetben nem vévén most a haza s egyházak törvényeit és alkotmányait — csupán csak a lelkiismeret törvényéből indulván ki, tehetnék-e ezt: Erre azt feleltük: Mi felséges Császár, lelkiismeretünknel fogva minden vallásbeli ember temetési tisztességtételét véghez vihetjük a mi papi szolgálatunk szokása szerint, mert mi semmit sem cselekszünk a megholt számára, hanem az élők tekintetéből: könyörgünk az élők közül boldogul leendő kimulásunkért, s e félékért; beszédet tartunk halottias tárgyról, magáról a halálról, az örök életről és más dolgokról. — »Igen bizonyára, mert kegyelmetek nem hiszik a purgatoriumot, ámbár a Machabeusok könyvében mondatik rolla valami, de most nem vitatkozunk (itt nevetett ő felsége); hanem hittanilag nem látom által, hogy a catholicus pap, kinek szentségei a meghalt ember javára irányozvák, mikép szolgáltathassa ki lelkiismeret és hitvallása szerint, a halotti szertartásokat helvécziai hitvallású embernek, ki a purgatoriumot tagadja.

A harmadik punctum alatt volt a visitatorol való dolog. Itt megkérdezte ő felsége, vagyon-e püspökünk? Szokott visitálni? különbözik-e attól az archidiaconusnak visitatioja? melyekre mind megfeleltünk alázatosan. Nehezetskének tetszett ő felsége előtt a collectio, de szükségesnek a visitatio. Ezért ő felsége erről való kegyelmes szavait ezzel rekeszté bé: Erről majd határozandunk úgy, a mint hasznosabbnak fog láttatni.

A negyedik dolog arról való könyörgésünk volt,

hogy mikor a második regiment táboroz, avagy lógerez, minthogy abban heted. nyolczad része is az embernek alig más vallású a miénken kívül, legyen szabad mi közülünk is a táborban papnak lenni. Az ő felsége ehhez való beszéde nagy bölcsességgel teljes commentarius volt, ebből csak ezt jegyzem fel: Különbséget kellene tenni azon törvények és jogok természete között, mellyeknélfogva az ezredek egyben tartatnak; Ausztriában az egyetlenegy romai catholica valláson kívül több vallás nincs, sem bévett, sem megszenvedett, az ausztriai ezredek (mint az én külön ezreдем is) ausztriai törvényektől függenek, annakokáért catholicus papon kívül mást magokba nem fogadhatnak bé, elannyira, hogyha valaki protestánsok birodalmából néhány évig nekünk teendő szolgálatra adja magát, azon ezredekben, annak le kell mondani saját vallása követeléseiről. De úgy látom különbséget kell tenni az austriai s' erdélyi ezredek között. Mert Erdélyben nemcsak a helvécziai hitűek vallása, hanem az unitáriusoké is, mint őket nevezik, éppen úgy, mint a catholicusoké, bevett és megszenvedett e fejedelemség jogánál és törvényeinél fogva. mellyektől az erdélyi katonaság is függ.

Eddig több tölt volt el egy óránál, és ekkor ő felsége azt kérdé: Ezeket és egyebeket a nekünk benyújtott emlékiratokban előadtak? mellyre felelvén: Előadtuk és a legmélyebb tisztelettel benyújtottuk szentséges császári, királyi s fejedelmi felség! egy kis benedictiot mondék ő felségének, mellyet kegyelmesen elvárván, ezt mondá: Isten kegyelmetekkel! magamat jóindulatjokba s imádságokba ajánlom; könyörögjenek mi érettünk, mert az élőkért könyörögni nem tartják illetlennek ugy-é? mellyre mű: ezt nem felséges császár, sőt inkább a királyokért, fejedelmekért és tisztviselőnkért könyörögni istenítiszteletünk egyik főrészinak és tárgyának tartjuk, arra intetvék az apostolok által. Erre esmét mondá ő felsége: Isten kegyelmetekkel! ezzel eljövénk.

Mikor kijöttem az udvarra, a szívem ugyan elbágyadva volt az öröm és álmélkodás között való vergődés miatt, ő felsége más nap, u. m. 11-a junii reggeli 6 orakor Zágonbol ment Bereczkbe, és azon napon azt Ojtozt is megjárta s ellindonult a falukan az instantciákat beszédte, az embereket panaszkodrol megkérdezte. Kovásznán a nép a templom előtt álvala a czinteremből hallgattam miket fog kérdezni ő felsége, ottan első kérdése e vala: meg vagynak-e elégedve ezen állapotjokkal? mondják meg őszintén, azután a szolgálatrol és fizetésekről kérdezgetett. Tiszteletes Imre uram az emberek szavait deákul magyarázta. Azután 12-ik junii reggeli 8 óráig itt volt. A katonákat exerczérozta, mindenütt megajándékozta. Itten a lovasoknak 44, a gyalogoknak 72 aranyokat adott a mint hallom. Uton, utfélen véghetetlen instántciákat szedett bé, mindenütt megkérdezte miről vagyon az instanczia?

»Méltóságos báró Apor Lászlóné asszony és méltóságos grof Ferrati úr, Apor Josef ur iránt fogtanak volt (ugy mondják) instanciát benyújtani, (ki most fogva van M.-Vásárhelyt az insurrectionis redemptionis taxa, a 10 és 20 xruk pertinaciter lett meg nem adását) és megkérdvén, s megértvén ő felsége miről vagyon, összemorsolta, roncsolta, és visszaadta azon instanciát.

»Itt mikor a lovaskatonákat exerczérozta, egy rosztos fehér lóra ült fel ő felsége és elvégezvén ő felsége az exertitiumat, a kinek kezéről elvette volt, annak adott egy aranyat. de a ló másé volt, az előállott és az aranyat az embertől praetendálta és ebből közölők szobeli czivódás lett. Ő felsége észrevevé és a dolgot közölők ugy componálá, hogy a ló gazdájának is adott még pedig két aranyat, annál is meghagyta az egyet; három olyan fehér ló sem ért volna többet; csudálatos szelidséggel vala nagy kegyességű Monárcha! — Fáj a népnek szíve, hogy már nem láthatja, azt kívánja, hogy bár csak ő felsége örökké ott laknék. Ma reggel 13-ik junii reggel 8 orakor ő felsége elmene. Isten erős angyali járjanak ő felségével! Ment Káson és Csik felé, várjuk már az ő felsége kegyelmes resolucióját talán Sebenből s. a. t. Kézdivásárhely 13-ik junii 1773.»

Csak töredék az, a mit itt közöltem, de érdekes mégis, mivel egy nagy embernek vallásos és némileg politikai vallomását is, ha nem is egészen, de mégis részletesen magában foglalja. A ki ezen nagy fejedelmnek gondolkozása módjáról és csak népeit boldogító szándékáról többet és alaposan akar tudni és azt méltánylani is, azt utasítom »Testament politique de l'empereur Joseph second. A vicure et cher les principairt Libraires et l'Europe 1791.« 2 darab.

Irodalom.

A Hornyánszky czégtől a napokban kaptuk ismeretetésre a »*Protestáns Árvaházi Képes Naptár*«-t 1899-re és a Magyar Protestáns Irodalmi társaság »*Kossoru*« cz. kiadványainak XL—L-ig terjedő 10 új füzetét. — Jó ismertetésükkel s ajánlásukkal szívesen sietünk a magunk részéről azon protestáns ügyek és érdekek támogatására, a melyeket a művek szolgálnak.

A »Protestáns Árvaházi Képes Naptár 1899-re«, mint már évek óta, *Kenessey Béla*, theologiánk igazgatója szakavatott szerkesztését dicséri, külső formája a megszokott, rendes; nem árulja el, hogy jubilál, csendben, zajtalanul ünnepli fennállásának 25-ik évfordulóját, a mely idő alatt »csak az árvaház céljaira 14.000 frt jövedelmet szerzett« s ki tudná megmondani mennyi szellemi hasznót hozott a protestáns érület és vallásosság terjesztése által?

A teljes, mindenre kiterjedő s gondosan összeállított »*naptári rész*« után, melynek végén hasznos tudnivalók (Kamat számítási táblázat, bélyegilleték, posta- és távirdai szabályok, stb.) vannak, következik az »*Irodalmi rész*«. — Ebben *Sántha Károly* hangulatos költő papunk »köszönti szívből húszonöt éves ünnepnapján az »Árvaházi Naptárt« s ad hálát az Istennek, hogy Szentlelke hatalma itt munkál közöttünk s Krisztus közöttünk ma is szertejár. — »A mi naptárunk rövid története« elmondja, hogy a Naptár kiadása ez előtt 25 évvel *Hornyánszky Viktor* indítványára indult meg *Farkas József* és *Kovács Albert* theol. tanárok szerkesztésében s közli a volt szerkesztők: *Farkas József* és *Győry Vilmos* arczképei és élet-

rajzai mellett, a főbb munkatársak életrajzát és arczképeit. *Jámbor Lajos*, *Forgács Endre*, *Nagy Lajos*, *Sántha Károly*, *Szabó Géza*, *S Szabó József*, *Szabolcska Mihály*, *F. Varga Lajos*, *Vargha László* képezik a derék táborkart, a melyet a sajtó alá rendező *Fazakas Alajos* képe s életrajza zár be — Magáról a budapesti protestáns árvaházról két cikk emlékezik meg Az egyik az intézetet fentartó »Arvaegyesület története«, a melyből megtudjuk, hogy egy ily egyesület létrehozásának eszméje *Banhofer György* budai ágost. evang. lelkesztől indult ki, hogy 1858-ban alakult meg az alapító bizottság, hogy a csekély kezdettel megindult intézet a Székács József által »az árvák koldusának« nevezett Kochmeister Frigyes br. hű és buzgó vezetése alatt hogyan virágzott fel, a filléreként hogyan növelték buzgó áldozatkész férfiak (*Zsivora György*, *Wagner János dr.*) hogy az egyesület ma 362.913 frt alappal rendelkezik s évi költségvetése 24.000 frt, hogy ma 106 árvát gondoz benn épületében s 400 künnlakót segélyez évi 2000 frt. költséggel. 40 éves multja alatt 550 árvát gondozott, mentett meg a társadalomnak. Valóban nagy tettekkel lelkesítő történet, élő emlékoszlopa a keresztyéni szeretet áldásainak — Isten segedelmének! — A másik cikk az intézet mostani vezetőivel ismerteti meg; képekben és életrajzokban. — Egy cikk az 1848-iki alapvető törvények megünneplése alkalmából szabadságünneptünk félszázados emlékei-ről emlékezik meg, ehhez számíthatjuk a »Debreczeni reform. nagy templom« cz. cikket is; egy másik »Bismarck életé«-vel ismerteti meg. — A krónikás kalászokat szedeget „az év egyházi történetéből az ág. hitv. ev. és ev. ref. egyházban“ Tanulmányos kalászok ezek akár a két protestáns felekezet összehasonlítása szempontjából is. — A »szépirodalmat« három elbeszélés s nyolcz költeményt képviseli hivatott tollakból, a melyek közül az egész naptárnak szinte mottoját képezhetné a Szabolcskái: »Őszinte szó« (egy állatvédő albumába), a ki az ő költsége egyszerű fenéségével és csipős gunyjával mondja oda a »jószívű állatvédőknek«, hogy

»Vakon született e ti erényetek!
Mindaddig az, míg ottan-ottan
Lesz ember egy is elhagyottan.
Mindaddig az, míg léssen árva,
Kinek az ég, föld mostohája.

— — — — —

Szóval, míg a világ akképp forog,
Hogy élen-szomjan nemcsak a kivert eb,
De más is koberog.

Őszinte szívvel ajánljuk a Naptárt a protestáns hitsorsaink figyelmébe, lelkészi és tanítói karunknak buzgó terjesztésére. Ára nem több, mint minden jóra való kalandáriumé (30 kr.); mért ne támogatnók ez uton is éppen protestáns egyházunk érdekeit, mikor az árvaság könnyeit törölhetjük és törölgetjük általa?!

De legyen szabad alkalomadtán egy kis statisztikával és egy megjegyzéssel zárunk. — E naptárból a kimutatás szerint erdélyi kerületünkben 54 ref. egyházközségben 760 példány kel el, 600 felé jár gyülekezeteink, 500-000 felé hiveinknek száma. Ha esztendő, ilyenkorra azt jelenthetnők, hogy a »Protestáns Árvaházi képes Naptár«-ból 200 gyülekezetünkben 2000 példány, a »Kolozsvári Reform. Szeretetház Naptár«-ból 500 gyülekezeiben 5000 példány adatott el: ki hiszi, hogy ezért megnehesztelne akár Hornyánszky, akár Gombos, akár Kenessey, akár Molnár Albert akár a budapesti Árvaház, akár a kolozsvári Szeretetház?!

Vajjon nem szívesen áldoznának-e hiveink és buzgó papjaink a szeretet oltárán, ha áldozatuknak hasznában is, jóillatában is gyönyörködhetnének?!

(A »Kossoru« füzeteiről jövő alkalommal!)

—y.

»*A kegyelet osslopa*« című könyv, tőlem nem függő okok miatt csak most kerülhetett ki sajtó alól.

A szíves türelemért bocsánatot kérek s reménylem, hogy néhány nap alatt mindenik előfizető vagy megrendelő megfogja kapni a maga példányát.

Egyébiránt a mű még mindig megrendelhető *Be-tegh Pál* kiadó úrnál, vagy nálam is.

Székely-Udvarhely, 1898. szeptbr. 24.

Bod Károly, tanár.

Előfizetési felhívás.

Dr. Szabó Sándor sárospataki jogakadémiai tanárnak

»I l l e t é k e g y e n é r t é k «

(Equivalens-adó) című művére.

Azon nagy bizonytalanság és tájékozatlanság, a melyet pénzügyi törvényeink alkalmazásánál minden nap tapasztalhatni, s azon folytonos panasz, mely e miatt minden oldalról felhangzik, azon elhatározásra juttatott, hogy a szakemberek és az adózó polgárok rendelkezésére egy oly Pénzügyi Kodexet bocsássak, mely ezen bizonytalanságot és tájékozatlanságot megszüntesse s a minden oldalról felhangzó panaszt elnémitsa. Ezen pénzügyi Kodex elkészítése és kiadása — melyben a pénzügyi törvények akként lesznek feldolgozva, magyarázva, példákkal s az eddig megjelent közigazgatási bírósági ítéletekkel s miniszteri rendeletekkel ellátva, hogy a legkényesebb igényeket is kielégítse — nem fáradságba és kis áldozatba kerül; ily nagy vállalatba csakis a nagyközönség osztatlan pártfogása s támogatása mellett lehet belemenni.

Ezen »Pénzügyi Kodex«-nek egyik kötetét fogja képezni a folyó évben karácsonyra megjelenő »*Ille-tékegyenérték*« (*Epuivalens-adó*) című munka, mely magában foglalja az illetékegyenérték bevallására, kivetésére, beszédésére, behajtására, le- és elszámolására vonatkozó törvényeket és szabályokat, valamint a közigazgatási bíróságnak és a pénzügyminisztériumnak — egész a munka megjelenéséig — az illetékegyenértékre vonatkozó ítéleteit, illetve rendeleteit feldolgozva s a »*Függelék*«-ben egész terjedelemben aként, hogy e munka használata nélkülözhetővé teszi a közigazgatási bíróság határozatait magában foglaló gyűjteménynek s a pénzügyminisztérium rendeleteit magában foglaló »Pénzügyi Közlöny«-nek a ma már nem kisköltségre kerülő és nem is könnyen eszközölhető megszerzését.

Ezen munka nemcsak az által vált teljessé, hogy használata nélkülözhetővé teszi az említett gyűjteményeknek a megszerzését és használatát, hanem az által is, hogy mindenütt az elmélet, példákban van megvilágosítva s a bevallás módja az illetékegyenérték kivetése, behajtása, általában az *egész illetékegyenértéki kezelés* mintegy *szemléletesileg* van előadva: ezenkívül még a magán felekre nézve nagy előnnyel bír a jelen munka azért is, mert a gyakrabban előforduló szabálytalanságok s törvényteleniségek s a régi illetékegyenértéki hátralékok mikénti orvoslása, illetve rendezése iránt benyújtandó kérvények, mi módoni szerkesztésére utbaigazítást ad, amennyiben irománymintákkal is ki van egészítve.

Ezek után nyugodt lélekkel ajánlom munkám a szakférfiak s a laikus nagy közönségnek is szíves pártfogásába e munka megszerzése által bárki képes lesz az illetékegyenértékre vonatkozó törvények és szabályok labirintusában magát nemcsak tájékozni, hanem képes lesz azokat helyesen magyarázni s alkalmazni.

E munkámnak nem szabad hiányozni azon szakférfiak íróasztaláról, kik hivatva vannak az illetékegyenérték kivetésére, nyilvántartására, beszédésére behajtására és elszámolására; de nem szabad hiányozni

azon személyek íróasztaláról sem, kik az illetékegyenérték által közvetve vagy közvetlenül érintve vannak. Ezért fordulok első sorban a pénzügyi tisztviselőkhez, másodsorban pedig az egyházak és községek képviselőihez azon kéréssel, hogy e munka megjelenését előfizetésük által lehetővé tenni szíveskedjenek.

Az »Illetékegyenérték« című munka — mely körülbelül 40 iv terjedelmű lesz — előfizetési ára 4 frt, bolti ára pedig 5 frt. Az előfizetési összeg mielőbb de legkésőbb október hó 15-éig nevemre (Sárospatak, Zemplénmegye) küldendő be.

Végül, hogy munkámban mindenki megtalálhassa azt, mit különösen tudni óhajt, igen kérem előfizetőimet, hogy előttük netaláni vitás kérdéseiket velem közölni szíveskedjenek. Ilyen vitás kérdésre, szükség esetében, a munka megjelenése előtt is szívesen válaszolok előfizetőimnek.

Miután ezen munka, és így az egész »Pénzügyi Kodex« megjelenését is részben az előfizetők számától is teszem függővé, igen kérem ismételtén a nagy közönség támogatását. Gyűjtőimnek fáradságukért köszöneit mondva vagyok

Sárospatak, 1898. évi szeptember hó 10.

hazafias tisztelettel:

Dr. Szabó Sándor,

a sárospataki jogakadémián a magyar pénzügyi jog rendes tanára.

*

(A jeles szerzőtől lapunk is hozott szakszerű cikket. Szerzőnek most megjelenendő nagyobb munkáját igen ajánljuk lelkéztársainknak, egyházközségi gondnokainknak. Ugy a szerző tudományos egyénisége, mint tárgyának közérdekűsége (és egyházi vonatkozása is) egyaránt kötelességünké teszi, hogy előfizetésünkkel a munka megjelenését elősegítsük *Szerk.*)

Lagler Sándor és *Kálmán Desső* által szerkesztett »Protestáns Lap« f. évi 8. száma megjelent.

Különfélék rovata.

Erzsébet királyné emlékezetére kolozsvári egyházközségünk a b.-farkas-utcai templomban folyó hó 25. napján ünnepet tartott, melyen nagy, diszes közönség vett részt. Főtiszteletű *Szász Domokos* püspök tartotta az imát. Ez ima megrázó volt, mint Felséges Asszonyunk halála és fényes, vigasztaló, fölemelő, mint dicső királynénk élete. Minden szava szívünkön át szállt ég felé. *Herepei Gergely*, ref. lelkész tartotta az ünnepi beszédet, mély gondolattal s érzéssel teljes vala. Az emelkedett hangulatu ünnep keretébe igen jól beillett a ref. theol. fakultás dalkarának, valamint az ev. ref. kollégium dalkarának éneke.

Hegedüs Sándor fia: Loránt, mint a napi lapokból olvassuk, folyó hó 26-án tartotta esküvőjét Navratil Margit kisasszonynyal, Navratil Imre egyetemi orvosstanár leányával. E családi örömről szóló hirt lapunkban is följegyezzük. Hegedüs Sándor nem csak nemzeti, állami életünkben, de egyházi életünkben is a vezéregyéniségek egyike s nekünk erdélyieknek többszörös dicsekedésünk. Megszoktuk őt többnyire a politikai küzdelmek drámájában látni, csodálni és most örömmel látjuk őt egy bájos idyll közepette, a melynek mindig megmarad a boldog családi kör. Családi öröméhez, bizonyynyal, egész egyházkerületünk szerencsét kíván.

A dunántuli ev. ref. egyházkerület közgyűlése folyó hó 22-én d. e. 9 órakor nyílt meg. Tisza Kálmán indítványára az egyházkerület hódoló részvét-fölirotot küld Ö felségéhez és aláírási ívet nyit oly célból, hogy az egyházkerület leányinternátusában tanuló lányok nevelési segélyére »Erzsébet királyné alap«

gyűjtessék, melynek kamataiból egy vagy több, lehetőleg árvaleány nevelése mozdíttassék elő.

A tanítói ötödéves korpótlékok tárgyában, írja a »Dunántúli Protestáns Lap«, fölratílag megkeresi az egyházkerület a vallás- és közokt. miniszter urat, hogy egyházi és iskolai intézményeinket fönntartani csak alig képes számos szegény egyházunkra való tekintetből legyen kegyes az ötödéves korpótléknak állampénztárból földözése tárgyában jövőre fölterjesztendő kérvényeket méltányosan intézni el és a kérvényezés jogát a jövő évre is kiterjeszteni. Egyszersmind ezen iskoláink békés fejlődését és egyházaink nyugalmát oly közélről és mélyen érdeklő ügyben utasíttassanak az illetők, hogy az ötödéves korpótlék tárgyában benyújtandó folyamodványokhoz csatolandó évi költségvetésbe meghatározott célu más irányu alapjaikat ne vegyék be. Továbbá az ezen túl beadandó, valamint a visszautasítás folytán újra fölterjesztendő kérvényeket az esperesek vizsgálják át s ha hiányosak: helyesbítsék. Az esperesek aztán a kellően előkészített, illetőleg helyesbített kérvényeket a ft. püspök úrhoz küldjék fölterjesztés végett. Ezekből kifolyólag az egyházak és tanítók az ügy további fejleményét nyugodtan várják be.

Belügyi Közlöny 1898 évi 8-ik számában közzétett 156.4|98, szám alatt kelt azon határozattal szemben, mely szerint „Egyházi hatóságoknak egyházi adó behajtására irányuló megkereséseit a közigazgatási hatóságok csak akkor kötelesek és jogosultak teljesíteni, ha a behajtás végett kimutatott tartozás törvényszerű és jogerős egyházhatósági határozaton alapulnak,“ megkeresi egyházkerületünk a ft. egyetemes konventet, hogy tegyen lépést a nm. közoktatásügyi miniszteriumnál az iránt, hogy a fenti eddigi gyakorlattal ellenkező adózási ügyünk kezelését, illetve adóhátrálékaink behajtását felettébb megnehezítő, félreértéseknek és félremagyarázásoknak is tág tért nyitó rendeletet szíveskedjék felvilágosító magyarázatokkal ellátni. A betérjesztendő hátrálék kimutatásokat pedig mindég esperesi úton terjeszszék fel az egyháznak; viszont az esperesek a kimutatásokat mindenkor lássák el azon záradékkal, hogy a kimutatott követelés kivetése — a mi mindig pénzértékben is kimutatandó — jogerőre emelkedett.

= **A »Lorántffy Zsuzsánna-egyesület«** szept. 19-én Budapesten tartott választmányi ülésében elhatározta, hogy Erzsébet királyné emlékét a maga körében maradandó módon örökíti meg. E végből »Erzsébet-alap« címen egyesületi és társadalmi gyűjtéssel alapítványt létesít és ennek kamataiból egy szegénysorsu árva gyermek nevelési költségeit fogja fedezni.

= **A dunamelléki ev. ref. egyházkerület** őszi rendes közgyűlését okt. 15-ik és következő napjain Budapesten tartja meg. A meghívó-levelet Szász Károly püspök már ki is bocsátotta.

= **A felső-borsodi egyházmegye** közelebbről tárgyalás alá vette a Szeretetház ügyét és kimondta, hogy felállítása esetén céljaira egyszer s mindenkorra szóló alapítványt fog tenni.

= **Öngyilkos tanár és pap.** Az első Bélteky Albert, budapesti ev. ref. gymn. tanár, ki szept. 8-án a Sátoralja-Ujhelyről Szomotor felé robogó vonat elé vetette magát. A második Varga Bálint szentpéterszegi ev. ref. pap, ki egyházközsége tornyából ugrott le. Mindkettő azonnal meghalt. Hiában keresték az életben a szív békéjét, nyugalmát és a halál karjaiba menekültek. Legyen nekik az Ur irgalmas, hogy az életet dobták el maguktól, mert azt elvenni csak az Urnak van joga.

= **Az 1899. évi állami költségvetés szerint** egyházkerületünk középiskolái közül a kolozsvári 7000, a sepsi-szentgyörgyi 15000, a szászvárosi 11000, a székelly-udvarhelyi 9000, a zilahi 15000 és a maros-vásárhelyi 3000 frt. államsegélyben részesül.

= **Fülöp József** körmendi (Vas megye) ev. ref. pap »Templomi beszédek imákkal a reformáció em-

lékünnepe» című munkáját, mely három beszédet és egy elő- és utóimádságot tartalmaz, a megrendelőknak 30 kr. beküldése mellett portomentesen juttatja kezeihez.

= **Kolozsvári egyházközségünk** Erzsébet királyné emlékének impozáns módon hozta meg a kegyelet adóját. A temetés napján (melyről már megemlékeztünk) és utána szept. 18-án, közelebbről szept. 25-én, mindhárom templomában alkalmoszerű imákat és beszédeket mondtak az egyházközség papjai. A lelkekben élő fájdalom kifejezésében valósággal nemes verseny fejlődött ki, a mely hiven bizonyítja, hogy királynénkat igazán szerettük és szomorú sorsa mindnyájunk szívét igazi bánattal töltötte el. Megható, egyszerűségében fölemelő volt szept. 21-én *kolozsvári kollegiumunk* emlékűnnepélye is. Török István dr. tanár tar ott beszédet. Nem voltak abban csengő bongó szavak: — érzelem volt egészen, az érzelem forrása pedig a szív és a mi szívből jön, a szívekhez mindig megtalálja útját.

Ravasz János, marosi egyh. megyei esperes f. hó 25-én ifj. Czakó József egyh. megyei gondnok és Dali János egyhk. megyei főjegyző jelenlétében nagy lelkesedéssel és egyhangulag meghívás útján nyáradszeredai lelkészszé választatott meg. Köszönjük tudósítónknak, hogy minket ily jó hírrel örvendeztetett meg. Ravasz János az ő kiváló képességei, buzgóssága, nagy munkaereje ált. az erdélyi ref. lelkészi karnak s ebben az esperesi karnak egyik kitűnősege, kinek lelkipásztorsága a nyáradszeredai szép és nagy egyházközségben is áldásokat fog teremni. Isten legyen segítségül.

Nyilvános köszönet. Néhai Vass István volt Havadi papnak árva leánya Berta k. a. nem sok idővel ezelőtt a Havadi templom katedrájára egy nagyon finom és munkás takarót ajándékozott. Most meg a Vadasdit a legszivesebben megkésztette. Jóságosságáért jutalmazza meg Isten, s fogadja mindkettőért köszönetét *Simon Elek* ev. ref. papnak.

Hivatalos rész.

962—1893.

MEGHÍVÓ.

A küküllői ref. egyházmegyének f. évi október hó 18-án d. e. 9 órán kezdve Dicső-Szt.-Mártonban a szokott helyen rendes közgyűlése lesz, melyre van szerencsém a t. t. egyházi és világi tag urakat tisztelettel meghívni.

Tárgyak: 1. Elnöki megnyitó; 2. Isten tiszteletet tart t. Lakatos Áron héderfái lelkész; 3. Esperesi jelentés; 4. Főjegyző jelentése az egyházmegyei tanács működéséről; 5. Tanügyi előadó jelentése; 6. Számvévo jelentése; 7. Közalap kezelő előterjesztései; 8. Pénztárnok jelentése és választása; 9. Egyházmegyei ügyész — director választása; 10. Fegyelmi bírák választása; 11. Kijelölő bizottsági tagok választása; 12. A közgyűlésig érkező fontosabb ügyek tárgyalása.

A közgyűlést megelőző napon — 17-én — d. e. 9 órán kezdve gyámintézeti közgyűlés lesz, melyen a felügyelő bizottság újra választandó. Más folyó ügyek is elintézendők.

Paptársaimat felkérem, hogy e meghívót a t. tanítói és tkts. világi képviselő urakkal közölni szíveskedjenek.

Maros-Ugra, 1898. szeptember 20-án.

Nemes Árpád,
esperes.

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Lapilajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre
félévre6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Tudomány és theologia.

(Felolvasatott 1898. szept. 11-én a tanév megnyitása
alkalmával.

(Folytatás.)

A biológiai tudomány módszerének a socialis jelenségekre való alkalmazása első resultatumul csak azt adja, hogy a socialis organismus érdekei és az individuum érdekei egymást kizárják és egymással szemben ellenségek; de hogy azért mégis az előbbieknek kell mindig uralkodóknak lenniök, mert különben egyedekre bomlik fel a társadalom, ennek már a biologia nem találja meg alapját, a minthogy nincs is meg az alapja és sanctioja az egyesek tiszta eszében, a reine Vernunftban. Ennek alapja csak a vallásban van. S ha egyszer a tudomány erre is kiterjeszti figyelmét, akkor lehetetlen lesz tovább folytatnia harczát a vallás, illetőleg az ennek jelenségeivel foglalkozó theologia ellen.

A kettő közötti konfliktus tehát nem *jogosult*, mert, — hogy némi ismétlésbe bocsátkozzam, — csak egyoldaluságból származik, az egyoldaluság pedig félszegség; de a félszegségnek éppen a selectio törvényénél fogva sem a természet, sem a szellemvilág háztartásában nem lehet helye. A selectio a mind tökéletesebb megtartásával maga a *tökéletes* felé törekszik. Így biztosítja az evolútiót.

De a tudomány és theologia között fennforgó conflictus nem is *szükségképpen*, mert maga a tudomány sem dolgozik egy hajszállal sem kevesebb hittel, tekintélyi bizonyítással, aprioristikus deductiókkal, mint a theologia és viszont a theologia sem kevésbé empirikus, mint a tudomány.

És itt hadd mutassam be *Balfournak*, a nagy angol államférfiúnak, a kincstár lordjának és az alsó ház vezér-politikusának »*The foundations of belief*« című igazi »season book«-ká vált munkájának ide vonatkozó gondolatait, a ki bámulatos bölcsészeti és theologiai képzettséggel veszi bírálat alá a naturalistikus világnézet egész rendszerét, boncolja fel annak ismeret-elméletét, mutatja ki alapelveinek végső következményeit, hitének tarthatatlan alapjait, hogy azután rámutasson, hogy harmonikus, egységes, az ember legbensőbb lelki követelményeinek megfelelő, azokat kielégítő és a társadalmi élet fejlődését is biztosító világnézet csak a keresztyén theismus lehet. Jellemzőleg mondotta *Balfourról* munkájának fordítója, R. *Koenig*, hogy mint Hume Dávid és Knox János földije az egyiknek módszerét használja fel arra, hogy a másiknak végkövetkeztetéseit igazolja. Erélyes tiltakozás ez az egész mű az exakt tudományok túlhajtott igényei s az intellektualismus és empirismus visszaülései ellen. A vallás és tudomány közötti ellentétet vizsgálva, czáfolja azt a felfogást, mintha minden theologiai tétel kétségbevonandó volna, ha a tudomány azt nem igazolja és egyenesen hamis volna, ha az a tudománynak ellene mond. *Kaftan* szerint *Balfour* munkája apologetikus; de nem abban az értelemben, mintha a keresztyénség ellen támasztott kifogásokat és nehézségeket fejtegetné és czáfolná, hanem igenis abban az értelemben, hogy ama világfelfogás egyoldaluságát és felületességét támadja, a miből a keresztyénség ellen szerinte, a legtöbb kétely és nehézség támasztatik.

»Végcélom« — mondja a bevezetésben *Balfour*, — »annak a világproblemának, a mely-

nek, tetszik vagy nem, de határozottan szemébe kell néznünk, a megvizsgálására bizonyos módot ajánlani. A mennyire lehet, szeretném az olvasót egy oly álláspontra vezetni, a melyről a végtelen egésznek ama kicsiny töredékei, a melyek szemléletünk alá esnek, a maguk tényleges változatos viszonyukban áttekinthetők.

Ma a legelterjedtebb ismeret-elmélet a rationalismus. Hogy mi ez a rationalismus? Erre némelyek azt mondják, hogy a szabad, a tekintély bilincseit lerázott emberi értelemnek (észnek) alkalmazása a világ és az élet problémáira; a függetlenné lett észnek minden kérdés felett gyakorolt elfogulatlan bírálata. Ez lehet igaz; de a szóhasználat és az alkalmazás sokkal szűkebb körű meghatározást adott neki, ugyanis, hogy a rationalismus a dogmatikus theologia ellen támadt reactionak egy speciális formája, a mely már a renaissanceban keletkezett, a XVII. és XVIII. században erőben és terjedelemben nőtt, míg legtökéletesebb kifejezését a *naturalismusban* nyerte.

Bizonyos reactio kétségtelenül elkerülhetetlen volt. Az emberek egyszerre csak egy olyan világban találták magukat, a melyben az irodalom, a művészet és a tudomány az emberi érdeklődés körét rendkívül kitágították, míg a theologia egyáltalában nem akart az új fejlődéshez alkalmazkodni. Az emberi szellem ép úgy, mint a test, nem változhatik csak egyetlen irányban. Az egész szervezet szenved vagy nyer a változás által és minden szervnek és tagnak alakulnia kell, hogy amaz új követelményeknek megfelelhessen a szervezet, a melyet az egyensúly megbomlása idézett elő. Így van ez az intellektualis téren is. Az a felfogás hamis, mintha az ember új igazságokat és új kutatási módszereket sajátíthatna el a nélkül, hogy a régi igazságokat is bizonyos mértékben újból meg ne mérlegelje és ismét megállapítva új világításban át ne tekintse s talán új zsinór szerint ne mérje. Ennélfogva bizonyos, hogy sokat át kellett alakítani a dogmatikai rendszerben és tegyük hozzá, egyetmást meg is kellett semmisíteni. Az új rendszer a maga legértékesebb eredményeit nem állapíthatta meg, míg a régi rendszer által hátrahagyott szemetet el nem távolította. A világnak felvilágosodásra volt szüksége és a rationalisták vállalkoztak a maguk módja szerinti felvilágosításra. Szerencsétlenségünkre azonban egész eljárásuk olyan rendszerbeli eredendő bűnnel terhelték,

a mivel sok olyat is leromboltak, a mi pedig megtartandó lett volna. Nem elégedve meg a gyakorlati visszaélések ellen való protestatioval, a tudomány szabadságának a theologia szolgasága alól való érvényesítésével, az uralkodó theologiai controversiák nehézkes és elavult apparatusának bírálatával, — egy apparatusnak, a mely kétségtelenül sokkal alkalmasabb volt olyan tételek vitatására, a melyekben a theologusok eltértek egymástól, mint arra, hogy közös hitelveik alapján a közös ellenség ellen védekezhettek volna —: belement egészen új ismeretelmélet felállításába az »egészséges emberi ész«, az »exakt tudomány«, majd »felvilágosodás«, stb. jelszavak alatt. Minden controversiát ő akart eldönteni és minden hitvallást ő akart formulázni. Döntő ítéletet ő mondott. A mely világfelfogás az érzéki észrevétel uralkodó magyarázati módszerével megegyezett, az életben maradhatott; de a mi a módszerrel ellenkezett, vagy azon túl ment, az már babonának, tudatlannak, nevetségesnek és hihetetlennek declaráltatott. Ez ítéletek azonban nem valami mélyen megalapozott bizonyítékokon nyugodtak. A rationalisták mint, ilyenek, nem bölcsészek. Csak ítélnék azon az alapon, hogy okos embernek nem lehet más nézete. Mert ha a rationalismus resultatumául uralkodóvá lett naturalismust vesszük tekintetbe s az általa létrehozott világnézletet, akkor azonnal kitűnik, hogy ez minden reálisabb alap nélkül merészen csak nekiment a hit egész világának, és állapította meg az emberi tudás határait, a melyen túl csak a meismerhetetlen van, ha ugyan az is van. És mit nyújt kárpótlásul? »Logikai következetességet.« Érintésére tönkre mehet a vallás; erény és szép legdrágább tulajdonságaiktól raboltathatnak meg, hiszen mindezekért *logikai következetességet* kínál! Ez nem elég?! *

(Folytatjuk.)

Szerkesztői nyilatkozat.

Lapunk 39. számában »Hogy állunk tehát?« cím alatt egy cikk jelent meg, melyre mostani megjegyzésünk már akkor is csak véletlenségből maradt ki. E cikk elégedetlenséget fejez ki folyó évi közgyűlésünk ama határozata fölött, mely egyházkerületünk pénzügyi consolidatioja érdekében egy hét tagból álló bizottságot küldött ki s magának a bizottságnak munkálkodására is bizonyos kishitűséggel gondol. Mi kiadtuk e cikket.

* L. m 168—173 ll.

Megakartuk akadályozni azt, hogy vitalis egyházi kérdéseink más lapokban s igen sokszor illetéktelen forum előtt tárgyalassanak. A cikk álláspontja: a minoritas álláspontja. Lapunkat azonban oly térnek szeretjük tekinteni, mely a különböző álláspontok előtt nem merrev visszautasítással zárul be, de éppen alkalmat nyújt, hogy a különböző vélemények kiegyezésre jussanak, lehetőleg harmoniába jöjjenek. Ugy gondoljuk, hogy ily eljárás mellett lesz lapunk valóban az egyházkerület lapja és pedig nem csak betű szerint, de lélek szerint is. Nem tagadható, hogy a cikknek nem csak álláspontja: a minoritas álláspontja, de hangja is: a minoritas hangja, mely rendesen nem anynyira higgadt, mint inkább szenvedélyes. E szenvedélyes hangot igazolhatja ugyan a psychologia, de a pszichológiai forumon kívül egyetlen forum sem acceptálja s legkevésbé éppen az egyházpolitika. Mi biztosíthatjuk a cikk szerzőjét, hogy látása túlsötét. Hiszen theologusaink száma nem csökkent. Harminckét tanulóval záródott a múlt év és harminckét tanulóval kezdődött az új tanév. Papjaink, egyházaink nyugalmát, aggodalmait nem a hetes bizottság kiküldése verte föl, de fölverte az a hiresztelés, hogy egyházkerületünk az anyagi tönk szélén áll. Ennek a nyugtalanító hiresztelésnek most már vége szakad. És ismét biztosíthatjuk a cikk szerzőjét, hogy a bizottság iránt való kishitúsége tökéletesen indokolatlan. A bizottság tagjai kiváló férfiak, kiknek tehetsége, ügybuzgósága a legrealisabb garancia, hogy munkásságuk egyházkerületünk javára lesz. Minden kétségen felül áll, hogy e bizottság iránt bizalommal és tisztelettel kell viseltetnünk. A bizottsági munka eredményét nyugodtan kell bevárnunk. A bizottságra váró munka nem olyan munka, melyet a fölhevültség, avagy elragadtatás egy pillanatában hajthatni végre, — de inkább egy óvatos, higgadt, lassan haladó processus.

Ha pedig a bizottság arra az eredményre jutna, hogy kiküldetése pénzügyileg nem volt indokolt, mert pénzügyeink jelenleg is konszolidált állapotban vannak, e bizottság ebben az esetben is egy nagy missiót töltött be. Mert a bizottság abban az esetben is, ha főlőslegessége tűnnék ki, a közvetlenül elébe tűzött célnál még egy magasabb célra ér el, mondhatni: egy magasabb consolidatiót hajt végre, mely már nem pénzügyi, de erkölcsi consolidatio, melynek más neve egyházkerületünkben: *közmegnyugvás, béke*.

Szerkesztő.

Érdekeink képvisellete a kultuszminiszteriumban

Az utolsó öt év nagymértékben összefonta az egyházi élet és állami befolyás szálait. Míg 1883-ig alig volt valami érintkezés egyházunk és az állam között s az a kevés is az államsegély felhasználásáról való elszámolásra vonatkozott. A jelzett évtől fogva a középiskoláknak államilag való segélyezése által közép-tanodáink vagyonügyei tekintetében gondnokság alá kerültünk. De ez, bármennyire fontos dolog is, nem okozott nagyobb bajokat, mert egyfelől az intézetek száma nem valami sok, és mert másfelől — meg kell

adnunk — e téren nem is tapasztaltunk nagyobb nehézségeket s a kormány elég előzékenyen adta meg s folyósította a segélyeket.

Az 1893-iki XXVII. t. cz. azonban már több gondot adott az egyháznak és méginkább fog adni a jövőben, ha csak a kormány maga nem fog sietni az itten tünetkező bajok megszüntetésére. A törvény meghozatala után a hiányos tanítói fizetéseknek 300—400 frtra való kiegészítésénél igen sok dolga akadt egyházunknak, de ezt örömmel végezte, — a mennyiben örömről egyáltalában szó lehet hasonló körülmények között, — csak hogy iskoláinak egy részét megtartsa. Az államkormány sem támasztott nehézségeket s így a dolog elég simán ment. De most, midőn a törvény 2. §-ában megállapított korpótlékokról van szó, úgy tetszik nekünk, mintha a kormány eddigi előzékenysége egyszerre megváltozott, sőt mintha egyenesen ellenünk fordult volna. A kérelmezett korpótlékokat a legtöbb egyházközségünktől megtagadta és pedig már most, az első alkalommal, a mikor 50—50 frtnyi tehernek az egyház vállára való nehezedeéséről van szó. Hogy később, a többi korpótlékokért lehet-e, szabad-e majd annak idején kérvényezni, ez épen oly homályos még, mintha azt kérdezzük, hogy hátha időközben beállott változások miatt az egyházközség nem lenne képes az eddig 2—3 éven át már fizetett korpótlékot tovább szolgáltatni, vajjon kérvényezhet e a siker reményével?

Igen érdekes dolog, hogy a legtöbb egyházközség kérvénye azzal az indokolással utasítottatott vissza, hogy f. évi költségvetése felesleget mutat. Ha pedig a felesleg netalán nem volt volna elegendő a mostan első ízben esedékes korpótlék fedezésére, megkapta az egyházközség a jótanácsot, hogy megtakarítások útján a kellő összeget előteremtheti, tehát csak takarékoskodjanak. — Nem különben jellemző az is, hogy a költségvetések megtekintésénél — legalább úgy látszik, — csakis a végeredményt nézték meg és ha a bevételi előirányzat fedezte a szükségletet, akkor készen volt az elutasító végzés. Hogy a bevételi tételek állandó természetűek-e avagy csak ideiglenesek, nem különben a szükségletek minő természetűek, az nem jött figyelembe. Pedig ebből számos kellemetlenség származhatik, mert az egyes kis és még nagy egyházközségek költségvetésében sem igen szokott kitüntetve lenni, vajjon valamely bevétel rendes-e vagy rendkívüli és ha rendkívüli, vajjon egyszersmindenkori-e avagy néhányszor ismétlődő. Már most, ha valamely rendkívüli bevétel a mérleget kedvezővé tette a folyó évre, akár jó az többet elő, akár nem, a korpótlék kérdése el van döntve. Jó akaratú intés, hogy takarékoskodjunk, avagy hogy az egyházi rovatalt még emelhetjük, itten nem valami nagy vigasztalás.

Midőn a korpótlékok iránt beadott kérvények soráról értesültünk, azonnal az a gondolat ötlött eszünkbe hogy itt a legnagyobb hiba az, hogy érdekeink nincsenek kellőképpen képviselve a kultusz miniszteriumban. Nem hatalmi képviseletre, hanem szakértői képviseletre gondolunk; nem azt értjük, hogy nem volt ember, ki egyházközseink kérésének tekintélye súlyával érvényt szerzett volna, hanem hogy nem volt ismerős egyházi állapotainkkal az, ki ezen kérvények ügyében referált.

Erre kellett gondolni, mert lehetetlenség, hogy egy és ugyanazon sablonos megjegyzés kísérje a kérvényeket, melyeknek mindenike bizonyára más állapotokat adott elő. Ha felesleg van költségvetéseinkben, ez azért is lehet, mert a szükséglet fedezéséről még kölcsön útján is kell gondoskodni, a minthogy sok egyházközségünk van ilyen szorult helyzetben. Hány-nak ad konventünk segélyt adóssága törlesztésére? És azért szükségleteit fedeznie kell évről-évre, pedig csak úgy él meg, ha adósságát a konvent kifizeti. —

De erre kellett gondolnunk azért is, mert lehetetlenség, hogy az ilyen eljárás eredményéről a kultusz Miniszter Ur tisztába ne volna és ne esmerné egyházunk vagyoni erejét. Bizonyára jól tudja, hogy egyháztagjaink terhe általában szinte elviselhetetlen. Hiszen nem régiben, midőn az egyenes adók reformja ügyében ankét tartatott, még maga a pénzügyminiszter is kijelentette, hogy nem annyira az állami, mint inkább a községi és egyházi adóteher nyomakodik a nép vállára s ezek teszik a nép terhét oly súlyossá. Ha pedig így áll a dolog, vajjon lehet-e kívánnia, hogy népünk adóterhét emeljük a korpótlékok fizethetése végett. Pedig ide vagyunk szorítva. Bizonyára tudja azt is, hogy konventünk épen most a végből végeztet némely előmunkálatokat, hogy a szegényebb adózó egyháztagok terhén a közalap segélyével könnyítsen. És most fedezzük a korpótlékokat újabb kivetés útján, újabb adóemelés-sel? Ha a Miniszter Ur mindezeket tudja, — a mint-hogy bizonyára tudja is, — akkor csakis azt lehetne még feltételezni, hogy egyházközségeinket a felekezeti iskola feladására akarja kényszeríteni. Mert ha már az első ízben esedékes korpótlékot is megtagadja a kérvényezők nagy részétől, világos dolog, hogy az egyházközségek, ha csak teljesen tűnkre nem akarják tenni magukat, iskoláikról le fognak mondani. Amennyire azonban az állami pénzügyi viszonyokat ismerjük, nem vagyunk képesek feltételezni, hogy még csak gondolatában is megfordult volna efféle kényszerítési szándék a Miniszter Urnak, mert bizonyára jól tudja, hogy egyházunk az ily szándékkal szemben gyökeres lépésre számhatná el magát és akkor épen ott nem volnának iskolák állíthatók, a hol magyar nemzetiségi szempontból égetően szükséges azok felállítása.

Akár miféle eshetőségre gondoljunk is tehát e jelenség magyarázatánál, csak oda kell visszatérnünk, hogy érdekeink nincsenek kellő tárgyismerettel bíró szakférfiú által képviselve a miniszteriumban.

Ez pedig kétszeres baj reánk nézve, mert ime egyfelől a tanítói korpótlékok által már is sok egyházközségünknek nyakára van téve a kés; de másfelől jó a kongrua törvény végrehajtása is, a mikor a lelkészi fizetéseknek állását feltüntető kimutatások felülbírálatára fontos eladatot képez a Kultuszminiszteriumban. Ha most már ez a kérdés is épen oly jó akarattal és szakismerettel bíraltatik el, mint a korpótlékok kérdése, akkor beláthatatlan zavarok fognak előállani, a melyek nyomában elkeseredés, elégedetlenség, egyházi állapotainknak megzavarodása fog járni. Mert ha eddig lelkészeink nélkülöztek és szenvedtek hivataluk súlya alatt, de legalább meg volt az az öntudatuk, — és ezt a mi lelkészi karunk mindig büszkeségének tartotta, — hogy egyházunk az

állami befolyástól független, szabad egyház. Igaz, hogy a kongrua törvényjavaslat tárgyalásánál sokszor hallottuk, hogy az egyházak autonómiája az új törvény által nem fog érintetni, és ha feltételezzük is, hogy e tekintetben a nyilatkozatok teljesen őszinték voltak és csakugyan valóságban azoknak fognak is bizonyulni, a mi iránt legkisebb mértékben sem kételkedünk, azért mégis a korpótléki kérvények megbirálásánál mutatkozó jóakarat vajjon nem fog-e oly eredményeket szülni, a melyek, mintegy akarata ellenére, oda hajtják a Minisztert, hogy feltett szándéka és valódi célzatának nem épen mindenben megfelelőleg cselekedjék.

Ha a mindenkori Miniszter megbizik egyházunkban, és a kellő, közhitelességű okmányokkal felszerelt, az egyházmegyei, egyházkerületi és konventi hatóságok hármasságában kereszttül ment adatokat és becsléseket egyszerűen elfogadja, akkor nehézségek nem merülhetnek fel. De ha az adatokat saját közegei által felülbíráltatja, akkor szinte teljesen bizonyos, hogy nézeteltéréseknek kell felmerülniök, mivel annyi adatnak megítélésénél majdnem lehetetlenség, hogy két különböző, a kérő és adó forum egyformán ítéljen.

Küzelebről itt lesznek a bevallások, a melyeket megelőztek a jelentő iverk. A két forrásban feltalálható kimutatás között okvetlen nagy eltéréseknek kell előfordulniök a legtöbb esetben, mert a két kimutatás különböző alapokon készült. Nekünk is volt alkalmunk beletekinteni egy néhány kimutatásba és jelentő iverbe és legjobb meggyőződésünk szerint mondhatjuk, hogy ezt amannak ellenőrizőjéül felhasználni lehetetlen; legalább principiáliter azt tenni igazán lehetetlen. Mert hogy egy példát hozzak fel. Ha a jelentő iver szerint X. lelkész 30 kat. hold földje a 12 frttal 360 frtot jövedelmezőnek van kitüntetve, a bevallásban pedig ugyanazon 30 hold föld után csak 180 jövedelem van bevallva, ez még sem a jelentő iver, sem a bevallás adatainak helyességét nem érinti feltétlenül. Mert X. lelkész saját maga gazdálkodására 1894-ben, saját munkája után előállott terméséből vehetett be 360 frtot, míg 1898-ban feles, vagy bérbeadott földje 180 frtnál nem jövedelmez többet.

Hogy a bevallásoknak és a jelentő iver adatainak összevetése és a tényleges lelkészi jövedelem megállapítása illetőleg igazolása még egyházunk viszonyaival tökéletesen ismerős egyházi férfiaknak is roppant nehézségeket fog okozni, az bizonyos. Már most, ha a miniszteriumban, az ott is meglevő mindkét nemű adatok alapján ellenőrizni akarják e bevallásokat, ehhez feltétlenül szükséges az egyházi viszonyainkban mindenképen járatos szakember és szükséges még a kellő jó akarat is, mert hogy a bürokratizmus zavart csinál, azt »kétszer kettő, annyi mint négy« bizonyossággal mondhatjuk.

Felhívjuk egyetemes konventünk figyelmét, hogy a korpótlékokért beadott kérvényeknek ismert elintézési módját és a lelkészi fizetések kipótlásánál fenforgó nagy érdekeket becses figyelmére méltóztatva, alkalmas úton hasson oda, hogy egyházi érdekeinkre a kultusz miniszteriumban megfelelő képviselőre találjanak.

Olvastuk ugyan valamelyik lapból, hogy a kongrua kiegészítés ügyéből kifolyólag a kultusz miniszterium-

ban egy új titkári állás fog szerveztetni s ez állás javadalma fel is van véve a jövő évi költségvetésbe: azonban legyen szabad ennek daczára megjegyeznünk, hogy feltéve, a mi valószínű, hogy e titkári állás a a protestáns egyházakra tekintettel szerveztetik is, még sincsenek aggodalmaink eloszlatva. Nem vagyunk ugyan ismerősök a miniszteriumok labirintusaiban, de úgy tudjuk, hogy a titkárok nem érintkeznek közvetlenül a miniszterekkel, hogy dolgozataik még legalább egy retortán átmennek, mielőtt a végleges döntő forum elé kerülnének. Így tehát az a cél, a mit megvalósítva szeretnénk látni, t. i. hogy a miniszter közvetlenül az illető szak-hivatalnoktól vegye értesüléseit, nem lesz elérve és mind addig nem lehetünk nyugodtak, míg azt nem tudjuk, hogy a miniszter illetékes és tárgyismerő embertől szerzi információit.

Véleményünk szerint illetékes férfiainknak oda kellene hatniok, hogy érdekünk kellő megóvása végett egy osztálytanácsosi állás töltsék be megfelelő, egyházi viszonyainkat alaposan ismerő szakférfiúval.

Pokoly József.

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvártt, 1898. október 1.

Elnökölt: Br. Kemény Kálmán egyházkerületi főgondnok aa. őnagyméltósága. Jelen voltak: Gróf Bánffy György, Simó Lajos, egyhker. főgondnokok. Dr. Vályi Gábor, elnökhelyettes, Bartha Lajos, gen. direktor, Dr. Bartók György, gen. notárius, Bihari Sándor, Szász Dénes, Parádi Kálmán, Kenessey Béla, Becsek Lajos ig. tanácsosok, Maksay János, számvevő, Deák József, pénztárnok, Dr. Deák Albert, ügyvéd és dr. Kádár János, s. titkár.

Elnök aa. az ülést megnyitván, miután az időközben elintézetti ügyek jegyzékéhez hozzászólni senki sem kívánt, fölhivta az előadókat, hogy szokott sorrendben, a napirenden levő ügyeket terjesszék elő, a mi megtörténvén: a következő intézkedések tétettek.

A vallás- és közoktatási m. kir. Miniszter úr ő nagyméltósága leiratilag figyelmeztette főhatóságunkat a reáliskolai tanulók pótló-érettségi vizsgálatainál kövendő eljárás tárgyában kiadott ama rendeletének megtartására, mely az ily tanulók latin nyelvű készíltségénél enyhébb mértéket kíván alkalmaztatni. Minthogy azonban a rendelet, elfogadás végett, annak idején nem volt közölve egyházkezületünkkel: alkalmazásba vétel előtt annak autonomikus megfontolását Igazgató-tanácsunk szükségesnek látta, miért is a kollégiumi előljáráásokat véleménynyilvánításra hívta föl.

Kolozsvári kollégiumunk előljáráságának kérdésére, a vonatkozó közgyűlési és ig.-tanácsi határozatok ismertetése mellett, megállapította Ig.-tanácsunk, hogy Graf Jakab czimzetes rendes tanár aa. a tanári szeniorátus tekintetében nem előzheti meg a későbben választott két valóságos rendes tanár aát, de azért, hosszas szolgálatára való tekintettel, méltányossági szempontból, részesíthető lesz előléptetésben, a most tényleg alkalmazva levő valóságos rendes tanárokat követő sorozattal.

Szekelyudvarhelyi kollégiumunk tanárainak kérésére, előljárársági ajánlat folytán, megengedte Ig.-tanácsunk, hogy a bejelentett mellék-foglalkozásokat a most megnyit tanévben is folytathassák.

Számvevői előterjesztés alapján, örvendetes tudomásul vette Ig. Tanácsunk, hogy a szeretetház javára rendezett sorsjáték, a megtartott első huzás után megejtett leszámolás szerint, már semmi deficitet sem mutat s így remélhető, hogy az ezután elkelő sorsjegyek árából és a második huzáson esetleg visszamaradó nyereménytárgyakból a jótékony intézménynek megfelelő nyeresége is leend.

Házgondnoki előterjesztések folytán megengedte Ig.-tanácsunk, hogy a belkirály-utca 22. sz. bérház vízvezetékkel és csatornázással elláttassék s hogy a külközp-utczai bérháznál szükséges javítási munkálatok házilag eszközöltessenek.

Több egyházközségünk kepeváltó szabályzatát vette Ig. Tanácsunk ezek után, tárgyalás alá s ezek között a felvinczi, küllővári és miklósvári egyházközségek részére a terménykepe megváltását engedélyezte is, szokott fentartással, de a felső-sófalvi és harasztosi egyházak kepeváltási szabályzatait nem erősíthette meg, mert a kepeváltó alapot e két helyen kellőleg biztosítva nem találta, minélfogva az itt gyakorolt váltó — illetve kezeses kötelezvény — melletti kikölcsönzés módjának megszüntetésére az illető egyházakat utasította.

Baróthi leányegyházközségünknek anyaegyházzá szervezkedését szintén megengedhetőnek találta Ig.-anácsunk, a főt egyházkerületi közgyűlés jóváhagyásától föltételezetten, mert a papi fizetést 550 frtban kellőleg biztosítottnak találta s Zathureczky Gyula főgondnok aa. kegyes ajándékából az egyház igen értékes papi lakás birtokába is jutott.

Gegesi egyházközségünk kérésére, egyházmegyei ajánlat alapján, megengedettett, hogy kepeváltó tőkéit a marosvásárhelyi takarékpénztár helyett az agrár-bank nyárádszeredai fióküzletében kezeltethesse, magasabb kamat-jövedelem biztosíthatása céljából.

(Vége következik.)

TÁRCA.

I m a.

Elmondattott Erzsébet királyné ő felsége temetése napján, 1898. szept. 17-én az erzsébetvárosi ref. templomban tartott gyász-ünnepélyen.

»*A mélységből kiáltunk fel hozzád, oh Uram!*« (Zsolt. 130. 1.), a gyásznak, siralomnak sötét mélységéből. Megrendült lélekkel, sziveinkben milliók együttes

fájdalmával állunk meg előtted, mindenható Isten, életnek és halálnak ura, népek nagy Istene! Megmérhetlen bánatunk hollószárnyai: a házainkon lengő gyászszos lobogók; egy nemzet jajkiáltásának visszhangja; harangjaink zokogása; de mindenek fölött e haza gyermekeinek mindnyájunk által érzett, vigasztalást nem találó, legnagyobb fájdalma hirdeti világgá nemzetünk anyjának, felséges királyasszonyunknak megrendítő halálában a mi árvaságunkat, a mi keservünket. Oh Isten! van-e jajszó elég, mely milliók fájdalmát tehozzád az

égbe emelje? van-e könny elég, mely megemészsze a mi gyötrő keserőségünket? Mit csináljunk, óh hatalmas Isten, mikor a te sújtoló hatalmadnak ellenállhatatlan erejét érezzük drága koronás halottunk korai ravatala mellett? Ki tudná megmérni veszteségünk nagyságát a szenvedésnek és siralomnak eme napjaiban? Oh hogy ismételnünk kell a kesergő próféta fájdalmas szavait: *lássátok meg, ha van-e olyan bánat, mint a mi bánatunk, mely rajtunk esék?* (Sir. 1. 12.), *az Ur egyik bánatunkra más bánatot adott.* (Jer. 45. 3.)

Jól tudjuk, oh szent Isten, édes Atyánk, hogy mi emberek, e múlandó földi élet vándorai, a holnapi napot, sőt a jövődő perczeket sem mondhatjuk magunkéink; jól tudjuk, hogy *»minden test olyan, mint a fű és az embernek minden dicsősége, mint a tűnek virága; megszárad a fű és annak virága elhull«* (I. Pét. 1. 24.); tudjuk, hogy *»elvégeztetett dolog az emberek között, hogy egyszer meghal-janak«* (Zsid. 9. 27.) és vajjon ki tudna emberi szemmel bepillantani a te végéremehetetlen hatalmadnak és csudálatos bölcseségednek mélységes titkaiba? Oh, de Uram mind ennek tudása nem csillapítja most fájdalmunk háborgó tengerét, sőt a kétség megfőkezhetetlen hullámai ostromolják lelkünket, annak hitét, hogy miért kellett az emberi élet e sorsáról bizonyosságot tennie most, még oly korán és oly lesújtó végzettel Ő Neki, a ki ezer év viharait és hosszú századok emésztő szenvedéseit átélte magyar hazánknak védő angyala volt? Miért, oh miért kellett Ő Neki, a Jóság és Szeretet, földön, testben járt eszményének, kiért vére helyett e nemzet már csak könnyeit onthatja, tőlünk elragadtatnia? Miért kellett Neki, a népeinek millióitól határtalanul szeretett, nemes, nagylelkű, koronás mártynak, a hitvesi, anyai és női erényeivel korona nélkül is királyi fényben fénylő lélek földi hajlékának gonosz kéz áldozatául esnie?

Oh, kegyelmes Isten, szerető jó Atyánk a Jézus Krisztus által! Szent lelked fényével és vigasztaló erejével támogass minket mélységes siralmunk és gyászunk e gyötrő kínjaiban! Hiszen mi annak az életnek elvesztéséért sirunk, a mely mindnyájunké volt. Adj kegyelmet, adj erőt oh Uram, hogy hálátlan zúgoló-dással ne vétkezzünk szent akaratod ellen. Tudjuk oh Isten, hogy van enyhület a fájdalom közösségében is, de igazi vigasztalást csak tőled várhatunk! Erőtlen-ségünk, semmisségünk érzetében, a megmérhetetlen gyász-tól megtörve, reád tekintünk, hozzád folyamodunk, oh nagy Isten, erőnek, bölcsességnek és vigasztalásnak egyetlen, örök kútfejéhez! Te midőn tudtunkra adod, hogy mindnyájan elmúlunk, a kik születünk, s hogy nem menthet meg minket sem erő, sem hatalom a haláltól: arra a vigasztaló igazságra vezérelsz, hogy csak te vagy, oh jóságos Atyánk, egyedül hatalmas, örök és változhatatlan; hogy nálad van minden erő és kegye-lem; hogy te vagy ura az életnek, halálnak és minden történeteinknek. Sőt ez a hit hálára nyitja szí-veinket, hogy te nagy kegyelmedből nekünk adtad volt felséges királynénkat, kinek ha elvesztését most siratva fájlaljuk, de enyhíti fájdalmunkat az, hogy ő a miénk volt, hogy az ő drága életének emléke is áldás és erő számunkra.

Oh Atyánk, Istenünk! Így felsíró szavunk csak a fájdalom, de nem a zúgolódás és kétségbeesés szava. Mert a te atyai kezéd ha megdorgál is, de meg is áld, lesújt, de föl is emel, a kísértéssel és megpróbálta-tással együtt szabadulást és vigasztalást is nyújt.

Oh Atyánk, Istenünk, nyujtsd nekünk ezt a vi-gasztalást megáldó, megszentelő kegyelmedben. Szenteld meg a mi fájdalmunkat, hogy így szólhassunk a gyötrelmeket szenvedett Jóbbal: *»a jót az Istentől elvettük, a nyomorúságot nem szenvednők-e el?«* (Jób, 2. 10.) Szenteld meg a mi eléggé meg nem si-ratható, s még hamvadó poraiban is áldott királyasz-szonyunk emlékét, kit földi korona helyett már a mennyei korona dicsőségére hívtál el, a mely koroná-nak nincsenek tövisai, csak soha el nem muló dicső-séges fénye. Az ő lelke már ott van, szent Isten, a hol hona van, te nálad a mennybe, a melyhez élete — mert szeretet volt — eddig is oly közel állott Tégy csudát, oh mindenható Isten kegyelmeddel és áld meg a vigasztalás szent lelkével, vedd körül gondviselésed őrző angyalával a koronás királyt, a szenvedések feje-delmét és áld meg elfogyhatatlan szeretetteddel hű ma-gyar nemzetét, mely még mindig bűnhödi a multat és jövődöt. Szenteld meg a nemesen érző nemzetnek királyi nagyasszonyáért hullatott igaz, forró könnyeit. Uram, áld meg népedben a királyt, a királyban népe-det! Hűség és szeretet legyen szíveik összekötő kapcsa közös fájdalmunk gyógyító balzsama. És a mi legdrá-gább, a mi elfogyhatatlan, oh jóságos Isten, szerető édes Atyánk, a te szereteted legyen és maradjon velünk életünkben, idvezítő kegyelmed halálunkban. Ámen.

Utófohász.

Kinek poraitól még a föld is drágább lett, kinek sirja felett már milliók áldása leng: a mi szívből si-ratott királyasszonyunk lelkét disszoldsd meg, oh örökké való szent Isten, az örök élet dicsőségével, áld meg nemes emlékezetét árván hagyott népeinek legszantebb kegyeletével! Áld meg a királyt és felséges királyi há-zát vigasztalásodnak kegyelmével! Áld meg boldog jö-vővel e gyászoló hazát, megtartó hittel küldetésében a könnyeit ontó nemzetet! Áldj meg mindnyájunkat éle-tünkben és halálunkban. Ámen.

Zayson János

Irodalom.

A magyar protestáns irodalmi társaság népies kiadványaiból, a »Koszoru« füzeteiből az ötödik 10 je lent meg, XLI—L-ig.

A ki tisztában van a vallásnak és erkölcsi élet-nek lényegével és természetével, a ki tudja, hogy ezek nem valami elvont általánosítás, hanem egyenesen a személyes életnek meghatározott karaktere: az tisztá-ban van azzal is, hogy vallásosságot és erkölcsöt sem kátéval, sem aranyszabályokkal létre hozni nem lehet, mert azok csupán személyes élethatások alatt ébred-nek és fejlődnek. A ki ismeri a gyermek- és néplélek pszichológiáját, az tudja azt is, hogy arra a lélekre csak konkrét formák és alakok képesek hatni s határozott nyomot hagyni. Ha általánosan kíváncsok, itt — a hol a léleknek vallás-erkölcsi tartalommal való betöltésé-ről, vallásos személyiség képzéséről van szó — éppen

nélkülözhetetlen, hogy a vallás-erkölcsi élet testet öltve jelenjék meg, mert a mint Lang igen szépen fejezi ki: »csak a vallásos *emberre* van átruházva Istennek azon előjoga, hogy embert teremtsen a maga képére és hasonlatosságára. A karakter nem szavak által képezhető, hanem csak karakter ráhatása folytán. Hazaszeretetet, hithűséget nem nagyhangú szólamokból szívunk magunkba, hanem azoktól a hősektől szerzünk, öröklünk, a kikkel együtt küzdünk, együtt lelkesedünk együtt sirunk, szenvedünk — együtt diadalmaskodunk. És a képzésnek nem pozitív, hanem negatív eszközei is vannak s legkitörülhetetlenebb nyomokat éppen az elmentétek által kiélesített alakok hagynak lelkünkben. Ha az anyagi ártatlanság mellett ott látjuk a demoni romlottságot: lelkünkben a vágy hasonlónak lenni az elsőhöz annál mélyebb és tettekre szertöbb lesz, minél nagyobb megvetést érzünk az utóbbi iránt. A nyílt sakkal küzdő hős mellett mindig helyén van egy kéz alatt dolgozó intrikus, a jótekonyság mellett a szívtelenség, az önfeláldozás mellett az önzés, az igaz diadala mellett — akár bukásában is — a gonosznak szármalmas nyomorultsága, — akár diadalában is.

Népies iratoknak azért — bármely cél szolgálatára — alig van megfelelőbb formája, mint az elbeszélés, a kor- és jellemrajz. Amily önkénytelenül mutatják itt az alakok jellemüket, oly észrevétlenül vonzódnak hozzájuk vagy fordulunk el tőlük. A mily természetesen képződik szemünk előtt a jellem a külön böző ráhatások alatt: oly bizonyosan fogjuk merlegelni tudni az okokat. A hol azonban nem a jellemek magyarázzák a cselekvényt és eseményeket: ott a szóval való külső magyarázat keveset ér. Az elbeszélések s beszélek értéke jellemeikben van, ezek a fők s minden egyéb az ő céljaikra szolgál. Nem az események egymásutánjának kell megmaradni emlékezetünkben, hanem a jellemeknek bevéssé lenni lelkünkbe. S ha általában minden jellemnél a belső születés genezise a fődolog, a lélektani igazoltság a biztosíték: mennyivel inkább a vallás-erkölcsi jellemeknél! Leghamarabb itt válik végzetessé és boszulja meg magát, ha a jellem nem belsőleg fejlődik, hanem valami deus ex machina módjára fellépő csudás véletlen külsőség fejt meg. Vallásos jellemek alakításánál sokszor fordulnak e végzetes segítséghez, különösen a megtérés és újjászülés mozzanatainak rajzolásánál vagy az isteni segédlem illusztrálásánál.

Nem tagadjuk, hogy az első időkben a »Koszoru« füzetet hajlandóságot mutatván az efélékre, azokat bizonyos idegenkedéssel fogadták sokfelé. Örömmel regisztráljuk, hogy e mostani füzetek határozott javulást mutatnak e tekintetben. Tessék csak összehasonlítani e tekintetben a »Koszoru« 1-ső füzetét a mostani elsővel, a 41-ikkel. Mindkettő a bibliát és biblia olvasást akarja megkedveltetni — ajánlani. De a míg ott az »ócska biblia« egy elvesztettnek hitt s az árveréstől megmentő nyugtát s akét száz forintos bankót juttat a lapjait forgatóknak, itt »*Az öreg pap hagyatéka*«, egy hasonlóan ócska biblia léleknyugalmat, Isten akarátán való megnyugvást ad (ha nem is éppen a legtalálhatóbb helyekkel) egy szenvedő anyának s ezzel visszaadja az életnek, ki azt magától eldobni készült.

Egyike a mostani 10 füzet közül a legjobbknak a *Bányai Géza* »Angyal és ördög« cz. elbeszélése (43 sz.), egy ördögi léleknek áldozatul esett angyal története, kinek megrázó önfeláldozó halála »az egykori gonosz szép özvegyből« a »Bethesda«-ban önfeláldozóan ápolló *diakonisszát* csinál.

Hasonlóan kifogástalan lélektannal van megírva a *Borsos István* »Tóth Pál János csatorája« (44 sz.), a mely részint a kulacs és a félszeg büszkeség áldozatául esett hőstét téríti meg a »jót tegyetek azokkal a kik titeket gyűlölnék« ker. elvnek gyakorlati alkalmaztatása által.

Igen derék kis elbeszélés a *Forgács Endre* »Szociálistá«-ja, a melyben igen ügyesen van raj-

zólva nem csak a fővárosi ügynök-igazgató s az elcsavart fejű »cucilista«, hanem az elégületlenséget elmérgesítő gazdatiszti és hatósági dolyf is, meg aztán a sebeket kötözgető s a bajt nem csak szóval, hanem cselekedetekkel gyökeresen orvosoló jótekonyság is.

A 47 ik számú, »A jezsuita rend felszólalásáról« szol *Mészöly Győzőtől*, azt a rút összeesküvést és annak czúfos kudarczát mutatva fel, melyet a feloszlatusukról értesült jezsuiták II József ellen szöttek.

Nem nagy igényű a *Szentkúti Károly* »Bálint úr«-ja, a mely 12 oldalon (a 46-ik füzetben) a protestánsoknak kedvező Enyingi Török Bálint török rab-ságba jutását írja le, a kath papok csele által.

Az 50-ik füzet írója: *Jámborné Székely Lilla*, s címe: »Az igaz hit«. Nem mondjuk, hogy az elbeszélés, melynek keretébe egy sokat szenvedett vallásos és keresztyéni jótekonyságot gyakorló család s ennek áldásai s egy nagyvilági hölgyből »ujjászültetett lelkűvé« lett bárókisasszony története van beszöve, elég élénk és megható nem volna, de a ritkított szedés sokszor elárulja, hogy a »vallásos estély«, »hithű egyháztagok«, »az erős hit« szavaival való bibliai idézés« stb. igen kívánja magát észrevétetni.

A kötetlen formában írott második két füzet (45 és 48) a mi szűkebb hazánkból került ki; amannak tárgya egy »történeti kép«: »Barcsay Ágnes« s írója *Vajda Ferenc*, emennek címe: »A nagyasszony« és írója *Csekme Ferenc*. Az első egy erdélyi főúri nő vallásos alakja a mult viharos századaiból, az erőszakos rekatholizálás szenvedésteljes napjaiból, a Mária-Terézia korából; a második egy egyszerű szegény szé-kely asszonynak emlékoszlópa, — a mint jól kivettük — a fiui kegyelet által állitva. Két vallásos asszony; egyik a multté, a másik a jelené. Anyák, kik gyermekeikért vívják a harcot. Egyik hatalomban, gazdagságban egy könnyelmű s gonosz lelkű férj miatt testben-lelekben megtörve, összezúzva veszt el gyermekeit, kiket a jezsuita fanatizmus állami és fejedelemszónyi asszisztenciával ragad ki karjaiból; a másik a sorssal küzd egy hű hitvestárs oldalán, hogy az Uról reá bízott gyermekeiről egykor beszámolhasson Istenének: »im, itt vagyok én, és a kiket reám bízál, egy is közülök el nem vezett«. Az egyik »elvesztette mindenét, csupán egyet tartott meg: a hitet«; a másik mindent nélkülözött, egy volt, a mi őt megtartotta: a hit. Az egyik a felekezeti vakbuzgóság martyromsága által dicőült meg; a másikat hű munkája dicőíti meg. Mennyi szüksége volna egyházunknak mind a kettő példájának követésére! Vajda meg is kísérti Barcsay Ágnes példájának követésére: a változott viszonyokhoz alkalmazott utat megmutatni, figyelmeztetvén a mi evang protest, hitünk alapjaira s felhiva vallásos s egyházi életünkben való részvételre minden alakban, le egészen az önkormányzatunkban való részvételig.

A 42-ik füzet, valamint a 46-iknak második fele verses alaku. Mit tagadnók, magyar népünkbe az Alföld végtelenje s a Kárpátok égbetörő ormai egyformán beleöntötték a költészetet s népünk a versnek nagy barátja. Nem csoda, ha népies íróink azt a formát is felhasználják, hogy népünk lelkéhez hozzáférjenek. De nekem úgy tetszik, hogy a népies elbeszélő költészetnek nem közönséges nehézségei vannak. A verselés könnyedségét közről fenyegeti a póriasság veszélye s közismert tárgyak feldolgozásai, új, meglepő szempontok és világítás nélkül gyakran lesznek egyszerűen rimbe szedett történetek, a hol a költészet beleful a rimbe s a tárgy maga annyira elmosódik, hogy egységes képet és hatást róla alig nyerhetünk.

A mi verses füzeteink: »Hágár« *Vargha Lászlótól* és »A tékozló fiu« *Szabó Gézától*. Mindkettő bibliai tárgyat dolgoz fel az ismert tartalommal, könnyed verseléssel.

A »Koszoru« füzetek olcsó (4 kros) füzetek. Pap-társaink jól teszik, ha miután maguk átolvasták, gyűtekezeteik egyszerű tagjai közt terjesztik az alkalma-

soknak ítelt füzeteket. Jönnek a hosszú téli esték, mennyi unalmat űzhetnének el, mennyi időt vonhatnának el a gonosz fogamzásától, mennyi jó magot vethetnének. Nem kel ugyan ki minden mag, de azért nem mi vagyunk felelősök, hanem hogy a mag tiszta búza s nem üszkös vagy konkolyos legyen: arra gondot fordítani a mi feladatunk.

J.

Különfélék rovata.

A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület szept. 18—20. napjain Jánosi községben tartott őszi közgyűlésén elvben egy nagyon fontos határozatot hozott, hogy t i parókhialis könyvtárakat létesít és Wurga Lajos „A keresztyén egyház történelme” cz. jeles művét újból kiadja és ezt a könyvtárak számára minden egyházközségnek kötelessége leend megszerezni, a módosabbak részletfizetés mellett, ellenben a szegényebbek ingyen kapják. Helyesen A parókhialis épületek javítása mellett a papnak arra is kell törekednie, hogy a tudománnyal lépést tartson, a mi csak úgy érhető el, ha jó szakkönyvek állanak rendelkezésére.

A tiszántúli ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlését nov. 2 és következő napjain Debrecenben tartja meg. A közgyűlés elé — mint Kiss Áron püspök kibocsátott körleveléből olvassuk — úgy egyházkermányzati, mint iskolai tekintetben nagyérdekű ügyek kerülnek.

A képviselőház pénzügyi bizottsága szept. 28-án tárgyalta a vallás- és közoktatásügyi költségvetést, mely alkalommal a harmadik egyetem ügye is szóba került, de a kultuszminiszter kijelentette, hogy addig, míg a meglevő kettőnek szükségletei vannak, egy harmadiknak felállításáról időelőtti beszélni A miniszter megígérte, hogy a kötelező doktorátus eltörlésére rövid idő alatt törvényjavaslatot fog benyújtani, mely e vizsgának jövőben szorosán tudományos jelleget kíván adni.

A budapesti ev. ref. theol. akadémián a lelkési vizsgálatok okt. 11—12. napjain tartatnak meg, és pedig okt. 11-én a kápláni szóbeli és lelkési írásbeli, 12-én a szóbeli lelkési vizsgálat.

Hivatalos rész.

3291—1898.

KÖRLEVÉL

valamennyi erd. ev. ref. collegium N. t. Előljáróságának.

Nyilvántartás végett, a kultuszminiszt. f. é. aug. 24-én 56811. számon kelt rendelete alapján tudatjuk, hogy az eperjesi királyi katolikus főgymnasiumot jelző hamisított bélyegző találtatott. — A hamisítvány eltérő az eredetitől, körirata: „Eperjesi kir. főgymnasium” s belül koronás czimer,

Kolozsvártt, 1898. szeptember hó 11-én,

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

3159—1893.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erd. ev. ref. iskolaszék t. lelkészelnökének és valamennyi erd. ev. ref. collegium m. t. Előljáróságának.

A kultuszminiszter úrnak f. é. augusztus 17-én 57.109. szám alatt kelt intézvénye nyomán tudatjuk,

hogy „A magyarországi népoktatásügy kereskedelmi és ipari szakoktatás szervezete és közigazgatása” czimű gyűjteménynek dr. Morlin Emil és Szuppán Vilmos által szerkesztett második kötete megjelent (Budapest Eggenberger-féle könyvkereskedés kiadása 1013. oldal. Ára angolvászson kötésben 6 frt 60 kr.)

Ezen második kötet a tanítóképzés, felsőbb leány iskolák, és a szakoktatás ügyét öleli fel, magában foglalja az állami tisztviselők, valamint tanítói nyugdíjtörvényeket és ezekre vonatkozó rendeleteket, a szolgálati szabályokat, továbbá a gyűjtemény első kötetében felvett anyagot érdeklőleg annak megjelenése óta kiadott rendeleteket, szabályzatokat stb.; végül el van látva mind a két kötetre vonatkozó kimerítő betűsoros tárgymutatóval.

Minthogy a tanügyi közigazgatás gyors és egyöntetű menete érdekében feltétlenül szükséges, hogy az érdekelt hatóságok és tanintézetek vezetői és alkalmazottjai a reájuk vonatkozó összes törvényeket és rendeleteket ismerjék, és azok szerint járjanak el, — szükséges, hogy a fent jelzett munka egyrészt mivel az I-ső kötetet kiegészíti, másrészt tárgyánál fogva régen érzett nagy hiányt pótol, — mindazok biztókában legyen, a kik a népoktatásügygel, az ipari- és szakoktatással foglalkoznak, a miért is kívánatos, hogy azt az összes tanügyi és a népoktatás ügyével foglalkozó hatóságok és intézetek megszerezzék,

Fölkérjük annál fogva Czimeket, hogy saját hatáskörükben intézkedjenek az iránt, hogy ezt a törvény- és rendeletgyűjteményt egyházi tanügyi hivatalaik, továbbá legalább a nagyobb kisdédóvodák és elemi iskolák, ugyszintén a polgári iskolák és felsőbb leányiskolák mielőbb megszerezzék.

Az erd. ev. ref. egyházkerület igazgatótanácsának Kolozsvártt, 1898. évi szeptember hó 12-én tartott üléséből.

Kenessey Béla,
elnökhelyettes.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

3158—1893.

KÖRLEVÉL.

Valamennyi erd. ev. ref. népiskola és óvóintézet iskolaszéki lelkészelnökének, igazgatójának, illetőleg tanítójának és óvónőjének.

Népoktatási intézeteink részéről vezetendő rendtartás és az általuk szolgáltatandó statisztika tárgyában f. évi 2307. ig. tanácsi számon közreadott rendelet és utasítás kiegészítéséül tudatjuk, hogy a rendtartási nyomtatványok és statisztikai ívek a Kultuszminiszter úrnak f. é. 3602. eln. számon kelt intézvénye következtében ev. ref. iskoláink és óvóintézeteink részéről, ívenként 1¹/₂—2 krajczáron, a m. k. r. tudomány egyetemi nyomdából szerezhetők be.

A népiskolai statisztikai egyéb nyomtatványok az erre vonatkozó reformmunkálat keresztülvitele után előre láthatólag a m. kir. központi statisztikai hivatal által fognak közvetlenül minden egyes iskolaszéknek megküldetni.

Az erd. ev. ref. egyházkerület igazgatótanácsának Kolozsvártt, 1898. évi szept. hó 12-én tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Kenessey Béla,
elnökhelyettes.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bármintve küldendő, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Tudomány és theologia.

(Felolvasatott 1898. szept. 11-én a tanév megnyitása alkalmával.

(Folytatás.)

Mielőtt azonban a naturalismus által diktált kapitulációs feltételeket elfogadnánk, mégis csak azt kellene a győzelmet követelő rendszernek előbb kimutatnia, hogy nemcsak egyes különböző részei egyeznek meg egymással, hanem, hogy tényleg az egészet elfogadhatja az én. Addig azonban, míg ez meg nem történik, a dolognak ezt az elméletét vak esztelenség volna mint egyeduralmú világelfogást credónkká tenni.

De hát mi is ez a naturalismus, a mely bizonyos állítólagos küzdelmek alapján, a melyeket soha se állott ki, győzelmek hánytorgatásával, a melyeket soha sem nyert és tudományos diadalok emlegetésével, a melyekből részt követelnie nincs semmi joga, minden más hitrendszernek megadási feltételeket akar diktálni?*

Balfour naturalismus név alá foglalja össze az agnosticist, a positivist és az empirist általában s e közös névvel nevezi azt az irányzatot, a melynek hullámai mindig feltétlenül elárasztják azokat a területeket, a melyekről a vallás apály idején visszahúzódik. Tanainak quintessentiája az, hogy csak a phaenomena (a jelenségek) és azok benső összefüggésének törvényei ismerhetők meg, de egyéb semmi és csak a phaenomena képezheti a tudomány vizsgálódásának tárgyát. Ennél *többet* — lehet, hogy ez a *több* van, vagy nincs, de még ha volna is, — soha meg nem ismerhe-

tünk. Az érzékelhető világ egyedül az, a mi ránk tartozik, vagy a melyről ismeretünk lehet. Ez érzékeinkre ható világban van csak lábaink alatt szilárd talaj. Itt és csakis itt fedezhetünk fel valami olyat, a mi megérdemli a tudás nevet. Itt és csakis itt gyakorolhatjuk eszünket sikerrel és arathatjuk a bölcsesség gyümölcseit.

De vajjon több-e ez a naturalismus is, mint hit? Mert ha a hitet egész általánosságban úgy határozzuk meg, hogy az nem egyéb, mint valamely bizonyítékoktól független, vagy minden bizonyítás fölé emelt meggyőződés, akkor ez a hit az, a mire nem kevésbé támaszkodnak a mindennapi élet maximái, mint a legfelségesebb hitvallások és a legnagyobb horderejű felfedezések. (164. l.)

Vegyünk csak egy egészen egyszerű állítást, a melyet senki kétségbe nem vonhat, hogy pl. mindenikünk minden pillanatban a tér egy bizonyos részében van, körülvéve az anyagi dolgok egész tömegétől, a melyek állandóan hatnak reánk és egymásra.

E tétel csak egy amaz általános formájú ítéletek közül, a melyeket ébren töltött életünk minden pillanatában csinálunk százat meg százat s a melyek felől semmi kétségünk nincs; a legbizonyosabbaknak tartjuk őket. De mihelyt közelebből megvizsgáljuk, azonnal előáll egy csomó kérdés minden szó egy-egy talány. Mik vagyunk »mi«? Mi a »tér«? Lehetünk-e »mi« a térben, vagy pedig csak testünk az, a melyről ezt mondhatjuk? Mit értünk az alatt, ha azt mondjuk, hogy egyik materialis dolog hat a másikra? És mit az alatt, ha azt állítjuk, hogy a materialis dolgok hatnak reánk? Ime egyszerre hat különböző kérdés, mind közvet-

* U. o. 127.

lenül ítélőtehetségünkhez intézve és mindannyi egyszersmind a modern bölcsészet főproblémája. (280 – 281. II.)

Minden ismeret-ágban a következtetések biztosabbaknak látszanak lenni, mint a praemissák, a felépítmény szilárdabbnak, mint a fundamentum. Valamennyinél teljes bizalommal és gyakorlati biztossággal oly eszmék körében mozgunk, a melyek tulajdonképen *feltételezettek* és *önállótlanok*, és a melyek abban a pillanatban homályosakká válnak, mi-helyt őket a kritikai analysisnek alávetjük. Nem csodálkozhatunk tehát, ha pl. nehéz a *szép*-ben a maradandó elemet megállapítanunk, a mikor ez a materiális dolgokban előlünk elzárkózik, vagy hogyha az erkölcsi törvény ősalapja nem egészen világos előttünk, mikor még a természeti törvény ősalapja is olyan homályos, és hogy értsük meg Istent, mikor tulajdonkép még arról sem tudunk számot adni, hogy mit értünk a »dolog« alatt!

Herbert *Spencer* elmélete kimutatja, hogy tér, idő, anyag, mozgás, erő, stb. megfejtethetetlenek; homályosságok, a melyeket képtelenek vagyunk átkutatni. Ez tökéletesen igaz. De ha a praemissák megfejtethetetlenek, akkor hogyan lehet azokra csupán logikai következtetésekkel egész világ-elmélet felépíteni s e világelméletnek az absolut igazság jellegét követelni és ezzel minden más hitelmélet felett ítéletet tartani. Mert ha felvetjük a kérdést, hogy a tudományos világelmélet tulajdonképen mely premissákon nyugszik? — erre azt a feleletet kapjuk, hogy olyan praemissákon, a melyeket a tapasztalat nyújt! A tapasztalat nyújtotta a természet első igazi megismerését és a törvényeiről való tudást; a tapasztalat megfigyelés és kísérletezés alakjában adta a nyers anyagot. Itt az »érzékek bizonyosságán« kívül más tekintélyre nincs szükség.

Ez itt helyes eddig. De vajjon nem a hitvilágához tartoznak-e már azok a hypothesisek és következtetések, a melyeket ez érzéki tapasztalatokból alkotott meg a naturalismus, pl. csak a causatio törvényére nézve is? vagy a mikor felment a naturalismus olyan régiókba a hol már érzékeink semmi közvetlen ismeretet nem közvetíthetnek, a hol olyan törvényekkel van dolgunk, a melyek személyes megfigyelésünktől távol esnek és dolgokkal foglalkozik, a melyek sem nem láthatók, sem nem hallhatók, sem nem tapinthatók. Logikusan jár-e hát el akkor *Herbert Spencer*, a mikor a tudo-

mány anyagául azt jelöli meg, a mi megismerhető, a theologia anyagául pedig mind azt, a mi megismerhetetlen, holott ő is egy csomó olyan praemissával dolgozik, melyről apriori kimondja ő maga, hogy megismerhetetlen. Ab-ból, hogy úgy a természettudományoknak, mint a theologiának záró eszméi (Abschlissende Ideen) elgondolhatatlanok, — a mint ő ezt az állítását bebizonyítottak hiszi, — helyesen csak az kö-vetkeznék, hogy természettudomány és theologia annyiban teljesen egy színvonalon állanak, a mennyiben záró eszméik elgondolhatatlanok; de nem az, hogy a kettő egymással ellentétes és kibékíthetetlen. Nem veszi észre, hogy azzal, a mikor a theológiát általános örökösévé tette mind annak, a mi elgondolhatatlan, egyszersmind elvitázhatatlan jogot adott neki mind arra, a mi »való«; míg a tudomány méltán panaszkodhatnék, hogy csak azt kapta, a mi »feltételezett« és »önállótlan«, *ezért* aztán monopolizálhatja a *megérthetőt*. A tudomány megkapta mindazt, a mi tudható; de a theologia azt kapta meg, a mit tudni érdemes! (285. I.)

Ilyen osztozkodással mindenik meg lehet elégedve! — teszi hozzá Balfour sarkazmussal.

(Folytatjuk.)

Az egyházi fegyelemről.

Az u. n. egyházpolitikai törvények új korszakot nyitnak meg ev. ref. egyházunk életében. Még csak tervben voltak, majd javaslat alakjában feküdtek a képviselőház előtt, mikor már egyházunk férfiai belátták, hogy azok kiszámíthatatlan hatást fognak egyházi életünkre gyakorolni. Általános volt a nézet, hogy ama törvények bennünket készületlen állapotban találtak. Szomorú önvallomás volt, de az események ma is napról-napra igazolják, hogy a valóságnak megfelelt. Az első meglepetés hatása alatt aztán elkezdettünk tanakodni, a tanakodás folyamán összegabalyodtunk és egymást majdnem anathematizáltuk; majd megunva a czivódást, elcsendesedtünk és most tanulmányozzuk a helyzetet, nézzük a hullámokat, hogy meddig emelkednek, mennyire fednek majd el bennünket.

Élénkíteni kell e az egyházi életet, erőssé s hatalmassá kell tenni a protestáns öntudatot: volt a jelszó. Meg is alakultak az egyházi értekezletek majd minden kerületben. Az erdélyit illeti a kezdeményezés dicsősége. De aztán meglehetősen el is posványosodtunk majdnem mindannyian. A kezdő a mily fényeset lobbant, oly hirtelen ki is aludt, és maig is várjuk, hogy mikor lesz „redivivus.“ A dunamelléki és tiszántúli minden évben megtartatik, de amannál a szép és tartalmas értekezéseken, ennél pedig alapszabály revision és bizottságok kiküldésén kívül alig találunk egyéb

eredményt. Azért meg kell adnunk, hogy a tiszántuli értekezlet legalább három kérdést folyton napi renden tart a bizottság küldözgetés útján, t. i. az egyházi adó reform, az egyházas jellegű politikai napilap és az egyházi fegyelem kérdését, mint oly eszközöket, a melyeknek segítségével hiveink egyháziasságát fokozhatjuk s az egyházunk ellen egyfelől a katolicizmus, másfelől az ujonnan keletkező felekezetek, illetőleg a felekezeti nélküliség részéről jövő támadásokat hatástalanokká tehetjük.

Mi most csak az egyházi fegyelem kérdésével kívánunk foglalkozni és előre is kifejezést adunk azon meggyőződésünknek, hogy a tárgy sokkal több körültekintést igényel, mintsem hogy már arról vitatkozzunk, vajjon a szelidebb vagy erősebb, szigorubb egyházfegyelmet óhajtjuk életbeléptetni. Mert szerintünk előbb azal is tisztába kellene jönni, hogy vajjon az egyházi fegyelem gyakorlásától jogosan várjuk-e azt az eredményt, a mit némelyek kilátásba helyeznek. Csak ezután kerül a sor arra, hogy minő alakja fogadtassék el s végül, hogy miként léptetessék életbe. Ha az elsővel tisztában nem vagyunk, a többit mellőzhetjük, most az első kérdés természetesen az: erősíti-e az egyházi fegyelem a vallásosságot, növeli-e a hitbuzgóságot.

Mindenek előtt egy kis történelmi visszatekintést téve a multa, láthatjuk, hogy az egyházi fegyelem bibliai eredetű s a keresztyén egyházban mindig gyakorlatban volt és sok helyen ma is gyakorlatban van. Ha jól értjük az új testamentum ide vonatkozó helyeit, itten a vétkező vagy hibás atyafi megintéséről van szó, hogy az észére térjen s ha ezt nem tenné, akkor meg kell vele szakítani az érintkezést; a nagyobb gonosztevők pedig, az apostolok példája szerint egyszerűen kizárattak a gyülekezetből, azaz velők az összeköttetés megszakított. Az érintkezés megszakítása nem csak a vallásos vagy egyházi életre, hanem a polgárra is, így általában szól.

Tudjuk, hogy ezen útastások alapján az egyház censor morum-má lett s idővel nagyon részletesen kifejtette poenitentialis gyakorlatát. Hogy e gyakorlat sem a bibliai alapelveknek, sem a célnak nem lehetett teljesen megfelelő, az világos. Végeredményében a bünbocsánat áruláshoz vezetett s előidézte a reformációt. A reformáció egyházai hasonlóképen fenntartották az egyházi fegyelmet és pedig a római egyháztól örökölt poenitentialis fogalmakkal. Ezért van a mi magyar egyháztörténetünk is tele a poenitentiára vonatkozó emlékekkel, midőn a megintéstől kezdve az arvacsorától való eltiltásig, sőt a gyülekezetből való teljes kirekesztésig számos büntetésekkel találkozunk s a bünbánati eljárás is a bocsánat-kéréstől a fekete zsák posztóban való esedezésig mind feltalálható.

Hogy a legszigorubb egyházi fegyelem is jobbá tette volna az embereket, arról szó sem lehet. Kiállotta a büntetést s attól fogva okosabbá lett ha lett, de példáját százan és ezren követték tovább s régi egyházunk szigorú egyházi fegyelme mellett is csak úgy hemzsegték a bünök, akár csak ma. És a mellett meg volt egy nagy veszedelme a protestáns egyházfegyelemnek, t. i. az, hogy katolikus felfogások, gondolatoknak nyitott utat. Megbünhödött az illető a bünéért s most azt hitte, hogy adósságát lefizette. Akár

csak a lopásért leült börtönbüntetés után bizton érezte magát, hogy többé azon bünéért kérdőre nem vonják, így volt az egyházi büntetésekkel is. A katolikus egyén a gyónás után vétkei nagyságához mért poenitentiáját kiállván, lelke nyugodt a már elkövetett, de meggyónt és a poenitentiával kiengesztelt bünök felől. A protestáns nép tudatába is így vette magát bele a pápistás felfogás, mert azt nehéz volt megértetnie, hogy ha bár őt bünéért az egyház megbüntette, ezzel még nem rőtta le Isten iránti kötelességeit. — Ha csak erre gondolunk is, már látjuk, hogy miért nem lehetett nagy foganatja a legszigorubb egyházi fegyelemnek is és saját történelmünk lapjait forgatva, egyáltalában nem lehet csodálkoznunk azon sem, hogy az egyházi fegyelem a katolikus egyházban odáig jutott, a hol állott a reformáció korában s áll ma is.

Volt még ezenkívül egy másik hibája is ezen protestáns egyházi fegyelemnek, melyet a katolikusok elkerültek. Ezeknek poenitentiális gyakorlata valódi mestermű, a mit legjobban bizonyít, hogy a fülbe gyónás is bele van illesztve a rendszerbe. Így a katolikus egyház nemcsak a nagyobb, a czégéres bünöket vehette correctió alá, — legalább ő így fogja fel, — hanem a titkos bünöket is, a mennyiben bevallották. És ez határozott előnye volt gyakorlatának, mert a bünökben nem volt válogatás. Míg a protestáns egyházak, a gyónás elvetésével lemondtak arról, hogy egyházi fegyelmeük a bünök valódi javítója legyen, hanem a mennyiben csakis a czégéres, a köztudomású vétkeket vették censura alá, szinte a rendészet teendőit végezték. A gyilkos, a tolvaj, a tetten kapott parázna, a káromkodó, a tévtanító büntetettek az állam s ráadásul az egyház részéről is; ez utóbbi olybá volt tekinthető, mint ha amannak sanctiója lett volna. A megfeddendő bünös cselekedetnek az volt az ismertető jele, hogy az közbörtányt okozott, e nélkül úgy szólván figyelembe sem jött. Mint Tóth Ferencz is említi cura pastoralisában: »átallában véve pedig az Egyházi fenyték csak két s három bünökre nézve gyakoroltatik p. o. a paráznának ki kell állani az Eklésiai fenytéket: azonban a kevélyek, rágalmazók, fűsvények, részegek s csalárdok sat. számban sem jönnek.«

Jól tudjuk és valljuk, hogy a reformátorok és protestáns eleink mindenben lehetőleg a bibliához igyekeztek visszatérni és mégis e tárgynál be kell vallanunk, hogy ezt nem tették s talán épen ez az oka egyházi fegyelmeük sikertelenségének. Ugyanis a bibliai gyakorlat nem »megjavítani« akarja a bünösöket, hanem azt akarja, hogy ezek »megjavuljanak.« Ezért nem büntetésről van p. o. Mt. 18, 15–17-ben szó, nem lehet megállapítani az intés, dorgálás stb. mai fegyelmi büntetéseket ama szavakból, hanem inkább a jóakaratú kérés, tanítás, figyelmeztetés. A megátalkodott ember és köz-bünösségben leledző pedig az egyházból kitaszítottván, ez eljárásnál egyfelől az fejeztetett ki, hogy a bünös nem méltó a szentek társaságára, másfelől pedig az egyház tagjai az ily gonosz ember befolyásától megvédelmeztettek.

A mi egyházi fegyelmeünk lényegesen eltérő volt a bibliaitól. Mert p. o. erőszak alkalmazásával akarta a bünöst megtérésre, megjavulásra bírni. (Ez az inquisitionnak is az alapja.) De azért mégis annyira sohase

ment, hogy egyes lelkész kezébe nagyobb fegyelmi büntetés kiszabását, így az urvacsorától való eltiltást, vagy a gyülekezetből való kivetést, adott volna. A Geleji kánonok (44-ik) az excommunicatio maiort és minort a zsinat jogkörébe sorozza, a mivel kifejezi azt, hogy nagy fontosságu kérdésről van szó, de egyuttal azt is, hogy az egész egyházat tekinti megsértettnek. Eltért egyházi fegyelmi még annyiban is a bibliai felfogástól, hogy határozottan büntetni akart. Ezért van a sok panasz a miatt, hogy az excommunicált egyéneket a katolikusok vagy unitáriusok minden poenitentia nélkül átvették egyházukba s ezért követelték, hogy az illető előbb állja ki büntetését, azután ám menjen. Csak hogy azért viszont a mieink is megtették, hogy a más egyház által fegyelmileg sujtott egyént bűnbánat nélkül befogadták egyházukba, csak hogy ezt gyarapítsák.

Ily körülmények között nem csudálkozhatunk, hogy az egyházi fegyelem, már a jelzett okokból is, mind inkább lanyhult és végre a mult század végén és a jelen elején kiment a szokásból. A mi kevés maradványa még ma is fennáll itt-ott, p. o. hogy a megesett leányoknak csakis bekötött fejjel engedik meg a templomban lételt, a mult és jelen visszasságainak a kiáltó jele inkább, mint valami örvendetes jelenség. A büntetésszerű egyházi fegyelemnek csak akkor lehetett volna hatása, ha a vétkes nem kényszer alatt veti magát a fegyelmezés alá. Az ilyen nem megalázást és meggyalázást, hanem Isten kegyelmét látja az őt megjavító büntetésben, azonban a többség, ha csak tehette, könnyen megszökött a gyalázat elől s a hatalmasan működő ellenreformáció erre mindig kész volt megadni a kellő alkalmat. Az egyház megvédése miatt gyakorlandó kiközösítést pedig már a XVI. század viszonyai között sem lehetett gyakorolni. Ennek csak az ős gyülekezetekben s a középkor asceticus világnézlete mellett lehetett helye. A XVIII. század felvilágosultsága és a tisztább vallásos nézetek kifejlődése aztán nyakát szegte az egyházi fegyelemnek, mert a kényszerített vezeklésnek értéktelen volta, az egyháznak a rendészeti szerep gyakorlásánál magasabb feladata, az egyházi büntetéseknek középkori színezete mind jobban átment a köztudatba. Utoljára némely esetekben maga az állam is közbe lépett az egyházi fegyelmi gyakorlat ellen, mely sok esetben csökönyös és vak volt és nem látta be azt, a mit az állam szeme is meglátott, p. o. hogy megesett személyeknek nyilvános vezeklése ezeket még nagyobb bűnbe, magzatelhajtás, gyermekgyilkosság, stb. vezette.

A mint az egyházi fegyelem lassanként kiment a szokásból, az egyház nem gondoskodott ideje korán, hogy ezt megfelelőleg átalakítsa, hanem engedte teljesen veszni. Nehéz dolog is volt az a lelkészek akkori helyzete s közerkölcsi állapotai között és szinte örült az egyház, hogy megszabadul a kellemetlen terhektől. És megszűnt az egyházi fegyelem a nélkül, hogy a hivek egyháziasságában valami kárt tett volna, a nélkül, hogy a protestáns öntudatot megrendítette volna.

(Folyt. köv.)

Phileteus.

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1898. október 1.

(Vége.)

Nemes Árpád, küküllői egyházmegyei esperes aa. jelentvén, hogy hozzá Balogh Sándor, m.-bodoni pap aa. ellen, állítólagos hivatali hatalommal való visszaélés és öszszeférhetlen magaviselet miatt, panaszok intéztettek, érdekeltségénél fogva kérte, hogy a panaszok megvizsgálása másra bizassék. Ig. Tanácsunk az érdekeltségi esetet tényleg fenforgónak ismervén: a jelzett panaszok megvizsgálásával Zayzon János egyházmegyei főjegyző aát bizta meg.

Ifj. Lészay Ferencz, egyházmegyei főgondnok aa. bejelentette, hogy b. e. néhai édes atyja: id. Lészay Ferencz, volt egyhker, főgondnok aa. azt az óhaját fejezte ki előtte, hogy halála után az egyházkerületi közpénztár javára 1000 frt alapítványt létesítsen s ez óhajnak megfelelően nevezett főgondnok aa. az 1000 frtot be is küldötte. Ig.-tanácsunk mély köszönet-nyilvánítás mellett fogadta el a kegyes adományt s annak a megboldogult buzgó főgondnok aa. á. e. nevét viselő alapítványként leendő kezelését határozta el.

A balázsfalvi és túri egyházközségek ama kéréseit, hogy a papi fizetések állami kiegészítésére tekintettel, külön-külön anyaegyházakként szervezkedhesse- nek, nem találta. Ig. Tanácsunk, ez idők szerint teljesíthetőnek, mert mindkét helyen nyugalmazott lelkész van, az ezeknek járó félfizetést pedig a kongrua törvény alapján pótoltatni nem lehet s így a külön lelkész fizetését kellőleg biztosítani egyik helyen sem sikerülne.

Özv. Boros Lajosné indokolt kérésére kiutalt Ig. Tanácsunk, nevezett részére, 20 frt özvegy-árvai kegydíjat előlegül s egyuttal tudomásul vétetett nt. Bartha Lajos, gen. direktor aa. ama bejelentése, hogy az egyházkerületi özvegy-árvai alap segélyjuttalékainak kiosztása legközelebből meg fog történni.

A mikesfalvi egyházközség templomépítését, mely közel 9000 frt költséggel van tervezve, nem engedélyezhette Ig. Tanácsunk, mert az egyház nem rendelkezik kellő fedezettel az építkezés költségeire; a kért 3000 frt kedvezményes kölcsönt pedig, jelzálogi biztosíték hiánya miatt, továbbá azért sem lehetett megadni, mert a kamat és törlesztő-részlet fedezésére is segélyt kért, mire pedig a központi segélyalapoknál fedezet egyáltalában nincsen. Utasítatott azonban az egyházközség, hogy a kellő fedezet megszerzése után kisebb méretű templom építése iránt tegyen intézkedéseket.

Ezek után, főt. Püspök aa. ajánlata alapján, a 681 frtnyi javadalommal ellátott tancsi körlelkészi állásra Dénes Gyula, komlód-oroszfái lelkész aa. neveztetett ki, azzal a fölhívással, hogy új állomását lehetőleg mielőbb foglalja el.

Ezzel a gyűlés, a tárgysorozat teljes kimerítésével, bezáratott.

r. s.

Irodalom.

„Áhítatos hölgy“. — Elmékedések és imák művelt hölgyek használatára. Írták: *Fördös Lajos* és *Szivós Mihály* reform. lelkészek. Negyedik kiadás. Budapest, Hornyánszky Viktor kiadása 1887. 16-od rét, 311 lap; ára csinos aranyozott vászonkötésben 1 frt

Lehet, hogy vannak, kik irodalmi rovatainkat sokszor igen terjedelmeseknek találják. Ám, a mikor a protestáns vallásos és egyházi irodalom termékeiről van szó — ha még oly jelentéktelennek tetszik is az — más eljárást nem igen ígérhetünk. Ismertetéseinket kötelességünknek tartjuk mindig *indokolt* és *igazolt* kritikával kísérni, a melyben tollunkat sohasem vezeti sem rokon, — sem ellenszenv, de a melynek mértéke soh' sem közönséges, mert ez által vélünk igazi szolgálatot teljesíteni e nemű irodalmunknak, melynek színvonala még sok kívánni valót hagy fenn. Birálatainkat lelkiismeretesség s magasabb szempontok vezetik, olcsó s üres dicséretet nem adunk.

Bővebben akarunk foglalkozni a kezünk alatt levő munkával is; annnyival inkább, mert mi kiváló fontosságot tulajdonítunk éppen *a művelt közönség* számára való *vallásos elmékedéseknek*. Nagyobbat, mint a csupa imádságos könyveknek. Ugy vagyunk meggyőződve, hogy igazi emelkedett, mélyen járó és ennél fogva magasan szárnyaló, nem csak költői, de vallásos ihlettséggel írott elmékedések az evangéliumi protestáns keresztyénségnek igazi terjesztői fokozói, szilárdítói, mélyítői. A római kath. vallásosság karakterének az életet és világot elfeledtető s a tulvilágban székelő Istennel és szentjei udvarával társalgó imádságos könyvek felelnek meg; a protestáns vallásosság az Isten által betöltött, fenntartott és vezetett világnak, életnek, embernek, társadalomnak, szívnek igazi mélységeibe vezető, isteni tartalmába elmerülő és elmerítő elmékedést kíván, a mely megszenteli a szívet, megdicsőíti a világot és életet, a mely mindenütt Isten jelenlételét érezteti. A mi a protestáns istenitiszteleben az igehirdetés, a magán vallásos életgyakorlatban az az elmékedés. Nem zárja ki az imát, sőt feltételezi úgy is mint preludiumot, úgy is mint finálét s elismerjük, hogy e munkának az a külső berendezése, mely szerint minden elmékedést egy ima zár be, melyben mintegy az elmékedés csúcspontjára emelkedik — határozottan előnyére szolgál.

Azért mi e munkában is főleg az elmékedésekre fordítjuk figyelmünket s az egész munka értékét ezek után ítéljük meg, hisz velük járnak az imák is.

Egyik laptársunk e művet azon körülmény alapján, hogy negyedik kiadást ért, egyenesen az e nemű „klasszikus művek“ közé számlálja, a mely „derekason kiállotta a legjobb kritikusnak, az időnek kritikáját“ „Az elmékedések és imádságok eszmevilága tiszta evangéliumi; a kegyességben és áhitatban józan mértéktartás: sem a lapos moralizálás és okoskodó racionalizmus szárazsága, sem a methodista és poietista kegyeskedés émelgyőssége sehol erőt nem vesz a szerzőkön. Ez a dicséretes arany-középut jellemzi az irányt is (Prot. Egyh. és Isk. Lap 40 száma.)

Sajnáljuk, hogy nem lehetünk egészen e véleményen; és sokan fognak rajta csudálkozni, — s köztük

magunk is, — hogy „a tiszta evangéliumi eszmevilágot“, „a kegyességet és áhitatot“ mi vesszük védelmünkbe a Szóts Farkas kollega lapjával számban s mi látunk, lapos moralizálási és okoskodó racionalizmust“ ott a hol ezeknek szárazságát ő nem találja. De hát mi nem ismerünk áhitatban s kegyességben „arany középut“-at s hogy a Jézus Krisztus mérték nélkül telve volt áhitattal s kegyességgel, hogy ő mindig Istennel járt, „benne élt, mozgott és volt“, hogy ő mindig „Isten lelkét lehelte“: mi ebben éppen a tökéletességét, az „istenfiuságot“ látjuk.

Mi azt látjuk ez elmékedésekben, hogy íróiknak vallásos és theologiai álláspontja *a Kanton épült deisztikus-racionálisztikus moralizmus*, a melyet bizonyára senki sem fog *evangéliumnak* mondani, ha van is benne *bibliai* jelleg.

Deisztikus: mert lám az évszakokhoz szabott elmékedéseiben a természetben és változásaiban nem lát egyebet. mint az emberi élet és sors hasonlatait Tavasz ifjuságra, a nyár a férfi kor munkásságára, ősz a gyümölcsözésre, tél az öregségre emlékeztet, figyelmeztet s megfelelően oktat az emberi életéről, annak javairól, földadatairól, végéről és céljáról. De mihelyt egy mélyebb problémára tér, a hol Isten gondviselő munkáját akarja szemléltetni a természetben, ime szemléltető hasonlata:

»Hát alábbvalónak tartjátok e Istent az embernél? pedig az értelmes gazda, *ha kiadta a teendőit cse lédeinek, szemmel tartani azokat meg nem szűnik*; az órakészítő, *ha elindította is óráját, végképp magára nem hagyja, hanem időről időre megtekinti*« (14. l.) (Mondhatta volna: »meglazítja«, de író a deisztikus racionalisták azon fajtájából való, kik a »csudákat« — bár lehetőségüket fenntartják — nem ismerik el)

(Vége következik.)

Különfélék rovata.

Az evangélikus egyház köréből. A dunántúli evangélikus kerület közgyűlésén Gyuráts Ferenc püspök az ő nagyszabásu megnyitójában megemlékezett a congrua törvényről is s ezt olyan törvénynek tartja, mely nem sérti az autonómiát, de a haza védbástyáit erősíti. Azonban a protestántizmusnak őrt kell állania, hogy valamely kormány e törvényt nyel vissza ne éljen.... *A dunántúli egyházkerület lelkészi értekezlete* a közgyűlést megelőző napon tartatott meg Sopronban. Az elnöki megnyitó beszéd a vallás, haza, család és tulajdonjog ellen törő socialismus ellenszerét az evangélium örök igazságaiban keresi. Ennek hirdetői és képviselői pedig a lelkészek. De minden testület csak annyiban számíthat hatásra, a mennyiben hivatása magaslatán áll. Legyen minden lelkésznek eszméje Jézus. Fejtsenek ki az esperességi s kerületi lelkészi értekezletek minél buzgóbb munkásságot. E lelkészi értekezlet tárgysorozatából s eszmecseréje köréből az »Ev. egyh. szemle« nyomán egy általános képet nyerünk. Kimondatott ugyanis, hogy a konfirmációi tanításnál kézirat nem s csak a ker. népiskolai bizottság által jóváhagyott tankönyv használható. A konfirmációi ün-

nepély mindig valamely vasárnap és soha sem hétköznap vagy sátoros ünnep második napján tartassék. A konfirmálók kapjanak emléklapot, lehetőleg bibliát, imakönyvet. Reggeli könyörgés minden nap tartassék a gyülekezetben. Szent-István napjának istentiszteleti megünneplését az értekezlet sem tartja kötelezőnek. A nép között a vallásos iratok s lapok terjesztésének szükségét mondja ki a gyűlés. (Minket az lep meg és pedig nem valami kellemesen, hogy ez értekezlet a »Magyar Prot. Irod. Társaság« népies kiadványain, a »Koszoru« füzetain kifogásolni valót talál, mert, úgymond, e füzetek nagyon is »Kálvinista izűek«. Mi nem találjuk a Koszort »Kálvinista izűnek«. Nem is szükség; csak a protestántizmus fundamentális elveihez legyen hű. Hiszen a Koszoru füzetei nem dogmatika, nem is káté, de *építő* irodalom akar lenni. Protestáns, népies, építő irodalom. Lutheránus testvéreink talán csak nem theol. iskolai különbségeink kiélesítésével akarják protestáns népünkben istenországát építeni?! *Szerk.*) A soproni evang. értekezlet továbbá a »Luther-társaság« kiadványait szinteleának s a lutheri öntudat fejlesztésére alkalmatlannak tartja. Ennél fogva a kiadványoktól élesebb confessionalismust vár. — A dunáninnyi evang. kerület folyó évi közgyűlésén (Pozsonyban) a nyitraiak követelték, hogy engedtessék meg a ker. közgyűlésen a tót nyelv használata. Az »Ev. egyh. szemle« nem kis mérgelődéssel tudósít, hogy »nem engedték meg. — Az »Evang. Egyház és Iskola« nyomán az evangélikusok soproni gyűléseivel kapcsolatban még a következőket jegyezzük föl. Este 6 órakor fényes egyházi estélyt tartott a *Luther-társaság* az ev. templomban, melyet ez alkalommal gázlángokkal világítottak ki. Az estély *Bach* präludiumával és A-moll durjával kezdődött, mely a nagy orgonán kiváló művészettel adott elő. A tulajdonképi megnyitó egyik lelkész (Bognár Endre) imája volt. Zsilinszky államtitkár, a Luther-társaság elnöke ünnepi beszédet tartott, melyben a társaság szent hivatását fejtette ki, különösen a mai társadalmi viszonyokra tekintettel. Poszvék Sándor a mai társadalom és egyház bajairól és gyógyszeréről tárgyalt. Paulik budapesti vallástanár pedig az egyházi népies irodalomról s a Luther-társaság feladatáról olvasott föl. Az estély végén előkelő nők a Luther-társaság javára szép összeg pénzt gyűjtöttek. Ez offertorium a vasárnap reggeli istentisztelet végén is megismétlődött s most már a gyámintézet javára jövedelmezett. A gyámintézeti közgyűlésen egyebek közt határozattá lett, az az indítvány, hogy minden elemi iskolás gyermek fizessen egy krt a gyámintézetbe. A közebéden Baltik Frigyes püspök bocsátotta rendelkezésre a gyámintézeti ezüst serleget, mely Gusztáv Adolf svéd király azon serlegének mintájára készült, melyből a nagy szabadsághős a lützeni csata előtt ivott. A gyámintézet alapszabályai szerint e serleget minden ily közebéden körbe kell adni és pedig nem jókedvű kiívás végett, de jókedvű pénzadakozás által való megtöltés céljából. Az így gyűlt összeg most az »Erzsébet-alapra« adatik, melynek rendeltetése a Kőszegen épülő egyházkerületi leányiskolában egy új hely alapítása szegény lelkész leányok számára. Végül följegyezzük, hogy a bányakerületi evang. törvényszék egyhangu határozattal hagyta helyben a békési egyházmegyei tör-

vényszék ítéletét, mely szerint egyik evang. tanító hivatalából elmozdított azért, mert születendő gyermekeit egyezség útján a róm. kath. egyháznak ígérte el. Igen helyesen!

A ki 50 év óta szolgálja az Urat. Egy ékesen szóló legátusra találtak ezelőtt 51 évvel a Maros-Bogát község lakói. S mivel meghalt a községben a református pap, a legátust hamarosan megválasztották helyette. A megválasztott teologus vissza ment Nagy-Enyedre, hogy bevégezze az utolsó évet. A községbeli kurta nemesek monstre deputációval járultak az erd. ref. püspök elé s kérték, hogy a megválasztott papot engedje át a községnek. A püspök megígérte, hogy minden nagy ünnepen kimegy a megválasztott teologus predikálni s állását a tanév után azonnal elfoglalhatja. A hivek azontul vetélkedve viték minden sátoros ünnepen haza papjukat. Mikor pedig állomását végleg elfoglalhatta, a legkritikusabb napok következtek. Lángban állt az egész Erdély. A fiatal pap kétszer mentette meg a községet attól, hogy az ellenség legyilkolja, kirabolja és felégesse. Harmad ízben ő is alig menekült meg attól, hogy az oláh martalócok bitófára huzzák. Megmentette művészi talentuma és szép hangja, melylyel még a vad oláhokat is lefegyverezte. Midőn lecsendesült minden, hozzá látott az új pap, a falu népe kulturális ügyének előviteléhez. Erős talentummal, nemes ambícióval, kitartással munkálkodott 50 éven keresztül. Midőn a faluba került, még a magyarok is oláhuul beszéltek többnyire. Ma az oláhok is magyarul beszélnek, mert a „magyar“ papnak szájából búbájosan szállt az ige s fészket rakott vallás és nyelvkülönbség nélkül a szívekben. A pap iskolát teremtett, tagosított, könyvtárakat alapított a községben. Boldogházává avatta a csendes falut. — Ötven év hosszú idő, volt rá ideje. Szász Domokos püspök meleg hangu levélben méltatta a magyar kultúra és egyház szolgálatában megőszült pap érdemeit. A kis küküllőmegyei egyházmegye papjai pedig aranyba kötött bibliával tisztelték meg társukat, a ki arany szavakkal magyarázta a bibliából az Isten és a haza szeretetét. A kitüntetett lelkész neve *Tokaji* János. (Ell.)

A reformátusok dunamelléki egyházkerülete folyó évi október 17-én d. u. 4 órakor Budapesten, a Lónyay-utczai főgimn. dísztermében Egyházi értekezleti közgyűlést tart. Tárgysorozat: 1. Közének: Jövel Szentlélek Ursten (37 d.). 2. Előfohász: tartja Baksay Sándor esperes. 3. Az egyházi értekezletek eddigi működéséről. Fölolvassa Szóts Farkas theologiai igazgató-tanár. 4. Gondolatok egyházunk jövője felett. Fölolvassa Farkas József theologiai tanár. 5. Választmányi jelentés az egyházi adó reform ügyében. Előterjeszti Szóts Farkas theologiai igazgató-tanár. 6. Bizottsági jelentés az egyházi fegyelem ügyében. Előterjeszti Haypái Benő budai lelkész. 7. Jelentések, indítványok. 8. Közének: Az Ur én nekem (XXIII. zs.). 9. Záró ima: tartja Kálmán Gyula ságvári lelkész — Szilassy Aladár elnök, Baksay Sándor alelnök, Szóts Farkas titkár. (Elhalasztatott.)

A koronás fők elleni merényletek a pápás egyház talajából nőnek ki, bár az ultramontán sajtó e tekintetben is a protestántizmust próbálja vádolni, rágalmazni. A népszellem főként Olaszországban és Spanyolországban fejlődött pápista befolyás alatt s a legtöbb merényletet spanyolok s főként olaszok követik el. Az uralkodók elleni merényletek pedig éppen a római egyház találmányai s a legelső ily merénylők pápisták, sőt az »egyház« szolgái. Az ókorban s középkorban is történtek fejedelmgyilkosságok, de többnyire személyes indokokból. Uralomvágyból, haszonlesésből, bosszúból. A 16. és 17. század ádáz vallásharczai közepette támadnak azok a fanatizált emberek, kik egy nagy eszme, vagy intézmény képviselőjének meggyilkolását s így megsemmisítését tűzik ki céljukul és

pedig éppen a római pártból lépnek elő e rajongó gyilkosok. Ott vannak, például, az Erzsébet angol királynő elleni gyilkossági kísérletek. Ott Oraniai Vilmos gyilkosa: Gérard (1:84). Ott III Henrik gyilkosa: Clément (1589). Ott IV. Henrik gyilkosa: Ravaillac (1610). Ott Lodonban Guy Fawkes löporösszeesküvése. Mindenütt a rajongó pápista Spanyolországban 1852. febr. 2-án egy pap: Merino és 1856. máj. 28-án egy szerzetes: Fuentes követ el gyilkossági kísérletet Izabella királynő ellen. A pápás egyház szülte s szüli a fanatikus merényleteket. Lucheni is ilyen. A „Protestant” ez igazmondó följegyzéseithez tegyük hozzá, hogy mindez természetes. Mert a papismus, nem említve más jellemvonásait, a világkormányzat világi organumait: az államokat soha el nem ismeri minden hatalomnak, a saját magáén kívül, örökös ellensége és a bitorolt koronákról szóló elméletével szünet nélkül szaturálja hiveit.

Gyász hír. Erdélyi Sámuel székesi paptársunk élete 61-ik évében f. hó 3-án hosszas szenvedés után meghalt: az Ur magához hívta hű szolgáját. Áldott legyen emlékezte!

A vallás és közoktatásügyi minster az 1883. évi XXX. törvényczikk alapján erdélyi egyházkerületünk középiskoláinak látogatásával azokban az állami felügyelet gyakorlásával az 1898—99. tanévben a kolozsvári, marosvásárhelyi, nagyenyedi, székelyudvarhelyi és zilahi főgymnásiumokra nézve Kuncz Elek kolozsvári, a sepsi-szentgyörgyi és szászvárosi főgymnásiumokra nézve pedig Elischer József nagyszebeni tanterületi főigazgatót bizta meg.

Jótekonyság. Deák Albert dr. kolozsvári ügyvéd a kolozsvári ev. ref. egyházközség nagyutczai új temploma számára egy izléses kiviteli keresztelő-kannát és hozzá tányért ajándékozott. A szives adakozót szereti az Isten és megáldja azt, ki a lelkében élő legnemesebb buzgóságot érzékelhető módon is kifejezésre juttatja Kolozsvárt 1898. okt. 12-én. *Molnár Lőrincz* lelkész.

= **A bányakerületi ág. hitv. ev. egyházkerület** főfelügyelőjévé a lemondott Fabinyi Theofil helyébe a beérkezett szavazatok nagy többségével Zsilinszky Mihály dr. kultuszminiszteri államtitkár választott meg. A beiktatás folyó hónap 18-án megtartandó rendkívüli közgyűlésen fog végbemenni. Az egyházkerület jól választott: a főfelügyelői díszes állásra Zsilinszky-nél érdemesebb embert nem is találhatott.

= **Fejes István** sátoralja-ujhelyi paptársunk, a kitűnő egyházi író és költő esperesi hivataláról lemondott és e lemondást a tiszáninneri egyházkerület közgyűlése (mult hónap 18—20. napjain) mély sajnálattal vette tudomásul s Fejes István érdemeit jegyzőkönyvileg örökölte meg.

= **A »Protestáns Szemle«** idei 7. füzeté közelebből megjelent. Tartalma: 1. A lelkiismeretről. Dr. Szilávik Mátyás. 2. Zsoltárköltészetünk. Sz. Molnár Albert előtt. (I. közl.) Farkas Lajos. 3. Az unitarismus Magyarországon. (V. közl.) Pokoly József. 4. Ritschl theológiája. (Befejező közl.) Dr. Masznyik Endre. Továbbá tartalmaz gazdag irodalmi szemlét a hazai és külföldi irodalomról.

A „Protestáns Pap” gyakorlati szakközlöny 9. számú Lágler Sándor és Kálmán Dezső szerkesztésében megjelent.

Nyilvános számadás és köszönet.*

A maros-ugrai ref. egyházközség augusztus hó 21-én a gróf Haller-féle kerthelyiségben Maros-Ugrán zártkörű

* Minden református szív örvend s példát vesz, látván egyházi társadalmunk életnyilakozataiban résztvenni egyházunk előkelő hölgyeit s élükön mint éppen Ugrán történt, gróf Haller György-nét, a gróf Bethlenek és gróf Telekies egyik fenkölt lelki utódját. Hisszük, hogy a tevékeny küküllői esperes is nagy lelki örömmel nézi fáradhatlanságának szép sikerét. Szerk.

tánczvigalmat rendezett elhagyatott temploma és új torony-alapja javára.

Az ügynek élén gróf Haller Györgyné, szül. gróf Bethlen Ilona önagsága ritka buzgalommal és áldozat készséggel állott. Mellette br. Solymosi Lászlóné és Z. Knöpfler Elekné viselték a lady patronesse tisztet. Öszinte jóakarattal és áldozatkészséggel vetélkedtek a jótékony cél érdekében az egyház buzgó főgondnoka gróf Bethlen Balázs orsz. gyül. képviselő és Kis-Küküllő vármegye előkelő urai közül többen mint védnökök.

Felülfizettek: Gróf Haller Györgyné 50 frt, br. Solymosi Lászlóné 20 frt, Z. Knöpfler Elekné 20 frt. Z. Knöpfler Elek 5 frt, Todor János 1 frt. Circa Sándor 1 frt. Jozepovics Mór 1 frt. Pap Zsigmond 50 kr. Florián Virgil 1 frt. Zilahi Andor 1 frt. Majai Domokos 50 kr. Kovács Lajos 1 frt. Konez Domokos 1 frt. Gorové Jenő 50 kr. Léczfalvi Gyárfás Lajos védnök 14 frt, Kabos Ferencz védnök 10 frt. Noridsán Gerő 1 frt, Simon Lázár 2 frt. Szántner Lajos 3 frt. Demény Dánielné 1 frt. Szöcs János körjegyző 50 kr. Miske Elek 4 frt. Sándor Pál 1 frt. Hirsch Izrael 1 frt. Ifj. Szabó Ferencz 1 frt. Márkus József 1 frt. Nemes Árpád ref. esperes 1 frt 50 kr. N. N. 40 kr. Szász Ferencz 1 frt 50 kr. Erődsi István 2 frt. Szabó István 1 frt, Lakatos Áron ref. pap 3 frt. Ravasz János ref. esperes 3 frt. H. Gál Domokos védnök 5 frt. Gr. Haller Jenőné 5 frt. Br. Karg Jánosné 5 frt. Gr. Haller György 15 frt. Gr. Mikes Árminné 5 frt, Gróf Bethlen István 20 frt. Br. Horváth Arthur 5 frt. Br. Kuhn Ottóné 2 frt 50 kr. Br. Kemény Ákos 2 frt. Gr. Toldalag Anna 2 frt. N. N. 2 frt 50 kr. Br. Bánffy Györgyné 5 frt. Bárczai Zoltán 4 frt. Br. Rothenthal Henrikné 5 frt. Jenei Lajos 1 frt. Dézsi Zoltán alispán 10 frt. Br. Apor Istvánné 5 frt. Dindár Béla 2 frt. Tolnay Reginaldné 15 frt. Máriaffy Albertné 4 frt. Jozepovics Márkus 5 frt. Kovács László 1 frt. Pávlovsky Ferencz 1 frt. Dr. Boér Elek 10 frt. Gr. Bethlen Balázs védnök 25 frt. K. Nagy Pál védnök 10 frt. Siffbauer Mihály 5 frt. Id. Mátyás Sámuel védnök 7 frt. Balla Gyula 2 frt. Páget Olivér védnök 12 frt. Simén Endre 2 frt. Ifj. Mátyás Samu 1 frt. Apáthy Péter védnök 5 frt. Egy valaki 5 frt. Kovács Árpád ref. pap 2 frt. Dr. Péterfi István járás orvos 2 frt 50 kr. Jenei Jenő 2 frt 50 kr. Nemes Árpádné 2 frt. Dr. Dániel István 2 frt. Farkas Kálmán 2 frt. Palosi Albert vendéglős egyesség szerint 5 frt. 80 drb. színes lámpion haszonbéréből 5 frt 20 kr. Befolyt összesen 496 frt 70 kr., kiadatott 153 frt 31 kr., maradt templom és torony alap javára 343 frt 39 kr.

Ez a ritka szép jövedelem első helyen Gr. Haller Györgynét s nemes gondolkozásu férjét dicséri, kik alkalmat nyújtottak szegény egyházamnak a gyönyörű Hallerkert és palota helyiség átadásával a jelzett szép jövedelmű tánczvigalom megtarthatására. Eltekintve ettől anyagilag is jelentékeny áldozatot hoztak s a nemes grófné ritka buzgalommal felénk irányította másoknak is jóakaratu áldozat készségét. Első helyen azért, egyházamnak hálája és forró köszönete gróf Haller Györgynét s szeretett férjét illeti.

Szives köszönettel tartózkodunk dr. Boér Elek bálbizott-sági elnök urnak is, e magas képzettségű sok kedvességgel megáldott szép jövőjü ügyvédnek, ki szokatlan buzgalommal s fáradságot nem ismerő kitartással végezte elnöki tisztét.

Mindazok, kik személyes részvételükkel, anyagi áldozataikkal segítségünkre voltak, hálás köszönetünk mellett, találják meg az öntudat legtisztább jutalmát.

Maros-Ugra, 1898. szeptember 28.

Nemes Árpád,
m.-ugrai ref. pap, esperes.

Nyereményjegyzék

az erdélyi ev. ref. egyházkerület által a kolozsvári protestáns szerteteház javára rendezett jótékonyczélú sorsjátéknak Budapesten 1898. szeptember hó 15-én megtartott I. húzásán kihuzott számokról.

A húzásnál jelenvoltak: *Schilling Rudolf* kir. közjegyző helyettese *dr. Majtinszky Zsigmond*, és a polg. hatóság részéről *Dr. Szalay Sándor* V. ker. előljáró helyettes.

200 koronától 20000 korona értékig eső nyeremények: 9801 nyerő szám. 200 kor.48127 ny. sz. 200 kor. 51493 ny. sz. 400 kor. 78109 ny. sz. 400 kor. 147034 ny. sz. 200 kor. 151933 ny. sz. 400 kor. 163539 ny. sz. 200 kor. 194763 ny. sz. 20000 kor. 197629 ny. sz. 400 kor. 219244 ny. sz. 200 kor. 241897 ny. sz. 400 kor. 281025 ny. sz. 800 kor. 306432 ny. sz. 200 kor. 316483 ny. sz. 1000 kor. 321679 ny. sz. 200 kor. 331127 ny. sz. 200 kor. 331801 ny. sz. 200 kor. 336087 ny. sz. 200 kor. 348585 ny. sz. 400 kor. 356764 ny. sz. 400 kor. 371418 ny. sz. 200 kor. 386604 ny. sz. 400 kor. 439875 ny. sz. 1000 kor. 460006 ny. sz. 800 kor. 466629 ny. sz. 6000 kor. 483409 ny. sz. 800 kor. 484745 ny. sz. 200 kor. 489177 ny. sz. 200 kor.

17 nyeremény à 150 korona értékben: 1861 94054 105594 176274 213471 222823 275153 275238 310580 321987 337830 339016 339652 344148 446220 488230 488688.

20 nyeremény à 120 korona értékben: 8497 37590 84064 111625 136628 145678 148739 154453 182751 201255 201256 270960 343694 353907 356079 378062 381432 404745 418530 425659.

50 nyeremény à 80 korona értékben: 9165 24223 35594 63996 72775 75084 77639 118308 122520 127453 180901 182000 223982 243288 272364 273131 277247 279214 297244 307348 332361 346700 354226 363222 380413 383617 412770 449386 480655 495030.

40 nyeremény à 60 korona értékben: 14523 20897 21679 33653 66556 76055 84901 88868 104995 127762 131049 143491 145941 161565 188790 191641 199952 213818 224546 233018 239889 242664 255250 258331 291321 338600 343279 344685 348023 366952 391297 403217 407570 429752 438191 442698 455544 459216 474888 479671.

50 nyeremény à 50 korona értékben: 23760 28943 29817 50663 69033 71870 74591 79738 80785 86775 108487 114370 161027 164191 164650 165182 194354 196993 199142 202841 205806 221415 225017 237741 246759 249308 266536 307991 317773 318268 318398 318511 336521 340261 341032 366166 370142 372623 374190 377527 385053 386781 391512 393261 419289 443708 445705 457691 469778 483291.

60 nyeremény à 40 korona értékben: 1431 2317 57652 68751 78906 79801 85553 96824 99960 100070 110448 110449 135161 135265 140159 164791 169641 175948 183471 222376 248081 254803 258266 268149 272601 275140 275817 278605 280704 287257 293946 295512 296752 201615 313723 330970 323210 330473 344393 348053 358599 369212 398285 408729 40995 418014 421455 422238 423942 432343 438771 453041 459215 468275 468521 483524 489706 494807 497112 497835.

80 nyeremény à 30 korona értékben: 16286 24315 28708 32085 32086 39401 39837 40614 53587 58825 64017 75492 90089 101413 103365 111381 114183 116856 119736 133377 135920 143797 147097 152886 154230 154827 165317 174216 197056 200182 200183 200184 200185 222594 224762 225082 231694 232284 239818 247236 251528 252547 263053 270652 280655 286060 294504 302041 307766 322764 331493 332596 335369 335544 337971 344118 347807 373122 375478 375698 375913 376097 377201 377202 381734 383475 390142 393516 399275 400043 411806 415591 427150 433483 440359 449552 449553 452306 474240 480067.

100 nyeremény à 25 korona értékben: 29961 33169 42106 43980 65679 59006 59076 61412 61456 66212 78246 87966 90225 92471 103977 107580 110149 111663 120182 120799 126198 127694 132557 143377 147933 151472 153629 156720 157343 159644 161566 163146 168524 174945 185694 188075 199284 209199 218620 230254 236257 236787 244354 246242 249536 254021 259138 268402 273918 278340 284370 285261 286502 312136 329414 331951 341083 341963 343088 346161 352971 364709 367190 368191 379557 379678 382650 384646 389492 397295 401653 402635 404621 409762 411281 414503 416170 419744 421283 426611 431098 43188 451726 454376 454846 457118 463581 467275 471729 473478 473508 474946 475866 477331 479309 480923 481529 485914 488912 491649.

(Folytatása következik.)

Hivatalos rész.

3579—1893. KÖRLEVÉL. valamennyi erd. ev. ref. kollegium n. t. Előljáróságának.

Miheztartás és további eljárás végett tudatjuk, hogy a vall. és közokt. m. kir. miniszter úr f. é. szep-

tember hó 27-én 63.320 számon kelt rendelettel az 1883 évi XXX. törvénycikk 46. §-ában gyökerező jogánál és kötelességénél fogva az egyházi főhatóságunk alatt álló kolozsvári, marosvásárhelyi, nagyenyedi, székelyudvarhelyi és zilahi főgyimnásiumokhoz Kuncz Elek kolozsvári, a sepsiszentgyörgyi és szászvárosi főgyimnásiumokhoz pedig Elischer József nagyszebeni tankerületi főigazgatót küldötte ki miniszteri megbízottakul azzal, hogy a nevezett középiskolákat az 1893—99-ik tanév folyamán látogassák meg, nevében az áltami főfelügyeletet gyakorolják s a fennálló utasítás szerint járjanak el,

Kolozavár, 1898. október hó 6-án.

Parádi Kálmán, Dr. Vályi Gábor, tanügyi előadó. elnökhelyettes.

3399—1893. KÖRLEVÉL,

Valamennyi erd. ev. ref. kollegium m. t. Előljáróságának.

Tudomásunkra jutván, hogy egyházkerületünk kötelékében álló egyik főgyimnásium tanártestülete a latin és görög nyelvi pótló érettségi vizsgálat eredményét a reáliskolai tanulók eredeti reáliskolai érettségi bizonyítványaira vezette rá, ezennel hivatalosan utasítjuk az illető főgymnasim tanártestületét és valamennyi erd. ev. ref. főgyimnásium tanárkarait, hogy reáliskolai tanulók részére, kik akár csak a latin, akár a latin és görög nyelvből pótló, illetőleg, kiegészítő érettségi vizsgálatra állanak, e vizsgálatok eredményét az 1885. évi 3040 számú vall. s közoktat. miniszteri rendelet B/2 melléklete szerint csak önálló pótló érettségi bizonyítvány alakjában adják ki.

Az erd. ev. ref. egyházkerület igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1898. október hó 1-én tartott üléséből.

Dr. Vályi Gábor, Parádi Kálmán, elnökhelyettes. tanügyi előadó.

3505—1898. KÖRLEVÉL

az országos közalapí segélykéreksek beadása tárgyában. az összes egyházakhoz és lelkészekhez.

Az egyházi közalap-kezelési szabályainak 27. §-a értelmében, az országos közalapból való segélyezést kérő folyamodványok dec. hó 15-ig már a végrehajtó bizottság jegyzőjéhez is beküldendők.

Fölhivjuk ennélfogva mindamaz egyházakat és lelkészeket, melyek és kik segélyhez igényt tartanak, hogy szabályszerű iven kiállított kéréseik beadásával ne késsenek, úgy hogy azok legkésőbb folyó évi nov. hó 20-ig az illető esperese által hatóságunkhoz fölterjeszthetők legyenek. Egyuttal figyelmeztetjük az egyházmegyei hatóságokat arra, hogy miután a csekélyebb javadalmazásu s így inkább segélyre szoruló lelkészek a rendkívüli államsegélyből fognak segélyeztetni: az orsz. közalaphoz inkább csak az egyházakat ajánlják fel s azok között is a sürgösségi fokozatot pontosan állapítsák meg, hogy lehetőleg a legnagyobb és legsürgösebb szükségben lévők legyenek segélyezhetők.

Kolozsvárt, 1898. október 10.

Dr. Kádár János, Dr. Vályi Gábor, s. titkár. elnökhelyettes.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendőek, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre
félévre6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Tudomány és theologia.

(Felolvasatott 1898. szept. 11-én a tanév megnyitása
alkalmával.

(Vége.)

Vajjon nem csak aprioristikus föltevések alapján állapítja-e meg a tudomány a causatio, vagy valamely más universalis principium törvényét? Ha felelemezzük azt a gondolkozási folyamatot, a melyen át a causatio törvényéhez jutunk, úgy találjuk, hogy e törvény megismerhetéséhez egyetlen lépést sem tehetünk amaz aprioristikus felvétel nélkül, hogy a természet folyása *egyforma*, vagy ha nem is absolut egyforma, legalább is eléggé egyforma arra, hogy föltehessük, hogy mindig meglehetősen biztossággal következtethetünk az okozatokból az okokra, vagy ugyanazon körülmények között az okokból az okozatokra. Mert ha csak az egyéni tapasztalásra támaszkodnak a causatio törvényének megállapításánál, akkor először is azt találjuk, hogy az a *tökéletes egyformaság*, a mely a causalitás törvényének előfeltétele, nincs sehol. A legnagyobb körültekintéssel s a legkiválóbb kutatók által végzett kísérletek soha nem mutattak tökéletesen identikus eredményeket, mert tulajdonképen a természetben nincs absolut uniformitas. Tehát a principiumot nem a tapasztalás bizonyította be, hanem maga a tapasztalás már egy előfeltételezett alapelv világánál tétetik, mert úgy *hiszszük*, hogy a világ felett *változatlan* törvények uralkodnak. Hát nem hit-e ez, a mikor még a legskeptikusabb empirista is azt mondja, hogy igaz ugyan, hogy a causatio törvényének nincs elég biztosítéka az *egyéni* tapasztalataiban; de van hátunk megett egy

csomó historiai tapasztalat, a melyeket az emberiség megszámlálhatatlan nemzedékei tettek s a mely megfigyeléseket a mi tanulságunkra gyűjtöttek össze és hagytak ránk örököül. Ezek nem érnének semmit? Nekünk nagyon sokat érnek; de a következetes empirista előtt historiai tapasztalatoknak nem volna szabad értéküknek lenniök; mert ő csak azokra a tapasztalatokra adhat valamit, a melyeket ő maga tesz érzéki szerveivel. Ő *általános* és historiai tapasztalatokról nem beszélhet, mert az általános tapasztalatok valóságának karakterét ismeretelmélete kiindulási pontjában épen ő maga vonta kétségbe és sürgeti, hogy minden egyes esetben és minden egyes individuumra nézve a saját *személyes* tapasztalás a szükséges. De mikor észrevette azt a roppant ellentétet, a mely van e mikroszkopikus megfigyelési kör és mód s ama gigási törvények között, a melyek, tetszenek avagy nem, de megvannak és uralkodnak, akkor oda menekült a historiai tapasztalatok hypothesiséhez, az előfeltételezett változatlan törvények uralmának hitéhez.

De ha ő is *hittel* dolgozik, akkor nincs joga a theologus hitét támadni és a tudomány és theologia közé éket verni, erőszakkal két világot alkotni az ember számára: a tudás és a hit egymást kizáró világát.

Az az eszmény, a melyre törekednünk kell s a melyet soha szem elől tévesztenünk nem szabad, nem lehet más, mint az összes hitnézeteknek jól rendezett egészszé leendő egységesítése. De azt e törekvésnél soha sem kell elfelednünk, hogy nem a *magyarázatok* azok, a melyek tovább élnek, hanem a megmagyarázott *dolgok*, nem az *elméletek*, ha-

nem a *tények*, a melyek felől mi elméleteket gyártunk. (359. l.)

Kétségtelen, — mondja Balfour, — hogy mindenik rendszer, a melyet csak mai ismeretünkkel és meglevő képességeinkkel konstruálhatunk, homályosságokban, bizonyíték-hiányban és következtelenségekben szenved; de az is bizonyos, hogy egyetlen olyan rendszer sem elégítheti ki maradandólag az emberi szellemet, a mely nem számol az ember erkölcsi érzéseivel, eszményeivel, nem teszi lehetővé legmagasabb törekvéseinek elérhetését és ethikai szükségének kielégítését. (357—358. ll.)

Rendkívül érdekes volna nyomról-nyomra követni annak a nagy államférfiúnak, — a kit ma Anglia pártkülömbőség nélkül úgy tekint, mint Salisbury lord utódát, — gondolatmenetét, mélyre ható fejtegetéseit, a mint megalkotja az általa u. n. »provisorikus bölcsészet« tanait és rámutat, hogy természettudományi, ethikai és theologiai hitnézeteink nagy tömege sokkal összefüggőbb, kielégítőbb egésznek képez a theistikus keretben, mint a naturalistikusban, sőt még egységesebbek lesznek ezek egyenesen a keresztyén theistikus világnézetben összefoglalva, mert az a nagy világprobléma: a *bűn* és a *váltság* is egyedül ebben nyer megoldást. Szeretném bemutatni azokat a bámulatos eszmegazdagságu fejtegetéseket, a mint igazolja, hogy azt a mérhetetlen távolságot, a mely van a végetlen szellem és a véges ember között, egyedül csak a Krisztus, a tökéletes Isten és tökéletes ember hidalhatja át és ha az embert ég és föld távola választja is el Istentől, tőle mégis nem reménytelenül van elválasztva (352. l.) és a mint bizonyítja, hogy egy a szükséges: az élő hit abban a kötelékben, mely Istent és embert egybefűz, a mely élő hittel birtokunkban nincs hely többé a megállapított erős rend ellen való ama tehetetlen zúgolódásra, a mely meg nem érdemlett szenvedések között olyan hamar fölkel bennünk. Ez a hit azoké, a kik a theismus keresztyén formáját a maga egész erejében érzik. Mert ezek egy olyan lényt tisztelnek, a ki a mindenségnek nem távol álló teremtetője, a kit hidegen hagy a világ jajja, hanem ha teremtményei szenvednek, vajjon nem szenvedett-e ő is érettük? stb. (356. l.) De bármennyire vonz is e téma, vele, miután tárgyain keretén kívül vezetne, nem foglalkozhatom.

Egyet akarok csak lelkükre kötni Önöknek, nemes ifjuság, hogy mindenkinek meg-

van ugyan a maga felséges előjoga, hogy olyan véleményt formáljon magának, a melyet akar, de mindenkinek egyenesen kötelessége is, hogy mielőtt ez előjogát gyakorolja, az alapokat, a melyekre véleményét építi, megvizsgálja és meggyőződéseit megmérlegelje; csak óvakodjanak az egyoldaluságtól, az önhittséget jellemző merész ítélkezéstől és törekedjenek arra, hogy egységes, összhangzó és egész erkölcsi életüknek szilárd, tiszta alapot nyújtó világnézetet szerezzenek Önöknek soha sem szabad szem előtt tévesztetniök azt, hogy önök maguk is egyen-egyen, de a majdan önökre bizandók is mindnyájan, az örökkévalóságnak égi eredetű örökösei. Csak ha ez a tudat, ez a szent meggyőződés él lelkükben, lehetnek hű sáfárok és felelősségük érzetében odaadó munkások. A mi életünknek és a mi szolgálatunknak mindenkor arra kell szentelve lennie, a mi mindent egybefoglaló egyetemes és a mi romolhatatlanul maradandó.

A mezőben elrejtett kincs paraboláját ismerik Önök. Boldog, a ki e kincset megtalálja!

Menjünk és a mi Istenünk segítsége mellett közös erővel keressük azt ebben az évben is!

Kenessey Béla,
theol. igazgató.

Az egyházi fegyelemről.

(Folytatás.)

Az előre bocsátott történelmi reflexiók nyomán immár kifejezést is adhatunk azon nézetünknek, hogy mi a régi egyházi fegyelemnek felújításától épen nem sok eredményt várunk az egyháziasság emelése körül, sőt ha bárminemű egyházi fegyelem azzal a célzattal gyakoroltatnék, hogy — ha kell, büntetések, egyházi büntetések által is — javítson, ezt még szorosabb értelemben evangeliumnak sem tartanánk és óhajtanánk, hogy semmiképen meg ne honosítsassék egyházunkban.

Azon egyház-fegyelmi szabály, mely Mát. 18, 15—17-ben előadatik, véleményünk szerint, következetesen meg sem valósítható. Hogy az atyafi ellen vétkező atyafi oly módon megintessék, a mint ott elő van adva, az még lehetséges, de hogy ha még a gyülekezetre sem hallgat, tehát legyen olyan, mint a pogány, vagy eretnek, hogy vele mindenféle egyházi és polgári összeköttetés megszakíttassék, ez ma már gondolatban is képtelenség, annnyival inkább az életben. És ha csupán az egyházi közösségnek a megszakítására gondolunk is, be kell látnunk, hogy saját gyarlóságunk sokkal nagyobb, bűnösségünk önlelkünk előtt sokkal tisztábban áll, semhogy magunkat méltónak gondoljuk arra, hogy egy, talán alapjában nem bűnösebb, de nyilvános cselekedet által megbélyegezett embert Isten ígéje hallgatásából, az urvacsorában való részesedésből, tehát

épen azon alkalmakból kirekeszszünk, a hol az evangéliumnak ereje által megjavulásra vitethetik. A zsidó és római papok könyörtelenségének maradványait látjuk abban a felfogásban, hogy előbb fegyelmi szabályaink előtt való meghajlásra kényszerítsük a bűnös egyént és csak azután bocsátjuk az üdvösség ígéjéhez és a kegyelem pecségeihez és hagyján, ha még a bűnbeismerés vagy megtérés őszinteségéről megbízható mértékünk volna és elkerülhetnénk azt, hogy a hypocrizis növekedését mozdítsuk akarva-akaratlan elő.

Ha hajlandók vagyunk mégis annyit megengedni, hogy a vétkező megintessék, nem szabad megint felednünk azt, hogy ez csak úgy lehet foganatos az illetőre nézve, ha a megintó erkölcsileg tiszta, mintaszerű életet él. Mert ugyan hogyan akarjuk kivetni atyánkfiának szeméből a szálkát, ha a magunkéban gerenda vagy. Pedig ugyan melyikünknek szemében nincsen hol szálka, hol pedig gerenda. Vajjona megintett atyafi talán vak, hogy meg ne látná a gyarlóságot bírálban is? És ez épen jó alkalom arra, hogy a megtévelyedettet bíraskodásunkkal teljesen elidegenítsük.

Hogy lelkész és presbyterium egyházi fegyelmet tudjanak gyakorolni, ahoz mindenképp előtte szükséges volna, hogy ők maguk kifogástalan életet éljenek. Hogy ezt minden lelkész és presbyter megcselekedje, az nem valószínű. Tökéletesen egyetértünk a Sárospataki Lapok »Ignotus«-ával (34-ik szám), ki e tételt így fejezi ki: »A fegyelmezést végző testület legyen minden tekintetben kifogástalan.« Majd folytatólagosan mondja tovább; »de míg a papra rámutathatunk, hogy ő sokszor áldozik Bacchusnál, — míg van pap, a ki a 32 levelet forgatja, — míg van lelkész, ki maga is dolgoztat vasárnap, — míg találkozunk olyanokkal, a kik egy és más irányban az önzésnek hódolnak stb. stb. addig a fegyelmezésnek, a fegyelmezni akarásnak aligha lehet valami eredménye!« — Igen örülünk, hogy vannak mások is, kik e tekintetben úgy gondolkoznak, mint mi.

Nem hallgathatjuk el azon véleményünket sem hogy az egyházi fegyelmet már önmagunkra tekintettel sem kellene akarnunk egyházi építési célokra alkalmazni, míg az épen most említett követelésnek elég nem tétetik. Vajjon nem az van kifejezve abban, hogy az egyházi fegyelmet a jelzett célra felhasználni akarjuk, mintha felfogásunk szerint minden egyebek ékesen és szép renddel folynának, mintha bennünket a lelkiismeret épen nem háborgatna a felől, hogy a mi világosságunk talán nem elég jól fénylik, s hogy elégedettek vagyunk-e, mint földnek savai? Az egyházi fegyelemnek a végét megfogni s aztán az egyháztagok templomba, urvacsorához, egyházi áldásra stb. kényszeríteni, ez igen kényelmes feladat, de hogy hasznos-e, arról egyelőre jó lesz még hallgatni. De talán annyit mégis megemlíthetünk, hogy a lelki pásztori hivatás fenségéből semmi nem von le annyit, mintha egyébképpen fogyasztékos pásztorkodását az egyházi fegyelem szabályaival kívánná foltozni. Láttunk mi is régi visitációkról holmi feljegyzéseket, a melyekből olvastunk igen tanulságos dolgokat is. Láttunk arra is esetet, hogy a lelkész hiveit templomkerülésért bevádolta a szent visitációnak és ez több embert el is tiltott az urvacsorától, egy időre, ha csak egyházkövetéssel meg nem

váltja a másik büntetést. Paráznák, részegesek egyházkövetésre ítéltettek. De mikor a gyülekezet is megkérdezett a lelkész felől, hát a szent visitatio szükségesnek találta a partialis elé idézni s itten pedig dislocalni az illető atyafit. És ennek is volt azért egyházi fegyelem a kezében, és épen ezzel akarta hiveit az evangéliumi életben megtartani, a helyett, hogy ő maga és családja erényei által tündökölt volna követendő példa gyanánt a gyülekezet előtt, mely így láthatta volna, hogy a szószékről hangoztatott evangéliumi intelmek az életben meg is valósíthatók.

Az eddigiekből meggyőződhetett már a szíves olvasó, hogy mi az egyházi fegyelemnek egyházunk életében abból a célból való felélesztését, hogy így híveink megcsappant egyháziasságát emeljük, teljesen eltévesztett dolognak tartjuk. Nem tekinthetjük az egyházi fegyelem gyakorlását oly eszköznek, mely alkalmas volna hitet, buzgóságot támasztani, pedig véleményünk szerint épen erre volna szükség s csakis ez az, a mi az egyháznak erőt, tekintélyt adhat. Elhibázott dolognak tartjuk azért is, mert nem oda vág, a hova néz, illetőleg szinte szándékosan félre ismeri a helyzetet a hasonló törekvés. Hiszen miről is van szó? Ugyebár arról, hogy híveink egy része nem tanúsít eléggé egyházas magatartást. És vajjon ez pusztán oly tény-e, melyet külső eszközzel lehet reperálni, mint p. o. ha valaki nem fizeti egyházi adóját? Hiszen itten nem pusztán a nem akaráson mulik a dolog, hanem a fogékonyság hiányán. Belülről, a lelkekből veszett ki valami, a mit intés, dorgálás és bárminemű tilalom sem pótolhat. Nem kell attól félnünk, hogy hitben buzgó egyháztagjaink kövessenek egyházellenes magatartást, hanem épen azoknál találunk illet, kikben ez a buzgóság vagy meg sem fakadt, vagy pedig bizonyos okok miatt ellanyhult. Ezt semmi fegyelmi törvény fel nem élesztheti, mert a hol nincs vetés, nincs aratás sem, és a kiürült edény megtöltés nélkül mindig üres marad.

Úgy vagyunk meggyőződve, hogy az egyházi fegyelem által elérni szándékolt célt más úton közelíthetjük meg inkább, t. i. a baj természetének megfelelő úton. Ez az út kettős. Egyik ága az ígének határozó prédikálására, a másik meg az ígének az életben való testet öltése, illetőleg ennek felmutatása. A mint az Ur az ő tanítását és példáját hagyta reánk szent örökségül, nekünk is ezt az örökséget kell az utánunk jövőkre átszállítanunk. Ezzel a kettővel hódította meg a keresztyénség is az életet: prédikálta a Krisztus evangéliumát és lehetőleg igyekezett ezt életében megvalósítani.

Hiányzik a hitbuzgóság? Tehát fel kell éleszteni. A hit hallásból vagy; azért prédikálni kell az ígét. Minthogy pedig gyöngék, gyarlók vagyunk arra, hogy az elhintett magvak mindnyájunknál jó gyümölcsöt teremjenek, támogatni kell gyöngéinket annak felmutatásával, hogy a mit tőlünk az íge kíván, a mi erőnkhez képest megvalósítható. A keresztyén szeretetnek munkái is igen sok lelket megnyertek az Urnak, kiken az íge hirdetése nem fogott.

Ha hirdetjük az igaz, a meghamisíthatatlan evangéliumot és éljük a keresztyéni életet, ezzel minden esetre többet érünk el, mintha egyházi törvényszéket ülünk azok felett, a kiknek fogyatkozásai a legtöbb esetben

nem az ő hibájukból való — Természetesen fel lehet tenni azt a kérdést is, hogy hátha sem a prédikáció, sem a példás élet nem hat valakire, hanem az az egyház hívő tagjait botránkoztatja, akár hanyagságával, akár egyházellenes cselekvésével: hát akkor mi legyen? De ezzel szemben viszont kérdezhetjük, hogy megszűnik a botránkozás köve, ha az illetőt az urvacsorából vagy a templomból kizárjuk és vajjon megnyerjük-e ezzel feltétlenül? A botránkozás csak úgy megmarad továbbra is és az, hogy megnyertük volna az illetőt, feltételezhető. Ne feledjük el aztán azt sem, hogy büntetést szabunk ki az egyházi fegyelem gyakorlásánál és nekünk a szeretet vallása hirdetésénél egyáltalában nem szabad a hirdetett tanok megett maradni. Hiszen még a közönséges büntetőjognak is az az elve, hogy inkább száz bűnös szabaduljon, mintsem egy ártatlan lakoljon. Mi, a kik nem láthatunk be az emberek szívébe, lelkébe, nem állapíthatjuk meg senki bűnösségének fokát és nincs a világon az a pastoralis prudentia, mely bennünket a büntető eljárásnál u. n. justizmord elkövetésétől megóvhasson.

Mindazonáltal egyáltalában nem akarjuk azt mondani, hogy megtévedett atyánkfiai ne lehessen meginteni, megfeddeni is, hogy a jó útra térjenek. Ezt mi nemcsak helyesnek, szükségesnek, sőt egyenes keresztyén atyafiúi kötelességnek tartjuk, mely a keresztyén felebaráti kötelességnek, a szeretetnek folyománya. A ki engedi, hogy felebarátja a bűn örvényébe elmerüljön és csak nem is figyelmezteti arra a veszélyre, mely fenyegeti, az a legnagyobb vétkezi az ő felebarátja és önmaga ellen is. Csakhogy ez — és ezt jegyezzük meg jól — nem büntetés, nem egyházi fegyelem abban az értelemben, a mint az most nálunk tárgyalás alatt van, hanem jó cselekedet. Tudjuk ugyan, hogy a büntetésre is lehet a jó cselekedet nevet rávonni, mint p. o. a büntető jogban az u. n. javítási elmélet felfogja, de hogy a kettő között ég és föld a különbség, azt bárki is beláthatja. Nincs az az elmélet a világon, a mely a büntetéstől a megtorlás gondolatát elválasztani tudja, a minthogy részben s mindig is megtorlás marad az, már pedig ennek nem lehet helye a keresztyén felfogásban.

Röviden összefoglalva az elmondottakat, mi úgy a mulból vett tapasztalások, mint elméleti okokból is nem tarjuk az egyházi fegyelemnek a felélesztését alkalmas eszköznek a hitbuzgóság, a vallásosság, az egyháziasság ápolására. Emberi tökéletlenségünknel fogva pedig egyenesen veszedelmesnek is látjuk annak alkalmazását. Helyette a jelzet célra az ige hathatós hirdetését s a keresztyén életben s munkás szeretetben nyújtandó példát ajánlunk.

Philiteus.

Az ev. ref. egyetemes konvent elnökségének üdvözlete

az olaszországi evangéliumi egyház huszonnegyedik egyetemes gyűléséhez.

Mélyen tisztelt hitrokonaink,
Szeretett testvéreink az Urban!

Becsés meghívásotokért az olaszországi evangéliumi egyház huszonnegyedik egyetemes gyűlésére, ró-

lunk való szíves megemlékezéstek illetén kedves megnyilatkozásáért, kölcsönös együvértartozandóságunk eleven tudatának emez értékes zálogáért, fogadjátok, kérünk, őszinte hálánkat s legszivesebb üdvözlötünket. Noha körülményeink kényszerűsége megakadályozott is bennünket abban, hogy a magyar ev. ref. egyház képviselőjét hozzátok elküldhessük: gondolataink, szívünk, lelkünk azért közöttetek vannak. Nemes törekvéseiteket legbensőbb s legforróbb szerencsekívánataink kísérik és az a gondolat, hogy az olasz-magyar testvériségnek történelmi nagy emlékektől megszentelt kötelekein kívül a hitközösségnek mindkét részről hiven ápolt szellemi solidaritása is bensőleg egybekapcsol bennünket, fölemelő és lelkesítő hatást gyakorol reánk.

Mélyen tisztelt hitrokonaink, szeretett testvéreink az Urban! Ugy tetszik nekünk, hogy a ti evangéliumi hitetek és protestáns öntudatotok fenkölt czélokna, nagyszerű feladatoknak Istentől rendelt letéteményese. Ujra fölgyújtani az evangéliumi szellem lángját Olaszország classicus földjén, a hol az századokkal ezelőtt erőszakosan elfojtva, rövid föllobogása után a börtönök sötét éjjelének vagy a máglyák borzalmas világának volt helyet engedni kénytelen; ráfuvallani a reformáció éltető lehelletével az olasz népet mezőin szanaszét szórva heverő holttetemekre,¹ hogy élő tagjaivá legyenek a mi Urunk lelki országának; gazdag tehetségekkel megáldott nemzeteket a tarka színpompában játszó s örökké mosolygó szép természetnek és Róma hizelgő csábító, érzéki cultusának varázsköréből levezetni az Istenével kiengesztelődött vallásos léleknek mélylő mélységire, melyeket a boldogult reformátorok, egy Luther, Kálvin és Zwingli, jártak volt; bizonyosságot tenni a pápák hazájában amaz apostoli ige igazságáról: »az evangélium Istennek ereje, minden hívőnek üdvösségére«² és ezt az isteni erőt egyházatok szerény köréből átszívárogtatni az olasz nép lelkének életereibe, nemzetetek széles rétegeibe, melyek titkos, öntudatlan szomjúságban epednek az igazságnak bensőleg szabaddá tevő hatalma után; a protestántizmus feltűzőt lobbogója köré csoportosítani ezeket meg ezeket, utoljára egész országokat s ez által örök időkre lehetetlenné tenni azt a »borzasztó alternatívát«,³ a mely elé a római egyház minden hazafias érzelmű olasz embert oda állit s a melynek alig elviselhető nyomasztó terhét a nemrég lezajlott felső-olaszországi szomorú események is a legrikítóbb világításba helyezték, hogy: *a római egyház, meg a haza között legyen kénytelen választani* nemde Istentől rendelt magasztos küldetése é ez evangéliumi egyházatoknak, a bibliai mustármag eme modern képének.⁴

Jólesik remélnünk, hogy eme nagy hivatás útján egy néhány lépéssel ez a huszonnegyedik egyetemes gyűlés is előbb fog vinni benneteket, a melyet kiváló ünnepélyességgel szándékoztok megülni, hogy egyfelől hálával és örömmel gondoljatok annak a szabadelvű alkotmánynak ötven éves fennállására, a mely evang. egyházatok jogosult létezését, terjedését s gyarapodását lehetővé tette, másfelől pedig kegyeletes hódolattal járuljatok a reformáció ama merész prófétájának, a bűnbánat amaz isteni kegyelemtől ihletett hitszónokának

¹ Ézék. 37. — ² Róm. 1, 16. — ³ Curci. — ⁴ Máté 13, 31. etc

dicső emlékéhez, a ki négy évszázaddal ezelőtt, 1498 május 23. Florenceben a Piazza della Signoria-n hősie vértanui halált halt. Fra Girolamo Savonarola életének két vezérlő gondolata tudvalevőleg az egyház vallás-erkölcsi reformálása és Olaszország felszabadítása volt. Szeretett testvéreink az Urban! Olaszország ma már szabad és egységes, de a reformáció eszméje csak mint egy megvalósulás után sóvárgó szép álom lebeg ott hazátok történelme fölött. A ti hitetek, szeretetetek és lelkesedésetek, az evangélium általatok képviselt szellemi és vallás-erkölcsi hatalma van hivatva valóságot kölcsönözni ez édes álomnak Midőn gyűlésetek tanácskozásaira esdve kérjük a Szentlélek gazdag áldásait: egyszersmind szívünkben kívánjuk, hogy Jézus Krisztus evangéliumát Olaszország közéletében rendületlen vidám lélekkel, kimeríthetlen s meggyőzhetlen türelemmel érvényesíthessétek. »Ezt a tüzet Róma nem fogja kioltani s ha az talán kihamvadna is, Isten másikat fog gyújtani.«¹

Istennek békessége, a mely minden értelemnek felette van, légyen erősségül a ti szíveteknek és a ti elméteknek a Jézus Krisztus által.²

Őszinte nagyrabecsüléssel és testvéri szeretettel — a magyar ev. ref. konvent elnöksége: Kún Bertalan, püspök, egyházi elnök. Tisza Kálmán, egyházkerületi főgondnok, világi elnök.

Új templom.

A balázsfalvi ev. ref. egyház kérelme.

A gyulafehérvári és fogarasi gör. kath. román érsekség székhelyén: Balázsfalván (Alsófehérmegye) egy 250 lelket számláló ref. gyülekezet áll fenn, melyről alig van más történeti adatunk, mint az, hogy kicsiny és rozoga temploma 1787-ben épült. Hányan voltak akkor hűveink? ki volt papjuk? hogyan szervezkedtek? e kérdésekre az egyház levéltárában feleletet nem találunk. Csak egy, a mit biztosan tudhatunk. Maga az egyház teljesen vagyontalan, koldus szegény volt, az ma is, s hogy idegen felekezeti és nemzeti érdekeinknek e helyen való feláldozása nélkül — *új templom építését tovább nem halaszthatjuk*, szinte reménytelenül kell látnunk, hogy semmink sincs!

Hívei hűségének és buzgóságának bizonyosságai az 1879-ben épült papi ház s az 1882-ben — magukra kirovott adóból — épített kántor-tanítói lakás.

Ám ezen, a hűvek számához és az egyház anyagi erejéhez mérten nagy arányú építkezések ki is merítették a hűvek és egyház minden erőforrásait, úgy anyyira, hogy ma, midőn — felekezeti és nemzeti érdekeinknek e helyen való feláldozása nélkül — *új templom építését tovább nem halaszthatjuk*, szinte reménytelenül kell látnunk, hogy semmink sincs!

Erős azonban a mi bizodalomunk hitsorsosaink könyörülő szívében s minden igaz hazafi jóindulatában! Meg vagyunk győződve, hogy midőn felekezetünknek és nemzetünknek e kicsiny védvárát megerősíteni és megtartani munkára emeljük kezeinket, segítő jobbukat nem késnek támogatásunkra kinyújtani; hisszük, hogy a midőn templomot építeni s ez által itt prot. hitünknek és a hazaszeretetnek oltárt emelni elhatároztuk, adományaikért esdő szavunk áldozatra kész szívükben visszhangra talál.

E hitben jó reménységgel, bizalommal és meg-

¹ Savonarola egyházi beszéde, 1498 márc. havának végén.

— ² Philippi, 4, 7.

nyugvással járulunk hitsorsosaink és honfitársaink buzgóságának minden szent és nemes czélt tápláló előforrásához, s tudjuk, hogy reménységünk meg nem szégyenülhet, mert a *balázsfalvi ev. ref. egyház érdekében* esedezünk, melynek megtartása és megerősítése annyival fontosabb kötelesség, mert elenyészte néhány szomszéd község magyarságának pusztulását vonná maga után.

Mély tisztelettel és atyafiui szeretettel kérjük, hogy tervezett templomunk építésének költségeihez kegyes adományukkal hozzájárulni s az adományokat a jövő 1899. év január 1-ig egyházunk czimére elküldeni szíveskedjenek.

Balázsfalva, 1898. szeptember 1.

Pataki György.
gondnok.

Cseresznyés Ödön,
ev. ref. körlelkész

Enyedy Lajos,
kir. ít. táblai bíró.

Tornya Lajos,
tk pénztári pénztárnok.

presbýterek.

6—1898.

A balázsfalvi ev. ref. egyház segélyért esdő szavait atyafiságos szeretettel ajánlom hitsorsosaink és minden jó hazafi jóindulatába.

Kolozsvár, 1898. január 8.

Szász Domokos s. k.
erd. ev. ref. püspök

Irodalom.

„**Áhitatos hölgy**“. — Elmélkedések és imák művelt hölgyek használatára. Írták: *Fördös Lajos* és *Szivós Mihály* reform. lelkészek. Negyedik kiadás. Budapest, Hornyánszky Viktor kiadása 1887. 16-od rétt, 311 lap; ára csinos aranyozott vászonkötésben 1 frt.

(Folytatás és vége.)

Vagy nézzük *az ünnepi elmélkedéseket*. Bizonyára ezeknek kellene leginkább visszatükrözni a sajátlagos ker. vallásos felfogást és érzületet, a legigazibb ker. vallásos igazságok rajzát. A karácsonyiban az Isten könyörülő szeretetének mérhetetlen nagyságát szeretnők rajzolva látni, »ki előbb szeretett minket s e nagy szerelmét abban mutatta meg, hogy saját egyszülött fiát adta érettünk, mikor mi még bűnösök valánk«: örvendezni szeretnénk a felett, hogy »minékünk ma Megváltó született«, a kiben »Dicsőség lett Istennek a magasságban, a földön békesség és az emberekhez jó-akarat«; Krisztus született, ki jött, hogy »vakok lássanak, a siketek halljanak, a bénák járjanak s a szegényeknek az evangélium predikáltassék«, stb. stb. S ime, az »Elmélkedés« kioktat, hogy »szénán fekszik, barmok közt alszik a világ leendő nagy embere«, kiből »vész és viharok közt a világ legnagyobb embere növekedék, a kit a századok csodáltak, istenitettek«, hogy aztán szelid örömmel állapodjék meg amaz igazságnál, mit a jászolbölcső hirdet, hogy »nem a születés, nem a gazdagság, magas rang s hivatalos fény tesz nagygyá a halandót e földön« (75. l.), hanem mint Jézus, az, »hogy születésétől fogva életének minden pillanatát az emberiségnek áldozá s fáradhatatlan munkássága, kitartó állhatatossága, mély tudománya s szilárd akarata által ujonnan teremte a szellemvilágot« (76. l.) — A nagypéntekiben a vallásos lélek »a mi váltságunknak nagy titkáról« elmélkedik, »a kereszt botrányáról és bolondságáról«, hogy »a jó pásztor életét adja az ő juhaiért«, hogy »érettetek töretik meg, érettetek ontatik ki, a ti bűneiteknek váltságára«, hogy »megigazulunk nem a törvény cselekedeteiből, hanem az Isten ingyen kegyelmébe vetett hit által a Jézus Krisztusban«, hogy »az én országom nem e világból való«, hogy »szomjuhozom«, hogy »elvégeztetett«. stb. stb. — És itt...?! itt elmélkednek (igazában: »elmélődnék«). »ama gyászos emlékü napról, melyen *az emberiség széplelkű ba-*

rátja, az igazság rendithetetlen lelkü bajnoka, a szeplőtlen életű Jézust keresztfára feszítették», kinek »sirja füvein népkönny szivárog az üldöző sors vesszeje alatt lerogyott honfi porló tagjaihoz» (43. l.) — »Igy jutalmaztatik tehát az erény e földön?« Elcsüggednék, ha »véres kereszted alatt állva megváltó Jézusom! példádat nem látnám» (44. l.), de így »én cselekszem a jót magáért a jóért... s nem kérek jutalmat senkitől e földön megtelelem egykor jutalmamat Istennél... Igyekezem tehát *pontosan* teljesíteni *kötelességeimet*... stb. (44. l.) Csoda-e, ha ily elmélkedésre ily imádság szava zendül: »Megváltó Jézusom! ki e földre jövel, hogy *Isten akaratát bölcsen megbeszélj az embereknek,...* oh, *nagy-lelkű emberbarát*, kit népkegy és népharag meg nem ingatott. *példádat oh Jézus! követni igyekezem*. Kevés erőmet hiven használva, *úgy élek, mint ily hölgynek kötelessége*. Főtörekvésem leendő betölteni hivatásomat. *... az erény útján járok szüntelen*» (46—47. l.) A *deisztikus-racionálistitikus-unitárius váltság-elméletnek* hol van ennél tisztább, leplezetlenebb kifejezése? S ez »elmélkedések és imádságok eszmevilága tiszta evangéliumi!«? S hozzá az, a hol moralizálásba vesző, hol a legérzékibb realizmusba átcsapó testi feltámadás, mely a husvéti s egy pár haláleset feletti elmélkedésben látható: »Cél az örök élet s ezt csak az erény útján érhetem el. Ám szenvedjek most, a menyben meg lesz jutalmam. E test, melyet most, Jézus parancsolata szerint megfeszíték, nem marad a koporsóban; rosszakaratu ellenségeim meg fognak bukni, én pedig örök boldogság részese leszek. S ha ez mindjárt csak a lelkiismeret csendességében állana is: nyereségem mégis felette nagy volna. Állhatatosan járok tehát az erény-pályán!« (50 l.) Az áldozó csütörtöki elmélkedésben: öröm-nap ez, mely hervadhatatlan dicskoszort nyújt *nagy tettei jutalmául* a sokat szenvedett Üdvözítőnek.» »Ime: nem marad jutalom nélkül az erény.« »Bár az erény magamagának jutalom, úgy rendelé a szoros igazsága Isten, hogy az *erénybarátok* menyben is megjutalmaztassanak. Én is lehetnék jobb, ha komolyan akarnám s ezenel *feltogadom*, hogy *erőmhöz képest jó lenni igyekszem*; ezt tenném pedig, ha menyország és pokol nem volna is, mert *átláttam* a jónak szépségét, a rossznak rútságát.» (53—55 l.)

Nem akarom a száraz morálizálásnak sok példáját felhordani, de legyen szabad idéznem még a 39 lapról: »Mi az én rendeltetésem? — Célszerűen kifejtem lelki, testi erőmnek, helyzetem s körülményeimhez képest, Isten törvénye szerinti folytonos használatát által, magam és mások boldogságának előmoz-

ditása s a mindig nagyobb-nagyobb tökélyre való törekvés — ez az én rendeltetésem.« Mily ihletett, szárnyaló elmélkedés! Mintha valamely 18-ik századbéli morál tankönyv definícióját olvasnók! Az urvacsora »a szellem erénytélesztő szere.» (138. l.) — Az »égi-háboru« alkalmával, bizonyára a vallásos lélek felszárnyalásával s nem száraz, rideg okoskodással szólnunk így: »Önkénytelenül összerázkódom! Honnan van ez? Kétségkívül az idegrendszer gyengeségétől vagy a gyermekkori értetlen előterjesztésekből keletkezett benyomásoktól. Idegeimet megedzem lelkem erejével, a babonás képzeteknek nyomát is kiirtom szivemből» s az égi háborút úgy fogom fel, mely »serkent, hogy a hatalmas főlény kegyét ártatlan élettemmel kiérdemelni igyekezzem.« (178—179. l.) Valóban mély megalázkodás a mi semmiségünk és tehetetlenségünk érzetében, valóban egészen protestáns alaphang, mely mindnutalan visszatér: »Szabadakaratom alapján megtehetem a mit az Isten a Szentírás és lelkiismeretem által parancsol: »életem legfőbb célja legyen hát az örök főlény kegyét kiérdemelni!« Ez is elég bibliai, evangéliumi eszmevilág!

Természetes, hogy ily hangon elmélkedik a »terhes asszony«: »Fájdalommal szüli ugyan az anya magzatát, de fájdalom nem elhordozhatatlan a természet egyszerű leányának, kinek testét a divat nyűgző gyakran romboló keze természeti alakjából ki nem vetközteté s tulságos elszorítás által a szülést rájuk nézve meg nem nehezíté. (227 l.)

De legyen elég a szomorú mutatóványokból s ismerjük el, hogy egyes használható darabok sem hiányzanak a műben, így: »Az év első reggelén«, »Adventben«, »Az év utolsó estéjén«, »Köznapi reggel« stb.

Egészben azonban e munkát távolról sem tekinthetjük klasszikusnak, ha csak nem a racionálistitikus-moralizmus theológiája klasszikus termékének, melynek mint ilyennek nagy ideje volna már, hogy irodalomtörténeti emlékké váljon s helyét, a mai kor kívánalmainak megfelelő klasszikus mű foglalja el.

Abból, hogy e munka éppen most negyedik kiadásban jelenik meg, én — sajnos — nem egy örövendetes eseményt, de egy szomorú tényt konstatalok. Azt, hogy közönségünknek, mely vallásos táplálék után óhajtozik, kutat, keres a helyett, hogy megfelelőről gondoskodnánk, adunk olyant, a mi már régi, dohos, s ezáltal rontjuk étvágát.

Valóban a Hornyánszky czégnek is jobb szolgálatot tett volna az, a ki az új kiadás helyett azt tanácsolta volna neki, hogy szerezzen, irasson helyette egy új, a kor kívánalmainak és vallásosságának megfelelőt, mert az anyagilag is sokszorosan kárpótolta volna ezt a régit s elavultat.

— y.

TÁRCA.

I m a

Erzsébet magyar királyné Ő felsége feletti gyász-ünnepélyen, Kaczkón, 1898, szept. 17.

Felséges Isten! Atyánk az Úr Jézus Krisztusban, lelkünknek kibeszélhetetlen fájdalomával, sötét gyászba borult szívvel hajlunk meg isteni szent Felséged előtt, nálad keresve egyedül gyógyító balzsamot megszakgatott szívünk vérző sebeire Oh kibeszélhetetlen a mi fájdalomunk atyánk; szívünk elszorul, elménkre sötétség borul, lelkünket szomorú gondolatok lengik körül; mert elesett a mi fejünknek koronája: felséges királynénk, népednek védő angyala, hazánk édes anyja nincs többé e földön, nincs övével.

Tündöklő csillag volt hazánk sötét egén, kire népednek milliói biztos reménnyel tekintettek a nemzeti leverettetés, gyász idején, hogy a nehéz rabságból vált-

ságra vezérli. Ott ragyogott hazánk egén, isteni bölcs végzéséből, feltűnve a legsötétebb gyász, a vérbe fult éjszaka után a már-már reményt vesztett hazafiak előtt. Tied a dicsőség s tied legyen a hála királyok királya, hogy e csillag feltűnt hazánk sötét egén; nélküle e nemzet gyászban ült volna még végtelen éveknek hosszu sorozatán. Feltűnt hazánk egén a nemzeti gyász idején Erzsébet királyné, mint hit, remény és szeretet tündöklő csillaga. *Minden tény kialudt mielőtt jött volna*, nem volt a nemzetnek már semmi vigasza; sötét gyászlobogó terült hazánk fölé, alatta vonaglott a letiport nemzet. — *És jött a szeretet ez égi követe s hit és remény is takadt mindenütt merre járt*. Oh mint szötte a békesség zászlójának vész-nát szentséges kezével! Oh mint enyhítette a fájdalom tüzet *édes beszédével*.

Jótekony angyal volt; áldott keze nyomán enyhült a nyomor, felszáradt a könny, a szívbe édes örömrézet: a vigasz, a remény szent gyógyító érzete kelt.

Édes anyja vala népek millióinak. a mi csak egy anyai szívből fakadhat, gazdagon áradott allattvalóira. Dicsőséges Isten! Királyok királya! Áldást rebegnek remegő ajkaink, hogy Őt nekünk adta; oh de miképpen tárjuk fel emésztő fájdalminkat, miképpen mondjuk el rettenetes panaszkodunkat gyászos elvesztése felett. *Mindent elvesztettünk*, nincs többé királynénk, nem ragyog koronánk; sötét árny szállott rá, fénylő csillagunk letűnt, reményünk szétfosztott, nincs ki úgy szeressen, mint Ő szeretett volt. Elszállott e földről az örökös angyal és az édes anya itt hagyta gyermekit sötét gyászban, árván. Megaláznók magunkat a földnek poráig, megszakgatnók ruháinkat, hamut hintenénk fejünkre; oh de felszárad-e a könny, enyhül-e a szónak emésztő fájdalma, lecsendesül-e a kebelnek felzúdult vibara rettenetes végzete felette felséges királynénak, ez angyali nőnek, e szent jó anyának Milliók boldogságát hordozta jóságos szívében és ezt az angyali szívet vágta el gyilkos emberi kéz; oh, vesszen el a gondolat, mely így kel harcra a szeretett, jóság felkentjei, intézményei s a világrend ellen. Isten! Adj diadalmat a pokol e hatalmasságain a szeretet evangéliumának, a te szent fiad az Úr Jézus Krisztus szeretet vallásának. Oh mi atyánk! mint egykor szent fiadnak vére hullásával gyógyító irt adtál, megváltást küldöttél, e szent áldozattal gyógyítsd meg a nyomorult, vad, beteges, a világrend ellen fellázadt lelkeket, az evangéliumnak ellenségeit. Isten! légy irgalmas nekünk; óvd meg hazánkat e pusztító vészről s ne engedd, hogy rettenetes csapások feldulják e hazát, millióknak fészket, melyből kivesszett a godos édes anya.

Áldott lelke lengjen szerteszét hazánkban minden nemes szívben szent emlékezetben! Legyen királynéknak követendő példa, tündöklő csillag, ki hitet és reményt kelt. Védő angyal-tábor keljen nyomdokában, ki könnyeket töröl, nyomort, enyhít, fájó sebet gyógyít, mint Ő cselekedte. S tőle, a nemzetnek édes jó anyjától tanuljon nő lenni e hon minden lánya.

Lelke üdvöt talált a Te irgalmadból angyalok honában, a hol örökké él; minden szívben éljen földön is emléke s tegye áldásossá a lelkek imáját, Ámen.

Incze Lajos

Különfélék rovata.

III. Béla király és hitvestársa Anna királynénak október 21-én, holnap végbemenendő temetésére és a gyászünnepélyre a miniszterelnök, a király megbízásából akként intézkedett, hogy a temetés előtt két napon: szerdán és csütörtökön a templom a nagy közönség számára 10 órától kezdve 4 óráig nyitva tartassék. A templom szentélyében 6, a templom főhajójában 38 pad van. melyekhez számítandók a kereszthajóban a konzuli padok, számra 6., melyek a szerint, mint a hely engedi, a kereszthajó déli ágában a ravatal és a déli bejárat közt fognak felállíttatni. Az ülőhelyek száma mintegy 450 körül van. Az állóhelyek száma mintegy 2000-re tehető. Meghivattak az érdekelt püspökök, a törvényhozás mindkét háza, a horvát tartománygyűlés. az ország zászlószai, és az állami kormányzat főméltóságai, az összes vallásfelekezetek főpapjai, a káptalanok, a szerzetes rendek, egyetemek, az összes törvényhatóságok, ideértve a társországokét is, a közös hadsereg és a honvédség és a sajtó. A Ferencz József-intézet növendékein kívül, kik sorfalat fognak állani, Wlassics miniszter intézkedéséből a középiskolák legjobb tanulói történettanáruk vezetésével kitüntetésképen nyerték azt az engedélyt, hogy a gyászünnepélyen megjelenhessenek. A ciszter-

citák rendje, melynek ma is fennálló apátságait Zircet, Pilist, Pásztót és Szent-Gotthardot III. Béla Franciaországból telepítette be, 40 tagú küldöttség kíséretében fogja ezüst koszoruját hálája jeléül a király ravatalára helyezni. A kereszthajó közepén áll a ravatal, melyen a király és királyné tetemei nyugosznak rézkoporsókban. A ravatalnak, mind a négy oldalát váltakozva a királynak Árpádházi cimere (vágások az oroszlanokkal), a királyné Chantillon-házi cimere (vörös pajzs mezőben 3 evetbőrös cölöppel és arany pajzsfejjel) és a kettős kereszt díszítik. E cimerek az iparművészeti muzeum felügyelete alatt készültek. A templom gyászszöveggel van bevonva s a királyi oratorium erkélyét, továbbá a szentély két oldalát, a sarkápolna bejáratát és a zenekar mellvédjét felváltva a király, királyné és az állam kettős kereszt cimerei díszítik. A gyászpompa kiterjed a templom főkapujára és a két oldalkapujára is, melyek oromrészén a temetés napján a három czimer szintén alkalmaztatni fog.

A budapesti »Lorántffy Zsuzsánna« egylet nevében *Szilassy Aladárné*, e társadalmi előkelőségénél és lelki fenkölttségénél fogva egyaránt kiváló úrnő aláírásával egy fölhívást vettünk. E fölhívás szerint az említett egylet »Erzsébet-alap«-ot gyűjt. Az alap kamataiból árvák és szegények nyernek évenként segélyt. Adományok nt. Szóts Farkasné úrhölgyhez küldendőök Budapestre, Erkel-utca 3. sz. Ez »Erzsébet-alap« egyfelől oly névhez, másfelől oly célhoz fűződik, hogy az adakozásra való fölhívás bizonynnyal mindenütt visszhangot fog kelteni.

— **Erzsébet királyné** emlékéért a debreczeni főiskola egy ösztöndíj alapítványával kívánja maradandóvá tenni, melynek kamatait a főiskola növendékei, felekezeti különbség nélkül fogják élvezni. A gyűjtés eredménye eddigelé 2635 korona.

— **Lelekészkesítő vizsgálatok.** A budapesti ev. ref. theol. akadémián folyó hónap 11. és 12. napjain tartattak meg az első (kápláni) és második (papi) vizsgálatok Első vizsgálatra hét, a másodikra négy ifju állott, kik mindannyian képesítették.

— **»Kétségbeejtő veszteséget«** tüntet fel a felső-baranyai ref. egyházmegye ez évi népmozgalmi statisztikája, mely szerint a pár évvel ezelőtt 30 ezret meghaladó népesség jelenleg 28495 főre apadt le, noha egy 600 lélekszámmal rendelkező gyülekezet csatlakozott az egyházmegyéhez. A múlt évi létszámhoz képest a fogyás 843 lélek. Az áttérések száma 23 volt, ellenben a kitéréseké 313, 53-mal több, mint a múlt évben. Az ág. ev. egyház 139-et, az unitárius 46-ot, a róm. kath. 27-et hódított el, míg a felekezeten kívüli 103-at. Igazán s jól írja Morvay Ferenc: „A ki akart, talált martalékot.“ (Sárospataki Lapok.)

— **Fumagalli Károly** egy olasz származású vallásra nézve róm. kath. ny. dzsidás főhadnagy a debreczeni ev. ref. főiskolának végrendeletileg 3000 frtot hagyományozott oly feltétellel, hogy kamatait az V.—VIII. gymn. osztályba járó növendékeknek segélyezésére fordítsák, és pedig felekezeti különbség nélkül.

— **A debreczeni ev. ref. felsőbb leánynevelő intézet igazgató-tanácsa** az intézetnek elemi tanítónő-képzővel leendő kiegészítése céljából egy, az ügyet alaposan megvilágító memorandumot dolgozott ki, melyet a presbyterium már el is fogadott és a közelebről tartandó egyházkerületi közgyűlés elé terjeszti azon indítvánnyal, hogy annak tanulmányozására a kerület egy vegyes bizottságot küldjön ki. Hogy a terv megvalósuljon, személyi kiadások czimén évi 3500, dologi kiadások czimén egyszersmindenkorra 50,000 frt szükségeltetnék. Szívünkben őhajtjuk, hogy a nemes törekvést siker jutalmazza, mert csak ilyen módon lehet a mindinkább előtérbe tolaakodó papismusnak utjába sziklavárat emelni.

A »Protestáns Szemle« idei 8. füzeté gazdag tartalommal (I. Értekezések és tanulmányok. II. Tárca. III. Egyházi szemle. IV. Irodalmi szemle) megjelent.

== **A jeruzsálemi prot. Megváltó-templomot** melyet II. Vilmos császár segítségével a német protest. miszsió építtetett, folyó hónap 31-én avatják fel a német császár és több német prot. fejedelem és herczeg jelenlétében. Az ünnepélyre a magyarországi ág. hitv. ev. egyházat is meghívták és képviselője Zelenka Pál, tiszai egyházkerületi püspök lesz. Az ev. ref. lelkészek közül Gladischefsky Károly, budapesti német h. lelkész is Palesztinába utazik, hogy a felavatási ünnepélyen részt vehessen. Természetesen a pápás egyház a pápával élén ugyancsak indulatoskodik, mert félti a palesztinai keresztyének feletti befolyást, a mi azonban a német császárnak gondot nem okoz, mert hihetőleg úgy vélekedik, hogy azon a földön, melynek egéről az örök világosság napja először hintette fényét az emberiségre, egy kis tiszta világosságra a »sötétségben ülő népek« a tizenkilencedik század végén is szüksége van.

== **Az anglikán egyház** nyugalma a rituális ták már régóta veszélyeztetik. A fülbegyónást, misét, Mária és a »szentek« tiszteletét és más pápás cerimóniákat a püspöki kar gyengesége, gyávasága miatt belopnak az egyházba és így — ha idejekorán gátat nem emelnek a ritualisták törekvése elé — az anglikán egyházban a reformáció vívmánya megsemmisül. Reméljük azonban, hogy az igazság ereje, mint mindig, úgy most is győzelmet arat.

== **A Chicagóban és környékén élő ev. ref. vallásu magyarság** mult hónap 27-én tette le győnyűrti és lélekemelő ünnepélylyel új templomának alapkövét. Az ünnepély d. e. 10 órakor kezdődött óriási közönség részvétele mellett. A 84-ik zsoltár dallamának elhangzása után Harsányi helybeli lelkész mondott imát és alkalmi beszédet, közbe pedig a chicagói dalárda adott elő Harsányi István dr. kórházi segédorvos vezetése alatt két szép vallásos éneket. Majd Tóth János gondnok felolvasta az aláírt és megpecsételt okmányt és azt egy újtestamentummal, több darab magyar és amerikai pénzzel, továbbá a buzgó adakozók és egyháztagok névsorával együtt egy kis vasszekrénybe zárta és elhelyezte az alapköben. Bezáró beszédet Harsányi István dr. mondott és végül a Hymnus zendült fel a hívők ajkain. Az új templomot okt. 31-én, a reformáció emléknapján avatják fel.

Nyereményjegyzék

az erdélyi ev. ref. egyházkerület által a kolozsvári protestáns szertettház javára rendezett jótékonyczélú sorsjátéknak Budapesten 1898. szeptember hó 15-én megtartott **I. húzásán** kihuzott számokról.

A húzásnál jelen voltak: *Schilling Rudolf* kir. közjegyző helyettese *dr. Majtinszky Zsigmond*, és a polg. hatóság részéről *Dr. Szalay Sándor* V. ker. elöljáró helyettes.

(Második közlemény.)

200 nyeremény à **20** korona értékben: 2529 3952 5679 11332 15253 15904 17062 19398 29973 33540 37555 39318 44917 45059 49707 49708 55965 60610 60611 65855 66068 72532 74034 75964 75966 79020 81630 82382 84376 84642 87470 87609 87610 89505 89578 89775 92162 93799 93867 95710 109334 121329 123497 124114 125556 125974 136471 137509 137510 138851 143287 1446 8 45609 149396 153949 163950 154364 157747 158819 159116 160842 163054 166861 172783 176203 176971 177377 178000 178441 179785 182961 183544 185482 188219 188220 188221 192551 192552 197007 204680 206313 207145 207425 209211 209222 209652 211846 211847 211851 216144 218349 223346 225424 225474 226276 229708 230764 240920 242011 242787 243642 244165 246712 250667 251794 260464 264800 266775 267047 267048 267049 269488 269691 271508 275560 276858 281005 282055 287466 287887 289765 290231 294087 300465 308312 312084 313621 314432 315229 321385 322221 327866 334103 335922 336416 341696 342646 343616 344242 344818 345922 346052 346804 349357 351344 355345 362360 367641 367785 370704 370705 372357 372727 375431 378787 393946 394934 402873 408827 411187 414549 416058 418919 418998 418999 420357 421300 423144 426057 426184 427048 432225 432943 441944 442956 443172 449017 449890 452209 452210 454961 455400 459847 463276 466002 466911 468480 470994 473783 474411 477036 478101 479695 481666 487047 494778 495937 496875 496970 498037.

500 nyeremény à **18** korona értékben: 526 535 1260 3108 4420 4755 6094 6095 6613 6614 8366 8369 8592 8969 9272 12576 12697 13077 13879 14963 16755 18047 19417 21069 22704 24624 26876 26877 27247 27382 27383 27763 28693 30409 33970 34460 34461 34462 34463 34464 34465 34466 34467 34468 35365 36966 39205 41463 41840 42416 43786 43829 45370 45371 49399 50240 50275 52619 58070 58072 60138 60987 62249 64030 64848 65258 66873 68012 68858 70303 70816 71328 73167 73914 75059 76885 76474 77822 78963 79816 80416 80500 80604 80699 81200 81599 82396 83394 83873 85234 85235 86702 87099 87692 89976 90431 91046 93426 93770 96932 98148 100345 101465 101918 103865 104062 106355 107862 107901 108900 111917 112869 117084 117795 118428 119863 120415 120611 121520 121860 121906 122742 122819 122967 125572 126075 126336 126898 127083 127938 130921 132469 133437 134366 135145 136532 137334 137803 138502 141729 142298 143763 145770 146071 147052 147662 148578 149378 150084 150706 151091 151812 155233 155759 156387 156763 157667 158908 159463 160129 163142 165452 167613 169499 170345 170858 171174 171244 171249 173223 174408 174409 174674 175689 177346 177782 179835 180160 181966 182413 183225 183643 186086 186089 186090 186744 186745 186746 186846 187395 189819 193194 194439 197320 200713 201584 202481 203891 204882 204883 208633 211174 211622 212224 216953 218411 218762 222883 223208 224522 226482 227999 228198 228961 229067 230063 231381 232651 232913 232961 233058 233059 233060 233061 233270 233271 235067 235185 235237 235702 236921 238147 239621 241256 241345 241686 241788 243567 244469 247426 248379 248608 249713 251398 254192 254793 255422 256160 256219 256820 257215 258051 258744 259806 260560 260561 261042 262430 263918 264299 264861 264986 264987 264992 264993 266322 266340 266913 267645 268163 268862 272008 274130 274131 274132 275565 276221 277211 281903 283029 283202 283203 283641 285253 286705 289052 289275 289562 294074 294399 296090 296957 302682 303227 304325 304981 304982 305806 305954 307736 312144 312917 312932 313630 313735 317165 322108 322865 323093 324589 325832 327935 328185 333985 335170 335774 336551 337633 338859 339225 339226 339227 339308 343014 345094 345823 346421 349579 349580 350100 350500 350517 352113 352153 352347 352769 353103 353910 353911 353912 353913 355875 356326 358148 358543 360171 361284 362286 362477 362479 362480 362481 362868 364385 367607 368053 368448 368827 369497 370522 372785 373848 375999 376167 379035 379067 382902 383624 383648 383649 384002 386034 388416 388755 389328 390005 390691 392668 393766 394129 395509 395992 396017 396144 396168 396347 399665 400075 401621 401948 402922 403583 404165 404174 404286 405918 406132 406645 406984 407946 409838 410035 410794 411510 411587 412499 412502 412536 412891 413216 415266 415860 417022 420725 421500 423389 425297 425524 426310 426723 429633 430896 432248 432737 432778 433114 434169 436985 437083 437338 438482 438649 438920 440494 441902 442267 442639 442690 443575 443576 443577 443578 443579 445171 445354 445434 448298 448564 449714 451984 452833 453256 453720 454897 455761 458189 459815 460995 461249 462247 462957 466031 468825 469033 469924 471619 471683 475756 476729 477041 478402 478485 478871 480140 481159 481388 481815 484011 484493 485782 486329 487655 488417 489826 490093 490653 491078 491243 491987 492149 492871 495470 495799 496945 497188 497592 497652 497746 498227 499348.

(Vége következik.)

Hivatalos rész.

230—1898.

MEGHÍVÓ.

A sepsi ev. ref. egyházmegye papi értekezletének őszi rendes közgyűlését — Seps-Szent-Györgyön, a Székely-Mikó kollégium szokott helyiségében — 1898-ik évi október hó 31-én d. e. 9 órára tűzöm ki, melyre tiszteletes paptársaimat és az érdeklődő közönséget atyafiságos szeretettel meghívom.

Tárgysorozat. 1. Elnöki megnyitó; 2. a templomban, ének az ev. ref. egyházi énekkar közreműködésével; alkalmi imát: tisz. Józsa Sándor, egyházmegyei főjegyző; egyházi beszédet: tisz. Dénes Péter atyánkfia tart. 3. Felolvas tisz. Szabó Jenő, illyefalvi lelkész aa.: a »*Traditio*«-król. 4. Könyvtáros és pénztáros aai. jelentése. 5. Tisztujítás. 6. Indítványok.

Sepsi-Szent-Györgyön, 1898. okt. 17-én.

Révay Pál,
ért. elnök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre
félévre6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Zsilinszky Mihály székfoglaló beszéde.

Midőn hivatalos esküm letétele után a bányai evang. egyházkerülethez tartozó gyülekezetek bizalmából és parancsából ezt a díszes elnöki széket elfoglalom, az első érzés, mely szívemet áthatja, nem az öröm, hanem az aggodalom érzete.

Bármennyire becses kincsnek tekintem hitrokonaimnak irántam ezúttal is nyilvánított bizodalját; — bármily őszinte hálával adózom érte ez ünnepélyes pillanatban, és adózni fogok életemnek utolsó lehelletéig: mégis nehéz súllyal nehezedik lelkemre az a nagy felelősséggel járó kötelesség, melyet hitrokonaimnak ezen soha meg nem hálálható bizalma vállaíra rakott.

Ha nagynevű és fényes tehetségekkel megáldott elődeimnek díszes sorára gondolok; ha lelki szemeim elé varázslom a multból a Radvánszkyak, a Podmaniczkyak és Prónaiak, — s a jelenből a mindnyájunk által őszintén tisztelt Fabinyi Theofil halhatatlan érdemeit és nemes törekvéseit; — és ha ezek mellett az én csekély erőmre gondolok, melyet sem egyéni kiváló érdem, sem fényes ősök dicsősége nem támogat: akkor Önök t. uraim, megértik azon aggodalomnak jogosultságát, mely e pillanatban szívemre nehezül.

És ha mégis kerületek bizalmának hívó szavát magamra nézve parancsnak tekintem, ezt egyedül a mi szegény ev. egyházunk iránt gyermekkoromtól táplált igaz szeretetemnek méltóztassanak tulajdonítani. Ez a szeretet azt parancsolja, hogy a polgári közélet terén osztályrészemül jutott nehéz feladat mellett egy-

házam iránti kötelességek teljesítése elől se térjek ki, hanem igyekezzem méltó utóda lenni nagynevű elődeimnek, a kik nehéz körülmények között készek voltak vallásukért küzdeni: néha szóval, sokszor vérrel, — szívbeli és pénzbeli áldozattal mindig.

Hogy mik legyenek azon elvek, melyeket mint egyházkerületi főfelügyelő követni szándékozom, azt bátor leszek néhány rövid szóval a méltóságos és főtisztelendő kerületi közgyűlés előtt elmondani. Talán nem lesz meglepő, ha azt mondom, hogy ez elvek nem újak; sokszor hangoztattam azokat itt e teremben, melynek bizalmából évtizeden túl viseltem a felügyelői tisztséget.

A követendő irányt kitűzték nekem: egyrésztől *az evangeliumon alapuló protestantismus elvei*, — másrésztől *a hazai ev. egyház zsinati törvényei*.

A protestantismus elvei oly régiek, mint maga az evangélium, melynek tanait a maguk tisztaságában a reformatió állította vissza a keresztyén hitélet zsinormértékéül. Ezeknek a helyességét sem a haladó tudomány, sem a változó élet nem czáfolták meg, sőt inkább megerősítették. Az evangéliumban hívó keresztyén ember — felekezeti különbség nélkül — ma is protestál minden szellemi és polgári zsarnokság ellen, mint a speyeri rendek protestáltak. Az igazi keresztyén ember ma is ragaszkodik hitéhez, a haladás elvéhez, a gondolat és értelem szabadságához, a tudomány és humanismus vívmányaihoz, — éppen úgy, mint azt apáink tették. A protestantismus nem új tudomány, nem új dogma, hanem *új életelv*, mely az élet különböző viszonylataiban, szabadságszeretben, eltérő nézetek iránti tü-

relemben, jogtisztletben, testvériségben és igazi hazaszeretben nyilatkozik.

Egyáltalában nincs okom ezen elvektől eltérni; sőt kötelességemnek fogom tekinteni azokat e helyen is hirdetni és a gyülekezetekben érvényesíteni.

Hogy *miként* kelljen azt cselekednem. arra nézve utasításul fog szolgálni a zsinati törvény és azok a határozatok, melyeket az Önök bölcsessége fog elém szabni; mert az én felfogásom szerint a protestáns ev. felügyelőnek nem az a feladata, hogy saját egyéni nézeteit, vagy politikai elveit keresztül vigye, hanem az, hogy lelkiismeretes és pártatlan végrehajtója legyen a közakaratnak; gondos őre az egyházi rendne és védelmezője az egyház jogainak és törvényeinek.

Tudom, hogy ez nehéz feladat; tudom, hogy egyházi és társadalmi téren felmerülő érdekharcok nehéz próbára fogják tenni elveimnek szilárdságát; de bizom az igazság erejében, bizom a szeretet, türelem és kitartás erejében és bizom Önöknek bölcsességében és őszinte támogatásában.

Az elvek harcától minem félünk. Még a socialis mozgalomban is megkülönböztetjük az elveket a rombolástól, és azoknak ténykedésétől, a kik a türelmetlenség és gyűlölet fegyvereivel, a majdnem kétezer éves keresztyén társadalom romjain új világrendet, új morált akarnak felállítani. Azt hiszem, ez hiú törekvés, melynek veszedelmét leginkább az evang. egyház tanainak hatása fogja elhárítani.

Mennél ingadozóbb és sívárabb a kor, melyben élünk; mennél ellentétesebb törekvések harcát tünteti fel a hanyatló század, melynek végéhez közeledünk: annál nehezebb feladata van az egyháznak, mely a tizenkilencedik század uralkodó eszméinek elhalványulása mellett saját lételetét látja veszélyeztetve.

Új eszmék és törekvések új helyzetet teremtenek. Új törvények és szabályok új kötelességet rónak reánk. Az új viszonyok és törvények hatása alól az egyház sem vonhatja ki magát. De én azt hiszem, hogy annak az egyháznak, melynek éltető elemét, az isteni igazságok mellett a szabadság és az önkormányzat képezte, mely tehát megszokta az eszmesurlódást és közélet szabad levegőjét és a létért való férfias küzdelmet, nincs oka rettegnie az új viszonyoktól.

(Vége következik.)

Adatok a divatos evangelisatiohoz.

Népünk legegészségesebb lelki tápláléka kétségkívül a valódi istentiszteleti beszéd a templomban. Ez az istentiszteleti beszéd a predicatio, az igehirdetésnek legtokéletesebb alakja. Az igehirdetők, egyházi szervezetünkél fogva is, azok, kik Istentől vannak elhiva és a szervezett egyháztól veszik megbízatásukat, kik bizonyított képességgel és képzettséggel tüzték maguk elébe életfeladatul, életcélul az igehirdetést, egész életüket e szent hivatásra tévén föl. Mi a mai divatos evangelisatiót, a laikus igehirdetést és pedig az egyházi igehirdetéstől különálló és *sservezett* laikus igehirdetést sem vagyunk hajlandók mindjárt és okvetlenül szédelgésnek, tisztátalan indulatu üzletnek tekinteni; de be kell vallanunk, hogy oly egyének igehirdetése, kiknek vallásos ismereteik igen fogyatékosak s vallásosságuk systematikai s történelmi képzés nélkül egyaránt szűkülködik, nemcsak az egyház, de istenországa ügyét tekintve is végzetes eltévelyedésekkel jár. Mi a gyülekezetek keresztyén vallás-erkölcsi életének gyűpontját lelkészeinkben látjuk s egyházközségeink és egész népünk vallás-erkölcsi fejlődését főként lelkészeink templomi, iskolai tevékenységétől várjuk, mely tevékenységtől, természetesen, éppen nem maradhat el a cura pastoralis. Igazi cura pastoralis nélkül a lelkész az ő homiletai és katekhetai kötelességeit is csak betű szerint, de nem lélek szerint töltheti be. Az egész értelemmel és egész szívvel betöltött lelkészi hivatástól várjuk egyházunkban a megújulást, de a divatos evangelisatiótól nem várjuk. Ezt az álláspontot Stöckerei, — mert azért említjük itt Stöckert és társait, mert éppen az ők berlini evangelizáló mozgalmaikról lesz itt alább mindjárt szó, — keményen és igaztalanul vádolják meg, állítván, hogy némely egyházi köröknek idegenkedése az evangelisatiótól a protestáns lelkészi hivatásnak katolikus értelemben vett papi hivatalallá átjátszásából ered s ez a katolikus hivatalfogalom teszi egyházi köreinket a laikus igehirdetés ellenségévé és pedig az egyetemes papság protestáns elvének megsértésével. Isten látja lelkünket, hogy mi nem kérünk lelkészeink számára semmi supranaturalis positiót s valljuk, hogy Isten előtt nincs pápista értelemben vett laikus és klérus a kettő közötti különbség nem Istenhez való viszonyaink különbsége, de egyházzervezeti különbség, mely mindazonáltal isteni rendenalapszik: a különböző emberi szükségek, a különböző isteni adományok, a különböző élethivatások isteni rendjén. Az általános papság elve azt teszi, hogy nincs más közbenjáró ember és Isten között, mint csak a Jézus Krisztus. Az általános papság anynyi, mint általános keresztyénség. Az általános papság elve nem követel laikus igehirdetést és éppen az egyházzervezetileg rendezett lelkészi evangelisatio mellett még egy másik *organisált* nyilvános laikus igehirdetést, hiszen nem csak az pap, ki Jézust szóval predikálja, de pap, próféta az is, ki Jézust életével követi. Különben a helvét hitvallás és az ágostai hitvallás álláspontján is csak az predikálhat s nyújthatja a sacramentumokat, ki erre törvényesen elhivatott. Jellemzi továbbá Stöckeréket, hogy megtudják róni az egyházi köröket, melyek nem

rokonszenveznek az ők divatos evangelisatiojukkal, de méltányolják a laikus evangélistákat, kik az egyháztól idegenkednek, mert — a hivatalos egyházban még nincs elég hit. Mindazonáltal Stökkerék az ő evangelisatiojukat a hivatalos egyház területén, sőt az egyházi organumok segítségével akarják űzni. Ez sem élehetlenség.

A berlini »Protestant« legutóbbi számai éppen ez újdívatú evangelisatioval foglalkoznak s e foglalkozásra Stökkerék adtak újból alkalmat. A »Protestant« egy pár erre vonatkozó cikkét akarjuk itt reprodukálni — itt-ott közbeszöve egy-egy megjegyzésünket is, — mert e cikkek megérdemlik a megszívlelést. Ugyanis Stökker és társai bizonyos iránypontokat jelöltek meg, a berlini evangelisatio számára bizonyos szabályokat állítottak föl, melyeket aztán megküldöttek a berlini lelkészeknek. Ez iránypontokhoz s ezeknek kommentárjához fűz a »Protestant« néhány kérdő megjegyzést, mely egy-szersmind igen talpraesett bírálat is.

Stökkerék 1. pontja így szól: »Evangelisatio a bibliai nyelv használat szerint az evangelium minden hirdetése, mely oda irányul, hogy a lelkeket a Jézus Krisztusban, Istennek miérettünk megfeszített és föltámadott fiában való élő hitre serkentse föl. *Evangelisatio szűkebb értelemben jelenti az üdvizenetnek a gyülekezeti predicationot támogató, vagy kiegészítő szabadabb hirdetését lélekkel betölt, Isten igéjében gyökerező és helyes lelkivezérlésre képes személyiségek által.* Ez a szűkebb értelemben vett evangelisatio tehát arra való, hogy a lelkész igehirdetése mellé lépjen, a lelkészi igehirdetést támogassa, vagy kiegészítse. *Kiegészítse?* Erről a kiegészítésről Stökkerék nem szólnak világosabban és részletesebben, pedig igen érdekes volna látni, hogy miként megy végbe a lelkész predicationjának kiegészítése az evangélisták által. Azonban könnyen elgondolhatjuk, hogy mi akar lenni ez a kiegészítés. Hiszen a Stökkerék iránypontjaihoz fűzött kommentárban szó van a hivatalos egyház s így bizonyynyal az egyház organumainak, vezetőinek, maguknak a lelkészeknek is hitetlenségéről. Jönek hát »a lélekkel betölt, Isten igéjében gyökerező és helyes lelki vezérségre képes személyiségek«, a laikus evangélisták s kiegészítik, kipótolják a lelkész predicationit. Mi, fájdalom, nem állíthatjuk, hogy egyetlen lelkésznek igehirdetése sem szorul kiegészítésre. De hát maguk a lelkészek legyenek lélekkel betölt, Isten igéjében gyökerező és a lelkek helyes vezérlésére képes egyének. Maguk a lelkészek egészítsék ki magukat. Az egyházi igehirdetésnek az evangélisták által való kiegészítésében nem bizunk. Az evangélisták predikálására vonatkozólag Bey-schlag, ki pedig nem tartozik a liberalis theologusok közé, így ír: »egy nagy népet, melynek élete világi miveltségben gazdag s melynek anynyi erkölcsi föladatot kell gyakorlatilag megoldania, legkevésbé sem fog meghódítani oly igehirdetés, mely mindezzel oly összeférhetetlen, mint olaj és víz, oly igehirdetés, mely Isten útjainak összszhangzását a bibliában és természetben nem tárja föl és a keresztyén hitet nem képes *az élet összes feladatai* egészséges megoldásának principiumává tenni, stb.« De térjünk vissza Stökkerék evangelisatiojának iránypontjaihoz. Az 1. pontban, melyet fűntebb szóról-szóra közöltünk, nemcsak az van mondva, hogy az evangelisatio igehirdetése az egyházi

igehirdetést kiegészíti, de az is van mondva, hogy a »lélekkel betölt, stb. személyiségek« igehirdetése az üdvizenetnek »szabadabb« nyújtása. Szabadabb! De minő értelemben? Ez ismét nincs megvilágítva. Ez a szabadabb igehirdetés a régi prófétáknak újból való megszólalása akar lenni? Az egyház hittani s erkölcs-tani álláspontjától s az egyház szervezetének követelményeitől független igehirdetés-e ez? Ne találgassuk.

Az iránypontokhoz fűződő kommentárban mindjárt az első magyarázat int, óv, nehogy a szervezett egyházhhoz való csatlakozás »lekösse az élő erőt, mely ott rejlik az evangelisatiónak önkéntes és szabad jellegében.« Tehát önkéntes és azontúl még szabad. E kifejezést: »szabad« talán megvilágítja a kommentár az a passusa, hol arról a tényről van szó, hogy némely szabad evangelista idegenkedik elismerni és tiszteletben tartani az egyháznak még jogosult rendjét is. Még jogosult rendjét is! Csakugyan kíváncsiak volnánk hallani, hogy melyik az egyháznak egyik másik *jogosulatlan* rendje, melyet aztán az evangélistának természetesen nem kell respectálnia? Még egy kérdést az 1. ponthoz, melyben ez áll: »lélekkel betölt, Isten igéjében gyökerező és helyes lelkivezérségre képes személyiségek.« Vajjon ők maguk teszik e meg magukat ilyeneknek s aztán önként és szabadon fog-nak munkájukba? Avagy kicsoda hívja el őket amaz említett kitüntető ítélet alapján? Persze ott áll a kommentárban, hogy az evangélistáknak a szentlélek teljességéből származó képessége még keresztyén gondozás és célszerű képzés által tereltesse rá a helyes és egészséges ösvényre. Kíváncsi, hogy kiváló papok mélyítőleg és mintaszerűleg hassanak az evangelisatióra és a laikus evangélisták pedig valamely evangelista seminariumban, evangelista tanfolyamon képeztesse ki. Igen, ez ott van a kommentárban. De hát e kíváncsi a szentlélek ajándékainak teljével szemben nem bizalmatlanság-e? Az, a mi az evangelisatióban »szabad« és »önkéntes« nem forog e ilyképpen éppen úgy veszedelmes kockán, mint akár a hivatalos egyházban? Aztán miként fog állani a dolog a szabadsággal és önkéntességgel, mihelyt fizetésről, útiköltségről stb van szó? Mert az evangelista önkéntesség ily dolgok-ról sem feledhezik meg. És kire fog ez a seminariumi kiképzés — az egész egyház előtti felelősség mellett — rá bízni?

Következik Stökkerék evangelisatiójának 2. pontja: »*Az evangelisatio teljes áldásának eléréséhez kíváncsi, hogy az evangelisatio lehetőségig a szervezett egyház mellé sorakozzék.*« (Értsük meg ezt, hogy az evangelisatio ne szerve legyen az egyháznak, ebbe ne be olvadjon, ennek ne alárendelve legyen; legfőbb egy coordinatio engedhető meg) »*Ez legjobban úgy történhetik, hogy a gyülekezet előjárósága* (papok, presbyterek) *nyújt alkalmat az evangelisatióra és közreműködőleg áll az evangelisatio mellé.*« (Tehát mégis csak az evangelisatio a fődolog, melynek a hivatalos egyház eszközül szolgáljon. Mindenesetre az evangelisatio érdeke lebeg itt inkább szem előtt és nem pedig az egyház érdeke.) A hivatalos egyház közreműködésének mikéntje: »*az evangélisták beajánlása, résztvevés az összejövetelek megnyitásában, egyszer vagy többször stb,*

a viszonyoknak és megállapodásoknak megfelelőleg.» A Stökkerék evangelisatiójának a hivatalos egyházzal való ilyes összeköttetése, mely, ismételjük, nem egyházszervvé alakulás s nem az egyházba olvadás, alig egyéb, mint a hivatalos egyház organumainak türelmes, de élelmes igénybevétele az evangelisatió által s az evangelisatió hasznára. A hivatalos egyház organumai s természetesen főként a lelki pásztorok szolgáljanak itt keretül, talán paizsul, fedezetül és pedig mindig a megállapodáshoz mértén. — A Stökker-féle irányvonalak 3. pontját, mely inkább bizonyos theolog. iskolai álláspontot képvisel, itt mellőzhetőknek véljük. De itt a 4. pont: »*Az evangelisatió, melyre valamely gyülekezet, egyházi hatóság, vagy szabadon alakult egyesület nyújt alkalmat, fönntartja a maga teljes önállóságát. Mindazonáltal kívánatos, hogy az evangelisatió az egyházkormányzat és synodusok által ily törekvések ápolására rendelt személyiségekkel, vagy bizottságokkal összeköttetésben álljon, a működésről rendes közléseket tegyen s a barátságos egyetértést és a lehető sikeres együttműködést ápolni igyekezzék.*» E pontnál jog is kérde a »Protestánt,« hogy *kicsoda* hát tulajdonképen ez az evangelisatió, melynek valamely gyülekezet, egyházhatóság nyújt alkalmat, de azért teljes szabadságát fönntartja és barátságos egyetértést ápolni törekszik? Az 5. pontban az evangelisatió számára szükséges pénzeszközök beszerzéséről van szó, pénzeszközök alatt az evangelista fizetése, lakása, úti-költségei is értendők a másnemű kiadások mellett. E pénzeszközök forrásául meg van jelölve a barátságos adományok, kimenetkori gyűjtések mellett az egyházi pénztár is, például a mi viszonyainkat tekintve az egyházközségi, egyházmegyei s az egyházkerületi pénztár. E pontnál is megteszi a magáét ez az egyszerű kérdés. Kicsoda az, kihez befolylnak az egyházi pénztárakból a pénzek, hogy ezeket azután az evangelisatióra fordítsa?

A Stökkerék evangelisatiójának irányvonalaiából mostanra elég lesz ennyit közölnünk. Még csak egy mozzanatra hívjuk föl a figyelmet. Az evangelisatió mulékony igehirdetésének maradandó áldása végett megalkotandók lesznek »a keresztyén társulatok a fölserkenteknek egybegyűjtése s tovább vezetése végett.« Ime, tehát az egyházi igehirdetés mellett az evangelisatió önálló és organisalt igehirdetése és a lelkipásztorság mellett az evangelisatio organisalt lelki gondozása. És mindez a hivatalos egyháznak területén ugyan, de mégis szervezetén kívül.

Mi ez újdivatú evangelisatióval nem rokonszenvezhetünk és ez újdivatú evangelisatió csődjét várjuk. Mi szervezett, történelmi egyházunkban annyi erkölcsi súlyt, az egyház organumaiban az erő kifejtésnek, a fejlődésnek oly forrását látjuk, melyet paralyssalni, confundalni jideig-óráig divat lehet, de mindig nagy hiba. Az egyházi igehirdetést, a templomi istentiszteletet nem pótolhatja semmi újdivatú evangelisatió és semmi conventiculum és a szervezett egyház erkölcsi sulya, értéke, nagy jelentősége mellett mi tiszta czielja van az apró, szétszakadozó vallásos társulatoknak?

Az evangelisató, mint maga állítja saját magáról, az igazi hitet képviseli az egyházban levő hitetlenséggel

szemben. Ez a hitetlenség, mondják, ott is lesz az egyházban, már akár az egyházi szervezetnél fogva, akár a theologiai tudomány kellő revisiójának hiánya miatt. De hát jó az evangelisatio, a lélekkel betölt evangelisatió. Csakhogy az evangelisatió nagyzó igénye: a szegény, hitetlen egyház fölébe emelkedni, mint valódi lelki egyház, minket el nem kápráztat, meg nem ejt; mert előttünk a mi szervezett, történelmi egyházunk marad továbbra is nem ugyan istenországa, de istenországának legméltóbb, legmegfelelőbb eszköze. Végül helyeselnünk kell a »Protestánt« distinctióját, hogy más dolog a bel és külmisszió és más az evangelisatio. Valóban, nem tudjuk belátni a szeretet munkái s ez újdivatú evangelisatió közötti összefüggést. Mi nem fogadjuk ellenszenven a jótékony intézeteket, ha mindjárt ezek az egyháztól többé-kevésbé önállólag is lehetnek; hiszen ez intézeteket így is az egyház által ápolt keresztyén szellem lengi át. Mi nem is tiltakozunk az önként alakult egyletek ellen, melyeknek feladatuk a szeretet munkáit gyakorolni. De egészen más dolog az, midőn azt kívánnák tőlünk, hogy valamely organisalt mellékegyházat, vagy éppen versenyegyházat egyházilag támogassunk.

* * *

A fönnti sorok a Stökkerék irányvonalainak kritikája, újdivatú evangelisatiójuknak negatioja. Tudjuk, hogy csupa negation a valláserkölcsei élet föl nem épül. Szolgálni fogunk e lap olvasóinak positívumokkal is. E tárgyra még visszatérünk. Addig is legyen szabad és pedig újból a »Protestánt« nyomán, mert szerkesztő úr a külföldi mozgalomról való referálással volt szives megbizni, egylevelet közölnünk, némi rövidítéssel ugyan, de a lényeg érintetlenül, épségben tartásával. A levelet egy lelkész irta az újdivatú evangelisatio mozgólódásainak alkalmából. E levél e kérdés körül forog: »evangelisatio-e? avagy pedig a gyülekezet gondozása?« E levélből a következőket közöljük; .»Kérdezted utolsó leveledben, ha értesültem-e amaz elszomorító eseményekről, melyek Z.-ben, az én korábbi gyülekezetemben fordultak elő, midőn ott kísérlet tétellett a gyülekezet lelki életét az ugynevezett evangelisatio által ébreszteni. Egyszersmind óhajtanád hallani, hogy a most sok helyen magasztalt evangelisatióról én miként itélek. Amaz eseményekről értesültem s itéletemet megtudhatod itt következő soraimból.« Itt megemlíti leveledben az író, hogy már évek előtt foglalta el a papi állást Z.-ben, egy nagy vidéki gyülekezetben. Némi vígasztalóbb jelek mellett is az ott szerzett első benyomások nem voltak biztatók, mert az anyagi és erkölcsi hanyatlás, elzüllés tagadhatatlan volt. Meghasonlást, perpatvart a nép között, nép és uradalom között, gyülekezet és parochia között talált ott az új lelkész. A lakosság egy nagy részének jóindulatával, szeretetével maga sem dicsekedhetett. Mégis, mikor évek múlva onnan búcsut vett, a pörpatvarok töhnyire elsimulva voltak, nép és uradalom a kölcsönös bizalom útjára lépett, a templomlátogatás jónak volt mondható s a búcsuzó lelkész már több idő óta érezte, hogy gyülekezete jobb, mint híre. Hogyan történt e jobbrafordulás? E kérdésre az író így válaszol: »Ezt a jobbrafordulást köszönöm én Istennek kegyelme után azoknak az embereknek, kik nekem kezdettől fogva a gyü-

lekezet tervszerű, kitartó *lelkipásztori gondozását* ajánlották s óvtak az evangélistaióval való minden experimentálástól. Mindenek előtt gyülekezetem mindenik tagját megismerni törekedtem. Látogatást tettem minden háznál, eljutottam közben-közben a legegyszertalanabb helyekre is; itt-ott nem egy rossz szót kellett hallanom és kijavítanom; de a látogatások eredménye az volt, hogy a templombajárók száma nőtt és még az egyháziatlanok is meg-megjelentek a templomban. Ezekre azzal igyekeztem hatni, hogy egyszerű nyelven tartott s minden kegyeskedő phrasistól mentes predicationban az ő mindennapi viszonyaikkal gyakran foglalkoztam s fölmutattam nekik, hogy Krisztus a legvigasztalanabb helyzetben is érezteti az ő világosságát és békességét. Azelőtt gyakran megtörtént, hogy az egyháztanácsi gyűlések eredménytelenül végződtek, vagy éppen megtarthatók se voltak, mert az egyháztanács tagjai nem akartak határozataik miatt a gyülekezet többi tagjaival rossz lábon állani. Én azonban ha vitás ügyek forogtak szőnyegen, nem csak a presbytereket, de az egész egyházi képviselőket, sőt néha az összes családtyákat (mintegy 100) összehívtam. Persze sok beszéd és vita esett, végre mégis csak lecsillapodtak a kedélyek s mind gyakrabban hoztunk eredményes határozatokat. — Én eddig Sulzeről és az ő törekvéseiről, hogy a gyülekezeteketéltel töltsé be, csak keveset hallottam. Most jutott kezembe az ő könyve, az »Evangélistische Gemeinde«. E könyv termékenyítő hatásának, hogy többet ne említek, köszönöm azt, hogy élesebbé vált érzékem az iránt, a mit Sulze »öntudatlan keresztyénségnek« nevez. Ettől fogva nem csak a gyülekezetekben találhatók árnyoldalakot láttam főként, mint munkálkodásom kezdetén, de fölismertem, hogy a gyülekezetben is még sok keresztyénség van elrejtve, föl színre nem kerülve még sok istenbizalom és türelem, sok áldozatkész felebaráti szeretet és részvevő segítség feltűnő zaj nélkül s mindehez az egyházi szokásoknak bizonyos menyinyisége, melyeket nekem csak ápolnom s valódi tartalommal betöltenem kell. A prédikáció és hivatalos functionim gondos kihasználása mellett még három dologban találtam meg a gyülekezet helyes gondozásának legalkalmasabb eszközeit. E három: az összes családok rendszeres látogatása, a nélkül azonban, hogy e látogatásoknál mindig csak Istennek neve lett volna számban, azután egyházi estélyek a gyülekezet számára bibliai és missioi órák alakjában, (Ez egyházi estélyekről fogunk még beszélni lapunkban. *Szerk.*) harmadszor a konfirmált ifjúság számára szervezett összejövetelek. A hivekkel való e különféle érintkezések folytán a gyülekezetet mind jobban megismertem és mind jobban megszerettem. Imát, házi áhitatoskodást, bibliaolvasást találtam sok oly családban, hol éppen nem is gyanítottam volna s ha nem is szűnt meg mindjárt egy csapásra minden iszákosság, kihágás, perpatvarkodás, mégis hamar rájöttem, hogy gyülekezetemet kezdetben igen sötét szemüvegen át néztem volt. Most már nagyrebecsülést kellett éreznem az egyszerű emberek iránt, kik igen súlyos körülmények között sok tekintetben oly derék embereknek bizonyultak és a midőn én évek múlva a gyülekezettől búcsút vettem, jogom volt remélni, hogy e nép vallás-erkölcsi élete egészséges úton fog tovább haladni.

Azonban másként történt Ennek a gyülekezetnek az én távozásom után az újmódi evangélistaió egyik kísérleti állomását kellett szolgálnia. Utánam oly pap jött oda, kinek dogmatikus tételekben elvesző, a szíveket idegenül érintő predikálásait az egyszerű emberek megértés nélkül s épülés nélkül hallgatták. Midőn én évek múltán első ízben jöttem ismét régi községembe, mindenkitől, a lelkipásztor szájából is azt kelle hallanom, hogy a templomlátogatás ijesztőleg megcsökkent. Ennek a szomorú jelenségnek oka mindjárt világossá lett előttem. Ugyanis az új lelkes az ott készen talált vallásos és egyházi-életet csak holt szokáskeresztyénségnek tartotta. Ugyanis utódom megelőzőleg egyik nagyobb városban az istenigét és Jézus nevét naphosszanta folyton szájukban hordó hitvallók köreiből mozgott s innen azt az eszményt hozta magával, hogy itt a faluban ily „hívó“ keresztyének „társaságát“ serkentse föl. Csak most is, midőn őt meglátogattam, ezeknek a mi népünket az evangélistaióval boldogítani akaró társaságbeli embereknek évenként tartani szokott egyik nagy gyűlésén vett részt. A receptet, mely valamely gyülekezetben a keresztyéni életet fölserkenteni van hivatva melyet neki ott ajánlattak ő Z-ben is alkalmazta. Két *laikus* evangélista jött ugyanis, az egyik egy városi missionárius, a másik egy colporteur s aztán két heten át a papi lakban gyülekezéseket tartottak. A siker egyelőbb nagyszerűnek ígérkezett; a ház alig tudta befogadni a kíváncsiakat. Ott hát estvéként két óra hosszat prédikáltatott a bűnbánat, közben imádkoztak, énekeltek, sőt az ördög és pokol torzképeit mutogatták. A bűnök oly módon voltak festve, hogy tisztos nőknek, leányoknak pirulniok kellett. stb. — Az első összegyülekezés végeztével felszólítás folytán kilencz tiz személy együtt maradt még további imádkozás végett, mint »fölserkentek« mind oly emberek, kik a lelkeszszel közelebbi viszonyban állottak, vagy különben is már szorgalmas templomjárók voltak. Az iszákosok, vagy más bűnösök közül ugyan senki meg nem tért. A megjelentek többsége a szétoszláskor zúgolódott; kifakadások voltak halhatók, sőt utcahoszat szidalmazták a hívó prédikálás és evangélistaió ezt a fajtát. — A templomlátogatás, az evangélistaió e kísérlete után a gyülekezetben éppen nem lendült föl, ellenben sokak lelkiismerete jutott confusioba. Egy más alkalommal az evangélistaióval szemben elfoglalt elvi álláspontomat ki fogom fejteni.

Adjuk ez egyszerű, a tapasztalat közvetlenségével írott levelet s mi is azt a meggyőződésünket fejezzük ki, hogy azt a varázsszert, ha ugyan megvan engedve varázsszerről beszélni ott, hol a siker a becsületes munkához van kötve, nem e szavak fejezik ki: új divatú evangélistaió, de kifejezik e szavak: a gyülekezet lelkipásztori gondozása.

Lelkipásztor.

Különfélék rovata.

Szilágyi Dezsőnek, kit ref. egyházunk is büszkeséggel soroz nagyjai közé, főgondnoki-beszédét egész terjedelmében gyorsírói följegyzések hiányában, mint

más lapok, úgy mi sem közölhetjük s így csak rövidebb referádára vagyunk utalva.

A dunamelléki ev. ref. egyházkerület közgyűlése folyó hó 15-én nyílt meg Budapesten. A közgyűlés egyik fontos tárgya volt a Tisza Lajos gróf helyére választott új főgondnoknak. *Szilágyi Dezső* képviselőházi elnöknek beiktatása. A hivatalos eskü letétele után az új főgondnok nagyhatású beszédet mondott, melyben főként a méltányos adóreform s a szegényebb egyházak csoportosításának kérdésével foglalkozott. A beiktatási ünnepély után *Szász Károly* püspök olvasta fel *püspöki jelentését*. Indítványára az egyházkerület elhatározta, hogy Ő felsége előtt feliratilag tolmácsolja mély részvétét a királyné szomorú halála alkalmából. Fontos pontja volt a jelentésnek a kongrua törvényéről való megemlékezés. Az egyházkerület igénybe veszi ugyan az államsegélyt, de azzal a feltétellel hogy az egyház autonómiáját csorbíttatni nem engedi. A *népiskolai bizottság* jelentésének legfontosabb tárgya a tanítói korpótlékok kérdése volt. Az 1898. évtől kezdve ugyanis az ev. ref. tanítók is korpótlékokban részesülnek s azon egyházközségeknél, melyek a korpótlékokat fedezni nem tudják s ezt indokolt kérvényben a költségvetés csatolása mellett kéri, az állami költségvetés terhére fognak a korpótlékok a miniszter által utalványoztatni. Az egyházközségek tömegesen kérték tanítóik számára a korpótlékokat, de a kérvények nagy részét a miniszter visszautasította azon indokolással, hogy az illető egyházközségek költségvetése felesleget mutat. Mivel azonban a korpótlék legalább 50 frt s 3 frt 27 kr. felesleges feltüntető kérvények is visszautasítottak, beható vita után a főgondnok indítványára elhatározták, hogy a miniszterhez felterjesztést intéznek és kérni fogják, hogy a költségvetési felesleg miatt ne utasítsa el a kérvényeket, hanem vegye figyelembe az illető község adósszolgáltatási képességét; ne csak az állami adókra, de a községi pótdadókra is terjessze ki figyelmét és így bírálja el az újabb állandó teher hordozásának képességét, kétséges esetekben pedig kérdezze meg az egyházi felettes hatóságot. A *középiskolai szakosztály* jelentését Katona Mihály kecskeméti főgym. igazgató referálta. A jelentés szerint az egyházkerület középiskoláiban 81 tanár működik, kik közül 52 okleveles. Az elmúlt tanévben az összes növendékek száma 1755 (ev. ref. vallású 861) volt. Ennek kapcsában került napirendre a miniszternek a tanárok mellékfoglalkozására vonatkozó rendelete is. Kimondta a közgyűlés, hogy a tanárok állásukkal inkompatibilis mellékfoglalkozást nem folytathatnak, azok pedig, kik megengedett mellékfoglalkozással bírnak ugyan, de erre engedélyt nem nyertek, attól eltiltatnak, jövőre pedig elvárja a közgyűlés, hogy a tanárok külön elfoglaltatásuk esetében felettes hatóságainknak jelentést tegyenek.

Zsilinszky Mihály, vallásügyi és közoktatásügyi államtitkár, mint az evangélikus bányai egyházkerület új felügyelője folyó hó 18-án tartotta székfoglalóját. E beszédet a benne foglalt eszmék, igazságok, a benne végig vonuló szellem, valamint Zsilinszky Mihály egyénisége és politikai, államférfiúi sulya egyaránt nagyjelentőségűvé teszi és pedig az egész magyar pro-

testantismusra nézve. Ennélfogza megragadjuk az alkalmat, hogy e nevezetes beszédet lapunk élén közöljük.

Meghívó. A kolozsvári ev. ref. theol. fakultás internátusának ifjúsági egylete által f. évi október hó 31-én, délután fél 6 órakor a fakultás dísztermében tartandó reformációi emlékünnepekre. Műsor: 1. Közének. Jövel szent Lélek. XCII. dics. 1. v. 2. Ünnepi ima, tartja: Boér Károly, IV éves theologus. 3. Alkalmi beszéd, tartja: Dr. Kecskeméthy István, theol. tanár. 4. Erős várunk nekünk az Isten, zenekisérettel előadja: a fakultás énekkara. 5. »Mult, Jelen és Jövő, Sántha Károlytól. Előadja: Székely János, Dézsi Sándor és Herepey Itonka k. a. 6. Zárszó, Kenessey Déla theol. igazgatótól. 7. Részlet a »Bibliás ember« cz. operából, előadja: a zenekar.

A dunamelléki egyházkerület közgyűlésevel kapcsolatban e hó 16-án a kálvintéri templomban nyolc új lelkész avatott fel és bocsátott ki a szép, de nehéz pálya folytatására.

Szerémségben, Maradék községben 300 magyar tért át az ev. ref. vallásra a róm. k egyházból, mert Strossmayer püspök nekik a legalább havonként egyszeri magyar igehirdetést sem engedélyezte.

Rákospalota és a papi fizetés. A dunamelléki egyházkerület közgyűlésén érdekes okmányt, a rákospalotai egyházközség új papi dillevelét erősítették meg, mely a papnak 4000 frt fizetést biztosít. Az egyházközség ugyanis telkeivel jó üzletet csinált. Párcelláztatta és eladta 250,000 frtért. Ez összeg kamata 10,000 frt, melyből 4000 frtot a lelkész kap, a többit pedig az egyházközség kulturális kiadásainak fedezésére fordítja.

Főgondnoki ebéd. A dunamelléki egyházkerület új főgondnoka folyó hó 16-án a Continental szállóban fényes ebédet adott, melyre hivatalos volt a közgyűlésnek minden tagja, a budapesti ref. theol. tanárok s a felavatott új lelkészek. Lelkes hangulatban nem volt hiány: a pohárköszöntők egymást érték, a mi a mellett tesz tanubizonyyságot, hogy az egyházkerület Tisza Lajos gróf helyére méltó utódot talált és választott.

A néppárt lapja, az »Alkotmány« Zsilinszky Mihály beszédének ama passzusánál, mely a budapesti egyetemen szervezendő protestáns theol. fakultást hangsúlyozta, ijedten kiált föl: »Tehát Pázmány egyetemén protestáns hittani fakultás!« Gondoltuk, hogy e derék eszméhez az »Alkotmány« példátlan savanyu képet fog vágni.

A dunamelléki ev. ref. egyházkerület ötödik egyházi értekezletét Szilassy Aladár elnöklete alatt a közgyűléssel kapcsolatosan e hó 17-én d. u. 4 órakor tartotta meg Budapesten a főgymn. termében. A világi férfiak sorában ott voltak Szilágyi Dezső főgondnok, Teleky József gróf, Vécsey Tamás, Ádám András, Hegedüs István dr., Ballagi Aladár és mások. Az értekezletek működéséről Szóts Farkas titkár számolt be, melynek eddigi eredménye a pezsgésbe indult egyházi élet, egyházas érzés minden téren. A belmisió mezején hovatovább több munkás áll elő. Nemcsak Budapesten, de a vidéken is gyorsan szaporodnak az ifjúsági és konfirmáltak egynsületei, énekkarok, nőegyletek stb. Legnagyobb a tevékenység a fővárosban, hol a ref. ifjúsági, a Larántffz Zsuzsánna-egyesület s a Nagypénteki-társulat nagy buzgalommal sikeres munkát végez. Nagy mértékben terjednek a vallásos iratok is. A titkári jelentés tudomásulvétele után az értekezlet kimondta, hogy az egyházi értekezletek szervezésére minden lehetőet elkövet, mert azoknak üdvös hatása máris érezhető. Az értekezlet az egyházi adózás reformjának kérdésével is foglalkozott. Hosszas vita után az értekezlet Ádám András indítványát fogadja el, hogy a választmány egy tervezet kidolgozásával bízatik meg s az elnökség útján véleményezés céljából megküldi azt minden egyházmegyének, hogy így a jövő

értekezlet e tekintetben egyöntetű határozatot hozhason. Az egyházfegyelemről Haypál Benő búdai ref. lel-kész olvasott fel egy javaslatot, melynek pozíciói elfogadtattak s tárgyalás végett az egyházmegyei érte-kezetnek adatnak át.

== Hamar István, a budapesti evang. ref. theol. akadémia új tanára folyó hó 15-én tartotta meg a közgyűlés tagjai, a theol. választmány, a tanári kar és az ifjuság előtt tanári székfoglaló értekezését.

Nagy Lajos, a nagy-enyedi Bethlen főiskola je-lenlegi rektor professzora, ottani fuképezdénk igazga-tója, e hó 16-án ünnepelte meg 25 éves tanári jubi-leumát. A derék, munkás tanárt tisztviselői, tanítványai, a tanári testület szíves óvációkban részesítette. Az érdem önmagában hordozza igazi jutalmát és Nagy Lajos tanár ez igazi jutalomra valóban méltó.

== A m. kir. központi statisztikai hivatal havi közleménye szerint f. évi aug. hónapban 765 (24.12%) vegyesházasság kötöttett Egyházunk veszte sége a jelzett hónapban a róm kath. egyházzal szemben 34; nyereség más egyháztól 3, összes veszteség 31. »Quousque tandem abutere patientia nostra?«

== A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanár-egyesület elhalasztott idei közgyűlésének helyéül újból Kisujszállást tűzte ki. A gyűlést f. évi decz. 29. és 30. napjain tartja meg.

Nyereményjegyzék

az erdélyi ev. ref. egyházkerület által a kolozsvári protestáns sze-reteházh javára rendezett jótékonycélu sorsjátéknak Budapesten 1898. szeptember hó 15-én megírtott I. huzásán kihuzott számokról.

A huzásnál jelen voltak: Schilling Rudolf kir. közjegyző helyettese dr. Majtinszky Zsigmond, és a polg. hatóság ré-széről Dr. Szalay Sándor V. ker. előjáró helyettes

(Harmadik közlemény.)

875 nyezemény à 10 korona értékben: 101 1074 1123 2737 4208 5822 6507 7588 8462 10228 11040 11425 11426 11934 12135 12717 12846 14654 14655 14839 15863 15992 16307 16939 17096 17372 17373 17375 17450 17498 18623 18669 21414 21420 21568 21873 22060 22070 22789 22867 22946 27639 28603 28719 29035 29176 30228 30919 31101 31978 32239 34066 34229 35326 36088 36538 36846 37289 37462 38410 38799 40479 41480 40964 42270 42551 42562 42901 43411 44272 44683 44741 45387 45949 48864 48889 49229 52780 54198 54398 54469 55250 58994 60338 60511 60786 60988 60990 61108 62141 62143 62200 62421 62828 63065 63776 63546 65604 65937 66305 67140 67313 68402 69270 69420 69767 71041 73089 75808 75937 76169 76173 76861 76957 78826 79150 79579 80477 80538 80895 80953 80984 81117 81185 81547 82728 82863 83118 83170 83282 83377 83741 84169 84209 84565 85799 86011 86304 89782 92911 92456 93359 93963 93964 93965 94374 94610 94925 95138 95463 96351 96491 93956 97572 97938 98416 100134 100889 100891 100892 105301 106118 106119 106120 106682 106683 107093 107198 108241 108335 109546 110745 111366 111843 111918 112141 112909 113117 113982 114819 115564 117259 118166 118601 118792 119149 119151 119410 121134 121628 121651 122939 123284 123285 123997 125528 125784 126410 126617 126679 126680 126805 128106 128112 128230 129652 129749 130133 130629 132021 132611 132880 133257 133712 138859 134170 13776 136023 136606 136891 137101 139343 140411 140673 141934 142191 142353 142358 142680 146064 146126 146127 146183 146877 147198 147541 147760 149059 149787 149977 150858 150921 150984 151270 152216 152415 152951 154449 154563 156562 156686 157866 159153 159566 160246 160309 160464 161504 163137 165700 165837 166447 166343 167503 167504 167505 168870 169225 169987 170591 170592 170638 172873 173696 174097 175915 176502 178332 178333 178561 178602 179769 179771 179772 179773 180493 181000 181374 182642 183169 185495 185791 186096 186824 186825 186826 187500 188074 188971 189337 190634 190668 191174 191556 192713 192714 193057 194419 194521 195249 195552 196300 196302 196904 197420 199258 199825 199835 200748 201625 202450 203513 203545 203576 205078 206051 206998 207668 207813 207858 207948 208784 209849 209979 212294 212645 212661 212875 212876 212877 213309 213587 214332 214606 215405 216735 217025 217044 217358 217423 217461 218010 218289 218613 218847 219442 219443 220771 221666 223915 225838 226354 226998 227239 227777 228015 228016 228017 228038 228065 228228 229153 229817 229819 230856 231488 231552 231553 232330 232500 232768 233134 233686 234484 235365 236747 237315 237546 237902 238405 239449 239606 240929 241658 241734 342753 242797 242798 242920 245299 245488 245816 245950

246775 246871 246983 246984 247680 248435 251257 253082 253737 255361 256024 256791 256948 257084 258810 258931 259043 259148 260837 262841 263210 263952 265206 265235 265691 266056 267055 267128 267131 267858 267859 267860 267861 268300 268363 268581 268890 269269 269527 269747 270801 271039 271618 271807 272481 247507 274934 274935 274936 275938 275995 276512 276513 276647 276648 276649 277020 277186 277259 278479 279665 280823 281088 281240 281414 281591 282309 283010 285682 285840 287052 287053 287376 287423 287424 288759 288910 288911 289553 290715 292599 294482 294949 298104 299529 301292 302211 302213 302216 302945 304306 305690 306444 306581 306882 307740 307912 308340 309656 309774 309825 310447 310565 310578 311356 311687 312151 312155 312617 313360 313903 314476 315187 316601 316621 317398 317409 317717 318275 318355 319098 320048 320049 320875 321366 325503 325977 326301 327711 327725 328651 329180 329388 329730 329931 330083 330587 331178 331392 332004 332018 333402 334853 335234 335399 335474 335588 336537 337675 339896 340837 340970 342095 342342 342673 342708 342709 342788 344443 344981 344989 345272 345504 345583 345646 346293 346656 346883 346919 347110 347113 348561 348564 348706 348882 348971 349030 349260 349342 349429 350288 350577 350721 351625 352022 352254 352502 352759 353321 355416 356031 356510 357013 357132 357237 357254 357359 357556 358905 360127 360209 360654 360660 361998 362052 362223 362255 362256 362678 363024 363694 364516 365065 365378 365435 365649 366064 366484 366611 368341 368939 370222 370284 370659 370717 371031 372225 372685 375084 375469 375742 376041 376080 376222 376257 376965 377717 377932 378148 379167 380022 380416 381405 381977 382168 383190 383294 383361 383634 384458 385929 385965 387002 387080 387281 387315 388402 388884 390303 391172 391020 392914 393498 393879 394337 394642 394645 394996 396508 396872 397971 399849 400501 400899 402309 402527 402770 403637 403876 405240 405583 406367 407368 407904 408290 409079 409737 410239 410886 412211 412761 413010 413109 413694 414035 414179 414180 414295 414825 415023 416801 417083 417130 417668 417928 418818 419107 419653 419943 420473 420539 422303 423701 423918 421593 424683 425165 426455 427932 428342 429614 430334 430907 431259 431675 432081 433274 433561 433643 433862 434334 434533 435582 435584 435585 436346 436411 436765 437731 438185 439085 440015 440389 440426 441339 442106 442676 443137 443248 444517 445479 445496 445524 445652 447887 447928 448459 448841 449367 449595 449740 450897 451109 451533 452082 453978 404306 455390 455557 455879 455994 456430 456565 456816 457013 457529 457604 458147 458183 459195 459463 460344 460436 460499 460571 460822 461224 461383 462060 462635 464627 465330 465635 465771 466418 467577 467650 469282 469505 470319 470408 470488 470816 471659 472152 472252 472282 472283 473368 473553 473790 474359 474449 474486 474878 474983 474988 475745 478218 478623 479075 479381 480082 480085 480708 481088 481427 481501 481907 482387 483931 484096 484292 484938 485029 485039 485323 486410 487543 487588 488925 488928 489043 489122 489643 489870 490384 490779 491877 492277 492292 492602 492778 493130 493845 493879 494148 494247 494699 494851 495260 496031 496690 496929 497451 497540 497732 497939 498849 498863 499333 499578.

A nyerőmények 1898. október 1-től a nyerő sorsjegy be-mutatása ellenében a rendező bizottság által Kolozsvárt kiadatik.

A II-ik huzáshoz (1998. november 16.) ajánlunk:
1 sorsjegyet — 50 krért.
6 » 250
12 » 5 —

Kisorsolás alá kerül 2000 nyeremény 82500 kor. értl
Kolozsvárt, 1898 szeptember hó 15-én.

Hivatalos rész.

3041—1893.

KÖRLEVÉL

az egyházkerületi Utasítás 201. §-a 3. bekezdésének
módosítása tárgyában,

valamennyi ev. ref. egyházközségünkhöz.

A folyó évben tartott főt. egyházkerületi közgyű-lés, 67 jkvi szám alatt kelt határozatával, a kolozska-lotai egyházmegye indítványa alapján, kimondotta, hogy az 1896 évi közzzsinat 91 jkvi sz. határozatát, vala-mint az egyházkerületi Utasítás 201 §-ának 3. bekez-désében kimondott amaz intézkedést, hogy:

Ha kegyjavadalomra jogosult nincs, a kegyjáva-dalom a halál utáni első félév alatt az egyházmegyei özv. árvai alapot illeti meg, — hatályon kívül helyezi

s az ürességbe jött papi állás betöltését a teljes fizetés élvezete mellett engedélyezi, és a hol interkaláris jövedelem van és marad, ott ezen jövedelem az egyházközséget illeti, mely egyházközségi czélokra fordítandó.

Midőn a főt. egyházkerületi közgyűlés e határozatát ezennel hivatalosan közre adjuk; felhívjuk az összes érdekelt egyházakat annak jövőben leendő megtartására.

Kolozsvárt, 1898. október hó 17-én.

Dr. Vályi Gábor,
elnökhelyettes.

Dr. Kádár János
s. titkár.

3049—1898.

KÖRLEVÉL

valamennnyi egyházközségünkhöz.

A folyó évben tartott főt. egyházkerületi közgyűlés, 58 jkvi sz. a. kelt határozatával kimondotta, hogy az erd. ev. ref. egyházkerületünkben eddig gyakorolt amaz eljárás, mely szerint a lelkész-minősítési bizonyítványokat egyedül a püspök írta alá, megszüntetik s jövőre az ilyenmő bizonyítványok csak az esetben bírnak érvénnyel, ha azok az egyházkerületi főgondnok és püspök által együttesen lesznek aláírva.

Figyelmeztetjük tehát összes egyházközségeinket, de különösen nt. esperes fiait és a lelkészjelölő bizottságokat, hogy papválasztások alkalmával a főt. közgyűlés e határozatát szigoruan figyelemmel tartsák

Kolozsvárt, 1898. október 17.

Dr. Vályi Gábor,
elnökhelyettes.

Dr. Kádár János,
s. titkár.

3051—1898.

KÖRLEVÉL,

valamennyi egyházközségünkhöz és mindenik iskolánkhoz, illetve kollegiumunkhoz.

A folyó évben tartott főt. egyházkerületi közgyűlés, 48 jkvi szám alatt kelt határozatával, egy konkrét esetből kifolyólag, jövőre követendő szabályképpen kimondotta, hogy: „mindazon egyházi választásoknál, a melyeknél a szavazatok általános vagy viszonylagos volta a törvényben, illetve utasításban előírva nincsen: a választások érvényességéhez abszolút szavazattöbbség kívántatik.

Erről a címzett egyházközségeket, illetve iskolákat, tudás és ahhoz alkalmazkodás végett ezennel hivatalosan értesítjük.

Kolozsvár, 1898. október hó 17-én.

Dr. Vályi Gábor,
elnökhelyettes.

Dr. Kádár János,
titkár.

3612—1898.

KÖRLEVÉL

az erd. ev. ref. theologiai fakultás és valamennyi erd. ev. ref. kollegium n. t. Elöljáróságának, s valamennyi erd. ev. ref. iskolaszék t. lelkészelnökének.

Méltóztatott a kultuszminiszter ur f. é. október 4-én 4196 eln. számon jkelt körrendelettel intézkedni az iránt, hogy a rendelkezése és vezetése alatt álló összes hazai főiskolákon, középiskolákon, szakiskolákon és népoktatási tanintézeteken ezentul évenként megdi-

csőült királynénk, Ő császári és királyi felsége emlékeztetének megünneplése végett a jövő évtől kezdve minden év november 19-ik napján iskolai gyászünnepély tartassék.

Igazgatótanácsunk e körrendelet intenczióját kegyelettel magáévá tette és tartalma mozzanatai által indittatva elhatározta, hogy emez országos körrendeletre való hivatkozással, annak szellemében s kívánalmának megfelelően, felhívja és utasítja fenn címzett összes ev. ref. iskolai hatóságainkat, miként intézkedjenek az iránt, hogy a királyi Erzsébet-emlékünnepély intézeteként minden év november havában megtartassék s hogy ezt megelőzőleg minden ev. ref. tanintézet ifjusága gyászistenitiszteleten részt vehessen.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgatótanácsának, Kolozsvárt, 1898. október hó 22-én tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Vályi Gábor,
elnökhelyettes.

KÖRLEVÉL

a kongrua-törvény értelmében fizetés kiegészítésért folyamodott valamennyi lelkész aához.

A már legtöbb helyről beérkezett fizetés-kimutatások felülvizsgálása rendjén constatáltuk, hogy a fizetés-kimutatás összeállítására vonatkozó utasítás egyes rendelkezései sok helyt mellőztettek s hogy különösen a bizonyítékul becsatolni rendelt kataszteri birtokívek igen sok kimutatás mellől hiányzanak.

Felhívjuk tehát mindama lelkész aait, kik az általuk beterjesztett kimutatás igazoló okmányait becsatolni elmulasztották, hogy ezen okmányokat, de különösen a kataszteri birtokíveket, haladéktalanul szerezék be s közvetlenül Ig. tanácsunkhoz folyó évi november hó 5-éig, saját érdekükben terjesszék föl, mert különben folyamodásuk mint felszereletlen, könnyen vissza fog utasíttatni.

Kolozsvárt, 1898. október 25-én

Dr. Vályi Gábor,
elnökhelyettes.

Dr. Kádár János,
s. titkár.

144—1898.

MEGHIVÓ.

A marosi egyházmegye kükküllői köre, reformációi emlékünnepélylyel egybekötött papi értekezletét folyó évi október 31-ikén, d. e. 9 órán kezdődőleg Gyalakután fogja megtartani, melyre a tiszteletes tagtársakat és a t. érdeklődő közönséget tisztelettel meghívjuk.

Tárgysorozat:

1. Az ünnepélyes isteni tiszteleten: imát mond elnök aa. Ünnepi egyházi beszédet tart Adi Sámuel, abodi lelkész aa.

2. Az értekezleten: elnöki megnyitó; jegyzőkönyv felolvasása, hitelesítése. Értekezéseket, felolvasásokat tartanak tisz. Gönczi István kibédi és tisz. ifj. Nemes Sándor gyalakuti lelkész aai. Előterjesztések, indítványok. Elnök és jegyző választás.

Makfalván, 1898. október 20.

Benedek Dénes,
értekezl. elnök.

Kiss Dénes,
jegyző.

(Lapunk szívesen nyit tért ily Meghivóknak s az értekezletekről szóló tudósításokat közérdekűeknek tartja és szívesen fogja közleni. Szerk.)

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre
félévre6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Zsilinszky Mihály székfoglaló beszéde.

(Vége.)

Elismerem, hogy a socialis bajok káros hatással vannak népünknek vallásos lelkületére. Elismerem, hogy az ugynevezett egyházpolitikai törvények a lelkészkedő papság jóvödelmét csökkentették; sőt azt sem tagadom, hogy a csekély javadalmazású lelkészek fizetésének kiegészítéséről szóló törvény sem képezi, (mert nem is célozta) az 1848: XX. t. cikkben kifejezett eszmék végrehajtását? de azt már nem ismerhetem el, hogy ezek a törvények a protestantismusnak egészben véve ártalmára lennének. A mi egyházunk soha sem tagadta az államnak azt a jogát, hogy a házasságot, az anyakönyvvezetést és a felekezetek közti jogviszonyt szabályozza. Az állam csak ezt a jogát gyakorolta akkor, mikor a reactió ellenszegülése egyenesen rákényszerítette és mikor a vallásfelekezetek szabadságát és jogviszonosságát máskép biztosítani nem lehetett. Ezzel beláthatatlan bonyodalmaknak vette elejét. Igaz, hogy a vallás szabad gyakorlatáról és a vegyes házasságokból származó gyermekek vallásáról szóló törvények némely szakaszait a túlbuzgóság és a szabadosság ellenünk fordítja, s a reversálisok és egyéb csábításokkal sok bajunk van: de az ellen csak úgy lehet védekezni, ha hiveink vallásos öntudatát erősítjük, annyira, hogy minden csábításnak képesek legyenek ellentállani.

Az új törvények hatása alatt fejlődő egyházi közéletünkben engem csak *egy jelenség aggaszt*, t. i. az, hogy: sokszor, a kik egy-

házi bajaink felett komolyan elmélkednek, megelégesznek a vészkiáltásokkal, a kesergésekkel és panaszokkal; és mintha teljesen elvesztették volna az önbizalmat, a bajok orvoslását csak az egyházon kívüli körülményekben keresik. Ebben a felfogásban én nagy veszélyt látok egyházunkra nézve.

Ám igyekezzünk méltányos kívánságainknak és jogos követeléseinknek az egyházon kívül is érvényt szerezni; de a *belső egyházi élet erőforrását egyedül önmagunkban kell keresnünk*, többet kell foglalkoznunk a hívekkel, azok lelki és erkölcsi életével. Élesztenünk kell bennük az igazi vallásosságot, hogy legyen aztán mit védelmeznünk. A történelmi viszonyok okozták, hogy őseink a vallás szabad gyakorlatának biztosítása céljából az autonomia sáncai mögé vonultak, és a szó szoros értelmében protestánsokká lettek. A vallásos öntudat akkor élénk volt; nem kellett azt külön élesztgetni.

Ma megfordítva áll a dolog: a vallás szabad gyakorlata nincs veszélyeztetve, tehát azt védeni sem kell; de veszélyben van maga a vallásos buzgóság, mely, fájdalom, sok helyen kiköltözik a hívek lelkéből. Ma tehát más fegyvereket kell használnunk a veszély elhárítására: nem annyira protestánsoknak, mint inkább evangélikusoknak kell lennünk!

A minden felől tornyosuló bajoktól nem kell megijednünk, hanem küzdenünk kell ellenük erélyesen, kevesebb szóval, több cselekedettel, s így meg fogjuk *teremteni a hitben erős, szeretetben munkás, reményben gazdag, szabadságban okos, intézményeiben hatalmas, bölcs és igaz evangélikus szellemet*.

Sem a magyar hazának, sem evang. egyházunknak nem tesz szolgálatot, a ki az együvé tartozás érzetét gyöngíti, s a testvérek között viszályt és gyűlötséget idéz elő. Ingerült kebel mindent hamis színben lát; és szenvedélyes időkben még a hallgatás is veszedelmes összeesküvésnek látszik.

A mi csendes egyházi gyűléseinket, kivált mióta a túróczyi esperesség egyházkerületünkhöz csatoltatott, olykor-olykor szenvedélyes kitörések zavarják meg: leginkább akkor, ha a *panslavismus* vádja emeltetik valaki ellen. Ügyeinket és törvényeinket nem ismerő egyének gyakran hangoztatják, hogy autonomia leple alatt egyházunk tért enged hazaellenes törekvéseknek. Ez a mily méltatlan, oly igaztalan vád; mert a mi zsinati törvényünk (324. §.) mind azt, a ki hivatalos állását a magyar király, a magyar haza és a magyar nemzet elleni izgatásra használja fel, hivatalvesztéssel sújtja.

Egyházkerületem országos reputációjának tartozom azon kijelentéssel, hogy eddig hazaellenes panszláv törekvés vádja törvényszékünk előtt senki ellen nem emeltetett, és remélem, hogy emeltetni nem is fog. Arra, hogy a panslavismus rémes kísértete gyűléseinkről végkép eltűnjék, nézetem szerint nem kell egyéb, mint az igazság pallosa és a világosság fénye, mely elől tudvalevőleg minden kísértet elpárolog.

Igaz, gyűléseinken voltak és valószínűleg ezután is lesznek *nemzetiségi surlódások és vádaskodások*; mert lehetetlen, hogy három nyelvű egyházkerületben, mely a Kárpátoktól le Szlavoniáig terjed, nyelvi és nemzetiségi összetűzések elő ne forduljanak. De merem hinni, hogy valamint a múltban, úgy a jövőben sem lesz oly vakmerő egyházi tisztviselő, a ki akár a magyar király, akár a magyar haza és nemzet ellen izgatni merészelne. Mert ebben az egyházkerületben még azon esetben is, ha nem lenne rá szigorú törvényünk, ezt lehetetlenné tenné a közegyház hazafias közszelleme, mely mindenkor egynek érezte magát a haza politikai és kulturális aspirációival.

Ez a közszellem azonban nem zárja ki sem azt, hogy az egyházunkban levő nemzetiségek isteni tiszteltüket saját nyelvükön végezzék; sem azt, hogy anyanyelvüket saját belügyeikben szabadon használhassák és művelhessék. A magyar haza senkinek egyéni szabadságát és törvényes jogát nem veszi el, sőt ellenkezőleg, *jogokat oszt*. Ettől kapta a protestáns egyház is minden jogait, ettől kapta féltékenyen őrzött autonómiáját, és ettől kapja most is közalapja, iskolái és gyülekezetei számára az anyagi segítséget.

Ennyi jótéteményért a legkevesebb az, midőn hálát, hűséget, áldozatkészséget és őszinte hazafiságot követelek iránta minden ev. embertől. Természetesen nem üres szavakban, hanem jó tettekben nyilvánuló hazafiságot. Mert a hazaszeretettel is úgy vagyunk, mint a művészettel: a beszéd semmi, a cselekvés minden. »Demosthenesnél is szebben beszél a tett!«

A hazaszeretet ápolása mellett kiváló gondomnak tárgyát fogja képezni egyházunknak *oktatás- és nevelésügye*.

Háromszázados tapasztalás bizonyítja, hogy iskoláinknak fokozatos fejlesztése és felvirágzása legbizto

sabb erősségét képezte mindig egyházunk életének és hazánk közművelődésének. Nincs okunk pirulni a múltért, de nincs okunk kétségbe esni a jövőre nézve sem, kivált mióta az állami segély lehetővé tette a nemes verseny felvételét.

Tanáraink és tanítóink, kik nemcsak a tanításra, hanem a nevelésre és jellemfejlesztésre is gondot fordítottak, minden időben a haladás színvonalán állottak. Nem elégedtek meg a tantervbe fölvetett tantárgyak gépies, lelketlen lemorzsolásával, hanem a kor társadalmi és szellemi viszonyaihoz képest, rámutattak azon kötelességekre is, melyeket az ifjaknak majdan a polgári, társadalmi és egyházi téren kell teljesíteniök. Nem az iskola, hanem az élet számára készítették elő az új nemzedéket.

Egyházunk jövőjének nagy érdeke követeli, hogy iskoláinknak ezen szellemét és magas színvonalát ne csak fentartsuk, hanem ha kell, áldozatok árán is tovább fejlesszük. Felügyelői teendőimnek legkedvesebb feladatát fogja képezni, hogy iskoláinknak, tanítóinknak és tanárainknak, a hazafias és protestáns szellem ezen önfeláldozó és fáradhatatlan lelkes ápolóinak jogos és méltányos érdekeit tőlem telhetőleg előmozdítsam. Tenni fogom ezt annál nagyobb örömmel, mennél büszkébb önérzettel mondhatom, hogy — mint egykori tanár — nehéz munkájok terhében és dicsőségében én is részesültem.

Mindig bámulattal és tisztelettel tekintek azon férfainkra, a kik magas hivatásuk tudatában ihletett szellemmel mintegy előre bepillantanak azon kulturális és socialis feladatok eszmekörébe, melyben az ifjuságnak, ha az iskolából az élet színpadára lép, élnie és működni kellend; a kik tudatosan arra törekednek, hogy ifjaik az európai műveltséget össze tudják egyeztetni a magyar kultúra nemzeti jellegével; különösen pedig, hogy megértsék azt a szoros összefüggést, mely a magyar nemzet viszontagságos múltja és az evang. egyház küzdelmekben gazdag történelme között van. Erre súlyt helyezek én is, mert ily tanítási elvek alkalmazása mellett a vallási és nemzeti érzelem az ifjuság lelkében egy egész életre kiható erénynyé lesz, mely összhangzatosan fejlesztve biztos zálogát képezendi annak, hogy *új nemzedékünk a vallásosság, erkölcsösség, tudományosság és hazafiasság}erős vértetével, becsülettel fogja megállani helyét az élet nehéz küzdelmeiben*.

Felekezeti szempontból különösen az evang. *tanítók* és *papok* nevelésének ügyét tartom kiváló fontosságúnak. Ha semmi más, az önfentartás természetes ösztöne kényszerít bennünket arra, hogy tanítóink és különösen papjaink nevelésére nagyobb gondot fordítsunk. Theologusaink száma ijesztő módon fogy; az ifjuság java részét a kedvezőbb anyagi helyzetet ígérő pályák vonják el. Ezen a bajon pedig segítenünk kell, ha nem akarjuk bevárni azt az időt, hogy népünk lelkipásztorok hiányában, életének legfontosabb fordulatainál lelki vigasztalás és gondozás nélkül maradjon. Tudom, hogy ennek főnehézsége anyagi viszonyainkban rejlik. De ha minden erőfeszítésünk mellett a magunk erejéből nem vagyunk képesek egy magasabb színvonalon álló theologiai intézetet felállítani, úgy törekednünk kell, hogy a budapesti tudományegyetemen állami

költségen protestáns theologiai facultás is állíttassék. Mert »elvész a nép, mely tudomány nélkül való.«

Hála istennek, utóbbi időben anyagi helyzetünk javult; de korántsem annyira, mint óhajtott volna. Egyházunk jövődjé fejlődésére nézve a legfontosabb teendőink: gyülekezeteink *anyagi ügyeinek rendezése, az egyházi adózásnak biztos és igazságos alapokra való fektetése, és alapítványok teremtése, — és a régieknek megbecsülése.*

Ha e mellett megemlítem, hogy az országban létező minden felekezetekkel, különösen az ev. ref. felekezettel a békét fentartani és hogy a szellemi haladás modern eszközeit előteremteni, az egyházi sajtót, az az egyházi irodalmat ápolni és terjeszteni, szintén elengedhetlen kötelesség, — ekkor megjelöltem ezen főbb teendőink sorát, melyek nélkül egyházunknak korszerű haladását lehetetlennek tartom.

Röviden összefoglalva az elmondottakat: ragaszkodnunk kell az evangéliomban leírt örök igazságokhoz, mert az képezendi a leghathatósabb óvszert a társadalmi rendet felforgatással fenyegető veszélyes tanok ellenében. Tiszteletben kell tartanunk saját törvényeinket, mert ezzel önmagunkat becsüljük meg. Ápolnunk kell a közéletben és az iskolában a hazaszeretnek azon erényeit, melyek nem üres szólamokban, de önfeláldozó cselekedetekben nyilvánulnak. Gondoskodnunk kell iskoláinknak a kor színvonalán való tartásáról, hogy kiálhassuk azt a versenyt, melyre a művelt nemzetek haladása int. Gondoskodnunk kell papképzésünk egyetemi szintre való emeléséről, és ezzel párhuzamosan arról, hogy a papi állások anyagi dotációját is gyarapíttassék.

Én, mélyen tisztelt egyházkerületi közgyűlés, minden tehetséggel oda fogok törekedni, hogy egymásnak terhein könnyítsünk, a testvéri szeretetnek és bizalomnak érzetét erősítem, a munkakedvet és az alkotási ösztönt ne csupán szóval, hanem tettel is elősegítem; mert azt óhajtom, hogy ne a hatalomban, ne az uralkodásban, és ne a külső dicsőség keresésében, hanem a *szolgálatban* legyek első előjárója ezen szép és nagyhivatású egyházkerületnek.

Ekként elvállalt munkámnak kezdetén, ez ünnepélyes pillanatban azon imaszerű kérelemmel fordulok végül az ég és föld mindenható urához: engedje meg, hogy ev. egyházunk hajója, mely anynyi vihart diadalmasan állott ki, biztosan evezzen a Krisztus által kitűzött révpárt felé! *Védő pánczélya* legyen a törvény: *hajtó ereje* a lelkesedés; *kormány*a az örök igazság, *iránytűje* a folytonos haladás; *vezérszavára* pedig mindenkor az elérhető legnagyobb emberi tökéletesség!

A német császár jeruzsálemi útja

Október 31-én, a reformáció emlékünnepén avatták fel Jeruzsálemben az első evangélikus templomot, a német császár s neje és az egész protestáns világ képviselőinek jelenlétében. A császárnak személyes jelenléte roppant fontosságúvá tette az önmagában különben egyszerű felavatási ünnepélyt, úgy hogy míg a nélkül egyházi lapjainkon kívül alig vett volna tudomást

mást a sajtó más része a protestáns világra nézve oly örömdetes ezen eseményről, most minden lap foglalkozik vele, mert a háta megett valamely rendkívüli politikai kérdést sejtene.

Különben magának a templom állításának története igen egyszerű és nincs benne semmi olyas, ami a nagy hűhót előre igazolná. Századokon keresztül igen sok zaklatásnak voltak itt Jeruzsálemben kitéve azon jámbor protestánsok, kiket vallásos buzgóságuk és kegyeletük a szent földre vitt, mert hitronokkal nem találkoztak, hanem annál több másféle keresztyén felekezetbeliekkel, kik Istennek nagyobb dicsőségére, itt a szent földön, hol a Mester az emberek iránt való szeretetéből adta magát a kínos halálra, még jobban gyűlölik egymást, mint egyéb helyeken. A század elejétől fogva az angol-amerikai prot. missió is megvetette itt nagy küzdelmek után a lábát s ettől fogva a protestánsok zaklatása is elviselhetőbb lett, mert legalább nem szorultak mindenben az idegen felekezetbeli atyafiak támogatására. 1840-ben IV. Frigyes Vilmos porosz király az evangélikusok számára is telepet biztosított Jeruzsálemben, sőt 1841-ben Anglia és Poroszország egyesült erővel egy protestáns püspökséget is állítottak fel a szent földön lakó protestánsok számára. A közös intézménynek nem lett szerencsés eredménye, mert a püspökség lassanként teljesen anglikán befolyás alá került s a canterbury érsek fenhatósága alá rendeltetett. Idővel a német kolónia folyton gyarapodott népességben, intézményekben s egymásután vendégfogadó szállót, kórházat, szegényházat stb. állított fel. És mialatt az evangélikusok számban és súlyban egyaránt gyarapodtak s így a közös püspökség tekintélyét is emelték, lassanként a két testvér felekezet közé is becsuszott a szeretetlenségnek ama lelke, mely a szentföldi keresztyéneket oly igen jellemzi. Barclay anglikán püspök a közös intézmény feje, az evangélikus lelkészekkel mint barátság-talanabbul bánt, az evangélikus confirmációt nem ismerte el érvényesnek, míg a görögkeletiekét igen és nem tartózkodott kifejezést adni azon nézetének, hogy ő mint anglikán püspök, sokkal közelebb áll a görögkeleti mint a német evangélikus egyházhoz. Vallás tekintetében nagyobb azzal, mint ezzel a rokonsága. Ezen surlódások a múlt évtized elején végre a közösségnek a megszűntetéséhez vezettek, az 1841. szerződés felbomlott. Sok akadálylyal kellett az evangélikusoknak megküzdenniök, míg jeruzsálemi önálló egyház-községük számára a szükséges templom építését 1893 őszén megkezdhatték. Tervszerint már 1897-ben készen kellett volna állani a templomnak, azonban az építés a jelen évre is áthúzódott, s a német császár elhatározása folytán, felavatása jelen 1898 év október 31-ikére halasztatott.

A mint a német császár keleti utazásának terve köztudomású lett, azonnal megindult nemcsak a hírlapi discussio e tárgy felett, hanem mozgásba jött a színpadok mellett dolgozó diplomácia is. Nem azt értjük, mely egy ily fejedelmi vendég utazásának előkészítésénél hivatva van a szükséges lépéseket megtenni, hanem azt, mely mindenféle politikai szándékok színterét lesi s azt figyeli, hogy egyik vagy másik állam

képviselőjének vagy fejének ez s amaz tette, vagy nyilatkozata micsoda rejtett czélokra tör s mennyiben veszélyezteti a figyelő érdekeit.

Igen természetes, hogy az érdekelt felek figyelnek a legjobban s ezek mostan egyfelől a vatikán, másfelől Franciaország. Protestáns fejedelem jelenléte a szentföldön, és épen azon fejedelmi sarjé, kinek nagyatyját, az öreg Vilmos császárt, IX. Pius oly udvariati módon figyelmeztette a császári cím és korona felvételének, — a szentszék hozzájárulása nélkül való felvételének — jogosulatlan voltára, mondjuk ily fejedelemnek keleti utazása a Vatikán szemében a keleti tiszta és unionált katholicizmus veszélyét jelenti. Francia szempontból pedig azért bír ezen utazás nagy jelentőséggel, mivel a párisi conferencia határozata értelmében a katolikus keresztyénség felett a védurtság, illetőleg az oltalom Franciaoszágra van bízva, a minek, mint első tekintetre is látszik, nem a vallási, hanem politikai momentumai a lényegesebbek, mivel ez egy jelentőségű a Szuez-csatorna és Verestenger környéke feletti hegemoniával. Most Franciaország attól fél, hogy ezen hegemonia egységét a német császár keleti utazása megbontja, mert esetleg, legalább a német katolikusokat kifogja a francia oltalom alól venni. Különben ez, német hazafias szempontból, ez idő szerint még a birodalmi centrumpártnál is magától értetődő dolognak látszik és a centrum organumai egyenesen harczra kelnek azon eszme mellett, hogy a német katolikusok keleten ne francia, hanem hazai német fenhatóság s oltalom alatt éljenek. Ismerve azonban azt az alázatosságot, melyet a centrum Róma iránt minden ügyben tanúsít, ezen hazafiui felbuzdulást csak szalmalángnak kell tekinteni, mely addig lobog, míg Róma speciális, universalisticus politikájának szele ki nem fogja oltani. Pedig ennek a jelei feltűntek már a láthatáron.

Franciaországnak nyomása alatt már is kijelentette a pápa Langenieux bíborshoz írott egy levelében, hogy Franciaországnak a keleti katolikusok felett gyakorolt védnöki jogát fentartandónak véli, sőt később ugyanezen tárgyban a francia zarándokokhoz intézett beszédében oly hurokat pengetett, a melyek kényszerítették a német birodalmat, hogy vatikáni nagykövetét, v. Bülowot, szabadságolás ürügye alatt visszahívja. És habár már emlegetik is v. Bülow utódját, v. Rotenhan személyében, annyi bizonyosnak látszik, hogy az ő vagy bárkinek is kinevezése a császár visszatérte előtt aligha fog megtörténni s hogy egyáltalában fogja e magát a német udvar a Vatikánnál képviseltetni, az Rampolla pápai államtitkár további politikai magatartásától függ.

Ime, mennyi port vert már eddig is fel a német császár palesztinai útja az európai diplomatia körében, holott eleitől fogva mostanig semmi, de semmi ok nem volt arra, hogy ez utazásban politikai tendenciát keressenek. Kétségtelen, hogy a francia beflyás hozta első sorban mozgásba a Vatikánt, de ennek saját érdekei is hozzá járultak a helyzet elmergesítéséhez. Mert az is bizonyos, hogy egy protestáns császárnak ilyen vallási természetű fellépése, személysége súlyánál fogva a vallási ellentéteket könnyen elcsúsztatja, különösen akkor, ha azok egyik oldalról szo-

katlan vehementiával és a mellett, és ez az érthetetlen a XIX. század végén — saját érdekeire nézve roppant érzékenységgel állítatnak előtérbe. Az a visszataszító hajsza, mely a centrumtól fogva a rózsafüzér társulatokig, minden egyes róm. kath. intéstitió által a felekezeti béke ellen intéztetik, számba se jó akkor, ha egy protestáns uralkodó vallásos kegyeletének, minden mellékcselezatok nélkül, kifezést ad, ellenben ez, mint főfő gravamen, még az európai béke megbontogatására is okul hozatik fel. Épen nem lehet tehát csodálkozunk, ha ultramontán részről folyton kapjuk az agitációt, hogy résen kell lenni, mert a német császár ezen útja, valamely nagyfontosságú politikai eseményt fog szülni, mely az egykori, a vallás által vezetett európai politikának a westphaleni békével megszakadt fonálát van hivatva felvenni, vagyis, hogy a protestáns államoknak a vallási kérdések körül való csoportosításával a protestantismust, mint politikai tényezőt vigye be a katholicismus ellen a világpolitikába, ennek t. i. a katholicismusnak megdöntése végett.

Felesleges talán mondanunk, hogy az egész hűhó egy festett ábránd kép, a melynek háta megett a francia féltékenység a római szűkkeblűséggel karöltve, intrikál. Hiszen, ugyan kinek jutna ma eszébe a harmincz éves háború rémséges borzalmait felébreszteni, melyek a világ fejlődését másfél századdal hátra vetették. Vagy ha nem erről, hanem a protestantismusról, mint világnézetletről van szó: vajjon szükséges e csak egy lépést is tenni ennek uralkodóvá tétele végett, mikor nemcsak a protestáns, nemcsak a vegyes vallású, hanem a még túlnyomólag katolikus államok, Franciaország, Olaszország, sőt részben Belgium és Spanyolország kül- és belpolitikai s közművelődési élete, a protestantismus által életre hívott individualismus és szabadság alapeszméin, tehát protestáns világnézetlen épült fel. Ma már csak a Vatikánban érvényesül a róm. katholicismus universalisma, de aszetikus életideálja már ott sem feltétlenül.

Minden e féle politikai combinatiók eltörpülnek a kellő alap hiánya miatt azon egyszerű és mégis egyszerű tény mellett, hogy a protestáns német császár, saját vallásos lelkülete hangját követve vallásos kegyeletének egész világ szeme láttára nem átal kifejezést adni s ettől semmiféle intrikák vissza nem riasztják; és pedig kifejezést adni oly formában, olyan alkalommal, mely vallásos meggyőződése evangelium alapjai iránt minden kétséget kizár s azoknak tanubizonysága s e tanubizonyság megpecsételése. Mintha mondaná: »nem szégyenlem a Krisztus evangeliumát.«

Kétségtelenül nagy jelentőségű s a protestantismus történetében számottevő esemény az, hogy október 31-én, a jeruzsálemi evangélikus templom felavatásánál a világ szerint leghatalmasabb protestáns ember, a német császár személyesen jelenik meg. A ki így ad tanubizonyságot az ő hitéről és vallásos meggyőződéséről, hivatva van arra, hogy fényes példájával nemzedékekre kihatóan világoljon hitsorsai előtt. A ki uralkodó létére, így áll oda, mint egyszerű hívő, vallásos ember az Isten imádására, ama drága vérrel szentelt földön emelt hajlékba, hogy kegyeletének, buzgóságának kifejezést adjon; az példájával milliók lelkében fogja megrezegtetni a vallásos érzések húrjait

és felkelteni a Krisztus evangéliuma iránti engedelmes odaadást.

Oh! Igenis lesz hatása, politikai hatása, de nem állami vagy nemzetközi politikai hatása ennek a fontos történelmi eseménynek; hanem olyan, mely a társadalmat fogja át meg újra átjárni s felébreszteni a szunnyadó híveket, kik szégyenkezve adnak kifejezést annak, hogy még van bennök némi szikrája a vallássosságnak. Az ilyeneket eleveníteni, a gyengéket erősíteni, a félénkeket bátorítani: erre van hivatva a császárnak útja Igenis, bemegy a vallás is a politikába, de a társadalomnak politikája, hogy az evangéliumnak erejével felköltse az alvókat, feltámaszsa a halottakat, mert a hol a léleknek eme szele fuval és áthatja a társadalmat a császártól a koldusig, a tudóstól az együgyűig, ott minden éled, minden virul s a menyeknek országa bontogatja kifelé kies tájait.

Nincs okunk kételkedni, hogy a császárt tisztán egyéni vallásos meggyőződése vezette ama szent tájakra, nincs okunk tüntetést látni abban, ha kegyeletének felekezeti állása kitüntetésével ad kifejezést. A mellékcéllok kell, hogy kívül maradtak legyen ezen ünnep keretén, de igenis ezen tényt azért eredményeknek kell köveiniük. A vallás nem üzlet, hogy világi célokra, mint élettelen eszköz felhasználtassék, és ha valaki ezt félre ismerve, úzérkedésre használná fel a legszentebbet, maga lenne oktalansága első nevetséges martaléka. Nem tagadjuk, hogy a vallást mi is eszköznek, az istenfiúság elnyerése, a világ megváltása eszközének tartjuk, de úgy gondoljuk, hogy úgy van vele az ember, mind a festőecsettel, melylyel a lélek ihletése nélkül lehet köveket, épületeket, fákat mázolni, de a melyekben sohasem lesz élet: azonban a művész, ki lelkében ott viseli az isteni szikrát, ugyanazzal műremeket alkot, ha annyit nem erőlködik is és az mindenek gyönyörűségére szolgál.

A német császár keleti utazása minket is érdekel. Egy császár, ki a bíbor fénye mellett is csak egyszerű por gyermekének érzi magát az isteni véghetetlen irgalom csudátatos tényeivel szemben, ez a császár ezreket, százezreket rázhatna fel nemes példájával a mieink közül is, kik a hitközöny álmát alusznak és ha vallásos életük megmutatásáról van szó, szegyenlik a Krisztus evangéliumát, kerülük hajlékát s mellőzik példáját. Azonban mi megvagyunk győződve a felől, hogy ha közvetlenül nem is, de kerülő utakon majd csak elér hozzánk is az a hatalmas szellem, melyből a császár vallásossága is táplálkozott s a melyre az viszont visszahat, a mikor nem fogunk közönyről panaszkodni, nem fogjuk híveink fogyását, egyházunk pusztulását siratni, hanem örvideni fogunk s vígan forgolódunk ama mezőkön, a melyekre mindnyájan, kivétel nélkül munkásokul állítottunk.

Pokoly József.

A hegyibeszéd módszeres feldolgozása a középiskolák alsó- és a népiskolák meg- felelő osztályaiban.

(Mutatványul.)

Fontosságát elismerjük a hegyi beszédnek De azt is el kell ismernünk, hogy annak feldolgozása és ér-

telmezése nem könnyű feladat az említett iskolák vallásitanítása körében.

E rövid értekezés a feldolgozás és elsajátítás könnyítésének eszközéül akar szolgálni.

A hegyibeszéd feldolgozásánál első sorban a boldogság szavait, makarisma, kell értelmezni. Azért előbb be kell tanítani. Azután rendre következik az értelmezés.

Első rész.

1. *A lelki szegények* alatt érti Jézus azokat az embereket, a kik érzik és tudják és belátják, hogy Isten nélkül semmit nem érnek, azért aztánarra törekednek, hogy Istennel békességben legyenek.

Szemléltetése. A vámszedő imádságában, melyben imádkozik, hogy Isten bocsásson meg neki, mint szegény bűnösnek. Luk. 18, 10—13.

A tékozló fiú történetének az a része, mely szerint érezte, hogy ő milyen elhagyott. Luk. 15.

2. *A szomorkodók* alatt azokat érti, kik bűneiket beismerik, megbánják, s kérik Istentől bűneik bocsánatát. Az Isten aztán megadja nekik, s így békességben vannak Istennel. Ezért boldogok.

Szemléltetése. A tékozló fiú történetének az a része, mely szerint megbánja, hogy mit tett, s hazatér. Az apja visszafogadja, s van öröm a háznál. Lk. 15. Továbbá a bűnös asszony, ki leborúl Jézus lábainál. Luk. 7, 36—48.

3. *A szelídek, az alázatosak* alatt érti azokat, a kik el nem bízzák magukat, s azért az Istent, mint atyát tisztelik, s szeretik felebarátjukat, mint magukat.

Szemléltetése. Jézus gyógyít, mely által megmutatja szelidségét. Mt. 12, 10—14.

Alázatosságát megmutatta azzal, hogy megmosta tanítványai lábát. (Ján. evang. 13, 4—16.)

A vámszedő alázatos imádkozása. (Luk. 18, 9—14)

A kis gyermekek alázatossága. Mt. 18, 1—5.

4. *Igazságot éhezők és szomjuhozók* azok, a kik Isten akarata szerint kívánnak élni. Éhezni és szomjuhozni itt az jelenti, hogy akar, kíván.

Igazság jelenti az Isten akaratát.

Szemléltetése. A zsidó törvénytudónak azt mondja Jézus, hogy teljesítse a parancsolatot, a mi egyértelmű az igazsággal, vagy az Isten akaratával.

Ezt az óhajást szépen fejezi ki Mária és Mártha története. (Luk. 10, 38—42.) Továbbá Zakeus története (Luk. 19, 1—10.)

5. *Irgalmasok* alatt azokat érti, kik megbocsátják felebarátjuknak ellenük elkövetett hibáját. Az ilyen megbocsátás aztán magában hordja jutalmát, a nyugodt szívben és lelkiismeretben.

Szemléltetése. A király és gonosz szolga története. (Mt. 18, 23—35.)

Jézus azt feleli Péternek, hogy megbocsásson nem hétszer, hanem hetvenhétszer. (Mt. 18, 21—22.)

6. *Tisztaszívűek* alatt azokat érti, kiknek szívét sem irigység, sem kevélység, sem harag, sem boszszuállás nem zavarja.

Szemléltetése. A jó fa és jó gyümölcs példája. Mt. 6, 43—45.

A magvető és konkoly példája. Mt. 131—31.

A tanítványoknak azt mondja, hogy, ha olyanok nem lesznek, mint a gyermekek, nem mehetnek be az

Istenországába, vagyis a jó emberek társaságába. (Mt. 19, 13—14.)

7. *Békességszerzők* alatt azokat értik, kik embertársaikkal egyetértésben kívánnak élni, s azért mindenféle ellenségeskedést kerülnek.

Szemléltetése. Jézus azt mondja, hogy, ha a templomba méssz és eszedbe jut, hogy atyádfiának panasza van ellened, menj, s békülj meg a te atyádfiával, s azután jöjj a templomba és imádkozzál. (Mt. 5, 23—24.)

A gonosznak ne álljatok ellene gonoszszal. Ha valaki arcúl csap, fordítsd a másik arcodat is. Ha valaki kényszerít, hogy menj vele egy mértföldre, menj vele kettőre. (Mt. 5, 39—41.)

8. *Az igazságért szenvedők* azok, kik Isten akarata mellett oly erősen állanak, hogy őket attól semmiféle világi jólét, vagy háborgatás el nem tántoríthatja. Az ilyenek előtt a legfőbb jó az Isten akarata, ezért boldogok.

Szemléltetése. Jézus egész élettörténete. Jeruzsálemi virágvasárnapi bemenetelekor nagy örömmel fogadták, de azért el nem bízta magát. Sem a megköttötetés, sem a megostoroztatás, sem a keresztfeszítés el nem térítette Istentől. (Mt. 21, 1—9; Mt. 27, 2; Mt. 27, 26; Mt. 27, 46.)

István első vértanu megköveztetése. Apost. csel. 7. Pál küzdelme. Apost. csel. 23, 27.

Az eddigiek rövid összefoglalása.

Boldogok:

1. Kik belátják, hogy Isten nélkül semmit sem érnek.
2. Kik bűneiket megbánják, s megtérnek azokból.
3. Kik Istent, mint atyát tisztelik, s embertársaikat, mint testvéreiket szeretik.
4. Kik Isten akarata szerint kívánnak élni.
5. Kik bocsánatra készek.
6. Kik nem irigyek és nem bosszuállók.
7. Kik békességre törekednek.
8. Kik az igazságtól, az Isten akaratától, semmi körülmények között el nem térnek.

Második rész.

Ezek után következik az egész hegyibeszéd nevezetesebb részeinek a feldolgozása, a következő kérdések szerint.

1. Mit mond Jézus a boldogságról? Mt. 5, 3—10. A jelzett rész értelmezése a tanultak alapján.
2. Mit mond azokról, kik szenvednek az ő vallásáért? Hogy kell értenünk az üldözés miatt való boldogságot? (Mt. 5, 13—15)
- Jézus vallása az Isten és ember-szeretet vallása. Valaki ennek követése mellett is szenvedhet háborgatást. De azért lelkiismerete őt megnyugtatja Isten és ember előtt, hogy ő úgy cselekedett, mint a hogy ő kívánja, hogy vele cselekedjenek.
3. Mit ért a földnek savai, a világ világossága, a hegyen épült város, a gyertya alatt Mt. 5, 13—15. Vallását, tanítványát, igaz követőit érti.
4. Mit mond Jézus a felebaráttal való kibékülésről? (Mt. 5, 23—24.)
5. Mit mond a békességre törekvésről? Mt. 5, 38—43
6. Mit mond az ellenségszeretetről? (Mt. 5, 43—48.)

7. Mit mond a segítő szeretetről, az imádkozásról, az emberek hibáinak a megítéléséről. (Mt. 5, 22.)

8. Jézus felfogása a bőjtölésről. (Mt. 6, 16—19.)

9. Jézus felfogása a vagyonszerzésről. (Mt. 6, 19—21.)

10. Az értelem munkája a vallás-erkölcsi életben. (Mt. 6, 22—23.)

11. Jézus felfogása az isteni gondviselésről. (Mt. 6, 25—34.)

12. Mit mond Jézus mások hibáinak megítélésére. (Mt. 7, 1—5.)

13. Hogy fejezi ki Jézus azt, hogy az ember az ő tehetségét ne használja rosszra. (Mt. 7, 6.)

14. Jézus szerint kihez kell fordulnunk minden jóért és hogy fejezi ki? (Mt. 7, 7—12)

15. Hogy fejezi ki Jézus az emberek iránt való kötelességeket röviden? (Mt. 7, 12.)

16. Hogy fejezi ki Jézus azt, hogy az Isten és emberszeretet kötelessége javára, elmulasztása kárára van az embernek? (Mt. 7, 13—14.)

17. Hogy fejezi ki Jézus azt, hogy az Isten akaratát nemcsak szóval, hanem jó cselekedetekkel is ki kell mutatni? (Mt. 7, 15—23.)

18. Mihez hasonlítja Jézus az embert, a ki követi és az embert, a ki nem követi az ő vallását? (Mt. 7, 24—28.)

19. A Miatyánk és annak értelmezése. (Mt. 6, 9—14.)

Jegyzetek. Szent: tiszta, büntelen, ártatlan. Ország: jó emberek társasága. Menny: Az Isten tiszta országa, hol bűn nincs. Mindennapi kenyér: az eledel, ruházat, egészség. Vétek, bűn: a mivel megsértjük az Isten akaratát. Ilyen a káromkodás, lopás, csalás, ölés, rablás. Kisértet: mindenféle rosszindulat, rossz szándék. Gonosz: mindenféle betegség, mindenféle rossz ember, veszedelmes tűz és veszedelmes víz.

Igy megtanítható 8—10 órán. Magától értetődik, hogy a tanulónak ismernie kell már nagyjában a szemléltetésre felhozott példákat annyira, hogy itt a szabatos összefoglalás és értelmezés legyen a fődolog. Így aztán gyakorlati példák alapján ismerte meg a tanuló a hegyibeszéd tartalmát. Ilyen feloldás nélkül nehéz és eredménytelen a munka.

Németh Sándor,

segéd lelkész és tanárjelölt.

Különfélék rovata.

Október 31. A köztudatban e naphoz kapcsolódik a reformáció kezdete; egy új korszaknak, az evangéliumi protestántizmusnak kezdete. A korszakot alkotó eszmék születnek; születnek — onnan felülről. Fogamzanak titkosan, soha ejéggé föl nem deríthetőleg; növekednek lassan, észrevétlenül — de feltartóztathatatlanul és testet öltenek gondolkozásban, eljárásban, cselekvésekben, intézményekben. Senki és semmi sem születik férfi erejének teljességében; mért lett volna másképpen ez az evangéliumi protestántizmussal is!? Gyermekként született ez is, de a világot meghódító diadalmas hőssé hivatva. És meghódította a világot; átalakította az embernek, az emberiségnek, a társadalomnak arculatját. A születésétől maig terjedő egész korszakra ráütötte a saját pecsétjét, bélyegét s az ultramontánizmus nem

téved, mikor a liberális államot összes intézményeivel a protestáns szellem gyümölcsének tekinti.

E korszak, e szellem — mit tagadnók?! — Mostanság válságos napokat él. Az állami életben az anarchizmus mellett ott kísért a reakció, a vallásos életben az atheizmus és separatizmus mellett az ultramontán jezsuitizmus. A harc újra indul, a küzdelem hevesebben igérkezik, mint valaha, a fegyverek megsokszorozódtak, — de lehet-e kétséges a diadal?! Elveszhetnek-e a modern kor vívmányai, az emberiség haladása, megszerzett kulturája; visszatérhet-e a középkor papuralmával, inkvizíciójával, vadságaival?! Ki veszhet e a megszentelődött lelkiismeret, a megszentelődésre hivatott Lélek, hogy helyét a tömjénfüst foglalja el?! Október 31-ike hozott-e, adott-e, új elhatározást, lelkesedést a küzdelemre, erősített e győzelmünk bizonyosságában tanított-e értékelni, bacsulni, őrizni, érvényesíteni, a protestantizmus elveit?! Templomainkban, intézeteinkben méltósággal ültük meg e napot: vaj! meglátszik-e eredményeibe?! — Adja Isten!

A theol. fakultás által rendezett reformatioi emlékünnepekt. 31-én folyt le az intézet dísztermében díszes közönség jelenlétével. Az internatus zene- és énekkarának előadásai nagy elismerést vívtak ki. Boér Károly, 4. éves theologus imája emelkedett szellemű volt. Nagy hatást tett a dialóg, melyet az intézet két jeles szavalója, Székely János, Dézsi Sándor és, kit legelől kellett volna megneveznünk, az eszményi megjelenésű Herepey Ilonka adott elő. Rendkívüli hatást ért el nt. Kecskeméthy István ünnepi beszéde és Kenessey Béla, theol. igazgató zárószavai.

Október 31. napján a kolozsvári új templomban reformatio-ünnepi istentisztelet tartatott, melyben főként állami intézetekben tanuló ref. növendékeink vettek részt. Az istentiszteleten ott volt az állami polgári leányiskola és pedig tanítónői vezetése s az iskola kitűnő igazgatója: Pallós Albert főfelügyelete alatt, ott volt a De Gerando-féle felső-leányiskola, a polgári fiúiskola és a hídelyi ref. egyházi iskolánk. Reformátusságukért hála-ünnepet tartó növendékeink egészen betöltötték a templomot. E tiszta, ártatlan, most oly őszintén komoly, áhitatos gyermekarczokról egyházunk szép jövődjének fénye sugárzott szét. Imát, beszédet jeles, buzgó lelkipásztorunk: Molnár Lőrinc tartott.

Mailáth Gusztáv, erdélyi róm. kath. püspök az erdélyi róm. kath. statusgyűlésen, mint egyházi elnök, beszédet mondott és a statusgyűlés a püspök személyével is foglalkozott. A mi szemünkben ugyan Gusztáv püspök egy előkelő fiatal úr és aztán, természetesen, még egy infula, még egy violaszín gallér, talár, aztán egy mellkereszt, egy gyűrű, egy pástorbot és stb.; mindazonáltal az ő buzgóságának, eltekintve a buzgóság tartalmától, mi is elismeréssel adózunk. Látva e fiatal püspök tevékenységét hiveinek lelki gondozása körül, valóban sajnáljuk, hogy a pápista cura pastoralis csak a gyóntatásban culminal. Ismételten konstataljuk Gusztáv püspök égő buzgalmit, sőt merész törekvéseit. Az egykori híres francia püspöknek, Bossuetnek, az ő csodálói e nevet adták: »l'aigle de Meaux« (»a meauxi sas«). Nincs kizárva, hogy Gusztáv püspök is megnyeri »a gyulafehérvári sas«, vagy mondjuk: »az erdélyrészi sas« nevet. Egy ugyancsak híres és francia érsek, Fénelon, e melléknevet kapta: »Cygne de Cambray«. Szószzerint »a cambrayi hatytyú«. Szívünkben őhajtjuk, hogy Gusztáv

püspök, ha nem is teljesen a francia kifejezés értelmében, de legalább évek múltán, a hatytyúféhér öregség korában, a hatytyú névre is szert tehessen... Azonban Gusztáv püspök beszédei, körlevelei nem mindig kifogástalanok. Midőn híveit inkább az oláh templomba küldi, mint magyar protestáns templomba, akkor a nemzeti öntudat elfojtásán munkál. Pedig a nemzeti öntudathoz ideális törekvések támadnak s így Gusztáv püspök az ő égre emelt kezeivel eszmények lángját oltogatja. De nem akarunk mi most itt a püspök ténykedéseivel, a hazafiság, avagy a felekezeti béke szempontjából foglalkozni. — Már derültebb mozzanat az, mikor az ifjú püspök a status tagjainak ad tanácsot, hogy mit ne olvassanak és hová prenumeráljanak. Pedig a status tagjai között férfiak vannak, kik e méltóságukról bizonynyal nem hajlandók lemondani, férfiak, öntudatos, magas műveltségű és a közéletben nagy feladatok megoldására hivatott férfiak, kik kétségkívül tudják, hogy mit kell olvasniok, — sőt mi lehetségesnek tartjuk, hogy az élet tapasztalatai, hosszú évek értelmes tanulmányai és tanulságai, minden oldalú megfigyelés, gondolkodás, az élet nemes küzdelmei révén is töltetik ki Lélek az emberbe s így a status egyik másik tagja biztosabb szövétnek fény mellett találja meg az olvasni valót, mint maga az ifjú püspök. De Gusztáv püspök a status tagjait valóságos báránycáinak nézi s elzengi közöttük naiv bukolikáját. — Még egy más jelenet a statusgyűlésből. Gusztáv püspök föltárja sebeit, beszél megtámadtatásairól. Mi nem akarunk itt a megtámadtatások jogos, vagy jogtalan voltával foglalkozni. Csak azt a magában véve szép látványt látjuk, hogy az egész statusgyűlés az ő püspöke mellé áll s elégtételt ad neki. Mi ismerünk egy másik püspököt itt Erdélyben, ki anyaszentegyházának nem csak hivatalos püspöke, de csodálatos munkásságú, áldozatkész, nagy alkotásokkal megkoronázott püspöke s mi lelki gyönyörűséggel nézünk a már közel jövőbe, midőn szeretetben és tiszta törekvésekben egygyé forrott egész egyházkerületünk fogja majd manifestálni e püspök előtt egyértelmű elismerését.

A róm. kath. statusgyűlést Veni sancte, mise, szóval: templomi istentisztelet előzte meg. Miért nem kezdjük egyházkerületi gyűléseinket mi is templomi istentisztelettel, hol reformatus egyházi összehozásunk ünnepeket? Mi a papszentelési istentiszteletet is az egyházkerületi közgyűlés után tartjuk s ez által a szertartás egy jelentős symbolikus mozzanata vész el.

A »Sárospataki Ifjusági Közlöny« októberi száma ünnepi kiadásban jelent meg s nemes sorokat szentel Radácsi Györgynek, Zsoidos Benőnek, dr. Kun Zoltánnak, a főiskola e három kitűnő tanárának, kik tanári működésük 25. évfordulójához jutottak el, hol az üdvözlők között az erdélyi ref. egyházkerület is ott óhajt lenni.

A »Dunamelléki ref. egyházkerület« a canonica visitatioval kapcsolatos esperesi kérdőpontok új átdolgozására bizottságot küldött ki.

Hivatalos rész.

3825—1898.

KÖRJELÉL

Valamennyi erd. ev. ref. kollegium m. t. Elöljáróságának

Bernhardt Rezső és Társa brassói vas- és fémiparú gyárosok által készített és a közoktatási ta-

nács birálata szerint czélszerű szerkezettel és kovácsolt vasállvánnyal bíró tartós iskolapadokat a közhasználatra már 1893 évi 1058 kultuszminiszteri eln. sz. a. kelt rendeletteljónak találtatván, van szerencsénk felkérni a m. t. Elöljáróságot és tanár-karokat, hogy eme hazai gyártmányu iskolapadokból fedezzék tanintézeteik padszükségeit.

A padok ára a következők :
1 drb kétüléses pad tanulóknak 12 éves korukig 10 frt
1 12 koron tul 11 frt
1 háromüléses 9 korig 12 frt
1 12 13 frt
1 12 koron tul 14 frt
még pedig m. kir. államvasutak brassói állomásán kocsi-
siba rakva.

Az említett gyárosok ezen árakból még tiz százalékot leengednek, ha az illető tanintézet ezen ajánlásra hivatkozik.

Kolozsvárt, 1898, október hó 22-én.
Parádi Kálmán, Dr. Vályi Gábor,
tanügyi előadó. elnökhelyettes.

3872—1898. KÖRLEVÉL,
valamenynyi egyházmegye Nt. esperesének, püspöki vizsgálat alatt álló egyház tt. tanácsának és ev. ref. kollégium mt. Elöljáróságának.

A folyó évben tartott egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyve kellő számú példányban a fentti címeknek megküldetvén, felkérjük az érdekelteket, hogy az alábbi kimutatásban feltüntetett példányok után, darabonként 1 frt. 40 krt. számítva, az ott kitüntetett összegeket légkésőbb folyó évi december hó 15-ig egyházkerületünk kebli pénztárába mulhatatlanul befizetni sziveskedjenek; megjegyeztetvén, hogy az egyházmegyei levéltárak számára ezen kívül még egy ingyenes példány is küldetett.

Kimutatás.				
1. Vajdahunyadi	ehmnek 27	példány	37 frt.	80 kr.
2. Gyulafehérvári	12		16	80
3. Nagy Enyedi	31		43	40
4. Kolozs-kalotai	39		54	60
5. Sz. szolnoki	61		85	40
6. Deési	23		32	20
7. Széki	34		47	60
8. Nagy-sajói	13		18	20
9. Görgényi	32		44	80
10. Marosi	61		85	40
11. Kükküllői	35		49	—
12. Nagy-szebeni	13		18	20
13. Udvarhelyi	50		70	—
14. Erdővidéki	13		18	20
15. Sepsői	36		50	40
16. Orbai	11		15	40
17. Kézdi	12		16	80.
19. Romániai	4		5	60
19. Kolozsvári	2	s a többi		
püspöki vizsg. alatt álló				
egyházaknak	1—1 össz. 11	péld	15	40
20. A 7 kollégiumnak	1—1 péld. össz. 7		9	80

Kolozsvártt, 1898. évi október hó 31-én.
Dr. Vályi Gábor, Dr. Kádár János,
elnökhelyettes. s. titkár.

816—1898, PÁLYÁZAT.
Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a szilágy-szolnoki egyházmegyébe kebelezett *deesházai lelkészi állomásra* pályázat hirdettetik.

Javadalom: 400 frt készpénz, még pedig fele része tizedkárpótlási kamat, fele az egyház pénztárából fizet-
tetik. Papénz 12 frt, szintén az egyház pénztárából. Stóla váltság czimen mintegy 65 frt. 3 hold 555 ööl szántó s kaszáló, ezek megművelésére 15 frt. Lakás, gazdasági épületekkel és kerttel.

Pályázati határidő november 20. Fölszerelt kérelmek nt. *Viski Pál* esperes úrhoz küldendők Zoványra. Kolozsvártt, 1898. október hó 28-án.

Szász Domokos,
erd. ev. ref. püspök.

799—1898. PÁLYÁZAT.
Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a *görgényi* egyházmegyébe kebelezett *körtvefáji* egyházközség *kántortanítói állásra* ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott lakáson kívül, 77 frt. államsegély; 70 frt. kegypénz az egyház pénztárából; 7 hold 518 négyszögöl első osztályú szántó és 1002 négyszögöl rét, melyek katasteri tiszta jövedelme 50 frt, de sokkal többet jövedelmez, fa és gabona. Összes fizetés hivatalos becslés szerint 400 frt.

Pályázati határidő november 10. A folyamodványok nt. *Tavaszy József*, esperes aához küldendők Magyar-Péterlakára (u. p. Szász-Régen.) Kolozsvártt, 1898. okt. 29-én

Szász Domokos,
erd. ev. ref. püspök.

835—1898. PÁLYÁZAT.
Az erdélyi ref. egyházkerület nagyszebeni egyházmegyéjébe kebelezett *alamori* anya- és *örményszékesi* leány-egyház *papi állomására* pályázat nyittatik.

Az állomás javadalma: Alamoron egészen új díszes lakás. 1. 13 hold 1137 négyszögöl szántó évi bérjövödelme: 91 frt. 2. 11 hold 300 négyszögöl kaszáló évi bérjövödelme: 77 frt. 3. 32 bérfizető egyháztagtól pénz, termény: 35 frt. 4. Teleki László gróf úr uradalmából: a) 14 hektoliter búza, értéke hektoliterenként 5 frt, összesen: 70 frt. b) 10 hektoliter bor, vagy ennek megváltása: 50 frt. c) Új évi ajándék címen: 20 frt. d) Öt ööl fa, öljét 5 frttal számítva, összesen: 25 frt. 5. Teleki Károly gróf úr mundrai udvarából; a) Egy hektoliter búza, 5 frttal számítva: 5 frt. b) Egy hektoliter szemes kukorica, 3 frttal számítva: 3 frt. Örményszékesen: 1. 27 hold, 1667 négyszögöl szántó évi bére: 140 frt. 2. 9 hold 725 négyszögöl kaszáló évi bére: 45 frt. 3. Szalántzy Jenő birtokos úrtól készpénz 38 frt. 4. Hercztinger Izsáktól 80 l ter búza értéke 5 frt. és 2 hektoliter, 60 liter csöves törökbuza értéke: 2 frt. 25 kr. Összesen 606 frt 25 kr

Stóla Eskelésért: 2 frt. Keresztelésért 32 kr; Temetésért: 1 frt; Anyakönyvi kiadványért, papi bizonyítványokért: 1 frt. Az alamori állami iskolában a vallástanításért: 40 frt. A kanonika porció adóját, mind a két egyházban az egyház fizeti. Ez az állomás III. osztályu. Köteleességek: 1) Az alamori egyházban: mindennemű lelkészi szolgálat; az alamori állami iskolában hetenként két órán vallástanítás. 2) Az örményszékesi leányegyházban mindenik harmadik vasárnap délelőtt: istentisztelet, évenként hatszor úrvacsora osztás. Megjegyzendő azonban, hogy az anya-egyházon kívül végzendő lelkészi szolgálatért, az egyháztagoktól a lelkész fuvar-díjt nem követelhet.

Minősítvánnyal és szolgálati bizonyítványokkal felszerelt pályázati kérvények a nevezett egyházmegye espereséhez nagytiszt. Nagy József esperes afiához f. é. november hó 24-ig Nagy-Szebenbe küldendők.

Kolozsvár, 1898. október 29-én.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre
félévre6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Bevezetés

a Schleiermacher „Über die Religion“ című
műve olvastatásához.

Ha a protestáns theologia történetében — a mint történetírói közül a legtöbben teszik — négy korszakot különböztetünk meg: a reformátorok, a protestáns orthodoxia vagy scholasztika, a racionálizmus és visszahatása, a piétizmus, s végre a modern theologia korszakát: ez utóbbinak kezdetét, minden habozás nélkül, a Schleiermacher nevéhez, kezdőpontját az ő »Über die Religion. Reden an den Gebildeten unter ihren Verächter« (A vallásról. Beszéd az azt megvető műveltekhez) c. munkájához kell kapcsolnunk. Az ő nevéhez, mert ő a *protestáns theologia reformátora*, kinek hatása — mint Schwarcz mondja — nem csak azokra terjedt ki, kik magukat sajátképpen és szabadalmazott tanítványainak tartják, hanem még legnagyobb ellenségei is általa lettek azzá, a mik; az ő nevéhez, mert tőle a theológiának nemcsak egyik-másik ága nyert mélyebb tartalmat, tisztább formát, hanem maga a vallástudomány kapott megelevenítő, fölfrissítő szellemet. És e munkájához, — mert »ebben fedezte fel újra a vallást, az emberi szellemnek ezt a rég bemohosult régióját, ebben foglalta vissza a szellemi életnek őt megillető mezejét s szerezte meg újra számára a műveltek tiszteletét, a kik már egészen megvetették vala«; ebben fektette le az alapot, a melyről általában a vallást s különösen a keresztyén vallást megérteni és méltányolni lehet.

Nagy tévedés volna azonban azt hinni, hogy a Schleiermacher theológiája és az ő

meszszekiható befolyása kizárólagosan az ő egyéniségének eredménye; a minthogy másfelől ép' oly egyoldalúság volna tekinteten kívül hagyni a benne levő eredetiséget, reformátori mélységet s azt a különös képességet, hogy a szellemi életnek korábbi és korabeli irányzatait oly módon vette fel magába és dolgozta fel lelkében, hogy jogosult mozzanataikat kölcsönösen érvényesítve s ez által egyoldalúságaikat kölcsönösen korrigálva a theológiát magasabb álláspontra tudta segíteni, miután a vallás lényegét igazi mélységében fogta fel.

Teremteni nem adatott az embernek, absolut új nincsen a nap alatt. A korszakok, miként az emberek, egymás vállain épülnek, emelkednek s az okozatosság universalis törvénye, bár más formában, de nem kisebb mértékben érvényesül a szellemvilágban is, mint a fizikaiban. A szellemvilág processusainak is megvannak a maguk történeti fokozatai s míg ezeknek figyelmen kívül hagyása érthetetlen talánynya, esetlegességek zürzavarává tenné a történelmet: addig befolyásuk fölismerésével az emberiség története úgy tűnik fel, mint egy organikus egésznek képező folyamat, melyet ezer meg ezer hol feltűnőbb, hol észrevétlenebb szálból sző »ama láthatatlan kéz«.

A Schleiermacher és kezünk alatt levő műve jelentőségének megértésére nézve vizsgálunk kell azért:

1 ször: Azt az objectiv történeti folyamatot, a mely az ő korát s az azt jellemző speciális karaktervonásokat létrehozta.

2-szor: Azokat a subjectiv, individuális vonásokat, a melyek az ő személyét korszakalkotó hatásra képesítették. Csak azután térhetünk arra, hogy

3-szor: Kimutassuk az ő és e munkája jelentőségét és hatását mindenek előtt korára és azután az egész utánna következő korszakra.

(Folytatjuk.)

Reformációi emlékűnnepi beszéd

(Elmondattott Kolozsvártt, a ref. theol. ifjúság által okt. 31-én rendezett reformációi emlékűnnepen.)

Tisztelt közönség!

Nemes ifjúság!

Mindenek előtt azt kell kérnem, méltányolják nehéz helyzetemet. Mert reformációi emlékűnnepi beszédet tartani ma a legnehezebb feladat. Annyi szépet, jót, igazat elmondtak már erről a tárgyról, hogy nekem semmi újat sem hagytak Méltóztassék hát megengedni, hogy úgy meneküljek nehéz helyzetemből, hogy e kérdés fejtegetésének kapcsán, hogy mi a reformáció, tisztázni igyekezzem a pápaságot és római egyházat azok alól a vádak alól, a mikkel épen a reformációi emlékűnnepi beszédek szokták őket illetni. Remélem, ez elég új lesz református ember ajkairól

Tehát először is: mi a reformáció? Hogy erre megfelelhessünk, azt kell tudnunk, hogy mi az ember? E kérdésre sokféle felelet ismeretes már, most én is mondok egyet: az ember született reformátor. Vagy ha jobban tetszik: reformer. Ugyan hol az a gyermek, a ki reformeri hajlamait játékbabáján hamarosan ki nem mutatja? Hol a hölgy, a ki valaha olyan kalapot vett, hogy azon legalább egy tűöltésnyi változtatást ne kellett volna tenni? Ki látott már valaha olyan műalkotást, a min ha csak egy hajszálnyí változtatást ne szeretett volna tenni. Igen, mélyen beoltotta Isten az emberi szívbe a jobb után való törekvés vágyát. Az éden emléke, a menny reménye sokkal dicsőbb, mint hogy a jelennel meg lehetnénk elégedve. A kiben ez a jobbra törekvés nincs meg, az lemondott a világon a legnagyobbbról: az élet céljáról, az emberi méltóságról.

Csak egyben hibázott az ember Ádámától kezdve. Abban, hogy reformeri kísérleteit nem önmagán végezte, hanem környezetén, a világon. A hibát kívül kereste, nem belül, szívében, lelkében. Tessék elhinni, soha, senkinek nem volt, ma sincs egyéb baja, csak az, hogy azt hiszi, hogy neki nincs egyéb baja, mint az, hogy a világ sorja nem úgy folyik, a mint ő szeretné. Hiszen, ha úgy folyna! Nosza tehát, a mi tőlünk telik, tegyünk megmindent, hogy úgy folyjon. És megindultak a nagy világboldogító törekvések. Vallási, politikai, bölcsészeti rendszerek sorra jönnek, mindegyiket az égis emeli az ember kezdetben, s a végén sárba tiporja. Mert mind egyiktől mindent várt, — és semmit sem kapott. Végül, mikor már oda jutott a művelt társadalom, hogy az isteneket saját papjaik is kinevelték, a császárt pedig istenként imádták; mikor a műveltség és tudomány minden nagy eredménye a Pilátus filozófiájában csúcsosodik ki, hogy ugyan »mi az igazság?« — mikor mind ennek folytán az erkölcstelenség oly fokra hágott, hogy megsemmisítéssel fenyegette az egész emberi művelődést és haladást: akkor jött a keresztyénség.

Bele nyilallott a mélyen sülyedt szívekbe az erőteljes szó: »térjete meg!« Fölrázta a már minden jobb reményről letett, állati elfásultságban alvó lelkeket a riadal: »elközelgett a mennyeknek országa!« Ah, milyen idők voltak azok! Hájog a szemekről, szenny a szívekről, bilincs a lelkekről lehullott... Megint megtörtént, hogy a sárból mintázott emberi alakba mennyei lehellet szállt. A megromlott, bűnös emberek megtisztultak, igazi emberekké lettek, Krisztus öltött bennük testet.

Hanem hát az ember test, az emberiség is test. Nem sokáig bírja a repülést. És kivált nem nagyon kényelmesen érzi magát repülés közben. »Ne a csillagok közé rakd fészkeket, itt a puha párna a — sárban. Így szól az érzékiség a repülő lélekhez. És hát mi tagadás? Szép dolog a mennyország; — de a jól élés sem utolsó! Szép dolog a megjavulás — ha érte nem kell az embernek magát megtagadnia, ha a vele járó sok alkalmatlanságot elvégi más helyettünk jó pénzért. Szóval, az emberek kezdték belátni, hogy nagyon szép vallás ez a keresztyén vallás, hanem hát még egyet s mást változtatni, díszíteni kellene rajta. És az ember, a testi ember lassan-lassan kivonta magát a vallás átalakító hatása alól, s hogy az őszhang némileg mégis megmaradjon: ő kezdte vallását átalakítani. Míg végre teljesen olyanná lett a hivatalos keresztyén egyház, a milyen maga az ember.

Csak néhány főbb vonást emelek ki. A Krisztus által hirdetett bűnbánathól, mely a bűnökkel való teljes szakítást kívánja, lett a gyónás és vezeklés, mely az érzéki természetnek sokkal jobban megfelel. Mert ne gondoljuk, hogy a legszigorúbb vezeklés, a térden csúszás vagy böjtölés, vagy az önkorbácsolás is valami nehéz dolog az érzéki embernek. Tessék elhinni, sokkal könnyebb valakinek a saját hátát véresre korbácsolni, mint pl. a hazugságról leszokni, vagy a kevélységet elhagyni. Az egyetemes papságból lett papi rend. Mert az ember természetével ellenkezik az, hogy ő folyton pap legyen, egész élete imádság legyen: jobb az e félét másra bízni. Krisztus az egész életet meg akarta szentelni, azaz egészen Istennek szenteltté akarta tenni. Ez megint ellenkezik az ember érzéki természetével. Neki kell csárda, a hol jól kimulathatja magát, levetkezve a szentséget, a mi ilyenkor nagyon alkalmatlan tóga; s kell megint templom, a hol könnyű szerrel be-szentelik az ember fejét. Így jött aztán létre az egyházi és világi, a szent és a profán két osztályára való szakítása a világnak. Nem kell azt gondolni, hogy ebben az egyház részéről a világi foglalkozások megvetése nyilvánul, sőt inkább a világosság iránti túlságos figyelem.

Itt van már most a helye annak, hogy ígéreteimnek eleget tegyek, és a pápaságot két különösen sokszor hangoztatott vád alól tisztázzam.

Okt. 31-ét úgy szoktuk ünnepelni, mint a szabadság ünnepét. Ebben félreérthetetlenül az a vád foglaltatik, hogy a pápa egy kissé talán túlságosan is szigorú pápa volt, s a római egyház minden emberi szabadságot lábbal tipró zsarnok. Ideje már, hogy a protestáns részről is elismerjük s nyíltan ki is merjük jelenteni, hogy ez nem így van. Ellenkezőleg. Ha e tekintetben valami vád érheti a papságot, az inkább a gyengeség vádja lehet. Nincs a világon egyetlen intéz-

mény, mely a kötelékébe tartozó hús és vér emberiségnek nagyobb szabadságot, mondhatnók szabadosságot engedett volna, mint Róma. Végzetes tévedés azt hinni, hogy valaha a pápaság vezette volna a világot erős karral, zsarnoki akarattal; mert mindig a világ vezette a pápaságot. És a képek, szobrok, szentek, miseáldozat, papnőtlenység, purgatorium, halottak napja, füstölések, pápa csalhatatlansága, mind nem a pápa zsarnoki parancsszavára fogadtatnak el az egyházban; hanem épen megfordítva, a közóhajnak mindenben vakon engedő, lágy szívű pápa kedveskedő ajándékai voltak ezek akaratos, erőszakos, elkényeztetett gyermekei számára. Könnyű volna ezt egyenként, apróra bebizonyítanom; de nem akarok türelmükkel visszaélni. Tehát csak egyet említek fel az elsoroltak közül. A papuőtlenység behozatala látszik a pápaság legerőszakosabb, minden emberi érzést és józanságot lábbal tipró zsarnok tényének: s történelmi igazság, hogy ebben is csak népe óhajításának engedett a pápa. Képtelenségnek látszik, de igaz, hogy ha ebben a kérdésben ma szavaztatnók meg — nem is a népet, hanem a papságot magát; — hát ma is megszavazná a papnőtleniséget nagy lelkesedéssel. Mert hát a vak is láthatja, hogy legényélet, szabad élet.

De úgy is szokás ünnepelni okt. 31-ikét, mint a világosság ünnepét. Ebben meg az a vád foglaltatik, hogy a pápaság a világosság fáklyájának eloltója, s a sötétségnek terjesztője volt. Röviden kijelentem, hogy ez sem egészen így van. Két dolgot, az igaz, semmi mód nem lehet letagadni. Az egyik az, hogy a papoknak régtől kezdve volt egy nagy koppantója. A másik meg az, hogy ezzel a papi koppantóval igen sok szép fáklyát és mécsset eloltottak, kivált a későbbi időben. De ezzel szemben aztán tartozunk annak a kijelentésével is, hogy az igaz világosság forrását, a napot soha el nem oltották. Mivelhogy arra semmiféle hatalmas koppantó elég sem is volna. Itt sem illetheti tehát a papságot, s a mi ezzel egy, a római egyházat egyéb vád, mint a túlságos alkalmazkodás, engedékenységgé vádja. Mert nem tett egyebet, mint, hogy mikor gyermekei behunyták szemeiket, ki nem nyitogatta, s nem bízta, nem kényszerítette őket, hogy tekintsenek a napba. Az emberiség pedig, úgy látszik, mielőtt Vörösmarthy elméletileg megállapította volna, gyakorlatilag már rég alkalmazta a költői igazságot, hogy »a látni vágyó napba nem tekint.« Később aztán, mikor a gyermekek a látástól egészen elszoktak, az igaz, hogy az ablakokat gondosan befüggönyözték, hogy kívülről valami fény ne hatoljon be az egyházba, de ez is csak szerető figyelem volt. Az is igaz, hogy Savanarola fáklyáját erőszakkal oltották ki. És ő utánna annyi mását is... De hát melyik gondos atya engedné, hogy alvó gyermekei szemei előtt égő fáklyával hadonászszanak? Sötét szobába olajos mécs illik. Szelid, enyhe fényű éjjeli mécs. Nem szikrázó fáklya, nem a nap lángnyilai.

Nagyon sajnálnám, ha valaki azt hinné, hogy e szavak célja gúnyolódás. Nem. Egyszerűen csak azt akartam néhány jellemzőbb vonás feltárásával megvilágosítani, hogy a római egyház nem a pápa és a papok gonosz mesterkedései, kiesztelt találmányai folytán jutott a reformatiókorabeli állapotába; hanem annak

folytán, hogy az emberi élet természetes fejlődésének megszűnt irányítója lenni, hanem követőjévé lett. Mint az Akadémia is nagyon tudományos és tekintélyes tette; de azért a magyar nyelv fejlődését sem nem irányítja, sem nem eszközli, hanem csak konstatálja. A mint hogy ez nem is képzelhető. A természetben működő erő, az emberiségben élő lélek, közönséges szóval az élet hozza létre az újabb meg újabb alakulatokat: az iskola, a tudomány, a törvényhozás csak jó vagy rosszszól megismeri, tudomásul veszi és megállapítja azokat több vagy kevesebb paragrafusban.

De épen az aztán a kérdés, hogy az emberi nem haladására nézve üdvös-e, elég-e a vallásnak is csupán ennyi szerepet adnunk; vagy pedig magát az életet, a fejlődést létrehozó első rangú ható erővé kell azt tennünk? Ime, t. közönség, nem a pápa csalhatatlansága, nem a miseáldozat, nem a képek, nem a szentek, hanem egyedül az a felelet választja el egymástól a két-féle vallást, a mit az előbbi kérdésre adunk. A mint erre igennel vagy nemmel felelünk, a szerint lesz a vallásból szobor, vagy szobrász. Mert csak ez a két-féle vallás van. Soha nem is volt több. Mint a hogy ember is csak két-féle van. Az egyik, a ki az Istent, a maga képére és hasonlatosságára szeretné átformálni, a másik, a ki az Isten képére és hasonlatosságára szeretne átformálódni. Amaz hozza létre a szobor-vallást; emez mintázó anyagul adja magát a vallás kezébe, hogy ama mennyből lehozott erő formálja őt igazi, teljes és tökéletes szépségű szoborrá; a szó legnehezebb értelmében vett valódi emberré.

A reformáció előtti vallásnak nem volt meg ez az átalakítási ereje, mert az teljesen az érzéki ember igényeihez alkalmazott a népnek tetsző, de élettelen szobor volt. És épen ez által lett a világ urává. Mert a világ ő benne látta a saját leghűbb megtestesülését. A miből megint az következik, hogy nem igaz az, mintha a tizenhatodik század elején mindenki sóvárgott volna a reformáció után. Ellenkezőleg: mindenki nagyon meg volt elégedve az akkori állapotokkal. Az érzéki embernek szabad volt minden, a mit csak óhajtott; a lelki emberrel meg ki törődött volna? Az emberek annyira belemerültek a világba, hogy még a vi-seletet is törvénnyel kellett szabályozni, mivel a fényűzés valóságos örvénygéssé fajult; a részegséget is törvénnyel szabályozták, mivel gyakran megesett, hogy a szentatyák maguk sem tudták a kellő fokot eltalálni. Szigorúan megállapítottak tehát a fokozatok, hogy ki-nek hány fokig, milyen büntetés terhe alatt — szabad a becsipés. Szóval jó dolga volt mindenkinek, úgy, hogy némely magyar mágnás máig is visszasírja ezt a kort. Jó dolga volt még a tudománynak is, mert rotterdami Erasmusnak elég csinos jövedelme volt. S ő ugyan a reformációt meg nem csinálta volna a világ végéig.

Hanem megcsinálta az, a ki a sárból mintázott emberbe a maga lelkét lehelte, az, a ki az ő legremekebb földi teremtményének nem azt a rendeltetést tűzte ki, hogy e földi létben merüljön bele minél mélyebben az érzéki élvezetek posványába, s úgy melle-sleg váltsa magának olcsó pénzen egy páholy-jegyet a purgatóriumba: megcsinálta az Isten. Igen, az Isten lelke nyitotta meg a lelki ember szemét, hogy lássa az evangelium világosságát, az Isten lelke ébresztette fel

a lelki embert, hogy a sárból kiemelkedve, törekedjék a Krisztusban megtestesült örök ideál elérésére. És így a reformáció tulajdonképpen nem a pápa zsarnoksága elleni forradalom, hanem a lelki ember forradalma a testi ember zsarnoksága ellen; nem a pápa által mesterségesen támasztott sötétség elleni küzdelem, hanem a lelki látás harcza a testi ember vaksága ellen. Ezért tette a vallást újra azzá, a mi az érzéki embert lelki emberré alakító, élő lelki hatalommá. Az ember, mint, Luther mondja, jóra tehetetlen tuskó. Üljön hát le szépen a Szentlélek mintázó vésője elé, és kérje és engedje, hogy az rajta a javítás és megszentelés munkáját elvégezze. A mi természetesen abban különbözik a szobrász munkájától, hogy nem külső idomítás; hanem belső átváltoztatás, lelki megújítás. Innen érthetjük, hogy a reformáció nem csak a vallásos és bölcsészeti felfogásokat, hanem az erkölcsöket is megtisztította, sőt magát a római egyházat is, a mely sokkal más ma, mint hajdan volt. Innen érthető, hogy azokban az országokban, a hol erős gyökereket verhetett, mindenütt erős és virágzó nemzeti művelődést és haladást szült; míg ott, a hol be nem fogadták, a lelki sorvadás jelei mutatkoznak most nagyon is észrevehetőleg. Mert a milyen az egyes ember, olyan az egész nemzet. Igazán szép, nemes, fenszárnyaló, önfeláldozó, bátor, a jóért való küzdelemben el nem fáradó jellem, szóval igazi emberi jellem pedig csak is az evangelium isteni hatása alatt képződhetik.

A reformációnak egy rövidebben kifejezhető óriási vívmánya tehát az, hogy az ember érzéki természete és szellemi rendeltetése között fennállott 50 percentes kiegyezést felbontotta. Kimondta a nagy szót, hogy nem a magas és dicső szellemi rendeltetésről kell lemondanunk érzékiségünk miatt, hanem alacsony érzékiségünkről dicső szellemi rendeltetésünk miatt. Ne engedjük magunkat a test által a sárba vonatni; hanem inkább emeljük fel, szenteljük meg a testet. De fájdalom, ez a dicsőséges fellendülés sem sokáig tartott. Nem akarok sokat beszélni, csak röviden utalok arra, a mit már mindnyájan tudunk, hogy ismét diadalmaskodott a világon az ötven percentes kiegyezés. Ismét ellene állnak a lelkek az evangelium átalakító, megszentelő hatásának. Ismét kezökbe vették a vésőt, hogy a vallás szobrát faragcsálják. Ismét merev, élettelen szoborrá kezd lenni a vallás, a helyett, hogy a veséig és velőig ható tűzláng és elevenítő lélek lenne. Ismét befüggönyözik az emberek lelkek ablakait a napsugár ellen és olajos mécseket gyújtanak a sötét temetőben.

Mit mondjak még többet? A művelt osztály a tudomány nevében, melyet félreért, megtagadja a vallást; csoda-e, ha a nép a szocializmus karjaiba veti magát? A megrémült vagyonos osztály erre ismét a valláshoz folyamodik, melyben nem hisz, azt akarja ijesztő, féken tartó mumusnak felhasználni: tehát a jezsuiták karjaiba veti magát. A bodrogekői kálvinistáknak már predikálnak a jezsuiták! E két gyászos tábor áll egymással szemben. Mi lesz a vége? Jaj nekünk, embereknek, akármelyik győz! A tomboló, a kétségbeesettséggel vívott harc közepette pedig az ugynevezett művelt osztály, hogy önzését és testiségét igazolja, megveti a vallásnak felfelé emelő hatását,

és azt mondja, hogy ő nem a vallástól, hanem a tudománytól várja az emberiség ideáljának kijelölését. A tudomány ezt az ideált nem is késik kimutatni.

A világosság fáklyáját lobogtatja, és annak fényénél a jövőbe tekintve kimutatja, hogy nem sokára már anyira fog fejlődni a világ, hogy ember már nem is lesz, hanem csak szakember, az pedig hosszúkezű, rövid lábú, beeset mellű, hosszú derekú, ferde vállú, szögletes fejű lesz. Az életmód átalakító hatása következtében.

Szegény ember te! Hát majomból lettél — majommá kellett lenned! Akár szocialista leszel, akár jezsuita, a vég csak ez lesz De nem, t. közönség! Bár az igaz, hogy szakember már ma is több van, mint ember, sőt — iszonyú fájdalom — a nők között is igen sok már a szak-nő; de azért lehetlen, hogy ez a vég bekövetkezzék! Pedig a tudomány nem hazudik. Feltétlen bizonyos, hogy, ha az emberiség jelen életmódján nem változtat, a tudomány jóslata betelik. Nekünk már mindegy; de mit szólnak hozzá az akkori kisasszonyok és fiatal urak? Nem, ennek nem szabad bekövetkeznie! Ma, ezen a nagy és szent napon bontsuk fel újra azt az ötven percentes kiegyezést, mely az embert a tudomány vívmányaival majommá akarja fejleszteni, s mondjuk ki, hogy bár ha testben járunk is, mi szellemiek akarunk lenni, és csak addig éljünk, míg a jóért, nemesért, míg az emberiség dicső, szent és örök ideáljáért élünk! Ne legyünk hát testiek, a világ fiai; hanem legyünk lelkiek: az Isten fiai!

Kecskeméthy István.

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1893. október 22.

Elnökölt: Simó Lajos, egyhker. főgondnok úr óméltósága. Jelen voltak: Dr. Vályi Gábor elnökhelyettes, br. Bánffy Ernő, Kenessey Béla, Parádi Kálmán, Becsek Lajos, ig.-tanácsosok, Maksay János, számvevő, dr. Deák Albert, ügyvéd és Kádár János, s titkár.

Elnöklő Főgondnok aa. üdvözlőlvén az ig.-tanács megjelent tagjait: fölhívja az előadókat, hogy szokott sorrendben, az előkészített ügyeket terjesszék elő.

E felhívás folytán tanügyi előadó aa. kezdvén meg a referátát, első sorban a vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr őnagyméltóságának ama rendeletét ismertette, melylyel mindenrendű állami iskolára vonatkozólag elrendeltetik, hogy Erzsébet királyné Ő felsége emlékére, minden év november havának 19. napján iskolai gyászünnepélyek tartassanak. Ig.-tanácsunk e rendelet kegyeletes intézkedését tudomásul vette s elhatározta, hogy körlevélileg fogja a főhatóságunk alatt álló iskolák és kollégiumok figyelmét arra felhívni.

Székeljudvarhelyi kollégiumunk tanárkara bejelentvén, hogy a királyné elhunyt alkalmából, a tanterületi főigazgató útján, a tanárkar is kifejezte volt mély részvétét, kapcsolatosan kérdést intéz ig.-tanácsunkhoz az iránt, hogy nem tartja-e szükségesnek főhatóságunk az autonóm hét kollégium együttes kondoleálását? Ig.-tanácsunk a jelentést tudomásul vette s a fölvetett kérdésre tagadó választ adott, minthogy az

ig.-tanács, az egyházkerület kötelékében álló minden intézet nevében, tolmácsoltatta volt fájdalmas részvétét a megrendítő gyászeset fölött.

Nem találta teljesíthetőnek ig.-tanácsunk kilencz nőtanulónak, a nagyegyedi kollégiumi előjáróság útján, beérkezett az iránti kérését, hogy a n. enyed fitanítóképző intézetben magánvizsgálatot tehessenek, illetőleg tanképesítő vizsgálatra álhassanak; hanem útasította az illetőket, hogy kéréseikkel forduljanak egyenesen a közoktatásügyi miniszteriumhoz.

Szászvárosi Kún kollégiumunk bejelentése alapján sajnálattal vett tudomást ig.-tanácsunk Jánosi Gábor ottani tanár aa súlyos betegségéről s az ennek folytán szükségessé vált szabadságolást és helyettesítést jóváhagyó tudomásul vette.

Szepešzentgyörgyi kollegiumunk előjárósága, az államsegély feloszthatása czéljából megállapítván a tanárok idősbégi sorrendjét: e megállapításnak s az annak alapján eszközölt segély-felosztásnak jóváhagyását kérte. Minthogy azonban a kollég. előjáróság a senioratus megállapításánál egyenlőtlenül járt el, más mértéket alkalmazván a tanári lakások odaítélésénél s mászt a fizetési fokozatoknál, s mert főként erdélyi ev. ref. egyházkerületünk amaz általános gyakorlatától, mely szerint a senioratus megállapításánál szolgálati kezdőpontul a kerületi közgyűlés választása, illetőleg az eskü letétele, vagy a miniszteri kinevezés napja van elfogadva, — eltért és az ideiglenes szolgálatot is számba vette, — ig.-tanácsunk a megállapított sorrendet el nem fogadhatta.

A szászvárosi kollegium államsegélyi szerződés-tervezetét a közokt. Miniszter úró nagyméltósága csak módosításokkal látván elfogadhatónak, a miniszteri leírat közöltetett a kollégiummal a további szabályszerű eljárás czéljából.

Ajánlattal terjesztette fel Ig.-tanácsunk illetékes helyére a zilahi kollégium indokolt kérését, melyben a miniszterium által korábban kilátásba helyezett építkezési segélynek folyósításáért folyamodik.

Jóváhagyó tudomásul vette továbbá ig.-tanácsunk a kolozsvári kollégium amaz intézkedését, mely szerint a folyó évre nyert rendkívüli államsegélyt a tanári fizetések fokozatos fölemelésére fölhasználta; nem különben ama határozatát, mely szerint Gráf Jakab, czimzetes rendes tanár aa. részére, ki a senioratus sorrendjében az öt méltányosan megillető fizetésjavításban nem részesülhetett — 100 frt személyi pótlékot engedélyezett.

Ezek után a sorsjáték-bizottság jelentése olvasztatott fel, melyben a nov. 15-én megtartandó második huzás előtt szükséges hirdetésekre 2900 frt öszszeg folyósítása kérelmeztek. Ig. tanácsunk, a sorsjáték lehető sikere érdekében, a bemutatott terv szerinti reklámirozás szükségesnek látván: a kért öszszeg folyósítását engedélyezte.

A szeretetház-építő bizottság jelentéséből megnyugvással vette ig.-tanácsunk tudomásul, hogy a vállalkozó az épületet, berendezéseivel együtt, teljesen elkészítette s az építkezést a kívánalmaknak megfelelően, szolidan és csinnal hajtotta végre. A 34000 frt építési átalányösszege felüli 1100 frtnyi többlet-költség mérnökiileg is igazoltnak találtatván: elfogadtatott s az épi-

tési öszszeg teljes kifizetéséül az utolsó kereseti öszszeg, 5079 frt. 42 krban kiutaltatott.

Szász-régeni egyházközségünk régi papi és harangozói házastelkének 4600 frtban leendő eladása, a felhozott indokok alapján s az egyházmegye ajánlatára, megengedtetett.

Marosvásárhelyi egyházközségünk engedélyt nyert arra, hogy egy rég huzódó s eredményében nem egészen biztos perében, a tőkekövetelés és néhány évi kamatának megnyerése mellei, perközi egyezséget létesítsen.

A mezőbodonai lelkésznek nt. Nemes Árpád, küllői esperes aa. elleni panaszait a marosi egyházmegye kiküldött vizsgáló biztosai a helyszinén részletesen megvizsgálván: eljárásuk eredményéről szóló jelentésüket megtették. Ig.-tanácsunk a jelentésből sajnálattal konstatálván az alaptalan vádaskodás fegyelmi vétségének fennforgását: útasította a delegált bíróságot a további törvényszerű eljárásra.

Varró János, kutyfalvi magtárgondnok aa. felebbezése folytán vizsgálat alá vette Ig.-tanácsunk a küllői egyházmegyei tanács ama határozatát, melylyel nevezett magtárkezelőt az általa el nem számolt török-búza árának megtérítésére utasította s miután a felebbezésben felhozott adatokat bizonyítottnak nem találta; az egyházmegyei tanács határozatát, indokainál fogva, jóváhagyta.

A zsinati törvény által megkivánt lelkészi minősítési fokozatok megállapíthatása czéljából, a régi vizsgálati rendszer alapján képesített lelkészekkel szemben eljárása átmenetileg, szabályrendelettel lévén rendezendő: e szabályzat elkészítésére a theol. fakultás tanári kara kéretett föl.

A kutyfalvi egyházközség zavaros pénzügyeinek tisztázása czéljából, az egyház által közelebbről végrehajtott építkezések okmányolt számadásaira lévén szükség: illetékes esperes aa. útasítottatott azoknak bevétele s megvizsgálására.

Harii egyházunk előjárósága kérte megüresedett papi állásának egy évig leendő üresen hagyását, hogy az időközi jövedelemből templomépítési adósságát törleszthesse. Ig.-tanácsunk azonban, a nehéz beszolgálati viszonyokra tekintettel, nem találta a kérést teljesíthetőnek, hanem fölívta az egyházat, hogy igyekezzenek papi állását mentől előbb betölteni, s adósságainak törlesztésére kérjen közalapi segélyt.

Az egyetemes konvent elő akarván készítei az esperesek és egyházmegyei gondnokok hatáskörének megállapítására és azok helyettesítésére vonatkozó intézkedéseknek zsinati törvényhozás útján leendő rendezését, ezekre vonatkozólag egyházkerületünkől is véleményyt kért. Minthogy erdélyi egyházkerületünk az Utasítás 122, 124. és 130. §-saiban az említett kérdésekre vonatkozólag törvényerejű intézkedésekkel rendelkezik s mert eme szabályok a gyakorlat igényeit teljes mértékben kielégítik, Ig.-tanácsunk ezeket ajánlotta a zsinati törvényhozás alapjaiul.

Benedekfalvi egyházközségünk indokolt kérésére megengedte Ig.-tanácsunk, hogy egy 265 négyszögöl területű belső telkét az állami iskola elhelyezésére díjmentesen átengedje örök használatra az államkincstárnak.

Bardóci egyházunk kérésére megadta Ig-tanácsunk a kellő útasítást arra nézve, hogy elmebeteg lelkészének államköltséges kezelésre leendő föl vételét miként kísérelje meg, de egyúttal értesített az egyház, hogy a papi fél fizetésnek kiszolgáltatási kötelezettsége alól kérésének kedvező elintézése esetén sem szabadul föl, miért is ajánlatos, hogy a beteg lelkész családjával lépjen egyezsége a nyugdíj megváltása tekintetében, hogy a papi állás azután betölthető legyen.

Ezek után jóváhagyta Ig-tanácsunk a nagy esküllői egyház 20 holdnyi fekvőnek eladása fölött kötött vásár szerződést; a marosvásárhelyi kollégiumnak a Szüllősi Sámuel-féle végrendelet elfogadására vonatkozó határozatát, és a fogarasi egyház tanácsának amaz intézkedését, mely szerint a gr Bethlen Kata-féle alapítvány kamataiból egy felsőbb kereskedelmi iskolai tanulót segélyezett s kapcsolatosan az alapítványi kamatok jövőre leendő mikénti kiszolgálása iránt is rendelkezett.

Nem találta teljesíthetőnek Ig-tanácsunk Kusztyós Gyula, Ördögkúti körlelkész aa. az iránti kérését, hogy a vármezői templomépítésre engedélyezett könyördómánygyűjtést egy hónapig személyesen eszközölhesse, részint azért, mert az ilyen mű gyűjtések foganatosítását az egyetemes konvent elvileg eltiltotta, de meg azért sem, mert körlelkésznek egyházaitól húzamosabban távol maradni alig lehetséges.

A nt. Pokoly József, theol. tanár aa. által összeállított »közgyűlési határozatok betűsoros tárgymutatója« című munka felülvizsgálására Parádi Kálmán, tanügyi előadó és dr. Bartók György, egyházker. főjegyző aai kérték föl az e célra korábban kiküldött s dr. Vályi Gábor, elnökhelyettes aa. vezetése alatt álló bizottságba, minthogy annak két tagja időközben, betegség, illetve elfoglaltság indokán, visszalépett.

Végül, még néhány apróbb ügy elintézése után, elnöklő főgondnok aa, kérte az Ig-tanácsot intézkedéskétre az iránt, hogy a hetes bizottság által kívánt adatok legalább is november hó folyamán elkészíttessenek, mire Ig-tanácsunk a számvevőt föl hívta a pénztár által már elkészített kimutatások oly időben leendő felülvizsgálására, hogy azok még nov. hó folyamán, ig.-tanács jóváhagyás után, a hetes bizottság elnökéhez legyenek juttathatók.

Legvégül Ig-tanácsunk II-od foku közg. bizottsággá alakulván, a bágyoni egyház, illetve ottani lelkész és Molnár János szerződéses énekvezér között fölmerrült vitás ügyben kelt s Molnár János által megfélebezett I-ső foku közg. bírósági ítéletet vette tárgyalás alá s annak eredményében azt, illetékesség hiánya miatt, megsemmisítette, útasítván az illetékes esperest a fegyelmi törvények alapján leendő eljárásra.

Ezzel az ülés, a tárgysorozat teljes kimerítésével, bezáratott.

r. s

I r o d a l o m.

Bod Károly: „A kegyelet oszlopa.“

Szép a mult, titokzatos a jövő, sívár a jelen. E kijelentést olvastam valamelyik bölcselőnél. Mindenesetre pesszimista fölfogás és nem igaz, de első pillanatra nagyon megragadja az ember lelkét. Az élet

folytónos küzdelme, a létért való mindennapi harc más szemüveget ad kezünkbe a jelen, — s más a mult vizsgálatánál. A jelenben alkotjuk meg a multat a jövő nemzedék számára, s a jövőt a mi számunkra. Tanulunk a multból, hogy megismerjük a jövőt.

Szinte jól esik a mai formális világban az, ha a „fin de siecle“ nagy operájának örökké hangzó s már unottá vált dallama helyett a zsoltár égbe vivő szavát is hallgathatjuk néha. Ezelőtt néhány héttel hagyta el a sajtót Bod Károly székelyudvarhelyi tanár és fölszentelt pap könyve: »A kegyelet oszlopa«.

Nem olyan, az igaz, a mi „szem száznak ingere“ nem csipős „könnyű“ olvasmány, hanem nemesen és tanulságosan szórakoztató, melynek szerzője meggyújtva az emlékezés fáklyáját, annak világánál oszlopot épít get a kegyeletnek s egyszerű, de nemes áldozatot hoz a multért, „azokkal időzvé, a kik máskor voltak.“

A szerző előszavában kijelenti, hogy e mű célja hirdetni azt, hogy a kegyeletes érzés még nem enyészett el egészen és nemcsak szó az ajkon, hogy van feltámadás és van örökélet szeretteink szívében és a mennyben, mert „a halálnak nincs többé diadalma, a koporsónak nincsen fullánkja“. És csakugyan, a könyv teljesen megfelel czimének; a kegyeletnek adózik. Eszmék a halálról s az örökéletről. A szív s a lélek világa tárul elénkbe. Képes könyv képek nélkül ez is. Szomorú képek a gyarló földi életből, mindannyi e fölirattal: halál. De valamennyi fölött ott lebeg a vígasztalás szent lelke is, mint ártatlan, fehér galamb. Az egészet e két bibliai mondatban lehetne összefoglalni: »Legyetek porrá, kik porból lettetek.« »Emeljétek föl szemeiteket az égre, ott van az, a ki megvigasztal.«

A könyv három részre oszlik: halotti imák, emlékbeszédek, és temetési beszédek.

A *halotti imák* csoportjában mind olyanokat látunk, a melyek a mellett, hogy alkalmiak, az élet minden ágából s a különböző foglalkozású emberek köréből tüntetnek föl példákat. Így megtaláljuk a világtörténelemben oly nagy szerepet játszó vallási reformációra is a kegyelet szavát, a kálvin háromszázados ünnepén elmodott halotti imát. A lángoló hazaszeretet, az igazi puritán becsületesség s a mély politikai belátás sirba omlásán kesereg a Deák Ferencz felett 1876. márcz. 25-én elmondott ima. Az egyházi élet lelkes vezetőjének, a nagy hazafi és egyházi főgondnoknak, Teleki Domokos grófnak halálára készült imában megrendülve fordul Istenhez a szerző s így kiált föl: »Szavadra ember születik, ki küzd és murkál a földön, a míg te akarod s viszont szavadra porba hull az erős, mint a gyöngy! Jó kedvben adsz hazánknak, nemzetünknek s egyházunknak egy-egy vészérférfiút, ki — mint csillag — fényeskedjék előttünk.« Aztán más útra lépünk, a nagyok sorából a közönséges, mindennapi életbe. Rettenetes hallani a szülők zokogását itt. Iskolai életének végén, 20 éves korában vesz magához az Ur egy fiatal tanulót... De haladjunk csak tovább ezen az úton s fellázad kebelünk, hogy az önfeledés egy átkos pillanatában mint oltja ki az alig serdülő ifjú önkezel életének lobogó fáklyáját. Ott pedig egy tanár szelleme szállt el, s itt hagyta árván tanítványait, hogy nélküle bolyongjanak tovább az élet küzdelmes útján, míg nekik is üt egykor az utolsó óra. S ha haladjunk.

előre, gyenge rózsabimbó hervadását, serdülő leány elmúlását látjuk s azután egy néptanító koporsója, fiatal tanárné s kataszteri biztos koporsója tűnik elénkbe. Ez egyszerű felsorolásából látható, hogy nem a közönséges, de épen a ritkább s szebb alkalmakra készült imák vannak benne.

Az *emlékbeszédek* csoportjában Kálvin háromszázados emlékűnnepén, az akkori körülmények és politikai viszonyok hatása alatt elmondott emlékbeszéd foglalja el az első helyet. Azután következnek: Deák Ferencz emlékezete, Br. Kemény Ferencz egyh. ker. főgondnok. emlékezete, Hallerkeői gróf Haller Ferencz emlékezete, Emlékbeszéd Gyárfás Domokos felett, ki kollegiumi tiszteletbeli főgondnok s a vaskorona-rend lovagja volt, Búcsuszók Kir. Ferencz nyug. tanár hamvainál, Kis Ferencz emlékezete.

A *temetési beszédek* között találunk földmives, gazda, jó gazdasszony, ifju jegyes leány, tanító, serdülő leány, törvénytörési elnök, tanuló fölött elmondott beszédeket.

S itt megjegyezzük, hogy épen az imák s beszédek sokfélesége miatt nem csak a papok veszik rendkívül jó hasznát e műnek, hanem a dilettánsok is, s mindazok, kik szeretik a multat, s a jó hazafiak s nagy emberek életét, példáját szívesen olvassák s utánozzák.

Az egész mű elolvasása után mélyen bevésődik lelkünkbe egy öreg lelkipásztor jóságos, szelid arcza. A szerző édes atyja ez, Bod Sándor, volt vajda-szentiványi református pap. Ötven évig szolgált Istenét híven, becsülettel. Kobzán soha meg nem szűnt a szent dal, zenge későn, zenge viradattal s »Hangjain a szellem égbe hágott. Átteremté a viselt világot«. Immár égbe szállott szép lelke, de szelleme most is ott lebeg a »Kegyelet oszlopának« legtetetjén s onnan áthatja az egész művet szelid fénnel, jósággal, vigasszal és emberszeretettel. Hiszen a szerző célja, a mint kijelenti, nem az, hogy magának, — hanem, hogy szeretett és felejtethetetlen édes atyjának állítson emléket e műben. Mintha most is előttünk volna a kedves öreg, a mint ott tipeg hivei között s búcsúszóra készül, mert »megkondult a harang jelt adván.« Búcsúszóra, hogy ötven évi becsületes munkájáról beszámoljon Istenének s hiveinek. Kibúcsúzó beszéde, mely nemes egyszerűségében megindító és költői lendületű, megtalálható a kegyelet oszlopában. Boldog ember, elmondhatta magáról 50 évi papsága végén: »Soha senkivel meg nem békéltem, mert soha sem volt ellenségem.« Csak az tudja felfogni igazán e szavak nagyságát, a ki ismeri református papjaink küzdelmes életét!

Az öreg lelki pásztor életét, mely nagyon tanulságos, szép szavakkal írta meg fia a jelen könyvben. Az ilyen emberek élete korrajzi szempontból is igen fontos. Ime, egy-két vonás belőle. Selyében tanulta az elemi osztályokat. A tanterem a mesteri lak hátulsó szobája volt, szalmával fűdve, sárral tapasztva, és két kis ablakforma nyílással. Belső felszerelése állott hat bakkból, a mire ültek, s egy fekete táblából. Volt egy földbe vert cüvekekre szegzett, félsingnyi széles, faragott bükkfalap. Ezen írtak. A palatáblát még nem ismerték, írásra egy sulyokalaku vaczkorfatáblát használtak, melyre — ha sárga csokros rózsával megdörzsölték — jól lehetett írni ironnal és tintával. Mikor a

tábla betelt, üvegdarabokkal levakarták s ismét sárgával festették. Tantárgyak voltak: olvasás, írás, számolás, éneklés, szenthistoria és imádkozás. Bolyai Farkas a vásárhelyi kollegiumban tanára volt az öreg Bodnak, ki sok nagy időt élt át s 1848-ban részt vett a közvényesremetei örvonalon való csatákban. De nagyon hosszú lenne, ha a könyv minden érdekes részét külön akarnám kiemelni.

Kedves oszlopa a mű a kegyeletnek, de nem csak a kegyeleté, hanem az egyházi irodalomnak is egy szép terméke. S ha hozzá vesszük még azt, hogy az előre tervezett és a szétküldött programmból több számot tevő, ügyes dolgozatnak ki kellett maradnia hely szűke miatt: csak sajnálatunkat fejezzük ki e fölött, mert az így is becses és hasznos munka még értékesebb, még szebb lett volna. De ki tudja, a mi késik, nem mulik, hátha egy más kötetben adja ki majd a munkás szerző a kimaradt dolgozatokat.

A 170 oldalból álló könyvet, mely Betegh Pál könyv- és hírlap kiadó vállalatában jelent meg Székely Udvarhelyt, melegen ajánlhatjuk a lelkészek s az érdeklődő közönség figyelmébe.

R—d.

»*Protestáns Új Képes Naptár*« az 1899. évre. Szerkesztette legifj. *Szász Károly*. Melegen ajánljuk ez immár megjelent naptárt, mely díszes kiállításban a naptári részen kívül a protestántizmus kiválóbb alakjai és intézetei köréből jól sikerült képeket, továbbá gondosan megválasztott költeményeket, elbeszéléseket, derűs, humoros apróságokat is hoz. Ezek után következik a »Protestáns egyházi és iskolai tisztí névtár«, mely után a kultuszminiszterium tisztí névtára áll s a »Bélyegilleték« kimutatása. A vásárok pontos jegyzékét is megtalálják az olvasók e naptárban, melyet újólaj is ajánlunk. *Ara: 10 kr.*

A »*Protestáns Pap*« 10. száma Lágler Sándor és Kálmán Dezső szerkesztésében megjelent.

Külömfélék rovata.

Lelkész beiktatás Koronkán Lélekemelő ünnepélye volt október hó 9-én a koronkai ev. ref. egyházköztségnek. Ekkor iktatták be hivatalába Kovács László akadémista papjelölt atyánkfiát, kit új hiveinek osztatlan bizalma hívott el e tekintélyes egyházköztség szolgálatára. A beiktatást *Tóthfalusi József* a marosvásárhelyi püspöki vizsgálat alatt álló egyházköztség lelkésze végezte. Megjelent a szép templomi ünnepélyen a gróf Tholdalagi család, Koronka község előljárósága, a megye alispánja s Marosvásárhelyről is sokan. Ebédet az említett grófi család adott az új lelkész s a meghívott vendégek tiszteletére. D. u. 4 órakor presbiteri ülés volt, melyen a beiktató lelkész s az egyház eddigi adminisztratióra, tiszt. Szőcs Ákos jeddi lelkész, a hivatalos átadásokat teljesíték. Az isteni gondviselés áldása legyen az új lelkész minden munkáján!

Gyászlap. Kiss György nyárad-szentbenedek — ákosfalvi ev. ref. lelkész f. hó 1-én, 42 éves korában, ferfikorának delén, lelki pásztori hivatásának 14. évében hosszas szenvedés után meghalt. Nyugodjék békében s emléke legyen áldott.

A marosújvári templom építés költségére Br. Kemény Géza orszg. gyűlési képviselő 300 frtot adományozott. Midőn egyházam nevében hálás köszönetem nyilvánítom; egyszersmind az érdeklődő közönség becses tudomására hozom, hogy ez ideig, egy év leforgása alatt 3699 frt 21 kr. gyűlt pénzben, a mita-

karékpénztárba helyeztetett. Igéretben és anyagban van még 3000 frt; hiányzik az előírányzott összegből 5360 frt. Kérjük a kegyes hivek további pártfogását. Adakozók neve örökre írva leszzen egyházunk emlékkönyvébe, és tudva lesz a jó Isten előtt, ki szereti a jó kedvű adakozót. Jancsó János ev. ref. lelkész.

Gyászlap. *Bécsi Miklós*, a.h. nádasdi és kövesdi egyházak buzgó lelkipásztora, október 31. éjjel hirtelen pár perc alatt meghalt. Özvegyet, 5 nevetlen árvát hagyott maga után az élet elején levő férjü. Temetése nov. 2-án d. u. történt, a pásztor nélkül maradt hiveinek, a környékbeli intelligenciának és paptársainak impozáns részvétele mellett. Berde Sándor, lelei paptársunk megható imában ecsetelte a hirtelen, váratlan csapás nagyságát, mely feledhetetlen barátunk elhunytával papi társaságunkat, a 2 egyházat, az özvegyet, árvákat sujtotta. Szász Ferencz, kusaly-erkedi paptársunk halotti predikációban mutatta be a hű lelkipásztort, a gondos családapát, szerető barátot. A sirnál, Nagy Elek, bogdándi paptársunk mondott, az elhunyt nevében bucsut az özvegynak, az árváknak, a pásztor nélküli nyájnak, a jóbarátoknak. Elhantolás után, az egybegyűlt kartársak nevében Dobai Lajos paptársunk fejezte ki mély részvétünket, vigasztalta, bátorította a mélyen sujtott özvegyet Aztán elosztunk borongó gondolatokkal, fájó szívvel Apadunk, nagyon apadunk H.-Nádasdnak is immár se tanítója, se papja. Lelki vezér nélkül maradt e jóra való, sok csapástól sujtott községünk. Dészházának szintén se tanítója, se papja. Szilágy-Szegnek nincs tanítója. Büösháza-Benedek falvának nincs papja, Monóban a papi állás szintén üresedésben. Ime csak egy kis körben, mennyi üresedés. Nehéz időekkel állunk szemben Úram! tarts meg minket, mert elveszünk! Nagy-Mon, 1898. nov. 3. *Ferenczy Endre*, ref. lelkész.

A »Tiszántúli ref. egyházkerület« rendes őszi közgyűlése folyó hó 2-án vette kezdetét Debrecenben. A püspöki megnyitó beszéd után elfogadtatott az Ő Felségéhez küldendő részvét-felirat szövege s a ki rályné szobrára 300 forint szavaztatik meg. Szilágyi Dezsőnek, a dunamelléki új főgondnoknak üdvözlőlevelét határozza a közgyűlés. Tóth Sámuel a kerületi levéltárnoki tisztról, valamint tanári katedrájáról is lemondását jelenti be. A levéltárnoki tiszttel a közgyűlés egyházkerületi főjegyző, Zsigmond Sándorra bízta, a tanári katedrára pedig pályázat hirdetik. A tanítói ötödéves korpótlék ügyében Tisza Kálmán indítványa fogadtatott el, mely szerint az egyházkerület felír a miniszterhez, hogy a már most esedékessé vált, de az állam által nem útalványozott korpótlékoknak az iskola-fenntartó egyházakon való törvényhatósági felhajtása az 1898—99. évekre függesztessék föl. Azután megkeresetik a konvent, hogy a miniszternél lépéseket tegyen, hogy a jelentkezési határidő az egyházak nyilatkozatára nézve 1899. év közepéig hosszabbíttassék meg. Az egyes elútasított egyházak pedig új költségvetést készítenek s ebbe csakis azon tényleges s minden körülmények között biztos jövedelmek vétessenek be, melyek kizárólag az iskola fenntartására rendelvek. Az így kiállítandó költségvetések az esperesi hivatalokhoz küldendők be s szükség esetében esperesek által kiigazítandók. Az ekként rendbe hozott iratokat és kérvényeket aztán az esperesek terjesztik be a vármegyei közigazgatási bizottságokhoz. Megkeresetik a konvent a tekintetben is, hogy miután a törvényben világosan ki van mondva, hogy a községi iskolánál öt százalékkal több iskolai adó a polgároknak ki nem vethető, a konvent hasson oda, hogy a miniszter ily normatívumot az egyházaknál is állapítson meg s hol az iskola teher ezt a normatívumot eléri vagy meghaladja: ott fizesse a korpótlékot az államkincstár. Addig pedig, míg az ügy véglegesen dűlőre jut, az illető tanítóktól elvárja a kerület, hogy békében legyenek. A lelkészi nyugdíjintézet felállítását megsűrgető indítvány a konventhez fölterjesztetik. (Debr. Prot. L.)

A magyar ág. hitv. evangelikusok okt. hó 19-én egyetemes gyűlésük alkalmát megragadván, egyetemes lelkészi értekezletet tartottak. Az értekezlet *Veres József* főesperest választotta meg elnökének. A szönyegre került tárgyakról tájékozást nyújt a következő tudósítás, melyet az ev. Egyház és Iskola után közlünk:

Trshtyénszky Ferencz főesperes az egyetemes nyugdíjintézet kérdését vetette fel, bemutattván *Holles* Danó dobocsi lelkésznek a dunáninneni egyházkerület ez évi közgyűlésében tett azon indítványát, hogy a 60 évet betöltött lelkészek után a nyugdíjintézeti járulékokat az egyházkerület fizesse. *Materny* Lajos főesperes pedig azon módosítást szeretné tenni a nyugdíjintézet alapszabályain, hogy a munkaképtelen lelkész tíz év eltelte előtt is megkaphassa az őt megillető nyugdíjat. A kérdéshez nagyon sokan hozzászóltak s mindegyik felszólaló beszédéből ki lehet venni, hogy a folyó évben életbelépett egyetemes nyugdíjintézet nem nagyon elégitette ki a lelkészséget, az értekezlet mégis oda nyilatkozott, hogy mivel még a nyugdíjintézet a próbát nem állotta ki, korai volna mozgalmat indítani az alapszabályok megváltoztatására; hogy pedig a 60 életévüket betöltött lelkészek után a nyugdíjintézeti díjat a kerület fizesse, az minden kerületnek belügye. Az értekezlet azt tartja kívánatosnak, hogy a lelkészek minden alkalmat használjanak fel a nyugdíjintézeti alaptőke gyarapítására.

Még a konfirmációi oktatás és a konfirmációi káté kérdése foglalkoztatta az értekezletet. A felszólalások hosszú sora ékesen szóló bizonyíték a mellett, hogy a felvetett kérdés minő nagy fontossággal bír. Az értekezlet helyesli az írott füzetek használatának eltíltását s kívánatosnak tartja, hogy a nyomtatásban megjelent művek is csak komoly bírálat után juthassanak használatba; miért is az értekezlet *Gyurátszky* Ferencz elnökle mellett egy bizottságot alakított s azt felkérte, hogy az eddig megjelent konfirmációi kátékat tegye bírálat tárgyává s egyszersmind jelölje meg azon irányelveket, melyeknek figyelembe vételét egy konfirmációi káté megírásánál szükségesnek tartja.

A maros-ugrai templom és torony javára küllővármegyei főjegyző Fekete György 5 frtot adományozott s így a lap 42. számában elszámolt összeg 348 frt. 39 krra emelkedett.

Szerkesztői izenet.

T. J. Kérjük csak a dolgozatot a forrás megnevezésével s köszönet és üdvözlét.

Hivatalos rész.

289—1898.

MEGHIVÓ.

Az erdővidéki ev. ref. egyházmegye folyó 1898. év, november hava 22 én reggeli 9 órán kezdődőleg Barothon a szokott helyen rendes közgyűlést tart, mely közgyűlésre az illetékes tagok tisztelettel meghívatnak.

Tárgyak: 1. Esperesi jelentés, 2. A tanács működéséről előterjesztés, 3. Tanügyi előadó jelentés, 4. Számvevői jelentés a számadásokról, 5. Közpénztáros jelentése s esetleg új pénztárnok választás, 6. Egy köz-törvényszéki tag választása, 7. Kántor-tanítók, kántorok és tanítók felesketése, 8. Lehető előterjesztések, indítványok stb.

E közgyűlés istenitisztelettel lesz összekötve, melyen a b. e. Bartha Sándor feledhetlen főgondnok úr felelt emlékbeszédet tart tisztelettel. Balázs Ignác köpeczi lelkész úr. A lelkész úr tisztelettel kéretnek, hogy egyházközsegeik választott közgyűlési tagjait a gyűlésre meghívni sziveskedjenek s egyszersmind azon tanító és énekvezéreket, kik még esküt nem tettek, szólítsák fel a közgyűlésen való megjelenésre.

Az erdővidéki ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalától. Közép-Ajtan, 1898. okt. 30-án.

Kövér András, ref. esperes.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre
félévre6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Egyházak osztályozása és lelkész- minősítés

Tudjuk, hogy egyházkerületünk, majd ennek példájára az egyetemes zsinat egyházi életünkbe becsúszott, egy nagy rosszat akart orvosolni, egy kisebb rosszal, midőn megállapította, hogy melyik lelkész és segédlelkész milyen jövedelmű lelkészi állásra érdemes, — vagy talán hogy jobban mondjuk — minő egyházközségben lesz alkalmas lelkészi szolgálatokat teljesíteni. Ha tehát így elismerjük is azon intencionak nemes voltát, a mely az egyházkormányzókat, a törvényhozást vezette, azért mégis be kell vallanunk, hogy az egész rendelkezésen nagyon is meglátszik, hogy tulságosan emberek csinálták. Egyházszervezetünk democraticus alapelvei, református hitünk alapeszméi egyaránt ellent mondanak az ilyen, a belső és külső embert classificáló eljárásnak, a melyhez hasonlót a polgári közélet egész mezején sehol sem találhatunk. És eltekintve attól, hogy a girácska többet érhet a talentumnál, mert mindkettőnek valódi értéke a sáfárkodástól függ, még az sem utolsó dolog, hogy a talentum meg a bizonyítvány, — a mit pedig a classificatio ugyancsak megnéz — épen nem állanak egymással abban a szoros viszonyban, a mint föltételeztetik, — sőt még az ad hoc készütség sem fejezhető ki numerus értékű érdemfokozatokban, tanjegyekben, — meg hogy a vizsgálatoknál a praesentia minden körülmények között felér a tanulásra fordított időnek a felével. Így aztán éppen nincs benne valami nagy méltányosság, ha p. o. mondjuk: a tiszántúli egyházkerületben egy segéd-lelkész,

kinek egy jó, meg egy elégséges bizonyítványa van, X egyházközség lelkészi állomására még akkor sem volna megválasztható, ha akár 20 évig is káplánkodik, pusztán azért, mert az egyházközség lelkészi állomásának díjlevelében a különböző javadalmak felbecslésének összege 1204 frtot téven ki, az egyházközség lelkészi állása I-ső osztályunak minősített, holott ha csak öt forintokkal kevesebb volna is az a becslés, már akkor az állomás II. osztályu levén, az a szegény segédlelkész már négy évi káplánkodás után is aspirálhatna arra az állásra. És mennyi bog van még ezekben a §-okban.

De hát megvan; törvény: hát törvény. A »de lege lata« esett szó, csak annak érvényessége mellett hangozhatik, azonban már »de lege ferenda« mégis szabadon beszélhetünk, kritizálhatunk.

Pedig ott állunk, hogy az egyházak osztályozásának és a lelkészi minősítésnek kérdése egyházi törvényhozásnak tárgyává válik újólág, sőt már 1900 jan. 1-től, legalább az erdélyi egyházkerületben, meg sem tartható a törvény, mert nem lesznek többé negyedik osztályu lelkészi állomások. E mellett zavart okoz még az is, hogy nálunk nincs káplán-rendszer, mert sok az egyház, kevés a candidatus, — már pedig harmadik osztályu egyházközségekbe a jelesek egy, a jók két, az elégségesek három évi és pedig a második vizsgától számított szolgálat után pályázhatnak. Vegyük még hozzá azt is, hogy az egyházi törvény a két képesítő vizsgai bizonyítvány összsértékelésével szigorú, a mit még szigorubbá tesz az 1897. évi konventnek 32. számú rendelkezése s így a valószínűség arra megy ki, hogy kevesebb jeles, mint jó és kevesebb jó, mint elégséges

bizonyítvány állíttatik ki a procedensek számára, a mi egyértelmű azzal, hogy kevés ifjú pályázhatnék a második vizsga után egy év múlva a legkisebb egyházközségbe is, ellenben többnek kellene két, vagy három évig várni, a mi p. o. egy bármi oknál fogva elégséges minősültségű ifjúra azt jelenti, hogy minek utánna maturázott és még négy évi theologiai tanfolyamot elvégzett, még további négy év múlva fog csak abba a szerencsés helyzetbe jutni, hogy a legkisebb jövedelmű lelkészi állásra is pályázhassék.

E mellett a lelkészek fizetése fokozatosan halad a 800 frt felé és így 10 év alatt minden egyházkerületben meg kell változtatni az egyházközségek osztályozását, meg még a dunamellékiben is, habár ott a 800 frtig terjedő lelkészi javadalom képezi az egyházközség IV. osztályu voltának a mértékét, és pedig meg kell, mert az állam által kiegészített javadalom 800 frtja nem egyenlő, hanem nagyobb a ki nem egészített 850 forintnál.

Épen erre az utóbbi dologra czélozva mondtuk volt, hogy 1900 jan. 1-től már nem lesz nálunk negyedik osztályu egyház, mert figyelembe véve azt, hogy ha még nem január, hanem júliusban fizettetik is ki a lelkész részére a pótlékösszeg első részlete, az azért január elejétől fogva már bir hatálylyal; nemkülönben ha arra nézünk is, hogy a javadalom-kiegészítés 600 frtig három év leforgása alatt fog megtörténni, a mikor 1899-ben, mint véljük, legalább 500, 1900-ban 550, 1901-ben 600 frtig történik a kiegészítés: ki ne látná be, hogy az utolsó egyházi értékelés szerint számított 600 frt alatta áll az 550 frtnak, mert ez más alapon értékeltek és a mellett számos levonások után jön létre, a mely két körülmény még azt a különbséget is kiegészíti, a mi esetleg a kataszteri tiszta jövedelmet helyettesítő bérjövedelem netaláni emelkedéséből itt, vagy amott elő állott volna. Tehát 1900 január 1-től fogva már nincs lényeges különbség a 600 frton valamivel túl levő, vagy alatta maradó lelkészi állások között.

E tekintetben már a következő egyházkerületi közgyűlésünknek intézkednie kell és azt hisszük, hogy a kérdés igen egyszerűen megoldható lesz az által, ha egyelőre a IV. osztályu lelkészi állomások határvonalául nem 600 frt, hanem 800 frt javadalom állapíttatik meg, a mi most a III. osztály határvonala; vagyis az osztályokat kell tolni felfelé 800, 1000, 1200 frtig és azon felül, a mely esetben továbbra is megfog maradni a most megkívánt négy osztály az egyházközségek között.

Azonban ez a megoldás egyfelől csak ideiglenes, másfelől tökéletlen marad, ha csak ennyiben marad.

Ideiglenes azért, mert három év elteltével emelkedni fog a lelkészi fizetés 600 frton felül egészen 800-ig, a mely utóbbi összeg, ha arra gondolunk, hogy »tehermentes«, tiszta javadalom, túllépi a 800 frt határát és a miképen mi véljük, a régi számítás szerinti 1000 frtnak fog megfelelni. Ekkor tehát a határokat ismét kifelé kell tolni, de mert ez már nem oly sürgős dolog, az addig bizonyára összetűlő zsinat által fog végeztetni és a zsinatnak lesz alkalma az egyházak osztályozása kérdésében határozni. De más oldalról tökéletlen is maradna az az eljárás, mert az egyházközségek nem

egyenlő alapon osztályoztatnának, minthogy egy részük a régi osztályozás alapján maradna meg, tehát a becslés elvei azok volnának, melyek régebben az összes egyházakra irányadók voltak, a többi egyház pedig a bevallásokban bírná osztályozási alapját, a mi úgy a beszámított jövedelmek mineműsége, nemkülönben értékelése, mint a bevonható kiadások felszámolása által nagyon különböznék a többiektől. Ennélfogva szükséges lesz az összes egyházközségek lelkészi állomásainak azonos elvek alapján történő fölbecslése, a mi természetesen csakis az állam által való kiegészítés végett fölbecsült lelkészi jövedelmek becslésének elvei és eljárása szerint történhetik, nehogy a kiegészített jövedelmeket főlebb becsüljük, mint becsültettek volt, mikor kiegészítés végett bejelentettek, nehogy mi magunk többnek taxáljuk, mint mikor az államnak bejelentettük és az ennek az alapján kiegészítette.

Természetesen kellene ismernünk az összes jelenlegi becsüket, nem különben azt is, hogy azokat a miniszter mennyiben hajlandó elfogadni, hogy a lelkészi jövedelmek jövő képéről teljesen megfelelő ítélet mondhassunk. Azonban miután már eddig is ismerjük részben a bevallások irányát és nem kételkedünk abban, hogy a miniszter nagyobbára helyben fogja hagyni az értékelést, ezért mondhatjuk, hogy a jelentő ívek alapján 1895-ben készített kimutatás adatai némileg változni fognak. Ugyanis, míg akkor 2016 anya-egyház közül 1206 maradt a 800 frton alúl, most mikor némely jövedelmi források föl nem vétetnek, mások más-keppen becsültetnek, ismét a levonások teljesen más módon alakulnak; azonos elvek szerint történő fölbecslés után aligha nem több lesz 1400-nál az oly lelkészi állomások száma, melyek 800 frton alúl maradnak és aligha lesz 600, mely azt meghaladja.

Már most visszatérhetünk a lelkészi minősítés kérdéséhez is. Vajjon lesz-e értelme a mostani qualificationalis törvénynek, a midőn lelkészi állomásainak háromnegyed része teljesen egyenlő lesz? Vajjon mértékelhetjük-e a bizonyítványokat, hogy elégséges, jó, jeles ennyi év után pályázhatik negyed, harmad-, második, vagy első osztályba. Hiszen eddig a 800 forinton felüli egyházközségek, összesen 810-nek legalább fele 1200 frtig terjedt s aligha volt 100, mely az 1500 frtot meghaladta. Ezek most az egyenlő becslés következtében 100—200 frttal leszállanak s így alig egy pár százra fog mennie az oly egyházak száma, melyekben a lelkészi jövedelem 1200-on felül áll. Azaz egyházközségeink majdnem mindannyian egyenlő képet fognak nyújtani s az osztályozás lehetősége úgyszólván megszűnik.

Jól tudjuk ugyan, hogy 1100 és 1200 frt között is van különbség, tehát matematikailag lehetséges lesz osztályozni is. De lesznek-e erkölcsi alapjai és fenforog e továbbra is annak szüksége, hogy épen a legideálisabb pályán, a legdemocraticusabb intézményben a 100—200 frtokat számolgassuk s egybe vessük az aspirálónak bizonyítványával. Én azt hiszem, hogy nem. Mert hiszen ha visszaélésektől tartunk, meglehetünk győződve a felől, hogy azoknak soha semmi esetre sem fogjuk tudni útját vágni, míg a jelöltek és választók gondolkozás módját, erkölcsi érzületét át nem alakíthatjuk, míg oly közszellemet nem teremtünk, mely

száz forintokért nem indult tiltott utakon és egy-két liter pálinkáért nem cselekszik gonoszul.

Véleményünk szerint jövőben az egyházak osztályozása, a lelkészek minősítése teljesen megszüntetendő s a netaláni visszaéléseknek, a már említett úton kívül a választási törvények szigorával kell útját állani. És ha netalán mégis forognának fenn okok, a mit mi nem igen hiszünk, hogy az egyházközségek, lelkészi állomások és lelkészek között különbséget tegyünk, azt csak a gyakorlati szolgálat adhatná meg.

Röviden oda concludálunk, hogy míg a lelkészi állomások 800 frtra kiegészített jövedelme megvalósul, az osztályozást ideiglenesen szabályozni kell, azután pedig a minősítéssel együtt türlendő, hogy helyt engedjen a szabad pályázás és szabad választásnak.

Pokoly József.

Bevezetés.

a Schleiermacher „Über die Religion“ című műve olvastatásához.

(Folytatás.)

1.

A Schleiermacher kora egyik történelmi alakulása annak a szellemi fejlődésirányzatnak, a mely a vallásos élet mezején a XVI. század egyházi reformációjából indult ki. Létrejövetele és karaktervonásai belső genezisének megértésére azért egész odáig vissza kell mennünk.

A reformáció alapelvét, a mely nem csupán, mint történeti mult, hanem mint a jelenben is munkás, vezető, alakító hatalom érvényesül nemcsak a theologiában, — és pedig a maga módja szerint még a római egyházban és theologiában is — hanem a tudományban, a társadalmi és állami életben is, általánosan és a legtöbben a *subjectivismusban* találják, az attól kezdődő egész korszakot rövid jellemzéssel a *subjectivismus korszakának* szokták nevezni. — Az egyik részről az alanyiságnak, az egyén érvényesülésének e korát, a vallási és politikai szabadság korszakát s alapelvét a *liberalismust* lelkesülten magasztalták; a másik oldalon »a minden tekintélyt lábbal taposó átkos liberalismus«-t teszik felelőssé a »társadalmi rend« bomladozásáért. A *félszeg socialismus* magát tartja az alapelv igazi képviselőjének s *az ultramontán jezsuitizmus* kész örömmel siet e vélelényt megerősíteni. Az egész korszaknak jellemző vonását s alapelvét mindkettő a subjectivismushan találja. Nem minden alap nélkül, nem is egészen helytelenül, — *de csak fél igazsággal s így is a veszedelmesig túlhajtvá.*

Nem minden alap nélkül s nem is egészen helytelenül. Mert hiszen a reformációban nyilvánult azon tény, hogy az ember a maga megszentelődött lelkiismeretére nézve immár jogosulatlan heteronomia bilincseiből s járma alól magát felszabadította: ez tagadhatatlanul subjectiv, egyéni aktus. Csakhogy ez a subjectivizmus önmagában még nem elítélendő, mert ez minden egyéni, személyes ténykedésnél nélkülözhetetlen feltétel s annyira jogosult mozzanata a subjectiviz-

musnak, hogy tényleg a római egyházban is érvényesült, midőn az egyén magát az egyháznak és rendelkezéseinek aláveti. Sőt ez a subjectivizmus kikerülhetetlen minden személyes, öntudatos eljárásnál s annál inkább a vallásban, a mely az ember legbensőbb személyiségének dolga. A subjectivizmus veszélyessé és jogosulatlanná csak akkor válik, a mikor az egyéni elhatározásnak és cselekvésnek tartalma, alapja és normája is, az élet objectiv hatalmai helyett, az egyéni tetszés, a subjectiv önkény lesz. De a hol az alap, norma és tartalom az élet objectiv hatalmai, — a szellemi életnél az objectiv szellem hatalma és törvénye: ott subjectivismusról, a szó rossz értelmében, beszélni nem lehet.

A reformációt nem csak hogy e rossz értelemben vett subjectivizmussal nem lehet vádolni, de a helyesen értelmezett subjectivizmus is *csak fél igazság* a reformáció alapelvének kifejezésére. Mert a reformáció szellemi alapját, tartalmát és hatalmát képező *evangeliumi protestantizmus* a maga subjectiv protestációját az evangélium *objectiv* hatalmának és törvényének kényszerítő ereje alatt mondja ki és ennek megfelelőleg érvényesíti. Az a subjectiv protestáció a catholicismus heteronomiájával szemben azon objectiv theonomia alapján történik, mely a midőn az egyén személyes autonómiájává lesz, csak Lutherrel szólhat: »mi *nem tehetünk* a lelkiismeret ellen!« — Az egyéni önkény tetszésében jellegződő subjectivizmus tehát ép' oly távol áll az evangeliumi protestantizmustól, mint akár a catholicizmustól. A protestantizmus ép' úgy ismeri a »non possumus«-t, az egyéni önkény e kizárását, mint a catholicizmus; csak hogy a míg itt a »contra ecclesiam«, nálunk a »contra veritatem« érvényesül. Míg ott az objectiv faktor, a törvény külső, az egyház, a zsinatok, a pápa határozatai és rendeletei, — tehát emberi: addig nálunk belső, az Isten lelkének bennünk nyilvánuló kényszerítő ereje, — tehát isteni. A protestantizmus is ismeri a fogságot; de nem a római egyház dogmáinak és instituczióinak »babiloni fogságát«, hanem azt, a melyet Pál apostol úgy fejezett ki, hogy »foglyúl vitetünk Krisztusnak.«

A reformáció tehát, az alapját és tartalmát képező evangeliumi protestantizmussal együtt, ép' oly kevésbé csupa subjectivizmus, mint a mily kevésbé csupa pozitívizmus; ép' oly kevésbé az egyéni önkény tetszése, mint külső törvények iránti rabszolgai engedelmesség; hanem az egyén megszentelődött lelkiismeretének személyes tartalmát képező isteni-törvény: *autonomia*.

Azonban, a mint azt a történelem objectiv folyama bizonyítja, s a »modernséggel és negativ iránnyal éppen nem vádolható« Franck*) is elismeri, a XVI. században tényleg érvényesült és önmagukban teljesen jogosult evangeliumi protestantizmus alapelvei, elvi fontosságukban és jelentőségükben még nem voltak általánosan felismerve, elsajátítva és öntudatosan érvényesítve. A vezető minoritáson kívül és sok tekintetben még ezeknél is külső tekintéllyel külső tekintély, az egyházzal a biblia állítatott szembe; de ha arra került a do-

*) Fr. H. R. von Frank: »Geschichte u. Kritik der neueren Theologie.«

og, hogy mutassák ki: mire alapítják a külső tekintélyt, pl. a szentírás tekintélyét: erre a felelettel nem voltak mindjárt és mindig tisztában. Hogy a subjectivizmus érvényesülésében nem mindig érvényesült egyszersmind az objectiv szellem törvénye és hatalma s hogy a reformáció által történetileg az egész emberiség számára megszereztetett, az nem volt még teljesen tudatos birtoka az újjáalakulóban levő szellemi világnak, hanem még mindig megszerzendő s feladatként áll előtte: ennek felismerése képezi a fejlődés későbbi fázisai megértésének a kulcsát. Ennek felismerésével nyílik meg előttünk az a perspectiva, a honnan nemcsak a theológiának, hanem az egész szellemi életnek fejlődését belátjuk s belső geneziséét megérthetjük.

E fejlődésben úgy találjuk, hogy az eddig elnyomott subjectivizmus a legnagyobb egyoldalúsággal és korlátlanúsággal igyekszik érvényesíteni magát rendrendre a szellemi élet minden mezején, s csak miután a saját félszégése által, az objectivizmusnak életrehi-vott reakciója, a pozitívizmus figyelmezteti a maga jogosulatlan egyoldalúságára: csak azután emelkedik oda, hogy a kettőt egy magasabb egység harmóniájára hozza, az által, hogy a maga subjectivizmusának belső tartalmává s így normájává az objektivet teszi.

A szellemi élet e fejlődésében a különböző me-zők között, *a vallás vezet*, mint a mely par excellence személyes karakterénél fogva a legérzékenyebb. De vezetése nem elszigetelt a többiektől, sőt a legélénkebb kölcsönhatásban van azokkal, első sorban legközelebbi rokonaival *a filozofiával* és *költészettel*, azután *az állami és társadalmi* élettel

A vallásban az evangeliumi protestantizmusnak a reformátorokban nyilatkozó jogosult subjectivizmusa mellett, ott találjuk mindjárt azt az egészszegtelen, jogosulatlan, korlátlan subjectivizmust, a mely a különböző szektákban és libertinus irányzatokban nyert kifejezést s a mely magának az evang. protestantizmusnak jogosult subjectivizmusát s annak egészséges érvényesítését veszélyeztette. Az ez ellen való önkénytelen védekezés s a korlátlan subjectivismusra támaszkodó heterodoxia kizárására irányzott törekvés hozta létre azt a reakciót, a melyet a XVI. és XVII. század *protestáns othodoxiájában* ismerünk. Az egyoldalú subjectivizmus tekintélyével ép oly egyoldalú objectivizmus tekintélyét állítják szembe. És habár pszologiaiilag teljesen érthető és igazolt, hogy a reformáció productív korszakára egy reproduktív korszak következett, a melynek felada az ujonnan szerzett kincseket feldolgozni, de lehetetlen nem látni benne azt a veszélyt, hogy a vallás igazságai, a hitélet kifejezései elszakittatnak attól a forrástól, a honnan buzogtak: az egyén megszentelődött, üdvérzettel és tapasztalattal tele lelketől. Következménye természetesen egy olyan orthodoxia kifejlődése lett, a mely előtt a vallásos élettapasztalat, a lelkiismeret autonómiája semmi, hanem a tanformula minden; s a mely, midőn a vallásos élet subjectiv alapjait tekinteten kívül hagyta, elvágta egyszersmind azt az összekötő kapcsolatot is, mely a vallást az élettel s ebben a szellemi élet másirányu nyilvánulásaival és hatalmaival összeköti. Ez által pedig a vallás és theologia magát nemcsak izolálta, ha-

nem az eközben más téren s első sorban *a filozofiában érvényesülő subjectivizmussal* összeütközésbe hozta.

(Folytatjuk.)

Egyházi élet.

I.

A bonczhidai ev. ref. egyház-község a múlt és jelen évben.

A bonczhidai ev. ref. egyházközség megalapítását hiteles okmányok bizonyítása alapján 1646-ik évre tehetjük. Azóta szorványosan, töredékekben évről-évre megíratott ezen kicsiny egyháznak története és minden egyes közleményben azt látjuk, hogy úgy az alapítók, mint azoknak utódai a nagy Bánffyák támogatása, vallásos buzgósága és áldozatkészsége folytán lassan, de biztos lépésekkel haladott kitűzött célja felé. Az utolsó évtizedben sebesen gyorsuló, de biztos lépéseit is megtartva, halad, fejlődik és növekedik, mert a jótékonyosság a vallásos buzgóság és ezek folytán az áldozatkészség mint mozgó, fejlesztő és tápláló hatalom hatványozott erővel működik, mely ezen exponált helyen lévő kis egyházközséget hivatásának célja felé készíti. És vajon honnan veszi eredetét ezen jótékonyan működő erő? Az ősektől és a protestantizmus elvé-nél fogva lett a haladásnak és fejlődésnek kútféjévé. De vajon ki vette át az ősektől és ki örökölte? Gróf Bánffy György jelenben kir. főajtonállómester, v. b. t. t., az erdélyi egyházkerület és a bonczhidai egyháznak is főgondnoka, ki az ősektől örökölt anyagi és szellemi kincseit főúri családjának nymbuszját megtartva és azt növelve hármias irányban használja fel körünkben is. U. m. iskolai, községi és egyházi ügyeink előbbvitelére s folytonos fejlesztésére.

Hogy ő nagyméltósága a múlt és jelen év folyamán is iskolánk és községi ügyeink felvirágoztatására mily nagy áldozatokat hozott, azt, mivel más helyen lesz nyilvánosan megköszönve — mellőzöm. E helyen csak azon áldozatokat sorolom elő, melyeket szíve sugallatából egyházközségünk iránti szeretetből és az ősektől eredő vallásos buzgóságból tett annak gyámolítására és felvirágoztatására.

Látta Ő nagyméltósága, hogy templomunk, mely régiségénél fogva is értékes kincsünk, s mely 1889-dik évben alapjában restauráltatott — belső felszerelése a külsőnek sehogys sem felel meg — a múlt évben és folytatólagosan a jelenben is a régi rozszant és dísztelen padok helyett szép, kényelmes tölgyfaszínre festett pad-sorokat csináltatott 166 frt. értékben; Budapesten vas-lábokkal tölgyfa lappal egy remek új úrasztalát készített 140 frtéért, melyre bársony arany poszománttal szegélyezett úrasztali terítőt ajándékozott 20 frt. értékben; a szószészéket, a templomajtóit és egyik kerek román stílusú oszlopát, melyről a régiség búvárok szerint a templom régi eredetére leginkább lehetett következtetni a vakolattól és mésztől megszabadíttatta és megfestette 10 frt. értékben.

Továbbá az egyház részére egy szövészéket állíttatott, melyet a szegényebb asszonyok teljesen ingyen használhatnak; a papi lakásban 25 frt értékben díszes

és jól melegítő kályha kemenczét rakatott kolozsvári kályhakészítővel. Legutóbb pedig a lelkész kezéhez 150 forintot adományozott egy alapító levél kíséretében, melynek rendelkezése szerint a lelkész 1899 évtől az egyházközségben kamatoztatni tartozik és kamatját használja azon célból, hogy hitsorsosaink esketésénél semmi akadály fenn ne foroghasson, mely nemes tetteivel 508—1898. sz. alatt kelt püspöki körlevél értelmében astóla megváltásának alapját megvetette.

Tudva van Ő nagyméltósága előtt az is, hogy egyházközségünkben mily szükséges lenne híveinket, kik különben is többnyire cselédek, napszámosok és csekély földbirtokkal bíró földművesek az egyházi adózás nyomasztó terhétől megszabadítani. Erre az egyedüli mód a kepe megváltása lenne, melynek megvalósítását Ő nagyméltósága célul tűzte ki, miáltal jótékonyágának és áldozatkészségének tető pontját éri el, mert ezáltal sok kellemetlenséget fog megszüntetni és sok szűkölködőt fog megszabadítani e túlélt adózás nyomasztó terhétől. Ezeket tudva és látva Gróf Bánffy György úr Ő méltósága a múlt és jelen évben is, úgy a vidéknek, mint községünknek és egyházunknak egy valóságos jó szelleme volt és lesz a jövőben (éljen so káig) is, ki mindenkor azon gondolkodik, hogy miképen hozhasson az Ő nemes szívének jó kincséből jót községe és egyháza felvirágoztatására, előhaladására és itteni szegény sorsú híveink anyagi jobb létének előmozdítására.

Kedves kötelességet teszek tehát, midőn hivatásomból kifolyólag a nemes Gróf úr Ő nagyméltóságának mindezen nemes tetteiért e helyen is, úgy híveim, mint magam és egyházam nevében őszinte hálás köszönetem nyilvánítom. Bonczhidán, 1898 okt.

Bartók Béla
ref lelkész.

II.

A küüllői egyházmegyéből.

A küüllői ev. ref. egyházmegye október hó 18-án tartotta évi rendes közgyűlését Dicső-Szt.-Mártonban.

Nt Nemes Árpád esperes elnök megnyitójában az őszinte részvét és igaz fájdalom hangján emlékezik meg a nemzetet ért nagy veszteségről, mely Erzsébet királyné Felséges Asszonyunk gyászos elhunytával következett be.

A megnyitó után templomba mentünk, hol Lakatos Áron héderfáji pap buzgó ima után a 26. zsoltár 8 verse alapján elmélkedett a keresztyén istentisztelet hatásáról a szivre és társadalomra. A gyönyörű textus alapján mondott beszéd méltó figyelmet keltett s a szép organum, melylyel Lakatos aa. rendelkezik, nem kevésbé járult a sikerhez.

Istentisztelet végeztével a közgyűlés jegyzőkönyvileg fejezi ki elismerését szónokló lelkésznek.

A tárgysorozat megállapítása után Nagy János képviselő elnöklele alatt Józsa Ferencz és Pátkay János személyében bizottság küldetik ki a különböző pénztári alapok megvizsgálására.

Következett az egyházmegye vallás-erkölcsi és anyagi állapotát híven feltüntető, a legapróbb részletekig kiterjedő esperesi jelentés, melyben a nt. esperes

meleg hangon mondott köszönetet Méltóságos Kebelei Nagy Pál algondnok urnak, nt. Kovács Elek tiszteletbeli esperesnek és Zajzon János főjegyzőnek. Indítványozza, hogy papi nyugdíj létesítése és a kepemegváltás ügyében felirat intéztessék a Főtiszteletű Püspök úrhoz. Gyűlés az indítványokat elfogadja s a kiemerítő jelentés jegyzőkönyvi megörökítését mondja ki.

Tárgysorozat rendjén a klasszikus főjegyzői jelentés következett a tanács egy évi működéséről, mely egész terjedelmében jegyzőkönyvre vétetni határozottatott.

A tanügy-előadói jelentésből kitűnik, hogy e tisztelet Józsa Ferencz szakavatott ügybuzgósággal és előszeretettel látja el.

A számvevői jelentés nem a legkedvezőbb színben tünteti föl az egyházi számadások körüli eljárást.

A különböző alapok pénztári jelentésénél dr. Boér Elek indítványozza, hogy egy meghatározott forma szerint készíttessenek a számadások. Indítványozó határozati javaslat kidolgozására kérik föl.

Pátkay János és Gáspár János aainak az egyházmegyébe való kebelezése után a választások ejtetek meg. Pénztárnokká Kovács Árpád, közügyigazgatóvá Hegyi Sándor, fegyelmi bírakká Kovács Ferencz, kijelölő bizottsági tagokká szintén Kovács Elek és Józsa Ferencz választattak meg.

Különös szerencseként kell megemlítenem, hogy dr. Boér Elekben egyházi érdekeinket szívében viselő képviselőt nyertünk s Dali István kollegánké az érdem, hogy soraink közé hozta.

Gyűlés után a Nemzeti szálló nagy termébe vountunk, hogy — more patrio — itt is eleget tegyünk kötelezettségünknek.

A tosztok sorát nt. Nemes Árpád esperes nyitotta meg; a papságot dr. Boér Elek köszöntötte fel, közszeretben álló püspökünkért Zajzon János emelt poharat, melynek hatása alatt táviratilag üdvözöltük Főpásztorunkat.

Gáspár János.

III.

Kellemes meglepetés Mező-Záhon,

A gyönyörű őszi napon egyik verőfényes délutánján egy alkalmi kocsi Mező-Czikudon keresztül egy kirándulást tettem Mező-Szakálba, hogy a legtöbbször a sár miatt járhatatlan mezőségnek ezt a részét is ismerjem meg; utunk letarolt mezők, szántott ugarak, zöldelő vetések között haladt el, majd fel, majd le ereszkedtünk egyik dombról a másik hegyre, mindeütt látva, mint hasogatja az áldástól megfosztott földet hol fa, hol vasekéjével a szántóvető ember. A sívár hegyoldalok mellett jóleső örömmel legeltettük szemünket az itt-ott már szépen zöldelő vetéseken, a gazdag legelőn szana-szét elterülő kövér birkanyájon s észre sem vettem, mikor egy hegytetőről egyszer csak ereszkedünk be Mező Záhra.

Gyermek koromban, mikor Erdély geografiáját tanultuk, úgy tanultam, hogy Mező-Záh mezőváros a mezőség közepén egy nagy tó mellett. Lehet, hogy akkor úgy volt, de most semmi városias jelleget nem találtam rajta, egy község, milyenek szoktak lenni a mezőiségi falvak, azzal a különbséggel, hogy van vasútja és va suti indóháza. De nem, még egyebe is van!

A mint a községbe beereszkedtünk, egy izléses, modern svájci modorban épült gyönyörű új épület ötlött szemembe mindjárt. Na, ez bizonyosan az állami iskola lesz — gondolám, — s hogy meg is bizonyosodjam felőle, mindjárt meg is kérdeztem egy arra jövő embertől: »atyafi, ugye ez az állami iskola?»

»Nem biz' az istálom, mert a magyar pap lakása!»

»Menjen kend atyafi, ne tegyen lóvá! — mondom kételkedve, de a kéredezett váltig erősítette, sőt egy oda érkezett másik egyénnel is bizonyította, hogy de bizony a magyar pap lakik ott.»

Megáltunk egy kissé míg »szusszantak» a lovak, épen a kéredezett épület közelében, s kezdettem gondolkodni a felett, hogy vajjon ki is lehet itt a magyar pap, azt tudtam, hogy körlelkészség, s az is bizonyos, volt előttem, hogy más magyar pap nem lehet itt, mint csak református. Igen ám, de én megszoktam már a falusi ref. papi lakokat a templom közvetlen közelében alacsony, szerény épületeknek lenni, melyek rozoga külsejökkel, dűledező részeikkel szerényen huzódnak félre a jobb modu egyszerű falusi paraszt lakások elől is, talán, mert jelezni akarják a benne lakók szerénységét, vagy mert a modern világ igényei nem felelhetvén meg, szerényen elbujnak a vadszölők indái alá.

Szóval, nem mertem elhinni, hogy egy falusi papnak ily pompás palota szerű parochiája legyen, bementem hát, hiszen a magyar pap ajtaja mindenki előtt nyitva szokott lenni, hogy a benn lakóktól tudjak egész bizonyosat.

Meg is tudtam. Valóban, a paróchia, az idén épült, szép nagy világos szobákkal, elől magas, sugár tornáczczal, magas és izléses ajtaji és ablakaival. Igazán kellemesen lepett meg, mert a míg egyfelől azt a fennszárnyaló nyílt világosságot fejezi ki az egész épület külső alakjával, a melynek kell szolgálnak a prot. papok: másfelől imponáló voltánál fogva az egész községnek és magának az egyházközségnek anyagi izmosságát, erejét is illusztrálja.

Tekintélyt kölcsönöz künn, tekintélyt ad benn, mert a laikus szemlélő egy ily papi lakás látásából következteti, hogy a mely felekezetnek ily papi lakása van, az bizonyosan izmos és erős, s viszont, a ki ily parochiában lakik, az jómódu és úr.

Aztán még sokat tudtam meg benn, hol igen szívesen fogadtak, megtudtam, hogy a millenium emlékére készült semmi alapból, fáradhatatlan, kitartó buzgólkodás és a hivek lelkes áldozata folytán. Lám a kitartó és feltaláló szorgalom a semmiből is tud teremteni, egy laikus utasnak is tud még Záhon is kellemes meglepetést szerezni.

Egy átutazó.

IV.

A marosi egyházmegyéből.

Erdélyi ev. ref. egyházkerületünk legöregebb papi értekezleti fiókköre: a marosi egyházmegyében levő »küküllőmenti papi értekezleti fiókkör» folyó évi rendes közgyűlését, reformációi emlékűnnepélylyel egybekötve, október 31-én Gyalakután tartotta meg.

Jelen voltak: Benedek Dénes elnök, Kiss Ferencz jegyző, Nagy József, Kócsi Dániel, Simon Imre, Molnár Lajos, Ady Sámuel, Gööczy István, Gönczi Sámuel, ifj. Nemes Sándor rendes tagok; ifj. Nemes Sándorné ő nagysága, Viski Gyula somosdi pap, Szoboszlai György csókfalvi körjegyző (róm. kath. vallásu), Szekeres György kelementelki tanító, Gecse Gyula gyalakutai tanító, mint vendégek és a gyalakutai egyházközség érdeklődő tagjai nagy számban. A rendes tagok közül csak ötön hiányoztak, kik közül egyet az nap végzendő temetési szertartás, négyet az öregséggel járó gyengeség akadályoztak a megjelenhetésben.

Nem sokkal összegyülekezésünk után, a hangok hívogató hangjainak megszűntével oda mentünk, a hol jó mi nekünk lakoznunk: a templomba. Ott, a gyülekezet éneke után, Benedek Dénes elnök aa. imája vitte lelkünket a magasságba, Istenhez. Majd a gyalakutai iskolás gyermekek kedves közéneke után, Ady Sámuel abodi pap aa. predikált Máté ev. V. r. 14—17 versei alapján, e két kérdést tárgyalva predikációjában: 1. Mi a protestáns egyház célja és hivatása napjainkban, 2. Minő eszközökkel rendelkezik e cél megvalósítására? Szónok mindkét kérdésre kimerítő feleletet adva, a figyelmet mindvégig lekötve tartotta, szónoklatával a hitet erősítette.

Szónoklat és utófohász végeztével, a gyalakutai iskolás növendékek párbeszédese, helyes és kellemes szavalata után, a Himnus (»Isten áld meg a magyart«) eléneklésével záraitott be a tulajdonképeni isteni tisztelet. A gyermekek szavalata és énekléssel való közreműködéseért az érdem a gyalakutai papnéjé, ki mint ottani tanítónő tanította be a gyermekeknek úgy az énekeket, mint a szavalati darabot.

A tulajdonképeni értekezleti gyűlést is a templomban tartottuk meg. Elnök Benedek Dénes aa. igen szép, tartalmas beszéddel nyitotta meg gyűlésünket. Megnyitójában kegyelettel emlékezett meg Erzsébet néhai magyar királynéről, magasan szárnyaló stylusban, mit mély megilletődéssel, állva hallgatott végig a gyülekezet. A szép megnyitó beszédet emlékkönyvbe irandónak mondta egyhangulag a kör.

A mult gyűlés jegyzőkönyve, felolvasás után, némi potló kiigazítással, illetve hozzáadással hitelesítettett.

Gönczi István kibédi pap aa. felolvasta »Interpelláció« czimű értekezését, melyben az interpellációról általánosságban szólva, — bibliai alapon összeállítja felolvasó igen szellemesen azt az interpellációt, melyet az ő phantáziája szerint a reformátorok a római pápa ő szentségéhez intézhettek s a mely interpellációra az inquisitio volt a felelet, a mely interpelláció eredményezte az egyház reformálását. Az értekezést a kör emlékkönyvbe írásra méltónak ítélte.

(Vége következik.)

Különfélék rovata.

Írásbeli feladatok az 1899 szeptember hó folyamán megtartandó theol. alap-, első- és második lelkészépesítő vizsgálatra.

A) **Alapvizsgálatra**: 1. **Bevezetéstánból**: »Pál apostol működése az Apostoli Cselekedetekről írott

könyv alapján. 2. *Egyetemes ker. egyháztörténetből* »A niceai zsinat előtti eretnek irányzatok jellemzése.« 3. *A vallásbölcseletről*: »A vallás pszichológiai lényege.«

B) *Első lelkésképesítő vizsgálatra*: 1. *biblica theologiából*: »A próféták messiási váradalmi, tekintettel az u. n. nagy és kis prófétai iratokra. 2. *Systhematica theologiából*: »Az újjászületés, a ker. hit- és erkölcsi élet szempontjából.« 3. *Textusok egy házi beszédre*: 1) IV. Mózes 11, 29. — 2) II. Korinthus 4. 13. — 3) Márk. 9. 33—35.

C) *Második lelkésképesítő vizsgálatra* 1. *A magyar prot. egyháztörténetből*: »Bethlen Gábor szerepe és jelentősége a hazai protestantizmus történetében.« 2. *Magyar prot. egyházjogból*: »Miképpen érvényesül a képviselői rendszer az erdélyi ev. ref. egyházkerület sajátos alkotmányában.« 3) *Gyakorlati biblia magyarázatra kitézetnek a következő részek*: 1) II. Mózes 20. 1—17; 2) I. II. XXIII. XLII. XLIII. zsoltárok; 3) Joel próféta 1. 2. 3. részei; 4) Máthé 5. 1—11; 5) Máthé 6. 1—4; 6) Máthé 6. 5—8; 7) Máthé 6. 9—13; 8) I. Tessalonik. 1. rész; 9) I. János 1—2. 11 versig; 10. Lukács 10. 30—37.

A dolgozatok 1899. június 15-ig adandók be a fakultás igazgatóságához.

A theol. tanárkarnak 1893. okt. 29-én tartott üléséből *Kenessey Béla* igazgató, elnök. *Nagy Károly* jegyző.

Helyben hagyom s a tételek kihirdetését megengedem. Kolozsvár 1898. nov. 14 *Szász Domokos* püspök.

A nagyenyedi ev. ref. Bethlen-kollegiumnál a *Szotyorianum beneficium* évenkénti kamatainak (168 frt) élvezete külföldi egyetemeket látogató végzett theológusok számára az 1898—99-ik, 1899—1900-ik és 1900—1901-ik tanévekre terjedőleg megnyilván, mindazon végzett theológusok, kik külföldi egyetemeket látogatnak vagy ilyen célból külföldre menni szándékoznak; s mint olyanok a jelzett alapítvány jótéteményeért pályázni kívánnak: kellőleg fölszerelt kérvényeiket f. é. december hó 10-éig a Bethlen-kollegium méltóságos Elöljáróságához nyújtják be. A Bethlen-kollegium előljáróságának megbízásából Nagyenyeden 1898. nov. 10. Nagy Lajos, e. i. rector-professor.

Lelkésképesítő vizsgák. A lelkésképesítési vizsgáló bizottság elnöke. főtit. és mélt. Szász Domokos püspök úr a rendkívüli lelkész képesítő vizsgák idejéül f. é. *december hó 12-ig* napját tűzte ki. A vizsgák d. e. 9 órakor kezdődnek. Az *írásbeli dolgozatok* beadásának határideje *decz. 1.* Később beküldött dolgozatok nem fogadtatnak. A jelölteknek decz. 11-én kell a theol. fakultás igazgatójánál jelentkezniök.

Az oláh intelligencia a minap itt gyűlést tartott, mely egy Kolozsvártt építendő nagyszabású oláh-templom tervét fogadta el. A költségeket főként az a 107 millió forgalommal rendelkező 51 oláh bank fogja viselni, mely országunkat ellepte. Ennek a kis hírnek nemcsak egy mozzanata lehet érdekes ránk nézve.

A tiszántúli ref. egyházkerület közgyűlése »elutasította a tiszafüredi egyházat azon kérelmével, hogy népiskoláit államosítsa, mivel erre nem talál elfogadható okot; sőt fölterjesztést határozott a közok-

tatási miniszterhez, hogy útasítsa a heves-nagy-kúnsági egyházmegye területén hatáskörrel bíró tanfelügyelőket, kik gyakran az egyház autonóm jogait sem respectalva igyekeznek a felekezeti népiskolákat államosítani, hogy túlkapasoktól óvakodjanak s ne bujtogassák fel a presbyteriumokat az egyház veteményes kertjeinek, az iskolának feladására, oly esetekben is, mikor az illető gyülekezetek elegendő erővel bírnak az iskolák fenntartására.« (P. E. I. L.)

Szives kérelem. Protestáns egyházi körökben napról-napra erősebben nyilvánul az az óhaj, hogy itt a fővárosban egy protestáns szellemben vezetett napi-lapot alapítsunk. Egy ilyen lap alapítása azonban mind addig nem létesíthető, míg erre a célra legalább *kétszázezer* forint tőkével nem rendelkezünk. Sok pénz ez és ki tudja mikor hozhatjuk össze! Addig is azonban fel kell használnunk az időt és a menyire igénybe kell vennünk a meglevő lapokat. A „*Pesti Napló*“ megbízott engem azzal, hogy a protestáns egyházi ügyekről gyors és kimerítő tudósításokkal lássam el. A midőn tehát ezt a körülményt lelkész-társaim tudomására hozom, egyszersmind tisztelettel kérem: kegyeskedjenek engem egyházuk, vagy egyházmegyénk nevezetesebb eseményeiről értesíteni, hogy azokat tudósításaimnál felhasználhassam. A hozám intézendő leveleket kérem: Budapest. (Zuglo) VII. kr. Róna utca 75. czim alatt küldeni. Teljes tisztelettel *Péntek Ferencz*, ev. ref. lelkész.

Egyik minapi lelkészi értekezleten Schweizban a fölserdült ifjúságnak az úrvacsorához bocsátása forgott szőnyegen. E tárgy különben jelenleg Schweizban éppen divatos vitatárgy. Annak idejében nagy haladásnak tekintették, hogy a papok nem voltak kötelezve a confirmálottoktól hitvallástételt kívánni, hanem a hitvallástételt a fogadástételt helyettesítette. Most, mint a Schw. Rfblätternél látjuk, mozgalom támadt a confirmációi fogadástételt is mellőzni, mert, mint állítják, a fogadástételt még helytelenebb dolog, mint a vallástételt. Nem esztelenség-e, kérdik, valakivel megfogadtatni, hogy tiszta, igaz, istenes életet fog mindenha élni s magát egészen istenországának szenteli. Ezt a fogadást senki sem tudja hiven megtartani, tehát senkitől sem kell lehetlen fogadásokat kívánni. Ennélfogva be kell szüntetni a confirmációi fogadástételt, mint a hitvallástételt. Mi éppen nem örvendünk ilyféle vitakérdéseknek. A confirmációi ünnepélynek hitvallástételi s fogadástételi jelleme a lényeges éppen s e jellemet a a confirmációi ünnepélylyel nálunk közvetlenül összeköttetésbe hozott első úrvacsorai ünnep mellett is fönn kell tartanunk. És miért volna képtelenség fogadástételt kívánni? Hiszen épen az természetes, ha fölserdült gyermekeink hű confirmációi tanítás után nyilvánosan kijelentik, hogy ők azt a mit tanultak, az életben követni, megvalósítani is akarják. A hitvallás pedig az emberi lélek értelmi vonalában lélektani törvényszerűséggel föllépő szükségképeség. Az abstraháló ember arra van utalva, hogy a vallásos bensőt ily külső formulákban is fixirozza. Melyik legyen, vagy minő legyen az a hitvallás, melyet a konfirmálóknak kell tenniök? Ez a kérdés, nem tagadjuk, már lehet vitatárgy. Csak megemlíti, hogy például Ischer terve szerint a confirmációi vallástételnek és fogadástétel-

nek az Urimára kellene támaszkodnia. Ismételjük, hogy ilyen tárgyról lehet beszélni; de a confirmáció hitvallástételnek és fogadástételnek eltörlése még csak kérdésbe se jöhet.

A »szegény« pápáról. A krefeldi katolikus gyűlésen a kölni püspök a pápa szegénysége fölött kesergett. A szegény pápának évi 7 millióra van szüksége. Hét millió! Bizony, az apostoloknak soha sem volt ilyen budgetje. Hja, a szolga nagyobb lett az ő Uránál. De hát gondoljuk meg, hogy a hús ára, a búza ára ma mennyivel magasabb, mint Péter apostol idejében. Különben is a pápa európai ur ember, ki csak nem járhat mezitláb. Noblesse oblige. Honnan kerül ki a 7 millió? Eddig a péterfillér csak úgy omlott; de most gonoszabb idöket élünk a legkitünőbb ultramontanok állítása szerint. A francia royalisták többé nem oly buzgók s kivált nem oly bőkezűek, mióta a pápa okosabbnak tartja a köztársasággal csak szörmentén bánni; a jókedvű adakozó amerikaiak most azzal állanak elő, hogy a háboru sok pénzbe került; Itália inkább kapni, mint adni szeret; az osztrákok kifogástalan jó katolikusok, csak hogy hamisítatlan igaz hitükhöz több jó cselekedetet (érsd itt: péterfillért) kellene ragasztaniok. — A kölni püspök a következő szerény kijelentést teszi: »Három millió (a hét millióból) biztosítva van egy oly helyről, melyet nem akarok megnevezni. Négy milliót pedig a péterfilléreknek kell fedezniök.« Ne feledjük, hogy a szegény pápának hét milliónál sokkal több bevétele van. Gondoljunk csak a rengeteg kincsekre, melyek ajándék képpen folytak be. Van ezek között egy gyémánt, melynek magának egyedül 20 millió frank értéke van. Persze, kérdezhetni, hogy mire való a pápának — gyémánt? Hiszen a pápa nem — színpadi énekesnő, hogy brillantos fény mellett trillázzék. Vagy legalább felesége volna, ki a bálokon gyémántjaival pompázhatnék! De van a pápának rengeteg pénze a bankokban is. Mintegy száz millió. Ez állítást, igaz, némelyek fölhaborodással útasítják vissza, állítván, hogy csak negyven millió. A mesés őszszeg nagyságát egész pontossággal nem közölhetjük, mert a pápa az ő készpénzét megadóztatás végett még eddig nem jelentette be. Szóval, az a főtebb említett évi 7 millió csak, mint Wlassics miniszterünk mondaná: »létminimum«. Egy szó, mint száz: XIII. Leo pápa is elmondhatná a Vatikán kincseire mutatva: látod, fiam, rég elmúltak az idők, mikor Péter apostolnak így kellett szólnia: »ezüstöm és aranyom nincs nekem« s nemkülönben ma is vissza lehetne felelni: bizony, szent atya; de azok az idők is elmúltak ám, mikor Péter apostol mondta a sántának: »kelj föl, és járj« és a sánta azonnal járni tudott. — Van azonban a kölni püspök fennt idézett kijelentésében még más czifraság is, mikor t. i. így szól: »Három millió (a pápai »létminimum« hét milliójából) biztosítva van oly helyről, melyet nem akarok megnevezni.« Jó, jó! A kölni püspök valami magasabb titokzatosságba akar itt burkolózni, bár megvalljuk, hogy éppen nem látjuk ott helyénvalónak a mysticismust, hol pénzszerzésről van szó. Egy schweici lap, melyet itt nagy részben reprodukáltunk, e titokzatos három millióról azt jegyzi meg, hogy ez őszszeg a monacoi játékbárlangból foly be a vatikánba. Nem egészen korrektül mondja hát a kölni püspök, hogy a három millió forrását »nem akarom megnevezni«; inkább így mondta volna: »nem merem megnevezni«. De hát — a czél szentesíti az eszközt.

Előfizetési felhívás.

»*Temetési beszédek*« című munkámmal kopogtatók a prot. egyházirodalom csarnokának ajtaján, várva lelkészársaim részéről a biztató »szabad!« választ, hogy oda beléphessek.

A beszédek egyszerűek és igénytelenek, mint a kör, a melyben megszülettek; mint a mi falusi gyülekezeteink, a melyek számára írva vannak.

A munka kiadására azon reményben határoztam el magamat, hogy lelkészársaimnak, a kiknek az újabb egyházi törvények értelmében minden koporsó felett meg kell állaniok és ebből kifolyólag ide vonatkozó teendőik is tetemesen megsaporodtak legalább némely esetben szolgáltatukra és segítségükre lesznek. Jogos volt e ez a reményem: azt a munka kelendősege fogja megmutatni.

A mű körülbelül 10 iv terjedelmű lesz és 28—30 beszédet fog tartalmazni.

Az előfizetési ár 2 korona, mely hozzám lesz küldendő *Felső-Mérára* (Abauj-Torna.)

A netaláni tiszta jövedelmet *egyházi czélra* fogom fordítani.

Tisztvársi szeretettel és tisztelettel vagyok Felső-Mérán, 1898. okt. hó 25-én.

Hallgató János,

ev. ref. lelkész.

Milleniumi egyházi beszédemet, melyet a nagy-ilondai, reformált szegény egyház azért nyomatott ki, hogy templomépítési szerény alapját annak árából is gyarapítsa, annak id-jén megküldtem az egyházkerület minden egyházának. Lelkészársaimat tisztelettel kérdem: egyház-közsegeik, keresztyéni támogatását a szent czélra kérték-e? s mi *az eredmény?* — *mert el kell számolnom vagy a beszéddel, vagy a pénzzel.* A pénz postatakarékban kezelteik; eddig következő adományok folytak be:

br. Bánffy Dezső min. elnök 10 frt. Pap István 1 frt. Ajtoni egyház 25 kr. Selyeiegyház 25 kr. Kis Károly pap 25 kr. Debreczeni Gyula 30 kr. Szász-dányáni egyház 25 kr. Muzsnai Károly esperes 1 frt. Menyhárd Elek 25 kr. Farkas Károly 25 kr. Puskás Lajos 25 kr. Kelemen János 25 kr. id. Muzsnay Pál 25 kr. Horváth Ödön 25 kr. Szászvárosi egyház 2 frt. Magyarói egyház 45 kr. Zajzon János 25 kr. Pálfi Lajos gondnok 25 kr. Gáspár János lelkész 50 kr. Veres Márton 25 kr. Valler József 25 kr. Fülöp Gyula 25 kr. Szécsi Ferencz 25 kr. Kónya János 25 kr. Menyhárt András 25 kr. Kovács Sándor 25 kr. Bodola Ferencz gondnok 25 kr. Gáspár Albert 25 kr. Polgári Károly 25 kr. Kovács Albert 25 kr. Ravasz János 25 kr. Lengyel István 25 kr. Jakab Mózes 25 kr. Viski Sándor 25 kr. Barabás József 25 kr. Kovács János 25 kr. Soós József 25 kr. Szabó Lajos 25 kr. Bőjtke Miklós 25 kr. Szabó Gyula 25 kr. Tavaszy József 50 kr. Sipos Gyula 50 kr. Csűrös Ferencz 50 kr. Solymossy Miklós 25 kr. Molnár Gyula 25 kr. Incze Ferencz 25 kr. Jáni Lajos 25 kr. Nagy András gondnok 25 kr. Veres Károly 25 kr. Pávai egyház 20 kr. Tunyogi Béla 25 kr. Páll Balázs 20 kr. Vajda Feri 50 kr. Rigó György 25 kr. Lőrinczi József 25 kr. Adi Samu 25 kr. Pánczélecehi egyház 25 kr. Szabó Lajos Koltói 25 kr. Kézdi-Vásárhely 25 kr. Sarmaság 25 kr. Benkő Ferencz 25 kr. Csizsér Pál 25 kr. Vén Mibály 25 kr. Kónya János 25 kr. Kósa Mihály 25 kr. Mátéka N. 25 kr. Szeremlei Lajos 25 kr. Kemény István 25 kr. Szentkirályi Lajos 25 kr. Gyárfás Albert 25 kr. Péterfi Ferencz 25 kr. Szilágyi János 30 kr. Biró András 25 kr. Bartha Imre 25 kr. Rákosi Lajos 25 kr. Kovács Gyula 25 kr. Bartók Béla 25 kr. Rákóczi Lajos Sámsond 25 kr. Földes György 25 kr. Nemes Feri 25 kr. Egri István 25 kr. Lőrincz János 25 kr. Barabás Samu 25 kr. Veres Sándor 25 kr.

550 erdélyi ref. egyházból tebát 82 részéről lett hozzám megküldve a beszéd ára. A hátralevő 477 darab árát is tisztelettel kérem

Incze Lajos.

kaczkói körlelkész.

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendőek, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre
félévre6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Védekezzünk.

A catholicismusban ma már a jezsuitizmus ragadta kezébe a hatalmat és a Rómából inspirált sajtó fennen és fenyegetve hirdeti, hogy a jó katolikusnak ultramontánnak kell lennie. Ez irányzat egyik feladata: megsemmisíteni a protestantismust, hogy zsákmányul eshessék az emberiség mind ama nagy java. melynek forrása a protestantismus. E megsemmisítésben ugyan mi nem hiszünk. A protestantismus erői a catholicismussal szemben nagy fölényben vannak. A tudomány protestans es a munka is már lényegénél fogva protestans. A protestans költészet rég túlszárnyalta a katolikus költészetet, sőt a művészetek mezején sem lehet szó a catholicismus uralmáról. A keresztyén szeretet munkáiban, nem is tekintve itt a protestans jótekonyság összehasonlíthatlanul magasabb erkölcsi értékét, a protestantismus éppen nem áll a catholicismus mögött. A protestans államok solidsága mellett a pápista államok szóba se jöhetnek. A katolikus propaganda ugyan mindent elkövet, hogy egyes lelkeket térítsen, de micsoda jelentősége van az egyes ingatag lelkek megejtésének, ennek az elvégre is szegényes lélekhalászásnak a protestantismus hódításával szemben, mely hódítás abban áll, hogy a protestantismus szelleme mind jobban-jobban hatja át a társadalmi szervezeteket, az intézményeket, a világnézetet, az aspiratiokat, az egész korszellemet? A pápista térítgetés az önállóbb polgárságon, az intelligensebb osztályokon, tehát a legértékesebb és irányadó elemeken fog legkevésbé. A propaganda térítgetéseinek korlátai vannak.

Azonban nem tagadjuk, sőt fenntebb konstatáltuk, hogy a pápista propaganda egyes lelkeket elhalász. Az áttéréseket nagy hűhóval, üdvölvések között ejti meg. A papismus a hasznot hajtó fogásokban igen járatos, a reklám terén is járatos. Klerikalis lapok a szegény hitehagyottak neveit tüntetve közlik, elnevezvén őket nem a katolikus egyházba áttérteknek, de »megtérteknek«. Megtértek! E kifejezésben a pápista egyházi humor, vagy legalább is a plebanusi humor szikrázik. Mindazonáltal a katolikus numerus valami félelmetes emelkedést általában véve egyetlen országban sem mutat. Az amerikai szaporodást is inkább az írlandi bevándorlás okozza. Legtöbb panaszunk még Angliára lehet. E nagy evangelizator és missionariust elnyeléssel fenyegeti a papismus. A puseyismus csatornáján ömlik a catholicismus az anglikán egyházba. A sekták is folyton termelik az egyházbomlasztó virust. Azonban a statisztika tanúsága szerint a protestans házasságok termékenyebbek, mint a katolikus házasságok s így e természetes úton való szaporodás a protestantismusra kedvezőbb. Örökkévaló előnyünk, de pillanatnyi szempontból hátrányunk a mi ideális értékünk. A protestantizmus erkölcsi hatalom, a catholicismus egy testi phalanx, vagy mint egyik strassburgi mesterünk mondja: a protestantizmus: elv, a catholicismus pedig: egyház. Így olvastuk egykor Kuno Fischertől is, hogy a protestantismus egy: Weltprincip. Igen, mi kiválóan principium vagyunk. Sorsunk a nagy igazságok sorsa: a végleges diadal; de addig sok együgyű félreismerés, gonosz megostromlás és nagy szenvedés. Aztán valljuk be, hogy a liberalis törvényhozások nem egyszer éppen ultramontan velleitasok

malmára hajtják a vizet. Be hozták a felekezeti különiséget s ezáltal rés üttetett történelmi egyházunkon. Az egyház, igaz, csak forma; de forma nélkül szétfolyik, eltűnik a tartalom. Okosabb dolog az, ha a szabadságban nem csak egy nagy föltétlen elvet, de egyszersmind életet is akarunk látni; életet, mely föltételekhez van tényleg kötve itt e világban. És okos dolog lett volna nem feledni el, hogy csak törvényeken át jut az emberi társadalom szabadsághoz. A liberalismust ismét csak egyoldalú subjectivizmus vezette, midőn mellőzve az objectiv kiindulási pontokat, a gyermekek vallását a jegyesek szabad egyezkedésének tartja első sorban főnn. Ebben a tekintetben helyesebb egy oly törvényhozás, mely szerint a gyermekek nem szerint kövessék szülőik vallását (religio sequitur sexum), vagy még ennél is helyesebb, hogy mindenik gyermek az atyja vallását kövesse.

De visszatérünk s ismételjük fönntebbi állításunkat, hogy az ultramontanizmusnak a protestantizmus fölötti diadalában nem hiszünk, de részünkről is szükséges az ébrenlét. a munka, a fölfegyverezettség. Az ultramontanizmus és protestantizmus közötti küzdelem ki nem kerülhető. Mi itt csak szellemi küzdelemre gondolunk. Pedig széles látókörű s higgadt ítéletű tudósokra hivatkozhatnánk, kik komolyan állítják, hogy még a véres vallásháborúk sincsenek kizárva. E megdöbbenő állítás fölött többé nem mosolygunk, de bizonyosra vesszük, hogy vallásügyi motivumokra vissza vezethető véres események nem fognak kimaradni, ha a katolicizmusban a jezsuitizmus marad hatalmon s általánosságban gyökereszik meg az a fölfogás, hogy minden jó katolikusnak ultramontánnak kell lennie. A jezsuitizmus által irányított katolicizmus az ő világhatalmi aspirációi érdekében semmitől vissza nem retten s kész minden földi és földalatti hatalmakkal szövetkezni. Ez állításunk logika is, de historia is. Mi láttuk a papizmust győzelmeiben s győzelmeinek iszonyatosságaiban. Ez a papizmus a bukásban sem fogja megtagadni jellemét s nagy és jogtalan aspirációiról való kénytelen lemondása sem fog simán, rázkódások nélkül történni meg. Mert a papizmus, e vén reactionarius, érezvén jól reactionariusi erőinek fogyását, bizonyynyal megkísérli, hogy magát forradalmi erőkkélfjítssa föl. Mi megvagyunk győződve, hogy a jövődő forradalmi pápista forradalmak

lesznek s a socializmus és anarchizmus zászlói alatt is ott lesz jezsuita, hogy hirhedt routinejánál fogva a mai rend romjain a pápa világuralmát építse föl. Szükség, hogy a protestantizmus nem ugyan harcba, de munkába fogjon. Mert az ultramontanizmus véglegesen győzni ugyan nem fog, de fog — harcolni a legádázabb módon. A jezsuitizmus nem lesz ugyan képes a napot az ő fényes útjában föltartóztatni; mindazonáltal fog még hegyet hegyre rakni ez az újkori fekete Gígas.

(Folyt. köv.)

Bevezetés

a Schleiermacher „Über die Religion“ című műve olvastatásához.

1.

(Folytatás.)

Nem állítjuk, hogy az *újkori filozófiát* a reformáció hozta volna létre, de egészen határozottan igen azt, hogy létrejövételét a reformáció tette lehetségessé. Csak az egyház és theológiája tekintélyelvének megtörése tehette lehetővé a szabadvizsgáldást, a mi a filozofia létföltétele: ezt pedig az egyházi reformáció eszközölte. De a theologia és filozofia nemsokára ellenségesen állanak szemben egymással; mert nemsokára a gyermeknek kell az anyával szemben védenie az »atyai örökséget«. A rossz útra tért protestáns theológiát, a mely minden formális tiltakozás dacára, az ígéret földével biztató pusztai vándorlás nehéz útjáról vissza vágyott az egyiptomi szolgaság kényelmes életére, a filozofiának kellett figyelmeztetnie eredetére és létjogosultsága föltételeire. Verulamio Baco, Des Cartes Spinozza még kegyeletes tisztelettel figyelmeztetik az édes anyát »szépséghibáira«; de a midőn a hagyományos theologiai képzetekben a theologia magát a vallást látja és védi, nős, hát akkor a mostohák, az empirikus filozofia képviselői: Hobbes, Locke, La Metrie nem csak a theologia, hanem a vallás alapját és jogosultságát támadják meg. Ezeknek durva támadásaival szemben — midőn Hobbes és Locke a vallás szülőanyját a gyarló ember érzéki félelmében — jogosultságát a népszenvédeley fékezésére alkalmas politikai titkos rendőrség szerepében látják; midőn Helvetius, La Metrie, Holbach és enciklopedista társaik a vallást már csak a tudatlan babona szüleményének tekintik s rendszerükben még Isten számára sem hagytak fenn helyet: a theologia is hajlik jóakaró barátai tanácsára s a miért korábban egy Herbert, Shaftesbury, Pindal, Voltaire lelkesedve barczoltak, *a tiszta észvallás* jogosultsága és megalkotása érdekében most sorompóba lép a theologia is a Leibnitz-Wolff-féle iskolai theológiában: *a ráczionálizmusban*.

Az orthodox egyházi dogmatika pozitivizmusából a theológiát a filozofia újra a subjectivizmus felé tereli. De ugyanezen irányban hajtja magának az egy

háznak kebelén támadt reakció is: *a pietizmus*. Ellentétben *a racionálizmus ész-subjectivizmusával* mely a gyakorlati vallásosságból kiölt minden élettelses melegséget, áhitatot s a mely a gyakorlati igehirdetést Németországon oda sülyesztette, hogy ha már Reimarussal nem akarta Jézusnak itt-ott kegyes, nem egyszer roszindulatu »csalásait« hirdetni, Nicolaival arról predikált, hogy »a keresztyén jókor kel, barmait jól gondozza, földjeit és kertjét szorgalmasan munkálja«, — mondom, ellentétben a racionálizmus e visszatetsző ész-subjectivizmusával *a pietizmus a belső kegyesség misztikus-subjectivizmusát sürgeti*. Bármeekkora visszaesést mutat is a pietizmus rómaiás világmegető kegyeskedésével a protestáns szellem fejlődésében a reformáció korához képest: nem lehet megtagadni, hogy benne közvetlen vallásos kegyesség reakciója nyilvánult a betűimádó orthodoxiával szemben. Mystikus kegyeskedésének nyomában járnak ugyan elmaradhatatlan társai: a szekták, de ezek mind az egyházból száműzött belső vallásos kegyesség gyűlhelyei, egy-egy memento a hivatalos egyháznak az *egyéni* vallásos lelkiismeret tiszteletben tartására; egy-egy figyelmeztetés arra, hogy az egyházban nem a »tisztá tan«, hanem a vallásos buzgóság az éltető, fenntartó elem: az Istenben és az Istennel való élet!

És *a költészet*? Együtt jár a vallásvezette általános fejlődéssel, hogy az általa ápolt kedélyvilág bensőségével nemsokára felfrissítő, megelevenítő hatást gyakoroljon ikertestvérére, a senyvedő vallásosságra. Az erőteljes Luther-énekek után az orthodoxia korában gyarló rimekbe erőlteti a dogmatica subtilis meghatározásait; majd együtt követi a pietizmus fellengző érzelmességét. De már a racionálizmus rideg szárazságával megbarátkozni nem képes. Önkéntelenül érzi, hogy e lépés halála volna, hogy ott számára »az élet vizei« nem csörgedeznek. *Lessing, Herder* indítják meg a harcot ellene. A »megelevenítő, föllendítő fuvalom« indítója — Herder; a levegőt tisztító zivatar képviselője, egy »mélyebb szellemi irány tulajdonképeni előfutára«, a romok felett új élet magvait szóró magvető, ki »a betű jármától megszabadított:« — Lessing. Luther — mondja — megszabadított a hagyomány tekintélyétől, az orthodoxia a betű még elhordozhatatlanabb járma alá görnyesztí a protestántizmust. Ellenben »az újmódi papok« (racionálisták) a tekintélylyel együtt az igazságtól — a vallástól is megfosztának. Azon ürügy alatt, hogy értelmes keresztyénekké tesznek, nagyon is esztelen filozófusokat csinálnak belőlünk. Míg egyfelől legyőzi a dogmatisztikus pozitívizmust, másfelől elhatározóan mutat reá arra az egyedül pozitív és objectív alapra, a melyen nemcsak a vallás, hanem az egész szellemi élet nyugszik: *az isteni szellem működésére*, mely a történelmi faktorok egymásutánjában úgy jelenik meg előttünk, mint — *fejlődés*. E gondolatnak a vallásra és vallástörténetre való alkalmazása, az »*Erziehung der Menschengeschlecht*«, (az emberi nem nevelése). Az egész világnak s benne a szellemi életnek s ebben a vallásnak is egyedüli és végső alapja Isten — a szellem. A mi e világban előttünk és bennünk történetileg jelentkezik és lefoly; az ezen szellem megértésének és elsajátításának egy-egy lépcsőfoka, mozzanata. A vallás fejlődése az emberiség

vallásos szellemének fejlődése; nevelője az objectív szellem, az Isten, a ki tanítványával, az emberiséggel fejlődési és felfogási képessége mértéke szerint ismer-teti meg önmagát. »A gondviselés észrevétlen lépésekkel megy elől s vonja maga után az emberiséget« míg eléri végső célját, a hol a külső pozitívizmusnak még látszata is elvesz s az öntudatosan sajátunkká lett isteni szellemben ismerjük fel és birjuk úgy a világnak, mint saját személy és életünknek alapját, törvényét és célját. Ime, az isteni nevelés célja: *az isteni szellem objectív törvényének a mi személyes szellemünk törvényévé kell lennie; autonomiára kell jutnunk, melynek tartalma a theonomia*. Helyesen mondja Pflaiderer, hogy Lessing e műve program, a a mely mostantól kezdve különböző variációkon keresztül mind teljesebb és tisztább kifejtést nyer és meghatározottabb kinyomatát a hegei vallásfilozófiában nyeri meg. S mi hozzá tehetjük a történelmi igazságnak megfelelően: felujtása annak a programnak, melyet a reformáció kitűzött s a melyet az evangéliumi protestantizmus képvisel. A mely programot a költő filozófus itt adott, azt a filozófus költő »*Bölcs Nátán*«-jában teljesíti, személyesíti meg. A dogmák által szétszaggatott felekezeteken és vallásalakokon túl, ebben fedezi fel az általános, egyetemes vallást, magát a formulának alapját képező, az érzületben, a jó szeretetében és cselekvésében, az Isten és emberszereteten nyilvánuló vallást, a keresztyénséget, a Jézus vallását. A vallás lényegét, az »örök evangéliumot« ugyan még kizárólag a morálban, a »tisztá humanitásban« találja s ebben Kanttal együtt osztja kora egyoldalúságát. De az erkölcsi neki, nem valami subjectív önkényen, a szabad akaraton épülő, hanem azon objectív akarat előtt való meghajlás, a melynek következtében »hálát ad a teremőnek, hogy neki muszáj és pedig a legjobbat muszáj« akarnia és tennie.

(Folyt. köv.)

Egyházi élet.

A marosi egyházmegyéből.

(Folytatás és vége.)

Ifj. Nemes Sándor gyalakutai pap aa. felolvasta az 1896-iki Névkönyvből, a Bogdán József által írt gyalakutai ev. ref. egyház történetét, — megtoldva azt a saját szerkesztésében készítve, az egyház történetének lagújabb időszakával. E felolvasás meggyőzte a hallgatóságot a gyalakutai ref. egyház folytonos fejlődéséről, ottani híveink egyháziassáról, áldozatkésztségéről. Ottani híveink áldozatkésztségének kézzel fogható egyik igen szép bizonyítéka a jelen év folyamán épített, a modern kor kívánalmainak mindenkben megfelelő, gyalakutai új papi lak. Ezen papi lak építésénél hozott áldozatokat szeretett elnökünk gyalakutai híveinknek megköszönve, őket további egyetértő, istenes munkálkodásra serkentette.

Elnök, pénztárnok és jegyző aai, megbízatási idejük letelvé, állásukról leköszöntek. Tisztújítás rendén, elnöké Benedek Dénes, pénztárnokká Molnár La-

jos, jegyzővé Kiss Ferenc újólag, egyhangulag megválasztattak. Kiss Ferenc aa. azonban az újabb megbíztatást nem fogadván el, helyette jegyzővé az általa ajánlott *Ady* Sámuel abodi pap aa. választatott meg.

Az indítványok tárgyalása alkalmával határozattá emeltetett Kócsi Dániel aának azon indítványa, hogy a rendes értekezleti gyűléseken kívül a kör. a geographiai központban Erdő-Szent-Györgyön, mindannyiszor zártkörű gyűléseket tartson, valahányszor ez szükséges leend kebli ügyek ellátása és gyakorlati kérdések megvitatása végett.

Az előterjesztések rendén örvendetes tudomásul vétetett somosdi pap Viski Gyula aának körünkbe rendes tagul belépése s egyúttal megkérte a kör elnök aát, hogy a nt. Esperes úrtól az ide vonatkozó megerősítő határozatot eszközölje ki.

Következő évi rendes gyűlés helyéül Kibéd jelöltetett ki. Szónoklat tartásra Biró Géza, Simon Imre és *Ady* Sámuel aai kérettek fel.

Ezek után, elnök aa a gyűlést bezárván, gyalakutai paptársunk házánál terített asztalnál gyűltünk egybe, hol szíves vendégszeretet és igen jó hangulat uralkodott Mondanom is felesleges, hogy a pohárköszöntőkben nem volt hiány. Azonban minden fénynek van árnya is. Így az őszi napnak az az árnyoldala, hogy igen rövid. Figyelmeztetett hát minket is a gyorsan lenyugodott nap és a hamar kelő hold, hogy „mindenféle gyűléseknek vége szokott lenni!” Szétoszlottunk hát mí is, ki-ki a maga szűkebb körű barázdájához térvén meg. Visszatértünk otthonainkba megtermékenyült lélekkel, a gyalakutai értekezletre való kedves visszaemlékezéssel, az értekezletek hasznáról való meggyőződéssel és azon óhajtással: hozzon össze Isten a jövő gyűlésre bennünket teljes számmal, egészséggel, boldogsággal. Vajha úgy lenne.

Geges, 1898. nov. 4.

Kiss Ferencs
gegesi ev. ref. pap.

TÁRCZA.

Az selyei ev. ref. egyház története.

— Első közlemény, —

(Felolvastatott a nov. 11-iki egyházi jellegű összejövetelen.)

Selye község Marostordavármegyében az 1080. m. magas Bekecs hegy aljában fekszik. Régen a Bekecs-tetőn a hatalmas Bekecs vára állott, benne egy katolikus kápolnával, melyet a vidék búcsújárói sűrűn felkerestek. A vár a XVI. század első felében, hihetőleg török támadások miatt, megsemmisült. Az életben maradt várkatonák leköltöztek a hegy aljára s ott alapították a mai Selyét.

A várnak eltűnt még a nyoma is A kápolna emlékét két kökereszt hirdeti, melyek a 70-es években kerültek napvilágra. A nagyobbikat Mikházára vitték a ferencrendiek zárdájába, a kisebbik a selyei róm. kath templom sirkertjében helyeztetett el.

Maga a község erős katolikus fészek volt. A Sugó pataka mellett nagyarányu zárdá építtetett, melynek helyét ma is »Palotá«-nak hívják.

A XVI. század második felében már az egész község a református vallást követte és szervezett egyházközséget alkotott, s mint leányegyház a berekereszturi anyaegyházhoz csatoltatott, úgy azonban, hogy a berekereszturi papnak kötelessége volt káplánt tartani Selyében. 1570. körül építette az egyházközség első templomát, egy kis kápolnát, azon a belső telken, a melyen ma a róm. kath. egyház iskolája fekszik. E belsőség 1753-ban még egyházunk birtokában volt. Ugyanis az 1753. január 26-án kelt összeírásban ezeket olvassuk: »Benn valo öröksege az Ecclak. 3-tio. A régi Templom hely vic. ab una Romano-Chatholica Templom, ab altera Via Publica.«

Alig szabadultak meg elődeink kápolnájuk felépítésének terheitől, már is tevékeny részt kellett venniök a berekereszturi anyaegyház templomának felépítésében. Az 1579. július 6-án Berekereszturon tartott közgyűlésen, melyen »az templombeli fogiatkozast

megh építő mester emberrel convenialni akartanak,« Kendő, Márkod, Mája, Bere, Torboszló és Magyarós leányegyházak küldöttjein kívül, a selyei leányegyház is két képviselővel szerepelt, hogy »őkis tudhassak megbizomos alkalmokat, hoga az szerent őkis reszek szerent contribualhassanak penz fizetést, ugi tudni illik az mint mas filialis faluban egi személyre meni foghna esni.

Ezen évből van az első adalék az egyház javára tett kegyes adományról. Ugyanis Kacsó István és Kovács Bálint hitesei 1613-beli vallomása szerint 1579-ben hat ember teszen hitet a selyei kápolna örökségeiről. Az első pont így szól: »A Máté Péterék örökségének tizede a templomé, mindörökké, ilyen okért, hogy mikor a kereszturi templomot építették, nem járhatott oda alá s azért hadta volt.«

Kétséget nem szenved, hogy egyházunk kezdetben nagyon nehéz viszonyok közt élt. Az anyaegyházal majdnem járhatatlan út kötötte össze. Ide járult az a körülmény is, hogy a berekereszturi egyház a mostoha anya szerepét játszotta a selyei leányegyházal szemben, mert papját, a ki nem tartott Selyében állandóan káplánt, minden módon megakadályozni igyekezett abban, hogy vasárnap délutánonként istentiszteletet tartani feljárjon Selyébe.

Ezen tarthatatlan állapotok közt egyházunk tagjai 1642-ben, a Szentgyörgynapkor tartott generális synoduson azon kérelemmel fordultak Geleji Katona István püspökhöz, hogy adjon nekik papot. De ez kérésük teljesítését a jövő évi synodusra halasztotta. Mint minden halasztás, úgy ez is megtermette keserű gyümölcseit. A falunak fele visszatért a pápista hitre, de mindenik megigérte, hogy ha a reformátusok papot kapnak, ismét áttérnek a református vallásra.

Az ekként felényire apadt egyháztagok nem adták fel a reményt, hogy paptarthatási jogot nyerhesenek. Azon évben egy szomorú körülmény még inkább táplálta reménységüket. Az egész országon végig vonuló pestis az egyház tagjai közül, kiknek száma 200 lélekre sem ment, 84-et ragadott el, a kik mind pap nélkül temettettek el. A már csak 100 lelket számláló gyülekezet 1643-ban ismét megújította előbbi

kérelmét. Ez a kérelem, melyet Geleji püspökhöz intéztek, így hangzik:

»Szelleieknek Allazatos Suplicattiook.

Tisztelendő Püspök Uram az el mult zentgiörgi napi giüleskor, talaltuk volt megh kegielmedet Uram Predicator felöl. Ez mostani Generalisra Halasztvan, mivel az mi falunk júni es meni Egi nagi meliföld Erös Hagos Uttia az Bere Kereszturi mater Ecclesiahos Erötlen Beteges Embereink es Czelledinkis nem mehetnek az tanításra, mivel penigh Het faluk tartoznak az Egi Templomhoz az nem megh sokasodvan, az Allo Hellickis megh szorultanak az Templom de az mi legh nagio b ok az falunkk felle Papistaka lötenek es Papot tartnak magioknak de mi Isten kegielmeből megh Ez Ideigh megh marattunk az Igaz Religion, 35 Hazas Ember Czelledinkel Egiütt Vagyunk szazan, de nagi fogiatkozásinkat Jellentük az el mult Pestisben 84 Embereket Temetünk el Pap nélkül mostan Azert az Papistak közül Redealtanak 8. közinkben Az Töbiis Aianlotak magiokat Ara Hogi ha papot tartunk Redealnak miniaion, Anak okaert Alazatosan köniörgünk az szent koronának. Ez okokat meg tekintven az szent korona deliberallion fellöle es Agion Papot mi nekünk mert Ha mostan Eröl nem Provideal az szent korona felö Hogi mind Papistava lösznek mi nekünk Capolnank es harangiank vagion de Predicator nélkül szükölködünk az utnak messze volta es Erösege miat Ritkan Halhattiuk az Innek Szent Igi et mivel penigh az megjeis Ellenkezik benne Hogi az Vasarnapi Veczerniekre az Predikatorunk fel ne járhason, mert Ha mostan Papot nem ad az szent korona nekünk mi megh nem oltalmazhattiuk a köseget Ha elszakadnak az uttan nem kel Predicator

Ezekről kegies valaszt varunk az szent koronától

Tisztellendő Uraink kegielmetekk köniörögnek Szelleiben lako Nemes es Közönseges Emerek.»

Az egyház ezen kérelmét a Marosvásárhelyt 1643 június 16-án összeült generalis synodus vette tárgyalás alá, de annak, nyilván a berekereszturi; anyaegyház felszólamlására, most sem adott helyet, hanem azt a rövid választ adta:

»Megh engedtetik hogi az Berekereszturi Pap tarazon Sellben az reghi usus szerint kaplant, harmadat jövedelmenek adgia neki, az Selleiek penigh eppiczek az Berekereszturi templomot, mint azelőt, de az Mater Ecclajanak Parochiajat m. tartoznak az Selleiek eppiteni, mert ot lakik köztök az kaplan, s annak kell házát eppiteniek.

16 Junii 1643. Maros-Vaasarhelyini.

Ez a válasz részben orvosolta ugyan sérelmeiket de a mellett nagy feladatot rótt vállaikra, a mi nehéz akadályokba ütközött. Ugyanis a káplán számára házat, az első papiházat, kellett építeniük, de még az sem volt hová. Azonban az áldozatkészség, mely elődeinknek oly szép jellemvonását alkotta s a mely jellemvonás mintegy szent örökség gyanánt szállott át az utódokra, megszerezte azt is. Még azon évben a Lászlófiak és leányok örökségéből 15 frton megvásároltak egy belső telket s arra már a következő 1644. évben papiházat emeltek. Ez a jószág, mely Incze és Zalányi papsága idejében tetemesen megnöveltetett, szolgált

papi telek gyanánt 1894. június 20-ig. Ezen év októberében a papiház és melléképületek lebontattattak s az egész telek papi kertté alakíttatott át 1895. tavaszán.

Elődeink tehát a generális synodus rendeletének eleget tettek, de nem tett eleget a berekereszturi pap. Azután is fennmaradt az a siralmas állapot, melyet fennebb említett kérelmükben oly meghatóan rajzolnak. Hat esztendeig csendes megadással tűrték még mostoha helyzetüket, de 1649-ben mindenáron szabadulni akartak az anyaegyház gyámkodása alól. Ezen évben ismét papot kértek Geleji püspöktől s a kérelem beadásával Kacsó András és Erdős Jakab nemes embereket s Balogh Máté és Pálfi Miklós veres darabontokat bízták meg. Említésre méltó, hogy az anyaegyház a selyei leányegyház szándéka elé ezuttal nem gördített semmiféle akadályt, sőt a selyei küldöttséggel elküldötte saját választott embereit is a generális synodusra, hogy támogassák a selyeiek kérelmét. Így állván a dolog, most már az egyház kérelme elől nem térhetett ki a generális synodus. 1649. június 16-án Marosvásárhelyt hozott végzésében megengedte, hogy a selyei leányegyház Bereketeszturtól elszakadhasson, anyaegyházzá alakulhasson s rendes papot tarthasson magának. E nevezetes végzés így szól:

»Sententia sanctae Synodi gralis adjudicata Maros-Vásárhelyini Anno Dno 1649 die 16 Junii.

Az Seleiek mivel igen messze vagynak az Mater Ecclesiától, ugyt Berekereszt-Urtól, és az miat az öreg és beteges emberek s gyermekek nem mehetnek az Templomba, az Praedikatoris ritkán mehetet hozzájuk kevanva az Szent Genralistól hogy az Mater Ecclesiától elszakadhassanak, és magoknak külön Praedikátort tarthassanak, az végre, hogy az Istennek tisztelete közöttök jobban gyakoroltassék, és az öreg és erőtelen s beteges emberekis Isten ígéje nélkül ne legyenek. Annakokáért mivel az Berekereszt-Uri választot emberekis jelen lévén, töllök való el szakadásoknak ezekre nem contradicálának, Az Szent Corona meg engedé nékiek, hogy a modo imposterio külön tartsanak magokk Papot, az Pap házánál való kisebb harang meg adassek az Mater Ecclatutal nékiek, ugy az Ur Vatsorájához való Pohár is similiter, mivel az ugy a sajátjok az Selyeieknek, az magok határookban való Templomhoz való szanto földeket széna füveket és gyümölcs fákatis liberè birjanak, hac tamen conditioe, hogy az Bere Kereszt Uri templomot részszekek szerint építsek, de ökis az Templomban való szekeknek Domíniumjában megtartassanak, és ha kik beléjek akarnak járni eö töllök vegyenek (ugyt az Selyeiektől) arra való szabadságot, mellynek az Bere-Kereszt-Uriak világosan is annuálának

Supra assignatis anno, die & loco

Correcta per eosdem Johanes Tsernátfalvi
ibidem Notarius Sanctae Univesittis
(L. S.) mpria.

Igy érték el elődeink azt, a mi után éveken át hiába sóvárogtak. Ha erről a nevezetes tényről egy gondos kéz ezt az emlékiratot hagyta fenn: »Pro memoria Katso Andras, Erdos Jakab, Balogh Matthe Palfi Miklos Az kik ez szent dologban Interversatusok voltak, hogy az Christus Tisztességett, az igaz keresz-

tyén Chatolica Apostoli vallas Sellieben vilagosagra jusson, es az Ur Christus szent Ecclesiaja napról napra teriedgÿen, ez szemeliekk boldog emlekezetekre in perpetuum megh maradgÿon az Urnak neveben Amen. méltó, hogy mi is hálás szívvel áldjuk emléküket.

Itt van a helye annak, hogy megemlékezzünk arról a szájhagyományról is, mely a selyei küldöttség egyik tagjához fűződik. Mig Kacsó András, mint ifjabb testvér, a generalis synoduson volt, azalatt a bátyja, Kacsó Bálint, valami okból katolikussá lett. András, mikor hazatért, bátyját felpofozta s megátkozta azzal, hogy az Isten soha maradékainak terjedést ne adjon. Miért, miért nem, de az András familiája egész Marosszéken elterjedt, ellenben a Bálint ága (ez a Kacsó Bálint József-féle) alig számlál ma is 2—3. férfi tagot.

Kevéssel ezután, 1649. Nagyboldogasszony napján (aug. 15.), »az Bere Kezeszturi megjelölt külön vált Seljében lakó Helvetica Confession, Vagj Calvinista Religion levő Attiank fiai es Vereink«, Kacsó Tamás nemes ember és László Mihály veres darabont közbírák előtt egyetemesen kötelezték magokat, 40 frt büntetés terhe alatt, állandó predikátor tartására. Az október 15-iki népe: megyegyűlésen pedig, melyen jelen voltak: Erdős Jakab, Balogh Máthé, Pálfi Miklós, Balogh Mihály, Balogh Lőrinc, Kacsó András, Domokos György, Domokos Boldizsár, »es töb Nemes es Drabant emberek«, »egjmas consensusabol« ilyen végzést hoztak: »valakik veszeküderek vagj mögh zidalmaznak egjmast vagy bozuttönnenek egjmason fl. 3. büntethesse az jambor Mögje erette.« Ugyanakkor Kacsó István nemes ember és Varga Tamás veres darabont személyében szentegyháziakat választottak, kimondván, hogy azok ezentúl »közszülönk szor szerent« választassanak. Ez a gyűlés a »Predicator dolgabol« is határozott, de ezt a határozatot nem ismerjük, mert a gyűlésen papirra vetett végzésnek épen az a része hiányzik.

Valószínű, hogy ezen időben vették számba az egyház klenodiumait is. Ugyanis egy, ezen évből való, feljegyzés szerint a »Kápolnához való eszközök« ezek valának: egy kis harang, egy aranyos ezüst kehely, egy ón tányér, két abrosz, az éneklőszéken egy sáhos kendő. Az egyház külsőségeit azonban nem irták össze, pedig bírt azokkal is. Nevezetesen a Kápolna rétje, melyről alább fogunk megemlékezni, ezen időben az egyháznak már birtokában volt.

Ez előzmények után az egyháztagok, kiknek száma a pápista hitről áttértek jelentékenyen megszaporodott, vállvetve munkálkodtak azon, hogy minél előbb papot kapjanak. Ugy látszik azonban, hogy fáradozásuk egyelőre sikertelen maradt, mert a legelső rendes pap, Ince János, 1651-ben foglalta el a papi hivatalát.

Sámuel Aladár

ev. ref. pap.

Nekrologok.

Zaláni Kiss János, szentsimon—rigmányi ev. ref. lelkész életének 79., lelkipásztorkodásának 51. évében f. hó 13-án jobb létre szenderült. Az idvezült két derék fiút is nevelt anyaszentegyházunknak Z. Kiss

Albertet, néhai enyedi theol. tanárt és Z. Kiss Sándort jelenleg rettegi lelkész, ki lapunknak is egyik derék munkatársa. Legyen a kifáradt öreg hű szolgának nyugalma csöndes és emlékezete áldott.

*

Teleki Zsigmond buzás-bocsárdi lelkész 36 éves korában, lelkipásztori munkásságának 10. évében, folyó hó 19-én meghalt. Áldott legyen emlékezete.

*

Nemes Ferencz sárospataki nyug. jogakademiai tanár e hó 12-én 64 éves korában agyszélütésben elhunyt. Emléke legyen áldott!

Márkus János.

1845—1898.

Egyházkerületünk igazgató tanácsának ismét gyászja van. Alig gypesedett be a hant néhai Bodor Antal, volt ig. tanácsi titkár hamvai fölött: s már is új sirgödör áll nyitva, befogadni örök pihenésre az előbbi hivatali utódját néh. Márkus János kedves aát.

Halálát nem mondhatjuk váratlanul érkezőnek, hiszen a hosszú kór, mely hónapok óta senyveszté testét, előre veté a halál sötét árnyékát s a megrendítő csapás, mely őt szerető hitvese elméjének elborultával érte, csak siettetette előhaladását az enyészet útján.

E hó 22-én, végre, elmultak szenvedései, melyek őt egész éltén át oly gyakran látogatták, de elhunyt szívrendítő bánattal sujtá három kis leánygyermekből álló családjait, kik élő halott édesanyjukkal együt csaknem teljesen a rokonok és könyörületes emberbarátok szeretetére és segítségére vannak utalva,

Márkus János egyházi működése nem csak ama hat évi szolgálatra terjed, melyet titkári hivatalában töltött, hanem ezt megelőzőleg, mint a deési püspöki egyház kebli gondnoka, az anyaszentegyház iránti szeretetének és nemes áldozatkésszégének számtalan tanujelét szolgáltatva; munkásságának és tettejének az egyház külső építésében nyilvánult eredményei pedig hosszú időn át fogják emlékét őrizni deési egyhávközségünkben is, hól a nehéz és felelősségtejes kebli gondnoki tisztet, évek hosszú során át, a legnagyobb megelégedésre töltötte be.

Az egyházkerület szolgálatában eltöltött hivataloskodása az igazgatótanács működésének legnehezebb éveire esik.

Az egyházkerületi közalap szervezése, az egyházi vagyon gyümölcsöző befektetése, az ismeretes angol rendszer szerint, jelzálogi kölcsönbe, ingatlanokba és és értékpapirokba, mind oly rendkívüli és megfeszített munkát igényelt, melynél a néhai titkár éles látása, invencziója és akadályokat nem ismerő tetteje az intéző köröknek legnagyobb segítségére volt.

Irodai munkásságát is a gyorsaság és pontosság, gyakorlott toll s az egyház és intézményeinek kiváló szeretete jellemzik.

A zsinati törvények életbe léptetésére vonatkozó utasítás szerkesztésében tevékeny részt vett s a hiva-

taloskodása alatt kiadott különféle utasítások, szabályzatok és ügyrendek gyakorlott kodifikáló tehetsége mellett tanuskodnak. Az utóbbi időben vette munkába, az igazgatótanács megbízása folytán, az egyházkerület összes közigazgatási hatóságai számára kiadandó ügyviteli szabályok elkészítését, de a betegség s most már a halál kiragadta a tollat munkás kezéből.

A rendkívül sokoldalú jártasságot és képzettséget igénylő titkári állás derekas belöltéseért s a hivatali ügykörén jóval kívül álló fontos megbízatások pontos teljesítéséért több alkalommal méltó elismerésben részesítette az ig. tanács és közgyűlés, sőt az utóbbi időben anyagi elismerésben is részesült javadalmának, személyi pótlék czimen történt, felemelésében.

A f. évi egyházkerületi közgyűlés idején, már a halálát okozó nehéz kórral küzdött és súlyos gégebaja még abban is megakadályozta, hogy a néhány rosszul informált közgyűlési tag által ellene támasztott kifogásokkal szemben védekezzék.

Az ig.-tanács tegnap tartott ülésén főt. Szász Domokos püspök a. ismertette, meleg szavakban, az elhunyt sokoldalú érdemeit, melyeket az ig.-tanács is méltányolván: mély megilletődésének jegyzőkönyvileg adott kifejezést.

Legyen emléke áldott, pihenése csöndes!

Kolozsvárt 1898. nov. 22.

Dr. Kádár János.

Különfélék rovata.

Figyelmeztetés. Az 1899. szept. hóban tartandó lelkészsképesítő vizsgákra kitűzött írásbeli feladatokat lapunk mult száma közölte. A közleményből a gyak. bibliamagyarázati feladatok kijelölésénél kimaradt az a megjegyzés, hogy az ott tíz pont alatt felsorolt bibliai helyek egyike, szabad választásra bízva, *írásban dolgozandó ki* s küldendő be.

Szives kérelem legáció-ügyben, A közelgő karácsonyi ünnepekre oly sok egyházközségünk hívott ki egyetemi hallgatókat legátusokul, hogy kénytelen vagyok magán levelek helyett e b. lap útján kérni azokat az egyházakat, a melyek egyetemi hallgatókat hívtak ki, méltóztassanak e kihívásokat visszavonni, mert a Mélt. Igazgató-tanácsnak 1896. nov. 7-én 3923 sz. a. kelt és a legációk ügyét szabályozó rendelete értelmében nem lehetek abban a helyzetben, hogy mint a rendeletnek megbízott végrehajtója, a rendelet ellenére beleegyezhessem e kihívásokba, a mennyiben a hivatkozott rendelet taxative felsorolván a legációba menetelre jogosultakat (theologus ifjak, a nagyenyedi ev.ref. tanítóképző III. és IV éves növendékei s a kollegiumok VII. és VIII. oszt. tanulói) az egyetemi hallgatókra e jogosaltságot nem terjeszti ki: hiszen, ha kiterjesztette volna, természetesen legelső sorba a fakultásunk internátusában lakó tanárjelölteket támogatna volna e jótéteménnyel. Tisztelettel kérem azért a fennit tisztelt egyházakat, hogy kihívásaikat visszavonván, a legáció iránt sziveskedjenek másként intézkedni s erről Deczember elejéig alulírottat értesíteni. Ugyancsak decz. elsejéig kérem a legációra vonatkozó bejelentéseket, kihívásokat stb., hogy a hivat-

kozott rendelet értelmében a legáció-választást megtarthassuk. Kolozsvár, 1898. nov. 21. *Kenessey Béla*, theol. igazgató.

A szilágy-sámsoni rettenetes tűzvész hírére főtisztelendő Szász Domokos püspök az ő egyház kerülete hivei iránt a távolban is atyailag érző szívének megrendülésével írt le a szilágy-szolnoki egyházmegye espereséhez s kért tőle a szilágy-sámsoni hivek állapotáról részletes értesítést. Az esperes kimerítő jelentése szerint a nagy szélviharban 136 lakház és mintegy 300 kisebb-nagyobb épület lett hamuvá s 561 egyén maradt hajlék nélkül. A buzgó esperes körlevélben szólítja föl egyházmegyéjének lelkészeit, hogy hiveiket adakozásra hívják fel. A kár: 148000 forint. Ezek a tények beszélnek, kérnek, sürgetnek ellenállhatlanul. Minden különös buzdító szó nélkül kérjük összes lelkésztársainkat, hogy közöljék hiveikkel szilágy-sámsoni testvéreink szenvedéseit. Mert a mi tűzkárosult atyánkfiaiunk nincs hajlékuk és nincs mindennapi kenyerük: A szeretet találékony és munkás. Legjobb lesz, úgy hisszük, a gyűjtött adományokat egyenesen a szilágy-sámsoni lelkész kezébe küldeni, ki azok fölhasználásáról lapunkban elszámolni bizonyosan nem fog késni. Mi az adakozást 8 forinttal kezdjük meg és pedig oly formán, hogy lapunk előfizetési összegét (6 frt) az egyháznak ajándékozzuk oda és ezenkívül még 2 forintot küldöttünk postán a lelkész kezébe, hogy ez utóbbi összeget valamelyik tűzkárosult atyánkfiaunk kézbesítse.

— **Középkori történet-e?** Gróf Hoensbroech az ultramontánizmusnak a jezsuita rendből kilépett e hatalmas ostromozója a »Tägliche Rundschau« 256. számában arról tudósít, hogy egy éjszakamerikai ciszterterczita szerzetes *Manuel de l'Antunez* nála járt és két jelenlevő barátja előtt felkérte, hogy a prot. egyházba való átlépésénél segédkezzék. Október 28-án egy spanyol sürgönnyel rohan hozzám 10 órakor — írja a gróf — hogy korábbi rendfőnöke ma ide érkezik s vele az ő ügyében beszélni óhajt. Másnap 12 órára adtam a találkát. De a rendfőnök nem jelent meg, sőt Antunez is *nyomtalanul eltűnt* s azóta a rendőrségnek sem sikerült nyomára akadni. Hoensbroechnak, mint írja, nagy oka van és komoly alapja azt hinni, hogy a 30 éves fiatal embert egyszerűen elrabolták. Valyon lehetséges-e ez?! Kétkedve kérjük: megeshetik e ilyesmi a híres »Polizeistaat«-ban?

— **A törökországi örményeket,** kiknek a »pogány« törököktől »keresztény« hitükért szenvedett vér-lázító legyilkoltatásáról olyan rettenetes híreket közöltek legtöbbször az angol lapok után az előző években az ujságok, nem valami hizelgő világításban mutatja be most lapjában a német császárral Palesztinában járt *Nauman* frankfurti lelkész, egy 10 év óta felváltva Konstantinápolyban és Anatoliában lakó német fazakas-mester előadása után. A törökök kénytelenek voltak agyonverni az örményeket — mondja — mert nobelségüket, hanyagságukat és felületességüket kibeszélhetetlenül kihasználják az örmények. Az örmény a világ legalávalóbb népsége. Eladja feleségét, serdülő leányát, meglopja testvérét. Egész területeket erkölcsi pestissal töltenek meg. Igazi javithatatlanok az orthodoxok. Humánus eszközök az örményekkel szemben nem segítenek. Az örmény forradalmár — mondták az összes

jelen voltak egyhangulag — kiket az angolok felhasználnak, hogy megbuktassák a szultánt. — Az örmény jajgatásokkal szemben, a melyekből bizony sokszor kihallszik a sterling és rubel csengése, józanabb itéletalkotásra int minket — a saját jajgató seregünk — a »román.« Nem csak régen fogadtak pénzen »siratókat« — ha jobban fizetik, ma is jobban »jajgat.«

A »Protestáns Szemle« 9. fürete közelebbről megjelent. Tartalma: Jelentés az ó-testamentom Károli-fordításának az angol biblia-társaság segélyével eszközölt revisiojáról. Szász Károly. 1. Értekezések és tanulmányok: 1. Az átdolgozott Károli-bibliáról és bibliából. (Első közl.) Radácsi György. 2. Alvinci Péter életéből. Ifj. Imre Sándor. 3. Zsoltárköltészetünk Szenczi Molnár Albert előtt. (III.) Farkas Lajos. II. egyházi szemle: Hazai egyházi élet. ** III. Tárcá: Római álláspont és modern philosophia. (Első közl.) L—s. IV. Irodalmi szemle: a) Hazai irodalom: 1. Tiszántúli ev. ref. papok 1597—1699. Sz. 2. Adalékok a dunamelléki ev. ref. egyházkerület történetéhez Sz. 3. Amstrong A. Richárd: Isten és világ. V. F.

A jeruzsálemi protestáns templom, mely mult hó 31-én a német császár jelenlétében avatatott fel, egyike kelet legdíszesebb templomainak. Három hajós bazilika román modorban épülve, a főhajón magas, nyolcszögű kupolával. A torony a jobboldali hajón áll; a főbejárat elől a középső nagy hajón van. A templom közel fekszik a Szentsir-templomhoz. Belől művészi freskók díszítik. Az egész épület közel félmillióba került. A toronyban három harang van. A D. harang felírata: »Vigasztaljátok, vigasztaljátok az én népemet, azt mondja a ti Istenetek; szőljátok Jeruzsálemnek kedve szerint valókat!« (Ézs. 40, 1—2.) Az F. harangé: »Az ő tulajdon vére által ment bé Krisztus a szentséges helybe, minekutána örök váltságot szerzett volna. (Zsid. 9, 12.) Az A harangé: »Ama magasságos Jeruzsálem pedig szabados, mely mindenikünknek anyja.« (Gal. 4, 26) E feliratokat a császár választotta, valamint a templom tervét is ő készítette. A felavatást Goltz főegyházi tanácsos és Erdmann generalsuperintendens segédkezésével Druyander generalsuperintendens, udvari főpap végezte, ünnepi beszédet pedig Hoppe, jeruzsálemi ev. német pap tartott.

A m. kir. központi statisztikai hivatal szeptember havi kimutatása szerint a jelzett hónapban összesen 6151 házasság kötöttetett, melyből az ev. ref. tiszta házasság 484. Vegyes házasság 836 (13.59%) Azon 115 vegyes házasságból, hol a vőlegény róm. kath., a menyasszony ev. ref., 29 esetben volt megegyezés, és pedig 20 esetben az apa, 9 esetben az anya javára. Egyházunk vesztesége: 11. Azon 128 vegyes házasságból, hol a vőlegény ev. ref., a menyasszony róm. kath., 48 esetben volt megegyezés, és pedig 14 esetben az apa, 34 esetben az anya javára. Egyházunk vesztesége: 20. Nyereségünk más felekezetektől 4 és így összes veszteségünk 27. Jó volna már, ha felébrednénk egyszer a nyomasztó, mély álomból. Ha így megy, száz év múlva csak irmagnak marad itt-ott egy-egy kálvinista.

Közüktatásügyi ministerünk erélyes sürgetésére a romániai közüktatásügyi kormány a brassói román főgymnaziumnak eddigelé adott államsegélyt

vége beszüntette. Ugy de a brassói román egyház előjárósága pört indított a román kormány ellen, azt állítván, hogy a segély voltaképpen nem segély volt hanem törvényes évi járulék kárpótlásul azon földbirto-
kokért, melyek az egyház tulajdonai voltak egykor Romániában, de a melyeket a román állam lefoglalt. Mindenesetre érdekes pör, de alighanem csalafintaság rejlik benne.

Szivesen közöljük az alábbi értesítést. Nyárád Szereda papi állomására egyhangulag meghívott Ravasz János marosi egyházmegyei esperes, f. hó 20-án lett beiktatva. Az egyhangu meghívás fölötti örömet a személyese találkozás és a vágyak valósággal beteljesedése lelkesültséggé fokozta. A helyi lakosság felekezeti különbség nélkül, a testületek kivétel nélkül, a vidék nagyszámu képvisellel jelent meg a lélekemelő ünnepélyen. Az iktatást az esperes-pap hivatali társant. Dali János főjegyző végezte, a töle megszokott classicus modorban elmélkedvén Pál apostól emesza-
vai fölött: »szolgálatodat teljesen tölsd be« A 16-ik zsoltár 6-ik verse: az én sorsom esett nekem kies helyen, nyilván szép örökség jutott nekem« szép mezőt nyitott fel, hol gazdag ismeretét, szép tehetségét, valódi református papi belső értékét bemutathatta a kedvelt új pap hiveinek, közönségének. Meg is látszott az egész gyülekezeten a megelégedés és az osztatlan megnyugvás, hogy a teljes bizalom a valódi érdemnek való elismerése. Legyen e kölcsönös öröm zavartalan!

Hivatalos rész.

4095—1898.

KÖRLEVÉL

Valamennyi erd. ev. ref. kollegium m. t. Elöljáróságának

A f. é. december havi javító érettségi vizsgálat valamennyi erd. ev. ref. kollegiumra nézve a marosvásárhelyi ev. ref. főgymnasiumban december hó 22-én, gr. Toldalagi László kollegiumi gondnok elnöklésével fog megtartatni. Miről a m. t. Elöljáróságot és az érdekelt ifjakat mihez tartás és további eljárás végett ezennel hivatalosan értesítjük.

Kolozsvárt, 1898. november hó 13-án.

Szász Domokos,
erd. ev. ref. püspök.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

885—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a nagyenyedi egyházmegyébe kebeleztetett *istvánházi* egyház *lelkészi* állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalma: 1. Br. Kemény Pál patronus urtól (a czintosi leányegyházból) 50 frt. 2. Az egyháztagok termény- és borpénzjáruléka 196 frt 80 kr. 3. Az egyházközség pénztárából készpénz 44 frt. 4. 13 hold 272 négyszögöl can. portio kat. tiszta jövedelme 38 frt 13 kr. 5. Stóla jövedelem 5 frt. 6. Közmunka értéke 15 frt. Összesen: 348 frt. 93 kr. Ezenkívül szabad legeltetés a községi legelőn; tisztességes lakás, teljesen jó karban levő gazdasági épületekkel, veteményes és gyümölcsös kerttel. A kongrua-törvény alapján várható fizetés kiegészítés. Mindezek alapján az egyház IV. osztályu. Szolgálati bizonyítványokkal és minősítvénynyel kellően felszerelt pályázati kérvények f. é. Deczem ber hó 15-éig nagytiszt *Sándor János* esperes afiához *Miriszlóra* (u. p. Nagy-Enyed) küldendők.

Kolozsvárt, 1898. november hó 23-án.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre 6 ft
félévre 3 ft

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Védekezzünk.

(Folytatás.)

A külföldi protestantismus az ultramontanismus-sal szemben megbízható szövetségesnek tartja az ó-katholicismust. Méltán. Az Evang. Bund gyűlésének ó-katholikus püspök üdvözetet küld s protestans lapok rokonszenvvvel szólnak az ó-katholicismusról. Egyik berni lap nagy melegséggel képviseli azt az álláspontot, hogy az ó-katholicismus papnövendékei számára a berni egyetemen mindvégig fakultás álljon fönn, mert az ó-katholicus fakultás megszüntetése egyenesen a protestantismus elleni bűn volna. Kétségtelen, hogy az ó-katholicismus az ultramontanismus ellen egy — bástya. E bástya nélkül az ultramontanismus csak annál nagyobb erővel vetné magát a protestantismusra És e bástya nem omladozik, de éppen erősödik. Egyelőbb gyenge oldala volt az ó-katholicismusnak, hogy nem állott rendelkezésére elég alkalmas pap, de most már e hiányon is segítve van. Az ó-katholicismus térfoglalása, előrehaladása Ausztriában is, Olaszországban is, az amerikai lengyelek között is bizonyosság arra, hogy a különben éppen katolikus körökből kiinduló ez ultramontán ellenes mozgalomnak jövője van. Az említett berni lap joggal hangsúlyozza az ó-katholicismus jelentőségét s kívánja részére a protestansok támogatását. Az ó-katholikus mindenestre többet használ a protestáns ügynek, mint azok a hangos liberalis hazafiak, kik gyermekeiket jézsuita intézetben neveltetik. Ilyen dolgot pedig még liberalis ministerről is olvastunk. Hazánkban mi ó-katholicismusról még nem beszélhetünk; de, például, a magyar görög katolikusok ama törekvése, mely magyar liturgiai nyelvre irányul, fölhevja a nemzeti támogatást és a protestáns támogatást egyaránt. A nemzeti nyelv győzelme magának a nemzetnek győzelme és így az ultramontán internacionalismusnak veresége. És ismét ultramontan vereség és protestáns győzelem az a rés, a melyet a nemzeti nyelv a pápista kultus oly igen féltett és oly igen kizárólagosan objectiv karakterén üt, nem is említve e helyen egy ily reformnak valláserkölcsei értékét.

Református hiveink, kik katolikus vidékeken elszortan laknak, kivált nálunk, Erdélyben, a pápista propaganda veszedelmétől kevésbé félthetők. Ez elszortan található református birtokainkat, hogy őket a pápista áradat el ne moshassa, megköti a körlelkészi intézmény. A diasporák, ha kellő lelki gondozásban részesülnek, vallásuk és egyházuk iránti ragaszkodásuknak megragadó példáit nyújtják. Éppen a katolikus vidékeken élő protestans veszi észre és szívleli meg valóban, hogy mily drága kincse van neki evangéliumi hitében. Sőt minden egyes protestans, ki katolikus vidéken lakik, egy-egy missionariusunk, ki protestáns gondolkodást terjeszt és tolerantiát predikál. A diasporákat Aeschlimann éppen protestans kovásznak nevezi. Igaz; mindig föltéve a kellő gondozást. Azonban igazán fenyegető veszélyben forog népünk a városokban. A pápista propaganda éppen protestáns városokra veti magát, itt igyekezhén hadiszállását fölűtni. Példa rá Zürich is, példa rá Debrecen is. Az ultramontanismus okosan számít, midőn éppen protestáns városainkban akar gyökeret verni. Ugyan mi soha se hittük, hogy az ultramontanismusról szólva, valaha Pál apostolra gondoljunk. Azonban minden rokonság kizárása mellett konstatáljuk az ultramontanismusnak azt az okos taktikáját, mely fölismeri a városoknak a propagandára nézve tagadhatlan nagy jelentőségét, mint fölismerte azt Pál apostól, midőn egy Korinthban, egy Thessalónikában alapít gyülekezeteket. Természetes. A városok a vidékeknek centrumai. A városok a vidéknek például szolgálnak. A város a vidéknek szellemi lekintetben is, úgy szólván beszerzési piaca. Bátran nevezhetjük a városokat fontos stratégiai pontoknak, melyeket a propaganda ügyesen ki is használ. Mi protestánsok pedig éppen városainkban vagyunk legkevésbé fölfegyverkezve. Nincs parochialis rendszerünk, nincs cura pastoralisunk s nem is lehet, mert nincsenek elegendő számban lelkészeink, segédlelkészeink és katekhetáink. A különféle iskolákba öszszesereglett ifjúság nem áll egy erőteljes egyházi élet hatása, mondhatni, varázsa alatt. Szerencsénk ugyan, hogy városainkban több helyütt virágzó gymnasiumaink is vannak s ez a körülmény kivált akkor szerencse, ha növendékeinket gymnasiumaink nemcsak általában keresztyén, sőt nem is

csak általában protestáns, de éppen egyházas irányban részesítik. Ez az egyházas irányítás éppen oly szükséges, mint például a tanításban a szemléltetés. A növendékek lelke nem absztrakt, de konkrét dolgok által szerez mindennek előtt tartalmat.

Az én keresztyénségem nem lehet más, mint református keresztyénség s vallásosságom első sorban egyháziasságomban realizálódik. Gymnasiumaink ez irányú hatását csak még jobban fogja emelni a vallás-tanári intézmény. A protestantismus, mint a multban nem csatlakozott, úgy jövőre sem fog csatlakozni oly kiváló organumaiban, mint a minők középiskoláink. Az egyetemi ifjúság katolikus részének tömörítése, solidaritásba hozása Kolozsvárt is megkezdődött. Ily irányu actiora nekünk is szerencsés eszközül kínálkozik a theologiai internatus. Nem vagyunk tehát a védekezés minden eszköze nélkül; mindazonáltal ismételnünk kell, hogy protestáns népünk a városokban van leginkább kitéve a papista propaganda veszélyének. E propaganda hatását elősegíti a városok nem a legtisztább atmoszfärája is. Aztán ne feledjük, hogy éppen nem szerencsés viszonyaink belopják a katolikus tudatot a protestáns lelkekbe is. Csaknem mindenki kénytelen, hogy pápistának érezze magát időnként. Némely katolikus ünnepen pápistává lesz a protestáns iparos is, mert munkaszünete van, a protestáns kereskedő is, mert boltot kell zárnia, a protestáns katona is, mert a szentség előtt hódolnia, térdelnie, majd üdvövéseket kell tennie, a protestáns hivatalnok is, mert pápista templomba kell testületileg mennie, sőt pápistának kell érezniök magukat időnként protestáns gyermekeink is, a kik kultuszminiszteri fennhatóság alatt álló iskolába járnak. Mindezt főként a városokban tapasztalhatja protestáns népünk. A városi katholicismus ez a szemmel látható imponálása, aztán templomainak pompája, istentiszteleteinek concertje, ragyogó színrehozásai, titokzatos ceremoniái meg-megéjtik a felületes lelkeket, az érzéki egyéneket, kik nem veszik észre, hogy az, a mi specialiter katholicismus, az csak: suggestio, az egyéni lelkiismeret elközbása, külsőség és gyakran csakis pénzforrás, üzlet. Védekezzünk. Nekünk városi positioinkat meg kell erősítenünk és pedig sürgősen. Elegendő lelkész, katekheta, parochialis rendszer, extensivebb és intensivebb cura pastoralis, egyház és iskolák, tanintézetek közötti szerves, bensőbb viszony szükséges.

Az ultramontanismus egy másik mesterfogása a katolikus népnek rendszeres fölbujtogatása a protestantismus ellen. A földi élet minden baja összekötetésbe hozatik a protestantismussal. Az ultramontánnak még antisemitismusa is tulajdonképp a protestantismus elleni gyűlölet s nagy előszeretettel szokta együvé foglalni a zsidót és protestánst. A hirhedt Canisius-bulla csak folytatása a pápai támadások hosszú sorának, melyek a reformáció, a protestantismus ellen irányultak. A pápai székről világgá bocsátott bujtogatások mellé sorokoznak a hetzpüspökök és káplánok bujtogatásai, melyek már nem az egész keresztyénséghez szólanak, de annál közvetlenebb hatásuk lehetnek. E bujtogatásokra vonatkozólag helyesen jegyzi meg Aeschlimann, hogy ez ultramontán szenvedélyesség a gyengeség érzetéből is fakad. Semmi két-

ség, hogy e lázasságban ott van a gyűlölet is, de az ijedtség is. Az ultramontanismus félti híveit a protestáns befolyástól, mert a protestáns gondolkozásmód és protestáns humanitás feltartóztathatlan hatással van a katolikusokra is. De gyanut kell támasztani a protestánsok ellen mindenféle ráfogásokkal, bujtogatni a katolikus népet minden áron, nehogy a protestáns és katolikus nép közötti mélység valamiképpen áthidalassék, sőt legyen a mélység minél inkább távra, nyitva, nehogy a katolikus a protestánst saját szemével ismerje meg: ez ismét ultramontán taktika. Mi azonban igyekezzünk, nem az ultramontanismussal, de a katolikus néppel szíves viszonyt tartani fönn, hadd ismerjen meg minket. Egész lényünkön láttassék meg ugyan református voltunk, — nem úgy, mint egyéniségünknek éles szegletei, de mint egyéniségünknek éppen harmóniája. Soha meg nem tagadjuk reformátusságunkat, de ennek nyomatékosabb kifejezése sokkal inkább van helyén híveink között, mint katolikus ismerőseink körében. De a támadásokkal szemben álláspontunkat komolyan, nyomatékosan igazoljuk s minden támadást lélekjelenléttel verjünk vissza. Mindig hangsúlyozzuk, hogy nekünk a harc csak eszköz a béke érdekében. Hetzkáplánok túlkapásait nyilvánossá tesszük, azok megbélyegzésére alkalmat adunk. A társadalom nem rokonszenvez semmiféle hatalmi visszaéléssel, a papi visszaéléssel sem. A berni Kanton utóbbi papi értekezlete kimondta, hogy minden tag tudósításokat küldjön az ő egyházában történő dolgokról, melyekből aztán az elnökség évi jelentéseket dolgoz ki. Mindig nagy előny, ha kiismerjük az ellenséget, ha tudomást veszünk positioiról, mozdulatairól. E lap az ilyen tudósításoknak is nyitva áll. De emlékezetbe idézzük itt azt az útasítást is, melyet püspök urunk bocsátott ki 1895. szept. 27-én s mely megrendeli a lelkészeknek, hogy az aversiokról a püspöknek az esperes útján azonnal jelentést tegyenek. Ismételjük, hogy a katolikus néppel szíves, bár öntudatos viszonyban igyekezzünk lenni; de a hetzplébánusok túlkapásaival szemben híveinknek hű és bátor pásztoraik kell, hogy legyenek. A ki csupa méz, azt hamar fölnyalják, mondja talán Spurgeon. Vagy pedig, hogy ne baptistától, de igazi reformátustól idézzünk egy ép oly szellemes, mint tanulmányos mondást: Dávid, a pásztor tudta édesen megenni a hárfa és tudta félelmesen kezelni a paritytyát.

A katholicismus *valóságos* üldözése talán a politikai radicalismus vagy a viszont felbujtogatott protestáns nép által azonban a protestantismusnak nem használna. Az ütések a testeket tömörítik. Ez így van nem csak a mechanikai, de az erkölcsi világban is. Az üldöztetés részvétet kelt, alkalmat ad valódi hősiességre s a szenvedés glóriafénybe von. A sok tekintetben maga is szenvedő emberiségnek élénk érzéke van a szenvedés iránt. Az ultramontanismusnak éppen kapóra jönne egy kis üldöztetés. De ily valóságos üldözésről szó sincs. Az ultramontanismus mégis használja a jajszt — taktikából s jól jövedelmez neki a festett üldöztetés és lármás martyrium. Jó zsíros szájjal éneklie a »vértanuk dalát«. A római sajtó mindegyre körülhordozza a világon a pápát, mint szájalomra méltó szegényt és foglyot. Kétségtelen, hogy van hatása a pompának és van hatása a koldusruhának is, a bi-

lincsnek is. A papismus mindezt fölhasználja a körülmények szerint. Ez a fogás azonban könnyen leleplezhető.

(Folyt. köv.)

B e v e z e t é s

a Schleiermacher „Über die Religion“ című műve olvastatásához.

1.

(Folytatás.)

Ezen objectiv tartalommal áthatott és megtermékenyített subjectivizmus azon vallásos, keresztyéni és protestáns világnézet, a mely különben minden másodlagos differenciák mellett is Lessinget Herder, Goethe, Schelling és Schleiermacher társává teszi, nem volt képes egyszerre meghódítani a költészetet. Előbb ki kellett tombolnia magát s a fékevesztett subjectivizmusnak csődjét be kellett vallania a *romantikában*. Goethében és Schillerben a keresztyénség által áthatott klasszikus görög kor renaissance-jához vezető út Tieckben, a két Schlegelben és Novalisban a középkorért rajongó romanticizmuson vitt keresztül. A féktelen subjectivizmus fantasztikája, a mellyel a romantizmus játékát űzte, természetesen csapott át erkölcsi téren fegyelmetlen libertinizmusba s végre mindkettő abba, a mítől legtávolabb állott abszolút pozitívizmusba. Schlegel Frigyes »Lucinde«-je, a maga erénynek magasztalt cinizmusával s a szabad szerelmet és érzéki kéjelgést dicsőítő dithyrambusával, a libertinizmus csődjének bejelentése a költészet terén. Csoda-e, hogy szerzője a római egyházba lépik át? E lépés — mondja Baur — természetes következménye annak, hogy az érzéki élvezetvágy, ha a legmagasabb költészetnek tartatik, végre is az ember szellemi lényegének tönkjével kell, hogy végződjék.

Ez iskola országútján vitt át a *Schleiermacher* és *Goethe* útja is és felvert pora itt-ott reájuk is rászállott, de csak azért, hogy letisztítva magukról, annál fényesebben ragyogjanak. A szellem hatalmát, törvényét és erejét csak pillanatra homályosíthatta el a fékevesztett érzélem. A valódi Goethe, »az érzület és cselekedet keresztyénségének e nagy apostola« s vallásos ideáljának alakjai már részint megszületve állnak előttünk — *Iphigeniájában*, részint a vajudással küzdenek — *Faustjában*. Az elsőnek nemcsak mottoja lehetne, de valósággal alap gondolatává is van téve az Idvezítő mondása a hegyen »*Boldogok a tiszta szívűek.*« A görög alakokban keresztyén tartalom van. A magasztos, tiszta lelkű Iphigenia, az igazság, jóság, szeretet isteni hatalmával szelidíti a barbar erkölcsöket; az átoktól terhelt, zaklatott testvére lelkét meggyógyítja, kibékíti; a büszkén daczoló férfit meglágyítja, kezéből a felemelt fegyvert kiragadja és — *mindezekben az örök isteni elhatározásoknak tesz eleget és kiengeszteli* a családját sujtó ős átkot. Ime, a tisztaság, a jóság, a megszentelődött lelkű ember »munkatársa«, eszköze az Istennek; benne és általa a világra folyton megváltó, gyógyító, mennyei békességet adó hatást gyakorol az Isten. Ah! »boldo-

gok a tiszta szívűek!« — Iphigeniában a keresztyén ember méltósága, hivatása, — Faustban ez ember születése van rajzolva. Hőse a törekvő és tévedő, a küzdő és diadalmaskodó, a bűnös és megváltott s a megszentelődéssel az örökkhvalóságba lépő ember. Hősében im, Ikarus-szárnyakkal fel a magasba, az Istenhez való hasonlóságra tör az ember, de a föld sulya alatt és gyalóságai miatt a szárnyak szolgálatukat megtagadják és aláhull a tévelygésbe és belemerül a bűnbe. Minő sötét kép ez eddig! Mint a Madách embere, kinek kezében minden salakká változik. De míg Madáchnál mindig sötét, vígasztalan marad a kép s vége csak az üres biztatás hideg északi fénye: »Bizál!« addig Faustban e sötét képre, hogy ontja fényét a megváltás-napja! A sötét szellemek bűnkötélékeiből megváltja az embert a jó hatalma, a munkás szeretet, a mely az ember s emberiség szolgálatában mind előbbre tör és a mely éppen ezért váltságot nyer maga is abban a megbocsátó szeretetben, a mely felülről részt vesz a jó szellemek nemes törekvéseiben. Bűn és kegyelem, ítélet és élet: a keresztyén vallás e két sarkpontja alap gondolata a Faust mysteriumának! Bukáson át a diadalra, halálon keresztül az életre: ez az Isten törvénye, akarata az emberre, az emberiségre nézve. Ah! az egyénben mint az emberiségben az élet e törvénye Isten törvénye s a bűn ?! »Cadit homo, dei providentia sic ordinante« — mondotta Kálvin; »Alkotni légy mint ördög kénytelen!« — rendeli az Ur Faustban; *minden subjectiv és historiai folyamatnak örök isteni, objectiv törvények képezik alapjait!*

A protestantizmus elvének e nagy igazságot bizonyítja az *állami és társadalmi élet reformáció utáni alakulása is*.

Az evangéliumi protestantizmus nagy elvének meg kellett hódítania az állami életet is és átalakítania a maga képére és hasonlatosságára. Természetesen itt is áll az, hogy a legbiztosabb út, nem mindig a legrövidebb s hogy a szellemi kincsek szervezésének útja küzdelmekkel, tévedésekkel teljes, mert ezt meg kell szerezni és kölcsön nem kérhető.

(Folyt. köv.)

Wlassics miniszter által elrendelt istenitiszteletek

Nem vagyunk politikai lap. Politikával tehát nem foglalkozunk. De protestáns lap vagyunk. Szellemünk annak az evangéliumi protestantizmusnak a szelleme, a mely az államot is Isten erkölcsi rendje egyik formájának vallja és pedig »a láthatatlan egyház« egyetül universalis szellemi közössége után a földi erkölcsi közösségek között, mint legszélesebb körűt, — a legmagasabbnak. Ily szempontból kötelességünk foglalkozni az állammal is és az állam erkölcsi minőségének nyilvánulásaival. — És egyházi lap vagyunk. S mint ilyennek feladatunk és kötelességünk szolgálni evang. reform. anyaszentegyházunk érdekeit, örködni jogai s közjogi helyzete felett is.

Az állami életben a kormányrud körüli párttuságba nem elegyedtünk soha; sympáthiánk a pártok programjai közül mindig azzal volt, a mely a protestantizmus világ elvét, államkormányzati vonatkozásában a liberalizmust legőszintébben és legkomolyabban vallotta. Egyházi szempontból sem tartoztunk soha azok közé, kiket az államtól való idegenkedés, a felekezeti dolgokhan a türelmetlenség és fanatizmus vezet. Egyházi álláspontunkat megszabó theológiánk is liberális.

S ha most egy olyan kérdéshez szólunk, a mely körül a politikai pártok is pro és contra állást foglaltak: előre kijelentjük, hangsúlyozzuk, hogy mi nem politikai pártszempontból tesszük ezt. Hanem tesszük a politikai vonatkozásokon messze felül álló nemzeti, állami, felekezeti s így egyházi szempontból, a mi nemcsak jogunk, de egyenesen kötelességünk.

Az elrendelt istentiszteleteket értjük, a melyeknek dolga minket megütközéssel, hogy ne mondjuk, megdöbbenéssel tölt el

A vallás- és közoktatásügyi miniszterium ezen a veszedelmes s kimondjuk, *hatáskörén túlvívó* úton két lépést tett. Először elrendelte a hatáskörébe tartozó összes iskolákra nézve, hogy ő felsége boldogult Erzsébet királyasszonyunk drága emlékezetének fenntartására, minden év november 19-én az ifjuság számára iskolai gyászünnepélyek tartassanak s *megelőzőleg az ifjuság gyászistentiszteleten vegyen részt*, Hasonlótételére kérte fel az intézkedés egyházi hatóságokat is. Másodszor, legújabban elrendelte hogy f. év. december 2-án Ő Felsége I. Ferencz József dicsőségesen uralkodó királyunk *Ausztriában ünnepelt császársága* 50-ik évfordulója alkalmából *»háladó istentiszteletek tartatván, az ifjuság is az istentiszteleteken vegyen részt«.*

Ujra mondjuk: ezek a rendelkezések bennünket *felette megdöbentettek*. Nekünk úgy tetszik, hogy az ultramontanizmus által atheizmussal vádolt »átkos liberális kormány«, úgy védekezik a vád ellen, hogy önkénytelenül az ultramontanizmus szekerét tolja s ezt a munkát a vallás és közoktatásügyi miniszterium teljesíti. Azzal békíti az ultramontanizmust, hogy dédelgeti. Ennek bizonyítására több dolgot jegyeztünk meg magunknak, de most csak az elrendelt istentiszteletekről szólunk. És pedig mind a két idevonatkozó rendeletről, mert lényegében a protestáns felekezetek sérelme mindkettőnél ugyanaz. T. i. *egy rettenetes dilemma*, a mely által az első esetnél vagy arra kényszerítik, hogy egyházunk lényegével és jellemével össze nem férő istentiszteleteket tartsunk, vagy el kell néznünk, hogy állami asszisztencia mellett protestáns ifjuságunk római katolikus requiemekre hurczoltatik. A második esetnél pedig vagy arra kényszerít, hogy egyházunk hazafias multját megtagadja vagy arra, hogy a mellett kitarva bizonyos körök által stigmatizáltatik mint rebellis, dynasztia ellenes.

Az ilyen eljárást mi nagyon jól ismerjük a Pázmány Péter korából, de alkalmazásától megrettenünk a XIX. század végén.

De — fogják mondani sokfelől — igen sötéten méltóztatik látni, mert hiszen a rendelet nem fejezi ugyan ki, de önkényt értetődik, hogy minden feleke-

zetű ifju a saját templomába megy, vagy ha a saját templomában istentisztelet nem tartatik, otthon marad.

Engedelmet kérek, de engem erről a rendelet nem győzött meg, a miniszter ur parlamenti védőbeszéde ellenkező sejtelmei ébresztett, a budapesti »Hircsarnok« pedig e rossz sejtelmemet erősítette meg

A rendeletben ugyanis az mondatik: »a melyen államí és kormányhatóságok. stb. résztvesznek.« Ugyan méltóztassanak elgondolni, hogy a hol legalább két templom van, melyeknek istentiszteletén vesznek részt a hatóságok »hivatalosan, testületileg?« Igen, mert nálunk már »szerencsésen« meghonosodott a »testületi részvétel« az istentiszteleteken. Mintha az »színházi díszelődés« volna! A főispánok, a hivatalfőnökök »testületileg« viszik osztályaikat a »hivatalos istentiszteletre« — a mely mindenütt a katolikus, a protestáns hivatalnokot csak úgy, mint a protestáns és zsidó katonát. Ugy látszik, most az ifjuság, az iskolák ily »testületi« megjelenéséről van szó a »hivatalos istentiszteleten«

Magyarország kultuszminisztere beszéde is erre enged következtetni, melynek egy passusa a lapok után így hangzik: »a midőn az egyházi (sic!) főhatóságok körleveleikben mindenütt, a legkisebb faluban elrendelik a hálaadó istentiszteletet talán olvashatták Vaszary Kolos kiboros herczegprímás, Samassa egri érsek, Dessewffy püspök és sok más jó hazafi (!) erre vonatkozó körleveleit, — a mikor, mondom ezeken az istentiszteleteken, az összes állami hatóságok, kormányhatóságok részt vesznek, akkor az én erős meggyőződéseim szerint a *tanintézetek* nem maradhatnak el erről a hálaadó istentiszteletről.«

Bennem ez a beszéd komoly rossz sejtelmeket költött fel. Mert elég bő magyarázatra helyet hagyólag van ugyan használva »az egyházi (melyik?!) hatóságok«, »hálaadó istentiszteletet« (egyes szám), a »jó hazafi«, a legkisebb falu« s más kifejezések, de a példák nem hagynak fenn kétséget az iránt, hogy itt »római katolikus« egyházzal van szó, hogy nem a tanintézetek megosztható *ifjuságáról*, hanem a »tanintézet«-ről, mint valami egységről van szó, mely mint ilyen több felé nem is mehet. — Végre e rossz sejtelmekben megerősít a fennebb említett »Hircsarnok«, mely arról tudósít, hogy Budapecsten az *állami iskolák* a kerületük székhelyén levő *plebania templomban* vesznek részt az istentiszteleten.

Hová jutunk ezen az úton?! Saját protestáns alapjaink, telkünk, épületeink átadásával államosított iskoláink növendékei tehát katolikus istentiszteletre »vezényeltetnek«? És nem fog e bekövetkezni, hogy állami fizetés kiegészítésben részesülő lelkészeinknek egy-egy ilyen istentisztelet meg nem tartása majdan államellenes renitencziának minősítik s ez alapon a kiegészítés megvonatik?

És aggódva gondolunk arra, hogy most, a mikor protestáns nagyjaink közül annyi vezérpolitikus van, ezeknek az »adminisztrációban való autonomia« védelme iránt van érzéke s a felekezeti viszonyosság ily flagrans megkerülése iránt nincs semmi. S mi lesz akkor, hogy ha egy ilyen »liberális« kultuszminisztert egy »néppárti« fog felváltani?!

Ahoz szokva vagyunk, hogy a római kath. zár-

dákba és iskolába jutott növendékeink az »iskola és házirend« címén térdeltetnek, keresztvetésre kényszerítettnek, gyóntattatnak, áldoztatnak, de mindezt csak felekezeti visszaélésnek voltunk hajlandók tartani.

Nem dédelgetést — sem erre sem arra — hanem igazságot s a törvény szellemének respektálását kívánja a bölcs kormányzat s ha ez hiányzik minden intézkedés egy-egy új baj forrása.

Csak egy pár ilyen szellemű intézkedést még, csak ennek a kultuszminiszteri politikának folytatását s a magyar protasztantizmus teljesen ki fog ábrándulni.

Nagy Károly.

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvártt, 1893. november 22.

Elnökölt: főt Szász Domokos püspök aa. Jelen voltak: Dr. Vályi Gábor elnökhelyettes, dr. Bartók György, főjegyző, Bartha Lajos, közügyigazgató, Kennessey Béla, Deésy Gyula, Bihari Sándor, Parádi Kálmán, Becsek Lajos, Szász Dénes ig. tanácsosok, és Kádár János dr. s. titkár.

A megjelent tagok üdvözlése és az ülés megnyitása után főt. Püspök aa. megindultsággal jelentette be, hogy Márkus János ig. tanácsosi titkár aa. hosszúságos szenvedés után, meghalt. Ismertette röviden az elhunytak érdemeit s egyúttal bejelentette, hogy az ig. tanács nevében külön gyászjelentést bocsátatott ki s a ravatalra koszorút helyezettett s intézkedett az iránt is, hogy a néhainak Deésen tartandó temetésén az ig. tanács. képviselve legyen.

Ig. tanácsunk mély részvétellel vette tudomásul a bejelentést s az elhunytak emlékét jegyzőkönyvileg megörökíteni határozta, az üresen maradt állás teendőinek vitelével Kádár János, s. titkár aát bizván meg.

Ezután a napirenden levő ügyek ellátása következett, melyek között első helyen a kolozsvári kollégium államsegélyi szerződését hagyta jóvá ig. tanácsunk, abban a módosított formában, mely eleve már a konvent és közoktatásügyi miniszterium részéről is akceptálva volt.

Bethlen-kollégiumunk előljárósága a rendszeresített vallás tanári tanszéket betölteni óhajtván: engedélyt kért arra, hogy a hirdetésbe beigtathassa, miszerint a középiskolai tanári tanulmányokról szóló bizonyítvánnyal bírók, vagy épen tanári oklevéllel rendelkezők előnyben részesülnek. Ig. Tanácsunk azonban nem találta czélszerűnek s így engedélyezhetőnek a konvent megállapította kvalifikációtól való eltérést, miután különben is módjában áll az előljáróságnak, részint a jelölő bizottságban, részint pedig a választás során érvényesíteni a külön kvalifikáció iránti igényeit.

Ugyancsak Bethlen-kollégiumunk azt kérte ig. tanácsunktól, hogy ama határozata, melylyel az idén választott 5 rendes tanár aának, a pályázati hirdetésben részükre kilátásba helyezett fizetési kedvezményeket megadni határozta, terjesztessék jóváhagyás végett a főt. egyhker. közgyűléshez. Ig.-tanácsunk azonban, miután az előljáróság által fölhozott méltányossági indokokat elfogadhatóknak s a fedezetet meglevőnek találta: a határozatot jóváhagyó tudomásul vette, de a ker.

közgyűlés elé vitelét szükségesnek nem látta, mert nem új fizetés megállapításáról, hanem csak a más intézeteknél töltött szolgálati időnek a körpótlékozás szempontjából való beszámításról van szó.

A magyar-igeni egyházköztség ama kérését, melyben az állami iskola létesítésére vonatkozólag a közokt. kormány nyal fennálló szerződését föl bontatni kéri, nem találta ig. tanácsunk teljesíthetőnek, hanem elhatározta fölírni a közokt. miniszteriumhoz a szerződési pontozatok pontos teljesíttetése érdekében, de egyúttal rendreutasította a m. igeni lelkész aát azért, hogy a fölmerült vitás ügyben miért fordult egyenesen a tanfelügyelőhöz, a helyett, hogy saját főhatóságainak közbenjárását kérte volna ki.

Marosvásárhelyi kollégiumunk előljárósága fölterjesztvén jelentését az iskolalátogató kormánybiztossal föl vett jegyzőkönyvre vonatkozólag: annak legtöbb pontja jóváhagyó tudomásul vétetett, de az írásbeli dolgozatok készíttetése, tanári könyvtár rendezése és a földrajz tanításánál térkép használata tárgyában emelt kifogásokra adott feleletet ig. tanácsunk magáévá nem tehette, hanem utasította a kollégiumi előljáróságot az e tekintetben fennálló hiányok sürgős pótlására.

Vége következik.)

Irodalom.

Magyar Protestáns Egyháztört. Monographiák.

I. kötet. Írták: Zoványi Jenő, Révész Kálmán, Payr Sándor, Földváry László. Budapest, 1898.

Ezen négy monographiát tartalmazó kötetet a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság adta ki, mely — a mint a címlapról kivehető — jövőre több ilyen tárgyú tanulmányt is szándékozik kiadni. Helyeseljük az eszmét és szándékot, mert így egyházunk történetének számos, eddig kevésbé ismert részletéről hamarabb szerezhetünk tájékozást, minthogy az egyes munkák bizonyos mértékig kénytelenek több rokon kérdést is megérinteni. Így p. o. ha valamely személyről van szó, akkor az idő és egyéb körülmények is szemünk elé tárulnak, melyek között az illető élt; ha valamely eszméről, irányzatról van szó, ez irodalomtörténeti és egyéb ismereteink gyarapítására is befoly, stb. Csak azt tartanók kíváncsiaknak, hogy a monographiák szerkesztésében legyen bizonyos rendszeresség, a mely arra irányulna, hogy az egyes tanulmányok az egyháztörténet mezejének különböző phasisait világítsák meg s azoknak kalauzolása mellett hamarosan áttekinthessük egyházunk egész történetét, ha csak monographiákban is. E tekintetben a jelen kötet szerencsés kezdeményezésnek tekinthető.

A kötet négy tanulmányának tárgyai: »Magyarországi superintendenciák a XVI. században«, Zoványi-tól, »Gyöngyösi Pál (1668—1743.)«, Révész Kálmántól, »Magyar pietisták a XVIII. században«, Payr Sándortól, és »Id. Wesselényi Miklós báró küzdelme és szenvedése vallásáért« Földváritól. A mint látszik, a mi kerületünket az első és utolsó tanulmány érdekli közelebbről, de azért a másik kettő sincs minden érdek és tanulság nélkül.

Zoványinak célja kimutatni, hogy minő superintendenciák léteztek és mikor keletkeztek, esetleg mikor szűnnek meg a XVI. századbeli magyar protestáns egyházakban. Az első nyomokat ő is csak találgatja, mint minden egyháztörténet-író és 1550-ben Temesvár környékén véli feltalálni, mivel a későbbi hagyományok

szerint a toronyi (szerintünk inkább »temesvári«, mert a legelső ismert adat Melotai „Mennyei tudomány szerint való irtóvány, 1617.“ című műve előszavában határozottan ezt mondja) zsinat a superintendensek jogai s kötelességei megállapításával is foglalkozott. Tehát valószínű, hogy superintendens és superintendencia is volt ott. Elfogadjuk e föltevést, de hozzá tesszük, hogy erről Sztárai is tudott volna és nem utasít „Az igaz papságnak tüköre“ c. művében Erdélyre. Azután sorra veszi az összes ismert adatokat és megállapítja, hogy hol és mikor milyen felekezeti superintendencia létezett.

A mi közelebből Erdélyt illeti, egészen helyesen mutat rá, hogy itt az első superintendencia a szászoké, melynek élén 1553-ban Wiener Pál, szebeni plébánus áll. A magyar egyházak superintendenciáját 1554-ben vagy 1555-ben tartott széki zsinaton keresi, melynek Schesäus szerint Tamás, egykor szerzetes volt az elnöke. Hozzá tchétjük, hogy Dávid Ferenc a Stancar ellen írott művében nem praeses: elnökről, hanem egyenesen superintendensről szól. Majd 1557. júl. 13-án tartott kolozsvári zsinaton már Dávid Ferenc a superintendens, a ki helyére, mivel a református egyházba tért volt át, 1559-ben Alesius választatik. Ez az első superintendencia, mely evangélikus, 1564-ig, a nagyenyedi zsinatig áll fenn. Ekkor János Zsigmond Alesiust leteszi a superintendensségről s ezzel az evang. magyar superintendencia is megszűnik létezni, hanem helyére a református lép, mivel a magyar és székely egyház-községek többnyire reformátusok s élén Dávid Ferenc áll. Így tehát Zoványi kimutatja, hogy az első református püspök nem Alesius Denes, a mit a mi kerületünkben még a 60-as években is vitatott, hanem Dávid Ferenc.

Ezek után rátér arra, hogy Dávid unitáriussá lévén, megalakul az unitárius superintendencia, melynek püspöki székén Dávid Ferenc 1576-ban országgyűlési végzés által is megerősítetik. A református superintendencia pedig megszűnik s csak 1571-ben, a lutheránus magyarokkal egyesülve, választának maguknak a reformátusok superintendenst Alesius személyében, a ki evangélikus s a kinek helyére Tordai András, református lépvén, ettől fogva a kerület állandóan református, habár evang. gyülekezetek is tartoznak bele, p. o. a nagysajói s tekei káptalanban, stb.

Ezen felfogás ellen csak annyi megjegyzésünk van, hogy Báthory István koráig nincs nyoma annak, hogy a reformátusok nem állottak volna Dávid Ferenc alatt, mert Erdélyben egy szász és egy magyar superintendencia volt, a melyben egyelőre nincs hitvallási megkülönböztetés. Tehát Alesius is a magyar egyházak superintendense volt 1559—1564 tájt, nemkülönben 1571—76 ban; Dávid Ferenc is 1564—1571-ben. Báthori István nem ismerte el Dávid superintendensségét egészen 1576-ig és ezért ítél Dávid válóperében a magyar és szász egyházak közös zsinata és nem valamely unitárius zsinat, mit még 1575-ben a fejedelem el nem ismer. Különben a chronologiai datumok helyesek és szorgalmasan vannak összekutatva.

Révész Kálmán tanulmánya Gyöngyösi Pál, előbb derecskei, majd kassai ref. lelkész viszontagságos életét tárja elénk egy igen szépen kidolgozott képben. Szól ifjúságáról, majd külföldi tanulmányairól. Angliából mint az „anglican egyház presbytere“ jön haza, vagyis már ott felavattatott. Ezért mint derecskei lelkész nem akar felavatásra jelentkezni és összetűz egyházi előjáróival. Az egyházkerület meg akarja büntetni s ezért legelsőbbben is a tarpai zsinaton 1705-ben azt határozza, hogy parókát nem szabad a papoknak viselni. Ez a parókás Gyöngyösinek szólt, mire Gyöngyösi bocsánatot kért és az ítélet annyiban szelidült, hogy más kerületben viselhet lelkészi állást. De csak három év múlva kapott és pedig Kassán 1711-ben.

Itt nagyon nehéz helyzete volt az ellenreformáció miatt, mely a reformátusok templomát elvette. A je-

zsuiták akadályozták a szertartásokat, gúnyolták a híveket és mindenképen ingerelték, de Gyöngyösiben emberükre találtak. Az Erdődy Gábor egri püspök által írott »Opusculum theologicum« című munkára, mely arról szól, hogy lehet-e és mennyiben eretneket az országban, városban, kath. földesúri birtokon megtérni. Gyöngyösi egy »Altare Pacis« című művében felelt 1721-ben, melyben figyelmezteti a püspököt, hogy a magyar nép nagyon ingerlékeny, tehát vallásüldözéssel ne kényszerítsék a végsőkre. Természetesen az ilyen lelkész nem volt a jezsuiták inyére, ezért üldözték, boszantották és vesztére törtek.

1724-ben egy Gyalai András nevű erdélyi diák Gúnyos verset írt a Kassán nem rég készített szűz Mária szoborra. Ezt Gyöngyösi egy Turkevi nevű peregrinus tanítónak megmutatta s ez lemásolván, Gyöngyösi tudtán kívül, éjjel a szoborra ragasztá. Minthogy a gyanu Gyöngyösire irányult, elfogták és bármennyire bizonyítá ártatlanságát, halálra ítélték. A királyi kegyelem száműzetésre változtatá az ítéletet s Gyöngyösi 1727-ben I. Frigyes Vilmos porosz király által az óderai Frakfurtban egyetemi tanári állást nyert s itt halt meg 1743-ban.

Egy erőteljes férfiúnak, nagy gonddal és alapos-sággal készült életrajza ez, mely méltán dicséri íróját.

Payr Sándor kimutatja a már említett »Magyar pietisták a XVIII. században« c. művében, hogy miképen származott át hozzánk Halleből a XVIII. században a pietismus; hogy fogadták; kik voltak a neveztesebbek; mit műveltek.

Felsőmagyarországon már 1707-ben a rózsahegy zsinaton ellenséges állást foglal el az egyház a pietisták ellen, de a világiak nem engedik a kánonok közti iratni az ellenük hozott cikket s mint vallási kérdést, a superintendensekre bízták. Legnagyobb ellenségük itten a híres Krman Dániel superintendens, de mások is, p. o. a világiak közül Szirmay Miklós. Itt nem is igen honosodott meg.

A pietismus leginkább a dunántúli vidékeken talált otthont. És itt nagy szükség is volt rájuk, mivel a katolikus térítések, üldözések ezen vidék evangélikus egyházait borzasztóan feldúlták. A pietisták, kik csak Franckeért lelkesedtek és epigonjaitól elfordultak, azzal a meleg vallásossággal, lankadatlan buzgalommal és törhetetlen erélylyel fogtak egyházuk restaurálásához, a mely Franckét is oly igen jellemzi Nyomukban tenyészet indult és virágzás fakadt mindenfelé az egyházi életben.

Ezért a világi urak különösen szerették őket s pártfogóik között ott találjuk Jánossi Zsigmondot, II. Rákócy Ferenc kancellárját, báró Hellenbachot, Rákócy országos bányakancellárját, Dobner Nándor, soproni bírót, Telekesi Török István kuruc ezredes és kormánytanácsost, stb. De e támogatást megérdemelték irodalmi működésükért is, melyet kiválóan hazafias szellem jellemez.

A XVIII. század prot. theol. irodalmában aránylag ők tettek a legtöbbet. Közzék tartozik a világhírű Bél Mátyás, Bárany György az első magyar nyelvű neveléstani munka írója, ennek fia János, Torkos András, Sartorius József, Tóth Sipkovits József, Buzius János, Schmeitzel Bálint és mások, kik megmutatták azt, hogy a pietizmus, fattyuhajtásaitól megtisztítva, nagyon nemes theol. irányzat és hogy a magyar éghajlathoz acclimatizálódni s itt gyümölcsözni is képes.

Payrnak nagy érdeme, hogy ezen teljesen elfeledett nemes munkásságot és gazdag irodalmat nagy szorgalom és utánjárással feltárta és pártatlanul megismertette.

A negyedik tanulmány már a mi szűkebb körü pátriánkra vonatkozik és tárgya egyházunk egykori főgondnokának, buzgó tagjának, a nagynevű id. báró Wesselényi Miklós és neje, Cserey Ilonának vallásukért való szenvedésük. Szép történeti háttérrel állítja elénk Földváry azt a sok nyomorgást, melyet

Wesselényiéknek ki kellett állniok a haszonlesés és fanatizmus részéről. Együttal azért is érdekes e tanulmány, mert br. Kemény Zsigmondnak Wesselényiről, nagyjából hallomás után, nagyon is romantikus elbeszélését kellő tárgyilagossággal világítja meg.

Miután előbb szól Wesselényi ifjú koráról, katonai pályájáról, azután áttér házassága történetére, a mivel szenvedései is megkezdődnek. Cserey Farkas, a nagynevű történetíró és református státus gondnok unokaöccse, udvari referendárius és tanácsos, nejével Boros Klárával kivetik a hálót Wesselényi után, hogy leányuk Ilona szép szemein fogva maradjon. A leánynak előkelő partheit akarnak szerezni, de magukról sem feledkeznek meg, mert hát ők róm. katolikusok lévén, leányuk is ilyen vallásu, tehát Wesselényitől a szül. tendő gyermekek vallása iránt reversálist akarnak nyerni, a mivel a buzgó kath. királynő Mária Theresia előtt értékük emelkedni fogna. Számításukban nem is csalódtak. Csak a reversalis adás és nyereség ment nehezen. Ebbe Wesselényi nem akart belemenni és később lett volna szakítani is. Azért tehát azt mondták, hogy a reversálist nem veszik komolyan és csak azért kell, hogy a róm. kath. plébános. Bécsben, a hol laktak, összeeskesse őket, a mit reversális nélkül nem tenne meg. Cserey Ilona ellenkötvényt is adott magáról, hogy ő beleegyezik mindkét nemű gyermekek ref. vallásban való nevelésébe. Mire Wesselényi — mint hitte — pro forma, kiállította a reversálist mindkét gyermeknek róm. kath. vallásban neveléséről. Így a házasság megtörtént. Cserey Ilona előkelő gazdag férjet kapott. De Cserey Farkas magáról sem feledkezett meg. A nyert reversálist eldicsekedett, a királynőnek is bemutatta, teljesen komolyan vette és miután így Wesselényit becsapta, jutalmul Krasznát nyerte.

Wesselényi teljesen jóhiszeműleg és az ellenkötvény értelmében járt el, misem gondolva azzal, hogy a királynőnek van olyan rendelete is, mely ő ellene szól. Hiába írt rá apósa, első fiát ref. pappal kereszteltette. A második születésekor már a közelben ólalkodott Cserey és róm. kath. papot is küldött Zilahról keresztelni, de bizony csak Rétyi József zsidói prédikátor keresztelte meg azt is. Harmadszor már a guberniumhoz folyamodott, mely erőteljesen lépett fel Wesselényi ellen. Az ügy a királynéhoz ment és ez elrendelte, hogy ha Wesselényi nem tartja be reversálisát, a gyermekeket el kell tőle venni és Cserey Farkasnak a nagyapának kell a nevelésére bízni. Űt azért ebből se lett semmi. Hanem ekkor kezdődtek el a szenvedések.

A királyi rendelettel szemben mennyit fáradozott, folyamodott Wesselényi, hogy gyermekeit magának, vallásának mogtarthassa, de süket fülekre talált József császárnál is. Hiába tért át neje a református vallásra, ennek sem lett fogamatja. A gyermekeket a halál előbb vette magához, mint a róm. kath. nagyapa. És Cserey Ilonának a türelmi rendelet értelmében hat heti oktatásra Nagyszebenbe egy zárdába kellett mennie azon beteg, a mint kis gyermekei beteg ágyánál kimerült és ezenkívül előre haladott terhes állapotban. Itt a zárdában aztán oktatták, azaz gyötörték, kínozták a róm. kath. hit igazságaival, de hiába. A hat hét letelt, Wesselényi minden czeremonia nélkül haza vitte feleségét Batthányi Ignác püspök most abba kapaszkodott, hogy az ő engedelmével távozott Cserey Ilona, de már ennek semmi fogamatja sem volt.

»Hat évig tartott a nehéz tusa, melyet itt Wesselényi Miklós — családjának az evangéliumi vallásban megtartásaért — ma is bámulatot érdemlő szilárd elszántsággal, férfias kitartással küzdött, s a mely a nélkül ért véget, hogy győzött, vagy legyőzött volna.«

Valóban nagyon lélekemelő története a hitbuzgóságának és gyönyörűen van meg is írva Földváry szép előadásában.

Az irodalmi társaság is jó munkát végzett ezen kötet kiadásával, melyből igen sokat tanultunk.

Philiteus.

Különfélék rovata.

Protestáns szerzetesség. Ily czimen írt s adott ki Stuttgártban egy anonym szerző egy 24 oldalos füzetet, a ki úgy látszik nagyon megszívlelte a Macaulay »Pápaság« cz. értekezését. Szerző nincs megelégedve a protestáns evangelizáció eredményével s az által kívánna segíteni rajta, hogy protestáns szerzetesség és apáczaság szerveztesség akár egyházilag, akár világi szervezettel. Nem különítené ugyan őket el a világtól, sőt azt akarja, hogy részt vegyenek az élet minden munkájában, le egész a kellnerségig, de mindenütt legalább két személy együtt. Akkor a maguk evangéliumi erőit észrevétlenül vihetnék be a társadalom minden osztályába s orvosolhatnák a sociális bajokat. Nem szerveznék őket külön renddé sem, a házasságtól, sem különítené, mert hisz a keresztyén családi élet és evangelizáló erő. Sőt fogadalmuk alól is feloldoztathatnának, mielőtt akarnak, semmi dogmához vagy egyházi szerkezethez sem csatolná. Helyesen jegyzi meg rá a »Protestant«, hogy ennek csak a neve »szerzetesség«, mely jelleget külső organizációja által nyerne, a mely ilyen feltételek mellett és gondolatok alapján nem lehetne egyéb, mint a »lélekben való közösség«. Ilyen pedig van nekünk: az anyaszentegyház. Nem szervezetre, hanem erősen kifejtett protestáns egyedekre van nekünk szükségünk, a kik fogadalmak alól soha se tudjanak feloldoztatni, mert *lelkiismeretük örök tövénnel köti.*

Vallás és politika czimen azt írja a „Buda-Pesti Hirlap“, hogy az „osztrák-németek“ közt a klerikálisok ellen érzett antipáthiát még növeli a katolikus papságnak a szlávok felé huzó politikája. A pángermánok az osztrák németiségnek a német birodalomba való felvétele akadályát az osztrákok katolikus vallásában látván, arra törekednek, hogy a katolikus németiség hagyja el apái hitét és politikai okokból legyen protestáns. — Hogy Ausztria hazafias németisége közt protestáns mozgalom van, arról mi is tudunk s még jól emlékszünk annak a bécsi diáknak beszédére, a ki megtáta és elég bátor volt ki is fejteni, hogy „a következetes katolicizmus az ultramontán — klerikális — jezsuitizmus, a mely nem ismer sem hazát, sem nemzetet, csak a pápizmus világaluralmát s így a nemzeti állam bukására tör«. Mikor fogja ezt észre venni a B. H. ? Aligha előbb s ki tudja még akkor is igen-e ? mikor minket is Ausztria sorsára jutatnak a jezsuita politika.

A jezsuiták Sárospatakon. A Rákóczy kastély herczeg urai pártfogása alatt már megjelentek a jezsuiták Sárospatakon. Egy hétig szónokoltak »a gyontató atyák« isteni hatalmáról és méltóságáról. Sárospatakon jezsuiták — ez is az idők jele!

A kolozsvári ev. ref. theol. fakultás ifjuságának »ének- és zene-egylete« saját pénztára javára, 1898. évi deczember 7-én hangversenyt rendez. Műsor. 1. Gounod: Faust ábránd. Előadja az ifjusági zenekar. 2. Monolog Váradi Antal: »Iskarióth«

cz. tragédiájából Szavalja: Deésy Sándor th. 3. Zsádányi A.: „Boka kesergője.“ Hegedűn játsza: Rácz Dezső bh.; zongorán kíséri: Pásztori Gyula bh. 4. Borsay S.: Népdalok. Előadja az ifjusági énekkar. 5. Serenata Veneziana (Quartett.) Előadják: Rácz D. bh. (I. heg.), Borsodi K. bh. (II. heg.), Seprődi J. (viola), Szeremley B. bh. (cello), 6. víg szavalat. Tartja: Nagy Elemér bh. 7. Borsay S.: Népdalok. Előadja az ifjusági zenekar, 8. Petőfi a Hortobágyon, Váradi Antaltól. (Melodráma). Szavalja Székely János bh. quartett kísérettel. 9. Meyerbeer: Koronázási induló a »Próféta« cz. operából. Előadja az ifjusági zenekar.

Simó Lajost, egyházkerületünknek érdemes főgondnokát, országgyűlési képviselőt Ő Felsége az egyházi és közügyek terén szerzett érdemei elismeréséül *a harmadosztályú vaskoronarenddel* tüntette ki. A jeles férfiú kitüntetéséhez örömmel gratulálunk s kívánjuk, hogy áldásos munkásságát, jótékonyágát egyházunk még soká élvezhesse.

Szilágyi Farkas, n-enyedi ref. lelkész újabb munkája »Alsófehérvármegye 1848—49-ben« cím alatt megjelent s a 450 oldalú kötet szerzőnél, N.-Enyeden kapható. Ára 3 frt. E mű a mármegye monographiájának egy része, mely így különlenyomathban is hozzáférhetővé lett. E nagy korszak s egy kiváló történetíró találtak egymásra s mi üdvözljük Szilágyi Farkast, ki példás munkásságával egész papi karunknak dicsőséget szerez.

A kultuszminiszter felhívása: »Ő császári és apostoli királyi Felsége uralkodásának 50-ik évfordulója alkalmából folyó évi december hó 2-án hálaadó istentiszteletek fognak tartatni, melyeken a kormányhatóságok stb. részt veendnek. Miről tekintetességedet tudomás végett oly felhívással értesitem, intézkedjék, hogy ezen alkalomból az ifjuság is az istentiszteleteken vegyen részt. Budapest, 1898. november hó 2-án. Wlassics Gyula s. k. »Csak közölni kívántuk e miniszteri felhívást, kommentárt azonban nem itt fűzünk hozzá.

Özv. Szabó Sándorné, Pfanschmiedt Teréz a debreczeni ev. ref. főiskolának egyetemi rangra fejlesztése céljából 500 frtot adományozott.

Kiss Aron tisztuli ev. ref. püspök nov. hónap 20-án 84-ik életévét töltötte be. Ez alkalomból jó barátai, ismerősei, a debreczeni egyházközség presbyteriuma és a kollegium tanárkara szíves óvációkban részesítették az agg püspököt. Valóban szép és ékes korona a vénség, mely az igazságnak útjában talál-tatik.

A budapesti ev. ref. egyházközség presbyteriuma közelebbről elhatározta, hogy a Kálvin-téri templomot petroleum helyett vilanynyal fogja világítani. Budapesti hitsorsosaink közt ugyanis szokásban vannak az esti keresztelések, esküvők, és pedig a templomban, ujabban pedig istentiszteleteket is tartanak esténként, mely iránt az érdeklődés igen nagy. A presbyterium — noha nálunk szokatlan — nem akart elzárkozni a hívek kívánsága előtt és ezért hozta a jelzett határozatot.

Kiadóhivatal üzenete.

Tisztelettel kérjük előfizetőinket, hogy hátraleikaikat sürgősen beküldeni sziveskedjenek.

Csucs-Koppánd. Egész éven át küdtük a lapot Csucs-Koppándra, mert e név alatt kiadó hivatalunk az 1897 évre szóló Névkönyvben egyházközséget talált. Az nem határoz, hogy társegyház vagy nem társegyház; úgyis csak egy előfizetésre tartunk igényt. Ma visszakaptuk a Csucs-Koppándra küldött lapot ily aláírással: »Nem létezik.« Hát — hová lett? Kérünk világos beszédet s nem ilyen rejtelmeket.

Hivatalos rész.

KÖRLEVÉL

valamennyi egyházközség t. t. Presbyteriumának.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter úr Ő Nagyméltóságának alábbi leiratát, autonomikus hatáskörben leendő szíves intézkedés végett, van szerencsénk közölni összes tt. Ptesbyteriumainkkal.

5033 eln. szám.

Ő Császári és Apostoli Királyi Felsége uralkodásának folyó évi december hó 2-án lesz ötvenedik évfordulója

Bár megvagyok győződve, hogy a Főtiszt. Főhatóság már megtette intézkedéseit, mikép a kormányzata alatt álló egyházkerületben ez alkalommal hálaadó istentiszteletek tartassanak — engedje meg kérem a Főtiszt. Főhatóság, hogy amennyiben ily irányban még nem intézkedett volna, nagybecsű figyelmét arra felhivhassam.

Fogadja a Főtiszt. Főhatóság kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását

Budapest, 1898. november hó 20-án.

Wlassics Gyula, s. k.

Kolozsvártt, 1898 november hó 25-én.

Dr. Vályi Gábor,
elnökhelyettes.

Dr. Kádár János,
s. titkár.

994 — 1898

MEGHIVÓ

A kolozs kalotai ev. ref. egyházmegyének f. évi decz. hó 8-án B.-Hunyadon d. e. 8 órakor kezdődő közgyűlésére ennek illetékes egyházi és világi tagjait tisztelettel meghívom.

A közgyűlés főbb tárgyai:

1. Esperesi jelentés az egyházmegye állapotáról. 2. A főjegyző jelentése az egyhm. tanács évi működéséről 3. Tanügyi előadói jelentés a felekezeti iskolaügyről. 4. Az egyhmegyei köz. özv. árva és temetkezési-intézeti pénztárak állásáról bizottsági jelentés. 5. Beadványok, kérelmek és esetleges indítványok tárgyalása.

Decz. 8-án reggeli 8 órakor gyámintézeti értekezlet lesz, decz. 9-én 10 órakor a fegyelmi bíróság tartja ülését.

Gyalu, 1898. nov. 24.

Deési Gyula,
ev. ref. esperes.

Sz. 820 — 1898.

MEGHIVÓ.

A sepsi ev. ref. egyházmegyei közgyűlés t. t. tagjait van szerencsém a f. 1898-ik év december 15-én délelőtt 9 órán kezdődőleg, Sepsí-Szentgyörgyön, a Székely-Mikó kollegiumban tartandó rendes őszi közgyűlésre tisztelettel meghívni.

Tárgyai: Ima. Esperesi megnyitó és beszámoló beszéd. Jelentés: az esperesi vizsgálatról, egyházmegyei tanács működéséről, tanügyről, egyházmegyei pénztár állásáról, közalapról, országos gyámintézeti pénzekről. Jövő évi költségelőirányzat megállapítása. Esetleges kérelmek, indítványok tárgyalása.

Tiszteletes urakat kérem, hogy a gyűlésről annak világi tagjait jó előre értesíteni és egyházmegyei szabályrendeletünk intézkedéseire figyelmeztetni sziveskedjenek.

Bikfalván, 1898. november 26.

Vén Mihály
sepsii ref. egyházm. esperes.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendő, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Védekezzünk.

(Folytatás.)

Az ultramontanizmus nagy erővel vetette magát a sajtóra. Az ultramontanizmus politikai lapjai, folyóiratai, építő iratai, tankönyvei, néplapjai valóságos áradatként lepik el a világot. Az ultramontán sajtó sokat vét az igazság ellen, a szeretet ellen s mindig meghasonlásban lesz az egész újkori civilisatioval, de rá kell mutatnunk e sajtó hazafiatlanságára is, mely a nemzeti öntudat elfojtására, a történelem elferdítésére törekszik egy internationalis egyház érdekében. Az a vallás, mely a nemzeti tudat elhomályosítására törekszik, nem keresztyén vallás. Az ultramontanizmus bölcsei, hősei, ideáljai nem a nemzet bölcsei, hősei és ideáljai. Az ultramontán sajtó ellen protestáns sajtó kell s e sajtónak terjesztése, anyagi és szellemi támogatása. Elismeréssel kell adóznunk annak a világi sajtónak, mely nem viseli ugyan magán a protestáns egyházi félmjelzést, de protestáns szellemtől van áthatva. E lapoknak így a nem protestáns elemekre még nagyobb hatása van, mint volna akkor, ha protestáns egyházi zászló alatt küzdenének. E lapoknak részünkről anyagi támogatása is szükséges; de szükséges, hogy e lapok munkatársai közé egyháziassággal megáldott embereink is oda álljanak s azokat, kik ily politikai lapok munkatársai, lássuk el az ország minden részéből adatokkal, informatiokkal. Lelkészársaink tartsanak jó viszonyt fenn a vidéki szerkesztőségekkel is. Azonban még egyházi lapjaink iránt sincs elég érzékünk. Hát mi iránt érdeklődünk? Fájdalom, hogy a protestantizmus által fölszabadított egyéniség a separatizmusban s nem a solidaritásban akarja magát érvényesíteni. Ez a tünemény pedig az egyéniség s az egyéniség rendeltetésének végzetes félreismeréséről tesz bizonyosságot s éppen a keresztyén szabadságtól áll legtávolabb. Nem volt-e csöpp igaza se annak, ki így szólott: a protestantizmus egy nagy elv, de a protestánsok — kicsiny emberek?

Ismételjük, hogy nagy szolgálatot tesznek a protestantizmusnak is azok a politikai napilapok, melyek

ultramontán ellenesek, melyeken bizonyos protestáns szellem fuvall át, bár nem protestáns egyházi lapok. Csakhogy nekünk a liberalizmus még nem elég. Már említettük, hogy a liberalis törvényhozások nem egyszer ultramontán velleitások malmára hajtják a vizet. Pedig nálunk a törvényhozók, legalább a legirányadóbbak közöttük, éppen reformátusok. Az a baj, hogy liberalis és református törvényhozóinknak nincs mindig elég egyháziasságuk, elég református egyházi érzékük. Szükségünk van oly politikai napi lapokra, melyekben a protestantizmus már nem csak, mint elv nyilatkozik meg általában, de konkrétságában egyházunkkal már szervezettebb összeköttetésben. E lapok mégsem lesznek klerikális lapok, mert a mi egyházunk nem klerikális egyház; de maga a protestáns elv, nem szakítva el az ő nagy történelmi formájától: egyházunktól, az életben fölmerülő oly sok irányzat hullámozása közepette horgonyát szilárd talajba mélyítheti. Ily politikai lapok iránt a nem protestáns elemek talán tartózkodólag fognak viselkedni; de meglesz a hatás magára a protestáns intelligenciára, az állami és társadalmi élet protestáns tényezőire és egyelőre itt nem is kívánunk többet.

Védekezésünk az ultramontanizmus ellen az ediginél még nagyobb figyelmet kíván a tankönyvekre vonatkozólag. Talán senki sem is állítja, hogy nincsenek protestáns és katolikus tankönyvek, mikor vannak protestáns és katolikus egyének, protestáns és katolikus országok, protestáns és katolikus világnézletek, irányzatok, politikai álláspontok, sőt vannak protestáns és katolikus korszakok. Szükségünk van, főként mind inkább olvasni szerető népünkre tekintettel, protestáns füzetkékre, néplapokra. Ilyenek vannak is, de ez irodalmi ágban még nagy fejlődésnek kell eljőnie s ez be is következik. Hangsúlyozzuk, hogy e népiratoknak egyházasaknak kell lenniök. Még nem akarjuk minden úgynevezett protestáns vagy evangéliumi sajtó-termék röpködéséből megítélni, hogy hova fog végleg leszállani. Mert azok az általánosságban tartott evangéliumszerűségek csak olyan omnibus, melyre elvégre is minden egyházbomlasztó secta jegyet válthat. Nekünk pedig a sekták ellen is kell védekeznünk. Mert ellenségünk egyfelül a klérus, a kegyeskedés ez aris-

tokraciája, de ellenségeink túlfelől a szekták, a kegyeskedés e demagogjai. Igen demagogjai. Sajnálatos, de tilalalmas dolog is az, ha például valamelyik tehó. tanár mint csak nem rég is, Budapesten, az internacionális és felekezet nélküli Evang. Szövetség kebelén szektákkal tárgyalásokat folytat. Nekünk meg van a magunk evangéliumi szövetségünk. A mi evangéliumi szövetségünk: *a mi evang. ref. anya-szentegyházunk*. Nem szűkkeblűségéből szólunk. Oh a mi szívünk nagy, csak a gyomrunk nem oly igen nagy. Ennélfogva éppen a nélapoktól kívánunk határozott egyháziasságot. A népnek, sőt magának az emberiségnek nem elég csak az általánosság és nem elég csak az elv. Nekünk megtestesülésekre van szükségünk. E tárgyra még visszatérünk s igen fogunk örvendeni, ha úgynevezett protestáns nélapjainkban egyházas karaktert konstatálhatunk. Azért mondjuk: »úgynevezett protestáns«, mert van a világon nem egy olyan dolog, melyet protestánsnak, sőt protestáns radikális-musnak mondanak, holott nem egyéb, mint közép-kori ideál.

Rá kell még mutatnunk egy térre, hol ismét komolyan védekeznünk kell. A vegyes házasságokra gondolunk. Nem tagadhatni, hogy a vegyes házasságok több tekintetben, mint mondani szokás, »zavarost« képeznek. És a »zavarosban« a pápista propaganda hálója mindig ki van vetve. A születendő gyermekeknek, a jövő generációnak katholizálása végett nagy ravaszsággal használatnak fel a laikusok s a laikusokból szervezett egyházi egyletek. A katolikus egyház mindig a maga hasznára tudta fordítani a laikusok tevékenységét. Sőt e tevékenységet organizálta s a maga rengeteg formába okosan behelyezte. Sok katolikus szervezet, laikus tevékenység rejthet s rejt is magában oppositiot a hivatalos egyházzal szemben. Ez oppositio azonban nem egyszersmind formai oppositio is. És csak ez kell a hivatalos egyháznak, e hirhedt formalistának. A katolikus egyház tehát a vegyes házasságok nemzedékének katholizálása végett is jól föl tudja használni laikusait s ezeknek az egyházhöz fűződő egyleteit. És jól föl használja eszközül, fegyverül az egyháznak szentségeit. A gyóntatás jézsuita kezekben éppen — revolver. Nem szabad tagadnunk, hogy vegyes házasságok révén veszteségeink vannak. Mit? Az a serdülő ifjúság, mely a konfirmációkor meghatva tett fogadást, könyezve térdelt úrasztalunk körül, az a serdülő ifjúság, melyet a konfirmációi tanítás lelkipásztori jelleme s aztán maga a konfirmációi ünnep, ez a komoly és boldog ünnep, a protestantismus liturgiai geniusának ez a páratlan alkotása oly őszintén fűzött hozzánk, néhány évvel később reversalist ad?! Igen, reversalist ad, mert az a benső viszony, mely a lelkipásztor és a konfirmáló ifjúság között keletkezett, ápolás nélkül marad. Az érzések ismétlődés által élnek, erősödnek s ismétlődés nélkül a legszentebb érzések is meggyöngülnek, kihálnak. Ez lélektani törvény, melynek nagy következményei vannak. Éppen e törvényből folyik, fájdalom, negatív irányban, hogy a pap és konfirmált növendékek egymásra nézve alig pár év multán már idegenek. Nem adunk alkalmat arra, hogy meg-megújuljon az a nemes érzés, mely a konfirmáló ifjúságot hozzánk, az ő lelkipásztorához s az általunk sym-

bolikusan képviselt ügyhöz csatolta. Pólis megszakítani ezt a nemes, lelki viszonyt éppen erkölcsi durvaság és természetesen lelkipásztori hivatásunk iránti hűtlenség. A hűségesen végzett konfirmáció által Isten még egyszer kezünkbe adja a jövőendő nemzedéket és aztán mi — kiejtjük kezeinkből. Határozottan állítjuk, hogy nekünk több módunk van híveink jó irányítására, mint a klérusnak és a mi functióink alkalmasabbak megnyitni a szíveket, mint a pápista pap functioi, ha van hozzá egyéniségünk. Mi azonban járunk szegényesen, szűkölködve gazdag aranybányánk fölött, melyekbe csak lebecsátkozunk, melyeket csak kiaknáznunk kellene, hogy gazdagokká váljunk. Ha konfirmált növendékeinkkel főntartanók a lelkipásztori viszonyt s lenénk nekik továbbra is evangéliumi barátjuk, akkor a vegyes házasságok révén egyházunk többé nem veszítene. Történik pedig ez összeköttetés főntartása a családok lelkipásztori látogatása által, mert egy ily látogatás nemcsak a család öregeinek, de ifjainak is szól s e látogatásoknál a család ifjú sarjainak istenországához való viszonyát éppen nem hagyjuk figyelmen kívül. Egyházunkat a társadalmi életnyilatkozatoknak lehetőleg céljává tesszük s alkalmat adunk az ifjainak is, hogy egyházunkért tegyenek, munkálkodjanak, valami áldozatot hozzanak, itt szellemileg, ott anyagilag. Híveink tevékenységét egyházunk felé terelni igyekszünk. A miért mi teszünk valamit, a miért mi áldozatot hozunk, annak értéke nő előttünk s ahoz csak inkább ragaszkodunk. Ifjainkkal is újra és újra tapasztaltatunk, éreztetnünk kell, hogy nekik van anyaszentegyházuk. Németország több vidékén külön katekhisatioi intézmény áll főnn éppen a konfirmált ifjúság számára. Ez az intézmény nekünk is kötelességünk. Vasárnapi templomozás után az ifjúsággal templomban maradunk s megkezdődik nem valamely iskolamesteri vagy akár professori, de az igazi lelkipásztori tanítás. Szóba jó a bibliából az, a mi törvény s a mi evangélium, a mi a hitre s a mi a kegyes életre tartozik. Szóba jönnek a napi események, a mindennapi kötelességek, az egész mindennapi élet s mindez összefüggésben hitünkkel, Istenhez való viszonyunkkal. Szóba jönnek egyházunk története s ennek példaadó alakjai. Szóba jó más egyházakkal szemben való különbségünk és fölényünk. Éreztetjük ifjainkkal, hogy nekünk örömmünk, dicsőségünk, büszkeségünk, hogy mi reformátusok vagyunk s meg-megújítjuk lelkükben konfirmációi fogadásukat. Nincs miért tovább részleteznünk. Csak azt a véleményünket fejezzük itt még ki, hogy lelkipásztori viszonyunknak a konfirmált ifjúsággal való főntartása céljából a mi erdélyi falusi egyházközseinkben nincs szükség a konfirmált ifjak valamely külön egyletére. Semmi separatio. Semmi úgynevezett önkéntes társulás itt. Lebegjen szemeink előtt az egész, egységes egyházközség, csak most éppen egyik kiemelkedő oldaláról nézve. Az egyház az ő ifjú tagjaiban. Az egyházi ifjúság a maga osztatlanságában. Igen népes helyeken, városokban s éppen parochialis rendszer nélküli városokban a konfirmáltak egyletét a pap organisalhatja. De csak a pap. Megvalljuk, hogy sok dolgot más szemmel nézünk ebben a separatismussal telített világban, ha egy megbízható pap vezet. Az egyleteknél minden attól függ, hogy mi a vezetők

valódi indoka és célja. Ez indokok és célok tisztasága, mondjuk itt: református egyháziassága szerint lehetnek az egyletek jók, avagy pedig elvetendőek. A mi falusi egyházközségeinkben a konfirmáltak külön egyletére szükség nincs. Az egyletezés több árnyoldalára most nem térünk ki. Egészen más dolog az szerintünk, mikor valamely cél technikai feltételei kívánják meg a külön társulást. Ilyen, például, egy dalegylet. (Dalegylet szervezését s az egyháziasság érdekében fölhasználását a papnak szívéen kell viselnie.)

Ismételjük: legyünk az ifjuságnak is lekipásztora.

Az ultramontanizmus mindenütt ott van, legálább ott akar lenni. Ott akar lenni a községi életben, az állami és társadalmi életben, ott a családokban és iskolákban, ott a tudományban és politikában, ott akar lenni a felnőttek közt, az ifjuság között, a hatalmasok között, a szegények között, az elkeseredettek között és rá akarja tenni kezét az összes közügyekre és a legszemélyesebb ügyekre. És mind e helyeken ott kell lennie a protestantizmusnak is. Minden a tettek — mond a biblia. Igen minden az *enyim!* — mondja az ultramontanizmus. Minden a *Kristusé s a Kristus által Istené!* — kell mondania a protestantizmusnak.

(Folyt. köv.)

Bevezetés

a Schleiermacher „Über die Religion“ című műve olvastatásához.

1.

(Folytatás.)

A protestantizmus vallásos alapelve az isteni objectiv törvény által betöltött autonomia, az államszervezetben a reformáció idején csak a Kálvin városában, Genfben érvényesült s tudjuk, hogy mily erőfeszítésbe, mondhatnok rigorozizmusba került itt is, hogy az autonomia vallásos és politikai téren ne essék teljesen áldozatul a subjectivizmus libertinizmusának. — Egyebütt az állami és társadalmi élet maradt a régi alapokon. Az ember, ki vallásos tekintetben saját lábára állított, kit megajándékoztak azzal a szabadsággal, hogy az Isten törvényét sajátjának mondhatá, az állami életben »Isten kegyelméből« uralkodó fejedelmei parancs szavának engedelmeskedett az *absolut monarchiában*. Még állt egy darab a középkor külső pozitívizmusából s annál erősebben, minél inkább támogatta vizsontszolgálatok fejében a vallási és egyházi pozitívizmus. Az absolutizmus az állami életben és a papuralmi hierarchia az egyházban mindig jól megértették egymást. »Iker testvérek ők, együtt bolygák az életet« s csak mikor nem volt már egyéb mit igába hajtani, erejüket akkor mérték össze egymással, ott a caesaro-papizmus, itt a hierarchikus theokrácia érdekében.

Az egyházban lassanként sikerült, ha nem is éppen kiirtani, de vállvetett erővel elnyomni és lokálizálni a bajt s a harmincz éves háboruk után a XVIII. században az egyházi és politikai absolutizmus a legszebben fejlődik, virágzik, sőt már gyümölcsei is

érnek. Csakhogy a gyümölcse...?! Hogy is mondja csak az ur Faustban? — »Alkotni légy mint ördög kénytelen!«

Az individualizmus apostolának, az ujkor prófé-tájának *Rousseaunak* »természetevangeliuma« megtermette gyümölcsét s az emberiség történetének folyton termő fáján e gyümölcs létrejöttének első hatása az, hogy az egyházi és politikai absolutizmus ághoz száradt rothadt gyümölcsét letaszítja. A tétel: »vissza a természethez és a természeti állapothoz,« a társadalmi életre alkalmazva, már Rousseau-val megiratja a »Contrat social«-t (»Társadalmi szerződés«) De a társadalmi szerződés alapgondolatából kiindulva, minő más eredményre jut, mint egy századdal korábban angol elődje Hobbes, vagy akár idősebb kor- és honfitársa, Montesquieu! Hobbest e gondolat a politikai és állami absolutizmus igazolására vezeti, Montesquieu a konstitucionális monarchiát jelzi a legjobb államformának; Rousseau ellenben *minden ember egyenlőségét* követeli az állam legfőbb alaptörvényeül s ideálja e kormányformában *a tiszta demokrácia törvényhozó közvetlen népgyűléssel*. A XIV Lajos hires államjogi alapelve: »l' etat c' est moi!« Rousseau-nál már teljesen ellentétébe megy át: egyedüli sonverén hatalom a nép. Mint a papi uralmon nyugvó kijelentett dogmákkal a naturális religió, úgy állittatik szembe az istenkegyelméből való király akaratan nyugvó pozitív joggal a jusnaturales. A pozitívizmus és önistenítő subjectivizmus összeütközése a társadalmi és állami élet terén elkerülhetetlen volt s minél inkább elzárkózott a hatalom minden jogos reformtörekvés elől, annál hevesebb volt a kitörése: *a francia forradalomban*.

E forradalomért s annak iszonyatosságaiért katolikus részről rendszerint a protestantizmust teszik felelőssé. És valóban, a mi a nagy forradalom elveiben nemes, magasztos, a törvényelőtti egyenlőséget, a polgári szabadságot és keresztyén testvériséget a protestantizmus a maga Isten előtt való egyenlőség, keresztyén szabadság és testvériség elvei törvényes gyermekeinek tekintette, vallotta mindig. De ime, ezek a nagy francia forradalomnak gloriája. Ellenben a mi piszkos hullám, vérfolt s a demagogiának örültsége volt benne, azért a történelem ítélőszéke előtt a felelőséget negative az egyházi és politikai absolutizmus, positive a fékevesztett subjectivismusnak, a protestantizmusban mindig idegen libertinizmus, a Rousseau naturalizmusának szülötte fogja hordozni. Mert a protestantizmus a mint soha sem vállalt solidaritást a reformáció korabeli libertinus szektákkal és irányzatokkal, a mint nem tekintette egyenes örökösének sem a dogmatizmust sem a ráczionálismust, a mint a filozófiában sem azonosithatta magát sem a subjectiv-idealizmussal, sem a naturalisztikus realizmussal: úgy a társadalmi és állami élet trónra ültetett individualizmusát sem ismerhette a magáénak addig, míg egységgé kapcsoló törvényük, az objectiv észtörvény uralma hiányzott. — Csak a midőn Napoleon ágyuinak dörgése felébresztette Európát s a korlátlan egyéni szabadság mámoros álma után tisztultabb látása előtt világosan állt, hogy hová fog vezetni az önző individualizmus, mely a társadalmat tehetetlen atomokra szaggatja szét, mikor a nemzeti államok, mint valami

kártyavárak döltek össze s olvadtak fel »a császár világbirodalmába«: csak akkor ébredt fel a köz értékének tudata — *a nemzeti érületben* s alakította át az egyéni szabadságért való rajongást *a haza szabadságáért való lelkesedéssé*. A XVIII. század kozmopolitizmusából, a mely homlokegyenest ellenkező elvekből származott ugyan, de a római egyház kozmopolitizmusával eredményeiben teljesen azonos, a XIX. század patriotizmusának s a kettőnek egy magasabb egységbe, *az alkotmányos államformába* való összefoglalásának létrejövele által jutott az állami és társadalmi élet abba a formába, *melyet a protestántizmus a saját lényege állami inkarnációjának tekinthet*. Minden addigi alakulás, egy vagy más vonásában a protestantizmustól idegen.

(Folyt. köv.)

Vallás és politika.

(Két czikk.)

»Rekatholizálók« címen, a Kiss József szerkesztette politikai és irodalmi szemle, »A hét« egy nagyon figyelemre méltó cikket hoz november 27-iki számában. A cikk alapján egy történelem-bölcsészeti áttekintés Magyarország újabb történelmén a Habsburgok óta. Egy profécia a XIX. századból, a történelemben kijelentett isteni világrend törvényei, a történelem logikája alapján. Isten keze a népek történetének vezetésében meglátszik má is és mindörökké azok előtt, a »kiknek van szemük a látásra«! Isten szava, kijelentése szól hozzánk ma is a történelemben, és az ő szavát hallják és megértik azok, »a kiknek van fülük a hallásra« és értelmükre nem borult reá az a bizonyos »fátyol«! Bízunk olvasóink szemének tiszta látásában, fülének hallásában, s reméljük, hogy szemükről »elvétezt az a lepel«, melyről Pál II. Korinthus 3, 11—18-ban emlékezik. — Nem állítjuk, hogy »A hét« cikkirójának szemén e »lepelnek« még foszlányai sincsenek meg, nem mondjuk, hogy az isteni kijelentést oly világos szemmel szemléli, mint Jézus Krisztus, vagy bár az apostolok, vagy akár csak reformátoraink is, mert a történelmi alakulásoknak a katolicizmus és protestántizmus *szellemével* való belső kapcsolatát még nem veszi észre s a vallásos és politikai irányzatok kapcsolatát csak »csudálatos véletlennek« tartja. E leplet majd igyekezni fogunk föllebbenteni.

A cikk különben bő kivonatban így hangzik:

A »Frankfurter Zeitung« észre veszi a bécsi kamarilla működését, a »Kölnische Zeitung« pedig meglátja a protestáns uralom alkonyát Magyarországon. Mindkettőnek igaza van. Európai szemmel nézve, a mi hazánknak képe most ez: *a kamarilla csillaga felragyog s a protestántizmus csillaga elhalványulóban van*.

A protestántizmus az államéletben — a liberálizmus. Magyarországon most a liberálizmus uralkodik a »partout« ellenzék pedig erősen katolikus jellegű. Honnan van ez? — Nem esetleges. A magyar faj liberálizmusa nem oly természetes, mint pl. a svájci polgárságé. A magyar faj kevély keleti fajta s minden izében konzervatív és arisztokrata. Törvénykönyvünk

a protestántizmus diadaláig az államéletben, e század derekáig, nem egyéb, mint a hemesi privilegiumok gyűjteménye. A magyar faj liberálizmusa egyenes következménye a mi *közjogi helyzetünknek*, mely 1526 óta egy idegen birodalom s egy idegen uralom vonzó körébe sodort bennünket. Az uraság, az idegenség magában is elnyomó tendenciákkal jár együtt s hátha még katolikus és így konzervatív! Ezzel nehezedett reánk Ausztria és a Habsburg dinasztia. Az elnyomott magyar nemzetben a nemzeti védekezés ölelte keblére a protestántizmust s ez vetette meg ágát a liberálizmusnak és demokráciának az államéletben. Az elnyomó idegen abszolutizmus a rekatholizálásnak volt természetes apostola: a nemzeti önállóság és függetlenség iránya, a védekezés szükségszerűen protestáns jelleget öltött.

A Kolonicsok koldussá, katolikusná és németté akarták tenni a magyart; a Bethlenek úrrá, protestánssá és magyarrá. A történelemnek kétségtelenül ez a legcsudálatosabb produktuma(!). Hiszen a magyarságnak éppen a katolicizmus (!?) adott nemzeti létet. De az elnyomó katolikus volt — s ez elég volt arra, hogy a kálvinizmus legyen a magyar vallás. A főnemesség, mely elfogadta a »császár« titulussait s beleolvadt a német birodalomba: pápista volt. A nemzeti ellenzékben maradt köznemességben uralkodott a kálvinizmus. A konzervativság s a katolicizmus, mely pl. Franciaországban annyira nemzeti tud lenni, minálunk folyton együtt kompromittálódott az idegen hatalommal. Ha az elnyomás reakcionárius, eo ipso minden liberális és demokrata vívmány nemzeti vívmány is s minden nemzeti térfoglalásunk egyúttal a protestántizmusé is. A linci s a bécsi béke egyszerűen protestáns vívmány s az 1791-iki és 1848-iki törvényhozásból nem hiányzanak a protestáns törvények. Maga Kossuth is lutheránus volt.

A szomorú idők során ismét sok *véletlen* (!) ódium hárult a katolicizmusra. Az abszolutizmus tombolt a katolicizmusban; a stréber, renegát Bachnak — akár csak ma Luegernek — nem építhettek elég temlomot s Thun a concordatumban térdet-fejet hajtott a pápa előtt. A muszkavezetők mind katolikus főnemsek voltak s a nemzetiek üldöztetését leginkább a protestáns egyház érezte meg. A provizorium alatt az 1847-iki konzervatívok állottak a nemzet élén s velük ismét hosszú időre kompromittálódott a katolicizmus, konzervativizmus és arisztokrácia. Sőt a 48-ból határozottan sokat engedett katolikus Deákkal és Andrássyval szemben is a köznemes protestáns balközépi Tisza nemzeti dicsfényben ragyog, egyházi téren kezdve meg a nemzeti védekezést.

Most megindult ez iránynak bomlása. Legveszedelmesebb ellenségei a néppárt előtt is katolikus veleitások voltak. A két főszemély: Apponyi Albert gróf kálksburgi jezsuita növendék, Ugron Gábor az erdélyi kath. státus főembere. Az obstrukciót Apponyi teljes támogatásával a katolikus Polonyi vezeti, ki a fegyvert-hordozó Kossuth Lajost »agylágyult vén lutheránusnak« nevezte. Most meg van a néppárt is, melyben a reverenda s az aranygyapju játszá a főszerepet. Vezetése is kettős: Zichy—Eszterházy és Molnár—Lepsényi—Zelenyák. Csoda-e, ha karakterüket abban mutogatják,

hogyan az »átkos liberálisizmus« incarnatiója Kossuth Lajos tömjénfüst nélküli vadházasságból származott?

Bizonyos, hogy a protestáns-liberális irányzatnak befellegzett s most katolikus restauráció előtt állunk, a mi — dacára minden magyar udvartartásnak és néppárti Kossuth-nótának — erőssen »császári« jellegű lesz.

Ez általános európai visszahatás a Pázmány kora új kiadásban, a melyben ismét dominálni fog — Bécs. Lueger úr már be is jelentette igényeit s a »császár-jubileum« alkalmából kijelentette, hogy »nem fogjuk tűrni, hogy Magyarország külön történelmet csináljon!« Nem mintha a katolicizmus nemzetietlen volna (!?), hiszen Spanyolországnál nemzetibb állam nem kell. Hanem mert minálunk a katolikus ellenzéknek éppen a bécsi udvari körökkel való konvenientája ad erőt s bolond volna, ha e támasztékot visszaútasítaná. Uralomra nálunk úgy is csak az »alkotmányosság« felrobbantásával juthat, ezt pedig hamar követi az »alkotmány«.

De az igazat megvallva: ez sem lesz valami nagy veszedelem. Szükséges fejlődés-fok ez, melyben Nyugat már nyakig benne van. Hatása az lesz, hogy a reakciónárius-katolicizmussal ölelkező idegen elnyomás a radikálisabb elveknek újra megszerzi — a minek most híjával van — a nemzeti eszme támogatását. Ez ma még ellenséget lát a negyedik rendben, a munkások szociális törekvéseiben. Az elkövetkező katolikus osztrák abszolutizmus alatt a magyar nemzeti védekezés épp úgy egygyé olvad majd a szociális törekvésekkel, mint a hogy negyvennyolc előtt egygyé olvadt a jobbágy-felszabadító s ősiségtőlrlő liberális programmal.

A protestáns magyar Bethlen Gábor hajdan együtt harcolt a germán Gusztáv Adolfal a katolikus cezárizmus ellen. A protestantizmusnak most is megvan a maga hivatalos képviselője: az a Németország, mely csak a minap hirdette ki a Szentföldön a német alattvalókban a protestáns keresztyénség protektoratusát. Berlinből máris nagy érdeklődéssel fordulnak a monarchiánk felé s annál inkább, minél merészebben nyomul elé a szláv-kerikális reakció. Lesz még éjszakája is ennek a most hajnalodó rekatholizációnak! Annyi bizonyos, hogy bármi történjék: Magyarország soha sem vész el s a magyarságnak mindig lesz kire támaszkodnia!« Eddig a cikk.

A ki, bár e kivonatban végig olvassa, lehetetlen, hogy megtagadja írójától azt a magasabb bölcsészeti szempontot, melyet bevezetésünkben jeleztünk. Lehetetlen nem látni, hogy az író megtalálta nemzetünk újabb történelmének immanens törvényét, a szellemi hatalmakat, a melyeknek institutiókban realizálódott formái vívják egymással harcaikat, hol előnyomulva az egyik, hol viaszorítva a másik. Teljes mértékben méltányoljuk, hogy e szellemi irányzatoknak nemcsak a politikai liberalizmusban és reakzionarizmusban, a demokráciában és arisztokráciában, a nemzeti önállóságban és idegen uralomban, a kiváltságolt nemes-ségben és érvényesülni törekvő népben nyilvánuló formáival számol, hanem azon természeti faji karakterrel is, a mely e szellemek által mozgatott anyagot a magyar nemzetet jellegzi, s azokkal a külső, történelmi faktorokkal is, melyek az alakulásra, befolytak. Minket csak az lep meg, hogy ily filozofikus és mély gondol-

kozásu egyéniség is, mint e cikk írója, a reakzionarizmus és pápistaság a liberalizmus és protestantizmus kapcsolatát Magyarországon véletlen találkozás eredményének, pusztán közjogi helyzetünk következményének tekinti, és a benső szellemi összefüggést, rokonságot, sőt azonosságot — csak különböző mezőkön — fel nem ismeri. A Kolonicsok és Bethlenek politikáját a történelem legcsudálatosabb produktumának tekinti s az abszolutizmusról a katolicizmusra háruló ódiumot véletlennek mondja, s a katolicizmus, szerinte, nem eo ipso nemzetietlen. — Ime ez az eredménye legjobbjainknál is annak, a mit a »Pesti Hirlap« Majláth püspök ismeretes status-gyűlést megnyitó beszédére írt cikkében mint a magyar sajtó és tudományosság mulasztását vallott be, hogy t. i. nálunk a felekezetek szellemének az állami élethez való viszonyát készakarva nem vizsgálják, mint a művelt külföld sajtója és tudományos irodalma teszi, hanem beéri pusztán az egyházi gyűlésekről, ünnepélyekről való semmitmondó tudósításokkal. Ime, ez az eredménye annak, hogy felekezeti tudományosságunk intézetei, 'heológiáink szeparáltan állanak, kiközösítve a többi tudományokkal való kölcsönhatás helyéről, az egyetemekről s hogy ennél fogva nyilvánossága alig egyébb pusztán szónál, mert igénybe nem veszi senki a szakhallgatóságon kívül. A vallások és felekezetek lényegét csak történelmi nyilvánulásaikból, az egyházak szerepléséből ítéli meg, holott tudvalevő, hogy a történelmi és eszményi soha sem fedezik egymást s azt az ideált, a melyet vezércsilagukul vallanak, az életben való érvényesítésnél száz és száz idegen faktor befolyása homályosítja el. Ki tagadná, hogy a katolikus egyház tagjai közt mindig voltak és vannak szabad gondolkozásu, liberális, hazafias egyének? De azért e katolicizmus lényege és eszménye az egyháztekinély elve, a feltétlen engedelmesség s a katolicitas, mely elvben »nemzetfelettség«, a modern nemzeti állam politikai ideálja mellett gyakorlatilag »nemzetellenességet« jelent, mely az ó katolicizmusban és a hajdu-dorogi görög-katolikusok magyar liturgiára törekvésében egyformán a világi uralomként értelmezett katolicitást veszélyeztető nemzeti öntudatot gyűlöli és üldözi. De meg is született ugy-e a »jó katolikus« tisztelet-cím, a mit Zichy Nándor gróf tiszteletreméltó őszinteséggel interpretált így: »előbb vagyunk katolikusok s csak azután magyarok.« S tekintsünk utánna. Wlassics miniszternek melyik »jó hazafi« püspöke tiltakozott ez elmélet ellen? De azért nálunk a hazafiatlan és nemzetellenes irányzatokkal a katolicizmus csak úgy véletlenül találkozik s erről csak úgy véletlenül háramlik a katolicizmusra az odium!

Csoda-e, ha ily felfogás alapján »A hét« cikk írója míg Magyarország és a magyarság jövődjében való bizodalmanak kifejezést ad, a protestantizmus jövődjéről mélységesen hallgat? O a protestantizmus nélkül is lehetségesnek tart egy erős, önálló magyar nemzeti államot, mert hiszen a katolicizmus nem eo ipso nemzetietlen! Mi azonban más meggyőződésen vagyunk. Mi nem ismerünk a történelemben véletlenséget; úgy a történelem világos logikája, mint a felekezetek ideáljának és szellemének tudományos vizsgálata minket arról győzték meg, hogy az önálló ma-

gyar nemzeti állam elszakíthatatlan szövetségese és leghűbb támasza a magyar protestantizmus. Nem kicsinyeljük ugyan azt a támaszt-sém, melyre czikkiró hivatkozik: a protestáns Németországot; de már mi csak a mellett maradunk, hogy minden külső pillérnél többet ér a falak szilárdsága — a belső erő, a magyar protestantizmus.

Mi számítunk arra a bármily furcsának látszó, de egészen természetes történelmi jelenség ismétlődésére, hogy mihelyt ez a most hajnalodó összbiróadalmi katolikus reakció kezdi megtermeni gyümölcseit, igaz magyar-hazafiságuk által vezetett katolikus honfitársaink újra sorompóba lépnek a magyar protestantizmus igazai mellett. Sennek mi több értéket és nagyobb jelentőséget tulajdonítunk, mint az idegen támogatásnak.

De legfőbb bizodalunk Isten után önmagunkban van és kell hogy legyen. Ugy tetszik nekünk, hogy az utóbbi évtizedekben a magyar állam politikai vezetésében érvényesült protestáns szellem csaknem elfeledtette velünk, hogy a szellem ősforrása a vallási, az egyházi, evangéliumi protestantizmus s ennek következtében inkább államiakká lettünk, mint egyháziak voltunk, inkább politikusok, mint vallásos buzgósággal teli protestáns egyháztagok. Protestáns öntudatunk a politikában domborodott ki, a felekezetiről legfennebb keresztleveleink tettek néma tanubizonyyságot, a melyet a politikáért készek voltunk cselekedeteinkkel és eljárásainkkal minden Szent István napján, urnapján s minden hivatalos istentisztelet alkalmával megtagadni. Merjük állítani és nyíltan kimondjuk, hogy a protestáns irányzat bukásának oka hazánk politikai vezetésében az, hogy protestáns személyes karakterünk halványodott el. Itt a baj, a melyet most nem részletezünk, innen kell kiindulnia a regeneráczióknak is.

A politikában sorvadó protestantizmus új életet, csak a személyiséget képező, karaktert adó protestáns keresztyén élet- és világi nézetet kölcsönző vallási és egyházi protestantizmusból szívhát.

De erről majd jövő cikkünkben!

Nagy Károly.

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1898. nov. 22.

(Vége.)

Dósa Dénes, Sándor János, Deák Gerő és Simon Ferencz, szászvárosi tanár aainak bejelentett mellékfoglalkozása a fennálló szabályrendelettel nem ellenkezőn: annak folytatására, egy évre engedélyt nyertek.

A szovátai leányegyházköztség az iránti kérését, hogy a Baldácsy-alapból tanítója részére folyósítva volt 100 frt segély továbbra is kiúttassék, ig. tanácsunk nem találta teljesíthetőnek, miután az egyhk. az örökölt sósfürdővel oly jövedelemhez jutott, melyből e kiadást könnyen fedezheti.

Ugyancsak eredménytelenül kellett, hogy visszadjon ig. tanácsunk a szil-szolnoki egyházmegye közgyűlésének is ama kérését, melyben az egyházmegyei közalap-kezelők részére 100—100 frt. honorárium kiutalása kívántatik a rendkívüti államsegély terhére, mert

a segély határozottan csak a csekély javadalmu papok fölsegélésére fordítható s különben is egészen ideiglenes jellegű; más fedezeti alap pedig rendelkezésére nem áll.

A köröspataki l. ehk. esperesileg igazolt és pártolt kérésére, kiutalta ig. tanácsunk kivételesen még ez évre is a beszolgáló lelkész 40 frtnyi hitoktatói honoráriumát.

Lelei egyházköztségünk határozata, mely szerint a papi és kántori stólat, valamint az apróbb szolgálalmányokat, 3000 frt tőke kamatjával megváltani határozta, jóváhagyó tudomásul vétetett.

Barabás Árpád, magyarókeréki ref. lelkész aa. részére 50 frt segélyt utalt ki ig. tanácsunk, oly módon, hogy ez összeg a részére kiutalandó rendkívüli államsegélyből térítették vissza.

Az újonnan épült szeretetház mellett elvonuló sikátornak kibővítése már tisztasági szempontból is kívánatos lévén ig. tanácsunk az ehhez szükséges területet díjmentesen átbocsátotta a város tulajdonába, némi víszonzásul amaz adományért (fél millió téglát) melylyel a város a szeretetház és templom felépítését kegyesen elősegítette.

Irsay József, ördögkereszturi körlelkész aa. indokolt kérésére, még egy évre folyósította ig. tanácsunk a babuczi egyház tőkéinek kamataiból, a 100 frt. utazási átalányt.

Több alkalommal tapasztaltatján, hogy az egyházkerületi közalap követeléseinek felhajtása, a követelések egy részének czédálása miatt rendkívül nehézesen eszközölhető: ig. tanácsunk utasította ügyvéd aát, hogy a kebli jogügyi bizottság véleménye alapján, tegyen előterjesztést a követendő eljárás módozataira nézve.

Vizaknai egyházközségünk az iránti kérését, hogy az alakuló takarékpénztárnál 50 drb. részvényt jegyezessen, nem találta ig. tanácsunk teljesíthetőnek, mert az alakuló kis intézetnek meggyökerezése ott, a szében nagy bankok közelében, legalább is kétségesnek látszik.

Végül, főt. Püspök aa. előterjesztése alapján, Hegyi Károly, györgyfalvi lelkész aát nevezte ki ig. tanácsunk dicsőszentmártoni körlelkészszé, kilátásba helyezvén részére a györgyfalvi egyház által követelhető papválasztási költségek megtérítését. Új állomásának elfoglalására a jövő évi január hó 1-je tüzetett ki határidőül.

Több tárgy előkészítve nem lévén, az ülés be-
zárattott r. s.

Modern törekvés a buddhismusban.

A Japánban megjelenő »Bukkyo« cz. buddhista folyóiratban — a mint Wendt tokiói missionárius tudósít — ujabban egy czikk jelent meg, mely ugy hangjánál, mint tartalmánál fogva méltó feltűnést keltett egy »biksu« szájából.

A buddhismusnak — írja a buddhista szerzetes új irányt kell vennie, ha helyét az emberi művelődés áramában megtartani akarja s jövő sorsában a bukást kikerülni igyekszik. Eddig pessimismust predikált jövőre, ha élni akar, — optimizmust kell predikálnia. A buddhismusnak is észre kell vennie, a mit a keresztyénség már rég észrevett és orvosol, hogy a tudomány világa és a vallás világa közt éles ellenmon-

dás jött létre, hogy papok és vallástanítók más nyelvet és methodust használnak mint ilyenek és más mint tudósok. A tanulók midőn papokká lesznek, az újabb tudományos teoriák és methodus után idegenül érzik magukat egy olyan tanban és methodusban, a melyet predikálniok kell, a mely régen elavult s a melyek a régi kor gondolkozásának megfelelőhettek ugyan, de a melyek mai műveltségünkben immár idegenek. Lehet e csodálni, hogy ily körülmények közt a buddhismus nemcsak nem terjed, de saját hívei közt is lábra kap a közöny? A fiatal buddhista papok négy csoportba oszthatók: 1. Olyanok a kik alsóbb rendű származásuak, kevesebb szellemi képességgel bírók és a kiknek a papság kenyérkérdés. 2. Vagy olyanok, a kiket bigott rokonságuk kényszerít a papi pályára, s miután évek hosszú során keresztül dressiroztatnak egy és ugyanazon methodus szerint, végre is elvesztik akaraterőjüket arra, hogy tanítóik és jötevőik akarata ellenére lelépjenek a pályáról. 3. Olyanok, a kiknek hite a modern befolyások alatt megingott s most egyenesen más életpálya után néznek. 4. Végre olyanok, a kik férfias bátorsággal azon munkálnak, hogy hitőket és tudásukat kibékítsék, hitüknek új és biztos alapot vessenek s hitvallásaikat revideálják. Ezek az igazi talentumos, akaraterős papok, — fájdalom siralmasan kevesen vannak. — E bajokon némelyek úgy akarnak segíteni, hogy a theologusok — a minden bajok forrásától — a modern tudományosságtól zárassanak el. Mi azonban — mondja — más véleményen vagyunk. Miután ugyan a tudomány előhaladását semmi sem akadályozhatja meg, s mert a papnak nem szabad a tudatlanságot tenni ideáljává, egyedül lehetséges az, hogy hitünket hozzuk összhangba a tudománnyal. A ki azt állitaná, hogy erre a buddhismus nem képes: az a buddhismus szellemének elaszticitását és fejlődésre képes voltát nem ismeri. Hitvallásait át kell alakítani a modern tudatnak megfelelően s pessimismusát magasztos optimizmussá változtatni: fenmaradását a vallásos tudat újraélesztése által csak így biztosíthatja.

Nem kérjük, e meglepő nyilatkozatot tett theologustól, hogy hogyan képzei azt az elaszticitást, mely a buddhismus abszolút pessimismusát — a mi lényege — diametrális ellentétbe vinné át? A ki tudja, hogy a szellemi életjelenségeknek is határozott karaktere van, minden hasonlótól megkülönböztető lényege, az azt is tudja, hogy mihelyt e karakterét levetkőzte, mivolta megszűnt s valami egyébbé lett, mint a mi volt. — Nekünk a biksu nyilatkozata más tekintetben érdekes.

1. Abban, hogy mig a buddhismus európai magasztalói pessimismusát dicsőítik. Hartmann a jövő vallása egyik alkotórészét találja benne: addig az alapfelfogás magában a buddhismus híveiben elégtelennek bizonyul a vallásos tudat kielégítésére. S ha e szükségérzet felébredt, annak kielégíttetését is meg kell találnia: ezt pedig csak a keresztyénség nyújthatja, előbb — lehet — a katholicismus és orthodox protestantismus tulvilági optimismusában, később kikerülhetetlenül a modern protestantismus immanens teleologikus világnézete optimizmusában.

2. Abban, hogy a midőn arról a szakadásról szól, mely az iskola tudományos képzésének és a vallás oktatásnak alapjául szolgáló világnézetek közt van e szakadás kiegyenlítését követeli, újabb bizonyosságát nyújtja annak, miszerint az egységes, harmonikus világnézet általános emberi törekvés és szükség s a régi motto: »értelmemmel pogány, szívemmel keresztyén« megvalósítása Európában ép' oly lehetetlen, mint Ázsiában.

3) Abban, hogy mig Európában az echt katholicus Brunetiernek magukat erős protestánsoknak valló theologusok is utánkiáltják: „a tudománynak meg kell térnie!"; a mig itt abban keresik a megváltást, hogy a tudomány alkalmazkodjék nemcsak az ó kor dogmatikájához, hanem sokszor az ó-kor mondáinak sokszor gyermeke, nem egyszer egyenesen idéltlen képzeiteihez:

mig nálunk Bernoulli a lelkészképzést kettős számlán kívánná vezetettetni, egymásnak számadással nem tartozó tudományoson és gyakorlatin: addig ime egy buddhista pap meghajlik a tudományok királyi méltósága előtt s mit nálunk bizonyos körök az egész emberiségre nézve szeretnének érvényesíteni, — a papokra nézve lehetetlennek és méltatlannak találja hogy — ideáljuk a tudatlanság legyen.

4) Abban, hogy a merev betűhöz ragaszkodás s a vallásos életnek és képzésnek minden szabadabb szellemtől és tudománytól s első sorban a filozofiától való elszigetelése — a minek érdekében egyik egyházi lapunkban tavaly nálunk is emelkedett egy hang — minő eredményt hoz létre a hitélet tekintetében s abban, hogy mig, ez a biksu elég talentumot és férfias akaraterőt érez magában arra, hogy hitének »új« alapot vessen (valóban ujat az optimismusban!) s ezen alapon revideálja hitvallásait: addig nálunk nem elég-szenek meg az egy, igaz és örök alappal, »a mely egyszer vettelett s a melyen kívül más nem vettethetik«: a Jézus Krisztussal s az ő, Isten lelke, a szentlélek által sziveinkben megpecsételt örök igéjével s a helyett hogy ezen örök alapról revideálnák hitvallásainkat, ezek által provideílnak magának az alapnak: Krisztusnak és az Istenigéjének.

Európa és Ázsia, keresztyénség és buddhismus: milyen messze állanak ezek egymástól s ime a szél a hová akar fu s »az Isten lelkét nem lehet meg oltani!«

Theologus.

Különfélék rovata.

Példaadásul szolgálhat az esztergomi alispánnak az a rendelete, mely a főszolgabírók útján felhívja a községi előjárókat, hogy vasárnap gyűléseket ne tartsanak, hivatalos dolgokat ne végezzenek, nehogy a nép az istentisztelettől visszatartassék

A pápai lobogókról írja az ultramontan sajtó: »A pápa valóságos szuverénitását az európai tételes nemzetközi jog föltétlenül elismeri, mert a pápaság szuverénitása nemcsak az egyházi állam tényleges bírlásán alapul, hanem magán a pápai méltóságon és pedig első sorban a pápai méltóságon. Innen van, hogy a pápai lobogó minden katolikus jellegű intézetre, iskolára és templomra kitűzhető. A német császár hazatérés alkalmával a berlini római katolikus templomokon ki volt tűzve a német birodalmi zászló mellett a pápai lobogó is.« E pápai lobogó selyem szárnyának érintését brutalis arczúcsapásként veheti az a nemzet, melynek egyik kiváló férfja csak néhány év előtt is így szólt: a protestantizmus Németország geniusza.

Gyászlapot vettünk két öreg derék asszony, két özvegy papné haláláról. Az egyik *özv. Sebestyén Andrásné* volt királyfalvi papné, a másik *özv. Szász Károlyné* volt ny.-szeredai papné. *Aldás emléükön!*

Áttérők jelentkezése. A vallás- és közoktatásügyi miniszter körrendeletet bocsátott ki, a melyben arra figyelmezteti az érdekelt hatóságokat, hogy valamely felekezetből kilépni vagy felekezetebe áttérni akaró e szándékát az első ízben tett nyilatkozatától számítható 14 nap eltelte után tartozik ismételni, nem pedig a 14-ik napon.

A »debreczeni hittanszaki önképző társulat« ifjúsági folyóirata megnagyobbitott terjedelemben s »Theologiai Közlöny« cím alatt jelenik meg havonként, kivéve az iskolai év folyama alatt januárt és szeptembert. E lapot, mint a theologiai ifjúság nemes törekvéseinek bizonyosságát, az érdeklődőknek melegen ajánljuk.

A »jó hazafi« püspök. A »Magyar Hírlap« decz. 4-iki száma jelenti, hogy az a híres debreczeni röpirat, a melyben egy *nagyváradi egyh.-megyei pap* a katolikus híveket az egyházpolitikai törvények elleni

nyílt ellenállásra izgatja a népet, sajtóbiróság elé került. A nyomozás során kitünt, hogy a röpirat »*fő-pásztori jóváhagyással*« bocsáttatott a nyilvánosság elé. E tény a papi írók egyházjogilag teljesen fedezi s az *izgatás vádja a jóváhagyó Schlauch Lőrincz bíborosra háramlík át*. Ismerve azonban — írja az idézett lap — azt a viszonyt, melyben a váradí bíboros a kormánynyal van, nem lehet előre tudni, hogy az ügy mivé fog — összezsugorodni. A *kézmosság* már megindult, a mennyiben a dolgot úgy adják elé, hogy az előzetes cenzurát a *debreczeni plebánus* teljesítette, ki az engedély megadását sürgősen ajánlotta s ez alapul nyerte el a röpirat az »imprimatur«-t. A bíboros helyett tehát egy címzetes püspökre háríttatik a felelősség, hogy megoszolván, senkit se terheljen. Kíváncsiak vagyunk a sajtóügyi tárgyalásra! — Hanem ezek az urak »pásztorleveleket« írnak, emlegetik »az imá-dott hazát« s tehát — »jó hazafiak.« Vakulj magyar!

Kitüntetések. A magyar szentkorona »Vörös kereszt-egylete« körül szerzett érdemek elismeréséül osztott kitüntetések, kerületünk szereplő férafi közüla következőket érték: *gróf Bánffy György* főajtón állómester, kerületünk új főgondnoka a *Ferencz József rend nagy keresztjét kapta. Bihari Sándor* marosvásárhelyi tanár a *Ferencz József rend lovag-keresztjét, Székely Iván* kézdi-vásárhelyi ref. lelkész a *koronás arany érdemkeresztet*. Mind a három férfiú hosszas, hasznos és áldásos működéséért valóban érdemes a magas helyről jövő kitüntetésre és mi őszinte szívből gratulálunk az igazán megérdemelt rendjelekhez. Ha intéző körökben figyelemmel kísérik érdemes férfiaink működését úgy polgári, mint egyházi téren: helyes és ha az elismerésnek külsőleg is kifejezést adnak: jó, legyen. A szokásjog ellen, miután emberiben gyökerező valami, nem szólunk, de felemeljük szavunkat amaz eljárás ellen, mely pap és pap között — a mint róm. kath. és protestáns — a kitüntetéseknel még mindig különbséget tesz, mert osztályoz, és pedig a mi hátrányunkra, noha jól tudják, hogy az az irány, melynek harczosai vagyunk, az ország határain túl sohasem gravitál; itthon keresi és találja meg nehézkedési ontját. Több körültekintést kérünk!

Az »Alkotmány« szokott szellemességgel ront neki a »Zemplén« és »Országos Hirlap«-nak, mely utóbbit »Kálvinista-liberális ujság«-nak nevez, hogy felhívták a közfigyelmet a felvidéken kóborló és izgató jezsuitákra, a kiknek egyik szellemes predikáció-részletét ezekben közli a »Zemplén«: Hát jártam én Szögedében is a Csillag-börtönben, hol azok ülnek vagy 900-an, kik özvegyeitek és árváitok pénzét elferblizték... Nos miért? Azokért a rossz törvényekért, a melyeket alkottak a képviselők a kiket ti választottatok!« (Valyon miért ítéli a jezsuita e törvényeket rossznak: azért-e, mert mellettök sikkasztani lehet, vagy azért mert elzárják a sikkasztót? — Jézsuita beszéd: értse ki mint akarja!) — Ez első lapban az *expiárista Gyártás Győző* írta a tudósítást, mondja az »Alkotmány« s így ennek csak örül; hanem a másodikat egy katolikus pap, kire felhívja egyházmegyéje püspökének *Bubicsnak* figyelmét, hogy ítélje meg, miszerint kath. pap léteire lehet-e még az O. H. munkatársa?! — De azért az »Alkotmány« korántsem akarja felekezetekre szaggatni a magyar társadalmat! Hogyis?! Hisz egye-síteni akarja: jezsuita vezetés alatt álló kath. társadalomban!

Örök naptár. Bacsó Ferencz budapesti állami hivatalnoké a dicsőség, hogy az első örök naptárt megszerkesztette. A ki megszerzi, egész életére ellátja magát naptárral, sőt a mult idők bármely dátumát is könnyen megtalálhatja benne. Ára 1 frt. Megrendelhető a szerzőnél: Budapest, VIII. ker. József-utca 54. szám.

A Protestáns Pap ez évi 10. száma következő tartalommal jelent meg: Jairus leánya, Halász Margitól. — A vallástanításról. Nilsinger Fülöptől. — Er-

zsébet királyné emlékezete. (Egyházi beszéd.) Lágler Sándortól. — A felebaráti szeretetről. (Egyházi beszéd) Horváth Antaltól. — Vallásos ódák. (Gerok után.) Ladányitól. — Beszédvázlatok Kund Sámuelről. — Es-ketési beszéd. Kima Sámuelről. — Törvények és ren-deletek tára. — Irodalom.

Keeskeméthy M. Lajos volt szamosfalvi pap, mint a debreczeni ev. ref. főgym. tanára, tanári szék-foglaló beszédét e hó 3-án tartotta meg a főiskola dísztermében.

Hivatalos rész.

920—1898.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a marosi egyházmegyébe kebelezett *mező-bándi* egyház *lel-készi* állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: tisztességes lakáson, kerten kívül; 1. 61 hold tagosított szántó és kaszáló, melynek (haszon-bére 500 frt, de hivatalosan felvéve) tiszta jövedelme 144 frt 08 kr. 2. Kepe értéke 519 frt 90 kr. 3. Tüzifa, regaletőke kamat stb. értéke 168 frt. 4. Másfél hold kert (a lakáson kívül, zsellér házzal, luczernásnak való) az összegbe nincs bele számítva. Összes jövedelem hivatalos felszámítás szerint: 831 frt 98 kr. Ezek szerint az egyház II. osztályu. Szolgálati bizonyítvánnyal és minősítvénnel kellően felszerelt folyamodványok f. é. december hó 28-ig nt. *Ravasz János* esperes aához *Nyárad-Szeredába* küldendők.

Kolozsvártt, 1898. nov. 29.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

899—1898.

PÁLYÁZAT.

Az illyefalvi ev. ref. püspöki vizsgálat alatt álló egyház *orgonista-énekvezéri* állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalom: Tisztességes lakás, gazdasági épületekkel, kerttel, 43 hectoliter buza 215 frt értékben; 74 hectoliter zab 148 frt értékben; fakepevátság 40 forint, oszpora és kepevátság 22 frt 51 kr, 5 katas-tralis hold kaszáló jövedelme (90 frttól 100 frtig) köz-ségi dalárda vezetéséért a községtől 50 frt; stola. Ösz-szes jövedelem *575 frt 51 kr.*

A megválasztandó énekvezér köteles lesz a ren-des énekvezéri teendőkön kívül az állami elemi isko-lában az egyházi éneket tanítani és a községi dalár-dának hetenként legalább kétszer tanórát adni.

Az egyházi főhatóság jóváhagyása esetén a stola megváltása fejében *21 frt* készpénz csatoltatik a fent kimutatott jövedelemhez.

Kellően felszerelt pályázati kérvények f. é. deczem-ber hó 31-éig alólirt püspöki hivatalhoz Kolozsvárra küldendők,

Kolozsvár, 1898. decz. 5-én

Szász Domokos,
erd. ev. ref. püspök.

777—1898

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a szilágy-szolnoki egyházmegyébe kebelezett *szilágyszei ref. kántortanítói* állomásra pályázat hirdettetik.

Javadalom: tisztességes lakás melléképületekkel s 512 □ öl kerttel, 144 frt tizedkárptótlási kamat, 25 véka gabona, 3 hold 1000 □ öl szántó és kaszálló, 8 szekér tűzi fa, 12 frt tandíj, 2 frt stóla és 193 frt államsegély.

Köteleessége a kántori és tanítói teendők tör-vényszerű elvégzése.

Pályázati határidő Deczember hó 19. Szabályosan folszerelt kérvények nagytiszt. *Viski Pál* esperes ur-hoz küldendők *Zoványra*.

Kolozsvártt, 1898. Deczember 1-én.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

ERDÉLYI
PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre 6 frt
félévre 3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Védekezzünk.

(Folytatás.)

A reformatus egyházunkat fenyegető ultramontan veszélyekkel szemben az ultramontanizmus leleplezése s kezeiből saját fegyvereinek kicsavarása még csak negatív eljárás s győzelmünket végleg nem biztosítja. A negatív eljárás mellé oda kell csatlakoznia a pozitívumnak, azaz: népünkben meg kell szilárdítanunk, egész erősséggé kell fölépítenünk a református egyházi öntudatot. Legyen népünk minden idegen velleitással szemben immunis. Evangelium szerinti református vallássosságunk legyen kovásza világnézetünknek, életfelfogásunknak, érzületünknek, szóval: egész egyéniségünknek s így természetesen sympathiainknak is. Vallásánításunkban főként, de még predikációinkban is az eddigi színtelenségnél jobban ki kell domborítanunk az evangéliumi protestantizmus fundamentalis alapelveit és pedig úgy a hitre, mint az erkölcsre vonatkozólag, úgy Istenhez való viszonyunkban, mint a világhoz való viszonyunkban. Nem kirohanásokat értünk mások ellen, ez különben is csak negativum; de óhajtjuk protestantizmusunknak határozottabb tudalmasítását. Szükség, hogy hiveink a reformatio igazát az evangelium valamint az értelem és lelkiismeret elvitázhatlan örök joga alapján világosan belássák. A protestantizmus történetére és egyházunk történetére nagyobb gond fordítandó és pedig a népiskolától kezdve föl, végig minden vonalon, s természetesen a világi, vagy általános miveltség színvonala különböző fokozatainak megfelelő alakban. Ez az objectiv protestantizmus a subjectiv protestantizmusnak nagy eszköze fog lenni. A reformatus öntudat ébresztése és erősítése tekintetében igen jelentősek a reformatus szokások. Ebben a világban, a mely érzéki is, lélektanellenes volna, ha kicsinyelnők a külsőségeket. A csupa külsőségben álló catholicizmust nem fogja háttérbe szorítani egy olyan protestantizmus, mely minden külsőség nélkül szűkülködik. Hiszen akülsőség, még ha pusztá külsőség is, hat; mert a realitásnak legalább látszatával lép föl. Mi természetesen nem ilyen pusztá külsőségekre gondolunk. De kívánunk református külsőségeket, melyek tartalommal, lélekkel teljese-

Az ilyen külsőségek a valódi realitások. Az ilyen reformatus külsőségek mélyítőleg, erősítőleg hatnak vissza a reformatus öntudatra. Mi oly reformatus egyházi külsőségeket kívánunk, melyeknek megvan benső, lelki aequivalensük s így természetesen mennyiségileg is csak annyit, amennyit a benső megenged, vagy megkövetel. Van-e nekünk például reformációi ünnepünk? Van itt és ott, de általában még sincs. Nekünk évenkénti ünnepeket kell szentelnünk Istenünknek a reformatio emlékéhez fűződve. Ünnepet munkaszünettel, istentisztelettel. Ekkor számolunk egyszersmind azzal a lélektani törvénnyel is, melyből valamely érzület tömeges ünnepi megnyilatkozásának magával ragadó, ellenállhatlan és elfeledhetlen hatása szükségképiséggel folyik.

Meg kell őriznünk istentiszteletünk reformatus egyházi karakterét. Népünk az istentisztelet rendjében látja vallását megtestesülten maga előtt és sehol sem érzi magát annyira reformatusnak, mint templomában az istentisztelet alatt. Itt látja, tapasztalja reformatus vallásának realitását objective is és csak annál jobban érzi e vallást meggyökerezni benne szívében is. A reformatus egyházi istentisztelet rendje rendkívül fontos a reformatus egyházi öntudat erősítése tekintetében. Ennélfogva népünknek istentiszteleti életét legkevésbé szabad megzavarnunk akár sektaskodó, akár római velleitásokkal. Mert ez a megzavarás egyházunkra végzetesebb volna, mint összeses theologiai irányaink akademikus különbségei. Istentiszteletünk egyénisége Rómával szemben *az ige*. Az ige, néhol (az anglikán egyházban) főként mint bibliaolvasás, nálunk, mint az ige predikálása. Istentiszteletünkben az igét semminek sem szabad háttérbe szorítania. Ennélfogva nem rajongunk a zenés, koncertes templomozásokért, bár nem tagadjuk, hogy a zenében is ideális élet nyilatkozik meg s legkevésbé sem vesszük rossz neven Luthertől, hogy a zenét a theologia mellé helyezi. Amerikában van rá példa, hogy a rendszeres istentisztelet helye egy pompás zeneterem, színházi stílusban földszinttel, páholyokkal. A színpad mögött az orgona. Az istentisztelet rendjének nyomtatott programja, a mint az éppen előttünk levőből látjuk, egész színlap, melyen egyebek mellett névleg van megjelölve a sopran, a tenor, a bassista, stb. Egy Chicagóban, Budde tudósítás:

szerint, folyó évi okt. 2-án tartott istentisztelet programjának első darabjaként ez áll: »Vorspiel to Lohengrin... Wagner « E darab az orgonán adatott elő. Igaz, volt gyülekezeti ének is. De majd következett egy baritonista olvadékony soloéneke. Ily istentisztelet csak concert, melynek csak egyik piéceje a predicatio A predicacio a többi művészi productiok mellett itt már nem központ, annál kevésbé domináló központ. De a mi ideálunk: a gyülekezeti ének, helyet engedvén természetesen, nem ugyan fizetett soloénekeseknek, de gyülekezetünk tagjaiból alakult dalegyletünknek. A művészet ne domináljon az istentiszteletben, de szolgáljon. A művészet nem arra való, mondja Láng, hogy vezesse az életet, hanem csak, hogy kísérje az életet. Valóban. Az élet vezetésére ott az *ige*. A templomi concertek kétségkívül keltenek hangulatot. De a hangulat nem elég. A hangulatnak vezérlő eszmévé kell sűrűsödnie, a hangulattól valami el nem muló realitásnak kell kiemelkednie. Evégre a templomi concert nem alkalmas. Sőt megrontja érzékünket az ige komoly beszéde iránt. Más a concert hatása és más az evangéliumi igazság hatása. E két hatásra egészen különbözőképpen reagál a lelkiismeret. A concertes istentisztelet a református egyházi öntudatot megvesztegeti s Róma felé fordítja arcunkat. Pedig ez úton van az európai protestantizmusnak is egy része. Nem is szólva a lutheranus testvérekről és unionáltakról, a magyar reformátusok között is kísért már a templomi concert. Mi lelkesedünk a zene-művészetért a maga helyén; de perhorrescaljuk azt istentiszteleteinknél, mint Róma felé vivő utat. Éppen úgy perhorrescaljuk, mint túlfelől a templomon kívüli, konventiculumos istentisztelet t, a mely a sektaknak egyengeti útját. Mi magunknak öntudatos reformátusoknak kell lennünk, hogy népünkben a református öntudatot fölépíthessük.

(Folyt. köv.)

Prot. theol. fakultás az egyetemen.

Zsilinszky Mihály államtitkár urnak ker. felügyelői beköszöntő beszéde hozta újból a felszínre a protest. theologiai fakultásnak a m. kir. tud.-egyetemre való bevitelének kérdését és ez adott alkalmat Zoványi Jenő lelkész úrnak arra, hogy a »Prot. Egyházi és Iskolai Lap« egyik közelebbi számában behatóan foglalkozzék úgy ezen ügygyel, mint a vele kapcsolatos, a theol. szakoktatásra vonatkozó egyéb dolgokkal is.

Mint tudjuk, a jelenlegi kultuszminiszter úr kijelentette volt nem egy ízben, hogy a theol. tudományoknak az egyetemekre való bevitel, a különböző felekezeti egyházak lelkészeinek, de magának a tudományosságnak, az egyházaknak s így az államnak is előnyére válnék, ezért óhajtandó felekezeti és állami szempontból egyaránt. Kijelentette egyszersmind azt is, hogy ő a két prot. egyház és a gör. keleti egyházak részére felállítandó egyetemi theol. fakultást a kolozsvári Ferencz József tudomány-egyetem mellett óhajtja látni és ottan tervezi is. A kultuszminiszteri államtitkár úr csak a prot. theol. fakultásról beszél és ezt. a paritás kedvéért is, a budapesti tud.-egyetemen szeretné megvalósultnak látni.

Ezek a kifejezések adtak Zoványi kezébe tollat, hogy az egész kérdésnek majd minden részére kiterjeszkedjék, sőt még a jelenlegi theol. magántanároknak adandó theol. doctori cím megadásának módjáról sem felejtkezik meg.

Érintett cikkében a fontosabb mozzanatok: a prot. theologia helye az egyetemen, a prot. theol. fakultás felállításának helye, berendezése, tanárok száma, tantárgyak, a két prot. egyházra való tekintet ezen szervezésnél, a theol. fakultás viszonya az egyházkerületi theol. akademiákhoz, a theol. tanfolyam új szervezése, lelkészi képesítés, theol. doctori cím, stb. Láthatjuk, hogy mennyi mindenről megemlékezik, hogy a kérdések tisztázását előbb vigye. Azonban, talán sok olyan dolgot is érint, a melyek csak a megvalósulás küszöbén, vagy esetleg azzal egy időben, vagy utólag is elintézhetőek. Ezért azt gondoljuk, hogy mindenekelőtt azzal a fontos kérdéssel kellene csak foglalkoznunk, hogy a prot. theol. fakultás miképpen volna lelkész-képzésünkbe beállítható s összhangzásba hozható-e autonómiánkkal, avagy pedig nem.

Mi jóformán csak az utóbbival kívánunk foglalkozni, mert hiszen épen ez a kardinális kérdés az egész ügyben, a mely ha meg nem oldható, akkor minden egyéb részlet-kérdések feszegetése felesleges. Megoldása pedig épen nem oly könnyű, mint az első tekintetre látszik, mert két érdeket kell kiegyenlíteni, a melyek közül egyik sem fog sérelmet megtűrni. Épen egyházunk autonómiája az egyik ok, a mely miatt már a negyvenes években ellenzésre talált hitsorsosaink között az az eszme, a melyet még megyei hatóságok és pedig túlnyomólag róm. kath. megyék, mint p. o. Nyitra, is magukévá tettek és a kormányhoz intézett feliratokban sürgettek, t. i. hogy a protestánsok számára is szerveztessék theol. tanfolyam, az akkor még egyetlen, a pesti egyetemen, illetőleg ennek theol. karán. Tekintélyes egyházi és világi férfainknak ma is vannak e tekintetben és pedig nem is épen jogosulatlan agályaik. Mert az kétségtelen, hogy egyházunk sem a lelkész-képzés, sem a lelkész-képesítés jogát kezeiből ki nem adhatja s az államra ezt rá nem ruházhatja.

Azonban, a nehézség még sem megoldhatatlan és lehet oly megoldást is találni, a mely — legalább a mi nézetünk szerint — mindkét fél érdekeinek a kiegyenlítése mellett e fontos ügyet a megvalósulásra előkészítheti.

Hogy a prot. theologiának a tud.-egyetemen helye van, arról most nem is beszélünk. Hogy a köz-művelődésnek és a hazai prot. theol. tudományosság-nak, egyháznak és államnak egyaránt előnyére válnék a prot. theol. fakultás, azt is állítjuk, de bővebben most nem vitatjuk. Hogy Budapesten vagy Kolozsváron legyen-e: az is másodrendű kérdés; mindkét hely mellett lehet megfelelő argumentumot felhozni. Ha majd odáig jutunk, hogy már a hely kérdéséről kell beszélnünk, erről is fogunk szólhatni. De az az első kérdés, hogy miképpen kerülhetjük el autonómiánk sérelmét és tehetünk-e eleget az állami igényeknek.

A legelső axioma itten az, hogy a felállítandó fakultásnak nem lehet, nem szabad érintenie az egyház lelkész-képzési és képesítési jogát. Az egyház megállapítja, hogy minő studiumok sikeres hallgatását kívánja

meg a lelkész-jelölttől és a siker megállapíthatása végett minő vizsgákat követel meg. Az egyetemi theol. fakultás tehát ezen megállapodásokat hatályukban épen-séggel nem érintheti. Nem állíthat oly tanulmány-rendet és olyan vizsgákat fel, a melyek az egyházi megállapodásnak derogálnának, sőt a lelkész képesítésbe egyáltalában bele sem nyulhat, lelkészi minősítvényt, bizonyítványt nem adhat.

A második sarktétel az, hogy az egyetemi theol. fakultás mindenestől fogva az államé. Ő tartja fenn, tanárait egészen szabadon ő nevezi ki, tanulmányi-, lecke- és vizsgarendjét, fegyelmi szabályait ő állapítja meg. Tehát az egyháznak nem lehet döntő befolyása sem a tanárok számára, tantárgyakra, óraszámra, vizsgákra, sőt még a tanári minősítésre sem.

Látható, hogy minő nagy az ellentét a két fel-fogás között, a melyet a célnak kell kiegyenlítenie. És a kiegyenlítést mi a következőleg gondoljuk.

Minthogy az állam arra törekszik, hogy a prot. theol. fakultás felállítása által a prot. egyháznak és az állam számára is előnyöket hozzon létre, e végből a fakultás egész berendezésének olyannak kell lenni, hogy az egyházak az ottan folytatott theol. tanulmányozást épen úgy elfogadják, mintha az az ő saját intézményeikben végeztetett volna. Tehát lelkész-jellegű egyé-neket kell theol. tanárokká kineveznie, kik a theol. studiumokat legalább is oly terjedelemben (itt főleg csak az óraszámra gondolunk most) adják elő, mint a hogy az egyházak a maguk intézeteikben megkívánják s előadják mind azon tárgyakat, a melyek hallgatása a lelkészjelölttől megkívántatik az egyházak részéről. A tanfolyamon belől tartott vizsgáknak az egyházak részéről való elfogadását nem követelheti, de azért erre nézve bizonyos megegyezés lehetséges. Tehát a fakultás berendezésének ugyan az állam részéről függet-lennek kell lenni, de a szükséges correspondentia fenn-tartandó az egyház és az állam között.

Minthogy az egyházak is bizonyos előnyök élvezéséhez jutnak az állami theol. fakultás által, azért az egyházaknak a fakultáson végzett hallgatást, ha a fakultás feállítása s az ottani tanulmányrend megfelelő, el kell fogadnia egyenértékűnek az ő autonom intézeteiben végzett hallgatással.

Ha tehát valaki egyetemen, vagy felekezeti aka-démiában végezte a theol. studiumokat, ez egyenértékű legyen, épen úgy, mint ha most egyetemen, vagy aka-demián hallgatja a joghallgató a jogi tanfolyamot.

Azonban, a hallgatással és a tanfolyam bevégzésével még nincsen elvégezve minden. Ezután következik mindkét részről a képesítés, vagyis a vizsgálat.

Megvalljuk, hogy mi itt látjuk az ellentétek ki-domborodását, mivel ezen képesítések és vizsgák meg-ítélésétől függ az egész tanfolyam valódi értéke. De azért az ellentétek itt sem kiegyenlíthetetlenek, habár eléggé szembe tűnők is, mert mi magunk is hangsü-lyozzuk, hogy az egyetem lelkészi oklevelet, tehát lel-készképesítést nem osztogathat. Nincs is reá szükség, hogy osztogasson; ezt az egyetem természete ép en nem kívánja, sőt bizonyos jogi szakpályákon egyenesen ki is zárja.

Kiegyenlítési mód itt az lehet, hogy a vizsgák részben olyanok legyenek, a melyek a tanfolyamhoz

tartoznak, mintegy az egész tanfolyam bevégzésének a bizonyosságai, részben pedig olyanok, a melyek vagy bizonyos tudományi fokozat, doctorátus elérését, vagy pedig bizonyos képesítés, tehát szakpályára léphetés engedélyezését vonják maguk után. Ezek szerint vol-nának szak-, tudori- és képesítő vizsgák.

A szakvizsgákat bővebb értelemben vesszük és ide számítjuk az alapvizsgákat is, a melyek a tudományszak bizonyos idejében és bizonyos tárgyaiból tartatnak. Ide tartoznának azután a tanfolyam végén a még hátra levő tárgyakból kiállott vizsgák. Ezek, mint a tanfolyam bevégzésével egyenértékűek, illetőleg azzal egy jelentésűek, akár az egyetemi, akár akadémiai tanfolyamon tétessenek is le, egyaránt egyenlő érvény-nyel bírjanak és arra képesítsenek, hogy a vizsgát tet-tek segédlelkészi szolgálatra alkalmazhatók legyenek. Ezen vizsgáknak, nézetünk szerint, az összes szaktár-gyakat föl kellene ölelniök. De hogy mely vizsga mikor és mely tárgyakból legyen, ez részletkérdés, a mely-lyel esetleg később is foglalkozhatunk.

Ezután jön a képesítő vizsga, melyet az egyházak erre rendelt bizottságaik által vesznek be. E bizott-ságba a tagok választatnak az egyházak által s a theol. tanárok is beválaszthatók. Tárgyai főleg az illető egy-ház hittana, joga, hazai története és a gyakorlati lel-készlet körébe vágó tárgyak s dolgok. Ha netalán ez utóbbiak az egyetemen nem adatnának elő, az egyház gondozkodnék, hogy p. o. a gyakorlati szóonklat, ta-nítás, stb.-ben az egyház által fentartott tanszéken al-kalmazott szakember útján a lelkész-jelöltek megsze-rezzék a szükséges jártasságot. Ugyanezen tárgyak el-mélete, homiletika, katekhetika, stb. minden esetre egyetemi tárgyak is lehetnek megfelelő seminariumok-kal, de az egyetemen a gyakorlatokból vizsgák: próba szóonklás, próbatanítás, prédikáció, stb. írásból nem vé-tetnének be, bár így is rendezhető volna a tanfolyam.

A tudori vizsgákat épen úgy az állam állapítaná meg, mint a hogy a képesítő vizsgát az egyház. Tu-dorozásra senki sem kötelezhető s így a doctori cím legfelebb azzal az előnnyel járhat, hogy theol. szak-tanárságra képesít. Hogy ez a cím csak az egyetemen vagy a akademiákon is megköveteltessék-e, az ké-sőbbi részletkérdés. Minden esetre előnyös, ha ezen, csakis szigorú vizsgákon bebizonyított, tudományos szakképzettség nagyobb figyelembe vétetik.

Igy gondoljuk mi, hogy az egyház autonómiaja sem szenved sérelmet, az állam érdeke is kiegyenlít-tetik és a prot. theol. fakultás is létre jöhet és a fe-lekezeti theol. akademiák is fenmaradhatnak. Röviden szólva: a világosító és követendő kép előttünk a tu-domány-egyetemek jogi kara és a jogakademiák között fennálló viszony a tanfolyamra nézve; az ezeken adott vizsgák és a bírói s ügyvédi vizsgák a tanfolyam be-végzésére. tudorozásra és a képesítésre nézve.

Minthogy egyházunk az, a ki lelkészt alkalmaz, azért az állam nem is fog elénk követelményeket ál-líthatni saját autonom intézeteinket illetőleg, mint a hogy tette és teszi a jogakademiáknál, sőt ő lesz bizo-nyos mértékig hozzánk alkalmazkodni kénytelen.

Reméljük, hogy ily alapokon a kényes kérdés kellő megnyugvással fog megoldatni.

Pokoly József.

Bevezetés

a Schleiermacher „Über die Religion“ című műve olvastatásához.

1.

(Folytatás.)

Összefoglalva az eddigieket, Schleiermacher „Über die Religion“-a keletkezésének idején a XVIII. század utolsó éveiben Európa szellemvilága a következő képet tünteti fel:

A vallás, theologia és filozofia mezején a műveltek körében az a raczionalis supranaturalizmus uralkodik, a mely a kijelentett vallásban való hitet itt a Wollf-Leibnitz féle, tul a Locke féle filozofiával igyekszik egyeztetni, a mennyiben a kijelentés lehetőségét ráczionalis okokkal bizonyítja, valóságát pedig a bibliai csudákkal és jóvendölésekkel külsőleg támogatja, míg a kijelentés Istenét deisztikus világon kívüliségbe internálja, hogy minden valóban vallásos, Istennel való benső közösségét érező kegyességét, mystikus rajongásnak bélyegezzon. Az empirikus filozofiának gyakorlati oldala a »hasznosság elve«, az egyházi hitben is előkelő szerepet játszik, mérvén e hasznat akár az egyházi institutióknak e földön a társadalmi rend érdekében teljesített kézzel fogható eredmény szerint, akár ama transcendentalis haszon szerint, a mellyel az erényt az Isten a jövő életben jutalmazandja. Másfelől ezzel szemben az alsóbb osztályok vallásos szükségleteiket a methodizmussal rokon pusztá bűn, és kegyelem tudatban élő, ugynevezett »evangeliumi irányban« igyekeznek kielégíteni. De ezen, »evangeliumi irány« a vallásos érzület élénksége és a philanthropikus tevékenységben való minden elismerésre méltó buzgalma mellett annyira kívül állott a kor gondolkozásvilágán, hogy ez oldalról az egyház és theologia egészségesebb fejlődésére való befolyás szinte semmi. — Ugyanazon vigasztalan kép, a teljes elzúllás jelei az *államéletben* is. A Rousseau elvei a francia forradalomban az állami életet a felfordulás szélére juttatták mindenütt.

Az egyoldalú subjectivismus teljes mértékben meghozta minden téren gyümölcseit. A szeilemi élet ez irányban elérkezett ahoz a ponthoz, a hol a reakciónak természetesen érvényesülnie kellett. Az autonomia megszerezett, de tartalma az érzékiség törvénye volt. Isteni törvényben objectiv tartalmat önteni e formába: ez volt most a feladat. E feladat megoldását indítja meg a filozofiában a Kant „kategorikus imperativusa“, folytatja a Fichte »erkölcsi világrendje«, tetőzi be a Hegel »absolut szelleme.« E feladatnak apostolai a költészetben Schiller és Goethe. E feladat megvalósítását eszközlik az alkotmányos szabadságot biztosító modern »jogállam« alakulásai s e feladatnak első harczosa a vallásban és theologiában Schleiermacher az ő »Über die Religion«-jával.

2.

»Nagy idők, nagy emberek« — mondja a példabeszéd. Igaza van. A korszakalkotó hatásra mindenek felett az kívántatik, meg, hogy elérkezett legyen »az idők teljessége.« A kor érettsége nélkül, még oly zse-

nialis egyéniségek sem képesek átalakítólag hatni. Soruk a korán született, meg nem értett nagyságok sorsa, egyedüliség, elhagyatottság, kiket, ha nem a kor előítélete, akkor saját lelkesedésük tüze emész el.

Az érett idő azonban a korszakalkotó hatásnak csak általános feltétele. A nagy időkben sem minden ember nagy. Igazán nagyok, reformátorok csak azok, kiket a Gondviselés úgy alkotott és olyan körülmények közé helyezett, hogy nagy lelkük távol a kicsinyeket jellemző elfogultságtól és kizárólagosságtól, koruk összes szellemi irányzatait képes magába felvenni s azokat magában harmonikus egységgé dolgozva fel, mint legszemélyesebb birtokát adja vissza a köznek, melyet ezen magasabb szempont által a korábbi egyoldalúságok fölébe emel. Negatívok csak előkészítői, de soha sem megteremtői az új, magasabb álláspontnak. Az emberiség a maga egészében a meglevő elemek bármily kiképzettsége mellett is, soha sem képes megalkotni az újat. Mint a gyermek szemlélni akar, azért reá hatást csak a kiképződött egész gyakorol; neki realitás kell. S különösen áll ez a vallásos élet mezején. Pusztá doctrinair elméletekkel sem az egyének, sem a korszakok vallás-erkölcsi irányzatát megváltoztatni nem lehet. A személytelen törvény parancsolatai; „ezt tedd!“, »azt kerüld!« Pál apostól örök igaz elmélete szerint csak a kárhoztatást növelik; pozitív ereje, hatalma és eredménye csak a személyes élet-hatásnak van, mely szólhat; »jőjj és láss!«, »jer velem!«, »kövess engem!«

A világtörténelem nagy fordulópontján ez volt az eset a Jézus Krisztussal; de ez ismétlődött azután is minden kisebb jelentőségű fordulónál — Augusti nusnál, Luthernél, Schleiermachernél. — Ebben van igazolása annak, hogy a midőn itt Schleiermacher egyik művének korszakalkotó hatásáról akarunk szólni, szólnunk kell az író személyéről is és azon személyes vonásokról a melyek őt korszakalkotó hatásra képesítették.

Czélunknak nem felelne meg sem az ő pusztá életrajza, sem a teljesen kiforrott ember jellemrajza. Nekünk a 30 éves Schleiermachert, a berlini Charité fiatal papját, a „Reden über die Religion“ íróját kell felmutatnunk.

(Folyt. köv.)

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1898. decz. 10.

Elnökölt főt. Szász Domokos, püspök aa. Jelen voltak: Zeyk Dániel, egyházker. főgondnok, dr. Bartók György, főjegyző, Bartha Lajos, közügyigazgató, dr. Vályi Gábor elnökhelyettes, Szász Dénes és Parádi Kálmán ig. tanácsosok, Maksay János, számvevő, Deák József, pénztárnok, dr. Deák Albert, ügyvéd és Kádár János, s. titkár.

Elnök aa. az ülést megnyitván, az általa megjelölt előadási sorrendben az alábbi ügyek nyertek elintézt.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter úr őnagyméltóságának fölhívására, kolozsvári kollegiumunk előjárósága megtette részletes jelentését az idei érettségi vizsgálatnál négy főreáliskolai tanulóval szemben

követett eljárására vonatkozólag, melyből láthatólag mindenben a vonatkozó szabályok és utasítások értelmében járt el s így a tanárkarral szemben Téglás Gábor, miniszteri biztos úr által emelt tulszigorúság vádja fenn nem tartható. Ig.-tanácsunk e jelentést fölterjesztette a közokt.-ügyi Miniszter urhoz, kérve annak meghallgatását és méltatását a megszollott tanári kar reputációja érdekében.

Székelyudvarhelyi kollegiumunk előljárósága bemutatván Morascher Hugó ideiglenes zenetanár okmányait, kérte azok alapján nevezettnek zenetanári állásában leendő véglegesítését. Ig.-tanácsunk ugyan a nevezett okmányaiból és az előljáróság jelentéséből örömmel győződött meg kiváló képességeiről és működésének eredményéről, de miután az illető nem hitünk sorsosa, állásában való véglegesítését, rendszabályainak megfelelően, nem engedélyezhette.

Egerbegyi egyházkőzségünk kérése, melyben anyagi helyzetének bővebb ismertetése mellett, a miniszterium részéről először megtagadott tanítói ötödéves korpótlék kiutalását ismét kéri, ajánlattal terjesztetett föl illetékes helyére.

Ezen esetből kifolyólag egyttal föl hívni határozta ig.-tanácsunk az összes espereseket mindamaz egyházak bejelentésére, melyeknek hasonló kérései nem nyertek kielégítő elintézt, hogy a nyerendő kimutats alapján a netán szükségesnek mutatkozó intézkedéseket megtehesse.

Röder Margit és Wédel Lujza, n.-enyedi folyamodóknak az ottani tanítóképző intézetbe magántanulókul leendő felvétele kivételesen megengedtetett s föl vételük a vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak is bejelentetett, jóváhagyó tudomásul vétel végett.

Számvevő aa. tett ezután jelentést a szeretetházi sorsjáték eredményéről, jelezvén, hogy bár a végleszámolások elkészülve még nincsenek, de a hozzávető számítás szerint megállapítható, hogy az üzlet legkevesebb 15000 frt nyereséggel fog záródni. Ig.-tanácsunk a bejelentést tudomásul vette s utasította számvevő aát, hogy a visszamaradt nyereménytárgyakat szállítsa föl Bpestre, értékesítés végett.

Deutsch Lipót, sorsjegyirodai főnök ama kérését, hogy a részére kijáró 3000 frt jutalékból 2000 frt már most kiutaltassék, nem találta tanácsunk teljesíthetőnek, hanem utasította őt a leszámolások gyors lebonyolítására, minthogy csak annak megtörténte után van joga jutalékot követelni.

A m.-n.-zsombori szeszgyár termékeinek értékesítése céljából kibérelt fogyasztási adók albérletbe adásáról s a szeszgyár számára szükséges gabona beszerzéséről szóló szerződéseket ig.-tanácsunk jóváhagyta, kimondván egyttal, hogy jövőre az ily szerződészek előzetesen a jogügyi bizottság elé terjesztendők, felülvizsgálás végett.

Kádár János dr. s. titkár aa. indokolt kérésében ismertette a rendkívüli elfoglaltságát, melybe a titkári állásra történt helyettesítésével jutott s kérte ez alapon havi 30 frt helyettesítési pótlék kiutalását legalább is ez év október havától kezdve, minthogy tényleg már június óta végzi a titkári állás teendőit is. Ig.-tanácsunk azonban a kérést most nem találta tel-

jesíthetőnek, hanem kilátásba helyezte, hogy annak idején majd gondja lesz némi honorárium folyósítására.

Előterjesztés tétetett, ezek után, a folyó évben tartott főt egyházkerületi közgyűlés 64. jkvi. számu határozatának értelmezése s az annak alapján szükséges intézkedések megtétele iránt, mert e határozat joggal értelmezhető akként, hogy az abban jelzett tisztviselői fizetés-pótlékok sorsa csak a hetes bizottság munkálatának beérkezte után, vagyis a jövő évi közgyűlésen fog végleg eldöntetni, addig pedig a pótlék folyósítva marad, de viszont van némi jogosultsága annak a fölfogásnak is, mely szerint e pótlékok már a folyó 1898. év végével végleg megszűnnek. Ig.-tanácsunk ez ügyet, a tisztviselők kizárása mellett behatóan tárgyalván, végre is abban állapodott meg, hogy e kérdést leveszi napirendről.

Az ujonnan szervezett naszódi körlelkészség még mind nem lévén annyira megerősödve, hogy a papilak nov.—februári bérösszegét saját erején fedezhesse, az erre szükséges 37 frt 50 krnak segélyképen leendő folyósítását kérte. Ig.-tanácsunk ugyan még ez alkalommal kivételesen folyósította a kért összeget, a jövő évi államsegély terhére, de föl hívta az egyházat egyttal, hogy jövőre már saját erején gondoskodjék a bérösszeg fedezéséről.

Sófalvi egyházunk nem bírván fedezni az építkezésre föl vett 1500 frtos kölcsönének annuitását, azt kérte, hogy központban kezelt hasonló összegű alapítványi tőkéjével egyenlítették ki tartozása. Mint-hogy azonban a megtekintett alapító levél szerint a szóban forgó alapítvány elkölthetetlen jellegű: tanácsunk a kérést nem teljesíthette, hanem ajánlotta az egyháznak, hogy kölcsönét hosszabb lejáratu és így kisebb összegekkel törlesztendő kölcsönné változtassa át.

(Folyt. köv.)

r. s.

Egyházi élet.

A görgényi egyházmegyéből.

Egyházmegyénk papi értekezlete, mely folyó évi május 4-ig két körben végezte munkálkodását, Felfaluban tartotta az egyesülés után első összejövetelét ez év dec. 2-án; a mikor is két igen fontos s kicsiny körünkön kívül is túlterjedő érdekű ünnepély tette becsesebbé különben is ünnep számba menő értekezletünket. — Egyik volt egyházmegyénk volt főjegyzője néhai Szabó József felfalusi lelkész emlékezetére az egyházmegye papsága adományából állított sarkő felavatása s a másik mostani felfalusi lelkész Szabolcska Mihály, — kit a temesvári ref. egyház hívott meg papjának, — kibúcsúztatása. — Az értekezlet programm szerint különben így folyt le:

Decz. 2-án reggel 9 órakor 19. egyházmegyei pap, több világi képviselő, az elhunyt veje s leánya s a helyeli gyülekezet számos tagja a pap lakásból indulva kiment a köztemetőbe a hol nyugszik néh. Szabó J. földi része s a hol sirjára állítva várt a felavatásra a szerény kis gránit emlék. Az emlék felett rövid fohász s még előbb a XC. zsolt. elénekzése után Tavasz J. esperes aa. mondott szép s a nagy munkásságu élet után elhunyt főjegyző s pap működését, életét igen

szépen jellemző emlékező beszédet, melyben szerető szívű egyéni, buzgó papi s törhetetlen munkásságu s eredményében áldásos főjegyzői tevékenységét irta le, állította még egyszer azok elébe, kik vele munkálkodtak s kik csak tevékeny élete eredményeiben ismerik nevét. — Azután utódja az egyház lelkesi állásában Szabolcska aa, ki fáradhatatlan buzgósággal maga hozta össze a szükséges filléreket s állította fel az emlékkövet, — szólott pár szót nagy előde érdemeiről s mondott köszönetet az egyházmegye papságának s a megjelenteknek. — A zsoltár 2-ik versének eléneklése fejezte be a szép ünnepélyt.

A temetőből haza — a papiházba — érve, vette kezdetét a papi értekezlet Lénárt József értekezleti elnök tartalmas s jegyzőkönyvre irt megnyitó beszédével, — a miben a papi értekezletekről, azok céljáról, eszközeiről tartott az egész papi munkásságot a Kura pastoralist, belmissiói tevékenységet s szóval arról a mi a pap lelkestségét teszi magában foglaló becses értekezést. Az egyhangú helyeslés, lelkes éljenzés volt az egyetértés, elismerés kifejezése.

Azután az értekezlet másik ünnepi program-pontja következett, midőn Tavaszy esperes, a már körünkől nemsokára eltávozni készülő Szabolcska aának egy díszes kivitelű szinte az egész egyházmegye papsága s gondnoki tanácsbirói kara névaláírással ellátott arcképeivel telt emlékkálmát adja át szép búcsú beszéd kíséretében, midőn az egész egyházmegye szeretetét, tiszteletét tolmácsolja. — Szabolcska megható szavakban mond köszönetet a szeretet, a ragaszkodás e szép kifejezéseért s biztosítja mindig tartó hálájáról, szeretetéről az összegyűlt atyafiakat.

Jegyzőköny olvasás után Csekme Ferencz aa. olvassa az egyesülés folytán szükséges új alapszabálytervezetet, mely csekély módosítás után elfogadtatott. Azután ugyancsak Csekme aa. olvassa »Ének a papnékról« című érdekes rajzát, — a Protest. Közlönyből ismeretes »Képek a parochiáról« cikksorozat folytatásaképen. Felolvasását úgy a papok, mint a papnék, kik ott voltak, szívesen hallgatták. Kár, hogy nem olvashatja még több papné is, mert mint tudomásunkra jött, szerzőnek egy hasonló irányu »Nyílt levele« nem adatván ki a hiv. lapban, úgy fogja fel a dolgot, hogy ő ott, — nekünk kedveseknek tetsző dolgozataival, — zárt ajtókra talál.

Tárgysorozatban Jánosi Béla előterjesztése következett a tanítói ötdéves korpótlékokról, a mit néhány egyházunk szinte érthetetlen okokból nem nyert meg. Indítványát az értekezlet magáévá tevén, határozatott, hogy e tárgyban egyházmegyei közgyűlésünkből a főt. egyh.-kerületben egy memorandum terjesztessék fel.

Indítványok során egyhangulag elfogadta papi értekezletünk, hogy mivel egy a mai alakjában egészen hivatalos lapra szükség nem lévén, az szüntettesék meg s maga a lap, mint irodalmi termék hagyassék meg a magánvállalkozás számára s a tisztán csak hivatalos közlemények számára az egyházkerület tartson fenn egy hivatalos értesítőt. Ezen indítvány az egyházkerület összes papi értekezeteinek véleményadás s esetleg hozzájárulás céljából megküldetni határozatott.

Továbbá szintén egyhangulag fogadtatott el azon

indítvány is, hogy Szabolcska Mihály aa. eltávozása alkalmából emlékének megörökítésére egy az egyházmegye kezelése alá helyezendő alapítvány tétessék közadakozás útján; gyűjtés eszközzése s tervezet kidolgozása a bizottságra bízott. A gyűjtés már folyamatban van s már is szép eredmény mutatkozik, a mennyiben a csak jelenlevő érdeklődők 70—80 frtot adtak össze: reményünk van, hogy a név, mely nemcsak a mi, hanem egyházkerületünk büszkesége is volt, egyebek mellett ez alapon is meg fog maradni köztünk...

Mint az értekezlet méltó befejezése fogadtatott el azon indítvány is, hogy Szabolcska Mihály aa. értekezletünk tiszteletbeli tagjának megválasztassék.

Ezzel aztán az értekezlet programmszerű része be is fejeztetett, a minek ideje is volt, mert már ekkorra az egész parokhia el volt lépve a társadalmi élet minden rendü intelligens embereinek sokaságától, a kik hallván, hogy Szabolcska kibúcsuzója van, szintén búcsuzni jöttek. Mikor asztalhoz került a társaság, 60—70 között volt, a ki le is ült s akkor kezdődött aztán az igazi ünneplés s a búcsu. Leírni nem lehet; hallani, látni kellett volna a szeretet e megnyilatkozásait; csak most tudtuk meg, hogy ki volt köztünk, nekünk Szabolcska, mikor elveszítjük... A lelkes hangulatot a sötét éjszaka nyelte el lassan-lassan.

Még bizonyosan van elmeneteléig három-négy hét, de azért búcsuzunk mindennap s még elmenetele után is tőle fogunk búcsuzni.

Ilyen forma képe lehetett a görgényi ref. egyházmegye papi értekezletének Felfaluban dec. 2-án.

i. k. I.

Különfélék rovata.

A theol. fakultás internatusának concertje, melynek programját annak idején közöltük volt, igen diszes közönség előtt s az összes szereplők kiváló sikerével folyt le.

Ötven éves papijubileum. A makói ev. ref. egyház mult hó 17-én egyik papjának, Szöllősi Antal egyházmegyei tanácsbirónak 50 éves papi jubileumát ünnepelte meg. Boldog az a pásztor, ki ily nagy időn át legeltethette az Ur nyáját!

Jótekonyság. Ádám Imre mező-túri ügyvéd elhunyt leánya emlékére az ottani ev. ref. főgymnasiumnál 1000 frtos ösztöndíj-alapítványt tett.

Gyászlap tudatja, hogy *Tamó Gyula*, tordaszentlászlói lelkészársunk neje f. hó 7-én meghalt. Emlékezete legyen áldott.

A »Prot. új Képes Naptár«, melyet legifj. Szász Károly szerkesztett s melyről lapunk 46. számában van szó, Budapesten (Méhner Vilmos könyvkiadó hivatalában, Egyetem-utca 4. szám) jelenik meg. Ara példányonként 40 kr. s csak sajtóhiba az, hogy 10 kr. volna.

Kegyadomány özv. br. Bornemisza Andrásné szül. gr. Téleki Polixena ő mlga, ki Várhegyen gyönyörű kastélyt építtetett és néhány év óta ott lakik, látván ottani leányegyházunk összehasadozott régi templomát, őseitől öröklött nemes lelke, vallásos buzgósága ösztönéből — hogy azt a végpusztulástól meg

mentse, 182 frtot adott át egyházunk előljáróságának a végre, hogy templomunk kijavittassék, melyet teljesen ki is javítottatott, vassal meg köttetett, a haranglább befedtetett. E jótékonyságáért a kegyes grófnő fogadja e helyen is az egyház hálás köszönetét. Kelt Várhegyen 1898. nov. 29-án. id. *Bitai Mihály* udvarfalvi ev. ref. pap.

Az egyházpolitikai törvények hatása. E czímen közelebbről Jekelfalussy József a kir. központi statisztikai hivatal igazgatója figyelemreméltó felolvasást tartott az Akademián. Az egyházpolitikai törvények hatását közérköcsi, felekezeti és nemzeti szempontból vizsgálván, következő eredményekre jut: 1) A polgári házasság intézményének behozatala óta a polgári házassági jogról szóló törvény értelmében indított házassági perek alapján történt *válások* száma *félakkora* sincs, mint a mennyi válás által felbontott házasság a polgári házasság behozatala előtt volt. 2) A felekezeten kívüliek száma összesen 8925 lélekkel szaporodott. A kilépettek legnagyobb része a nazarénus és a baptista szektákhoz csatlakozott, a miből túlhajtott vallási meggyőződésre, vagy vallási rajongásra lehet következtetni. Reánk ev. reformátusokra a kilépettek 38, a görög keletiekre 23, a pápistákra 22 és az ág. hitv. evangélikusokra 16%-a, a megmaradt 1% pedig zsidókra stb. esik. Tehát mi veszünk legtöbbet. 3) A mi a házasságok egyházi kötését is illeti, midőn *nem* vegyes házasságról van szó, 1897-ben a polgári házasságoknak a pápistáknál 98-9, az unitáriusoknál 98-6, az ev. reformátusoknál 98-2, a görög katolikusoknál 97-4, az ág. hitv. evangélikusoknál 93-5, a görögkeletieknek 90%-a vette igénybe az egyházi áldást is. *Vegyes* házasságoknál, a mi az egyházi kötést is illeti, előáll a két nagy protestáns felekezet 98%-al, ellenben a pápistáknál az arány alig haladja meg az 55%-ot. Magyarország egész területén 1896-ban vegyes házasság kötött 14362 és 1897-ben 14461. A gyermekek vallására nézve szabályszerű megegyezés jött létre 1896-ban 2158 és 1897-ben 2308 esetben, a mi 15, illetőleg 19-4% ot tesz. Az összes megegyezések közül 1896-ban 68-3 és 1897-ben pedig 63-4% szolgált a pápisták javára, holott a pápista fél az ilyen házasságok között csak mintegy 44%-kal volt képviselve. Az egyes felekezeteknek nyereség- és veszteség-számlája a törvények életbe lépése óta, a nyereséget (+)-sal, a veszteséget (---)-sal jelölve, következő: a) pápistáknál (+) 2323; b) görög-katolikusoknál (+) 4; c) görögkeletieknek (---) 207; d) ág. hitv. evangélikusoknál (---) 782; e) ev. reformátusoknál (---) 1098; f) unitáriusok (---) 34; g) izrálitáknál (---) 207; h) egyéb vallásuaknál (---) 1. Vegyes házasságoknál számottevő nyeresége tehát csak a pápistáknak és vesztesége a két nagy protestáns egyháznak, első sorban nekünk van. 4) Az *áttérések* mérlege pedig következőleg alakult: a) pápistáknál (+) 1565; b) görög-katolikusoknál (+) 2230; c) görög keletieknek (---) 2558; d) ág. hitv. evangélikusoknál (---) 738; e) ev. reformátusoknál (---) 444; f) unitáriusoknál (+) 338; g) izraelitáknál (---) 275; h) egyéb vallásuaknál (---) 23. Látni való, hogy nekünk tennünk kell már valamit saját egyházunk érdekében, különben maholnap csak — vegetálunk.

Magyarországon és Fiumében az élve születettek száma a lefolyt október hóban 53.763 volt, a halva születteké 1110. Hét évesnél fiatalabb korban 19.447-en, hét évesnél idősebb korban 16.445-en haltak el úgy hogy a halálozás összes száma 35.892. A népesség természetes szaporodása tehát 17.871.

Népesedési mérlegünk kedvezőbb volt az idei októberben, mint a tavalyi év ugyanez hónapjában: a születés száma ugyan 800-zal kisebb, de a halálozásé több mint 2000-rel csökkent, úgy hogy a szaporodás több mint 1100-al mulja felül a tavalyi október szaporodását.

Aránylag legtöbb születés az ország legmagyarabb részére, a Duna-Tisza közére esett, legkevesebb Erdélyre. Az egyes megyék közül Szabolcs mutatja a legmagassabb arányszámot, a legalacsonyabbat pedig Gömör.

A halandóság a legerősebb volt a Tiszántul, legkisebb Erdélyben. A megyék közül legmagassabb halálozási aránnyal Szabolcs szerepel, vele szemben a legkedvezőbb számot Nagy-Küküllő vármegye mutatja.

A szaporodás aránylag legerősebb volt a Duna balpartján, leggyöngébb a Tisza-Maros szögén. Az egyes vármegyék közül legjobban szaporodott Trencsén és Bereg, legkevésbé Szilágy és Temes.

Érdekes statisztikát közöl a londoni »Methodist Times«. E szerint Angliában 1890-ben 1.500.000 katolikus volt, a melyből azonban csak 200 ezer angol, mert 100 francia, német, olasz, 1.200.000 pedig irlandi. — 1841-ben egész Nagybritanniában a lakosság 26% a volt katolikus, 1891-ben csak 16%-a, a mi akkor 5.500.000 volt. Ma 5.263.059-et tesz ki a számuk. Egy század óta két millióval fogytak, a miben különben nagy része lehet az irlandi kivándoslásnak Amerikába.

A »Luther-társaság«, melynek a protestáns egyház már annyi evangéliumi szellemű irat kiadását köszönheti, közelebbről Zsilinszky Mihály és Bachát Dániel elnöklété alatt végrehajtó bizottsági ülést tartott, melyen elhatározták, hogy az ágost. hitv. evang. egyház szimbolikus iratait lassanként magyar nyelven ki fogják adni. Közre bocsátja népszerű magyarázattal Luther 95 tételét is. A mű elkészítésével Paulik János budapesti vallásanárt bizta meg.

Néptanítók egyetemi tanfolyama. Németség szón a jénai egyetemen a néptanítók számára nyári szünideji tanfolyamot rendeztek be. Egyetemi tanárok a pedagogiából, természettudományból, földrajzból, irodalomból és közgazdaságból felolvasásokat tartanak, a mi a tanítók látkörének nagyobbítására kétségen kívül nagyon üdvös eredményű lesz. Követésre méltó szép példa.

Az angol egyház temetési gyászszertartási bizottsága a következő rendeletet adta ki: Ne legyen feketébe vont ház, ne legyen drága koporsó, sem speciális tüntető gyász, sem kitéglázott sir, sem szükségtelen látványosság, se felesleges költségek, semmi haszontalan etetés-ítatás (PEJL.).

— **Több oldalról jött kérdézősködésre** tudatjuk, hogy a berlini »Protestantische Kirchenzeitung« a szabadelvű egyházi-élet és theologia e hosszú időn keresztül kiváló szolgálatokat tett organuma, két év előtt, a gyakorlati szükségnek megfelelően két részre oszlott: *gyakorlati egyházi hetilapra* és egy *tudományos havi folyóiratra*. Az elsőnek címe: »Der Protestant. Evangelisches Gemeindeblatt.« Szerkesztője: Lic. dr. Willy Saerk. Ára negyedévre 2 марка. Vezérczikle mindig egy rövid, legfennebb másfél hasábos — vallásos elmélkedés bizonyos biblia textus alapján, valamely keresztyén vallásos igazságról. Valóban mustrái annak, hogy miként kell népszerűen feldolgozni a keresztyén vallás nagy dogmatikai igazságait, mindenik egy-egy *mintá predikáció-vázlat*. Következő cikkei vallásos, egyházi, társadalmi értekezések, vonatkozással mindig a gyakorlati egyházi életre. »Egyházi hetiszemle« és a »Különfélék« zárják be gazdag tartalmát. Időközönként »Mellékletet« ad irodalmi ismeretivel és bírálatokkal. — A másodiknak címe: *Protestantische Monatshefte*. Neue Folge der »Protestantische Kirchenzeitung.« Szerkesztője a régen kipróbált dr. Julius Websky. Ára: félévenként 4 марка. Munkatársai a régi gárdából: Holtzmann, Bassermann, Hilgenfeld, Merx Nippold, Pfleinderer, az újabbak: Kesselring, Lüdemann, Schmidt, Schmiedel, Siegfried, Thoma stb. tanárok; Zittel, Ziegler, Hanne, Manchot, Mehlhorn (lipcei ev. ref. lelkész) stb. lelkészek. Na-

gyon alkalmasok állandó kontaktusban tartani olvasóit a theol tudományok haladásával. Csak egy párt említünk az eddig megjelentek közül: *Holtzmann*: »Baur és az új testamentumi kritika korunkban«; *Lüdemann*: »Ismeretelmélet és theologia«; *Fischer*: »Schleiermacher-tanulmányok«; *Eggeling*: »A szellemek világa a művészetben«; *Schmiedel*: »Az emberfia« nevezet és Jézus messiási öntudata«; *Merx*: »Négy Evangeliumunk legrégebb ismeretes szövege« (a sinai kolostorban legrégebb syr fordítás után), stb. stb. — Valóban alig ajánlhatnánk ezeknél jobbat. A kiadó cég: »Georg Reiner Berlin S. W. Anthaltstrasse 12.

Kiadóhivatal üzenete.

Tisztelettel kérjük előfizetőinket, hogy hátalékaikat sürgősen beküldeni sziveskedjenek.

M. P.-Laka. A most küldött előfizetés az 1899. év javára iratott. A kiadóhivatal.

Hivatalos rész.

4394—1898.

KÖRLEVÉL

*valamennyi erd. ev. ref. kollegium m. t.
Elöljáróságának*

Címek és az érdekelt tanuló ifjúság tájékoztatására tudatjuk, hogy a marosvásárhelyi ref. főgymnasiumnál folyó évi december hó 22-én megtartandó javító érettségi vizsgálatokhoz a kultuszminiszter úr f. é. 81,015—XI/24 számon kelt leirattal az 1883. évi XXX. t.-cz. 23. §-ából kifolyólag Csiky Lajos debreceni ev. ref. főiskolai tanárt küldötte ki kormány-képviselőül Kolozsvárrt, 1898. december hó 2-án.

Parádi Kálmán, *Dr. Vályi Gábor,*
tanügyi előadó. elnökhelyettes.

4350—1898.

KÖRRENDELET

valamennyi t. Lelkész aához.

A vallás és közoktatásügyi m. kir. Miniszter úr őnagyméltóságának folyó évi november hó 12-én kelt 78735 számú s az 1868 évi LIII. t.-cz. 3. §-ának 2 bekezdése értelmében adandó nyilatkozat tárgyában kiadott alábbi körrendeletet ezennel közöljük összes t. Lelkész aáival, tudomásulvétel és ahhoz alkalmazkodás végett.

Az 1868. LIII. t. cz. 1—8 §-ai megszabják amaz alakszerűségeket, a melynek megtartása mellett a t. cz. 1 §-a értelmében mindenkinek szabadságában áll más hitfelekezet kebelébe s illetőleg más vallásra áttérnie.

Különösen pedig az említett t.-cz. 3 § a rendelkezik az iránt, hogy az áttérni kívánó az áttérés iránt megfelelő módon s helyen első ízben tett nyilatkozatától számítandó tizennégy nap eltelte után a megtörtént első nyilatkozathoz képest megfelelő módon s legfőllebb 30 nap eltelte előtt áttérési szándékát újpól kijelenteni tartozik, mert az áttérés az idézett t.-cz. 6. 7 §-ai értelmében csak ezen alakszerűségek megtartása, illetve az ennek alapján nyert kétrendbeli bizonyítvány előmutatása folytán nyer befejezést s lesz a t.-cz. 1. §-ának rendelkezéséhez képest alakilag is érvényes.

Újabban ismételten előfordult oly eset, hogy az áttérni kívánó fél az idézett t. cz. 3. §-a értelmében

másodizben is kijelentendő áttérési szándékát, az első nyilatkozat tételétől számított 14-ik napon jelentette ki s így az ily utóbbi kijelentés — az imént említett §. második bekezdésében foglalt ama szabálynak, hogy a másodizben teendő nyilatkozatnak az első ízben tett nyilatkozattól számítandó tizennégy nap eltelte után — tehát a naptári tizenötödik napon — kell történni — meg nem felelt, s ehhez képest az áttérés az idézett t.-cz. 1 §-a értelmében megengedett áttérésnek nem volt tekinthető.

Hogy elejét vegyem mindama káros következménynek, a melyek az ily érvénytelen áttérésből az érdekelt felekre nézve származhatnak, a szóban forgó nyilatkozat átvételére jogosított illetékes lelkészek az illetékes egyházi (illetve világi) hatóságok által figyelmeztetendők volnának arra, hogy hasonló esetekben a szabályszerű második nyilatkozat, illetve az áttérés érvényességének érdekében különösen tartsák szemük előtt azt, hogy a szóban forgó második nyilatkozatnak az első nyilatkozattól számítandó tizennégy nap eltelte után kell történnie.

S az áttérés befejezését a többször idézett t.-cz. 6. 7 §-ai értelmében az a lelkész is, a kinek vallásfelekezetébe az illető fél át akar térni, csak akkor tekitse érvényesnek, ha a felmutatott bizonyítványok a fentkivánt határidőt beigazolják.

Az 1895. XLIII. t.-cz. 21.22. §-ai az 1863. LIII. t.-cz. 1—8 szakaszaiban foglalt rendelkezéseknek hatályát minden bevett és törvényesen elismert vallásfelekezetekre kiterjesztette, az idézett t.-cz. 23. §-a értelmében pedig arra, a ki törvényesen bevett, elismert vallásfelekezetek valamelyikéből kilépni óhajt, az 1868. LIII. t.-cz. 1—5. és 7 §-ai nyernek alkalmazást, azzal a módosítással, hogy az »áttérés« szó helyett »kilépés« értendő, továbbá, hogy az idézett t. cz. 4. és 5. §-aiban említett bizonyítványok az illetékes első fokú közigazgatási hatóságnál mutatandók fel.

Mindezekhez képest, de már az 1895. XLIII. t.-cz. 5. §-a értelmében is nyilvánvaló, hogy valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetből való kilépés, illetve az ebbeli szándék kijelentésének érvényessége a határidő szempontjából is úgy ítéendő meg, mint az áttérésnél.

Budapest, 1893. évi november hó 12.

Wlassics s. k.

Kolozsvárrt, 1898. december hó 2-án.

Dr. Kádár János, *Dr. Vályi Gábor,*
h. titkár. elnökhelyettes.

463 1898.

MEGHIVÓ.

A kézdi ev. ref. egyházmegyének december hó 28-ik napján, d. e. 10 órákor kezdődőleg, K.-Vásárhelyt a város háza nagytermében tartandó rendes közgyűlésére ennek illetékes tagjait tisztelettel meghívom.

Tárgyai: 1. Jelentés az esperesi vizsgálatról. 2. Főjegyző jelentése az egyházmegyei tanács működéséről. 3. Felesketése az ujon választott aljegyzőnek, egy egyházmegyei tanácsosnak és egy világi köztörvényszéki bírónak. 4. Beadványok, lehető indítványok.

A gyűlést isteni tisztelet előzi meg, melyen könyörög tisztt. Szabó Géza felső-csernátoni lelkész aa.

Felkérem tisztt. lelkész aait, sziveskedjenek a gyűlés tartásáról annak t. világi tagjait kellő időben értesíteni.

Léczfalván, 1898. dec. 10-én.

Zoltáni Elek, esperes.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felölös szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre	6 frt
félévre	3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Karácsony.

*Legyen ti veletek kegyelem, irgalmasság, békesség
az Atya Istentől és az Úr Jézus Krisztustól, az Atyának
Fiától igazsággal és szeretettel!*

Áldassék az Úr, hogy meglátogatta és megváltotta az ő népét és felemelte nekünk az üdvösségnek szarvát, hogy a mi ellenségeinktől megszabadítana és megjelenjék azoknak, a kik a setétségben és a halálnak árnyékában vannak, hogy a mi lábainkat igazgassa a békességnek útára!

»Magas hegyre menj fel te örömmondó Sion, emeld fel szódat magasan, te örömmondó Jeruzsálem, emeld fel szódat és ne félj«, mert »meglátogatott minket a magasságból való Csemete.« »A királyi székben ülőnek és a Báránynak áldás, tisztesség, dicsőség és hatalom örökkön örökké!«

Karácsony éjszakáján tölt be a mi örömkre a zsoltár-író szava: »A sötétség, mint a világosság és az éjszaka fénylik, mint a nappal« A bakacsinba öltözött ég oda tűzte Efratának Bethleheme fölé a maga legragyogóbb csillagát, hogy legyen annak fénye biztos vezére napkelet bölcseinek, a kik a Jézus bölcsőjéhez valának eljövendők, hogy tisztességet tegyenek Annak, a ki készítettett minden népeknek megvilágosíttatásukra való világossággal és az ő népének dicsőségül. Elnémult, hogy mélységes csendje annál jobban visszhangozhassa azt az örömhirt, mely az egész népnek örömévé lett. Betakarta sötét szárnyaival a földet, hogy óvja, hogy többé ne földi zaj riaszsza fel mély álmából annak lakóit, hanem égi szózat, mennyei seregeknek Istent dicsérő s békességet és jóakaratot hirdető éneke legyen majd

ébresztője, új életre keltője. És elfedett minden földi dicsőséget, hogy egyedül az Atya egyetlenegy szülöttének dicsősége világosítson meg minden e világra született embert.

Karácsony titokteljes éjszakáján tölt be a prófétai jövendölés: »Nem a nap leszen neked világosságod és nem a hold világosít meg téged, hanem az Úr leszen neked világosságod és a te Istened a te dicsőséged.« Akkor jelentettek meg sok szíveknek gondolatai. A tanácstalanul tétovázók biztos irányt nyertek. »Én vagyok e világnak világossága, a ki követ engem, nem jár a sötétben, hanem életnek világa leszen annak« — szól hozzájuk Jézus. A gyengék megerősíttettek és felzendülhetett ajkukon »Az Istennek pedig legyen hála, a ki adott nekünk diadalmat a mi Urunk Jézus Krisztus által.« A remegő lelkiismeret biztatást vett, az aggódó megnyugtató »Ne félj, csak higgy!« A tékozló fiu otthonra lelt, mert »nagyobb öröm van mennyben egy megtérő bűnös, mint kilenczvenkilencz igazak felett.« A küzdelem békességgé lőn, a harc diadalommá a Krisztus által, a ki az ő békességét adta az övéinek és a ki meggyőzte e világot. Meghirdettetett az Úr jó kedvének esztendeje, az az idő a mely a könyörület pillanataiból, az irgalom perczeiből, a kegyelem óráiból, a megváltó, megszentelő szeretet napjaiból és a megdicsőíttetés örök fényességű heteiből, hónapjaiból áll.

Mindeneknek szól az örömhír, mert az Isten minden embereket akar idvezíteni, hogy mindenek jussanak az igazságnak ismeretére. És szól az ígéret: »A ki diadalmas leszen, mindenekkel birni fog és leszek annak Istene és ő nekem fiam leszen.«

Hadd hirdesse a karácsony örömét főiskolánknak e szent ünnepekre kibocsátott követe is — —. Az ige számára táruljanak fel a szivek, nyomában gazdagodjanak a lelkek, dicséret zendüljön minden ajkon s szárnyaljon az ének az Úrhoz »Megtartó Krisztus légy áldott, Te birjad sziveinket; Tégedet az Isten adott, Hogy idvezíts bennünket; Nincs próféta kívüléd, Idvesség foly te tőled, Bűneink enyhítésére s jövődönk keresésére.«

Boldog ünnepeket kíván minden hiveknek az erdélyi ev. ref. egyházkerület thcol. fakultásának tanári kara s annak nevében

Kolozsvár, 1898. deczember havában

Kenessey Béla,
igazgató.

Karácsoni gondolatok.

Itt van a szép karácson. Lelkemet önkéntelenül az elmerengés gondolata szállja meg. Kitekintek a természet dicső templomába, az Istennek ama főséges alkotásába, hol örök rend, örök törvény honol; hol nincs pihenés, nincs halál, hanem örök élet. Ah, hisz pihen a föld; igaz, pihen; de pihenése munka, az előkészület lassu és öntudatos munkája. Gyűjti a termő erőt, hogy majd, mikor eljön a tavasz langyos szellőjével, éltető melegével: az az erő életet keltsen ott, a hol most, véges elménk szerint, kihaltak látszik minden.

Igen, élet van a földben. Ezt mondja a próféta: »Nyissa meg magát a föld és származzék onnan szabadság és igazság.« (Esa. XLV. 8.) Élet a szabadság, élet az igazság, élet a munka és szeretet. Ezt az életet az Isten fia, a mi megváltónk, Jézus hozta alá a menyből a földre. Legyen azért »*dicsőség a magasságban Istennek*« (Luk. II. 14.)

Egy új világ hirnöke vala a karácsoni angyal, mert a keresztyénség egy egészen új világot teremtett. Lerombolta az embereket egymástól elkülönítő válaszfalakat, hogy azok romjain felépítse az egyenlőségben alapuló keresztyén társadalmat. s Isteni eszméi és igazságai szárnyat adtak az emberi léleknek, hogy szabadon repüljön a magasba, Teremtőjéhez, *a ki maga is lélek és igazság* (Ján. IV. 24.); s mint a tavasz langyos melege, szeretetet fakasztottak a szívben, hogy e szeretet áthassa az egész embert, s melege megérlelje az erkölcsi élet nemés gyümölcseit; fölnyitották a családi élet paradicsomát, száműzve onnan a hajdankori rabszolga nőt és a zsarnok urat. A keresztyénségben megnyilatkozott az ég, hogy ismét befogadja e földnek tékozló gyermekét, ki megtér és felsóhajt: „*Atyám, vétkeztem!*“ (Luk. XV. 18.)

Ah, dicső karácson, magasztos ünnep, légy üdvözölve mindörökre! Eljöveteledet ma is örömmel várjuk, hogy minél hathatósabban hirdessed nekünk is amaz új világ evangéliumát, mert kétezer év leforgása nem volt elég arra, hogy eszméid meghódítsák e világot, s minden lelket meggyőzzenek arról, hogy *más*

fundamentumot senki nem vethet azonkívül mely egyszer vettetett, mely a Jézus Krisztus.“ (I. Kor. III. 11.)

Csudálatos dolog, hogy amaz igaz szőlőtőkéből kinőtt szőlővesszők közül, egy sincs annyira hasonlatos az anyatőkéhez, mint a mienk; vagy is, az összes keresztyén felekezetek közül egy sem predikálja a Jézus Krisztust oly tisztán és hamisítatlanul, mint a református egyház, — s mégis, egyházunk nem hódít úgy, a mint kellene, nem növekedik oly terebélyes fává, mint eszméi, igazságai megkívánnák. Csudálatos, hogy protestáns a tudomány, a művészet; eszméink bélyege rá ütve az állami élet összes alkotásaira; hirdetjük, hogy protestáns szellem lengi át a politikát s a szabad gondolkodás útát tör magának mindenfelé: mégis, a református egyház nem representál sehol, nincs református közszellem, hanem van pápista nemzeti ünnep, pápista hazaszeretet, pápista közszellem, megindult és mindjobban hódít, in capite et membris, az ultramontanizmus.

Hol van itt a hiba? Bennünk e csupán, egyedül, vagy a korszellemben? Avagy mindkettőben együtt véve? Annyitény, hogy a pápismusnak mindig volt egy nagy előnye a protestantizmus felett: tudott alkalmazkodni, s ez előnyének köszönhette hódítását. Az állami életben, ha kellett monarchikus volt, ha kellett republikánus; az egyházi életben más evangéliumot hirdet a gazdagnak és ismét mást a szegénynek, nem úgy szól a mivelthez, mint a miveletlenhez; társadalmi téren nem ismer morált, csakhogy eszméit diadalra juttassa; kultusa pedig olyan, mint e világ: fénylő és cizfra, mely az ember érzéki világát rabul ejti, minden mélyebb gondolkodás nélkül. És a református egyház? Ugyan az ma, a mi volt tegnap; predikálja a Jézus Krisztust, a ki *botrány és bolondság a bölcséknek, nekünk pedig, kik megtartatunk, az Istennek hatalma.* (I. Kor. I. 18.)

Álljunk meg itt egy kissé, s kérdjük meg önmagunktól, hogy az Istennek, eme nekünk adott nagy hatalmát, érezzük-e magunkban? s ha igen, tudjuk e azt érvényesíteni minden téren, hogy ne csak névleg, hanem *tényleg* is protestáns legyen mind az, a mi ma nem az, de az lehetne?

Alszik a természet. Ugy tetszik, mintha emez isteni erő is szunyadna bennünk. Hirdetjük ugyan az ígét és küzdünk egyházunk érdekeiért, de nem a *Luther* hitével, mely kitör és így szól: Itt állok és más-kép nem tehetek. A mai társadalomnak pedig ilyen beszéd kellene, mert ebben van az élet, az igazság, mely hat és hódít. Több kálvinista szellemet azért megjelenésünkben, beszédünkben, cselekedetünkben!

Pihen a természet. Pihen az anyaszentegyház is de a pihenésben nincs erőgyűjtés, nincs élet, mert jó magyar, kálvinista népünk ma is tétlenül tölti idejét, s ha felekezeti érdekről van szó, közönyösen mondja: hát, hiszen, mind egy Istent imádunk. Igaz, de én azt szeretném, ha amaz Istent ő református szemmel nézné, és ne volna mindegy, hogy egy nemzeti ünnepen református templomban imádkozik-e, vagy kath. templomban; aztszeretném, ha hite és meggyőződésénél fogva egy tiszta, protestáns közszellemet teremtené, ha a benne rejlő nagy erőt és hatalmat megmutatná a sajtóban, a társadalmi munkában, szóval az életben. Azt szeretném,

ha öntudatunk felébredne és észre venné a veszélyt, a melybe jóhiszeműségünk, szabadelvűségünk sodort bele, és aztán teremtene egy virágzó egyházi életet, hogy ne csak egyesek érezzenek és gondolkozzanak, hanem mozduljon meg az egész és hirdesse, hogy él!

De, ah, mikor lesz még ez; mikor győzi meg a mi hitünk a világot?

Megszületett a Jézus Krisztus. Templomba hiv az ünnepi harangszó; siessünk oda és vele együtt, születésünk újra mi is hitünkben, egyházunk szeretetében; erőben, kitartásban, hogy a karácsoni evangélium miennünk, mi általunk győzze meg a világot!

Vajda Ferencs.

Védekezzünk.

(Folytatás.)

(Legközelebbi tennivalónk.)

Református egyházunk tekintélyét, súlyát nagyban fogja növelni, ha mindenik egyházközségünk kilép az ő speciális körülményeinek szem előtt tartásával a munkás szeretet mezejére s humanitarius intézményeket szervez s így az ige hirdetése mellé oda kapcsolja az ige cselekvését is. Az emberiségnek szüksége van profétákra, de szüksége van samaritanusokra is. A samaritanus az ige hirdetője is és pedig cselekedettel. Nem helyezkedünk ugyan ellentétbe azokkal a humanitarius intézményekkel, melyek a szegények, aggok, árvák, munkások, iskolások, stb. ügyét karolják fel anélkül, hogy magukon egyházi bélyeget hordanának. Minden jó dolog keresztyéni is egyszersmind. De hiveink humanitarius tevékenységét egyházilag isszerveznünk s irányítanunk kell. Nagy előny, ha templomunkkal összeköttetésben van az iskola és nagy előny, ha egyházunkkal összeköttetésben van egy árvaház, menház, gyermekmenhely, szegény gondozó stb. Szóval: szükség, hogy egyházközségeink, mint egyházi szervezetek a keresztyén munkás szeretet mezőinek is mivelői legyenek. Hiveink református öntudatát erősíti egyházunknak minden egyes érvényesülése. Érvényesülni pedig annyit tesz, mint teljes súlylyal ott lenni. Az ott levés mindenesetre föltétele az érvényesülésnek. A társadalmi munkákban egyházunknak ott kell lennie. Ily irányu egyházi tevékenységre törekednünk kell. Ha pedig valamely humanitarius szervezett községileg áll elő, lelkéstartársaink igyekezzenek az ily ügynek élére állani. A lényegileg keresztyén ügyekben legyen ott a pap. A pap, ez a symbolikus ember. Hiveink bizalmát is csak jobban megnyerjük így. E dologra még visszatérünk.

Szeretnénk végig menni a társadalmi élet összes formáin, hogy megjelöljük azokat a mozzanatok, melyek által a református egyházi öntudat erősíthető. E tekintetben lapunk jövő számai is nyitva lesznek. Most, cikkünket be akarván végezni, két fontos dologra akarjuk föl hívni a figyelmet. Mindkét dolog a református egyházi tudat fejlesztésére igen jelentős s mindkét dolog egyenesen lelkéstartársaink kezében van. Mi megjelöljük ezt a két dolgot és szólunk róluk. Nem annyira azért, hogy e dolgokat most már hosszasan megvitassuk, valamikor tartandó papi érte-

kezleteink tárgysorozatába fölvegyük, hogy a sok tanácskozó szó miatt meg ne születhessék a tett; nem, nem; de rámutatunk e két munkamezőre azért, hogy ott azonnal munkába álljunk s aztán majd csak a munkásság eredményéről számoljunk be.

Szervezzük minden egyházközségünkben a *gyermekistentiszteleteket*. Mindenütt és haladéknélkül.

A református egyházi öntudat gyöngítésére nagyban befoly iskoláinknak néha nem is valami óvatós átadása az államnak. Növendékeink államiskolai élete egyházon kívüli élet. Az államiskola, igen természetesen, a felekezetnélküliség intézménye az elméletben és bizonyos körülmények között a gyakorlatban is. De éppen nincs kizárva, hogy a névleg felekezeten kívüli iskolában tényleg az a felekezet fog dominálni, melynek érvényesülésére az állami politika, a helyi viszonyok, az intéző egyének, az illető egyházak energiája, vagy mondjuk egy szóval: a klíma kedvezőbb. Szerintünk az volna legjobb, ha iskoláink egyházi iskoláknak maradhatnának. A legnagyobb szerencsétlenség pedig az, ha nem tudjuk visszatartani hiveinket, hogy gyermekeiket éppen pápista iskolákba adják. Elemi iskolás gyermekeink még nem reflectálnak és nem bírálják, de élénk receptivitással látnak, hallanak, tapasztalnak, élményeken mennek át, szokásokat vesznek föl. Ilyenkor kell nekik igazán református egyházas környezet. E korban is kivált az elemi alsóbb osztályokban a gyermeknek nincs ugyan még felekezeti öntudata, de az öntudatlanul nyert benyomásokból a lélek mégis tartalmat nyer, s a lélek karakterének éppen alapja vetetik meg. E korban ugyanis ismeretet is szerez már a gyermek, de a szerzett ismeretnél fontosabbak itt azok a gyermeki lelket irányzó élmények, az a karaktert alapító és képző környezet, a melyben a gyermek benne él. Ez a mozzanat teszi az egész életre kihatólag nagyjelentőségűvé a családi életet is s nem pedig talán a család által nyújtott ismeretek sokasága. Mert az ismeretek, vagy éppen specialiter a vallásos ismeretek folyton változnak. Nem baj; csak maradjon meg a vallásos karakter. A vallásos karakter. S itt nem valamely általános, tulajdonképen nem is létezhető általános vallásos karakterre gondolunk, de egy realis, individualizált vallásos karakterre: a református egyházas vallásos karakterre. A vallásos karakter az ő alapját, irányát tehát már a gyermekkorban kapja meg s később soha sem, vagy legalább is nem azzal az elementaris életteljességgel. Legelőnyösebb volna tehát, ha iskoláink egyházi iskolák maradhatnának református környezettel, szokásokkal, tradícióval, szellemmel. A hazai lutheranusok között van oly irány, mely az egyháznak az ő gymnasiumáról való lemondását sürgeti. Mi ezt az irányt sem helyesljük.

Nem akarunk a gymnasium nemzetnevelő feladatáról s ennek minden irányu consequentiáiról disszertálni, csak rámutatunk arra a tényre, hogy a gymnasiumi növendékekben már éppen kinyílik a felekezeti öntudat s e nyíló felekezeti öntudatot ápolni kell. A fölébredt s fejlődő felekezeti öntudatnak minél teljesebb tartalmat kell adnunk a környezetben rejlő s már előbb is említett befolyás által is, de a már rendszerezettebb vallásos ismeretek által is. Az elemi iskolások naiv vallásosságát, refor-

mátus egyháziasságát világosan tudatossá, logikailag is igazolttá kell tennünk. Így kívánja ezt a magasabb fokú képzettség, melylyel egyházunknak számolnia kell. Ennélfogva mi gymnasiumaink államosítását sem óhajtjuk, sőt éppen intensívebb egyházasítást kívánjuk. Csak református ifjúságból növekedik református gyülekezet. Van ugyan első tekintetre valami tetszetős abban az indítványban, hogy meneküljünk az iskolák terheitől s fordítsuk így fölszabadult erőinket egyházunk erősítésére. Csalódásban élünk, ha iskoláinkat tényleg tartjuk. Egyházunknak éppen támaszai azok. Mert egyházunk ereje az élő, erős református gyülekezetben van s egy ily gyülekezet nem száll le nekünk valahonnan a levegőből, de felnő az iskolákból. Az nem gondol az emberiséggel, a ki a növendékekkel nem gondol s abban is nagy igazság van, hogy valamely asszony még nem anya csupán azért, hogy gyermekei vannak. Az anyaszentegyháznak kezdettől fogva kell gondoznia, nevelnie övéit. Mi pedig sok helyütt letörjük egyházunk virágos ágait s aztán úgy teszünk, mintha csudálkoznánk, hogy nincs — termésünk. A gyermekkorukban egyházunk által nem gondozott felnőttekkel már késő az operatio. Pedig bátran állíthatjuk, hogy egyházas karakter nélkül hiveink az egyház anyagi ügyeit sem vezethetik, az egyházi közigazgatás és törvényhozás funkciót sem végezhetik jól. Egyházas karakter nélkül az országos egyházpolitika intézése is szerencsétlenül üt ki. Az egyházas karakter megadásában nagy előny volna, ha az iskola, melyben növendékeink tanulnak, szervezetileg is egyházunkhoz tartoznék. Az irányzat azonban az államosítás. S éppen a mi egyházunk ejti ki kezeiből, mondhatni: rohamosan, iskoláit. Annál nagyobb kötelességünk fölhasználnunk minden oly eszközt, mely növendékeinket a mostani egyházpolitikai és iskolapolitikai viszonyok között is egyházas gyülekezetté fejlődni segíti. Ebben a tekintetben nagy áldást várunk mi a *gyermekistentiszteletek* intézményétől.

(Folyt. köv.)

B e v e z e t é s

a Schleiermacher „Über die Religion“ című műve olvastatásához.

(Folytatás.)

66 évre terjedt életének nem éppen derekán, de személyisége, vallásos és tudományos karaktere kiképződésének utolsó-előtti stadiumában áll előttünk a »Beszéd« írója. Jellemképződés és fejlődés tekintetében tehát az a harmincz év bír legnagyobb fontossággal, mely már hátamegett van s a mely eseményekben és hatásokban egyformán gazdag és változatos.

E hatások közt, mindenekelőtt első helyen áll — a szülői ház. Atyja református pap, tábori-lelkész a porosz Sziléziában. Boroszlóban állomásozik, midőn neje 1768. november 21-én megajándékozza egy fiúval — a mi *Fridrik Dániel Erneszt*-ünkkel. Atyja, s feltételezhetjük azon benső viszony alapján, melyben a szülők egymással állottak, anyja sem volt érintetlen a kor vallásos irányzataitól. Atyja ifjukorában

származása helyén Hessenben az elleriánusok apokalyptikus-mystikus szektájához tartozott, később — mint azt fiának maga bevallja — a rácionálizmus hatása alatt hajótörést szenvedett a hitben. Fiúk születésekor a szülők a hernhuti testvérszövetséggel vannak közösségben s mielőtt a fiú ennek iskolájába *Nieszky*-be kerülne 1783-ban, már a szülői háznál e szellemben neveli a kegyes anyja a gyenge testű, de mély kedélyű gyermeket. E nevelési irányzat folytatódik Nieszkyben és a hová innen két év múlva át-megy, a hernhuterek *Barby* i seminariumában 1787-ig. Ezek azok az évek, a melyekre való vonatkozással írja a »Beszéd«-ben: »Kegyesség volt az anyaméh, a melynek szent homályában ifjú életem táplálkozék és a még ismeretlen világra előkészítették; azt szívta magába a lelkem, mielőtt még sajátlagos mezejét a tudományban és élettapasztalatban megtalálta volna.«

Azonban nagy szelleme előtt e sajátlagos mezők sem maradhattak ismeretlenek sokáig. Mig Nieszkyben még arról panaszkodik, hogy »az Idvezítőt még nem szereti eléggé, nem tud vele elég zavartalanul járni, társalogni.«, Barbyban már — mint 1794-iki önélet-rajzában írja — megújulnak és teljes erővel lépnek fel a gyermekévek óta soha sem nyugvó vallásos kétélyek. Az iskolai évek vége közelgett, előtte állt a papi hivatal, de érezte, hogy meggyőződéssel nem prédikálhatná azt a tant, mit neki tanítottak. Kétélyeit már korábbi leveleiben is sejtette atyjával, de most már elérkezettnek látta az időt nyíltan és leplezetlenül feltárni előtte lelki világát. Az 1787 évet köszöntő levelében írja atyjának: »A hit az Isten ajándéka s te kérdezed, hogy valjon adatott-e nekem? Nekem ugytetszik, hogy csaknem elvesztettem. Nem tudom hinni, hogy örökkévaló és igaz isten legyen az, ki magamagát folytonosan emberfiának nevezte; nem tudom hinni, hogy az ő halála helyettes elégtételi áldozat volt, mikor azt ő maga soha kifejezetten nem tanította és mert nem tudom hinni, hogy az szükséges volt, mivel lehetetlen, hogy az Isten az embereket, a kiket nem magára a tökéletességre, hanem csak az arra való törekvésre teremtett, örök büntetéssel sújtsa azért, hogy nem lettek tökéletesek.« Mint említők, volt idő, mikor az atya is érezte e kétélyeket, most azonban egy valói hernhuti stílusában a galatákhöz írott levél szavaival ostromozza fiát. »Oh, esztelen gyermek, kicsoda bűvölt meg tégedet, hogy ne engedelmeskedjél az igazságnak, te, a kinek szemei elébe rajzoltatott a Krisztus, a ki általad most újra megfeszítettetik. Fiam, fiam! mily mélyen sújtasz engemet, mennyi sóhajt sajtolsz ki lelkemből! Menj tehát a világba, melynek dicsőségét keresed és lásd meg, ha valjon annak bódítása képes-e kielégíteni lelkedet, ha megvetette az isteni indítást, a mit a Krisztus ad minden utána szomjuhozó szívnek!? Soha sem izlelted tehát az ő sebeinek egyetlen balzsameseppjét sem? és képmutatás és hazugság volt mindaz, a mit írtál és a minek érzését annyiszor magasztaltad? Ha pedig igazság volt, oh, akkor kemény bizonytságot fog tenni ellened ama napon, ha meg nem térsz ahhoz, ki kész rajtad mindig könyörölni?« — A fiu azonban mélyen érezte, hogy nem a Krisztustól, hanem csak a hernhuterek kristológiájától szakadt el. »Nem futó gondolatok ezek — írja — ha-

nem mélyen lelkemben gyökerezők, a melyeket több, mint egy év óta hosszas és komoly utángondolás eredményeként hordozok magamban.« Nem is akar elszakadni a Krisztustól, sőt az ő szolgálatától, az ő hirdetésétől sem akar megválni, de mertebben a formában meggyőződéssel nem teheti, — más utat keres. Halléba megy theológiát hallgatni. Anyai nagybátyja Stubenrauch theol. professor házában lakva tanul szorgalmason. Megismerkedik a Semler szabadelvű theológiájával és bibliai criticizmusával, tanulmányozza Wolfot, Kantot, Jakobit. Az ellentétes rendszerek tanulmányozása közben így nyilatkozik: »Nem hiszem, hogy valaha teljesen kiképzett és kikerekített rendszerre juthassak, annyira, hogy minden felvethető kérdésre határozott s más ismereteimmel teljes összefüggésben álló feleletet legyek képes adni. De az volt meggyőződésem eleitől fogva, hogy arra nézve, hogy végre az ember a bizonyosságnak kielégítő fokára jusson, és megállapíthassa azt a határt, a melyen innen minden kérdésben szükségszerűen állást kell foglalnia, és a melyen túl levőket megnyugvása és boldogsága minden veszélye nélkül eldöntetlenül hagyhatja, csak az által szerezheti meg, hogy folytonosan vizsgál, kutat, bírál és kihallgatja türelmesen minden párt nyilatkozatát.«

Az ifjúnak e szavaiban — mondja Gass — a férfi szelleme nyilatkozik. Mert a tudás tökéletes rendszere azután sem lett soha végcéljává, de annál inkább az, hogy fölismerje a megismerhetés határát, hogy elérje a megbizonyosodásnak kielégítő fokát s hogy lehetőleg ismeretei és nézetei ellenmondás nélküli egységes egész alkossanak.

Halléban letett vizsgálatait után előbb nevelő, majd tanító és helyettes lelkész lesz, miglen öt évi változatos pályán 1796-ban a Charité papjává hivatik meg Berlinbe. Innentől kezdve szellemi életében jelentékeny emelkedés kezdődik. Míg egyfelől tudományos s különösen filozófiai tanulmányait fokozott szorgalommal folytatja, másfelől résztvesz a berlini társadalom legélénkebb szellemű körében, hol nem a közönséges barátság érzelmeivel kapcsolódik Birnkmann Gusztávhoz, Dohna Sándorhoz, Herz Heinriethez, Veit Dorotjához. A romantika szellemébe Schlegel Fridrik vezette be. Életének és irodalmi működésének egyik árnyja e barátságból fakadt: — a »Bizalmas levelek Schlegel Lucindejéről,« a melyben e különben teljesen frivol és aesthetikailag is silány termékekben igyekszik nemes vonásokat fedezni fel. »Szép kommentár egy rossz szöveghez«. Magasabb életcélját azonban itt sem tévesztette szem elől s »a mint a hernhuti szövetségben megtudta őrizni vallásos gondolkodásának szabadságát, e társaságból is megmentette komoly protestáns erkölcsi természetét.« Viszont komoly erkölcsi természete megszabadította a Schlégellel való barátságból is.

Ez időre esik a »Beszédek« keletkezése. Czélunkra nézve felesleges most életének további folyamát s tudományos képződésének alakulásait vizsgálni. Erről csak röviden emlékszünk meg, hogy e pontra visszatérjünk.

(Folytatása következik.)

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1898. decz. 10.

(Folytatás.)

Magyar-kapudi egyházközségünk béjelentvén, hogy papi állomását, ez év október havában, betöltötte, kérte az ezen állomás javára régebben rendszerező volt évi 65 frt. államsegélyi összegnek további folyósítását, minthogy e nélkül a papi fizetés a 400 frtot sem éri el. Miután azonban az idej rendszerező államsegély teljesen fölhasználtatott: Ig. Tanácsunk a kérést nem teljesíthette, hanem előjegyzésbe vette t. Papucs Dávid aát, a rendkívüli államsegélyből leendő részeltetésre.

A dunamelléki ref. egyházkerület püspöke közölte ig-tanácsunkkal esetleges hozzájárulás végett, a kerület őszi közgyűlésének ama határozatát, melyben a közoktatásügyi miniszter úr őnagyméltósága által minden év nov. 19-re, tehát Szent Erzsébet napjára, kitűzött emlékűnnepélyeket szeptemberben és az iskolai év megnyitó-űnnepélyekkel kapcsolatosan leendő megtartását határozta el. Ig-tanácsunk maga részéről is osztotta ugyan ama felekezeti és hitbeli aggodalmokat, melyek a dunamelléki kerület határozatának rugói voltak s épen ezen aggodalmak miatt maga részéről sem fogadta volt el a minisztérium által megállapított napot hanem a kegyeletes emlékűnnep megtartása idejéül általánosságban csak a november hónapot jelölte meg, de e határozatát most utólag megváltoztatni nem tartotta szükségesnek, egyfelől azért sem, mert a dunamelléki kerület által hitűzött időben, t. i. az évmegnyitó-űnnepélyvel kapcsolatban, nincs idő és alkalom kellő súlyt fektetni dicsőült királynénk méltó emlékezetére.

Bágyoni egyházközségünk indokolt és egyházmegegyileg is pártolt kérésére, megengedte ig-tanácsunk, a ker. közgyűlés jóváhagyásától föltételezetten, hogy a kepe váltó-alap tulajdonát képező 11 h. birtok haszonélvezetével és évi 50 frt készpénzzel a papi terménykepe és mindennemű stóla megváltassék.

A zsinati törv. 184 §-a értelmében, egyházkerületi szabályrendelettel kell intézkedni arra nézve, hogy a régi vizsgálati rendszer szerint képesített papok minősítési fokozata mily módon állapíttassék meg. E szabályrendelet-tervezetét ig-tanácsunk, a theol. fakultás tanárkara által javaslatba hozott alakban, elfogadta, felsőbb jóváhagyástól függőleg megállapította és közzétételét elhatározta, hogy az egyidejűleg elrendelt minősítési összeírásoknál már e szabályrendelet értelmében lehessen eljárni. Kapcsolatosan megtette ig-tanácsunk a kellő lépéseket arra nézve is, hogy az ideiközgyűlés rendelkezéseinek megfelelően, a papi minősítések kimutatása a jövő évi közgyűlés jegyzőkönyvében közzétehető legyen.

Székelyudvarhelyi egyházközségünk határozata, mely szerint a temetési stólának megváltását kimondotta és a megváltási összeget a pap részére évi 117 frtban, a kántor részére pedig évi 50 frtban állapította meg, jóváhagyatott.

(Vége következik.)

TÁRCA.

Fényes csillag.

*Háborgott a lelkem, mint a tenger árja,
Zúgó zivatar ha véges-végig járja.
Gyötrő, súlyos gondok lenyomtak a porig,
Közeleg az éj, a nap leáldozik
S vak sötétség borít.*

*Mig az éj beállna, segítségért nézek,
Hiszen itt körültem még emberek élnek.
De a ki meglátott vagy más útra tért el,
Vagy még reám sulytott durva, rideg kézzel,
Nem jött segítséggel.*

*Vergődő lélekkel fel az égre néztem,
Fényes csillag gyúlt ki fenn a magas égen.
Ott ragyog, világít ama szent éj óta,
Sok tájő kebelnek a meggyógyítója,
Megvigasztalója.*

*Fénysúgáraiból fényes út szövődik
S elvezeti lelkem a jászolbölcsőig,
Onnan bizalommal, megnyugodva tér meg:
Még sincs remény nélkül ez a földi élet,
Bármennyi seb éget.*

*A jászol-bölcsőtől nagy út van az égig,
Értem is született, ki azon ment végig.
Ha az ő nyomáról én is le nem térek,
Útamat állják bár nehéz szenvedések,
Én is oda érek.*

*G. Diószeghy Mór,
ev. ref. lelkész.*

Karácsony.

*Zúg a harang, imára menjünk,
Buzgó ajakkal énekeljünk,
Szívünket öröm töltse be, —
Békesség szállt a földre le:
— A Megváltó ma született!*

*Csillag lobog, csillag vezérel,
Tele az ég sugárral, fénynyel,
Pásztorok hosszú útra kelnek,
Kapuja felé Bethlehemnek.
— A Megváltó ma született!*

*Királyok jönnek meszszi tájról
Kis Bethlehembe. Ott a jászol,
Körötte tenger-tenger népség.
Hallgatni az angyal beszédét:
— A Megváltó ma született!*

*Örök sugár, derengő, fényes,
El oda ért, el oda szállt a néphez,
Hideg szívet is fölmelenget,
Kétséget is elűz e gyermek, —
— A Megváltó ma született!*

*Arany derű mosolyg az égen,
A föld is ég öröm tüzeiben,
A mult idő bukott a sírba,
Mert el van mondva, meg van írva:
— A Megváltó ma született!*

*Ember, ébredj! — öröme kelve,
Az égi harmat hull szívedbe,
A kétség lelket ne bántsa,
Nincs már szegény és nincsen árva
— A Megváltó ma született!*

*Nézd, ott a bölcső s benne: Élet!
Mi vár reád: sohase kérdjed.
Ha szenvedés, ha bú baj érne,
Nézz Bethlehemnek gyermekére.
— A Megváltó ma született!*

*Kétkedő szíved megépül,
Nem irtózik fénytől, reménytől,
Ha sors veri, ha bánat éri,
A hitnek karján meg se érzi:
— A megváltó ma született!*

*. Harsogva száll a hálaének
A mindenség nagy Istenének.
A szellő is úgy — szerteszállván —
E szent örömhírt viszi szárnyán:
— A Megváltó ma született!*

*Zúg a harang, imára menjünk,
Buzgó ajakkal énekeljünk.
Szemünk sugára azt ragyogja,
Szívünk is egyre azt dobogja:
— A Megváltó ma született!*

Fuhász Sándor.

Különfélék rovata.

Olvasóinknak egyszerűen, de igaz szívvel kívánnunk boldog ünnepnapokat.

Szász Domokos püspökünkéről a Debreceni Prot. Lap legközelebbi számának vezércikke ez igaz szavakat írja: »Szász Domokos püspök úrnak halhatatlan érdeme, hogy a nagyenyedi collegiumot (illetőleg a theol. akadémiát) beolvasztotta a kolozsvári papnöveldebe; nem nagy baj rá nézve, ha ezért szülővárosa excommunicalta; majd állít neki maradandó emléket a jövő nemzedék, melynek lelki gondozását magasabb műveltségű lelkészek kezébe tette le.«

**Lapunk és a görgényi egyházmegye
papi értekezlete.**

A görgényi egyházmegyének folyó hó 2-án tartott papi értekezlete kimondta, »hogy mivel egy, a mai alakjában, egészen hivatalos lapra szükség nem lévén, az szüntessék meg s maga a lap, mint irodalmi termék, hagyassék meg a magánvállalkozás számára s a tisztán csak hivatalos közlemények számára az egyházkerület tartson fenn egy hivatalos értesítőt. Ezen indítvány az egyházkerület összes papi értekezleteinek véleményadás s esetleg hozzájárulás céljából megküldenti határoztatott.«

Tehát a mai hivatalos lap töröltessék el a föld színéről s állítson elő lapokat a magánvállalkozás Mindenek előtt komoly csodálkozásunkat fejezzük ki, hogy akad oly papi értekezlet, melynek gondolkodását, törekvéseit, főfő gondját lapalapítási problémák foglalkoztatják, mikor mindenfelől valóságos veszélytől környezett egyházunk érdekében valóságos ellenség ellen kellene harcolnunk, mikor egyházunk anyagi, erkölcsi bajait kellene gyógyítgatnunk, mikor egyházi életünket s egyházunk által istenországát annyira szent, de parlag mezőn kellene építenünk. Ilyen krisszel teljes időkből a görgényi mentőtársulat nagy zajjal kirobog oda, hol rá semmi szükség, mert egyházkerületünknek éppen sajtó ügye nem igen szorul mentésre. Elhiszszük, hogy a görgényi indítványozók igaz járatban levő emberek, kiket nem subjectiv indokok vezetnek, s csakis az ügy, az ügy nem hagyja nyugodni őket.

Véleményünk szerint igenis szükség van egyházkerületi hivatalos lapra és pedig mai alakjában s nemcsak, mint kizárólag a hivatalos rendeletek rövid értesítőjére. Miért? Mert egyházkerületünk hatóságainak, vezeregységének nem csak rendeletei vannak, de vannak eszméi, tervei, céljai. Hiszen érdekes ugyan az is, hogy ismerjük Görgény gondolatait; de nem kevésbé érdekes megismernünk az egyházkerület vezetőinek terveit, gondolatait s egy és más dologban állásfoglalását. Ily hivatalos lapot, ha nem volna, teremteni kellene. Aztán mi lesz a szabad vállalkozásra hagyott egyházi lapokkal? Szabad most is lapot indítani. Szabad. Mi magunk, úgy lehet, akkor is fogunk lapot szerkeszteni, mikor eltöröltetik a hivatalos jelleg és, úgy lehet, hogy abban hagyjuk a lapszerkesztést a mostani állapot mellett is. Most már azonban, minthogy Görgény úgys rövid időn más állapotokat fog teremteni, mégis talán illendőbb lesz, ha erre a hátra levő rövid időre még megmaradunk a szerkesztésnél. Azonban, komolyan nem szeretnők, ha egyházkerületünkben egy-nél több lap is volna. Nincs kizárva, hogy a kezdetben nemes verseny majd személyes harcokra vezetne. A különböző lapok mellé különböző pártok csoportosulnának. Pedig nekünk egyességre van szükségünk, nem pedig pártos meghasonlásra. Jó szerencse, hogy van még papi értekezlet a görgényin kívül is. Tömörüljünk inkább az egy lap mellett, terjeszszük ezt a világiak között is s legyünk azon, hogy már a jövő évben két íven jelenhessék meg. — Aztán két-három lap számára hol lesznek az írók? Hiszen könnyű Görgényben, hol minden falu egy-egy Athene. Ha volnának is írók, hol vannak az előfizetők? A mieinket tudjuk, hogy hol vannak, mert — hátrálékban vannak. — Végül, a görgényi papi értekezlet azt is kimondja, hogy indítványa, mely a hivatalos lap léte ellen irányul, az egyházkerület összes papi értekezleteinek megküldessék hozzájárulás céljából. Hát persze. Egy ilyen nevezetes gyertyát kár volna, vétek volna véka alá rejteni. Már mondtuk, hogy jó szerencse, hogy nem csak Görgényben van papi értekezlet; habár nincs is mindenütt éppen »egyesült« papi értekezlet, mint Görgényben. Mi bizalommal kérjük a többi papi értekezleteket, hogy a görgényi indítványt jobb meggondolás végett származtassák vissza illetőségi helyére.

Mi kényes helyzetben vettük át a lapot s egy csomó robbanó anyag között gyújtottuk meg s hordoztuk a szövétneket. Lapunkat egy tudományos és irodalmi színvonalon álló és közérdeket szolgáló organummá tettük. Megadtuk az elismerést ott, hol azt megadni erkölcsi kötelesség volt s a tévedéseket evangéliumi érzülettel tárgyaltuk. Lapunkban sehol a szolgaság, sehol az üres pöffeszkedés. Szellemünk, egész irányzatunk kifogástalan református, egyházas. Mi kaptunk egy-egy szennyest íratot, melyet félig olvasva dobtunk félre, de mi nem adtunk szennyest íratot. Lapunkat tanárok és papok írják. Figyelmünk kiterjed a vallástudományra, a gyakorlati lelkészetre, a vallásos poesisra, az egyházpolitikai és társadalmi kérdésekre, a közigazgatásra, stb. stb. stb. Hát bátrak vagyunk kérdezni: mi nem tetszik lapunkban a görgényi kritikai iskolának? Talán lapunk borítékja lenne kékebb, színesebb? Mi?

Bizony, bizony. az a legújabb renaissance, mely Görgényből akar kiindulni. úgy véljük, elhibázott dolog.

A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanáregyesület 1898. dec. 29. és 30. napjain Kisújszálláson tartja XV. rendes közgyűlését. A tárgysorozatban a következő értekezéseket találjuk: »A konventi tanterv revíziója«, Sinka Sándortól; »A hagyományok jelentősége a prot. iskolákban«, Molnár Józseftől; »A szülőkről a szülőknél«, Dobay Sándortól. E felolvasásokon kívül ott van a tárgysorozatban az elnöki megnyitó, különböző jelentések, alapszabályok módosítása, stb. Kétségkívül gazdag program. Sajnáljuk és a program egyetlen szegénységét abban látjuk, hogy az egyházkerület különböző részeiből összesereglett ev. ref. tanáregyesület nem vette föl programjába gyűlésének megnyitását egyházi istentisztelet által, melylyel a maga s az általa képviselt iskolák szellemét, egyéniségét symbolisálta volna is, de dokumentálta volna is.

Szabolcska Mihály, volt felfalusi ref. lelkész kiváló költő a temesvári papi állomást elfogadta s immár temesvári ref pap. Mindenüvé elkíséri őt a mi tiszteletünk és a mi szeretetünk is.

»A Pesti Napló« karácsonyi ajándéka. Páratlan kedvezményt nyújt előfizetőinek a »Pesti Napló« Magyarország legrégibb napilapja, mely a jövő évben megalapításának félszázados jubileumát éri meg. Mindazon előfizetők, kik a jövő évi január hó 1-jétől kezdődőleg, habár negyedévi részletekben, de legalább félévre rendelik meg a »Pesti Napló«-t: teljesen ingyen kapják meg az Arany Zichy Albumot, Arany János balladáinak Zichy Mihály rajzaival illusztrált fényes díszkiadását, mely 12 frt értéket képvisel. E pazar fénynyel kiállított díszmű, melyhez fogható még alig jelent meg a magyar könyvpiacon, külső és belső értékénél fogva egyaránt a legbecsesebb ajándék, a mivel magyar lap valaha kedveskedett olvasóinak. A »Pesti Napló« előfizetési ára: egész évre 14 frt, félévre 7 frt, negyedévre 3 frt 50 kr egy óra 1 frt 20 kr. A »Pesti Napló« kiadóhivatala: Budapest, VI., Teréz-körút 23. szám.

Az »Erdélyi Gazda«, az Erdélyi Gazdasági egyesület hivatalos közlönye, január 1-től mint hetilap fog megjelenni. Ajánljuk e jól szerkesztett gazdasági lapot gazdálkodással foglalkozó lelkész és tanító aafiai figyelmébe, annnyival is inkább, mivel részükre a kiadóhivatal igen magas előfizetési kedvezményeket nyújt. A lap különben, a kedvezményes előfizetési feltételek kitüntetésével együtt, jan. 1-re mindenüvé meg fog küldetni mutatóványul.

A szellemek lakodalmá is divatban van Kihánában. Az elhunyt fiugyermekeket ugyanis abban az időben, midőn már házassalhatókká lettek volna, szintén elhunyt leányokkal összeházasítják, de előbb a két család megvitatja a dolgot s a csillagjós is nyilatkozatot ad ki, hogy a házasság szerencsés lesz. (V. U.)

A szeretetház, sorsjegyeinek nyereményjegyzékét szerkesztőségünk azt mai nap kézzel kapván, a jelen számon kezdve közölni fogjuk.

Nyereményjegyzék

az erdélyi ev. ref. egyházkerület által a kolozsvári protestáns szeretetház javára rendezett jótékonycélu sorsjátéknak Budapesten 1898. november hó 15-én megtartott II. huzásán kihúzott számokról.

(Első közlemény.)

A húzásnál jelen voltak: *Schilling Rudolf* kir. közjegyző, helyettese *dr. Majtinszky Zsigmond*, és a polg. hatóság részéről *Kerényi Béla* V. ker. előjáró helyettes.

200 koronától 25000 korona értékig eső nyeremények:
71029 nysz. 200 kor. 72110 nysz. 200 kor. 81313 nysz. 800 kor.
103143 nysz. 25000 kor. 124987 nysz. 200 kor. 138178 200 kor.
165177 nysz. 200 kor. 170454 nysz. 200 kor. 172439 nysz. 200 kor.
213145 nysz. 200 kor. 227712 nysz. 200 kor. 234846 nysz. 200 kor.
244087 nysz. 400 kor. 253665 nysz. 800 kor. 276562 nysz. 400 kor.
292249 nysz. 200 kor. 294255 nysz. 400 kor. 347752 nysz. 400 kor.
351942 nysz. 400 kor. 355793 nysz. 200 kor. 384711 nysz. 400 kor.
334980 nysz. 1000 kor. 418632 nysz. 6000 kor. 420871 nysz. 400 kor.
423120 nysz. 1000 kor. 469288 nysz. 200 kor. 469670 nysz. 400 kor. 478817 nysz. 800 kor.

17 nyeremény á 150 korona értékben: 22469 29126 539 54520 114675 238732 246208 249922 290782 306055 310923 318777 318977 388368 407686 418393 484874.

20 nyeremény á 120 korona értékben: 2357 11601 12774 57147 86547 119023 146292 167223 241522 288627 311182 328705 351283 356974 379262 418953 435013 435894 468362 471073.

30 nyeremény á 80 korona értékben: 14842 19872 28320 42950 101008 101288 112949 119954 139630 147145 179048 224282 231751 250947 251186 255098 258677 259034 261962 265297 284792 333355 392174 396109 396305 398680 444697 481324 487379 490107.

40 nyeremény á 60 korona értékben: 10099 34511 45770 64001 68925 70596 85739 98239 99446 110547 110874 115563 156221 159668 159687 167790 170161 185470 187529 203011 205772 217185 222994 223490 234498 250400 286580 286783 299218 312564 348668 385901 387188 394055 406450 431533 456285 470053 470637 479808.

Szerkesztői üzenet.

A *görgényi papi* értekezletről szóló tudósításban olvassuk, hogy Lénárt József a cura pastoralis köréből olvasott fel igen érdekesen és Csekme Ferencz olvasott föl egy — cikket. Már *cikknek* is mondjuk. Mindkettőjüket kérjük, hogy dolgozataikat lapunknak beküldeni sziveskedjenek. A Csekme felolvasásának czime: „Ének a papnékról.” Fölhívjuk Csekme barátunk szellemes figyelmét arra, hogy némely papokra is rá férne egy-egy — ének. Addig is kérjük már a készen levő s felolvasott cikket.

Hivatalos rész.

4401.—1898.

KÖRLEVÉL

valamennyi egyházköztségünkhöz és iskoláinkhoz.

A földmivelésügyi m. kir. Miniszter úr ő nagyméltósága, f. évi 71544 szám alatt. november hó 19-éről keltezetten, meleg hangu fölhívást intézett az ország lakóihoz, bizalommal kérvén abban a magyar társadalmat arra. hogy dicsőült Királynénk emlékeztére emlékfákat ültessünk.

Ohajom — s bizonyára csak ez lehet óhaja mindnyájunknak írja a Miniszter úr, — hogy a nemzet hálas kegyeletének ez ősi szokás szerint való megnyilatkozása, megdicsőült királynénk tündöklő erényeihez, nemzetünk iránt tanusított jóságához és nagylelkűségéhez méltó legyen.

A kegyeletes cselekmény kivitelének megállapítását a Miniszter úr a társadalomra bizta, csak azt em-

liti meg fölhívásában, hogy az ültetendő fák között méltóan foglalhatnának helyet a leboruló koronájú fák, minők a szomorufűz, köris és szomoru bükk, épugy a nagy dicsőült királyné kedvenczfái: a tölgyek és fenyők, valamint egyéb hosszú életű fák fajai.

Az ültetett fák, csoportok, vagy ligetek: »Erzsébet királyné emlékfái« nevet viseljenek s legyenek ily feliratu táblákkal meg is jelölve, hogy azokat mindenki gondozásban részesítse, bántalmazástól megkímélje.

Midőn a földmivelésügyi Miniszter úr őnagyméltóságának a fentiekben röviden ismertetett fölhívását összes egyházaink és iskoláink előjáróinak mint a kegyelet ápolására első helyen hivatott tényezőknek gondoskodó figyelmébe ajánljuk: egyuttal jelezzük, hogy parochiális épületeink környékén, a cintermekben, iskolakertekben és udvarokon, valamint a temetők bejáratánál vagy fenntartott terein nem lesz nehéz ez emlékfák avagy facsoportok ültetésére alkalmas helyet találni.

Minthogy végül a nevezett miniszterium az eszközölt ültetésekről kimutatátt óhajtt közzétenni, fölkérjük a nt. Esperes urakat és a kollegiumi előjáróságokat, hogy az egyházmegyéjük területén illetve a kollegiumoknál fogatosított ültetésekről, 1899 május 15-ig hozzánk jelentést tenni sziveskedjenek.

Kolozsvártt, 1898. december hó 15-én.

Dr. Kádár János,
h. titkár.

Dr. Vályi Gábor,
elnökhelyettes.

3046—1899.

FÖLHÍVÁS

valamennyi t. lelkész, s. lelkész és lelkészjellegű tanár aaihoz.

A zsinati törvények 189 §-a értelmében a rendes lelkészek és tanárok, helyettes- és segédlelkészek minősítési osztályzata, az idézett törvény III. részének II. fejezete értelmében megállapítandó, nyilvántartandó és az egyházkerületi jegyzőkönyvekbe évről-évre felveendő.

E rendelkezés végrehajthatása czéljából fölhívjuk a czimben jelzett aait, hogy lelkészképesítési okmányaikat, valamint az eddigi szolgálatukat tanusító bizonyítványaikat, eredetiben és egy-egy másolati példányban, a jövő 1899 évi január hó 15-ig illetékes espereseikhez, a püspöki vizsgálat alatt álló egyházak papjai s az összes lelkészi képesítettséggel bíró tanárok pedig közvetlenül főt. Püspök aaához, föltétlenül nyujtsák be, a minősítési osztályzat megállapíthatása végett.

Nt. Esperes aait pedig arra kérjük, hogy a beérkező okmányok alapján az általunk megküldendő nyomtatványon pontos minősítési törzskönyvet állítsanak össze két példányban, s annak egyik példányát megtartván, másik példányát, a vonatkozó okmányoknak esperesileg hitelesített másolataival együtt Ig. Tanácsunkhoz, a jövő évi február hó végéig fölterjeszteni sziveskddjenek, hogy azután az egyházkerületi elnökség a minősítési fokozatok végleges megállapítása s a megállapított fokozatoknak a ker. közgyűlés jegyzőkönyvében leendő közzététele iránt intézkedhessék.

Az erd. ev. ref. egyházkerület igazgatótanácsának, Kolozsvártt, 1898, deczember hó 10-én tartott üléséből.

Dr. Kádár János,
h. titkár.

Dr. Vályi Gábor,
elnökhelyettes.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.Előfizetési ár: egész évre
félévre6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Év végén.

A jó gazda minden év végén számot szokott vetni magával; testi és lelki javait leltározza; mérleget készít. Eljárásának a multa nézve már semmi féle visszahatása nincs. Nem is a multért: a jövőért teszi. A mult köti, de irányítja is a jövőt.

Vajjon nekünk, mindnyájunknak, kiket az Ur nemcsak a mi tulajdonunkon, hanem egyes egyház-községek és az egyetemes ref. egyház javain, a lélek legdrágább kincsein tett sáfárokká, nincsen e szükségünk a számvetésre, a mérlegkészítésre, hogy egyházunk muljából jövőjére nézve tanulságokat nyerjünk? És minthogy minden egyes, ki az Ur szőlejében munkálkodik, ugyanazon nagy egésznek egy parányi részét műveli: vajjon nem egyformán érdekel e bennünket úgy a résznek, mint az egésznek sorsa? Bizonyára mindig szükséges volt, hogy az egyház munkásai az egész egyház egyetem lefolyt évi eredményéről tájékozással bírjanak, de ez az utóbbi időkben, midőn egyházunknak összes java, előmenetele népünk conservatív és — mondhatjuk — hitbuzgó természetén kívül egyedül az egyház munkásainak önzetlen és odaadó fáradozásától függ, midőn a felekezeti kényszert az állami törvényhozás megszüntette és úgyszólván felnyitotta a felekezetek és vallásos nézetek között a szabad versenynek pályáját, — most e tájékozódás kétszeres kötelesség.

Már az 1895-ik év megmutatta, hogy egyházunkban az új viszonyok új szükségleteket teremtettek, a melyek viszont új munkásságot, — minőségileg vagy mennyiségileg új-e, azt most nem vitatjuk — igényelnek. 1896. és 1897. év fokozottabb mértékben bizonyította, hogy az u. n. egyházpolitikai törvényeknek az első 4 hó folyamán észlelt hatása állandó természetűnek ígérkezik, — E becses lapok f. évi 51. száma, a különfélék rovatában, hazánk első rangu statistikusától közöl egy rövid kivonatot, melyben az egyházpolitikai törvények hatása cz. alatt a házassági válások, a felekezeten kívüliség, a házasságkötések egyházi megoldása a vegyes házasságoknál adott reversalisok és az áttérések vannak számszerű adatokkal megvilágítva. A szá-

mokból levonható eredmények summája az, hogy a veszteségek és hátrányok az ev. ref. egyházra nézve a legnagyobbak. Ezen adatok az 1897. év végéig festik a helyzetet. De ha az 1898 év adatai, — a mint hogy még nem is lehetnek — nincsenek is summázva kezelnél, azért a havonként adott kimutatások szerint hozzá csatoltatva a megelőző évekéhez, vajjon kedvezőbb lesz a helyzet? Épenséggel nem.

Azt hiszem, hogy nemcsak én tettem már fel magamnak újból és újból azt a kérdést, hogy miért leghátrányosabb a ref. egyházra nézve az új helyzet. Hiszen lapok hasábjain éles és heves harczokat is vívtunk már a kérdésre adott feleletek miatt. Eleinte itt-ott feihozták az aggodalmaikat kifejezők ellen, hogy sötét színben látják a helyzetet és ama bizonyos »fekete szemüveg« felemlegetése igen jó volt arra, hogy a helyzetre homályt borítsunk s magunkat a jobb jövővel kecsegtessük. Így azt el is feledtük, hogy mi az ok, hol a hiba. De ma már nem szabad szemeinket behunynunk a beszélő eredmények előtt, hanem miután teljes és senki által, egy pillanatig is kétségbe vonható igazság gyanánt áll ellőttünk, hogy az új helyzet a ref. egyházra nézve a legkedvezőtlenebb és pedig tényleges veszteségekkel járó: tehát újból hozzá kell szólnunk a dologhoz és keresni kell az okokat, melyek egyházunk veszteségeit, veszedelmét előidézik.

A mennyiben a statisztikai adatoknak hitelt adhatunk, — pedig már most kell is hitelt adnunk, — kitűnik azokból, hogy az eddigi ev. ref. kerület a felekezeten kívüliség által eddig nem veszített, de a vegyes házasságokból kötendő gyermekek vallására nézve kötött előzetes egyezmények itten sem szolgálnak a mi javunkra. Ha úgy volna is, hogy az előbbi, kedvező tüneményt javunkra írhatnánk, még sem szabad szemet hunynunk az utóbbi, a kedvezőtlenebb előtt. Jól tudjuk, hogy a felekezeten kívüliek legnagyobb része a »nazarenus és a baptista szektákhoz« csatlakozott. Viszont tudjuk azt is, hogy nazarenusok, baptisták és adventisták a mi gyülekezeteinkben is vannak. Ennél fogva nem sok okunk lehetne arra, hogy a felekezeten kívüliségnek kerületünkben való fel nem lépéséből valamiféle kedvezőbb eredményt vonjunk ki magunkra, mint kivonhatunk a dunamelléki vagy tiszán-

tuli kerületre nézve Ennélfogva nem lesz talán felesleges, ha azt mondjuk, hogy a szomszéd házának égésekor helytelen dolog volna elbizakodni még akkor is, ha a miénk palával volna fedve és a legjobb nevű biztosító intézetnél busásan biztosítva. Nem tartunk valamit veszedelmesebbnek, mint bajközepette az elbizakodottságot. De viszont ennek méltó társa a fejesztés és desperatio is. Épen azért mutatunk reá arra a kedvező eredményre, a mely kerületünket illetőleg még mai napság fennáll, de viszont ezen kedvező helyzetnek bizonyos mértékig precarius voltára is.

De tekintsünk el az egyházpólitikai törvények hatásától, és vessünk egy pár tekintetet másfelé is.

Ugyan miképen állanánk az egyháztársadalmi étellel? Meglehetünk-e elégedve azzal, a mi a kereszténység, a protestáns hitbuzgóság szellemi és anyagi eredményei gyanánt a megelőző s a jelen év folyamán szemeink elé tárul? Egyházi irodalmunk, theologiai tudományosságunk művelése, sőt egyházi lapjaink dicsekedhetnek-e kellő eredménnyel? A megfelelő támogatásban részesültek-e, hogy ezen téreken a számbeli és szellemi erőt tekintve minden esetre igen tisztességes és bizonyára lelkes munkás tábor ereje és készlet-sége kincseit a nagy közönség táplálására kitarhassa, közreadhassa? És az egyházi élet élénkítésére szolgáló egyházi és papi értekezletek munkások voltak-e, vagy legalább a papíron kívül van-e eredménye munkásságuknak? Vajjon az egyháznak kormányzása, igazgatása haladt-e nálunk és a többi kerületekben a szükségnek megfelelőleg és szímbavehetőleg az intensivitásban, a protestáns szabad eszmék, elvek és intézményeknek tovább képzésében?

De hagyjuk a kérdegetőzést. Én őszinte meggyőződésemet fejezem ki, midőn kijelentem, hogy a helyzetet nem tartom ma semmi tekintetben kielégítőnek. Készségesen elismerem, hogy talán »sötét pápaszemet« tettem fel és azért látom a jelen képét homályosnak. Készségesen elismerem, — sőt ha csak ennyi szemrehányásban részesülök, még meg is köszönöm, — hogy folyton szebb, erőteljesebb és hatalmasabb ev. ref. egyház után való vágyam elégedetlenkedik a csak lassan haladó és a korviszonyokkal lépést tartó mai viszonyokkal. De viszont a jöhető szemrehányásokkal szemben szabad legyen már előre is kifejezni azt a kérésemet, hogy factumokra hivatkozzék, adatokra, kifejezett, bizonyított adatokra támaszkodjék. Hiszen ha a jelen év többet nem mutat fel, mint a múlt; ha eredménye csak azzal egyenlő: fejlődésről, haladásról beszélhetünk-e, mikor körülöttünk az egész világ halad.

Ezek után térjünk vissza újból az okokhoz. Ha egyházunk életjelenségei nem mutatnak fejlődést, sőt sok téren határozott visszaesés constatalható, vajjon lehetséges-e ezen jelenséget úgy gondolnunk, mint a melynek okai rajtunk kívül vannak? Bizonyára akkor hasonló helyzetben volnának a többi egyházak is kivétel nélkül. Bennünk, egyházunkban kell lenni az általános és viszonylagos elmaradás és kedvezőtlen eredmények okainak is.

Jól tudják a tisztelt olvasók, hogy az eddigi polemikiák már megállapították a bajok fenforgását, bár azok fokára nézve nagy az eltérés; megállapították a

bajok okait is, a melyek ebben domborodnak ki, hogy egyházunk szegény, de másfelől nem elég tevékeny a lelkiek terén. Ezen két ok viszonyára nézve is ropant nagy volt a vélemények eltérése, a mi azonban mindkettőnek valósággal fenforgását nem alterálja. Sőt tovább ment már a tárgyalás, mert az okok elenyésztetése, vagy legalább poralizálása felől is discutiáltunk, a mikor aztán úgy összegabalyodtunk, hogy csak az Isten a megmondhatója a nagy zürzavarnak, a szenvedélyes kitöréseknek, a melyeknek legközvetlenebb eredménye az lett, hogy még mai napig sem foghatunk hozzá bajaink gyökeres orvoslásához. A mi magamat illet, nem csináltam belőle sohasem titkot, hogy bár egyházunk szegénységét mindig elismertem, az ezen való segítséget feltétlen szükségesnek tartottam, az anyagiak rendezésének a szellemiekre való visszahatását állítottam, mégis az volt s az mai napig is a meggyőződésem, hogy a spiritualis téren való foglalkosságunk, a lelkiekben való meglanyhulásunk a fő oka kedvezőtlen helyzetünknek.

Most nem akarok a felől beszélni, hogy ez vagy amaz ok bir e nagyobb fontossággal. Nem szólok arról sem, hogy ez, vagy amaz volna a teendő a pozitív munkában. Nem akarok se recriminálni, se pedig újabb egyenetlenséget feltámasztani. Egyszerűen csak constatálom, hogy egyházunkra a jelen viszonyok a lehető legkedvezőtlenebbek s hogy ennek okai, közmegegyezés szerint egyházunk szegénysége és lelkiekben való lanyhaságunk. Jelenleg úgy állunk, hogy az előbbi téren hamarosan segítve lesz. Az 1898. XIV. t. cikk a lelkesíti fizetéseknek kiegészítéséről már a jövő évben életbe lép. Az egyetemes convent pedig ugyancsak a jövő évtől fogva segíteni fog az egyházi adóval túlterhelt híveken és ha segítsége nem is lesz teljes, de azért mindenesetre nagy arányú. Ezek szerint közel az idő, a mikor el fog dőlni, hogy a fenti két ok közül melyik a fontosabb.

De vajjon ez elegendő ok-e arra, hogy mostan várjuk az említett segélyezésektől egyházunk helyzetének jobbra fordulását. Én azt hiszem, hogy nem. Ezen b. lapok több számában egy tanulságteljes, tartalmas cikksorozat jelent meg »Védekezzünk« czímen. Írója épen oly jól tudja, mint én, hogy az 1898. XIV. t. cikk létezik s hogy a konvent előmunkálatokat végeztet az egyházi adóteher könnyítése céljából. És azért még is ajánlja, hogy védekezzünk. Védekezzünk a róm. katholicismus és a szekták ellen az igének fegyverével, az igének hathatósabb és a protestantismus elveinek megfelelő hirdetésével. Én magam is úgy gondolkozom, hogy csak is az az íge lehet a mi fegyverünk, mely hatásos a védelemben, de alkalmas a hódításra is. Azt vélem, hogy ha az íge tartalmára nézve lehetnek is közöttünk nézeteltérések, ennek nem szabad bennünket abban megakadályozni, hogy legjobb meggyőződésünk szerint, szívünk teljes melegével és igaz odaadásunkkal az iránt, a kőről ez az íge szól, és a kitől ez az íge kiindult, — ne hirdessük azt, mind alkalmas, mind alkalmatlan időben. Ha valahol, itt bátran helyt engedhetünk Jakab apostol intésének, hogy ha hittel dicsekszik valaki, mutassa ki cselekedeteivel, mert a fa jóságának ismeretője a gyümölcs.

Egy dolgot azonban még meg kell említenem s ez az, hogy a jövőben követendő eljárásra nézve szükséges tájékozódás végett nekünk élénk és erőteljes közszellemet és közvéleményt kell teremtenünk. E célra szolgálnak az értekezletek és a sajtó. Karoljuk fel ez eszközöket, tisztázzuk ezek segítségével az eszméket és fogjunk hozzá egyházunk réseinek betöméséhez, veszteségeinek pótlásához. Ha igaz hittel, vágygal és munkakedvvel fogunk e feladatok megoldásához, bizonyára boldogabb lesz az Ujesztendő az Ó-nál.

Pokoly József.

Védekezzünk.

(Folytatás.)

(Legközelebbi tennivalónk.)

Multkori cikkünkben mondtuk már, hogy népünk valláserkölcsisége és egyháziassága tekintetében a gyermekistentiszteletektől nagy áldást várunk. Az ismereteknek is kétségkívül megvan az a rendeltetése, hogy az egyéniség alkotó részeivé váljanak, de a karaktert főként az élet fejleszti. A vallásos karaktert is. Adjunk gyermekeinknek istentiszteleti életet. Nyujtsunk gyermekeinknek vallásos ismereteket is, de végeztessünk velük vallásos cselekményeket is. E vallásos cselekmények vissza fognak hatni a vallásosságnak és egyháziasságnak a szívben meggyökerezésére s az istentiszteleti élet a fejlődő karakternek megmaradó alkat-elemévé fog lenni. Szükséges a vallásos tanulmány, de a studium nem pótolja a vallásos életet, a vallásos életnyilatkozatokat. Ennélfogva nekünk a vallásos cselekményeket, a vallásos életnyilatkozatokat, magát az istentiszteleti életet növendékeinknél provokálnunk kell. Így tesznek szert híveink már gyermekkorukban a vallásos gyakorlatok által egyházas szokásokra. És ki tagadná a szokás nagy hatalmát? A pápista egyház a vallásos gyakorlatokra, az egyházi szokásokra fektet minden súlyt s a vallásos ismeret ott csak nagyon is alárendelt jelentőségű. És így dressiroz magának egy vakon engedelmeskedő és magát minden tekinteten túltevőleg egyházas népet. Ezt a pápista eljárást mi a szoktatás hatalmának illusztratiojául s nem pedig a maga egészében követendő például hoztuk föl. Mert ez eljárásban a pápista egyház éppen oly ádáz módon használja ki a pszichológiát, mint a más területen dolgozó üzleti hamisítások a mechanikát, avagy a chemiát. Mikor mi sürgetjük a vallásos cselekmények provokálását, a vallásegyházi gyakorlatokat, e gyermekistentiszteleteket: akkor mi nem akarunk megrontó egyoldalúsággal és túlzással járni el. Mi a vallásos gyakorlatokkal nem akarjuk kiszorítani a vallásos ismeretnyújtást. Hiszen mondtuk is már, hogy mi a fejlettség fokozatainak megfelelőleg a naiv vallásosság tudatossá tevésére, logikai igazolására is szakadatlanul törekedünk. Azok a vallásos és egyházi cselekmények, melyeket mi sürgetünk, nem pusztán külsőség. Hiszen ismét mondtuk már azt is, hogy mi kívánunk ugyan református külsőségeket, de megkívánjuk egyszersmind e külsőségek benső aequivalensét. És a midőn mi vallásegyházi

szokásokat kívánunk, akkor mi nem gépiességre gondolunk, de rendszeres életnyilatkozatokra, életteljes, productiv szokásokra, olyan szokásra, melyről méltán mondjuk, hogy: második természet. Mi sürgetjük a gyermekistentiszteleteket ama megdönthetetlen törvény-nél fogva, hogy élet ébreszt életet. Csakhogy mi ott hibázunk, hogy csaknem kizárólag vallásos ismeretet adunk növendékeinknek. Pedig ott foszlik szét a vallás későbbi ismeretek befolyása alatt, hol a vallás maga is csak betanult ismeret vala. Ismételjük tehát: vallásos karaktert kell fejlesztenünk növendékeinkben, mert a karakter maradandó. A mi növendékeink ma még azt hihetik, hogy a vallás csak: egy könyv. Nem maradhatunk csak a vallástanulás mellett, vezessük növendékeinket vallásos cselekményekre, vallásos gyakorlatokra, élményekre, vallásos életre. Ez pedig mindenek előtt: gyermekistentisztelet. Azért mondjuk: »mindenek előtt«, mert a vallásos és egyházas karakter fejlesztésében vannak még más tényezők is. Például: erkölcsi gyakorlatok, stb. De ezekre kitérni most nem feladatunk. Maradunk a vallásos gyakorlatoknál s ezek között éppen a vásárnapnak gyermeki megszentelésénél, a gyermekistentiszteletnél.

Mi ez intézményt, mely itt szóban forog, szándékosan nevezzük gyermekistentiszteletnek s nem pedig vasárnapi iskolának. E szó: gyermekistentisztelet fejezi ki ez intézmény gyülekezeti, egyházi jellegét s egyszersmind ez intézmény lényegét, mely nem tévesztendő össze az iskolai tanórával Különben is a »vasárnapi iskola« nevet, fájdalom, bőven compromittálták a sektáskodó üzelmek. Ez üzelmekről több leleplezés van kezeink között kivált Németországból és Schweizből és pedig a legtekintélyesebb szakemberek tollai alól kerülve ki. De ez üzelmekre nem térünk ki. Különben is a »gyermekistentisztelet« elnevezés lassanként mind általánosabbá lesz. Azonban illő objectivitással ismerjük el, hogy a vasárnapi iskolák, eltekintve a sektáskodó üzelmek tolakodásától, a maguk helyükön áldásos missiot töltöttek be s tölthetnek még ma is be ott, hol létezésük ma sem anachronismus és Sachsse teljes joggal találja meg a vasárnapi iskolában a gyermekistentiszteletek eredetét. A legelső vasárnapi iskolát Raikes nyitja meg Gloucesterben az 1780. évben. Magukra hagyott, tanítás nélkül szűkölködő, utcán kóborló gyermekeket szed össze Raikes s taníttatja őket fizetéses nők által vasárnaponként írni, olvasni, s a keresztyén vallás elemeiben. Ez intézmény tehát valóban vasárnapi iskola, mely a hiányzó népiskolát akarja szükségből pótolni. Ilyen vasárnapi iskolákra nálunk, a törvényes és rendszeres népiskola mellett s ott, hol a mi népiskolai rendszerünk a gyermekek minden osztályára ki is terjesztheti áldásos gondját, természetesen szükség nincs. Amerikával egy methodista püspök ismerteti meg a vasárnapi iskolát az 1786 évben. Az amerikai vasárnapi iskolák már egyházi iskolák; feladatuk az egyházi nevelés. Ez iskolák már nem csak a magukra hagyott gyermekekért, de az összes növendékseregért vannak s ez egyházi iskolákban önkéntesen vállalkozó segéderők tanítanak. Ez intézmény gyorsan terjedt el Amerikában s e jelenség igenis érthető, ha meggondoljuk, hogy az amerikai nyilvános iskolák vallástanítást a növendékeknek nem

nyujtanak. Ilyen értelemben sincs nekünk szükségünk vasárnapi iskolákra, mert a mi iskoláink tanrendjében ott van a vallástanítás. Németországon az első vasárnapi iskola 1825-ből dátálódik. A vasárnapi iskolák ügyének megvilágítása végett följegyezzük még itt, hogy a vasárnapi iskolák kultiválása céljából hatalmas társulatok keletkeztek. Így: a nagy London Sunday School Union (1803) mely Angliát szőtte be a vasárnapi iskolák hálózatával, az Amerikain Sunday School Union (1824). melynek székhelye Philadelphiában van. Németországban Sachsse szerint négy vasárnapi iskolaegylet alakult önkéntesen, úgymint a berlini, a stuttgarti, elberfeldi és brémai. Sok helyütt a vasárnapi iskolák az egyházi felügyelet mellőzésével jöttek létre. Az ilyen dolgot mi határozottan perhorrescaljuk. Azonban hangsúlyozzuk s fölhevítjük lelkésztársaink figyelmét, hogy senkinek sem fog sikerülni egyházon kívüli vasárnapi iskolákat rendezni, ha maga a lelkész szervezi a gyermekistentiszteleteket. De az üresen s védtelen hagyott posztókat már könnyen el lehet foglalni.

Említettük, hogy például a németországi gyermekistentiszteletek eredete a vasárnapi iskolák intézményéhez fűződik. Minő legyen a gyermekistentiszteletek alakja?

(Folyt. köv.)

B e v e z e t é s

a Schleiermacher „Über die Religion“ című műve olvastatásához.

(Folytatás.)

Berlinből elvagyott. Két évig udvari pap Stolpében, azután docens Halléban a theol. fakultáson, hol némelyek pietizmusán, mások atheizmusán botránkoznak meg, biznyságul annak, hogy mindkettőtől egyformán messze állt és hogy immár nem a divatos országúton, hanem saját önállóságának útján halad. A halléi egyetem feloszlása után Berlinbe tér vissza, hol a »Dreifaltigkeits Kirche« papja lesz s az 1810 ben felállított berlini egyetemen a theologia tanára, és a theol. fakultás első dékánja. Itt folytatja azután munkásságban gazdag életét mint pap, tanár és a tudományos akadémia titkára folyton tevékeny részt véve ezek mellett a politikai életben s különösen a két protestáns felekezet uniójára irányuló egyházpolitikában, a melyben úgy a symbolikus könyvek, mint az Agenda tekintetében a betű járma ellen protestáló szabadelvűek vezére. Nem akarja, hogy »a keresztyénség a barbársággal, a tudomány a hitetlenséggel« kerüljön egy kalap alá. Ez ellen küzd s azon mnnkát élete végéig, hogy a vallásnak, mint az emberi élet központi hatalmának jogát érvényre juttassa mindenütt, s hogy a vallásosságot benső, szellemi tartalommal töltse be s tisztítására és világosítására felhasználja a kínálkozó legelőrehaladottabb tudományt. Ezt a célt szolgálta hiven és lelkiismeretesen mint pap és tanár 1834 február 12-én tüdőgyulladásban bekövetkezett haláláig, a mikor kiesett kezéből együtt — a toll és a biblia.

De térjünk vissza a »Beszéd« írójára! Azokat a befolyásokat, a melyek alatt Schleiermacher addig fejlődött: láttuk. Most lássuk azt, hogy ezeket magába felvéve, milyenné képződött az ő gondolat- és lelkivilága. Tűköre ennek a »Beszéd«-nek, melyben egész közvetlenségében áll előttünk írója — fejlődésének első periodusában.

Schleiermacher e »Beszéd«-ben, melynek első kiadása a XIII. század utolsó évének utolsó hónapjában anonym jelent meg, minden szokásos előszó nélkül, úgy lép fel, mint a vallás önállóságának nélkülözhetetlenségének és pótolhatatlanságának védelmezője korának műveltjeivel szemben, kik a vallást mintegy a műveltség követelményeképpén — megvetik. Az őt beszéd közül, mely a művet alkotja, az első »Apologia« Védelme nem annyira a vallásnak — mert hisz ez közös tárgya mindenik beszédnek — mint inkább magának a szerzőnek s azon hallatlan merészségnek, hogy a vallásról beszél és éppen a műveltekhez. Védelme az, hogy kénytelen ezt tenni. Valami ellenállhatatlan belső erő kényszeríti rá. Nem mint pap, mint ember védi a vallást. Nem azt, mit általában vallásnak szoktak tekinteni: a rendszert és a tant, hanem a mi ennek alapját képezi: végtelen közvetlen tapasztalatában, érzetében álló kegyességet, az örökkévalóval való közösséget. Nem is úgy védi, mint korában teszik, bizonyítva a vallás szükséges voltát, abból a haszonból, mely belőle a közéletre háramlik, a jogrend biztosítására és az erkölcsiség szolgálatára. Az ily utilitárisztikus argumentációt megveti. Ha akár a jog, akár a morál ily külső támaszra szorul: értékével rosszul áll a dolog; de lealacsonyíttatnék maga a vallás is, ha csak ilyen szolgálai szerepe és hivatása volna. »Nem efélékéért száll a vallás le az égből!« »A mit én állítok az az, hogy a vallásosság minden nemesebb lélek belső sejtéből szükségszerűen magától áll elő, hogy a vallásnak saját mezeje, birodalma van a kedélyben, a melyben korlátlanul uralkodik, hogy benső erejével képes a legnemesebb és legkiválóbb egyéniségeket áthatni és hogy érdemes arra, hogy ezek legmélyebb lényegében megismerjék és magukba felvegyék.«

(Folytatása következik.)

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1898. decz. 10.

(Folytatás és vége.)

Kézdivásárhelyi egyházközségünk két tagja panaszt emelvén a presbyterium által reájuk kirovott kepe magassága ellen, a panaszra vonatkozólag az egyházközség tanácsa kihalgattatott s miután a beérkezett jelentésből arról győződött meg ig-tanácsunk, hogy a kepe kirovási eljárás teljesen szabályszerűen hajtatott végre: az egyháztanács eljárását tudomásul vette s erről panaszlókat oly megjegyzéssel értesítette, hogy amennyiben a presbyterium határozatát magukra nézve, a nyert felvilágosítások után is, sérelmesnek tartanák: jogukban áll ügyüket az illetékes közig. bíróság eldöntése alá bocsátani.

Nagynyeddi kollegiumunk előjárósága kellőleg gondoskodni óhajtván az intézet gazdasági tisztviselőiről is: részükre nyugdíjalapot létesített s az erre vonatkozó szabályzatot fölterjesztette főhatósági felülvizsgálat alá. Ig.-tanácsunk, a jogügyi bizottság véleményének meghallgatása mellett, a szabályzatot — mely általában az állami nyugdíjtörvény alapján áll, elfogadta és a ker. közgyűlés jóváhagyásától föltételezetten megerősítette, azzal a kiegészítéssel, hogy a nyugdíjigények kielégítésére mindig csak az alap kamatjövedelme és az évjáradékok összege használható fel, a mennyiben pedig az elégséges nem volna, az igényjogosultak járandóságainak aránylagos leszállításával kell a hiányt elenyésztetni.

Örömmel jegyezhetjük meg különben, hogy a nyugdíj szabályzat rendelkezései általában igen méltányosak s a magán testületek hasonló intézményeinek modern elvein épültek fel, melyek szerint a tisztviselők jelentékenyebb megterhelése nélkül czéloztatik a nyugdíj biztosítása, nem mint a régebbi alkotásoknál, hol az aránytalanul nagy belépési járulékok és tagdíjak a tagokra elviselhetetlen terheket rónak s így a jelent nehezítik meg a legtöbbször bizonytalan jövőért.

Szil-Szolnoki egyházmegyénk indokolt előterjesztése folytán elhatározta ig. tanácsunk, hogy fölír a földmivelésügyi m. kir. miniszter úr ónagyméltóságához, a szilágysági ref. egyházak és papok részére a szőlő rekonstruálásához szükséges szőlővesszők ingyenes adományozása iránt, mert nevezett egyházaink épen a szőlők elpusztulása miatt, oly gyöngye anyagi helyzetben vannak, hogy a rekonstruálás tetemes költségét önerejükön hordozni képtelenek.

A topiczai körlelkésztséghez beosztott jódi és dédai fiók egyházaknak a disznajói, — illetve magyarói anyaegyházakhoz való visszacsatolása iránti tervet ig. tanácsunk ugyan kellőleg indokoltnak találta, de a kivített csak abban az esetben ajánlhatná a főt. egyházkerületi közgyűlésnek, ha azt az érdekelt egyházak önerejükön foganatosíthatnák, mert a kért 300 frt újabb központi segélyre fedezet nincsen.

Végül megengedte ig. tanácsunk, felsőbb jóvágyás reményében, a nagyajtai ref. leányegyházközségnek önálló anyaegyházzá való szervezkedését, minthogy mindennemű parochiális épületekkel rendelkezik, lelkészének 400 frtnyi javadalmat tud biztosítani s az egyházfenntartás egyéb terheire is kellő fedezettel bír.

Ezek után ig.-tanácsunk (köz. bírósággá alakult és az erdővidéki egyházm. köz. bíróságnak, a k-martonfalvi volt lelkész és jelenlegi lelkész között fölmerült javadalom elszámolási vitás ügyében hozott ítéletét, indokainál fogva, helybenhagyta; az enyedi egyh. bíróságnak pedig, az egerbegyi tanítók ötödéves korpótlékainak folyósítása tárgyában kelt ítéletét, oda módosította, hogy az egyház. segélyképen, kárpótolja tanítóit a megtagadott korpótlékokér, addig, míg a kérdés a közokt. miniszterium előtt végleg eldöntetik, hova ugyanis az első ízben megtagadott korpótlékok folyósítása iránt az egyház indokolt kérést adott be másodszor is, meggyőzően fölfejtve abban, hogy maga az egyh. csakis tőke elköltés árán tudta a tanítók jogos igényeit kielégíteni.

Ezek után elnök aa. az idő előrehaladottsága miatt, a gyűlést bezárta s így még több előkészített tárgy ellátása a következő ülésre maradt. **r. s.**

Különfélék rovata.

Lapunk két ezikke, úgymint; »Bevezetés a Schleiermecher »Über die Religion« című műve olvastatásához« és a »Védekezzünk« című jelen számunkkal nem végződhetett be s így e cikkek a jövő évre is átmennek. Ugy hisszük nem lesz ebből semmi baj, mert olvasó közönségünk nem változik meg. Azonban új előfizetőinknek az eddig megjelent részeket és netalán kimaradó előfizetőinknek az ezútáni részletet tartalmazó számokat kívánatra meg fogjuk küldeni.

Egyik ezikkünkben szó volt a romanizmusnak hódításáról Angliában. E cikk alkalmat adott valakinek, hogy protektoratussága alá vegye Angliát, hogy továbbá, ellenmondásokba keveredjék s nem következtetve a tényekből s kivált azok összefüggéséből, megbizhatatlan ítéletet hozzon. Aztán mintául állítja elénk az anglikan egyház érintetlen evangeliumi szellemét, pedig az anglikan egyházban már eleitől fogva ott volt a katolikus kovász. Maga a polemikus kedvében levő cikkező is beszél az olykor-olykor erőteljesebben föllépő puseyista szellemről, Manning bibornokról a romanizmus előharczosáról, a ritualismusról, a Book of Common Prayer and Administration of the Sacraments and other Rites and Ceremonies of the Churchtől eltérő szertartásokról, túlbuzgó lelkészekről, a yorki érsek beszédéről stb. Idézhetne volna a canterburyi érsek megnyilatkozásait is a törvényes liturgiáról, a szentek segélyül hívása ellen, a fülbegyónás ellen stb. stb. Hát már csak az orvosok megjelenéséből s receptjeikből is nem a létező betegségre lehet e következtetni s nincs-e ezek közt összefüggés? Sőt maga a recept is tanulságos, világot vetvén arra, hogy az orvos a homeopathia, az allopathia, a hydropathia hive e? Félünk, nehogy az angol érsekek homeopathaknak bizonyuljanak, a romanizmust a romanizmussal akarván gyógyítani. Aztán ismerjük némileg az anglikan egyház »hasznos symbolismusát.« A canterburyi érsek urvacsorai nézete pedig előttünk éppen ingad ozónak sőt a hivatolt »Book« szellemétől is eltérőnek látszik. Mert ama rendszabály záradékában, mely az anglikan urvacsorai ünnepről szól, ott van a calvini sacramentumfogalom hangsúlyozása és ott az óvás a testi jelenlét ellen és ott a tiltakozás, hogy valaki a térdeplés tényéből az ostya imádására következtessen. Az érsek pedig nem így, hanem másként beszél minderről. Tehát mi bátorokunk tovább is — aggodalmaskodni. Nem okvetlenül kell ugyan annak bekövetkeznie, hogy az anglikan egyházban kezdettől fogva ott levő katolikus kovász átjárja az egész téstát; nem; de az anglikan egyháznak e tekintetben még sok meggondolni valója és sok megtenni valója van. Épen az a catholicismus félelmes előnyomulása, mikor az egy egész nagy szervezetet át jár. Ez nagyobb baj, mint az, mikor néhány egyén válik ki az egészséges protestáns egyházi szervezetből. A polemikus cikkező, kinek munkás és tudós tolla iránt különben elismeréssel vagyunk, meg is gyanúsít min-

ket, hogy más háza előtt söprünk, a helyett, hogy a mieinknek funók a harci riadót az evangéliumi munkásság ébresztésére. Az angolok protektorának eme boxolódási kedvét most nem akarjuk megzavarni.

Majláth püspök és jezsuita Kolozsvárt. A kettő külön is, de aztán együtt a kevésbé művelt lelkekre veszélyes valami. Hallomás szerint ugyan Majláth püspök egy jezsuitát hozott Kolozsvárra, a kinek segítségével u. n. lelki gyakorlatot végez. Még mást is hallottunk. A város területén bizonyos zajtalan akció indult meg, melynek célja pogányoknak igazhivökké tétele.

Templomavatás. A hatvani egyesült protestáns egyház ugyancsak f. hó 4-én avatta fel új, díszes templomát. Mint értesülünk, a templom felépítése nagyon sok nehézségbe ütközött, de a hitbuzgóság végre mégis győzedelmeskedett s ma már azon a fontos helyen is megvetette lábait a protestantizmus.

Papvalasztás. A temesvári ev. ref. egyház megüresedett lelkészi állomására Szabolcska Mihály felfalusi papot hívta meg. A temesváriak sokat nyertek Szabolcskában és misokat veszítettünk, de azért őszinte szívből gratulálunk a jeles költőnek, a jeles költőhöz pedig a temesvári egyháznak.

A görgényi határozat. Tudva van, hogy a decz 2-án tartott gör. egyházmegyei papi értekezlet kiválóbb határozata az volt, hogy az egyházkerület hív lapja szüntettessék meg. A tndósítás szerint jelen volt 19 lelkész, s így nem jelent meg tizenkettő. Nem tudom, ha e fontos határozat egyhangulag vagy szavazattöbbséggel hozatott-e, de azt hiszem, ha a hiányzók megjelenhetek volna is, s ha ellene mondtak volna is: keresztül ment volna a határozat. Am legyen, a többség döntött, de engedelmet kérek, ha kifejezem, hogy a dolog körül egy kis hiba történt! A meghívóban nem volt jelezve, hogy a hiv. lap élete felől is intézkedés lesz, tehát az *indítványok* rendén kellett előfordulnia. Midőn indítvány tétetett valamelyik tiszt. atyafi által, a vita megindult, s oda ment ki, hogy a lap »megszüntettetése« határozattá emeltetett. És már itt történt a hiba. Az indítványt *bizottságnak* kellett volna kiadni, mely véleményes előterjesztését nyújtssa be a *következő* értekezletre s a mellett e fontos ügyre felhívni a tagok figyelmét is. Kisebb ügyekben *azonnal* határozni, megjárja, de ily ügy felett, melyet komolyan venni tartozunk, oly hamar dönteni, nem tartom helyesnek. Béke velünk! *a+b.*

Imaház-avatás. Az új-banovcei missióhoz tartozó nemcei fiókegyház f. hó 4-én avatta fel szerény imaházát. Mách er Fülöp ottani földbirtokos két haranggal ajándékozta meg a kis gyülekezetet, melyek ez alkalommal csendültek meg először és a kedves hangok hallatára az örvendő híveknek könnyek gyültek szemébe.

A Közalap Végrehajtó Bizottság a lelkészi javadalmak kiegészítése tárgyában f. hó 15—16-án tartotta gyűléseit Dókus Ernő elnökle alatt, Antal Gábor, Baksay Sándor, Hegedüs Sándor, Molnár Béla, Ragályi Béla, Szász Károly, Szabó János, Széll Kálmán, bizottsági tagok és Kenessey Béla előadó jelenlétében. A lelkészi javadalmak kiegészítése érdekében készült s a közalap előadójához f. é nov. elején beküldött összeírási ívek vétettek általánosságban tárgyalás alá: de miután tárgyalás közben arról győződött meg a bizottság, hogy az összeíráshoz kiadott általános és részletes utasítás csak igen kevésé tartatott meg a kiállító közegek és felülbírálok által, és hogy a mellékletek gyanánt becsatolt bizonyítványok nem a kellő megfontolással állították ki, kimondotta, hogy miután a konvent által felterjesztendő munkálatnak valósággal alapvető munkálatnak kell lennie, a melynek elkészí-

tésénél nemcsak a jelen nemzedék érdekeiről van szó, hanem a jövő nemzedékekéről is, s e munkához kötve van egész egyetemes egyházunk reputációja is: az összeírási ívek a maguk egészében küldessenek vissza az egyes püspöki hivatalokhoz, azzal a kéréssel, hogy azokat a püspök úrak tegyék még egyszer részletes bírálat tárgyává, hívják meg értekezletre magukhoz az espereket, és ott a hol csak szükségét látják, rendeljék el új kimutatási ívek kiállítását; úgy a revíziónál, mint az új összeírásnál az általános és részletes utasítások szem előtt tartásán kívül főleg a következő szempontokra figyelve: 1-ször, hogy a kimutatásokban levő adatok feltétlenül egyezők legyenek a kataszteri birtokívben levőkkel, valamint a kat. tisztajövedelem feltüntetése is egyező legyen a kimutatási ívben lévővel; a hol pedig esetleg a kat. birtokívben oly területek is felválnának véve, a melyek nem állanak a lelkész használatában, ott községi hiteles bizonyítvánnyal igazolandó, hogy a kat. birtokívben feltüntetett földterületből mennyi áll tényleg a lelkész használatában; 2-szor, hogy a lelkészi földjövédelmi viszonyok mindenütt okmányozal igazoltassanak, akként a mint azt az utasítás 2. § a kívánja meg. A valónak megfelelő bizonyítványok szerzendők be s rektifikálandók azok, a melyek most e követelményt nem elégítik ki; 3-szor, mindenütt az 189-ben készült Jelentőívek vétessenek alapul s ezek adatai corroboráltassanak a mostani kimutatások adataival s hatósági bizonyítványokkal lesz igazolandó a Jelentőív adataitól való minden eltérés, a mi terményekben, szolgáltatásokban stb. jelentkezik; 4-szer, a hol díjlevélszerűleg meg van állapítva és készpénzjárulékkal kitüntetve a termény-, vagy közmunka-váltság, ott ez a díjlevélben kitett pénzérték a maga egészében veendő fel, abból $\frac{1}{6}$ levonásnak nincs helye; 5-ször, a fuvardíjak csak javaslatba hozassanak, de ne vonassanak le a kiegészítendő összegből. A fuvardíjak szükségessége 5 kilométer távolságon belül külön igazolandó a helyi viszonyokkal (utak milyensége, lélekszám, beszolgáltatás mennyisége). Végül kimondatott, hogy az új ívek minél előbb, de mint legutolsó záros határidőre, 1899. márc. 1-re küldendők be a közalap előadójához. Az esperes és püspök urak pedig csak okmányozal igazolt adatok alapján vezessék rá az ívekre megjegyzéseiket. E határozatoknak megfelelőleg a közalap előadója tehát mind visszaküldi a püspöki hivatalokhoz a kiállított íveket rektifikálás, illetőleg új és alaposabb összeírás eszközlése végett, abban a reményben lévén a bizottság, hogy jobb és megbízhatóbb adatok birtokába jut a revízió folytán. (P. E. I. L.)

A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanáregyesület e hó 29—30-ik napjain Kisújszálláson tartja meg XV. rendes közgyűlését, melynek egyik tárgya lesz az egyesület alapszabályainak módosítása és a központi bizottság javaslata alapján. Ez a javaslat öt szakaszban 40 §-t foglal magában és összehasonlítva a régibb alapszabályokkal, sok lényeges és fontos újítást tartalmaz. Az egyesület célja: — mint a javaslat mondja — általában az összes hazai, de különösen a ref. középiskolai tanügy előmozdítása, az egyházkerületbeli felekezeti középiskolák között az összhang fejlesztése s bennük a nevelés és oktatás ügyének kölcsönös összetartás, buzdítás és támogatás által emelése középiskolai (gymnásium tanítóképezde, felsőbb leányiskola) tankönyvek készíttetése, tanügyi érdekű tudományos művek kiadásának előmozdítása, felolvasások után az oktatás és nevelés fontosabb kérdéseinek méltatása, a tudomány újabb vívmányainak ismertetése, a tudományos ismereteknek szélesebb körben terjesztése s az iskolák iránt a prot. közönség érdeklődésének és áldozatkész buzgóságának folytonos élesztése, végül közös erővel való munkálása annak, hogy a tiszántúli egyházkerület kebelében levő középiskolák a prot. szellem fentartása mellett a jelenkor kívánalmainak minden tekintetben megfelelően, önkormány-

zati jogait, történeli multjokhoz híven, jövőjük biztosítására s fontos nemzeti hivatásuk betöltésére használják. — Szép czélok, nemes elvek ezek! Felette örvendünk, hogy a tiszántúli egyházkerület tanárai tömörülnek az egyetértésben és buzgolkodnak szent vállásunk és az iskolák mezején. Valóban nagy szükségünk van az összetartásra, a vállvetett prot. szellemű munkálkodásra, hogy legalább a jövő nemzedéke legyen szívének teljes meggyőződésében protestáns, mert az idők jelei nem biztatók, mert fájdalom — pusztulunk, veszünk.

Cseh Ervin pár nap előtt — a mint tudva van — Szerém vármegye volt főispánja, a lemondott Josipovich helyébe tárcanélküli horvát miniszterré nevezett ki. Minket e tény nagyon közléről érdekel, mert Cseh Ervin az alsó-baranya bácsi ev. ref. egyházmegye gondnoka s valóban sajnáljuk, ha e szép hivatalától a miniszterségért megválnék.

A poroszországi bibliatársulat közelebbről fennállásának 34-ik évét ünnepelte meg. A jelentés szerint a mult évben 103,481 egész bibliát, 43,409 új testamentumot és 600 zsoltározt hozott forgalomba. 62,409 biblia a felsőbb osztályokba járóknak, 26,000 a házasoknak és 1642 a konfirmándusoknak szolgált. Katonák és tengerészek közt 26,547 résztint egész biblia, résztint új testamentum — kelt el.

Nyereményjegyzék

az erdélyi ev. ref. egyházkerület által a kolozsvári protestáns szertettház javára rendezett jótékonycélu sorsjátéknak Budapesten 1898. november hó 15-én megtartott II. húzásán kihúzott számokról.

(Második közlemény.)

50 nyeremény á 50 korona értékben: 33077 36061 44013 45871 85691 87963 96232 91552 112548 127093 129636 162111 172002 173630 183741 187640 197093 225309 228445 239702 242274 258097 275161 276817 287918 292107 301897 305904 306438 314732 319210 338403 339019 348480 349726 356252 396504 398421 420407 435305 437310 439145 441415 454018 457023 463665 470701 483822 484718 491908.

60 nyeremény á 40 korona értékben: 1504 7899 23227 25105 26046 29375 32177 39036 44638 45054 60543 88668 121739 123745 140320 142255 152430 152624 158177 160632 161516 175070 175783 181230 190688 193547 196365 215933 224199 235666 258181 268353 281872 287598 287989 288316 288606 291119 300349 305467 315101 317456 352144 354115 354399 357023 381652 382567 396990 406951 410264 414878 415727 426903 431260 433347 453315 476374 493763 497534.

80 nyeremény á 30 korona értékben: 19931 29294 29389 29693 34422 35054 39797 40754 50956 60226 61458 62545 77209 85482 93224 94844 96366 123919 136715 137788 140356 144080 158798 160002 190056 196934 197639 200629 202230 202955 205592 213003 215971 223965 226668 234480 237758 238355 249715 250512 272140 278085 285635 287564 293094 293725 310072 310403 315395 316470 319113 342738 351214 353219 372297 376071 385228 385324 391495 397430 406405 415047 415941 416733 418961 421731 422693 426635 435172 443750 452703 453710 465007 468422 473173 476376 478569 480848 488969 493726.

Szerkesztői üzenet.

T. Gy. Alpestes. Köszöljük. Köszönet.
S. A. Selye. Dolgozatát adni fogjuk s a lapküldésre vonatkozó óhajának készséggel teszünk eleget.
N. J. Alsó-Ilosva. Köszöljük.
P. A. Brassó. Jóni fog. Köszönet.
H. I. Bürkös. A jövő évben kezdjük meg Köszönet.
Sz. I. N. Becskerek. Lapunkban szívesen följegyezzük, hogy a »Keresztyén« czimű vallásos havi folyóirat

Szalay József lelkész buzgó szerkesztésében évi 1 korona előfizetésidő mellett jövőre is megjelenik; de a többire nézve kijelentjük, hogy a hozzánk *be nem küldött* iratok fölemlítésével, ajánlásával nem foglalkozhatunk. Így a szokás s van is abban ratio.

Kiadó-hivatal üzenetei.

Előfizetőinket kérjük, hogy hátrálékaikat beküldeni szíveskedjenek. Ellenkező esetben kénytelenek vagyunk a lappéldányokat tisztelettel visszatartani.

Magyaros. Most már az egész előfizetés megjött; külön nyugta nem szükséges, mert ott a postai földadó vevény

Hivatalos rész.

4314 1898. KÖRLEVÉL

valamennyi erd. ev. ref. egyházmegye nt. esperesének és valamennyi ev. ref. püspöki vizsgálat alatt álló egyházközség m. t. kebli tanácsának.

Ezennel hivatalosan felhívjuk czimeket, hogy mindazokat az egyházközségeket, melyek tanítóik fizetésének öt évenként 50 forinttal leendő pótlékozásáért a magyar államkormányhoz folyamodtak, de annak az állampénztárból való folyósítása tőlük valami ok miatt megtagadtatott, haladéktalanul utasítsák kérvényeik, illetőleg folyamodásuk megújítására, ha a pótlékok kiszolgáltatását nem bírják meg és oly újabb okok birtokában volnának, melyeknél fogva folyamodásuk kedvező ellátását jogogosan kérhetik.

Megjegyeztetik, hogy az ötödéves korpótlékok tárgyában benyújtandó folyamodványokhoz csatolandó évi költségvetésbe meghatározott czélu, más irányu alapjaikat az egyházközségek ne vegyék be. Továbbá, az ezentul beadandó, valamint a visszautasítás folytán újra fölterjesztendő kérvényeket czimek (esperesek s kebli tanácsok) vizsgálják át és ha hiányosak, helyesbitsék.

A helyesbitett kérvényeket pedig czimek az igazgatótanácshoz küldjék fel további eljárásra.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgató-tanácsának, Kolozsvártn, 1898. deczember hó 10-én tartott üléséből.

Parádi Kálmán, *Vályi Gábor,*
tanügyi előadó. elnökhelyettes.

4295 — 1898. KÖRLEVÉL

Valamennyi esperes aához.

Ahhoz alkalmazkodás végett közöljük az alábbi szabályrendeletet:

Szabályrendelet.

Ama theologos ifjak, illetve papok osztályzati fokozatának meghatározására nézve, kik a lelkészképeségi vizsgákat még nem a konvent által életbeléptetni rendelt módozatok szerint tették le (zsin. törv. 184. §. III bekezdése.)

A lelkési minősültség megállapításánál, a bizonyítványok értékelése tekintetében, az alábbi irányelvek követendők.

a) Oly lelkész, segédlelkész minősítésénél, ki első lelkész-képesítő vizsgálatát 1897. szept. 1. után tette

le, az egyes bizonyítványoknak külön-külön számított általános osztályzatára nézve az 1897 évi 32 számú konventi határozat-, a kettőnek együttes értékére nézve pedig az Egyh. törvények 184 §-a teljesen betartandó.

b) Oly lelkész, segédlelkész minősítésénél, ki első lelkészképesítési vizsgát 1897. szept. 1. előtt és 1890. szept. 1. után tett, a két bizonyítvány együttes értéke az Egyh. törv. 184. §-a szerint állapítandó ugyan meg, de az egyes bizonyítványok külön értékét a vizsgáló bizottság által azokon kitüntetett általános osztályzat mutatja, mely a régi gyakorlatban az egyes tanjegyek számjegyszerű értékének számtani középátlánya alapján állapított meg.

c) Oly lelkészek bizonyítványa értékelésére nézve, kik theologiai vizsgákat még nem az 1886. évi 75. számú konventi szabályzat értelmében tettek, tehát kerületünkben az 1890. év szept. 1. előtt szereztek bizonyítványukat (miután az 1886. évi konventi szabályzat a vizsgálatra nézve csak az azután theologiára lépő generációra alkalmaztatott) nem tartjuk szükségesnek a külön intézkedést, mivel egyházkerületünkben huzamosabb segédlelkészkedés nem igen fordult elő, — már pedig a rendes lelkészek egyszerű elégséges képesítettséggel is 5 évi szolgálat után bármely egyház-község lelkészi állomására minősültek (Egyh. törv. 186. §.) — ez 5 év pedig azóta eltelt. — A mennyiben azonban a bizonyítvány érdemfokozatának a minősítésére még befolyása volna, a bizonyítványban feltüntetett általános osztályzat az irányadó, azzal a hozzáadással, hogy a régi kitűnő (1) jeles (2) és egyszerű (3) osztályzat az 1886. évi 75. számú konventi szabályzat jeles (1) jó (2) és elégséges (3) fokozatának felel meg.

A szabályrendelet megállapított az erd. ev. ref. egyházkerület ig. tanácsának Kolozsvártt, 1898. deczember hó 10-én tartott ülésében, a főt. egyházkerületi közgyűlés jóváhagyásától föltételezetten.

Dr. Vályi Gábor,
elnökhelyettes.

Dr. Kádár János,
h. titkár.

4551—1898.

KÖRLEVÉL

valamennyi erd. ev. ref. kollegium m. t. Elöljáróságának.

A Kogutovicz és Társa magyar földrajzi intézet a vallás és közoktatásügyi miniszterium támogatása mellett hazánk kiváló szakférfiaink közreműködésével a földrajz és történelem sikeres tanítására a földrajzi és történelmi fali térképekből rendszeres sorozatot, valamint földrajzi és történelmi atlaszokat és földgömböket készített.

Ezen földrajzi és történelmi taneszközök úgy csinos kiállításukban nyilvánult izlés tekintetében, mint a szakférfiak tudományos készültségével nyert belső tartalmuknál fogva, a külföldi hasonló tanszerekkel egybevetve, nemcsak hazai cartographiánk diszére válnak, hanem a földrajz és történelem tanításánál hazai középiskoláinkban kitűzött cél elérésére a legalkalmasabb segédeszközökül szolgálnak.

Ennek alapján indittatva érezzük magunkat, hogy a nevezett intézetben eddig megjelent és egyenként külön engedélyezett összes földrajzi és történelmi fali

térképeket, atlaszokat és földgömböket ev. ref. középiskoláink részére megszerzésre ajánljuk.

Szives tájékozásul tudatjuk, hogy az említett magyar földrajzi intézetben eddig a következő fali térképek, atlaszok és földgömbök készültek el:

1. A magyar korona orsz. folyóhálózati fali térképe,
2. A magyar korona országainak isk. f. térképe Polit. kiadás.
3. A magyar korona országainak hegy és vízrajzi térképe.
4. Osztrák-Magyar Monarchia isk. térképe.
5. A föld képe féltekékben, isk. fali térkép.
6. Európa iskolai fali térképe. Polit. kiadás.
7. Európa hegyrajzi és vízrajzi fali térképe.
8. Európa átnézeti iskolai fali térképe.
9. Ázsia iskolai fali térkép. Politikai kiadás.
10. Afrika iskolai fali térképe. Politikai kiadás.
11. Észak-Amerika isk. fali térkép. Polit. kiadás.
12. Dél-Amerika isk. fali térképe. Polit. kiadás.
13. Ausztrália isk. fali térképe. Polit. kiadás.

Kézi atlaszok.

14. Középiskolai földrajzi atlasz. füzve 2 frt 50 kr, kötve 3 frt I—II füzet à 1 frt 30.
15. Földrajzi iskolai atlasz (kötve).
16. Elemi iskolai atlasz.
17. Kis atlasz megyei térképekkel.

Földgömbök.

18. 25 $\frac{1}{2}$ cm. átmérőjű, délkör nélkül.
19. 25 $\frac{1}{2}$ cm. földétkörrel.
20. 25 $\frac{1}{2}$ cm. » délkörrel, delejtű. fokmérő, naptár és óramutatóval.
21. 51. cm. átmérőjű egész délkörrel, delejtő fokmérő, naptár és óramutatóval: Történelmi falitérképek.
22. Magyarország Szent István halálakor 1038-ban.
23. Magyarország Mátyás király halálakor 1490-ben.
24. Magyarország 1606-ban a bécsi béke korában.
25. Magyarország 1683-ban a török uralom legnagyobb kiterjedésében.
26. Magyarország 1720-ban a pragm. sactió előtt.
27. Magyarország 1847-ben.
28. Európa a népvándorlás korában az 500-ik évben.
29. Európa a magyarok honfoglalása s a frank birod. szétbomlása.
30. Európa a keresztes hadjáratok idejében.
31. Európa a renaissance és Mátyás király korában.
32. Európa a reformatió idejében (1648.)
33. Európa a XVIII. század elején.
34. Európa a francia forradalom és Napoleon korában.
35. Graecia vetus.
36. Imperium romanum.
37. Palesztina a bibliai események színhelye.

Történelmi atlasz.

38. Történelmi iskolai atlasz I. füzet, II. füzet, III. füzet.

Kolozsvártt, 1898. deczember hó 12-én.

Dr. Vályi Gábor,
elnökhelyettes.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

